Ex libris Iohannis Wickham Legg

RITUALE ROMANUM BENEDICTI PAPÆ XIV.

JUSSU EDITUM, ET AUCTUM

PERPETUIS COMMENTARIIS EXORNATUM,

ac in duos Tomos divisum,

Quibus vetus, ac nova sacrorum rituum disciplina, Sanctorum Patrum, ac insignium Ritualium testimoniis, Romanorum Pontificum, & Conciliorum Decretis, Sacrarum S. R. E. Cardinalium Congregationum Responsis, ac variarum Ecclesiarum praxi recensetur, atque explicatur.

EIDEM SANCTISSIMO PATRI

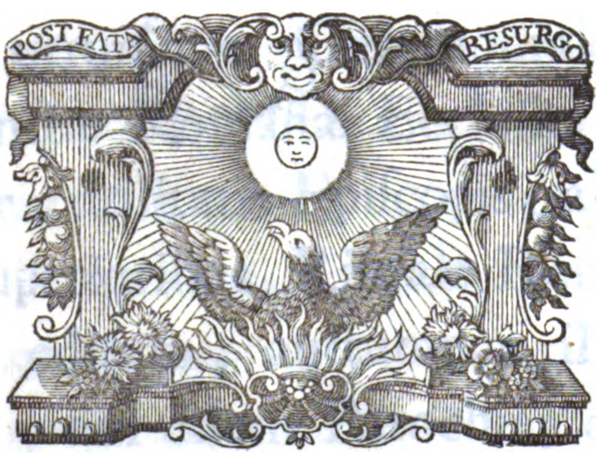
DICATUM

AUCTORE JOSEPHO CATALANO PRESBYTERO

ORATORII S. HIERONYMI CHARITATIS

EDITIO ALTERA EMENDATIOR.

TOMUS I.

PATAVII, Typis Seminarii. MDCCLX.

Apud Joannem Manfrè.

SUPERIORUM PERMISSU ET PRIVILEGIO.

BENEDICTO XIV.
PONTIFICI MAXIMO

JOSEPH CATALANUS S. P.

REliquum erat, BEATISSIME PATER, ut poſtquam editione Commentariorum in Romanum Pontificale, & in utrumque Cæremoniale, Epiſcoporum, ac Sanctæ Romanæ Eccleſiæ, nonnihil attuli, ni fallor, utilitatis Epiſcopis, aliiſque gradu, & dignitate ſuperioribus, Rituale Romanum noviſſime tuo juſſu editum, auctumque illuſtrarem, ut nempe eſſem, qui etiam Parochis, cæteriſque Sacerdotibus, qui ad Sacramenta rite adminiſtranda, aliaſque functiones Eccleſiaſticas peragendas

eo Libro utuntur, utcumque prodessem; ut ipsi scilicet potissimum Parochi præ manibus haberent, quæ servare ipsi, & quæ docere populum sibi subjectum tenentur, Sacramentorum, ac Sacramentalium, ut ajunt, virtutem, & ritus, eorumque originem, ac rationem. Dolebam porro, non paucos inveniri animarum Pastores, qui hæc ignorant, Fideles autem pene innumeros, quos & sacri Ecclesiæ ritus, quibus ad rerum Divinarum meditationem excitentur, &, quod horrendum est dictu, prima ipsa Christianæ Doctrinæ, atque Religionis capita, sine quibus placere Deo impossibile est, penitus latent. Scio equidem, Hieronymum Barrufaldum, Virum cæteroqui doctum Commentaria in Romanum Rituale edidisse, sed quum illa praxim potius spectent, quam documenta, & mysteria, quæ in eo continentur, quæque digna sunt, ut a Fidelibus sciantur, malui ego per aliam viam incedere, ac illa præsertim explicare, quæ saluti animarum utilia essent. Ille præterea Libris opportunis fortasse destitutus, omissa Patrum doctrina, & Sacrorum Canonum auctoritate, satis se fecisse putavit, si quæ brevibus suis Commentariis scriberet, solis utplurimum testimoniis Casuistarum firmaret. Nequid vero ego in his novis Commentariis temere dicerem, usus sum in iis concinnandis auctoritate primum Concilii Tridentini, ejusque Catechismi, complurium Synodorum, veterum æque, ac recentiorum Decre-

tis,

tis, Summorum Romanorum Pontificum Oraculis, Sacrarum Apostolicæ Sedis Congregationum Responsis, variarum Ecclesiarum Ritualium praxi, atque insignium Theologorum assertis, præsertim vero solida, probataque doctrina Theologorum omnium Principis, Scholarum Angeli, Ecclesiæ Doctoris, S. Thomæ Aquinatis, cui Prædecessores tui Romani Pontifices perhonorifica passim dederunt testimonia, & cui Tu potissimum, BEATISSIME PATER, in Libris permultis, quos de variis argumentis scripsisti, admirabundus semper, ac lubens adhæsisti, candide profitens, siquid boni in eisdem Libris reperitur, id minime Tibi, sed tanto Præceptori totum esse adscribendum; quemadmodum modeste pariter, & ingenue testatus es in celebri Allocutione a Te habita in Comitiis Generalibus Fratrum Ordinis Prædicatorum in Conventu S. Mariæ super Minervam celebratis v. Nonas Julii MDCCLVI. in quibus ingenti Urbis, Orbisque plausu electus fuit unanimi Patrum consensu Vir generis nobilitate conspicuus, insignique prudentia, pietate, ac omnigena eruditione præditus, Fr. Joannes Thomas de Boxadors, cujus electionem, & præsentia Tua decorasti, & quammaxime commendasti. Sed ut de meo Opere loqui pergam, ut illud novo robore communirem, multa in eo descripsi, quæ S. Carolus in Actis Ecclesiæ Mediolanensis præscripsit, & quæ Tu in celeberrimo opere *De Synodo Diœcesana* sapientissime do-

docuisti, neglectis penitus Casuistis, qui plerumque suis laxis, inanibus, erroneisque opinionibus, Ecclesiæ doctrinam de Sacramentis, eorumque administratione, ac disciplinam de Christianorum moribus non parum læserunt. Cæterum, quum Romanum Rituale, quod novis Commentariis in duos magnos Tomos divisis illustratum typis committo, illud sit novissime tuo jussu editum, auctumque, Commentaria autem ipsa tuarum doctrinarum pondere, atque auctoritate corroborata, jure ac merito meum hoc Opus SANCTITATI TUÆ dedico, ut nova hac dedicatione magis magisque notum omnibus faciam filiale meum erga Te obsequium constans semper perpetuumque. Faxit Deus Optimus Maximus, ut Te, quem in diuturni morbi acerbitate, orante sine intermissione Ecclesia, non semel a mortis articulo eripuit, incolumem servet quam diutissime: Te, inquam, Principem pacis, ac fundatorem quietis, quam captiosi homines perturbare perperam conati sunt: Te Pontificem pientissimum, doctissimumque, cujus vultus universam Urbem longæ Tuæ infirmitatis causa mœstam exhilarat, & cujus tandem inclytum Nomen nunquam erit futuris sæculis ob Pontificatum fideliter administratum sine insigni elogio memorandum, commendandumque.

AUCTOR AD LECTOREM.

I. Jam non opus est longo Præloquio, Lector benevole. Rituale, quod Euchologium Græci appellant, Liber quidem est, in quo ritus, ac cæremoniæ præscribuntur ad Sacramenta rite administranda, ac cæteras functiones Ecclesiasticas rite a Sacerdotibus peragendas. Antiquus est in Ecclesia hic mos, ac primis Christi Seculis usitatus, ut uno volumine ritus ipsi, sive ab Episcopis, sive ab aliis Sacerdotibus inferioribus adhibendi, comprehenderentur. Id plane constat ex Libris Apostolicarum Constitutionum, qui licet S. Clementi I. Papæ abjudicentur, sunt tamen haud dubium antiquissimi Auctoris, ut eruditi omnes Scriptores fatentur. Variis nominibus appellatus est, nempe Liber Sacramentorum, sive Sacramentarium, quale est illud, quod quidam S. Leoni Papæ Magno attribuunt, itemque Gelasianum, atque Gregorianum, quod Clarissimus Hugo Menardus Notis illustravit. Dictus est etiam Ordo, cujus mentio habetur Lib. 7. Capitularium Caroli Magni Cap. 143. & apud veteres Scriptores Ecclesiasticos, qui Librum ipsum etiam Ordinarium appellitarunt, quod in eo sacri ipsi ritus Catholicæ Ecclesiæ collecti ordinatique haberentur.

II. At vero minime illud hoc loco omittendum, singulas functiones Ecclesiasticas in Sacramentis, Sacramentalibusque administrandis fuisse aliquando suis peculiaribus Libris inclusas. Sicque exempli gratia Liber, in quo ritus Baptismi, & Orationes describuntur, vel certe Ordo ad baptizandum, dictus fuit *Baptisterium*, ut pluribus sub ipso verbo docet Dufresne in suo mediæ, & infimæ Latinitatis Glossario. Ita pariter, ut alia omittam, *Pœnitentiale*, & *Processionale*, dici & olim consueverunt Libri, in quibus ritus, ac preces, orationesque ad rite Pœnitentiæ Sacramentum administrandum, & Ecclesiasticas Processiones obeundas juxta præscriptum cujusque Ecclesiæ, statuuntur, uti videre est apud eundem Dufresne, & apud varios rerum ritualium Scriptores. Porro fuisse antiquum morem, ut singulæ Ecclesiasticæ functiones singulis Libris conscriberentur, exemplum habemus in S. Gelasio Papa. Testatur enim Joannes Diaconus in Vita S. Gregorii Magni, Pontificem hunc operam suam impendisse Libris Officiorum a Gelasio compositis, eosque in unicum volumen contraxisse, quod *Librum Sacramentorum* inscripsit.

III. Facta deinde distinctione inter ritus, qui ab Episcopo, & ritus, qui a cæteris inferioribus Sacerdotibus administrantur, primi quidem in Libro dicto Pontificali, alii vero in Libro Sacerdotali appellato, seu Rituali præscripti fuere. Atque hic est Liber, quem nos in præsenti in duos Tomos divisum enarramus, postquam scilicet non ita pridem præfatum Librum Pontificalem in tres Tomos distributum omnium primi perpetuis Commentariis illustravimus, ut scilicet, quemadmodum istius editione nonnihil utilitatis Episcopis ad Pontificales functiones peragendas, ni fallimur, attulimus, ita Ritualis editione Commentariis pariter illustrati Parochis, aliisque Sacerdotibus auxilium aliquod præstaremus ad suas Sacerdotales functiones recte exhibendas, ac ut easdem, dum illas agunt, populo exponant, uti mandant passim non modo Provinciales, Diœcesanæque Synodi, sed & ipsa Oecumenica, & Generalis Synodus Tridentina, cui parere omnes tenentur.

IV. Quemadmodum autem Ecclesia Romana cæteras omnes ordine, nobilitate, dignitate, loco, ac plenitudine potestatis antecellit, ut omnes Patres fatentur; ita & ejus Rituale principem locum inter cætera aliarum omnium Ecclesiarum Ritualia obtinet. Habet enim Auctorem Romanum Pontificem Maximum, de cujus supra cæteros Episcopos potestate non est hic disserendi locus, tum vero potissimum, quod res hæc nota omnibus sit, atque perspecta, si protestantes hæreticos excipias, schismaticosque, quos solide, abundeque confutavit inter alios Venerabilis Dei Servus S. R. E. Cardinalis Bellarminus in Libris *De Romano Pontifice*. Prædictæ doctrinæ inhærens Vigilius Papa Romanæ suæ Ecclesiæ in Officio Missæ celebrando rationem ad Profuturum Episcopum Bracharensem misit, ut in tota illius Provincia recitaretur, idque in Concilio Bracharensi II. anno 563. habito receptum est, ubi Canone IV. decretum fuit, *ut eodem ordine Missæ celebrentur ab omnibus, quem Profuturus quondam hujus Metropolitanæ Ecclesiæ Episcopus ab ipsa Apostolicæ Sedis auctoritate suscepit scriptum*.

V. Præterea cum S. Gregorius Magnus in Angliam S. Augustinum misisset, Romanos Libros eo perferri curavit, Romanique Officii ritus ita illic constitutus fuit, ut cum nonnulli deinde ritus quosdam singulares inducere voluissent, restiterit illorum conatibus Concilium Cloveshoviense habitum anno 747. ubi Can. 13. definit, *ut uno eodemque modo Dominicæ dispensationis in carne sacrosanctæ Festivitates, in omnibus ad eas rite competentibus rebus, idest, in Baptismi Officio, in Missarum celebratione, in cantilenæ modo celebrentur, juxta exemplar videlicet, quod scriptum de Romana habemus Ecclesia*. Et mox: *Itemque, ut per gyrum totius anni Natalitia Sanctorum uno eodemque die juxta Martyrologium ejusdem Romanæ Ecclesiæ cum sua sibi convenienti Psalmodia, seu cantilena venerentur*. Ex hoc autem Canone colligere licet, extitisse tunc Rituale, Missale, Antiphonarium, Martyrologiumque Romanæ Ecclesiæ, quæ ab omnibus Ecclesiis servanda erant. Atque huic disciplinæ adhæsit Carolus Magnus, qui in Capitulis de diversis rebus anno Christi 789. habitis, Cap. 7. statuit, *ut audiant Episcopi Baptisterium Presbyterorum, ut secundum Romanum morem baptizarent*. Baptisterium hic, ut supra notavi, Librum significat, vel certe Ordinem ad baptizandum.

VI. Sicuti ritus administrandi Baptismum, ita & Pœnitentiæ administrandæ ritus, mandant Capitularia Regum Francorum, ut a Rituali Romanæ Ecclesiæ accipiatur; sic enim in iis lego Lib. 7. Cap. 143. *Omnes publice Pœnitentes quinta Feria ante Pascha, quæ est Cœna Domini, ad Civitatem in cinere, & cilicio in præsentiam Episcopi prostrato vultu conveniant, & ibi ab Episcopo Canonice, & ordinabiliter, sicut in Sacra-*

cra-

cramentario, *& in Romano Ordine continetur*, *reconcilientur*, *atque dijudicentur &c.* Libri Sacramentorum, Sacramentaria appellati, & Ordines Romani, antiqui plane sunt in Ecclesia Romana, quorum plures recensuit, descripsitque Mabillonius Tomo II. Musei Italici, ex ipsaque Romana Ecclesia veluti omnium Matre, ac Magistra cæteræ Ecclesiæ Latinæ ritus accipere satagebant, quod scirent illud Sancti Augustini in Epistola 162. in ea scilicet semper viguisse Apostolicæ Cathedræ Principatum, illudque S. Irenæi Lib. 3. adversus hæreses Cap. 3. ad eam Ecclesiam *propter principalitatem necesse esse omnem convenire Ecclesiam*, *hoc est eos qui sunt undique Fideles*, *in qua semper ab his*, *qui sunt undique*, *conservata est ea*, *quæ ab Apostolis est traditio*; ac illud demum, quod docet Tertullianus in suis Præscriptionibus, Ecclesiæ nempe Romanæ totam doctrinam sanctissimos Apostolos cum sanguine suo profudisse.

VII. Mirum itaque videri debet, quod postquam diu Gallicana Ecclesia, uti superius ostensum est, Rituali Romano adhæserit, sæculo elapso, teste Altaserra Lib. II. *De Jurisdictione Ecclesiastica* Cap. XXI. in Foro agitatum fuerit, an Episcopo liceret, non dicam novos ritus instituere, sed Rituale primum, seu Breviarium Romanum admittere, non expectato consensu Metropolitani, & Principis; & in Causa Andegavensis Episcopi solemni Parisiensis Senatus Decreto pronuntiatum in absentem, & indefensum, abusus teneri Episcopum, qui propria auctoritate Rituale, Breviariumve Romanum admisisset. Quod quidem valde placuit Feuretio, qui Lib. 3. *De abusu* Cap. 3. n. 12. hac in re desiderari auctoritatem Metropolitani contendit hoc argumento, quod in ritu psallendi Divina Officia Suffraganeæ Ecclesiæ debent sequi consuetudinem Metropolitanæ, ex Canone *De his* Can. *Placuit* Distinctione XII. Can. *Altaria* De consecratione Distinctione I. Can. *Institutio* ibidem, Distinctione II. Ex quo colligit, in sacris ritibus quicquam institui, vel novari, non licere absque consensu Metropolitani.

VIII. At vero, ut recte eum laudatus Altaserra confutat loco citato, nihil vetant hi Canones a Feuretio objecti, quo minus Episcopus suo jure possit, & debeat admittere ritus, & consuetudines Ecclesiæ Romanæ, haud quæsito consensu Metropolitani. Quod enim dicitur, sequendam esse consuetudinem Ecclesiæ Metropolitanæ, ita intelligendum est, ubi Ecclesiæ Suffraganeæ non habent propriam consuetudinem, nec tollit Episcopo libertatem sequendi consuetudines Ecclesiæ Romanæ. Romana quippe Ecclesia est Mater omnium Ecclesiarum, a cujus regulis nullatenus licet deviare, Can. *Non decet*, Can. *Præcepta* Distinctione XI. Nec consuetudines Ecclesiæ Metropolitanæ sequendæ, si forte repugnent moribus Ecclesiæ Romanæ. Et ita Innocentius Papa III. In Capite *Tuas dudum*, *de Sponsa duorum*, rescripsit Mutinensi Episcopo, Ecclesiam Mutinensem humiliter tenere, & servare debere, quod B. Petri Sedem, & suam Metropolim sequi viderit, & docere, in contrahendis Matrimoniis &c. ne turpis sit pars, quæ suo non congruit universo. Aliarum Ecclesiarum consuetudines non dedignatus est Sanctus Ambrosius Mediolanensium Episcopus, sed maxime Romanæ Ecclesiæ consuetudines coluit, ut ipse testatur Lib. 3. *De Sacramentis* Capite I. sic inquiens: *In omnibus cupio sequi Ecclesiam Romanam*. Atque hic fuit antiquus Sanctorum Episcoporum mos, inter quos S. Malachias, ut testatur in ejus Vita S. Bernardus, consuetudines Romanæ Ecclesiæ in universa Hibernia instituit: *Apostolicas Sanctiones*, *ac Decreta Sanctorum Patrum*, *præcipueque consuetudines Sanctæ Romanæ Ecclesiæ in cunctis Ecclesiis statuebat*.

IX. Sed quid? an fas erit Episcopis, Divinis in Officiis Romanæ Ecclesiæ ritum admittere inconsulto Principe? Dicam primum, quod alias memoratus Altaserra notavit, Ecclesiam minime impugnare potestatem Principis, quam perpetuis votis, & precibus defendit; At salva majestate Principis, dico deinde, non esse facile perperam Episcopis in his, quæ sunt sui muneris, & officii, Principis nomen ad invidiam objiciendum, ne Magistratibus scilicet detur occasio Sacra Pontificum munia conturbandi. Vetus est, ac justa de hac re Ecclesiæ querimonia adversus Principum assentatores, qui ad conculcandam Ecclesiasticam jurisdictionem, nomen Principum dolo malo solent objicere. Id quod summopere doluit S. Ambrosio, *De Basilicis in Auxentium*, ubi sic inter alia scribit: *Semperne de Cæsare servulis Dei invidia commovetur*, *& hoc ad calumniam sibi arcessit impietas*, *ut Imperiale nomen obtendat?* Hoc fuit semper schismaticorum, seditiosorum, hæreticorumque artificium, ut vetera, recentiaque exempla nos docent, quæ passim in Ecclesiastica historia occurrunt.

X. Sed optandum plane esset, ut qui Ecclesiis præsident, omnem operam suam impenderent pro tuenda Fidei, morumque doctrina, quam pro cæremoniolis exterioris obsequii, quod a Toparchis, Magistratibusque locorum prætendunt, cum quibus lites solent habere perpetuas, non sine ingenti animarum, & Ecclesiasticæ Jurisdictionis detrimento. Scio equidem, ac veneror, quod statuit in Concilio Romano Benedictus Papa XIII. Tit. XVI. Cap. 2. ut nempe Episcopi cum Regum Ministris, aliisque consimilibus Dynastis ita se gerant, ut omnino in Epistolis, & earum subscriptione formulis nunquam utantur inferioribus, atque in mutuis visitationibus, omnique alio humanitatis commercio, sive intra, sive extra Ecclesiam, cum omnibus uti Patres & Pastores se habeant, & supra omnes veluti superiores locum sibi servent digniorem. Verum probari nunquam potest quorundam insolentia, qui non contenti obsequiis in Cæremoniali præscriptis, & longa consuetudine rite, & cum pace servatis, alios honores affectant, ac illos fere, qui Romano Pontifici Maximo, Episcoporum Episcopo, ac Regum omnium Principi ex pervetusto Ecclesiæ usu exhiberi solent, ac debent.

XI. His obiter dictis, tametsi magna sit Romani Ritualis auctoritas, non ita tamen ei Ecclesiæ sunt alligatæ, ut non possint suis Ritualibus uti, modo ritus laudabiles sint, ac probati, nihilque contineant, quod Christianæ doctrinæ, bonisque moribus adversetur. Ita plane statuit Concilium ipsum Tridentinum, tum aliis locis, tum vero Sessione 24. *De reformatione Matrimonii* Cap. I. in fine, ex eoque Rituale Ro-

ma-

manum Tit. 7. Cap. 3. §. 5. ubi post præscriptos ritus in celebratione Matrimonii servandos hæc habet; *Siquæ Provinciæ aliis ultra prædictas laudabilibus consuetudinibus, & cæremoniis in celebrando Matrimonii Sacramento utantur, eas Sancta Tridentina Synodus optat retineri*. Quod quidem sapientissime constitutum fuit. narrat enim S. Augustinus in Epist. sua 132. dubitanti sibi de variis Ecclesiarum observationibus dixisse S. Ambrosium Episcopum Mediolanensem: *Ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi*. Cui adde, quod idem S. Doctor, Episcopusque Augustinus scribit in Epistola 86. *In his rebus*, inquit, *de quibus nihil certi statuit Divina Scriptura, mos populi Dei, vel instituta Majorum pro Lege tenenda sunt; de quibus si disputare voluerimus, & ex aliorum consuetudine alios improbare, orietur interminata luctatio*. Vide plura in hanc rem apud Eruditissimum Jo. Cardinalem Bonam Lib. I. *Rerum Liturgicarum* Cap. 6. num. I. ubi inter alia affert celebre hoc Tertulliani testimonium, quod legitur initio Libri *De velandis Virginibus*, ubi sic habet: *Regula Fidei una omnino est, sola immobilis, & irreformabilis. Cætera jam disciplinæ, & conversationis admittunt novitatem*.

XII. Quæ causæ fuerint tantæ rituum varietatis in tanta Fidei unitate, idem laudatus Auctor notavit loco citato, num. II. vel quia scilicet dispares diversarum Nationum mores, & ingenia sunt, quæ diversos ritus, & cæremonias, ut in rebus politicis, ita etiam in Ecclesiasticis exigunt; vel quia nullo extante de his Christi, vel Apostolorum præcepto, libera facultas Episcopis relicta est id sentiendi, & decernendi, quod unicuique, salva Fide, magis expediens visum fuit; vel quia sæviente in Christianos persecutione, cœtus Episcoporum in unum cogi non potuit, in quo communibus suffragiis communis forma Sacrificii celebrandi, ac cæterarum Ecclesiasticarum functionum peragendarum ab omnibus custodienda stabiliretur. Id plane pluribus probat testimoniis argumentisque doctissimus rerum Liturgicarum Scriptor, quæ apud eundem videri possunt non sine ingenti lectoris sacrorum rituum studiosi utilitate.

XIII. Neque vero utilis modo, sed necessaria est Sacerdoti, Sacramentorum, Sacramentaliumve administratori Rituum scientia. Externus enim Dei cultus magnopere confert ad Divini Numinis interiorem religionem retinendam, atque exaugendam: *Iccirco Magistri nostri*, ait S. Joannes Chrysost. Homilia I. in Matth. hoc est Apostoli, *Ecclesiarum institutores usque ad humilia, & minuta præcepta deduxerunt diligentiam disciplinæ*. Et vero si Veteris Legis umbratiles cæremonias Hebræo populo Deus tam diligenter injunxit, ut de iis scriptum sit Deuteronomii Cap. 5. *Audi Israel cæremonias atque judicia, quæ ego loquor in auribus vestris hodie; discite ea, & opere complete*; quanto majori cum ratione de Novi Testamenti ritibus S. Paulus in Epist. I. ad Corinth. Cap. 14. dixisse putandus est: *Omnia honeste, & secundum ordinem fiant in vobis*? Nam hæc verba de cæremoniis, quæ in Ecclesia obeuntur, intelligi debere, observant Chrysostomus, aliique Patres. Certe priscos Fideles, uti observat doctissimus Caracciolus Clericus Regularis in Notis ad Constitutiones sui Ordinis, Parte I. Cap. 2. n. I. Divini cultus cæremoniis sedulo studuisse, vel ex eo patet, quod consueverint eligere certum quempiam virum Præfectum sacris Ritibus, videlicet monitorem veteris disciplinæ; quod probat testimonio S. Dorothei Abbatis, Sermone XI. & exemplo Sacerdotis Nepotiani, quem laudat in ejus Epitaphio S. Hieronymus, *quod cerneretur ejus in omnes cæremonias solicitudo disposita*.

XIV. Veteri Ecclesiæ disciplinæ inhærentes Synodi Provinciales æque ac Diœcesanæ studium Sacrorum Rituum districte sacris hominibus præceperunt, præsertim vero Provincialis XIII. Beneventana anni 1656. Tit. XVIII. num. 2. ubi statuit, ut *Congregationem pro cæremoniis, & ritibus Missæ erigant Episcopi, in qua bis in mense diligenter de cunctis ad Missam, & cætera Divina Officia spectantibus edisseratur, & ad rationem, & usum receptum a Sancta Romana Ecclesia cuncta examinentur, & receptæ cæremoniæ probentur*. Similia his mandant permultæ aliæ Synodi, inter quas novissima Lateranensis habita anno Jubilæi 1725. sub Benedicto Papa XIII. Tit. XV. Cap. IX. quod non sine gravi cordis sui dolore didicerit, plures esse Ecclesiarum etiam non ignobilium, Sacrorumque Altarium Ministros, qui parum illius attendentes majestatem, & dignitatem, ad cujus intimum sunt famulatum addicti, in Choro, in Altari, & in reliquis Officiis Ecclesiasticis ita minus apte se habent, ut in plurimorum scandalum, & exemplum perniciosum id cedere dignoscatur; *Rubricæ namque utplurimum ignorantur, & sacræ Cæremoniæ usu vilescunt*: hinc statim mandat, ut *operæ pretium ducant Episcopi, omnemque curam, ac diligentiam adhibere non desistant, quousque Congregationes, tum in Civitatibus, tum in Diœcesibus, per omnes de Clero Sacris initiatos, Canonicos, Parochos, & Confessarios (Regulares etiam, dummodo morales in eorum Conventibus lectiones non habeantur, alias in audiendis Confessionibus suspendendos,) semel in unaquaque hebdomada, certoque designando die, & sub certa pœna pecuniaria contra contumaces, habeantur, in quibus alternatim, & Rituum, & conscientiæ casus proponantur, discutiantur, & practice exerceantur methodo servata Synodali quæ legitur in Appendice*.

XV. Jam non modo praxis cæremoniarum, ac minutissima quæque in Ecclesiasticis ritibus, a Missali, ac Rituali Romano statutis, a sacris hominibus sunt observanda, sed omnino eorum vis, ac mysteria, quæ in eisdem continentur, sunt addiscenda, ad suam ipsorum, cæterorumque Christifidelium spiritualem utilitatem. Eam enim præsertim ob causam Sacrorum Rituum studium Sacerdotibus inculcatur, ad quod nos nostrum hoc Opus direximus; neglectis penitus eorum consiliis, qui a nobis ita volebant Rituale explicandum, ut ad lites potius in Foro discutiendas, quam ad ritus, quibus ad Divinarum rerum contemplationem excitamur, in Altari, & Ecclesia exponendos, usui esset. Atque hæc sunt, de quibus te, lector benevole, monitum volui. Faxit Deus, ut quod in votis habui, dum Romanum hoc Rituale illustrarem, Catholicæ Ecclesiæ, ejusque Ministrorum, ac

cæ-

cæterorum Christifidelium bono cedat. Alia de ipso Rituali Romano differere supervacaneum censui. operæ porro pretium duxi initio hujus nostri Operis Apostolicas Pauli Papæ V. Literas describere, quibus ipse Pontifex Romanum Rituale probavit, & quas eidem jussu suo iterum edito, auctoque Benedictus Papa XIV. feliciter regnans inseruit. Quænam enim fuerit Ritualis hujus Romani origo, & quanta sit ejusdem auctoritas, dignitas, atque præstantia, ex eisdem Apostolicis Pauli Papæ V. Literis addiscere licet, quæ sunt hujusmodi.

PAULUS PAPA V.

Ad futuram rei memoriam.

APostolicæ Sedi per abundantiam divinæ gratiæ, nullis suffragantibus meritis, præpositi, nostræ sollicitudinis esse intelligimus, super universam Domum Dei ita invigilando intendere, ut opportunis in dies magis rationibus provideatur, quo, sicut admonet Apostolus, omnia in ea honeste, & secundum ordinem fiant; præcipue vero quæ pertinent ad Ecclesiæ Dei Sacramentorum administrationem; in qua religiose observari Apostolicis traditionibus, & Sanctorum Patrum Decretis constitutos Ritus, & Cæremonias, pro nostri officii debito curare omnino tenemur. Quamobrem felicis recordationis Pius Papa Quintus Prædecessor noster, hujus nostri, tunc sui officii memor, ad restituendam sacrorum Rituum observationem in sacrosancto Missæ Sacrificio, Divinoque Officio; & simul, ut Catholica Ecclesia in Fidei unitate, ac sub uno visibili Capite Beati Petri Successore Romano Pontifice congregata, unum psallendi, & orandi ordinem, quantum cum Domino poterat, teneret; Breviarium primum, & deinde Missale Romanum, multo studio, & diligentia elaborata, pastorali providentia edenda censuit. Cujus vestigia eodem sapientiæ spiritu secutus similis memoriæ Clemens Papa Octavus, etiam Prædecessor noster, non solum Episcopis, & inferioribus Ecclesiæ Prælatis accurate restitutum Pontificale dedit, sed etiam complures alias in Cathedralibus, & inferioribus Ecclesiis Ceremonias promulgato Cæremoniali ordinavit. His ita constitutis, restabat, ut uno etiam volumine comprehensi sacri, & sinceri Ecclesiæ Catholicæ Ritus, qui in Sacramentorum administratione, aliisque Ecclesiasticis functionibus servari debent, ab iis, qui curam animarum gerunt, Apostolicæ Sedis auctoritate prodirent; ad cujus voluminis præscriptum, in tanta Ritualium multitudine, sua illi ministeria, tamquam ad publicam, & obsignatam normam peragerent, unoque, ac fideli ductu inoffenso pede ambularent cum consensu. Quod sane jam pridem agitatum negotium, posteaquam generalium Conciliorum Græce, Latineque divina gratia editorum opus morari desivit, solicite urgere nostri muneris esse existimavimus. Ut autem recte, & ordine, ut par erat, res ageretur, nonnullis ex Venerabilibus Fratribus nostris Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalibus, pietate, doctrina, & prudentia præstantibus eam demandavimus; qui cum consilio eruditorum Virorum, variisque præsertim antiquis, & quæ circumferuntur, Ritualibus consultis, eoque in primis, quod Vir singulari pietatis zelo, & doctrina bonæ memoriæ Julius Antonius Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis Sanctæ Severinæ nuncupatus, longo studio, multaque industria, & labore plenissimum composuerat, rebusque omnibus mature consideratis, demum Divina adspirante clementia, quanta oportuit brevitate, Rituale confecerunt. In quo cum receptos, & approbatos Catholicæ Ecclesiæ Ritus suo ordine digestos conspexerimus, illud sub nomine Ritualis Romani merito edendum publico Ecclesiæ Dei bono judicavimus. Quapropter hortamur in Domino Venerabiles Fratres Patriarchas, Archiepiscopos, Episcopos, & dilectos filios eorum Vicarios, necnon Abbates, Parochos universos, ubique locorum existentes, & alios, ad quos spectat, ut in posterum, tamquam Ecclesiæ Romanæ filii, ejusdem Ecclesiæ omnium Matris, & Magistræ auctoritate constituto Rituali in sacris functionibus utantur; & in re tanti momenti, quæ Catholica Ecclesia, & ab ea probatus usus antiquitatis statuit, inviolate observent.

Datum Romæ apud Sanctam Mariam Majorem sub Annulo Piscatoris die XVI. Junii MDCXIV. Pontificatus nostri anno decimo.

Fili hominis pone cor tuum, & vide oculis tuis, & auribus tuis audi omnia, quæ ego loquor ad te de universis Cæremoniis Domus Domini, & de cunctis Legibus tuis. Ezechielis Cap. 45.

I M-

APPROBATIONES CENSORUM.

I.

QUæ hactenus edidit Opera Cl. Vir Pater Josephus Catalani Presbyter Oratorii Sancti Hieronymi Charitatis, tanto Literariæ Reipublicæ plausu, & utilitate in lucem prodiere, ut Commentaria in Rituale Romanum ab eo nuper concinnata si publici Juris fiant, parem felicitatem omnium judicio sint assecutura. Nam doctissimus Auctor, sive veteres Ritus, & Cæremonias cum novissimis conferat, sive Conciliorum Canones explicet, sive Patrum testimonia producat, eo illius mens, & summus labor collineat, ut divinorum Sacramentorum dignitas dignoscatur, & plene refulgeat; ab Ecclesiæ Ministris eadem religiose dispensentur, atque ad ea percipienda Fideles ardenti studio, ac pietate excitentur. Hinc Libri hujus editionem fructuosam, ac dignissimam censeo. Dat. Romæ pridie Idus Julii MDCCLVII.

Venantius Philippus Piersanctes Sanctissimi D. Nostri Papæ, ac Sedis Apostolicæ Cæremoniarum Magister.

II.

NOn diu Vir Cl. atque eruditissimus Josephus Catalanus Presbyter Oratorii S. Hieronymi Charitatis distulit spem eorum, qui post adornatam, pluribusque auctam ab ipso Conciliorum Hispaniæ editionem, Commentaria in *Rituale Romanum* expectabant; in eam spem erecti, quod, sicut Scriptor egregius iis, quæ jam in *Concilia Generalia*, *Sanctæ Romanæ Ecclesiæ*, atque *Episcoporum Cæremoniale*, necnon in *Pontificale Romanum* ediderat, Commentariis amplissimis adeo incredibilem doctrinæ, & eruditionis vim, copiamque fuerat complexus, ita novum quod aggrediebatur opus sic esset perfecturus, ut nedum illa æquaret, sed, si fieri posset, etiam vinceret. Nec spes ipsos fefellit. Vir enim in fide sua liberanda diligentissimus, & quem labor nullus terreret, nulla superaret difficultas, licet innumeris muneris sui curis distentus, atque adversa sæpius etiam valetudine usus, en expetita dat Commentaria in duo majoris folii Volumina distributa, quibus quidquid præcipui a Sanctis Patribus, Sacris Conciliis, tum Generalibus, tum Provincialibus, a Theologis, atque demum ab Ecclesiasticorum Rituum veterum simul, ac recentiorum Studiosis de Sacramentorum institutione, dignitate, vi, efficacia, administratione, ac de aliis Sacerdotum muneribus conscriptum est, sapientissime, gravissimeque in unum congessit, atque uno veluti conspectu omnibus percipiendum proposuit. Opus sane præstantissimum, cunctisque, iis vero potissimum, qui, ut Apostolus inquit in I. ad Corinthios Cap. IV. versu I. *Mysteriorum Dei dispensatores*, singulari ipsius Dei O. M. benignitate effecti sunt, perutile, atque necessarium: quod ego quum jubente Reverendiss. Patre Mag. Sac. Palat. perlegerim, nihilque in eo offenderim, quod Catholicæ Fidei, morumque regulis adversetur, publici juris omnino esse faciendum existimo.

Ex Cœnobio S. M. sup. Minervam XVII. Kal. Septembris An. MDCCLVII.

Fr. Dominicus Vincentius Maria Bertucci Ord. Præd.

I N-

INDEX TITULORUM ET CAPITUM

Qui in hoc Tomo primo Romani Ritualis continentur.

TITULUS I.

CAP. UNIC. *De iis, quæ in Sacramentorum administratione generaliter servanda sunt.* pag. 1

TITULUS II.

Cap. I. *De Sacramento Baptismi rite administrando.* 23.
II. *Ordo Baptismi parvulorum.* 85.
III. *De Baptismo adultorum.* 126.
IV. *Ordo Baptismi adultorum.* 141.
V. *Ordo supplendi omissa super baptizatum.* 173.
VI. *Ritus servandus, cum Episcopus baptizat.* 175.
VII. *Benedictio Fontis Baptismi extra Sabbatum Sanctum Paschæ, & Pentecostes, cum aqua consecrata non habetur.* 178.

TITULUS III.

Cap. I. *De Sacramento Pœnitentiæ.* 183.
II. *Absolutionis forma.* 224.
III. *De absolutione ab Excommunicatione in foro exteriori.* 232.
IV. *Ritus absolvendi excommunicatum jam mortuum.* 236.
V. *De modo absolvendi a Suspensione, vel ab Interdicto, extra, vel intra Sacramentalem Confessionem; & dispensandi super Irregularitate.* 239.

TITULUS IV.

Cap. I. *De sanctissimo Eucharistiæ Sacramento.* 242.
II. *Ordo ministrandi sacram Communionem.* 258.
III. *De Communione Paschali.* 272.
IV. *De Communione infirmorum.* 278.

TITULUS V.

Cap. I. *De Sacramento Extremæ Unctionis.* 300.
II. *Ordo ministrandi Sacramentum Extremæ Unctionis.* 323.
III. *Septem Psalmi Pœnitentiales, cum Litaniis pro infirmis, dum sacro liniuntur Oleo, seu pro alia necessitate, dicuntur flexis genibus.* 340.
IV. *De visitatione, & cura infirmorum.* 342.
V. *Modus juvandi morientes.* 357.
VI. *Modus pro opportunitate temporis ad impertiendam Benedictionem in articulo mortis constitutis ab his, qui facultatem habent a Sede Apostolica delegatam.* 363.
VII. *Ordo commendationis Animæ.* 369.
VIII. *In expiratione.* 377.

TITULUS VI.

Cap. I. *De Exequiis.* 383.
II. *Quibus non liceat dare Ecclesiasticam sepulturam.* 397.
III. *Exequiarum ordo.* 402.
IV. *Officium Defunctorum.* 416.
V. *De Officio faciendo in Exequiis, absente corpore defuncti, & in* III. VII. XXX. *& anniversario.* 421.
VI. *De Exequiis parvulorum.* 422.
VII. *Ordo sepeliendi parvulos.* 423.

TITULUS VII.

Cap. I. *De Sacramento Matrimonii.* 427.
II. *Ritus celebrandi Matrimonii Sacramentum.* 444.
III. *De Benedictione mulieris post partum.* 453.

DE

DE IIS, QUÆ IN SACRAMENTORUM ADMINISTRATIONE GENERALITER SERVANDA SUNT.

TITULUS I.

CAPUT UNICUM.

SAcramenti nomine Auctores prophani obligationem illam significari voluerunt, cum jurati aliquo servitutis vinculo obstringimur, ex quo jusjurandum, quo se milites fidelem operam Reipublicæ præstituros pollicentur, sacramentum militare dictum est, ipsique milites vocabantur sacramentarii, tametsi deinde ad omne juramentum extensa sit ejusdem vocabuli significatio etiam usu sacrorum Canonum, uti patet ex Decreto Gratiani in Canone, *Qui sacramento*, Causa XXII. Quæstione IV. Verum apud Latinos Patres, ut scite docet Catechismus Concilii Tridentini, Parte II. ubi agit de Sacramentis, Sacramenti nomen aliquam rem sacram, quæ in occulto latitet, declarat, quemadmodum Græci ad eandem rem significandam, Mysterii vocabulo usi sunt. In eandem vero sententiam sacramenti vocem accipiendam esse intelligimus, ubi in Epistola ad Ephesios Cap. I. scribit Apostolus: *Ut notum faceret nobis sacramentum voluntatis suæ*; & in Epistola I. ad Timotheum, Cap. III. *Magnum est pietatis sacramentum*; & ubi S. Joannes in Apocalypsi Cap. I. inquit: *Sacramentum septem stellarum*. Quibus locis, ut notat Estius in Libri IV. Sententiarum Distinctionem I. §. I. pro sacramento, quod noster Interpres reddidit, Græce perpetuo μυστήριον legitur. Sic Patres secretiora Religionis nostræ capita sacramenta vocaverunt, ut Trinitatis Sacramentum, quod nos usitatius mysterium dicimus; & S. Ambrosius Librum inscripsit, *De Incarnationis Dominicæ sacramento*, in quo de Christo differens, ejusque natura utraque, Divina & humana, propositas ab hæreticis, præsertim ab Arianis difficultates resolvit. Cæterum extendi eam vocem ad arcana non sacra, quibus tamen veneratio debetur, patet ex Libro Tobiæ, Cap. XII. ubi ait: *Sacramentum Regis abscondere bonum est*.

II. Altera hujus nominis significatio est, quæ accipitur pro signo rei sacræ, in qua quidem significatione vox Græca μυστήριον reperitur apud Dionysium in Libro, *De Ecclesiastica Hierarchia*, Cap. I. ubi Mysteria, idest Sacramenta Religionis nostræ vocat signa sensibus objecta, quæ sunt intelligibilium imagines, ut quibus conspectis, ad rerum invisibilium adducamur cognitionem. Dionysium ea parte sequuti sunt Græci posteriores. Inter Latinos autem vetustissimus Tertullianus Lib. I. *Contra Marcionem*, & Lactantius Lib. III. *Divinarum Institutionum*, Cap. XXVI. & Lib. IV. Cap. XXII. Sacramenti vocabulum hoc pacto usurparunt; sed longe frequentius posteriores Patres, Ambrosius, Hieronymus, Augustinus, quique eos deinde sunt sequuti. Unde Augustinus in Epistola CXXXIII. ad Marcellinum juxta editionem Patrum Benedictinorum, *Signa*, inquit, *cum ad res Divinas pertinent*, *Sacramenta appellantur*. Et in Epistola XCVIII. ad Bonifacium juxta prædictam editionem, *Si Sacramenta*, ait, *quandam similitudinem earum rerum*, *quarum Sacramenta sunt*, *non haberent*, *omnino Sacramenta non essent*. Itemque Lib. X. *De Civitate Dei*, Cap. V. *Sacrificium*, inquit, *visibile invisibilis Sacrificii Sacramentum*, idest sacrum signum est. Hoc igitur modo acceptum Sacramenti nomen complectitur omnia Veteris, ac Novæ Legis signa, & cæremonias, comprehensis etiam Sacrificiis.

III. Porro in Nova Lege peculiariter, ac proprie Sacramenta vocantur ea signa, quæ sic ima-

imaginem gerunt invisibilis gratiæ, ut ejus etiam ex institutione Christi causa existant. Merito autem hæc præ cæteris rerum sacrarum signis Sacramenti nomen possident, quæ rem sacram, abditam, atque occultam non solum significant, sed etiam continent, atque efficiunt. Definitur autem Sacramentum proprie dictum, prout a Patribus, & Theologis communiter accipitur in Canone XXXII. de Consecratione, sub nomine Augustini his verbis: *Invisibilis gratiæ visibilis forma*. Verum uti innuunt Correctores Romani ad citatum Canonem, hæc definitio apud Augustinum iis verbis expressa minime reperitur, sed in Libro, *De catechizandis rudibus*, Cap. XXVI. hæc leguntur: *De Sacramento sane, quod accepit, cum ei bene commendatum fuerit, signacula quidem rerum divinarum esse visibilia, sed res ipsas invisibiles in eis honorari*. In Epistola autem CLXVI. hæc: *Si autem malus est, operatur per illum Deus visibilem Sacramenti formam, ipse autem donat invisibilem gratiam*. Hæc Augustinus. *Ex quibus locis*, inquiunt laudati Romani Correctores, *videtur colligi vulgata ista Sacramenti definitio*. Hodie a Theologis, passim Tridentini Generalis Concilii Catechismum sequutis traditur hæc definitio Sacramenti: *Invisibilis gratiæ visibile signum ad nostram justificationem institutum*.

IV. Definitionis istius expositionem late post citatum Catechismum prosequuntur passim Theologi, qui de Sacramentis scripserunt. Videri enim ii possunt, cum non tantum nobis sit otii, ut possimus ad hujus Tituli I. ornatum, Sacramentorum, ut ajunt, in genere tractatum agere, supervacaneique esset laboris, & ad nostrum institutum minime pertinentis, in hac re jam fuse docteque ab innumeris fere Scriptoribus explicata diutius immorari.

§. I.

Ut ea, quæ ex antiquis Catholicæ Ecclesiæ institutis, & Sanctorum Canonum, Summorumque Pontificum Decretis, de Sacramentorum ritibus, ac cæremoniis hoc Libro præscribuntur, qua par est diligentia, ac religione custodiantur, & ubique fideliter observentur, illud ante omnia scire, & observare convenit, quod Sacrosancta Tridentina Synodus Sessione VII. Can. XIII. de iis ritibus decrevit in hæc verba.

§. II.

Siquis dixerit, receptos, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus, in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a Ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse, anathema sit.

COMMENTARIUS.

I. Ut major sit erga Sacramenta rudioris populi devotio, ac reverentia, jam pridem a primis Ecclesiæ sæculis, ritus, seu cæremoniæ quædam in Sacramentorum administratione adhiberi consueverunt, quibus & ipsi Sacramentorum effectus subinde explanantur, & populo sensibiliter proponuntur, mentesque Fidelium ad rerum Divinarum contemplationem excitantur. Atque huc facit, quod ait Tridentina Synodus Sessione XXII. Cap. V. de solemnibus Missæ Sacrificii cæremoniis: *Cumque natura hominum ea sit, ut non facile queat sine adminiculis exterioribus ad rerum Divinarum meditationem sustolli, propterea pia Mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quædam submissa voce, alia vero elatiore in Missa pronunciarentur, instituit. Cæremonias item adhibuit, ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes, aliaque id genus multa, ex Apostolica disciplina, & traditione, quo & majestas tanti Sacrificii commendaretur, & mentes Fidelium per hæc visibilia religionis, & pietatis signa, ad rerum altissimarum, quæ in hoc Sacrificio latent, contemplationem excitarentur*. Quod in citato Capite de una Eucharistia dicitur, facile est de reliquis Sacramentis, cum eædem causæ sint, intelligere. Hinc ejusdem Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. Tit. *De Sacramentis in genere*, §. XVI. sic habet: *Merito quidem a primis usque Ecclesiæ temporibus illud semper servatum est, ut Sacramenta solemnibus quibusdam cæremoniis ministrarentur. Primum enim maxime decuit sacris mysteriis eum religionis cultum tribuere, ut Sancta sancte tractare videremur. Præterea quæ Sacramento efficiuntur, cæremoniæ ipsæ magis declarant, ac veluti ante oculos ponunt, & earum rerum sanctitatem in animis Fidelium altius imprimunt. Deinde vero mentes illorum, qui eas intuentur, & diligenter observant, ad sublimium rerum cogitationem erigunt, Fidemque in eis, & charitatem excitant; quo major cura, & diligentia adhibenda erit, ut Fideles vim cæremoniarum, quibus singula Sacramenta conficiuntur, cognitam, & perspectam habeant.*

II. Quum itaque magna sit, ac multiplex sacrarum cæremoniarum utilitas, jam non mirum videri debet, si nulla unquam extitit in Orbe, seu vera, seu falsa Religio, quæ suos ritus non habuerit, quibus quasi incitamentis ad debitum suo Numini cultum populi allicerentur. Hinc & Numa Pompilius octo cæremoniarum ad religionem pertinentium Libros scripsisse refertur; atque hinc demum, ut rem altius repetam, insignis ille veteris Legis promulgator Moyses non inanem operam impendisse se existimavit, cum in describendis Sacrificiorum Deo offerendo-

dorum ritibus integrum Scripturæ Librum insumsit, ut inter alios notavit eruditus Martene in Præfatione, quam celeberrimo Operi suo, *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, præfixit. Porro autem quum vera Religio, quæ ante Christi adventum Judaica erat, longe antiquior sit, futilem merito eorum sententiam censeo, qui ajunt, Christianos ritus magna ex parte desumtos esse ex ritibus Paganorum, quum potius isti, instigante diabolo, qui cum inveterata malitia perpetuus Dei æmulus sit, honores utique divinos affectat, ad suum cultum superstitiosum probatos a Deo in Veteri Testamento ritus traduxerint.

III. Testatur id quidem non uno in loco Tertullianus, præsertim vero in Libro, *De præscriptionibus*, Cap. xl. his verbis: *Diabolus enim, cujus sunt partes intervertendi veritatem, ipsas quoque res Sacramentorum Divinorum, Idolorum mysteriis æmulatur. Tinguit & ipse quosdam utique credentes, & fideles suos, expiationem delictorum de lavacro repromittit, & sic adhuc initiat mithræ: signat illic in frontibus milites suos; celebrat & panis oblationem, & imaginem resurrectionis inducit, & sub gladio redimit coronam. Quid? quod & Summum Pontificem in unis nuptiis statuit? Habet & virgines, habet & continentes. Cæterum si Numæ Pompilii superstitiones revolvamus, si Sacerdotalia officia, insignia, & privilegia, si sacrificalia ministeria, & instrumenta, & vasa ipsorum sacrificiorum, ac piaculorum, & votorum curiositates consideremus, nonne manifeste diabolus morositatem illam Judaicæ Legis imitatus est? Qui ergo ipsas res, de quibus Sacramenta Christi administrantur, tam æmulanter affectavit exprimere in negotiis idololatriæ, utique & idem, & eodem ingenio gestiit, & potuit instrumenta quoque Divinarum rerum, & Sanctorum Christianorum, sensum de sensibus, verba de verbis, parabolas de parabolis, prophanæ, & æmulæ fidei attemperare*. Similia habet idem Tertullianus in Libris, *De Baptismo*, & *De Testimonio animæ*; itemque S. Justinus in Apologia II. Eusebius, *De preparatione Euangelica*, & alii, quos citat Filesacus in Dissertatione, *De idololatria magica*, §. IV. in fine.

IV. Illud vero hoc loco notandum est, quod licet nostri ritus aliquam cum veteribus Judæorum cæremoniis comparationem habeant, non tamen inde sequitur, a Synagoga in Ecclesiam Christi esse ritus ipsos traductos; non enim ideo ab Apostolis, Doctore Christo, & ab Ecclesia deinceps instituti sunt, quia in populo Hebraico viguerunt, sed quia in hac mortali conditione sine ullo externo ritu Religio vera esse non potest. Potest quidem aliqua in nostris cum Judæorum non modo, sed & Gentilium ritibus affinitas, si cultus spectetur externus, deprehendi; sed habita ratione finium, & objectorum, unde potissimum æstimandi sunt, immenso distant intervallo. Ut enim observat S. Augustinus, erat in Judæis præfiguratio prænuntians, in Gentilibus imitatio errans, & in nobis Christianis est veritas. Hæc ejus verba Lib. xx. contra Faustum, Cap. XXI. *Tantum interest inter sacrificia Paganorum, & Hebræorum, quantum inter imitationem errantem, & præfigurationem prænunciantem. Sicut autem non ideo contemnenda, vel detestanda est virginitas Sanctimonialium, quia & Vestales virgines fuerunt, sic non ideo reprehendenda Sacrificia Patrum, quia sunt & sacrificia Gentium; quia sicut inter illas virginitates multum distat, quamvis nihil aliud distet, nisi quæ cui voveatur, atque reddatur; sic inter Sacrificia Paganorum, & Hebræorum multum distat, eo ipso, quod hoc solum distat, quæ cui sint immolata, & oblata; illa scilicet superbæ impietati dæmoniorum id ipsum sibi ob hoc arrogantium, quo haberentur Dii, quia Divinus honor est Sacrificium; illa vero uni Deo, ut illi offerretur similitudo promittens veritatem Sacrificii, cui erat offerenda ipsa reddita veritas in passione Corporis & Sanguinis Christi.*

V. Omissis Gentilium ritibus, quos perperam nonnulli censent in Christianam Religionem derivasse, addubitari certe non potest, quin tantum Veteri Novum præstet Testamentum, quantum veritas umbræ, & figuris. Omnes Legis Mosaicæ cæremonias superant quidem longo intervallo nostræ Christianæ Religionis ritus, a quibus instituta a Christo, atque ab Apostolis, Virisque Apostolicis promulgata Mysteria cuncta, non parvum decorem, ac robur accipiunt. Nam, ut sapienter scripsit religiosissimus ac doctissimus Joannes Bona Cardinalis laudatus a memorato Martene, loco citato, *licet ipsæ cæremoniæ nullam secundum se perfectionem, nullam contineant sanctitatem; sunt tamen actus externi Religionis, quibus quasi signis excitatur animus ad rerum sacrarum venerationem, mens ad superiora elevatur, nutritur pietas, fovetur charitas, crescit Fides, devotio roboratur, instruuntur simpliciores, Dei cultus ornatur, conservatur Religio, & veri Fideles a pseudochristianis, & heterodoxis discernuntur*. Quanta porro sit earum vis, & efficacia, docet vel ipsum Valentis Imperatoris Ariani exemplum, qui, ut tradit Baronius ad annum CCCLXX. Num. XLVI. visis in Templo Catholicorum sacris cæremoniis, maximam erga res illorum reverentiam concepit.

VI. Summa itaque, ac multiplex quum sit rituum Catholicorum utilitas, ac virtus, jam recte inquit noster hic I. §. *ut ea, quæ ex antiquis Catholicæ Ecclesiæ institutis, & Sacrorum Canonum, Summorumque Pontificum Decretis de Sacramentorum ritibus, ac cæremoniis hoc Libro præscribuntur, qua par est diligentia, ac religione custodiantur, & ubique fideliter serventur*, decere quammaxime, illud ante omnia scire, & observare, quod Sacrosancta Tridentina Synodus Sessione VII. Can. XIII. de iis ritibus decrevit in hæc verba nostro II. §. descripta: *Siquis dixerit, receptos, & approbatos Catholicæ Ecclesiæ ritus, in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni, aut sine peccato a Ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse, anathema sit*. His concinit Professio Fidei a Pio Papa IV. edita, quæ ita habet: *Receptos quoque, & approbatos Ecclesiæ Catholicæ ritus in supradictorum omnium Sacramentorum administratione recipio, & admitto*. Si quæratur quid Ecclesiæ nomine mox recitatus Canon intelligat, docet Jueninus in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione I. Quæstione VIII. Cap. III. Conclusione II. intelligi vel Ecclesiam Catholicam toto Orbe diffusam, aut Ecclesiam particularem, cui specialiter Minister est adscriptus, itaut Sacramenta, aut conficiens, aut dispensans, saltem solemniter, ritus in tota Ecclesia receptos, & præscriptos a particulari, cujus est mem-

membrum, adhibere teneatur. Legendus de ea re Sanctus Augustinus in celeberrima Epistola sua CXVIII. ad Januarium, ubi inter alia ait, quod varietate rituum circa jejunium Sabbathi matre sua turbata, de his unum Ambrosium Mediolanensem Antistitem consuluit, ejusque judicium mater lubens amplexa est: *Mater mea Mediolanum me consecuta, invenit Ecclesiam Sabbatho non jejunantem, cœperat turbari, & fluctuare quid ageret. Tunc ego consului de hac re beatissimæ memoriæ Virum Ambrosium. At ille ait mihi:* Cum Romam venio, jejuno Sabbatho; cum hic sum, non jejuno. Sic etiam tu, ad quam forte Ecclesiam veneris, ejus morem serva, si cuiquam non vis esse scandalo, nec quemquam tibi. *Hoc cum matri renunciassem, libenter amplexa est.*

VII. Potissimum vero illi servandi sunt ritus, quos Ecclesia Romana præscribit, *in qua*; ut ait idem Augustinus in Epistola CLXII. *semper viguit Apostolicæ Cathedræ principatus*; & ut longe ante Augustinum docuit S. Irenæus Libro III. Cap. III. *ad hanc Ecclesiam*, nempe Romanam, *propter principalitatem, necesse est omnem convenire Ecclesiam*. Periculosum, criminosumque est quippe a ritibus a Romana Ecclesia omnium Matre præscriptis resilire, eosque mutare, meritoque adversus hanc licentiam justa percitus indignatione S. Innocentius Papa I. sic ad Decentium Eugubinum Episcopum scripsit: *Si instituta Ecclesiastica, ut sunt ab Apostolis tradita, integra vellent servare Domini Sacerdotes, nulla diversitas, nulla varietas in ipsis Ordinibus, & Consecrationibus haberetur. Sed dum unusquisque non quod traditum est, sed quod sibi visum fuerit, hoc æstimat esse tenendum, inde diversa in diversis locis, vel Ecclesiis, aut teneri, aut celebrari videntur, ac fit scandalum populis, qui dum nesciunt Traditiones antiquas humana præsumtione corruptas, putant sibi aut Ecclesias non convenire, aut ab Apostolis, vel Apostolicis Viris contrarietatem inductam. Quis enim nesciat, aut non advertat, id quod a Principe Apostolorum Petro Romanæ Ecclesiæ traditum est, ac nunc usque custoditur, ab omnibus debere servari, nec superinduci, aut introduci aliquid, quod, aut auctoritatem non habeat, aut aliunde accipere videatur exemplum? Præsertim cum sit manifestum, in omnem Italiam, Gallias, Hispanias, Africam, atque Siciliam, Insulasque interjacentes, nullum instituisse Ecclesias, nisi eos, quos Venerabilis Apostolus Petrus, aut ejus Successores constituerint Sacerdotes. Aut legant, si in iis Provinciis alius Apostolorum invenitur, aut legitur docuisse. Quod si non legunt, quia nusquam inveniunt, oportet, eos hoc sequi, quod Ecclesia Romana custodit, a qua eos principium accepisse non dubium est, ne dum peregrinis assertionibus student, caput institutionum videantur omittere.*

VIII. Hæc fusius ex S. Innocentio Papa huc transcribenda putavi, ut ejus testimonio evincerem, quod scite notavit laudatus superius Cardinalis Bona Lib. I. *Rerum Liturgicarum*, Cap. VI. Num. III. primarias nempe Ecclesias proprios ritus a Fundatoribus accepisse, quosdam vero ex Successoribus per licentiam, & potestatis abusum sæpe illos immutasse, & novitates introduxisse. Hoc primum in hoc genere peccatum fuit, quod dum alii evitare nimio studio conati sunt, stultorum more in contrarium inciderunt; semel enim susceptis consuetudinibus pertinacius adhærentes, turbas in Ecclesia suscitarunt, cum Romani Pontifices, vel abusus Episcoporum incuria introductos evellere, vel errores hæreticorum fraude insertos expungere, vel aliquid in iis innovare, justis de causis voluerunt. Quot, & quam luctuosæ tragœdiæ inter Græcos, & Latinos hac de causa ortæ sint, notum est omnibus. A Photio illarum initium Sæculo nono, & nondum finis. Adhuc enim in plerisque Orientalibus ferox odium adversus Latinos fervet, & forte acrius, quam cum primum ab unitate, & obedientia Romanæ Ecclesiæ defecerunt. Superbia omnium malorum causa rebellionis origo fuit; tum accesserunt ex rituum diversitate vani prætextus; nec enim Orientalibus lis unquam de ritibus mota est a Romana Ecclesia, quæ sedulo potius in hanc curam semper incubuit, ut illibati servarentur. Debet igitur unaquæque Ecclesia custodire ritus suos, sed receptos a Majoribus, longoque usu præscriptos, & legitima auctoritate probatos.

IX. Observat hæc memoratus Bona, notatque mox etiam sequenti Cap. VII. Num. II. sectariorum hoc proprium fuisse, ut cum a Fide deficerent, Libros quoque Rituales, vel suis erroribus inficerent, vel privata auctoritate immutarent. Et certe quid ausi sint in hoc genere Gnostici, Adamitæ, Pepuziani, & alia hujusmodi monstra, turpe est enarrare. De Nestorio, sive Theodoro Mopsuesteno ejus Magistro ita Leontius Byzantinus scribit Lib. III. adversus eundem Nestorium: *Audet & aliud malum non secundum ad superiora, aliam enim Missam effutivit, præter illam, quæ a Patribus tradita est Ecclesiis; neque reveritus illam Apostolorum, nec illam Magni Basilii in eodem spiritu conscriptam. In qua Missa blasphemiis, non precationibus, Eucharistiæ mysterium opplevit.* Donatistæ ut calumniam Catholicis struerent, sparserunt in vulgus, eos solitum Sacrificii ritum mutasse, ut patet ex Optato Milevitano in fine Libri III. adversus Donatistas. De eisdem sic scribit S. Augustinus in Epistola CXIX. Cap. XVIII. *Donatistæ nos reprehendunt, quod sobrie psallimus in Ecclesia Divina Cantica Prophetarum, cum ipsi ebrietates suas ad Canticum Psalmorum humano ingenio compositorum quasi tubas exhortationis inflamment.* De Pauli Samosateni hac in re impietate legenda Epistola Synodi Antiochenæ apud Eusebium Lib. VII. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. XXX. De sectatoribus Apollinarii refert Sozomenus Lib. VII. *Ecclesiasticæ Historiæ*, Cap. XXV. quod ritibus utebantur alienis a Catholicæ Ecclesiæ institutis.

X. Hos, aliosque antiquos ejusdem furfuris hæreticos imitati recentiores heterodoxi, sacros Catholicæ Ecclesiæ ritus una voce, unaque mente in universo Orbe conservatos, perperam & ipsi irrident, quos iccirco merito damnavit Tridentina Synodus Canone in §. II. descripto. Cæterum quod Ecclesia quarundam sacrarum cæremoniarum praxim possit Sacramentorum Ministris injungere, ex eo patet, quod, vel fatentibus Calvinistis, aliisque hæreticis nostri temporis, potest Ecclesia ordinem & modum præscribere, quo cæremoniæ, quæ Scriptura nituntur, exequutioni mandari debent, ne scilicet in Mysteriorum, aut confectione, aut dispensatione aliqua

qua

qua accidat confusio. Penes autem Ecclesiam esse instituere ritus, qui pietatem alere possint, ac Sacramentis conciliare reverentiam, licet Scripturarum auctoritate non fulciantur, evincitur plane ex Apostolorum exemplo, qui multas sacras cæremonias Ecclesiasticas, qua pollebant auctoritate, præscripserunt: *Cætera*, inquit Apostolus in Epistola 1. ad Corinthios, Cap. XI. *cum venero, disponam*. Inter eas autem Leges, quas Apostolus pollicetur, S. Augustinus eam recenset, qua Fideles prohibentur, ne nonnisi jejuni ad Eucharistiam sumendam accedant. Legenda Augustini Epistola CXVIII. ad Januarium cujus supra meminimus, Cap. VI.

XI. Quamvis autem non omnes cæremoniæ seu Ritus, in Ritualibus præscripti, ex Apostolica disciplina, & traditione descendant, sed plures postremis Ecclesiæ temporibus sint introducti, nihilominus Parochis, aliisque inferioribus Ministris fas non est, citra necessitatem, privata auctoritate, in publica, & solemni Sacramentorum administratione, aut Divinorum Officiorum celebratione, a ritibus in Rituali suæ Diœcesis præscriptis passim & facile recedere, eo etiam titulo, quod ritus contrarius puriori primitivæ Ecclesiæ disciplinæ videatur conformior, ne alias hæc licentia paulatim latius serpens confusionem, aliaque incommoda in ipsos sacros ritus, & Sacramentorum administrationem inducat. Cæterum quum cæremoniæ Sacramentorum suprema Ecclesiæ auctoritate Ministris omnibus & singulis præscribantur, non est dubium, quin peccet læthaliter, pœnisque gravibus obnoxius sit, qui consulto eas, nulla compellente necessitate, vel omnino prætermitteret, vel præsumeret immutare; huc enim spectat supra in §. II. Canon XIII. ex Sessione VI. Tridentini Concilii.

XII. Siquis autem hic roget, quid si casus occurrerit, in quo videantur ritus aliqui prudenter prætermittendi, num privatus quilibet possit in suo proprio sensu abundans, quod bene visum fuerit, facere. Sed in promtu responsio est, & quidem cum ea distinctione, quam a Doctoribus sapientibus didici; nam vel de casu necessitatis Quæstio ista procedit, vel non. Si de casu necessitatis, ut si exempli gratia mortis imminentis periculum fieri omnia in Baptismo infantis non patiatur, quæ facere Ecclesia consuevit, dudum resoluta est difficultas; quid enim in his circumstantiis sit agendum, jam non modo Doctores, sed hoc nostrum Rituale Romanum suis locis præscripsit. Si vero casus necessitatis non sit, nihil quidquam debet privatus Minister proprio judicio usurpare, sed consulenda Ecclesia, adeundusque Romanus Pontifex Maximus, vel S. R. E. Cardinalium Congregatio sacris ritibus præposita, ejusque reverenter expectandum judicium, & quod præscribit, omnino observandum. Atque hoc hodie jure vivimus, ex quo scilicet Sixtus V. Pontifex XI. Kal. Februarias anni MDLXXXVII. Congregationem Sacrorum Rituum nuncupatam una cum aliis multis instituit, ut videre est in ejus Constitutione, quæ incipit, *Immensa Dei*, & apud Cardinalem de Luca in Relatione Romanæ Curiæ, Vanespen Parte I. *Juris universi Ecclasiastici*, Tit. XXII. Cap. VII. Porro præfecit Sixtus ei Congregationi quinque Cardinales, quibus ait hanc præcipue debere curam incumbere, *ut veteres ritus sacri ubivis locorum, in omnibus Urbis, Orbisque Ecclesiis, etiam in Capella Pontificia, in Missis, Divinis Officiis, Sacramentorum administratione, cæterisque ad divinum cultum pertinentibus, a quibusvis personis diligenter observentur, cæremoniæ si exoleverint, restituantur; si depravatæ fuerint, reformentur. Libros de sacris ritibus, & cæremoniis, in primis Pontificale, Rituale, Cæremoniale prout opus fuerit, reforment, & emendent.*

XIII. Admonendum vero hic illud censeo, ac notatu plane dignum, non facile consuevisse Sacrorum Rituum Congregationem, omissiones, aut quasvis alias in sacris cæremoniis immutationes concedere, maxime in illis, quas constat ab Apostolica traditione acceptas. Cæteras enim, quas, labente ætate, pro variis locorum, & temporum circumstantiis Ecclesia instituit, quæque non sunt gentium omnium universali consensione susceptæ, quales Latini & Græci proprias aliquot habent, non quidem sine causa, majore tamen solet facilitate rescindere, & ab earum observantia liberare. Ut autem in iis sistamus, quas Apostolica nobis disciplina reliquit, recte admodum ait clarissimus Auctor Operis, *De re Sacramentaria*, Lib. I. Quæstione VII. *De cæremoniis Sacramentorum*, Quæsito XV. in iis tollendis, aut prætermittendis Ecclesiam difficilem esse, & esse debere, tum quia continentur in thesauro Traditionis, quem violare, aut temere dissipare in sua potestate non habet, tum quia sæculorum omnium consecratæ usu, maximam obtinuerunt auctoritatem, tum quia mysteria magna significant, quorum veritas, si semel de medio tollerentur, a repugnantibus hæreticis, audacia majori impeteretur, tum denique quia periculum foret, ne ille tam præclarus sacrorum rituum apparatus penitus evanesceret, & ab hominum memoria deleretur, si in iis quocumque prætextu prætermittendis, immutandisque, nimium facilem se præberet Ecclesia.

XIV. Quum denique in nostro I. §. rituum, & cæremoniarum mentio fiat, notandum breviter censeo quodnam sit apud Scriptores Ecclesiasticos utriusque vocis discrimen. Sane inter ritus, & cæremonias, uti post alios notavit Barrufaldus in Commentariis ad Rituale Romanum Tit. I. num. 4. aliquam distinctionem ponunt nonnulli Scriptores; eodem pacto, quo aqua differt ab ablutione; voluntque, ut ritus sit modus præscriptus sacræ actionis, cæremonia autem ipsa ritus executio, & praxis, qua actio sacra perficitur. Sed, ut verum fatear, apud plerosque, ritus, & cæremoniæ, pro eodem passim usurpantur, probarique id posset innumeris pene exemplis, quæ non opus est hic recensere.

§. III.

Cum igitur in Ecclesia Dei nihil sanctius, aut utilius, nihilque excellentius, aut magis Divinum habeatur, quam Sacramenta ad humani generis salutem a Christo Domino instituta, Parochus, vel quivis alius Sacerdos, ad quæ eorum admi-

nistratio pertinet, meminisse in primis debet, se Sancta tractare, atque omni temporis momento ad tam sanctæ administrationis officium paratum esse oportere.

COMMENTARIUS.

I. Omnia Novæ Legis Sacramenta fuisse a Christo Domino instituta, definit jam, & quidem sub anathemate Synodus Tridentina, Sessione VII. Can. I. Ratio autem hujus doctrinæ est, quia ille rem aliquam instituere dicitur, qui ei robur, & vim tribuit, quemadmodum patet exemplo instituentium Leges. Cum igitur solus Deus virtutem sanctificandi possit tribuere Sacramentis, solus quoque dicendus est Auctor, & institutor eorum Sacramentorum, quę sanctificandi virtutem habent, cujusmodi sunt omnia Sacramenta Novæ Legis, quæ etiam nec plura, nec pauciora esse, quam septem, nempe Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Pœnitentiam, extremam Unctionem, Ordinem, & Matrimonium, decrevit citato loco eadem Synodus Tridentina, ubi eos, qui negarent, Christum instituisse omnia & singula Novæ Legis Sacramenta, diro anathemate damnat.

II. Quamvis vero Christus Dominus Sacramentorum Auctor sit, ea tamen non per Angelos, ut docet Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Sacramentis*, Num. XXII. verum per homines ministrari in Ecclesia voluit; non minus enim Ministrorum officio, quam materia, & forma ad Sacramenta conficienda opus esse, perpetua Sanctorum Patrum traditione confirmatum est. Porro posse Angelos esse extraordinarios Sacramentorum Ministros, tradit S. Thomas Parte III. Quæst. lxIV. Articulo VII. ad II. ubi sic ait: *Deus virtutem suam non ita alligavit Ecclesiæ Ministris, quin etiam Angelis possit virtutem attribuere ministrandi in Sacramentis*. Neque obstat, Angelos loqui non posse, ideoque nec proferre formam Sacramenti, quæ in verbis consistit; loqui enim possunt per corpus assumtum, uti revera loquuti non semel sunt, tum in Veteri, tum in Novo Testamento. Cæterum ministrasse & Angelos Fidelibus Sacramenta, ac præsertim Eucharistiam in extremo vitæ constitutis, docent nos Sanctorum Vitæ, ac nominatim S. Raymundi Nonnati, de quo legitur in Breviario Romano ad diem XXXI. Augusti: *Cumque morbus ingravesceret, & Sacerdos diutius tardaret, Angelorum Ministerio sub specie Religiosorum sui Ordinis apparentium salutari Viatico refectus fuit*.

III. Sed hac quæstione missa, certum illud est, non ita instituta esse Divinitus Novæ Legis Sacramenta, ut vel sine Ministro ea celebrari queant, vel quodlibet eorum indifferenter, & promiscue possit a quolibet administrari, sed Ministrum omnino requirunt, eumque certum, qui, si desit, vel irrita est, & nulla, vel non legitima fit actio Sacramentalis. Unde Florentinum Generale Concilium sub Eugenio IV. Pontifice personam Ministri conferentis Sacramentum iis adnumerat, quorum si aliquid desit, Sacramentum non perficitur; & Concilium Tridentinum in citata Sessione VII. Can. X. de Ministro Sacramentorum ita statuit: *Siquis dixerit, Christianos omnes in verbo, & omnibus Sacramentis administrandis habere potestatem, anathema sit*. Quo Canone directe damnatum est, quod Lutherus asserebat, omnes Christianos esse æqualiter Sacerdotes, hoc est, eandem in verbo, & Sacramento quocunque habere potestatem, sed non licere, quemquam hac ipsa uti, nisi consensu Communitatis, aut vocatione Majoris. Hæc enim ejus verba sunt Lib. I. Captivitatis Babylonicæ, in quibus, ut egregie notavit Estius in Distinctionem I. Lib. IV. §. XXII. duplex continetur error, alter, omnes Christianos potestatem habere verbi, & Sacramentorum; alter, ea potestate utendum non esse, nisi Communitatis consensu. Nam neque potestas omnibus Christianis est communis, sed iis tantum competit, qui eam Ecclesiastica ordinatione acceperunt; & ea utendum est, non ad præscriptum Communitatis, sed ex mandato, & voluntate Præfectorum Ecclesiæ. Porro autem quis sit uniuscujusque proprius Minister, & quatenus quorundam Sacramentorum ministerium ad alios extendi possit, abunde explicarunt Theologi in Tractatu, *De Sacramentis*, ubi de singulis eorum agunt, non enim omnium est eadem ratio; quædam solum habent Ministrum Episcopum, ut Confirmatio, & Ordinatio; quædam vero solum Presbyterum, ut Eucharistia, absolutio Sacramentalis, & extrema unctio; in aliis vero etiam laicus suum ministerium interponere potest, idque vel simpliciter, vel certo casu, ut in Baptismo, & Matrimonio.

IV. Si tria prima Ecclesiæ sæcula spectemus, omnia quidem Sacramenta ab Episcopo administrabantur, docetque Thomassinus in sua veteri & nova Ecclesiæ disciplina, Parte I. Lib. II. Cap. XXI. quarto sæculo multas in Alexandria, alibique etiam fuisse Ecclesias, in iisque multos Presbyteros, ac penes unum eorum præcipuum auctoritatem fuisse, ut proinde iste esset Parochus, qui scilicet Sacramenta administraret. Sicut enim singulis Diœcesibus, seu Districtibus Episcopalibus unus erat præfectus Episcopus, cui totius Diœcesis regimen incumbebat, & quem populus istius Diœcesis, ut proprium Episcopum colere & cognoscere deberet; ita & singulis Parochiis datus unus Presbyter fuit, qui totius Parochiæ curam spiritualem ageret, qui propterea Parochus, seu Presbyter Parochianus dicebatur, quem populus tanquam proprium suum Pastorem venerari, & audire deberet, dictus propterea proprius Sacerdos, ac principalis, & proprius Sacramentorum Minister in sua Parochia. Quod quidem jus satis expressit Synodus Tridentina Sessione XXIV. *De reformatione*, Cap. XIII. ubi Episcopos monet, ut *pro tutiori animarum eis commissarum salute, distincto populo in certas, propriasque Parochias, unicuique suum perpetuum, peculiaremque Parochum assignent, qui eas cognoscere valeat, & a quo solo licite Sacramenta suscipiant*.

V. Præter Parochum sunt & alii, qui ex Summorum Pontificum permissu, veluti illius subsidiarii Sacramenta administrant, Pœnitentiæ scilicet, & Eucharistiæ; atque hinc est, quod noster §. ubi de sancta, & promta Sacramentorum administratione loquitur, *Parochus*, inquit, *vel quivis alius Sacerdos, ad quem eorum administra-*

stratio pertinet, meminisse in primis debet, se Sancta tractare, atque omni fere temporis momento ad tam sanctæ administrationis officium paratum se esse oportere. Idipsum totidem fere verbis jampridem edixit S. Carolus Parte IV. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis in Rubricis, seu Instructionibus generalibus, *De Sacramentorum administratione*; eisque consentiunt varia insignium Ecclesiarum Ritualia, & Episcoporum Concilia. Si Pœnitentiæ Sacramentum excipias, in quo specialis jurisdictio in sua Diœcesi ab Episcopo tantum datur, potest quidem simplex Sacerdos de expressa Parochi licentia, Sacramenta administrare. Ad Eucharistiam quod attinet, possunt quidem Regulares eam omnibus Fidelibus in suis Ecclesiis, per se, vel per alios Sacerdotes absque ulla Parochi licentia dispensare, ex privilegiis eisdem concessis a variis Summis Pontificibus, præsertim vero a Nicolao V. Sixto IV. Leone X. & aliis. Cæterum, quod nec Episcopi ipsi possint Regularibus Apostolica privilegia habentibus prohibere, ut in suis Eucharistiam administrent, solo die Paschatis excepto, pluribus docet BENEDICTUS XIV. in suo celeberrimo, ac numeris omnibus absoluto Opere, *De Synodo Diœcesana*, Lib. IX. Cap. XVI. Pag. 335. secundæ editionis.

IV. Sane vetitum aliquando fuisse Religiosis, & quidem sub pœna excommunicationis ipso facto incurrendæ Apostolicæ Sedi reservatæ Eucharistiam sine consensu Parochi populo distribuere, constat plane ex Clementina I. *De privilegiis*; qua tamen non obstante, non modo Religiosi vi novorum privilegiorum, quæ superius innuimus, sed quicumque Presbyteri etiam sæculares, quibusvis petentibus Eucharistiam, saltem extra Paschatis diem administrare possunt in suis Ecclesiis, in quibus publice, conveniente populo, celebrandi facultas est. Cum enim communio sit quasi pars ipsius Sacrificii, consequens visum fuit, quod ubi Sacrificio interesse liceret, ibi & communionem accipere possent, ut notat Vanespen Parte II. Tit. IV. Cap. I. Num. XXI. & seqq. Quod vero graviter delinquentes in administratione cujuslibet Sacramenti, etiam Regulares ipsi judicio Episcopi, ejusque coercitioni subsint, expresse sancitum fuit a Gregorio Papa XV. in Constitutione, quæ incipit, *Inscrutabili*, §. IV. ut idem laudatus Pontifex BENEDICTUS XIV. notavit citato loco, & alibi.

V. His opportune explicatis, redeo ad nostrum §. ubi edicitur, Parochum non modo, verum etiam quemvis alium Sacerdotem, ad quem Sacramentorum administratio pertinet, meminisse in primis debere, *se Sancta tractare, atque omni fere temporis momento ad tam sanctæ administationis officium paratum esse oportere*; semper scilicet, & quando rationabiliter rogati sunt ad Sacramenta administranda, & quidem vel pestis tempore, quantum ad Parochos, aliosque curam animarum habentes, uti pluribus docet, probatque BENEDICTUS Papa XIV. *De Synodo Diœcesana*, Lib. XIII. Cap. XIX. Num. VI. & seq. Decet plane quammaxime, ut ipsi quoque sæculares, Regularesque Presbyteri in eo opere Christianæ charitatis se exerceant, animasque suas libenter ponant pro proximis suis. Hinc merito nostri antiqui Patres Oratorii S. Hieronymi Charitatis laudantur, qui, uti legitur in Vita S. Francisci Borgiæ, Societatis Jesu Generalis Præpositi, Lib. III. Cap. V. Auctore Petro Ribadeneira ejusdem Societatis Presbytero Madritis bis Hispanice edita, nempe anno MDXCII. & XCIV. ac deinde a Julio Zanchino Equite S. Joannis Hierosolymitani Italice reddita, ac Florentiæ impressa anno MDC. ac postea Romæ anno MDCXVI. cum mense Augusto anno MDLXVI. quoddam luis genus magnam Urbis partem occupasset, negotiumque datum esset memoratæ Societatis Jesu Sacerdotibus, ut animarum ægrotantium saluti consulerent, multum auxilii cum summa totius Urbis ædificatione (1) periculoso, læthalique morbo laborantibus attulere.

VI. Quoniam vero hic antiquorum nostrorum Patrum Oratorii S. Hieronymi Charitatis facta est mentio, operæ pretium duco brevi aliquid dicere de eorum in administrandis Pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramentis sedulitate. Notum plane est, quantum præ cæteris in eam rem soliciti fuerint, Bonsignorius Cacciaguerra, Persianus Rosa, Henricus Petra, atque S. Philippus Nerius, quorum primus, ut ex ejusdem Epistolis, & Opusculis constat, primus fuit, qui in Urbe, & alibi obsoletam fere memoratorum Sacramentorum frequentiam promovit. Alter vero, ea frequentia, una cum S. Philippo Nerio, aliisque viris laicis Sodalitium Romæ Sanctissimæ Trinitatis, Peregrinis excipiendis, instituit. Petra vero, qui, uti scribit Gallonius in Vita S. Philippi Nerii ad annum MDLI. pag. 30. in fine, *Bonsignorio Duce magnos in spiritu progressus habuit, quique reformandis postmodum Monialibus, aliisque Ecclesiasticis muneribus, ad Cleri mores, Templorumque cultum exornandum, diutino, gratuitoque labore, toti Urbi utilitati eximiæ fuit*, Congregationem doctrinæ Christianæ fundavit, & paratum, promptumque se exhibuit semper Sacramentis ipsis administrandis. Quod vero tandem, ut alios omittam, ad S. Philippum Nerium spectat, is quidem spiritu filius nostri Persiani Rosæ, ejusque opera in nostram S. Hieronymi Charitatis Domum admissus, ac *Sacerdos ex obedientia factus*, uti de eo legitur in Breviario Romano ad diem XXVI. Maji, *in animarum salute procuranda totus fuit, & in confessionibus audiendis, ad extremum usque diem perseverans, innumeros pene filios Christo peperit, quos verbi Dei quotidiano pabulo, Sacramentorum frequentia, orationis assiduitate, aliisque piis exercitationibus enutriri cupiens, Oratorii Congregationem instituit*. Atque horum insignium Patrum exempla quidam etiam recentiores sequuti, omni fere temporis momento ad tam sanctam administrationem Sacramenti potissimum Pœnitentiæ prompti, ac parati inveniuntur, & quidem non solum interdiu domi in Oratorio, atque in Ecclesia, verum etiam noctu, ubi ab infirmis morituris, eorumve propinquis, vocantur, nulli prorsus propriæ salutis parcentes incommodo.

§. IV.

(1) Ribadeneiræ verba in Vita S. Francisci Borgiæ Hispanice edita hæc sunt: *Y los Clerigos de la Congregacion de Oratorio di San Geronymo ayudaron tambien mucho con grande zelo, y edificacion*. Quæ verba Julius Zanchini in eadem Vita Florentiæ, ac Romæ Italice edita hunc in modum reddidit: *Et i Preti della Congregazione dell' Oratorio di S. Girolamo ajutarono ancora assai, et con gran zelo, et edificazione*.

§. IV.

Quamobrem illud perpetuo curabit, ut integre, caste, pieque vitam agat; nam etsi Sacramenta ab impuris coinquinari non possint, neque a pravis Ministris eorum effectus impediri, impure tamen, & indigne ea ministrantes, æternæ mortis reatum incurrunt. Sacerdos ergo, si fuerit peccati mortalis sibi conscius, quod absit, ad Sacramentorum administrationem non audeat accedere, nisi prius corde pœniteat; sed si habeat copiam Confessarii, & temporis, locique ratio ferat, convenit confiteri.

COMMENTARIUS.

I. Tenuit jam olim, tenetque hanc doctrinam Ecclesia Catholica, sanctitatem Ministri conferentis Sacramentum nihil addere, aut adimere efficaciæ Sacramenti. Neque enim efficacius operabitur Sacramentum per Ministrum bonum, neque minus efficaciter per malum, dummodo talis sit, per quem simpliciter Sacramentum administrari possit. Hujus rei ratio est, quia Ecclesiæ Sacramenta, Christi sunt Sacramenta, idest, vim sanctificandi a Christo habentia, non autem a meritis hominum, tametsi nonnisi per homines Christus ea administrari voluerit; sed ut per causam instrumentalem, cujus qualitas, eo excepto, quod ad instrumenti rationem exigitur, impertinens est effectui, sicut impertinens est curationi ægroti, utrum corpus medici sanum sit, an ægrum; & impertinens culturæ agri, aut vineæ, utrum agricola probus sit an improbus, dummodo non prætermittantur quæ ad hos effectus producendos ex parte causæ instrumentalis sunt necessaria, ut scite inter alios docet Estius in Libri IV. Sententiarum Distinctionem I. §. XXV.

II. Hanc doctrinam, ut dictum est, jam olim tenuit Catholica Ecclesia, & quidem contra hæreticos præcipue Donatistas, qui anno CCCX. ut sub aliqua pietatis specie rejicerent consecrationem Cæciliani Episcopi Carthaginensis a Felice Aptungitano sacrorum Codicum, ut ajebant, traditore datam, damnarunt tanquam irrita, & nulla Sacramenta, quæ impii Ministri contulissent; seu, ut valerent, non solum in eorum Ministris fidem, sed & gratiæ sanctificantis statum requiri, contendebant. Quod Donatistæ tanquam præcipuum sui schismatis errorem, ineunte IV. sæculo, de necessaria Ministris sanctitate docuerunt, desinente XII. sæculo Waldenses propugnarunt, & Wicleffistæ sub finem sæculi XIV. addidisse feruntur, requiri præterea, ut Ministri essent e prædestinatorum numero, adeo ut confecta a reprobis Sacramenta, irrita, ac nulla esse censerent. Sed hujusmodi errorem variis locis multipliciter confutavit S. Augustinus, partim prolata contra ævi sui hæreticos antiqua Ecclesiæ consuetudine, Baptismi hæreticorum non iterandi, quam nonnisi ex traditione Apostolica descendisse confirmat, partim adhibitis tum rationibus, tum Sacræ Scripturæ testimoniis a laudato Estio, & ab aliis Theologis passim descriptis; extatque ea de re celebre illud Tridentini Concilii Decretum adversus hæreticos recentiores, Sessione VII. Can. XII. expressum his verbis: *Siquis dixerit, Ministrum in peccato mortali existentem, modo omnia essentialia, quæ ad Sacramentum conficiendum, aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere, aut conferre Sacramentum, anathema sit*. Vide Catechismum ejusdem Concilii Tridentini Parte II. *De Sacramentis* §. XXIII.

III. Quamquam vero hæc ita se habeant, ut *Sacramenta ab impuris coinquinari non possint, neque a pravis Ministris eorum effectus impediri*, ut etiam hic noster §. docet, *impure tamen*, ut idem mox subjicit, *& indigne ea ministrantes, æternæ mortis reatum incurrunt*. Adeo itaque sanctitas in Ministro necessaria est ad licitam Sacramenti, aut confectionem, aut dispensationem, ut ea destitutus peccet læthaliter. Esse hanc Ecclesiæ traditionem, ac Patrum doctrinam, Theologi saniores notarunt. Nec enim immerito Scriptura refert, Spiritum Sanctum Apostolis datum fuisse, cum absolvendi potestate donati fuerunt; eo namque spectat illa monitio, ut intelligant Apostolorum Successores, ad licitam Sacramenti Pœnitentiæ administrationem, inhabitantem Spiritum Sanctum prærequiri. Hinc S. Augustinus in suis Libris contra Donatistas totus est, ut probet, Ministros, qui in peccato jacent, peccati reos fieri, cum Sacramenta conficiunt, administrantque: *Omnia Sacramenta cum obsint indigne tractantibus, prosunt tamen per eos digne sumentibus*. Sic enim inquit Lib. II. contra Parmenianum, Cap. XII. Id quod idem S. Doctor relatus in Canone, *Baptismus*, De Consecratione, Distinctione IV. magis magisque confirmat, ubi sic ait: *Ego dico, & nos dicimus omnes, quia justos oportet esse omnes, per quos baptizatur; justos oportet esse tanti Judicis Ministros, si ministrare juste voluerint*; idest, sine peccato.

IV. Sed audiamus hic Augustini interpretem Theologorum omnium Principem, Doctorem Angelicum S. Thomam Parte III. Quæstione LXIV. Articulo I. in Corpore, ubi allatam doctrinam egregie explicat his plane verbis: *Dicendum, quod aliquis in agendo peccat ex hoc, quod operatur non secundum quod oportet. Conveniens autem est, ut Sacramentorum Ministri sint justi, quia Ministri debent Domino conformari secundum illud Levitici* XIX. Sancti eritis, quoniam ego sanctus sum. *Et ideo non est dubium, quin mali exhibentes se Ministros Dei, & Ecclesiæ in administratione Sacramentorum, peccent. Et quia hoc peccatum pertinet ad irreverentiam Dei, & contaminationem Sacramentorum, quantum est ex parte ipsius peccatoris, licet Sacramenta secundum seipsa incontaminabilia sint, consequens est, quod tale peccatum ex genere suo sit mortale*. Rursus idem S. Doctor in IV. Sententiarum Distinctionem XXIV. Quæstione I. Quæstiuncula V. sic habet: *Lex præcipit, ut homo juste ea, quæ sunt justa, exequatur; & ideo quicumque homo quod sibi competit ex Ordine facit indigne, quod justum est, injuste exequitur, & contra præceptum Legis facit, ac per hoc mortaliter peccat. Quicumque autem cum peccato mortali aliquod*

quod sacrum officium pertractat, non est dubium, quin indigne illud faciat, unde patet, quod mortaliter peccat. Atque hic nota, loqui S. Doctorem, quum Minister Ecclesiæ solemniter, & ex officio Sacramenta administrat; nam alias *in articulo necessitatis*, ut ait ille in citata Parte III. Quæstione LXIV. Articulo VI. ad III. *non peccaret baptizando in casu, quo etiam posset laicus baptizare; sic enim patet, quod non exhiberet se Ministrum Ecclesiæ, sed subveniret necessitatem patienti. Secus est autem in illis Sacramentis, quæ non sunt tantæ necessitatis, sicut Baptismus.* Secundum hanc S. Thomæ doctrinam asseri potest, quod laici administrantes Baptismum in casu necessitatis, non peccant, etiamsi tunc sint in mortali peccato.

V. Doctrinam paulo superius explicatam egregie confirmat Catechismus Concilii Tridentini in citato loco §. XXIV. ubi ita Ministros Sacramentorum admonet: *Meminisse autem semper debent, Sacramenta divinam quidem virtutem, quæ illis inest, nunquam amittere, at vero impure ea ministrantibus æternam perniciem, & mortem afferre; sancta enim, quod semel, atque iterum, ac sæpius admonere oportet, sancte, & religiose tractanda sunt. Peccatori, ut est apud Prophetam*, Psal. XLIX. dixit Deus: Quare tu enarras justitias meas, & assumis Testamentum meum per os tuum? tu vero odisti disciplinam. *Quod si homini peccatis contaminato minus licet de rebus Divinis agere; quantum ab eo scelus concipi existimandum erit, qui sibi multorum scelerum conscius est, nec tamen sacra Mysteria polluto ore conficere, vel in fœdas manus sumere, contrectare, atque aliis porrigere, & ministrare vereatur? cum præsertim apud S. Dionysium scriptum sit*, malis symbola (*ita enim Sacramenta appellat*) ne contingere quidem permissum esse. *Sanctitatem igitur sacrarum rerum Ministri inprimis sectentur, pure ad Sacramenta ministranda accedant, atque ita se ad pietatem exerceant, ut ex eorum frequenti tractatione, & usu uberiorem in dies gratiam, adjuvante Deo, consequantur.*

VI. Jure itaque, meritoque ex nostro §. cautum est, ut *Sacerdos, si fuerit peccati mortalis sibi conscius, quod absit, ad Sacramentorum administrationem non audeat accedere, nisi prius corde pœniteat; sed si habeat copiam Confessarii, & temporis, locique ratio ferat, convenit confiteri.* Id quod etiam tradit S. Carolus Parte IV. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis, in Rubricis, seu Instructionibus generalibus, *De Sacramentorum administratione.* Postquam enim inter alia dixit, ut Parochus, omnisque Sacerdos, cujus est Sacramenta administrare, meminisse debeat sancta se tractare, omnique temporis momento paratum esse oportere, ad tam sanctæ administrationis munus, ita deinde subjicit: *Itaque primum sollicite & intime recogitare debet, an alicujus peccati mortalis, quod sanctissima cautione Sacerdos vitare debet, sibi conscius sit. Quod si reum se esse novit, prius Sacramentali Confessione se expiare debet; contritionem certe habere, quam diligentissime curet.* Porro contritionem, quæ, ut explicat Concilium Tridentinum Sessione XIV. Cap. IV. *est animi dolor, ac detestatio de peccato commisso cum proposito non peccandi de cætero*, elicere tenetur omnino Sacramentorum Minister, si fuerit peccati mortalis sibi conscius, id enim significant verba illa nostri Textus, *corde pœniteat*, ubi scilicet non adsit copia Confessarii; si enim adsit, *& temporis, locique ratio ferat, convenit confiteri*; quod postremum verbum, ut notat ad §. nostrum Barufaldus, importare videtur obligationem. Deesse autem intelligitur copia Confessarii, non modo quando non adest, verum etiam quando longius abest, vel quando etiamsi adsit, timetur vere de eo, quod ob non servatum sigillum, aut aliam ob causam, grave damnum sequeretur, ut post Silvestrum notat Gavantus in Thesauro sacrorum Rituum, Titulo VIII. §. *Inopia vero.*

VII. Ergo si adsit confitendi facultas, non sufficit elicere actum contritionis ante Sacramenti administrationem, cum quis se reum læthalis peccati noverit. Id enim non obscure docent noster §. & S. Carolus loco citato, expresseque definitum est, quantum ad Missæ Sacrificium, a Concilio Tridentino Sessione XIII. Cap. VII. his verbis: *Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quantumvis sibi contritus videatur, absque præmissa Sacramentali Confessione, ad Sacram Eucharistiam accedere debeat.* Id quod etiam confirmat Can. XI. *Statuit, atque declarat ipsa Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcumque etiam se contritos existiment, habita copia Confessoris, necessario præmittendam esse Confessionem Sacramentalem.* Porro mandat ipsum Concilium citato Cap. VII. *quod, si necessitate urgente Sacerdos absque prævia Confessione celebraverit, quamprimum confiteatur.* Atque hic lubet propositionem recensere ab Alexandro Papa VII. damnatam numero XXXVIII. in Decreto edito die XVII. Martii MDCLXVI. *Mandatum Tridentini factum Sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali confitendi quamprimum, est consilium, non præceptum*; itemque hanc aliam num. XXXIX. *Illa particula*, quamprimum, *intelligitur, cum Sacerdos suo tempore confitebitur.*

VIII. Ex quibus concludi potest, quod alias recte docet Vasionensis Episcopus Franciscus Genettus Tomo III. Theologiæ Moralis, Tractatu I. *De Sacramentis*, Cap. VI. Quæstione IV. idem dicendum esse de reliquis Sacramentis. Primo quia ex Tridentino quamvis major adhibenda sit præparatio ad recipiendam Eucharistiam, quam ad alia Sacramenta, necessarius tamen semper est status gratiæ pro administrandis omnibus Sacramentis, ac proinde necessariæ sunt omnes dispositiones, quas requirit Concilium, ut habeatur certitudo moralis, quod quis non sit in statu peccati mortalis; proindeque tenetur quis confiteri habita Confessoris copia, si se noverit esse in peccato mortali, cum Concilium judicaverit, hanc dispositionem requiri ad habendam illam certitudinem moralem. Secundo, quia nunquam potest esse vera contritio, quando quis se peccati mortalis reum agnoscens, negligit confiteri, habita copia Confessoris; nam, ut vera sit contritio, debet continere firmum propositum confitendi quamprimum, nec Confessionem proinde negligere, quando ejus faciendæ habet facultatem. Atqui constat in casu proposito, eum qui solo contritionis actu contentus est, priusquam Sacramentum administret, non habere hoc firmum propositum confitendi quamprimum, cum id non curet, licet id possit commode facere,

re, ut supponimus; certum igitur est, ejus contritionem non esse veram.

IX. Hinc adhærere nequeo opinioni Possevini in Libro, *De officio Curati*, Cap. v. Quæst. xl. aliorumque Casuistarum asserentium, sufficere Ministro Eucharistiæ in peccato mortali existenti contritionem, cum, ut dictum est, necessaria sit illi sacramentalis Confessio, ubi Confessarius adesset. Longe autem, & quidem turpi errore errant Casuistæ non pauci relati a Barbosa, *De officio, & potestate Parochi*, Parte II. Cap. xx. num. 17. qui nec Confessionem, neque contritionem requirunt in Sacerdote in peccato mortali Sacramenta administrante, ajentes, non peccare mortaliter Parochum, si in mortali peccato existens Eucharistiam administret, *quia qui ministrat Eucharistiam consecratam, non est Minister Dei ad justificationem proxime, sicut in aliis Sacramentis, sed tantum est veluti applicans activa passivis; in aliis namque Sacramentis Sacerdos simul conficit, & ministrat Sacramentum, non autem in hoc; non enim est idem conficere, & aliis ministrare.*

X. Sed hæ levissimæ ratiunculæ satis superque refelluntur ex superius dictis, præsertim vero ex recitatis verbis nostri §. & Catechismi Concilii Tridentini, quibus adjungimus Cardinalem Toletum Lib. I. *Instructionis Sacerdotum*, Capite lxxxvii. num. 4. & seqq. ubi ait, tria convenire maxime in Ministro Sacrorum, quæ ipsum obligant, ut absque conscientia peccati mortalis Sacramenta ministret. Primum ipsa spiritualis est consecratio, per quam potestas ei data est, nam per Sacramentum gratiæ constitutus est, & ordinatus Minister Domini, unde tenetur se in officio suo talem exhibere, qualis per ordinationem effectus est. Secundum est ipsa gratia ad hoc peculiariter collata; nam Sacramentum Ordinis imprimit eam gratiam, qua homo valet, quæ Ordinis sunt, exercere. Non enim constituit Dominus aliquem in officio, vel dignitate aliqua, quin ei conferat, quantum est ex se, quæ necessaria sunt ad exercenda ea, quæ talis sunt muneris. Unde peccat, qui absque tali dignitate accedit ad ea exercenda, quæ sunt Ordinis, & ex genere suo peccatum est mortale. Tertium est, quia in talibus actibus se exhibet Ministrum Religionis Christianæ, & cultus spiritualis, & divini; oportet ergo esse in charitate, seu absque conscientia peccati mortalis, qui se Ministrum tanti cultus exhibet.

XI. Siquis autem hic quærat, quoties peccabit, qui administraverit Sacramenta in peccato mortali, vel dubio de mortali existens, teste Possevino citato loco, num. 43. volunt aliqui, eum peccare toties, quoties administrabit, ideoque viginti homines communicantem, vigesies etiam mortaliter peccare. Idem tenere videtur Azorius Lib. IV. *Institutionum*, Parte I. Cap. IV. Quæst. VI. licet Suarez Tomo IV. Disputatione XXII. Sectione V. num. 35. & 36. teneat, esse quidem unum peccatum, sed tamen objecta illa partialia, seu quot personæ fuerint communicatæ, esse necessario explicanda, & quod declarent gravitatem objecti. Porro autem ubi varia Sacramenta administraret, licet satis illi sit, si antequam primum exhibeat, contritionem eliciat, quia gratia semel obtenta non censetur amissa sine novo mortali, ut ait laudatus Possevinus, Quæstione XLII. cavendum tamen ab ea opinione Suarez, & aliorum apud eundem Possevinum, Quæstione xli. quæ docet sufficere Sacerdoti in peccato existenti, habere contritionem non ante administrationem Sacramenti, sed antequam perficiat administrare Sacramentum. Satis enim opinio ipsa vel a §. nostro damnata est, in quo expresse edicitur, ut *Sacerdos si fuerit peccati mortalis sibi conscius, quod absit, ad Sacramentorum administrationem non audeat accedere, nisi prius corde pœniteat &c.* Si itaque vel ipse accessus damnatur, multo magis ipsa administratio.

XII. Restat, ut de alia quæstione dicamus, an scilicet in mortali existens, non quidem ministrando, sed tangendo tantum Sacramenta, peccet. Jam non desunt, qui affirment, & qui etiam negent, juxta perpetuum Casuistarum morem apud memoratum Possevinum, Quæstione xlv. Porro in eo convenire omnes ait, quod si tangantur in necessitate, & leventur de terra, non sit mortale peccatum; tangere vero Eucharistiam immediate manu, puta mutando eam in aliud vas, vel mediate, puta ferendo in Processione, ex sententia Suarez, subdit non esse mortale, sed rem reprehendendam. Verum constanter assero, esse & hanc opinionem omnino falsam, & a Catechismo Concilii Tridentini acriter improbatam, cujus locum supra descripsi ex Parte II. *De Sacramentis*, §. XXIV. ubi etiam ex Sancto Dionysio affirmat, Sacerdotibus in peccato existentibus Sacramenta ne contingere quidem permissum esse. Atque hæc satis sint ad explicationem hujus nostri §. Cæterum quando liceat a malis Ministris petere, & accipere Sacramenta, explicatum habes apud Toletum, *Instructionis Sacerdotum*, Lib. I. Cap. LXXXVIII. Non enim eam Quæstionem discutiendam nos hoc loco censuimus, quæ non ad Ministros Sacramentorum, de quibus nos loquimur, sed ad illa suscipientes pertinet.

§. V.

Quacumque diei, ac noctis hora ad Sacramenta ministranda vocabitur, nullam officio suo præstando, præsertim si necessitas urgeat, moram interponat, ac propterea populum sæpe, prout se se offeret occasio, præmonebit, ut cum sacro ministerio opus fuerit, se quamprimum advocet, nullam temporis, aut cujuscumque incommodi habita ratione.

COMMENTARIUS.

I. PAratos semper esse debere animarum Pastores ad Sacramenta administranda, omnes passim Synodi inculcant, uti inter alios notat Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici universi*, Tit. I. Cap. II. Num. VI. Sed audiendum primum hic censeo S. Carolum Parte IV. Acto-

Actorum Ecclesiæ Mediolanensis in Rubricis, seu Instructionibus generalibus, *De Sacramentorum administratione*, sic inter alia ajentem: *Quacumque diei, ac noctis hora ad Sacramenta ministranda vocabitur*, Parochus scilicet, (*cum præcipuum ejus munus, cujus causa a reliquo populo separatur, ab Ecclesiaque sustentatur, præter cætera, eorum administratio sit*) *nullam tam sanctæ pietatis officiis moram interponet*. Tum mox: *Immo populum sæpe numero, prout occasio tulerit, accurate præmonebit, ut, cum opus est Parochiali ministratione, atque officio, se quamprimum, & libere accersat, nulla habita, nec temporis, neque loci longe distantis, neque alterius cujuscumque incommodi ratione*. Habes hic ipsa nostri §. verba recitata, atque uberius explicata. Sed & alia idem S. Præsul subjicit, quibus magis magisque noster §. illustratur: *Cum autem accersetur*, inquit, *tantum abest, ut verbis, vel vultu, vel alio signo ostendat, se gravate iturum, ut illius, cui ministrare debet, salutis desiderio se accensum Patrem præbens, verborum benignitate, vultuque bilari charitatem paternam significante, & libentissime, & ut potest, celerrime accedat*.

II. Præter Synodos a memorato Vanespen allatas, Provincialis Synodus VI. Beneventana sub Hugone II. Guidardio anno MCCCLXXIV. habita, Tit. III. Cap. III. *sub pœna excommunicationis, & suspensionis officii, & beneficii, & in virtute sanctæ obedientiæ* injungit, *ut quocunque tempore, & quacunque hora diei, vel noctis Sacerdos pro Baptismo, Pœnitentia, vel Eucharistia, vel extrema Unctione, fuerit requisitus, omni occasione, & mora postpositis, ad conferenda ea exhibeat liberaliter se paratum*. Provincialis quoque itidem Beneventana X. sub Jacobo III. Cardinale Sabello anno MDLXVII. celebrata Sessione III. Tit. I. Cap. II. inter alia Parochis mandat, ut *ipsi per se ipsos, non per substitutos, nisi necessitatis causa Sacramenta administrent; maximam vero diligentiam adhibeant, nequis e vita discedat absque Sacramentis; quod si eorum culpa aliquando acciderit, severissime Episcoporum arbitratu puniantur*.

III. Similia passim & aliæ Synodi, tum Provinciales, tum particulares inculcant; inter quas Farfensis sub Carolo Cardinali Barberino Cap. VI. num. VII. nostro huic §. & S. Caroli dictis concinens, sic habet: *Quacunque diei, seu noctis hora ad Sacramenta ministranda vocabuntur*, Parochi nempe, *hilari vultu, & prompto animo accedentes, nullam tam sanctæ pietatis officiis moram interponent; ideoque populum sæpe monebunt, ut, cum opus fuerit Parochiali officio, & ministratione, se quamprimum, & libere accersat, nulla habita ratione, aut temporis, aut loci distantis, aut alterius cujuscumque incommodi ratione*. Exscripsit plane quod S. Carolus edixerat, & addit: *Imo cum aliquos in Parochiæ suæ finibus ægrotare intellexerint, eos statim etiam non vocati conveniant, curentque, ut Pœnitentiæ Sacramento peccatis suis expiatis, sacram Eucharistiam percipiant, & quos gravius affectos corporis morbo cognoverint, eos maxime persuadere conentur, ut ad hæc salutaria animæ remedia frequentius confugiant*. Cum ergo ex præscripto nostri §. & variorum Conciliorum Decretis cautum sit, ut quacunque diei, & noctis hora ad Sacramenta ministranda vocabitur Parochus, nullam officio suo præstando, præsertim si necessitas urget, moram interponat, tenetur profecto accurrere, ac tum etiam sive prandeat, sive cœnet, sive dormiat, sive oret, sive Horis Canonicis recitandis incumbat, sive si quicquid aliud, non tamen si Missam celebret, debet esse ad operam suam præstandam paratus. Sane verbum illud, *quacunque hora*, generale est, & oritur ex obligatione justitiæ, qua, tempore præsertim gravis necessitatis, tenetur Parochus Sacramenta Parochianis suis ministrare etiam cum certo propriæ vitæ periculo. Ubi enim detrimentum ovium suarum immineret in spiritualibus, non poterit ille propter pestem, aliumve morbum contagiosum, aeris intemperiem, seu ob inimicitias, aut Principis, vel populi furorem, se excusare, nisi adsint alii Ministri, qui munus illud sufficienter præstent, uti post citatos varios Theologos, ac potissimum omnium Principem S. Thomam, probat Barbosa Parte II. *De officio, & potestate Parochi*, Capite XVII. num. 12. & seqq.

IV. Licet autem vocatus Parochus accurrere protinus ad infirmum debeat, præsertim si necessitas urgeat ministrandi ea Sacramenta, non tamen tenetur, potissimum ubi de nocte vocaretur, seminudus pergere, sed indui debet necessario vestitu, ac veste talari, Superpelliceo, & Stola, si scilicet præter Pœnitentiæ Sacramentum Eucharistiæ etiam, & extremæ Unctionis, ministrari infirmo morienti Sacramenta opus esset. Ait Possevinus, *De officio Curati*, Cap. V. Num. XXXIV. quod *debet festinare, & relinquere omnia, quæ non sunt necessaria ad necessarium vestitum, puta non debet se polire, lavare, pectere, & se vestire, ac si deberet in die claro per medium Forum transire &c.* Sed hoc Possevini assertum corrigit quidem Barrufaldus Tit. II. §. V. num. 25. & seq. ubi ait, non ferre decus ministerii, ut hirsutis, incultisque comis, palpebris conglutinatis, manibus sordidis, ac omnino impolitis, accedat ad Sacramenta ministranda, & licet hoc fieri debeat minori cultura, non omnino tamen esse omittendum. Hinc licet varia a Conciliis, & Ritualibus præscribantur lumina ad deferendam infirmo Eucharistiam, non puto, posse Parochum, tametsi necessitas urgeat, sine ullo prorsus lumine eam deferre, & nisi sit Superpelliceo, & Stola indutus.

V. Adnotandum superest, quod licet ex nostri §. præscripto, ubi *vocabitur* Parochus ad Sacramenta infirmo ministranda, præsertim si necessitas urgeat, uti dictum est, debeat statim accurrere, certum illud plane est, teneri & illum etiam non vocatum ad infirmum periculoso morbo laborantem Sacramenta deferre, uti Auctores passim docent, ac Synodi mandant, inter quas memorata superius Farfensis Synodus, cujus locum descripsi. An autem quivis alius Sacerdos sæcularis, Regularisve, absente Parocho, præsertim si fuerit vocatus, possit, ac debeat ad infirmum morientem Viaticum, & extremam Unctionem deferre, puto equidem, posse non solum, sed etiam debere; agitur enim de re gravissima, & de consulendo saluti æternæ moribundi Sacramentis indigentis, absque ulla Parochi injuria; qui etiam, uti credere par est, & ratum habebit, quod egit Sacerdos, & magnas gratias aget: Hæc plane est communis Theologorum sententia, inter quos eruditus Antoine in sua Theologia Morali, Tractatu, *De Eucharistia*, Cap. II.

Quæst. V.

Quæst. v. Responsione II. ita ad rem inquit: *Si tamen Pastor absit, vel præsens non possit dare Viaticum ægro, tunc quilibet Sacerdos, & eo deficiente, Diaconus POTEST, AC DEBET ministrare; nam tunc præsumitur voluntas Episcopi, vel Papæ, cum Eucharistia sit tunc de Jure Divino præcepta, & maxime utilis sit, imo aliquo modo necessaria ad vires spirituales in illo periculoso agone comparandas*. Idemque in Tractatu, *De extrema Unctione*, Quæstione III. postquam dixit, hoc Sacramentum licite ministrari a solo Pastore proprio, vel alio de ejus licentia, ita tamen deinde subjicit: *In casu tamen necessitatis, quo aliquis infirmus sine hoc Sacramento moriturus esset, quilibet Sacerdos POTEST, ET DEBET ex charitate illud ministrare; nam tunc Ecclesia hanc facultatem concedere censetur*, Additque mox: *Neque in Clementina* I. De privilegiis, *ubi excommunicantur Religiosi, qui sine licentia Parochi illud sæcularibus conferunt, hic casus necessitatis comprehenditur, alioqui esset in destructionem*.

VI. Jam non desunt Concilia Provincialia æque, ac particularia, in quibus expresse edicitur, absente Parocho, licite deferri, absque ejus licentia, ad ægrotum, imminente mortis periculo, ab alio Sacerdote Viaticum, & extremam Unctionem. Certe de ipsa Unctione extrema testis est S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi v. Parte I. Constitutionum, Capite, *Quæ pertinent ad Sacramentum extremæ Unctionis*, inscripto, ubi postquam edixit, *ne alius Sacerdos, nisi Parochus hoc Sacramentum ministret*; ita statim subjungit: *Si porro is impeditus, aut alias in mora est, mortisque periculum instat, tunc Sacerdos alius ministret, licet*.

§. VI.

Ipse vero, antequam ad hujusmodi administrationem accedat, paulum si opportunitas dabitur, orationi, & sacræ rei, quam acturus est, meditationi vacabit, atque ordinem ministrandi, & cæremonias pro temporis spatio prævidebit.

COMMENTARIUS.

I. Nihil dici ad explicandum hunc §. luculentius potest, quam quod S. Carolus in laudatis toties Instructionibus, *De Sacramentorum administratione*, præscribit. Hæc ejus verba: *Antea vero quam accedat*, Parochus scilicet, vel etiam alius Sacerdos, ad quem Sacramentorum administratio pertinet, *paulum saltem in sacræ actionis, quam suscepturus est, meditatione attente versabitur. Atque ut ipse sancte ministret, & cui ministrabit, pie salutariterque percipiat, nisi cum necessitas eum festinare cogit, genibus flexis ad Altare paululum orabit, & hanc orationem adhibere poterit ubi propria adscripta non est*: Veni Sancte Spiritus, reple tuorum corda fidelium, & tui amoris in eis ignem accende. ℣. Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto. ℟. Sicut erat &c. *Iterum*: Veni Sancte Spiritus. ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. *Oratio*. Domine Deus omnipotens, qui me indignum, propter tuam misericordiam, Ministrum fecisti Sacerdotalis officii, propitius esto mihi peccatori, ut condigne possim Divina tuæ clementiæ Sacramenta fidelibus ad ea confugientibus ministrare. Per Dominum nostrum &c.

II. Ex nostro §. nulla quidem vocalis oratio præscribitur, *Paululum*, inquit, *si opportunitas dabitur, orationi, & sacræ rei, quam acturus est, meditationi vacabit*. Recte autem *paululum* ait, quia non debet Sacerdos tunc adeo orationi, & meditationi vacare, ut tædio afficiantur, qui Sacramenta petunt. Debet esse meditatio cum discretione, & sine expectantium incommodo, ac detrimento. Præter meditationem, quam mente facere potest Sacerdos Sacramentum collaturus, circa diligentiam, majestatem, & utilitatem Sacramenti, vult etiam noster §. ut orationi vacet, vocali forte, ac illi, quæ in suæ Ecclesiæ Rituali, vel Synodalibus Constitutionibus Diœcesibus præscripta est; & ubi assignata non esset, recitare posset aliquot Psalmos, Orationes, ac Hymnos, ex Divina Scriptura, & Libris Missalibus desumptos, quales exempli gratia sunt Psalmus, *Miserere*, Oratio, *Actiones nostras*; vel Hymnus, *Veni Creator Spiritus*; sive etiam jaculatorias preces ex sacris Literis acceptas, propriasque sacræ rei, quam acturus est. Sed vitanda prorsus prolixitas, nam ait noster §. *paululum*, &, *si opportunitas dabitur*.

III. Mandat præterea noster §. ut Parochus Sacerdosve alius, antequam ad Sacramentorum administrationem accedat, *ordinem ministrandi, & cæremonias pro temporis spatio prævideat, & perlegat*. Id plane passim inculcant Episcopi in suis Synodis, præsertim vero S. Carolus in Conciliis suis Mediolanensibus, & in Rubricis, seu Instructionibus generalibus, *De Sacramentorum administratione*, ubi sic inter alia inquit: *Et præterea, ne titubanter quidquam in ministratione agat, quamvis ordinem ministrandi, cæremoniasque rite teneat, antea tamen quam ministret, attente ex Libro religiosa animi intentione, quæ agenda sunt, recognoscet*. Teste Barrufaldo in Commentario ad hunc nostrum §. num. 44. *Solebat claræ memoriæ Cardinalis de Verme olim Episcopus Ferrariensis, Sacerdotibus noviter consecratis, & ad Parochialem aliquam Ecclesiam designatis injungere, ut quotidie perlegerent Caput unum Rubricarum, sive Missalis, sive Breviarii, sive Ritualis, donec memoriter illud tenerent, & hoc, ut facile haberent ad manus resolutiones in casibus administrationis Sacramentorum, seu recitationis Horarum Canonicarum*. Porro quod Rubricæ utplurimum ignorentur, & sacræ cæremoniæ usu ipso vilescant, Benedictus XIII. Pontifex Maximus cum reverentia nominandus, in Concilio Romano, quod celebravit anno MDCCXXV. Tit. xv. Cap. IX. opportune statuit, ut Congregationes Cleri, tum in Civitatibus, tum in Diœcesibus semel in unaquaque hebdomada, certo designato die, & sub certa pœna pecuniaria contra contumaces, habeantur,

tur, in quibus alternatim, & Rituum, & Conſcientiæ caſus proponantur, diſcutiantur, & practice exerceantur, methodo ſervata Synodali, quæ in ejuſdem Concilii legitur Appendice.

§. VII.

In omni Sacramentorum adminiſtratione Superpelliceo ſit indutus, & deſuper Stola ejus coloris, quem Sacramenti ritus expoſcit, niſi in Sacramento Pœnitentiæ miniſtrando occaſio, vel conſuetudo, vel locus interdum aliter ſuadeat.

COMMENTARIUS.

I. Superpelliceum cum Stola adhibendum a Parochis, Sacerdotibuſque in Sacramentorum adminiſtratione, præcipiunt paſſim Sacræ Epiſcoporum Synodi provinciales, ac particulares, præſertim vero Mediolanenſis I. Provincialis S. Caroli Parte II. Conſtitutionum, in eo Capite, quod inſcriptum eſt, *De iis, quæ ad Sacramentorum adminiſtrationem generatim pertinent*, ubi inter alia diſerte edicitur, ut *Sacerdotes in Sacramentorum adminiſtratione ſemper Superpelliceum, & Stolam adhibeant*. Idipſum expreſſius, luculentiuſque edixit idem Sanctus Præſul in Rubricis, ſeu Inſtructionibus generalibus, *De Sacramentorum adminiſtratione*, a Parocho præſertim ſervandis, ubi etiam coloris meminit Stolæ in ipſa adminiſtratione adhibendæ: *In omni Sacramentorum adminiſtratione ſemper Superpelliceum decens, & Stolam adhibebit; quæ Stola colore erit, quem Sacramenti miniſtrandi ratio rite poſtulat*. Eadem fere legere eſt in Provincialibus Conciliis Rotomagenſi anni MDLXXXI. Aquenſi anni MDLXXXV. & in aliis plurimis, quæ longum eſſet deſcribere.

II. Decet ſane quam maxime, ut Sacramenta Eccleſiæ non veſte communi, ſed ſacra, rebuſque ſacris peragendis deſtinata, celebrentur; dignique iccirco reprehenſione ſunt nonnulli Sacerdotes ſæculares, Regulareſque, qui contra Romani hujus Ritualis præſcriptas, & repetitas toties ubique ab Epiſcopis Eccleſiaſticas ſanctiones, vel in ipſa Eccleſia in Confeſſionalibus ſedentes, ſine Superpelliceo, & Stola ſacras Fidelium confeſſiones audiunt. Loquor potiſſimum de ſæcularibus Presbyteris, & iis qui ex Ordinibus Clericorum Regularium ſunt, qui vel abſque Superpelliceo, & Stola Pœnitentiæ Sacramentum in Eccleſia miniſtrant, vel cum Stola dumtaxat. Porro Stola in adminiſtratione Sacramentorum, debet eſſe, ut ait noſter §. *ejus coloris, quem Sacramenti ritus expoſcit*. Neque enim omnino probo aliquarum Eccleſiarum uſum, in quibus ſacræ veſtes multiplicis ſimul ſolent eſſe coloris, albi ſcilicet, rubei, viridis, violaceique, ut in omni ſacra actione, quæ proprium colorem requirit, adhiberi queant. Quicquid autem ſit de cæteris ſacris veſtibus, quæ forte ob Eccleſiarum paupertatem multiplicis fiunt coloris, curare debent ipſarum Præfecti, ut Stolæ ſaltem unius illius coloris fiant, quem Sacramenti ritus expoſcit; non enim ad faciendas hujuſmodi Stolas multa eſt opus pecunia. Atque huc ſpectat quod ſcribit Barruſaldus in Commentario ad hunc noſtrum §. num. 54. his verbis: *Abſit vero penuria illa (heu quam ſordida!) verſipelles Stolas adhibendi duplicis coloris, ſeu utraque parte varie coloratas, adeo ut repente de uno in aliud miniſterium, ſeu ad aliud Sacramentum miniſtrandum tranſiens Sacerdos, fit ſcenæ mutatio ſine loci, & rei diverſitate, nec alio modo, niſi Stolam invertendo, & pannum ſubſutum pro vera facie demonſtrando, ſeu ſuppeditando. difficile credo, dari poſſe in Eccleſia Parochiali licet exigui patrimonii talem penuriam, quæ tamen in aliquibus locis, me erubeſcente, data eſt, unice a Parochorum ignavia, & negligentia provenientem*.

III. Notanda nunc ſunt illa noſtri §. verba, quibus dicitur, adhibendum quidem in Sacramentorum adminiſtratione Superpelliceum cum Stola ejus coloris, quem Sacramenti ritus expoſcit, *niſi in Sacramento Pœnitentiæ miniſtrando occaſio, vel conſuetudo, vel locus interdum aliter ſuadeat*. Reſtringitur ea clauſula unice ad Pœnitentiæ Sacramentum, quia ſcilicet cum ubique locorum, & in quacumque hora, neceſſitate id exigente, Sacramentum iſtud adminiſtrari opus ſit, haberi præ manibus Superpelliceum, & Stola non poteſt: *Poteſt etiam*, ut ſcite obſervat Barrufaldus loco citato, num. 56. *dari caſus repentinus adminiſtrandi Baptiſmum in neceſſitate, & tunc etiam Sacerdos diſpenſatur ab uſu Cottæ & Stolæ, non tantum ob ſubitaneitatem caſus, ſed etiam quia hoc Sacramentum adminiſtrari poteſt a quacumque perſona, non a ſolo Sacerdote*. Ad Matrimonium quod attinet, ſubdit mox idem Auctor, in hoc Sacramento Parochum eſſe tantum Teſtem omni exceptione majorem, & quandocumque, illicite tamen, dari poſſe caſum, quod clandeſtine, & ex tempore, quocumque in loco interpelletur Parochus ad aſſiſtendum ejuſmodi Matrimonio; tunc enim cum id prævideri non poſſit, ita facile Cottam, & Stolam non eſſe illi præ manibus. Sed Barrufaldi pace, ſi prævideri hujuſmodi Matrimonium poſſet, jam non opus eſſet Superpelliceo, & Stola, cum nullo modo poſſit, ac debeat Parochus ei intereſſe, quinimo etiam cavere tenetur, ne prorſus interſit.

IV. Quod tandem ait noſter §. conſuetudinem interdum aliter ſuadere, ut nempe Superpelliceum cum Stola in Sacramento Pœnitentiæ adminiſtrando minime adhibeatur, puto intelligi, quum illud extra Eccleſiam, & Confeſſionalem Sedem ibi exiſtentem adminiſtratur. nam alias etiam Regulares, qui in habitu ſuæ Religionis Confeſſionalibus inſident, Stola etiam utuntur, juxta praxim, quæ ſervatur in Eccleſiis Regularium Urbis, ſervarique debet in aliis eorundem Eccleſiis Orbis, juxta complurium Conciliorum Provincialium, particulariumque ſanctiones, ut rite, & cum decore Eccleſiaſtico Sacramentum ipſum adminiſtretur, diſtinguaturque ab aliis humanis actionibus, quæ in communi veſte peraguntur.

§. VIII.

Adhibebit quoque unum saltem, si habeat, vel plures Clericos, prout loci, & Sacramenti ratio postulabit, decenti habitu & Superpelliceo pariter indutos.

COMMENTARIUS.

I. UT ea, qua par est, religione, & cultu Sacramenta administrentur, recte ait hic noster §. adhibendum esse quoque a Parocho ea ministrante, *unum saltem, si habeat, vel plures Clericos, prout loci, & Sacramenti ratio postulabit, decenti habitu, & Superpelliceo pariter indutos*. Eadem fere habet S. Carolus in memoratis toties Instructionibus, *De Sacramentorum administratione*, his verbis: *Accerset item*, Parochus scilicet, *Parochiæ suæ Clericos, quos decenti habitu, & Superpelliceo inprimis recte indutos, tot, ut poterit, adhibebit, quot Sacramenti ratio deposcet*. Quod forte in Parochiis tenuibus, quæ vix alere Parochum possunt, nullus sit Clericus, qui ei in sacra functione assistat, hinc noster §. inquit, *adhibebit quoque unum saltem, si habeat*. Porro digna admiratione res est, multas esse vel in Urbe Parochias, in quibus Parochi nullum habent Clericum prorsus, qui eis ministret, sed pueris utuntur utplurimum immorigeris, ac literas nescientibus, modicaque mercede conductis, qui Superpelliceo induti, in Sacramentorum administratione inserviunt. Optandum sane, ut Summi Ecclesiarum Præsules hunc abusum corrigerent, Parochosque cogerent, ut vel ex certis redditibus, quibus abundarent, vel ex incertis obventionibus a funeribus provenientibus, competens salarium alicui Clericatu initiato præberent, quo ad rite Sacramenta administranda uterentur. Ubi nec ita occurri abusui possit, alii certe modi non desunt ipsis Ecclesiarum Præsulibus inopiæ Parochiæ providendi.

II. Fortasse quæret hic quispiam, num possit Clericus cogi, ut Parocho in administratione Sacramentorum inserviat, quia scilicet Tridentina Synodus Sessione XXIII. *De reformatione* Cap. XVI. vestigiis sexti Canonis Concilii Chalcedonensis, quem nos late explicuimus suo loco in nostro I. Tomo Conciliorum, inhærendo, statuit, ut nullus in posterum ordinetur, qui illi Ecclesiæ, aut pio loco, pro cujus necessitate, aut utilitate assumitur, non adscribatur, ubi suis fungatur muneribus. Respondeo, cogi quidem posse, sed assignata illi congrua sustentatione, ut respondit Sacra Congregatio negotiis Episcoporum & Regularium præposita, Archiepiscopo Consentino die v. Aprilis MDXCIII. teste Barrufaldo in Commentario ad hunc nostrum §. num. 61. Et ratio est, quia quando Clerici de redditibus Ecclesiæ non participant, non tenentur suis stipendiis militare: *Clerici omnes*, inquit Concilium Agathense, relatum in Canone x. Causa I. Quæstione II. *qui Ecclesiæ fideliter, vigilanterque deserviunt, stipendia sanctis laboribus debita, secundum servitii sui meritum, per ordinationem Canonum, a Sacerdotibus consequantur*. Cui concinit Innocentius Papa III. in Decretali Epistola ad Episcopum Zamorensem relata in Cap. XVI. *De Præbendis*, ubi ita inquit: *Cum secundum Apostolum, qui Altario servit, vivere debeat de Altari, & qui ad onus eligitur, non debeat repelli a mercede; patet a simili, ut Clerici vivere debeant de patrimonio Jesu Christi, cujus obsequio deputantur*.

III. Sed cum hoc hodie vix obtineri possit, ut Ecclesiastici proventus iis dentur, qui inservire Ecclesiis debeant, notandum plane & illud, quod idem Barrufaldus observat num. 59. ubi laicus scilicet ob Clericorum defectum, Parocho, aliive Sacerdoti Sacramenta administranti inserviat, non posse illum Superpelliceo indui, quia Superpelliceum proprie vestis est Ecclesiastica ad usum Clericorum, non vero laicorum, nisi isti laici sint Religiosi, quia in hoc casu, quamvis tonsurati non sint, sunt tamen de Religiosa familia, & a laicis omnino distincti ob regularem Ordinem, quem profitentur. Sed invaluit passim, ut vel in ipsis Ecclesiis etiam Regularium Urbis pueri, adolescentulique sæculares in ministerio Altaris, & administratione Sacramentorum adhibeantur; qui tamen utinam essent morigeri, eaque scirent, quæ ad solas saltem sui muneris partes pertinent. Peccant sane in hoc Ecclesiarum Rectores, quorum esset, quandoque saltem, cohortationibus præmonere, quam modeste, & quanta devotione sacras functiones prosequi debeant. Ceterum, ubi deesset laicus mas, posse quidem & feminam in administratione Sacramentorum inservire, docent nonnulli apud eundem Barrufaldum; qui tamen eam sententiam improbat, solumque admittit, loquendo de Monialibus, intra quarum septa nonnisi Confessarius admittitur pro administratione Sacramentorum; in eoque casu recte subdit, non habere locum rubricam nostri §. quod scilicet Superpelliceo pariter hæc femina sit induta, cum juxta istius Auctoris opinionem jam neque laicus possit Superpelliceum adhibere, si in Sacramentorum administratione operam suam præstaret.

§. IX.

Curabit etiam, ut sacra supellex, vestes, ornamenta, linteamina, & vasa ministerii integra, nitidaque sint, & munda.

COMMENTARIUS.

I. DEscribendum hic primum censeo, quod nostro huic §. concinens ait in suis, *De Sacramentorum administratione*, Instructionibus S. Carolus: *Hoc etiam præcavebit*, nempe Parochus, *ut vestes sacræ, supellex, & vasa, quæ ad ministrationis usum adhibentur, ab omni sorde pura sint, atque adeo quodam Ecclesiasticæ munditiæ nitore colluceant*. De mundi-

ditie, ac nitore supellectilis Ecclesiasticæ, innumeræ pene extant Episcoporum Sanctiones in eorum Synodis, tum provincialibus, tum particularibus expressæ adversus avaritiam quorundam Rectorum Ecclesiarum, quibus adde Synodum generalem Lateranensem IV. anno MCCXV. celebratam, in qua Innocentius Papa III. Cap. XIX. dolens, quod Clerici quidam, *non solum Ecclesias dimittunt incultas, verum etiam vasa ministerii, & vestimenta Ministrorum, ac Pallas Altaris, necnon ipsa Corporalia tam immunda relinquunt, quod interdum aliquibus sunt horrori*, districte præcepit, *ut Oratoria, Vasa, Corporalia, & Vestimenta prædicta, munda, & nitida conserventur*. Notanda est ratio, quam mox subjicit: *Nimis enim videtur absurdum, in Sacris sordes negligere, quæ dedecerent etiam in prophanis*. Integrum hoc memorati Concilii Caput relatum est in Capite II. *De custodia Eucharistiæ &c.*

II. Debet plane multa esse in hac re tanti momenti vigilantia, non enim ferendus est abusus ille, qui alicubi non sine piorum hominum sensu in quibusdam Ecclesiis cernitur, ubi gravi Præpositorum, Rectorum, Sacristarumve oscitantia, fœdave avaritia quærentium quæ sua sunt, non quæ Jesu Christi, sacra supellex administrationi Sacramentorum destinata, quamvis ita vetustate detrita sit, ut amplius usui esse nequeat, adhuc tamen in divino ministerio usurpatur. Hunc abusum, ut jam notavimus Lib. III. *De Codice Sancti Euangelii*, *&c.* Cap. XIX. & Tomo I. Commentariorum ad Cæremoniale Episcoporum Cap. VI. §. II. num. IV. suo tempore deplorabat uberrimis lacrymis religiosissimus Cardinalis Bellarminus in aureo Opusculo, *De gemitu columbæ*, Lib. II. Cap. V. ubi sic inter alia scribit: *Omitto, quod alicubi sacra vasa, & vestes, quibus Mysteria celebrantur, vilia, & sordida inveniantur, indigna prorsus, quæ ad tremenda Mysteria adhibeantur*. Tum mox sibi objiciens, eos, qui forte hæc adhibent, pauperes esse, egregie respondet: *Id quidem fieri potest, sed si pretiosa non sunt, saltem munda, & nitida procurarent*.

III. Sed dignum notatu est, quod hanc in rem narrat, quodque iccirco lubet hoc loco describere: *Ego tamen cum aliquando ex itinere apud Episcopum nobilem, & prædivitem hospitarer, vidi Aulam vasis argenteis splendidam, & mensam omni genere præstantium ciborum refertam, mappas quoque, & reliqua omnia nitida, & odorem suavem spirantia; sed cum die sequenti summo mane ad Ecclesiam Palatio contiguam descendissem, ut Sacris operarer, inveni omnia contraria, idest, vilia, & sordida, ut vix auderem in tali loco, & cum tali apparatu Divina Mysteria celebrare*. Concludit tandem laudatus Auctor sic inquiens: *Scio, non deesse in Ecclesia Dei multos optimos, & religiosissimos Sacerdotes, qui corde mundo, & nitidissimo apparatu Divina Mysteria celebrant, pro quibus gratiæ Deo ab omnibus agendæ sunt. Sed simul etiam fontibus lacrymarum plangendi sunt non pauciores, qui exteriore turpitudine, & sordibus, animi sui impuritatem, sordesque testantur*. Sed hujusmodi exempla vetera, ac nova afferri pene innumera possent.

§. X.

In Sacramentorum administratione, eorum virtutem, usum, ac utilitatem, & cæremoniarum significationes, ut Concilium Tridentinum præcipit, ex Sanctorum Patrum, & Catechismi Romani doctrina, ubi commode fieri poterit, diligenter explicabit.

COMMENTARIUS.

I. Statuit quidem Concilium Tridentinum Sessione XXIV. *De reformatione*, Capite VII. cujus in hoc nostro §. fit mentio, ut ab Episcopis, & Parochis, Sacramentorum virtus, antequam populo administrentur, explicetur: *Ut fidelis populus*, inquit, *ad suscipienda Sacramenta, majori cum reverentia, atque animi devotione accedat, præcipit Sancta Synodus Episcopis omnibus, ut non solum cum hæc per se ipsos erunt populo administranda, prius illorum vim, & usum pro suscipientium captu explicent; sed etiam idem a singulis Parochis, pie, prudenterque, etiam lingua vernacula, si opus sit, & commode fieri poterit, servari studeant, juxta formam a Sancta Synodo in Catechesi singulis Sacramentis præscribendam, quam Episcopi in vulgarem linguam fideliter verti, atque a Parochis omnibus populo exponi curabunt*. His concinit S. Carolus in Concilio Provinciali I. Mediolanensi, Constitutionum Parte II. Capite inscripto, *De iis, quæ ad Sacramentorum administrationem generatim pertinent*, ubi hæc habet: *Episcopi in administrandis Sacramentis, illorum vim, & usum, pro eorum, qui sumpserint, & adfuerint, intelligentia, diligenter explicabunt*. Tum vero mox ita subjicit: *Idem quoque facient Parochi ea ratione, ac sententia, quæ in Catechismo Romano edendo auctoritate Sanctissimi Domini nostri præscribetur. Interim vero aliquo Catholici Scriptoris Catechismo ab Episcopo deligendo utantur*.

II. Edito tandem Romano Catechismo opera & studio trium Fratrum inclyti Ordinis Prædicatorum, nempe Leonardi Martini Genuensis Archiepiscopi Lancianensis, Ægidii Fuschararii Bononiensis Episcopi Mutinensis, & Francisci Forerii Ulyssiponensis, probatoque primum auctoritate S. Pii V. qui ex eodem Prædicatorum Ordine ad Summi Pontificatus apicem anno Christi MDLXVI. assumptus fuit, mandarunt statim Episcopi Parochis suis, ut eo ad Sacramenta, aliaque ad Christianam doctrinam spectantia explicanda uterentur. Audiendus hic iterum Sanctus Carolus, qui in suis, *De Sacramentorum administratione*, Instructionibus, sic inquit: *Sacramenti, quod ministrabit*, Parochus nempe, *vim, rationem, usum, salutaresque fructus, prout temporis, ac personæ ratio, & præsentium multitudo tulerit, diligenter explicabit, præsertim Catechismi Romani doctrinis, quas partim etiam* su-

sumere poterit ex Libro S. Patris nostri Ambrosii, De Sacramentis, & De iis, qui initiantur Mysteriis. *Cum vero cæremoniæ, quæ ad Sacramenta adhibentur, mentes illorum, qui eas intuentur, accurateque observant, ad sublimium rerum cogitationem erigant, Fidemque, & charitatem in iis ipsis excitent, earum etiam vim, sanctioresque significationes, ut diligentissime poterit, idem populo exponet, cum usuvenerit.*

III. Sed difficile hoc a multis obtineri Parochis potest, qui sacros ritus, cæremoniasque ignorant, nullumque iis addiscendis studium impendunt, ut illas alios suæ curæ subjectos doceant, contenti solum Libros illos versare, qui casus conscientiæ, & Parochialia jura in Decimis exigendis, aliisque emolumentis lucrandis tractant. Digna plane res lacrymis est, pueros, adolescentes, senesque complures inveniri, qui ad Sacramenta accedunt sine ullo prorsus fervore, quod eorum virtutem, utilitatem, & cæremoniarum, quibus celebrantur, significationes nesciunt. Non addubito, quin rei culpæ læthalis sint Parochi ipsi, si nullam ejus rationem habent, quod de explicandis populo, potissimum ubi commode fieri poterit, sacris cæremoniis in Sacramentorum administratione, & Rituale Romanum in hoc nostro §. & S. Carolus, & præsertim Tridentinum Concilium mandant.

§. XI.

Dum Sacramentum aliquod ministrat, singula verba, quæ ad illius formam, & ministerium pertinent, attente, distincte, & pie, atque clara voce pronunciabit. Similiter & alias orationes, & preces devote, ac religiose dicet; nec memoriæ, quæ plerumque labitur, facile confidet, sed omnia recitabit ex Libro. Reliquas præterea cæremonias, ac ritus ita decenter, gravique actione peraget, ut adstantes ad cælestium rerum cogitationem erigat, & attentos reddat.

COMMENTARIUS.

I. Eadem sunt, quæ S. Carolus in Instructionibus suis, *De Sacramentorum administratione* præscribit, quæque tamen expressius luculentiusque pro more exponit: *De Libro hoc*, inquit, *preces, & Sacramentorum formulas, cæteraque pro ratione eorum, quæ ministrabit, recte leget; nec vero memoriæ, quæ plerumque labitur, confidat*. Tum vero inferius: *Sacramentum præterea aliquod cum ministrat, ut id magna cum religione præstet, singula verba, quæ ad illius formam, rationemque pertinent, omni animi attentione; ac pietate distincte pronunciabit, & clara item voce, ut ab illis audiri possit, quibus ministratur*. Addit mox etiam: *Sacras item precationes sancte, graviterque dicet; solemnes præterea alios ritus, cæremoniasque ita decenter observabit, ut veluti ante oculos ponere videatur eximia illa dona, quæ in eo Sacramento continentur*. Et iterum statim: *Ita vero demum in omni Sacramenti administratione se geret, ut non actione solum tota, sed vultu etiam illos, qui adsunt, incitet ad pietatem, ac devotionem. Illudque norit præterea, officii sui esse, & hac sancta administrandi ratione, & præterea assiduis orationibus, & doctrina, & omni Sacerdotali industria, fideles sibi commissos tales efficere, quibus digne, utiliterque Sacramenta ministrari possint*. Hactenus S. Carolus, cui concinunt & alii Episcopi, ut in eorum Synodis provincialibus æque ac particularibus videre est.

II. Sed observanda nunc quædam a nobis sunt, quæ in nostro §. præscribuntur: *Dum Sacramentum aliquod ministrat*, Parochus nempe, aliusve Sacerdos, *singula verba, quæ ad illius formam, & ministerium pertinent, attente, distincte, & pie, atque clara voce pronunciabit*. Ex quibus docemur, ubi agitur de Sacramenti forma, legenda esse ejus verba, *attente, distincte*, nulla immutanda, nulla omittenda, sed ut dictum est, *attente, distincte, & pie, atque clara voce pronuncianda*, ut nempe valide, ac licite conficiatur Sacramentum. Cæterum ad alias orationes, & preces quod attinet, non loquitur quidem noster §. de singulis verbis, sed injungit tantummodo, ut *devote, ac religiose* Sacerdos eas dicat, ideoque non obscure significat, aliquam in ipsis orationibus, ac precibus immutationem, prætermissionemve haud nocere Sacramenti validitati. Sed cavendum omnino est Sacerdoti ab hujusmodi licentia; peccaret enim, pœnisque etiam Ecclesiasticis fieret obnoxius. Itaque, ut ait noster §. *similiter & alias orationes, & preces devote, ac religiose dicet*, nempe non cursim elidendo verba, vel syllabas, sed nec ita languide, ac morose, ut tædio potius, quam devotione ii, quibus Sacramenta administrantur, aliique ei administrationi præsentes, afficiantur. Addit mox etiam, ut *nec memoriæ, quæ plerunque labitur, facile confidat, sed omnia recitet ex Libro*. Porro nimia fiducia, ut recte observat ad hunc §. Barrufaldus num. 69. quæ ab aliquibus habetur memoriæ, compescenda est, quia fructus pessimos quandoque gignit; verba enim propria sæpe vitiantur, atque immutantur. Certe vel ipsi tenacissimæ, & firmissimæ memoriæ Concionatores, quandoque concionem a se compositam, atque compluries recitatam, bis, & ter repetere coacti sunt, sed nunquam eodem verborum ordine servato; itemque aliquando concionem relinquere, & confusi discedere.

III. Servanda itaque Rubrica nostri §. nec facile fidendum memoriæ, quæ plerumque labitur, sed omnia legenda ex Libro, probato nempe Libro, qualis est Missalis, vel Ritualis, in quo formula extat administrandi Sacramenta. Quamobrem puto peccare Sacerdotem, etiamsi tenaci memoria polleat, si sine Libro Sacramenta administret, Baptismi scilicet, extremæ Unctionis, ac Matrimonii, in quibus varii ritus, ac preces præscripti sunt; nam alias forma admini-

stran-

ſtrandi Pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramenta, adeo eſt a Sacerdotibus uſitata, ut non opus ſit Libro, ut ex eo illorum formæ legantur. Sed & decere ajo quammaxime, ut Sacramenta, quæ variis ritibus, ac longis orationibus, & precibus conſtant, adminiſtraturus, uti dictum ſuperius fuit in §. VI. ordinem miniſtrandi, & cæremonias, pro temporis ſpatio prævideat, ac perlegat; ſaltem vero prius locum in Libro inveniat, & ſignacula ordinet ad ea, quæ dicturus eſt, juxta ritum præſcriptum in Rubricis Miſſalis, Parte II. Cap. I. quod eſt de præparatione Sacerdotis celebraturi, ad evitandum ſcilicet ſcandalum, tædiumque adſtantium, quibus moleſti ſunt ii Sacerdotes, qui cum acturi ſunt Sacrum, vel adminiſtraturi aliquod Sacramentum, chartas Libri volvunt, revolvuntque, ut ritum ipſum, ordinemque inveniant.

IV. Mandat inſuper noſter §. ut *reliquas præterea cæremonias, ac ritus ita decenter, gravique actione peragat, ut adſtantes ad cæleſtium rerum cognitionem erigat*. Hinc corrigendi omnino ſunt Sacerdotes aliqui, qui ſine ſpiritu, ſine affectu, & tremore, ſed feſtinatione incredibili, ac ſacrarum cæremoniarum neglectu, Sacramenta adminiſtrant, adſtanteſque non ad devotionem, ſed ad riſum potius, atque admirationem, ut ſæpe evenit, excitant. Reos eſſe & ipſos culpæ letalis, certum habeo, proboque ex dicto Hieremiæ Cap. XLVIII. *Maledictus qui facit opus Dei negligenter*. Porro qua vel exterioris devotionis, pietatiſque ſpecie, Sacramentum Euchariſtiæ præſertim adminiſtravit Sanctus Philippus Nerius noſtræ Domus S. Hieronymi Charitatis triginta & tres annos Presbyter, docet Baccius in ejus Vita Lib. II. Cap. IV. num. 9. ubi ait, quod, *dum alumnis Sacræ Communionis cibum diſpenſabat, ea lacrymarum copia opprimebatur, ut ſæpe a functione deſiſtere cogeretur*. Poſſem & alia Sanctorum exempla afferre, ſed ſatius cenſeo, ea deſcribere, quæ citato ſuperius loco S. Carolus præſcribit; ſcitu enim digna ſunt, & quammaxime a Sacramenta adminiſtraturo ſervanda: *Ritibus autem, & cæremoniis utetur hoc Libro præſcriptis, quibus nihil, ne alicujus quidem privatæ devotionis nomine addet, nec detrahet; neque vero aliquid mutabit, niſi aliter aliquando faciendum Rubrica ſuo loco oſtendat*. Idem plane præſcribunt paſſim Synodi multæ, & Codices Rituales.

§. XII.

Ad miniſtrandum procedens, rei, quam tractaturus eſt, intentus ſit, nec de iis, quæ ad ipſum non pertinent, quicquam cum alio colloquatur; in ipſaque adminiſtratione actualem attentionem habere ſtudeat, vel ſaltem virtualem cum intentione faciendi, quod in eo facit Eccleſia.

COMMENTARIUS.

I. Quod primum in hoc noſtro §. edicitur, fuſius jam, clariuſque exponit S. Carolus in Rubricis, ſeu Inſtructionibus, *De Sacramentorum ad miniſtratione*, ubi hæc habet: *Dum vero adminiſtrandum proficiſcitur, animi meditatione attentus erit ad rem, quam ſancte acturus eſt. Pie Pſalmos, & orationes ſtatas in hoc Libro præſcriptas recitabit. Nihil quidquam cum alio colloquetur, niſi neceſſitatis cauſa, & quam breviſſime, neque ſalutationibus in via vacabit*. Sed nec omittendum, quod ſtatim ſubjicit: *Graviter præterea, matureque incedet, non properanter, niſi inſtante neceſſitate, callopodiis autem, ſeu zoccolis nunquam utetur Sanctiſſimis Sacramentis ferendis*. Atque his plane concordant Synodales aliorum Epiſcoporum Conſtitutiones, quas in re tam clara, & Sacramentorum adminiſtrationi debita recenſere ſupervacanei eſſet laboris.

II. Ad alteram noſtri §. partem quod attinet, quæ eſt de intentione requiſita in Miniſtris Sacramentorum, late de ea agunt omnes Theologi. Definitur autem intentio a Philoſophis actus voluntatis, quo quis rem aliquam eligit, dividiturque in actualem, virtualem, & habitualem. Prior eſt præſens volitio finis per medium ad illum ordinatum. Altera eſt illa, quæ virtute actualis præteritæ actionem humanam dirigit. Poſtrema tandem eſt ea, quæ fuit actu elicita, & non fuit revocata, ſed eſt interrupta. De intentione ſic explicata, & diviſa, uti jam notavit Jueninus in Opere, *De Sacramentis*, Diſſertatione I. Quæſtione V. Cap. II. Theologi de Sacramentis agentes tria hæc præſertim quærunt. I. Utrum, & quæ intentio ſit neceſſaria in Miniſtro, ut Sacramentum a ſe confectum valeat. II. Quodnam debeat eſſe neceſſariæ intentionis objectum. III. Utrum retentio intentionis ex parte Miniſtri, qui ritum externum Sacramenti peragit, illius valorem impediat.

III. His notatis, licet ex communi Theologorum ſententia ad conficiendum Sacramentum non ſit neceſſaria actualis intentio, intentio tamen virtualis abſolute neceſſaria eſt in Miniſtro, cujus intentionis objectum eſſe debet, quod facit Eccleſia, ut in noſtro §. edicitur, probaturque ex Martino Papa V. qui conceptis terminis in fine Concilii Conſtantienſis ita definit, ac præterea ex Eugenio IV. in Concilii Florentini mox ſoluti Decreto pro Inſtructione Armenorum, ſic ajente: *Omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & perſona Miniſtri conferentis Sacramentum, cum intentione faciendi, quod facit Eccleſia; quorum ſi aliquod deſit, non perficitur Sacramentum*. Idem ſtatuit, & decrevit Concil. Trid. Seſſ. VII. Can. XI. de Sacramentis: *Siquis dixerit, in Miniſtris, dum Sacramenta conficiunt, & conferunt, non requiri intentionem ſaltem faciendi, quod facit Eccleſia, anathema ſit*. Atque his adhærens S. Carolus in memoratis, *De Sacramentorum adminiſtratione*, inſtructionibus ſic inter alia edixit: *Sacramenti miniſtrationem cum aggreditur, id intendat, idque ſibi agere proponat, quod Chriſtus Dominus inſtituit*,

tuit, & Sancta Mater Ecclesia intendit, atque agit.

IV. Ex hactenus dictis docemur plane, ut Sacramentum valeat, necessariam esse in Ministro intentionem faciendi, quod facit Ecclesia; seu, quod idem est, id quod Ecclesia facit, debere esse objectum intentionis Ministri. Siquis autem hic quærat, quid Ecclesia faciat, cum Sacramentum aliquod conficit; respondet inter alios Jueninus citato loco, Cap. II. Articulo II. in fine, Ecclesiam nihil aliud operari, quam externam cæremoniam a Christo Sacramentorum institutore præscriptam; eam autem cæremoniam in debita formæ supra materiam applicatione positam esse, verbi gratia, cum Ecclesia Catechumenum Baptismate consecrat, illum, ait, exterius suorum Ministrorum manibus abluere, ac per eorum os hæc verba proferre; *Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Siquis autem hic iterum roget, an requiratur ad validitatem Sacramenti, ut verbi gratia baptizans sciat, quæ sit intentio Ecclesiæ? Respondet Genettus Theologiæ Moralis Tomo III, Tractatu I. Cap. IV. Quæstione XV. non esse necessarium, modo vere intendat baptizare, probatque auctoritate Innocentii Papæ IV. in Cap. *Siquis puerum, De Baptismo*, ubi hæc habet: *Non est necesse, quod baptizans sciat, quid sit Ecclesia, nec quod gerat in mente facere, quod facit Ecclesia, imo si contrarium gereret in mente, scilicet non facere, quod facit Ecclesia, sed tamen facit, quia formam servat, nihilominus baptizatus est, dummodo baptizare intendat.* Atque hoc modo intelligendum ait Innocentium IV. quod scilicet vult solum ad validitatem Sacramenti, ut is, qui baptizat, observet formam Sacramenti, & habeat præterea veram baptizandi intentionem, licet non sit necesse, ut velit per Baptismum conferre gratiam sanctificantem baptizato, quod vult tamen Ecclesia.

V. Sed lubet Quæstionem ipsam de intentione Ministri altius repetere, luculentiusque explicare ex iis scilicet, quæ scripsit, docuitque Sanctissimus Dominus noster BENEDICTUS XIV. in celebri Opere, *De Synodo Diœcesana*, Libro VII. Cap. IV. Num. VI. & seqq. Quamquam apud Catholicos certissimum sit, in Sacramenti Ministro aliquam intentionem requiri saltem faciendi, quod facit Ecclesia, valde tamen inter eosdem disputatur de hujus intentionis objecto, seu quid illud sit, ad quod ferri debeat ejusmodi intentio, quam omnes necessariam fatentur. Ambrosius Catharinus e Dominicanorum Familia Episcopus Minorensis, & postea Archiepiscopus Compsanus in Opusculo, *De intentione Ministri*, contendit, ad Sacramentum valide administrandum, satis esse, ut Minister intentionem habeat serio perficiendi ritum externum, qui ab Ecclesia adhibetur, atque ideo etiamsi suam intentionem retineat, aut interius dicat, se nolle facere, quod facit Ecclesia, dum exterius serio agat, nulloque signo pravam suam voluntatem prodat, ratum perfectumque Sacramentum ab eo perfici. Ambrosio Catharino præiverant Petrus Cantor, Robertus Cardinalis Pullus, Paludanus, Sylvester, eumque postea sunt sectati Salmeron Lib. I. Commentariorum in Epistolas S. Pauli, III. Parte, Disp. II. Joannes Marius Scribonius in Summa Theologica, *De Sacramentis in genere*, Quæstione VI. & VII. Vincentius Contempsonius, in suo Tractatu, *De Sacramentis in genere*, Hyacinthus Serry in Vindiciis Catharini, Natalis Alexander, Gaspar Jueninus, aliique recentiores.

VI. Hæc tamen opinio visa est aliis coincidere cum Lutheri, & Calvini doctrina, a Concilio Tridentino expresse damnata, ac propterea non dubitarunt hæresis notam eidem inurere. Verum hujusmodi censores Concilii Tridentini historiæ se prorsus jejunos ostendunt; etenim Sessio septima, ubi primo impium hæreticorum dogma anathemate confossum fuit, habita est die III. Maji MDXLVII. & laudatum Catharini Opusculum Romæ typis impressum prodiit anno MDLII. quin Opusculi Auctor ea occasione in aliquam erroris suspicionem venerit. Quapropter Cardinalis Pallavicinus, cui Tridentini Canones, & Decreta, eorumque genuinus sensus, ignota prorsus non erant, in ejusdem Concilii Historia Lib. IX. Cap. VI. Num. II. loquens de sententia a Catharino in eodem Concilio propugnata, hæc habet: *Equidem existimo, Catharini sententiam falsam esse, sed non ideo per Tridentinos Canones diserte damnatam; quapropter fas illi fuit affirmare, eam Concilio non contradicere.* Et Lib. XII. Cap. X. exponens Decreta Pœnitentiæ Sacramentum spectantia, a Concilii Patribus formata, num. XXXIV. ait: *Ex hisce postremis verbis conjicere potest quisquis ea legerit, haud esse expunctam sententiam Catharini, aliorumque Theologorum, opinantium, Sacramento, quo ratum sit, sufficere in Ministro voluntatem serio agendi, & obesse tantummodo jocum, quem Sacramentum suscipiens cognoscere possit.*

V. Quamobrem melioris judicii Theologi, Catharini opinionem ab hæresis censura vindicant, latumque inter illam, ac Lutheri, & Calvini doctrinam, discrimen intercedere demonstrant, præsertim Vasquez in III. Partem, Disputatione CXXXVII. Cap. II. & III. Cardinalis de Lugo, *De Sacramentis*, Disp. VIII. Sect. II. Natalis Alexander, *Theologiæ Dogmaticæ, & Moralis*, Tom. I. Lib. II. *De Sacramentis in genere*, Cap. VII. Artic. III. Regula I. Jueninus, *De Sacramentis*, Dissertatione I. Quæstione V. Cap. II. Artic. III. §. I. Quinimmo Marcus Antonius de Dominis Lib. V. *De Republica Eccles.* Cap. XII. §. XII. & XIII. ubi perversum hæreticorum errorem adstruit, Catharinum a sua sententia prorsus alienum agnoscit, & fatetur. Negari tamen haud potest, grave vulnus præfatæ opinioni inflictum ab Alexandro VIII. a quo die VII. Decembris MDCXC. hæc inter alias propositio damnata fuit: *Valet Baptismus collatus a Ministro, qui omnem ritum externum, formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: non intendo facere quod facit Ecclesia.* Sed nihilominus a damnationis telo illam defendere conantur Jueninus loco citato, Serry in citatis Vindiciis pag. 109. Auctor Operis, *De re Sacramentaria*, pag. 113. aliique, confixam opinionem rati, cum ritus externus, aut non serio, sed joco, & mimice peragitur, aut ab illo exercetur, qui aliunde, hoc est, ab aliqua exteriore circumstantia, puta a Sacramenti postulatione, non determinatur ad agendum nomine Ecclesiæ, seu tanquam Minister; ultro enim admittit Jueninus, non valide baptizare, qui a nemine postulatus,

latus, domi infantem abluit, cum expressa Sanctissimæ Trinitatis invocatione, si intra se deliberet id, quod fert propositio damnata: *Non intendo facere, quod facit Ecclesia.*

VI. Verum ut ut hæc res coram Deo se habeat, nulla usque adhuc de ea emanavit expressa Apostolicæ Sedis definitio. Licet igitur communior sit sententia exigens in Ministro intentionem actualem, vel virtualem faciendi non solum ritum externum, sed id, quod Christus instituit, seu quod facit Ecclesia, & hæc, veluti tutior, sit omnino servanda in praxi; non est tamen Episcopi, priorem opinionem reprobare, atque ad hanc posteriorem, etiam theorice tuendam, suos Diœcesanos adigere; causas quippe majores, difficilioresque quæstiones, Fidem, aut disciplinam spectantes, ad Sedem Apostolicam deferendas, statuit perpetua Ecclesiæ consuetudo ab Innocentio III. in Capite, *Majores, De Baptismo*, confirmata. Quare si constet, quempiam aut Baptismum contulisse, aut aliud Sacramentum ex iis, quæ iterari nequeunt, administrasse, omni adhibito externo ritu, sed intentione retenta, aut cum deliberata voluntate non faciendi, quod facit Ecclesia, urgente quidem necessitate, erit Sacramentum iterum sub conditione perficiendum; si tamen res moram patiatur, Sedis Apostolicæ Oraculum erit exquirendum; quemadmodum ad Severum Scholasticum Constantinopolitanum faciendum scripsit Ferrandus Ecclesiæ Carthaginensis Diaconus in difficili quæstione, qua tunc Ecclesia fatigabatur, doctis, indoctisque, in varias partes scissis, inquiens: *Interroga vir prudentissime, siquid veritatis cupis audire, principaliter Apostolicæ Sedis Antistitem, cujus sana doctrina constat judicio veritatis, & fulcitur munimine auctoritatis.* Tomo IX. Bibliothecæ Patrum pag. 509.

§. XIII.

Illud diligenter caveat, ne in Sacramentorum administratione aliquid quavis de causa, vel occasione, directe, vel indirecte, exigat, aut petat; sed ea gratis ministret, & ab omni simoniæ, atque avaritiæ suspicione, nedum crimine, longissime absit. Siquid vero nomine eleemosynæ, aut devotionis studio, peracto Sacramento, sponte a fidelibus offeratur, id licite pro consuetudine locorum, accipere poterit, nisi aliter Episcopo videatur.

COMMENTARIUS.

I. Nihil est, quod frequentius Canones damnant, quam simoniæ crimen in confectione, & administratione Sacramentorum, quæ ex præcepto Christi, sicut gratis accipi debent, ita & gratis dari. Verum ut non uno in loco ostendimus nos in Commentariis ad Concilia Oecumenica, viguit semper hic abusus sub variis prætextibus, quos alias Concilia ipsa improbarunt, aliquid pro Sacramentorum administratione exigendi; eumque abusum jampridem quoque notavit, & summopere deploravit Guillelmus Durandus Episcopus Mimatensis in Tractatu, *De modo Generalis Concilii celebrandi*, Parte II. Rubrica lx. *Quod sepulturæ in multis locis vendantur, & in aliis pro Baptismo, Pœnitentia, & Eucharistia, & aliis Sacramentis, pecunia ex quadam pestifera consuetudine recipiatur, & levetur; neque prosunt remedia super hoc constituta, pro eo quod multi ex majoribus columnis, & Prælatis Ecclesiæ in hoc peccant; & ideo, quia ab his male agitur, facile trahitur a subditis in exemplum.* Notat hæc Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici*, Tit. I. Cap. III. ubi ita deinde exclamat: *O utinam nec hodie pestifera ejusmodi consuetudo exemplo similium Prælatorum firmaretur, qui Parochos ipsos, aliosque Ecclesiæ Ministros ad sordidum hunc quæstum ob defectum congruæ, & honestæ competentiæ quodammodo cogunt.*

II. Varias ad palliandam in Sacramentorum administratione simoniam, avaritiamque, tecnas a quorundam sacrorum hominum cupiditate inventas damnarunt semper Concilia ipsa Oecumenica, præsertim vero Lateranense II. anno Christi MCXXXIX. Can. II. quo pecuniam dari, aut exigi pro quocumque Sacramento vetat, additque: *Et nec pro pastu, nec sub obtentu alicujus consuetudinis, ante, vel post, a quoquam aliquid exigatur, vel ipse qui Sacramenta suscipit, dare præsumat, quoniam simoniacum est.* Rursus eodem sæculo celebratum Concilium Generale Lateranense III. anno scilicet 1179., Can. IX. *horribile nimis* reputat, quod in quibusdam Ecclesiis pro Sacramentis aliquid requiratur; subditque mox: *Putant autem plures ex hoc licere, quia legem mortis de longa consuetudine invaluisse arbitrantur; non attendentes, quod tanto graviora sunt crimina, quanto diutius infelicem animam tenuerunt alligatam.* Saluberrimis horum, aliorumque Conciliorum Decretis insistentes zelosiores Episcopi, omnem in Synodis suis, ac Ritualibus Libris temporalem exactionem in Sacramentorum administratione proscripserunt, eaque gratis, & sine ulla prorsus quæstus specie dari jusserunt. Audiendus præ cæteris S. Carolus, qui in suo I. Concilio Provinciali Mediolanensi, Constitutionum Parte II. Capite inscripto, *De iis, quæ ad Sacramentorum administrationem generatim pertinent*, sic inter alia inquit: *Cum Sacramenta Ecclesiæ non solum sine simoniæ labe, verum etiam sine avaritiæ suspicione præbenda sint, caveant omnes, ne in eorum administratione quidquam exigant, aut etiam verbis, vel signis, directe, vel indirecte petant. Qui secus fecerit, eum & pœnis Jure communi statutis, & aliis arbitrio Episcopi plecti volumus.* Sed non omittendum, quod idem Sanctissimus Præsul in eandem rem præscripsit Parte IV. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis in laudatis toties, *De Sacramentorum administratione*, Instructionibus, ubi sic habet: *Illud porro cavebit*, qui scilicet Sacramenta administrat, *ut ne in administratione, ejusve causa, aut occasione, aliquid exigat, petaturve ali-*

aliquo modo ; sed quæ gratis accepit , gratis ministret , sine aliqua , vel minima cujuscumque avaritiæ suspicione .

III. Jam vero non opus est Synodos alias congerere, in quarum etiam nonnullis ea nostri §. clausula probatur, in qua edicitur, ut *siquid nomine eleemosynæ , aut devotionis studio , peracto jam Sacramento, sponte a Fidelibus offeratur, id licite pro consuetudine locorum*, accipi possit, *nisi aliter Episcopo videatur*. Atque his plane concinit , quod in Farfensi Synodo edixit Carolus Cardinalis Barberinus Cap. VI, num. 8. *Quod si sponte aliquid , ac libere , eleemosynæ nomine , & pietatis studio, hac occasione , a Fidelibus offerri consueverit , id tanquam non debitum peracto Sacramento , modeste recipi , non interdicimus* . Porro posse Episcopum per constitutionem Synodalem, sive alias ei consuetudini derogare, ut nempe Sacerdos siquid nomine eleemosynæ , aut devotionis studio , administrato jam Sacramento, sponte a fidelibus offeratur , licite id valeat accipere, ubi nempe viderit ob abundantiam oblationum , & munerum , foveri alicujus Ministri Ecclesiastici avaritiam, & in malum munera ipsa converti , ex illis nostri §. verbis intelligere licet , expresseque affirmant Januensis in Praxi, Cap. XXV. & Barrufaldus in Commentario ad hunc nostrum §. num. 76.

§. XIV.

Fidelibus alienæ Parochiæ Sacramenta non ministrabit, nisi necessitatis causa , vel de licentia Parochi , seu Ordinarii .

COMMENTARIUS.

I. SIcut singulis Diœcesibus unus præfectus fuit Episcopus, cui totius Diœcesis regimen incumberet , & quem populus istius Diœcesis colere , & agnoscere deberet , ita quoque singulis Parochiis assignatus unus Presbyter fuit, qui totius Parochiæ curam spiritualem ageret , quique propterea Parochus , seu Presbyter Parochianus dicebatur , & quem populus tanquam proprium suum Pastorem venerari deberet , & audire . Hinc est , quod Concilium Namnetense relatum in Capite II. *De Parochiis*, inter alia statuit, ut *Dominicis , & festivis diebus , Presbyteri, antequam Missam celebrent , plebem interrogent , si alterius Parochianus in Ecclesia sit , qui, contemto proprio Presbytero , ibi velit Missam audire* . Parochorum jus in administratione Sacramentorum , ad exclusionem omnium aliorum inferiorum Sacerdotum , adeo ut siqui in eorum Parochia, aut ejus parochianis Sacramenta administrent, id nonnisi ut ejus coadjutores , & subsidiarii , ac ipsius tacito , vel expresso consensu facere teneantur , notavit inter alios Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici universi*, Tit. I. Cap. II. num. XV. ubi etiam observat, jus ipsum Parochorum non obscure expressum fuisse a Tridentino Concilio , Sessione XXIV. *De reformatione*, Cap. XIII. ubi Episcopis mandat , *pro tutiori animarum eis commissarum salute , ut distincto populo in certas , propriasque Parochias , unicuique suum perpetuum , peculiaremque Parochum assignent , qui eas cognoscere valeat , & a quo solo licite Sacramenta suscipiant* . Hoc plane ex capite , ut scite nonnulli observant , Parochus *propius Sacerdos* respectu populi sibi commissi vocatur in Capite , *Omnis utriusque sexus , De pœnitentiis, & remissionibus*, utpote cui jure proprio competit Sacerdotale officium populo suo impendere ; itemque antonomastice *Pastor* dici consuevit, utpote cui incumbat populum sibi commissum Divini verbi prædicatione , & Sacramentorum exhibitione spiritualiter pascere . *Curatus* quoque nonnunquam appellatur, eaque est ejus in Urbe denominatio, quod cura populi ipsi primario incumbat . Vide & alias Parochi denominationes apud Filesacum in Commentario , *De Parœciarum origine*, Cap. III.

II. Licet autem Parochus in sua Parochia sit ordinarius Sacramentorum Minister , jam non potest , nec debet ea fidelibus alienæ Parochiæ ministrare, *nisi necessitatis causa , vel de licentia Parochi , seu Ordinarii* . Quod quidem de Baptismo, Viatico , & Extrema unctione intelligendum est . Nam alias si hodie vel simplices Sacerdotes tum sæculares, tum Regulares , sive ex consuetudine , sive ex privilegiis , ut alias dictum est, possunt in suis Ecclesiis Pœnitentiam, & Eucharistiam ministrare , multo magis & ea valent Parochi præbere . Quod in necessitate possint, non modo Parochi fidelibus alienæ Diœcesis, sed & cæteri Sacerdotes Baptismum, Viaticum , & Unctionem extremam , absente & inscio Parocho , multoque magis de ejus licentia , & consensu præstare , jam etiam dictum superius fuit. Ceterum quod ad Matrimonii Sacramentum spectat, dicemus suo loco inferius.

§. XV.

Omnes autem, qui Sacramenta suscipiunt , loco , & tempore opportuno monebit, ut remoto inani colloquio , & habitu , actuque indecenti , pie , ac devote Sacramentis intersint, & ea, qua par est, reverentia suscipiant.

COMMENTARIUS.

I. OPportune & in hoc Commentario describimus , quod ad majorem hujus §. explicationem præscribit S. Carolus in recensitis suis Instructionibus : *Ut autem Sacramentis*, inquit, *debitus religionis cultus etiam externus ab iis tribuatur , qui ea suscipiunt , non patretur*, Parochus, aliusve Sacerdos ministrans , *quemquam ad illa suscipienda accedere , nisi exteriore quoque ha-*

habitu, vestiumque modestia debitam illis venerationem præseferat. Digna notatu sunt quæ mox subjicit: *Videbit igitur, ut viri armis depositis, utque mulieres recte velato capite accedant; ut omnes vestitu, & toto corporis habitu modesto humilitatem christianam præseferant.* Et iterum: *Monebit id quoque reliquos omnes, qui adsunt, ut remoto inani colloquio, actuque indecenti, pie, ac devote, ut debent, intersint capite aperto, mente etiam ipsi reputantes cælestia illa dona, quæ Sacramentorum virtute fidelibus impartiuntur.* Et rursus: *Judæos autem, infideles, hæreticos, & excommunicatos non patietur in Sacramentorum administratione præsentes adesse, nec vero Catechumenos.* Atque hæc satis esse jam possunt ad nostri hujus §. explicationem, nec enim opus est alia adjungere ex variis Episcoporum Synodis, in quibus similia his, quæ sunt hactenus dicta, statuta leguntur, damnata virorum, ac mulierum insolentia, atque temeritate, qui ad Sacramenta accedunt eodem plane habitu corporis, quo ad theatra, aliaque profana spectacula se solent conferre.

§. XVI.

Librum hunc Ritualem, ubi opus fuerit, semper, cum ministrabit, secum habebit, ritusque, & cæremonias in eo præscriptas diligenter servabit.

COMMENTARIUS.

I. Ut omnia secundum ordinem fiant a supremis Ecclesiæ Præsidibus præscriptum, recte in hoc §. jubetur, ut Parochus, Sacerdosve alius Sacramenta administraturus, *Librum hunc Ritualem, ubi opus fuerit, semper, cum ministrabit, secum habeat*, Librum scilicet hunc Ritualem Romanum peculiari Diplomate, quod incipit, *Apostolicæ Sedi*, a Paulo Papa V. anno MDCXIV. reformatum, probatumque, novissime vero regnantis Pontificis Maximi BENEDICTI XIV. jussu editum, auctumque; *ritusque, & cæremonias in eo præscriptas diligenter servet*; nihil scilicet iis addendo, nihil detrahendo, ne alicujus quidem privatæ devotionis nomine, uti jam diximus supra in Commentario ad §. XI. Sane quamvis non omnes ritus, seu cæremoniæ in Libris Ritualibus singularum Diœcesum præscripti ex Apostolica disciplina, & traditione descendant, sed plures postremis temporibus sint introducti, imo nec omnes, & singuli haberi debeant tanquam ab Ecclesia Catholica probati, nihilominus Parochis, aliisque inferioribus Ministris fas non est citra necessitatem privata auctoritate in Sacramentorum administratione, aut Divinorum Officiorum persolutione, a Ritibus in Rituali, aut Pastorali suæ Diœcesis præscriptis recedere, eo etiam titulo, quod ritus contrarius puriori primitivæ Ecclesiæ disciplinæ videatur conformior, ne alias hæc licentia paulatim latius serpens confusionem, aliaque incommoda in ipsos sacros ritus, & Sacramentorum administrationem inducat, uti notat Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici universi*, Cap. II.

§. XVII.

Cæterum illorum tantum Sacramentorum, quorum administratio ad Parochos pertinet, ritus hoc Opere præscribuntur, cujusmodi sunt Baptismus, Pœnitentia, Eucharistia, Extrema unctio, & Matrimonium. Reliqua vero duo Sacramenta Confirmationis & Ordinis, cum propria sint Episcoporum, ritus suos habent in Pontificali præscriptos. Et ea, quæ de iis, atque aliis Sacramentis scire, servare, & docere Parochi debent, cum ex aliis Libris, tum præcipue ex Catechismo Romano sumi possunt. Siquidem hic de iis fere tantum agere instituti Operis ratio postulat, quæ ad ipsorum quinque Sacramentorum ritus pertinent.

COMMENTARIUS.

I. Ne confundantur jura, & administrationes, ut scite observat Barrufaldus in Commentario ad hunc §. num. 90. *Illorum tantum Sacramentorum*, ait hic noster §. *quorum administratio ad Parochos pertinet, ritus hoc Opere præscribuntur, cujusmodi sunt Baptismus, Pœnitentia, Eucharistia, Extrema unctio, & Matrimonium. Reliqua vero duo Sacramenta Confirmationis, & Ordinis, cum propria sint Episcoporum, Ritus suos habent in Pontificali præscriptos.* Pontificale ipsum Romanum in tres Partes distributum, Clementis VIII. ac Urbani VIII. auctoritate recognitum jam pridem nos omnium primi Prolegomenis & Commentariis perpetuis illustratum tribus Tomis, quos vocant in folio, comprehensum edidimus Romæ apud Antonium de Rubeis annis MDCCXXXVIII. XXXIX. & XL. Porro licet Episcopi sint duorum prædictorum Sacramentorum Confirmationis & Ordinationis Ministri, adhuc tamen eorum notitia necessaria Parochis est, ut scilicet illorum virtutes, & effectus docere suos subditos possint. Hinc enim mox subdit noster §. *Et ea, quæ de iis, atque aliis Sacramentis scire, servare, & docere Parochi debent, cum ex aliis Libris, tum præcipue ex Catechismo Romano sumi possunt.*

II. Id plane jam antea jusserat Tridentina Synodus Sessione XXIV. *De reformatione*, Cap. VII., ubi statuit, ut Sacramentorum virtus, antequam populo administrentur, ab Episcopis, & Parochis explicetur: *Ut fidelis populus*, inquit,

quit, *ad suscipienda Sacramenta majori cum reverentia, atque animi devotione accedat, præcipit sancta Synodus Episcopis omnibus, ut non solum, cum hæc per se ipsos erunt populo administranda, prius eorum vim, & usum pro suscipientium captu explicent, sed etiam idem a singulis Parochis, pie, prudenterque, etiam lingua vernacula, si opus sit, & commode fieri poterit, servari studeant, juxta formulam a sancta Synodo singulis Sacramentis præscribendam, quam Episcopi in vulgarem linguam fideliter verti, atque a Parochis omnibus populo exponi curabunt.* Quamquam itaque Libri non desint Scriptorum sana doctrina, & solida pietate præstantium, ex quibus Episcopi, ac Parochi Sacramentorum virtutem, atque effectus explicare queant, mandat nihilominus, & quidem expresse, ut in ipsa Sacramentorum explicatione Romano Catechismo, qui & Catechismus Concilii Tridentini appellatur, uti Episcopi, & Parochi debeant; qui etiam ex præscripto nostri §. tantæ est auctoritatis, ut cæteris debeat anteponi.

III. Sed ut magis magisque Romani hujus, sive Tridentini Concilii Catechismi auctoritatem comprobemus, notandum hoc loco censuimus, quod antequam prodiret in lucem, etsi tot fuisset, tantorumque Virorum studio elaboratus, de quibus diximus supra in Commentario ad §. X. num. II. etsi toties id sollicitante S. Carolo, lectus, relectus, & elimatus, attamen oblatus S. Pio V. Pontifici Maximo, ut tandem sua auctoritate firmaretur, noluit Summus Pontifex sic eum a se exire, quin adhuc ab aliis Doctoribus prius recenseretur, ut, qua, par erat, maturitate, & prudentia editus Liber Catholicus, Catholice reciperetur. Res commissa est Guillelmo Sirleto nostræ Nationis Calabræ, S. R. E. Cardinali, utpote cujus doctrinam, & pietatem optime noverat, quique, adnitentibus Cardinalibus cum S. Carolo non paucis, Summus Pontifex vix non fuerat renunciatus, ut ex Vitis eorundem S. Caroli, & S. Pii V. liquido constat. Sirletus ergo noster S. Pii V. jussu quosdam secum adhibuit Theologos delectos in cæteris, qui hujus Libri non solum dogmata, sed & ipsa verba trutinarent, rimarenturque, quo diligentia singulari peracto, illum approbavit laudatus Pontifex, ac typis mandari jussit, uti videre est in ejus Motu proprio dato Romæ apud S. Marcum septimo Kalendas Octobris anno I, sui Pontificatus.

IV. Approbarunt & ipsum Catechismum alii Pontifices Maximi, præsertim vero Pii Quinti successor Gregorius Decimustertius, qui Brevi suo peculiari anni MDLXXXIII. declarat, suo jussu, & approbatione denuo editum esse Catechismum; utilemque adeo Librum hunc existimavit, ut peculiari mandato in linguam Illyricam traduci illum præceperit, ut patet ex Concilio Aquilejensi anni MDLXXXVI., atque ut testatur Possevinus, Liber ipse erat illi veluti regula quædam, qua jus ipsum Canonicum reformari posse putabat; unde Francisco Gratiano de Garzatoribus Jurisconsulto, & Canonico Vicentino suasit, ut Juris Canonici Epitomen ederet, in qua quicquid, vel a Summis Pontificibus, vel a Concilio Tridentino, vel a Catechismo Romano, fuerat abrogatum, resecaret. Ceterum longum esset Synodos tum Provinciales, tum particulares describere, præsertim illas a S. Carolo celebratas, in quibus assidua ejus Libri lectio Clericis æque, ac Parochis passim præcipitur, uti videre est in ea Catechismi editione, quæ ita inscribitur: *Catechismus Concilii Tridentini Pii V. Pontif. Max. jussu promulgatus, sincerus, & integer, mendisque repurgatus, opera P. D. L. H. P. Coloniæ apud Balth. ab Egmond. & Socios MDCLXXXIX.*

V. Utitur & hujus Catechismi auctoritate variis locis sui præclarissimi Operis, *De Synodo Diœcesana*, feliciter regnans Pontifex Maximus BENEDICTUS XIV. ejusque nos morem sequuti, ejusdem Libri auctoritatem sæpe usurpavimus in concinnandis nostris Commentariis ad Rituale Romanum, neglectis penitus Casuistis illis, qui ad suum arbitrium quæstiones morales, & rituales resolvunt, nullam ejus aliquando rationem habentes, quod Catechismus ipse in hujusmodi controversiis, ac potissimum de Sacramentorum administratione præscripserit. Unde merito ab Innocentio XI. in Decreto contra lxv. propositiones edito die II. Martii MDCLXXVII. damnata fuit ea propositio num. I. *Non est illicitum in Sacramentis conferendis sequi opinionem probabilem, de valore Sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetat Lex, conventio, aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia tantum probabili utendum non est in collatione Baptismi, Ordinis Sacerdotalis, aut Episcopalis.* Itemque alia num. XXIX. *Urgens metus gravis, est causa justa Sacramentorum administrationem simulandi.*

§. XVIII.

Postremo quisquis Sacramenta administrare tenetur, habeat Libros necessarios ad officium suum pertinentes, eosque præsertim, in quibus Parochialium functionum notæ ad futuram rei memoriam describuntur, ut ad finem hujus Ritualis habetur.

COMMENTARIUS.

I. MUlti plane sunt Libri necessarii Parocho ad officium suum pertinentes, quos recenset S. Carolus in Concilio Provinciali I. Mediolanensi Parte II. Constitutionum, Capite inscripto, *Qui Libri potissimum legendi*; ubi postquam edixit, ut Clerici postquam decimum quartum annum attigerint, ut Legem Domini, in cujus sorte sunt, dies noctesque meditari possint, habeant sacrorum Librorum si non copiam, certe necessarium delectum, omnino vero Testamentum Vetus, & Novum, Catechismum Romanum, Tridentinum Concilium, Constitutiones Diœcesanas proprii Episcopi, Calendarium Festorum dierum, quod Episcopi in sua Diœcesi singulis annis edendum curabunt, ita statim subdit: *Parochi vero, ut*

Ec-

Ecclesiasticos ritus cognoscere, recteque curam animarum ministrare possint, præter eos Libros, quos supra diximus, sibi etiam comparent Homiliarium ab Episcopo eligendum, Summam Antoninam, vel aliam ab Episcopo delectam, & quos præterea ab eis legi Episcopus jusserit. Hortatur etiam mox, *ut in lectione Pastoralis S. Gregorii, & S. Joannis Chrysostomi*, De Sacerdotio, *assidue versentur*. Mandat præterea in Concilio Provinciali IV. Mediolanensi, Constitutionum Parte II. Capite, *Quæ ad Sacramentalia, vel ad Sacramenta communiter pertinent*, inscripto; *ut Parochi singuli Librum Ritualem, Sacramentalemque habeant, qui ab Episcopo probatus in Ecclesia Cathedrali adhibetur*. Verum quod ad Ritualem Librum spectat, possunt hodie Parochi, debentque Rituali uti, quod edidit, probavitque Paulus Papa V. & non ita pridem auxit feliciter regnans Summus Pontifex BENEDICTUS XIV. quodque nos præsentibus Commentariis illustramus. Quantum autem ad Libros morales, seligendi a Parochis sunt, ac bene addiscendi ii, qui sanam doctrinam continent; vitandi autem omnino, qui propositiones continent damnatas non modo, sed & damnabiles, quibus plane scatent Libri Casuistarum.

II Hæc adnotare breviter libuit, quod initio nostri hujus §. generatim edicitur, ut *quisquis Sacramenta administrare tenetur, habeat Libros necessarios ad officium suum pertinentes*. Sed ut verum fatear, loquitur hic quidem §. & principaliter intelligit de Libris, in quibus notentur functiones Parochiales, quæ particulari testimonio indigent, & ad perpetuam memoriam remanere debent; mandat enim, ut Libros habeat *eos præsertim, in quibus variarum Parochialium functionum notæ ad futuram rei memoriam describuntur, ut ad finem hujus Ritualis habetur*. Quamvis autem tres tantummodo Libros a Parocho conficiendos, & apud se habendos statuerint S. Carolus in Concilio I. Provinciali Mediolanensi, Parte II. Constitutionum, & in sua prima Synodo anni MDLXIV. Cap. XXVI. Cornelius Federicus Episcopus Bergomensis, *Matrimonii, Baptizatorum, & Status animarum*, ut tradit Barrufaldus in Commentario ad hunc nostrum §. num. 92. attamen ex nova Constitutione Pauli V. sive ex præscripto nostri hujus Romani Ritualis a laudato Pontifice approbati, quinque esse debent Libri a Parochis habendi, nempe *Baptizatorum, Confirmatorum, Matrimoniorum, Status animarum, & Defunctorum*, de quibus nos infra suo proprio loco dicemus.

III. Mentionem non modo de iis Libris, sed de aliis quoque a Parochis secum habendis fecit jam Provincialis Synodus XII. Beneventana anno MDXCIX. habita sub Maximiliano de Palumbaria Archiepiscopo, Tit. XVII. Cap. II. ubi inter alia mandat Parochis *diversos Libros habere, in quibus & qui baptizantur cum nominibus parentum, & compatrum, ac die nativitatis, & Baptismi, & an ex legitimis nuptiis procreati fuerint; & qui matrimonio conjunguntur; & qui sacro Chrismate uncti sunt, cum nominibus compatrum; & qui moriuntur, describantur, & Status animarum, quem singulis annis recognoscant*. Memorat mox & hos duos alios Libros, quorum alter excommunicatorum nomina, alter bonorum Ecclesiæ inventarium contineat: *Item nomina excommunicatorum, & in manifesto peccato mortali existentium, quos nec ad suscipiendum in Baptismo, nec ad tenendum in Sacramento Confirmationis admittant. Habeant item alium Librum, in quo bona, jura, actiones, & alia quæcumque spectantia ad eorum Ecclesias breviter habeantur*. Porro custodire hujusmodi Libros religiose debent Parochi pro indemnitate Parochianorum, qui, quandocumque occurrat, possint ad eos recursum habere pro authentica attestatione. Hinc sapientissime statuit S. Carolus in laudato Concilio Provinciali I. Mediolanensi, ut, *si Parochi ad aliam Ecclesiam transierint, antequam a priori migrent, Successori Libros tradant, in quibus eorum, qui baptizati, confirmati, matrimonio juncti fuerint, nomina describi infra jubemus; qui secus fecerit, gravissime ab Ordinario puniatur*. Porro Libris hujusmodi, aliisque, quos recenset nostrum Rituale Romanum, standum omnino esse, decidit jam Rota Romana, testanturque Doctores allegati a Monacello in Formul. Legal. pract. Tom. I. Tit. X. ut testatur Barrufaldus loco citato num. 93.

DE SACRAMENTO BAPTISMI

RITE ADMINISTRANDO

TITULUS II.

I. Ritibus hucusque explicatis, qui Sacramentorum administrationem generatim spectant, succedunt mox illi, qui singulatim ad ipsam administrationem Sacramentorum attinent, quæ nempe a Parochis, aliisve Sacerdotibus conferri possunt, quale est inter alia Sacramentum Baptismi, cujus Titulum in varia Capita, & Paragraphos divisum nunc explicamus.

CAPUT I.

De Sacramento Baptismi rite administrando.

§ I.

Sacrum Baptisma, Christianæ Religionis, & æternæ vitæ janua, quod inter alia novæ Legis Sacramenta a Christo instituta primum tenet locum, cunctis ad salutem necessarium

sarium esse, ipsa Veritas testatur illis verbis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei.* Joan. 3. Itaque summa ad illud opportune, riteque administrandum, ac suscipiendum, diligentia adhibenda est.

COMMENTARIUS.

I. PRimum inter Sacramenta numeratur Baptismus, cujus doctrinam populo Christiano frequenter inculcandam, recte admonet Concilii Tridentini Catechismus, utpote quod Sacramentorum omnium primum sit, non quidem dignitatis ordine, sed necessitatis; unde & fundamentum, & janua reliquorum Sacramentorum nuncupatur a Theologis passim, in Synodis Episcoporum, atque in variis Juris Pontificii Capitibus, præsertim vero in Cap. II. *De cognatione spirituali*, in VI. quia scilicet sine illo nullum ad cætera Sacramenta hominibus jus est, cum ad Ecclesiam, Christique familiam non pertineant, a Baptismo enim, ut loquitur Sanctus Cyprianus in Epistola LXXIII. *incipit omnis Fidei origo, & ad spem vitæ æternæ salutaris ingressio, & purificandis, ac vivificandis Dei servis Divina dignatio.* Hinc Apostolus non solum frequenter, sed & gravibus verbis & Spiritu Dei plenis ejus Mysterii memoriam renovat, Divinitatem commendat, atque in eo Redemptoris nostri mortem, sepulturam, & resurrectionem nobis ante oculos, tum ad contemplandum, tum ad imitandum constituit: *An ignoratis*, inquit in Epistola ad Romanos Capite VI. 3. *quia quicumque baptizati sumus in Christo Jesu, in morte ipsius baptizati sumus? Consepulti enim sumus cum illo per Baptismum in mortem, ut quomodo Christus resurrexit a mortuis per gloriam Patris, ita & nos in novitate vitæ ambulemus.*

II. Baptismum, Græcum esse nomen jam nemo ignorat, quod, etsi in sacris Litteris non solum eam ablutionem, quæ cum Sacramento conjuncta est, sed etiam omne ablutionis genus, quod aliquando ad passionem translatum est, significat; tamen apud Ecclesiæ Scriptores non quamvis corporis ablutionem declarat, sed eam, quæ cum Sacramento conjungitur, nec sine præscripta verborum forma ministratur, uti docet Catechismus Concilii Tridentini Parte II. *De Baptismi Sacramento*, ubi etiam num. V. hanc ejusdem Sacramenti definitionem tradit: *Est Sacramentum regenerationis per aquam in verbo.* Natura enim ex Adam filii iræ nascimur, per Baptismum vero in Christo filii misericordiæ renascimur; siquidem *dedit* hominibus *potestatem filios Dei fieri, iis qui credunt in nomine ejus, qui non ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo nati sunt*, uti habetur in Euangelio Joannis Capite I. Porro non modo hoc Sacramentum inter alia Novæ Legis Sacramenta primum tenere locum, verum etiam *cunctis ad salutem necessarium esse*, recte admodum in nostro §. adnotatur, probaturque ex illis Christi Domini verbis apud eundem Joannem Cap. III. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei.*

III. Unum tantummodo proprie loquendo esse Baptismum, ait Apostolus ad Ephesios, Cap. IV. *Unus Dominus, una fides, unum Baptisma.* Licet enim tria communiter afferantur Baptismata, fluminis nempe, sive aquæ, de quo solo hic noster Titulus agit, flaminis, & sanguinis, duo hæc tamen includuntur, ut ait S. Thomas, Parte III. Quæstione LXVI. Articulo XI. ad I. in Baptismo aquæ: *Alia duo Baptismata*, inquit, *includuntur in Baptismo aquæ.* Est autem Baptismus flaminis propositum suscipiendi Baptismum modo debito, conjunctum cum perfecto Dei amore, quo quis movetur ad credendum, ac pœnitendum de peccatis, unde Baptismus Pœnitentiæ dicitur. Baptismus vero sanguinis est Martyrium completum pro Christo toleratum. Efficaciam horum Baptismatum, flaminis scilicet, & sanguinis, probat inter alios S. Augustinus relatus in Canone XXXIV. De consecratione, Distinctione IV. ubi sic habet: *Baptismi vicem aliquando implere passionem, de Latrone illo, cui non baptizato dictum est*, Hodie mecum eris in Paradiso, *B. Cyprianus non leve documentum assumsit. Quod etiam atque etiam considerans, invenio non tantum passionem pro nomine Christi, id quod Baptismo deerat, posse supplere, sed etiam Fidem, confessionemque cordis, si forte ad celebrandum Mysterium Baptismi in angustiis temporum succurri non potest. Neque enim Latro ille pro nomine Christi crucifixus est, sed pro meritis facinorum suorum; neque quia credidit, passus est, sed dum pateretur, credidit. Quantum itaque valeat etiam sine visibili Sacramento Baptismi, quod ait Apostolus*, Corde creditur ad justitiam, ore autem confessio fit ad salutem, *in illo Latrone declaratum est. Sed tunc impletur invisibiliter, cum Mysterium Baptismi non contemptus Religionis, sed articulus necessitatis excludit.*

IV. De ipso flaminis Baptismo agit Innocentius Papa III. in Capite, *Apostolicam*, *De Presbytero non baptizato*, ubi consultus ab Episcopo Cremonensi, an Presbyter in Ecclesiæ Fide mortuus, credens se baptizatum, licet post mortem ejus compertum fuerit, eum non fuisse baptizatum, Ecclesiastica sepultura esset donandus, ita respondit: *Inquisitioni tuæ taliter respondemus, Presbyterum, quem sine unda Baptismatis extremum diem clausisse significasti, quia in sanctæ Matris Ecclesiæ Fide, & Christi nominis confessione perseveraverit, ab originali peccato solutum, & Cælestis Patriæ gaudium esse adeptum, adserimus incunctanter.* Et mox: *Lege super hoc* VIII. *Librum Augustini*, De Civitate Dei, *ubi inter cætera legitur*: Baptismus invisibiliter ministratur, quem non contemptus Religionis, sed terminus necessitatis excludit. *Librum etiam B. Ambrosii*, De obitu Valentiniani, *idem adserentis revolve.* Tum vero demum ita concludit: *Sopitis igitur Quæstionibus Doctorum, Patrum sententiam teneas, & in Ecclesia tua juges preces, hostiasque Deo offerri jubeas pro Presbytero memorato.* Hactenus Innocentius III. in cujus Decretali duo observanda censui. Primum recte Antonium Augustinum in Notis ad primam Collectionem Decretalium, ad ea verba, *Cælestis Patriæ gaudium esse adeptum*, ita scribere: *Potuisse adipisci, malim.*

Quid enim si alicujus occulti peccati reus mortuus est? Quid, si non satisfecit pro aliis etiam confessus? Alterum est, monito memorati Pontificis de sequendis Patrum sententiis, egregie solideque confutari insanam illam quorundam Casuistarum opinionem, qui asserere non cessant, in decidendis Moralibus Quæstionibus, Casuisticis potius Scriptoribus standum, quam Patribus, & priscis Ecclesiæ Doctoribus. Dici nequit, quot & quantos circa mores errores laudati Innocentii Papæ moniti prætermissio hoc præsertim sæculo invexerit.

V. Sed hoc obiter notato, ut de Baptismo sanguinis aliquid amplius dicamus, celebris est de eo Augustini locus relatus in Canone XXXVI. De consecratione, Distinctione IV. *Catechumenum*, inquit, *quamvis in bonis operibus defunctum vitam habere non credimus, excepto dumtaxat, nisi Martyrii compleat Sacramentum*. Sed & apertius idem S. Doctor Lib. III. *De Civitate Dei*, Cap. VII. sic habet: *Quicumque, etiam non percepto regenerationis lavacro, pro Christi confessione moriuntur, tantum eis valet ad dimittenda peccata, quam si abluerentur sacro Fonte Baptismatis*. Porro id privilegii Martyrio concessum fuit, quod non in figura, & Sacramento, sicut Baptismus, sed in veritate Christi Salvatoris mortem referat. Eo principio nixus Sanctus Basilius Lib. II. *De Spiritu Sancto*, Capite XVI. sic loquitur: *Si quidam in certamine pro pietate suscepto, per veritatem, & non per imitationem, mortem pro Christo sustinent, nihil indigent symbolis aquæ ad salutem, eo quod in proprio sanguine baptizati sint*. Eadem est aliorum Patrum, & Theologorum sententia, multosque Martyres colit Ecclesia, qui sanguinis Baptismo baptizati ex hac vita migrarunt.

VI. Verum licet ex his sufficienter constet, Baptismum flaminis, qui in perfecta peccatorum detestatione ex amore Dei, & desiderio recipiendi Sacramentum Baptismi fluminis consistit, ut Theologi explicant, ac præterea Baptismum sanguinis, supplere vices Sacramenti Baptismi, nihilominus certum est, quod & sacri Theologi docent, neutrum esse Sacramentum, neque verum Baptismum, de quo loquitur Christus citato Capite Joannis III. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei*. Quæ verba explicans S. Ambrosius in Libro, *De Abraham*, Cap. ultimo, sic ait: *Utique nullum excepit, non infantem, non aliqua præventum necessitate*. Non solum itaque necessarius est cuique homini Baptismus necessitate præcepti, sed etiam necessitate medii, sine quo finis obtineri non potest; meritoque Tridentinum Concilium adversus aliter sentientes hoc anathema intorsit Sessione VII. Can. V. *Siquis dixerit, Baptismum liberum esse, hoc est, non necessarium ad salutem, anathema sit*.

VII. Fuisse Baptismi Sacramentum a Christo Domino institutum, Dogma plane Fidei est, a Tridentina Synodo confirmatum. quando autem ab eo institutum fuerit, non una est Theologorum sententia. Quidam enim hunc institutum volunt, quando Christus a Joanne baptizatus est in Jordane, sumuntque ex eo argumentum, quod Patres dicunt, Christum tunc contactu mundissimæ carnis suæ vim regenerativam aquis contulisse, atque ex eo tempore omnium peccata aquis abluisse. Alii tunc institutum censent Baptismum, quando Christus in Cælum adscensurus dixit Discipulis suis, Matthæi Cap. XXVIII. *Euntes docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Alii demum institutum tradunt, quando Christus dixit Nicodemo, citato Cap. III. Joannis: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei*. Hanc sententiam probabiliorem cæteris videri, notavit jam inter alios Estius in Libri IV. Sententiarum Distinctionem tertiam, §. XI. eamque satis confirmari ait a Textu Euangelico. Dominus enim statim postea velut procedens ad executionem institutionis factæ, Discipulos misit ad baptizandum. Ideoque non improbabile est, etiam Discipulos illi colloquio Nicodemi cum Christo interfuisse, ut qui ad baptizandum statim mittendi erant. Intellexit hoc modo Christi ad Nicodemum verba S. Bernardus Epistola LXXVII. ad Hugonem Victorinum, dum ea vocat præceptum vitæ, Cæleste Edictum, novi Mysterii Decretum, etsi adhuc secretum, Legem prolatam, etsi nondum promulgatam; & fatetur Baptismi tempus ex eo cœpisse, ex quo dictum est: *Nisi quis renatus fuerit &c.* licet ejus generalis promulgatio tunc nondum cœperit. Sed de his, & aliis hujusmodi quæstionibus consulendi plane sunt Theologi Scholastici, aliique Scriptores non pauci, quibus otium ad eas prolixe discutiendas non deest.

§. II.

Cum autem ad hoc Sacramentum conferendum alia sint de Jure Divino absolute necessaria, ut materia, forma, Minister, alia ad illius solemnitatem pertineant, ut ritus, ac cæremoniæ, quas ex Apostolica, & antiquissima traditione acceptas, & approbatas, nisi necessitatis causa, omittere non licet, de iis aliqua præmonenda sunt, ut sacrum hoc ministerium rite, ac sancte peragatur.

COMMENTARIUS.

I. Certa est illa Ecclesiæ doctrina, quam passim Theologi propugnant, in singulis Novæ Legis Sacramentis materiam, formam, & Ministrum, absolute, & jure quidem Divino requiri; probantque ex celeberrimo illo Eugenii Papæ IV. Decreto pro instructione Armenorum edito, ubi sic laudatus Pontifex loquitur: *Omnia Sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, & persona Ministri; quorum si aliquod desit, non perficitur Sacramentum*. Eadem fere loquendi ratione Synodus Tridentina Sessione XIV. Cap. III. utitur; idemque evincitur ex illo S. Augustini axiomate: *Accedit*

dit verbum ad elementum, & fit Sacramentum. Siquidem S. Doctor *elementi* nomine idipsum intelligit, quod Theologi materiam vocitant, & per *verbum* id quod formam appellare consueverunt. Sane quemadmodum in compositis naturalibus vocamus materiam id quod determinari debet ad tale esse per aliud; formam vero vocamus, quod ipsam materiam ad aliquid determinat, ac perficit; ita in Sacramentis res sensibiles, quæ ex se indifferentes sunt ad significandum plura, dicuntur materia; & verba illa determinata ad tale significandum, dicuntur forma: *Ex verbis, & rebus*, sapientissime inquit Sanctus Thomas Parte III. Quæstione lx. Articulo vi. ad II. *fit quodammodo unum in Sacramentis, sicut ex forma, & materia, in quantum scilicet per verba perficitur significatio rerum*. Et ibidem in Corpore Articuli sic habet: *Aqua enim significare potest & ablutionem propter suam humiditatem, & refrigerationem propter suam frigiditatem; sed cum dicitur*, Ego te baptizo, *manifestatur, quod aqua utimur in Baptismo ad significandam emundationem spiritualem*.

II. Teste Juenino in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione I. Quæstione III. Cap. II. per mille & ducentos annos aliis terminis Majores nostri usi sunt, ut exprimerent eas Sacramentorum partes, quas pluribus ab hinc sæculis, materiam, & formam Scholastici appellant. Triplicem illi alium loquendi modum adhibuerunt. Nam primo dicebant, Sacramenta constare ex *signo, & re invisibili*. Signi autem nomine idem intelligebant, quod nos per materiam & formam, & per rem invisibilem, effectum Sacramenti, characterem nempe, & gratiam designabant. Secundo asserebant, in Sacramentis reperiri *res, & verba*. Tertio dicebant, esse semper *Sacramentum, & rem Sacramenti*; per priorem vocem, omne quod est sensibile in Sacramento; per posteriorem vero spiritualem Sacramenti effectum significabant. Ceterum quod voces istas, *materia, & forma* ad explicandam Sacramentorum substantiam, primus inter Theologos Guillemus Antisiodorensis circa annum MCCXV. adhibuerit, ex eo idem Jueninus evincit, quod ante ipsum Guillelmum, nullibi Sacramentorum partes materiæ & formæ nominibus exprimuntur.

III. Quicquid autem de ea re sit, certum illud est, quod ait noster §. necessariam esse ad conferendum Sacramentum, & quidem *de Jure Divino* materiam, & formam, partesque esse ipsas essentiales Sacramentorum, uti docet S. Thomas in IV. Sententiarum, Distinctione I. Quæstione I. Articulo III. ad II. *Verba & res*, ait ille, hoc est materia, & forma, *sunt de essentia Sacramenti*. Itemque Parte III. Quæstione lx. Articulo VII. in Corpore idem S. Doctor sic inquit: *In Sacramentis verba se habent per modum formæ, res autem sensibiles per modum materiæ*. Instituisse autem Christum Dominum materiam, & formam Sacramentorum, docet laudatus Doctor Angelicus citata Parte III. Quæstione lxiv. Articulo II. ad I. *Illa quæ aguntur in Sacramentis per homines instituta, non sunt de necessitate Sacramenti, sed pertinent ad quandam solemnitatem, quæ adhibetur in Sacramentis ad excitandam devotionem, & reverentiam in his, qui Sacramenta suscipiunt. Ea vero, quæ sunt de necessitate Sacramenti, ab ipso Christo instituta sunt, qui est Deus & homo. Et licet non sint omnia tradita in Scripturis, habet tamen ea Ecclesia ex familiari Apostolorum traditione, sicut Apostolus dicit I. ad Corinthios* XI. Cætera cum venero, disponam.

IV. Consentanea plane sunt, quæ docet S. Thomas, his, quæ habet noster §. quod ad Sacramentum scilicet conferendum, *alia sint de jure Divino absolute necessaria, ut materia, forma, Minister; alia ad illius solemnitatem pertineant, ut ritus, ac cæremoniæ, quas ex Apostolica, & antiquissima traditione acceptas, & approbatas, nisi necessitatis causa, omittere non licet*. Ritus sacros, ac cæremonias partim ex Apostolica, partim ex antiquissima traditione manasse in Ecclesiam, ostendemus nos quidem in sequentibus Commentariis, ubi se se nobis de iis recensendis occasio dederit. Penes autem Ecclesiam esse instituere ritus, qui pietatem alere possint, ac Sacramentis reverentiam conciliare, licet Scripturarum auctoritate non fulciantur, evincitur tamen ex Apostolorum exemplo, qui multas cæremonias, ritusque, Ecclesiastica, qua pollebant, auctoritate, præscripserunt, uti addiscimus ex laudato superius, & recitato a S. Thoma Aquinate, Pauli Apostoli testimonio: *Cætera cum venero disponam*; quo quidem usus jam fuerat S. Augustinus in Epistola LIV. alias XVIII. ubi inter eas Leges, quas Apostolus de Eucharistia loquens, pollicetur, eam recenset, qua Fideles prohibentur, ne nisi jejuni ad Eucharistiam accedant. Sic ergo ait: *Ideo non præcepit*, Christus scilicet, *quo deinceps ordine sumeretur, ut Apostolis, per quos Ecclesias dispositurus erat, servaret hunc locum; nam si hoc ille monuisset, ut post cibos alios semper acciperetur, credo, quod eum morem nemo variasset. cum vero ait Apostolus de hoc Sacramento loquens*: Propter quod fratres, cum convenitis ad manducandum, invicem expectate. Siquis esurit, domi manducet, ut non in judicium conveniatis, *statim subtexuit*: Cætera autem, cum venero, ordinabo. *Unde intelligi datur, quia multum erat (ut in Epistola totum illum agendi ordinem insinuaret, quem universa per Orbem servat Ecclesia) ab ipso ordinatum esse, quod nulla morum diversitate variatur*. Animadvertere hic quisque poterit, Augustinum censuisse, S. Paulum tanquam ordinarium Ecclesiæ Pastorem, ac proinde Ecclesiastica, qua pollebat, auctoritate, ritum de quo agitur, Fidelibus injunxisse, ut scite observat Jueninus in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione I. Quæstione VIII. Cap. III. Conclusione I. ubi etiam opportune subjicit, a Christianæ Religionis incunabulis ad hæc usque tempora Ecclesiam jus cæremonias præscribendi sibi competere censuisse, cum multas re ipsa ubique, & semper injunxerit, quæ tamen nulla expressa Scripturarum auctoritate nituntur.

V. Jam non opus est singulas cæremonias, ritusque hic recensere, quas ex Apostolica, & antiquissima traditione acceptas, & approbatas, haud licere cuipiam omittere, nisi necessitatis causa, recte hic ait noster §. Esset enim hæc summa temeritas a Concilio Tridentino improbata, ac damnata Sessione VII. *De Baptismo*, Can. XIII. superius a nobis descripto, atque explicato in Commentario ad §. II. Tituli I.

De

De materia Baptismi.

§. III.

Ac primum intelligat Parochus, cum hujus Sacramenti materia sit aqua vera, ac naturalis, nullum alium liquorem ad id adhiberi posse.

COMMENTARIUS.

I. NOtandum hic primo censeo, duplicem a Theologis distingui materiam in Sacramentis, quæ consistunt in usu alicujus rei sensibilis. Altera est res ipsa sensibilis, quam Deus instituit, ut sit signum, & causa gratiæ, quæ producitur per Sacramentum. Altera est usus, & applicatio illius materiæ. Prima dicitur materia remota, secunda vero materia proxima. Sane de prima loquitur hic noster §. aitque, Sacramenti Baptismi materiam esse aquam veram, ac naturalem. Et quidem solam aquam veram, & naturalem esse remotam Baptismi materiam, Dogma Fidei est a Scriptura Divina, & a traditione acceptum. Nam primo Christus Dominus expresse aquæ usum in Baptismo præscripsit, ubi in Euangelio Joannis, Cap. III. dixit: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua*. Secundo Apostoli Baptismum conferentes, aquam naturalem semper adhibuerunt, ut ex Actis Apostolicis liquet, præsertim vero ex Cap. VIII. ubi legitur Eunuchum Candacis Reginæ baptizari cupientem dixisse Philippo: *Ecce aqua, quid prohibet me baptizari?* Tum vero mox: *Et descenderunt uterque in aquam Philippus, & Eunuchus, & baptizavit eum*. Tertio in sola aqua, & quidem vera, ac naturali conferri hoc Sacramentum, constans est Patrum omnium sæculorum traditio, ut nihil opus sit singillatim eorum testimonia proferre, præsertim cum toti antiquitati subscribant duo Oecumenica Concilia, Florentinum in Decreto de Sacramentis, & Tridentinum, Sessione VII. *De Baptismo*, Can. II. ubi anathema iis dixit, qui aquam veram, & naturalem ad Baptismum requiri, negaverint.

II. Neque porro his obstat, quod refert Nicephorus Libro III. *Historiæ*, Cap. XXXVII. & Joannes Moschus, qui circa annum DCXXX. floruit, & in suo Prato Spirituali narrat, a quibusdam Christianis Judæum quemdam in Eremo ad extremas redactum angustias arenæ perfusione baptizatum non sine miraculo Divinitus exhibito: nam, ut ibidem narratur, Dionysius Alexandrinus Episcopus, re cognita, & ad Ecclesiæ judicium relata, jussit, aqua deinde baptizari eum, qui sic baptizatus fuerat: nam quod prius gestum erat, ad Baptismum flaminis, de quo nos superius diximus, referendum intelligebat, ut scite observat Estius in Libri IV. Sententiarum Distinctionem III. §. VII.

III. Frivolum vero, & inane est, quod objicitur ex Stephani Papæ II. Responsis ad Monachos Britanniæ, Cap. II. quem ajunt Baptismum in vino probasse, ubi interrogatus de Presbytero, qui vino, aquæ defectu, infantem de vita periclitantem abluerat, sic respondit: *Si in vino quis, propterea quod aquam non inveniebat, periclitantem infantem baptizavit, nulla exinde ei adscribitur culpa. Infantes sic permaneant in ipso Baptismo. Si aqua adfuit præsens, Presbyter excommunicetur &c.* Primo, quia hujus Responsi non satis authentica, nec certa extant monumenta, tametsi relatum sit a Sirmondo Tomo II. Conciliorum Galliæ ex ms. Codice S. Mariæ Laudunensis. Secundo ex tribus mss. Codicibus, qui Responsum illud continent, duo ipsi Stephano II. tribuunt, tertius vero Siricio Papæ. Tertio non est verisimile, Romanum Pontificem ignorasse, quod vel minores Clerici sciunt, solam aquam naturalem esse materiam Baptismi. Quarto jam nec ipsi tres memorati Codices rem ipsam eadem ratione in ipso contextu referunt; verisimileque est, ineptam constructionem sic emendari debere: *Nulla ei adscribitur culpa, si infantes sic permaneant*. Unde sequitur: *Nam si præsens adfuit aqua, ille Presbyter excommunicetur, & pœnitentiæ submittatur, quia contra Canonum sententiam agere præsumpsit*. Non igitur talem Baptismum ratum habuit Stephanus, si genuinum ejus Responsum est, quia non fuerat interrogatus de valore Baptismi, sed de culpa, vel pœna baptizantis. Hunc porro nulla pœna plectendum esse respondet, quia cum aliud non posset in extremo periculo, id per simplicitatem fecit, quod postea potuit elapso periculo emendari; nec in causa fuit, cur infantes postea baptizati non sint aqua, quæ, uti dictum est, Jure Divino sola Baptismi materia est.

IV. Siquis autem roget, cur Christus Baptismum aqua constare voluerit, pluribus quidem rationibus S. Hieronymus ad Oceanum scribens demonstravit. Sed quod hanc quæstionem spectat, ut verbis utar Catechismi Romani, Parte II. *De Baptismo*, num. x. *Pastores docere inprimis poterunt, quoniam hoc Sacramentum omnibus sine ulla exceptione ad consequendam vitam necessarium erat, iccirco aquæ materiam, quæ nunquam non præsto est, atque ab omnibus facile parari potest, maxime idoneam fuisse. Deinde aqua effectum Baptismi maxime significat. ut enim aqua sordes abluit, ita etiam Baptismi vim, atque efficientiam, quo peccatorum maculæ eluuntur, optime demonstrat. Accedit illud, quod, quemadmodum aqua refrigerandis corporibus aptissima est, sic Baptismo cupiditatum ardor magna ex parte restinguitur.* Atque hic nota, electam quoque fuisse aquam pro materia Baptismi, quod in Baptismo scilicet, qui aqua constat, præcipua Dei attributa commendantur, ut pluribus docet Tertullianus in Libro, *De Baptismo*. Primo itaque elucet in eo Dei sapientia, qui medio scilicet aptissimo usus est, ad explicandum cælestem Baptismi effectum, ipsumque ob hominum oculos posuit, qui non nisi per sensus spiritualia percipiunt. Secundo elucet etiam quammaxime Dei omnipotentia, dum elemento multum humili utitur, ut magnificum operetur effectum. Tertio singularis quoque in nos Dei charitas elucet, qui in Sacramento omnino ne-

necessario ad consequendam salutem, materiam omnibus perviam, & ubique communem instituit.

V. Merito itaque omni ævo velut hæretici damnati sunt, qui aquam ab hoc Sacramento excluserunt, cujusmodi fuerunt Caiani, teste Tertulliano in Libro, *De Baptismo*, Cap. I. ubi sic ait: *Nuper conversata isthic quædam de Caiana hæresi vipera venenatissima doctrina sua plerosque rapuit, in primis Baptismum destruens plane secundum naturam; nam feræ, viperæ, & aspides, ipsique reguli serpentes arida, & inaquosa sectantur.* Secundo Manichæi rati aquam esse ex principio nequam, Baptismum ea collatum, non fictitium modo, sed & noxium esse, prædicarunt, teste S. Augustino in Libro, *De hæresibus*, Hæresi XLVI. ubi de his agens, sic inquit: *Baptismum in aqua nihil cuique perhibent salutis afferre; nec quemquam eorum, quos decipiunt, baptizandum putant.* Tertio Seleuciani, & Hermiani, quorum meminerunt idem Augustinus, & S. Epiphanius in Libris, *De hæresibus*, dicentes, non aquam, sed ignem esse Baptismi Christiani materiam, propterea quod de Christo dictum sit a Joanne, Matthæi Cap. III. *Ipse vos baptizabit in Spiritu Sancto, & igni.* Qui error inde facile refellitur, quod eum Scripturæ locum nemo Sanctorum Patrum ad hunc modum intellexerit, sed vel de linguis igneis super Apostolos delapsis in die Pentecostes, vel metaphorice de proprietate Spiritus Sancti, qui instar ignis peccata consumit, corda inflammat, & mentes illuminat; vel de probatione, ac purgatione futura in extremo judicio interpretati sunt; quo postremo modo exponunt locum illum S. Hilarius in Commentario ad Matthæi Evangelium, & S. Basilius in Libro, *De Spiritu Sancto*. Sed de hac re videri potest Viri Clarissimi Casti Innocentis Ansaldi Ordinis Prædicatorum amici nostri Commentarius Sacer philologico-criticus, *De Baptismate in Spiritu Sancto, & igni*. Quarto Pauliciani, ut testatur Euthimius Parte II. *Panopliæ*, Titulo XXI. docuerunt, Baptismum nulla ex materia constare, sed sola horum verborum prolatione: *Ego sum aqua viva*. Nitebantur siquidem eo levissimo principio, quod nempe Christus se aquam esse vivam asseruisset.

VI. Inter recentiores sectarios Lutherus in sympofiacis colloquiis, Cap. XVII. dubitare visus est, num aquæ defectu, si necessitas urgeret, Baptismus alio liquore, vino exempli gratia, collatum valeat. Ea enim de re interrogatus, respondit, illam Divino committendam esse judicio. Quod dubium Lutherus reliquerat, Beza certo definit; docuit quippe, Ministrum quovis liquore inter baptizandum uti posse, cum urget necessitas, nec adest aqua, atque hunc errorem in altera ad Thomam Tillium Epistola tradidit, ut testatur Jueninus, *De Sacramentis*, Dissertatione II. Quæstione III. Capite I. Articulo I. ubi memoratorum hæreticorum circa remotam Baptismi materiam errores recenset. Sed & vide Estium in Libri IV. Sententiarum Distinctionem III. §. VII. ubi Calvinum, aliosque confutat, qui contra omnem antiquitatem, in ea sententia, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.* per aquam metaphorice intelligunt mortificationem, vel tribulationem, quomodo accipitur in illo Psalmi versiculo: *Intraverunt aquæ usque ad animam meam*. Sed supervacaneum est in hisce refellendis erroribus immorari, cum certum ex Patribus sit, recitata in Evangelio verba, *Nisi quis renatus fuerit ex aqua &c.* de Baptismo per aquam intelligenda, ut late docet memoratus Estius loco citato.

VII. Itaque explosis hæreticorum commentis, recte monet hic noster §. ut *primum intelligat Parochus, cum hujus Sacramenti materia sit aqua vera, & naturalis, nullum alium liquorem ad id adhiberi posse.* Quod adeo verum est, ut si aqua ipsa, quæ adhibetur, natura ab aqua vera, & naturali, elementarique, diversa sit, quantamcunque alioqui cum ea similitudinem habeat, neque simpliciter aqua dicenda est, neque materia esse poterit hujus Sacramenti, cujusmodi est, quæ distillatione ex floribus, aut herbis colligitur, vel quæ ex fructibus arborum exprimitur, quæ non simpliciter aqua, sed cum adiuncto, velut aqua rosacea, aut violacea dicitur. Ex quo genere liquorum nihilo magis constare poterit Baptismus, quam ex succo de botris expresso, idest ex uva; est enim eadem ratio. Cæterum cum hujus Sacramenti ea sit necessitas, ut etiam a laicis, instante mortis periculo illud administrari liceat, recte admodum S. Carolus Parte IV. Actorum in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, Parocho mandat, *ut populum hujus Sacramenti materiam doceat esse omne naturalis aquæ genus, sive ea maris sit, sive fluvii, sive putei, sive fontis, quæ sine ulla adjunctione aqua dici solet; aliis autem liquoribus, aut aquis, quæ a floribus, herbis, aliisve id generis exprimuntur, Baptismum confici non posse; aquam præterea puram, mundamque esse, pro Sacramenti dignitate, convenire; nisi necessitate urgente, in qua uti licet etiam aqua lutulenta.* Ubi tamen nota, ac tene, quod docet S. Thomas Parte III. Quæstione LXVI. Articulo IV. in Corpore, ubi hæc habet: *Si forte aqua admisceatur in tam parva quantitate alicui corpori, quod compositum magis sit aliud, quam aqua, sicut lutum magis est terra, quam aqua, non potest fieri Baptismus.*

§. IV.

Aqua vero solemnis Baptismi sit eo anno benedicta in Sabbato Sancto Paschatis, vel Sabbato Pentecostes, quæ in Fonte mundo nitida, & pura diligenter conservetur; & hæc, quando nova benedicenda est, in Ecclesiæ, vel potius Baptisterii Sacrarium effundatur.

COMMENTARIUS.

I. Quamvis aqua simplex, quæ nihil aliud admixtum habet, materia sit apta ad Baptismum conficiendum, quoties istius Sacramenti administrandi necessitas occurrit; ab antiquis tamen temporibus in Ecclesia observatum est, ut cum solemnibus cæremoniis Ba-

Baptismus conficitur, aqua ipsa consecretur, & sacrum etiam Chrisma addatur, quo Baptismi effectum, unctionem scilicet Spiritus Sancti declarari, perspicuum est. Consecrationis hujus aquæ per orationem Sacerdotis diserte meminit S. Cyprianus in Epistola lxx. ad Januarium, ubi sic scribit: *Oportet ergo mundari, & sanctificari aquam prius a Sacerdote, ut possit Baptismo suo peccata hominis, qui baptizatur, abluere*. Idem docent S. Ambrosius, & S. Augustinus, quorum primus in Libro I. *De Sacramentis*, Cap. v. dicit, *Formam Baptismi, & usum hoc habere, ut ante Fons consecretur, & tunc descendat, qui baptizandus est*. Et Lib. II. Cap. v. ait: *Venit Sacerdos, precem dicit ad Fontem, invocat Patris nomen &c.* Alter vero, nempe Augustinus in pluribus suorum Operum locis ejusdem ritus mentionem facit, præsertim vero Lib. VI. *De Baptismo contra Donatistas*; & Lib. IX. contra Julianum, Cap. VIII. Et Sermone CCLIII. ubi hæc habet: *Sed quia Baptismus, idest salutis aqua, non est salutis, nisi Christi nomine consecrata, qui pro nobis Sanguinem fudit, Cruce ipsius aqua signatur*. Longum Patrum agmen tum Græcorum, tum Latinorum eam in rem affert Natalis Alexander, Lib. II. *Theologiæ Dogmaticæ, & Moralis*, Tractatu II. *De Baptismo*, Capite I. Articulo II. Regula III.

II. Quam antiqua sit Baptismalis Fontis benedictio, constat jam ex variis Ordinibus descriptis ab erudito Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. XIII. Articulo XVIII. Esse autem antiquum ritum, ut aqua ad usum Baptismi bis in singulos annos benediceretur, nempe in Sabbato Sancto, & Sabbato Pentecostes, vel ex eo addiscimus, quod juxta veterem Ecclesiæ disciplinam duo dumtaxat olim in toto integro anno ad recipiendum Baptismum designata sunt tempora, in Vigiliis scilicet Paschatis, & Pentecostes. Duplicis istius temporis meminit quidem pervetustus Auctor, qui labente Sæculo Christi II. claruit Tertullianus in Libro, *De Baptismo*, Cap. XIX. ubi hæc habet: *Diem Baptismo solemniorem Pascha præstat, cum & Passio Domini, in qua tinguimur, adimpleta est; nec incongruenter ad figuram interpretabitur, quod cum ultimum Pascha Dominus esset acturus, missis Discipulis ad præparandum*, Invenietis, *inquit*, hominem aquam bajulantem, *Paschæ celebrandæ locum de signo aquæ ostendit*. Tum vero mox subjicit: *Exinde Pentecoste ordinandis lavacris latissimum spatium est, quo & Domini Resurrectio inter Discipulos frequentata est, & gratia Spiritus Sancti dedicata, & spes adventus Domini subostensa, quod tunc in Cælos recuperato eo, Angeli ad Apostolos dixerunt, sic venturum, quemadmodum & in Cælos conscendit, utique in Pentecoste*. Sic vero demum: *Sed enim Hieremias cum dicit*, Et congregabo illos ab extremis terræ in die festo, *Paschæ diem significat, & Pentecostes, qui est proprie dies festus*.

III. Asserit igitur I. Tertullianus, Christum Pascha Baptismati conferendo idoneum tempus designasse, dum Pascha celebraturus, Discipulos ad hominem, qui aquam bajularet, remisit. Docet II. conveniens esse, ut expletis per Quadragesimam Passionis Dominicæ solemniis, celebretur Baptismus, qui suam ab ea virtutem hausit. Ait III. diem Pentecostes eidem Sacramento sapienter destinatum, quod resurrectione Domini, Spiritus Sancti delapsu, & alterius Christi adventus spe commendetur. IV. quod præter illa tempora, possit & alio quovis tempore conferri Baptismus, testatur statim citato loco Tertullianus sic inquiens: *Cæterum omnis dies Domini est, omnis hora, omne tempus habile Baptismo; si de solemnitate interest, de gratia nihil refert*. Plura scitu digna videri possunt apud Pamelium in Notis ad recitatum locum Tertulliani.

IV. Idem tempus solemni Baptismo conferendo consecratum, Paschatis scilicet, ac Pentecostes, recensent plures Summi Pontifices. Siricius, qui anno CCCLXXXV. electus Romanus Pontifex fuit in celebri sua ad Himerium Episcopum Tarraconensem Epistola, duo hac in causa definit. Primo eorum praxim damnat, qui in Natali Domini, Epiphania, Apostolorum, Martyrumque Festivitatibus Baptismum conferebant: *Sequitur*, inquit Cap. II. *de diversis baptizandorum temporibus, prout unicuique libitum fuerit, improbabilis, & emendanda confusio, quæ a nostris Consacerdotibus, quod commoti dicimus, non ratione auctoritatis alicujus, sed sola temeritate præsumitur, ut passim, ac libere, Natalitiis Christi, seu Apparitionis, necnon Apostolorum, seu Martyrum Festivitatibus innumeræ, ut asseris, plebes Baptismi mysterium consequantur*. Secundo prohibet, ne aliis, quam Paschatis, & Pentecostes diebus solemne Baptisma conferatur: *Cum hoc sibi privilegium, & apud nos, & apud omnes Ecclesias Dominicum specialiter cum Pentecoste sua Pascha defendat, quibus solis per annum diebus ad Fidem confluentibus generalia Baptismatis tradi convenit Sacramenta . . . præfatam regulam omnes teneant Sacerdotes, qui nolunt ab Apostolicæ Petræ, super quam Christus universalem construxit Ecclesiam, soliditate divelli*.

V. Disciplinæ veteris praxim, de qua mox Siricius, præscipsit etiam S. Leo Magnus Pontifex Maximus, ubi in Epistola ad Episcopos per Siciliam constitutos asserit, Sacerdotes, qui die Epiphaniæ Catechumenos Baptismate solemni consecrant, *ab Apostolicæ institutionis consuetudine discrepare, solosque Paschatis, & Pentecostes dies baptizandis in Ecclesia electis, secundum Apostolicam regulam esse præscriptos*. Simili quoque modo loquitur Gelasius Papa in Epistola IX. ad Episcopos Lucaniæ, Cap. X. ita scribens: *Baptizandi sibi quisquam passim quocumque tempore, nullam credat inesse fiduciam, præter Paschale Festum, & Pentecostes venerabile Sacramentum, excepto dumtaxat gravissimi languoris incursu*. Ejusdem consuetudinis, ut alios omittam, meminere, in suo Sacramentorum Libro S. Gregorius I. electus Pontifex anno DXC. itemque Gregorius II. ineunte sæculo VIII. in Epistola ad Clerum, & Plebem Thuringiæ, quæ refertur in Vita S. Bonifacii Episcopi Moguntini, & Martyris, Auctore Othlano, ubi expresse ait, *Sancti Baptismatis Sacramentum nonnisi in Paschali festivitate, & Pentecoste esse celebrandum*. His accedunt plurima Concilia, quæ idem decernunt, allata ab erudito Martene, Lib. I. *De Antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo I. num. III.

VI. Quamquam vero hæc edita essent Decreta, pluribus idem Auctor ostendit, invaluisse in multis etiam Occidentis Ecclesiis morem conferendi solemnem Baptismum aliis temporibus.

bus. Se quicquid sit de hac consuetudine, certa quidem, ac probata a Sede Apostolica tempora fuere, Pascha, & Pentecoste, hora scilicet nona, seu quæ nobis nunc est tertia pomeridiana, ut discere licet ex testimonio Alcuini, qui agens de Officio Sabbati Sancti, sic habet: *Hodie autem hora nona Baptismus celebratur, sicut in Pentecoste*. Quod si quis objiciat, multos Patres Latinos asseruisse, intempestæ noctis silentio Baptismum antiquitus collatum fuisse; scite respondet Juveninus in citata Dissertatione II. Quæstione x. Cap. III. ea loquendi ratione illos usos fuisse, eo quod Baptismi solemnis ritus propter baptizandorum multitudinem, sæpius multam in noctem protraheretur. Sed nec quemquam movere debet, quod iidem Patres non raro referunt, ipsis nempe Paschatis, & Pentecostes diebus Catechumenos fuisse baptizatos. Id enim asseruerunt, eo quod Baptismatis ritus inciperet sub Sabbati vesperam, a qua Majores nostri subsequentis Festi ducebant initium.

VII. Sicut vero benedici consuevit Fons Baptismalis Paschate, & Pentecoste, quibus temporibus apud Latinos olim passim Baptisma ex antiquo ritu solemniter administrabatur, ita & apud Græcos in Epiphania, in qua ex antiquo pariter ritu administrabatur etiam Baptisma, benedici & aqua solebat, ut testis est S. Basilius in Libro, *De Spiritu Sancto*, sic inquiens: *Benedicimus Baptismatis aquam, & unctionis oleum, insuper & baptizatum. Quibus vero Scripturis edocti, nonne a silente, & secreta Traditione?* Sane Orientalium consuetudinem, qui die Sacra Epiphaniæ aquas baptizandis Catechumenis destinatas consecrarant, recenset in Oratione, *De Baptismo Christi*, S. Joannes Chrysostomus his verbis: *Hæc enim dies est, qua baptizatus est Christus, & aquarum naturam sanctificavit; propterea que in hac solemnitate sub media nocte omnes, cum aquam haustam acceperint, domum latices referunt, ac recondunt, & per annum integrum reservant; utpote quod hodierna die sanctificatæ sint aquæ; fitque miraculum evidens, dum nihil temporis longinquitate aquarum illarum natura corrumpitur, sed integro anno, atque adeo biennio, & triennio, sæpe quæ hodie fuit hausta incorrupta, & recens permanet; ac post tantum temporis cum iis, quæ fuerint de fontibus nuper eductæ, de integritate certat.*

VIII. Apud Græcos itaque Sæculo IV. peragi consuevit solemnis Baptismi cæremonia profundæ noctis silentio, *sub media nocte*, ut ait laudatus Chrysostomus, sed ea tamen noctis parte, quæ luci vicinior est. Asserit quippe idem S. Doctor, aquam ipsam, de qua ibidem agit, nocte haustam fuisse, ac ea die, qua concionem ad populum habebat, idest, Epiphaniæ, in privatas domos asportatam. Mutata fuit postmodum illa hora, ad vesperam nempe pervigilii a Cnaphæo Patriarcha Constantinopolitano, de quo Theodorus Lector ita scribit: *Aquarum in Theophaniis orationem vesperi fieri constituit*. Idem ex Theodoro narrat Cedrenus: qui quidem ritus deinceps obtinuit, ut ex Pachimere Libro VII. Cap. VII. & ex aliis docemur. Cæterum cum & regenerandorum multitudini, & aliis piorum Christianorum usibus, aquæ benedictæ haud sufficerent, notat eruditus Sebastianus Pauli in Dissertatione, *De ritu Ecclesiæ Neritinæ*, Parte I. num. VII. pag. 48. duplicem Ecclesiam Orientalem in Theophaniæ Festo aquarum benedictionem admisisse, primam, quæ in Festi pervigilio benedicitur, & ex ea populus aspergitur, domus, & campi lustrantur; alteram, quæ inter Missarum Sacra ipso die festo dedicatur, ad hoc ut candidati baptizentur, & Fideles, Sacerdotesque ex ipsa communicent. Utriusque benedictionis ritus habetur in Græcorum Euchologio, hoc Titulo: *Sequitur Ordo magnæ benedictionis aquarum in sanctis Theophaniis*.

IX. Sed omissis Græcorum ritibus, devenio ad nostrum §. in quo non modo edicitur, ut quum Baptismus est administrandus, aqua Baptismi sit eo anno benedicta in Sabbato Sancto Paschatis, vel Sabbato Pentecostes; verum etiam, ut *in Fonte mundo nitida, & pura diligenter conservetur*. Id plane inter alios præscripsit S. Carolus in suis, *de Baptismi administratione*, Instructionibus, sed longe fusius, ac luculentius, his verbis: *Aquam Baptismalem, quoniam puram illam quidem, nitidamque esse, ob tanti Sacramenti dignitatem, convenit, in ipso Fonte per totum annum, quoad ejus fieri potest, tum decore, tum pure conservabit*. Loquitur S. Antistes ad Parochum; statimque subjicit: *Quam ob causam cum Fontem pro Sacramenti majestate ex præscripto decenter extructum, ornatumque habebit: tum etiam totum ipsius Fontis opus undique ita contectum tenebit, ut nec pulvis, neque ullæ aliæ sordes intro penetrent, quibus aqua corrumpi, aut impura fieri possit*. Quo aqua ipsa baptismalis nitida, & pura conservetur in Fonte mundo, vide quæ idem S. Carolus statuit in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. Constitutionum Parte II. Capite, *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*, ubi rationem edocet, qua construendus sit Fons Baptismalis.

X. Quoniam vero in hoc nostro §. Fontis Baptismalis, ac Baptisterii, ejusque Sacrarii facta primum est mentio; nam ait, ut aqua Baptismi, *quando nova benedicenda est, in Ecclesiam, vel potius Baptisterii Sacrarium effundatur*; operæ pretium ducimus nonnulla de Baptisterio, ejusque Fonte, ac Sacrario adnotare. Cœpisse hæc quidem, reddita per Constantinum Imperatorem Christianum Ecclesiæ pace, passim construi, & ad unum Baptismatis ministerium designari, notavit jam memoratus Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo II. num. VI., ubi etiam scribit, quæ vulgo dicta sunt Baptisteria, a Græcis appellata fuisse, *Illuminatoria*; a Sidonio Apollinari Lib. II. Epistola II. ad Domitium, *Piscinam*; a Venantio Fortunato Lib. II. Carmine XII. *Aulam Baptismalem*; a Gregorio Turonensi Lib. II. Historiæ Francorum, *Templum Baptisterii*; in Capitularibus Pippini Regis Italiæ anni 793. num. 7. & 15. *Baptismales Ecclesias*; in ejusdem Capitularibus excerptis ex Lege Longobardorum, num. 16. *Oracula*; in Capitularibus Caroli Calvi anni 876. *Plebes*: a Flodoardo denique Lib. II. Historiæ Remensis, Cap. 19. *Baptismales Titulos*. Porro observat Muratorius in Notis ad Epistolam XIII. S. Paulini, labi Vicecomitem Lib. I. *De antiquis Baptismi ritibus*, Capite VI. & consequenter laudatum Martene, dum Sidonii locum in citata Epistola ad Domitium, ubi scribit, *huic Basilicæ appendix piscina forinsecus, seu, si græcari mavis, Baptisterium ab Oriente complectitur*, ad

Sa-

Sacrum Baptisterium trahit. Profana enim hæc sunt villæ ornamenta, imposuitque illi nomen Basilicæ, quod hic non Ecclesiam, sed profanam augustam domum signat.

XI. Quicquid sit, istiusmodi loca, seu Baptisteria, de quibus nos loquimur, ut idem Martene observat, jam utplurimum erant ab Ecclesiis distincta, & separata, ut patet ex S. Paulini Epistola XXXII. ad Severum, juxta Muratorii editionem, ubi de ejus Baptisterio ita canit.

Dives opum Christi, pauper sibi, pulcra Severus
Culmina sacratis Fontibus instituit.

Separata sunt ab Ecclesiis, & quidem ex antiquo ritu Baptisteria in multis nostræ Italiæ Civitatibus, uti inter alios notavit eruditus Mabillonius in suo Itinere Italico Tomo I. Musei Italici, pag. 10., ubi de Novaria loquens, hæc habet: *Ecclesia Novariensis primaria in honorem Beatissimæ Virginis dedicata separatum habet insigne Baptisterium S. Joannis Baptistæ, uti Romæ, Florentiæ, Pisis, Parmæ, Patavii, aliisque in locis nonnullis.* Et infra pag. 38., ubi agit de Ravenna, *Baptisterium antiqui operis extra Ecclesiam*, memorat. Esse hunc antiquum ritum in aliis etiam extra Italiam Civitatibus servatum, constat non modo ex Venantio Fortunato, Lib. XII. Carmine XII., ubi agit de Baptisterio Moguntiæ ædificato, verum etiam ex Vita B. Altonis, cujus in Monasterio, cum S. Bonifacius Ecclesiam consecrasset, ita ut præter solitum morem feminis ad eam liber pateret aditus, attamen *Fontem quemdam in eodem loco juxta Ecclesiam positum ea benedixit ratione, ut mulieri nulli liceret ad eum accedere.* Idem etiamnum observare licet in Turonensi S. Martini Ecclesia, quæ separatum quoque a Basilica Baptisterium habet in Æde S. Joannis, qua pro Capitulo Canonici uti solent.

XII. At vero utplurimum intra Ecclesiæ ambitum continebatur Baptisterium, ut innumeris posset comprobari exemplis, idque prope januam ad lævam, atque ita ex supracitato Itinere Italico Mabillonii, pag. 9. in Ecclesia Vercellensi, *ingressis ad lævam se se offert vetus Baptisterium ex marmore, duo habens altrinsecus sedilia.* Venetiis quoque in Ecclesia S. Marci cernitur *Baptisterium ex ære pulchre elaboratum in Sacello ad portam, qua aditus est in contiguum Ducis Palatium.* Cernuntur sane passim ipsa Baptisteria in Ecclesiis juxta illarum januam ad lævam, cujusmodi est Baptisterium Paulæ Patriæ meæ in Ecclesia principe; sed observat tamen Mabillonius in Itinere Germanico, Tomo IV. Analectorum, in Badensi apud Helveticos Ecclesia Baptisterium non ad portam, sed *in superiori navis parte ad aquilonem positum sub effigie columbæ suspensæ.* Moris porro fuisse antiqui, aureas, & argenteas columbas in figura Sancti Spiritus supra Baptisteria, eorumque Fontes collocare, apparet profecto ex Septima Generali Synodo, Nicæna II. Actione V. Præter columbas ipsas consuevisse in Baptisteriis poni Imaginem S. Joannis Baptistæ, cum eo in manu indice, *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*, docet Durantus Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ* Cap. XIX. num. 6. Statuit quidem & hanc disciplinam S. Carolus tum in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. Constitutionum Parte II. Capite, *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*; tum aliis locis, ut nempe in Capella Baptisterii, aut in pariete proximo S. Joannis Imago Christum Dominum baptizantis extaret. Id quod etiam, ut alia Concilia, & Ritualia omittam, Rituale hoc nostrum præscripsit, ut videre est infra §. XXXII.

XIII. Ad formam, seu figuram Baptisteriorum quod spectat, rotunda erant in modum turris, ut colligimus ex citata S. Paulini Epistola ad Severum, ubi hæc habet.

Iste duas inter diversi culminis aulas
Turrito Fontem tegmine constituit.

Atque ita Florentinum celebre Baptisterium nobis repræsentat eruditus Dufresne in suo mediæ, & infimæ Latinitatis Glossario, his verbis: *Florentiæ in Italia e regione maximi Templi Ecclesia est rotunda S. Joanni Baptistæ sacra. Hanc Baptisterium appellant. Tota & hæc marmorea, habens januas, quas æneæ valvæ operis egregii occludunt. In medio illius Ecclesiæ Baptisterium e marmore lucidissimo positum visitur, in quo Florentini omnes Baptismi lavacrum percipiunt.* Quibus ex verbis constat, quod notat idem Martene, num. IX. non solum Baptisterium rotunda fuisse figura, sed & Fontem ipsum, in quo baptizandi tingebantur, in medio Ædis constitutum fuisse. Id quod confirmat Joannes Diaconus in Libro, *De Ecclesia Lateranensi*, Cap. XII. ubi Fontes Lateranenses ita describit: *Fontes sunt rotundi inter columnas porphireticas positi in medio Ecclesiæ, quæ pulcra est, & rotunda, ubi Constantini Imperatoris fuit camera.*

XIV. Porro propter baptizandorum multitudinem plures aliquando Fontes habebant Baptisteria, ut non modo constat ex recitato Joannis Diaconi loco, verum etiam ex Baptisterio Pisano, in cujus medio, testante Mabillonio, in suo Italico Itinere, *extat Fons Sacer rotundo opere cum multis Fonticulis in petra excisis.* Scite autem observat Martene num. XIII. ob ipsam baptizandorum multitudinem tantæ debuisse Baptisteria esse amplitudinis, quæ plura baptizandorum millia cum suis Susceptoribus capere possent. Nam cum olim non nisi bis in anno, Paschate scilicet, ac Pentecoste, ut superius notatum fuit, Baptismus administraretur, nec aliunde essent Baptisteria, nisi in præcipuis Civitatibus, tanta tingendorum multitudo eo confluebat, ut ad plura dubio procul millia aliquando excrescerent. Certe in Ecclesia Constantinopolitana, cum Sabbato Sancto adversus S. Joannem Chrysostomum irruissent Theophili satellites, jam tria hominum millia regenerationis Sacramentum perceperant, fugatis reliquis, præsertim mulieribus nudis, quæ separatim a viris Sacro Fonti immergebantur, opera scilicet Diaconissarum, de quibus diximus in nostris ad Concilia Œcumenica, & ad Pontificale Romanum Commentariis. Atque hic nota, ad consulendum pudori, consuevisse olim feminas a viris separatas baptizari.

XV. Quanta fuerit hac in re S. Ottonis Pomeranorum Apostoli sollicitudo, & cautio, ac simul, quo modo, ac ritu Baptismum novellis Christi Fidelibus administraret, docet nos illius Vitæ Scriptor Lib. II. Cap. XV. apud Surium ad diem II. Julii, sic inquiens: *Interim vero tribus extructis Baptisteriis, ita ordinavit, ut ipse solos mares in uno baptizaret, alii autem Sacerdotes feminas seorsim, & viros seorsim. Tanta quoque diligentia, tanta munditia, & honestate Pater optimus*

mus Sacramenti operationem fieri edocuit, ut nihil indecorum, nihil pudendum, nihil unquam, quod alicui gentilium minus placere posset, ibi ageretur. Namque dolia grandia valde terræ altius immergi præcepit, ita ut ora doliorum usque ad genu hominis, vel minus de terra prominerent; quibus aqua impletis, facilis erat in eam descensus. Cortinas circa dolia fixis columellis, funique inductis, oppandi fecit, ut in modum coronæ velo undique cuppa cingeretur. Ante Sacerdotem vero, & Comministros, qui ex una parte adstantes Sacramenti opus explere habebant, linteum fune trajecto pependit, quatenus verecundiæ undique provisum foret, nequid ineptiæ, aut turpitudinis notaretur in Sacramento, ne honestiores personæ, pudoris occasione se a Baptismo subtraherent.

XVI. Constat jam vel ex recitato hactenus loco & alius ritus, descendendi ad Fontem, ubi quis baptizaretur. Consuevisse etiam eum descensum fieri ad Fontem certo graduum numero, antiqui Scriptores tradunt, inter quos S. Isidorus Hispalensis Episcopus septem non sine mysterio recenset tum Lib. xv. Originum, Cap. iv. *Fons in Delubris locus regeneratorum est, in quo septem gradus in Spiritus Sancti mysterio formantur, tres in descensu, & tres in ascensu; septimus vero is est, qui & quartus, idest similis Filio hominis &c.* Tum Lib. II. *De Divinis Officiis*, Cap. xxiv. ubi sic loquitur: *Fons autem omnium gloriarum origo est, cujus septem gradus sunt, tres in descensu propter tria, quibus renuntiamus; tres in ascensu propter tria, quæ confitemur; septimus vero is est, qui & quartus similis Filio hominis &c.* Isidorum describit creditus Alcuinus in Libro, *De Divinis Officiis*, Capite, *De Sabbato Sancto*; adstipulaturque utrique Theodulphus Aurelianensis Antistes in Libro, *De Baptismo*, Cap. xiii. quibus addi & potest Hugo Abbas Flaviniacensis in Chronico Virdunensi, ubi agens de Malveo, qui postea fuit Virdunensis Episcopus, *Statim*, inquit, *renatus aqua, & spiritu in septem Baptismatis gradibus septem comprehendit dona Paracliti Spiritus.*

XVII. Quod vero recens baptizati solerent olim statim post susceptum Baptisma Corpori & Sanguini Domini communicare, aliquot etiam Altaria in Baptisteriis solita erigi erant, in quibus Missa celebrari posset ad renatorum communionem. Hinc Hilarus Papa tria fecisse dicitur Oratoria, sive Altaria in pervetusto Baptisterio Basilicæ Constantinianæ apud Anastasium, scilicet S. Joannis Baptistæ, S. Joannis Euangelistæ, & Sanctæ Crucis; in Baptisterio quoque Lateranensi Oratorium S. Stephani. Item de Symmacho Papa idem Auctor loquens, *Ad Fontem*, inquit, *in Basilica S. Petri Apostoli Oratorium Sanctæ Crucis ex argento, Confessionem, & Crucem ex auro &c.* Sed & in Pisano Baptisterio Fonti *adhæret Altare cum globo super illud concavo, in quo Eucharistia olim ad usum, ut verisimillimum est, recens baptizatorum observabatur*, ut refert Mabillonius in citato suo Itinere Italico, Tomo I. Musei pag. 184. Unde non mirum, si Baptisteria ipso solemni ritu, ac pompa consecrarentur, ut addiscere licet ex Sidonio Apollinari Lib. iv. Epistola xv. ad Elaphium, sic scribens: *Epulum multiplex, & capacissima lectisternia para. plurimis viis, pluribus turbis ad te venitur. Ita bonorum contubernio sedit: quippe postquam omnibus tempus futuræ dedicationis inclaruit. Nam Baptisterium, quod olim fabricabamini, scribitis jam posse consecrari. Ad quæ Festa vos voti, nos ministerii, officii multos, Fidei totos causa sollicitat &c.* Recondi consuevisse in hujusmodi Baptisteriis Sanctorum Reliquias, docet non uno in loco Gregorius Turonensis, præsertim vero in Libro, *De Vitis Patrum*, Capite vii. ubi dicit, quod in Baptisterio Divionensi *multæ Sanctorum Reliquiæ tenebantur*. Et Lib. x. Historiæ Francorum loquens de constructo a se Baptisterio, ita scribit: *Baptisterium ad ipsam Basilicam ædificari præcepi, in quo S. Joannis, cum S. Sergii Martyris, Reliquias posui, & in illo priori Baptisterio S. Benigni Martyris pignora collocavi.*

XVIII. Præterea cum, uti alias dicemus, soli priscis temporibus baptizarent Episcopi, solæ etiam Cathedrales Ecclesiæ, in quibus illi residebant, Baptisteria habebant. Disciplinæ istius vestigium visitur hodie Florentiæ, ut notavit in suo Glossario Dufresne, verbo, *Baptisterium*, ubi postquam dixit, in ipsa Civitate e regione maximi Templi extare Ecclesiam rotundam in honorem S. Joannis Baptistæ, ita mox subdit: *In medio illius Ecclesiæ Baptisterium e marmore lucidissimo visitur, in quo Florentini omnes Baptismi lavacrum percipiunt, neque alibi quisquam, præterquam in hoc Baptisterio, aquis salutaribus tingitur. Quæ quidem adnotare libuit, tanquam veteris moris institutum, cum olim in Civitatibus, in Ecclesiis tantum Cathedralibus, aut iis adjunctis Baptisteriis Baptismus conferretur, in quibus etiamnum supersunt ejusmodi Baptisteria, tametsi nulli fere usui.* In aliis quoque nostræ Italiæ Civitatibus, Oppidisque insignibus, in solis passim Ecclesiis Cathedralibus, Matricibusque baptizari solent infantes, præsertim Pisis, Parmæ, Vicetiæ, &, ut alias Urbes omittam, Paulæ, quæ est Patria mea in citeriori Calabria, licet quatuor Parochi adsint, qui distinctas Parochias regunt in quatuor Urbis regionibus, omnes tamen in uno Baptisterio, quod est in Ecclesia, quam appellamus Matricem, infantes baptizant. Sane Romæ primitus in omnibus fere Basilicis Baptisterium erat, ut ad S. Joannem Lateranensem, ad S. Petrum, ad S. Paulum, ad S. Mariam Majorem, ad S. Mariam transtiberim, ad S. Laurentium in Damaso, & in aliis passim celebrioribus Urbis Ecclesiis. Id quod ad singulare ejusdem Urbis privilegium refert Josephus Vicecomes, utpote in qua Ecclesiæ principatus, & Religionis domicilium constitutum erat, propter multitudinem eorum, qui, spretis inanibus diis, verum Cæli, terræque conditorem Deum agnoscebant.

XIX. Excepta Urbe, uti jam dicebamus, unicum erat olim in singulis Civitatibus, Oppidisque Baptisterium. Sed multiplicato postmodum Fidelium numero, etiam in una eademque Civitate plura Baptisteria construi cœpere, non tamen, nisi in principalioribus Ecclesiis, aut prope eas, quas propterea Baptismales dixerunt, ut in Canone liv. & lv. apud Gratianum, Causa xvi. Quæstione i. ad distinctionem earum Ecclesiarum etiam Parochialium, quæ Baptisterio carebant; quemadmodum etiam hodie in aliquibus Civitatibus, ac præsertim in Urbe Roma plures cernuntur Ecclesiæ Parochiales, po-

tissi-

tissimum vero quæ a sæcularibus Presbyteris administrantur, Baptisterio destitutę. Cęterum sequentibus sæculis, cum Parochi facti sint ordinarii Ministri Baptismi, illudque ministerium ad illos fuerit devolutum, tunc quoque contigit, ut omnes passim erectæ in plerisque Civitatibus, Oppidisque Parochiales Ecclesiæ Baptisterium erexerint, in quo omnes uniuscujusque Parochiæ incolæ solemniter baptizarentur, & spiritualiter renascerentur, atque hoc titulo Ecclesiam Parochialem tanquam Matrem, quæ in Christo eos genuit, recognoscerent, atque venerarentur.

XX. Hæc omnia fusius exponunt quidem eruditus Vicecomes in Opere, *De antiquis Baptismi ritibus*, Durantus Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, Cap. XIX. ac memoratus toties Edmundus Martene citatis locis. Sed & notandum hic censeo, quod idem Auctor, Lib. I. Cap. I. Articulo II. num. XVI. scribit, aliquando scilicet Baptisterii privilegium quibusdam etiam Monachorum Ecclesiis, propter Apostolicum vitæ illorum institutum, & reverentiam, quam ex populis exigebat virtus sanctitatis eorum, indultum fuisse. Nam & in Sancti Pachomii Monasteriis, qui fuit Cœnobiticæ Vitæ primus Institutor, Catechumenos Fidei rudimentis imbutos, atque regenerationis gratia donatos fuisse, constat ex ejus Vita ab Auctore coævo, & gravissimo scripta apud Bollandianos ad diem XIV. Maji. Eundem usum fuisse in Monasterio dicto *Pentbucula*, docet Joannes Moschus in Prato spirituali, Cap. III. Baptismum quoque Moguntię in Ecclesia S. Albani, quam Monachi Sancti Benedicti incolebant, collatum fuisse, patet ex Annalibus Eginardi ad annum DCCCXXVI. Denique, ut multa alia hujusmodi exempla prætereamus, infantes nobilium Sabbato Sancto in Monasterio Casæ-Dei tingendi ex more deferebantur, ut refert Bertrandus in Libro tripartito Miraculorum S. Roberti Abbatis, Distinctione I. num. 23.

XXI. Quamquam vero occasione Baptisterii, de quo hactenus diximus, nonnihil etiam de ejus Fonte dixerimus, lubet nihilominus nonnulla speciatim de ipso adnotare. Et quidem Fontis istius vasculum juxta antiquam omnium passim Ecclesiarum consuetudinem debebat esse lapideum; constatque ex priscis Constitutionibus Richardi Episcopi Sarum, Capite XVIII. itemque ex illis S. Edmundi Cantuariensis Archiepiscopi, Cap. X. atque ex Concilio Wigorniensi, Cap. V. Verum in Concilio Heldensi, prout citatur a Burchardo, & apud Gratianum, Canone CVI. De Consecratione, Distinctione IV. decernitur, ut *omnis Presbyter, qui Fontem lapideum habere nequiverit, vas conveniens ad hoc solummodo baptizandi officium habeat, quod extra Ecclesiam non deportetur*. Idem præscribit Beneventana Provincialis Synodus sub Hugone II. Guidardio, anno MCCCLXXIV. celebrata, Tit. IV. Cap. V. ubi inter alia etiam edicit, ut ipse Fons prius ab Episcopo sit benedictus: *Caveant autem Sacerdotes*, inquit, *ut pro Baptismo in Ecclesiis suis, & infra eas habeant Fontem lapideum ab Episcopo primitus benedictum, si haberi commode possit; alioquin habeant aliud vas conveniens, solummodo ad baptizandi officium deputatum, & tali modo collocatum, quod extra Ecclesiam portari non possit*. Tum vero mox subjicit: *Dictum autem Fontem teneant bene mundum, & honesto modo, alioquin durius punientur, si contrarium fecerint præmissorum*. Et iterum: *Lapidem autem Fontis, vel aliud vas ante omnia ab Episcopo benedici præcipimus, antequam aliquis ibidem baptizetur*. Sane instante mortis periculo, cum Baptismum in privatis ædibus conferri necesse est, infantes in vase ligneo baptizari permittunt memoratorum Antistitum Edmundi Cantuariensis, & Richardi Sarum Constitutiones; sed hujusmodi vasa, expleto Baptismo, igne comburi jubent. Verum quod baptizandis Regum Scotorum filiis olim inserviebat, cupreum erat, quod capto Edimburgo, in Ecclesiam S. Albani transtulit Richardus Lens Eques Auratus tempore Henrici VIII. Anglorum Regis, ut notat Martene Lib. I. Cap. I. Artic. II. num. XI.

XXII. Fontis figura fuit utplurimum rotunda, sicut & Baptisterii, de quo late jam superius diximus. Atque ita S. Julianus primus Cenomanensium Antistes *in quodam vasculo lapideo in modum dolii* Defensorem Principem cum Goda ejus uxore baptizasse refertur in Gestis Episcoporum Cenomanensium. Sed in Hispaniæ Provincia Lusitana *Piscina ex marmore vario in modum Crucis habebatur*, teste Gregorio Turonensi, Lib. I. *De gloria Martyrum*, Cap. XXIII. Porro qua ratione construendus sit Baptismalis Fons, exposuit S. Carolus in Concilio Provinciali IV. Mediolanensi, Constitutionum Parte II. ubi agit de iis, quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi: *Fons Baptismalis*, inquit, *e marmore, aut e solido lapide constet, qui, si præ rimulis, aliave ratione ejusmodi est, ut inde aqua sensim effluat, lapis alius bene firmus, solidus, ac tutus quamprimum comparetur*. Et paulo post: *Habeat operimentum, vel ciborium ad sacra Olea tuto, decenterque conservanda, in eo ipso Fonte accommodatum, nisi ubi ex Instructionibus nostris aliter extruendum est*. Addit & alia, quæ in laudato ejusdem Concilii Mediolanensis Capite legi possunt. Sane Conciliis, Actisque Ecclesię Mediolanensis fere omnibus Rituale Romanum consentit, præsertim vero in iis, quæ ad Baptisterium spectant, de quo ita statuit infra §. XXXII. *Baptisterium sit decenti loco, & forma, materiaque solida, & quæ aquam bene contineat, decenter ornatum, & cancellis circumseptum, sera, & clave munitum, atque ita obseratum, ut pulvis, vel aliæ sordes intro non penetrent, in eoque, ubi commode fieri potest, depingatur imago S. Joannis Christum baptizantis*.

XXIII. Restat, ut de Sacrario Baptisterii dicamus, quod quidem, ut & ipsum *e marmore, solidove lapide prope Fontem construatur ad præscriptum Instructionum*, citato loco idem S. Carolus statuit. Longum porro esset describere quæ S. Antistes, Actorum Parte IV. Ecclesiæ Mediolanensis Lib. I. Instructionum Fabricæ, & Supellectilis Ecclesiasticæ, Cap. XIX. quod est de Baptisterio tam more Romano, quam Ambrosiano, accurate, sapienterque præscripsit. Dicam dumtaxat, quod de prima Sacrarii forma docet sequenti Capite XX. *Sacrarii prima forma*, inquit, *hæc sit, ut vas scilicet e marmore, lapideve solido fiat, instarque Fontis baptismalis concavetur; longe patens sit cubitum unum, late uncias sexdecim, forma rotunda, vel ovata, vel quadrata, aliave, quæ minus situm impediat*. In me-

medio fundo concavo foramen habeat forma quadrata, quod large ab omni parte pateat uncias circiter quinque. Suffulciatur columella quadrata, aliave pro ratione vasis, supposita parvula basi; itaut ab Ecclesiæ pavimento usque ad summum ejus labrum alte extructum sit cubitis duobus. Habeat sub foramine parvulum tubulum, aquæductumve, in media columella effossum, sculptumve; qui quadrata etiam forma, ample itidem pateat uncias quinque, ut per eum aquæ, cineres, aliaque id generis, quæ effundentur, aut projicientur, deorsum effluant. Infra hunc tubulum, aquæductumve cisterna suffodiatur, in quam quæcumque effusa, projectave erunt, recipiantur. Id Sacrarium integumento operiatur, quod ex tabulis nuceis sit, atque ejusmodi, ut e parte superiori sensim leni acclivitate, quasi pyramidis instar emineat. Claudatur autem firmissime pessulo, sera, & clave. Afferri & alia possent in variis Ritualibus, ac Synodis eandem in rem præscripta, quæ non opus est hic recensere.

§. V.

Si aqua benedicta tam imminuta sit, ut minus sufficere videatur, alia non benedicta admisceri potest, in minori tamen quantitate.

COMMENTARIUS.

I. RItum esse antiquissimum, ut ubi, nullo mortis periculo urgente, administretur Baptismus, adhibenda sit aqua baptismalis benedicta Sabbato Sancto Paschatis, vel Pentecostes, ejusdem anni, in superiori Commentario abunde fuit ostensum. Quod quidem adeo verum est, ut ex communi Theologorum sententia mortaliter peccet Sacerdos contra institutionem Ecclesiæ, si non cum illa aqua baptizet. Cum tamen dari possit casus, aquam benedictam in baptismali Fonte tam imminutam esse, ut minus sufficere videatur, recte hic statuit noster §. aliam non benedictam admisceri posse, *in minori tamen quantitate*; ut scilicet major pars trahat ad se minorem, & minor in majorem converti possit. Porro cum istud novæ aquæ augmentum periculosum sit, fieri omnino cum multa diligentia debet; nam si aqua benedicta usque ad extremam guttam imminuta sit, non puto aliam non benedictam posse illi admisceri, tum potissimum, quod aquæ minima gutta non sufficiat ad Baptismum, sed opus est, ut sit in tanta quantitate, ut ejus infusione corpus hominis, vel ejus pars moraliter ablui dicatur, ut docent Theologi allati a Barbosa, Parte II. *De officio, & potestate Parochi*, Cap. XVIII. num. 45.

§. VI.

Si vero corrupta fuerit, aut effluxerit, aut quovis modo defecerit, Parochus in Fontem bene mundatum, ac nitidum, recentem aquam infundat, eamque benedicat ex formula, quæ infra præscribitur.

COMMENTARIUS.

I. PErspicua plane sunt ea, quæ hic noster §. mandat, ut nempe si aqua baptismalis benedicta: *si vero corrupta fuerit, aut effluxerit, aut quovis modo defecerit, Parochus in Fontem bene mundatum, ac nitidum, recentem aquam infundat, eamque benedicat ex formula, quæ infra præscribitur*, Capite nempe VII. hujus Tituli, quod inscriptum est: *Benedictio Fontis Baptismi extra Sabbatum Paschæ, & Pentecostes, cum aqua consecrata non habetur*. Plura nos in hunc ritum suo loco dicemus, sed abs re non erit hoc loco adnotare, quod in casu, quem recenset, deciditque noster §. præscripsit S. Carolus in suis, *De Baptismi administratione*, Instructionibus, ubi sic inquit: *Quod si intra annum, præ temporis diuturnitate, aliave causa, illam corrumpi contigerit, in Sacrarium prope Fontem Parochus projiciet; statimque & Fontem purgabit. & vero si in Urbe est, ad Metropolitanam, si in Diœcesi, ad Plebanam Ecclesiam veniet, unde proprio vasculo nitido aquam baptismalem accipiat, in Parochialemque Ecclesiam secreto ferat; ubi quamprimum in Fontem effundet, baptismalique aquæ allatæ tantum etiam aquæ puræ nitidæ, & recentis addet, quantum satis erit. Hoc ipsum quoque præstabit, si etiam aqua baptismalis per annum aliquo modo defecerit.* Tum vero mox addit: *Si vero in Ecclesia, vel Metropolitana, vel Plebana, ubi Fontis benedictionem fieri solemne est, aquam baptismalem corrumpi, aut deficere contigerit, tunc Archipresbyter, aut Præpositus Rocheto, Cappa, & Stola violaceæ indutus, Fonte primum diligenter purgato, & aquæ puræ, mundæ, recentisque pleno, Oleoque sacro, quod aquę immisceri debet, parato, benedictionem, omissis cæteris ceræmoniis, peraget, ut infra suo loco inter Benedictiones, adhibitis saltem duobus Clericis.*

II. Ex Præscripto itaque S. Caroli, ubi in proprię Parochię Fonte corrupta sit, aut quovis modo defecerit aqua baptismalis statis temporibus benedicta, jam non alia benedicenda, sed potius ex Fonte alterius Ecclesiæ sumenda, ut nempe, quantum fieri potest servetur antiquum, probatumque Ecclesiæ institutum baptizandi cum aqua Sabbato Sancto Paschatis, aut Pentecostes benedicta. Hinc recte statuit in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. Constitutionum Parte II. ubi agit de iis, quæ ad Sacramentum

tum Baptismi pertinent, ut *ille, ubi nullus Fons baptismalis est, introductus in aliquot locis mos aquæ benedicendæ, consecrandæve, quo tempore Baptismum ministrari oportet, tum Baptismo celebrato, in Sacrarium projiciendæ, tollatur inposterum omnino*. Ex quibus addiscimus, quod ubi alibi, quam in Ecclesia Parochiali Baptismus administratur, nisi necessitas urgeat, adhibenda sit aqua benedicta ex Fonte baptismali, non vero nova benedicenda, excepto casu, de quo loquitur noster §. cui standum, nisi aliter præscribant peculiares laudabiles, probatæque Ecclesiarum variarum consuetudines, Constitutionesque.

§. VII.

Sed si aqua conglaciata sit, curetur, ut liquefiat; sin autem ex parte congelata sit, aut nimium frigida, poterit parum aquæ naturalis non benedictæ calefacere, & admiscere aquæ baptismali in vasculo ad id parato, & ea tepefacta, ad baptizandum uti, ne noceat infantulo.

COMMENTARIUS.

I. Quod hic noster §. ait, idipsum jam passim & Theologi docent, & Sacræ Synodi præscribunt, inter quas Provincialis VI. Beneventana sub Hugone II. Gnidardio habita anno MCCCLXXIV. Tit. IV. Cap. V. *Advertant*, inquit, Sacerdotes, *quod aquam calidam apponant, quia parvuli quandoque ita penetrantur frigore aquæ, quod contrahunt mortales infirmitates, & moriuntur*. Loquitur hic Concilium de aqua baptismali nimium frigida, cui aquam calidam apponendam inquit, sed in longe minori quantitate, uti habet noster §. *poterit*, inquit, *parum aquæ naturalis non benedictæ calefacere, & admiscere &c.* Cæterum quod glacies, grando, nix ex communi Doctorum sententia, non sit apta materia ad baptismum, quia scilicet non est idonea ad abluendum, recte ait noster §. ut *si aqua conglaciata sit, curetur, ut liquefiat*, eodem scilicet modo, qui servandus est, si aqua ex parte congelata sit, aut nimium frigida. Atque hic audiendus est S. Carolus, qui in suis memoratis Instruction. §. nostrum egregie explicat hisce plane verbis: *Quoniam interdum accidit, ut in summa hyeme, aqua baptismalis vi frigoris conglaciet, aut gelida nimis fiat, tunc ut aliquo calore liquefacta, usui ad baptizandum infantem esse possit, cum animadverti debeat, ne illa gelida nimis ei noceat, aliam aquam vase mundo calefactam immisceri licet; quæ aqua calefacta longe paucior sit, quam illa, quæ benedicta est. Qua in re cavebit etiam Sacerdos, nequid aliud commisceat, quam aquam puram ac naturalem, quamvis calidam*. Similia legere est in variis Synodis, atque variarum Ecclesiarum Ritualibus, quorum loca describere supervacanei esset laboris.

De forma Baptismi.

§. VIII.

Quoniam Baptismi forma his verbis expressa, *Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, omnino necessaria est, ideo eam nullo modo licet mutare; sed eadem verba uno, & eodem tempore, quo fit ablutio, pronuncianda sunt.

COMMENTARIUS.

I. Sicut circa materiam Baptismi, ita quoque circa ejus formam multiplex fuit error hæreticorum, uti notavit Jueninus, *De Sacramentis*, Dissertatione II. Quæstione IV. Capite I. Prioribus sæculis in tribus Principiis, & in tribus Filiis, ac in tribus Paracletis nonnulli hæretici Catechumenos baptizarunt, uti addiscimus ex Can. XLIX. vulgo Apostolorum, in quo illorum praxis damnatur. Damnat quoque praxim ipsam, utpote nondum Sæculo VI. penitus extinctam, Vigilius Papa in Epistola II. Cap. VI. ubi sic loquitur: *Siquis Episcopus, aut Presbyter, juxta præceptum Domini non baptizaverit in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, sed in una Persona Trinitatis, aut in duobus, aut tribus Patribus, aut in tribus Filiis, aut in tribus Paracletis, projiciatur de Ecclesia Dei.*

II. Marcitæ dicti a Marco Valentini discipulo, teste S. Irenæo, Lib. I. adversus hæreses, Cap. XIX. sic Baptismum conferebant: *In nomine ignoti Patris omnium, in veritate Matris omnium, & in nomine descendentis Jesu ad unctionem, & redemptionem, & communionem virtutum*. Eandem Marcitarum formam in conferendo Baptismo refert Theodoretus Libro I. hæreticarum fabularum, his verbis: *Tingentes autem eos, quos decipiunt, dicere solent:* In nomine ignoti Patris universorum, in veritatem matrem omnium, & in Jesum, qui descendit ad unionem, & redemptionem, communionemque potestatum.

III. Nonnulli Cataphryges ita dicti Montano adhærentes, eo quod in Phrygia præsertim emineret, Baptismi etiam formam corruperant, uti colligitur ex Canone VIII. Concilii Laodiceni, ubi hæc habet: *Eos, qui convertuntur ab hæresi, quæ dicitur Cataphrygarum, seque in Clero constitutos existimant, quamvis magni dicantur, hujusmodi cum omni diligentia catechizari oportet, & baptizari ab Ecclesiæ Catholicæ Episcopis, & Presbyteris*. Itemque ex Canone VII. Concilii I. Constantinopolitani, quem nos explicuimus Tomo I. Conciliorum. Par credere est, aliquos ex iis hæreticis Baptismum contulisse in nomine Patris, & Filii, & Montani,

ni, quem Paracletum esse prædicabant. Id innuere videtur S. Gregorius Magnus, Libro IX. Epistola LXI. ad Quirinum Episcopum sic scribens: *Hi hæretici, qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, sicut Bonosiani, & Cataphrygæ, quia & illi Christum Dominum non credunt, & isti Spiritum Sanctum perverso sensu esse pravum quemdam hominem Montanum credunt, quorum similes multi sunt, & alii tales, cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur; quia Baptisma non fuit, quod in errore positi, in Sanctæ Trinitatis Nomine minime perceperunt.*

IV. Paulianistæ a Paulo Samosateno, qui Personas in Sancta Trinitate non distinguebat, sic appellati, irrita, & vana quadam usi sunt & ipsi inter baptizandum formula, uti addiscere licet ex Canone XIX. Concilii I. Niceni, a nobis Tomo I. Conciliorum explicato, ubi baptizati ab illis, iterum baptizari jussi sunt. Photinianos quoque in Baptismi formam peccasse, probant hæc verba Canonis XVI. alterius Concilii Arelatensis: *Photinianos, sive Paulianistas, secundum Patrum statuta baptizari oportet.* Nonnullos Afros forma a Christo præscripta minime usos fuisse, supponere videntur Patres Concilii I. Arelatensis, ubi Canone VIII. Decretum hoc ediderunt: *De Afris, qui propria sua Lege utuntur, ut rebaptizent, placuit, ut si ad Ecclesiam aliquis de hac hæresi venerit, interrogent eum Symbolum, & si perviderint, in Patre, & Filio, & Spiritu Sancto eum esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum Sanctum.* Inter antiquos tandem hæreticos, peccasse, ut alios omittam, Eunomianos in ipsam formam Baptismi, tradit Theodoretus Lib. IV. hæreticarum fabularum, Capite III., ubi sic de Eunomio, a quo dicti sunt Eunomiani, loquitur: *Idem Sancti etiam Baptismatis Legem olim a Domino, & Apostolis traditam evertit, & contrariam sanxit, non oportere dicens ter illum immergere, qui baptizatur, nec invocare Trinitatem, sed semel baptizare in Christi mortem.*

V. Porro Baptismi formam in nostro §. expressam docuit Apostolos Christus Dominus, ac per eos universam Ecclesiam, cum mittens illos in Mundum universum, jussit prædicare, & docere omnes, *baptizantes eos in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, uti legitur Matthæi Capite XXVIII. Hinc Tertullianus in Libro, *De Baptismo*, Cap. XIII. inquit: *Lex tinguendi imposita est, & forma præscripta:* Ite, *inquit*, docete nationes, tinguentes eas in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *Huic Legi collata definitio illa:* Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu, non intrabit in Regnum Cælorum, *obstrinxit fidem ad Baptismi necessitatem. Itaque omnes exinde credentes tinguebantur.* Antiqua igitur Ecclesiæ consuetudo fuit, & Lex a Christo accepta, & ad nos usque derivata, universos cum his verbis semel prolatis baptizandi: *Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Quam quidem formam, quod ter, hoc est, ad singulas tinctiones semel repeterent olim Ecclesiæ Hispanicæ, vehementius in ipsas de ea re exarsit Alcuinus in Epistola CLXXXI. ad Paulinum Patriarcham.

VI. Ex illis Christi verbis Legem de Baptismo promulgantis Matthæi Cap. XXVIII. *baptizantes eos*, Catholica Ecclesia Divinitus edocta optime intellexit, in hujus Sacramenti forma actionem Ministri exprimendam esse; quod quidem fit, cum dicitur, *Ego te baptizo*; quæ tamen verba, ut testatur Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo XIV. num. XIX. desiderantur in ms. Rituali ad usum Ecclesiæ Cameracensis ab annis circiter CCC. exarato; quod etiam se vidisse affirmat in Monasterio S. Nicolai in Silva Vodagii Diœcesis Laudunensis. Nam in utroque, & puerorum, & puellarum Ordine Baptismi, hæc tantum præscribuntur: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen.* Eodem modo proprium filium, cum congrue Sacerdos reperiri nequivisset, baptizavit olim homo quidam in Diœcesi Claramontana, ut testatur Petrus Episcopus in Epistola ad Mauricium Episcopum Parisiensem, & Stephanum S. Evurcii Abbatem, qui postea Tornacensi præfuit Ecclesiæ, ubi & hæc addit: *Eo hæc est pessima consuetudo in Terra nostra, ut in talis necessitatis articulo dicant*, In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, *nec totam exprimant verborum formam, quæ debet exprimi in Baptismo, quod undejare vocant.* Interrogatus quid de tali Baptismo sentiret Mauricius, respondit, nullum in ea tinctione extitisse Sacramentum. Contra vero Stephanus, qui suam sententiam rationibus, & auctoritatibus non paucis tuetur; additque eos, qui literas ignorant, hoc solum dicere, cum undaizant parvulos: *In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

VII. Eadem fuit sententia Hugonis Victorini, Petri Cantoris, & Præpositivi, quorum auctoritates adducit Morinus Lib. VIII. *De Pœnitentia*, Cap. XVI. §. XIX. & Jueninus, *De Sacramentis*, Dissertatione II. Quæstione IV. Cap. III. Articulo II. Sed & inter ea, quæ in Latinis redarguit Michael Cerularius, ad Petrum Antiochenum scribens, hoc unum est: *Sacrum Baptismum ita peragunt, ut eos, qui baptizantur, unica mersione baptizent*, In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, *dicentes.* Verum quicquid sit de ea aliquorum sententia, ac praxi, non est dubium, quin expressio ablutionis necessario requiratur in collatione Baptismi. Expresse id enim docet Alexander Papa III. in Capite, *Siquis, de Baptismo, & ejus effectu* ubi sic loquitur: *Siquis puerum ter in aqua merserit*, In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen, *& non dixerit*, Ego te baptizo, *puer non est baptizatus.* Hinc merito ab Alexandro Papa VIII. die VII. Decembris anno MDCXC. inter alias damnata fuit & hæc propositio, num. XXVII. *Valuit aliquando Baptismus sub hac forma collatus*: In Nomine Patris &c. *prætermissis illis*: Ego te baptizo. Porro Decretalis Alexandri Papæ III. paulo superius a nobis allatæ meminit S. Thomas in IV. Sententiarum, Distinctione III. Quæstione III. Articulo II. ubi eam opinionem refellit, quæ dicebat, valere Baptismum sub sola Trinitatis invocatione, nulla facta actus expressione: *Si subtrahatur aliquod, quod sit de essentia formæ, certum est, quod non est Baptismus, & ille, qui baptizat, graviter peccat; quia apud omnes invocatio Trinitatis est de essentia formæ, ideo hoc nullo modo subtrahi potest. Sed quidam dicunt, quod expressio actus non est de substantia*

tia

tia formæ ; unde si subtrahatur , facta sola Trinitatis invocatione , erit Baptismus . Sed contra hoc est Decretalis Alexandri Papæ III. Quod siquis puerum in aqua merserit , dicendo, In Nomine Patris , & Filii , & Spiritus Sancti ; *si non dicat* , Ego te baptizo , *non est puer baptizatus . Oportet enim , quod per formam virtus Trinitatis invocatæ ad materiam propositam determinetur, quod fit in expressione actus .*

VIII. Quoniam vero prĝter Ministrum, tum illius personam , qui baptizatur, tum principalem causam , cujus virtute peragitur Sacramentum , significare oportebat , iccirco prænomen *te*, & distincta Divinarum Personarum nomina adduntur ; ut absoluta Sacramenti forma iis verbis concludatur, *Ego te baptizo in Nomine Patris , & Filii , & Spiritus Sancti .* Pertinere ad substantiam formæ expressionem personæ baptizatæ, perspicue docet S. Thomas loco citato : *Similiter expressio personæ baptizatæ est de substantia formæ , quia per eam determinatur actus ad hunc Baptismum ; & ideo si subtrahatur, non erit Baptismus .* Tum vero de persona Ministri baptizantis sic ait : *Sed expressio personæ baptizantis , dicitur, quod non est de forma quantum ad necessitatem Sacramenti , sed ex institutione Ecclesiæ, ut intentio magis feratur ad actum illum ; & ideo si omittatur , erit Baptismus, sed peccat omittens .* Pertinet autem quammaxime & ad ipsam formæ substantiam distincta trium Divinarum Personarum expressio . Neque enim sola Filii Persona , de quo Joannes ait Cap. I. *Hic est qui baptizat* , sed simul omnes Sanctissimæ Trinitatis Personæ ad Baptismi Sacramentum operantur . Quod autem *in nomine* , non *in nominibus* dictum est , hoc plane declarat unam Trinitatis Naturam , & Divinitatem . Etenim hoc loco *Nomen* ad Personas non refertur , sed ad Divinam substantiam , virtutem , & potestatem , quæ una, & eadem est in tribus Personis significata . Unde Sancti Patres, Athanasius, Hilarius, Gregorius Nazianzenus, & alii ex Euangelicis illis verbis, quibus forma Baptismi constat, trium Personarum Divinitatem, æqualitatem, consubstantialitatem efficacissime probaverunt, ea præsertim ratione , quod in nullius unquam creaturæ nomine Baptismum conferri posse docuerit semper Ecclesia. Hinc Pelagius Papa in Confessione Fidei suæ missæ ad Childebertum Regem Francorum in Epistola XVI. ita scribit : *In Nomine , non Nominibus , ut & unum Deum per indistinctum Divinæ essentiæ Nomen ostenderet , & Personarum discretionem suis demonstratam proprietatibus edoceret . Quia dum tribus unum Deitatis Nomen est, æqualitas ostenditur Personarum .*

IX. Cur explicita , & distincta trium Sanctissimæ Trinitatis Personarum invocatione conferendus Baptismus sit ex Christi institutione , variæ jam assignantur rationes ; tum quia scilicet Baptismus Sacramentum Fidei est , cujus præcipuum objectum est Mysterium adorandæ Trinitatis ; tum etiam quia per Baptismum fœdus , & societatem inimus cum iisdem adorandis Personis : *Ut societas nostra*, ait Apostolus, *sit cum Patre , & Filio , & Spiritu Sancto .* Vide plura apud Natalem Alexandrum , Libro II. Theologiæ Dogmaticæ , & Moralis , in Tractatu , *De Baptismo*, Cap. I. Artic. III. Irritum autem esse Baptismum , siquis baptizaret in Nomine Sanctissimæ Trinitatis , tribus Personis expresse non invocatis ; item siquis copulativa conjunctione in disjunctivam mutata, diceret, *Ego te baptizo in Nomine Patris, vel Filii &c.* itemque siquis baptizaret in Nomine Genitoris, & Geniti , & Spirati , seu ab utroque procedentis , communiter Theologi docent, viderique inter alios potest Estius in Libri IV. Sententiarum Distinctionem III. §. VI. qui inscriptus est . *Quæ variatio formam Baptismi vitiet, & quæ non .* Ceterum quod forma ipsa corrupte per ignorantiam prolata absque malitia , Baptismo non noceat , docet nos Zacharias Pontifex Maximus , qui Bonifacium Moguntinum Archiepiscopum redarguit , quod baptizatos a Sacerdote quodam latini eloquii penitus ignaro cum his verbis , *Ego te baptizo in Nomine Patria , & Filia , & Spiritus Sancta*, iterum baptizari præcepisset . Legitur Zachariæ Epistola in Canone , *Retulerunt* , De consecratione , Distinctione IV. & in Vita memorati Bonifacii, Auctore Othlono Sæculo III. Benedictino , Parte II. pag. 60.

X. Ad Quæstionem quod attinet de Baptismo in Nomine Christi , absque explicita Sanctissimæ Trinitatis invocatione collato , ut ajunt nonnulli , tempore Apostolorum , omissis variis Theologorum sententiis, audiendus est Catechismus Romanus Parte II. *De Baptismi Sacramento* , num. XV. ubi hæc habet : *Quod si etiam aliquando tempus fuisse dicendum est , cum Apostoli in Nomine tantum Domini Jesu Christi baptizarent ; id quidem Spiritus Sancti afflatu eos fecisse , exploratum nobis esse debet , ut initio nascentis Ecclesiæ Jesu Christi Nomine prædicatio illustrior fieret , Divinaque , & immensa ejus potestas magis celebraretur . Deinde vero rem penitus introspicientes , facile intelligemus , nullam earum partium in ea forma desiderari , quæ ab ipso Salvatore præscriptæ sunt . qui enim Jesum Christum dicit , simul etiam Patris Personam , a quo unctus , & Spiritum Sanctum , quo unctus est , significat .* Sed notanda potissimum sunt, quæ statim subjicit num. XVI. *Quamquam dubium fortasse videri potest , an hujusmodi forma Apostoli aliquem baptizaverint , si Ambrosii , & Basilii sanctissimorum , & gravissimorum Patrum auctoritatem sequi volumus , qui ita Baptismum in Nomine Jesu Christi interpretati sunt , ut dixerint , iis verbis significari Baptismum , non qui a Joanne , sed qui a Christo Domino traditus esset , tametsi a communi , & usitata forma , quæ distincta trium Personarum nomina continet , Apostoli non discederent . Atque hoc loquendi genere Paulus etiam in Epistola ad Galatas usus videtur, cum inquit :* Quicumque in Christo baptizati estis , Christum induistis : *ut significaret , in Fide Christi , nec alia tamen forma , quam idem Salvator , & Dominus noster servandam præceperat , baptizatos esse .*

XI. Formæ a Christo prĝscriptĝ , teste Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* , Capite I. Articulo XIV. num. XV. nonnulla verba addebant, seu interserebant Ecclesiĝ Gallicanĝ . Nam in antiquo Missali Gotico-Gallicano, quod vulgavit doctissimus , & religiosissimus Cardinalis Thomasius, ita exprimitur Baptismi forma : *Baptizo te ill. in Nomine Patris , & Filii , & Spiritus Sancti , in remissionem peccatorum , ut habeas vitam æternam .* Ad quam formam alludere videtur Concilium Milevitanum anno

Christi CDXVI. Can. II. ubi sic inquit: *Item placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro expietur; unde fit consequens, ut in eis forma Baptismatis, in remissionem peccatorum, non vere, sed falsæ intelligatur, anathema sit*. Videtur itaque esse antiquus ritus, in aliquibus saltem Ecclesiis, ut ea verba, *in remissionem peccatorum*, in ipsa forma Baptismi adhiberentur. In veteri autem Missali Gallicano hęc extat Baptismi forma: *Baptizo te credentem in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, unam habente substantiam, ut habeas vitam æternam in sæcula sæculorum*. Ab hac parum discrepat illa, quæ habetur in antiquo item Missali Gallicano, quod publici juris fecit Mabillonius Tomo I. Musei Italici, quæ sic affertur: *Baptizo te in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, unam habente substantiam, ut habeas vitam æternam, partem cum Sanctis.*

XII. Placuit hæc quidem ad eruditionem referre. nam alias tenenda est Regula a nostro §. præscripta, Baptismi scilicet formam his verbis expressam, *Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, omnino necessariam esse, ideoque illam nullo modo licere mutare; sed ea verba uno, & eodem tempore, quo fit ablutio, esse pronuncianda; ab illo ipso scilicet, qui aquam infundit; nam alias non valeret Baptismus, si unus infunderet aquam, & alius verba formæ proferret, uti recte docet S. Thomas Parte III. Quæstione LXVI. Articulo VI. ad III. *Integritas Baptismi*, inquit, *consistit in forma verborum, & in usu materiæ; & ideo neque ille, qui tantum verba profert, baptizat; neque ille, qui immergit; & ideo si unus verba proferat, & alius immergat, nulla forma verborum poterit esse conveniens*. Ceterum quod uno eodemque tempore, quo fit ablutio, nulla interposita mora, pronunciari & forma debeat, intelligendum id plane est de mora notabili, alias enim siquis spuendi gratia non continuavit formam, Baptismus valeret, minimeque opus esset illum repetere, uti inter alios notavit Toletus, *Instructionis Sacerdotum*, Lib. II. Cap. XIX. n. 10. & dicemus nos infra latius.

§. IX.

Latinus Presbyter Latina forma semper utatur.

COMMENTARIUS.

I. FOrmam Baptismi apud Latinos constare his verbis, *Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, in Commentario superiori jam diximus. Ut hac forma utatur Latinus Presbyter, cum alicui Baptismum confert, mandat quidem hic noster §. pervetustæ Latinę Ecclesiæ disciplinę, & Eugenii Papæ IV. pro Armenorum instructione Decreto inhærens, qui formam ipsam omnino a Latinis servandam statuit. Græci siquidem cum baptizant, sub his terminis formam Baptismi enunciant: *Baptizetur servus*, vel *serva Dei N. in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen*. Atque hanc Græcorum formam in laudato suo Decreto pro Armenis probavit Eugenius IV. sic inquiens: *Non tamen negamus, quin & per illa verba*, Baptizetur talis Servus Christi in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; *vel* Baptizatur manibus meis talis in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, *verum perficiatur Baptisma; quoniam cum principalis causa, ex qua Baptismus virtutem habet, sit sancta Trinitas, instrumentalis autem sit Minister, qui tradit exterius Sacramentum, si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur Ministrum, cum sanctæ Trinitatis invocatione, perficitur Sacramentum*.

II. Licet autem in recitato Decreto Eugenius Papa IV. utrumque modum, & imperativum, & indicativum adprobet, testatur tamen Petrus Arcudius, Presbyter Corcyræus, quem Cabassutius in Notitia Conciliorum Cap. XLIII. Dominicanum ex errore dicit, in Concordia Ecclesiæ Occidentalis, & Orientalis, Lib. I. Capite VIII. Gręcos in exprimenda Baptismi forma, numquam vel usos fuisse, vel uti modo imperativo, aut optativo, seu deprecativo, *Baptizetur Servus Dei*, sed dumtaxat modo indicativo, *Baptizatur Servus Dei*, in cujus testimonium citat, & Græcum Euchologium, & Hieremiam Pseudopatriarcham Constantinopolitanum in censura de præcipuis hæreticorum XVI. Sæculi dogmatibus, Cap. VII. tum etiam Opuscula Scriptorum Græcorum, qui de Sacramentis scripserint, & praxim Ruthenorum qui servant Græcorum cæremonias in Sacramentorum administratione. Quicquid sit de duplici Gręcorum forma, quam quidem validam esse fatemur utramque, probante Eugenio Papa IV. prętermittendum illud non est, Græcos adeo suæ adhærere formæ, ut Latinos sugillare non sint veriti, eosque novas res molientes, vel in hac etiam re appellitasse, ut idem Petrus Arcudius ex Simone Thessalonicensi notat; testaturque Cardinalis Bellarminus Lib. I. *De Baptismo*, Capite III. hanc fuisse causam, cur Græci a Latinis baptizatos rebaptizarent; quos tamen merito reprehendit Innocentius Papa III. in Concilio Generali Lateranensi IV. Cap. IV. in quod vide Commentarium nostrum Tomo III. Commentariorum in Concilia Oecumenica.

III. Cum itaque a nobis Latinis forma Gręcorum in collatione Baptismi probetur, opportune rogare quispiam posset, cur nempe illi personam Ministri in ea, qua utuntur Baptismi forma non exprimant. Rationem profecto eam docent eruditiores Theologi, ne scilicet Novatiani, quorum hæresis plures pervaserat Orientis regiones, ex Ministri in forma Baptismi expressione, impium, quod profitebantur, dogma concluderent, Ministri scilicet fidem requiri, ut Sacramentum ab eo collatum valeat. Nec cuiquam mirum videri debet, quod Patres Græci periculum illud timuerint, cum ritus vel sanctissimos in sui erroris patrocinium hæretici detorquere conentur; ut patet in Arianis, qui tempore

pore S. Gregorii Magni Papæ triplici in baptizando immersione abutebantur, ut triplicem in Divinis substantiam adstruerent.

IV. Sed omissis Græcis, recte statuit noster §. ut *Latinus Presbyter Latina forma semper utatur*. non enim desunt, qui negant, valere Baptismum, siquis Latinus Græca forma baptizaret, tametsi alii probabilius censeant, hujusmodi Baptismum valere, sed peccare tamen Sacerdotem Latinum, qui morem, præceptumque Ecclesiæ suæ minime servaret. Ita plane Toletus Libro II. *Instructionis Sacerdotum*, Cap. XIX. num. II. ubi etiam observandum monet, in forma Latina plura exprimi, quam in Græca. In Latina siquidem exprimitur causa principalis Baptismi, nempe S. Trinitas, & similiter eadem invocatur. Exprimitur suscipiens Baptismum, & Minister, & actus ipse Baptismi; at Græci Ministrum subticent, ad tollendum forte eorum errorem, qui, ut superius dictum est, putant Ministrum esse causam principalem. Latinus præterea utitur indicative ad exprimendam præsentialitatem effectus; deprecativo Græcus, ad significandum, quod a Deo est communicanda gratia. Sed his obiter notatis, utraque forma valida est, sed unusquisque tamen servare debet suæ Ecclesiæ ritum.

§. X.

Cum Baptismum iterare nullo modo liceat, si quis sub conditione, de quo infra, sit baptizandus, ea conditio explicanda est hoc modo: *Si non es baptizatus, ego te baptizo in Nomine Patris &c.* Hac tamen conditionali forma non passim, aut leviter uti licet, sed prudenter, & ubi, re diligenter pervestigata, probabilis subest dubitatio, infantem non fuisse baptizatum.

COMMENTARIUS.

I. UNum esse ex tribus Sacramentis Baptismum, quæ imprimunt characterem in anima, hoc est, signum quoddam spirituale, & indelebile, unde ea iterari non possunt, definit Concilium Tridentinum, Sessione VII. *De Sacramentis in communi*, Can. IX. Esse hoc antiquum Catholicæ Ecclesiæ Dogma, probari ex S. Augustino potest, qui Libro VI. *De Baptismo*, Cap. V. sic loquitur: *Satis eluxit Pastoribus Ecclesiæ Catholicæ toto Orbe diffusæ, per quos postea plenarii Concilii auctoritate originalis consuetudo firmata est, ovem, quæ foris errabat, & Dominicum characterem a fallacibus deprædatoribus suis foris acceperat, venientem ad unitatis christianæ salutem, ab errore corrigi, a captivitate liberari, a vulnere sanari, characterem tamen Dominicum in ea agnosci potius, quam improbari*. Atque hinc patet. I. pervetustum esse characteris nomen, quo nunc Ecclesia utitur. II. rem eo nomine significatam admisisse antiquitus Ecclesiam; allatus enim ex Augustino locus satis demonstrat, Patres, qui rebaptizationem impugnarunt, ipsum characterem tanquam principium supposuisse.

II. Quod ad formam conditionalem spectat in Sacramentorum collatione, ac præsertim Baptismi, eam a Scholasticis esse adinventam, & in Ecclesiam invectam, plerique Viri eruditi existimarunt; sed eos toto cælo aberrasse, sapientissime notavit Sanctissimus Dominus noster BENEDICTUS XIV. Lib. VII. *De Diœcesana Synodo*, Cap. VI. probatque ex variis locis a Martene allatis Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Capite I. Articulo XVI. num. IX. Siquidem longe ante Scholasticos S. Bonifacius Archiepiscopus Moguntinus in suis Statutis circa annum DCCXLV. conditis, & Tomo I. Spicilegii Dacheriani editis, Cap. XXVIII. hæc habet: *Si de aliquibus dubium sit, utrum sint baptizati, absque ullo scrupulo baptizentur, his tamen verbis præmissis: Non te rebaptizo, sed si nondum es baptizatus, ego te baptizo &c.* Idemque ac totidem fere verbis statutum legimus Lib. VI. Capitularium, Cap. CLXXXIV. apud Baluzium Tomo I. pag. 954. e quibus idem Decretum excerpsit, ac suæ Canonum Collectioni sub Tit. XI. Cap. XVII. inseruit Isaac Episcopus Lingonensis apud Harduinum Tomo V. Collectionis Conciliorum, col. 447.

III. Porro quod hæc monumenta spectant ad Seculum VIII. observat Jueninus in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione I. Quæstione III. Cap. V. Articulo I. per septem priora sæcula formam istam conditionalem nunquam fuisse usurpatam; quia scilicet Patres septem priorum sæculorum de iterando aliquo Sacramento agentes, rationem attulerunt, qua forma conditionalis prorsus excluditur. Asseruerunt quippe, non esse periculum iterandi Sacramentum, quamvis in dubio, an valeat, per formam absolutam conferatur. Inter illos Patres S. Leo Magnus in Epistola XXXVII. sic loquitur: *Non potest in iterationis crimen devenire, quod factum esse omnino nescitur*. Et in Epistola XCII. *In quibus quod non ostenditur gestum, ratio non sinit, ut videatur iteratum*. Quæ quidem laudati Pontificis loca fusius leguntur apud Gratianum in Canone, *Cum itaque*, & Canone, *Si nulla*, De consecratione, Distinctione IV. Sic etiam S. Gregorius Magnus Lib. XII. Epistola XXXI. ad Felicem in Sicilia Episcopum de Baptismo, Confirmatione, & Ecclesiarum consecratione dubiis: *Non monstratur*, inquit, *iteratum*, *quod non certis indiciis ostenditur rite peractum*.

IV. Quamquam vero jam longe ante annum Christi millesimum introducta fuerit forma Baptismi conditionalis, non ubique tamen fuit ipsa apud Latinos recepta ante Sæculum XIII. quo Latinæ Ecclesiæ Jus Canonicum auctoritate Gregorii Papæ IX. promulgatum amplexæ sunt. In eo autem Jure Lib. III. Tit. XLII. Cap. II. ita habetur: *De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizentur his verbis præmissis: Si baptizatus es, non te baptizo; sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo &c.* Est quidem hæc regula præscripta ab Alexandro III. qui inauguratus fuit Pontifex Maximus anno MCLIX. Sed dicendum tamen, præscriptam regulam minime

nime perveniſſe ad omnium Eccleſiarum notitiam; cum conſtet, nonnullos Theologos paulo ante Gregorium IX. formam ipſam conditionalem improbaſſe. Audiendus Petrus Cantor Doctor Pariſienſis, qui tunc temporis hæc ſcripſit: *In Confirmatione, vel in Baptiſmo, de quo dubitatur, an ſit collatus, non approbamus conditionem appoſitam ſic*: Si non es baptizatus &c. *quia Sacramenta non ſunt conditionaliter conferenda*. Ceterum quod nec Sæculo XIV. memorata Alexandri III. Conſtitutio recepta ubique eſſet, eam renovavit, confirmavitque Joannes Papa XXII. apud Odericum Raynaldum ad annum MCCCXXXIII.

V. Sed omiſſa tandem hac quæſtione, recte illud ſtatuit hic noſter §. ut nempe *conditionali forma non paſſim, aut leviter uti liceat, ſed prudenter, & ubi, re diligenter perveſtigata, probabilis ſubeſt dubitatio, infantem non fuiſſe baptizatum*. Quanta cum cautela Baptiſmus ſub conditione adminiſtrandus ſit, docet Catechiſmus Tridentini Concilii, Parte II. *De Baptiſmi Sacramento*, num. LVII. his verbis: *Qua in re tamen diligenter a Paſtoribus aliqua providenda ſunt, in quibus fere quotidie non ſine maxima Sacramenti injuria peccatur. neque enim deſunt, qui nullum ſcelus admitti poſſe arbitrentur, ſi quemvis ſine delectu, cum adjunctione illa baptizent. Quare ſi infans ad eos deferatur, nihil prorſus quærendum putant, an is prius ablutus fuerit, ſed ſtatim ei Baptiſmum tribuunt. Quin etiam quamvis exploratum habeant, domi Sacramentum adminiſtratum eſſe, tamen ſacram ablutionem in Eccleſia, adhibita ſolemni cæremonia, cum adjunctione repetere non dubitant, quod quidem ſine ſacrilegio facere non poſſunt; & eam maculam ſuſcipiunt, quam Divinarum rerum Scriptores Irregularitatem vocant. Nam ea Baptiſmi forma ex Alexandri Papæ auctoritate in illis tantum permittitur, de quibus, re diligenter perquiſita, dubium relinquitur, an Baptiſmum rite ſuſceperint; aliter vero numquam fas eſt etiam cum adjunctione Baptiſmum alicui iterum adminiſtrare.*

VI. Quæ docet recitato hactenus loco Tridentini Concilii Catechiſmus, copioſius, clariuſque exponit Sapientiſſimus Dominus noſter BENEDICTUS XIV. citato ſuperius loco, pluribuſque Sacræ Congregationis Concilii Reſponſis confirmat Inſtitutione ſua LXXXIV. ubi non ſolum ex ejuſdem Sacræ Congregationis ſententia luculentiſſime oſtendit, non eſſe Baptiſmum ne ſub conditione quidem iterandum, cum nulla occurrit prudens ratio dubitandi de prioris Baptiſmi validitate, ſed etiam ab Irregularitate iterantibus Baptiſmum inflicta ab Alexandro III. in Capite, *Ex literarum*, *De Apoſtatis, & reiterantibus Baptiſma*, cujus idem Catechiſmus meminit, non eximi probat, qui ob ſolum apprehenſum prioris Baptiſmi vitium, nullaque præmiſſa veritatis indagatione, illum denuo ſub conditione conferunt, quibus certo ſciunt jam ſemel antea fuiſſe collatum. Etenim quamquam plures Doctores iſtiuſmodi ſub conditione rebaptizantes, a gravi culpa, atque ab Irregularitate abſolvant, eo quod per adjectam conditionem ſatis conſultum exiſtiment reverentiæ debitæ Sacramento, ad quod conficiendum non aliter fertur intentio Miniſtri, niſi ſi rite confectum non fuerit illud antea adminiſtratum; hæc tamen ſententia rejicitur a Catechiſmo citato loco, ubi reprobantur aſſerentes, *nullum ſcelus admitti, ſi quemvis, ſine delectu, cum adjunctione illa*, conditionali ſcilicet, *baptizent*; eidemque opinioni ſuffragatur auctoritas S. Caroli Act. Par. IV. in Inſtruct. *De Baptiſmi adminiſtratione*, ubi ſic inquit: *Qua forma utitur*, videlicet conditionali, *cum infans, aliuſque, qui Baptiſmo offertur, re diligenter perquiſita, dubium relinquitur, aut certe non apparet, cum baptizatum eſſe, ut de expoſitis, inventiſque parvulis dubitari, aut ignorari ſæpenumero ſolet. Quod ſi re accurate inveſtigata, exploratum habuerit, illum forma ſervata baptizatum eſſe, caveat omnino, ne hanc ſub conditione baptizandi formam adhibeat, cum ſacrilegium committat, & illud impedimentum contrahat, quod Sacri Canones Irregularitatem vocant.*

VII. Supervacaneum denique eſt de eadem re fuſius diſſerere, videri enim poteſt laudatus Pontifex Maximus BENEDICTUS XIV. in alia Inſtitutione ſua VIII. præſertim vero in citato Lib. VII. *De Diœceſana Synodo*, Cap. VI. ubi etiam Theologos magni nominis, & varias Synodos, ac Rituales Codices citat inſignium Eccleſiarum, qui dictis hactenus concinunt. Certe Eſtius in Libri IV. Diſtinctionem IV. §. XV. poſt recitatum Alexandri III. Decretum, quod ait uſque in hodiernum diem perpetua praxi in Eccleſia obſervari, ita ſtatim ſubjicit: *Ubi tamen ſciendum eſt, non quamcumque levem in contrarium ſuſpicionem, vel ſcrupulum debere ſufficere ad hoc, ut ſub conditione quis hoc pacto baptizetur, ſed requiri dubitationem probabilem, quemadmodum ex locis ſupra dictis Leonis, & Innocentii patet. Ea autem probabilis dubitatio eſt, quæ, facta etiam diligenti indagine, diſcuti non poteſt, ita ut nec moralis certitudo facti haberi queat.* Concludit tandem, atque vituperabilem eſſe conſuetudinem ait quorundam, qui paſſim, ac ſine diſcrimine infantes ab obſtetricibus propter vitæ periculum baptizatos iterum ſub conditione baptizant, non aliam dubitandi cauſam habentes, quam quod muliercula forte, vel intentione deficere, vel in verbis proferendis hallucinari potuerit, cum tamen obſtetrix interrogata teſtetur, ſe rite totum Myſterium peregiſſe. Contra quem abuſum graviter etiam ſcribunt Dominicus Soto in Lib. IV. Diſtinctionem III. Articulo VI. Petrus de Palude Diſtinctione VI. Quæſtione IV. Sylveſter in Titulo, *Baptiſmus*, 4. num. 9. aliique Theologi inſignes Ordinis Prædicatorum recentiores ſanæ ſolidæque, atque a Summis Pontificibus ſemper commendatæ S. Thomæ Theologorum omnium Principis doctrinæ inhærentes.

§. XI.

Baptiſmus licet fieri poſſit, aut per infuſionem aquæ, aut per immerſionem, aut per aſperſionem, primus tamen, vel ſecundus modus, qui magis ſunt in uſu, pro Eccleſiarum conſuetudine retineantur, itaut trina ablutione caput baptizandi perfundatur, vel

vel immergatur in modum Crucis, uno, & eodem tempore, quo verba proferuntur, & idem sit aquam adhibens, & verba pronuncians.

COMMENTARIUS.

I. Ablutionem proximam esse Baptismi materiam, nulli jam dubium est; eam enim Christus in Euangelio Matthæi, Cap. XXVIII. expresse imperavit, ubi dixit: *Baptizantes eos &c.* Fieri posse ipsam ablutionem tribus modis, notat hic noster §. estque hæc communis Theologorum sententia, quæ variis rationibus, & pervetustis Apostolorum, & Patrum testimoniis, atque exemplis nititur. Ratio potissima est, quia immersione, effusione, aut aspersione ablutio, quam Christus præcepit, substantialiter non immutatur; neutrumque ex illis duobus abluendi modis Christus in specie determinavit. Utrumque Christi Discipulos adhibuisse, ex Actis Apostolicis addiscere licet. Et quidem per immersionem Philippum Diaconum Candacis Reginæ Eunuchum baptizasse, ex Actis citatis, Cap. VIII. colligitur: *Descenderunt uterque in aquam.* Et postea: *Cum autem ascendissent de aqua.* Effusione vero, vel aspersione usum fuisse aliquando Apostolorum Principem S. Petrum in Baptismate conferendo, colligi potest ex Cap. II. & III. eorundem Actorum, ex quibus constat, una die, aut tria, aut quinque hominum millia baptizasse. Vix enim alias potuisset tantum Judęorum numerum per solam immersionem una & eadem die Baptismo initiare.

II. Traditione constanti Ecclesiæ niti modum baptizandi per effusionem, sive aspersionem, Theologi passim docent. Sed negari tamen nequit, quin de ipsa infusione, & aspersione nonnulli olim dubitare visi sint, an scilicet pro valido, & legitimo Baptismo habenda esset, cum Baptismus ex propria nominis significatione immersionem designet. Hinc ajunt, Cornelium Papam in Epistola ad Fabium Antiochenum Episcopum apud Eusebium, Lib. VI. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. XLIII. ubi agit de Novatiano in mortis lectulo per effusionem baptizato, sic esse loquutum: *Dum jam jamque moriturus creditur, in ipso, quo jacebat, lectulo, persusus Baptismum suscepit, si tamen hujusmodi Baptismum suscepisse credendus est.* Eadem dubitatio Magni cujusdam apud Africanos Episcopi animum subjisse videtur ex S. Cypriano, qui ab illo interrogatus, utrum illi, qui in infirmitate, & languore baptizati fuerant, qui propterea Clinici vocabantur, habendi essent legitimi Christiani, eo quod aqua salutari non loti essent, sed perfusi, ita in Epistola sua LXXVI. respondit: *Nec quemquam movere debet, quod aspergi, vel perfundi videntur ægri, cum gratiam Dominicam consequuntur.* Legenda integra Cypriani Epistola, in qua pluribus Sacræ Scripturæ locis probat, valere ipsum Baptismum per effusionem, sive aspersionem collatum.

III. At vero addubitari nequit, quin, licet immersio apud veteres prævaluerit, plures per infusionem vel primis sæculis baptizarentur. Id probat S. Romani exemplum a S. Laurentio hoc modo baptizati. Cernitur etiamnum Romæ idem Baptismus in Atrio Basilicæ S. Laurentii in Agro Verano depictus, ubi S. Levita Romanum nudum in pelvi existentem dextra benedicit, sinista urceum aqua plenum super ejusdem caput effundit, qui etiam urceus ex ære ibidem in Sacrario ostenditur. Sed & Mabillonius in Itinere Italico pag. 73. exhibet delineatas cujusdam Tumuli prope Neapolim reperti figuras duas, quibus repræsentatur Baptismus per immersionem, & superinfusionem collatus ab homine laico, quamvis immersionem in ea tabella non omnino deprehendam. Nam etsi baptizandi in pelvi, seu semidolio nudi appareant, in ea tamen pelvi nullum aquæ vestigium conspicitur; unde non immerito fortassis conjicere licet, quod jam alias notavit Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo XIV. num. V. pelvim ipsam ad excipiendam, quæ superfundebatur, aquam adhibitam fuisse, ne, si in terram decideret, totum Ædis sacræ pavimentum cum adstantium incommodo macularet. Sed hanc conjecturam peritioribus discutiendam relinquere malim.

IV. Probant præterea Baptismi usum per effusionem antiqua plura Acta Sanctorum, ac præsertim illa S. Gratiliani, in quibus Felicissima ab ipso Christianæ Religionis Mysteriis imbuta, urceum cum aqua, ut baptizaretur, ei obtulisse dicitur. Acta etiam S. Bacchi junioris, quæ publici juris fecit Combefisius, Lauræ S. Sabbæ Præpositum describunt tollentem manibus vivificam urnam super caput ejus, atque immortalitatis ejus lavacrum in Nomine Sanctæ & consubstantialis Trinitatis effundentem. His adde & Acta S. Liudgeri Episcopi, qui in expulsione Servorum Dei e Frisia jussit Berulenum hominem laicum per domos discurrere, *& persuasis matronis morituros baptizare illorum infantulos, benedicta simpliciter aqua in Nomine Domini intinctos, vel superfusos cum invocatione Sanctæ Trinitatis.* Sed & Stephanus Papa II. in Responsis, quæ, cum esset in Francia, in Carisiaco Villa, dedit ad varia Consulta, de quibus interrogatus fuerat, anno DCCLIV. ad XII. interrogationem, *si licet in necessitate cum concha, aut cum manibus infanti in infirmitate posito aquam super caput fundere, & sic baptizare?* respondet: *Hoc Baptisma, si in Nomine Sanctæ Trinitatis peractum fuerit, firmiter permanebit, præsertim cum & necessitas exposcit, ut ille, qui ægritudine detentus est, hoc modo renatus, particeps Dei Regni efficiatur.* Cæterum absque hujusmodi necessitate infusionem ipsam summa cum religione cavebant, uti ex variis Conciliis addiscimus, ac præsertim ex Celichytensi anni DCCCXVI. Can. XI. ubi ita inquit: *Sciant etiam Presbyteri quando sacrum Baptisma ministrant, ut non effundant aquam super capita infantium, sed semper mergantur in lavacro, sicut exemplum præbuit per semetipsum Dei Filius omni credenti, quando esset ter mersus in undis Jordanis. Ita necesse est secundum ordinem servari, & haberi.*

V. Notat & hæc laudatus Martene, additque mox, manifestum non esse, quandonam usus infusionis invalere cœperit. Constat enim per multa prorsus sæcula passim immersionem adhi-

bitam fuisse, & quidem trinam, juxta pervetustam Ecclesiæ disciplinam, cujus meminit Tertullianus in Libro adversus Praxeam, Cap. XXVI. in fine his verbis: *Et post resurrectionem spondens missurum se Discipulis promissionem Patris, & novissime mandans, ut tinguerent in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, non in unum; nam nec semel, sed ter ad singula Nomina in Personas singulas tinguimur*. Rursus in Libro, *De corona militis*, Cap. III. ita ad rem scribit: *Deinter mergitamur, amplius aliquid respondentes, quam Dominus in Euangelio determinavit*. Ejusdem disciplinæ mentionem facit apud Latinos S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos, & apud Græcos S. Basilius Magnus in Libro, *De Spiritu Sancto*, Cap. XXVII. qui trinam Baptismi mersionem inter Traditiones Apostolicas recensent. His consentiunt S. Dionysius Areopagita, sive alius ejus nomine, in Libro, *De Cælesti Hierarchia*, Capite II. S. Gregorius Nazianzenus in Oratione Catechetica, Cap. XXXV. & alii complures, itemque multæ Synodi, & universa Librorum Ritualium, seu Pontificalium caterva, quibus inhærens Catechismus Tridentini Concilii, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. XVII. inter alia Pastoribus, seu Parochis mandat, *ab eis breviter explicandum, communi Ecclesiæ more, & consuetudine receptum esse, ut Baptismus uno aliquo ex tribus modis confici posset. nam qui hoc Sacramento initiari debent, vel in aquam merguntur, vel aqua in eos infunditur, vel aquæ aspersione tinguntur. Ex his autem ritibus quicumque servetur, Baptismum vere perfici credendum est*. Atque hic notanda censeo verba nostri §. qui postquam docuit, Baptismum fieri posse triplici modo jam explicato, nempe *aut per infusionem aquæ, aut per immersionem, aut per aspersionem*; subdit mox, primum, vel secundum modum, qui magis sunt in usu, pro Ecclesiarum consuetudine retinendum; *ita ut trina ablutione caput baptizandi perfundatur, vel immergatur in modum Crucis, uno & eodem tempore, quo verba proferuntur*.

VI. Testis antiquæ hujus, & communis praxis est Theologorum omnium Princeps S. Thomas, qui Parte III. Quæstione LXVI. Articulo VIII. hæc scribit, quæ vel sui temporis usum nos docent: *Communiter observatur in Baptismo trina immersio, & ideo graviter peccaret aliter baptizans, quasi ritum Ecclesiæ non observans*. Porro trinam ipsam immersionem, nec fuisse antiquitus, nec esse modo ad Baptismum, necessitate medii, ut ajunt, aut præcepti Divini, necessariam, complures Sancti Patres, ac Summi Romani Pontifices nos docent. Certe S. Gregorius Magnus Lib. I. Epistola XLI. ad Leandrum Episcopum Hispalensem quorundam Ministrorum in Hispania per unicam immersionem baptizantium praxim probavit. Eum enim baptizandi modum usurparunt Catholici Hispani, ne Arianis triplicem in Trinitate substantiam per trinam immersionem adstrui jactantibus adhærere viderentur. Sed audiamus ipsa S. Gregorii verba in citata Epistola sic ajentis: *Sed si nunc usque ab hæreticis infans in Baptismate tertio mergebatur, fiendum apud vos esse non censeo, ne, dum mersiones numerant, Divinitatem dividant; dumque quod faciebant, faciunt, se morem vestrum vicisse glorientur*.

VII. Confirmantur hæc magis magisque ex Concilio Toletano IV. anno DCXXXIII. habito, ex cujus Canone VI. plura addiscimus; ac I. quidem non statim in omnibus Hispaniæ Ecclesiis obtinuisse monitum, quod S. Gregorius dederat. II. aliquas ibidem Ecclesias, quæ unica mersione utebantur, male audiisse apud alias, quæ etiam multis post annis antiquo per triplicem immersionem ritui adhærebant. III. ægre admodum id tulisse Synodum ipsam Toletanam, nec ferre potuisse, ut disciplina, quam Magnus Gregorius probabat, suggillaretur; quinimo Canonem condidisse, quo imperatum est, ut ille ritus in omnibus Hispaniarum Provinciis executioni demandaretur: *De Baptismi Sacramento*, inquit Canon, *propter quod in Hispaniis quidam Sacerdotes trinam, quidam simplam mersionem faciunt, a nonnullis schisma esse conspicitur, & unitas Fidei scindi videtur. nam dum partes diversæ in baptizando quasi contrario modo agunt, alii alios non baptizatos esse contendunt. Proinde quid a nobis in hac Sacramenti diversitate faciendum sit, Apostolicæ Sedis informemur præceptis, non nostram, sed paternam instructionem sequentes. Beatæ igitur memoriæ Gregorius Romanæ Ecclesiæ Pontifex, qui non solum partes Italiæ illustravit, sed & longe existentes Ecclesias sua doctrina perdocuit, efflagitante Sanctissimo Leandro Episcopo de hac Hispaniæ diversitate, quid potius esset sequendum, inter cætera rescribens ei sic ait*: De trina vero mersione Baptismatis nihil responderi verius potest, quam quod ipsi sensistis, quia in una Fide nihil officit consuetudo diversa. Nos autem quod tertio mergimus, triduanæ sepulturæ Sacramentum signamus, ut dum tertio ab aquis infans educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur. Quod si quis forte etiam pro veneratione Summæ Trinitatis æstimet fieri, neque ad hoc aliquid obsistit baptizandum in aquis semel mergere; quia dum in tribus substantiis una substantia est, reprehensibile esse nullatenus poterit, infantem in Baptismate, vel ter, vel semel mergere, quando & in tribus mersionibus Personarum Trinitas, & in una potest Divinitatis singularitas designari. Quod si nunc usque ab hæreticis infans in Baptismate tertio mergebatur, fiendum apud vos esse non censeo, ne dum mersiones numerant, Divinitatem dividant; dumque quod faciebant faciunt, morem vestrum se vicisse glorientur.

VIII. Ergo recitata hucusque S. Gregorii Papæ, & Apostolicæ Sedis auctoritate freti Patres Concilii IV. Toletani, citato Canone VI. decernunt, unicam ab omnibus in Baptismate faciendam esse mersionem: *Quapropter quia de utroque Sacramento, quod fit in sancto Baptismo, a tanto Viro reddita est ratio, quod utrumque rectum, utrumque irreprehensibile in sancta Dei Ecclesia habeatur, propter vitandum autem schismatis scandalum, vel hæretici dogmatis usum, simplam teneamus Baptismi mersionem, ne videantur apud nos, qui tertio mergunt, hæreticorum approbare assertionem, dum sequuntur & morem*. Verum quod tanquam Catholicum, & sanctum approbavit S. Gregorius Magnus, & post eum sancivit Synodus Toletana, hoc idem ducentis, aut circiter, post annis veluti diabolicum damnare non trepidavit Alcuinus in Epistola sua LXXXI. scribens ad Paulinum de quibusdam hæresibus Hispanicis hoc modo: *Hunc iterum antiquus serpens de dumis Hispanici ruris*,

ris, & de speluncis venenatæ perfidiæ contritum, non herculea, sed Euangelica clava caput relevare conatur, & prioribus nequitiæ poculis novæ maledictionis toxica immiscere, sed & frigidissimus aquilo ventus alio de latere solidum Ecclesiæ impellens parietem, sacri Baptismatis Catholicæ consuetudinis regulam immutare nitens, & sub invocatione Sanctæ Trinitatis unam asserentes mersionem fieri debere. Similia fere habet in Epistola lxix. ad Fratres Lugdunenses; eundemque etiam baptizandi modum, sed paulo modestius improbat Walfridus in Libro, *De rebus Ecclesiasticis*, Cap. xxvi.

IX. At vero hunc Auctorum istorum zelum, uti jam notavit laudatus Martene citato loco, num. viii. coercere tentavit Concilium Wormatiense anni 868. Can. v. ubi ad tollendum omnem scrupulum eorum, qui, *dum quasi contrario modo agunt, alii alios non baptizatos esse contendunt*, integrum fere describit præcitatum Concilii iv. Toletani Canonem cum S. Gregorii Papæ Responso ad Leandrum Episcopum, declaratque, *utrumque rectum, utrumque irreprehensibile* in Sancta Dei Ecclesia habendum esse, unicam scilicet, & trinam mersionem, idque variis probat rationibus. Et quidem quod ad trinam immersionem spectat, S. Leo Magnus in Epistola iv. ad Siciliæ Episcopos, Cap. iii. hoc in ea notavit mysterium: *In Baptismatis regula, & mors intervenit peccati, & sepulturam triduanam imitatur trina demersio, & ab aquis elevatio resurgentis ad instar est de sepulchro.* Idem docet S. Gregorius itidem Magnus in recitata superius ad Leandrum Epistola, ubi sic inter alia inquit: *Nos autem quod tertio mergimus, triduanæ sepulturæ sacramenta signamus, ut dum tertio infans ab aquis educitur, resurrectio triduani temporis exprimatur.* Contineri quoque in unica mersione mysterium, laudatus S. Pontifex docet: *In tribus mersionibus*, ait, *Personarum Trinitas, & in una potest Divinitatis singularitas designari.* Aliæ ejusdem mysterii rationes a memorato Concilio iv. Toletano explicantur his verbis: *Unica mersio, & emersio significat unicam ad infernum Christi descensionem, & resurrectionem; item unitatem Divinitatis; dum tamen additur*: In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, *Trinitas Personarum exprimitur*. Significationi hujusmodi robur mox addit ex iis Baptismi figuris, quas in Sacris Codicibus legere est: *Figuræ quoque Baptismi hanc unitatem patefaciunt. Nam populus Dei per mare rubrum, quod Baptismum significat, semel transiit, præcedente Sanctissima Trinitate in igne, columna, & nube. Idem populus Dei cum Arca ad Terram Promissionis properans, fluenta Jordanis semel trajecit.*

X. Siquis autem quærat, utrum Personæ Sanctissimæ Trinitatis invocarentur, dum baptizandus prima vice mergebatur, negant quidem doctiores Scriptores, ajuntque, Majores nostros ita trinam mersionem peregisse, ut ad unamquamque mersionem, unius tantum Personæ Nomen exprimeretur. Meminit quidem pervetusti istius moris laudatus supra Tertullianus in Libro adversus Praxeam, citato Capite xxvi. iis verbis: *Mandans*, Christus scilicet Discipulis, *ut tinguerent in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum, non in unum; nam nec semel, sed ter ad singula Nomina in Personas singulas tinguimur.* Praxis hujus ritus testem habemus inter alios ms. antiquum Codicem Pontificalem Ecclesiæ Salisburgensis, in quo ad Sabbatum Sanctum post hæc verba, *Vis baptizari? Volo*, ista consequenter subjiciuntur: *Et ego baptizo te in Nomine Patris*, & intinguat, *& Filii*, & inferat secundo; *Et Spiritus Sancti*, & mergat tertio. *Sed & hoc in modum Crucis facere debet, primum in Orientalem plagam vertat caput infantis, secundo in Australem, tertio in Aquilonarem partem.* Sed de hoc ritu alias. Unum est, quod præteriri nequit hoc loco, quod scilicet inter alias docet Beneventana Provincialis vi. Synodus anno Christi MCCCLXXIV. celebrata, Tit. iv. Capite v. ubi sic inquit: *Circa autem immersionem trinam, vel unam fiendam, attendi volumus Ecclesiarum consuetudinem. Probabiliorem tamen reputamus illam, quæ ter immergit, quia significat Fidem Trinitatis, & triduum sepulturæ Christi. Hæc tamen significatio non est de substantia Sacramenti; graviter tamen peccat, qui contra consuetudinem Ecclesiæ facit.*

XI. Triplicem baptizandi modum hucusque explicatum, nempe per infusionem, & immersionem, aut per aspersionem probat quidem hic noster §. sed primum tamen, ac secundum, qui magis sunt in usu, pro Ecclesiarum consuetudine retineri mandat, *itaut trina ablutione caput baptizandi perfundatur, vel immergatur in modum Crucis, uno, & eodem tempore, quo verba proferuntur, & idem sit aquam adhibens, & verba pronuncians.* Quibus verbis tria adhuc nos docet hic noster §. Primum est, trina ablutione caput baptizandi perfundi, vel immergi debere in modum Crucis. Quod tamen intelligendum est de Baptismo extra necessitatem, ut ait Sylvester in Summa verbo *Baptismus* v. num. 2. Atque huc facit, quod docet S. Thomas Parte iii. Quæstione lxviii. Articulo xxi. ad iv. *Dicendum quod expectanda est totalis egressio pueri ex utero ad Baptismum, nisi mors immineat. Si tamen primo caput egrediatur, in quo fundantur omnes sensus, debet baptizari, periculo imminente, & non est postea baptizandus, si eum perfecte nasci contigerit, & videtur idem faciendum, quæcumque alia pars egrediatur, periculo imminente. Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vitæ ita consistit, sicut in capite, videtur quibusdam, quod propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam nativitatem sit baptizandus sub hac forma: Si non es baptizatus, ego te baptizo &c.* Idem asserunt alii Theologi, & Episcopi in suis Synodis, præsertim vero S. Carolus in suis Instructionibus, *De Baptismi administratione*.

XII. Ad alterum, quod docet noster §. ut nempe ablutio fiat *uno, & eodem tempore, quo verba proferuntur*, recte ait Sylvester citato loco, num. 3. hoc non esse *punctualiter* intelligendum, sed sufficere secundum Richardum in iv. Sententiarum, Distinctione vi. *quod verborum prolatio ante incipiat, quam terminetur ablutio, vel e converso.* Sed neque obstat Baptismi validitati, si dum fit ablutio, modica verborum interruptio contigerit, *silentii, vel tussis, & hujusmodi, quod intentionem non discontinuet*, ut docet idem Sylvester in verbo *Baptismus* i. num. 5. post medium, ubi etiam valere Baptismum ait, *si incœpta forma, dicat*, Minister, *taceatis, vel hujusmodi, & deinde prosequa-*

quatur. Atque id etiam jampridem decidit Concilium Beneventanum Provinciale VI. anno Christi MCCCLXXIV. Tit. IV. Capite III. ubi sic inquit: *Mora autem naturalis, & compendiosa, puta tussiendo, respirando, vel screando, non obest*.

XIII. Quod tandem ad tertium spectat, quod noster §. docet, *ut idem sit aquam adhibens, & verba pronuncians*, communis est quidem Theologorum sententia, validum haud esse Baptismum, si unus aquam infundat, & alter verba formæ proferat. Ita plane docet, ut alios omittam, S. Thomas Parte III. Quæstione LXVI. Articulo VI. ad III. ubi ita ait: *Integritas Baptismi consistit in forma verborum, & in usu materiæ, & ideo neque ille qui tantum verba profert, baptizat; neque ille qui immergit. Et ideo, si unus verba proferat, & alius immergat, nulla forma verborum poterit esse conveniens*. Et sic, ut idem Angelicus Doctor tradit, quem sequuti sunt Sylvester in Summa, verbo, *Baptismus* III. num. 9. Toletus *Instructionis Sacerdotum*, Lib. II. Cap. XX. num. 10. & alii passim Theologi, & Canonici Juris Interpretes, si convenirent duo, quorum unus esset mutus, non potens verba proferre, & alius carens manibus, non valens exercere actum, non possent ambo simul baptizare, uno dicente verba, & alio exercente actum. Ceterum singulare illud est, quod refert Anonymus Scriptor Tomo I. Historiæ Francorum, Odiliam nempe Aldrici filiam a duobus Episcopis baptizatam fuisse, ab Herardo scilicet Ratisponensi, & Hildolpho Trevirensi.

§. XII.

Ubi vero Baptismus fit per infusionem aquæ, cavendum est, ne aqua ex infantis capite in Fontem, sed in Sacrarium Baptisterii prope ipsum Fontem extructum defluat, aut in aliquo vase ad hunc usum parato recepta, in ipsius Baptisterii, vel in Ecclesiæ sacrarium effundatur.

COMMENTARIUS.

I. De Baptisterio, ejusque Fonte, ac Sacrario, jam late diximus supra in Commentario ad §. II. Quod vero ad hunc §. spectat, mandat is plane, ubi Baptismus fit per infusionem aquæ, cavendum esse, ne aqua ex infantis capite in Fontem, sed in Sacrarium Baptisterii prope ipsum Fontem extructum defluat. Idem statuunt variæ Synodi, ac præsertim Provincialis IV. Mediolanensis, Constitutionum Parte II. Cap. *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*, ubi inter alia S. Carolus sic inquit: *In Baptismali Fonte, ubi per infusionem baptizatur, id plane caveatur, ut ne aqua capiti infantis infusa, in eundem Fontem recidat, sed in Sacrarium profluat; idque propterea Sacrarium e marmore, solidove lapide prope Fontem construatur ad præscriptum Instructionum*. Ratio hujus constitutionis ea est, quod non deceat, cum aqua illa, qua unus baptizatus sit, alterum baptizari. Quod vero aqua ipsa benedicta solemniter fuerit juxta antiquum ritum jam a nobis alias explicatum, & ad Sacramentum Baptismi administrandum adhibita, jam nec decebat, ut in terram projiceretur, ideoque recte statutum fuit, ut in Sacrarium effundatur. Ceterum quod in §. nostro subjungitur, *aut in aliquo vase ad hunc usum parato recepta, in ipsius Baptisterii, vel in Ecclesiæ Sacrarium effundatur*, alludere videtur ad Baptismum, qui domi, vel in Ecclesia alia non Baptismali, ut aliquando fieri assolet, administratur; tunc enim aqua, quæ usui Baptismi inservit, in aliquo vase ad eum usum parato recipi debet, & deinde in Baptisterii, vel in Ecclesiæ Sacrarium effundi.

De Ministro Baptismi.

§. XIII.

Legitimus quidem Baptismi Minister est Parochus, vel alius Sacerdos a Parocho, vel ab Ordinario loci delegatus; sed quoties infans, aut adultus versatur in vitæ periculo, potest sine solemnitate a quocumque baptizari in qualibet lingua, sive Clerico, sive Laico etiam excommunicato, sive fideli, sive infideli, sive Catholico, sive hæretico, sive viro, sive femina, servata tamen forma, & intentione Ecclesiæ.

COMMENTARIUS.

I. Solos olim Episcopos fuisse ordinarios, & legitimos Sacramenti Baptismi Ministros, docet nos Tertullianus, pervetustus Ecclesiæ Scriptor in suo Libro, *De Baptismo*, Cap. XVII. *Superest*, inquit, *ad concludendam materiolam de observatione quoque dandi, & accipiendi Baptismum commonefacere. Dandi quidem habet jus Summus Sacerdos, qui est Episcopus. Dehinc Presbyteri, & Diaconi, non tamen sine Episcopi auctoritate, propter Ecclesiæ honorem, quo salvo, salva pax est; alioquin etiam laicis jus est*. Et mox: *Proinde & Baptismus æque Dei census ab omnibus exerceri potest. Sed quanto magis laicis disciplina verecundiæ & modestiæ incumbit, cum ea majoribus competat, ne sibi assumant dicatum Episcopis officium Episcopatus*. Et paulo inferius: *Petulantia autem mulierum, quæ usurpavit docere, utique non*

etiam

etiam tinguendi jus sibi pariet. Ex recitato hactenus Tertulliani loco jam plura erui possunt. I. Episcopos primis sæculis dictos fuisse Summos Sacerdotes, quinimo etiam Papas, eorumque Cathedras, Apostolicas Sedes appellitatas, ut docet Tomassinus, veteris, & novæ Ecclesiæ Disciplinæ, Parte I. Lib. I. Cap. IV. II. ad solos olim Episcopos jus baptizandi pertinuisse. III. de Episcoporum licentia idem jus Presbyteris, & Diaconis concessum fuisse. IV. ipsis etiam laicis, si necessitas expostulasset, ideoque multo magis inferioribus Clericis. V. mulieribus nullo unquam casu baptizandi facultatem permittendam esse. De hæreticis autem, ac Paganis nullam mentionem facit, de quibus tamen, uti & de aliis in hoc nostro §. memoratis differendum est.

II. Itaque in solis Episcopis jus baptizandi primum resedisse, constans est & indubitata sententia, licet negari haud possit, Diaconos Apostolorum ævo baptizare consuevisse, uti constat ex Actis Apostolicis cap. VIII. ubi legitur, Philippum Diaconum Baptismum Eunucho Candacis Reginæ contulisse. Quod autem prioribus sæculis Presbyteri nequirent conferre baptismum, nisi ex licentia, aut permissu Episcopi, præter recitatum superius Tertulliani testimonium, docet nos longe antiquior Tertulliano Scriptor S. Ignatius Martyr, tertius post S. Petrum Antiochenæ Ecclesiæ Episcopus, in Epistola ad Smyrnenses, ubi inter alia scribit, *non esse licitum sine Episcopo, neque baptizare, neque agapes facere*. Cui concinit S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos, sic inquiens: *Unde venit, ut sine Episcopi jussione, neque Presbyter, neque Diaconus jus habeant baptizandi*; itemque S. Leo in Epistola LXXXVIII. ad universos Germaniæ, atque Galliæ Ecclesiarum Episcopos, ubi ita habet: *Sed neque coram Episcopo licet Presbyteris in Baptisterium introire, nec præsente Antistite infantem tingere, aut signare, nec pœnitentem sine præceptione Episcopi sui reconciliare, nec eo præsente, sine illo jubente, Sacramentum Corporis, & Sanguinis Christi conficere, nec eo coram posito populum docere, vel benedicere, aut salutare, nec plebem utique exhortari*. Atque hanc disciplinam viguisse etiam Sæculo VIII. ut soli nempe Episcopi essent ordinarii, & præcipui, Baptismi, aliorumque Sacramentorum, atque Ecclesiasticorum munerum Ministri, constat plane ex variis Synodis, ac præsertim ex Vernensi, Canone VIII. ubi decrevit, *ut omnes Presbyteri, qui in Parochia sunt, sub potestate Episcopi esse debeant, & de eorum ordine nullus Presbyter præsumat in illa Parochia baptizare, vel Missas celebrare sine jussione Episcopi*. Plura alia in hanc rem testimonia videri plane possunt apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo III. n. II.

III. Hoc autem, quod dictum est, non ita accipiendum esse, quasi solus Episcopus sit proprius Baptismi Minister, inferioribus autem Pastoribus ex sola superioris commissione ministerium illud competat, recte admonet Estius in IV. Sententiarum, Distinctione V. §. I. Aliud enim est in re quapiam administranda cedere Superiori, eumque præsentem honorare, aliud in ea nihil habere præter commissionem, seu mandatum Superioris. Nam Diaconus quidem nudam habet hujus ministerii commissionem, Episcopus vero, & Presbyter propriam ejusdem ministerii functionem, in qua tamen Episcopo tanquam primario Ecclesiæ Rectori cedere debet Presbyter. Sicut enim Presbyter jus habet Eucharistiam conficiendi, atque etiam plebem exhortandi, & pœnitentes reconciliandi, si curam habeat animarum; neque tamen ea Sacri Canones patiuntur a Presbytero fieri, præsente, nisi jubente, Episcopo, ut apud laudatum superius S. Leonem legitur, sic & baptizandi jus idem habet cum Episcopo, sed in eo tamen Episcopum Superiorem agnoscere, eique deferre debet.

IV. Licet autem Episcoporum olim officium esset Baptismum administrare, sequioribus tamen Sæculis, sive ob multitudinem baptizandorum, sive ob nimium laborem, Episcopi ipsi aliis Episcopalibus muniis intenti, curam illam baptizandi in Presbyteros, & Diaconos rejecere, duos, tresve baptizare contenti, uti videre est in antiquo VII. Romano Ordine, n. XI. apud Mabillonium, Tomo II. Musei Italici, pag. 83. *Deinde Pontifex baptizat unum, aut duos, vel quantum ei placuerit de ipsis infantibus; cæterique a Diacono, cui ipse jusserit, baptizantur*. Concinit huic Ordini Ordo X. n. XXII. *Tribus baptizatis immantatus Manto supra Dalmaticam Pontifex vadit ad Chrismarium, juniore Diaconorum Cardinalium, & Sacerdotibus Canonicis baptizantibus reliquos parvulos*. Atque hæc eadem disciplina constat quoque ex Ordine Romano XII. cap. XIV. n. 30. ubi ita legimus: *Pontifex surgit, & vadit ad Ecclesiam S. Joannis Euangelistæ, & aliquantulum requiescit ibi. Deinde procedit ad Fontes, & benedicit eos. Hoc facto, revertitur ad eandem Ecclesiam, ibique exuit se de Pallio, & Planeta, & induit brachialia cerata, & revertitur ad Fontes, & baptizat tres parvulos, & junior Diaconus baptizat cæteros cum Canonicis Lateranensibus*. Porro servatam fuisse hanc Romanæ Ecclesiæ disciplinam in aliis Ecclesiis, præsertim vero Consentina citerioris nostræ Calabriæ Metropolitana, docet Lucas ejusdem Consentinæ Ecclesiæ Antistes in suo ms. Divini Officii Ordine.

V. Viguisse tum Romæ, tum alibi, adolescente Seculo XIII. eam disciplinam, ut Romanus Pontifex Maximus, aliique Episcopi Sabbato ante Resurrectionem Domini, & Sabbato ante Pentecosten solemniter baptismum administrarent, testatur Concilium Londinense anno MCCXXXVII. celebratum, Can. III. ubi Episcopos sugillans, quod memoratis temporibus minime Baptismum conferrent, hac utitur ratione: *Cum Summus Pontifex personaliter illud mysterium solemnizet, & diebus baptizet solemniter memoratis, & in aliis mundi partibus servet Ecclesia illud idem*. Ut autem alios omittam Romanos Pontifices, tenax certe fuit ejus disciplinæ sanctæ memoriæ Benedictus XIII. quem in prædictis Sabbatis Paschatis, ac Pentecostes solemniter baptizantem vidimus Romæ parvulos æque, ac adultos, Hebræos præsertim, postquam hi scilicet Christiana doctrina fuerant imbuti. Porro S. Carolus in Concilio IV. Mediolanensi, Constitutionum Parte II. Capite, *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*, inter alia mandavit, ut siqui infantes intra alicujus Urbanæ Parochialis Ecclesiæ fines a Sabbato Sancto usque ad Sabbatum in Albis, & a Sabbato item Vigiliæ Pentecostes usque ad Sabbatum proximum nati, baptizandi sunt, ad Cathedralem Ecclesiam, cui pro observantiæ officio,

cio, proque veteris instituti usu, statis illis hebdomadis hoc tribui debet, deferantur, si modo cuiquam ob mortis periculum, in Parochiali Ecclesia, quæ propius adest, Baptismum statim ministrare necesse non sit. Sane ad hoc antiquitatis vestigium conservandum, retinendumque motus videtur S. Carolus exemplo S. Ambrosii, eximii ejusdem Mediolanensis Ecclesiæ Antistitis, qui quanta sollicitudine simul, ac pietate Baptismi Sacramentum administraret, testatur in ejus Vita Paulinus, ita de eo scribens: *In rebus etiam Divinis implendis fortissimus in tantum, ut quod solitus erat circa baptizandos solus implere, quinque postea Episcopi, tempore quo discessit, vix implerent.*

VI. Quamquam vero ex dictis superius constet, præter Episcopos potuisse olim Presbyteros baptizare, saltem ex eorum permissu, ubi erant præsentes, liquet id etiam ex vetusto Auctore Apostolicarum Constitutionum Libro III. Cap. X. *Neque reliquis Clericis*, inquit, *potestatem baptizandi facimus, ut Lectoribus, Cantoribus, Janitoribus, aut Ministris, nisi tantum Episcopis, & Presbyteris, ministrantibus Diaconis.* Idipsum addiscere licet ex Epistolis Summorum Pontificum Innocentii I. & Gelasii I. quorum primus in celebri Epistola ad Decentium Eugubinum Episcopum, Cap. III. diserte ait, licere Presbyteris, *seu extra Episcopum, seu præsente Episcopo*, baptizare. Alter vero in Epistola ad universos Episcopos per Lucaniam, Brutios, & Siciliam constitutos expresse mandans, cap. VII. ut *absque Episcopo, & Presbytero, baptizare non præsumat Diaconus, nisi prædictis officiis longius constitutis, necessitas extrema compellit*, perspicue ostendit, posse Presbyteros Sacramentum Baptismi administrare. Id quod jam longe ante hunc Pontificem Illiberritana Synodus constituerat Can. lxxvII. his verbis: *Siquis Diaconus regens plebem, absque Episcopo, vel Presbytero, aliquos baptizaverit, Episcopus eos per benedictionem perficere debebit.* Atque hoc Decretum innovasse videtur laudatus Pontifex Innocentius I. loco citato.

VII. Teste Martene in memorato Libro I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo III. num. IV. causa concedendi Presbyteris, ut baptizare possent, jam alia nulla fuit, quam multitudo baptizandorum, quibus, præsertim in magnis Civitatibus, tingendis non suffecisset solus Episcopus. neque enim ubique reperire erat Ambrosios, qui circa baptizandos uni incunctanter explerent, quod vix quatuor, aut quinque præstarent Episcopi. Hinc Romæ multæ fuerant vel olim Baptismales Ecclesiæ, ut ex antiquis Ordinibus Romanis addiscimus; & in quibusdam Ecclesiis nostræ Italiæ, ac in Pisana præsertim plures in Baptisterio erant Fontes, in quibus una cum Episcopis Presbyteri baptizabant. Perseveravit Romæ vestigium aliquod antiquæ disciplinæ usque ad Sæculum XII. & XIII. quibus Cardinales ipsi, qui Romæ Parochi erant, ut alibi dictum est, non baptizabant, nisi petita prius a Summo Pontifice licentia, ut palam fit ex Ordine Romano XI. Auctore Benedicto Canonico S. Petri, qui, uti notat Mabillonius ad ipsum Ordinem, scriptus fuit ante annum MCXLIII. Ejus verba num. 43. ubi agit de Sabbato Sancto, hæc sunt: *Finito Officio, Dominus Pontifex descendit ad Fontem cum Diaconis, & Subdiaconis Regionariis cantando Litaniam. Primicerius cum schola cantando*, Sicut cervus, *usque in porticum S. Venantii. Ibi præparato Faldistorio Pontifex sedet. Cardinales autem, qui remanserunt in Choro, exeunt per posterulam post absidem, & intrant per porticum Sancti Joannis, & vadunt in Ecclesiam S. Venantii. Tunc Archidiaconus præcipit duobus, ut eant ad ostium S. Venantii. Qui obediunt, accipiunt Priorem Cardinalium per manus, addextrantes eum usque ante Pontificem, omnes Cardinales sequentes eum. Prior autem inclinat se, & dicit*: Jube Domne benedicere. *Pontifex benedicit eum. Progrediens parum facit similiter, & benedicit. Tertia vice similiter, & benedicit eum Pontifex, & dicit*: Ite, baptizate omnes Gentes in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: *Cardinales vero induti cum equitibus revertuntur ad Titulos suos. Tunc Pontifex intrat in Baptisterium &c.* Fiebat itaque Cardinalium missio ad paptizandum infantes in Ecclesiis Baptismalibus, quæ Romæ non paucæ erant, qualis in primis fuit Ecclesia S. Mariæ Majoris, de qua idem Ordo XI. loquitur infra num. 45. recitatoque hactenus Ordini concinit Ordo XII. Auctore Cencio, Capite XIV. Cæterum quod Cardinales dicantur reverti *cum equitibus*, idem est ac *cum equis*, more quorundam veterum, ut ibidem Mabillonius notavit.

VIII. Mirum itaque videri non debet, si in Concilio Vernensi anni DCCLV. Can. VIII. sancitum fuerit, *ut omnes Presbyteri, qui in Parochia sunt, sub potestate Episcopi esse debeant, & de eorum ordine nullus Presbyter præsumat in illa Parochia baptizare*; & si in Conventu apud Attiniacum anno DCCCLXXIV. *Episcopus Barcinonensis se raclamavit, quod Tyrsus Presbyter Cordubensis.... sine illius licentia, Missas, & Baptisteria in eadem Civitate præsumit celebrare.* Ad Episcopum enim baptizandi ministerium, ut dictum superius fuit, primum spectabat, & non nisi de ejus permissu ad Presbyterum. Multo magis forte mirabitur quispiam, Eduardum Henrici III. Anglorum Regis filium a Legato Pontificio non Presbytero sacris undis regeneratum fuisse, ut testatur Matthæus Parisius in Historia Anglorum ad annum MCCXXXIX. ubi sic habet: *XVI. Calendas Julii nocte sequenti apud Westmonasterium natus est Regi filius ex Regina sua Eleonora.... Carleolensis vero Episcopus infantem catechizavit, Legatus eundem baptizavit, licet non esset Sacerdos. Archiepiscopus autem Edmundus Cantuariensis ipsum confirmavit.* Dubitat Martene, an Legati factum probaverit S. Edmundus, qui in suis Constitutionibus vetat, *ne Diaconi pœnitentias dare, & baptizare præsumant, nisi in iis casibus, cum Sacerdos non potest, vel absens est, vel stulte, vel indiscrete non vult, & mors imminet puero, vel ægroto.* Quæ quidem S. Præsulis sanctio fundamentum habet in Constitutionibus Apostolorum, in quibus passim, sed præsertim Lib. VIII. cap. xlIV. & LII. Diacono baptizare fas non esse dicitur. Sed pace Martene, non erat quod de eo facto queri posset Edmundus; erat enim, qui baptizavit filium Regis, Diaconus quidem, sed Cardinalis, & Legatus Summi Pontificis; notumque illi esse potuit, quod scribit de Cardinalibus S. Petrus Damiani Lib. I. Epistola XX. *Romanæ Ecclesiæ Cardinales Romanum Pontificem principaliter eli-*

gunt,

gunt, & quibusdam aliis prærogativis, non modo quorumlibet Episcoporum, sed etiam Patriarcharum, atque Primatum jura transcendunt.

IX. Sed neque addubitari potest, quin vel nascente Christiana Religione Diaconi baptizarent, docemurque ex Actibus Apostolorum Cap. VIII. Philippum Diaconum Candacis Reginæ Eunuchum baptizasse; itemque ex antiquissima Ecclesiæ Traditione, qua constat, Diaconos inter Baptismi Ministros numeratos fuisse. Certe Tertullianus, cujus testimonium initio hujus Commentarii descripsi, post Episcopum, & Presbyterum, Diaconis jus in Baptismum adscribit. Atque hanc puto fuisse causam, quod juxta veterem disciplinam in Ecclesiis Baptismalibus una cum Presbytero residere debebat unus saltem Diaconus. Fateor autem, non potuisse Diaconos, præsente Episcopo, aut Presbytero, qui baptizandi munus commode obire possent, Baptismum ipsos administrare. Atque huc spectant loca illa ex S. Hieronymo, & Gelasio Papa superius a nobis allata, in quibus expresse dicitur, non posse Diaconum, absque licentia Episcopi, vel Presbyteri, baptizare. Vide plura hanc in rem, apud Thomassinum Parte I. Lib. II. Cap. XXIX. ubi etiam num. XI. observat, quod, licet apud Latinos fuerit Diacono prioribus sæculis administrandi Baptismi potestas, accepta scilicet prius Episcopi licentia, restrictionis id tamen adjecerit postea Gelasius, si cogeret nimirum necessitas, & Presbyter abesset.

X. Sed nec hodie ipsi Presbyteri Baptismum solemniter, & extra casum necessitatis conferre licite possunt, nisi potestate ab Episcopo accepta, & in ipsos ex plenitudine Sacerdotii Episcopalis derivata, hac tamen modernam inter, & pristinam disciplinam, intercedente differentia, quod juxta modernam Parochi accipiant quidem curam animarum ab Episcopo, & per eam jus administrandi Sacramenta, sed illa accepta, illa tunc independenter ab Episcopo, ac quasi jure proprio, & ordinario, idest jure sui Officii, & Beneficii Parochialis administrent; ubi e contra juxta veterem disciplinam Presbyteri, quantumvis curam animarum exercentes, a jussione Episcopi in ipsa Sacramentorum administratione dependerent. Quapropter hodie Parochi, sive Presbyteri Parochiales sunt in suis respective Parochiis ordinarii Ministri Baptismatis, illudque jure proprio, & ordinario ministrant. Unde recte ait noster §. quem in præsenti explicamus: *Legitimus quidem Baptismi Minister est Parochus, vel alius Sacerdos a Parocho, vel ab Ordinario loci delegatus.* quod tamen intelligendum est de Parocho, qui habet in sua Parochiali Ecclesia Baptisterium; & hoc iccirco dixi, quod Romæ multæ Parochiales Ecclesiæ careant Baptisteriis, infantesque nati baptizari soleant in Basilicis Lateranensi, aut Vaticana ab ipsis earundem Parochis.

XI. Porro ex paulo superius dictis jam nulli Presbytero, Diacono, aut Clerico, sive sæculari, aut Regulari, licet baptizare cum consuetis cæremoniis, & extra casum necessitatis in aliqua Parochia, sine licentia Parochi, aut Episcopi; quam tamen licentiam Episcopus, ut notat Vanespen, Parte II. *Juris Ecclesiastici*, Titulo II. *De Baptismo*, Cap. II. num. V. *in præjudicium Parochi nec dare solet, nec facile dare debet.* Sed cum nemini liceat falcem mittere in alienam messem, cautum jam illud etiam fuit, ut nemo in aliena Parochia subditos suos, aut in propria alterius subditos baptizaret. Hanc enim in Ecclesia a primis Sæculis viguisse disciplinam, addiscere licet ex his S. Gregorii Nazianzeni verbis in Oratione 40. quæ est de Baptismo: *Tibi unusquisque ad purgationem fide dignus censeatur, tantummodo sit ex probatis, & non manifeste damnatis, neque Ecclesiæ alienæ.* Idem insequutis temporibus obtinuit, uti ex variis Conciliis liquet, vetusque statutum innovavit S. Carolus in Provinciali Concilio IV. Mediolanensi, Parte II. Constitutionum, Capite, *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*, ubi ita statuit: *Videat Parochus, ubi primum infans Baptismi causa ad se delatus est, an suæ Parochiæ sit; quem si alienæ esse norit, eum, nisi instante necessitate, ne baptizet, sed ad Parochum proprium, a quo baptizetur, deferri jubeat.*

XII. His sane concinit noster §. qui, postquam dixit, legitimum quidem Baptismi Ministrum esse Parochum, in sua scilicet propria Parochia, sive alium Sacerdotem a Parocho, vel ab Ordinario loci delegatum, addit, quod, *quoties infans, aut adultus, versatur in vitæ periculo, potest sine solemnitate a quocumque baptizari in qualibet lingua, sive Clerico, sive laico &c.* Et hæc quidem est vetustissima Ecclesiæ disciplina, ac semper probata, ut, imminente necessitate, Baptismus ab omnibus administrari queat. expresse id enim tradit Tertullianus laudatus initio hujusmodi Commentarii, sic inquiens: *Proinde Baptismus æque Dei census ab omnibus exerceri potest*; confirmatque eam traditionem S. Hieronymus, ubi contra Luciferianos agens, ita scribit: *Baptizare, si necessitas urgeat, scimus etiam licere laicis*; & S. Augustinus apud Gratianum Can. XXI. *De consecratione*, Distinctione IV. *In necessitate*, inquit, *cum Episcopi, aut Presbyteri, aut quilibet Ministrorum non inveniuntur, & urget periculum ejus, qui petit, ne sine isto Sacramento hanc vitam finiat, etiam laicos solere dare Sacramentum, quod acceperunt, solemus audire.* Occidentis, imo totius Ecclesiæ nomine, disciplinæ, traditionique, de qua agimus, robur addidit S. Gelasius Papa, ubi in Epistola sua superius laudata, Cap. IX. de Baptismo in casu necessitatis dato sic inquit: *Quod & laicis fidelibus plerumque permittitur, ne quisquam sine remedio salutari de sæculo evocetur.*

XIII. At vero, quod minime dissimulandum est, disciplinam, traditionemque mox explicatam, non de omnibus laicis insinuare videtur vetus Canon XXXVIII. Concilii Illiberitani, qui a ministrando Baptismo etiam in necessitate arcere videtur laicum, qui Baptismum integrum non habet, aut bigamus est. Canonis verba hæc sunt: *Peregre navigantes, aut, si Ecclesia in proximo non fuerit, posse Fidelem, qui lavacrum sacrum integrum habet, nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis positum Catechumenum, itaut si supervixerit, ad Episcopum eum perducat, ut per manus impositionem proficere possit.* Ita plane Canon, qui quidem, ut intelligatur, notandum est, quod docet eruditissimus Albaspinæus in Notis ad ipsum Canonem; per illa scilicet verba, *qui lavacrum sacrum integrum habet*, id indicari, *quod quis post lavacrum non peccarit, neque pœnitentiam ullam subierit, quod peccato post Baptismum commisso, omnium, ut ita loquar, gratiarum, ac beneficio-*

rum,

rum, quæ acceperat, jacturam faceret; ideoque Baptismum ejus, qui deliquisset, non integrum, aut incorruptum videri amplius, quod ex illo Divinæ gratiæ, qua instructus erat, quasi gradu excidisset. Sicuti ergo juxta pristinam Patrum disciplinam nullus bigamus, aut pœnitens, hoc est, qui enormi peccato Baptismum violasset, ad Sacerdotium promoveri poterat, aut Sacerdotale officium exercere; ita nec laicum bigamum, aut pœnitentem, ad hujus muneris Sacerdotalis exercitium admittendum censent Patres Illiberitani, ut observat laudatus Albaspinæus, & post illum Franciscus le Roye in suis Institutionibus Juris Canonici, Lib. II. Tit. III. *De Baptismo*; una etiam monentes, *nec illud ita intelligendum, quasi ab eo laico Baptismus conferri non possit, qui solus etiam in necessitate occurrat bigamus, & pœnitens, sed ut ex multis laicis ibi præsentibus ille solus baptizare possit, qui adhuc integrum lavacrum habeat, & non sit bigamus*. Atque hic obiter nota, quod observavit memoratus Vanespen citato loco, num. VIII. in fine, quantam scilicet vitæ innocentiam Patres desideraverint etiam in laico, ut vel necessitate quodammodo cogente aliquod Sacerdotale munus obire posset. Vide plura Tomo II. nostræ novæ editionis Conciliorum Hispaniæ a Cardinale de Aguirre ordinatæ in Commentariis variorum Auctorum ad recitatum Canonem Illiberitanum.

XIV. Ad feminas quod attinet, eis ut docere, ita & baptizare in Ecclesia semper vetitum fuit, ut non uno in loco docet Tertullianus. Nam præter recitatum ejus testimonium initio hujus Commentarii, ex Libro, *De Baptismo*, Capite XVII. ubi ait: *Petulantia autem mulierum, quæ usurpavit docere, utique non etiam tinguendi jus sibi pariet*; sic habet in Libro, *De velandis Virginibus*, Cap. IX. *Non permittitur mulieri in Ecclesia loqui, nec docere, nec tinguere*; & in Libro, *De præscriptionibus*, Cap. 41. redarguens temeritatem mulierum hæreticarum, sic inquit: *Ipsæ mulieres hæreticæ, quam procaces, quæ audeant docere, contendere, exorcismos agere, curationes repromittere, forsitan & tinguere*; quod certe in eis non reprehendisset, si licitum eisdem ex Ecclesiæ Legibus fuisset. In pervetustis quoque Apostolorum Constitutionibus, Lib. III. extat integrum Caput IX. *Quod non oporteat mulieres baptizare &c.* cautumque jam fuit ex Concilio IV. Carthaginensi, Canone XCIX. & C. apud Gratianum Cap. XX. De Consecratione, Distinctione IV. ut *mulier, quamvis docta, & sancta, viros in conventu docere, vel aliquos baptizare, non præsumat*. Idem constat ex aliis Conciliis non paucis, ac Patribus, & præsertim ex S. Epiphanio, Hæresi LXXIX.

XV. Sed notandum omnino est, in recitatis hactenus locis agi quidem de publica, & solemni administratione Baptismi extra casum necessitatis. nam alias jampridem Gratianus ad memoratum Canonem Carthaginensem adjecit hanc clausulam: *nisi necessitate cogente*; remittens ulterius lectorem ad Canonem, *Super quibus*, Causa XXX. Quæstione III. ubi refertur hoc sub nomine Urbani II. Responsum Vitali Presbytero datum: *Hoc videtur nobis ex sententia respondendum, ut & Baptismus sit, si instante necessitate femina puerum in Nomine Trinitatis baptizaverit*; idest, in *Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*; ut est certa, ac probata Baptismi formula. Jam supervacaneum est vetera monumenta afferre, quibus probatur, valide, liciteque conferri a femina Baptismum in casu necessitatis. nam licet jam olim Joannes Moschus in suo Prato spirituali, Cap. III. asseruerit, contra Canones esse, Diaconissas baptizare, excepit tamen strictissimam causam necessitatis. Porro laudatum paulo superius Urbani II. Responsum amplexa est Catholica Ecclesia, eique concinunt Eugenius IV. in Decreto pro Armenis, & Rituale Romanum in hoc præsenti §. ubi expresse inquit, quod, *quoties infans, aut adultus versatur in vitæ periculo, potest sine solemnitate a quocumque baptizari in qualibet lingua, sive Clerico, sive laico etiam excommunicato, sive fideli, sive infideli, sive Catholico, sive hæretico, sive viro, sive femina*.

XVI. Restat nunc, ut de excommunicatis, ac de aliis dicamus, quorum meminit noster §. quos recte ait valide baptizare, si necessitas scilicet urgeat. hæc enim est communis Theologorum sententia, quæ Patrum traditione, Conciliorumque auctoritate nititur. Et quidem valere Baptismum ab illis collatum, asserit S. Augustinus, Lib. V. *De Baptismo*, Cap. XX. *Si Deus*, inquit, *adest Sacramentis, & verbis suis, per qualescumque administrentur, Sacramenta Dei ubique recta sunt*. Hæsitasse aliquando S. Doctorem in definienda ea quæstione, ipse nos docet, Lib. VII. *De Baptismo*, Cap. 53. Propositæ enim sibi quæstioni, utrum approbandum sit Baptisma, quod ab eo, qui non accepit, accipitur, ita respondet: *Nobis tutum est in ea non progredi aliqua temeritate sententiæ, quæ nullo in Catholico regionali Concilio cœpta, nullo plenario Concilio terminata sunt*. Pergit S. Doctor, diserteque ait, se in eam propendere sententiam, quæ favet Baptismo: *Verumtamen siquis forte me in eo Concilio constitutum, ubi talium rerum quæstio versaretur, non præcedentibus talibus, quorum sententias sequi mallem, urgeret, ut dicerem quid ipse sentirem: si eo modo affectus essem, quo eram, cum ista dictarem, nequaquam dubitarem, habere eos Baptismum, qui ubicumque, & a quibuscumque* (excommunicatis scilicet, Schismaticis, & aliis in §. nostro recensitis) *illum verbis Euangelicis consecratum sine sua simulatione, & cum aliqua fide accepissent*. Atque hanc Augustini sententiam confirmavit Sæculo IX. Nicolaus Papa I. in Responsione ad Consulta Bulgarorum, qui de validitate Baptismi a Judæo, vel Pagano collati dubitabant, ut videre est apud Gratianum, qui Nicolai Responsum retulit in Can. XXIV. De consecratione, Distinctione IV. Atque his adde, quod ait Eugenius Papa IV. in Instructione pro Armenis: *In casu necessitatis etiam Paganus baptizare potest*.

XVII. De Gentilibus falsorum Deorum cultoribus paulo major est difficultas. Nam Gregorius II. ad S. Bonifacium scribens, ab ipsis baptizatos absolute tingendos iterum esse asserit: *Eosdem quoque, quos a Paganis baptizatos esse asseritis, si ita habetur, ut denuo baptizes in Nomine Trinitatis, mandamus*. Et Lib. VII. Capitularium ab Ansegiso, & Benedicto Levita collectorum, num. 401. ita statutum legimus: *Præcipimus, ut qui a Paganis baptizati sunt, denuo a Sacerdotibus in Nomine Sanctæ Trinitatis baptizentur*. Et num. 405. *Hi qui dubitant*,

utrum

utrum qui sint baptizati, *an non*, *qui vel a Presbytero Diis mactanti*, *vel immolatitiis carnibus vescenti fuerint baptizati*, *ut baptizentur*, *praeceptum est*. Verum tam Responsum Gregorii Papæ II. quam ista Capitularia, aut siqua hujusmodi extant alia Decreta, intelligenda sunt prorsus de baptizatis sine debita forma, idque satis innuunt, cum a Christi Sacerdotibus *in Nomine Sanctæ Trinitatis*, baptizari præcipiunt. Nam certissimum est, quod & variæ Synodi, & Rituales Codices, & Theologi passim docent, ac præsertim Joannes de Ragusio Generalis Ordinis Prædicatorum Magister in Oratione habita in Concilio Basileensi: *In necessitatis articulo*, *mares*, *& feminæ*, *Pagani*, *& Judæi*, *& hæretici possunt baptizare*, *dummodo servent formam*, *& materiam*, *& intentionem*.

XVIII. Quantum ad Baptismum ab hæreticis collatum, nota profecto omnibus est celeberrima inter S. Cyprianum Carthaginensem Episcopum, & S. Stephanum Papam controversia, qua nimirum ille, damnato hæreticorum Baptismo, universos ab illis baptizatos rebaptizandos asserebat; Stephano e contrario universæ Ecclesiæ traditam ab Apostolis disciplinam retinendam esse contendente; cujus definitionem quamplurima postmodum confirmavere Concilia, ac novissime etiam post Eugenii IV. Decretum in Instructione pro Armenis, Concilium Tridentinum Sessione VII. *De Baptismo*, Can. IV. his verbis: *Siquis dixerit*, *Baptismum*, *qui etiam datur ab hæreticis in Nomine Patris*, *& Filii*, *& Spiritus Sancti*, *cum intentione faciendi*, *quod facit Ecclesia*, *non esse verum Baptismum*, *anathema sit*. Verum utique, ac validum, sed non licitum, nisi instante urgentissima necessitate, uti superius non uno in loco dictum est, & confirmari iterum potest auctoritate S. Augustini in Libro; *De Baptismo contra Donatistas*, Cap. II. ubi sic inquit: *Siquem forte coegerit extrema necessitas*, *ubi Catholicum*, *per quem accipiat*, *non invenerit*, *& in animo pace Catholica custodita*, *per aliquem extra unitatem Catholicam positum acceperit*, *quod erat in ipsa Catholica unitate accepturus*, *si statim etiam de hac vita emigraverit*, *non eum*, *nisi Catholicum deputamus*. Porro de Baptismo ab hæreticis collato fuse eruditeque differit inter alios Jueninus in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione II. Quæstione III. per varios Paragraphos.

XIX. Unum restat, quod hic præteriri non debet, licet validus sit Baptismus in qualibet lingua, & a quocumque administratus, servata scilicet forma, & intentione Ecclesiæ, de quibus suis locis diximus, nisi tamen urgeat necessitas, peccare eum graviter, qui ab alio, quam a proprio Parocho baptizaretur, multoque magis, si ab illis, quos §. noster recenset, quique tunc solum baptizare possunt sine solemnitate, quoties infans, aut adultus versatur in vitæ periculo. Atque hæc est communis, ac certa Theologorum sententia, qui etiam scite docent, peccare etiam ipsos Ministros, qui baptizarent. Ita plane docet, ut alios omittam, S. Thomas, Parte III. Quæstione LXVII. Articulo V. in Corpore, ubi postquam dixit, in articulo necessitatis posse quemcumque hominem etiam non baptizatum, alium baptizare, ita deinde subjicit: *Si vero extra articulum necessitatis hoc fieret*, *uterque graviter peccaret*, *scilicet baptizans*, *& baptizatus*; *& per hoc impediretur Baptismi effectus*, *licet non tolleretur ipsum Sacramentum*.

§. XIV.

Sed si adsit Sacerdos, Diacono præferatur, Diaconus Subdiacono, Clericus laico, & vir feminæ, nisi pudoris gratia deceat, feminam potius, quam virum baptizare infantem non omnino editum, vel nisi melius femina sciret formam, & modum baptizandi. Quapropter curare debet Parochus, ut Fideles, præsertim obstetrices rectum baptizandi ritum probe teneant, & servent.

COMMENTARIUS.

I. Est & hic antiquissimus Ecclesiæ ritus, ut in baptizando ordo servetur, ut nimirum digniores minus dignis præferantur; testisque ejus ritus est Tertull. in Libro de Baptis. Cap. XVII., ubi ita inquit: *Superest ad concludendam materiolam de observatione quoque dandi & accipiendi Baptismum commonefacere*. *Dandi quidem habet jus Summus Sacerdos*, *qui Episcopus est dehinc Presbyteri*, *& Diaconi*, *non tamen sine Episcopi auctoritate*, *propter Ecclesiæ honorem*, *quo salvo*, *salva pax est*; *alioquin etiam laicis jus est*. Et mox: *Proinde & Baptismus æque Dei census ab omnibus exerceri potest*; *sed quanto magis laicis disciplina verecundiæ & modestiæ incumbit*, *cum ea majoribus competat*, *ne sibi assumant dicatum Episcopi officium Episcopatus*. Quod aliquis etiam inter laicos, quibus in casu necessitatis jus est ad baptizandum, ordo servari debeat, conjici potest ex eodem Tertulliano in citato loco, ubi loquens de eo argumento cum laico, sic ait: *Sufficiat scilicet in necessitatibus*, *ut utaris*, *sicubi*, *aut loci*, *aut temporis*, *aut personæ conditio compellit*. *tunc enim constantia succurrentis excipitur*, *cum urget circumstantia periclitantis*.

II. Veterum rituum tenax, & custos S. Carolus, in suo Concilio Provinciali Mediolanensi I. Constitutionum Parte II. eo Capite, *Quæ pertinent ad Baptismi administrationem*, postquam vetuit, baptizari infantem domi, ita mox subdit: *Permissa est tamen*, *si instet periculum*, *facultas baptizandi in privatis ædibus Sacerdoti*, *vel*, *si is absit*, *alteri Sacris initiato*, *vel si non adfuerit*, *laicis*, *primo mari*, *aut demum feminæ*, *qui recte noverint veram Baptismi formam*, Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; *quibus verbis nihil prorsus ab ipsis addendum*, *vel detrahendum esse*, *crebro populum suum Parochus admoneat*. Cum sæpe autem contingat, ut a laicis administretur Baptismus, in casu scilicet necessitatis, hinc & sæpe Sacræ Synodi, ac Episcopi id ipsum, quod a laudato I. Con-

Concilio Provinciali Mediolanensi statutum est, præscripsere. Synodus Londinensis anno Christi MCCXXXVII. habita, Cap. III. ita quidem ait: *Statuimus insuper, ut Parochiales Presbyteri formam Baptismi firmiter addiscentes, eam parochianis suis frequenter exponant in diebus Dominicis in vulgari, ut, si articulus necessitatis emergat, eam sciant, & valeant observare; quæ utrum servata fuerit, inquirant postmodum diligenter*. Idem præscribit Provincialis VI. Synodus Beneventana anni MCCCLXXIV. Tit. IV. Capite V. his verbis: *Districte præcipimus, ut Presbyteri frequenter admoneant, & instruant plebem suam, ut, cum ex necessitate, ut prædictum est, aliquem baptizari contigerit, hanc formam in traditione ipsius Baptismi cum diligentia studeant observare, scilicet ut infantem ter mergendo in aquam, baptizans dicat sic*: Petre, *vel* Martine, *vel* Ugo, Ego baptizo te in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *Si tamen una tantum immersio facta fuerit, erit nihilominus baptizatus*. Sed de unica, vel trina in Baptizando immersione jam suo loco abunde dixi. Ceterum nihil frequentius in Conciliis antiquioribus, recentioribusque, atque in Episcoporum Statutis occurrit, quam ut Parochi subditos suos mares, ac feminas, sedulo instruant de materia, & forma Sacramenti Baptismi materna lingua pronuncianda, uti videre est in editis anno MCCXVII. Constitutionibus Richardi Episcopi Sarum, Capite XVI. & in aliis plurimis, quas non opus est hic recensere.

III. Obstetrices præsertim baptizandi rationem docendas esse a Parochis, expresse mandat Concilium Provinciale Mediolanense II. Constitutionum Parte II. Capite, *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*, ubi sic inter alia inquit: *Baptizandi formulam ipse*, Parochus scilicet, *non solum, ut primo Provinciali Concilio jussum est, populo generatim, sed etiam privatim, ac præcipue obstetricibus, in Ecclesia tamen, plane ostendat, ac tradat; quam etiam an illæ recte teneant, aliquando eodem loco recte videat, ac diligenter quærat*. Rursus in Concilio Provinciali V. ubi recenset quæ ad Baptismum pertinent, hæc de obstetrice statuit: *Quæ autem probata est, cum baptizabit, curet, quoad ejus fieri potest, ut duæ saltem mulieres, ac mater præsertim, si potest, præsentes adsint, quæ in baptizando verba ab ea prolata audiant*. Tum vero mox: *Parochus vero, cum perquiret ex Decreto Provinciali, an infans baptizatus sit, diligenter obstetricem, & testes etiam de verbis prolatis interroget; ut sibi constet, an Baptismi forma recte adhibita sit, an vero secus, quamobrem oporteat infantem a se baptizari*. Sed de his passim loquuntur Acta Ecclesiæ Mediolanensis a S. Carolo ordinata, ex quibus etiam addiscimus, quod alias monet hic noster §. & Catechismus Concilii Tridentini, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. XXIV. obstetricibus ipsis, quæ baptizare consueverunt, formamque Baptismi tenent, necessitate urgente, baptizare permissum esse, *etiam præsente laico, qui hujus Sacramenti conficiendi plane ignarus, rudisque sit*. Atque hæc & alia scitu digna de obstetricibus legere est in Actis laudatis, & Parte IV. in Rubricis, seu Instructionibus, *De Baptismi administratione*.

IV. At vero, ut habet hic noster §. obstetrix, seu alia femina, non modo laico in baptizando, ubi necessitas urgeat, præfertur, & is nesciat Baptismi formam, verum etiam ubi *pudoris gratia deceat, feminam potius, quam virum baptizare infantem non omnino editum*. Porro quanta cautio olim in Baptismo adhiberetur, ne sacri Ministri, vel ex conspectu baptizandarum mulierum ignem conciperent, vetus Ecclesiæ disciplina nos docet. Quodcumque enim officium in illius Sacramenti susceptione obiri poterat, Diaconissis credebatur, præsertim nudatio, qualiscumque demum ea esset, de qua re nonnihil diximus nostro I. Tomo Conciliorum in Commentario ad Canonem XIX. Concilii I. Niceni. seorsim a viris baptizabantur feminæ, tum quoad tempus, ut diserte habent antiqui Romani Ordines, qui primo mares, deinde feminas sacro Baptismo lustratas docent; tum etiam quoad locum. quandoquidem pars feminarum, ut S. Augustinus tradit Lib. XXII. *De Civitate Dei*, Cap. VIII. idest, pars, in qua feminæ baptizabantur, erat alia a parte virorum. nec tantum hoc modo consulebatur honestati in conferendo feminis Baptismo, quæ cautio etiam laicos spectare poterat, verum alia quoque ratione proprius pertinente ad sacros homines, quam late, eruditeque enarrat Raynaudus in celebri Dissertatione, *De sobria alterius sexus frequentatione per Sacros, & Religiosos homines*, Cap. VIII. ubi varias Patrum cautiones recenset, quibus Sacramenta feminis administrabantur, ut sacrorum hominum consuleretur indemnitati.

§. XV.

Pater, aut mater propriam prolem baptizare non debent, præterquam in mortis articulo, quando alius non reperitur, qui baptizet; neque tunc ullam contrahunt cognationem, quæ Matrimonii usum impediat.

COMMENTARIUS.

I. QUod in hoc §. statuitur, jam olim in variis Conciliis, & Ritualibus fuerat præscriptum, confirmatumque variis argumentis a Theologis passim, præsertim vero ab omnium Principe S. Thoma Aquinate, cujus doctrinam probavit inter alias Beneventana VI. Provincialis Synodus Tit. IV. Capite V. ubi hæc habet: *Si autem masculi præsentes non fuerint, a circumstantibus feminis baptizetur, etiam a patre, vel matre, si alii non fuerint, a quibus valeat baptizari; sed quamdiu alii fuerint, a patre, vel matre nullatenus baptizetur*. Sed notatu digna sunt, quæ mox subjicit, quibus quidem magis magisque §. noster explicatur: *Et si ex necessitate a patre proprio, vel a matre infans fuerit baptizatus, Matrimonio inter eos in sua fir-*

mi-

mitate manente, nulla propter hoc injungatur pœnitentia baptizanti, qui ex hoc debet potius commendari. Pergit Synodus aliaque docet, quæ censui hoc loco referre: *Si vero malitiose pater, vel mater baptizaverit, vel in Catechismo, seu in Confirmatione tenuerit infantem proprium, vel infantem uxoris suæ ex alio viro procreatum, Matrimonio, ut dictum est, in suo robore permanente, ad nos mittatur, vel Episcopum suum, de tanto excessu pœnitentiam suscepturus. Si autem casu, vel ignorantia id acciderit, non sunt in aliquo puniendi; ne forte propter imperitiam laicorum infans absque forma debita baptizetur.*

II. Parentes non posse filium suum baptizare, nisi necessitas urgeat, neque alii præsentes sint, qui apti sint ad Baptismum illi administrandum, monuit jam S. Carolus in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, sic inquiens: *Parentes autem omnino caveant, ne liberos suos baptizent absque manifesta necessitate, cum scilicet alii quoquo modo apti non adsint, & periculi urget necessitas.* Quod vero tandem edicit noster §. nullam tunc contrahi a parentibus cognationem, quæ usum Matrimonii impediat, decisum jampridem fuit a Joanne Papa VIII. qui ita scripsit ad Episcopum Lemovicensem, qui separandum ab uxore judicarat virum, quod necessitatis causa filium suum baptizasset: *Dicimus, dimittendam non esse, & inculpabile judicandum, quod necessitas intulit. Nam hoc baptizandi opus laicis fidelibus juxta Canonicam auctoritatem, si necesse fuerit facere, libere conceditur. Unde si supradictus genitor filium suum corpore morientem aspiciens, ne animam perpetua morte pereuntem dimitteret, sacri unda Baptismatis lavit, ut eum de potestate auctoris mortis, & tenebrarum eriperet, & in Regnum Christi jam regnaturum sine dubitatione transmitteret, bene fecisse laudatur; & icciro suæ uxori sibi jam legitime sociatæ impune, quandiu vixerit, judicamus manere conjunctum.* Relata est hæc Responsio a Gratiano in suo Decreto in Canone *Ad limina*, Causa XXX. Quæstione I. & apud alios Canonum Collectores.

De baptizandis parvulis.

§. XVI.

Opportune Parochus hortetur eos, ad quos ea cura pertinet, ut natos infantes, sive baptizandos, sive baptizatos, quamprimum fieri poterit, & qua decet Christiana modestia, sine pompæ vanitate deferant ad Ecclesiam, ne illis Sacramentum tantopere necessarium nimium differatur cum periculo salutis, & ut iis, qui ex necessitate privatim baptizati sunt, consuetæ cæremoniæ, ritusque suppleantur, omissa forma, & ablutione.

COMMENTARIUS.

I. De Baptismo infantium, seu parvulorum, idest eorum, qui per ætatem ratione nondum utuntur, ut recte notavit Estius in IV. Sententiarum, Distinctione IV. §. XXIII. varii extiterunt olim, atque adhuc extant errores, aliis prorsus negantibus eos baptizari licere, aliis id permittentibus quidem, sed negantibus, utilitatem aliquam inde parvulis accedere; aliis denique, licet utilitatem agnoscant, necessitatem tamen ejus abnuentibus. Nam præter Anabaptistas, qui prorsus tollunt infantium Baptismum, atque eos etiam baptizatos in adulta ætate rebaptizant, Calvinistæ esse illum necessarium negant. Pelagiani quidem valere parvulis Baptismum dixerunt, non ad vitam æternam, quam iis etiam absque Baptismo promittebant, sed ad Regnum consequendum, propter illud, quod scriptum est, Joannis Cap. III. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei.* Fuerunt & alii perperam de Baptismo parvulorum sentientes, ut Hierachitæ, qui omnem salutis spem parvulis etiam baptizatis adimebant; eo quod certare nequeunt, cum scriptum sit: *Non coronabitur, nisi qui legitime certaverit*; de quibus vide S. Epiphanium Hæresi LXVII. & Fidiani, qui in octavum usque diem Judaico more Baptismum differri volebant; contra quos agit S. Cyprianus Epistola LIX. Teste Bellarmino, Lib. I. *De Sacramento Baptismi*, Cap. VIII. Sociniani, qui Transilvaniam incolebant, *anno MDLXVIII. duos Libros ediderunt contra Trinitatem, & Incarnationem Domini, & in fine eorum Librorum addiderunt XXXVI. argumenta contra Baptismum parvulorum.*

II. His aliisque id genus erroribus e diametro opposita est Fides Catholica, quæ docet, valere collatum parvulis, infantibusque Baptismum. Infantes siquidem Regno Cælesti percipiendo idonei sunt, dicente Christo Domino Lucæ Cap. XVIII. *Sinite, parvulos venire ad me, & nolite vetare eos: talium est enim Regnum Cælorum.* Vox hæc *parvulos* mystice sumpta humiles quidem significat, sed ad literam de iis, qui ætate parvuli sunt, intelligenda est: vox hæc altera *venire*, stricte accepta, de iis tantum vera est, qui per se ipsos accedunt; at hic late sumitur, diciturque de illis, quibus nondum erat ambulandi facultas, juxta illud ejusdem Lucæ: *Offerebant autem & ad ipsum infantes*: cum autem infantes sine Baptismo Regnum Cæleste consequi non possint, juxta illud Christi Domini Oraculum apud Joannem, Cap. III. *Nisi quis renatus fuerit ex aqua, & Spiritu Sancto, non potest introire in Regnum Dei*; hinc est, quod ipsi infantes, parvulique, æstimati semper fuerint recipiendo Baptismo idonei, ut patet ex constanti Ecclesiæ Traditione, cujus inter alios testis est Origenes Scriptor secundi Sæculi Ecclesiæ, Lib. V. in Epistolam ad Romanos, sic inquiens: *Ecclesia ab Apostolis traditionem suscepit etiam parvulis Baptismum dare*: quibus verbis nihil hanc in rem afferri luculentius potest.

III. Origeni suffragatur S. Cyprianus in Epistola LIX. ad Fidum, in qua probare volens, concedendam esse infantibus regenerationis gratiam,

tiam, post adducta ex Actibus Apostolorum, Cap. x. illa S. Petri verba, *Dominus mihi dixit, neminem hominem communem dicendum, & immundum*, ita plane argumentatur pro infantibus baptizandis: *Ceterum si homines impedire aliquid ad consecutionem gratiæ posset, magis adultos, & provectos, & majores natu possent impedire peccata graviora. Porro autem, si etiam gravissimis delictoribus, & in Deum multum ante peccantibus, cum postea crediderint, remissa peccatorum datur, & a Baptismo, atque a gratia nemo probibetur; quanto magis probiberi non debet infans, qui recens natus nihil peccavit, nisi quod secundum Adam carnaliter natus contagium mortis antiquæ prima nativitate contraxit, qui ad remissam peccatorum accipiendam hoc ipso facilius accedit, quod illi remittuntur, non propria, sed aliena peccata?* Totum fere hunc locum descripsit S. Hieronymus in fine Libri III. adversus Pelagianos, ut eorum errorem de Baptismo parvulorum refelleret; sed apud Hieronymum legitur *remissio* pro *remissa*. Legenda integra Cypriani Epistola, in qua mentionem facit Concilii, quod habuit Carthagine de infantibus baptizandis, in ejusque sententiam LXVI. Episcopi in Concilium, cui ipse præerat, coacti, unanimi voce consenserunt, eoque consensu non rem novam, sed præcedenti usu receptam probarunt.

IV. Ex ipso Concilio & illud patet, quam longe a vero aberraverint Pelagiani, qui parvulis ad remissionem peccatorum, Baptismum nequaquam esse necessarium, ore sacrilego contendebant; quos merito propterea anathemate percussit celebrata ineunte V. Sæculo Synodus Milevitana, Can. II. *Placuit, ut quicumque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, anathema sit*. Atque hoc Dogma, quod Milevitani Patres confirmarunt, S. Augustinus Libro X. *De Genesi*, Cap. XXIII. ad Apostolorum, non institutionem, sed traditionem refert: *Consuetudo*, inquit, *Matris Ecclesiæ in baptizandis parvulis nequaquam spernenda est, nec ullo modo superflua deputanda, nec omnino credenda, nisi Apostolica esset traditio*. Tam altas autem ubique ea consuetudo Sæculo ipso V. radices egerat, ut Pelagiani, quamvis peccatum originale negarent, eam tamen accurate servari voluerint, ipsique servaverint. Ceterum hæreticorum veterum æque, ac recentiorum de ipso infantium Baptismo errores novissime sub diro anathemate damnavit Tridentina Œcumenica Synodus, Sessione VII. *De Baptismo*, Can. XII. *Siquis dixerit, neminem esse baptizandum, nisi ea ætate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo, anathema sit*. Et Can. XIII. *Siquis dixerit, parvulos, eo quod actum credendi non habent, suscepto Baptismo, inter Fideles computandos non esse, ac propterea, cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos, aut præstare omitti eorum Baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola Fide Ecclesiæ, anathema sit*.

V. Circa infantium Baptismum in eo jam olim erravit memoratus superius Fidus in Africa Episcopus, quod contenderet, *intra secundum, vel tertium diem, quo nati sint, constitutos baptizari non oportere, & considerandam esse Legem Circumcisionis antiquæ, ut intra octavum diem eum, qui natus est, baptizandum, & sanctificandum non putaret*. Hoc fundamentum egregie subvertit S. Cyprianus scripta ad Fidum nomine Concili Epistola LIX. in qua eam opinionem erroneam pluribus refellit; ejusque Epistolæ non modo meminit S. Hieronymus, ut supra dictum est, verum etiam S. Augustinus in Libro, *De gestis Pelagii*, Cap. XI. & Lib. IV. contra duas Epistolas Pelagianorum, Cap. VIII. & in Sermone CCXCIV. novæ editionis. Ceterum octavum diem ad baptizandos infantes commendare videtur S. Ambrosius, non quidem propter necessitatem, & considerationem Legis Circumcisionis antiquæ, ut putavit Fidus, a S. Cypriano merito correctus, sed propter mysterium. Scribens enim ad Horontianum Epistolam XLIV. novæ editionis, præsenti de argumento sic loquitur: *Qui autem octavo die regenerationis sortitur mysteria, consecratur per gratiam, & ad hæreditatem Regni Cælestis vocatur*. Atque ita S. Gutlacus octavo nativitatis die baptizatus legitur apud Ordericum Vitalem Lib. IV. Historiæ. Teste Allatio Lib. III. *De consensu Ecclesiæ Occidentalis, & Orientalis*, Cap. VIII. num. II. Græci infantes suos octavo ab ortu die baptizant.

VI. Protrahi quoque infantium baptismum usque ad quadragesimum diem, nisi scilicet mors immineat, a Christianis Indiarum populis, ex testimonio Josephi Indi docet Martene, Lib. I. *de antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo VIII. num. X. ubi etiam ex aliorum testimonio eum ritum servari ait a Moscovitis, & in tota Chaldæorum Ecclesia, in qua infantium baptismus differtur quidem ad quadragesimum diem, si sint masculi, si vero feminæ, ad octogesimum. In Ecclesia etiam Latina servatam fuisse, alicubi saltem, hanc disciplinam baptizandi infantem quadragesimo die a nativitate, addiscimus ex Vita S. Amandi Trajectensis Episcopi, qui, ut scribit ejus Auctor Baudemundus Elnonensis Monachus, Sigebertum Dagoberti Regis filium dies a nativitate non plus habentis, quam circiter quadraginta, baptizavit. Sed hæc, aliaque exempla dilati Baptismi infantium, nisi mors immineat, improbare non audemus, præsertim vero, ubi ex aliqua rationabili causa Ecclesiæ Pastores eam dilationem permitterent. Porro notatu dignum censeo, quod de collato a S. Amando Baptismo Dagoberto in citata ejus Vita legitur, scilicet quod cum S. Amandus benedicens eum, Catechumenum faceret, & *finita oratione, nemo ex circumstante multitudine respondisset*, Amen; *aperuit Dominus os pueri, atque, audientibus cunctis, clara voce respondit*, Amen.

VII. Sed hoc obiter dicto, S. Gregorius Nazianzenus auctor est quidem, ut citra periculum Baptismus infantium ad tertium annum differatur. Sic enim inquit in sua Oratione in Sanctum Lavacrum: *Quid vero de infantibus, qui neque quid gratia, quidve sit pœna, cognoverunt, num & eos baptizemus? Maxime quidem, si periculum aliquod imminet. De aliis vero consilium do, ut triennium expectent, aut paulo minus, seu plus, ut & quid mysticum audire, & respondere possint, & si non perfecte, attamen figuraliter, intelligant, &c.* Atque ita S. Euthymius, teste Cyrillo Scytopolitano, triennis ab Ottreo Melitinensi Episcopo baptizatus est. Plura alia hujus rei monumenta afferre supervacaneum censeo, unumque illud hoc loco adnotandum velim, perperam niti hæreticos Anabaptistas monumentis ipsis

sis, ut Catholicum dogma impugnent de Baptismo infantium. neque enim S. Gregorius Nazianzenus, asserit irritum esse Baptisma infantibus datum, ex eo quod suaserit, ut ad triennium, nisi tamen urgeret necessitas, differretur. Quicquid sit de privata Nazianzeni opinione, varia argumenta, quibus probatur, recte baptizari infantes, recensuit inter alios Catechismus Tridentini Concilii Parte II. *De Baptismi Sacramento*, Parte II. num. XXXII.

VIII. Porro nunc demum propter frequentia, quę ex mora oriri solent, pericula, statim ut orti sunt parvuli, eodem, aut altero post, die ad Ecclesiam baptizandi deferuntur, extantque plures ea de re Leges Ecclesiasticæ, quæ vetant, diutius Baptismum differri. Omissis variis Conciliis allatis a Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo VIII. num. XI. Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni MCCCLXXIV. Tit. IV. Cap. V. sic inter alia statuit: *Puer igitur, quamcitius poterit, baptizetur, ad quod Sacerdotes populum inducant; & hoc propter tria. primo propter imbecillitatem naturæ, quia de facili mori posset, & damnaretur. secundo propter infestationes dæmonum, qui non habent tantas infestationes in pueris baptizatis, neque quantum ad nocumenta spiritualia, neque quantum ad nocumenta corporalia. tertio, quia in pueritia facilius homo inducitur, & assuescit in his, quę sunt Christianæ Religionis, & fortius inhæret*. Ex nostro §. nullus quidem præscriptus est dies, quo infantes recens nati baptizari debeant, sed solum mandat, *ut, quamprimum fieri poterit*, baptizentur; standumque censeo locorum consuetudini ab Episcopis probatæ, vel eorum de ea re Statutis. Certe Concilium Provinciale I. Mediolanense, Constitutionum Parte II. in eo Capite, *Quæ pertinent ad Baptismi administrationem*, diserte jubet, ut *natum infantem ii, quorum est ea cura, ante nonum diem ad suscipiendum Baptismum in Ecclesiam deferendum curent; quod si neglexerint, excommunicationis pœnam subeant*. Ceterum in Diœcesibus Galliæ communiter prohibetur Baptismus ultra tres dies, ut testatur Genettus Tomo III. Theologiæ Moralis, Tractatu II. *De Sacramento Baptismi*, Cap. IV. Quæstione IX. Et in Concilio Provinciali Beneventano anni 1693. Tit. XXXVI. Cap. VIII. ac in aliis pluribus nostræ Italiæ recentioribus statutum est, ut Baptismus ultra tertium diem non protrahatur; quod tamen intelligendum est, si id quidem sine periculo fieri poterit.

IX. Sapientissime autem hic idem noster §. statuit, ut opportune Parochus hortetur eos, ad quos ea cura pertinet, ut natos infantes baptizandos, *qua decet, Christiana modestia, & sine pompæ vanitate deferant ad Ecclesiam*. Decet enim quammaxime, ut præsertim Baptismatis Sacramento, in quo sæculi pompis ex pervetusto Ecclesiæ ritu abrenunciari solet, debitus cultus Religionis Christianæ a mundanis vanitatibus alienæ tribuatur. Cui disciplinæ inhærens S. Carolus in suis, *De Baptismi administratione*, Instructionibus, inter alia Parocho mandat, ut *sine ullo pompæ ornatu, sed simplici amictu* infantem baptizandum deferri ad Ecclesiam præmoneat. Sed notandum potissimum est, quod mandat in Provinciali V. Concilio Mediolanensi, Cap. *Quæ ad Baptismum pertinent*, ubi sic inquit: *Quoniam in Baptismo unusquisque pie, ac religiose pollicetur operibus satanæ renunciare, ejusque pompas deserere, id Parochus, cum usuvenerit, populum doceat, præsertimque Baptismi tempore præmoneat, non solum quo modo, & quam simplici amictu ad illum infans deferendus sit, sed quam religiosa in Deum pietate, quam humili spiritu, & quanta etiam vestitus moderatione compatres, commatresve adesse debeant*. Tum etiam mox subjicit: *Nec vero ullum, vel ornamentum, vel aliud quidquam, quod mundi hujus pompam præseferat, adhiberi patiatur*. Cujus rei hanc notabilem rationem docet: *Cum minime consentaneum sit, in ipso vitæ Christianæ ingressu, statim iis rebus studeri, quibus potissimum solemni sponsione renunciatur*. Teste Barrufaldo in Commentario ad hunc §. num. 8. *in Civitate Ferrariæ baptizandus infans rheda ad Ecclesiam defertur, obstetrice, & nonnullis feminis de familia puerperæ concomitantibus, & præcipue virginibus. si vero rheda de facili haberi non possit, infans inter ulnas puellæ virginis defertur, velo serico, vel lineo varicolori coopertus, juxta consuetudinem, vel facultates parentum infantis; in quo casu obstetrices æmulatione pugnant: propria enim, & ditiori, seu pretiosiore supellectile utuntur in cooperiendis infantibus pauperum, tempore quo ad Ecclesiam deferuntur*.

X. Cautum est denique ex nostro §. ut qui ex necessitate privatim baptizati sunt domi, ad Ecclesiam etiam deferantur, ut iis consuetæ cæremoniæ, ritusque suppleantur, omissa forma, & ablutione. Atque hæc est etiam pervetusta Ecclesiæ disciplina, ob quam *Clinici*, qui ita dicti sunt, quod ægroti in lecto decumbentes baptizarentur, cum ex infirmitate convalescebant, Episcopo se se exhibere tenebantur, ut ea, quæ, cogente necessitate, prætermissa fuerant, supplerentur. Hinc Cornelius Papa in Epistola ad Fabium Antiochenum apud Eusebium Lib. VII. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. XXXV. Novatum redarguit, *quod in lecto, in quo decumbebat, aqua circumfusus Baptismum accepit .... verum morbo tandem elapsus, neque cætera, quibus post Baptismum, secundum Ecclesiæ Canonem, imbui oportuerat, acquisivit, neque Domini sigillo ab Episcopo obsignatus fuit*. Et antiquus Scriptor in Libro de Baptismo hæreticorum adversus S. Cyprianum, eidem antiquæ disciplinæ adhærens, sic inquit: *Si a minore Clero per necessitatem traditum fuerit*, nempe Baptisma, *eventum expectemus, ut aut suppleatur a nobis, aut a Domino supplendum reservemus*. Concinit autem præscripto nostri §. S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi I. Parte II. Constitutionum, Capite, *Quæ pertinent ad Baptismi administrationem*, sic inter alia inquiens: *Quod si domi baptizatus postea vixerit, omnino intra nonum ab ortu diem, vel cum primum per valetudinem licuerit, eum in Ecclesia sistant, ubi, si rectam Baptismi formam servatam esse constiterit, ei tantum ritus, ac cæremoniæ Baptismi adhibeantur*. Idem habet Parte IV. Actorum in Instructionibus, *De Baptismi administratione*. Quod vero cæremoniæ ipsæ a solo Parocho, aut de ejus, Episcopive licentia, ab alio Sacerdote, sint adhibendæ, statuit in Concilio Provinciali V. Capite, *Quæ ad Baptismum pertinent*, his plane verbis: *Nemo, nisi Parochus, aut is, cui ille, Episcopusve nominatim concesserit, in Baptismo ministrando statas solem-*

nes cæremonias adhibeat, etiamsi ob necessitatem ministret. Similia his plane statuerunt & aliæ Synodi permultæ, tum Provinciales, tum particulares post S. Carolum celebratæ.

§. XVII.

Nemo in utero matris clausus baptizari debet. Sed si infans caput emiserit, & periculum mortis immineat, baptizetur in capite, nec postea, si vivus evaserit, erit iterum baptizandus. At si aliud membrum emiserit, quod vitalem indicet motum, in illo, si periculum impendeat, baptizetur; & tunc si natus vixerit, erit sub conditione baptizandus eo modo, quo supra dictum est: *Si non es baptizatus, ego te baptizo in Nomine Patris &c.* Si vero ita baptizatus deinde mortuus prodierit ex utero, debet in loco sacro sepeliri.

COMMENTARIUS.

I. NOn posse infantem in utero matris baptizari, certa sententia est, nec ei quidquam prodesse, quod nonnulli hæretici olim sunt arbitrati, si ejus loco, matris corpus abluatur, quemadmodum Libro VI. contra Julianum diserte tradit S. Augustinus relatus in Canone CXIV. de Consecratione, Distinctione IV. & prosequitur S. Thomas, Parte III. quæstione LXVIII. Articulo XI. & novissime vero, ut alios Scriptores omittam, Sanctissimus Dominus noster BENEDICTUS XIV. *De Synodo Diœcesana*, Lib. VII. Cap. V. ubi late, docteque disputat de Baptismo collato infanti in matris utero latitanti, necnon infanti, qui aliquam sui partem ex utero matris emisit.

II. Mirum vero & illud est, quantum scilicet in ea Quæstione varient Doctores, an reserato materni uteri ostio, quod puerperii initio contingit, valide baptizetur infans, cujus corpusculum, etsi nulla sui parte in lucem prodierit, aqua nihilominus per siphunculum tingi potest. Valide eum baptizari, jam multi Theologi affirmant, negantibus ex adverso aliis, quorum longum profecto agmen, tam pro affirmativa, quam pro negativa opinione, adducit laudatus Pontifex BENEDICTUS XIV. citato loco, num. II. Opinioni affirmativæ, ejusque argumentis, nimium confisus Gabriel Gualdus in peculiari Opusculo de hac re conscripto, ac Patavii impresso anno MDCCX. & denuo anno MDCCXII. Cap. XII. num. 216. Episcopos hortatur, ut parvulos intra matris uterum adhuc occlusos, cum in vitæ discrimine versantur, & obstetricis manibus tractari queunt, omnino baptizari præcipiant. Verum quoniam ipsemet fatetur, ultimum hujus controversiæ judicium a Sede Apostolica esse proferendum, recte ait idem BENEDICTUS Pontifex citato loco, num. VI. tutius esse, ut Episcopus istud Apostolicæ Sedis judicium expectet, nec interim quidquam suis Constitutionibus inserat, quo implexæ istius Quæstionis decisionem sibi arrogasse videatur. Ad Parochos vero pertinere inquit, obstetrices instruere, *ut, cum casu evenerit, in quo infantem, nulla adhuc sui parte editum, mox decessurum prudenter timeant, illum baptizent sub conditione; sub qua pariter erit iterum baptizandus, si periculum evadat, & foras prodeat, quemadmodum post alios faciendum monet Tournely in suis Prælectionibus*, De Sacramento Baptismi, *Quæstione* III. *Articulo* III.

III. Hæc de infante intra matris uterum totaliter abdito. Quid autem de illo dicendum, qui aliquam sui partem ex utero emisit, diserte explicat hic noster §. statuitque primum, huic infanti, instante mortis periculo, si caput emerserit, Baptismum conferendum in capite, nec illum iterum repetendum sub conditione, si postea vivus prodierit: *Sed si infans caput emiserit*, inquit, *baptizetur in capite, nec postea, si vivus evaserit, erit iterum baptizandus*. Consentiunt his plane tum Synodi, tum Rituales Codices, ac omnes Theologi. Certe Concilium Trevirense anni MCCCX. Cap. CXVI. apud Martene in Thesauro Anecditorum Tomo IV. col. 268. sic habet: *Si muliere in partu laborante, infans in ventre matris tantum caput emiserit, & nasci nequeat, mox aliqua de obstetricibus aquam super caput infantis infundat, dicens*: Ego baptizo te &c. *& erit baptizatus*, Concilium Beneventanum Provinciale VI. anni MCCCLXXIV. Tit. IV. Cap. V. idem iisdem fere verbis decernit: *Muliere in partu laborante, si infans extra ventrem matris caput emiserit tantum, & in tanto periculo infans positus commode haberi nequiverit, tunc infundat aliquis, vel aliqua, de circumstantibus aquam super caput infantis, dicens*: Creatura Dei, ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen; *& erit baptizatus*. Idipsum totidem verbis docent antiqua Statuta Ecclesiæ Rutinensis Cap. VI. apud laudatum Martene Tomo IV. Anecditorum, col. 686.

IV. Addi & his possunt Rituale Sacramentorum a Cardinale Julio Sanctorio jussu Gregorii XIII. Romæ evulgatum anno MDLXXXIV. & quod monuit S. Carolus in suis, *De baptismi administratione* Instructionibus sic ad rem dicens: *Si in capite, quod primum ex utero prodiit, baptizatus est, forma recte servata, quando supervixerit, ad Ecclesiam deferatur, cui tantum reliquæ cæremoniæ adhibeantur, quæ ad solemnitatem Baptismi attinent*. Eandem doctrinam, ut alios omittam, diserte tradit Theologorum Princeps S. Thomas Parte III. quæst. LXVIII. Articulo XI. ubi hæc habet: *Ad quartum dicendum, quod expectanda est totalis egressio pueri ex utero ad Baptismum, nisi mors immineat; si tamen primo caput egrediatur, in quo fundantur omnes sensus, debet baptizari, periculo imminente, & non est postea rebaptizandus, si eum perfecte nasci contigerit*. Tum vero mox subjicit: *Et videtur idem faciendum, quæcumque alia pars egrediatur periculo imminente. Quia tamen in nulla exteriorum partium integritas vitæ ita consistit, sicut in capite, videtur quibusdam, quod propter dubium, quacumque alia parte corporis abluta, puer post perfectam nativitatem sit baptizan-*

zandus sub hac forma: Si non es baptizatus, ego te baptizo &c.

V. Ex recitata S. Thomæ doctrina jam & illud habemus, quod secundo loco statuit noster §. *At si aliud membrum emiserit, quod vitalem indicet motum, in illo, si periculum impendeat, baptizetur, & tunc si natus vixerit, erit sub conditione baptizandus &c.* Huic Statuto inhæsit etiam S. Carolus loco citato, sic inquiens: *Si fœtus ex utero matris, quæ in partu periculose laborat, vel manu, vel pede, vel aliqua parte extans, ob necessitatem in ea ipsa parte ab obstetrice baptizatus est, cum superstes erit, sub eadem conditione baptizetur, adhibitis cæteris Baptismi cæremoniis.* Jam longe ante S. Carolum Guillelmus Episcopus Biterrensis in suis Statutis Synodalibus, num. x. apud Martene Tomo v. Anecdotorum col. 644. validum dixit Baptismum, non modo, cum caput, verum cum quæcumque alia corporis pars ex utero emersit, aqua lustratur: *Præcipimus*, inquit, *moneri populum, quod si in ipso partu mulieris immineat grande periculum, ipsa muliere laborante in editione partus, & caput, manus, vel alia pars infantis appareat, quod in illa baptizetur, & censeatur baptizatus.* At vero citata antiqua Statuta Ecclesiæ Rutinensis in Aquitania, ratum dumtaxat habent Baptismum in capite, non vero in alio quovis membro collatum: *Si vero non caput, sed aliud membrum, & super illud membrum aquam effundendo, prædicto modo fuerit baptizatus, & postea vivus natus fuerit, non judicamus, talem esse baptizatum.* Concilium Trevirense superius laudatum asseri a quibusdam ait, baptizari quidem valide infantem, *si major corporis pars, præter caput, appareat; secus, si minor, solus pes, vel sola manus appareat; quod si fiat, nihil agitur;* assignatque hanc rationem: *Cum enim partus tunc non nascatur, nec tunc etiam renasci potest.* Concilium Beneventanum etiam superius allegatum, fatetur quidem, a quibusdam teneri, hujusmodi infantem esse baptizatum, sed diserte ait, se, talem minime esse baptizatum, judicare; præcipit tamen, *ad cautelam, ut baptizetur eo modo, quo dictum est de illis, de quibus est dubium, an fuerint baptizati.*

VI. Quicquid sit de varietate in hanc rem opinionum Episcoporum, Theologorumque, curare id solum Episcopi debent, quod sapientissime citato superius loco admonet BENEDICTUS XIV. nempe, *ut Parochi, cæterique, quorum interest, illud exacte exequantur, quod in Romano Rituali præscribitur.* Id quod optime animadvertit Girbertus Consultationum Canonicarum Tomo II. Consultatione xxii. *De Baptismo*, ubi Synodos affert Rituale Romano conformes, ejusque vestigiis inhærentes. Cæterum recte & illud decrevit noster §. ut si infans non in capite, sed in alio membro, quod emerserit, baptizatus sub conditione, ut dictum est, *deinde mortuus prodierit ex utero, debeat in loco sacro sepeliri;* quia scilicet, ut ad hunc nostrum §. notavit Barrufaldus num. 21. *in dubio favorabilior pars est amplectenda, seu dubia in benigniorem partem resolvenda, ut docent communiter Doctores.* Opportune autem mox etiam subdit, quod in nostro casu licet Baptismus fuerit dubius, tanquam collatus in membro, quod non sit caput, attamen ratio stat pro baptizato, qui non debet defraudari bono spirituali a sepultura sibi proveniente; ad quam sacram sepulturam jus cœpit habere tunc quando dignus factus fuit, ut ablueretur aqua Baptismali: aliter ad nihilum valeret illa ablutio, & fuisset frustranea, imo clare declararetur, hominem nullo modo baptizatum fuisse, si post talem Baptismum moriens, non fieret dignus Ecclesiastica sepultura.

VII. Porro illud summopere attendendum, quod docet hic idem noster §. neminem scilicet baptizari debere, nisi vitalem indicet motum. non enim mortui baptizari possunt, licet olim eo Presbyteros quosdam Africæ pepulerit ignorantia, ut mortuos ipsos salutaribus aquis abluerent; quod tamen merito damnarunt Patres Concilii Carthaginensis III. anno CCCXCVII. Can. vi. *Cavendum est*, inquiunt, *ne mortuos baptizari posse Fratrum infirmitas credat*, sive, ut habet Codex Canonum Ecclesiæ Africanæ, Cap. xviii. *Ne jam mortuos homines baptizari faciat Presbyterorum ignavia.* Huic errori affinis fuit & ille, qui vel primis Christi Sæculis in Ecclesia invaluit, cum quidam, male intellecto illo Apostoli loco in Epistola I. ad Corinthios, cap. v. *Alioquin quid facient, qui baptizantur pro mortuis, si omnino mortui non resurgunt*, pro amicis suis sine baptismo defunctis denuo tingebantur, id in primis Tertulliano testante in Libro, *De resurrectione carnis*, cap. xlviii. signantius vero Libro v. contra Marcionem, cap. x. quem errorem Cerinthianis tribuit S. Epiphanius Hæresi xxviii. Marcionitis Chrysostomus in Homilia xl. in I. ad Corinthios, ubi quo ritu hunc baptismum peragerent, his verbis describit: *Cum quis apud ipsos non initiatus obit, unum aliquem sub mortui lectum recondunt; mortuum circumstant, alloquuntur, rogant, velitne baptizari: Deinde cum nihil respondeat, is qui subtus latet, pro illo respondet, baptizari velle: eum deinceps pro mortuo baptizant, sic, quemadmodum in scena fieri solet, ludentes.* Ceterum recitatum Apostoli locum de iis intelligit Estius, qui in ægritudine constituti baptizabantur, quibus scilicet cum brevissima vita superesse videretur, baptizari petebant, ut sibi post mortem prodesset baptismus, quem pro seipsis mortuis potius, quam vivis, accipiebant. Atque hos in antiquis Pontificalibus Libris baptizari ad succurrendum dictos fuisse, notavit Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo xvi. num. iv.

VIII. Obsoletis vero antiquis erroribus baptizandi vivos pro mortuis, vel mortuos ipsos, postremis hisce temporibus jam alius abusus invaluit, baptizandi infantes mortuos sub quibusdam falsis, ac procuratis reviviscentiæ signis, de quibus loquitur Philippus Lingonensis Episcopus in sua Synodo, quam celebravit anno MCDLII. *Multoties*, inquit, *infantes, qui nascuntur, & quibus non est vita, aut anima, per aliquot ignaros baptizantur, qui credunt, vitam, & animam habere, quia videntur moveri ad motum ignis, & propter calorem, qui solet fieri circa tales pueros in certis Ecclesiis, seu locis piis nostrarum Civitatis, & Diœcesis, in quibus consueverunt tales deferri, sub spe, quod per intercessionem, & merita Sanctorum, vitam, & animam recuperent. Statuimus, & ordinamus, quod de cætero nullus tales infantes præsumat baptizare, nisi constet per evidentia signa, quod infans de se ipso moveatur, non autem propter calorem ignis, aut alterius accidentis.* Sane fusius eandem

dem rem narrat Guido itidem Lingonensis Episcopus, ubi in Synodo, quam habuit anno Christi MCDLV. prædecessoris Constitutionem renovans, abusum iterum damnavit, sic inquiens: *Constitutionem nostri prædecessoris renovantes damnamus, & penitus reprobamus abusum illum, quo passim, & indifferenter temporibus retroactis fuerunt infantuli ex utero matrum suarum suffocati, qui vulgariter dicuntur mortui nati, quorum etiam aliqui fuerunt ad Ecclesiam delati certis diebus, ac noctibus, coram Imaginibus Sanctorum appositi a principio frigidi, & tamquam baculus rigidi, sed per ignem carbonum, & quandoque cereorum, ac lampadum accensarum, molles effecti, in quibus color rubeus ad tempus, & sanguis fluens a naribus apparuit. Quorum etiam aliqui sudare super orificio stomachi visi sunt, & venas temporales, & frontis, ac circa collum aliquantisper movere, alterum oculorum aperire, & claudere, flatum a naribus calidum emittere, a quo plumæ naso impositæ assuffiantur: persusi sacri Baptismatis unda, deinde in Cœmeteriis Ecclesiasticis fuerunt tumulati. Hos igitur, & similes abusus de cætero sub excommunicationis pœna, & emendæ arbitrariæ per nostram Civitatem, & Diœcesim districtius fieri prohibentes. Inhibentes, ne Sacramentum aliquibus conferatur, nec etiam in Ecclesiastico Cœmeterio tumulentur aliqui, quos verisimiliter constiterit vita naturali, aut miraculosa caruisse*. Plura scitu digna adversus hunc abusum videri possunt apud BENEDICTUM Papam XIV. Lib. VII. *De Synodo Diœcesana*, cap. VI. num. XI. & seqq. Ex quibus omnibus constat, quod & ex nostro §. addiscimus, illum dumtaxat valide, liciteque in casu necessitatis absque præscriptis cæremoniis baptizari, qui vitalem indicet motum, ac naturalem.

§. XVIII.

Si mater prægnans mortua fuerit, fœtus quamprimum caute extrahatur, ac si vivus fuerit, baptizetur; si fuerit mortuus, & baptizari non potuerit, in loco sacro sepeliri non debet.

COMMENTARIUS.

I. Quod in hoc §. statuitur de matre prægnante mortua, ut fœtus quamprimum caute extrahatur, ac si vivus fuerit, baptizetur, jam clarius, fusiusque explicatum habemus in variis Synodis, ac Ritualibus. Cum enim summum discrimen immineat proli sine baptismo obeundi, si mulier gravida, priusquam pariat, moriatur, monuit jampridem Synodus Coloniensis anni MCCLXXX. Can. IV. *ut si certum sit, quod mulier prægnans moriatur, teneatur os ejus apertum, & cum magna cautela uterus ejus aperiatur; & si infans vivus fuerit, educatur, & baptizetur*. Hoc ipsum longe clarius præscriptum legimus in Concilio Provinciali VI. Beneventano anni 1374. Tit. IV. Capite V. his verbis: *Quia frequenter contigit, mulierem in puerperio decedere, & partus in maternis visceribus adbuc creditur esse vivus, tunc ex quo pro certo mulierem in puerperio decedere constiterit, si partum credant vivere obstetrices, opposito statim & subito post mortem baculo in ore mulieris, ut sic infans cito spiramen recipiat, aperiatur mulier mortua per aliquam partem sine mora, ut partus, si vivus fuerit, baptizetur*. Ut vero quilibet se se ad hanc incisionem peragendam promptiorem exhibeat, edicit mox, *ut quicumque aperiendo mulierem, partum procurabit paptizari, in remissionem sibi proficiat peccatorum; & hoc per Ecclesias annis singulis publicetur*. Tum vero paulo post opportune, recteque admonet, ut *caveant quicumque, quod aliter, nisi mortua muliere, non fiat incisio, seu aperitio, quantumcumque sit periculum perdendi infantem, quia potius est infantem perire, quam homicidium in matre committere; non enim sunt facienda mala, ut eveniant bona*. His plane concinit Synodus Lingonensis anni MCDIV. quæ non modo eam incisionem probat, verum etiam iis, qui ad tam pium opus incidendi mox mortuæ matris uterum, in quo infans moveri sentitur, & ipsum extrahendi, & baptizandi consilium, & juvamen præstiterint, xl. dies de injunctis pœnitentiis relaxat.

II. Consentit plane & nostro §. S. Carolus Parte IV. Actorum, in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, ubi agit de iis, quæ Parochus curet, cum timetur de partu, sic inter alia statuens: *Si quando autem mulier in partu obierit, hoc fieri admonebit, ut uterus aperiatur, indeque fetus eductus, si vivit, quam primum baptizetur; id vero magna cautione fiat, ut & is vivus ex utero extrahatur, & tunc in primis, cum mater vere mortua est, ne pro salute filii mater occidatur*. Hoc idem præscribunt, ut alia omittam, Rituale Cardinalis Sanctorii Lib. I. pag. 18. & Rituale a Cardinale de Rohan promulgatum, ubi agit de baptismo, num. 5. docuitque jam pridem S. Thomas Parte III. Quæstione LXVIII. Articulo XI. ad III. ubi ita scribit: *Si tamen mater mortua fuerit, vivente prole in utero, debet aperiri, ut puer baptizetur*. Porro qua cautione extrahendus sit fœtus a matre prægnante mortua, ex superius dictis addiscere licet. Facienda est profecto incisio, seu aperitio cum consilio Physici peritissimi, qui, ut recte notat in Commentario ad hunc §. Barrufaldus, num. 22. aliquod temporis spatium præstolabitur, aliaque experimenta tentabit, quibus certior fiat de morte prægnantis; facile enim contingere potest, ut illa adhuc vivens interficiatur, sicut olim contigisse Andreæ Vessalio Anatomico peritissimo, narrant M. de Thou, & Antonius Theissier apud eundem laudatum Barrufaldum num. 23.

III. Jam non defuere, qui hujusmodi incisionem, sectionemve, quam cæsaream appellant, respuerent, eamque veluti sævam, & inutilem condemnarent, quia scilicet non pauci Auctores, Gaspar Bahuinus, Rodericus de Castro, Merius, aliique de rebus anatomicis scribentes, fieri non posse asserant, ut fœtus post matris mortem, vel uno temporis momento vitam producat,

cat, cum is una cum matre interire necessario debeat. At vero quicquid isti senserint, scripserintque, solide, egregieque confutati sunt a Sanctissimo Domino nostro BENEDICTO XIV. *De Synodo Diœcesana*, Lib. XI. Cap. VII. num. XII. & XIII. ubi non modo probat hujusmodi incisionem, verum etiam injungit, inculcatque, ut quoties mulier gravida decederet, quæ fœtum in utero vivum habere crederetur, is cum primum posset, per sectionem cæsaream ab illius corpore extraheretur. Porro probat hanc sententiam laudatus Pontifex non modo auctoritate S. Thomæ, ac Ritualium, quæ supra recensuimus, verum etiam Juris Civilis, quum in Lege, *Vetat*, ff. *De mortuo inferendo*, ita scriptum sit: *Vetat*, seu juxta aliam lectionem, *negat Lex Regia, mulierem, quæ prægnans mortua sit, humari, antequam partus ei excidatur. Is qui contrafecerit, spem animantis cum gravida peremisse videtur*.

IV. Et sane, uti etiam doctissimus Pontifex notat, ubi, re vera mortua sit mater, & vivus putetur fœtus in illius utero inclusus, nullus gravis Auctor inveniri poterit, qui sectionem cæsaream utpote crudelem, aut inutilem damnet; præsertim quum plura exempla suppetant vivorum fœtuum e matrum defunctarum corporibus ea ratione extractorum, quorum aliqui tandiu vitalem spiritum duxerunt, donec Baptismi lavacro ad meliorem vitam regenerari potuerint; alii vero longius vixisse, & ad virilem ætatem, ac etiam ad senectutem pervenisse dignoscuntur. Notum, ac celebre quidem est hanc in rem exemplum S. Raymundi, cognomento Nonnati, ita dicti, *quia præter communem naturæ legem, e mortuæ matris dissecto latere in lucem eductus fuit*; uti legitur in Breviario Romano ad diem XXXI. Augusti. Plura autem videri possunt apud Theophilum Raynaudum, Tomo XIV. Operum, in Tractatu, cui Titulus, *De ortu infantium per sectionem cæsaream*, Cap. II. Heisterum Tomo III. *Institutionum Chirurgicarum*, Parte II. Sectione V. Cap. III. editionis Neapolitanæ MDCCXLIX. & apud Auctorem Lexici universalis rei medicæ, quod Anglica primum lingua conscriptum in Gallicam translatum habetur, Tomo II. verbo, *Cæsarea sectio*. Ad comprobandam vero magis, magisque utilitatem, & necessitatem sectionis cæsareæ, quum, præsertim defuncta matre, conjicere licet, illius prolem in utero extinctam non esse, peculiarem Librum edidit Franciscus Emmanuel Cangiamila impressum Panormi anno 1745. in quo solidis argumentis, & multa eruditione susceptam causam agere non prætermisit. Ceterum opportune memoratus Pontifex BENEDICTUS Epistolam citat Gregorii Papæ IX. quæ impressa legitur apud Raynaldum ad annum 1228. num. 29. & seq. & apud Bulæum Tomo III. Historiæ Universitatis Parisiensis ad dictum annum, in quo magno zelo, & doctrina invehitur in eos, qui Philosophicis subtilitatibus, & incertæ semper naturalium rerum scientiæ innixi, positos a Patribus terminos transferre, probatasque sacris Pastoribus, atque Theologis agendi regulas immutare præsumunt.

V. Restat nunc, ut de alia nostri §. parte dicamus, qua edicitur, ut si fœtus e corpore matris extractus, *fuerit mortuus, & baptizari non potuerit, in loco sacro sepeliri non debeat*. Idem plane statuit S. Carolus, Parte IV. Actorum in Instructionibus, *Ad funera ducenda*, Capite, *Quibus non liceat concedere Ecclesiasticam sepulturam*, ubi expresse ait, negandam etiam sepulturam Ecclesiasticam *infantibus mortuis absque Baptismo, si de ventre matris mortuæ sunt extracti, secus si non sunt extracti*. Quod quidem alterum statutum jampridem fuit in variis Conciliis, ac præsertim in Provinciali Beneventano V. anni MCCCLXXIV. Tit. IV. Cap. V. §. *Et ut quilibet*, his verbis: *Sin autem partum cum matre simul mori contigerit sine aperitione*, corporis scilicet defunctæ matris, *mulier in Cœmeterio Ecclesiæ tumuletur*. Atque id est, quod etiam in variis Ritualibus recentioribus præscriptum legitur.

§. XIX.

Infantes expositi, & inventi, si, re diligenter investigata, de eorum Baptismo non constat, sub conditione baptizentur.

COMMENTARIUS.

I. Extat in Codicis Theodosiani Libro V. Titulus VII. qui inscriptus est, *De expositis*. Expositi autem, ut ex ejusdem Tituli Legibus discimus, sunt pueri, puellæve, sive servi, sive liberi, projecti de domo, quos pater, vel dominus recens natos domo abjecit, quique ideo quodammodo ad mortem expositi dicuntur. Legi in eas Leges possunt eruditissimi Jacobi Gothofredi Notæ, ac Commentarii, in quibus etiam eam in rem varia Patrum, & Conciliorum loca citantur, atque explicantur. Quod autem ad nostrum hunc §. spectat, in quo edicitur, ut *infantes expositi, & inventi, si, re diligenter investigata, de eorum Baptismo non constat, sub conditione baptizentur*, concinit quidem variorum Conciliorum, atque Episcoporum Statutis, ac Ritualibus. Concilium Beneventanum Provinciale VI. anni MCCCLXXIV. Tit. IV. Cap. V. §. *Cum vero*, sic habet: *Si dubitetur, an puer sit baptizatus, quia forte baptizans non recordatur ad plenum de verbis in Baptismo prolatis, vel circumstantes discordant, vel forte infans expositus inventus juxta Ecclesiam, vel alibi, vel ad Hospitale, nec habetur certitudo, vel aliquod signum, utrum sit baptizatus, vel non, in his casibus faciat Sacerdos Catechismum, & baptizet ipsum sub his verbis*: Si baptizatus es, non te baptizo; sed si baptizatus non es, ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. *Et in tali dubio statur testimonio unius*.

II. Eadem plane est sententia S. Caroli in Concilio Mediolanensi Provinciali III. expressa, Capite inscripto, *De Baptismo infantum expositorum*, ubi sic inquit: *Infans expositus, licet appensum collo scriptum habeat, quo ille baptizatus significetur, si tamen, re diligenter perquisita*,

sita, quemadmodum Catechismo Romano expressum est, adhuc dubium sit, eum baptizatum esse, ea conditionis formula baptizetur &c. Idipsum confirmat in Diœcesana sua Mediolanensi III. Decreto XI. Atque his consentiunt aliæ multæ posteriores Synodi, inter quas Provincialis Tolosana anni MDXC. Parte II. Cap. II. ita decernit: *Cum projectis, expositisque puerulis, licet affixa reperiatur schedula, quæ eos baptizatos esse testetur, in id tamen, an verum, fictumque sit, Parochi diligenter inquirent; si certi nihil compererint in scriptæ chartulæ nomine, eos sub conditione baptizabunt.* Quæ quidem omnia magis magisque roborantur auctoritate BENEDICTI Papæ XIV. *De Synodo Diœcesana.* Lib. VII. Capite VI. num. V. ubi etiam recenset decisionem Sacræ Congregationis Concilii, quæ interrogata, an iterum baptizandi essent infantes, vulgo *expositi*, ad Hospitale Sancti Spiritus in Saxia de Urbe delati, etiamsi habeant collo appensam schedulam attestantem, eos fuisse Baptismate ablutos, die XV. Januarii MDCCXXIV. respondit, esse denuo baptizandos sub conditione, nisi certa habeatur notitia personæ, a qua schedula sit exarata, aut aliunde indubitatum desumatur indicium Baptismatis rite eisdem collati. Quod idem Pontifex BENEDICTUS animadvertit in sua Institutione VIII. & videre est in Thesauro Resolutionum Sacræ Congregationis Concilii, Tomo II. pag. 412. & Tomo III. pag. 2.

III. Quamquam vero ritus in nostro §. expressus, ut scilicet infantes expositi, & inventi, si, re diligenter investigata, de eorum Baptismo non constet, sub conditione baptizentur, antiquus sit, eique omnino hodie standum, fateri tamen cogimur, eosdem infantes antiquioribus Sæculis, ubi de eorum baptismate non constitisset, absolute quidem, & absque conditione baptizatos fuisse. Probari id posset multis testimoniis Patrum, sed satis est duo proferre, unum ex Gregorio Papa II. alterum ex Concilio Carthaginensi: *Parvulos, qui a parentibus subtracti sunt, & an baptizati sint, ignoratur, hos, ut baptizare debeas secundum Patrum traditionem, si non fuerit, qui testificetur, ratio poscit.* Ita Gregorius II. in Epistola XIII. ad interrogata Bonifacii respondens, relatus in Canone, *Parvulos*, CIX. De consecratione, Distinctione IV. Concilium autem Carthaginense V. anni CCCXCVIII. Can. VI. qui etiam citato loco legitur, Can. CX. sic inquit: *Placuit de infantibus, quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse, sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei de traditis sibi Sacramentis respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos.* Sed invaluit ritus, cui standum est, ut cum, re diligenter investigata, de alicujus Baptismo non constet, is sub conditione baptizetur. De qua re vide quæ diximus supra in nostro ad §. X. Commentario.

§. XX.

In monstris vero baptizandis, si casus eveniat, magna cautio adhibenda est, de quo si opus fuerit, Ordinarius loci, vel alii periti consulantur, nisi mortis periculum immineat.

§. XXI.

Monstrum, quod humanam speciem non præseferat, baptizari non debet, de quo si dubium fuerit, baptizetur sub hac conditione: *Si tu es homo, ego te baptizo &c.*

COMMENTARIUS.

I. DUos Paragraphos ad Baptisma monstrorum spectantes unico hoc Commentario explicare aggredimur, in quo concinnando ea potissimum pro more exponemus, quæ Concilia, ac Episcopi in peculiaribus Constitutionibus præscripsere, & quæ Theologi insignes docuere. Ergo ex præscripto §. XX. in monstris baptizandis, a mulieribus scilicet puerperis editis, non a bestiis, licet aliquid habeant humani, ut notat Barrufaldus ad hunc §. si casus eveniat, magna cautio adhibenda est, de quo si opus fuerit, Ordinarius loci, si adsit, vel alii periti consulendi sunt. Horum enim cura erit, cujusnam naturæ monstrum sit, dignoscere, & super hoc pronunciare, an illi Baptismus conferri possit, cum nimirum id tempus ferat, & nisi mortis periculum immineat; tunc enim Baptismus sub conditione, *si homo es*, laudabiliter illi administrari potest, ut idem Barrufaldus docet, num. 31. Atque hoc locum habet in monstro, quod speciem humanam præsefert; nam alias, ut habet noster §. XXI. monstrum, quod humanam speciem non præseferat, baptizari non debet, de quo tamen si dubium fuerit, baptizandum ait sub hac conditione: *Si tu es homo, ego te baptizo &c.* Sed & de hujusmodi monstro expresse statuit S. Carolus in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, ut non baptizetur, nisi prius consulto Antistite: *Monstrum, inquit, quod hominis speciem non præsefert, non baptizetur, nisi primum Archiepiscopus consulatur.*

II. Porro humana species præcipue apparere debet in capite, in aliqua saltem parte, ut baptizari monstrum possit. Atque hinc profecto, quod partem humani capitis præseferret, baptizatam ait laudatus Barrufaldus num. 33. fuisse suo ævo puellam nobili matrona Ferrariensi ortam, *quæ medium os habebat vitulinum, bovinam speciem in oculo, in nare, in pilis, in cornu, in lingua, & voce boatui simili.* puellam subdit in Monasterio fuisse inclusam, ibique tandem diem obiisse extremum. Ceterum non desunt, qui asserant, monstrum quantumvis deforme, etiamsi ex capite, & reliqua corporis parte appareat brutum, baptizari posse saltem sub forma conditionali, *Si tu es homo, ego te baptizo &c.* quia scilicet monstrum ex semine humano generatur, & originale peccatum, quod Baptis-

ptismo delendum est, ex semine humano traducitur. Ita plane inter alios ratiocinatur Possevinus, in Tractatu *De officio Curati*, Cap. VI. ubi varias de Baptismo Quæstiones resolvit. Sed puto equidem, in hoc casu, aliisque id genus consulendum omnino esse Episcopum, sive potius Apostolicam Sedem, ad quam spectat de hujusmodi gravissimis casibus validitatem potissimum Sacramentorum spectantibus judicare, atque definire.

§. XXII.

Illud vero, de quo dubium est, una ne, an plures sint personæ, non baptizetur, donec id discernatur; discerni autem potest, si habeat unum, vel plura capita, unum, vel plura pectora; tunc enim totidem erunt corda, & animæ, hominesque distincti, & eo casu singuli seorsum sunt baptizandi, unicuique dicendo, *Ego te baptizo &c.* Si vero periculum mortis immineat, tempusque non suppetat, ut singuli separatim baptizentur, poterit Minister, singulorum capitibus aquam infundens, omnes simul baptizare, dicendo: *Ego vos baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Quam tamen formam in iis solum, & in aliis similibus mortis periculis, ad plures simul baptizandos, & ubi tempus non patitur, ut singuli separatim baptizentur, alias nunquam, licet adhibere.

§. XXIII.

Quando vero non est certum, in monstro esse duas personas, ut quia duo capita, & duo pectora non habet distincta, tunc debet primum unus absolute baptizari, & postea alter sub conditione, hoc modo: *Si non es baptizatus, ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.*

COMMENTARIUS.

I. Quod spectat ad §. nostrum XXII. & XXIII. explicatum utrumque habemus in Concilio Beneventano Provinciali VI. anni MCCCLXXIV. Tit. VI. Capite V. in fine, ubi sic habet: *Et quia quandoque ordinat Divina Majestas, quod nascatur, puer cum duobus capitibus, vel alias, dicimus, quod si certum sit, duas esse animas rationabiles, ut puta cum sunt duo capita, & duo colla, & duo pectora, quia per consequens erunt duo corda, in tali casu baptizandi sunt uti duo; & quoniam præsumitur, quod plures possunt simul baptizari, dicendo*, Ego baptizo vos &c. *tutius tamen eos baptizari sigillatim*. Tum vero statim: *Si vero est dubium, verbi gratia, si non sint duo capita bene distincta, vel duæ cervices fundatæ in eadem nuce, tunc primo baptizandus est unus, & deinde, illo baptizato, potest alter dubie baptizari, dicendo*: Si non es baptizatus, Ego te baptizo &c. Similia habent & aliæ Synodi non paucæ. Sed præstat audire S. Carolum, qui loco superius citato rem, de qua agimus, egregie explicat, sic inquiens: *Si quando præterea monstrum humanum Baptismo offertur, videndum est, antequam baptizetur, an una persona sit, an vero duæ, tum masculus ne sit, an femina, sique, re perspecta, dubium est, an sint duo, utpote quia duo capita non habet, nec pectora bene distincta, unus intentione certa, neque vaga, simpliciter baptizetur; alter vero, seu alii sub conditione*: Si non es baptizatus &c. *Si vero quia duo capita, pectora duo, aut duo corpora etiam distincta in monstro apparent, homines duos esse perspicuum est, singuli simpliciter baptizentur. Quod si mortis periculum in mora erit, numero plurali baptizentur*: Ego vos baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *Sin autem una persona est, utpote unum tantum caput habens, tanquam unus baptizetur, etiamsi alia membra plura, geminatave habeat.*

De Patrinis.

§. XXIV.

Parochus, antequam ad baptizandum accedat, ab iis, ad quos spectat, exquirat diligenter, quem, vel quos Susceptores, seu Patrinos elegerint, qui infantem de Sacro Fonte suscipiant, ne plures, quam liceat, aut indignos, aut ineptos admittat.

COMMENTARIUS.

I. Præter Ministros, qui Baptismum conficiunt, de quibus non uno in loco dictum superius fuit, aliud etiam Ministrorum genus ad sacram, & salutarem ablutionem celebrandam, ex vetustissima Ecclesiæ consuetudine adhiberi solet, qui nunc Patrini dicuntur, olim vero *Susceptores*, *Sponsores*, seu *Fidejussores*, communi vocabulo a rerum Divinarum Scriptoribus vocabantur, ut docet Catechismus Concilii Tridentini, Parte II. *De Baptismi*

mi Sacramento, num. XXVI. itemque, *Offerentes*, *Patres spirituales*, *Compatres*, aliisque id genus nominibus, uti videre est apud Durantum, Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, Cap. XIX. num. 16. & apud Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo XVI. num. X. ubi etiam recte notat, horum institutionem ad ipsa fere Ecclesiæ incunabula referendam esse, utpote cujus meminere Tertullianus in Libro, *De Baptismo*, Cap. XVIII. S. Basilius in Epistola CXXVIII. & S. Augustinus multis in locis, ut alios interim plures omittam.

II. Horum instituendorum causa præsertim fuit, ut pro puero Fidem profiteantur, ac ejus nomine promittant, illum fideliter observaturum, quod promittit: *Vos ante omnia*, inquit S. Augustinus relatus in Canone CIV. De consecratione, Distinctione IV. *tam mulieres, quam viros, qui filios in Baptismo suscepistis, moneo, ut vos cognoscatis Fidejussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de sacro Fonte suscipere; ideoque semper eos admonete, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant*. Rationem ejus rei affert quidem Sanctus Thomas Parte III. Quæstione lx. Articulo v. in Corpore, quam exscripsit memoratus Catechismus Tridentini Concilii citato loco, his verbis: *In primis vero explicare oportet, quæ causa fuerit, cur ad Baptismum, præter Sacramenti Ministros, Patrini etiam, & Susceptores adjungerentur. quod quidem optimo jure factum esse, omnibus videbitur, si meminerint, Baptismum esse spiritualem regenerationem, per quam filii Dei nascimur. de ea enim ita loquitur Divus Petrus:* Sicut modo geniti infantes rationabiles sine dolo lac concupiscite: *Ut igitur postquam aliquis in hanc lucem editus est, Nutrice, & Pædagogo indiget, quorum ope, atque opera educetur, ac doctrina, & bonis artibus erudiatur; ita etiam necesse est, ut qui ex Baptismi Fonte vitam spiritualem vivere incipiunt, alicujus fidei, & prudentiæ committantur, a quo Christianæ Religionis præcepta haurire, ad omnemque pietatis rationem institui possint, atque ita paulatim in Christo adolescere, donec tandem viri perfecti, juvante Domino, evadant: cum præsertim Pastoribus, qui publicæ Parochiarum curationi præpositi sint, tantum temporis non supersit, ut privatam illam curam pueros in Fide erudiendi suscipere possint*. Describit mox idem Catechismus locum S. Dionysii ex Libro, *De Ecclesiastica Hierarchia*, Cap. VII. Parte III. a S. Thoma citato loco etiam allegatum: *Hujus autem vetustissimæ consuetudinis præclarum testimonium a Divo Dionysio habemus, cum inquit:* Divinis nostris Ducibus, *sic enim Apostolos vocat*, in mentem venit, & visum est, suscipere infantes secundum istum sanctum modum, quo naturales parentes pueri cum cuidam docto in Divinis veluti Pædagogo traderent, sub quo, sicut sub Divino Patre, & salvationis sanctæ Susceptore reliquum vitæ puer degeret.

III. Magnum itaque, arduumque est Susceptorum, Patrinorumve munus, recteque ait Ælias Metropolitanus Cretæ in Responsione ad Dionysium Monachum de diversis ejus interrogationibus Lib. III. Juris Orientalis apud laudatum Durantum, num. 16. quod, *Susceptores, si nossent, quæ a magno Dionysio definita sunt, & quatenus curam, & solicitudinem habere debent ejus, qui per spiritale lavacrum regeneratur, & ab illis suscipitur, vix quidem ad Susceptorum munus prodirent, etiam ardentius accersiti, seu invitati*. Ceterum quod minime expediat, cuipiam hominum generi tutelæ hujus spiritualis administrationem committi, sapientissime hic noster §. variorum Conciliorum, ac Patrum Decretis, monitisque inhærens, ad evitandas fraudes, & scandala etiam, quæ ex hujusmodi compaternitatibus oriri solent, mandat, ut Parochus, antequam ad baptizandum accedat, ab iis, ad quos spectat, exquirat diligenter, quem, vel quos Susceptores, seu Patrinos elegerint, qui infantem de Sacro Fonte suscipiant, ne plures, quam liceat, aut indignos, vel ineptos admittat. Quinam vero indigni sint, ac inepti ad obeundum Patrinorum munus, dicetur mox in sequentibus Paragraphis. Unum est quod hoc loco omitti non debet, quod nempe S. Carolus inter alia mandat in laudatis toties suis instructionibus, *De Baptismi administratione*, ubi sic inter alia inquit: *Præmonebit autem accurate parentes paulo ante Baptismi administrationem, ut Compatres tales deligant, quales eos esse oportet, qui & vitæ exemplis, & Christiana disciplina, castisque moribus alios instruere debent. Itaque in hoc delectu, non nobilitatis, aut divitiarum, non potentiæ, non auctoritatis, non potestatis, non amicitiæ, non cujusvis alterius commodi, emolumentive rationem habebunt, sed eos potius eligent, qui filiorum animæ magis consulere, quam qui inopiæ subvenire possint*. Idem plane monitum in multis Ritualibus, ac Synodis legere est.

§. XXV.

Patrinus unus tantum, sive vir, sive mulier, vel ad summum, unus, & una adhibeantur ex Decreto Concilii Tridentini; sed simul non admittantur duo viri, aut duæ mulieres, neque baptizandi pater, aut mater.

COMMENTARIUS.

I. Cum frequens olim esset adultorum Baptismus, ac toti pene nudi immergerentur, ideo viri viros, & feminæ feminas de Baptismo suscipiebant, ut patet ex Canone XXII. vulgo Apostolorum sic ajente: *Viri non teneant in Baptismo puellas, aut mulieres teneant masculos; sed potius mulieres teneant puellas, & viri teneant masculos*. Idem colligitur ex antiquo Auctore Apostolicarum Constitutionum, Lib. III. Cap. XVI. ubi ita ait: *Deinde, aut tu Episcope, aut Presbyter tuus, qui sub potestate tua est, facta super eos nominatim sacra invocatione Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, baptizabis; ac virum quidem suscipiat Diaconus,*

conus; *mulierem vero Diaconissa*, *ut honeste*, *&* *a quibus decet*, *fiat signum infractum*. Ex quibus verbis & illud licet addiscere, unum dumtaxat olim in Baptismo Susceptorem fuisse, & maris quidem marem, feminæ autem feminam. Atque huic disciplinæ inhæsit Concilium Metense anni DCCCLVIII. ubi Canone VI. decrevit, *ut infantem nequaquam duo*, *vel plures*, *sed unus a Fonte Baptismatis suscipiat*, *quia in hujusmodi secta diabolo datur locus*, *&* *tanti ministerii reverentia vilescit*.. *Nam unus Deus*, *unum Baptisma*, *unus qui a Fonte suscipit*, *debet esse pater*, *vel mater infantis*.

II. Plura jam, sed duo præsertim ex citato Canone addiscimus, ac I. quidem auctum jam fuisse Sæculo IX. ac etiam sequenti ævo Patrinorum numerum. Nato quippe Philippo Ludovici VII. Regis Francorum filio, alteroque a nativitate die a Mauritio Parisiensi Episcopo baptizato tres Patrini dati sunt, Hugo scilicet Abbas S. Germani Parisiensis, qui puerum super Fontem Baptismatis in ulnis suis tenuit, Herrejus Abbas S. Victoris, & Odo quondam Abbas S. Genovefæ; Constantia vero soror Regis Ludovici, uxor Raymundi Comitis S. Ægidii, & duæ viduæ Parisienses Matrinæ extiterunt, ut legere est in Historia Ludovici VII. Regis apud Chesnium, Tomo VI. Sed tandem tanto Patrinorum numero aliquos limites a Conciliis præfigi oportuit, illum ad ternarium numerum reducentibus: *Ad elevandum puerum de sacro Fonte tres tantum recipiantur*, inquit Concilium Bajocense an. 1280. Can. IV. Id quod ita capiendum, ut ad suscipiendum masculum duo mares, & una femina; ad puellam duæ feminæ cum uno viro designentur; uti explicant Constitutiones Richardi Episcopi Sarum in Anglia, Cap. XIX. Concilium Wigorniense anni 1240. Can. V. & Exoniense anni 1287. Can. II.

III. Alterum, quod ex recitato superius Canone Metensis Concilii addiscimus, illud est, parentes olim proles suas præcipue parvulas solitos fuisse aliquando offerre. Id quod etiam constat ex S. Augustino in Epistola XCVIII. ad Bonifacium Episcopum sic scribente: *Illud autem nolo te fallat*, *ut existimes*, *reatus vinculum ex Adam tractum aliter non posse disrumpi*; *nisi parvuli ad percipiendam Christi gratiam a parentibus offerantur*. *Sic enim scribens dicis*, *ut sicut parentes fuerunt auctores ad eorum pœnam*, *per fidem parentum identidem justificentur*; *cum videas multos non offerri a parentibus*, *sed etiam a quibuslibet extraneis*, *sicut a dominis servuli aliquando offeruntur*. Evidenter hic supponitur, ordinarie parentes solitos fuisse offerre ad Baptismum filios suos; alias inepta fuisset Bonifacii hæsitatio, & non satis congrua Augustini responsio. Porro clarioribus verbis eandem hanc disciplinam expressit S. Cæsarius Arelatensis Episcopus Sæculo VI. Homilia XII. inter editas a Stephano Baluzio, ubi post expressam Professionem Fidei, & renunciationem diaboli in Baptismo fieri consuetam, ita subjicit: *Quod quia infantes per se minime possunt*, *parentes ipsorum pro eis Fidejussores existunt*. Plurima veterum loca ad ostendendam magis magisque ipsam disciplinam congessit Josephus Vicecomes, Lib. I. *De antiquis Baptismi ritibus*, Cap. XXXIII. ubi etiam opportune observat, consuetudinem ipsam nunc penitus esse abrogatam.

IV. Causam novæ hujus disciplinæ ait laudatus Vicecomes se apud Patres minime reperisse, existimatque ipse, novam disciplinam invaluisse, veteremque consuetudinem abrogatam fuisse, *vel ut admonerentur Fideles*, *eam spiritualem educationem a carnali longe distare*; *vel ut mysteriorum Fidei Christianæ peritioribus illa provincia demandaretur*, *cum parentes in maxima rerum Divinarum ignoratione versari sæpe contingat*. At vero inquit Vanespen Parte II. Juris Ecclesiastici, Cap. IV. num. XVIII. verosimilius se credere, parentibus officium Patrini in Baptismo proprii filii fuisse interdictum, postquam cognatio spiritualis, atque ex ea resultans impedimentum Matrimonii inter Patrinum & baptizati matrem inductum fuit, cujus cognationis, & impedimenti apud priscos Auctores mentio nulla occurrit. Ceterum putat Jueninus in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione X. Quæstione VII. Cap. IV. Articulo III. §. IV. cœptum fuisse illud impedimentum ante finem sæculi IV. probatque ex Epistola Deusdedit Papæ ad Gordianum Hispalensem Episcopum data, in qua dicitur, Julium Papam I. Innocentium I. ac Cælestinum pariter I. *cum Episcoporum plurimorum*, *&* *Sacerdotum consensu*, *in Ecclesia Apostolorum Principis prohibentes talia* præscripsisse, & confirmasse, *ut nullo modo se in conjugium reciperent mulieres*, *ac viri quicumque aliqua ratione susceperunt natos proprios*, *sed separent se*, *ne suadente diabolo tale vitium inolescat*.

V. Legitur hæc Epistola apud Gratianum Canone I. Causa XXX. Quæstione I. quæ licet ab eruditis omnibus supposititia censeatur, ut ad ipsam Epistolam advertit Labbæus in Nota marginali, in sua Collectione Conciliorum, non obscure tamen indicat memorati impedimenti cognationis spiritualis aliquod saltem initium fuisse principio sæculi VII. quo memoratus Pontifex Deusdedit claruit. Atque hinc forte est, quod post sæculum VII. videmus in Conciliis hujus impedimenti mentionem fieri, ac nominatim in Concilio Moguntino anni 1313. ubi Can. LV. statuitur, ut *nullus proprium filium*, *aut filiam de Fonte Baptismatis suscipiat*, *nec commatrem ducat uxorem filiolam*, *nec illam cujus filium*, *vel filiam*, *ad Confirmationem duxerit*; *ubi autem factum fuerit*, *separentur*. Meminit & hujus spiritualis cognationis Nicolaus Papa I. in suis ad Bulgaros Responsis, Cap. II. apud Gratianum, Can. I. Causa XXX. Quæstione III. viderique integer Titulus potest, *De cognatione spirituali*, Lib. IV. Decretalium. Ceterum addubitari nequit, quin Sæculo VI. in usu fuerit istud impedimentum, utpote cujus meminit Justinianus Imperator in Lege XXVI. Cod. *De Nuptiis*, ubi ea persona omnimodo venire ad nuptias prohibetur, *quam aliquis*, *sive alumna sit*, *sive non*, *a sacro suscepit Baptismate &c.*

VI. Quicquid sit de origine hujus impedimenti, de quo latius suo loco inferius dicendum erit, sequutus est quidem hic noster §. sacra Conciliorum Decreta, ubi statuit, ut a Patrinorum, Matrinarumve munere, baptizandi pater, & mater excluderetur; ob eam forte rationem, quam tradit Estius in Libri IV. Sententiarum Distinctionem VI. §. III. in fine, tum ut cogantur homines amicitiam ad alios propagare, tum quia melius providetur puero, dum præter parentem car-

carnalem, qui jure naturæ tenetur ejus salutem procurare, & datur insuper parens spiritualis, cujus id proprium munus fiat ex sponsione. Atque hic illud etiam notandum, etiamsi deesset patrinus, nullo modo posse patrem, matremve, eo fungi munere in propriæ prolis Baptismo, licet in casu necessitatis, ut alias dictum est, possint illi Baptismum administrare. Ratio autem disparitatis est, quia persona Patrini non est de necessitate Sacramenti.

VII. Sequutus præterea est noster §. veterum Canonum statuta, ubi & statuit, ut Patrinus unus tantum, sive vir, sive mulier, vel ad summum, unus, & una adhibeantur ex Decreto Concilii Tridentini, cujus verba hæc sunt Sessione XXIV. *De reformatione Matrimonii*, Cap. II. *Volens itaque Sancta Synodus, huic incommodo providere, & a cognationis spiritualis impedimento incipiens, statuit, ut unus tantum, sive vir, sive mulier, juxta Sacrorum Canonum instituta, vel ad summum unus, & una baptizatum de Baptismo suscipiant*, Certe extat in Decreto Gratiani De consecratione, Distinctione IV. Canon. c. qui præcipit, ut *non plures ad suscipiendum de Baptismo infantem accedant, quam unus, sive vir, sive mulier*. Tridentino Concilio plane consentiunt Synodi omnes post ipsum celebratæ, ac Rituales Codices eodem Concilio posteriores, præsertim vero S. Carolus, Catechismus Romanus, qui etiam Concilium ipsum citat, atque egregie declarat, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. XXX. de Patrinorum numero sic inquiens: *Plures quoque ne baptizatum de Baptismo suscipiant, sed ut unus tantum, sive vir, sive mulier, vel ad summum, unus & una, Tridentino Concilio statutum est; tum quia disciplinæ, atque institutionis ordo a multitudine magistrorum perturbari poterat tum quia providere oportebat, ne inter plures; ejusmodi affinitates conjungerentur, quæ impedirent, quo minus legitimo Matrimonii vinculo hominum inter homines societas latius diffunderetur.*

VIII. Porro Concilium Beneventanum Provinciale VI, Tit. IV. Cap. V. inter alia præcepit, ut *in Catechismo, & Baptismo, & Confirmatione Episcopali, unus tantum sit Patrinus, hoc est, unus in quolibet Sacramento*; ob eam scilicet rationem, *quia ex hoc insurgit spiritualis cognatio, quæ impedit Matrimonium contrahendum, & quando pro Baptismo, vel Confirmatione provenit, dirimit jam contractum*. Sed notatu plane digna sunt, quæ mox idem Concilium subjicit contra quasdam sui, & nostri ævi compaternitates: *Hoc etiam in nostris Constitutionibus Provincialibus, & Prædecessorum nostrorum prohibitum est, propter multa enormia, & inconvenientia occulte, & publice hactenus propter tales compaternitates perpetrata, per quas arbitrarie in contrarium facientes sunt puniendi*. Pergit Concilium, aliaque subdit, quæ & hic describenda censuimus: *Per easdem quoque Constitutiones, quia nonnulli, tam Clerici, quam laici exquisitis, & conceptis in corde fraudibus compaternitatem cum nonnullis contrahere satagunt, & cum relata occasione, inhonesta, & illicita exercere, ut ficta eorum machinatione ad fornicarias, & concubinas suas, quas in occulto detinent, seu detinere proponunt, facilior, & excusabilior ipsis materia sit, & via frequentius accedendi: ut omnis fornicandi, & delinquendi materia auferatur, sub excommunicationis pœna mandatur, statuitur, & ordinatur, quod nullus Clericus, sive laicus nostrarum Civitatis, Diœcesis, & Provinciæ Beneventanæ hujusmodi fraudulentas, seu dictas compaternitates contrahat, seu contrahere præsumat.*

IX. Sed his omissis, explicandum nunc illud est, quod demum statuit noster §. ut scilicet *simul non admittantur duo viri, aut duæ mulieres*. Hic forte rogabit quispiam, eccur duo viri simul, duæve simul mulieres ad sucipiendum infantem admitti non possint? Puto equidem cum Barrufaldo in Commentario ad hunc §. n. 9. rationem hujus Statuti desumi posse ex S. Thoma, Parte 3. Quæstione LXVII. Articulo 7. in Corpore, ubi ita docet: *Spiritualis regeneratio, quæ fit per Baptismum, assimilatur quodammodo generationi carnali. In generatione autem carnali parvulus nuper natus, indiget Nutrice, & Pædagogo; unde & in spirituali generatione Baptismi requiritur aliquis, qui fungatur vice Nutricis, & Pædagogi, informando, & instruendo eum quasi novitium in Fide de his, quæ pertinent ad Fidem, & vitam Christianam &c.* Cum ergo in duobus viris, duabusve feminis verificari non possit duplex ista conditio, Pædagogi, ac Nutricis, ob eam forte causam statuit noster §. ut duo simul viri, duæve simul mulieres minime admittantur.

§. XXVI.

Hos autem Patrinos saltem in ætate pubertatis, ac Sacramento Confirmationis consignatos esse, maxime convenit.

COMMENTARIUS.

I. Antiqua est & illa Ecclesiæ disciplina, ut *in Baptismate, vel in Chrismate non possit alium suscipere in filiolum, qui non est, ipse baptizatus, vel confirmatus*, ut loquitur Canon CI. De consecratione, Distinctione IV. Posset & hæc disciplina variis Conciliis comprobari, quibus non modo præcipitur, ut Patrini sint confirmati, verum etiam ut pubertatem excesserint, natuque iccirco majores sint quatuordecim annis mares, feminæ vero duodecim. Ita plane statuit Concilium Provinciale Mediolanense V. a S. Carolo habitum, Capite, *Quæ ad Baptismum pertinent*, ubi sic inter alia inquit, *In Baptismo etiam compater ne sit, qui sacro Chrismate confirmatus non est, eademque de commatre cautio fit*. Ait mox, munus hoc Parochi esse, studiose de hoc ante perquirere, statimque addit: *Ne præterea compater adhibeatur, neque in Sacramento Confirmationis item, qui minor natu sit quatuordecim annis, sed qui major, vel potius ætate sit provectiori*. Rationem subjungit: *Ut non ore solum, sed animo, atque*

se-

serio ad interrogata, quæ in Baptismo fiunt, respondeat, ac plene intelligat suscepti a se muneris partes. Rationem, cur Patrinus debeat esse confirmatus, hanc docet S. Antoninus Parte III. Tit. IV. Cap. III. *Nascitur homo in esse spirituali per Baptismum, & vivit utique vita gratiæ, sed adhuc est quasi debilis in vita spirituali; sed per Confirmationem, vel Chrismationem confirmatur, quasi perveniens ad ætatem robustam, ut possit bellare, & fortia agere. Unde ut debilis accedens baptizandus, ad hoc debet sustentari ab alio, qui tamen debet esse chrismatus. Nam debilis non est idoneus ad sustentandum debilem, ne ambo simul cadant*.

II. Errat itaque Barbosa, Auctoresque ab eo allegati Parte II. *De officio & potestate Parochi*, Cap. XVIII. num. 28. ubi ajunt, non oportere, *ut Patrini sint majores, quia pueri cujuscumque ætatis possunt esse Susceptores legitimi, modo habeant usum rationis*. Adversatur namque hæc sententia & nostro §. & iis, quæ S. Carolus, & S. Antoninus sacrorum Canonum, & disciplinæ Ecclesiasticæ peritissimi sapientissime docuerunt. Porro licet verbum *convenit*, obligationem minime importet, ex præsenti tamen §. puto equidem obligationem induci, præsertim cum ei verbo adverbium *maxime* adjunctum sit; peccaretque iccirco Parochus, si sineret, in Baptismo Patrinos adhiberi, qui saltem in ætate pubertatis, ac Sacramento Confirmationis consignati non essent. Id enim & in multis Ritualibus, ac Synodis præscriptum legimus, quod omittere nullatenus licet, uti recte docent Theologi, ac ritualium rerum Scriptores.

§. XXVII.

Sciant præterea Parochi, ad hoc munus non esse admittendos infideles, aut hæreticos, non publice excommunicatos, aut interdictos, non publice criminosos, aut infames; nec præterea qui sana mente non sunt, nec qui ignorant rudimenta Fidei. Hæc enim Patrini spirituales filios suos, quos de Baptismi Fonte susceperint, ubi opus fuerit, opportune docere tenentur.

COMMENTARIUS.

I. QUum Patrinorum munus ex repetitis Conciliorum Decretis, & Ritualium Statutis committendum iis non sit, qui illud gerere, aut fideliter nolint, aut sedulo, & accurate non queant, hinc ut recte notat Catechismus Tridentini Concilii, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. XXVIII. *præter naturales parentes, quibus non licet eam curationem suscipere, ut ex eo magis appareat, quantum hæc spiritualis educatio a carnali distet: hæretici inprimis, Judæi, infideles ab hoc munere omnino prohibendi sunt, ut qui in ea cogitatione, & cura semper versentur, ut Fidei veritatem mendaciis obscurent, atque omnem Christianam pietatem evertant*. Atque hæc sunt, quæ statuta olim fuere in variis Synodis, quas in re tam clara, & egregie a Catechismo explicata, supervacaneum est hoc loco describere.

II. Præstat tamen S. Carolum audire, qui in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, Capite, *De cæremoniis, quæ peracto Baptismo, servantur*, præter memoratos in hoc præsenti §. & alios in præcedenti recensitos, ac in sequenti nominandos, nonnullos alios etiam a Patrinorum munere exclusit. Sic enim ibi Parochum monet: *Ne excommunicatos, interdictos, publice criminosos, infamesve, pueros natu minores quatuordecim annis, nec præterea qui sana mente non sunt, neque eos, qui in Pascha communionem non sumpserint, nec vero Monachos, Regulares, Clericosve sæculares Sacris initiatos ad infantem de Baptismo suscipiendum adhiberi sinet*. Tum mox: *Nec præterea illos, quos putet ignorare Symbolum, Orationemque Dominicam, Salutationem Angelicam, rudimentaque Fidei Christianæ; neque item eos, qui nondum Sacramentum Confirmationis susceperint*. Et rursus: *Eam quoque rationem cohortando habebit, ut ne peregrini, hospites, ignoti, & ii denique Compatres adhibeantur, quorum domicilium cum longe absit, verisimile non est, consuetudinem inter baptizatum, eosque ita futuram, ut suscepti muneris functionem in eo instruendo præstare possint*.

III. Sed ut de illis, qui in nostro §. notati non sunt, nonnihil dicamus, ex quibusdam Conciliis non modo hæretici, verum etiam de hæresi suspecti, ab officio Sponsoris arcendi sunt: *Quod ut vitare queat*, inquit Concilium Remense anni MDLXXXIII. *rogabit Sacerdos clara voce omnes, qui puerum baptizandum ad Ecclesiam comitati sunt, vel saltem Patrinum, & Matrinam, numquid velint vivere, & mori in Ecclesia Catholica, Apostolica, & Romana, abnuentesque ab officio suscipiendi repellat*. Cautum quoque & illud a quibusdam Conciliis fuit, ne ad Patrinorum munus admitterentur, de quibus certa possit esse suspicio, eos munus illud suscipere, ut securius, & liberius cum Matrinis versentur. Atque hunc veterem, recentemque abusum evellere conata est Synodus VI. Provincialis Beneventana, Tit. IV. Cap. V. ubi Hugo II. Guidardius Archiepiscopus Beneventanus ejus Concilii Præses, Prædecessorum etiam Constitutiones confirmans, sub excommunicationis pœna statuit, ne Clericus, laicusve fraudulentas, impurasque compaternitates contrahat. Concilii verba attulimus supra in Commentario ad §. XXV.

IV. Ad criminosos quod attinet, in Capitularibus Regum Francorum, Libro VI. Capite CLXXIX. removentur a Patrinorum numero etiam ii, *qui & Communione Canonica privati, & publicæ pænitentiæ sunt subacti, donec per pœnitentiam satisfactionis reconciliationem mereantur; vel etiam illi, qui tale peccatum commissum habent, pro quo publicæ pœnitentiæ plectendi, & ligandi sunt*. Idem de publice pœnitentibus decernit Concilium Parisiense VI. ex quatuor Galliæ Provinciis anno DCCCXXXIX. congregatum Lib. I. Cap. LIV. ubi etiam statuit, *ut illi, qui*

qui alios de sacro Fonte suscipiunt, quique ad percipiendum Sancti Spiritus donum coram Pontificibus pro aliis Patrini existunt, intelligere debent & vim tanti Sacramenti. Porro dolet idem Concilium citato Lib. I. Cap. VII. quod *illi, qui in sua sponsione aliquos de sacrosancto Fonte suscipiunt, nec Fidei, nec Baptismatis Sacramento sunt instructi, & iccirco eos, quos suscipiunt, & secundum Sanctorum Patrum documenta docere debuerant, erudire nequeunt*.

V. Illud vero potissimum dolet Catechismus Tridentini Concilii Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. XXVIII. quod Patrinorum munus *adeo negligenter in Ecclesia tractatur, ut nudum tantum hujus functionis nomen relictum sit, quid autem sancti in eo contineatur, ne suspicari quidem homines videntur*. Tum opportune monet, ut *hoc igitur universe Susceptores semper cogitent, se hac potissimum lege obstrictos esse, ut spirituales filios perpetuo commendatos habeant, atque in iis, quæ ad Christianæ vitæ institutionem spectant, curent diligenter, ut illi tales se in omni vita præbeant, quales eos futuros esse solemni cæremonia spoponderant*. Probat & id quidem Catechismus primum testimonio S. Dionysii, qui in Libro, *De Ecclesiastica Hierarchia*, Cap. VII. Parte III. hæc Sponsoris verba exprimit: *Spondeo puerum inducturum, cum ad sacram intelligentiam venerit, sedulis adhortationibus meis, ut abrenuntiet contrariis omnino, profiteatur, peragatque Divina, quæ pollicetur*. Affert deinde idem Catechismus S. Augustini locum sic ad rem nostram ajentis: *Vos ante omnia tam viros, quam mulieres, qui filios in Baptismate suscepistis, moneo, ut cognoscatis, Fidejussores apud Deum extitisse pro illis, quos visi estis de Sacro Fonte suscipere*. Quæ autem filiis spiritualibus tradenda sunt, paucis idem S. Doctor comprehendit, cum de hoc ipso Susceptoris officio loqueretur in Sermone clxv. *De tempore*, cujus verba exscripsit laudatus Tridentini Concilii Catechismus: *Debent eos admonere, ut castitatem custodiant, justitiam diligant, charitatem teneant, & ante omnia Symbolum, & Orationem Dominicam eos doceant; Decalogum etiam, & quæ sunt prima Christianæ Religionis rudimenta*. Atque hunc Augustini locum jam olim exscripsit memorata superius Synodus VI. Parisiensis Lib. I. Cap. VII. ubi ita demum concludit: *In hoc quippe facto, de quo agitur, quantum a Religione Christiana digressum sit, ignorari fas non est*.

VI. Ceterum licet prædictus Augustini Sermo in nova Operum illius editione in Appendicem tanquam spurius rejectus sit, cujuscumque tamen sit, non minus certa, & vera est ipsa admonitio, quæ longe prolixior in prædictæ Appendicis Sermone clxIII. habetur. Similia fere legere est apud S. Cæsarium, Sermone cclxv. & cclxvII. ejusdem Appendicis. Sane recitat & eam S. Augustini sententiam in laudatis toties, *De Baptismi administratione*, Instructionibus, S. Carolus, in quibus eadem fere legere est, quæ ex Catechismo exscripsimus. Mandat nihilominus ille, ut Parochus speciatim gravibus verbis eos Compatres commonefaciat officii sui, quorum filiolos animadverterit Doctrinæ Christianæ Scholas non frequentare, puerilibus ineptiis, ac vitiis deditos esse, aut rebus humanis, puta, in pascendo grege ita occupatos, ut ne festis quidem diebus ad Missam accedant. In ms. autem Pontificali Ecclesiæ Antissiodorensis annorum circiter CD. ut notat Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Artic. XVI. num. XIV. post omnes Baptismi ritus ita legitur: *His omnibus completis, dicat Sacerdos*, Vos Patrini, & vos Matrinæ custodite hunc infantem a periculo ignis, & aquæ, usque ad septem annos, & dicatis patri, & matri ejus, ut ipsum similiter custodiant, & docete eum Orationem Dominicam *Pater noster*, & *Symbolum Apostolorum Credo in Deum*, & tunc signet eum, dicens: *In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen*. Similia habent vetus Missale Ecclesiæ Pariensis annorum circiter CDL. & Rituale Cenomanense S. Magdalenæ Bellilocensis annorum circiter cccl.

§. XXVIII.

Præterea ad hoc etiam admitti non debent Monachi, vel Sanctimoniales, neque alii cujusvis Ordinis Regulares a sæculo segregati.

COMMENTARIUS.

I. Quia Monachi vi status sui ad magnam perfectionem comparandam adstringuntur, & a cœno, quod affricare illis posset familiaritas cum feminis, abhorrere quammaxime debent, constituta specialiter nonnulla vel olim fuere, quibus nitori, & bonæ famæ eorum hac in parte consuleretur. Ergo inter alia statuit jam Concilium Antissiodorense anni DLXXVIII. Can. xx. *non licere Abbati filios de Baptismo suscipere, nec Monachis commatres habere*; non quidem baptizando, quod minorem ingereret familiaritatem, ut Glossa notavit in Can. *Non licet*, De Consecratione, Distinctione IV. qui ex recitato Antissiodorensi Canone desumptus est, sed levando a Sacro Fonte pueros earum. Id enim ad præcludendas familiaritates Monachorum cum mulieribus constitutum esse, constat ex S. Gregorio Lib. III. Epistola xl. ad Abbatem Valentinum data, ac relata in Can. *Pervenit*, Causa XVIII. Quæstione I. ubi ita inquit: *Pervenit ad nos, quod in Monasterio tuo passim mulieres ascendant, &, quod adhuc est gravius, Monachos tuos sibi commatres facere, & ex hoc incautam cum eis communionem habere. Ne ergo hac occasione humani generis inimicus sua eos, quod absit, calliditate decipiat; ideo hujus te præcepti serie commonemus, ut neque mulieres in Monasterio tuo deinceps qualibet occasione permittas ascendere, neque Monachos tuos commatres sibi facere. Nam si hoc denuo ad aures nostras quocumque modo pervenerit, sic te severissimæ noveris ultioni subdendum, ut emendationis tuæ qualitate cæteri sine dubio corrigantur*. Eadem prohibitio, ne Mona-

nachi haberent compatres, aut commatres, ex Libro Capitularium Regum Francorum refert Gratianus in Can. *Monachi*, De Consecratione, Distinctione IV. sed tamen cum aliquo additamento: *Monachi*, inquit, *sibi compatres, commatresve non faciant, nec osculentur feminas*.

II. Extendendam esse eam prohibitionem ad quoscumque Religiosos, etiamsi presse non dicantur Monachi, docent inter alios, Sanchez Lib. VI. in Decalogum, Cap. VI. num. 42. & Valentia Parte 3. Distinctione 3. Puncto 3. male refragante Ægidio Coninch, uti recte observat eruditus Raynaudus in Dissertatione, *De sobria alterius sexus frequentatione per Sacros, & Religiosos homines* Cap. VIII. pag. 292. Sed non est opus interpretatione Doctorum, cum non modo Monachi, sed etiam alii Religiosi, Religiosæve, a Patrinorum, Matrinarumve munere a pluribus Conciliis passim excludantur: *Præcipimus etiam districte*, inquit jam Synodus VI. Provincialis Beneventana anni MCCCLXXIV. Tit. IV. Cap. V. *ne in Patrinum Regularis aliquis admittatur, ut omnis familiaritatis suspicio evitetur; inter quos intelligimus Religiosas, Abbatissas, seu Moniales, quas Monasterio exire non licet, sed pessime audivimus observari*. Celebre est Decretum, quod hanc in rem edidit Concilium Provinciale VIII. Beneventanum sub Corrado Capycio Archiepiscopo, anni MCDLXX. Capite 3. *Item statuimus, præcipimus, & ordinamus, quod nullus Monachorum, & Fratrum debeat contrahere compaternitatem cum aliquibus, & si de facto præsumpserint, ipsam compaternitatem sic contractam decernimus, & declaramus de jure non subsistere, nisi eidem Monacho, vel Fratri hoc competat ex debito officii; mandantesque nihilominus omnibus, & singulis Ecclesiarum Rectoribus, & eorum locum tenentibus in virtute sanctæ obedientiæ, ac sub excommunicationis pœna, ut non debeant aliquem Monachorum, sive Fratrum admittere ad suscipiendum de Sacro Fonte aliquem puerum*. Regulares pariter excludunt ab officio Patrinorum Concilia Provincialia, Remense anni 1583. Aquense 1585. Matisconense II. anni 1588. & alia multa. Ceterum, ut Parochus *nec Monachos, Regulares, Clericosve sæculares Sacris initiatos ad infantem de Baptismo suscipiendum, adhiberi sinat*, statuit S. Carolus in suis, *De Baptismi administratione*, Instructionibus. Idem mandat, ut alia omittam, Concilium Provinciale Beneventanum XIII. anni 1656. Tit. XXXIX. num. 10. in quo etiam solo omnes recenset, qui ad suscipiendum Baptizatum admitti non debent: *Caveant Parochi, ne excommunicatos, vel eos, qui eo anno in Paschate ex præscripto Ecclesiæ peccata sua confessi non fuerint, & sacram Eucharistiam non susceperint, aut quoscumque infames, & publice criminosos, aut Fidei rudimenta ignorantes ad suscipiendum baptizatum de sacro Baptismo admittant. Quod etiam Clericis omnibus, & Regularibus ad vitandam familiaritatis occasionem prohibemus*.

III. Ex dictis hucusque jam illud constat, peccare absque dubio Parochos, si eos ad suscipiendos de Baptismo infantes admittant, quos nostrum Rituale Romanum, & propriarum Ecclesiarum Statuta ab eo munere excludunt; itemque ipsos etiam Patrinos reos esse peccati, si se, nisi aliqui saltem eorum ignorantia excusentur, ad obeundum munus illud intruserint. Sed opportune tamen notandum hoc loco, quod monet inter alias Synodus Provincialis VI. Beneventana anni 1374. Tit. IV. Cap. V. his verbis: *Tamen si aliquis de prædictis Patrinus fuerit, non nocet aliquid baptizato*, Baptismi scilicet validitati. Atque id quidem legi non modo in variis Synodis, verum etiam in multis antiquis Ritualibus expressum, præsertim vero in Rituali antiquo Ecclesiæ Lemovicensis, quod descripsit Martene, Libro I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, cap. I. Articulo XVIII. Ordine XVII. ubi post recensitos qui ad Patrinorum munus admitti non debent, ita statim subdit: *Tamen si aliquis de prædictis fuerit Patrinus, non nocet Baptismo*. Id quod etiam Theologi communiter docent.

De tempore, & loco administrandi Baptismi.

§. XXIX.

Quamvis Baptismus quovis tempore, etiam Interdicti, & Cessationis a Divinis, præsertim si urgeat necessitas, conferri possit, tamen duo potissimum ex antiquissimo Ecclesiæ ritu sacri sunt dies, in quibus solemni cæremonia hoc Sacramentum administrari maxime convenit: nempe Sabbatum Sanctum Paschæ, & Sabbatum Pentecostes, quibus diebus Baptismalis Fontis aqua rite consecratur. Quem ritum, quatenus fieri commode potest, in adultis baptizandis, nisi vitæ periculum immineat, retineri decet, aut certe non omnino pretermitti, præcipue in Metropolitanis, aut Cathedralibus Ecclesiis.

COMMENTARIUS.

I. DUo vel primis Ecclesiæ Sæculis fuisse præcipua tempora conferendi solemni cæremonia Baptismum, Paschatis scilicet, & Pentecostes, jam supra fuse explicuimus in Commentario ad §. IV. Quamquam vero, ut plerique doctissimi Scriptores censent, Sæculo XIII. desierit penitus, abrogataque fuerit ea disciplina, nihilominus ex præscripto nostri hujus §. ipsum antiquum ritum, *quatenus fieri commode potest, in adultis baptizandis, nisi vitæ periculum immineat, retineri decet, aut certe non omnino prætermitti, præcipue in Metropolitanis, aut Cathedralibus Ecclesiis*. Certe Romæ servatum vidi non semel hunc ritum. Consueverunt enim plerumque adulti ex Hebræis ad Christianam Religionem conversi, & per aliquod tempus in Domo Catechumenorum præcipuis Fidei Catholicæ mysteriis instructi, Sabbatis Pascha

scha, & Pentecosten præcedentibus, vel ab ipsis Summis Pontificibus, ac præsertim a sanctæ memoriæ Benedicto Papa XIII. solemniter baptizari. Sed jam & olim retinendi pristini ritus desiderio Patres Concilii Redingensis in Anglia anno MCCLXXIX. Capite IV. censuerunt, *declarandum, vel statuendum, ut pueri per octo dies ante Pascha, & per dies totidem ante Pentecosten de matrum uteris nati, si absque periculo reservari valeant usque ad illa tempora, baptizandi.*

II. Veteris disciplinæ cultor tenacissimus S. Carolus Baptismum in Festis Paschatis, & Pentecostes conferri, si id sine infantum periculo fieri posset, statuit in suo Provinciali quarto Concilio Mediolanensi, Constitutionum Parte II. ubi agit de iis, quæ ad Sacramentum Baptismi pertinent, his verbis: *Siqui infantes intra alicujus Urbanæ Parochialis Ecclesiæ fines, a Sabbato Sancto usque ad Sabbatum in Albis, & a Sabbato item Vigiliæ Pentecostes usque ad Sabbatum proximum nati, baptizandi sunt, ad Cathedralem Ecclesiam, cui pro observantiæ officio, proque veteris instituti usu, statis illis hebdomadis hoc tribui debet, deferantur, si modo cuiquam, ob mortis periculum in Parochiali Ecclesia, quæ propius abest, Baptismum statim ministrare necesse non sit.* Hæc S. Carolus, qui ibidem præscribit, Fontis Baptismalis benedictionem in Vigilia Paschatis, & Pentecostes, frequenti Sacerdotum, & Cleri ad Ecclesiam Cathedralem conventu, & solemni ritu esse peragendam. Hæc autem Fontis Baptismalis illis diebus benedictio veteris moris conferendi his diebus Baptismum vestigium est; uti & lectio Prophetarum tunc fieri solita indicans Catechismum Catechumenorum, qui immediate ante Baptismum per lectionem Scripturarum instituebantur. Similiter orationes, quæ tempore Paschali pro renatis Fonte Baptismatis specialiter funduntur, ac præsertim, quod per totam octavam Paschatis, & Pentecostes, in Canone Missæ, Sacerdos etiam hodie dicat, *pro his quoque, quos regenerare dignatus es ex aqua, & Spiritu Sancto*, manifesta sunt pristinæ disciplinæ relicta vestigia, de qua late diximus supra in citato nostro ad §. IV. Commentario.

§. XXX.

At licet, urgente necessitate, ubique baptizare nihil impediat; tamen proprius Baptismi administrandi locus est Ecclesia, in qua sit Fons Baptismalis, vel certe Baptisterium prope Ecclesiam.

COMMENTARIUS.

I. PRimis Ecclesiæ Sæculis, ut scitissime notavit Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo II. cum nulla Christianæ Religionis profitendæ libertas esset, nulla Fidelibus essent Templa, Oratoria nulla, nullus etiam ad tingendos Christi Discipulos designatus erat locus, sed ubi primum occurrisset aqua, ibi baptizabant. Id probat non modo Philipphi Diaconi factum in Actibus Apostolorum Cap. VIII. relatum, ubi cum se obtulisset aqua, Eunuchum Reginę Candacis baptizasse dicitur; verum etiam Justini Martyris testimonium in Apologia II. ad Antoninum Imperatorem, ubi sic loquitur: *Quicumque persuasi fuerint, & crediderint, vera esse, quæ a nobis traduntur, & dicuntur, ac vivere se ita posse receperint; orare jejunantes, & petere a Deo priorum peccatorum remissionem docentur, nobis cum illis una orantibus, & jejunantibus. Deinde eo adducuntur a nobis, ubi est aqua, atque eo regenerationis modo, quo ipsi regenerati sumus, regenerantur.*

II. Communiter tamen id in fluminibus, aut in stagnis præstabant, uti scribunt Walafridus Strabo in Libro, *De rebus Ecclesiasticis*, Capite XXVI. & Honorius Augustodunensis in Lib. III. *Gemmæ animæ*, Cap. CVI. Et certe de Apostolis id disertis verbis affirmat Tertullianus in Libro, *De Baptismo*, Cap. IV. *Nulla distinctio est, mari quis an stagno, flumine an fonte, lacu an alveo diluatur; nec quicquam refert inter eos, quos Joannes in Jordane, & quos Petrus in Tiberi tinxit.* Atque hic obiter notat, postremis iis verbis, *& quos Petrus in Tiberi tinxit*, egregie refutari eorum calumniam, qui Petrum Romæ fuisse negant. Sed ut nostram rem prosequamur, Paulinus Episcopus unus ex missis a Gregorio Papa cum Augustino in Angliam Discipulis, aliquando in fluvio *Trenta* baptizasse legitur apud Henricum Huntidoniensem, lib. III. *Historiæ Anglicanæ*, & apud Bedam Lib. II. ejusdem Historiæ, Cap. XVI. qui etiam Cap. XIV. addit fluvios *Gleni*, & *Sualica*; quia, ut inquit, *nondum Oratoria, vel Baptisteria in ipso exordio nascentis ibi Ecclesiæ poterant ædificari.* Sanctus Victor Martyr Massiliensis conversos ad Christum sui carceris milites, *pro tempore diligenter instructos, adscitis Sacerdotibus, ipsa nocte ad mare duxit, ibique baptizatos propriis manibus de Fonte levavit*; ut habent ejus Acta apud Ruinartium, & apud Adonem in Martyrologio ad diem XXI. Julii. Passus est Victor circa annum Christi CCC.

III. Verum ex omnibus fluviis, qui ad sacræ regenerationis opus undas suas præbuerunt, nullus aliquando celebrior extitit Jordane, qui cum sanctificandi virtutem ex Christi Baptismate accepisset, hoc quamplurimis indidit desiderium, ut in eo baptizari vellent; teste inter alios Sancto Hieronymo, qui in Libro, *De locis Hebraicis*, sic loquitur: *Bethbaara trans Jordanem, ubi Joannes in pœnitentiam baptizabat: unde & usque hodie plurimi de Fratribus, hoc est de numero credentium ibi renasci cupientes, vitali gurgite baptizantur.* Hoc desiderio captus Constantinus Imperator ad finem usque vitæ baptizari distulit, quod baptizari in Jordane desideraret, ut docet Theodoretus, Lib. I. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. 33. his verbis: *Cumque incertum esse vitæ exitum animadverteret, Divini Lavacri gratiam suscepit; quod quidem ad id usque temporis distulerat, cum in Jordane illud suscipere desideraret.* Id longe ante scripserat Eusebius, Libro IV. *De Vita Constantini*, Capite

pite LXII. Quamquam vero hæc hodie sit communis Eruditorum sententia, auctoritate Eusebii, aliorumque veterum Scriptorum nixa, quæ docet, Constantinum in fine vitæ Nicomediæ baptizatum, non desunt tamen Scriptores etiam recentiores, qui variis argumentis probant, Constantinum sacro Baptismate insignitum fuisse Romæ a S. Silvestro Papa. Atque hanc opinionem acerrime tuentur doctissimus Franciscus Blanchinius in Notis ad Anastasium in S. Silvestri Vita, & eruditus Matthias Phurman Ordinis S. Pauli I. Eremitæ in peculiari Opere, quod inscripsit, *De Romano Constantini Baptismo*.

IV. Quicquid autem sit de hac controversia, idem desiderium, ut in Jordane baptizaretur, insedit etiam S. Basilio Magno, id attestante S. Amphilochio in ejus Vita, Cap. IV. si tamen quæ sub ejus nomine edita est, S. Basilii Vita, verus, & sincerus sit Amphilochii fœtus. Sed ut ut & ea res sit, longe etiam postea Baptismum in Epiphania eo in flumine celebratum esse, probat laudatus Martene ex Itinerario Antonini Martyris, cujus hæc sunt verba: *Juxta Jordanem vero, ubi baptizatus est Dominus Jesus, est tumulus cancellis circumdatus: & in loco, ubi redundat aqua de alveo suo, posita est Crux lignea intus, in aqua, & ex utraque parte rupes strata marmore; & in Vigilia Theophaniæ magnus ibi fit conventus populorum, & quarta, aut quinta vice gallo cantante, fiunt Vigiliæ. Completis Matutinis, primo diluculo surgentes procedunt ad sacra ministeria celebranda sub dio; & Diaconi, tenentibus Sacerdotem, descendit Sacerdos in fluvium; & hora, qua cœpit benedicere aquam, mox Jordanis cum magno rugitu post se revertitur, & stat aqua superior in se usquedum Baptismus perficitur; inferior autem fugit in mare.*

V. Plerumque etiam privatis in domibus baptizabantur, maxime ægroti, qui ipso in lecto undis salutiferis perfundebantur, Clinici propterea dicti. Hi profecto ad Presbyterii gradum promoveri nequibant, vetante id inprimis Canone XII. Concilii Neocesariensis, quod celebratum volunt CCCXIV. ubi ita inquit: *Siquis in ægritudine fuerit baptizatus, ad honorem Presbyterii non potest promoveri, quod non ex proposito fides ejus, sed ex necessitate descendit; nisi forte propter sequens studium ejus, & fidem, atque hominum raritatem, talis possit admitti.* Adhuc multos fuisse Sæculo IX. Clinicos, ob devictas a Carolo Magno multas infidelium nationes, notat Thomassinus, Parte II. *Disciplinæ*, Lib. I. Cap. LXXXVI. Expostulabat tamen Concilium VI. Parisiense anni 829. Can. VIII. quod persæpe Canonicæ Leges infringerentur, collatis Ordinibus ei, qui tinctus esset inter periculosæ ægritudinis discrimina: *Sicut in plerisque, ita & in eo auctoritas a nonnullis sæpe violatur Canonica, quando scilicet hi, qui in ægritudine, Baptismatis suscipiunt Sacramentum, ad gradus Ecclesiasticos contra fas provehuntur. Is usus, quia auctoritati Canonicæ resultat, oportet, ut corrigatur, quoniam hujuscemodi baptizatos, quos vulgaris sermo Grabatarios vocat, Canonica auctoritas a gradibus Ecclesiasticis patenter repellit.* Sane Grabatarii a Concilio Antissiodorensi Canone XVIII. ii dicebantur, *quibus mors vicina est.*

VI. His omissis, licuit quidem fervente persecutionis rabie, Catechumenos, qui in carceribus detinebantur, in ipsis carceribus baptizare. Id contigisse Rogatiano, testantur Acta SS. Fructuosi, Eulogii &c. a Ruinartio edita. Idem de Donatiano referunt Acta SS. Montani & Lucii: *Et Donatianus Catechumenus, qui baptizatus in carcere statim, spiritum reddidit, ab aquæ Baptismo ad Martyrii coronam immaculato itinere festinans.* Porro, qui defectu aquæ, aut quovis alio præpediente impedimento, tingi non poterant, hi proprio sanguine mundabantur; atque hoc est, quod communiter Theologi, sanguinis Baptisma appellant. Id privilegii Martyrio concessum fuisse, docent Sancti Patres, quod non in figura, & Sacramento, sed in veritate, Christi Domini Salvatoris mortem referant. Eo principio innixus S. Basilius Lib. II. *De Spiritu Sancto*, Cap. XVI. sic loquitur: *Si quidam in certamine pro pietate suscepto, per veritatem & non per imitationem, mortem pro Christo sustinent, nihil indigent symbolis aquæ ad salutem, eo quod in proprio sanguine baptizati sint.*

VII. Reddita demum Ecclesiæ pace per Constantinum Imperatorem de Christiana Religione optime meritum, cœperunt passim construi Sacræ Ædes publicæ ad unum Baptismatis ministerium designatæ, quæ *Baptisteria*, aliisque nominibus appellabantur, de quibus vide supra Commentarium ad §. IV. Quod ergo ait noster §. quod nempe, *licet, urgente necessitate, ubique baptizare nihil impediat, tamen proprius Baptismi administrandi locus, est Ecclesia, in qua sit Fons Baptismalis, vel certe Baptisterium prope Ecclesiam*, concinit antiquis Synodis, præsertim Trullanæ, anni DCXCII. atque Meldensi anni 845. quarum prima, Can. XXXI. ita ait: *Clericos, qui in Oratoriis, quæ sunt intra domos, Sacra faciunt, vel baptizant, hoc illius loci Episcopi sententia facere debere decernimus. Quare siquis Clericus hoc non servaverit, deponatur.* Meldensis vero, Can. XLVIII. sic inquit: *Ut nemo Presbyterorum baptizare præsumat, nisi in vicis, & Ecclesiis Baptismalibus, atque temporibus constitutis; nisi causa ægritudinis, vel certæ necessitatis, sicut Sacra Canonum docet auctoritas.* Si veterem disciplinam spectemus, multiplicato Fidelium numero, jam etiam in una eademque Civitate plura Baptisteria construi cœpere; non tamen in omnibus Ecclesiis, sed in principalioribus, aut prope eas, quas propterea Baptismales dixerunt ex Canone LIV. & Canone LV. apud Gratianum Causa XVI. Quæstione I. ad distinctionem earum Ecclesiarum, etiam Parochialium, quæ Baptisterio carebant: quemadmodum etianum hodie in aliquibus Civitatibus, ac potissimum in Urbe Roma, plures cernuntur Ecclesiæ Parochiales Baptisterio distitutæ.

VIII. Sequentibus Sæculis, quibus Parochi facti sunt ordinarii Baptismi Ministri, illudque ministerium pene totum ad illos fuit devolutum, tunc quoque contigit, ut omnes passim erectæ Parochiales Ecclesiæ Baptisterium construxerint, in quo omnes Parochiæ incolæ solemniter baptizarentur, & spiritualiter renascerentur, atque hoc titulo Ecclesiam ipsam Parochialem, tanquam Matrem, quæ in Christo eos genuit, recognoscerent, & venerarentur. Recte itaque notat Joannes Baptista Gatticus in Libro, *De Oratoriis domesticis*, Cap. XXVIII. Parochum ipsum propria potestate abuti, si in privato Ora-

torio baptizare auderet, cum etiam Parocho præscriptæ sint Leges baptizandi in publico Baptisterio, nisi gravis necessitas urgeret baptizandi infantem in privata domo. Atque huc spectat Decretum Concilii Oecumenici Viennensis celebrati in Gallia sub Clemente V. Pontifice Maximo, relatum in Clementina unica, *De Baptismo*, quod nos inferius referemus in Commentario ad sequentem §. Juxta hanc Legem S. Carolus in suis, *De Baptismi administratione*, Instructionibus, sic Parochum monet: *Neque autem in privatis ædibus, Oratoriis, aliove loco, præterquam in Ecclesia Parochiali, Baptismalive, solemniter baptizabit*. Hinc in Concilio Provinciali I. Mediolanensi jam pridem statuit, ut *singulæ Parochiales Ecclesiæ singulos Fontes habeant, in quibus diligenter toto anno servetur aqua Baptismalis, solemni ritu benedicta*. Ceterum in Concilio Provinciali III. inter alia edixit, ut *Fons Baptismalis ne usquam in aliis Ecclesiis, quam in Parochialibus sit; vel Episcopi concessu in illis locis, ubi propterea quod Parochialis Ecclesia longius distat, idem populi commodo magis consulendum esse censuerit*.

IX. Quod tandem noster §. inquit, locum administrandi Baptismum esse Ecclesiam, Parochialem scilicet, *in qua sit Fons Baptismalis, vel certe Baptisterium prope Ecclesiam*, explicatum a nobis jam fuit supra in Commentario ad §. IV. ubi late disseruimus de Baptisteriis ab Ecclesiis separatis, quæ erant etiam veluti Templa, in quibus, & Altaria erant erecta, & Sacræ Sanctorum Reliquiæ reconditæ, atque Imagines, præsertim vero illa S. Joannis Christum baptizantis.

§. XXXI.

Itaque, necessitate excepta, in privatis locis nemo baptizari debet, nisi forte sint Regum, aut magnorum Principum filii, id ipsis ita deposcentibus; dummodo id fiat in eorum Capellis, seu Oratoriis, & in aqua Baptismali de more benedicta.

COMMENTARIUS.

I. Quamquam, ut in præcedenti §. dictum est, proprius Baptismi administrandi locus sit Ecclesia, in qua sit Fons Baptismalis, vel certe Baptisterium prope Ecclesiam; nullusque in privatis locis, necessitate excepta, baptizari debeat, ut ait hic noster §. excipiuntur tamen ab hac regula *Regum, aut magnorum Principum filii*. Atque id quidem est, quod præscriptum jam fuerat in Generali Concilio Viennensi celebrato anno 1311. cujus Decretum relatum extat in Clementina unica, *De Baptismo*, ubi Clemens V. Pontifex Maximus memorati Concilii Auctor, ac Præses, ita statuit: *Præsenti prohibemus Edicto, nequis de cætero in Aulis, vel Cameris, aut aliis privatis Domibus, sed dumtaxat in Ecclesiis, in quibus sunt ad hoc Fontes specialiter deputati, aliquos (nisi Regum, vel Principum, quibus valeat in hoc casu deferri, liberi extiterint, aut talis necessitas emerserit, propter quam nequeat ad Ecclesiam absque periculo propter hoc accessus haberi) audeat baptizare. Qui autem secus præsumpserit; aut suam in hoc præsentiam exhibuerit, taliter per Episcopum suum castigetur, quod alii attentare similia non præsumant*. Porro notat Glossa Juris Canonici in hunc locum, exceptionem, quæ fit ibi de liberis Regum, & Principum, ut in privatis domibus baptizari possint, extendi ad nepotes, & alios descendentes, quia loquitur sub nomine liberorum; secus autem si dixisset de filiis, quia filiorum appellatione, regulariter nepotes non comprehenduntur.

II. Sed ut explicemus nos hunc nostrum §. constanter asserimus I. quod, cum ibi excipiuntur *Regum, aut magnorum Pricipum filii*, intelligi numquam debeant magnorum Principum nomine, innumeri fere nostræ Italiæ, ac præsertim utriusque Siciliæ Barones, qui licet speciosis Comitum, Marchionum, Ducum, ac Principum etiam titulis gaudeant, sunt tamen ipsi, sicut & cæteri, vel de infima plebe, Regum, ac magnorum Principum subditi, eorumque Legibus, & coercitioni obnoxii. Quicquid enim nonnulli assentatores de ipsorum Baronum excellentia, ac potestate jactent, ridiculum, atque inane penitus censeri debet; quum magni Principes ii solum dicendi sint, qui nullum superiorem recognoscentes, Leges condunt, aliaque facere possunt, a quibus abstinere Barones omnino tenentur. Asserimus II. ex recitata superius Clementina, licere quidem Regum, ac magnorum Principum liberos extra Ecclesiam, in eorum scilicet Palatiis baptizare, sed, ut ait hic noster §. *id ipsis ita poscentibus*, ubi scilicet eam facultatem postularent, ab Ordinario nempe loci. III. *dummodo id fiat in eorum Capellis, seu Oratoriis*, privatis nimirum ipsorum Principum; nam alias ambigendum non est, quin in illis Capellis, seu Ecclesiis Palatinis, utpote quæ publicis Ecclesiis æquiparantur, & quandoque sunt etiam Ecclesiæ Parochiales, possit nulla habita privilegii ratione, de quo & citata clementina, & §. noster loquuntur, Baptismus administrari, ut scite notat doctissimus Josephus Carafa Clericus Regularis, primum Episcopus Triventi, nunc Mileti, in celebri Opere, *De Capella Regis &c.* Capite VII. quod inscriptum est, *De Baptismo Regum*, ubi etiam differit de solemni ritu administrandi Baptismum filiis Regum, ac Principum in eorum Palatiis. IV. demum debere hujusmodi Baptismum administrari *in aqua Baptismali de more benedicta*, statis scilicet temporibus, Paschatis, aut Pentecostes, ut alias dictum fuit; & accepta a Fonte Baptismali, ac delata in vasculo mundo ad locum, ubi debet celebrari Baptismus; quo peracto, aqua ipsa, quæ ex capite baptizati infantis effluxit, recepta in alio vase, reportanda est ad Ecclesiam, ut in ejus Sacrarium effundatur, uti dictum etiam fuit in Commentario ad §. XII.

III. Ceterum consuevisse aliquando ipsos Principum filios, non in eorum Capellis, verum in Ecclesia præcipua Urbis baptizari, ex variis posset veteribus monumentis probari. Joannes

Pa-

Paternione Archiepiscopus Panormitanus in Allegationibus, quas edidit pro sua Ecclesia Panormitana, inter alia privilegia recenset, quod ibi Siculi Reges salutaribus aquis abluerentur. Cui adhærens Amatus Lib. III. Cap. I. ait, non in Capella Palatina, sed in Metropolitana Ecclesia Regios pueros fuisse ablutos; nullumque a Pirro in Notitia illius Capellæ indicari Regem, qui illic Baptismum acceperit, quos tamen in Cathedrali baptizatos, colligitur ex veteribus monumentis, & ex Chronico cujusdam Anonymi Scriptoris, apud Martene Tomo 3. Anecdot. col. 61. ubi sic inter alia legitur: *Anno a Nativitate Domini MCCCV. Indictionis III. die Mercurii in mane diei xiv. videlicet mensis Julii apud Partum-novum de tenimento Panormi natus fuit ex dicta Domina Alianora uxore dicti Domini Regis Friderici eidem Regi Friderico filius nomine Domp-Petrus, qui Domp-Petrus die Sabbati xxiv. ejusdem mensis Julii baptizatus fuit in Fonte majoris Panormitanæ Ecclesiæ.* Vide plura apud laudatum Carafam loco citato.

§. XXXII.

Baptisterium sit decenti loco, & forma, materiaque solida, & quæ aquam bene contineat, decenter ornatum, & cancellis circumseptum, sera, & clave munitum, atque ita obseratum, ut pulvis, vel aliæ sordes intro non penetrent, in eoque, ubi commode fieri potest, depingatur Imago S. Joannis Christum baptizantis.

COMMENTARIUS.

I. Diximus, & quidem late de Baptisterio, aliisque ad ipsum spectantibus, supra Capite I. in Commentario ad §. IV. Sed ne taciti hunc præsentem §. præterire videamur, adnotandum plane censuimus, quod in eo statuitur, non modo in variis Ritualibus, verum etiam in permultis Synodis fuisse ordinatum, atque explicatum, præsertim vero in Provinciali V. Mediolanensi S. Caroli, ubi agit de iis, quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi, & ab eodem Sanctissimo Antistite in Instructionibus Fabricæ Ecclesiasticæ, Cap. XIX. quod, *De Baptisterio*, inscriptum est, ubi plura scitu digna, & quæ longum esset hoc loco describere, studiosus sacrorum rituum inveniet. His itaque omissis, quod statuit hic noster §. ut in Baptisterio *depingatur Imago S. Joannis Christum baptizantis*, non modo S. Carolus, sed & alii Episcopi in suis Synodis, ac Ritualibus ordinarunt. Sed audiamus Concilium Provinciale XII. Beneventanum Tit. XXI. Cap. unico, quo ea, quæ hoc nostro §. statuuntur, sic explicantur: *Fons Baptismalis pretioso marmore, vel alio solido, ut melius in regione haberi potest, sit. Opertum habeat pyramidalem decenti altitudine rubro panno, vel tela intrinsecus coopertum. Operimentum habeat vel ex marmore, vel tabulis, vel tela depicta; in cujus superiori parte ædificetur cellula ad conservanda sacra Olea; coopertum autem corio picto, aut cerata tela. Os vero Fontis stamnea lamina operiant; semper clausum maneat, nisi cum usui est. Baptisterium ligneis, aut lapideis cancellis sepiatur. Imago S. Joannis Christum baptizantis in pariete prope pingatur &c.*

II. Jam non modo Imagine S. Joannis baptizantis Christum, verum etiam variis aliis picturis adornata fuisse Baptisteria, testatur S. Paulinus in Epistola XII. ad Severum, itemque Anastasius in Vita Leonis Papæ III. ubi ait, quod *ipsum Baptisterium diversis in circuitu decoravit picturis*. Consuevisse autem potissimum ea depingi, quæ ad Baptismum pertinerent, testis est Ægidius Monachus Aureæ Vallis in Oberto Episcopo Ledienſi, Cap. XVIII. his versibus.

Fontes fecit opere fabrili,
Arte vix comparabili,
Duodecim qui sustinent
Boves, typum gratiæ continent.
Materia est de mysterio,
Quod tractatur in Baptisterio.
Hic baptizat Joannes Dominum.
Hic gentilem Petrus Cornelium.
Baptizatur Craton Philosophus,
Ad Joannem confluit populus.
Hoc quod Fontes desuper operit,
Apostolos, & Prophetas exerit.

Afferri & alia testimonia possent veterum Scriptorum, quibus docemur, non modo Baptisteria ornata fuisse Imagine S. Joannis Christum baptizantis, verum etiam Altaria in eisdem erecta fuisse cum ipsa Imagine: sed videri ea possunt, quæ nos in citato nostro ad §. IV. Commentario diximus.

De sacris Oleis, & aliis requisitis.

§. XXXIII.

Sacrum Chrisma, & Sanctum Oleum, quod & Catechumenorum dicitur, quorum usus est in Baptismo, eodem anno sint ab Episcopo de more benedicta Feria V. in Cœna Domini.

COMMENTARIUS.

I. Inungi baptizandum sacris Oleis, antiquissima est Ecclesiæ disciplina, cujus testes sunt pervetusti Patres, ac Sacræ Synodi, ex quibus etiam addiscimus, duplicem in Baptismo adhiberi unctionem, alteram ante Baptismum in pectore, & scapulis Oleo Sancto, quod dicitur Catechumenorum, alteram post Baptismum Oleo, quod Chrisma appellatur, in vertice, ut in-

infra suis locis dicemus. Est autem Chrisma Oleum balsamo mixtum, ab Episcopo, assistentibus Sacerdotibus duodecim, Diaconis septem, totidemque Subdiaconis, Feria v. majoris hebdomadæ solemniter consecratum. Oleum vero Sanctum, seu Catechumenorum, est Oleum ab Episcopo eadem die, ac solemnitate benedictum ad reddendum illo inunctum verum Christi athletam, luctamen hujus sæculi luctaturum, ut Sanctus Ambrosius docet.

II. Olei Sancti, & Chrismatis institutionem ad usum Baptismi, referendam esse ad ipsum Fidei Christianæ initium, & Apostolicam traditionem, constanter asserunt Ritualium rerum Scriptores, probantque ex Patribus, atque Conciliis. S. Basilius in Libro, *De Spiritu Sancto*, Capite XXVII. inter alios ritus, quos ex Apostolica traditione Ecclesia accepit, benedictionem ipsam Olei ad Baptismi usum recenset: *Benedicimus*, inquit, *aquam Baptismatis, & Oleum unctionis*. Mentionem Chrismatis ad Baptismi usum, facit inter alios vetustiores Patres S. Cyprianus in Epistola lxx. ad Januarium, & Episcopos Numidas, in qua etiam ait peractam fuisse ejus consecrationem ad Altare, non secus ac Eucharistiam: *Ungi quoque necesse est eum qui baptizatus sit, ut accepto Chrismate, idest unctione, esse unctus Dei, & habere in se gratiam Christi possit*. Et mox juxta Manutii emendationem: *Porro autem Eucharistia est, unde baptizati unguntur Oleo in Altari sanctificato*. Et quidem invocato Christi nomine, ut discimus ex Optato Milevitano, Lib. VII. adversus Parmenianum, his verbis: *Oleum nominant illum liquorem, qui in nomine Christi conditur, quod Chrisma, postquam conditum est, nominatur*. Ex quibus colligi & illud potest, quam nempe immerito Theodorus Lector Lib. II. *Historiæ Ecclesiasticæ*, asserat, Petrum Fullonem instituisse, ut Sacrum Chrisma in Ecclesia coram omni populo consecraretur.

III. Resedisse jus hujus benedictionis penes solos Episcopos, tradunt Libri Rituales, tam Latini, quam Græci omnes, itemque variæ antiquæ Synodi, tametsi illud sibi ausu temerario usurpare non semel tentaverint Presbyteri, de quibus cum conquestus fuisset Fortunatianus Episcopus in Concilio Charthaginensi II. anni CCCXC. Can. III. *ab universis Episcopis dictum est: Chrismatis confectio, & puellarum consecratio a Presbyteris non fiat*. Quem Canonem non multo post renovavit Concilium Carthaginense III. anni CCCXCVII. Can. XXXVI. statuens, *ut Presbyter, inconsulto Episcopo, Virgines non consecret, Chrisma vero numquam conficiat*. Eundem abusum gliscentem in Hispania compescere conatum est Concilium Toletanum I. anni 400. edito Can. XX. *Quamvis*, inquit, *pene ubique custodiatur, ut absque Episcopo Chrisma nemo conficiat; tamen quia in aliquibus locis, vel Provinciis, Presbyteri dicuntur Chrisma conficere, placuit, ex hac die nullum alium, nisi Episcopum Chrisma facere, & per Diœcesim destinare*. Sed de hac re jam late scripsi in Commentariis ad Romanum Pontificale, viderique præ ceteris potest, quod eandem in rem docet Sanctissimus Dominus noster BENEDICTUS XIV. Lib. VII. *De Synodo Diœcesana*, Cap. VIII.

IV. Porro licet olim sacrorum Oleorum, & Chrismatis benedictioni nulla primum stata, præfixaque dies fuerit, sed, prout res exigebat, ad Episcopi arbitrium ea benedictio perageretur, invaluit tamen postea disciplina, ut sacra ipsa Olea, & sacrum Chrisma Feria v. in Cœna Domini benedicerentur. Morem Ecclesiæ antiquum innuit laudatum superius Toletanum I. Concilium citato Can. XX. *Episcopo sane certum est omni tempore licere Chrisma conficere*. Forte verba illa *omni tempore* restringi possunt ad ipsam Feriam v. in Cœna Domini, ut ex contextu ejusdem Canonis licet addiscere; dum inter alia mandat, *ut de singulis Ecclesiis ad Episcopum ante diem Paschæ Diaconi destinentur, aut Subdiaconi, ut confectum*, sive *confestim*, ut alias legitur, *Chrisma ab Episcopo destinatum ad diem Paschæ possit occurrere*. Illud sane pro certo haberi debet, multis sacris Ritibus, qui tribus primis Sæculis, persecutorum metu, clam, & quibus poterant diebus celebrabantur, data Ecclesiæ pace, sua fuisse tempora assignata, præsertim vero ubi id aliqua mystica ratio postulabat. Certe de confectione Chrismatis præfixa Feriæ v. in Cœna Domini sic scribit S. Isidorus Episcopus Hispalensis, Lib. I. *De Officiis Ecclesiasticis*, Cap. XXVIII. quod, *de Cœna Domini*, inscriptum est: *Qua die etiam Sanctum Chrisma conficitur, quia ante biduum Paschæ Maria caput, ac pedes Domini unguento perfudisse perhibetur*.

V. Prædicta die quotannis tam apud Latinos, quam Græcos ex pervetusto Ecclesiæ ritu peragendam esse ab Episcopo sacrorum Oleorum, nempe Infirmorum, & Catechumenorum, ac Chrismatis benedictionem intra Missarum solemnia, expresse edicunt variæ antiquæ, ac recentiores Synodi, itemque Pontificales, ac Cæremoniales, Ritualesve Libri omnes; ex quibus etiam illud præcipitur, quod & hic noster §. statuit, ut nempe *sacrum Chrisma, & Oleum, quod & Catechumenorum dicitur, quorum usus est in Baptismo, eodem anno sint ab Episcopo de more benedicta Feria v. in Cœna Domini*. Neque enim fas est Episcopo alia, quam prædicta die, Chrismatis, & memoratorum Oleorum benedictionem peragere, neque Parocho alio uti Chrismate, ac Oleo Catechumenorum, quam illis, quæ eodem anno sint ab Episcopo de more benedicta Feria v. in Cœna Domini, ut ex infra dicendis magis magisque perspicuum fiet.

§. XXXIV.

Curet Parochus, ut ea suo tempore quamprimum habeat, & tunc vetera in Ecclesia comburat.

COMMENTARIUS.

I. Chrisma, & sacra Olea benedicenda esse ab Episcopo inter Missarum solemnia Feriæ v. in Cœna Domini, jam diximus in Commentario ad §. præcedentem. In præsenti autem §. edicitur, *curet Parochus, ut ea suo tempore quamprimum habeat*, a suo scilicet

licet

licet Episcopo, cui subditus est, non autem ab alieno, & ante solemnitatem Paschatis, uti passim Sacræ Synodi mandant, inter quas Carthaginensis IV. anni CCCXCVIII. Can. XXXVI. ita mandat: *Presbyteri, qui per Diœceses Ecclesias regunt, non a quibuslibet Episcopis, sed a suis, nec per juniorem Clericum, sed aut per seipsos, aut per illum, qui Sacrarium tenet, ante Paschæ solemnitatem Chrisma petant*. Vasensis Synodus anni 442. Can. III. etiam jubet, ut *per singula territoria Presbyteri, vel Ministri, ab Episcopis, non, prout libitum fuerit, a vicinioribus, sed a suis propriis per annos singulos Chrisma petant, appropinquante solemnitate Paschali*. Sed aliis omissis variis temporibus celebratis Conciliis, in Concilio Provinciali Beneventano V. anni 1331. Cap. XLIX. excommunicationis sententiam ipso facto incurrere dicuntur, *qui recipiunt sacrum Chrisma, Oleum Sanctum, & Oleum infirmorum ab alienis Episcopis, licentia non obtenta*, a suis scilicet propriis Episcopis, uti expresse habetur in Provinciali VI. Concilio itidem Beneventano anni 1374. Tit. III. Cap. III. §. *Sed ante*, ubi sic inter alia inquit: *Ex Constitutionibus quippe nostræ Beneventanæ Ecclesiæ excommunicati sunt ipso facto omnes, qui recipiunt sanctum Chrisma, Oleum sanctum, Oleum Infirmorum ab alienis Episcopis, licentia non obtenta a suis Episcopis*.

II. Quod ad alteram nostri §. partem attinet, qua edicitur, ut Parochus vetera sacra Olea, & Chrisma *in Ecclesia comburat*, postquam scilicet nova ab Episcopo suo benedicta in Feria V. Cœnæ Domini obtinuit, nititur Canone, *Literis*, De consecratione, Distinctione III. desumpto ex Epistola II. Fabiani Papæ ad Orientales Episcopos data, quæ, licet supposititia sit, sicut & aliæ ejusdem Pontificis Epistolæ, antiquus est nihilominus ritus in citata Epistola præscriptus, ut scilicet Chrisma *per singulos annos in jam dicta die sit innovandum, & vetus in sanctis Ecclesiis cremandum*; ejusque ritus mentionem faciunt passim priscæ Synodi, atque antiqui Rituales, & Pontificales Libri, uti notavimus Tomo III. nostri Romani Pontificalis, Tit. IV. in Commentario ad §. XXIII. ubi etiam Decretum S. Caroli descripsimus, qui in Concilio Mediolanensi Provinciali IV. Parte II. Constitutionum paulo post initium ita mandat: *Parochus ubi primum Olea sacra nova acceperit, vetera statim comburat in lampade, quæ ante Sanctissimum Sacramentum collucet, bombice in Sacrario plane exusto*. Concinit quidem iis, quæ statuit Romanum ipsum Pontificale citato loco sic inquiens: *Vetus autem Chrisma, & Oleum Catechumenorum, & Infirmorum, si quod remanserat in ampullis, ponitur in lampadibus Ecclesiæ ante Sacramentum, ut comburatur; reliquum autem, quod est in pyxidibus, sive capsulis, cum bombice igni comburitur*. Porro, ut vetus Chrisma, & Oleum in lampadibus Ecclesiæ comburantur, constat ex ms. Pontificali Ecclesiæ Apamiensis in Syria anno 1214. exarato, & ex ms. Pontificali Arelatensis Ecclesiæ annorum circiter D. apud Martene, *De antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis Officiis*, Cap. XXII. pag. 320. & 325.

III. Sed non desunt tamen alii Codices antiqui Pontificales, ex quibus docemur, facta novi Chrismatis consecratione, quod supererat ex veteri, non quidem comburi, sed cum recens benedicto misceri consuevisse. Ita plane statuit ms. Pontificale Bellovacense annorum circiter 800. apud Martene loco citato pag. 318. *Tunc Chrisma novum misceatur cum veteri, si quid residuum sit: similiter & Oleum, & ita dividat Presbyteris*. Idem præscribit Pontificale Constantinopolitanum, & Silvanectense apud laudatum Scriptorem citato Cap. XXII. §. IV. num. I. pag. 266. At vero Concilium Beneventanum sextum Provinciale anni 1374. Tit. III. Capite III. §. *Sed ante*, præscripsit, ut *effundatur vetus Chrisma intra Fontes Ecclesiæ Baptismales, & ibidem diligenter abluantur ampullæ, vel intra Ecclesiam vetus Chrisma, & Oleum conserventur*. Ceterum illud advertendum est, quod alias non obscure docet hic noster §. ut tunc, & non prius, vetera Olea comburantur, quum recens benedicta habita fuerint, & ad Ecclesiam delata, contingere enim potest, ut urgente necessitate, & novis deficientibus Oleis Sacris, veteribus utendum sit, ut in sequenti Commentario dicemus.

§. XXXV.

Veteribus Oleis, nisi necessitas cogat, ultra annum non utatur; ac si deficere videantur, & Chrisma, aut Oleum benedictum haberi non possit, aliud Oleum de olivis non benedictum adjiciatur, sed in minori quantitate.

COMMENTARIUS.

I. Sacris Oleis, & Chrismate rite ab Episcopo benedictis Feria V. in Cœna Domini, & ad Ecclesias delatis, debere vetera comburi, & quidem juxta pervetustam Ecclesiæ disciplinam, in Commentario ad superiorem §. dictum jam fuit. non enim iis ultra annum uti licet, *nisi necessitas cogat*, ut in præsenti §. edicitur; quia nempe ob aliquem casum haberi nova Olea benedicta non potuerunt. quo casu, ut idem noster hic §. ait, *si deficere videantur*, vetera nempe Olea, *& Chrisma, aut Oleum benedictum haberi non possit, aliud Oleum de olivis non benedictum adjiciatur, sed in minori quantitate*. Loqui videtur hic noster §. de Oleis intra annum benedictis, si ipsa deficere viderentur, sed puto eandem regulam servandam in veteribus Oleis, ubi recens benedicta, ob aliquam difficultatem, uti dictum est, haberi non potuissent; quia scilicet loco ab hostibus obsesso, vel peste laborante, minime Parochus valuerit Ecclesiæ suæ de Oleis intra annum benedictis providere. Scio equidem, graviter Sacerdotem peccare, graviterque etiam puniri debere, qui veteri benedicto Oleo uteretur; sed intelligendum hoc tamen est, ubi necessitas non cogeret ad id faciendum; urgente quippe necessitate, nova

Oleo

Oleo benedicto deficiente, recte adhiberi posse Oleum benedictum vetus, respondit Sacra Congregatio Episcoporum negotiis præposita die xx. Maji anni 1590. apud Gavantum in Manuali Episcoporum, verbo, *Extrema unctio*; & statuit S. Carolus in Instruct. *De Baptis. administr.* pag. 427. edit. Patav. omnium locupletissime sic inquiens: *Veteri autem vel Oleo sancto, vel Chrismate non utetur*, Parochus scilicet, *nisi, antequam novum habeatur, necessitas illius utendi inciderit*. Atque hanc sententiam probant passim Theologi, inter quos Diana coordinatus, Tomo II. Tractatu IV. Resolutione VIII. §. I. ubi etiam varios Doctores citat, quibus adhærent Theologi Salmanticenses Carmelitæ Discalceati apud Barrufaldum in Commentariis ad Rituale Romanum Tit. x. §. I. num. 9.

II. Porro, quod hic ait noster §. ut, si sacra Olea *deficere videantur, & Chrisma, aut Oleum haberi non possit, aliud Oleum de olivis non benedictis adjiciatur, sed in minori quantitate*, consentit quidem variorum Conciliorum, ac Ritualium Statutis; sed adhibenda est tamen a Parochis ea diligentia, quam inter alias præscripsit Provincialis VI. Synodus Beneventana anni 1374. Tit. III. Cap. III. ubi in fine ita statuit: *Si forte contigerit, quod Oleum, & Chrisma deficiant, statim mittant ad Archipresbyterum pro Chrismate, & Oleo, & si ab eis haberi non possint, vel sine periculo expectare, si aliquid residui fuerit, admisceant illi residuo Chrismatis, & illi residuo Olei Oleum olivarum non consecratum, & eis unctiones faciant supradictas*. Deponendos mox etiam mandat Sacerdotes, qui veteri Chrismate inungunt pueros in Baptismo, præterquam in mortis articulo. Sed audiamus S. Carolum, qui rem, de qua agimus, iterum iterumque explicuit juxta receptam probatamque in multis Ritualibus disciplinam, ac praxim. Ergo in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. Parte II. Constitutionum, Capite, quod inscriptum est, *Quæ ad Sacramentalia, vel ad Sacramenta communiter pertinent*, ita habet: *Sacro Oleo deficiente, si tempus non patitur, ut aliunde haberi possit, illa ratio ineatur Canone præscripta, ut cum Oleo consecrato misceatur non consecratum: id vero non consecratum guttatim ita infundatur, ut semper quod infunditur, minus sit Oleo consecrato, quod vel exiguum in vase reliquum est*. Idem repetit Parte IV. Actorum in Rubricis, seu Instructionibus, *De Baptismi administr.* pag. 427. edit. Patav. ubi sic inquit; *Si vero Oleum sacrum, Chrismave intra annum deficere videtur, neque aliunde haberi potest in tempore aliud non benedictum, ut alio loco dictum est, sensim tantum infundet*, Parochus scilicet, *ut hoc minus sit, quam illud, quod consecratum, benedictumve est*.

§. XXXVI.

Chrisma, & Oleum sacrum sit in suis vasculis argenteis, aut saltem stanneis bene obturatis; quæ vascula sint inter se distincta, & propriam unumquodque inscriptionem habeat majusculis litteris incisam, ne quis error committatur.

COMMENTARIUS.

I. AD explicandum præsentem §. nihil puto afferri luculentius posse, quam quod de vasculis ipsis pro asservandis sacris Oleis in Parochiali Ecclesia, præscripsit S. Carolus Parte IV. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis in Instructionibus Supellectilis Ecclesiasticæ, Lib. II. Parte II. pag. 546. edit. Patav. his verbis: *Vascula Parochialis Ecclesiæ ad usum sacra Olea servandi, ubi præ inopia ex argento fieri non possunt, ex stanno puro, eoque nobiliori fient, tum perpolita, mundaque omnino sint. Tria autem parentur forma rotunda, atque ejusmodi, quæ inter se nulla plane dissimilitudine sint: atque sic quidem apte coagmentata, conjunctave, ut trianguli figuram exibeant. Iis omnibus vasculis simul contegendis operculum unum solidum adhibeatur, ita confectum, ut & paululum vasculorum contegendo undique capiat, & cum illa operiuntur, hoc non disjungatur, sed in una parte filum hæreat, totumque vasculorum opus operiatur. Id operculum etsi totum solidum, unumque est, triplici tamen circulo distinctum, triplicique concavitate ab interiori parte constans, rursus ab exteriori paululum eminens (quæ concavitas usui sit ad reponendum bambacium, quo sacrum Oleum opertum est, cum illud postea ad ministerium adhibetur, & intrinsecus, & extrinsecus in unoquoque circulo literas aperte expressas habeat, quibus uniuscujusque sacri Olei vasculum distincte internoscatur. In primo vasculo sacrum Oleum Chrismatis asservetur. In altero Oleum Catechumenorum. Operculum vasculi sacri Chrismatis insculpitur his literis*: CHR. *Alterum, quo vasculum Olei Catechumenorum insculpitur*: CATH. Plura de hujusmodi vasculis habet idem S. Antistes in Conciliis Provincialibus, Diœcesanisque Mediolanensibus, atque in Actis citatis; eademque fere præscribunt & aliarum Ecclesiarum Libri Rituales, ac Synodi, quorum loca supervacaneum est hic recensere.

II. Sane ex præscripto Provincialium Constitutionum Beneventanæ Ecclesiæ, ut testatur Provinciale Concilium VI. Beneventanum anni 1374. Tit. III. Cap. III. cautum & illud est, *ut vasa, in quibus sanctum Chrisma, & Oleum sanctum reponuntur, sint de stagno, vel alio metallo, ita quod de facili frangi non possint, nec liquores prædicti effundi*. Concilium Beneventanum Provinciale XIII. anni 1656. Tit. XL. num. 9. absolute edicit, ut *vascula dictorum Oleorum decenti constent materia, & forma cum inscriptione eorum; ac perpolita, & munda perpetuo sint, & sacculo serico inclusa*. Optandum autem, ut hujusmodi vascula essent argentea, ut præscribere videtur noster §. licet stannea permittat, quod forte præ inopia alicubi ex argento fieri non possint. Præter vascula argentea, stanneave, quæ noster §. pro asservandis sacris Oleis memorat, permitti non debent ænea, aut

aut vitrea, sive fictilia, quia scilicet æs eruginem viridem producit, quæ Olea corrumpit; vitrea autem, fictiliave frangi facile possent; & Sacri Liquores effundi, uti recte admonet laudatum superius Concilium Provinciale VI. Beneventanum. Nequis vero error committatur in adhibendis Sacris Oleis, recte & illud cautum est ex nostro §. & ex Conciliis, ac Ritualibus passim, ut vascula ipsa sint inter se distincta, & propriam unumquodque inscriptionem habeat majusculis litteris incisam. Vide & quæ de vasculis istis dicemus infra in Commentario ad §. XLII. & seqq.

§. XXXVII.

Ad usum vero quotidianum minora habeantur vascula ex argento, si fieri potest, aut stanno, sive separata, sive etiam conjuncta; apte tamen distincta, & bene cooperta, & cum suis inscriptionibus, ut supra, ne Parochus aberret, & unum pro altero sumat, quod cavere debet diligenter.

COMMENTARIUS.

I. PRæter vascula majora, de quibus loquitur præcedens §. mandat nunc §. præsens, ut *ad usum quotidianum minora habeantur vascula ex argento, si fieri potest, aut stanno &c.* Late & de hujusmodi vasculis differit quidem S. Carolus in Conciliis, atque in Actis Ecclesiæ Mediolanensis. In Concilio Provinciali IV. Parte II. Constitutionum sic habet: *Unaquæque Parochia duo vascula sacrorum Oleorum, Chrismatis, & Catechumenorum; vascula item duo Extremæ Unctionis habeat: quæ confecta, & ornata sint ad formam in Libro instructionum præscriptam.* Tum vero mox: *Idque ut die sacro Cœnæ Domini illa vacua diligenter ante abstersa, ac bene parata, nec vero ampullæ, aut alia ejusmodi ad Olea sacra recens consecrata ferenda adhibeantur; aliaque rursus retineantur ad asservandum quod reliquum est Oleum vetus, quod usui esse possit, si in sua Parohchiali cura opus esset, dum illa recentia apportantur.* Eadem repetit Parte IV. Actorum, Lib. II. Instruct. Supellectilis Ecclesiast. pag. 519. & 526. Edit. Patav. ubi divisim agit de Supellectile Ecclesiæ Catedralis, & Parochialis, quæ scilicet ad cultum, & administrationem Sacræ Eucharistiæ, aliorumque Sacramentorum usui est: *Vasa duo*, inquit, *sacrorum Oleorum, Chrismatis, & Catechumenorum, eaque duplicia cum suis sacculis, & cotylis, ob causam supra enarratam in Supellectili Basilicæ Cathedralis*; quæ illa quidem causa est, quam nos superius ex Concilio IV. Provinciali Mediolanensi descripsimus.

II. Notanda vero illa potissimum sunt, quæ hic noster §. de eisdem vasculis mandat, ut nempe, sive separata, sive etiam conjuncta habeantur, sint *apte tamen distincta, & bene cooperta, & cum suis inscriptionibus, ut supra, ne Parochus aberret, & unum pro alio sumat, quod cavere debet diligenter.* peccaret enim graviter si in ea re negligenter se gereret, unumque Oleum pro alio acciperet, & adhiberet. Siquis autem hic quærat, quid tunc agendum sit, referam plane illud, quod eam in rem præscripsit Concilium Provinciale VI. Beneventanum anno Christi 1374. Tit. 3. Cap. 3. in fine, his verbis: *Et si forte negligentia, vel errore, loco Olei, cum Chrismate puer inunctus fuerit, vel infirmus, non fiat ulterius inunctio Olei, quia cum Chrismate jam est facta, cum Chrisma ex Oleo & balsamo componatur. Quando vero inunctio est facienda cum Chrismate, & fit cum Oleo per errorem; vel illa, quæ est facienda cum Oleo Infirmorum, fiat cum Oleo Catechumenorum, vel e converso, suppleatur adhuc Chrismatis, vel Olei inunctio, quæ incaute fuerat prætermissa.* Concludit tandem, aitque: *Caveant ergo Presbyteri a tali errore, alioquin graviter punientur.* Sed de hac quæstione vide eruditum Sarnellum Tomo VI. Epistola XX. præsertim vero S. Carolum in suis Instructionibus.

§. XXXVIII.

In ea igitur ex majoribus vasculis Chrismatis, & Olei, quod sufficiat, infundatur; atque, ut effusionis periculum caveatur, commodum erit in his vasculis bombacium, seu quid simile habere, Oleo Sacro, & Chrismate separatim perfusum, in quæ pollex, cum opus est, ad inungendum immittatur.

COMMENTARIUS.

I. UBi ex majoribus vasculis Chrismatis, & Olei, quod sufficiat, in vascula minora infunditur, recte monet hic noster §. ad evitandum effusionis periculum, commodum esse, *in his vasculis bombacium, seu quid simile habere.* Idipsum plane cautum fuit ex variis Ritualibus Libris, ac multis Synodis præsertim recentioribus, inter quas Diœcesana Mediolanensis XI. quam celebravit Sanctus Carolus anno Christi MDLXXXIV. in Monitis executionis Decretorum, quæ ad Sacramentalia, & Sacramenta pertinent, sic inquit: *Vascula sacri Chrismatis, & Oleorum sacrorum ita bombacio intrinsecus munita sint, ut nequid sacri Olei inde effluere ullo modo possit, cum circumferuntur.* Sane cum noster §. in prædictis vasculis ad munienda sacra Olea adhiberi posse dicat *bombacium, seu quid simile*, recte notat ad hunc §. Barrufaldus, n. 22. quid simile bombacio esse linum, sericum dissolutum, vel parvam spongiam, tota

enim materia hæc est apta ad ebibendum Oleum, & ad illud reddendum, seu exprimendum ad omnem levem compressionem pollicis, qui digitus in sacris unctionibus semper adhibendus est ex Rubricarum præscripto, uti scite docent Auctores, qui easdem interpretantur.

§. XXXIX.

Hæc vascula ita parata in loco proprio, honesto, ac mundo, sub clave, ac tuta custodia decenter asserventur, ne ab aliquo, nisi a Sacerdote, temere tangantur, aut eis sacrilege quisquam abuti possit.

COMMENTARIUS.

I. SÆpe jam a Sacris Conciliis, & a Pontificalibus, atque a Ritualibus cautum fuit, ut vascula cum sacris Oleis, *loco proprio*, *honesto*, *ac mundo*, *sub clave*, *ac tuta custodia decenter asserventur*, in Ecclesia scilicet, ac proprie in ejus Baptisterio, ut non uno in loco edixit S. Carolus, præsertim vero in Concilio Provinciali Mediolanensi III. Capite inscripto, *Quæ ad Sacramentalia*, *& Sacramenta generatim pertinent*, ubi inter alia statuit, ut *sancti Chrismatis*, *& sacri Cathechumenorum Olei vascula ne alibi*, *sed in Ecclesia religiose asserventur in Ciborio*, *aliove ejusdem Ecclesiæ certo constituto loco*, *quem Episcopus comprobarit*. Quod hic inquit Ciborium, jam non intelligitur Tabernaculum, in quo Sacra Eucharistia asservatur, sed *operimentum*, *seu Ciborium ad sacra Olea tuto*, *decenterque conservanda*, *in eo ipso Fonte accommodatum*, ut idem S. Carolus explicat in Concilio Provinciali IV. Constitutionum Parte II. Capite, *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*, ubi tractat de Fonte baptismali, seu Baptisterio. Nam alias in eodem ipso Concilio, citata Parte II. Capite, *Quæ ad Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum pertinent*, expresse statuit, ut Tabernaculum, in quo Sanctissima Eucharistia asservatur, vacuum sit ab hujusmodi vasculis, & *ut omnino Sacra Eucharistia cum suo vase in eo dumtaxat conservetur*, *aliud præpterea nihil*.

II. Quod tandem in nostro §. edicitur, ut vascula ipsa cum sacris Oleis *sub clave*, *ac tuta custodia decenter asserventur*, *ne ab aliquo*, *nisi a Sacerdote*, *temere tangantur*, *aut eis satrilege quisquam abuti possit*, concinit non modo variis antiquis Ritualibus, atque Pontificalibus, verum etiam Synodis. Moguntina quidem anni 1313. Can. XXVII. & Arelatensis VI. ejusdem anni Can. XVIII. diserte jubent, ut *Presbyteri sub sigillo custodiant Chrisma*, *& nulli sub prætextu medicinæ*, *vel maleficii donare inde præsumant*. Statimque addunt: *Quod si fecerint*, *honore priventur*. Idipsum præscriptum in aliis Conciliis legimus; indiciumque est, variis in locis, atque temporibus, execrandum hunc abusum viguisse, ad quem penitus evertendum, ita inquit Concilium IV. Lateranense Oecumenicum anni 1215. Can. XX. *Statuimus*, *ut in cunctis Ecclesiis Chrisma*, *& Eucharistia sub fideli custodia clavibus adhibitis conservetur*, *ne possit ad illa temeraria manus extendi ad aliqua horribilia*, *vel nefaria exercenda*. *Si vero is*, *ad quem spectat custodia*, *ea incaute reliquerit*, *tribus mensibus ab officio suspendatur*; *& si per ejus incuriam aliquid nefandum inde contigerit*, *graviori subjaceat ultioni*. Vide quæ scripsi Tomo III. Conciliorum in Commentario ad hunc Canonem XX. memorati Concilii Oecumenici IV. Lateranensis.

III. Fateri autem cogimur, adeo invaluisse abusum surripiendi sacrum Chrisma, ac sancta Olea, eaque ad nefarios usus adhibendi, ut etiam post memorati Lateranensis IV. Concilii Decretum, coacti fuerint Episcopi in aliis suis particularibus Synodis Decretum ipsum repetere, & confirmare. Certe Oxoniensis Synodus anni 1122. habita, Can. XXIV. sic inquit: *Provideant Archidiaconi*, *quod diligenter juxta formam Concilii Generalis* (nempe IV. Lateranensis, quod per antonomasiam Generale appellari solitum fuit) *Eucharistia*, *Chrisma*, *& Oleum Sanctum salva sub clavibus recondantur*, *fideli custodiæ deputata*. Rursus Concilium Ravennatense anni 1312. Rubrica VII. ita habet: *Statuimus*, *quod Eucharistia*, *Viaticum*, *sive Corpus Christi*, *Chrisma*, *Oleum sanctum*, *& Oleum Infirmorum*, *sic devote*, *tute*, *& secrete custodiantur*, *& reponantur*, *in locis*, *aut Sacristiis ad hoc deputatis*, *& aptis*, *quo ad ea non possit manus nefaria accedere*, *seu sacrilega*, *& maxime mulierum*. Beneventanum quoque Provinciale VI. anni 1374. Tit. 3. Cap. 3. sic inter alia statuit: *Item præcipimus*, *ut Eucharistia*, *Chrisma*, *Oleum sacrum*, *& Fontes*, baptismales scilicet, *sub fideli custodia clavibus adhibitis conserventur*, *ne manus temeraria ad aliqua possit extendi*, *& nequis sine expressis licentia*, *& permissu ejus*, *ad quem spectat custodia prædicta*, *accipere valeat*. Eadem plane hæc sunt, quæ in citato IV. Lateranensi Concilio sancita jam fuerant, ut ex sequentibus hisce verbis constat: *Si vero*, *is*, *ad quem spectat custodia*, *ea incaute reliquerit*, *tribus mensibus ab officio suspendatur*, *& si nefandum aliquod per ejus imperitiam inde contigerit*, *gravius punietur*. Sed nec omittendum, quod & mox ibidem subjicitur: *Secundum Constitutiones autem hujus Ecclesiæ Beneventanæ*, *tam receptores*, *quam præsumentes*, *& permittentes excommunicationis vinculo sunt innodati*.

IV. Præterea quod illa & olim vigeret superstitio, ut plerique criminum rei sacro inuncti Chrismate, aut potati, putarent, se nullo examine deprehendi posse, cautum iccirco ex sacris Conciliis fuit, ut sub sigillo ipsum sacrum Chrisma custodiretur. Huc spectat antiqua Gerardi Turonensis Episcopi Constitutio, Cap. XXII. ubi ita inquit: *Ut Chrisma*, *pro subvertendis judiciis nemini detur*, *& ut sub sigillo custodiant*. Ex Libri 3. Capitularium Caroli Magni Capite LV. *Si Presbyter Chrisma dederit*, *ab Episcopo degradetur*, *& postmodum a Judice manum* per-

perdat, *si propter judicium subvertendum hoc fecerit*. Quid sit subversio judicii, explicant Patres Concilii 3. Turonensis anni 813. Canone xx. sic ajentes: *Item Presbyteris injungendum est, ne sacrum Chrisma foras conclave dimittant, ubi a quolibet attingi possit. Nam criminosos eodem Chrismate unctos, aut potatos, nequaquam ullo examine deprebendi posse, a multis putatur*. Sacrilegia multa fieri cum Oleo Baptismali, eoque abuti consuevisse maleficos, notavit jam inter alios Martinus del Rio in suo Magicarum Disquisitionum Tractatu. Ceterum quod ait noster §. de vasculis sacrorum Oleorum, *ne ab aliquo, nisi a Sacerdote, temere tangantur*, sacrilegum quidem tactum spectat, illumque dumtaxat, qui temere fieret a personis laicis, ut illis sacrilege abuterentur; nam alias in casu necessitatis, incendii scilicet, incursionisve barbarorum, non addubito, quin possint laici ipsi, & teneantur ea tangere, ac etiam alio asportare.

V. Quamquam denique nullam ejus mentionem §. noster hic fecerit, qui clavem loci, custodiave prædictorum vasculorum tenere debeat; certum est, clavis istius custodiam ad Parochum spectare. id enim expresse mandant & Ritualia Ecclesiarum, atque Concilia, præsertim vero Provinciale IV, Mediolanense, Parte II. Constitutionum, Capite, *Quæ ad Sacramentalia, vel ad Sacramenta communiter pertinent*, ubi inter alia S. Carolus ita statuit: *Et Tabernaculi, ubi Sacratissimum Corpus Domini asservatur; & armarii item, ubi sacra Olea statis vasculis inclusa custodiuntur; & Fontis præterea Baptismalis claves, Rector Ecclesiæ, animarumve Curator diligenter, cauteque apud se custodiat, ac ne Clerico quidem ministro illas ullo modo committat*. Sed subdit mox tamen, non prohiberi Parochum, *quo minus easdem muneris alicujus præstandi causa aliquando Sacerdoti committat, quem in officii Parochialis cura coadjutorem habet*. Idipsum edicit in Synodo Diœcesana Mediolanensi 4. Decreto 9. & in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, pag. 422. edit. Patav. col. I. ubi sic inquit: *At vero ne temeraria manus abutatur aqua Baptismali ad superstitionem, & perniciem, Sacerdos Fontem ex præscripto bene communitum, sera etiam, clavique claudet, quam ne Clerico quidem committens, apud se custodiet perpetuo*. Sed de hac re nos etiam alibi diximus.

§. XL.

Parochus, quantum fieri potest, curet, ne per alios, sed per se, vel per alium Sacerdotem, vel saltem per alium Ecclesiæ Ministrum hæc Olea deferantur; caveat item, ne de iis quicquam ulli unquam tribuat cujusvis rei prætextu.

COMMENTARIUS.

I. Facta novi Chrismatis, Oleorumque ab Episcopo benedictione, Feria v. Cœnæ Domini, uti dixi in Commentario ad §. XXXIII. quo ritu fieret eorum distributio, explicat Concilium Rotomagense anni 1072. Can. III. his verbis: *Chrismatis, & Olei distributio a Decanis summa diligentia, & honestate fiat, ita ut interim dum distribuerint, Albis sint induti, & talibus vasculis distribuatur, ut nihil inde aliqua negligentia pereat*. Juxta perveterem Ecclesiæ disciplinam absentes Parochi, aut per se ipsos, aut saltem per Diaconos, aut Subdiaconos, numquam per simplices Clericos, multoque minus per laicos, accipere, ac deferre Sacra Olea debebant, uti ex veterum Conciliorum testimoniis egregie ostendit Martene in Libro, *De antiqua Ecclesiæ Disciplina in Divinis celebrandis Officiis*, Cap. XXII. §. IV. num. III. Concilium Carthaginense IV. anno Christi 398. Can. XXXVI. ita quidem statuit: *Presbyteri, qui per Diœceses Ecclesias regunt, non a quibuslibet Episcopi, sed a suis, nec per juniorem Clericum, sed aut per ipsos, aut per illum, qui Sacrarium tenet, ante Paschæ solemnitatem Chrisma petant*. Concilium Vasense in Gallia habitum anno 442. Can. III. idipsum confirmat, ac rationem etiam assignat, sic inquiens: *Per singula territoria Presbyteri, vel Ministri, ab Episcopis, non, prout libitum fuerit, a vicinioribus, sed a suis propriis per annos singulos Chrisma petant, appropinquante solemnitate Paschali, nec per quemcumque Ecclesiasticum, sed, si qua necessitas, aut Ministrorum occupatio est, per Subdiaconum: quia inbonorum est inferioribus summa committi. Optimum autem est, ut ipse suscipiat, qui in tradendo usurus est. Siquid obstat, saltem is, cujus officii est Sacrarium disponere, & Sacramenta suscipere*.

II. Confirmatur magis magisque hæc disciplina Canone 6. Concilii Antissiodorensis, quod celebratum fuit anno 578. ex quo etiam addiscimus, qua reverentia ipsum Chrisma deferri soleret: *Ut a media Quadragesima Presbyteri Chrisma petant; & si quis infirmitate detentus venire non potuerit, ad Archidiaconum suum, vel Archisubdiaconum transmittat, sed cum Chrismario, & linteo, sicut Reliquiæ Sanctorum deportari solent*. Concilium Wormaciense in Germania habitum anno DCCCLXVIII. Can. LX. Canonem Concilii Vasensis describit, cum illo tamen additamento, seu clausula ex Antissiodorensi Concilio recitata: *Et sicut Reliquiæ Sanctorum deportari solent, ita deportet*. Atque hæc omnia, ut alias Synodos mittam, confirmat Montanus Episcopus Toletanus in Epistola ad Fratres territorii Palentini: *An forsan Sanctorum Patrum regulas, & constitutiones Synodicas ignoratis, quibus præcipiuntur Parochienses Presbyteri, ut non per viliores personas, sed, aut per semetipsos, aut per Rectores Sacrariorum annuis vicibus Chrisma a præsidente sibi Episcopo petant*. Et Capitula demum Regum Francorum Lib. V. Cap. CCXIX. & apud Reginonem Libro I. Cap. LXXVI. de Presbyteris, qui accipiendi gratia Chrismatis ad Civitatem in Cœna Domini venire soliti erant, sancitum ajunt, *ut de his, qui longe positi sunt de octo, vel decem, unus ab Episcopo eligatur, qui acceptum Chrisma sibi, & sociis*

ciis diligenter perferat; hi vero, qui non longius a Civitate, quam quatuor, aut quinque millibus habitant, more solito ad accipiendum Chrisma per se veniant.

III. Ex dictis hucusque illud jam patet, munus Presbyterorum fuisse, idest, Parochorum, qui olim Presbyterorum nomine appellabantur, ut ipsi per semetipsos sacra Olea peterent, ac deferrent, aut per Rectores Sacrariorum, idest Sacristas, sive per Diaconos, ut habet Concilium Toletanum I. Can. xx. numquam per Subdiaconos, nisi necessitate urgente, nullatenus vero per Clericos inferiores; quia scilicet ea Sacrorum Oleorum delatio, veluti res summa reputabatur, adeoque inferioribus Clericis minime committenda. Porro sequioribus Sæculis permissum & ipsis fuit, ut Sacra Olea ab Episcopis accepta ad Ecclesias suas deferrent. Sic enim inquit Provinciale VI. Beneventanum Concilium anni 1374. Tit. 3. Cap. 3. *Præcipientes, ut singulis annis in die Jovis sancta Cœnæ Domini; Presbyteri Parochiales per se ipsos, aut Clericos, adultos tamen, Chrisma novum, & Oleum novum Catechumenorum, quod exhibetur pueris baptizandis, & Oleum novum Infirmorum, quod exhibetur infirmis, a nobis in nostra Diœcesi, seu Suffraganeis nostris in eorum Diœcesibus, vel Archipresbyteris nostris suscipiant, sicut est consuetum.* Sed correctum id tamen fuit in Concilio Beneventano 13. Provinciali, Tit. XI. num. I. ubi expresse præcipit, ut *quotannis mittatur Sacerdos aliquis, aut saltem aliquis in Sacris constitutus, qui nova accipiat*; Olea scilicet in Feria V. Cœnæ Domini consecrata. Porro ut non aliis, quam iis, qui sacris Ordinibus initiati sunt, possit cura committi deferendi sacra ipsa Olea ad Parochos, statuit non semel S. Carolus, & in Concilio Provinciali Mediolanensi II. Decreto IX. & in Diœcesana II. Synodo, Decreto XIV.

IV. Constat præterea ex dictis, exclusos semper laicos fuisse ab ipsa Sacrorum Oleorum gestatione; idque expresse vetat noster §. ubi mandat, ut *Parochus, quantum fieri potest, curet; ne per laicos, sed per se, vel per alium Sacerdotem, vel saltem per alium Ecclesiæ Ministrum hæc Olea deferantur.* Quis Ministri nomine hic intelligi debeat, jam non omnes conveniunt. Puto equidem, Diaconum, Subdiaconumve intelligi, cum ii potissimum, ac passim in Rubricis Ecclesiasticorum Librorum Ministri appellentur. Sed quicquid sit de hac quæstione, negari non potest, vel ex nostri §. contextu, quin Parochus senio confectus, aliasque impeditus uti possit non modo inferiorum Clericorum, verum etiam laicorum opera ad deferenda sacra Olea, ubi ei Clericorum copia deesset, uti accidit in Parochiis ruralibus, pauperioribusque, in quibus ob redituum inopiam vix queunt se Parochi sustentare. Atque hinc est, quod §. noster non absolute laicos ab ea delatione excludit, sed potius in aliquo casu illos admittit, ubi ait: *Parochus, quantum fieri potest, curet, ne per laicos, sed per se, vel per alium Sacerdotem, vel saltem per alium Ecclesiæ Ministrum hæc Olea deferantur.*

V. Cavendum certe Parocho illud omnino est, ut subjicit noster §. *ne de iis*, sacris nempe Oleis, *quicquam ulli unquam tribuat cujusvis rei prætextu.* Quam districte id a sacris Canonibus vetitum sit, jam late diximus in Commentario ad §. 39. ubi varia Conciliorum Decreta descripsimus; quibus addi potest, quod eandem in rem sancivit Concilium Provinciale 13. Beneventanum anni 1656. Tit. 49. qui est, *De officio Parochi*, num. 35. sic inquiens: *Neque Olea sacra laicis ullo modo concedat, ne illis abutantur; alioquin laici ipso facto sint excommunicati; Clerici vero beneficiati suspensione, Beneficiorum privatione, ac etiam exilio a Civitate, & Diœcesi multentur; non Beneficiati carceris annalis, ac deinde eandem exilii pœnam incurrant.*

§. XLI.

Sal, quod in os baptizandi immittendum est, sit benedictum sua peculiari benedictione, quæ infra præscribitur; neque utatur sale exorcizato ad benedicendum aquam; sitque prius bene confractum, & attritum, siccum, ac mundum. Sal item benedictum nemini tradatur, neque etiam iis, qui benedicendum attulerint, reddatur, sed ad alios baptizandos servetur, aut in Sacrarium abjiciatur.

COMMENTARIUS.

I. Salis usus antiquissimus est in administratione Baptismi, ejusque ritus haud obscure meminit Origenes Homilia VI. in Ezechielem, ubi exponens illud Prophetæ, *Non es aqua lota in salutem, nec sale salita, nec pannis involuta*, sic inter alia inquit: *Peccatrix Hierusalem non est involuta pannis. Observa quod dicimus; Anima renascens, & primum in lavacro edita, involvitur pannis. Ipse Dominus meus Jesus pannis involutus est, ut scriptum refertur in Euangelio secundum Lucam. Oportet ergo, eum qui renascitur, utique in Christo renascentem rationabile, & sincerum lac desiderare; & priusquam rationabile, & sine dolo lac desideret, debet sale saliri, & pannorum involucris colligari, ne dicatur ad eum: Sale non es salitus, & pannis non es involutus.* Antiquissimum quoque apud Latinos fuisse hunc ritum immittendi sal in os baptizandi, perspicuum fit testimonio S. Augustini, qui Lib. I. *Confessionum*, Cap. XI. ad ritum ipsum alludens, ita scribit: *Audieram enim ego adhuc puer, de vita æterna nobis promissa . . . & signabar jam signo Crucis ejus, & condiebar ejus sale.* Plura alia Patrum loca de salis usu in administratione Baptismi, ac de ejus significatione videri possunt apud Durantum Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, Cap. 19. num. 25. & apud Martene, Libro I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. VI. num. 14.

II. Ritum esse præterea antiquum, ut sal ipsum peculiari prius benedictione sanctificaretur, docent nos etiam antiqui Patres, ac Ritua-

les

les Codices, præsertim vero Romani Ordines, & Liber Sacramentorum S. Gregorii Papæ, in quibus, ut observat laudatus Durantus, eadem, qua nunc utimur, legitur salis benedictio ad usum Baptismi. Atque huc spectare videtur, quod tradit Leidradus Episcopus Lugdunensis in suo ad Carolum Magnum Libro, *De Baptismo*, Capite I. sic inquiens: *Æstimant quidam, quod etiam apud quosdam gentilium antiqua erat consuetudo, ut qui fidelitatem Regi promittebant, salem adjuratum, vel consecratum in præsentia eorundem Regum, quibus fidem promittebant, comederent. Unde in Libro Esdræ scriptum est, quod Principes Samaritanorum Regi Persarum, cum de accusatione Judæorum scriberent, dixerint: memores sumus salis, quem in Palatio comedimus*. Ubi nota, sal ipsum, quod comedebant gentiles fidelitatem Regi promissuri, fuisse prius adjuratum, cosecratumve in præsentia ejusdem Regis, cui fidem spondebant. Atque hic est ritus, ab omni plane superstitione alienus, qui sancte, religioseque in Ecclesia servatur, ut baptizandi, Christo nomen dantes, ac fidelitatem promittentes, sal prius benedictum gustent, & Fidelium nomine glorientur.

III. Pergit noster §. de sale differere, præcipitque Parocho, ne in administratione Baptismi *utatur sale exorcizato ad benedicendum aquam*, quia scilicet diversa est benedictio, ut ex Ritualibus constat; atque hinc est, quod, ut alios omittam, S. Carolus in suis Instructionibus, *De Baptismi administratione*, Capite inscripto, *De iis, quæ Parochus ipse servet, & paret, antequam Baptismum ministret*, sic inter alia statuerit pag. 427. edit. Patav. *Illud vero*, sal nempe, *speciatim benedicet ad usum ejus, qui tum baptizandus est; neque sale utetur diebus Dominicis exorcizato ad aquæ benedictionem*. Rursus quod ait noster §. ut scilicet sal *sit prius bene confractum, & attritum, siccum, & mundum*, præscriptum etiam fuit ab eodem Sanctissimo Antistite loco citato, ubi vult, *ut purum sit, candidum, nec vero commistum, ac præterea non humidum, sed siccum*. Atque hic illud potissimum advertendum est, ut sal ipsum sit naturale, non artefactum, qualia sunt a Chymicis confecta, & variis nominibus appellata; candidum quoque, ut habet S. Carolus: non tamen refert, si ex sale nigro per decoctionem sit factum album, ut Romæ fieri solet; vere enim istud sal naturale est, cum illa decoctio nihil aliud operetur, quam depurationem veri, purique salis a terreis particulis, adeo ut quod remanet, vere sit sal naturale.

IV. Mandat insuper noster §. ut sal ipsum benedictum ad usum Baptismi *nemini tradatur, neque etiam iis, qui benedicendum attulerint, reddatur, sed ad alios baptizandos servetur, aut in Sacrarium abjiciatur*. Concinit, & his S. Carolus citato loco, ubi cavendum ait Parocho, *siquid salis supererit, ne alio asportetur, sed in Sacrarium, aut in aquæ benedictæ labrum projiciatur*. Ceterum districte vetat S. Antistes, sal domo infantis, qui baptizandus est, asportari; sed mandat, ut Parochus bene paratum habeat sal in vasculo, quod vasi Chrismatis adjungatur. Insuper quod isto sale benedicto, sicut & sacris Oleis, abuti ad suas superstitiones peragendas perditi homines, ac muliereculæ præsertim, soliti essent, merito noster §. variorum etiam Conciliorum Decretis inhærens, statuit, ut nemini tradatur, sed ad alios baptizandos servetur, aut in Sacrarium abjiciatur.

§. XLII.

Cum igitur Baptismi Sacramentum jam administrandum est, hæc in promptu esse debent.

§. XLIII.

Vascula sacri Olei Catechumenorum, & Chrismatis.

COMMENTARIUS.

I. EXplicanda nobis in hoc, & sequentibus Commentariis sunt, quæ præparari debent ad Baptismum solemniter, & continuate absque ulla mora ad finem usque administrandum. Ut cum ordine res peragatur, in promptu esse debent, ut edicitur in §. XLIII. *Vascula sacri Olei Catechumenorum, & Chrismatis*; argentea scilicet, vel stannea, non autem ex ære, vel auricalcho, neque ex vitro, aut creta figulari; quia illa æruginem viridem producunt, quæ Olea corrumpit, & amarorem gignunt; ista autem frangi facile possent, uti jam dictum superius fuit in Commentario ad §. XXXVI. Porro vasculi Chrismalis mentionem facit Ivo Carnotensis Episcopus in Epistola III. Chrismalis item ampullæ meminit Optatus Milevitanus Lib. II. adversus Parmenianum, ubi & insigne miraculum memoriæ mandavit his plane verbis: *Ampullam quoque Chrismatis per fenestram, ut frangerent, jactaverunt Donatistæ, & cum casum adjuvaret abjectio, non defuit manus Angelica, quæ ampullam spiritali subvectione deduceret: projecta casum sentire non potuit, Deo muniente, illæsa inter saxa consedit*. Consuevisse olim sacra Olea in ampullis poni, constat ex Concilio Meldensi, Capite I. apud Burchardum Wormacensem Episcopum, Libro IV. Decretorum, Capite LXXV. & apud Ivonem, Parte I. Capite CCLVIII. ubi constitutum legitur, tres ampullas a Presbytero Feria V. in Cœna Domini deferri, unam ad Oleum Catechumenorum, alteram ad Chrisma, tertiam ad Oleum Infirmorum. Verum statuit inter alios S. Carolus in Concilio Provinciali IV. Mediolanensi, Parte II. Constitutionum, ut vascula, non vero ampullæ ad sacra Olea deferenda, continendave, adhibeantur. Atque id etiam mandant varii Rituales Codices recentiores, ac sacræ Synodi, quarum multæ S. Caroli Concilia, Actaque ejus Ecclesiæ descripsere.

§. XLIV.

Vasculum cum sale benedicendo, vel jam, ut dictum est, benedicto.

§. XLV.

Vasculum, seu cochleare ex argento, vel alio metallo nitidum, ad aquam Baptismi fundendam supra caput baptizandi; quod nulli præterea alii usui deserviat.

COMMENTARIUS.

I. DEbet præterea esse in promptu, ut ait §. xliv. *Vasculum cum sale benedicendo, vel jam, ut dictum est, benedicto*, de quo dixi in Commentario ad §. xli. iterumque dicturus infra Cap. II. in Commentario ad §. v. & vi. Ergo paratum esse debet, ut ait hic mox sequens §. xlv. *Vasculum, seu cochleare ex argento, vel alio metallo, nitidum ad aquam Baptismi fundendam supra caput baptizandi*. Atque hic est antiquus ritus, ut, ubi Baptismus per infusionem administrabatur, non quidem manus, sed vas ob eam causam paratum adhiberetur. Cernitur etiamnum Romæ Baptismus S. Romani in Atrio Basilicæ S. Laurentii in agro Verano depictus, ubi S. Levita Romanum nudum in pelvi existentem dextra benedicit, sinistra vero urceum aqua plenum super ejusdem caput effundit, qui quidem urceus ex ære ibidem in Sacrario ostenditur. Confirmant ritum, de quo agimus, mss. Statuta Synodalia Eliæ Episcopi Uticensis apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo xiv. num. x. *Si tanta copia aquæ haberi non potest, ut infans totaliter in ea mergi possit, cum scutella, vel scypho, vel alio vase, aliqua quantitas aquæ super infantem effundatur*. Eadem legere est in Concilio Provinciali Beneventano vi. anno Christi 1374. Tit. iv. Cap. v. §. *Idem dicimus*; & in aliis permultis, quæ hic omittimus. Huic disciplinæ, quæ variorum Conciliorum, & Ritualium auctoritate confirmari posset, inhærens S. Carolus in suis, *De Baptismi administratione*, Instruct. Capite, *De modo ministrandi Bapt.* pag. 423. edit. Patav. expresse edicit, ut *ad aquæ Baptismalis infusionem, non manus, sed vas ob eam causam paratum adhibeatur*. Vas istud est quidem cochleare, de quo ita habet idem Sanctus Antistes Lib. I. Instructionum Fabricæ Ecclesiæ, *De Baptisterio*, Cap. xix. pag. 494. *Cochleare argenteum ad aquam infantis, qui baptizatur, capiti infundendam adhibeatur: idque e superiori vase manubrio a summa parte paululum adunco appendatur. Ejusmodi sit, ut ab illius ore e parte sinistra labrum paulo contractius instar parvuli canalis existat, unde in infantis caput aqua tenuiter effundatur*.

§. XLVI.

Pelvis, seu bacile ad excipiendam aquam ex capite defluentem, nisi statim in Sacrarium defluat.

§. XLVII.

Gossopium, alio nomine bombacium, seu quid simile ad abstergenda loca sacris Oleis inuncta.

COMMENTARIUS.

I. CUm vero, ut alias dictum est, aqua baptismalis, quæ alicujus Baptismo inservivit, non debeat pro alio baptizando adhiberi, recte ait noster §. xlvi. parandam esse *pelvem, seu bacile ad excipiendam aquam ex capite defluentem, nisi statim in Sacrarium defluat*; ubi scilicet in Baptisterio extet canaliculus, per quem aqua defluens ex baptizati capite ad Baptisterii Sacrarium perducatur. Ceterum si hujusmodi canaliculus non extet, adhibenda est pelvis in citato §. præscripta, de qua sic habet S. Carolus in Concilio Provinciali Medilanensi v. Capite, *Quæ ad Baptismum pertinent*, inscripto: *Ad aquam baptismalem, quæ capiti illius infunditur, eamve excipiendam, qua Sacerdotis manus sacro Oleo illitæ abluuntur, pelvis ne adhibeatur, quæ Ecclesiæ tantum usui addicta non sit*. Parandum quoque gossopium est, alio nomine bombacium, seu quid simile ad abstergenda loca sacris Oleis inuncta, ut ait §. xlvii. Quod quidem bombacium parandum mandat S. Carolus in citatis Instruct. *De Baptismi administratione* pag. 427. edit. Patav. *in pelvicula decenti, in eadem reponendum post abstersionem*, infantis scilicet partium Oleo, & Chrismate Sacro linitarum. Ad abstergendos autem Sacerdotis digitos iisdem sacris Oleis inunctos, cum manus lavat, ex præscripto nostri §. xlix. parari debet *medulla panis, & vas pro manuum lotione post Baptismum, quod nulli præterea alii usui deserviat*. Quod quidem etiam merito statuit S. Carolus, ut ex recitato loco paulo superius liquet. Porro in aliquibus Ecclesiis ad abstergendas manus Oleis sacris linitas utuntur Parochi farina ex amygdalis tritis, quæ & ipsa facultatem abstergendi habet, sed puto adhibendam potius esse medullam panis, ut præscribit noster §. Mirum autem videri debet, quod in tot nostris

Pa-

Paragraphi, in quibus describuntur quæ parari pro administratione Baptismi debeant, nulla facta sit mentio mappulæ, seu mantilis, tobaliæve, quæ quidem necessaria est ad abstergendas manus post lotionem. Meminit vero & hujus S. Carolus in laudatis Instr. pag. 427. edit. Patav.

§. XLVIII.

Stolæ duæ, ubi commode haberi possunt, una violacea, & altera alba, ut infra notatur, mutanda; sin minus, una saltem adhibeatur.

COMMENTARIUS.

I. Explicandum nunc nobis est quod in præsenti §. edicitur, ut parentur *Stolæ duæ, ubi commode haberi possunt, una violacea, & altera alba, ut infra notatur, mutanda; sin minus, una saltem adhibeatur*. Occurrit plane hic noster §. extremæ Ecclesiarum Parochialium paupertati, non habentium duas Stolas distinctas, violaceam unam, atque alteram albam pro administratione Baptismi. Verum cum incredibilis sit tanta paupertas, arguendi profecto sunt Parochi, qui certe non propter Stolarum penuriam varii coloris, una Stola in Baptismi administratione utuntur, violacea ex una parte, & alba ex alia; sed potius propter commodum proprium, quippe qui, ut notat Barrufaldus ad hunc §. num. 41. *nimium tempus insumere credunt, dum unam Stolam deponunt, & aliam assumunt*. Porro, ut alios omittam, duas distinctas Stolas præscribit S. Carolus loco citato sic inquiens: *Parochus, Sacerdosve, infante ad Baptismum oblato, lavat manus, Superpelliceo, Stolaque violacea in exorcismis, catechismisque utitur; cum ad baptizandum accedit, illa deposita, aliam albi coloris sumit*. Sed de hac re etiam infra a nobis dicendum erit; non enim unam Stolam adhibendam censeo, quæ utrumque colorem præseferat, violaceum ex una parte, ex altera vero album.

§. XLIX.

Medulla panis, qua inuncti Sacerdotis digiti, cum manus lavat, abstergantur, & vas pro manuum lotione post Baptismum, quod huic tantum usui deservire decet.

COMMENTARIUS.

I. Paucis hic me expedio. quod enim ad hunc §. spectat, in quo edicitur, ut paretur medulla panis, qua inuncti Sacerdotis digiti, cum manus lavat, abstergantur, explicatum a nobis fuit in Commentario ad §. XLVI. & sequentem. Quod vero in hoc eodem §. jubetur de vase parando pro manuum lotione post Baptismum, quod huic tantum usui esset, explicatum quoque a nobis alibi invenies, itemque in Actis Ecclesiæ Mediolanensis a S. Carolo, & a variis Episcopis in eorum Conciliis, ac Ritualibus, quorum loca non opus est hic referre.

§. L.

Alba vestis in modum pallioli, seu linteolum candidum, infantis capiti imponendum.

COMMENTARIUS.

I. Alba vestis, de qua loquitur hic noster §. paranda *in modum pallioli, seu linteolum candidum infantis capiti imponendum*, ritus profecto & iste antiquissimus est in Ecclesia, ejusque passim meminere Patres, Synodi, ac Rituales Codices omnium Ecclesiarum, qui etiam varias hujus ritus mysticas significationes explicuerunt, quas nos infra opportuniori loco describemus. S. Carolus in citatis Instruct. Cap. *De iis, quæ Parochus, antequam infans in Ecclesiam ad Baptismum deferatur, curet, ac præmoneat*, pag. 426. edit. Patav. qualitatem hujus vestis describit, eamque e domo parentum infantis baptizandi deferri inquit: *Vestem etiam candidam parvulam instar pallioli, e tela linea, aliove genere, non serico tamen, albi coloris confectam, quæ collo annecti possit, e domo parentum infantis portari significabit*, Parochus scilicet, ut ex recitati Capitis titulo constat. Huc revocare licet, quod scribit Paulus Papa I. in Epistola ad Pippinum Regem Francorum, qui linteamen, quod sabanum vocat, cum quo suscepta de Baptismo fuerat ipsius Regis filia, ad Summum ipsum Pontificem transmiserat: *Præfatus nempe sodalitatis vestræ illustris missus pretiossimum nobis supernæ gratiæ munus attulit, sabanum videlicet, in quo nostra spiritualis filia sacratissimo lavacro abluta suscepta est &c.* Ceterum licet vestis hæc candida deferri soleat utplurimum ab iis, qui infantem baptizandum ad Ecclesiam portant, paratam tamen habere hujusmodi vestem Parochus debet, pro infantibus expositis, ac iis etiam qui inopes sunt, ut scite notat Barrufaldus ad hunc §. num. 45. & seq. ubi etiam diserte ait, non posse Parochum de jure hoc linteolum petere.

§. LI.

§. LI.

Cereus, seu candela cerea baptizato ardens tradenda.

COMMENTARIUS.

I. PArandus est quoque, ut hic §. monet, *cereus, seu candela cerea baptizato ardens tradenda*; qui scilicet ritus & ipse in Ecclesia est antiquissimus, ut candela, seu cereus ardens, post vestem candidam, baptizatis non sine mystica significatione, de qua opportuniori loco infra dicemus, præberetur. Tenentur profecto baptizandi infantis propinqui, nisi paupertate excusentur, cereum istum ad Parochum deferre, qui nec immutari ab illo debet, nec esse extinctus, cum accendendum Rubrica præcipit. Cum autem non sine mysterio introductus sit in Ecclesia hic ritus, tenetur certe Parochus cereum ipsum præbere in expositorum infantum, & miserabilium Baptismo. Nec enim queri, aut dolere Parochus potest, quod sua candela tantisper ardeat, & consumetur in Baptismo pauperum, cum alias, & cereos multos, & emolumenta non pauca ex cæterorum Baptismo consequi soleat.

§. LII.

Hic denique Ritualis Liber sit paratus, & item Liber Baptismalis, in quo baptizati describuntur.

COMMENTARIUS.

I. CAutum est insuper ex hoc §. ut *hic Ritualis Liber sit paratus, & item Liber Baptismalis, in quo baptizati describuntur*. Ritualem hunc Librum præ manibus habere Parochus debet in functionibus Ecclesiasticis peragendis, ac omnino legere, ne erret, aut periculo errandi se exponat. Sane licet Rituale, quo hodie utimur, sacros ritus comprehendat a Parochis, Sacerdotibusque inferioribus peragendos; antiquitus tamen quæcumque functio Ecclesiastica peculiari Libro continebatur. Hinc Liber, in quo ritus Baptismi, & orationes describuntur, dictus fuit *Ordo ad baptizandum*, & alio nomine, *Baptisterium*, uti videre est apud eruditum Carolum Dufresne in suo mediæ & infimæ Latinitatis Glossario, verbo, *Baptisterium*, ubi varia ad eam rem probandam veterum Scriptorum loca describit, præsertim vero illud ex Capite VII. Capitulorum Caroli Magni Imperatoris anni 789. ubi edicitur, *ut audiant Episcopi Baptisterium Presbyterorum, ut secundum Romanum morem baptizent*. Capitula quoque Guilberti Episcopi, Cap. III. mandant, *ut unusquisque Baptisterium suum babeat, ut recte baptizet*. Quibus adde quod ait S. Bonifacius Moguntinus in suo Capitulari, Cap. XVI. *Ut unusquisque Episcopus in sua Parochia diligenter discutiat suos Presbyteros, quid in illo Baptisterio unumquodque verbum, vel sententia significet*. Constat itaque ex recitatis hactenus locis, & ex aliis multis, quæ ex antiquis Ritualibus, atque Conciliis afferri possent, Librum, in quo ritus Baptismi, & orationes notantur, appellatum etiam fuisse *Baptisterium*. Quod vero tandem spectat ad Baptismalem Librum in hoc nostro §. notatum, de quo suo loco infra in fine Operis dicemus, Tit. X. Cap. III. una cum ipso paratum esse debet atramentarium cum calamo apto ad scribendum, ut in eo baptizati nomen describatur juxta formam citato Cap. 3. expressam.

§. LIII.

Omnibus igitur opportune præparatis, Sacerdos ad tanti Sacramenti administrationem, lotis manibus, Superpelliceo, & Stola violacea indutus accedat; Clericum unum, seu plures, si potest, secum adhibeat Superpelliceo pariter indutos, qui sibi ministrent.

COMMENTARIUS.

I. EXplicatis hactenus iis, quæ ad Baptismi administrationem parari debent, ac in promptu esse, mandat nunc hic noster §. ut *Sacerdos ad tanti Sacramenti administrationem, lotis manibus; Superpelliceo, & Stola violacea indutus accedat*. Idem præscribunt Instruct. S. Caroli, *De Baptismi administrat.* pag. 427. edit. Patav. col. I. his verbis: *Parochus, Sacerdosve, infante ad Baptismum oblato, lavat manus, Superpelliceo, Stolaque violacea in exorcismis, catechismisque utitur*. Lotio manuum ex quodam naturæ instinctu Sacris obeundis præmissa vel ab ipsis ethnicis fuit, & adeo quidem, ut illud Hesiodi in axioma transierit: *Illotis manibus Sacra tractare est nefas*. Probabile ait Joannes Bona Cardinalis Lib. II. *Rerum Liturgicarum*, Cap. I. num. V. ab Hebræis morem illum ad Christianos fluxisse, ut canthari, & luteres aqua pleni, vel etiam fontes ante fores Templorum collocarentur, quatenus Sacra, vel preces oblaturi, puras ad Deum manus levarent, sicut Apostolus scripsit in Epistola I. ad Timotheum, Cap. II. & externa lotione, internæ puritatis admonerentur: *Quæ ratio*

tio est, ait Tertullianus in Libro, *De oratione*, cap. XI. *manibus quidem ablutis, spiritu vero sordente orationem obire*. Decet autem quammaxime, ut eam etiam ob causam Sacerdos ante administrationem baptismi lavet manus, quod sacra Olea tacturus sit, iisque infantem non jam semel uncturus.

II. Lotis manibus, Baptismum administraturus Sacerdos, ex præscripto nostri §. ac omnium Ritualium, Superpelliceum, & Stolam violaceam induit, numquam enim licitum fuit, citra persecutionis tempus, & unam necessitatis urgentis causam, uti observat Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo IV. num. V. in vulgari, atque prophano habitu Baptismi Sacramentum administrare; probatque egregio ea de re argumento, quod suppeditat Theodoretus Lib. II. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Capite XXVII. ubi, referente Acacio, asserit, *Cyrillum vendidisse sacram vestem, quam Constantinus omni laude celebrandus ad exornandam Hierosolymorum Ecclesiam Macario ejus loci Episcopo donaverat, ut ea indutum Divini Baptismi ministerium perageret*. Quæ quidem vestis, ut ibidem additur, *aureis filis contexta erat*. Sed invaluit jam plurimis ab hinc sæculis ritus, ut citra necessitatem in Baptismi administratione Sacerdos Albam, ac Stolam adhiberet, uti nos docet Concilium Rotomagense in Gallia celebrtum anno 1072. Can. V. ubi mandat, ut *nullus Sacerdos baptizet infantem, nisi jejunus, & indutus Alba, & Stola, nisi necessitate*. Nostris vero temporibus Albæ vicem tenet Superpelliceum, quo ad minus, & Stola Minister Sacerdos debet esse indutus, ut habet antiquum Rituale Ecclesiæ Lemovicensis. Porro statuit & idem noster §. ut Sacerdos ipse, qui est administraturus Baptismum, *Clericum unum, seu plures, si potest, secum adhibeat Superpelliceo pariter indutos, qui sibi ministrent*. Id quod etiam præscripsit S. Carolus in citatis Instructionibus, sic inquiens: *Habebit etiam unum, aut plures, ubi fieri potest, Clericos paratos, Superpelliceis indutos, sibi opportune ministrantes*.

§. LIV.

Ita paratus accedat ad limen Ecclesiæ, ubi foris expectant, qui infantem detulerunt.

COMMENTARIUS.

I. Statuit quidem hic noster §. ut Sacerdos *ita paratus accedat ad limen Ecclesiæ, ubi foris expectant, qui infantem detulerunt*; Estque hic ritus in variis Ritualibus præscriptus, quem egregie explicat S. Carolus in memoratis suis Instruct. Cap. *De Cæremoniis, quæ, priusquam Baptismus ministratur, adhibentur*, pag. 424. edit. Patav. ubi sic inquit: *Ante fores Ecclesiæ, qui Baptismo initiandi sunt, offeruntur, propterea quod indigni sint, qui more Fidelium, Domum Dei, antequam Christo Domino se addixerint, ingrediantur*. Clariora sunt quæ eundem in ritum docent Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. 62. §. *Post aquæ*, sic dicens: *Afferuntur enim, vel etiam adducuntur, qui Baptismo initiandi sunt ad Ecclesiæ fores, atque ab ejus introitu omnino prohibentur, quod indigni sint, qui Domum Dei ingrediantur, antequam a se turpissimæ servitutis jugum repulerint, & totos se Christo Domino, ejusque justissimo imperio addixerint*. Atque huc spectat quod ajunt Tertullianus in Lib. *De Corona Militis*, Cap. 3. & Sanctus Cyrillus Hierosolymitanus in sua Catechesi VIII.

§. LV.

Interroget, nisi de his bene sibi constet, an sit suæ Parochiæ, masculus, an femina, an sit domi baptizatus, & a quo, & quam rite, & qui sint Compatres, qui infantem teneant, pro eoque respondeant; quos pie, ac decenter assistere, prout opus fuerit, pro baptizando ad interrogationes respondere admoneat.

COMMENTARIUS.

I. Quæ in hoc statuuntur §. præscribunt passim Sacræ Episcoporum Synodi, ac Rituales Libri omnes, præsertim vero S. Carolus in laudatis toties Instruct. *De Baptis. administr.* pag. 427. edit. Patav. ubi enarrans Ordinem Baptismi parvulorum, ita primum inquit: *Infans sub vestibulo Ecclesiæ præ foribus a Compatre, aut Commatre brachio dextro illum, vel illam sustentante, ita offertur, ut e conspectu Parochi sit; qui Superpelliceo, & Stola violacea indutus in limine ostii Ecclesiæ stans, primo interroget, an suæ Parochiæ; tum masculus ne sit, an femina; post, an domi baptizatus. Ubi vero baptizatus non sit, ita, ut infra, ordine, riteque interrogat, & advertat, ut genus in pronunciando semper mutet, si femina fuerit, ut in Rubricis dictum est*. Porro quod falcem alienam in messem mittere vetitum sit, vetitum etiam semper fuit, aut in aliena Parochia suos baptizare, aut in propria alterius subditos, uti ostendimus Tit. I. in Commentario ad §. XIV. Parochia quippe dicitur locus certis finibus limitatus, suum territorium habens separatum, ac divisum, ut docet Barbosa, *De Parochi officio, & potestate*, Parte I. Capite I. num. 19. & 21. Ex quo infertur, quod quisque baptizandus sit in sua, cui subest, Ecclesia, nisi sit peregrinus, vel certum non habeat domicilium, ut zingari, ac vagi, ex allegatis ab eodem Barbosa, Cap. XVIII. num. 7. ubi etiam n. II. subjungit, peccare quidem mortaliter Sacerdotem, sed non tamen incurrere excommu-

municationem, aut irregularitatem, si infantem alterius Parochiæ solemniter baptizaverit sine licentia proprii Parochi.

II. Recte quoque & illud admonet noster §. ut nempe interroget Parochus, an baptizandus, masculus sit, an femina; ut nempe formula apta utatur, & illi propria verba accommodet. Jam non defuerunt Auctores apud Barrufaldum in Commentario ad hunc nostrum §. num. 61. qui dubitarint, an validus esset Baptismus, siquis per errorem baptizaret feminam, credens esse masculum, vel e contra. Sed hanc quæstionem decidit jam Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni MCCCLXXIV. Tit. IV. Cap. V. §. *Pueris*, ubi valere hujusmodi Baptismum docet: *Si baptizato ex oblivione non imponatur nomen, vel forte ex errore, masculo nomen feminæ, vel e converso, imponitur, tenet Baptismus; nec propter hoc iteratur, & nomen in Confirmatione frontis denuo imponetur*. Atque hæc est communis Theologorum, & Canonici Juris Interpretum sententia, inter quos Sylvester in Summa, verbo, *Baptismus* III. num. 13. Hostiensem sequutus dicit, quod putans se baptizare puerum, imponens ei nomen Petrus, & baptizat puellam, si intendat baptizare personam cujuscumque sexus, est baptizatus, si vero marem tantum, non est baptizata; si autem simpliciter baptizet, non cogitans de mare, aut femina, est baptizata; quia scilicet intendebat ipse baptizare personam, quæcunque ea esset. Atque huic opinioni concordare etiam ait S. Thomam ajentem in IV. Sententiarum, Distinctione XXX. Quæstione I. Articulo I. ad tertium, quod siquis baptizet Joannem, credens se baptizare Petrum, Joannes sit vere baptizatus. Cetera, quæ in hoc nostro §. continentur, jam non opus est hoc loco explicare, cum satis superque de iis suis locis superius dixerimus, ac præsertim de Compatribus, sive Patrinis, qui infantem tenent, pro eoque, quod usu rationis careant, & loqui nesciant, respondent; quique, ut ait hic noster §. admonendi a Parocho sunt, ut pie, ac decenter assistant, ac prout opus fuerit, pro baptizando ad interrogata respondeant. Atque id est etiam, quod & Rituales Libri, & sacræ Synodi mandant.

§. LVI.

Et quoniam iis, qui baptizantur, tanquam Dei filiis in Christum regenerandis, & in ejus militiam adscribendis nomen imponitur, curet, ne obscœna, fabulosa, aut ridicula, vel inanium Deorum, vel impiorum ethnicorum hominum nomina imponantur, sed potius, quatenus fieri potest, Sanctorum, quorum exemplis fideles ad pie vivendum excitentur, & patrociniis protegantur.

COMMENTARIUS.

I. Juxta antiquum Ecclesiæ ritum, peracto Catechumenatus tyrocinio, qui ex Catechumenis baptismalis gratiæ participes esse cupiebant, hi aliquibus ante Pascha diebus tabulis Ecclesiasticis inscribendum nomen suum dabant, ut videre est passim apud Sanctos Patres, qui dandi nominis ante Baptismum, non uno in loco meminere: *Date mihi nomina, ut ego ea inscribam Libris sensibilibus*, inquit S. Gregorius Nyssenus in Oratione adversus eos, qui differunt baptisma. Hanc viguisse olim in Orientali Ecclesia disciplinam, ut ante Baptismum nomen suum baptizandi darent; testis est etiam S. Cyrillus Hierosolymitanus in Præfatione ad suas Catecheses, num. II. ubi hæc habet: *Hactenus nomina dedistis &c.* Ad quæ verba multa scitu digna adnotavit Cyrilli illustrator doctissimus Antonius-Augustinus Touttee Monachus Benedictinus Congregationis S. Mauri, qui etiam recte observat, nihil notius hac nominum descriptione a baptizandis facta, cujus idem Cyrillus meminit num. IV. his verbis: *Intrasti, admissus es, nomen tuum inscriptum est*. Rursus Catechesi III. num. II. sic ad rem ait: *Ne contingat nunc, quemquam eorum, qui nomina dederunt, illud audire* (Matthæi Capite XXII.) *Amice, quomodo huc intrasti, non habens vestem nuptialem?* Eandem fuisse disciplinam Ecclesiæ Latinæ, constat ex Concilio Carthaginensi IV. anni CCCXCVIII. Can. LXXXV. *Baptizandi nomen suum dent*; & ex S. Augustino, Libro IX. Confessionum, Cap. VI. num. I. *Ubi tempus advenit, quo me nomen dare oporteret, relicto rure, Mediolanum remeavimus*; itemque ex ejusdem Sancti Doctoris Sermone CXXXC. *Ecce Pascha est, da nomen ad Baptismum*.

II. Jam vero siquis rescire desiderat, quonam precise tempore baptizandi nomen darent, dicam, non idem in omnibus Ecclesiis dandi nominis tempus præscriptum fuisse. Constat, in Africa datum saltem ante Symboli traditionem, hoc est, duabus, tribusve hebdomadis ante Baptismum, uti patet ex S. Augustini Sermone CCXIII. qui est secundus in Symboli traditione, in cujus Capite VII. sic inquit: *Ecclesia, si non parit filios, quomodo dedimus nomina nostra, ut de ejus visceribus nasceremur*. in vulgato etiam Romano Ordine præscribitur, ut Feria IV. hedomadæ tertiæ Quadragesimæ infantium, & Susceptorum eorum nomina scribantur. Sed in Epistola Jesse Ambianensis Episcopi ad suos Parochianos, in Gellonensi antiquo Libro Sacramentorum, in veteri Ecclesiæ Pictaviensis ab annis circiter DCCCC. exarato Codice, & in ms. Pontificali Ecclesiæ Salisburgensis, id Feria II. injungitur. Idem legitur in antiquo Codice Ecclesiæ Noviomensi annorum circiter DM. & in Regio ejusdem ætatis, ut & in Ordine Gelasiano, in quibus tamen legitur Missa in Dominica tertia, cujus in Canone infra actionem nomina electorum recitari jubentur; quod quidem signum est, jam antea scriptis in tabulis fuisse relata. Et re vera in Epistola Siricii Papæ ad Himerium Tarraconensem Episcopum, Cap. III. habetur, quod *solis per annum diebus*, Paschæ, & Pentecostes, *ad Fidem confluentibus generalia Baptismatis tradi convenit Sacramenta his dumtaxat electis, qui ante quadraginta, vel eo am-*

amplius dies nomen dederint. Quod quidem tempus a Græcis etiam observatum esse, colligi potest ex citata S. Cyrilli Hierosolymitani Præfatione ad Catecheses, num. IV. ubi sic inter alia inquit: *Intrasti, admissus es, nomen tuum inscriptum est, &c.* Tum infra: *Non parvam habes temporis intercapedinem: pœnitentia dierum quadraginta tibi datur.*

III. Tradit hæc quidem doctissimus Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo X. num. II. ubi etiam mox observat, aliquando profitendis nominibus longius præstitutum fuisse spatium temporis, probatque ex Epistola III. S. Clementis Papæ, qua decernitur, ut *accedat qui vult ad Sacerdotem suum, & ipsi det nomen suum, ut tribus mensibus jam consumptis, in die festo possit baptizari*. Scio, ab eruditis supposititiam censeri hanc Epistolam, sed negari non potest, quin ea sit alicujus antiqui Auctoris. Quicquid autem de ea re sit, quod nos dicimus, probari potest ex iis, quæ scripsit S. Ambrosius in Euangelium Lucæ Lib. IV. n. 76. *Nemo adhuc nomen suum dedit*. Et paulo post: *Misi jaculum vocis per Epiphaniam, & adhuc nihil cepi*. Huc adhuc referri potest locus Siricii Papæ superius descriptus, dum ait, *iis solis Baptisma dari, qui ante dies quadraginta, vel eo amplius nomen dederint*. Ceterum ex hac nominum inscriptione, ut notat Martene loco citato, num. III. nonnulli & illud inferunt, nomina olim non in Baptismo, ut nunc fit, sed longe ante imposita fuisse. Ita censet Menardus in Notis ad Librum Sacramentorum S. Gregorii Papæ, pag. 99. ubi probat, moris fuisse apud veteres Francos die nono ab ipso natali die maribus, octavo feminis nomen imponere; putatque antiquos Christianos in nominibus imponendis sua consuetudine usos fuisse, posita omni superstitione paganica. Et certe cum tardius olim, nec nisi provectioribus ætate soleret Baptismus administrari, tanto tempore sine nomine mansisse, haudquaquam probabile videtur.

IV. Licet autem ita se res haberet, jam nihil obstat, quo minus antiquissima sit in Baptismo nominis imponendi consuetudo. Nam qui ex Paganis ad Christum convertebantur, nomine gentili abjecto, novum assumebant; qui vero ex Christianis parentibus progeniti erant, hi aut nullum nomen ante Baptismum habebant, aut inditum mutabant, vel etiam aliquando retinebant, uti addiscere licet ex variis Actis, & Historiis Sanctorum. Ita in Actis Sanctorum Hyppoliti, Eusebii, & Sociorum, quæ tanquam sincera vulgavit Baronius ad ann. Christi CCLIX. num. XI. S. Stephanus Papa I. Adriam, & Paulinam baptizans, *vocavit puerum Neonem, puellam Mariam*. In Actis ejusdem S. Stephani ibidem, num. XXIII. S. Pontifex Nemesii filiam baptizatam, *Lucillam vocavit, quam ipse elevavit de Fonte*. Ita S. Petrus Balsamus a Severo Præside de nomine interrogatus, respondit: *Nomine paterno Balsamus dicor, spirituali vero nomine, quod in Baptismo accepi, Petrus dicor*. Ita apud Socratem Lib. VII. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. XXI. cum Theodosius junior Imperator Athenaidem docturus esset uxorem, hanc *Atticus Episcopus Christianam fecit, & in Baptismo pro Athenaide Eudociam nominavit*. Ita apud Gregorium Turonensem, Lib. VIII. *Historiæ Francorum*, Cap. XXII. Waldo quidam Diaconus *in Baptismo Bertchramnus vocitatus est*. Eodem teste Auctore in Libro, *De Vitis Patrum*, Cap. 8. S. Nicetius, qui postea Lugdunensis Episcopus fuit, a matre nomen in Baptismo accepit.

V. Longum esset alia id genus exempla afferre, quæ passim in Actis Sanctorum veterum occurrunt, quorumque mentionem inter alios faciunt Josephus Vicecomes, & Edmundus Martene, ubi antiquos Baptismi ritus recensent. Exemplis itaque aliis omissis, circa nominis impositionem ex laudatis Scriptoribus nonnulla sunt hoc loco observanda. Primum est, ipsum nomen aliquando ab Episcopis, aliquando a parentibus, aliquando a Susceptoribus, seu Patrinis impositum fuisse. Sane, ut jam superius notavimus, Stephanus Papa I. in Actis SS. Hyppolyti, Eusebii, & Sociorum, Adriam baptizatum a se Neonem, & Paulinam Mariam nominavit. Teste Beda Lib. V. Historiæ Anglorum, Capite VII. *Cum Cedula Rex Occidentalium Saxonum hoc sibi gloriæ singularis desideraret adipisci, ut ad Limina Beatorum Apostolorum Fonte baptismatis ablueretur.... & illo perveniens, Pontificatum agente Sergio, baptizatus esset die sancto Sabbati Paschalis anno DCLXXXIX. ei tempore baptismatis Papa memoratus Petri nomen imposuit*. Simile exemplum proferunt Annales Francorum apud Chesnium, Tomo II. pag. 22. & Tomo III. pag. 138. his verbis: *Anno DCCLXXXI. perrexit Carolus Rex Romam, & baptizatus est ibi filius ejus, qui vocabatur ei Carlomanus, quem Adrianus Papa mutato nomine vocavit Pippinum*. Sed & hodie apud Moschovitas, nomen imponit Sacerdos, non tamen in Baptismo, sed ipso nativitatis die, ut testatur Sigismundus Liber in Libro, *De rebus Moschoviticis*, Capite inscripto, *De Baptismo*, his verbis: *Nato infante, mox accersitus Sacerdos, ante januam habitationis, in qua est puerpera, certas stando recitat orationes, pueris nomen imponit: deinde quadragesimo communiter die, nisi forte puer ægrotet, defertur in Templum, & baptizatur*. Porro consuevisse ut plurimum parentes nomen filiis imponere, testatum ex praxi habemus, cujus mentio passim fit in Historia sacra, & profana. Quod vero ab ipsis etiam Susceptoribus aliquando nomen daretur, docet Gregorius Turonensis in Historia Francorum, Lib. X. Cap. XXVIII. ubi loquens de Baptismo Chlotarii II. diserte ait, quod illum *excipiens Chlotarium vocitari voluit*.

VI. Sanctissime autem illud ex nostro §. cautum est, ut curet Parochus, *ne obscœna, fabulosa, aut ridicula, vel inanium Deorum, vel impiorum ethnicorum hominum nomina imponantur, sed potius, quantum fieri potest, Sanctorum &c.* Est hæc quidem vetus Ecclesiæ disciplina, uti ex variis Conciliis constat, ac præsertim Nicæno, in Canone scilicet XXX. Arabico ejusdem Concilii, ubi sic inquit: *Fideles nomina gentilium filiis suis ne imponant, sed potius omnis natio Christianorum suis nominibus utatur, ut gentiles suis utuntur*. Idem præscribunt sequioris ævi Synodi multæ, ac Rituales Codices, quibus inhærens S. Carolus in Concilio Provinciali IV. Mediolanensi, Constitutionum Parte II. Capite inscripto, *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*, sic inter alia statuit: *Curet idem*, Parochus scilicet, *ut infantibus proprio nomine in*

Baptismo appellandis ea nomina non imponantur, quæ turpia, aut ridicula, quæve gentilium, atque adeo impiorum, & impurorum hominum memoriam referant; sed illorum, qui ob veræ pietatis; ac sanctæ religionis, virtutisque Christianæ laudem, Sanctorum numero adscripti sunt; ut & in ipso vitæ ingressu, cum ethnicis ne nomen quidem commune Fideles habere velle protestentur, & ipsi infantes etiam cum ætate processerint, nominum similitudine, ad eorum, a quibus illa accepta sunt, imitationem excitentur; & præterea, quos imitari studeant, eosdem quoque frequentius precentur; ac sperent eos potissimum sibi ad salutem tum animi, tum corporis advocatos fore. Similia sunt, quæ docet Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. 75. in fine, ubi de nominis impositione agens sic ait: *Ad extremum vero nomen baptizato imponitur, quod quidem ab aliquo sumendum est, qui propter excellentem animi pietatem, & religionem in Sanctorum numerum relatus est; ita enim facile fiet, ut quivis nominis similitudine, ad virtutis, & sanctitatis imitationem excitetur; ac præterea quem imitari studeat, eum quoque precetur, & speret sibi advocatum ad salutem tum animi, tum corporis defendendam venturum esse.* Pergit, additque mox. *Quare reprehendendi sunt, qui gentilium nomina, & eorum præcipue, qui omnium sceleratissimi fuerunt, tam diligenter consectantur, & pueris imponunt; cum ex eo intelligi possit, quanti Christianæ pietatis studium faciendum existiment, qui impiorum hominum memoria tantopere delectari videntur, ut velint Fidelium aures hujusmodi prophanis nominibus undique circumsonare.* Viget adhuc iste abusus, quem multæ recentiores Synodi evellere conatæ sunt.

VII. Alieni ab hoc abusu jam multi ex antiquis Christianis fuere, quos memorat Nicephorus Lib. VI. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. XXII. ubi ait, quod *multi propter suam in Apostolos propensionem, & affectionem nomina eorum liberis suis imponebant.* Inter Apostolos vero SS. Petri, & Pauli, atque Joannis nomina præ ceteris placuisse primis Christianis, testem omni exceptione majorem habemus Dionysium Alexandrinum apud Eusebium, Lib. VII. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. XXV. Antiquam quoque fuisse Ecclesiæ Mediolanensis praxim, ut tribus pueris, quos in Vigilia Paschæ baptizare solebat Archiepiscopus, uni Petri, alteri Pauli, tertio Joannis nomen imponeretur, ex Cæremoniali Beroldi docet eruditus Vicecomes. Post SS. Apostolorum nomina, nulla primis sæculis acceptiora fuisse, quam SS. Martyrum, tradit etiam Theodoretus Sermone VIII. *De Græcarum affectionum curationibus*, sic inquiens: *Nascentibus filiis Martyrum nomina imponere student, securitatem inde ipsis, tutelamque comparantes.* Atque ea extitit causa, cur B. Gregorii Nysseni soror Macrinæ nomen sortita sit, ut ipse docet in ejus Vita n. 11. sic dicens: *Macrinæ Virgini nomen erat, sic a parentibus appellatæ, quod olim insignis quædam in nostra familia Macrina fuerat, patris nostri videlicet mater, quæ tempore persecutionum pro Christi confessione pugnaverat.*

VIII. Jam non defuere olim, qui parentum, aut avorum, aliorumve illustrium virorum prophana nomina ambirent; quam tamen consuetudinem merito S. Joannes Chrysostomus improbavit Homilia XXI. in Genesim, ubi auditores suos hortatur, ut Sanctorum potius hominum, qui Christianis virtutibus fulserunt, liberis suis nomina imponant, ut eorum exemplo & ipsi ad virtutem Christianam incendantur. Quamobrem laudat inprimis Cives Antiochenses, qui, spretis parentum nominibus, Meletii eorum quondam Episcopi appellationem præferrent. Sic enim in encomio, quod de eo scripsit, inquit: *Cum enim a principio in Civitatem ingressum excepissetis, unusquisque filium suum appellabat ab illius appellatione, per appellationem existimans, in domum suam Sanctum illum introducere, patresque, avos, & proavos, ac matres prætereuntes, Beati Meletii nomen imponebant liberis, quos pepererant.* Atque ex his, & aliis Patrum testimoniis, quæ afferri huc possent, satis jam patet, quod notat eruditus Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo X. num. VII. quam longe scilicet aberrarint a puriori Ecclesiæ disciplina nostri sæculi heterodoxi, qui abjectis Sanctorum Novi Testamenti appellationibus, nomina Testamenti Veteris affectant; quos merito carpit Concilium Provinciale Burdigalense anni 1582. his verbis: *Nomina Sanctorum Patrum Veteris Testamenti affectare, hæreticum est*: Non quidem præcise propter affectata Sanctorum antiquæ Legis nomina (nam de quinque Ægyptiis Martyribus, qui Heliæ, Hieremiæ, Samuelis, Isaiæ, & Danielis nomina assumserat, id narrat Eusebius in Libro, *De Martyribus Palæstinæ*) sed quod ea in odium debitæ Sanctis venerationis accipere affectent.

IX. Quamquam denique ex variis Conciliis permissum jam fuerit, acceptum in Baptismo nomen, in Confirmatione mutare, præsertim vero ubi quis in Baptismo turpe, ridiculumve nomen fuerat sortitus, ut ex variis Conciliis docet Martene, citato Lib. I. Cap. II. Articulo 3. n. XII. merito nihilominus Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni 1374. Tit. IV. Capite V. §. *Pueris*, reprehendit superstitiosam nominis illam mutationem *immediate reversis de Baptismo ad domum pueris* factam, quod ea *mutatio dicebatur proficere contra potiones, aut incantationes magicas.*

§. LVII.

His igitur expeditis, & accepto nomine baptizandi, positi, si infans fuerit, super brachium dextrum illius, qui eum defert, Parochus ad Baptismum procedat, in hunc modum nominatim interrogans.

COMMENTARIUS.

I. Perspicuum est, quod in hoc §. edicitur, *accepto*, inquit, *nomine baptizandi, positi, si infans fuerit, super brachium dextrum illius, qui eum defert, Parochus ad Baptismum procedat*; paratus scilicet Superpelliceo, & Stola violacea, in Limine Ecclesiæ stans, ubi fo-

foris stant, qui infantem detulerunt, uti jam diximus in Commentariis ad superiores Paragraphos. Accipitur autem tunc a Parocho nomen baptizandi, ut nominatim interroget illum, & sciat quomodo latino idiomate pronuncietur. latino enim sermone interrogari debet in proprio casu vocativo, ut ex sequentibus Paragraphis liquet. Quod tandem in præsenti §. dicitur, baptizandum infantem positum esse debere *super brachium dextrum illius qui eum defert*, statutum est etiam in variis Ritualibus, ac præsertim in actis Ecclesiæ Mediolanensis non uno in loco. Ceterum notat Barufaldus in Commentario ad hunc §. num. 70. ad commodiorem usum præcipi, ut suscipiatur infans super brachium dextrum, quia hoc modo Parochus ministrans Baptismum facilius operatur, & quia etiam pars dextra est nobilior sinistra.

CAPUT II.

Ordo Baptismi Parvulorum.

§. I.

N. *Quid petis ab Ecclesia Dei?* Patrinus respondet: *Fidem*. Sacerdos: *Fides quid tibi præstat?* Patrinus respondet: *Vitam æternam*: Sacerdos: *Si igitur vis ad vitam ingredi, serva mandata. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & proximum tuum, sicut teipsum.*

COMMENTARIUS.

I. QUamquam non eo ordine, quo in hoc nostro Rituali Romano præscripti sunt ritus Baptismi, in omnibus olim Ecclesiis adhiberentur, omnes tamen, imo & alii complures, ac in ipso Romano Rituali notantur, adamussim observabantur. Haud dubium est, quin juxta antiquum morem peracta diaboli renuntiatione, & corporis inunctione, sequeretur statim interrogatio de Fide, ejusdemque professio. Porro ex ms. Codice Bibliothecæ S. Genovefæ Parisiensis annorum circiter ccc. in quo nonnulli ritus Ecclesiæ Laudensis in Italia continentur, apud Martene, Libro I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, cap. I. Articulo 18. Ordine 15. statutum est quidem, ut *inprimis cum infans ductus fuerit ad Ecclesiam, Sacerdos stans ante fores Ecclesiæ exufflet tribus vicibus in ore infantis in modum Crucis, postea dicat*: Per istam insufflationem, & Dei benedictionem exeat a te spiritus malignus, & ingrediatur in te Spiritus Sanctus, & totum permaneat in æternum. *Deinde Sacerdos interroget, quod nomen infans habere debet, dicendo*: Quid petis ad Ecclesiam? ℟. Fidem. *Iterum dicit Sacerdos*: Fides quid tibi præstat? ℟. vitam æternam. *Postea dicit Sacerdos*: Hæc est autem vita æterna: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis, & proximum tuum, sicut teipsum. In his duobus mandatis universa Lex pendet, & Prophetæ.

II. Esse antiquum præterea ritum, ut hujusmodi instructio a Sacerdote baptizante fieret stante in Limine Ecclesiæ, baptizando extra Limen manente, docent nos tres mss. Libri Pontificales apud eundem Martene, Constantinopolitanus annorum circiter 600. Aquensis 500. & Romanus 600. in quibus ita legitur: *Stans in Ecclesiæ Limine Sacerdos catechizandum situm foris Limen interrogat, ita dicens*: Joannes, quid petis ad Ecclesiam Dei? ℟. Fidem. *Interrogatio*: Fides quid tibi præstat? ℟. Vitam æternam. *Ait ei Sacerdos*: Si vis habere vitam æternam, serva mandata: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & proximum tuum, sicut teipsum. In his duobus mandatis tota Lex pendet, & Prophætæ. Fides autem est, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in Unitate venereris; neque confundendo Personas, neque substantiam separendo. Alia est enim Persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti; sed horum trium una est, & non nisi una Divinitas. Exeat ergo de te spiritus malignus, & ingrediatur Spiritus bonus per eum, qui venturus est.

III. Illud vero in hoc nostro §. non modo, sed & in aliis Ritualibus præscriptum legitur, ut infantes baptizandi proprio appellati nomine a Sacerdote interrogentur, sed respondeant tamen pro ipsis Patrini: Estque hæc antiquissima Ecclesiæ disciplina a Sanctis Patribus, & a sacris Conciliis comprobata. Certe S. Augustinus, Lib. IV. *De Baptismo*, Cap. XXIV. relatus in Canone LXXVII. *De consecratione*, Distinctione IV. sic docet: *Cum pro parvulis alii respondent, ut impleatur erga eos celebratio Sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem; quia ipsi pro se respondere non possunt. At si pro eo, qui respondere potest, alius respondeat, non itidem valet. Ex qua regula illud in Euangelio dictum est, quod omnes, cum legitur, naturaliter monet: Ætatem habet, ipse pro se loquatur.* S. Augustino consentit Sanctus Isidorus, Libro II. *De officiis*, Capite XXIV. relatus & ipse in Canonem 74. loco citato: *Parvuli*, inquit, *alio profitente, baptizantur: quia adhuc loqui, vel credere nesciunt; sicut etiam ægri, muti, & surdi, quorum vice alius profitetur, ut pro eis respondeat, dum baptizantur.* Atque ex his addiscimus, excludi mutum, surdumve a ministerio Patrini, quia Patrinus scilicet audire verba Sacerdotis debet, eique verbis expressis, illisque præcisis, a nostro Rituali Romano in hoc & sequentibus Paragraphis præscriptis, respondere: quod quidem ex variis Ritualibus, ac Synodis permultis demonstrari latius posset, sed supervacaneum est eorum loca in re perspicua, ac satis probata referre.

§. II.

Deinde ter exsufflet leniter in faciem infantis, & dicat semel: *Exi ab eo*, vel *ab ea*, *immunde spiritus*, *& da locum Spiritui Sancto Paraclito*.

COMMENTARIUS.

I. Ritum in §. præsenti præscriptum, esse antiquissimum, docent SS. Patres passim, tum Latini, tum Græci, ex quibus etiam addiscimus, non modo exorcismum, sed & exsufflationem in faciem baptizandi fieri jam olim consuevisse. Notandus in primis locus ex Epistola cxciv. S. Augustini ad Sixtum, num. 46. ubi peccatum originale probat adversus Pelagianos ex insufflatione, & exorcismis, qui super infantes ante Baptismum fiunt: *Non inveniunt*, inquit, *quid ad hoc respondeant, quod exorcizantur, & insufflantur infantes. Hoc enim procul dubio fallaciter fit, si diabolus eis non dominatur; si autem dominatur, & ideo non fallaciter exorcizantur, & insufflantur; per quid dominatur, nisi per peccatum princeps utique peccatorum?* Huc spectat quod idem S. Doctor scribit Lib. I. *De Symbolo ad Catechumenos*, capite v. ubi hæc habet: *Sicut vidistis hodie, sicut nostis, & parvuli exsufflantur, & exorcizantur, ut pellatur ab eis potestas iniqua, quæ decepit hominem.* Multa in rem ipsam laudati S. Augustini testimonia congessit inter alios Stephanus Durantus Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, cap. xxx. num. 22. ubi & alia plurima aliorum SS. Patrum, & pervetustorum Scriptorum loca recenset, præsertim vero Tertulliani, S. Cypriani, ac S. Dionysii in Libro, *De Ecclesiastica Hierarchia*, cap. II. Parte II. ubi expressa trinæ insufflationis mentio habetur, quæ quidem ab ipso baptizando, si adultus erat, fiebat: *Deinde cum illum*, Catechumenum, *Occidentem versus attendentem, manusque porrigentem, ad eandem regionem collocavit, tum eum jubet*, Sacerdos scilicet, *tertio Satanam, ut ita dicam, insufflare, & præterea quæ defectionis, & abrenuntiationis sunt profiteri.*

II. Communiter quidem fiebat ipsa exufflatio ab eo, qui conferebat Baptismum, ab Episcopo scilicet, vel Presbytero; sed negari tamen non potest, quin aliquando a Diaconis fieret, ut patet ex Actione I. Concilii II. Constatinopolitani; aliquando ab Exorcistis, ut habet Joannes Belethus in sua Divinorum Officiorum explicatione, cap. xc. aut a simplicibus Clericis, sive Acolythis, uti addiscere licet ex Gennadio in Libro, *De Ecclesiasticis Dogmatibus*, cap. xxxi. ubi sic loquitur: *Illud etiam, quod circa baptizandos in universo Mundo Sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplemur intuitu, cum sive parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius Fontem vitæ adeant, quam exorcismis, & exsufflationibus Clericorum, spiritus ab eis immundus abigatur.* Atque hic illud etiam nota, ritum scilicet exufflationis, & exorcismorum in Baptismo, jam olim in universo Mundo ab Ecclesia sancta uniformiter peragi consuevisse. Et certe eundem in Ecclesia Orientali usum observatum fuisse, patet ex Concilio Generali Constantinopolitano I. Canone vii. his verbis: *Primo quidem die ipsos Christianos facimus, secundo Catechumenos, deinde tertio exorcizamus, sive adjuramus ipsos, ter simul in faciem eorum, & aures insufflando.* Quæ verba repetuntur in Concilio vi. Generali Constantinopolitano 3. eisque suffragatur Nicetas Choniates in Libro II. Orthodoxæ Fidei, sic dicens: *Sacerdos cum illum denuo in Templum ducit, & insufflans ter in faciem ejus, & aures ejus, tandem etiam exorcismorum orationes adjiciens, eum rursus signo Crucis munitum a se dimittit.* Sed ut alios omittam, audiamus tandem S. Cyrillum Hierosolymitanum, qui de eisdem ritibus ita scribit in Catechesi Mystagogica: *Insufflationes Sanctorum, & Nominis Dei invocatio, tanquam vehementissima quædam flamma urit dæmonas, & in fugam convertit.*

III. Quamquam vero ex dictis hactenus constet, insufflationes apud Græcos factas fuisse non modo in faciem, verum etiam in aures, ut tamen nos Euchologium docet, in adultorum Baptismo Sacerdos primum insufflat ter in faciem Catechumeni, & iterum post tertium exorcismum idem Sacerdos insufflat in os, frontem, & pectus ejusdem Catechumeni, & post abrenunciationem, jubet eum insufflare, & conspuere satanam. Sed quicquid sit de ritu Græcorum, insufflationem apud Latinos in solam faciem factam fuisse, docent nos omnes Libri Rituales, quos se ait consuluisse Martene, Libro I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, cap. I. Articulo 6. num. 12. Atque his inhærens nostrum Rituale Romanum in præsenti §. ita præscribit: *Deinde ter insufflet leniter in faciem infantis, & dicat semel:* Exi ab eo &c.

IV. Esse autem antiquum ritum, ut in ipsa insufflatione, ea verborum formula in nostro §. præscripta diceretur, probari plane posset ex plurimis Patrum, ac Ritualium locis. Certe Optatus Milevitanus, Libro 4. contra Parmenianum, loquens de excludendo diabolo ante salutare lavacrum, postquam dixit, hoc Baptismum operari, *per quem spiritus immundus depellitur, & fugatur*, ita mox subdit: *Vos baptizando exorcizatis hominem fidelem, & dicitis: Maledicte exi foras.* Ex duobus mss. Libris Sacramentorum insignis Ecclesiæ Turonensis annorum circiter CM. & alio Majoris Monasterii annorum 800. atque ex Rituali S. Salvatoris de Villalupe annorum 600. ita præscriptum est: *Primitus discooperiat Sacerdos caput infantis, si coopertus fuerit, & insufflet tribus vicibus in faciem ejus, dicens*: Insufflo te, diabole, in Nomine Patris, ut exeas, & recedas ab hoc famulo Dei, quem tua fraude decepisti. insufflo te, diabole, in Nomine Filii, ut exeas, *ut supra*. Insufflo te, diabole, in Nomine Spiritus Sancti &c. *ut supra*. Ex ms. Pontificali S. Luciani Bellovacensis annorum circiter 800. insufflat ter Sacerdos baptizandum, dicens: *Recede ab hac imagine Dei increpatus ab eo, & da locum Spiritui Sancto*. Ex ms. Missali Romaricensi anno-

rum

rum circiter 700. Sacerdos baptizans insufflabat in ora singulorum baptizandorum, & postquam dixerat ter: *Accipite signaculum Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, subdebat mox: *Exi ab eo Satan, da honorem Deo vivo, & vero: Da honorem Jesu Christo Filio ejus, & Spiritui Sancto, & recede ab hoc famulo Dei ill.*

V. Longum esset alios Codices Rituales referre, quos legere est apud laudatum Martene. Plura autem de exsufflationibus, & exorcismis, eorumque formulis tradit S. Severus Patriarcha Alexandrinus in Libro, *De ritibus Baptismi*, & alii plures tum Græci, tum Latini Patres, ac Sacræ Synodi, quibus insignis Calvinistarum impudentia detegitur, qui exorcismorum, & exsufflationum in Baptismo ritum ab ipsis Apostolis usque ad hæc tempora in universo Mundo una voce, unaque mente conservatum irridere non erubescunt, Julianum illum impurum Apostatam imitantes, qui, Auctore S. Gregorio Nazianzeno in Oratione adversus eundem Julianum, sufflationes symbolicas in Baptismo in calumniam, & risum trahebat. Porro ex dictis jam constat, cur exsufflatio, atque exorcismus super baptizandum fiat, *ad expellendum* scilicet *diabolum, ejusque vires frangendas & debilitandas, sacris, & religiosis verbis, ac precationibus*; inquit Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. LXV. §. *Sequitur*. Sed audiendus hic iterum S. Augustinus relatus in Can. *Sicut nostis*, De consecratione, Distinctione IV. ubi hæc habet: *Parvuli exsufflantur, & exorcizantur, ut pellatur ab eis diaboli potestas inimica, quæ decepit hominem, ut possideret homines*. Notandum vero quod subdit: *Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur, aut exsufflatur, sed ille, sub quo sunt omnes, qui sub peccato nascuntur*.

VI. Juxta antiquum ritum, post exsufflationem dabat Sacerdos baptizando pacem cum osculo, hoc est, Sacerdos Baptizandum osculabatur, dicens: *Pax tibi*. Quod quidem ex S. Cypriano colligere licet, qui in Epistola LIX. ad Fidum de infantibus baptizandis, sic eum ritum exprimit: *Nam etsi adhuc infans a partu novus est, non ita est tamen, ut quisquam illum in gratia danda, atque in pace facienda horrere debeat osculari, quando in osculo infantis unusquisque nostrum pro sua religione, ipsas adhuc recentes Dei manus debeat cogitare, quas in homine modo formato, & recens quodam modo osculamur, quando id, quod Deus fecit, amplectimur*. Recitat hunc locum Stephanus Durantus, Libro I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, cap. XIX. num. 24. aitque ritum ipsum osculandi infantem, in desuetudinem abiisse. Martene autem Libro I. cap. I. Articulo XV. num. I. locum ipsum Cypriani intelligit de osculo, non ante, sed post Baptismum infanti exhibito, additque, peculiarem fuisse eum ritum Africanæ Ecclesiæ, quod præter Cyprianum, Auctorem nullum, qui illius meminerit, repererit. Sed puto utrumque lapsum fuisse, Martene, ac Durantum, ut dicemus infra in Commentario ad §. VI.

§. III.

Postea pollice faciat signum Crucis in fronte, & in pectore infantis dicens: *Accipe signum Crucis tam in fronte ✠, quam in corde ✠, Sume Fidem cælestium præceptorum, & talis esto moribus, ut Templum Dei jam esse possis.*

Oremus.

Preces nostras, quæsumus Domine, clementer exaudi, & hunc electum tuum N. Crucis Dominicæ impressione signatum perpetua virtute custodi, ut magnitudinis gloriæ tuæ rudimenta servans, per custodiam mandatorum tuorum ad regenerationis gloriam pervenire mereatur. Per Christum Dominum nostrum. ℟. Amen.

COMMENTARIUS.

I. Signum Crucis baptizandis imprimi, antiquissimi est instituti, cujus non uno in loco meminit inter alios Patres S. Augustinus, præsertim vero Libro II. *De Symbolo ad Catechumenos*, cap. I. quos sic alloquitur: *Nondum quidem adhuc per sacrum Baptismum renati estis, sed per Crucis signum in utero Ecclesiæ jam concepti estis*. Varios Patres tum Latinos, tum Græcos idipsum asserentes citat Durantus Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, cap. XIX. num. 28. ubi inter alios recenset S. Basilium, in Libro, *De Spiritu Sancto*, cap. XXVII. ubi inter consuetudines, quæ non scripto, sed traditione proditæ sunt, numerat eam, qua signo Crucis eos, qui spem collocarunt in Christum, signamus. Plura de Crucis signo in Baptismo docent memoratus Augustinus variis in locis, S. Joannes Chrisostomus contra Gentiles, & in Oratione, *Quod Christus sit Deus*, S. Hieronymus in Epistola ad Heliodorum, S. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi IV. & alii plures.

II. Jam vero quod spectat ad partes Cruce signandas, non una fuit Ecclesiarum omnium consuetudo. In rituali Ambrosiano, & in Laudensi ms. unica dumtaxat consignatio designatur in fronte. In antiqua Liturgia Gallicana, quam ex ms. Codice Bobiensi ante annos M. exarato edidit Cl. Mabillonius, Tomo I. Musei Italici, duplex, *in fronte, & in corde*. In ms. Pontificali Ecclesiæ Constantinopolitanæ, & Ecclesiæ Aquensis, triplex, *in fronte, in pectore, & in fronte & pectore simul*. In Missali Gothico, quod publica luce donavit doctissimus, religiosissimusque S. R. E. Cardinalis Thomasius, quadruplex, *in oculis, in auribus, in naribus, & in corde*. Septuplex tandem in Enchiridio Christianæ Institutionis in Concilio Coloniensi anni 1536. editæ, *in fronte, in oculis, in auribus, in naribus, in pectore, in scapulis, & in ore*; quarum omnium mysticas rationes affert, his verbis: *Deinde signum Crucis fit principio in fronte ad significandum, quod baptizandus nomen dat Christo* Cru-

Crucifixo, in quo confidat, & quem pollicitus confiteri, nunquam erubescat. Super oculos dein, ut intelligamus, baptizandum præparari ad videndum claritatem Dei. Super aures quoque, ut intelligamus, eum consecrari, ut audiat verbum veritatis Dei. Super nares etiam, ut percipiat suavitatem odoris Dei. Signatur quoque pectus, ut credat in eo; quod corde creditur ad justitiam. Scapulæ quoque, ut suscipiat signum servitutis Dei, juxta Christi præceptum: Tollite jugum meum super vos. *Os denique, ut confiteatur illi: quia ore confessio fit ad salutem.* De hujusmodi signis loquitur etiam Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, n. 67. ubi explicans varias Baptismi cæremonias, sic inter alia inquit: *Obsignatur prætera signo Crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures, quæ omnia declarant, Baptismi mysterio sensus baptizandi aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque ejus intelligere, ac servare possit.*

III. Præter prædictas septem consignationes, ex memorato Concilio Coloniensi allatas cum precibus, mysticis supra explicatis rationibus respondentibus, duæ aliæ superadduntur in antiquo Rituali Leodiensis Ecclesiæ, una scilicet in fronte, altera in pectore; nimirum duæ istæ corporis partes bis signandæ præscribuntur, semel initio, & semel post septimam consignationem. Fiebant præterea & aliæ consignationes tam insufflando, quam inungendo, aut benedicendo Catechumenos, quas longo agmine affert Martene, loco citato. Fiebat autem potissimum olim signum ipsum Crucis in fronte baptizandi, teste Augustino in Psalmum xxx. sic ajente: *Non sine causa signum suum Christus in fronte nobis figi voluit, tanquam in sede pudoris, ne Christi opprobrio Christianus erubescat.* Sed nec omittendum, quod tradit Alcuinus in Epistola ad Carolum Magnum de Baptismo, nempe, quod *illud signum faciunt in frontibus eorum Presbyteri, Clerici, Patrini, & Matrinæ.* Ex ms. Codice Gemmeticensi tempore Theodorici Abbatis, qui obiit anno 1032. exarato, duo addiscimus, quæ & hic adnotanda censuimus. Primum est, quod postquam Presbyter fecit Crucem in fronte infantis, & dixit Orationem, *Deus Abraham &c.* cum aliis tribus Orationibus super masculos, & tribus super feminas dicendis, ac una super utrosque, *faciens Crucem cum pollice infra palmam dextram*, dicebat, *Trado signaculum Domini nostri Jesu Christi in manu tua dextera, ut te signes, & te de adversa parte repellas, & in Fide Catholica permaneas, & vivas cum Domino semper in sæcula sæculorum. Amen.* Alterum vero, quod *inde cum ipsa manu infantis* signabat *ipsum infantem*, & dicebat, *Signo te signaculo Domini nostri Jesu Christi de manu tua dextera, ut te conservet contra adversarios tuos, ut habeas vitam æternam, & vivas in sæcula sæculorum. Amen.*

IV. Sed ut aliquas Orationes describamus hoc loco, quæ antiquitus super baptizandum dici a Sacerdote solebant, dum illi signum Crucis faceret, ex Missali Gothico a laudato Cardinale Thomasio edito hæc primum Oratio dicebatur: *Domine dignare benedicere hujus infantiæ famulo tuo ill. quoniam nec conditione quisquam, nec ætate depellitur, dicente dilectissimo Filio tuo Domino nostro:* Nolite prohibere infantes venire ad me. *Hi enim, Domine, antequam bonum, aut malum sciant, Crucis tuæ sigillo signentur, & qui indigent dietatem* (lege pietatem) *ad sacri Nominis tui Baptismum percipere mereantur.* Tum vero sequitur: *Accipe signaculum Christi, suscipe verba Divina, iluminare verbo Domini, quia hodie confessus es a Christo. Per Dominum.* Itemque statim: *Signo te in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ut sis Christianus: oculos, ut videas claritatem Dei: aures, ut audias vocem Domini: nares, ut odores suavitatem Christi: conversus ut confitearis Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum: cor, ut credas Trinitatem inseparabilem. Pax tecum. Per Jesum Christum Dominum nostrum, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivit.* Itaque juxta hunc antiquum Missalem Codicem Crucis signum fiebat in variis partibus corporis baptizandi, atque ex hac Oratione mysticas significationes variarum consignationum Concilium Coloniense superius laudatum accepit.

V. Juxta mss. Sacramentorum Libros Gellonensem, Remensem S. Remigii, Anglicanum Monasterii Gemmeticensis, Noviomensem Beatæ Mariæ, Pictaviensem, Regium, Colbertinum, & Moisacensem apud Martene Lib. 1. cap. 1. Articulo 7. Ordine 3. exsufflabat primum Sacerdos in faciem baptizandi; tum Crucem ei faciebat in fronte, & imponens manum super caput ejus, hanc proferebat Orationem: *Accipe signum Crucis tam in fronte, quam in corde, sume fidem cœlestium præceptorum. Talis esto moribus, ut templum Dei esse jam possis, ingressusque Ecclesiam Dei, evasisse te laqueos mortis, lætus agnosce. Horresce Idola, respue simulacra, cole Deum Patrem Omnipotentem, & Jesum Christum Filium ejus, qui vivit cum Patre, & Spiritu Sancto, per omnia sæcula sæculorum.* Sequitur deinde & hæc alia Oratio: *Te deprecamur, Domine Sancte Pater Omnipotens, æterne Deus, ut huic famulo tuo, qui in sæculi hujus nocte vagatur incertus, & dubius, viam veritatis, & agnitionis tuæ jubeas demonstrare; quatenus, reseratis oculis cordis sui, te unum Deum Patrem in Filio, & Filium in Patre cum Spiritu Sancto recognoscat, atque hujus confessionis fructum, & hic, & in futuro sæculo percipere mereatur. Per.* Spectant hæc quidem ad gentiles homines cum baptizantur, sed multa tamen habent memorati Codices, quibus & hic præsens noster §. concinit.

VI. Omissis aliis Orationibus, quæ in variis mss. antiquis Ritualibus extant, Oratio, *Preces nostras &c.* quæ in hoc nostro præsenti §. descripta est, nonnullis mutatis, legitur quidem in duobus mss. Libris Sacramentorum insignis Ecclesiæ Turonensis annorum circiter 900. itemque in alio Majoris-Monasterii, & in ms. Pontificali S. Luciani Bellovacensis annorum 800. in Missali ms. Romaricensi annorum 700. in tribus Libris mss. Pontificalibus Constantinopolitano annorum 600. Aquensi 500. Romano 400. & aliis pluribus recentioribus. prædictæ autem Orationis verba in citatis mss. Codicibus hæc sunt: *Preces nostras, quæsumus Domine, clementer exaudi, & hunc electum tuum N. Crucis Dominicæ, cujus impressione eum signamus, virtute custodi, ut magnitudinis gloriæ rudimenta servans, per custodiam mandatorum tuorum ad regenerationis gloriam pervenire mereatur. Per.*

§. IV.

§. IV.

Deinde imponat manum super caput infantis, ac dicat:

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, respicere dignare super hunc famulum tuum N. quem ad rudimenta Fidei vocare dignatus es, omnem cæcitatem cordis ab eo expelle; disrumpe omnes laqueos Satanæ, quibus fuerat colligatus; aperi Domine januam pietatis tuæ, ut signo sapientiæ tuæ imbutus, omnium cupiditatum fœtoribus careat, & ad suavem odorem præceptorum tuorum lætus tibi in Ecclesia tua deserviat, & proficiat de die in diem. Per eundem Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. FUit & ille pervetustus ritus, ut manuum Sacerdotis impositio baptizandis adhiberetur. Testatur id quidem S. Dionysius Areopagita, vel alius ejus nomine Auctor, in Libro, *De Ecclesiastica Hierarchia*, Cap. II. Parte II. *Sciscitatur*, loquitur de Sacerdote baptizante, *an ita velit deinceps vivere*, baptizandus; *quod ubi ille pollicitus fuerit, imponit capiti ejus manum, consignansque illum, Sacerdotibus mandat, ut virum, Susceptoremque describant.* Huc facit, quod ait S. Augustinus, Libro II. *De peccatorum meritis*, Cap. XXVI. *Non uniusmodi est sanctificatio; nam & Catechumenos secundum quemdam modum suum per signum Crucis, & orationem, manus impositione puto sanctificari.* qui locus æqualiter facit, & pro signi Crucis impressione, & pro Oratione, & pro manus impositione, de quibus omnibus hucusque diximus. Repeti vel olim consuevisse manuum impositionem Sacerdotis super caput baptizandi in Baptismi administratione, ex iis, quæ inferius dicemus, patebit. Videri autem de eo ritu possunt Stephanus Durantus Lib. I. *De ritibus Catholicæ Ecclesiæ*, Cap. XIX. n. 26. & Martene Lib. I. Cap. I. Articulo 6. num. 7. itemque Rituales varii antiqui mss. Codices ab eodem Martene allati, in quibus passim occurrit ipsa manuum impositio in administratione Baptismi.

II. Quod ad Orationem spectat in §. nostro descriptam, extat illa in vetustis Ritualibus, quorum in Commentario superiori meminimus; in duobus nempe mss. Libris Sacramentorum insignis Ecclesiæ Turonensis annorum circiter CM. & in aliis multis sequioris ætatis; ex quorum præscripto dicebatur ipsa Oratio statim post insufflationem ante aliam, quæ juxta præscriptum nostri Romani Ritualis dicitur post factum signum Crucis in fronte, & in pectore baptizandi infantis, uti constat ex præcedenti §. 3. Porro quod & ista Oratio, *Omnipotens sempiterne Deus, Pater Domini nostri &c.* dicenda sit a baptizante *manum super caput infantis tenente*, præscribunt ms. Pontificale S. Luciani Bellovacensis annorum circiter 800. Missale Romaricense annorum 700. Pontificale Constantinopolitanum 600. Aquense 500. & alia complura.

§. V.

Deinde Sacerdos benedicit Sal, quod semel benedictum alias ad eundem usum deservire potest.

Benedictio Salis.

Exorcizo te creatura salis in Nomine Dei Patris Omnipotentis ✠, *& in charitate Domini nostri Jesu Christi* ✠, *& in virtute Spiritus Sancti* ✠. *Exorcizo te per Deum vivum* ✠ *per Deum verum* ✠ *per Deum sanctum* ✠ *per Deum* ✠ *qui te ad tutelam humani generis procreavit, & populo venienti ad credulitatem per servos suos consecrari præcepit, ut in Nomine Sanctæ Trinitatis efficiaris salutare Sacramentum ad effugandum inimicum. Proinde rogamus te, Domine Deus noster, ut hanc creaturam salis sanctificando sanctifices* ✠, *& benedicendo benedicas* ✠, *ut sit omnibus accipientibus perfecta medicina, permanens in visceribus eorum, in Nomine ejusdem Domini nostri Jesu Christi, qui venturus est judicare vivos, & mortuos, & sæculum per ignem.* ℟. *Amen.*

§. VI.

Deinde immittat modicum Salis benedicti in os infantis, dicens: *N. accipe Sal sapientiæ; propitiatio sit tibi in vitam æternam.* ℟. *Amen.* Sacerdos: *Pax tecum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Deus Patrum nostrorum, Deus universæ conditor veritatis, te supplices exoramus, ut hunc famulum tuum N. respicere digneris propitius, & hoc primum pabulum salis gustantem non diutius esurire permittas, quominus cibo expleatur cælesti, quatenus sit semper spiritu fervens, spe gaudens, tuo semper Nomini serviens. Perduc eum, Domine quæsumus, ad novæ regenerationis lavacrum, ut cum fidelibus tuis promissionum tua-

rum æterna præmia consequi mereatur. Per Christum Dominumnostrum. ℞. *Amen.*

Exorcizo te immunde spiritus, in Nomine Patris ✠, *& Filii* ✠, *& Spiritus Sancti* ✠, *ut exeas, & recedas ab hoc famulo Dei N. Ipse enim tibi imperat, maledicte, damnate, qui pedibus super mare ambulavit, & Petro mergenti dexteram porrexit.*

Ergo, maledicte diabole, recognosce sententiam tuam, & da honorem Deo vivo, & vero, da honorem Jesu Christo Filio ejus, & Spiritui Sancto, & recede ab hoc famulo Dei N. quia istum sibi Deus, & Dominus noster Jesus Christus ad suam sanctam gratiam, & benedictionem, Fontemque Baptismatis vocare dignatus est.

COMMENTARIUS.

I. SAlis usus in Baptismo, sicut antiquus est in Ecclesia, uti jam ostendi supra, Capite I. in Commentario ad §. xli. sic & ejus benedictio, quæ extat in Sacramentario S. Gregorii Papæ, & in Ordine Romano VII. num. I. ubi ritus in duobus nostris Paragraphis v. & vi. descriptus, sic refertur: *Postea benedicet sal hoc modo:* Exorcizo te creatura salis &c. *& mittit in ore infantium de ipso sale per singulos, ita dicendo:* Accipe ill. sal sapientiæ propitiatus in vitam æternam; *& dicat post datum sal hanc benedictionem:* Deus Patrum nostrorum &c. Similia leguntur in multis aliis antiquis mss. Ritualibus Libris, ac præsertim in ms. Codice Parthenonis B. Mariæ Calensis annorum circiter CM. in ms. Codice Bibliothecæ Colbertinæ, qui fuit olim Monasterii S. Germani a Pratis, ejusdem ætatis, in ms. Gemmeticensi tempore Theoderici Abbatis, qui obiit anno MXXXII. & in aliis multis descriptis a Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo XVIII. in quibus eandem, qua nunc utimur in administratione Baptismi, salis benedictionem legimus.

II. Porro ad hunc ritum allusisse videtur Origenes Homilia VI. in Ezechielem, ubi Catechumenos alloquitur, hortaturque, ut se præparent ad hoc, ut fiant sal Domini, & non baptizentur, quemadmodum Simon ille magus, neque in aquis terrenæ Jerusalem, quæ non fuerat sale salita, neque digna sale Dei. Quibus verbis innuit, sal in Baptismo adhibitum habere spiritualem significationem, quæ intelligi potest ex descriptis Orationibus in §. v. & vi. atque ex Catechismo Romano, sive Concilii Tridentini, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. 66. ubi sic inquit: *Nam cum sal in illius os, qui ad Baptismum adducendus est, inseritur, hoc significari perspicuum est, eum Fidei doctrina, & gratiæ dono consequuturum esse, ut a peccatorum putredine liberetur, saporemque bonorum operum percipiat, divinæ sapientiæ pabulo delectetur.* Eandem ipsius ritus explicationem totidem verbis dat Sanctus Carolus in suis Instructionibus, *De Baptismi administratione*, Capite inscripto, *De cæremoniis, quæ, priusquam Baptismus ministratur, adhibentur*, pag. 425. edit. Patav. col. I.

III. Meminit & ejus ritus inter alios Patres S. Isidorus Hispalensis Episcopus Lib. II. *De officiis Ecclesiasticis*, Cap. XX. ubi etiam ita eum explicat: *Sales autem in ministerio Catechumenis dandos, a Patribus ideo est institutum, ut eorum gustu condimentum sapientiæ percipiant, neque dissipentur a sapore Christi, nec sint fatui, & retro respiciant, sicut uxor Loth, ne malum exemplum dantes, ipsi remaneant, & alios condiant, quemadmodum illa, quæ cum liberaretur a Sodomis, in via posita retro respexit, ibique remansit facta statua salis. Quo signo condirentur hi, qui per Fidem mundo, & actibus, desideriisque ejus renunciant, ut affectionis pristinæ non recordentur, neque ad sæculi illecebras revocentur; quia secundum Salvatoris sententiam, ponens manum ad aratrum, & respiciens retro, Regno Cœlorum aptus esse non potest.* Quod ait de uxore Loth versa in statuam salis, legitur Cap. XIX. Genesis. Sententia vero Salvatoris, Lucæ Cap. IX. Breviter eundem ritum exponit Magnus Senonensis Archiepiscopus in Libello, *De Mysterio Baptismatis*, jussu Caroli Magni edito: *Salem*, inquit, *accipiunt in Baptismatis Sacramento, ut gustu ejus percipiant sapientiæ condimentum, neque desipiant a sapore Christi, & insulsi, & fatui sint.*

IV. Omissis aliis ejus ritus significationibus, certum illud est, ritum ipsum antiquissima Ecclesiæ consuetudine confirmari, utpote cujus mentionem etiam fecit S. Augustinus Lib. I. *Confessionum*, Cap. XI. num. I. his verbis: *Audieram enim ego adhuc puer de vita æterna nobis promissa per humilitatem Domini Dei nostri descendentis ad superbiam nostram, & signabar jam signo Crucis ejus, & condiebar ejus sale jam inde ab utero matris meæ.* Catechumenis etiam adultis in die Paschæ, uti habetur in Concilio III. Carthaginensi anni CCCXCVII. Can. V. loco Eucharistiæ sal consecratum dari consuevit, ad significandum, eos nondum capaces esse Eucharistiæ, sed adhuc debere in sapientia proficere, juxta notata a Stephano Duranto Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, Cap. XIX. num. 25. Sed audiamus citati Canonis verba: *Item placuit, ut etiam per solemnissimos Paschales dies Sacramentum Catechumenis non detur, nisi solitum sal; quia si fideles per illos dies Sacramentum non mutant, nec Catechumenis oportet mutari.* Puto equidem, sic esse intelligendum Canonem, quod cum per octo dies illos Paschales non offerretur a Fidelibus, nisi panis, & vinum, quibus in Christi Corpus, & Sanguinem mutatis, pro Eucharistico Sacramento reficiebantur, sic Catechumeni contenti essent uti *sale solito*, quod illud facile ex aliis oblatis reservari posset. hæ quippe omnes oblationum species benedictione peculiari præstantes, *quamvis non essent Corpus Christi*, ut loquitur S. Augustinus, *De peccatorum meritis*, Lib. I. Cap. VI. *hoc sanctum est tamen, & sanctius, quam cibi, quibus alimur*; ideoque Sacramentum potuerunt appellari, & præcipue sal, quod Catechumenis Eucharistiæ loco, & in spiritualis alimoniæ symbolum præbebatur: cujus benedicendi morem, ac ritum & antiqui Romani Ordines, & Rituales prisci Co-

Codices referunt, ut jam supra notavimus.

V. Sal benedictum ad usum Baptismi, ad eundem usum deservire posse, edicit quidem noster hic §. v. nequaquam vero ad alium usum, ut jam diximus supra Cap. I. Commentario ad §. xli. Quod vero tandem post immissum in os baptizandi infantis sal, & recitatam eam verborum formulam, *N. accipe sal sapientiæ &c.* Sacerdos, ut in §. vi. seq. edicitur, dicat, *Pax tibi*, eique respondeatur, *Et cum spiritu tuo*, ritus est in variis antiquis Ritualibus, & Pontificalibus præscriptus, præsertim vero in Pictaviensi annorum CM. Constantinopolitano DC. Aquensi D. atque Romano CD. in quibus tamen non *Pax tecum*, sed *Pax tibi* legitur. Itaque vel juxta antiquos Codices Rituales, quibus hic noster Romanus concinit, ante collationem Baptismi dabatur osculum pacis infantibus baptizandis, lapsusque iccirco videtur Stephanus Duranti citato loco num. 24. ubi post allatum de eo ritu S. Cypriani testimonium, subdit morem istum osculandi infantem in desuetudinem abiisse. Lapsus etiam videtur Martene, ubi Lib. I. Articulo xv. n. I. loqui ait Cyprianum de osculo non ante Baptismum, sed post Baptismum exhibito. Addit mox etiam Martene, ritum ipsum peculiarem fuisse Ecclesiæ Africanæ, quod præter Cyprianum, qui illius meminerit, Auctorem nullum repererit. Vide Commentarium nostrum ad §. II. ubi locum ipsum Cypriani descripsimus.

§. VII.

Hic pollice in fronte signat infantem, dicens: *Et hoc signum sanctæ Crucis ✠ quod nos fronti ejus damus, tu maledicte diabole nunquam audeas violare. Per eundem Christum Dominum nostrum.* ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Crucis signum jam non semel fieri solitum fuit baptizandis, uti plane constat ex variis pervetustis Ritualibus Libris, longo agmine ab Edmundo Martene allatis; ex quibus etiam docemur, post immissum sal in os baptizandi infantis, & recitatas post salis immissionem Orationes, signum Crucis in fronte ejusdem infantis fieri consuevisse a Sacerdote dicente hanc Orationem: *Deus Abraham, Deus Jacob, Deus, qui Moysi famulo tuo in monte Sinai apparuisti, & Filios Israel de Terra Ægypti eduxisti, deputans eis Angelum pietatis tuæ, qui custodiret eos die ac nocte. Te quæsumus Domine, ut mittere digneris Snctum Angelum tuum, ut similiter custodiat & hunc famulum tuum, & perduc eum ad gratiam Baptismi tui.* Tum vero mox: *Ergo, maledicte diabole, recognosce sententiam tuam, & da honorem Deo vivo, & vero: da honorem Jesu Christo Filio ejus, & Spiritui Sancto, & recede ab hoc famulo Dei, quia istum sibi Deus, & Dominus noster Jesus Christus ad suam sanctam gratiam, & benedictionem, Fontemque Baptismatis vocare dignatus est; & hoc signum Sanctæ Crucis, quod nos fronti ejus damus, tu maledicte diabole nunquam audeas violare.* Ita plane legitur in duobus Libris mss. Sacramentorum insignis Ecclesiæ Turonensis annorum circiter CM. & aliis a Martene allatis, Lib. I. Cap. I. Articulo vii. Ordine iv. & seqq. in quibus aperte dicitur, signum Crucis, quod iterum fit in fronte baptizandi, fieri a Sacerdote descriptam Orationem recitante. Ceterum verba illa nostri hujus §. *Et hoc signum sanctæ Crucis &c.* ut vides, excerpta sunt a prædicta prolixa Oratione antiquorum Codicum Sacramentorum.

II. Juxta Romanum Ordinem 7. tom. II. Musæ. Ital. Mabillon. in quo ritus Baptismi infantium refertur, varia a variis, qui Baptismo assistebant, in eorum frontibus Crucis signa peragebantur. Ita enim inquit prædictus Ordo num. 2. *Item dicit Diaconus:* Signate illos, accedite ad benedictionem. *Et signent illos infantes in frontibus eorum Patrini, vel Matrinæ de pollicibus suis, dicentes:* In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *Tunc venit Acolythus iterum faciens Crucem in frontibus singulorum, dicendo:* In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *Et imponit manum super eos, dans Orationem super eos excelsa voce, his verbis:* Deus Abraham: *Qua expleta, vertit se ad feminas, & faciens Crucem in frontibus singularum, ut superius, imponit manum super capita singularum, dicendo:* Deus Cæli, Deus Terræ. *Et adnunciat Diaconus, dicens:* Orate electæ, *& reliqua, sicut superius, & signant Patrini, ut prius. Et sequitur alius Acolythus super masculos faciens Crucem, sicut primus fecit, & imponet manum super eos, dicens:* Audi maledicte Satanas. *Item super feminas similiter faciens Crucem, & imponens manus super eas, dicendo:* Deus Abraham, Deus Isaac. *Item dicit Diaconus, ut orent electi, & reliqua, ut prius, & signant Patrini, sicut prius. Inde tertius Acolythus facit Crucem in frontibus puerorum, sicut anterior fecit, & imponet manum super capita puerorum, dicendo:* Exorcizo te immunde spiritus. *Iterum admonet Diaconus:* Orate, *& reliqua, sicut antea, & signent Patrini, sicut prius.*

III. Ex recitato hactenus loco addiscimus, plures olim super infantibus baptizandis, in eorum scilicet frontibus, Cruces factas fuisse, & quidem *pollice*, ut ait etiam hic noster §. Itemque manuum impositiones, atque exorcismos; nihilque iccirco in hoc recentiori Rituali Romano inveniri, quod olim solemnius non fuerit peractum, & quidem non modo in Ecclesia Romana, verum etiam in aliis passim, ut ex earum Ritualibus liquet, & ex priscis Patribus, qui in variis Provinciis claruerunt, ut Synodos complures omittam, in quibus hujusmodi ritus recensentur. Viguisse etiam hunc ritum in Ecclesia Orientali, addiscere licet ex Rituali Græcorum a doctissimo Jacobo Goar Notis illustrato, in Orationem cum obsignatur puer suscipiens nomen octavo post nativitatem die, ubi ad eum probandum ritum multa affert veterum Patrum loca.

§. VIII.

§. VIII.

Mox imponit manum super caput infantis, & dicit,

Oremus.

Æternam, ac justissimam pietatem tuam deprecor, Domine Sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, Auctor luminis, & veritatis, super hunc famulum tuum N. ut digneris illum illuminare lumine intelligentiæ tuæ; munda eum, & sanctifica; da ei scientiam veram, ut dignus gratia Baptismi tui effectus, teneat firmam spem, consilium rectum, doctrinam sanctam. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. ECce & hic nova alia manus impositio fieri solita super caput baptizandi infantis cum Oratione, *Æternam, ac justissimam &c.* cujus ritus meminit laudatus superius Ordo Romanus VII. num. 2. Præter hanc Orationem, quæ passim occurrit in antiquis Ritualibus, variæ aliæ super feminas, & masculos baptizandos Orationes recitabantur, quas longum esset hoc loco describere. Unum illud notabimus nos, frequentem scilicet fieri apud veteres mentionem manuum impositionis super baptizandos, præsertim vero apud S. Augustinum Lib. II. De peccatorum meritis, Cap. XXVI. ubi sic inquit: *Non uniusmodi est sanctificatio; nam Catechumenos secundum unum suum quemdam modum per signum Christi, & orationem, manus impositione puto sanctificari.* Sancto Augustino alii quoque Patres consentiunt.

§. IX.

Postea Sacerdos imponit extremam partem Stolæ super infantem, & introducit eum in Ecclesiam, dicens: *N. ingredere in Templum Dei, ut habeas partem cum Christo in vitam æternam.* ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. PRæscriptum est quidem ex variis mss. Ritualibus, & Pontificalibus Codicibus, ac præsertim ex Constantinopolitano, Aquensi, & Romano, quos supra non uno in loco memoravimus, ut exorcismis, aliisque ritibus extra Ecclesiæ Limen super baptizandum peractis, Sacerdos *introducat eum in Ecclesiam ita dicendo: Ingredere in Sanctam Ecclesiam Dei, ut accipias benedictionem cœlestem a Domino Jesu Christo.* Diversa est quidem hæc formula ab illa in nostro §. præscripta, cui tamen fere concinit illa ms. Codicis Bibliothecæ S. Genovefæ Parisiensis annorum circiter CCC. in quo etiam nonnulli ritus Ecclesiæ Laudensis in Italia continentur. Sic autem hic Codex apud Martene in citato Lib. I. Cap. I. Articulo XVIII. Ordine XV. inquit: *Invocat Sacerdos nomen infantis, & ipsum introducit in Ecclesiam cum signo Crucis, sic dicendo*: Joannes, *vel* Maria, in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. Intra in Ecclesiam Dei per manum Sacerdotis, ut partem habeas cum Christo in vitam æternam. Amen.

II. Unum est, quod hic omitti non debet, ritum nempe illum in nostro hoc §. præscriptum, ut Sacerdos imponat extremam partem Stolæ super infantem, ubi introducturus est eum in Ecclesiam, in nullo antiquo Rituali inveniri. Quinimo in Rituali Ambrosiano jussu Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis edito, ubi Ordinem Baptismi parvulorum recenset, post immissionem salis in os baptizandi, & recitatas binas Orationes in Limine scilicet Ostii Ecclesiæ, ubi & alię multę cęremonię peractæ sunt, quę juxta nostrum Rituale Romanum fieri post ingressum ad Ecclesiam debent, statuitur quidem, ut eo loco *Parochus exuat Stolam violaceam, & induat albi coloris aliam, qua non infantem tangens, sed nutu significans, ut introeat, præeundo illum introducat in Ecclesiam, dicens*: Ingredere fili in Domum Dei, audi Patrem tuum docentem te viam scientię. Idem legitur Parte IV. Actorum Ecclesię Mediolanensis, in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, Capite inscripto, *Ordo Baptismi parvulorum*, pag. 428. edit. Patav. col. 2. Atque hic nota, formulam diversam, & quod potissimum est, expresse Parochum admoneri, ut ubi cum baptizando ingredi in Ecclesiam debet, ne Stola quidem baptizandum tangat, sed nutu significet, Patrino scilicet, qui brachio dextro illum sustentat, ut Ecclesiam introeat.

§. X.

Cum fuerint Ecclesiam ingressi, Sacerdos procedens ad Fontem cum Susceptoribus conjunctim, clara voce dicit: *Credo in Deum, Patrem omnipotentem, Creatorem Cœli, & terræ. Et in Jesum Christum, Filium ejus unicum, Dominum nostrum; qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine; passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus; descendit ad inferos; tertia die resurrexit a mortuis, ascendit*

ad

ad Cælos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis; inde venturus est judicare vivos, & mortuos. Credo in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam æternam. Amen. Pater noster, qui es in Cælis; sanctificetur Nomen tuum; adveniat Regnum tuum; fiat voluntas tua sicut in Cælo, & in terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie; & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem; sed libera nos a malo. Amen.

COMMENTARIUS.

I. EXpleta Oratione, *Æternam, ac justissimam pietatem &c.* supra in §. 8. descriptam, ex variis priscis Sacramentorum Libris, ac duobus præsertim Ecclesiæ Turonensis annorum CM. & aliis allatis a Martene Lib. I. Cap. I. Articulo 7. Ordine IV. & seqq. accipiebat Sacerdos manum dexteram infantis, tenensque eum, dicebat, *Pater noster, Credo in Deum &c.* Symbolum scilicet Apostolorum, sive, *Credo in unum Deum &c.* quod est Nicæni Concilii Symbolum, & signabat deinde ipsum infantem, dicens: *Benedictio Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti veniat super te, & ad vitam perducat æternam. Per &c.* At vero ex ms. Sacramentorum Codice Monasterii Gellonensis annorum circiter M. apud eundem Martene, Articulo 18. Ordine VII. prædicta Oratione, *Æternam &c.* absoluta, dicebat Sacerdos, *Dominus vobiscum*, eique responso, *Et cum spiritu tuo*, recitabat Euangelium secundum Matthæum: *In illo tempore respondens Jesus, dixit: Confiteor tibi Domine Pater Cæli, & terræ &c.* usque ad *onus leve*, Additque mox: *Postmodum tenet manum super caput infantis, dicit Symbolum, & postea dicit Orationem Dominicam.*

II. Ex ms. autem Missali Romaricensi annorum 700. & aliis Ritualibus non paucis Euangelium erat quidem secundum Matthæum, sed istud: *In illo tempore oblati sunt Jesu parvuli, ut manus eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos. Jesus vero ait illis: Sinite parvulos venire ad me, & nolite probibere eos. Talium est enim Regnum Cælorum; & cum imposuisset eis manus, abiit inde.* Porro ex Rituali Cadomi anno MDCXIV. edito post immissum in os infantis sal, & recitatam Orationem, *Deus Patrum nostrorum, Deus universæ conditor veritatis &c.* dicit Sacerdos prædictum Euangelium, *Oblati sunt Jesu &c.* introducit infantem in Ecclesiam, omnesque tunc dicunt, *Pater noster*, & *Credo in Deum*, & ponunt infantem in pavimento. Qui quidem ritus ponendi in pavimento infantem mox baptizandum, ita plane præscriptus legitur in Rituali Ambrosiano jussu Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis edito: *Infans apud sacrum Fontem humi collocatur pedibus versis ad Baptismalem Fontem, & Sacerdos ad Altare spectans una cum Compatre, Commatreve dicit*, Credo in Deum &c. & Pater noster. Meminit & hujus ritus S. Carolus Parte IV. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis in Instructionibus. *De Baptismi administratione*, Capite inscripto, *De cæremoniis, quæ, priusquam Baptismus ministretur, adhibentur*, pag. 425. edit. Patav. col. I. sic inquiens: *Iis peractis, infans in Ecclesiam introducitur, ubi primum apud Sacrum Fontem humi collocatur. Qui ritus cum supplicem ejus petitionem, qui se baptizari postulat, ostendit (cum prostrati humi olim Baptismum peterent) tum significatio est sanctæ humilitatis, quam Christianus profiteri debet.* Et mox: *Tum Sacerdos una cum eo, qui baptizandus est, aut si infans, cum Compatre, Commatreve dicit Symbolum Apostolorum, & Orationem Dominicam. Quæ res indicat Fidei professionem, quam Christianum publice præstare oportet.*

III. Sed omisso hoc Mediolanensis Ecclesiæ ritu, qui, ut recte notavit S. Carolus, veteri disciplinæ consentit, de qua nos infra opportunius dicemus, ubi de adultorum Baptismo tractabimus, in eo quidem Rituales Libri omnes conveniunt, ut si adultus esset baptizandus, is, & Sacerdos Ecclesiam ingressi, Fidei Simbolum, & Orationem Dominicam recitarent; si vero infans, Sacerdos procedens ad Fontem conjunctim cum Susceptoribus ipsum Symbolum Fidei, & Dominicam Orationem clara voce pronunciarent. Atque hoc postremum, quod hic noster §. statuit, vestigium est antiqui ritus, recitandi publice, ac solemniter ipsum Symbolum ante Baptismi susceptionem per modum cujusdam professionis Fidei. Perspicuum ritus hujus exemplum habemus apud Sanctum Augustinum Lib. 8. *Confessionum*, Cap. II. num. 4. ubi loquitur de Victorino nobili Rethore Romano, qui cum primo se Christianum esse occulte Simpliciano Episcopo Mediolanensi intimasset, sed palam fidem profiteri erubesceret, tandem hortatu dicti Episcopi, deposito timore, subitoque, & inopinato ait Simpliciano, ut ipse narrabat: *Eamus in Ecclesiam, Christianus volo fieri. At ille non se capiens lætitia, perrexit cum eo. Ubi autem imbutus est primis instructionum sacramentis, non multo post etiam nomen dedit, ut per Baptismum regeneraretur, mirante Roma, gaudente Ecclesia.* post hæc subjicit Augustinus num. 5. *Denique ut ventum est ad horam profitendæ Fidei, quæ verbis certis conceptis, retentisque memoriter, de loco eminentiori in conspectu populi fidelis Romæ reddi solet ab iis, qui accessuri sunt ad gratiam tuam, oblatum esse dicebat Victorino a Presbyteris, ut secretius redderet, sicut nonnullis, qui verecundia trepidaturi videbantur, offerri mos erat; illum autem maluisse salutem suam in conspectu sanctæ multitudinis profiteri.* Hæc ergo Symboli redditio erat quædam publica Fidei professio, de qua etiam idem Augustinus loquitur Sermone LVIII. & LIX. ultimæ editionis.

IV. Ad infantes quod attinet, de quibus loquitur hic noster §. etsi ipsi per ætatem, nec credere, nec omnino salutem expetere possint, Baptismi tamen, ac proinde etiam salutis capaces sunt, ut allatis variis Scripturæ, ac Patrum testimoniis, probat inter alios Estius in Libri IV. Distinctionem IV. §. 23. & duobus sequentibus. Et certe ut S. Augustinus ait Lib. IV. contra

tra Donatistas, capite XXIV. *sicut in adultis, quod in Sacramento deest, complet omnipotentis benignitas, quia non superbia, vel contemptu, sed necessitate deest; sic in infantibus baptizatis eadem gratia omnipotentis implere credenda est; quod non ex impia voluntate, sed ex ætatis indigentia, nec corde credere ad justitiam possunt, nec ore confiteri ad salutem. Ideo cum alii pro eis respondent, ut impleatur erga eos celebratio Sacramenti, valet utique ad eorum consecrationem, quia ipsi respondere non possunt &c.* Eadem docet S. Doctor aliis locis, ejusque doctrinæ consentit inter alios S. Bernardus Sermone LXVI. in Cantica, & Epistola LXXVII. Dicitur autem infans credere in Susceptore, seu in illo, qui Fidem in ejus Baptismo profitetur, quia Fides Ecclesiæ, cujus personam ille gestat, ad hoc prodest parvulo, ut in Baptismo regeneretur.

V. Quod autem non modo Susceptorum, sed totius Ecclesiæ caritas infantium saluti cooperetur in Baptismo, plenius idem Sanctus Augustinus declarat in Epistola XCVIII. juxta editionem PP. Benedictinorum S. Mauri, ad Bonifacium: *Offeruntur*, inquit, *parvuli ad percipiendam spiritalem gratiam, non tam ab eis, quorum gestantur manibus, quamvis & ab ipsis, si & ipsi boni fideles sunt, quam ab universa societate Sanctorum, atque Fidelium. Ab omnibus namque offerri recte intelliguntur, quibus placet, quod offeruntur, & quorum sancta, atque individua caritate ad communicationem Sancti Spiritus adjuvantur. Tota hoc ergo Mater Ecclesia, quæ in Sanctis est, facit; quia tota omnes, tota singulos parit.* Atque hæc doctrina Scripturis sacris est valde conformis, in quibus legimus sæpe numero, iis, qui ætate, vel alia infirmitate impediti propriam Fidem, vel nullam, vel exiguam habuerunt, succurrisse Fidem aliorum ad impetranda Dei beneficia. Ita enim Dominus paucorum hominum portantium paralyticum Fidem respiciens, ait illi, Lucæ V. *Remittuntur tibi peccata tua*. Sic etiam Centurio, Cananæa, pater lunatici sua Fide aliis propriam Fidem non habentibus, Christi beneficium impetrarunt. Sic denique mortui aliorum precibus, & intercessione ad vitam redierunt, etiam parvuli, uti habetur Lib. 3. Regum, capite 17. & Lib. IV. cap. IV.

VI. Restat, ut & de Dominica Oratione nonnihil dicamus, quod & ipsa una cum Symbolo in Baptismo infantium a Sacerdote, & Susceptoribus conjunctim recitari solita fuit ex Ritualium præscripto, quorum nonnulla supra allegavimus. Rationem ejus ritus docet nos plane ms. Codex insignis Ecclesiæ Viennensis in Gallia apud Martene, Lib. I. Capite I. Articulo XII. Ordine IV. sive potius pervetustus Romanus Ordo VII. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici; quia scilicet, *hæc nos Oratio commendat Christo, reconciliat Deo, Angelorum inserit numero, ut Christi faciat esse Fratres, & Dei constituat hæredes*. Plura de utilitate, ac necessitate hujus Orationis videri possunt apud Patres, ac præsertim apud S. Cyprianum, qui peculiarem Librum, *De Oratione Dominica*, scripsit. Ceterum quod alicubi Symbolum non modo, & Oratio Dominica, verum eiam Angelica Salutatio, nempe, *Ave Maria &c.* dici in infantiūm Baptismo a Patrinis, & Matrinis debuerit, antequam illi sacro lavacro abluerentur, addiscere licet ex antiquo Rituali Lemovicensi apud Martene, Articulo 18. Ordine 17.

§. XI.

Ac deinde, antequam accedat ad Baptisterium, dicat:

Exorcismus:

Exorcizo te, omnis spiritus immunde, in Nomine Dei Patris omnipotentis ✠, & in Nomine Jesu Christi Filii ejus Domini, & Judicis nostri ✠, & in virtute Spiritus Sancti ✠, ut discedas ab hoc plasmate Dei N. quod Dominus noster ad Templum sanctum suum vocare dignatus est, ut fiat Templum Dei vivi, & Spiritus Sanctus habitet in eo. Per eumdem Christum Dominum nostrum, qui venturus est judicare vivos, & mortuos, & sæculum per ignem. ℟. Amen.

COMMENTARIUS.

I. NOtatum jam alias fuit, constatque ex priscis Synodis, ac Patribus, Librisque Ritualibus, repetitos fuisse vel olim baptizandorum exorcismos. Iterum iterumque de eisdem agit S. Augustinus, prĕsertim vero in Libro, *De Ecclesiasticis dogmatibus*, Cap. XXXI. *Illud etiam*, inquit, *quod circa babtizandos in universo Mundo Sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu, cum sive parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius Fontem vitæ adeant, quam exorcismis, & exsufflationibus Clericorum, spiritus ab eis immundus abigatur*. Exorcismus autem, uti docet S. Isidorus Hispalensis Episcopus Lib. II. *De Officiis Ecclesiasticis*, cap. XX. *Sermo increpationis est contra immundum spiritum, in Energumenis, sive Catechumenis factus; per quem ab illis diaboli nequissima virtus, & inveterata malitia, vel violenta incursio expulsa fugetur. Quod significabat lunaticus ille, quem increpavit Dominus Jesus; & exiit ab illo dæmonium*. Et mox: *Potestas autem diaboli exorcizatur, & insufflatur in eis, ut ei renuncient; atque eruti a potestate tenebrarum in Regnum sui Domini per sacramentum Baptismatis transferantur*.

II. Consentiunt hæc quidem exorcismo in hoc nostro §. descripto, qui etiam totidem verbis in Ritualibus a Martene allatis refertur. Ad ipsum autem potissimum alludit Magnus Senonensis Archiepiscopus in Libello, *De mysterio Baptismatis*, jussu Caroli Magni edito, ubi sic inter alia inquit: *Exorcismus Græce, Latine vero Conjuratio, sive sermo conjurationis est contra*

tra diabolum; *ideoque exorcizatur unusquisque veniens ad Sacrum Baptismum, ut Dei vivi Templum efficiatur, qui effectus erat templum diaboli per originale peccatum, sive additum per naturam suam*; *& diabolo recedente per exorcizationem Sacerdotis, Christus ingrediatur, & habitaculum Dei efficiatur*. Plura de hujusmodi exorcismis in Baptismi administratione videri possunt apud Stephanum Duranti, Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, cap. XIX. num. 22.

§. XII.

Postea Sacerdos digito accipiat de saliva oris sui, & tangat aures, & nares infantis; tangendo vero aurem dexteram, dicat: *Ephpheta, quod est adaperire*. Deinde tangit nares, dicens: *In odorem suavitatis. Tu autem effugare diabole: appropinquabit enim judicium Dei*.

COMMENTARIUS.

I. Inter ritus, qui Baptismum præcedunt, est salivæ tactus in nares, & aures, cujus mentionem faciunt passim antiqui Sacramentorum Libri, ac pervetusti Ecclesiæ Patres. Notat Durantus Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, cap. XIX. num. 30. ad hanc cæremoniam allusisse Tertullianum in suo ad Scapulam Libro, cap. 2. ubi de exorcismo loquens ait: *Dæmones autem non tantum respuimus, verum & revincimus, & cottidie traducimus, & de hominibus expellimus, sicut plurimis notum est*. Verbum illud *respuo* non potest significare, nisi vel reprobare, vel sputo detestari. Non significat autem eo loco reprobare, tum quod de exorcismo agit, tum etiam quia Christiani non negabant esse dæmones; ideoque detestationem ibi significat, quæ sputo fiebat. Sed quid opus est hujusmodi testimonium mendicare, cum de ipsa cæremonia ad Baptismi ritus pertinente, disertissimis verbis mentionem fecerit S. Augustinus Tractatu XLIV. in Joannem, ubi agens de cæco nato, quem sputo, & luto inunctum, & in Piscinæ Siloe lotum Christus sanitati restituit, sic loquitur: *Si ergo quando eum in seipso quodammodo baptizavit, tunc illuminavit, quando inunxit*, sputo scilicet oris sui, *fortasse Catechumenum fecit*.

II. Idem innuit S. Ambrosius in Epistola LXXX. editionis PP. Benedictinorum S. Mauri, ad Bellucium, in qua similiter tractat de illuminatione cæci nati: *Simul*, inquit, *& Divinitatem, & sanctificationem ejus adverte. Quasi lux tetigit, & lumen infudit; quasi Sacerdos per figuram Baptismatis mysteria gratiæ spiritualis implevit. Expuit, ut adverteres, quia interiora Christi lumen sunt*. Et S. Petrus Chrisologus Sermone LII. *Hinc est*, ait, *quod veniens ex gentibus, impositione manus, & exorcismis ante a dæmone purgatur, & aperitionem aurium percipit, ut Fidei capere possit auditum, ut possit ad salutem, prosequente Domino, pervenire*. Nam aperitionem aurium percipere, & tangi saliva in aures præsenti hoc in negotio idem sonant, ut observat Martene Lib. I. Articulo VI. num. XVI. Porro ad exemplum Christi, in quibusdam Ecclesiis, una cum sputo, adhibebatur etiam lutum, ut patet ex Manuali Joannis Jacobi Archiepiscopi Salisburgensis, & ex Auctore Tractatus, *De Sacramentis*, qui S. Ambrosio tribuitur, Lib. 3. cap. 2. his verbis: *Quando dedisti nomen tuum, tulit lutum, & liniit super oculos tuos*. Idem docent Haymo Alberstadensis in Sermone de Dominica XIII. post Pentecosten, & Leidradus Episcopus Lugdunensis in Tractatu, *De Baptismo*, cap. 2. Hoc autem a Feria quarta hebdomadæ quartæ Quadragesimæ desumtum est, quo die cæremonia aperiendi aures peragebatur, & legebatur Evangelium cæci nati, quando Jesus Christus lutum de sputo fecit, & linivit oculos cæci.

III. Sed omisso hoc Ecclesiarum peculiarium ritu, probatur magis magisque ritus in §. nostro præscriptus ex innumeris pene Ritualibus antiquis, recentibusque, præsertim vero ex Libro Sacramentorum Gelasii Papæ a Venerabili Cardinale Thomasio edito ex ms. Codice annorum circiter mille: *Tanges*, inquit, *ei nares, & aures de sputo, & dices ei ad aurem Ephpheta, quod est, adaperire, in odorem suavitatis. Tu autem effugare diabole, appropinquavit enim judicium Dei*. Eadem habent Sacramentarium S. Gregorii Papæ, ms. Codex Bibliothecæ Colbertinæ; alter Bibliothecæ Regis Gallorum, & Noviomensis ejusdem citatæ ætatis; itemque Gellonensis, & alii multi Rituales, atque Pontificales Codices apud Martene, Articulo 18. Quinimo ex ipso Gellonensi, qui est Ordo VI. apud laudatum Martene, *tangit Presbyter per singulos nares, & aures, de sputo oris sui, dicens*: effeta, effeta, *quod est*, *adaperire*, *in odorem suavitatis*. Antiquum autem Rituale Ecclesiæ Lemovicensis, quod apud eundem Auctorem est Ordo XVII. ita eum ritum præscribit: *Mox expuat Presbyter in suam palmam sinistram, tangensque aures, & nares infantis de sputo suo cum pollice dextro in modum Crucis ad dextram aurem primo, dicendo*: Quid vocaris? ℟. N. Epheta, quod est adaperire. ℟. Epheta; *postea ad nares, dicens*: In odorem suavitatis. ℟. Epheta. *Similiter ad sinistram aurem, dicendo*: Tu autem effugare, diabole, appropinquabit enim judicium Dei. ℟. *Epheta*. Et benedictio Dei Patris Omnipotentis, & Filii, & Spititus Sancti descendat super te, & maneat semper. In Nomine Patris ✠, & Filii ✠ & Spiritus ✠ Sancti. Amen. Porro licet in ipso exorcismo, *Tu autem effugare diabole*, juxta multos Rituales Codices legatur, *appropinquabit enim &c.* in tempore futuro, ut in nostro §. habetur, communiter tamen in Ritualibus omnibus antiquis legitur in tempore præterito, *Appropinquavit enim &c.*

IV. Quicquid autem sit de hac varietate, quæ quidem magni momenti non est, antiquissima certe est ipsa formula, sicut & cæremonia tangendi cum saliva aures, & nares baptizandi infantis. Itaque antiquæ huic, probatæque Ecclesiæ disciplinæ inhærens religiosissimus Cardinalis de Tournon, ut in Sinensi Imperio cæremo-

monia ipsa in conferendo Baptismo adhiberetur, districte celebri suo Decreto præcepit, sic inter alia inquiens: *Districte prohibemus, ne in baptizandis, tam pueris, quam adultis cujuscumque sexus, & conditionis, omittantur Sacramentalia, sed omnia palam adhibeantur, & signanter saliva, sal, & insufflatio, quæ ex Apostolica traditione Catholica Ecclesia recepit, ac ob recondita in his sacris cæremoniis Divinæ erga nos bonitatis mysteria, sancte, & inviolabiliter custodivit.*

V. Cæterum cum de hoc præcepto propositum Dubium fuisset in Congregatione Sancti Officii die XXI. Januarii anno 1733. Cardinales dixerunt, *confirmandum esse Decretum Eminentissimi Cardinalis de Tournon, sed consulendum Sanctissimo, quod Missionariis Regnorum Madurensis, Mayssurensis, & Carnatensis dispensationem concedat ad decennium duraturam, omittendi in collatione Baptismi salivam, & occulte utendi insufflationibus, in casibus tamen particularibus, & in quibus gravis, & proportionata necessitas urgeat, super qua conscientia Missionariorum oneratur; dummodo non laborent errore habendi salivam, & anhelitum, tanquam materiam ineptam, vel incapacem ad inserviendum pro Sacramentalibus cæremoniis in Baptismo, utpote omnino incapaces Baptismi; eisque Missionariis injungendum, ut debitam instructionem, aliasque omnes possibiles diligentias adhibeant, ut aversio populorum a saliva, & insufflatione amoveatur, & de instructione, aliisque diligentiis adhibitis Sanctam Sedem intra tempus decennii certiorent.* Vide hujusmodi Decreta apud doctissimum Raulin in Historia Ecclesiæ Malabaricæ, pag. 473. & seq.

VI. Mirum autem illud videri debet, quod alias observat Martene citato loco, num. XVII. Græcos ea salivæ in Baptismo cæremonia carere, cum nulla apud illorum Auctores, sed neque in Euchologio cæremoniæ istius mentio habeatur. Sed quicquid sit de eorum ritu, illud plane in antiquis æque, ac in nostro Rituali Romano præscriptum est, ut Sacerdos infantem baptizans, digito accipiat de saliva oris sui, & tangat aures, & nares infantis, tangendo vero aurem dextram, & sinistram, dicat: *Ephpheta, quod est adaperire*. Atque hoc unum antiquæ instructiones omnes, quæ Catechumenis in Quadragesima fiebant, & spectabant, ut cor, & spiritum illorum aperirent, ne quis ignoraret quid interroganti respondendum esset; & S. Joannes Chrysostomus Homilia II. in Epistolam II. ad Corinthios, orat pro Catechumenis, ut illis cordis aures aperiantur, quæ clausæ sunt, quia nondum de ineffabilibus Mysteriis audierant loqui; atque etiam in antiqua Oratione pro iis in Parasceve dicitur, *ut Deus & Dominus noster adaperiat aures præcordiorum ipsorum, januamque misericordiæ, ut per lavacrum regenerationis, accepta remissione omnium peccatorum, & ipsi inveniantur in Christo Jesu Domino nostro*. Itaque, ut observat Grancolas in Commentario historico in Breviarium Romanum, Lib. II. Capite 69. hujusmodi verba, *Ephpheta*, & *adaperire*, eo tendebant solummodo, ut spiritualis surditas sanaretur, & internæ Catechumenorum aures aperirentur.

VII. Mysticæ utriusque ritus significationes, cur nempe aures, naresque baptizandi, saliva Sacerdotis tangantur, variæ a Scriptoribus afferuntur, inter quos memoratus Leidradus sic ad rem inquit: *Sanctificatio aurium significat, ut omnes extra disciplinam sermones quasi doctrinæ Christi obloquentes aversentur fideles, & fugiant, seque ad sola Dei verba audienda convertant, quia auditum suum Christi eloquio consecrarunt. Nares quoque simili tactu sanctificantur, ut hi, qui ad Baptismum veniunt, admoneantur tanti mysterii Sacramentum usque ad mortem inviolatum, atque integrum custodire; ut quandiu spiritum vitæ hujus naribus suis attrahunt, a Christi Domini nostri cultura, & servitute non recedant.* Tum vero mox: *Sed adhuc subtilior intellectus in hac narium sanctificatione signatur. Ille enim tactus ad odoratum fideles provocat spiritualem, ut non corporis, sed mentis sensibus Christum inæstimabili suavitate sentire possint, & dicere ei: Post te in odorem unguentorum tuorum curremus &c.* Similia habet Magnus Senonensis Archiepiscopus in Libello, *De Mysterio Baptismatis*, jussu Caroli Magni edito, sic dicens: *Tanguntur aures, & nares de sputo, & dicitur*, Ephpheta, idest, adaperire. *Tanguntur nares, ut quandiu vita comes, & flatus vitæ in naribus, & olfactus permanserit, in Christi servitio jugiter perdurent. Tanguntur & aures similiter, ut salutarem doctrinam Christianæ Religionis, & Fidei semper auscultent, & videant intente, cunctasque ridiculosas respuant dæmonis persuasiones.*

VIII. Longum esset alias mysticas hujus antiquissimi instituti causas, & rationes afferre, quas videre licet apud Alcuinum, Theodulphum Aurelianensem, Jesse Ambianensem, Rabanum, Hugonem Victorinum, Durandum, & alios plures, qui de Sacris Ecclesiæ ritibus tractarunt. Non omittendum tamen, quod ea de re Catechismus Tridentini Concilii docet, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. 68. his verbis: *Postea vero illi*, baptizando scilicet, *nares, & aures saliva liniuntur, statimque ad Baptismi Fontem mittitur, ut, quemadmodum cæcus ille Euangelicus, quem Dominus jusserat oculos luto illitos Siloes aqua abluere, lumen recuperavit, ita etiam intelligamus, sacræ ablutionis eam vim esse, ut menti ad cælestem veritatem perspiciendam lumen afferat.* His tandem lubet adjungere Sancti Caroli explicationem in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, Capite inscripto, *De cæremoniis, quæ priusquam Baptismus ministratur, adhibentur*, pag. 429. edit. Patav. col. 2. ubi sic loquitur: *Postea saliva oris sui Parochus tangit infantis aures, & nares, prolatis Christi Domini verbis, quibus aures, & linguam surdi, & muti tangendo usus est*: Ephpheta, hoc est adaperire. *Celebratur enim mysterium aperitionis aurium: ut aperiantur nares ad accipiendum odorem notitiæ Dei, & pietatis æternæ; & ad discernendum bonum odorem a malo, sanam doctrinam a corrupta: aures autem ad audiendum mandata Dei; ut doctrina, quæ de ore Altissimi fluxit, per ejus aures intret, & ei suaviter oleat.* Statimque subjicit: *Tum sequitur exorcismus ad expellendum diabolum, ejusque vires frangendas, & debilitandas sacris illis, & religiosis verbis.* Sed de hoc ritu, cujus hic meminit S. Carolus, jam late nos supra explicuimus, occurritque passim ille in antiquis Ritualibus ab erudito Martene descriptis.

§. XIII.

§. XIII.

Postea interrogat baptizandum nominatim, dicens: *N. abrenuntias Satanæ?* Respondet Patrinus: *Abrenuntio. Et omnibus operibus ejus?* ℟. *Abrenuntio. Et omnibus pompis ejus?* ℟. *Abrenuntio.*

COMMENTARIUS.

I. QUam antiquus sit istius abrenuntiationis in Baptismo ritus, docent nos pervetusti Auctores Constitutionum Apostolicarum, &, *De Ecclesiastica Hierarchia*, ubi ajunt, abrenunciationem ipsam ab Apostolica fluxisse traditione. Meminit & ejus ritus Origenes Homilia x. in Librum Numerorum his verbis: *Recordetur unusquisque Fidelium, cum primum venit ad aquas Baptismi, cum signacula Fidei prima suscepit, & ad Fontem salutaris accessit, quibus ibi tunc usus sit verbis, & quid denunciaverit diabolo, hoc est, se non usurum pompis ejus, neque operibus ejus.* Meminit quoque non uno in loco Tertullianus, & quidem in Libro, *De corona militis*, Cap. III. his verbis: *Aquam adituri, ibidem, sed & aliquanto prius in Ecclesia sub Antistitis manu contestamur, nos renunciare diabolo, & pompæ, & angelis ejus.* Item in Libro, *De spectaculis*, Capite IV. *Cum aquam ingressi Christianam Fidem in Legis suæ verba profitemur, renunciasse nos diabolo, & pompæ, & angelis ejus, ore nostro contestamur.* Similia habet & aliis locis, quæ longum esset hic recensere, sicut & aliorum Patrum testimonia, qui de eo ritu peculiares etiam Tractatus scripserunt, ac præsertim S. Ephrem Syrus Edessæ Diaconus, cujus extat de hujusmodi abrenuntiatione Tractatus. Non omittendus tamen S. Basilius, qui in Libro, *De Spiritu Sancto*, cap. 27. diserte affirmat, ritum ipsum abrenunciationis, de quo in præsenti Commentario agimus, ex traditione Apostolica ad nos esse derivatum: *Ter immergi hominem*, inquit, *unde traditum? Reliqua item, quæ fiunt in Baptismo, veluti renuntiare Satanæ, ex qua Scriptura habemus? nonne ex privata, & arcana traditione?* Quin & S. Hieronymus dilucide ait, ejusdem ritus meminisse Apostolum in sua Epistola I. ad Timotheum, cap. 6. his verbis: *Apprehende vitam æternam, in qua vocatus es, confessus bonam confessionem coram multis testibus.* Quæ verba exponens laudatus S. Doctor, sic habet: *Confessus es bonam confessionem in Baptismo, renunciando diabolo, & pompis ejus, coram multis testibus, coram Sacerdotibus, vel Ministris, Virtutibusque cælestibus.*

II. Ea itaque abrenunciatio, vel a nascente Christiana Religione, *coram multis testibus* fieri solita erat, triplicique hoc modo exprimebatur. *Abrenuntias Satanæ?* ℟. *Abrenuntio. Et omnibus operibus ejus?* ℟. *Abrenuntio. Et omnibus pompis ejus?* ℟. *Abrenuntio.* Atque hæc abrenunciationis formula in omnibus passim Ritualibus antiquis æque, ac recentibus reperitur; ejusque inter alios priscos Auctores meminit etiam Beda in Cap. VIII. Tobiæ. At S. Ambrosius duplicem tantum abrenunciationem designare videtur in Libro, *De mysteriis*, Cap. II. ubi hæc habet: *Post hæc reserata sunt tibi Sancta Sanctorum, ingressus es regenerationis Sacrarium, repete quid interrogatus sis, recognosce quod responderis; renunciasti diabolo, & operibus ejus, Mundo, & luxuriæ ejus.* Clarius idem Ambrosius, vel qui est Auctor Librorum, *De Sacramentis*, qui sub ejus nomine circumferuntur Lib. I. Cap. II. ita inquit: *Quando te interrogavit, Abrenuncias diabolo, & operibus ejus? Quid respondisti? Abrenuntio. Abrenuntias sæculo, & operibus ejus? Quid respondisti? Abrenuntio. Memor esto cautionis tuæ.* Duplicem tantum etiam nunc adhibet Ecclesia Ambrosiana, uti constat ex Rituali Ambrosiano jussu Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis edito. Duplicem quoque abrenunciationem exhibet ms. Liber antiquus Sacramentorum Monasterii Moisacensis; quippe qui postquam præscripsit, ut Sacerdos baptizandorum pectus, & scapulas oleo exorcizato inungat, ita mox subdit: *Et vocatis nominibus, singulis dicat: Exi immunde spiritus, & da locum Spiritui Sancto. Abrenuncias Satanæ?* ℟. *Abrenuntio. Fuge immunde spiritus, da honorem Deo. Et omnibus pompis ejus?* ℟. *Abrenuntio. Et ego linio te oleo salutis &c.*

III. At vero Lib. VII. Apostolicarum Constitutionum, quæ S. Clementi Papæ tribuuntur, Cap. XLI. baptizandus semel dumtaxat abrenuntiat hoc modo, profiteturque: *Abrenuntio Satanæ, & operibus ejus, pompis, cultui, angelis, & machinationibus ejus, & omnibus, quæ sub Cælo sunt.* In Libello etiam Pirmini Abbatis, quem Tomo IV. Analectorum vulgavit Mabillonius, unica reperitur abrenuntiatio: *Fratres*, inquit, *ad memoriam vestram reducimus, quale pactum in ipso Baptisterio cum Deo fecimus; verbi gratia cum interrogati singuli nomen nostrum a Sacerdote fuimus, quomodo diceremur, respondisti autem tu, si jam poteras respondere, aut certe qui pro te fidem fecit, qui te de Fonte suscepit, & dixit: Joannes dicitur: aut aliud nomen. Et interrogavit Sacerdos: Joannes abrenuntias diabolo, & omnibus operibus ejus, & omnibus pompis ejus? Respondisti: Abrenuntio.* Rursus in antiquo Missali Gallicano, quod publici juris fecit doctissimus Vir Venerabilis Cardinalis Tomasius, baptizandus tantum semel interrogatur: *Abrenuntias Satanæ, pompis sæculi, & voluptatibus ejus?* Et respondet semel: *Abrenuntio.* His concinit S. Cæsarius in Sermone CCLXIV. Appendicis Tomi V. Operum S. Augustini ubi sic loquitur: *Consideret ergo unusquisque, sicut jam dictum est, quod in Baptismi Sacramento promisit; & quia pactum cum Domino fecit, videat, si id nulla ex parte violavit. Quando enim interrogatus est:* Abrenuncias diabolo, pompis, & operibus ejus? *Tunc ei Sacerdos subscribendum pactum obtulit. Quando autem respondit* Abrenuntio, *tunc subscripsit.*

IV. E contrario autem S. Cyrillus Hierosolymi-

lymitanus in Catechesi mystagogica I. ad eos, qui baptizati sunt, quatruplicem innuit factam fuisse abrenunciationem. Hæc ejus verba: *Quid igitur unusquisque vestrum stans dicebat? Renuntio tibi, Satana.* Et paulo post; *Doceris mox & alteram renunciationis partem addere: Et omnibus tuis operibus.* Et inferius: *Postea dicis: Et omni pompæ tuæ.* Et post nonnulla: *Dicis præterea: Et omni cultui tuo*; quæ omnia pie, & eleganter explicat idem S. Antistes, in quæ etiam videri possunt egregiæ Notæ Editoris ejusdem Operis P. Antonii Augustini Touttee Monachi Benedictini Congregationis S. Mauri. Atque huc facere videtur, quod scribit S. Ambrosius Lib. I. in Hexameron Cap. 4. *Deserit qui abluitur intelligibilem illum Pharaonem Principem istius Mundi, dicens: Abrenuntio tibi, diabole, & angelis tuis, & operibus tuis, & imperiis tuis.* Nisi forte quis dicat, hæc omnia simul uno contextu ab eo, qui regenerandus erat, dicta fuisse, & Ambrosium ad usum aliarum Ecclesiarum potius respexisse, quam suæ, in qua duplex dumtaxat, ut dictum est supra, abrenuntiatio fiebat. Eodem plane modo videtur intelligendus locus Salviani Lib. v. *De providentia*, ubi illa inquit; *Quæ in Baptismo salutari Christianorum prima confessio? Quæ scilicet, nisi ut renuntiare se diabolo, ac pompis ejus, atque spectaculis, & operibus protestetur.* Nam paulo post subdit: *Abrenuntio, inquis, diabolo, pompis, spectaculis, & operibus ejus.*

V. At vero in Ordine Baptismi Severi Alexandrini Patriarchæ sex præscribuntur renunciationes, tres nimirum a Sacerdote, & tres a baptizando, aut a Sponsoribus ejus faciendæ. Sic enim habet; *Et tunc obvolvit eum Sacerdos ad Occidentem, & profert ipse Sacerdos pro baptizatis hanc renunciationem tribus vicibus, Sponsoribus ter, ut ipse, respondentibus*; Abrenuntio Satanæ ego talis N. qui baptizor, & omnibus operibus ejus, & omnibus angelis ejus, & omnibus ejus viribus, & omni ejus militiæ, & omni timori ejus, & omni ejus superbiæ, & omni ejus errori mundano, & cuilibet ei consentienti, & eum sequenti. *Postquam autem abrenunciaverunt, convertit eos ad Orientem, & ait tribus vicibus*: Consentio tibi Christe Deus, ego talis N. qui baptizor, & omni doctrinæ, quæ revelata est a te Divinitus per Prophetas, Apostolos, & Sanctos Patres. Confiteor quoque, & credo, & baptizor in te, & in Patre tuo, & in Sancto Spiritu tuo nunc &c.

VI. Notat hæc eruditus Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo 13. num. v. vi. & vii. observatque mox sequenti num. viii. ex memorato Severi Alexandrini Patriarchæ testimonio & illud addisci, qualis nempe olim fuerit renuntiantium diabolo corporis situs; eos nimirum stantes ante renuntiationem ad Occidentem, eaque pronunciata, conversos fuisse ad Orientem. Hunc ritum tam apud Latinos, quam apud Græcos longo tempore obtinuisse, docet idem Martene loco citato. Et quidem de Latinis insignia habemus Sanctorum Ambrosii, & Hieronymi testimonia, quorum primus in Libro, *De mysteriis*, Cap. II. sic loquitur: *Ingressus es igitur, ut adversarium tuum cerneres, cui renunciandum in os putaris; ad Orientem converteris; qui enim renuntiat diabolo, ad Christum convertitur, illum directo cernit obtutu.* Alter vero in caput 6. Prophetiæ Amos, sic habet: *Unde & in mysteriis primum renunciamus ei, qui in Occidente est, nobisque moritur cum peccatis; & sic versi ad Orientem, pactum inimus cum Sole justitiæ, & ei nos servituros esse promittimus.*

VII. Ad Græcos quod attinet, non obvolvebantur modo ad Occidentem, sed manus insuper extendebant in altum, quasi Satanam, cui renuntiabant, a se longe, proculque repulsuri. Testem ejus ritus habemus laudatum S. Cyrillum loco citato: *Primum ingressi estis in Domum porticus Baptisterii, & stantes versus Occidentem, mandari vobis audistis, ut protensa manu tanquam præsenti Satanæ renuntiaretis.* Et paulo post; *Verumtamen audis, quod nutu manus tanquam ad præsentem dicitur: Renuntio tibi Satanæ.* Deinde explicat, quam ob causam conversus ad Occidentem baptizandus diabolo renuntiarit. Sed audiamus S. Gregorium Nazianzenum, qui Oratione xl. in Sanctum Baptisma, ejusdem ritus extendendi scilicet manum in ea Satanæ renunciatione Occidentem versus fieri solita in Baptismo, his plane verbis meminit; *Cognosces porro & ex ipso habitu, ac rerum specie, & ex verbis, quod Satanæ renuntias, & Christo conjungeris. Non enim oratione dumtaxat, sed etiam habitu ipso, hoc est vestibus nudatus, corporeque ad Occasum inversus, ac manibus extensis Satanam adjurabis.* His consonant pervetustus Auctor Operis, *De Ecclesiastica Hierarchia*, quod S. Dionysii Areopagitæ nomine circumfertur, ubi agit de Baptismo, & Nicolaus Cabasilas in expositione Liturgiæ, Cap. I. *Eos*, inquit, *qui baptizandi sunt, & calceos, & vestes oportet exuere, & ad Occidentem respicientes, manus extendere, & exsufflare*; itemque Isaacus Armenus Catholicus, qui ut ostenderet, quam male ab exemplo Christi potest argumentum trahi, inter alia hæc habet: *Christus cum baptizandus esset, non est conversus ad Occidentem, nec eo situ renunciavit diabolo, ac eum insufflavit, neque iterum conversus ad Orientem, fœdus cum Deo pepigit, quippe qui ipse Deus verus esset. Ergo nec ipsi rem ejusmodi illis, qui ab ipsis baptizandi sunt, faciant.*

VIII. Notatu dignus est hic alius ritus, quem Moscovitæ in prædicta Satanæ renuntiatione observant, ipsi enim diabolo renuntiantes, in terram expuunt, ut testatur Alexander Guagninus in descriptione Sarmat. Europ. *Fidejussores*, inquit, *vel Susceptores infantis, quoties circa Baptismum Sacerdoti interroganti, an diabolo infans renuntiet, correspondent, toties in terram expuunt.* Et Sigismundus Liber Baro, *De rebus Moscoviticis*, Cap. *De Baptismo*, his verbis eundem ritum recenset; *Susceptores ex voluntate parentum assumuntur, & quoties, praeunte certis verbis Sacerdote, diabolo renuntiant, toties in terram expuunt.* Quicquid autem de hoc ritu sit, notandum illud est, apud Latinos, ex præscripto complurium veterum Ritualium, abrenuntiationis cæremoniam fieri consuevisse, dum Sacerdos de Oleo sancto inungeret baptizandi pectus, & inter scapulas. Hujus plane ritus meminit ms. Liber Sacramentorum Gelasii Papæ, a Venerabili Cardinale Tomasio editus ex ms. Codice annorum circiter mille. Ex eo namque cautum est, ut Sacerdos tangat baptizando *pectus, & inter scapulas de Oleo exorcizato*,

zato, *& vocato nomine*, *singulis dicat*: *Abrenuntias Satanæ?* ℟. *Abrenuntio*. *Et omnibus operibus ejus?* ℟. *Abrenuntio*. *Et omnibus pompis ejus? Abrenuntio*. Idem legitur in aliis multis mss. Libris Sacramentorum ejusdem fere ætatis, ac sequioris ævi, quos recenset Martene Libro I. Cap. I. Articulo 18. Ordine v. & aliis quibusdam sequentibus, ac præsertim Ordine 13. ex ms. Gemmeticensi Codice, tempore Theodorici Abbatis, qui obiit anno Christi Domini 1302. descripto.

IX. Reliquum est, ut explicemus nunc formulam ipsam abrenutiationis ex pervetusto, & generali Ecclesiæ ritu in Baptismo fieri solitæ, juxta Patrum doctrinam, & præsertim S. Cyrilli Episcopi Hierosolymitani, qui in citata Catechesi I. Mystagogica singulas partes memoratæ formulæ in §. nostro descriptæ, ac ritus superius notatos, ita exponit: *Verum tibi præcipi audis*, *ut extensa tanquam ad præsentem manu*, *dicas*: Abrenuntio tibi Satana. *Volo & cujus rei gratia ad Occidentem steteritis*, *edicere*; *necesse est enim*: *Quoniam sensibilis tenebrarum locus est Occidens*, *ille vero in tenebris imperium habet*, *cum ipse sit tenebræ*; *iccirco ad servandam Symboli rationem*, *ad Occasum respicientes*, *tenebroso illi*, *& caliginoso principi abrenunciatis*. *Quid igitur stans dixit vestrum unusquisque?* Abrenuntio tibi Satana: *tibi maligno*, *ac durissimo tyranno*. *non amplius*, *ais*, *vim tuam formido*; *hanc enim dissolvit Christus*, *sanguinis*, *& carnis mecum particeps factus*, *ut per hæc mortem morte aboleret*, *ut ne perpetuo obnoxius essem servituti*. Abrenuntio tibi, *callido*, *& vaferrimo serpenti*. Abrenuntio tibi, *qui insidiator es*, *& omnem simulatione amicitiæ iniquitatem peperisti*, *primisque nostris parentibus defectionem inspirasti*. Abrenuntio tibi Satana, *cujusvis improbitatis*, *& authori*, *& administro*.

X. Pergit S. Antistes, alteramque abrenuntiationem, quæ est omnibus Satanæ operibus, sic explicat: *Deinde in secunda formula doceris*, *ut pronunties*, Et omnibus operibus tuis. *Opera Satanæ quodcumque peccatum est*, *cui abrenuntiare necesse est*; *quemadmodum si quis tyrannum aufugit*, *prorsus quoque arma ipsius abjecit*. *Omne igitur peccati genus diaboli operibus accensetur*. *Veruntamen illud te scire oportet*, *quæcumque illa præsertim formidabili hora dicis*, *in Dei Libris scripto consignata haberi*. *Quando igitur cumque his quidpiam contrarii admiseris*, *tanquam fœdifragus judicaberis*. *Renuntias itaque Satanæ operibus*, *omnibus*, *inquam*, *& actionibus*, *& cogitationibus*, *quæ a ratione discedunt*. Tertiam abrenuntiationem, quę fit omnibus pompis diabolicis, sic exponit: *Postea dicis*: Et omni pompæ illius. *Pompa vero diaboli est*, *theatrorum insaniæ*, *equorum cursus in hippodromis*, *venationes in Circo*, *& reliqua hujuscemodi vanitas*, *de qua liberari se postulans Sanctus Deo dicit*: Averte oculos meos, ne videant vanitatem. *Ne tibi studio*, *& cordi sit theatri insania*, *ubi conspicias mimorum petulantias omni contumelia*, *& dedecore abundantes*, *atque effeminatorum virorum furoris*, *& amentiæ plenas saltationes*; *neque illa eorum*, *qui in Circensibus venationibus se se feris exponunt*, *ut infelicem alvum demulceant*: *qui ut ventrem alimentis deliniant*, *ipsi revera ventris immitium ferarum pabulum fiunt*: *atque ut rectius dicam*, *pro ventre*, *quem unum Deum noverunt*, *propriam vitam in præcipitium singularibus certaminibus abjiciunt*. *Fuge etiam equorum curricula*, *quod prorsus insanum est*, *supinasque animas dejicit spectaculum*. *Hæc enim omnia diaboli pompæ existunt &c.*

XI. Quoniam vero juxta ritum Ecclesiæ suæ, quarta abrenunciatio fiebat cultui diaboli, quinam ille sit, operæ pretium duxi & hic explicare ex eodem Cyrillo, qui ita subjicit: *Post hæc dicis*: Et omni cultui tuo. *Cultus diaboli est habita in Idolorum Delubris supplicatio*, *quæ ad honorem inanimatorum simulachrorum fiunt*; *acccendere lucernas*, *aut suffitus ad fontes*, *vel fluvios adolere*; *quemadmodum nonnulli somniis*, *aut dæmonum fraude delusi*, *ad eas aquas accessere*, *rati se ibi corporearum infirmitatum medelam reperturos*; *vel alia hujus generis*. Et mox: *Augurium*, *divinatio*, *ominationes*, *aut amuleta*, *aut in laminis inscriptiones*, *magiæ*, *aliæve malæ artes*, *quæque illis similia*, *cultus sunt diaboli*. Addit & alia Cyrillus, quæ, ne prolixior fiam in recensendo illius testimonio, ac explicatione prædictæ abrenuntiationis, consulto omitto; tum præsertim, quod ex aliis Patribus alia scitu necessaria explicanda sunt ad ipsam abrenuntiationem spectantia.

XII. Illud itaque summopere faciendum est, abrenunciationes ipsas seu promissa facta in Baptismo recte appellari posse vota, eoque nomine appellata fuisse a Patribus, a quibus normam loquendi Ecclesia desumit, ut scite notavit Genettus Tomo 3. in Tractatu, *De Sacramento Baptismi*, Cap. 7. Quæstione 12. Certe Patrum doctrinæ inhærens Catechismus Tridentini Concilii, Parte I. *De duodecim Symboli articulis*, in expositione Articuli II. num. XII. sic inquit: *Parochus fidelem populum ad eam rationem cohortabitur*, *ut sciat*, *æquissimum esse*, *præ ceteris hominibus*, *nos*, *qui ab eo*, a Christo scilicet, *nomen invenimus*, *Christianique vocamur*, *& quanta ille in nos beneficia contulerit*, *ignorare non possumus*, *ob id maxime*, *quod ejus munere hæc omnia Fide intelligimus*; *æquum est*, *inquam*, *nos ipsos*, *non secus ac mancipia*, *Redemptori nostro*, *& Domino in perpetuum addicere*, *& consecrare*. Tum vero ita ad rem, de qua agimus, subdit: *Et quidem cum Baptismo initiaremur*, *ante Ecclesiæ fores id professi sumus*. *declaravimus enim*, *nos Satanæ*, *& mundo renuntiare*; *& Jesu Christo totos nos tradere*. *Quod si*, *ut Christianæ militiæ adscriberemur*, *tam sancta*, *& solemni professione nos ipsos Domino nostro devovimus*; *quo supplicio digni erimus*, *si*, *postquam Ecclesiam ingressi sumus*, *Dei voluntatem*, *& Leges cognovimus*, *postquam Sacramentorum gratiam percepimus*, *ex mundi*, *& diaboli præceptis ac legibus vixerimus*, *perinde ac si*, *cum Baptismo abluti sumus*, *mundo*, *& diabolo*, *non Christo Domino*, *ac Redemptori*, *nomen dedissemus*. Hactenus Catechismus.

XIII. Esse hanc Theologorum sententiam, ut promissa in Baptismo sint vota, docet Magister Sententiarum Lib. IV. Distinctione XXXVIII. *Votum*, inquit, *aliud est commune*, *aliud singulare*. *commune est illud*, *quod in Baptismo omnes faciunt*, *cum spondent renuntiare diabolo*, *& pompis ejus*. Idem docet S. Bonaventura in ipsum Librum IV. Sententiarum, Distinctione VI. Articulo 3. Quæstione I. ubi ita scribit:

Ad illud, quod quæritur, utrum obligatio parvulorum, quæ fit in Baptismo, sit votum? Dicendum, quod proprie non; quia non est de eo, quod supererogationis est: tamen extenso nomine est votum; quia est voluntaria obligatio. Non autem facit duplex peccatum, quia non obligatur magis, quam prius, de necessitate, sed de bono, & æquo. Idem quoque asserit S. Thomas in citato Libro IV, Sententiarum, Distinctione 38. Articulo 1. Quæstione I. ad II. ejusque doctrina, sicut & illa ex S. Bonaventura descripta jam satis clare ostendit, nulla vota nos magis obligare posse, quam ea, quæ facimus in Baptismo; quoniam ab aliis votis non differunt, nisi quia vota strictius sumta respiciunt tantum opera superrogationis, quæ per se ad salutem non sunt necessaria; unde in quibusdam circumstantiis ab iis dispensari potest; quoniam majorem tantum hominis Christiani perfectionem spectant, sine qua salvari quis potest, vota vero in Baptismo facta, de iis sunt, quæ ad salutem ita sunt necessaria, ut ab iis nemo dispensari possit, qui enim ea violat, non modo majori perfectioni hominis Christiani, sed ipsi plane Christianismo renuntiare dici potest.

XIV. Patet ergo & illud ex dictis, teneri quemlibet Christianum sub pœna peccati læthalis stare promissis in Baptismo factis, idque inter alios docet S. Ephrem Syrus Edessæ Diaconus, in Tractatu, *De abrenuntiatione*, ubi inter alia ait, quod *hæc ipsa abrenuntiatio exigetur a quocumque Christiano in illa die; scriptum est enim:* Quoniam ex verbis tuis justificaberis, & ex verbis tūis condemnaberis. *Iterumque Dominus ait:* De ore tuo te judico, serve nequam. *Perspicuum est igitur, Fratres, quia verba nostra vel judicatura sunt nos, vel justificatura in hora illa.* Omitto alios Patres; sed describendum tamen censui, quod ait Concilium Parisiense VI. anni DCCCXXIX. Lib. I. Cap. IX. *Omnibus Fidelibus statuendum est, ut pactionis, & sponsionis, quam cum Deo in Baptismo fecerunt, semper memores existant, caveantque, ne quibuslibet vitiorum sordibus se maculantes, non solum eundem sibi reaccendant ignem, verum etiam immundum spiritum a se tempore Baptismatis expulsum cum septenario dæmonum numero sibi addito, ad se quoquo modo redire faciant, fiantque illis, ut Dominus ait,* novissima pejora prioribus; *& impleatur in eis quod Beatus Petrus Apostolus ait:* Melius enim erat illis non cognoscere viam justitiæ, quam post agnitionem, retrorsum converti ab eo, quod traditum est illis, sancto mandato; *apteturque eis illud, quod idem ait:* Canis reversus ad vomitum suum, & sus lota in volutabro luti.

XV. Hinc sapientissime in Ecclesia Mediolanensi ex Rituali Ambrosiano jussu Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis edito, ubi Patrinus respondit, *Abrenuntio*, tum Parochus illum admonet, & contestatur, dicens: *Memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat tuæ series cautionis.* Cui respondet statim Patrinus: *Memor ero.* Idem legitur in Actis Ecclesiæ Mediolanensis Parte IV. in Instructionibus, *De Baptism. administratione*, ubi refertur Ordo Baptismi parvulorum pag. 427. Edit. Patav. Atque his adde quod in iisdem Actis, citata Parte IV. ait S. Carolus in Instructionibus prædicationis verbi Dei, ubi recenset Concionatoris officium in instituendis Fidelibus ad sanctissimum Sacramentorum usum, pag. 413. Edit. Patav. *De Baptismo cum loquetur, cætera cum exposuerit, quæ ex Catechismo Romano sapienter præscripta sunt, tum in eo versabitur, ut depravatum vitæ morem fidelium exagitet, qui contra quam in Baptismo spoponderint, vivant & carni, & mundo, pompisque ejus, & Satanæ, atque illius operibus; Deo autem mortui sint; & quam laboriosa putent, quæ Dei sunt; quam rursus facilia, quæ carnis, quæ Satanæ.* Addit mox etiam, hoc in genere omnem concionis suæ vim a Concionatore adhibendam; idemque alii Episcopi in suis Ecclesiis statuerunt.

§. XIV.

Deinde Sacerdos intingit pollicem in Oleo Catechumenorum, & infantem ungit in pectore, & inter scapulas in modum Crucis, dicens: *Ego te linio ✠ Oleo salutis in Christo Jesu Domino nostro, ut habeas vitam æternam.* ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Oleo sacro inungi baptizandum, ritus est Ecclesiæ antiquissimus, cujus passim & antiqui Patres, & Codices Rituales meminere. Sed notandum hic primo, hallucinari Auctores non paucos cæteroqui eruditos, qui non advertentes diversitatem unctionum fieri solitarum in Baptismo, veterum Patrum testimonia confundunt, quos putant de una loqui unctione, cum de tribus diversis loquantur. Prima enim ante Baptismum Oleo, quod Catechumenorum vocant, in pectore, & scapulis fiebat, ut passim ex pervetustis Sacramentorum Libris mox citandis, quibus hic noster §. consentit, addiscimus. Altera post Baptismum Chrismate in vertice capitis; fitque ab eodem Sacerdote, qui baptizavit, ut infra suo loco dicemus. Tertia tandem, quæ fit in Sacramento Confirmationis per Episcopos, uti fuse diximus Tomo nostro I. Commentariorum in Partem I. Romani Pontificalis, Tit. I.

II. Sed ut hoc loco de unctione dicamus, quæ ex antiquo ritu fieri ante Baptismum solet, notandum & illud censemus, unctionem ipsam in Ordine Gelasiano, & in quibusdam Pontificalibus, ac Ritualibus Libris abrenuntiationi, de qua diximus in Commentario superiori, præmitti; in aliis vero post illam, faciendam. Atque hic fuit etiam antiquus Orientalis Ecclesiæ ritus, ut post renunciationem, Olei unctionem adhiberet, uti constat ex his Theodoreti verbis in Cantica: *Reminiscere sacræ Mystagogiæ, in qua qui initiantur, post tyranni abnegationem, & Regis confessionem, velut sigillum quoddam Regium suscipiunt spiritualis unguenti Chrisma,* re-

recipientes gratiam invisibilem Sanctissimi Spiritus unguento tanquam in typo. Ceterum in superiori Commentario notatum a nobis id etiam fuit ex nonnullis antiquis Sacramentorum Libris inungi sacro Oleo consuevisse baptizandum in pectore, & inter scapulas, dum fieret abrenuntiatio, ejusque titus meminit non modo, sed & mysticam rationem exponit Leidradus Lugdunensis Episcopus in Libro, *De Baptismo*, cap. 2. sic inquiens: *Unguntur autem Catechumeni in pectore, & inter scapulas Oleo exorcizato, cum abrenunciant Satanæ, & operibus ejus, ac pompis ejus*. Statimque addit: *Quod ideo fieri arbitramur, ut habitaculum cordis ante, & retro signetur; quo signo diabolus auctor perfidiæ pellatur, & Christus largitor Fidei, & charitatis ingrediatur. Nam cor hominis sedes est erroris, & vitiorum cum a diabolo possidetur; & ipsum efficitur habitaculum Fidei, Spei, & Charitatis, cum a Christo defenditur, & inlustratur*.

III. Quamquam vero ex antiquis multis Ritualibus Libris, atque ex nostro præsenti §. præscriptum sit, ut ipsa inunctio fiat *in pectore, & inter scapulas*, a Sacerdote dicente, *Ego te linio Oleo salutis &c.* ex antiquo tamen Sacramentario Gallicano, quod ex ms. Bobiensi annorum MC. vulgavit Mabillonius in Musei Italici Tomo 1. pag. 324. non modo pectus, sed & nares, & aures inungebantur, aliaque formula verborum adhibebatur. Sic enim inquit: *Ungis eum de Oleo sanctificato, dicens*: Ungo te de Oleo sanctificato, sicut unxit Samuhel David in Regem, & Prophetam. *Tangis nares, & aures, & pectus*: Operare creatura Olei, operare, ut non lateat hic immundus spiritus, nec in membris, nec in medullis, nec in uno compagine membrorum; sed operetur in te virtus Christi Filii Dei altissimi, & Spiritus Sancti per omnia sæcula sæculorum.

IV. Omissis aliis Ritualibus Libris, de unctione quidem in vertice, & inter scapulas cum ea verborum formula, *Ego te linio &c.* in §. nostro præscripta, celebre est testimonium, quod habemus ex ms. Pontificali insignis Ecclesiæ Apamiensis in Syria ante annos D. exarato, ubi post prædictam abrenuntiationem sic legitur: *Postea tangit de Oleo Sancto pectus, & inter scapula, Crucem faciendo cum pollice, & dicit*: Et ego te linio Oleo salutis in Christo Jesu Domino nostro in vitam æternam, Amen. *Tunc imposita manu super capita eorum, dicat Orationem Dominicam, & Symbolum*. Et ecce hic ritus dicendi Symbolum, & Orationem Dominicam post ipsam unctionem, quæ tamen ex Ritualis nostri Romani, ac aliorum etiam præscripto jam ante dici consueverant. Consentit quoque Apamiensi Pontificali in hoc ritu Rituale antiquum Ecclesiæ Lemovicensis, sic inquiens. *Subsecutive Presbyter interrogando nomen pueri, præparet modicum Olei in vertice pollicis, & ungat, seu liniat puerum Oleo sancto, primo pectus, & postea inter scapulas in modum Crucis, ita dicendo*: Ego te linio de Oleo exorcizato in pectus ✠ tuum, & inter scapulas ✠ tuas, in Christo Jesu Domino nostro, ut habeas vitam æternam, Amen. *Quo linito, interroget Presbyter Symbolum ab eo, qui tenet puerum*.

V. Quicquid sit de hoc ritu dicendi Orationem Dominicam post factam unctionem, qui quidem etiam legitur in veteri Missali Romano ad usum Fratrum Minorum accommodato, annorum circiter ccc. formulæ nostræ vestigium extat in ms. Codice S. Remigii annorum M. his plane verbis: *Et ego te linio Oleo salutis in vitam æternam*. In ms. vero Sacramentorum Libro Monasterii Moisacensis, postea Bibliothecæ Colbertinæ, annorum circiter CM. *Et ego te linio Chrismate salutis in Christo Jesu Domino nostro*. In Gemmeticensi anno MXXXII. descripto: *Et ego linio te Oleo salutis in Christo Jesu Domino nostro in vitam æternam*. In Rituali Cadomi anno MDCXIV. edito: *Et ego te linio pectus, & scapulas Oleo salutis in Christo Jesu Domino nostro, ut habeas vitam æternam*. In Rituali tandem Ambrosiano jussu Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis edito eadem extat formula, quæ in nostro §.

VI. Porro factam ipsam unctionem fuisse aliquando in pectore, & inter scapulas, in Nomine Sanctissimæ Trinitatis, docet nos Sacramentarium S. Gregorii Papæ: *Post hæc tangat ei pectus, & inter scapulas de Oleo sancto, Crucem faciendo cum pollice, dicens*: *Ungo te Oleo sanctificato in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Quæ verba laudat & enarrat Amalarius Fortunatus Lib. 1. *De Ecclesiasticis Officiis*, capite 23. ad eaque alludit Rabanus Maurus Lib. 1. *De institutione Clericorum*, capite 27. sic inquiens: *Ungetur illius tunc pectus de Oleo sanctificato cum invocatione Sanctæ Trinitatis, ut nullæ reliquiæ latentis inimici in eo resideant, sed in Fide Sanctæ Trinitatis mens ejus confortetur. Ungetur & inter scapulas de eodem Oleo, ut undique muniatur, & ad bona opera faienda per Dei gloriam roboretur*. Factam quoque apud Græcos unctionem ipsam in Nomine Sanctissimæ Trinitatis, constat ex eorum Euchologio, cujus verba infra opportunius referemus.

VII. At vero ad nostram formulam alludit certe Magnus Senonensis Archiepiscopus in Libello, *De Mysterio Baptismatis*, jussu Caroli Magni edito, ubi sic inquit: *Ungitur vero pectus, ut signo Crucis Christi excludatur Satanæ introitus, & paretur ingressus Christo Domino. Scapulæ autem signantur, ut undique Templum Deo dicatum, ab omni Satanæ impedimento muniatur. Iterum & hoc signatur in pectoris, & scapulæ unctione, ut ejus firmitas sit, & bonorum operum perseverantia*. Aliam explicationem hujus ritus affert Ivo Carnotensis in Sermone, *De Sacramento Dedicationis*, his verbis: *Accepistis & Oleum Sanctum in pectore, ut vigeret in corde vestro sapientia. Accepistis & in humero vestro, ut in exercitio bonorum operum indeficiens servetur patientia; neque aliquando noverit sinistra vestra quid faciat dextera vestra. Quia vero in humeris vigor constat portandi oneris, hujus partis unctione Christi Athletæ dedicati estis, ut sciatis, vos ad certamen esse vocatos*. Plura de ista duplici unctione in pectore, & inter scapulas ante Baptismum docent Innocentius Papa III. in capite unico, *De sacra unctione*, §. *Quia vero*.

VIII. Audiendus nunc S. Carolus, qui in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, capite, *De ceremoniis, quæ, priusquam Baptismus ministratur, adhibentur*, pag. 424. col. 2. edit. Patav. ritum ipsum sic explicat: *Obsignantur præterea Oleo sacro, figura Crucis, pectus, & scapulæ, ut intelligamus, eos, qui Baptismo initiantur*, quasi

quasi Christi Athletas, ait *S. Ambrosius*, luctamen hujus sæculi luctaturos; solent enim luctantes inungi. *Deinde, ut sciamus, Baptismi gratiam, non nostris meritis, sed Christi beneficio, & gratuita misericordia donari, quæ Oleo significatur.* Addit mox aliam hanc interpretationem: *Præterea quia oleum est medicamenti species, quandoquidem Samaritanus infudit in vulnera oleum, & vinum; ideo hac unctione demonstratur, intima animæ nostræ vulnera; & morbos hac medicina curari; fomitemque ipsum, quamvis non omnino extinguatur, at certe debilitari, viresque, & robur spirituale nobis addi, quo Satanæ, carnisque tentationum impetus depellamus.* Et rursus: *Pectus præterea ungitur, ut intelligamus, mentem, animumque Divina virtute corroborari. Scapulæ vero, quia dantur homini vires ad jugum Christi Domini ferendum.* Tum vero demum: *Inungitur ante, & retro, ut undique muniatur, & confirmetur, ad opera bona præstanda, corde & corpore, voluntate, & opere.*

IX. Quod tandem spectat ad ritum Orientalis Ecclesiæ, constat plane apud Græcos non pectus tantum, & scapula consuevisse inungi, sed totum prorsus corpus a vertice ad pedes, teste S. Cyrillo Episcopo Hierosolymitano in Catechesi II. Mystagogica, num. 3. hisce verbis *Deinde vero sic exuti, exorcizato peruncti estis Oleo, a summis verticis capillis usque ad infima, & participes facti estis sinceræ oleæ Jesu Christi. Excisi enim ex oleastra, insiti estis in sinceram oleam, & consortes effecti estis pinguitudinis veræ oleæ.* Pergit S. Antistes, rationemque istius ritus exponit, sic inquiens: *Igitur exorcizatum Oleum symbolum erat communicationis pinguedinis Christi; quod quidem omne adversariæ potestatis vestigium extemplo fugat. Quemadmodum enim insufflationes Sanctorum, & invocatio Nominis Dei flammæ instar vehementissimæ dæmones urit, & effugat, ita & exorcizatum istud Oleum per invocationem Dei, & orationem, tantam vim adsumit, ut non modo urendo peccatorum vestigia depurget, verum etiam omnes invisibiles mali spiritus potestates in fugam agat.* Idem docet S. Joannes Chrysostomus Homilia *6.* ad Colossenses: *Ungitur*, ait, *sicut athletæ stadium ingressuri; simul enim nascitur, & non sicut primus ille, qui paulatim, sed statim. Non sicut olim Sacerdotes solo capite, imo vero amplius. Nam illi quidem capite, aure dextra, manu, ut ad obedientiam, & bona opera excitaret eum. hic autem totus ungitur.* Idem habet Severus Patriarcha Alexandrinus in Ordine Baptismi, ubi duplicem unctionem præscribit, unam quidem post abrenuntiationem, alteram vero immediate ante immersionem: *Tum signat*, inquit, *Oleo olivæ Sacerdos eum, qui baptizatur, tribus Crucibus super frontem ejus factis.* Et mox: *Et ponit Sacerdos Oleum olivæ in vola manus, totumque corpus ungit ejus, qui baptizatur, tum demum dimittit in Baptisterium.* Idem colligitur ex S. Dionysio, *De Ecclesiastica Hierarchia*, cap. II. & ex Joanne Mosco in Prato Spirituali, cap. 3. ubi refert Sacerdotem baptizandi munus deponere voluisse, quod non sine periculo tentaretur, cum feminam ungeret: *Quoties mulierem inungeret, scandalizabatur.*

X. Inungendum totum baptizandi corpus, præscribit etiam Rituale Græcorum ab eruditissimo Jacobo Goar editum, ac Notis illustratum, in Officio, quod dicitur, Sancti Baptismatis, pag. 290. ubi inter alia sic legimus: *Tunc offertur baptizandus; & Sacerdos, accepto Oleo, Crucis figuram exprimit in ejus fronte, & in pectore, & in dorso, dicens:* Ungitur Servus Dei N. Oleo exultationis. In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nunc, & semper, & in sæcula sæculorum, Amen. *Et Cruce signat ejus pectus, & dorsi medium; in pectore quidem, dicens:* In animæ, corporisque medelam. *In auribus.* Ad Fidei auditum. *In pedibus:* Ad ambulandum gressus tuos. *In manibus*: Manus tuæ fecerunt me, & plasmaverunt me. *Uncto vero toto corpore &c.* Fieri a Diacono ipsam totius baptizandi corporis unctionem, expresse edicunt duo alia Baptismatis Officia, Cryptoferratense Bessarionis, & Barberinum S. Marci apud laudatum Goar pag. 292. & 295. editionis Venetæ: *Et tunc inungitur*, ex eodem Oleo, *a Diaconis per totum corpus.*

§. XV.

Hic deponit Stolam violaceam, & sumit aliam albi coloris.

§. XVI.

Subinde pollicem, & inuncta loca abstergit bombacio, vel re simili, & interrogat expresso nomine baptizandum, Patrino respondente. *N. credis in Deum Patrem Omnipotentem, Creatorem Cæli, & terræ.* ℟. *Credo. Credis in Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum, natum, & passum?* ℟. *Credo. Credis & in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam?* ℟. *Credo.*

COMMENTARIUS.

I. Sequor editionem Ritualis Romani jussu Sanctissimi Domini nostri BENEDICTI XIV. Romæ factam anno MDCCLII. in qua post descriptam formulam in unctione pectoris, & inter scapulas baptizandi, pronunciandam, *Ego te linio Oleo salutis &c.* sequuntur statim præsentes Paragraphi juxta ordinem a nobis descriptum; nam alias juxta editionem Romani Ritualis Patavinam anni MDCCXXXIV. in interiori margine paginæ 15. ubi legitur §. *Subinde pollicem &c.* legitur etiam §. *Hic deponit Stolam violaceam &c.* Quicquid autem de

ea

ea re sit, puto equidem, facta inunctione, debere prius Sacerdotem pollicem suum, & inuncta infantis loca bombacio abstergere, & deinde Stolam violaceam deponere, & aliam albi coloris sumere. non enim decet, ut pollice sacro Oleo inuncto, Stolas ambas tangat, & postea illum abstergat. Porro notandum, quod ait noster §. xv. *Deponit Stolam violaceam, & sumit aliam albi coloris*. sat enim significat, duas Stolas distinctas, primam violacei coloris, albi alteram, esse adhibendas; non vero unicam versicolorem, seu quæ ex una parte sit coloris violacei, ex altera vero albi. nec enim ait noster §. *vertit*, sed *deponit Stolam violaceam, & sumit aliam albi coloris*. Atque huc spectat quod statuit S. Carolus in Concilio Provinciali v. Mediolanensi, Constitutionum Parte I. cap. *De iis, quæ ad Baptismum pertinent*, ut nempe Parochus, aut is, cui ille, Episcopusve nominatim concesserit, *in hoc ministerio non alterius cujusquam, sed albi coloris Stola utatur*. Quamobrem non puto Stolam auream, vel aliam, quæ non sit omnino albi coloris, adhibendam.

II. His notatis, descendo ad enarrandum §. nostrum xvi. in quo agitur de interrogatione circa Fidem, ejusdemque professione, cujus ritus passim non modo antiqui Sacramentorum Codices, sed & Sancti Patres mentionem faciunt. Ut enim omittam Philippi Diaconi exemplum, qui, ut legitur in Actis Apostolorum, cap. 8. non prius baptizavit Candacis Reginæ Eunuchum, quam is Fidem professus fuit, insignis est eo de ritu locus in Epistola LXX. S. Cypriani ad Januarium, & cæteros Episcopos Numidas, de baptizandis hæreticis, ubi sic inquit: *Sed & ipsa interrogatio, quæ fit in Baptismo, testis est veritatis. Nam cum dicimus*; Credis in vitam æternam, & remissionem peccatorum per Sanctam Ecclesiam? *intelligimus remissionem peccatorum nonnisi in Ecclesia dari*. Ejusdem ritus inter Latinos testes sunt S. Hieronymus, & S. Ambrosius; quorum primus in Dialogo adversus Luciferianos, ita habet: *Præterea cum solemne sit in lavacro post Trinitatis confessionem interrogare*. Credis Sanctam Ecclesim Catholicam? Credis remissionem peccatorum? Alter vero in Libro, *De mysteriis*, cap. v. sic inquit, *Descendisti*, scilicet in Fontem, *recordare quid responderis, quod credas in Patrem, credas in Filium, credas in Spiritum Sanctum*. His adde S. Augustinum in Epistola 23. nunc 98. ad Bonifacium & in Libro, *De anima, & ejus origine*, cap. 10. & Sermone CCXCIV. Optatum Milevitanum Libro v. adversus Parmenianum, S. Hilarium in Commentario super Matthæum, & alios complures Patres Latinos.

III. Inter Græcos testis in primis antiquæ hujus observationis est S. Dionysius Areopagita, vel alius ejus nomine Auctor Operis, *De Ecclesiastica Hierarchia*, cap. ultimo, ubi tum etiam fuisse ait, qui mysteria nostra irridebant, quod qui infantes offerunt, pro eis abrenunciant, & Fide Sacramenta profitentur; quos tamen merito arguit, cum ita addit: *Non quod, ut illi ridentes dicunt, alium pro alio Divinis Sacris initiet. non enim hoc ait* (sponsor:) Ego pro puero abrenuntio, aut promitto: *sed puer abrenuntiat, & profitetur &c.* Testis S. Dionysius Alexandrinus in Epistola ad Philemonem Ecclesiæ Romanæ Presbyterum apud Eusebium Lib. 7. *Historiæ Ecclesiasticæ*, cap. 8. ubi ait, Novatum *Fidem, & confessionem, quæ Baptismum præcedunt, evertere*. Et in Epistola ad Xistum Papam ibidem cap. 9. ubi agit de quodam, qui ab hæreticis baptizatus, & in Ecclesia *interrogationes, responsionesque* audisset, voluit baptizari iterum. Testes sunt tandem duo Cyrilli, Alexandrinus, & Hierosolymitanus, & hic quidem in Catechesi II. Mistagogica, sic inquit: *Interrogatus est unusquisque, si credit in Nomen Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; & confessi estis salutarem Confessionem, & ter mersi estis*. Ille vero Lib. II. in Joannem cap. LXIV. *Hinc*, ait, *Ecclesia regulam tertio interrogandi eos accepit, qui ad Baptismum accedunt, ut terna Christi confessione fidelibus adnumerentur*.

IV. Varias hujuscemodi interrogationum, responsionumque de Fide formulas in Baptismi administratione, ex antiquis Sanctorum Martyrum Actis, Librisque Ritualibus, & Pontificalibus recenset Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo 13. num. 14. Acta S. Calixti Papæ & Martyris apud Surium die 14. Octobris, ubi Palmatii Baptismum describunt, sic eum ritum exprimunt: *Credis ex toto corde Deum Patrem Omnipotentem factorem omnium visibilium, & invisibilium?* Respondit Palmatius: *Credo*. Deinde Episcopus: *Et in Jesum Christum Filium ejus?* Et ait: *Credo*. Iterum Episcopus ait: *Qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine?* Palmatius respondit: *Credo*. Ait Episcopus: *Et in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem?* Et exclamavit cum lacrymis Palmatius, dicens: *Credo Domine*. Similia his sunt, quæ leguntur in Actis S. Stephani Papæ, & Martyris apud Baronium ad annum CCLIX. ubi de Nemesii, ejusque Filiæ Baptismo sic habet: *Et ad filiam Nemesii conversus*, Credis, *ait*, in Deum Patrem Omnipotentem? *Respondit*: Credo. Et in Jesum Christum Dominum nostrum? *Respondit*: Credo. Remissionem peccatorum omnium? *Respondit*: Credo. Carnis resurrectionem? *Respondit*: *Credo Domine*. Itemque illa, quæ extant in Actis S. Savini Episcopi & Martyris in Baluzii Miscellaneorum Tomo II. ubi Venustiani Baptismus ita describitur: *Credis in Deum Patrem Omnipotentem?* Respondit Venustianus. *Credo*. *Et in Christo Jesu Filio ejus?* Respondit: *Credo*. *Et in Spiritu Sancto?* Respondit Venustianus: *Credo*. *Et in eum, qui passus est, & resurrexit?* Respondit Venustianus: *Credo*. *Et in eum, qui ascendit ad Cælos, & iterum venturus est judicare vivos, & mortuos, & sæculum per ignem?* Dixit: *Credo*. *Et in adventum ipsius, & Regnum ejus, in remissionem peccatorum, & carnis resurrectionem?* Venustianus respondit: *Credo in Christum Dei Filium, qui me illuminet*.

V. Quamquam vero in omnibus Sacramentorum Libris præscripta reperiatur interrogatio de Fide, ejusque professio ante Baptismum, variant tamen nonnihil, uti non modo ex allegatis hactenus liquet, verum etiam ex aliis plurimis relatis a Martene, citato Lib. I. Cap. I. Articulo 18. per totum. Certe ex veteri Missali Gallicano a Cardinale Thomasio edito sic ea formula exprimitur: *Credis Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum unius esse virtutis?* ℟. *Credo*. Cre-

Credis Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum ejusdem esse potestatis ℟. *Credo. Credis Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum trinæ veritatis, manente substantia, Deum esse perfectum?* ℟. *Credo*. In antiquo autem Sacramentorum Libro Gelasii Papæ ab eodem Thomasio edito ex ms. Codice annorum circiter mille hunc in modum interrogatio legitur: *Credis in Deum Patrem Omnipotentem?* ℟. *Credo. Credis in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, natum, & passum?* ℟. *Credo. Credis & Spritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem?* ℟. *Credo*. Rursus in eodem Sacramentorum Libro Gelasii Papæ, atque in ms. Codice Bibliothecæ Colbertinæ, & in alio Bibliothecæ Regis Francorum, atque in Noviomensi ante annos CM. scriptis, post *carnis resurrectionem*, legitur, *& vitam æternam*, & ℟. *Amen*; ac illud etiam edicitur, ut cum fiunt interrogationes, per singulas vices baptizandus tertio in aquam mergatur. Porro esse & ritum antiquum illum, ut, quemadmodum in nostro §. XVI. edicitur, Sacerdos interroget *expresso nomine baptizandum, Patrino respondente*, N. *Credis &c.* constat plane ex antiquo Sacramentario Gallicano, quod ex ms. Bobiensi annorum MC. vulgavit Mabillonius Tomo I. Musei Italici, & ex aliis multis a Martene descriptis citato Articulo 18. Quinimo juxta ms. Codicem Gemmeticensem annorum circiter DCCC. Sacerdos interrogaturus de Fide, ita primum interrogabat infantem: *Quis vocaris?* Et respondente Patrino nomen infantis, Sacerdos ponebat manum super infantis caput, & interrogabat: *Credis in Deum Patrem Omnipotentem &c.*

VI. Sunt & alia quædam circa hanc Fidei interrogationem notanda ex laudato Martene, Articulo 13. num. 15. Primo ait, quod in Parvulorum Baptismo, non in secunda, sed in tertia persona proferretur, probatque auctoritate S. Augustini in Epistola XCVIII. ad Bonifacium juxta editionem PP. Benedictinorum S. Mauri: *Interrogamus eos*, ait, *a quibus offeruntur &c. Dicimus, Credit in Deum &c.* Et Sermone CCXCIV. ubi ait Sanctus Pater, quod infans *ad verba aliena sanatur, quia ad factum alienum vulneratur*. Credit in Jesum Christum? *fit interrogatio. Respondetur*: Credit &c. Confirmatque ex antiquo Sacramentario Gallicano a laudato Mabillonio edito; in quo quidem Sacerdos ita interrogat: *Credit in Deum Patrem &c.* Sed pace tanti Scriptoris, non semper, & ubique servata hæc regula fuit, ut interrogatio in infantium Baptismo in tertia persona fieret. in multis enim Ritualibus Libris, quos ipse affert citato Articulo 18. facta fuisse legitur prædicta interrogatio in persona secunda. Constat id quidem ex memoratis superius in Libro Sacramentorum Gelasii Papæ, ex ms. Codice Colbertino, ex Regio, & Noviomensi annorum circiter mille, ubi Sacerdos ita interrogat: *Credis in Deum Patrem &c.* Loqui autem hos Libros de Baptismo infantium, ex eorum contextu patet. His adde ms. Codicem S. Remigii Remensis ejusdem ætatis ms. Codicem Parthenonis B. Mariæ Calensis in Diœcesi Parisiensi annorum circiter CM. aliosque multos, qui loquentes pariter de Baptismo infantium, formulam ipsam esse in persona secunda recitandam præscribunt.

VII. Secundo, grassante aliqua hæresi, mos plane fuit, ut Articuli Fidei pravis illius erroribus oppositi baptizandis specialiter proponerentur, ut addiscere licet ex Epistola Niceti ad Justinianum Imperatorem apud Chesnium Tomo I. *Historiæ Francorum*, ubi ita scribit: *Dulcis, & dulcis noster Justiniane, rememorare, quæ promisisti, cum baptizatus es: quid per singula te credere dixisti? unum Filium manentem in duabus substantiis cum Patre & Spiritu Sancto, non duos Christos testatus es*. Quæ quidem professio impium Nestorii dogma condemnat, qui duas in Christo personas asserebat, duosque esse Christos docebat, unum Filium Dei, & Filium hominis alterum; ac proinde Beatam Virginem Mariam, non Dei, sed hominis Matrem esse, ac dicendam non Theotochon, sed Cristotochon. Nonnulli quoque hæretici eos, quos baptizabant, sub jurejurando soliti fuerunt adigere, nunquam se a pravis, quibus adhærebant, dogmatibus recessuros; ut de Aetianis narrat Epiphanius Hæresi LXXVI. Sicque Eudoxius, teste Theodorito Lib. IV. Historiæ Ecclesiasticæ, cap. 13. *cum Valentem Baptismi Sacramento initiaret, jurejurando miserum obstrinxit ad hoc, ut in impietate dogmatis perseveraret, contraria sentientes omnibus locis expelleret*.

VIII. Tertio, prædictam interrogationem eo præsertim fieri tempore consuevisse, cum jam baptizandi descendissent in Fontem, ut sacro lavacro abluerentur, constat plane ex Actis S. Genasii apud Ruinartium sic ad Imperatorem loquentis: *At ubi me aqua nudum tetigit, interrogatus, credere me respondi*; itemque ex Actis S. Calixti Papæ & Martyris, in quibus Palmatius de Fide interrogatus dicitur, cum jam descendisset in pelvim. Atque his concinit S. Ambrosius in Libro, *De Mysteriis*, cap. V. ubi sic ait: *Descendisti*, scilicet in Fontem, *recordare quid responderis, quod credas in Patrem, credas in Filium, credas in Spiritum Sanctum*. Constat idem ritus ex variis antiquissimis Sacramentorum Libris; ac præsertim ex illo Gelasii Papæ a Cardinale Thomasio edito; in quo memoratis interrogationibus de Fide hæc rubrica præfixa est: *Benedicto Fonte, baptizas unumquemque in ordine suo sub his interrogationibus: Credis in Deum &c.* Tum vero sequitur: *Deinde per singulas vices mergis eum tertio in aqua*. Similia leguntur in multis aliis Ritualibus a Martene descriptis citato Articulo 18. ubi varios ad conferendum Baptismum Ordines tum veteres, tum recentiores refert; ex quibus & illud addiscimus, in parvulorum Baptismo ad interrogationes de Fide consuevisse Patrinos respondere.

IX. Cæterum puellarum, feminarumque Baptismati præsentes adstitisse Diaconissas, quæ baptizandis, quomodo respondendum esset interroganti, suggerebant, docet nos plane Canon XII. Concilii IV. Carthaginiensis anni CCCXCVIII. qui ita habet: *Viduæ, vel Sanctimoniales, quæ ad ministerium baptizandarum mulierum eliguntur, tam instructæ sint ad officium, ut possint apto, & sano sermone docere imperitas, & rusticas mulieres tempore, quo baptizandæ sunt, qualiter baptizatori interrogatæ respondeant*. Atque hic nota, Viduas, vel Sanctimoniales, quæ etiam Diaconissæ dicebantur, de quibus, sicut & de earum variis muniis diximus nos non uno in loco Commentariorum nostrorum ad Concilia Oecumenica, & ad Romanum Pontificale, adhibitas olim fuisse

fuisse tam pro Baptismo feminis subministrando, quam pro erudiendis in Fide, & moribus rusticis mulieribus, atque imperitis. Nudæ mulieres, & puellæ, in Baptisterium cum descenderent, interposito pensili ante oculos velo, Ministrorum pudori utcumque consultum est; adhibita tamen quavis cautione, vix fieri poterat, quin eorundem Ministrorum conspectum aliquid læderet.

X. Notandum præterea & illud circa ipsas Fidei interrogationes, fieri illas, sicut & abrenunciationem Satanæ, de qua superius diximus in Commentario ad §. 13. debuisse lingua materna, seu vernacula, uti mandant S. Bonifacii Moguntini Archiepiscopi Statuta, quæ extant Tomo 9. Spicilegii Dacheriani n. 27. ubi sic edicitur: *Nullus sit Presbyter, qui in ipsa lingua, qua nati sunt, baptizandos, abrenuntiationes, vel confessiones, aperte interrogare non studeat; ut intelligant, quibus renuntiant, vel quæ confitentur; & qui taliter agere dedignantur, secedant a Parochia.*

§. XVII.

Subinde expresso nomine baptizandi, Sacerdos dicit: N. *vis baptizari?* Patrinus respondet: *Volo*.

§. XVIII.

Tunc Patrino, vel Matrinæ, vel utroque, si ambo admittantur, infantem tenente, Sacerdos vasculo, seu urceolo accipit aquam baptismalem, & de ea ter fundit super caput infantis in modum Crucis, & simul verba proferens semel tantum, distincte, & attente dicit: *N. Ego te baptizo in Nomine Patris* ✠, fundat primo, *& Filii* ✠, fundat secundo, *& Spiritus* ✠ *Sancti*, fundat tertio.

COMMENTARIUS.

I. PEracta Fidei professione, de qua fuse jam disserui in Commentario superiori, ex præscripto veterum, recentiorumque Ritualium, quibus merito consentit noster §. interrogatus mox baptizandus, num velit baptizari, pro eoque, si infans sit ille, qui Baptismum est suscepturus, respondet Patrinus, *Volo*. Patrinorum quippe, quos, ut suo loco adnotavimus, Scriptores antiqui, ac Rituales Codices appellant Susceptores, Sponsores, Fidejussores, Compatres, Patres Spirituales, Offerentesque, instituendorum causa præsertim fuit, ut baptizandos Episcopo offerrent, eosdem de rebus necessariis instruerent, Fidem pro eis profiterentur, abrenunciationem sponderent, idque maxime erga infantes præstarent, ut ex S. Joanne Chrysostomo addiscimus, qui in Psalmum XIV. ita inquit: *Statim Sacerdos exigit ab infirma ætate pacta conventa, & minoris ætatis Fidejussorem Susceptorem interrogat.*

II. Porro autem quod invito, penitusque contradicenti administrari Baptismus non possit, ideo ex præscripto nostri §. XVII. *expresso nomine baptizandi Sacerdos dicit*, baptizando scilicet, *N. vis baptizari?* Atque id est, quod recentia non modo, sed & antiqua Ritualia præscribunt, ut nempe etiam in infantum Baptismo fiat hujusmodi interrogatio, *Vis baptizari?* Ita plane docent ms. Codex S. Remigii Remensis annorum M. ms. Liber Sacramentorum Monasterii Moisacensis, postea Bibliothecæ Colbertinæ, annorum circiter CM. Gemmeticensis, annorum DCCC. Pontificalis Codex Ecclesiæ Apamiensis, annorum circiter DC. & alii passim recentes Libri Rituales. Ceterum ex antiquo Rituali Ecclesiæ Lemovicensis, *Presbyter, quæsito pueri nomine, dicit:* Quid petis? ℟. *Patrini?* Baptismum. *Presbyter subjungit:* Vis baptizari in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti? ℟. Volo. Ex vetustissimo autem Missali Gallicano a Cardinali Thomasio edito baptizandi voluntas a Sacerdote sic explorabatur: *Baptizo te?* Respondebat ille: *Baptiza.* Si quis autem hic roget, cur, cum Baptismum administrare oportet, quærit Sacerdos ab eo, qui baptizandus est, num baptizari velit? rationem plane docet Tridentini Concilii Catechismus, par. 2. *De Baptismi Sacramento*, n. 71. ubi sic inquit: *Quemadmodum enim homo sua voluntate serpenti obediens, merito damnatus est; ita Dominus neminem in suorum numerum, nisi voluntarium militem adscribi voluit, ut divinis jussis sponte obtemperans, æternam salutem consequatur.*

III. Responso per Patrinum, *Volo*, tunc, ut ait noster §. XVIII. *Patrino, vel Matrina, vel utroque, si ambo admittantur, infantem tenente, Sacerdos vasculo, seu urceolo accipit aquam baptismalem, & de ea ter fundit super caput infantis in modum Crucis &c.* Ubi per modum effusionis, de quo late suo loco diximus, Baptismus administratur, *ne manus, sed vas, quod ob eam causam paratum in Fonte Batismali, ejusve Ciborio asservari debet, adhibeatur*, statuit jam S. Carolus in Concilio Mediolanensi Provinciali IV. Constitutionum Parte II. Capite, *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*. Esse autem antiquum ritum, ut in hujusmodi Baptismo, vas, seu urceus, cochlear, aliudve simile instrumentum adhibeatur, dictum etiam a nobis non uno in loco superius fuit. Ter autem fundendam aquam eo instrumento super caput infantis in modum Crucis, ab ipsoque Ministro simul verba formæ proferenda semel tantum, distincte, & attente, *N. ego te baptizo in Nomine Patris* ✠ *&c.* præscribunt plane Libri omnes Rituales veteres æque, atque recentiores; tametsi in quibusdam nonnulla ei formæ adjuncta sint verba, quæ illius substantiæ minime obsunt.

IV. Ergo in Missali Gothico Gallicano a Cardinale Thomasio edito hæc extat forma Baptismi: *Baptizo te ill. in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti in remissionem peccatorum, ut habeas vitam æternam. Amen.* In veteri autem alio Galli-

licano Missali ab eodem Cardinali vulgato: *Baptizo te credentem in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ut habeas vitam æternam in sæcula sæculorum*. In antiquo Sacramentario Gallicano, quod ex ms. Bombiensi annorum MC. vulgavit Mabilonius Tomo I. Musei Italici, pag. 324. *Baptizo te in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, unam habentem substantiam, ut habeas vitam æternam, partem cum Sanctis*. Verba illa, *in remissionem peccatorum*; & alia, *ut habeas vitam*, sive dictio illa, *Amen* in fine formæ leguntur quidem in multis Ritualibus, quæ videri possunt apud Martene Lib. I. Cap. I. Articulo 18. ubi varios Ordines ad conferendum Baptismum recenset; ex quibus etiam addiscimus, administrari olim consuevisse passim Baptismum per immersionem, trinam scilicet, ac eo prorsus ritu, quem noster §. præscribit: *Baptizat eum*, inquit ms. Codex antiquus Gellonensis, *sub trinam mersionem, tantum Sanctam Trinitatem semel invocans, ita dicendo*. Baptizo te in Nomine Patris, *& mergit semel*. Et Filii, *& mergit iterum*. Et Spiritus Sancti, *& mergit tertio, aut conca perfundit*. Conca ista forte vas erat, quod adhibebatur in Baptismo per effusionem, ubi scilicet deesset aqua ad mersionem necessaria, vel immineret ex immersione periculum baptizando infanti, sive alias ob causas, quas memorat Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni 1374. Tit. IV. Cap. V. §. *Idem dicimus*.

V. Quicquid de ea re sit, ritui ex Codice Gellonensi descripto consentiunt quidem multi alii prisci Rituales Codices a prædicto Martene allati, in quibus quidem nulla mentio fit faciendæ immersionis in modum Crucis, quem tamen ritum præscriptum reperio in Baptismo per effusionem ex antiquo Rituali Ecclesiæ Lemovicensis, ubi ita lego: *Dicit Presbyter puero*, Et ego baptizo te in Nomine ✠ Patris, *infundendo simul aquam super caput ejus*. Et ✠ Filii, *simul*. Et Spiritus ✠ Sancti. Amen, *simul & tertio*. Porro in Rituali Ambrosiano jussu Cęsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis in Ordine Baptismi parvulorum, ritus etiam ipse statuitur, ut ter fiat immersio in modum Crucis: *Deinde Parochus infantem supinum, a Patrino sublatum utraque manu excipit, ita ut dextera capiti ejus propior sit; tum ter occiput mergit in aqua in Crucis formam; & mergendo, si certum scit, illum non esse baptizatum, explicate profert*: N. Ego te baptizo in Nomine Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus ✠ Sancti, Amen. Idem habemus ex Rituali Cadomi anno Christi 1614. edito, Titulo, qui inscriptus est, *Modus baptizandi secundum Ecclesiam Romanam*, ubi sic inquit: *Baptizet Sacerdos infantem sub trina immersione Sanctam Trinitatem semel invocans, & dicens*: Et ego te baptizo in Nomine Patris ✠, *& mergat semel*. Et Fi ✠ lii, *& mergat iterum*. Et Spiritus ✠ Sancti, *& mergat tertio*.

VI. Plura de Baptismi forma, sicut & de duplici modo baptizandi per immersionem, vel effusionem; supra suis locis tradidi, sed non censui omittendum hoc loco, quod docet S. Thomas circa mutationem in ipsam legitimam Baptismi formam in §. nostro præscriptam, quæ invalidum reddit Baptismum. Sic enim ille in Libri IV. Sententiarum, Distinctionem 3. Articulo II. Quæstione 3. in Corpore: *Si subtrahatur aliquod, quod sit de essentia formæ, certum est, quod non est Baptismus; & ille, qui baptizat, graviter peccat: quia apud omnes invocatio Trinitatis est de essentia formæ; ideo hoc nullo modo subtrahi potest. Sed quidam dicunt, quod expressio actus non est de substantia formæ; unde si subtrahatur, facta sola Trinitatis invocatione, erit Baptismus. Sed contra hoc est Decretalis Alexandri Papę III. quod siquis puerum in aqua merserit, dicendo*: In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, *si non dicat*, Ego te baptizo, *non est puer baptizatus, oportet enim, quod per formam virtus Trinitatis invocatæ ad materiam propositam determinetur, quod fit in expressione actus. Similiter expressio personæ baptizatæ est de substantia formæ; quia per eam determinatur actus ad hunc Baptismum; & ideo si subtrahatur, non erit Baptismus. Sed expressio personæ baptizantis dicitur, quod non est de forma quantum ad necessitatem Sacramenti, sed ex institutione Ecclesiæ, ut intentio magis feratur ad actum illum, & ideo, si omittatur, erit Baptismus, sed peccat omittens*. Porro ex Sacerdotali Romano Venetiis edito anno 1567. Parte I. Tractatu I. Cap. *Quæ sit forma Baptismi &c.* illud addiscimus, quod dictio *Amen*, in fine formæ, *ubi consuevit dici, nullo modo debet prætermitti; si tamen prætermittatur, est Baptismus; tamen omittens peccat*.

VII. Sed omissis variis Quæstionibus, quæ circa formam Baptismi a Theologis discuti solent, notandum summopere, quod ait hic noster §. 18. ut nimirum quum Baptismi Minister aquam ter super caput infantis in modum Crucis effundit, *simul* verba proferat, *semel tantum, distincte*, & *attente*. Adverbium *simul* illud plane significat, ut nulla fiat in ipsa forma interruptio, dum aqua effunditur. nam, ut citans Sanctum Thomam docet Sylvester, verbo *Baptismus* I. num. 5. si ita sit, ut intercipiat intentionem baptizantis, non valet Baptismus; sicut si dicatur *in Nomine Patris*, & interposita longa fabula diceretur, *& Filii &c.* Si autem fuerit parva, ut puta verbi non corrumpentis formam, veluti dicendo, *in Nomine Patris Omnipotentis*; aut interruptio silentii, vel tussis, aut hujusmodi, quod intentionem non discontinuet, validus erit Baptismus. Et idem est, si incœpta forma, dicat, *taceatis*, vel hujusmodi. Atque hæc est communis Theologorum, & aliquorum Ritualium sententia, quæ confirmari etiam potest ex Concilio Provinciali VI. Beneventano anni 1374. Tit. IV. Cap. 3. ubi diserte ait, quod Baptismi validitati *mora naturalis, & compendiosa, puta tussiendo, respirando, vel screando non obest*; itemque ex Sacerdotali Romano Venetiis edito anno 1567. Parte I. Tractatu I. Cap. IV. *Si vero pauca distantia sit, ut si diceret adstantibus*, tacete, *vel excrearet, aut spueret, est verus Baptismus*.

VIII. Explicandum nunc illud, quod subdit noster §. mandat quippe, & opportune quidem, ut *semel tantum* Minister scilicet Baptismi verba formæ proferat. Facile enim imperitus quispiam in trina illa aquæ baptismalis effusione super caput infantis, quam §. noster præscribit, ter etiam formam pronunciare potuisset; atque in hunc errorem inciderant olim Ecclesiæ Hispanicæ, quæ, ut notat Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo XIV. num. XIV. formam ter, hoc est ad singulas tinctiones semel re-

repetebant, in quas ea de re vehementius excandescit Alcuinus in Epistola sua 181. ad Paulinum Patriarcham, de qua jam nos etiam mentionem fecimus.

§. XIX.

Ubi autem est consuetudo baptizandi per immersionem, Sacerdos accipit infantem, & advertens, ne lædatur, caute immergit, & trina mersione baptizat, & semel tantum dicit: *N. Ego te baptizo in Nomine Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus ✠ Sancti.*

COMMENTARIUS.

I. Tribus modis conferri posse Baptismum, & quidem juxta probatam Ecclesiæ disciplinam, per immersionem scilicet, effusionem, & aspersionem, jam dictum a nobis superius fuit, docetque inter alios S. Thomas, Parte 3. Quæstione 62. Articulo VII. in Corpore, sic inquiens: *Aqua sumitur in Sacramento Baptismi ad usum ablutionis corporalis, per quam significatur interim ablutio peccatorum; ablutio autem fieri potest per aquam, non solum per modum immersionis, sed etiam per modum aspersionis, vel effusionis; & ideo quamvis tutius sit baptizare per modum immersionis, quia hoc habet communior usus; potest tamen fieri Batismus per modum aspersionis, vel etiam per modum effusionis secundum illud Ezechielis* 3. Effundam super vos aquam mundam. *Sicut Beatus Laurentius legitur baptizasse, cum ab eo in craticula superposito se baptizari Sanctus Romanus petiisset. Et hoc præcipue propter necessitatem, vel quia est multitudo baptizandorum, ut patet* Actorum II. *ubi dicitur, Quod crediderunt una die tria millia, & alia die quinque millia. Quandoque autem potest imminere necessitas propter paucitatem aquæ, vel propter debilitatem Ministri.*

II. Porro si Libros Rituales consulamus, constat plane ex omnibus, quos vidi, vidi autem complures, dari Baptismum per immersionem, si forte unum excipias, quem citat Martene Lib. I. Cap. I. Articulo 14. num. VI. Cenomanensem ad usum Ecclesiæ S. Mariæ Magdalenæ Bellilocensis exaratum, cujus caracter CCC. annos vix superare videtur. In eo siquidem hæc leguntur: *Tunc Sacerdos accipiat aquam in balchino, & integret nomen infantis, & mittat ter super caput ejus, dicendo: N. si tu non fuisti baptizatus, Ego baptizo te in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen*. In Concilio Ravennatensi anni 1311. utraque, & immersio, & superfusio ad arbitrium Ministri proponitur. Quicquid sit de tempore, quo invalere cœperit effusionis usus in Baptismi administratione, invaluit quidem propter necessitatem, ut docet S. Thomas, cui consensit inter alia Concilium Provinciale VI. Beneventanum anno Christi 1374. Tit. IV. cap. V. ubi Baptismum per immersionem retinens, ita tamen statuit: *Si autem tanta copia de aqua haberi non potest, ut infans in ea totaliter immergi possit; vel forte similiter mergi timeatur, ob fragilitatem pueri, quod ex totali immersione mortem posset incurrere; vel propter imbecillitatem Sacerdotis non potentis sustentare infantem; vel propter consuetudinem Ecclesiæ, quæ hoc patitur, cum scutella, vel scypho, vel alio vase, quantitas aquæ super caput infantis effundatur a baptizante, & effundendo dicat baptizans:* Ego te baptizo in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen; *& erit infans baptizatus.*

III. Ex recitato hactenus loco jam illud addiscimus, viguisse Seculo XIV. eam in aliquibus Ecclesiis consuetudinem, baptizandi per effusionem, etiam ubi per immersionem conferri potuisset Baptismus. Sicut autem Ecclesia eam consuetudinem tunc minime improbavit, ita nec hodie istam, ubi scilicet vigeat, uti patet ex nostro §. ex cujus præscripto *Sacerdos accipit infantem, & advertens, ne lædatur, caute immergit, & semel tantum, dicit:* N. Ego te baptizo in Nomine Patris ✠, &c. Atque hic ritus servatur hodie in Ecclesia Mediolanensi ex Rituali Ambrosiano jussu Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis edito, atque ex Instructionibus S. Caroli, *De Baptismi administratione*, in Ordine Baptismi parvulorum, ubi etiam edicitur, ut trina fiat immersio in modum Crucis: *Deinde Parochus infantem supinum a Patrino sublatum utraque manu excipit, ita ut dextera capiti ejus propior sit; tum ter occiput mergit in aqua in Crucis formam, & mergendo, si certe scit, illum non esse baptizatum, explicate profert:* N. Ego te baptizo &c. Atque hunc ritum baptizandi per immersionem servavit Benedictus XIII. tum Beneventi, ubi diu Archiepiscopus fuit, tum Romæ etiam factus Pontifex Maximus, ubi innumeros pene baptizavit.

§. XX.

Mox Patrinus, vel Matrina, vel uterque simul infantem de Sacro Fonte levant, suscipientes illum de manu Sacerdotis.

COMMENTARIUS.

I. Perspicua sunt, quæ in hoc statuuntur §. nihilque est, quod in ipsum dicamus, nisi quod præscripsit laudatum superius Rituale Ambrosianum, sic inquiens: *Compater autem postremo manum infanti supponit, atque ita tenet, ut Orientem spectet*. Atque hoc est vestigium quoddam antiquissimi Ecclesiæ instituti. quod enim Oriens fons velut quidam luminis ha-

haberetur, atque Occidens esset hieroglyphicum tenebrarum, inde etiam ea vetus fuit in Ecclesia observatio, ut Baptismate initiandi, diabolo prius renuntiaturi, Occidentem versus statuerentur, sicque positi tertio illa renunciantium verba proferrent: iidemque postea Christum Dominum confessuri, ad Orientem conversi, totidem vicibus facerent; quod testantur S. Dionysius Areopagita, sive ejus nomine Auctor Operis, *De Ecclesiastica Hierarchia*, Lib. II. Parte II. Cap. II. & S. Cyrillus Hierosolymitanus, Catechesi I. Vide Baronium ad annum Christi LVIII. & Stephanum Duranti, Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, Cap. 3. num. 3. & 4. ubi fuse enarrat ritum construendi Templa ad Orientem, rationemque ex Patribus tradit, cur prisci Christiani, cum publice orarent, ad Orientem aspicerent. Ceterum quod ait hic noster §. ut peracto scilicet Baptismo per immersionem, Sacerdos infantem Patrino, vel Matrinæ, vel utrique simul suscipiendum tradat, eo plane spectat, quod mox eum Sacerdos debet in vertice capitis sacro Chrismate inungere, ut dicetur infra in §. 22.

§. XXI.

Si vero dubitatur, an infans fuerit baptizatus, utatur hac forma: *N. si non es baptizatus, ego te baptizo in Nomine Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus ✠ Sancti.*

COMMENTARIUS.

I. Tametsi de Baptismo sub conditione administrando, ubi scilicet dubitatur, an infans fuerit baptizatus, jam supra non uno in loco dixerimus, quia tamen de eo iterum dicendi nobis in præsenti §. se præbet occasio, ideo iterum in hoc Commentario de eodem argumento nonnulla dicemus. Ergo si veterem disciplinam inspiciamus, ii profecto, de quibus dubitatur, an essent baptizati, incunctanter baptizabantur, uti ex Canone VI. Concilii V. Carthaginensis anni 398. addiscimus: *Placuit de infantibus, quoties non inveniuntur certissimi testes, qui eos baptizatos esse sine dubitatione testentur, neque ipsi sunt per ætatem idonei de traditis sibi Sacramentis respondere, absque ullo scrupulo eos esse baptizandos, ne ista trepidatio eos faciat Sacramentorum purgatione privari.* In hoc Canone, quem memorati Concilii Patres consulti a Legatis Maurorum, qui multos tales a barbaris redimebant, ediderunt, jam illud in primis notandum est; expresse decerni, illos absolute, & absque ulla conditione salutari lavacro abluendos. Eandem disciplinam docuerunt jam passim Patres, & aliæ Synodi sequioris ævi, cui inhærens Gregorius Papa II. in Epistola 13. ad interrogata Bonifacii, ita respondit: *De parvulis vero, qui a parentibus subtracti sunt, & an baptizati sint, an non, ignorant, quia interrogasti: hos ut baptizare debeas secundum Patrum traditionem, si non fuerit, qui testificetur, ratio poscit.* Neque enim simpliciter baptizandos asserit Gregorius, sed secundum Patrum traditionem. Eandem etiam fuisse Orientalis Ecclesiæ praxim, constat plane ex Can. 84. Concilii Trullani, in quem videri potest noster Commentarius Tomo II. nostrorum Commentariorum in Concilia Oecumenica.

II. Legitur passim in Conciliis, & apud Sacros Scriptores, quam facilis esset olim Ecclesia, tum Latina, tum Græca, ad Baptismum denuo eos excipere, & quidem absolute, de quibus dubium esset, an revera baptizati essent; eamque disciplinam confirmavit Alexander Papa III. in Capite II. *De Baptismo*, ubi tamen mandat, hanc in hujusmodi dubie baptizatis cautelam esse adhibendam; ut nimirum ea conditio adhibeatur: *Si baptizatus es, non te baptizo; sed si nondum baptizatus es, ego te baptizo &c.* Errant qui ipsum Pontificem existimant primum hujus cautelæ Auctorem, longeque hallucinati sunt, qui hujusmodi formas conditionatas a Scholasticis Theologis fuisse adinventas ajunt. Longe enim ante Scholasticos, & certe longe ante annum Christi millesimum, ejus clausulæ meminit Isaac Longoniensis Episcopus Titulo XI. Canone 17. ubi ita habet. *De quibus dubium est, utrum sint baptizati, an non, omnimodis absque ullo scrupulo baptizentur, his tamen verbis præmissis: Non te rebaptizo; sed si nondum baptizatus es, baptizo te in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*; qui Canon excerptus est ex Libro 6. Capitularium Regum Francorum, cap. 184.

III. Quamquam vero post editum illud ab Alexandro III. Papa Decretum, generaliter ea forma sub coditione invaluit, & præsertim postquam intravit in Theologiam Scholasticam, atque in Decretales Gregorii IX. relatum fuit, fatendum nihilominus est, non statim fuisse ab omnibus Ecclesiis acceptum. Quod enim post ipsum Alexandrum III. ea disciplina simpliciter, & absolute baptizandi dubie baptizatos, superstes adhuc fuerit in Anglia, docet nos Concilium Eboracense anno 1195. celebratum, Canone IV. *Ubi autem puer, cujus Baptisma ignoratur, repertur expositus, sive cum sale, sive sine sale reperiatur, baptizetur. Cum non intelligatur iteratum, quod nescitur fuisse collatum.* Idem statuit Londinensis Synodus habita anno MCC. Can. 3. *De Baptismate, vel Confirmatione, si dubitetur, Sacrorum Canonum Statuta sequentes, statuimus, ut conferatur; quia non dicitur iteratum, quod non scitur fuisse collatum.* Nulla in his Concilis mentio illlius cautelæ ab Alexandro III. præscriptæ, tametsi post ipsum Concilium ea Concilia habita fuerint. Viget autem, hodieque passim a Ritualibus, & a Theologis præcipitur, probaturque modus ille baptizandi dubie baptizatos, licet a Morino, & a quibusdam aliis Auctoribus, veluti supervacaneus improbetur. Sed hæc horum opinio potius improbanda, ac penitus cotemnenda. peccaret enim, qui omissa ea cautione, quam & Summi Pontifices, & Ritualia, ac præsertim Romanum, & universalis Ecclesiæ consuetudo præscribunt, dubie baptizatos sacro lavacro ablueret.

§. XXII.

§. XXII.

Deinde intingit pollicem in sacro Chrismate, & ungit infantem in summitate capitis in modum Crucis, dicens: *Deus Omnipotens Pater Domini nostri Jesu Christi, qui te regeneravit ex aqua, & Spiritu Sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum* (hic inungit) *ipse te liniat Chrismate salutis* ✠ *in eodem Christo Jesu Domino nostro in vitam æternam*. ℟. *Amen*. Sacerdos: *Pax tibi*. ℟. *Et cum spiritu tuo*.

COMMENTARIUS.

I. FRequens occurrit apud veteres Scriptores, & in antiquis Sacramentorum Codicibus mentio unctionis verticalis ex Chrismate a Presbytero factæ in Baptismo, utpote quam ex vetusta traditione inter alios memorat, commendatque Innocentius Papa I. in Epistola sua ad Decentium Eugubinum Episcopum, cap. 3. his verbis: *Presbyteris, sive extra Episcopum, sive præsente Episcopo, baptizant, Chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab Episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem Oleo signare, quod solis debetur Episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum*. Unctio, quæ fit cum Chrismate in fronte ab Episcopo, spectat ad Sacramentum Confirmationis, de quo, sicut & de ejus ritibus, late jam disseruimus Tomo I. Romani Pontificalis in Commentariis ad Titulum I. quæ autem in summo capitis vertice fit abluto jam sacro lavacro, ad Baptismi Ministrum, Parochum scilicet, Sacerdotemve alium de illius licentia, qui etiam, ut inquit S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi 4. Capite, *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*, cavere debet, *ne ad infantem baptizandum alio Chrismate utatur, quam eo, quod illo ipso anno consecratum est, ut veteri Canone cautum est*.

II. Ejusdem verticalis unctionis, qua scilicet Sacerdos summum baptizati verticem Chrismate perungit, meminere etiam S. Ambrosius, seu quivis alius, Libro 3. *De Sacramentis*, cap. I. S. Isidorus Hispalensis Episcopus, Lib. II. *De Officiis Ecclesiasticis*, cap. 25. & 26. Venantius Fortunatus Lib. 5. Carmine 4. Jesse Ambianensis, Leidradus Lugdunensis, Theodulphus Aurelianensis Episcopi, in suis De Baptismo Tractatibus, aliique complures. Ejus institutionem S. Sylvestro Papæ adscribere solent. ipse enim, *& hoc constituit, ut baptizatum liniat Presbyter Chrismate levatum de aqua propter occasionem transitus mortis*, ut scribit Auctor Libri Pontificalis in Vita ejusdem Sylvestri; eique consentiunt Amalarius Libro I. *De Ecclesiasticis Officiis*, cap. 27. Walfridus in Libro, *De rebus Ecclesiasticis*, cap. 26. Rabanus Lib. I. *De institutione Clericorum*, capite 8. Hugo Victorinus Lib. II. *De Sacramentis*, Parte 7. cap. 3. Rupertus Abbas Tuitiensis Lib. 5. *De Divinis Officiis*, capite 16. & alii. Ex quibus merito infert Menardus in Notis ad Librum Sacramentorum S. Gregorii Papæ, priscos Scriptores Sylvestro superiores, ubi de unctione, seu Chrismatione loquuti sunt, intelligendos esse de Confirmationis Sacramento; & quia Græci carent verticali unctione in Baptismo, eorum Patres antiquos, quum de unctione Chrismatis agunt, de illa, quæ fit in fronte ab Episcopo, esse interpretandos.

III. Circa hanc unctionem duo jam scitu digna adnotavit Martene, Lib. I. cap. I. Articulo 15. num. 3. & 4. Primum est, non ab ipso Baptismatis Ministro, sed ab alio Presbytero peractam fuisse eam Chrismatis unctionem in baptizato: *Postquam Pontifex baptizaverit, vel quibus jusserit ipse, levant ipsos infantes in manibus, & offerunt uni de Presbyteris, ipse vero facit Crucem de Chrismate cum pollice in vertice eorum, dicens: Deus Omnipotens &c.* Verba sunt antiqui Auctoris, *De Divinis Officiis*, sub nomine Alcuini, cap. 19. Ratio autem ejus ritus fuit, quod propter baptizandorum multitudinem unus & idem, & tingendis & liniendis omnibus satisfacere non posset. Alterum vero notatu dignum est illud, ex institutione S. Sylvestri eam Chrismatis unctionem ad solos Presbyteros, non vero ad Diaconos, spectare. Unde in Concilio I. Toletano anni 400. Can. xx. statutum est, *Diaconum non chrismare, sed Presbyterum absente Episcopo, præsente vero, si ab ipso fuerit præceptum*. In Galliis autem usum alium obtinuisse, idque Diaconis permissum fuisse, colligitur ex Concilio Vasensi anni 442. Canone III. quo decernitur, ut singulis annis Presbyteri, vel Ministri, idest Diaconi, non vero ipsis inferiores gradu, aut ordine, a propriis Episcopis Chrisma petant appropinquante Festivitate Paschali, quia, inquit, *Optimum est, ut ipse suscipiat, qui in tradendo usurus est*. Unde & in Concilio I. Arausicano anni 441. Can. II. decretum fuit, *ut nullus Ministrorum, qui baptizandi recipit officium, sine Chrismate usquam debeat progredi*. Ex Constitutionibus tandem Apostolorum, quæ S. Clementi Papæ tribui solent, Lib. 3. cap. xv. dicitur, quod, *cum primum illuminantur*, idest baptizantur, *mulieres, Diaconus ungit frontem ipsarum, & deinde Diaconissa ipsas abstergit*.

IV. Quicquid autem sit de hoc ritu, ex omnibus certe Sacramentorum Libris antiquis, Sacerdos qui baptizat, baptizati verticem, non frontem, Chrismate in modum Crucis inungit, dicitque interim eam verborum formulam, *Deus Omnipotens &c.* in §. nostro descriptam, licet paucis immutatis. Hæc sane constant ex veteri Missali Gallicano a Cardinali Thomasio edito, ubi ita legitur: *Deus Pater Domini nostri Jesu Christi, qui te regeneravit ex aqua, & Spiritu Sancto, quique tibi dedit remissionem peccatorum; ipse te linit Chrismate suo sancto, ut habeas vitam æternam in sæcula sæculorum*. Variat nonnihil formula, quæ extat in antiquo Sacramentario Gallicano, quod ex ms. Bobiensi annorum 1100. vulgavit Mabillonius Tomo I. Musei Italici: *Deus Pater Domini nostri Jesu Christi, qui te regeneravit per aquam, & Spiritum Sanctum, qui-*

quæ tibi dedit remissionem peccatorum per lavacrum regenerationis, & Sanguinem ✠ ipse te liniat Chrismate suo Sancto in vitam æternam. Ex Libro Sacramentorum Gelasii Papæ a laudato Cardinale Thomasio edito, annorum M. *infans signatur a Presbytero in cerebro de Chrismate his verbis*: Deus Omnipotens Pater Domini nostri &c. ut est in prima formula superius descripta. Similia leguntur in aliis Sacramentorum Libris a Martene editis Lib. 1. cap. 1. Articulo 18. inter quos duo Gellonenses illud plane mandant, ut Presbyter *faciens Crucem de Chrisma cum pollice in vertice baptizati dicat, Deus Omnipotens Pater Domini nostri &c.*

V. Porro ex ms. Pontificali insignis Ecclesiæ Apamiensis in Syria, annorum circiter 600. præscriptum est, ut baptizato a Sacerdote infante, *statim suscipiat eum Patrinus, qui primus obtulerat eum, de manu Baptistæ, & offerat Sacerdoti, vel Episcopo, qui cum pollice dextro faciat Crucem de Chrismate in vertice infantis, dicens: Pax tecum. ℞. Et cum spiritu tuo.* Tum vero sequitur: *Deus Omnipotens &c.* Atque ecce hic verba illa, *Pax tecum*, cum responsione, *Et cum spiritu tuo*, prædictæ Orationi præmissa, cum alias ex nostro §. dicenda sint Oratione absoluta. Sed nec omittendum antiquum Rituale Ecclesiæ Lemovicensis, ex cujus præscripto, *dicit Presbyter*, Oremus, Deus Omnipotens &c. *Et Oratione dicta, chrismetur puer in vertice in modum Crucis cum pollice, & postea Presbyter imponit puero vestem &c.* Ex Rituali tandem Ambrosiano jussu Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis edito, *baptizato infante, Sacerdos intingit pollicem in Chrismate, & profert Orationem sequentem, & dum dicit.* Ipse te liniat &c. *ungit verticem infantis in forma Crucis. ℣. Dominus vobiscum. ℞. Et cum spiritu tuo.* Oratio. *Deus Omnipotens Pater Domini nostri Jesu Christi &c.* Ceterum si excipias Pontificale prædictum Apamiense, jam in nullo alio Rituali antiquo, reperi verba illa, *Pax tecum &c.* dicenda post memoratam Orationem, ut mandat noster §.

VI. Explicandum superest, cur baptizatus Chrismate in capitis vertice perungatur, & primo quidem ex Canone 87. De consecratione, Distinctione IV. desumpto ex Rabano Lib. I. *De institutione Clericorum*, cap. 27. 11. ubi sic inquit: *Postquam ascendit baptizatus de Fonte, statim signatur a Presbytero in cerebro cum sacro Chrismate, sequente similiter Oratione, ut Christi Regni particeps fiat, & a Christo Christianus possit vocari.* Secundo ex Magno Senonensis Ecclesiæ Archiepiscopo in Libello, *De Mysterio Baptismatis*, jussu Caroli Magni edito, ubi hæc habet: *Tunc demum sacro Chrismate caput perungitur, ut in Regno, & Sacerdotio Ecclesiæ delibuti, & Christi Nominis accipiant gratiam, & ejus membra, qui eos redemit, & eorum caput est, effici valeant.* Similia habet Tridentini Concilii Catechismus Parte II. *de Baptismi Sacramento*, num. 72. his verbis. *Jam postquam Baptismus absolutus est, Sacerdos summum baptizati verticem Chrismate perungit, ut intelligat, se ab eo die Christo Capiti tanquam membrum conjunctum esse, atque ejus Corpori insitum, & ea re Christianum a Christo, Christum vero a Chrismate appellari.* Idem docet totidem verbis S. Carolus in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, cap. *De ceremoniis, quæ, peracto Baptismo, servantur.*

VII. Censui tandem in calce hujus Commentarii adnotare antiquum ritum jam alias obsoletum, lavandi scilicet baptizatis, post inunctum eorum verticem sacro Chrismate, pedes cum certis precibus, quæ leguntur in pervetustis quibusdam Sacramentorum Libris, ac præsertim in Missali Gothico Gallicano a Cardinale Thomasio edito, & in alio quoque veteri Gallicano Missali ab eodem vulgato, in quorum primo sic legitur: *Dum pedes eis lavas, dicis: Ego tibi lavo pedes. Sicut Dominus noster Jesus Christus fecit Discipulis suis, tu facias hospitibus, & peregrinis, ut habeas vitam æternam.* Variat nonnihil formula, quæ ad lavandum pedes in altero Missali habetur, & quæ est hujusmodi: *Dominus, & Salvator noster Jesus Christus Apostolis suis pedes lavit. Ego tibi pedes lavo, ut & tu facias hospitibus, & peregrinis, qui ad te venerint; hoc si feceris, habebis vitam æternam in sæcula sæculorum, Amen.* Extat hic idem ritus in antiquo Sacramentario Gallicano ex ms. Bobiensi Codice annorum 1100. a Mabillonio publici juris facto, Tomo 1. Musei Italici, in quo tamen non jam statim post Chrismatis unctionem, ut in allegatis mox Codicibus, sed post datam candidam baptizatis vestem, de qua dicemus in Commentario sequenti, hæc legitur ad lavandos pedes formula: *Ego tibi lavo pedes; sicut Dominus noster Jesus Christus fecit Discipulis suis, ita tu facias hospitibus, & peregrinis. Dominus noster Jesus Christus de linteo, quo erat præcinctus, tersit pedes Discipulorum suorum; & ego facio tibi; tu facies peregrinis, hospitibus, & pauperibus.* Atque huc respicere videtur S. Cæsarius in Sermone CCLVII. Appendicis novæ editionis Operum S. Augustini, ubi inter minora peccata recenset, *quod secundum promissionem nostram in Baptismo, hospitibus pedes lavare neglexerimus.*

VIII. Pedum lotionem in Baptismo jam non modo in Ecclesia Gallicana, ut ex citatis Sacramentorum Libris ostendimus, verum etiam in Mediolanensi Ecclesia servatam fuisse, testis est S. Ambrosius Mediolanensium Episcopus in Libro, *De Mysteriis*, Cap. VI. & Lib. 3. *De Sacramentis*, cap. 1. ubi etiam docet, Romanam Ecclesiam non habere hanc consuetudinem, *ut pedes lavet.* In Ecclesia Africana lavabantur quidem baptizandorum pedes Feria V. in Cœna Domini, duobus ante Baptismum diebus, ut innuit S. Augustinus in Epistola 54. novæ editionis ad Januarium, num. 10. *Si autem quæris*, ait, *cur etiam lavandi mos ortus sit? Nihil mihi de hac re cogitanti probabilius occurrit, nisi quia baptizandorum corpora per observationem Quadragesimæ sordidata, cum offensione sensus ad Fontem tractarentur, nisi aliqua die lavarentur. Istum autem diem potius ad hoc electum, quo Cœna Dominica anniversarie celebratur.* Eandem cæremoniam jam longe ante S. Ambros., & S. Augustinum observabat Ecclesia Hispanica, sed ipsam tamen antiquavit Synodus Illiberritana, ubi Can. 48. ita statuit: *Emendari placuit, ut hi, qui baptizantur, ut fieri solebat, nummos in concham non mittant. Neque pedes eorum lavandi sunt a Sacerdotibus, vel Clericis.* Sane putant Mendoza, & Gonzalez in suis Commentariis ad citatum Canonem, vetuisse Illiberritanam Synodum eam pedum lotionem, ut in totum Ecclesiæ Romanæ di-

disciplinam sequeretur, quæ hujusmodi cæremoniam minime fuerat amplexa, teste S. Ambrosio, sive alio Auctore ejus nomine citati Operis, *De Sacramentis*.

IX. Juxta antiquum ritum Ecclesiarum Mediolanensis, & Gallicanæ, uti jam dictum est, non ante, sed post acceptum Baptisma lavabantur pedes; fuitque ritus etiam antiquus, ut postquam semel pedes abluti fuerant adultis, nudis plantis per totas octavas terram contigere religioni ducerent. Hinc S. Augustinus in Epistola 55. novæ editionis, num. 35. *Hoc*, inquit, *nimis doleo, quod multa, quæ in Divinis Libris saluberrime præcepta sunt, minus curantur, & tam multis præsumptionibus sic plena sunt omnia, ut gravius corripiatur, qui per Octavas suas terram nudo pede tetigerit, quam qui mentem vinolentia sepelierit*. Atque hæc satis sint pro hujus ritus notitia, qui, sicut & alii multi conjuncti Baptismo, in desuetudinem abiit.

§. XXIII.

Tum bombacio, aut re simili, abstergit pollicem suum, & locum inunctum, & imponit capiti ejus linteolum candidum loco vestis albæ, dicens: *Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante Tribunal Domini nostri Jesu Christi, ut habeas vitam æternam*. ℟. *Amen*.

COMMENTARIUS.

I. Recte admodum statuit primum hic noster §. ut, postquam Sacerdos sacro Chrismate infantem jam baptizatum in summo ejus capitis vertice inunxit, pollicem suum, & locum inunctum bombacio abstergat, quod scilicet in pelvicula reponat, ut post Baptismum comburatur, & in Sacrarium mittatur, ut de hujusmodi rebus fieri assolet juxta repetitas Ritualium, & Pontificalium Rubricas. Sane illud cautum est ex antiquo Rituali Ecclesiæ Lemovicensis, ut post traditum baptizato ardentem cereum, *Presbyter mundet loca, ubi posuit Chrisma, & oleum, & aquam, & abstergat cum panno albo; vel secundum aliquos, si non mundet dicta loca, præcipiat mulieribus, ne prima tria pueri balnea projiciantur in loco inhonesto, propter reverentiam Sacramenti*. Sed observandum omnino, & quidem propter reverentiam sacris rebus debitam, quod statuit noster §. cui quidem præter alia multa consentit Rituale Ambrosianum.

II. His notatis, ut nunc ad alteram nostri §. partem explicandam descendam, ex communi Ecclesiarum fere omnium ritu, & antiquissimo instituto, baptizati sacro Chrismate inuncti, statim albis vestibus induebantur, Sacerdote interim eisdem dicente eam verborum formulam: *Accipe vestem candidam &c.* in §. descriptam. Ita sane mandant antiquissimum Missale Gothicum Gallicanum a Cardinale Thomasio editum, itemque vetus Sacramentarium pariter Gallicanum, quod ex ms. Bobiensi Codice vulgavit Mabillonius Tomo I. Musei Italici, in quibus tamen ad eam formulam desiderantur verba illa: *Ut habeas vitam æternam*, &, ℟. *Amen*. Ex ms. Gemmeticensi Codice initio Seculi XI. exarato baptizatus infans Chrismate inunctus *vestitur vestibus suis candidis, & mittitur Chrismale super caput ejus, ita dicendo:* Accipe vestem candidam, quam perferas ante Tribunal Christi in vitam æternam, & vivas in sæcula sæculorum, Amen. *Respondet tenens*, Patrinus scilicet, vel Matrina, *Perferam*. Chrismale linteum erat, quo caput baptizati Chrismate inuncti cingebatur, occurritque ea vox passim in antiquis Ritualibus Libris.

III. Ritus induendi baptizatos albis vestibus innumeris pene comprobari posset exemplis, & veterum Patrum tum Latinorum, tum Græcorum testimoniis. Acta S. Genesii Martyris apud Ruinartium ita plane de eo ritu inquiunt: *Cumque Sacramentorum mysteria complessent, & indutus vestibus albis esset, veluti per ludum a militibus raptus &c.* Eusebius quoque Lib. 4. *De Vita Constantini*, capite 62. describens ejus Baptismum, sic ait: *Postquam rite omnia impleta sunt, candidis, ac regiis vestibus lucis instar radiantibus est amictus, & candidissimo in lecto recubuit, nec purpuram contingere amplius voluit*. Longum Patrum agmen, qui ritum ipsum confirmant, afferunt quidem Stephanus Duranti Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, cap. 19. n. 39. & Edmundus Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, cap. I. Articulo 15. n. V. Sed audiendos præ cæteris censeo S. Ambrosium, & S. Augustinum, qui etiam ritum ipsum egregie exponunt. Ille quidem in Libro, *De mysteriis*, cap. 7. sic habet: *Accepisti post hæc*, scilicet post Baptismum, *vestimenta candida, ut esset indicium, quod exueris involucrum peccatorum, & indueris innocentiæ casta velamina*. Augustinus vero in Sermone 223. qui est quintus in vigilia Paschæ, ita inquit: *Infantes isti, quos cernitis exterius dealbatos, interiusque mundatos, qui candore vestium splendorem mentium præfigurant &c.* His adde Tridentini Concilii Catechismum, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, n. LXXIII. ubi sic eundem ritum explicat: *Induit postea Sacerdos baptizatum veste alba, dicens:* Accipe vestem candidam, quam immaculatam perferas ante Tribunal Domini nostri Jesu Christi, ut habeas vitam æternam. *Infantibus vero, qui vestitu non utuntur, iisdem verbis album sudariolum datur. Quo symbolo Sancti Patres significari docent, tum resurrectionis gloriam, ad quam per Baptismum nascimur; tum nitorem, & pulchritudinem, qua dilutis peccatorum maculis, anima in Baptismo ornatur; tum innocentiam, atque integritatem, quam in omni vita baptizatus servare debet*.

IV. Præter candidam vestem, impositum etiam fuisse baptizato infanti, & quidem statim post verticalem unctionem, velamen, quod alii Cappam, Galeam, Chrismale appellant, ab ipsa veste candida omnino distinctum, Auctor est Martene citato loco, num. VI. niciturque variis Scriptorum testimoniis suam opinionem probare. Sed puto equidem, lapsum Martene. Si enim hoc

hoc velamen, seu Chrismale, Cappa, Galea, seu Cappula, cujus meminit Concilium 6. Provinciale Beneventanum anni 1374. Tit. 4. capite 5. fuisset vestis distincta, alia certe præscripta fuisset formula in illius traditione, seu impositione; ac præterea duplicis istius generis indumenti in antiquis Ritualibus Libris haberetur mentio; in quibus tamen, sive *Chrismale*, ut in ms. Sacramentorum Libro Monasterii Moisacensis annorum circiter 900. & in Gemmeticensi annorum circiter 800. sive *Alba*, ut in Pontificali Apamiensi annorum 600. sive *vestis candida*, ut in ms. Codice Ecclesiæ Viennensis in Gallia annorum circiter 300. sive *Cappa*, ut in antiquo Salisburgensis Ecclesię Pontificali, sive aliud vestimentum post inunctionem Chrismatis in vertice capitis baptizati factam, eidem imponatur, semper hęc ceremonia facienda pręscribitur sub ea formula: *Accipe vestem candidam &c.* uti videre est apud ipsum Martene Lib. 1. cap. 1. Articulo 18. ubi varios antiquos, recentesque Ordines ad baptizandum describit.

V. Plura de hac veste jam diximus nos capite 1. in Commentario ad §. L. Qualis esse debeat, explicuit S. Carolus in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, ubi inter alia sic inquit: *Vestem etiam candidam instar pallioli e tela linea, aliove genere, non serico tamen, albi coloris confectam, quæ collo annecti possit, e domo parentum infantis portari significabit*, Parochus scilicet, *qua veste illum baptizatum induet, cum dicet*, Accipe vestem candidam &c. At vero licet hęc linea vestis deferri ab iis debeat, qui infantem baptizandum ad Ecclesiam portant, paratam tamen habere hujusmodi vestem Parochus debet, non modo pro expositis infantibus, sed & pro iis, qui inopes sunt; atque huc spectat quod statuit Concilium Provinciale 6. Beneventanum, citato loco inter alia sic inquiens: *Si propriam Cappulam*, idest candidam vestem, *propter paupertatem, vel aliam quamcumque causam non habeat, nec habere valeat baptizandus, cum Cappula, cum qua etiam alius fuerat baptizatus, quam Sacerdos pauperibus gratis exhibeat, baptizetur*. Tum vero mox: *Cappulæ vero ad humanos usus minime transferantur, sed in usus mundos Ecclesiæ deputentur. Contrarium vero facientes gravius puniemus*. Ne hujusmodi indumentum, quocunque nomine appelletur, laicis detur, statuit quoque inter alia Concilium Beneventanum Provinciale XIII. sub Joanne Baptista Foppa Beneventi Archiepiscopo, anno 1656. Tit. 39. *De Sacramento Baptismi*, num. 24. *Caveant Parochi, ne sal benedictum, Oleum, aquam, aut albas laicis dent; ne inde alicujus maleficii, vel superstitionis occasio detur*.

VI. Affinis ritui imponendæ candidæ vestis baptizato, est ille, qui olim, alicubi saltem, obtinuit, redimendi scilicet sertis, & coronis caput baptizati. Testes sunt ejus ritus antiquus Ordo Baptismi Severi Patriarchæ Alexandrini; itemque vetustus Baptismi Ordo secundum usum Æthiopum, qui extat Tomo VI. Bibliothecæ Patrum; quorum primus ita plane inquit: *Et elevant baptizatos ad Altare, eisque dant mysteria, & sertis coronant eos*. Alter vero sic habet: *Tum induunt, qui baptizati sunt, vestem albam, & coronam super capita sua de myrto, & palma*. Atque ad hunc ritum alludere videtur S. Joannes Chrysostomus in Homilia ad baptizandos, ubi sic ait: *Norunt hujus Calicis virtutem, qui sunt Divinis consecrati Mysteriis, sed & vos paulo post poteritis addiscere. Mementote igitur mei, quando coronam solis radiis splendidiorem sentietis in capite*. Sed & antiqui sepulchri Neapolitani delineatio Baptismum ab homine laico per infusionem collatum repræsentans, duos exhibet baptizatos coronis redimitos apud Mabillonium in Itinere Italico pag. 72. Quin & Durandus Mimatensis Episcopus in Rationali Divinorum Officiorum, Lib. 6. cap. 82. num. 17. scribit, hanc fuisse praxim suo tempore Provinciæ Narbonensis, ut in candidæ vestis baptizatorum superiori parte rubea vitta in modum coronæ assueretur: *In Provincia Narbonensi hæc alba vestis linea in summitate cum filo rubro supersuitur, aut alia varietate insignitur, quodammodo prætendens Coronam*.

VII. Porro indumentum istud, quod memoratus Durandus albam vestem lineam hic appellat, paulo post, numero scilicet sequenti, *Chrismale* nuncupat, ut vel hinc intelligas, quod supra notavimus adversus Martene, contendentem, Chrismale fuisse indumentum baptizato quidem præberi solitum, sed a candida veste omnino distinctum. Ut ut autem ea se res habeat, plures mysticas significationes in prædictum ritum affert Durandus; probarique vel ex eo facile potest, quod dignum esset, ut Regis Regum filii modo per Baptismum geniti, & Regni Cælestis cohæredes effecti, Regiæ dignitatis symbolum præseferrent.

§. XXIV.

Postremo dat ei, vel Patrino, candelam accensam, dicens: ***Accipe lampadem ardentem, & irreprehensibilis custodi Baptismum tuum. Serva Dei mandata, ut cum Dominus venerit ad nuptias, possis occurrere ei una cum omnibus Sanctis in Aula cælesti, habeasque vitam æternam, & vivas in sæcula sæculorum.*** **℟. *Amen*.**

COMMENTARIUS.

I. Ritum quoque esse antiquissimum in Ecclesia tum Latina, tum Græca, ut post vestem candidam baptizatis accensus cereus præberetur, Latini Patres, ac Græci perspicue testantur. S. Ambrosius in Libro, *De lapsu virginis*, cap. V. sic ejus ritus meminit: *Non es memorata diei sanctæ Dominicæ Resurrectionis, in quo Divino Altari te obtulisti velandam. In tanto namque solemni conventu Ecclesiæ Dei inter lumina Neophytorum splendida, inter candidatos, quasi Regi nuptura processeras*. Idem eruitur ex Oratione S. Gregorii Nazianzeni de Baptismo, ubi ritum ipsum describere videtur his verbis: *Statio, in quam post Baptisma ante* ma-

magnum Altare constitueris, venturæ gloriæ est prælùdium. Psalmodia, cum qua excipieris, laudis venturæ est ambulatrix. Lampades, quas accendis, venturæ sunt illuminationis mysterium, cum qua obviabis Sponso. his adde celebrem locum ex Epistola Marci Gazensis ad Arcadium Imperatorem, quæ est de Baptismo Theodosii junioris apud Card. Baronium anno Christi 401. ubi ita inquit: *Baptizato juniori Theodosio, & ab Ecclesia egresso in Palatium, licebat rursus intueri decorem eorum, qui præerant multitudini, & vestem eorum refulgentem; erant enim omnes candidati, ut existimaretur multitudo esse nive repleta. Præcedebant autem Patricii illustres, & omnis dignitas cum ordinibus militaribus, omnes portantes cereos, ut putarentur astra cerni in terra.* Atque ex hoc loco recte colligit Martene, Lib. I. Articulo xv. n. ix. in fine, in solemni Regum, ac Principum Baptismate, non solum ipsos baptizatos vestem albam, & cereum accepisse, sed omnes insuper aulicos eorum, ac milites.

II. Quamquam vero de candela, seu cereo post vestem candidam baptizato dari solito, multa extent veterum Ritualium, Patrum, ac Scriptorum testimonia, quæ videri possunt apud laudatum Martene, Josephum Vicecomitem in celebri Opere, *De ritibus Baptismi*, & apud Stephanum Duranti, Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ*, Cap. xix. num. 41. & seq. mirum tamen videri potest, quod scribit Martene loco citato, nempe *tacere antiquos Libros Rituales pene omnes* de ipso ritu, cum de eo reperiatur mentio in antiquioribus Sacramentorum Codicibus, vel longe ante annum Christi millesimum exaratis. Fit plane ejus ritus mentio non modo in antiquo Romano Ordine x. n. 23. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici, verum etiam in ms. Gemmeticensi Codice tempore Theodorici Abbatis, qui obiit anno 1032. descripto, in quo etiam verborum formula extat paulo diversior ab illa in nostro §. notata. Sic enim habet: *Postea ponit Sacerdos candelam in manu sua*, baptizati scilicet, *ita dicendo: Accipe candelam irreprehensibilem: custodi Baptismum tuum; ut cum Dominus venerit ad nuptias, possis occurrere in Aula Cælesti in vitam æternam in sæcula sæculorum, Amen.* Paulo brevior est formula, quæ legitur in ms. Pontificali Ecclesiæ Apamiensis in Syria annorum DC. *Accipe lampadam irreprehensibilem: custodi Baptismum tuum, ut cum Dominus venerit ad nuptias, possis occurrere ei in Aula Cælesti.* Ceterum ex antiquo Rituali Ecclesiæ Lemovicensis, post impositionem candidæ vestis, *puero involuto, in manu ejus dextra apponitur candela per Presbyterum, qui suggerit Patrino, & Matrinæ, ut manus apponant eidem candelæ, & dicit, dirigendo verba sua ad puerum, N. nunciando eum, dicit*: Accipe lampadam ardentem, & irreprehensibilis custodi Baptismum tuum.

III. Ex recitatis hactenus formulis constat plane, quæ sit significatio ritus istius ponendi in manu baptizati cereum accensum. Sed lubet nihilominus illas explicationes afferre, quas docent Tridentini Concilii Catechismus, & S. Carolus, & ille quidem Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. LXXIV. sic habet: *Deinde cereus ardens in manu traditus, qui ostendit Fidem charitate inflammatam, quam in Baptismo accepit, bonorum operum studio alendam, atque augendam esse.* S. Carolus autem in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, ita eundem ritum declarat: *Traditur demum baptizato in manu cereus ardens; quo cereo significantur tres Theologicæ virtutes, quæ ipsi hoc Sacramento infunduntur. Fides in lumine, charitas in calore, spes in cerei recta altitudine, quæ sursum ascendit, ut spes nostra ad Cælos usque excitetur, atque erigatur. Id præterea, quod Baptismo nobis fit, communicatio lucis, & depulsio tenebrarum; ob eamque causam Baptismus* Sacramentum illuminationis, *& baptizati quidem* illuminati *a Patribus dicuntur.* Cum itaque ritus iste sit magni momenti, peccaret certe Parochus, si eum omitteret, eo prætextu, quod candela ipsa a baptizandi propinquis debet offerri. Nam tam pro expositis infantibus, quam pro pauperibus, parata debet esse candela, & quidem integra, & ex cera alba, in Baptisterio, & poni debet in manu baptizati, & accendi omnino juxta Ritualium præscriptum, & receptam ubique Ecclesiæ consuetudinem. Ceterum solet ipsa a propinquis baptizandi deferri, & Parocho acquiri, nisi consuetudo, aut Statutum Ecclesię particularis, sit in contrarium, ut in Ecclesia Cathedrali Bergomensi, ubi oblatio cereorum facta pro baptizatis, spectat ad Capitulum illius Ecclesiæ, ut costat ex Cæremoniali ejusdem Ecclesiæ impresso anno 1568. Cap. *De Fonte Baptismali*, pag. 13. apud Barrufaldum in Commentario ad hunc §. num. 53.

IV. Reliquum est, ut opportune in hoc Commentario de cereis Neophitorum aliquid dicamus ex antiquis Sacramentorum Codicibus, & veteribus Scriptoribus, qui agentes de Divinis Officiis, eorum etiam mentionem fecere. Illud autem observatu est dignum, quod, uti notat Martene loco citato, num. x. eis extincti porrigebantur cerei, sub finem Litaniæ, quæ post Baptismum decantabatur, tantum accendendi. Cujus quidem ritus testes sunt Amalarius, & creditus Alcuinus, quorum primus in Libro, *De Ordine Antiphonarii*, Cap. xlv. hæc habet: *Reservetur ignis de sexta Feria, ut illuminetur Cereus, qui ponitur in vice columnæ ignis ad benedicendum, qui ab initio benedictionis illuminatus est, & cum benedictus est, ab eo illuminetur secundus cereus. Cetera luminaria extincta permaneant usque ad novissimam Litaniam, quæ pertinet ad officium Missæ de Resurrectione Domini. Tunc accendantur luminaria Ecclesiæ, & Neophytorum.* Clarius vulgatus Alcuinus, Capite, *De Sabbato Sancto*, ubi sic eum ritum recenset: *Tunc egreditur Pontifex de Sacrario cum ingenti decore, & prædicta cerostata ante illum cum thymiamateriis. Et cum dixerit Schola*, Agnus Dei, *dicat Cantor excelsa voce*, Accendite. *Tunc primum illuminantur omnes cerei Neophytorum, quos manibus tenent, demonstrantes hoc, quod per illum Agnum, qui tollit peccata mundi, unusquisque lumen accipere debeat.* Addit postea idem Auctor: *Nostri baptizati ducuntur quotidie ad Ecclesiam, columna cerei illuminata præcedente eos.* Ubi quod ait, *quotidie*, verus Alcuinus in Epistola ad Carolum Magnum exponit *per septem dies*, quibus, *in Angelico castitatis habitu, & luminibus cælestis claritatis, Sanctis assistere Sacrificiis solent.* Quæ totidem verbis apud Rabanum Maurum Libro II. *De institutione Clericorum*, Capite xxxix. reperiuntur;

tur; idemque docet laudatus Amalarius in Libro I. *De Ecclesiasticis Officiis*, Capite XXIX. ut alios Auctores veteres æque, ac recentiores, qui eandem rem tradunt, omittam.

§. XXV.

Postremo dicit: N. *Vade in pace*, *& Dominus sit tecum*. ℟. *Amen*.

COMMENTARIUS.

I. Recens videtur hic ritus, cum minime reperiatur in antiquis, recentibusque Ritualibus Libris. Ex uno ms. Codice S. Genovefæ Parisiensis annorum circiter ccc. in quo nonnulli Ritus Ecclesiæ Laudensis in Italia continentur, quem descripsit Martene Lib. I. Capite I. Articulo XVIII. Ordine XV. cautum est quidem, ut post datum infanti baptizato cereum accensum, de quo in superiori Commentario diximus, *tunc Sacerdos cum signo Crucis signet infantem*, *dicens*: *In Nomine Patris ✠ & Filii ✠ & Spiritus ✠ Sancti*. ℟. *Amen*. *Vade in pace*. In Rituale autem Ambrosiano jussu Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis edito, & in Actis Ecclesiæ Mediolanensis, ubi agitur de Ordine Baptismi parvulorum, post datam candelam accensam Compatri, Commatrive infantem in dextera tenenti, his precibus ei sacræ actioni finem imponit: *Omnipotens sempiterne Deus*, *qui regenerasti famulum tuum ex aqua*, *& Spiritu Sancto*; *quique dedisti ei remissionem omnium peccatorum*, *tribue ei continuam sanitatem*, *ad cognoscendam Divinitatis tuæ virtutem*. *Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum &c.* ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*. *Kyrie eleison*, *Kyrie eleison*, *Kyrie eleison*. ℣. *Benedicat*, *& exaudiat nos Deus*. ℟. *Amen*. ℣. *Procedamus cum pace*. ℟. *In Nomine Christi*. ℣. *Benedicamus Domino*. ℟. *Deo gratias*. ℣. *Benedictio Dei Omnipotentis*, *Patris ✠*, *& Filii ✠*, *& Spiritus ✠ Sancti*, *descendat super te*, *& maneat semper*. *Amen*.

APPENDIX

De quibusdam ritibus olim ad Baptismum spectantibus.

I. Superest, ut hoc loco explicemus & alios ritus, qui olim non modo in adultorum, sed & in parvlorum Baptismo religiose observabantur. Ergo baptizati confirmabantur quidem statim, ac sacrosanctis Corporis, & Sanguinis Christi mysteriis reficiebantur, ut testantur pervetusti Libri Rituales pene omnes, inter quos Gemmeticensis initio sæculi XI. descriptus sic habet: *Si vero Episcopus est*, qui scilicet batizavit infantem, *statim confirmari eum oportet*, *& postea communicare*. *Et si Episcopus deest*, *communicare a Presbytero dicente ita*: Corpus & Sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat te in vitam ęternam.

II. At vero cum de antiquo ritu confirmandi recens baptizatos abunde dixerimus Tomo I. Commentariorum ad Partem I. Romani Pontificalis, ad Titulum I. & alibi, ideo illo omisso ritu, explicare aggredimur alterum impertiendæ eisdem recens baptizatis Sacræ Eucharistiæ. Cujus ritus testes sunt pervetusti Patres Latini, ac Græci, inter quos S. Justinus satis ritum ipsum innuit in Apologia II. ubi scribit, celebrato Baptismo, Divina mysteria Corporis, & Sangunis Christi confici, & omnes adstantes communicare. Clarius Origenes Homilia IV. in Josue, ubi sic loquitur: *Si vero ad mysticum Baptismi veneris Fontem*, *& consistente Sacerdotali*, *& Levitico Ordine*, *initiatus fueris venerandis illis*, *magnificisque Sacramentis*, *quæ norunt illi*, *quibus nosse fas est*, *tunc etiam Sacerdotum ministeriis*, *Jordane digresso*, *Terram Promissionis intrabis*. Nam per veneranda, & magnifica Sacramenta, *quæ norunt illi*, *quibus nosse fas est*, intelligit plane Eucharistiam, quam propter Paganos, infideles, & Catechumenos, qui sacris Concionibus plerumque intererant, sub obscuris verbis, quæ tamen Fidelibus nota erant, atque perspicua, veteres designabant. Eodem fere modo loquitur S. Joannes Chrysostomus in Homilia ad illuminandos; *Post triginta dies*, cum scilicet tincti fuerint, *non vos Pharao*, *sed Cælorum Dominus ad Patriam pristinam revocabit*, *& Cælesti Hierusalem restituet*. *Ipse Dominus tuis manibus terribilem Calicem ministrabit*. *Norunt istius Calicis virtutem*, *qui sunt Divinis consecrati mysteriis*, *sed & vos paulo post poteritis addiscere*. Clarius idem S. Pater in Homilia ad Neophytos ipsos sic eum ritum explicat: *Sicut mulier affectionis natura agente*, *genitum alere sui lactis fœcunditate festinat*, *sic & Christus*, *quos ipse regenerat*, *suo Sanguine enutrit*. Idem videre est apud S. Dionysium in Libro, *De Ecclesiastica Hierarchia*, Capite, *De Baptismo*, Severum Alexandrinum in Ordine Baptismi, & Isaacum Armenum Catholicum adversus Armenos apud Combefisium.

III. Inter Latinos Patres Tertullianus, qui Sæculo II. claruit, in Libro, *De Baptismo*, Capite ultimo, Neophytos alloquens, aperte docet, impertitam eis fuisse Eucharistiam: *Igitur benedicti*, *quos gratia Dei expectat*, *cum de illo sanctissimo lavacro novi natalis ascendistis*, *& primas manus apud matrem cum fratribus aperitis &c.* Quibus verbis alludit ad priscum morem excipiendæ manu Communionis, de quo nos non uno in loco Operum nostrorum diximus, dicemusque etiam inferius Titulo IV. ubi de Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento agendum erit. Clarius vero, apertiusque S. Cyprianus in Epistola LXIII. ad Cæcilium ita ejus ritus meminit: *Per Baptismum Spiritus Sanctus accipitur*, *& sic a baptizatis Spiritum Sanctum assequutis ad bibendum Calicem pervenitur*. Communicabant itaque sub utra-

que

que specie, uti etiam ex S. Ambrosio addiscimus, qui in Libro, *De mysteriis*, Cap. 8. sic scribit: *His abluta plebs dives insignibus ad Christi contendit Altaria, dicens*: Introibo ad Altare Dei, ad Deum, qui lætificat juventutem meam. *Depositis enim inveterati erroris exuviis, renovata in Aquilæ juventute, cæleste illud festinat adire convivium*. Ubi & illud est observatu dignum, quod Neophyti ad Altare, cum reliqui extra illud, communicare solerent. Et S. Augustinus in Libro, *De Cataclysmo*, Cap. 1. *Baptizatus es*, inquit, *signatus es Regio Charactere, cœpisti consequi annonam de mensa Regis tui*. Huc etiam referri potest, quod scribit Auctor Libri Pontificalis de Innocentio Papa I. fecisse scilicet illum *Calices argenteos Baptismi numero tres, pensantes singulos libras duas*. Ceterum quod non modo adulti, verum etiam infantes statim post Baptismum Eucharistiam perciperent, docet nos S. Paulinus in Epistola 12. ad Severum hisce versibus.

Inde parens sacro ducit de Fonte Sacerdos
Infantes niveos corpore, corde, habitu.
Circumdansque rudes festis Altaribus agnos,
Cruda salutiferis imbuit ora cibis.

IV. Notat hæc, & alia plura, post alios eruditos Scriptores, ac præsertim Stephanum Duranti, & Josephum Vicecomitem, qui ritum ipsum impetrandæ Eucharistiæ recens baptizatis enarrant, eruditissimus Martene in Libro 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 1. Articulo 15. num. 11. & 12. sciteque admonet num. 13. minime existimandum esse primis dumtaxat Sæculis eam in Ecclesia viguisse disciplinam, a qua postmodum deflexerit. Nam illius meminere Jesse Ambianensis, Leidradus Lugdunensis, Theodulpus Aurelianensis, Riculfus Suessionensis Episcopi, & alii plures Sæculi IX. Scriptores, quorum suffragiis nihil luculentius afferri potest: *Morem ergo accipiendæ Eucharistiæ*, inquit, Theodulphus in Libro, *De Baptismo*, Capite 18. *a Domino traditum Ecclesia tenet, ut cum ex aqua, & Spiritu Sancto quis renascitur, Corpore Domini pascatur, & Sanguine ejus potetur*. Quæ verba maxime notanda sunt, utpote quæ baptizatorum Communionem, non ex simplici Ecclesiæ præceptione profectam docent, sed fuisse *morem a Domino traditum*. Unde mirum videri non debet, si Riculphus in sua Constitutione anno 889. edita sanxerit, *ut baptizati mox post Baptismum Eucharistiam, idest Communionem sanctam percipiant*. Eundem usum Sæculo X. adhuc obtinuisse, constat ex Vita S. Adalberti Pragensis Episcopi, & Prussorum Apostoli num. 37. Seculo quoque XII. ritum ipsum viguisse, testis est Hugo Victorinus Lib. 1. De Cæremoniis, Sacramentis, & Observationibus Ecclesiasticis, Cap. XX. ubi agens de recens baptizato sic inquit: *Si ejus valetudinis est, Sacramenta unitatis, idest Corpus, & Sanguinem Christi accipere debet*; citatque Augustinum Lib. 1. contra duas Epistolas Pelagianorum, Capite XXII. in suæ sententiæ confirmationem; arguitque infra quorundam ignorantiam, quæ *adhuc formam retinens, sed non rem, dat eis loco Sanguinis vinum*: Subditque mox: *Quod penitus supervacaneum arbitrarer, si sine scandalo simplicium dimitti posset. Si autem in reservando Sanguinem Christi, vel ministrando pueris, immineat periculum, potius supersedendum videtur*. Quod signum est, hunc usum jam eo tempore quibusdam saltem in locis in desuetudinem abire cœpisse.

V. Diu etiam eundem morem perseverasse in variis Ecclesiis, luculentissime ostendit laudatus Martene loco citato num. 14. quia scilicet præscriptus legitur in variis Ritualibus mss. quorum character, ut ipse autumat, annos quadringentos vix excedit. Certe hujus ritus adhuc initio Seculi XVI. vestigium aliquod retinebat Ecclesia Ambianensis, in cujus Missali anni 1506. edito hæc leguntur: *Dum datur ei candela, dicitur: Accipe lampadam &c. Deinde portatur ad Altare, & communicatur de vino, dicens: Corpus & Sanguis Domini nostri Jesu Christi custodiat te in vitam æternam, Amen*. Et in Manuali anni 1524. ubi de Baptismo masculorum agitur: *Deinde communicatur de vino, dicendo: Corpus, & Sanguis Domini nostri &c.* Id quod etiam ait servari in feminarum Baptismo. Verum hunc usum improbat Rituale Remensis Ecclesiæ anno 1585. editum his verbis: *Summopere caveat Sacerdos, ne, quemadmodum perverso usu in quibusdam locis fieri dicitur, vinum porrigat infanti post Baptismum, maxime utendo his verbis:* Corpus, & Sanguis &c. *Nam cum nihil aliud sit, quam purum vinum, quod porrigitur, nec jam de consecrato Calice, & sub specie liquida parvulis detur communio, ut fiebat tempore S. Cypriani, & Augustini in Africa, & hic aliquando in Gallia factum fuisse legitur, unde etiam hujusmodi cæremoniam emanasse verisimile est, verba illa hoc quidem tempore, & in illa infusione puri vini, penitus omitti debent, cum nunquam sint proferenda, nisi cum verum Corpus, & verus Sanguis administrantur*.

V. Juxta Rituale Ecclesiæ Petragoricensis anno 1536. impressum Sacerdos benedicit vinum, & dat in ore infantis, dicendo. ℣. *Adjutorium nostrum &c.* ℟. *Qui fecit*. ℣. *Sit Nomen Domini benedictum*. ℟. *Ex hoc nunc*. ℣. *Benedicite*. ℟. *Dominus, qui te creavit in flore, te benedicat in ore: In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Ponendo in os infantis: *De rore Cæli, & de pinguedine terræ det tibi Deus abundantiam, & vivas in sæcula sæculorum*. Sed Joannes Eckius acerrimus Sectæ Luteranæ impugnator, qui non multo post florebat, Homilia XVII. *De Baptismo*, scribit, pueris baptizatis, quibusdam in locis, quod ex Calicis ablutione supererat, suo tempore præstitum fuisse. Teste vero Guillelmo Lindano acerrimo & ipso Calvini insectatore, Libro IV. Panopliæ Euangelicæ, Cap. XXV. *Frisia vel pueris baptizatis sacram offert Eucharistiam Altari imponendam; quod luculentum est*, inquit, *prisci moris vestigium*. Desiisse antiquum morem circa Sæculum XVII. conantur quidam vel ex eo probare, quod S. Thomas, qui eo Sæculo claruit, sui ævi praxim spectans, sic scribat Parte 3. Quæstione LXX. Articulo IX. *Ad tertium dicendum, quod eadem ratio est de pueris recenter natis, & de amentibus, qui nunquam habuerunt usum rationis; unde talibus non sunt sacra Mysteria danda, quamvis quidam Græci contrarium faciant*. Porro quod nostris etiam temporibus apud Græcos antiqua praxis communicandi infantes baptizatos servetur, docent nos hodierna Græcorum Euchologia, quæ infantium Communionem præcipiunt, quæque eadem sunt, quibus

bus ante annum Christi millesimum utebantur. Atque his concinit Arcudius Græcorum rituum peritissimus, Lib. 3. *De Sacramento Eucharistiæ*, Cap. XI. sic inquiens: *Communicare pueros, & infantes, quod Græci faciunt, antiquum valde est, atque id Veteres in usu habebant*. Quod attinet ad nos Latinos, justis de causis ab antiquo more recessit Ecclesia, quæ nec tamen ideo damnat antiquitatem, cui aliter placuerat, ut habet Concilium Tridentinum Sessione XXI. in doctrina de Communione sub utraque specie, & parvulorum, Cap. IV. *Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit. Ut enim Sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt; ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse, sine controversia credendum est*. Hinc merito Can. 4. anathema in eum intorquet, *qui dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiæ Communionem*.

VII. Jam vero ut antiquus ritus luculentius explicetur, cum pueri, nec Panem Sacrum, nec Divinum bibere Calicem sine effusionis periculo possent, quæri potest, quo ritu olim ipsi pueri, & infantes Communionem perciperent. Et quidem quod vel primis Ecclesiæ Sæculis mos obtinuerit, ut Sacer Calix ori ipsorum admoveretur, constat ex S. Cypriano in Libro, *De lapsis*, ubi narrat historiam cujusdam infantulæ, quæ cum parentum incuria, & nutricis delatione panem vino mixtum de Idolothytis comedisset, ipso Cypriano sacrificante, cum ejus ori Diaconus licet reluctanti de Sacramento Calicis infudisset, sacram Communionem in corpore, atque ore retinere non potuit. Verum alio ritu, ac modo pueris tradendam esse Eucharistiam, docuit Hugo Victorinus Lib. I. *De Sacramentis*, Cap. XX. *Pueris*, inquit, *recens natis idem Sacramentum in specie Sanguinis est ministrandum digito Sacerdotis; quia tales naturaliter sugere possunt*. Idem præscribit antiquum Pontificale Ecclesiæ Apamiensis in Syria annorum DC. his verbis: *Communicantur autem pueri, qui nondum noverunt comedere, vel bibere, sive cum digito intincto Sanguine Domini, & posito in ore ipsorum, Sacerdote ita dicente: Corpus cum Sanguine Domini nostri Jesu Christi custodiat te in vitam æternam, Amen*. Eundem ritum in Oriente vigere, tradit Abraham Ecchellensis in Notis ad Arabicos Canones Concilii Nicæni, ubi de modo communicandi baptizatos infantes sic habet. *Sacerdos infantem communicaturus, digitum intingit Sanguine, & in os illius sugendum immittit*. Simili quoque fere modo loquitur Naironus in Evoplia Fidei Catholicæ Romanæ, Parte II. Capite III. agens de Syris, & Maronitis. Sed tamen Gabriel Sionita in Epistola ad Nihusium in Symmictis Allatii, scribit, Maronitas, & reliquos Orientales infantibus Sacro Fonte nuper ablutis cochlear solo Sanguine delibutum sugendum exhibere.

VIII. Cum itaque recens baptizatis, vel ipsis infantibus Communio præberi soleret, hinc merito cautum fuit a Sacris Canonibus, & a Ritualibus Libris, ut non modo a jejunis Ministris, sed etiam jejunis Baptismus conferri deberet. Quod ad Ministros spectat, Concilium quidem Parisiense VI. anno 829. celebratum, Lib. I. Cap. 33. cum accepisset, plerosque Episcopos, post perceptionem cibi, & potus, per impositionem manuum tradere Spiritum Sanctum posito ob oculos Sanctorum Apostolorum exemplo, sanxit, *quod, sicut Baptismus, excepta infirmorum causa, nonnisi a jejunis celebratur Sacerdotibus, ita etiam traditio Spiritus Sancti, excepta præmissa causa infirmorum, nonnisi a jejunis celebranda est Pontificibus*. Idem habet Concilium Meldense anni 845. apud Gratianum, Can. *Ut Episcopi*, De consecratione, Distinctione V. & Concilium Rotomagense anni 1072. Can. V. his verbis: *Nullus Sacerdos baptizet infantem nisi jejunus*. Quibus adde Concilium Moguntinum anni 1549. Can. 16. ubi ita statuit: *Ut tanto Mysterio debita omnino reverentia exhibeatur, Parochos, & Ecclesiarum Ministros serio monemus, ut mane intra Officia Divina, aut mox post ea peracta; non autem tempore pomeridiano, post epulas, & prandia, nisi necessitas, aut periculum infantium accelerare Baptismum exposcat, cum multa sobrietate, & accurata devotione, Baptismum administrent*. Idipsum & multæ aliæ Synodi præscripserunt, voluitque S. Carolus in Instructionibus suis, *De Baptismi administratione*, ut Parochus ipsum jejunus, & mane administret, nisi necessitas aliter postulat. Ceterum quod ad infantes spectat, notatu dignum est, quod inquit antiquissimus Ordo I. Romanus, n. 46. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici his verbis: *Illud de parvulis providendum est, ut postquam baptizati fuerint, nullum cibum accipiant, nec lactentur, antequam communicent Sacramenta Corporis Christi*. Similia legere est in laudato Pontificali Apamiensi, ubi sic habet: *Illud de parvulis providendum est, ne postquam baptizati fuerint, ullum cibum accipiant, nec ablactentur sine summa necessitate, antequam communicent Sacramento Corporis Christi*. Sed cum hodie sublata iis sit Sacra Communio, jam non est necessarium, ut ipsi infantes jejuni ad baptizandum portentur.

IX. Præter Sacram Corporis, & Sanguinis Christi Communionem vel infantibus olim in Baptismo porrectam, de qua late hucusque diximus, olim quoque in Occidentali saltem Ecclesia lac, & mel baptizatis porrigi consuevit. Testis est ejus ritus non uno in loco Tertullianus, præsertim vero in Libro, *De Corona militis*, Capite 3. ubi de Baptismo agens, sic inquit: *Ter mergitamur, inde suscepti, lactis, & mellis societatem prægustamus*. Et Lib. I. adversus Marcionem, Cap. XIV. *Sed ille quidem usque nunc nec aquam reprobavit Creatoris, qua suos abluit, nec oleum, quo suos unguit, nec mellis, & lactis societatem, qua suos infantat, nec panem, quo ipsum corpus suum repræsentat*. Fuisse hunc ritum omnium Ecclesiarum, diserte docet S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos, ubi sic loquitur: *Multa alia, quæ per traditionem in Ecclesia observantur, auctoritatem sibi scriptæ Legis usurpaverunt, velut in lavaro ter caput mergitare: deinde egressos lactis, & mellis prægustare concordiam ad infantiæ significationem*. Alibi tamen idem S. Doctor scribens in Isaiæ Caput LV. non lactis, & mellis, sed vini, & lactis meminit. Nam explicans illa verba, quibus jubemur emere vinum, & lac, ita scribit: *Quod vinum miscuit & Sapientia in cratere suo, omnes stultos sæculi, mundique sapientiam non habentes, provocans ad bibendum; & ut non solum vinum emamus, sed & lac, quod significat innocentiam*

tiam parvulorum; qui mos, ac typus in Occidentis Ecclesiis hodie usque servatur, ut renatis in Christo vinum, lacque tribuatur. Perseverasse in Occidente hunc ritum usque ad medium Sæculum nonum, docet nos Joannes Diaconus in Epistola ad Senarium, qui ab ipso quæsierat, *cur in sacratissimum Calicem lac mittatur, & mel, & Paschæ Sabbato cum Sacrificiis offeratur?* respondetque Joannes, *baptizatis hoc Sacramenti genus offerri, ut intelligant, quia non alii, sed ipsi, qui participes fiunt Corporis, & Sanguinis Domini, Terram repromissionis accipient, cujus inter inchoantes, tanquam parvuli lacte nutriuntur, & melle.*

X. Extat hæc Epistola apud Mabillonium Tomo I. Musei Italici, in qua illud minime est prętereundum, quod ait, lac, & mel in sacratissimum Calicem mitti, ritum & ipsum esse antiquissimum, in Codice Canonum Ecclesiæ Africanæ præscriptum, in cujus Capite 37. statutum fuit, *ut in Sacramentis Corporis, & Sanguinis Domini nihil amplius offeratur, quam quod ipse Dominus tradidit, hoc est, panis, & vinum aqua mixtum. Primitiæ vero, seu mel, & lac, quod die solemnissimo in infantum mysterio solet offerri, quamvis in Altari offeratur, suam tamen habeant propriam benedictionem, ut a Sacramento Dominici Corporis, & Sanguinis distinguantur.* Hęc verba *in infantum mysterio*, jam non significant, lac, & mel, solis infantibus, & non adultis recenter baptizatis, datum fuisse, sed quod daretur Neophytis ad indicandum mysterium infantiæ, atque ut per hoc indicaretur recenter baptizatis, quod post Baptismum, omni malitia, & dolo depositis, debeant semper infantium simplicitatem conservare, juxta illud S. Petri ad Neophytos dictum, quod hodie quoque canit Ecclesia in Introitu Missæ Dominicæ in Albis: *Quasi modo geniti infantes lac concupiscite.* Porro in antiquo Romano Ordine apud Hitorpium extat specialis benedictio lactis, & mellis, hisce verbis: *Benedic, Domine, has creaturas lactis, & melis, & pota famulos tuos fonte perenni, qui est Spiritus veritatis: & enutri eos de hoc lacte, & melle.* Deinde subjungit: *Tu enim Domine promisisti Patribus nostris Abraham, Isaac, & Jacob, dicens: Introducam vos in Terram repromissionis, Terram fluentem lac, & mel.* Quibus verbis indicatur hæc mystica explicatio, nempe quod baptizati, relicta Ægypto, idest, gentilitate, ingrediuntur in Ecclesiam, Terram fluentem lacte & melle, idest omnibus deliciis spiritualibus. Subjicitur tandem in ipso Romano Ordine Oratio, quæ indicat, lac, & mel fuisse in unum commixta: *Conjunge Domine famulos tuos spiritu charitatis, & pacis, sicut conjunctum est hoc lac, & mel in Christo Jesu Domino nostro.* Vide plura de hujusmodi lacte, ac melle nostro II. Tomo Conciliorum in Commentario ad Canonem LVII. Trullanum.

XI. Venio nunc ad alium Ritum in Ecclesia Romana servatum, in qua olim numerus baptizatorum Summo Pontifici denunciabatur, ut ex variis Romanis Ordinibus constat, ac præsertim ex Romano Ordine XI. Auctore Benedicto Canonico S. Petri, ubi enarrans ritus celebrari olim Romæ solitos a Pontifice die Paschatis, & nominatim solemnem ejus equitatum ad S. Mariam Majorem, sic inter alia inquit: *Cum autem venerit in Merolanam, stat Notarius ibi, & alta voce, dicit*: Jube Domne benedicere. *Pontifex benedicit eum. Notarius dicit*: In Ecclesia Sanctæ Mariæ in hac nocte baptizati sunt tot masculi, & tot feminæ. *Pontifex respondet*: Deo gratias. *Et Notarius accipit a Saccellario unum byzantium.* His similia sunt, quæ de eodem ritu leguntur in Romano Ordine 12. Auctore Cencio, cap. XV. quod inscriptum est: *Quid Dominus Papa facere debet in die Paschæ.* Sic enim habet: *Cum autem per Merulanam transierit, Scrinarius in loco antiquitus constituto ei obviat, & alta voce dicit*: Jube Domne benedicere. *Pontifex benedicit eum, & Scrinarius dicit*: In Ecclesia B. Mariæ in hac nocte baptizati sunt tot pueri masculi, & tot feminæ. *Pontifex respondet*: Deo gratias. *Tunc autem Scrinarius suscipiat a Camerario pro nunciatione unum Marabotinum.* Addit mox idem Ordo, *similiter fit apud S. Petrum in secunda Feria.*

XII. Baptizatis præterea eodem die legi olim solitum fuit initium Euangelii S. Joannis, nempe, *In principio erat Verbum &c.* ut ex eo caperent altitudinem Divinæ Gratiæ, qua Filius Dei natus hominis filius Christus Dominus ipsos homines regeneratos fecit Filios Dei, uti observant eruditissimi Benedictini Monachi S. Mauri in Nota ad Sermonem CCXXV. S. Augustini novæ editionis; id quod etiam evidenter colligitur ex sequenti Sermone 226. Servari consuevisse eundem ritum posterioribus Sęculis, constat plane ex variis Ritualibus, ac præsertim ex uno antiquo Ecclesiæ Lemovicensis, in quo sic ritus ipse describitur: *Postea*, absoluto nempe Baptismo, *suscipiat Patrinus puerum, & præsentet eum Sacerdoti ad Altare, vel in aliquo loco consueto; & Presbyter, posita Stola super pueri caput, in modum Crucis, dicat Initium Sancti Euangelii secundum Joannem.* In principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum &c. Sequuntur mox binæ Orationes, quarum prima hæc est: *Protege Domine famulum tuum subsidiis pacis, & Beatæ Mariæ Virginis patrociniis confidentem a cunctis hostibus redde securum. Per Christum &c.* Alia Oratio sic habet: *Omnipotens sempiterne Deus, qui regenerasti hunc famulum tuum*, vel *famulam tuam, ex aqua, & Spiritu Sancto; quique dedisti ei remissionem omnium peccatorum, tribue ei continuam, & longam sanitatem ad cognoscendam virtutis tuæ veritatem. Per Christum.* Concludit tandem, & mandat, ut *hoc facto, injungat Presbyter Patrino, & Matrinæ, ut dicant parentibus, quod per septennium ob omnibus periculis puer conservetur, & citius quam fieri poterit, addiscat &* Pater noster, & Ave Maria, & Credo in Deum. *Utrumque quod competit Patrino, & Matrinæ, & eidem diligenter insinuandum est per Presbyterum.*

XIII. Ex præscripto Cæremonialis Ambrosiani, & Instructionum S. Caroli, ubi agit de Baptismi administratione, absoluto Baptismo, ac lotis jam manibus, qui eum administravit, *sermonem pro personarum multitudine, statutoque habebit, in quo præter cætera aliquam etiam considerationem Christianam explicabit de solemni sponsione, quam unusquisque Fidelis in Baptismo facit, ut Fideles, qui adsunt, tam sanctæ promissionis recordatione excitati videant, atque exequantur, quæ solemniter spoponderunt.* Pergit, aliaque recenset inculcanda a Parocho in ea Concione, quæ nos opportunius inferius describe-

bemus. Sed non tamen omittendum hoc loco, quod ipsum tandem Cęremoniale pręscribit, sic inquiens: *Monebit denique, eundem Baptismi diem a parentibus notari, ut quo die infans baptizatus est, eum ex instituto Patrum, quotannis ardentiori prece, eleemosyna, si per facultates potest, omnique charitatis opere, atque officio, spiritualisque gaudii celebritate recolat; memor se, chirographo damnationis deleto, hereditatis cęlestis participem in Christo Domino factum esse*: Repete, *inquit Sanctissimus Pater noster Ambrosius*, quid interrogatus sis, recognosce quid responderis. Renunciasti diabolo, & operibus ejus: mundo, & luxuriæ ejus, ac voluptatibus. Memor esto sermonis tui, & nunquam tibi excidat tuæ series cautionis.

XIV. Si veterem disciplinam Ecclesiæ spectemus, jam non modo ipso Baptismatis die, verum etiam per ejusdem Octavas exhortatorius, sive instructorius ad baptizatos quotidie Sermo habebatur; ut probant quæ adhuc supersunt ea de re Sanctorum Patrum Parænefes, maxime de Sacramentis, quorum mysteria eos hactenus latuerunt: de Fidei articulis, de Trinitatis, & Incarnationis Mysteriis, quæ minutatim, & familiariter eis exponebantur. item ut Creatori firmius adhęrerent, per easdem Octavas manebant baptizati ab omni hominum cœtu separati, quotidieque summo mane in Missa, quæ pro ipsis cantabatur, Corporis, & Sanguinis Domini participes fiebant, uti non modo ex Ordine Romano, aliisque pluribus Ritualibus Libris habetur, sed & ex S. Augustino colligitur, qui Sermone 227. habito in die Paschæ recens baptizatos sic alloquitur: *Promiseram vobis, qui baptizati estis, Sermonem, quo exponerem Mensæ Dominicæ Sacramentum, quod modo etiam videtis, cujus nocte præterita participes facti estis. Debetis scire quid accepistis, quid accepturi estis, quid quotidie accipere debeatis*. Atque huc referri potest, quod de Clodoveo I. Francorum Rege Christiano narrat Fridegarius in Historia, cap. 21. quod scilicet *Baptismi gratia cum sex millibus Francorum in Pascha Domini consecratus est. Cum autem a S. Remigio in Albis Euangelii lectio Clodoveo adnunciaretur, qualiter Dominus Jesus Christus ad Passionem venerat, dixit Clodoveus*: Si ego ibidem cum Francis meis fuissem, injuriam ejus vindicassem. Idem plane servatum constat in Ecclesia Orientali, teste Sancto Joanne Chrysostomo, qui in sua de Resurrectione Christi Homilia expresse docet, quod septem hisce diebus novi baptizati convocabantur, & Divinis instructionibus exercebantur, ut Baptismi gratia roborarentur: *Iccirco septem dierum spatio Collectam agimus, ac spiritalem Mensam vobis apponimus, Divinis eloquiis instruimus, & adversus diabolum ornamus &c.* Quapropter Euangelia etiam, & Missæ propriæ, septem diebus assignata sunt, ut singulis diebus Concio haberi possit. Huc etiam spectant mystagogicæ Catecheses S. Cyrilli Hierosolymitani, quibus per hebdomadam Paschatis exercebat eos, quos per totam instruxerat Quadragesimam, ut ad Baptismum præpararet.

XV. Baptizati denique in Paschate per septem dies albis utebantur vestibus, quas deponebant Dominica prima post Pascha, dicta iccirco Dominica in Albis, quod ea die a nuper baptizatis albæ tollerentur vestes; cujus ritus inter alios mentionem facit S. Augustinus Sermone 1. in Octava Paschæ, qui est 157. de tempore: *Paschalis solemnitas*, inquit, *hodierna festivitate concluditur, & ideo hodie Neophytorum habitus commutatur; ita tamen, ut candor, qui de habitu deponitur, semper in corde teneatur*. Plura de hoc ritu notavit jam Stephanus Duranti Lib. 1. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ* cap. 19. n. 40. unum in fine Appendicis hujus adjungam, quod olim de baptizatis infantibus mandarunt antiquissimus Ordo 1. Romanus n. 46. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici, & Pontificale Ecclesiæ Apamiensis in Syria annorum circiter 600. apud Martene Libro 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, cap. 1. Articulo 18. Ordine 14. ut nempe infantes ipsi *omnibus diebus septimanæ Paschæ ad Missas procedant, & parentes eorum offerant pro ipsis, & communicent omnes*. Ita plane Ordo Romanus, a quo tantisper variat memoratum Apamiense Pontificale, sic inquiens: *Per totam hebdomadam Paschæ omnibus diebus ad Missam procedant, offerant, & communicent*; quia scilicet hebdomada ista continuatio est duplicis solemnitatis, nempe Resurrectionis Christi, atque Neophytorum Baptismi; ideoque olim qualibet die hujus hebdomadæ duæ Missæ dicebantur, prima quidem pro novis baptizatis primo mane, secunda vero ad Tertiam in honorem Resurrectionis Dominicæ, ut scite observat Grancolas in Commentario historico in Breviarium Romanum, Libro II. Capite 73.

XVI. Et quidem si vel hodiernum Officium consideremus, in eo quoque lætatur Ecclesia de recens baptizatorum nova regeneratione; respicit eos tanquam fluctibus diu multumque agitatos feliciter portum tenere, & aquis Baptismi ablutos primum præseferre candorem. Vestibus albis per hosce dies, uti jam dictum est, induebantur, cereos deferebant in manibus, pro iis fiebant Processiones ad Fontes, & Officium breviabatur, ut Officio adessent; atque, ut melius Festum hoc Paschatis, quod baptizatorum Festum est, celebraretur, jussa est tota hebdomada fieri festiva, uti ex variis Synodis constat, inter quas Matisconensis anni 585. Can. II. statuit, ut *nullus bis sanctissimis sex diebus servile opus audeat facere*; & Meldensis anno Christi 845. Canone 77. sic habet: *Dies quoque octo sacrosanctæ Paschalis Festivitatis omnibus Christianis feriatos esse decernimus ab omni opere rurali, fabrili, carpentario &c.* Tum vero in fine: *Quod si quis temerare præsumpserit, excommunicetur*.

§. XXVI.

Si vero fuerint plures baptizandi, sive masculi, sive feminæ, in Catechismo masculi statuantur ad dexteram, feminæ vero ad sinistram; omnia pariter dicantur, ut supra in proprio genere, & numero plurali. Verum prima nominis interrogatio, exsufflatio, Crucis impressio, seu signatio, tactus aurium, & narium cum saliva, abrenun-

tia-

tiationis interrogatio, unctio Olei Catechumenorum, interrogatio de Fide, seu Symbolo, & ipse Baptismus, inunctio Chrismatis, candidæ vestis impositio, atque accensæ candelæ traditio singulariter singulis, & primum masculis, deinde feminis fieri debent.

COMMENTARIUS.

I. Spectant antiquum Ecclesiæ ritum, quæ in hoc præsenti statuuntur §. concinuntque antiquissimo Romano I. Ordini, capite 7. n. 37. *Procedunt*, inquit, *qui baptizandi sunt ad Ecclesiam, & ordinantur per ordinem, sicut scripti sunt, masculi in dexteram, feminæ in sinistram. Faciens Crucem Sacerdos in frontibus singulorum, postea imposita manu supra capita singulorum, dicit*: Nec te latet Satanas. *Ipsa expleta, tangit singulis nares, & aures de sputo, & dicit eis*, Epheta, quod est adaperire, in odorem suavitatis. Tu autem effugare diabole, appropinquabit enim judicium Dei. *Postea tangit de Oleo Sancto scapulas, & pectus, & dicit*: Abrenuncias Satanæ? ℟. Abrenuncio. Et omnibus operibus ejus? ℟. Abrenuncio. Et omnibus pompis ejus? ℟. Abrenuncio. Ego te lino Oleo salutis in Christo Jesu Domino nostro propitiatus in vitam æternam. Pax tibi.

II. Pergit idem Ordo, aitque numero 43. *Deinde Presbyteri, aut Diaconi, etiam, si necesse fuerit, & Acolythi, discalceati, induentes se aliis vestibus mundis, vel candidis, ingrediuntur in Fontes intro aquam, & baptizantur primo masculi, deinde feminæ sub hac interrogatione*: Credis in Deum Patrem Omnipotentem Creatorem Cæli, & terræ? *Resp.* Credo. Credis & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum natum & passum? *Resp.* Credo. Credis in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, vitam æternam? *Resp.* Credo. *Et acceptos infantes de parentibus baptizent eos sub trina mersione, tantum Sanctam Trinitatem semel invocantes, ita dicendo*: Baptizo te in Nomine Patris, *& mergit semel*; & Filii, *& mergit iterum*; & Spiritus Sancti, *& mergit tertio*. Tum vero tandem num. sequenti sic habet: *Levatis autem ipsis infantibus in manibus suis offerat eos uni Presbytero. Ipse vero Presbyter faciens de Chrismate Crucem cum pollice in vertice eorum cum invocatione Sanctæ Trinitatis, dicit*: Deus Omnipotens Pater Domini nostri Jesu Christi, qui te generavit ex aqua, & Spiritu Sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum, ipse te linet Chrismate salutis in Christo Jesu Domino nostro in vitam æternam, Amen.

III. His similia, ac longe plura, legere est in Ordine Romano 7. & in aliis antiquis Ritualibus, in quibus præscriptum est, ut ubi plures baptizandi sunt, masculi quidem ad dexteram, feminæ vero ad sinistram statuantur; itemque ut prima nominis interrogatio, exsufflatio, Crucis impressio, & cætera in §. nostro notata, singulariter singulis, & primum masculis, deinde feminis fieri debeant. Atque his concinit, quæ statuit S. Carolus in Concilio Provinciali v. Mediolanensi, Parte I. Constitutionum, inscripto capite, *Quæ ad Baptismum pertinent*, ubi sic ait: *Si duo, pluresve infantes offeruntur, qui eodem tempore baptizentur, eorum unicuique Catechismum, exorcismum, & reliquas statas cæremonias, Baptismumque Parochus sigillatim ministret, atque adhibeat*. Et mox: *Cum duo infantes, mas scilicet, & femina ad Baptismum offeruntur, is ordo servetur, qui antiquissimi ritus est, ut mari primum, deine feminæ ministretur, nisi necessitas aliter cogit. Idemque servetur, si plures offeruntur, partim mares, partim feminæ*. Eadem legere est, & quidem totidem verbis in Concilio Provinciali 13. Beneventano anni 1656. Tit. 39. num. 11. & 12.

§. XXVII.

Si infans, vel adultus ægrotus adeo graviter laboret, ut periculum immineat, ne pereat, antequam Baptismus perficiatur, Sacerdos, omissis quæ Baptismum præcedunt, eum baptizet, ter, vel etiam semel infundens aquam super caput ejus in modum Crucis, dicens: *Ego te baptizo in Nomine Patris ✠ &c.* ut supra.

§. XXVIII.

Si non habeatur aqua baptismalis, & periculum impendeat, Sacerdos utatur aqua simplici.

COMMENTARIUS.

I. Quamquam varii ritus in superioribus Paragraphis præscripti, qui Baptismum præcedunt, subsequunturque, Apostolorum, & Patrum traditione mandati sint, ut solide in nostris Commentariis ostendimus, peccentque Sacerdotes, qui absque necessitate illos omiserint; certa nihilominus, & constans est illa Ecclesiæ doctrina, ac praxis, ut ubi periculum mortis immineat, satis sit ad validitatem Baptismi, si Sacerdos, vel aliquis laicus, ac etiam femina, uti suo loco diximus, *omissis, quæ Baptismum præcedunt, eum*, qui scilicet adeo graviter laboret, ut periculum immineat, ut ait hic noster §. 27. *baptizet, ter, vel etiam semel infundens aquam super caput ejus in modum Crucis, dicens*: Ego te baptizo in Nomine Patris ✠ &c. *ut supra*. Neque enim necessarium est ad Baptismi validitatem ter aquam effundere, ut docet S. Thomas parte 3. Quæstione 66. Articulo 6. in Corpore, ubi post S. Gregorium re-

relatum in Canone, *De trina*, De consecratione, Distinctione 4. ita plane inquit: *Ad Baptismum per se requiritur ablutio aquæ, quæ est de necessitate Sacramenti; modus autem ablutionis per accidens se habet ad Sacramentum; & ideo sicut ex prædicta auctoritate Gregorii patet, quantum est de se, licite fieri potest, scilicet, & semel, & ter immergere; quia per unicam immersionem significatur unitas mortis Christi, & unitas Deitatis; per trinam autem immersionem significatur triduum sepulturæ Christi, & etiam Trinitas Personarum. Sed diversis ex causis secundum ordinationem Ecclesiæ, quandoque institutus est unus modus, quandoque alius. Quia enim a principio nascentis Ecclesiæ quidam de Trinitate male sentiebant, Christum purum hominem esse existimantes, nec dici Filium Dei, & Deum, nisi propter meritum ejus, quod præcipue fuit in morte, ideo non baptizabant in Nomine Trinitatis, sed in commemoratione mortis Christi, & una immersione, quod reprobatum fuit in primitiva Ecclesia*. Additque mox: *Postmodum vero inolevit quorundam Schismaticorum, & hæreticorum error homines rebaptizantium, sicut de Donatistis Augustinus narrat super Joannem XI. & ideo in detestationem erroris eorum fuit statutum in Concilio Toletano IV. quod fieret una sola immersio*. Concludit tandem, cessante tali causa communiter observari in Ecclesia in Baptismo trinam immersionem, ideoque graviter peccare aliter baptizantem, quod ritum ab Ecclesia præscriptum minime observet, valido nihilominus remanente Baptismo.

II. Porro nunc, licet ex communi Ecclesiæ praxi, loco trinæ immersionis, trina adhibeatur effusio, jam & validus esset Baptismus, & minime peccaret illum administrans, si urgente necessitate, ut citius rem conficeret, non ter, sed semel aquam effunderet. Id quod etiam de aqua dicendum est, quæ, licet ex Ritualium præscripto, & ex antiqua, & constanti Ecclesiæ disciplina, debeat esse consecrata, ut suo loco diximus, adhiberi tamen potest in casu necessitatis, etiamsi sit communis, naturalis tamen, uti etiam alibi dictum est; & recte docet etiam noster §. 28. Porro nostro huic §. inhærens S. Carolus parte 4. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis, ubi agit de Baptismi administratione, inter alia inquit, *aquam puram, mundamque esse, pro Sacramenti dignitate convenire, nisi necessitate urgente, in qua uti licet & aqua lutulenta*. Verum ut docet S. Thomas citato loco, Articulo 4. in Corpore, *si forte aqua admisceatur in tam parva quantitate alicui corpori, quod compositum magis sit aliud, quam aqua, sicut lutum magis est terra, non potest fieri Baptismus*.

§. XXIX.

Deinde si habeat Chrisma, liniat eum in vertice, dicens: *Deus Omnipotens Pater Domini nostri Jesu Christi &c.* ut supra.

§. XXX.

Postea dat ei linteolum candidum, dicens: *Accipe vestem, &c.* ut supra.

§. XXXI.

Ac demum dat ei ceream candelam accensam, dicens: *Accipe lampadam ardentem*, ut supra.

§. XXXII.

Si supervixerit, suppleantur alii ritus omissi.

COMMENTARIUS.

I. Ubi necessitas urgeat conferendi cito Baptismum, jam illud recte statutum est in Conciliis, & præscriptum in Ritualibus, ut omissis ritibus, qui Baptismum præcedunt, conferatur statim Baptismus; & deinde si tempus suppetat, & in promptu sit Chrisma, liniat baptizatum Sacerdos in vertice dicens, *Deus omnipotens &c.* ut supra, ac tradat etiam linteolum, ac cereum accensum sub præscriptis verborum formulis; demum vero si supervixerit, suppleantur alii ritus omissi, ut ait noster §. 32. Sed cum de hac re differendum sit infra cap. 5. quod inscriptum est, *Ordo supplendi omissa super baptizatum*, ad illud lectorem remittimus, & ad ea, quæ nos ibidem dicemus. Opportunus est enim ille, ac proprius differendi de ea re locus.

§. XXXIII.

Admonendi sunt Susceptores de spirituali cognatione, quam contraxerunt cum baptizato, baptizatique patre, & matre; quæ cognatio impedit Matrimonium, ac dirimit.

COMMENTARIUS.

I. Quam antiqui, & quare instituti sint Susceptores, seu Patrini in Baptismo, late diximus supra. Quod ad spiritualem cognationem spectat, quam in hoc §. contraxisse dicuntur cum baptizato, baptizatique patre, ac matre, præmittendum illud est primum

Jus

Jus antiquum tres agnovisse cognationis spiritualis species, nempe paternitatem, compaternitatem, & fraternitatem. Constat id quidem ex Sacris Canonibus, quos refert in suo Decreto Gratianus Causa xxx. Quæstione 3. quosque nos explicantes, varias illas cognationis spiritualis species mox referemus.

II. At vero ut a prima spiritualis cognationis ordiamur specie, quam appellabant paternitatem, reperiebatur hæc in Ministro, qui vel Baptismum, vel Confirmationem contulisset, itemque in Sponsore respectu illius, quem de Sacro Fonte susceperat: *Ita diligere debet homo eum, qui se suscipit de Sacro Fonte, sicut patrem: quinimo quanto præstantior est spiritus carne, quod illud spiritale est patrocinium, & secundum Deum adoptio, tanto magis spiritalis Pater in omnibus est a spiritali filio diligendus. Unde inter eos non arbitramur esse quodlibet posse conjugale connubium; quandoquidem nec inter eos, qui natura, & eos, qui adoptione filii sunt, venerandæ Romanæ Leges matrimonium contrahi permittunt.* Item *si inter eos non contrahitur matrimonium, quos adoptio jungit, quanto potius a carnali oportet inter se contubernio cessare illos, quos per cæleste Sacramentum regeneratio Sancti Spiritus vincit? Longe ergo congruentius filius patris mei, vel frater meus appellatur is, quem divina gratia, quam quem humana voluntas, ut filius ejus, vel frater meus esset, elegit, prudentiusque ab alterna corporis commixtione secernimur.* Verba sunt Canonis 1. in citata Causa, & Quæstione, qui desumtus est ex celebri Nicolai Papæ I. ad Consulta Bulgarorum, Epistola, §. 11. ex eoque satis addiscimus, qui olim in Baptismo, vel Confirmatione primam spiritualis cognationis speciem, paternitatem scilicet, contraherent.

III. Species altera, nimirum compaternitas contrahi solita antiquitus fuit. I. inter Sacramenti Ministrum, & patrem, & matrem baptizati, aut confirmati. II. inter Susceptores, & patrem, ac matrem suscepti. III. inter uxorem baptizantis, & parentes baptizati. IV. inter uxorem Susceptoris, & patrem, ac matrem suscepti. Nitebatur antiqua hæc disciplina duplici principio. Primo, quod Ministri, & Susceptores vitam spiritualem conferrent recipienti Baptismum, ideo spirituales illius parentes dicebantur. Secundo quod uxor sive Ministri, sive Susceptoris, una esset per matrimonium, eademque caro, juxta illud Scripturæ, *Erunt duo in carne una*, non immerito contrahere dicebantur compaternitatem cum parentibus baptizati, aut confirmati. Nixus hoc principio idem Nicolaus Papa ita rescripsit Salomoni Constantiensi Episcopo apud Gratianum Causa xxx. Can. 1. Quæstione IV. *Sciscitatur a nobis Sanctitas vestra, si aliquis homo duas commatres habere valeat, unam post alteram. In quo meminisse debet, scriptum esse*: Erunt duo in carne una. *Itaque cum constet, quia vir, & mulier una caro per connubium efficiuntur, restat nimirum, virum Compatrem constitui illi mulieri, cujus matrimonio assumpta uxor Commater esse videbatur; & iccirco liquet, virum illi feminæ non posse jungi in copula, quæ Commater ejus erat, cum qua fuerat una caro effectus.*

IV. Tertia denique spiritualis cognationis species, idest, confraternitas contrahi & olim solita fuit. I. inter filios Ministri, & eum, qui ab eo receperat Baptismum. II. inter natos ex Sponsore, & eum, quem de Sacro Fonte levaverat. Audiendus in hanc rem Zacarias Papa apud memoratum Gratianum in recitata Causa 30. Quæstione 3. Can. II. ubi ita scribit Theodoro Episcopo Ecclesiæ Ticiensis: *Bene tua sancta Fraternitas compertum habet, quod Dominus præcepit Moysi, dicens:* Turpitudinem patris tui, vel matris, vel sororis non revelabis; turpitudo enim tua est. *Cum ergo a propria consanguinitate jubemur abstinere, multo magis a spirituali nostri patris filia, omni excusatione, aut argumento seposito, sub nimia districtione nos cavere convenit &c.* Ex quibus omnibus dictis hucusque probatum videtur, Jus antiquum tres agnovisse cognationis spiritualis species, ex antiquis Canonibus explicatas, paternitatem scilicet, compaternitatem, & fraternitatem.

V. Venio nunc ad Jus novum, quod in Concilio Tridentino promulgatum est, multa innovans circa antiquas spiritualis cognationis species. Nam I. absolute confraternitatem abrogavit. II. restrinxit paternitatem ad eum solum, qui Sacramentum contulerit, & ad Susceptores. III. ita reduxit compaternitatem, ut iam non reperiatur inter Sacramenti Ministrum, & Susceptores, sicut antiquitus reperiebatur. En verba Sessione 24. *De reformatione Matrimonii*, cap. II. *Docet experientia, propter multitudinem prohibitionum multoties in casibus prohibitis ignoranter contrahi Matrimonium, in quibus vel non sine magno peccato perseveratur, vel ea non sine magno scandalo dirimuntur. Volens itaque Sancta Synodus huic incommodo providere, & a cognationis spiritualis impedimento incipiens statuit, ut unus tantum, sive vir, sive mulier juxta Sacrorum Canonum instituta, vel ad summum unus, & una baptizatum de Baptismo suscipiat, inter quos, ac baptizatum ipsum, & illius patrem, & matrem, necnon inter baptizantem, & baptizatum, baptizatique patrem, ac matrem tantum spiritualis cognatio contrahatur.* Tum paulo post: *Ea quoque cognatio, quæ ex Confirmatione contrahitur, confirmantem, & confirmatum, illiusque patrem, & matrem, ac tenentem non egrediatur.* Et demum: *Omnibus inter alias personas spiritualis cognationis impedimentis omnino sublatis.*

VI. Hinc contra dispositionem veterum Canonum, & capitis 1. *De cognatione spirituali*, valet hodie Matrimonium contractum inter filiam suscipientis, & baptizatum, uti censuit Sacra Congregatio Concilii Tridentini Interpretum apud Fagnanum ad dictum Caput; neque impedimentum ultra personas in Tridentini Concilii Decreto expressas extenditur; vultque Synodus Provincialis II. Mechlinensis Tit. x. Cap. v. subinde moneri populum, nullam omnino cognationem spiritualem contrahi inter Susceptorem, & Susceptricem; necnon inter baptizatum, vel susceptum, & suscipientis conjugem. Quod & expresse declaravit S. Pius V. in Constitutione, quæ incipit, *Ad Romanum*, edita anno 1566. 4. Kal. Decemb. Inde consequens est, nihil obstare, quo minus duo conjuges levent eundem de Fonte, sed si alter conjugum propriam utriusque prolem levaret, vel etiam baptizaret, cognationem hanc contraheret cum altero, quæ conjugii usum impediret, saltem donec Ordinarius dispensasset. Excipitur autem casus necessitatis juxta Responsum Joannis VIII. in Canone

7. Causa 30. Quæstione 1. Quod tamen in fornicario, qui propriam prolem in necessitate baptizaret, non procedere, probat idem Fagnanus ad caput II. citati Tituli, *De cognatione spirituali*; huncque consequenter cum fornicaria matre prolis baptizatæ valide Matrimonium contrahere non posse, recte admodum notavit etiam Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici universi*, Tit. XIII. Cap. VI. num. XVI.

VII. Cum nonnunquam contingat, ut quis per procuratorem, seu mandatarium, infantem suscipiat, licet & aliquando disputatum fuerit inter Doctores, a quonam cognatio spiritualis contraheretur, a mandante ne, an a mandatario, & immediate tangente, universali tamen Ecclesiæ consuetudine receptum est, cognationem contrahi quidem a mittente, non vero a procuratore, cum is quæ agit, non suo proprio nomine agat, sed nomine mittentis, qui designatus fuit Patrinus, uti post alios refert Barbosa Parte II. *De officio Episcopi*, Allegatione XXX. num. 50. eoque citato laudatus Vanespen.

VIII. Si quis autem hic quærat, an contrahatur aliqua spiritualis cognatio, cum baptizato jam puero, supplentur tantum cæremoniæ Baptismi, iisque Patrini assistunt? Respondeo, nullam prorsus tunc contrahi cognationem inter eos, qui infantem de Fonte levarunt. Et recte quidem, ob rationem, quam docet S. Thomas in Supplemento Partis III. Quæst. 56. Articulo II. in Corpore, ubi sic inquit: *Sicut cognatio carnalis non contrahitur, nisi per actum generationis completum; unde etiam affinitas non contrahitur, nisi facta commixtione seminum, ex qua potest sequi generatio carnalis; spiritualis autem generatio non perficitur, nisi per aliquod Sacramentum; unde non videtur conveniens, quod spiritualis cognatio contrahatur, nisi per aliquod Sacramentum*. Cum igitur non conferatur Sacramentum, cum supplentur tantum cæremoniæ Baptismi, consequens est, quod nulla tunc contrahatur cognatio. Et valde convenit, ut Parochi id dicant Susceptoribus, cum dictæ cæremoniæ tantum supplentur, ne in hoc decipiantur, uti recte admonet Genettus, Tomo 3. Theologiæ Moralis, Tractatu II. cap. 8. Quæst. 8. in fine: Recte etiam monet Zypæus, *De Jure novo*, ad Titulum, *De cognatione spirituali*, cum pueri domi baptizati sunt, & postea supplentur preces, & solemnia in Ecclesia, Patrinos hic tantum adhibitos in libro Baptizatorum non esse simpliciter ut Patrinos describendos, sed ut Patrinos Catechismi.

IX. Porro illud notandum est, quod Synodi æque, ac Theologi docent, Patrinos scilicet eos minime effici, nisi puerum teneant, tangantve, cum baptizatur. Sed audiamus tamen quid de hac re edixerit Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni 1374. Tit. IV. cap. V. in fine, ubi improbos quosdam sui ævi Patrinos acriter carpit, his plane verbis: *Sunt quidam se ad levandum puerum de Baptismo exhibentes, simulantes puerum tangere, & respondentes cum aliis ad interrogationes Sacerdotis*, Abrenuntio &c. *& ad alias, & puerum nominantes, non tamen eum tangentes, de quibus dicimus, quod non efficiuntur Patrini, nisi puerum tangant, vel teneant, cum baptizatur, vel de Sacro Fonte levent, licet ad omnia respondeant*. Longe horrendius est aliud Patrinorum genus, quos mox recenset: *Quidam autem sunt mala intentione repleti, qui licet teneant, vel tangant puerum in Baptismo, non tamen respondent cum aliis, per hoc intendentes facere, ut non sint, nec efficiantur Compatres, ut sic possint cum minori peccato cognoscere matrem pueri, vel eam ducere post tempus in uxorem, de quibus sine præjudicio credimus, quod nihilominus Compatres facti sunt, ex quo puerum tangant, vel teneant; ex quo enim intendunt tangere, vel tenere, & sic agere, quod veri Patrini agunt, cum responsio Patrinorum quoad compaternitatem contrahendam non sit de substantia rei, compaternitatem contrahunt eo modo; nec dolus, aut prava intentio eis patrocinando corrumpit, seu tollit vim Sacramenti, sicut superius dictum est de parentibus proprios filios sic baptizantibus fraudulose*.

X. Pergit Concilium, aitque, puniendos graviter esse Compatres alios quosdam non minus cæteris impios, qui, postquam puerum in Fonte tetigerunt, manus lavabant, autumantes, ea manuum ablutione compaternitatem aboleri: *Sunt & alii, qui postquam tetigerint puerum in Fontibus, demum extra Fontes abluunt manus, tenentes ex dicta ablutione sic facta compaternitatem abolitam, quod falsissimum judicamus, & schismaticum; & tales graviter puniendi, maxime si ut se ponant cum matre pueri, hoc fecerint, sicut de quibusdam intelleximus; mandantes Presbyteris, ut talia non committenda, tanquam erronea populo ad Divina congregato prædicent, & exponant*. Sed longum esset varios id genus abusus notare, ac refellere, quos merito Sacræ Synodi sub gravibus pœnis damnarunt. Porro quod compaternitas, cognatioque spiritualis non nisi per Baptismum, & Confirmationem oriatur, opportune Concilium Provinciale VIII. Beneventanum anno 1470. habitum sub Archiepiscopo Corrado Capycio, cap. 7. abusum illum sui ævi damnavit, quo nonnulli compaternitatem efficiebant per largitionem vestis, quam vulgo appellabant *lo Cappiello*; sic enim inquit: *Item volentes malitiis, & figmentis hominum obviare, præcipimus, statuimus, & ordinamus, ut nullus compaternitatem extra Sacramentum Baptismi, & Confirmationis, neque per largitionem vestis, ut vulgariter dicitur*, lo Cappiello, *neque per solam præstationem Fidei sine Sacramento, vel aliquo alio modo contrahat, sub pœna excommunicationis, declarantes, & decernentes, per quidquid actum fuerit ad contrahendum compaternitatem extra dictum Sacramentum, compaternitatem de jure non subsistere*. His adde alium abusum, cujus meminit S. Carolus in Concilio Mediolanensi I. Provinciali, quemque merito exterminare conatus est, Capite, *Quæ pertinent ad Baptismi administrationem*, sic inquiens: *Detestabilem consuetudinem baptizatos infantes in Altare collocandi, ut muneribus Compatrum inde redimantur, Episcopi severius vendicabunt*. Mandat tum etiam mox, ut *Compatres, & Commatres nihil infantibus, quos susceperunt, aut eorum parentibus, Baptismi tempore largiantur*. Idem repetit in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, Capite, *De cæremoniis, quæ, peracto Baptismo, servantur*.

XI. Multis jam hucusque explicatis, quæ ad Patrinos, seu Susceptores spectant, admonendi ii potissimum sunt de spirituali cognatione, quam, ut ait hic noster §. recitato Tridentini

Con-

Concilii Decreto inhærens, contraxerunt cum baptizato, baptizatique patre, & matre, quæ impedit Matrimonium contrahendum scilicet, & dirimit contractum. Atque idipsum mandant passim & Sacræ Synodi, ac Rituales Codices, quos non opus est hic recensere. Cæterum, cum illud profecto certum sit, constanterque a Theologis asseratur, cognatione spirituali impediri, ac dirimi Matrimonium Jure dumtaxat Ecclesiastico, recte inde infertur, Ecclesiam impedimentum, de quo loquimur, posse omnino tollere, & a fortiori in eo dispensare.

XII. Licet denique omnes in eo conveniant, cognatione spirituali impediri, ac dirimi Matrimonium Jure Ecclesiastico, indagandum superest, quonam tempore cœperit ipsa esse Matrimonii impedimentum. Et quidem verisimile est, quod notat Jueninus, *De Sacramentis*, Dissertatione x. Quæstione 7. Articulo 3. §. 4. primos Christianos per tria priora sæcula nullam habuisse ejus impedimenti rationem. Cum enim Apostolus eos interdixisset nuptiis cum infidelibus, & postea Episcopi cum hæreticis, necesse erat, ut Catholici inter se tantum inirent conjugia; cumque non magno ubique essent numero, cogebantur aliquando nubere cum iis, quos nunc cognatos spirituales dicimus. Sed nec habuisse locum impedimentum istud in Ecclesia usque ad Constantinum Magnum, vel ex eo idem Auctor asserit, quod ipsius impedimenti nec antiqui Canones, quos Apostolicos vulgo appellamus, nec alii veterum Conciliorum meminerint, qui alioquin de affinitate, & consanguinitate non pauca statuerunt, quique disciplinam per tria priora sæcula complectuntur.

XIII. Putat autem Jueninus, cognationem ipsam spiritualem ante finem Seculi IV. fuisse Matrimonii impedimentum, probatque ex eo, quod Julius Papa I. & Innocentius itidem I. ac Cælestinus etiam I. de casu ad illud pertinente consulti Sæculo ipso Ecclesiæ IV. responderunt, teste Deusdedit Papa in Epistola ad Gordianum Hispalensem Episcopum, quam tamen supposititiam esse, pluribus ostendit Pagius in Vita ejusdem Pontificis Deusdedit, num. V. ubi etiam constanter asserit, nihil fuisse a laudatis Pontificibus de eo impedimento statutum; colligique imo ait ex Epistolis XI. XV. & XXII. S. Bonifacii Archiepiscopi Moguntini, cognationem ipsam spiritualem nec circa medium octavi Sæculi fuisse Matrimonii impedimentum. Quicquid sit de hac controversia, meminit certe hujus impedimenti Sæculo 6. Justinianus in Lege 26. Cod. *De nuptiis*, ubi ea persona omnimodo ad nuptias venire prohibenda declaratur, quam aliquis, sive alumna sit, sive non, a Sacro suscepit Baptismate. In Ecclesia Græca hanc spiritualem cognationem, & ex ea resultans impedimentum Matrimonii, notum fuisse Sæculo 7. manifestum est ex Can. 53. Concilii Trullani, in quem vide quæ scripsimus nos Tomo II. Commentariorum in Concilia Oecumenica, pag. 145. & seq.

§. XXXIV.

Curet Parochus, parentes infantis admoneri, ne in lecto secum ipsi, vel nutrices parvulum habeant, propter oppressionis periculum; sed eum diligenter custodiant, & opportune ad Christianam disciplinam instituant.

COMMENTARIUS.

I. Tametsi variæ antiquæ Synodi, Summique Pontifices conati sint huic abusui, scelerique parentum, nutricumque, variis editis Decretis, occurrere, ne scilicet ipsi, nutricesve in lecto secum parvulum habeant, propter oppressionis periculum, opus nihilominus fuit, ut hic §. noster, Synodique recentiores id iterum, iterumque vetarent, Parocho mandantes, ut de ea re parentes, nutricesque admoneantur. Extat sane contra eum abusum Alexandri Papæ III. Constitutio relata in capite 3. *De his, qui filios occiderunt*, ubi sic inquit: *De infantibus autem, qui mortui repeniuntur cum patre, & matre, & non apparet, utrum a patre, vel a matre oppressus sit ipse, vel propria morte defunctus, non debent inde securi esse parentes, nec sine pœnitentia; sed tamen consideratio debet esse pietatis, ubi non voluntas, sed eventus mortis causa fuerit. Si autem eos non latet, ipsos interfectores esse, scire debent, se graviter deliquisse. Quidam autem pœnitentiam trium annorum judicant esse debere, quorum unum peragant in pane, & aqua*. Desumpta videtur hæc Constitutio ex Pœnitentiali antiquo Romano, Tit. I. cap. XXX. ubi sic habet: *Invenisti infantem tuum juxta te oppressum, ubi tu, & vir tuus simul in lecto jacuistis, & non apparuit, utrum a patre, seu a te suffocatus esset, non debetis securi esse, nec esse sine pœnitentia; sed tamen in his magna consideratio debet esse pietatis, ubi nulla mala voluntas fuit, sed propria mors: tamen propter negligentiam quadraginta dies debetis pœnitere. Si autem vos non latet interfectores esse infantis, non voluntate, sed negligentia, tres annos pœnitere debetis, unum ex his in pane, & aqua; & tempore pœnitudinis ab omni luxuria vos custodire debetis*. Varios antiquos Canones idem statuentes congessit eruditus Gonzalez in Commentario ad citatum caput 3. *De his, qui filios occiderunt*.

II. Sed his omissis, certe ex recentioribus Synodis passim monere Parochus debet, præsertim post collatum infanti Batismum, ne mater nutrixve, aut alia quævis mulier, aut alius quicumque vir infantem anno ætatis non expleto, in eodem secum lecto unquam teneant; si infantes in eodem cum ipsis lecto jacentes suffocari contigerit, homicidii reas futuras; & si non suffocentur, mortaliter tamen ipsas peccare propter periculum, in quod tenellorum puerulorum vitam adducunt. Excommunicationis pœnam in eas, sive illos decrevere jam multa Concilia, tum Provincialia, tum Diœcesana, eumque sibi casum reservare merito Episcopi consueverunt. Confirmat hæc quidem Concilium Copriniacum in Gallia sub Alexandro Papa IV. celebratum pau-

paulo post medium Seculum 13. capite 30. *Prohibeant*, inquit, *Sacerdotes mulieribus, ne collocent pueros parvulos in lectis suis sub pœna excommunicationis. Et si super hæc parvuli decesserint, propter negligentiam matris suæ, patris, vel alterius, ad Episcopum, vel ad suum Confessorem debent mitti; quia potestatem absolvendi eas a talibus non habent simplices Cappellani*. Idipsum testatur S. Antoninus, qui in Summa Confessariorum, parte I. Interrogatione, *De quinto præcepto Decalogi*, capite unico, sic inquit: *Si mater, vel nutrix suffocat filium, vel filiam, quam tenet juxta se, inadvertenter opprimat, mortale est propter negligentiam, & est Episcopalis casus*. Quamvis Synodi multæ sinant infantes posse teneri a parentibus, nutricibusque secum in lecto, expleto ætatis anno; non desunt tamen aliæ Synodi, quæ biennium requirunt. Certe Senonensis Synodus anni 1524. prolis oppressioni, quæ ex indiscretione parentum frequenter contingit, obviare volens, statuit, *quod omnes Ecclesiarum Rectores sæpe in suis Parochiis injungant suis Parochianis, ut curam solicitam habeant de infantibus in cunabulis existentibus, ne inde periculum eveniat; inhibeantque suis parochianis, ne pueros secum in lectis suis jacere permittant, antequam ad biennium pervenerint. Quod si negligentes fuerint, Deo primum tanquam de homicidio rationem reddent, & pœna arbitraria punientur*. Parisiensis quoque Synodus anni 1557. Presbyteris mandat, ut *hortentur matres, ac nutrices, ne infantes ante biennium secum dormire sinant, ne forte illarum incuria præ somno, ut sæpissime contingit, opprimantur. In quibus si negligentes fuerint, Deo primum tanquam de homicidio rationem reddent, & pœna condigna plectentur*.

III. Citat, describitque recitata hactenus loca Natalis Alexander in sua Theologia Dogmatica, & Morali, Lib. IV. cap. VI. Articulo 3. Regula X. ubi etiam subdit, in Diœcesi Parisiensi, & plerisque aliis Diœcesibus pene omnibus, oppressionem parvulorum per incuriam casum esse Episcopo reservatum; in plerisque istius peccati reos sistere se teneri in Ecclesia Cathedrali Feria Quarta Cinerum publicam pœnitentiam accepturos, & die Cœnæ Domini solemni ritu absolvendos. Sed omissis aliis Synodis, audiamus quid de ea re statuerit Provinciale IV. Mediolanense S. Caroli Concilium, Constitutionum Parte II. ubi de iis agit, quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi: *Grave*, inquit, *atque immane facinus est infantes per imprudentiam illorum suffocari, qui eos ne annum quidem natos in cubili nulla cautione collocant; qui quoniam neque alia ratione, neque rei gravitate, qua Deus in primis offenditur, nec vero immanitate nefaria in officio contineri hactenus potuerunt, nos tale facinus pœnis coerceri censuimus*. Pergit Sanctus Carolus, atque ita decernit: *Itaque quæcumque mulier infantem anno ætatis non expleto secum in lecto jacentem non ea cautione tenuerit, quam ab Episcopo præscriptam Parochus unusquisque ei sigillatim demonstrarit, excommunicationis pœnam ipso facto subeat, cujus vinculo irretita non absolvatur, nisi gravi, atque insigni imposita pœnitentia, quæ cæteris exemplo sit*. Concludit tandem, & Parocho mandat, ut tum sæpe populum moneat, ne hujusmodi infantes secum in lecto unquam teneant, tum etiam evulget Decretum istud, pœnamque in Decreto sancitam. Varia alia edita a S. Carolo eandem in rem Decreta videri possunt in reliquis ejusdem S. Antistitis Synodis, atque in Actis Mediolanensis Ecclesiæ.

IV. Opportunus hic locus est, ut de alio confodiendo abusu dicamus, qui non sine ingenti animarum pernicie multis viget in locis, in quibus parentes conjuges filios suos, filiasque grandiores secum tenere in lecto non erubescunt. Non dubito, quin, sicut illi, qui infantes nondum expleto ætatis anno secum jacere in lecto permittunt, rei culpæ lethalis sunt, ac etiam homicidii, si illos oppresserint, ita & isti sint scandali rei, si secum grandiusculam habentes in lecto prolem, Matrimonii usui operam dent. Quotidiana enim experientia compertum est, vel ipsos puerulos annorum quinque a parentibus suis prima luxuriæ semina didicisse. Scio, multos id genus parentes paupertate se excusare, ac non posse pro filiis alium lectum erigere; sed nec tamen ignarus sum, quod, ubi pii aliqui homines lectum illis donarunt, illi statim lectum vendiderunt, perrexeruntque vel ipsos adolescentes in suo secum lecto tenere, & rem uxoriam exercere. Optandum esset, ut Episcopi, Parochi, piique homines huic malo occurrerent, de lectis hujusmodi parentibus providentes, caventesque præterea, ne illos postea alienarent.

V. Sed ut finem huic Commentario imponam, mandat & illud tandem hic noster §. monendos a Parocho esse patresfamilias, ut filios suos diligenter custodiant, & opportune ad Christianam disciplinam instituant. Id est, quod passim Synodi, ac Patres inculcant; quod tamen non sine ingenti Reipublicæ Christianæ, ac Civilis detrimento contemni passim videmus, de plerisque enim patribusfamilias dici jam potest, quod suo ævo ajebat Sanctus Joannes Chrysostomus, quod nempe permulti ex illis *majorem asinorum, ac equorum, quam filiorum curam haberent*. Certum profecto est, culpæ lethalis reos esse parentes, qui puellos, puellasque vivere suo arbitrio sinunt, pravis eorum moribus conniventes; ipsisque parentibus attribui debet, innumerorum fere adolescentum ad triremes, & non paucorum ad furcam damnatio, ut de feminis adolescentibus sileam, quæ a parentibus suo & ipsæ arbitrio relictæ, vitam turpissimam ducunt, copiamque corporis sui facientes, omnibus ad se aditum præbent, quorum multi eam ob causam egentes facti, ac morbo incurabili infecti, in ipso juventæ flore misere moriuntur.

VI. Res illa quoque est lacrymis digna, vel in ipsis Civitatibus, Oppidisque insignibus, in quibus educandis, instruendisque Orphanis, pia erecta sunt domicilia, innumeros pueros seminudos primorum rudimentorum Fidei omnino inscios per vicos, & plateas, ac fora potissimum vagari, ut aliquid furentur; jacent ut plurimum nocte in Templorum vestibulis, scalisque Palatiorum: Frequentiora illis verba obscena, blasphemiæ, imprecationesque. Si quis eos velit corrigere, eo temeritatis quoque perveniunt, ut in pium monitorem lapides jaciant. Si quid furati, lucrative fuerint, statim ludo alearum exponunt, quem etiam in Templorum scalis instruere solent. Quæ cum ita sint, non dubito, quin lethaliter peccent animarum Pastores, Magistratusque locorum, qui tanto malo remedium opportunum adhibere negligunt.

§. XXXV.

§. XXXV.

Commonendi sunt etiam parentes, & alii, si opus fuerit, ne filios Hebræis, aliisve infidelibus, vel hæreticis mulieribus ullo modo lactandos, aut nutriendos tradant.

COMMENTARIUS.

I. SI jus naturæ spectemus, testantur quidem Leges Civiles, teneri parentes suam prolem lactare: *Ipse naturalis stimulus parentes ad liberorum suorum educationem hortatur*, verba sunt Justiniani Imperatoris in Lege unica, §. *Taceat*, Cod. *De rei uxoriæ actione*. Et scite Aristoteles Lib. I. Politicorum, cap. ultimo, *Naturæ*, inquit, *munus est alimentum iis, quæ procreavit, præbere*. Apud Gellium Libro XII. capite I. copiose quidem, docteque Phavorinus Philosophus differit, mulieres suo lacte debere suos fœtus educare. Cujus rei causæ multæ afferri possunt: Tum quia natura ideo mammas, sive ubera matribus illustribus, & nobilibus æque, ac aliis puerperis lacte distenta dedit, ut ipsæ suos infantes alerent: Tum quia matres idipsum lac habent, quo infantes in utero alebantur; idem siquidem sanguis est, quem in utero infantes hauserunt, jam dealbatus; ideoque res salubrior erit infantibus, si eodem nutriantur. Tum quia affectio major est, aut certe esse debet erga prolem in matre, quam in ulla nutrice; quippe infans vere os de osse, caro de carne matris: Tum quia periculosa est mutatio lactis; cum eadem non sit fortasse nutricis, ac fuit matris, complexio; & lactis alieni succus, nec sanitati, nec incremento conducit; simili nempe unumquodque alitur, contrario oblæditur, mutatione dejicitur. Tum etiam quia sæpe cum lacte boni, vel mali mores ex uberibus hauriuntur. Quid enim si nutricem mater nacta sit ebriosam, iracundam, libidinosam? Combibet in ipso lacte venena maleficæ feminæ tener alumnus, audietque:

Non tibi Diva Parens generis, nec Dardanus Auctor,
Perfide, sed duris genuit te cautibus horrens
Caucasus, Hircanæque admorunt ubera tigres.

Itemque illud.

Natus es e scopulis, nutritus lacte ferino.

II. Hæc plane potissima causa est, cur & Rituales Codices, ac Sacræ Synodi vetuerint semper parentibus Christianis, Catholicisque, *ne filios Hebræis, aliisve infidelibus, vel hæreticis mulieribus ullo modo lactandos, aut nutriendos tradant*; quia scilicet, uti dictum est, & plerique Auctores docent, sæpe cum ipso lacte boni, vel mali mores ex uberibus hauriuntur. Porro laudandæ minime sunt vel ipsæ Matronæ nobiles, quæ infantes suos nutrire verecundum, sinu vero catellos fovere honorificum existimant. Quæcunque illæ sint, integræ si matres esse voluerint, quos pepererunt, non rejicient, sed ut animis, atque corporibus filiorum provideant, eos alent, eisque ubera porrigent. Quod si necessitate aliqua adigantur, ob quam filios suos lactare ipsæ nequeant, curandum illis summopere est, ut illos nutriendos tradant nutricibus non modo complexionis suæ simillimæ, sed etiam Christianis virtutibus præditis.

§. XXXVI.

Antequam infans ex Ecclesia asportetur, aut Susceptores discedant, eorum nomina, & alia de administrato Baptismo ad præscriptam formam in Baptismali Libro Parochus accurate describat.

COMMENTARIUS.

I. QUod plures quotidie occurrant difficultates, & dubia circa spiritualem cognationem inter baptizatos, & Susceptores, vel baptizatorum parentes contractam, nec non super natalibus, vel ætate baptizatorum, quorum probatio, & certitudo vix aliunde, quam ex Libris, seu Registris, quæ dicuntur *Baptismalia*, haberi potest, merito Concilium Tridentinum sessione 24. *De reformatione Matrimonii*, cap. II. inter alia statuit, ut Parochus *in Libro eorum nomina describat, doceatque eos, quam cognationem contraxerint, ne ignorantia ulla excusari valeant*. Fuit & hic plane antiquus Ecclesiæ mos, cui inhærens S. Carolus, in suo Provinciali Concilio I. Mediolanensi, capite inscripto, *Quæ pertinent ad Baptismi administrationem*, ita plane edixit: *Parochus Librum habeat, diligenterque custodiat, in quo baptizati, parentum, & Compatrum nomen, cognomen, diemque nativitatis, ac Baptismi, & an ex legitimis nuptiis procreatus sit, describat; & quotannis singulorum annorum scriptæ ejus rationis exemplum det Episcopo, qui id fideliter adservandum curabit*. Rursus in Concilio Provinciali 6. ubi agit de Baptismo, diserte statuit, ut *eorum, qui domi, aut in Ecclesia, tanquam Compatres ad Baptismum adhibiti sunt, nomina in Libro baptizatorum Parochus notet, ne impedimentum Matrimonii contrahendi ignoretur*.

II. Similia his statuta sunt in aliis aliarum Ecclesiarum Synodis passim, ut in fine hujus Operis, ubi de ipso Libro agendum erit, latius dicemus. Quod enim ad hunc §. spectat, mandat hic, ut *antequam infans in Ecclesia asportetur, aut Susceptores discedant, eorum nomina, & alia de administrato Baptismo ad præscriptam formam in Baptismali Libro Parochus accurate describat*. Atque huc spectat, quod dictum a nobis superius fuit, cap. I. ut inter alia, quæ, cum Baptismi Sacramentum administrandum est, in promptu esse debent, sit *item Li-*

ber Baptismalis , in quo baptizati describuntur , statim scilicet Baptismo peracto , & antequam infans ex Ecclesia asportetur, aut Susceptores discedant, ut expresse mandat noster §. cui etiam consentit Cæremoniale Ambrosianum jussu Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis editum, & S. Carolus in memoratis toties Instructionibus suis , *De Baptismi administratione* , ubi sic inquiunt : *Notabit* , Parochus nempe, *præscripta ratione in Libro baptizatorum* , *antequam discedatur* , *si commode fieri potest* , *nomina* , *& cognomina* , *ac patriam infantis* , *parentum* , *& Patrini* , *ac Matrinæ* , *sive in Ecclesia* , *sive domi infans baptizatus est* ; *annum item* , *& diem* , *cæteraque ad præscriptum formulæ traditæ*. Atque id etiam statutum invenio in variis Synodis Provincialibus , Diœcesanisque , ac Ritualibus Libris.

CAPUT III.

De Baptismo adultorum.

I. CErtum est , solum hominem esse Baptismi subjectum ; cum autem , vel infans , vel adultus esse possit , & de prioris Baptismo abunde dictum hactenus fuerit , merito nunc de Baptismo alterius agendum , & quidem juxta ordinem in hoc , & sequenti Capite præscriptum . In quorum Commentariis ordinem nos Paragraphorum sequentes hæc potissimum explicabimus . I. historiam Catechumenatus , quem baptizandi adulti , si sani essent , decurrebant . II. disciplinam , quam vetus Ecclesia erga infirmos baptizandos observavit . III. dispositiones , quas tum in sanis , tum in infirmis Majores nostri Baptismo recipiendo necessarias judicarunt . IV. ritus , ac cæremonias in singulis Paragraphis præscriptas.

§. I.

Si quis adultus sit baptizandus, debet prius secundum Apostolicam regulam in Christiana Fide , ac sanctis moribus diligenter instrui , & per aliquot dies in operibus pietatis exerceri , ejusque voluntas , & propositum sæpius explorari , & nonnisi sciens , & volens , probeque instructus baptizari .

COMMENTARIUS.

I. BAptismum adultis nonnisi Catechumenis consuevisse olim conferri , vetustissima est Ecclesiæ disciplina , sicut & illa officii Catechistæ, quo etsi Apostoli , eorumque successores Episcopi persuncti antiquitus fuerint , nihilo tamen minus , quia variis , utilioribusque curis soliti illi essent ad alia distrahi, ea semper invaluit in Ecclesia consuetudo , ut id muneris aliis committeretur . Provisum ergo illud hoc in negotio fuit , ut nonnisi viri pietate , ingenio , ac doctrina præstantes deligerentur , quales Alexandriæ extiterunt Pantænus, Clemens , Origenes , Heraclas, Dionysius, uti docet Eusebius Lib. v. *Historiæ Ecclesiasticæ* , cap. x. & Lib. 6. cap. 3. 6. Et certe cum eis non infrequenter res esset cum Philosophis , aliisque profanæ scientiæ eruditis viris , qui non tam ingenio , quam Fide rudes erant , ut recte observat Martene , Libro 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* , cap. 1. Articulo v. n. II. non levem Ecclesia passa fuisset injuriam, si eorum argumentis , subtilioribusque sophismatibus respondere nequissent. Hinc Lactantius Lib. 6. *Divinarum Institutionum* , cap. 21. *Homines litterati* , inquit , *si non fuerint ab aliquo perito Doctore fundati* , *minus credunt* . *Assueti enim mollibus* , *& politis* , *sive orationibus* , *sive carminibus* , *Divinarum Litterarum simplicem* , *communemque sermonem pro sordido aspernantur*.

II. Jam non semper ordinis , aut dignitatis hac in re habita ratio fuit, sed etiam aliquando laici publice docere permittebantur, ut scite idem Auctor probat exemplo Origenis, qui annos octodecim dumtaxat natus, Alexandriæ instituendis Catechumenis præfectus est ; patetque ex Constitutionibus vulgo Apostolorum, Lib. 8. cap. 38. ubi ita legimus : *Qui docet* , *quamvis sit laicus* , *peritus tamen sermonis* , *& moribus gravis* , *doceat* . *Erunt enim omnes docibiles Dei* . Aliquando simplices Lectores , ut constat ex S. Cypriano in Epistola 24. ad Presbyteros, & Diaconos, in qua *Optatum inter Lectores Doctorem Audientium se constituisse asserit* . Frequentius tamen ad id muneris Diaconi deligebantur, ut colligere licet ex S. Augustino , qui aureum illum Librum , *De catechizandis rudibus* rogatus a Deogratias Diacono Carthaginensi , ut illi usui esset , conscripsit . Hinc forte etiam in prædicto Libro 8. Constitutionum Apostolicarum , cap. 38. decernitur , ut *qui primo ad mysterium pietatis accedunt* , *per Diaconos adducantur ad Episcopum* , *vel Presbyteros* , *& causæ exquirantur* , *cur ad Dominicum sermonem accesserint &c*.

III. Plerumque etiam a Presbyteris instruebantur Gentiles baptizandi, uti docet vulgatus Dionysius in Libro , *De Ecclesiastica Hierarchia* , cap. 2. ubi antiquos ritus describit adducendi rudes ad Presbyterum his verbis : *Qui autem horum* , *quæ vere cælestia sunt* , *participes fieri cupit* , *cum aliquem eorum* , *qui initiati sunt* , *adiit* , *suadet illi quidem* , *ut se recta ad Sacerdotem ducat* ; *ipse autem se omnino ea* , *quæ tradentur* , *sequuturum esse pollicetur* , *petitque* , *ut ad eum adducatur* , *& vitæ omnis* , *quam deinceps aget* , *curam suscipiat* ; *Illum autem* , *qui ejus quidem salutis sancta cupiditate ducitur* , *sed ex rei magnitudine hominis ingenium metitur* , *horror quidem repente* , *reique difficultas deterret* ; *ad extremum tamen id* , *quod petivit* , *benigne se fa-*

Ctrum esse promittit, *acceptumque eum ducit ad Sacerdotem*. *Hic vero lætus*, *quasi ove in humeros virorum imposita*, *primum quidem principium*, *quod unum boni causa est*, *& a quo vocantur ea*, *quæ vocantur*, *& qui adipiscuntur salutem*, *eam consequuntur*, *mentis gratiarum actione*, *corporeaque veneratione adoritur*. *Deinde omni sacro cœtu*, *& adjuvandæ*, *celebrandæque ejus salutis*, *& divinæ bonitati gratiarum agendarum causa in sacrum chorum convocato*, *ipse principio Hymnum quendam*, *qui in Divinis scriptis continetur*, *cum omni Ecclesiastico ordine recitat*; *deinde sacram Mensam osculatus*, *ad virum*, *qui adest*, *venit*, *eumque interrogat*, *cur venerit &c.* Multa in hoc prolixo antiquissimi Auctoris testimonio continentur, quæ brevitatis studio nos omittentes, studioso lectori observanda relinquimus.

IV. Explicato utcumque Catechistæ officio, de quo fuse agit Joseph Vicecomes in Tractatu, *De ritibus Baptismi*, quod ad locum spectat faciendis catechesibus designatum, observandum illud inprimis est, Apostolos, Virosque Apostolicos, qui prima apud Gentiles Fidei semina dispserunt, non in Ædibus, sed in Foro præsertim, & in Plateis publicis solitos fuisse concionari. Ejusmodi occurrunt exempla nonnulla non modo in Actibus Apostolorum, sed etiam in Vitis, & Historiis Sanctorum. Ita nimirum Sanctus Otho Bambergensis Episcopus, & Pomeranorum Apostolus apud Pirrisenses *de loco editiori*, apud Stetitenses *per vicos*, *& capita platearum*, apud Havelbergenses *de edito ante portam Civitatis loco*, omni coadunato populo verbum salutis prædicasse dicitur in ejus Vita apud Surium die II. Julii. Sed non prætereunda antiquiora exempla, ex quibus docemur, postquam aliquorum in cordibus altas agere radices incœpit Christiana Religio, crescente in dies Discipulorum Christi numero, cœpisse non quidem in Ecclesiis, ut postea factum est, aut in publicis Oratoriis sacris, sed in privatis ædibus, ad eos, qui Christianorum numero accenseri cupiebant, fieri Catecheses. Certe eam fuisse Alexandriæ Origenis consuetudinem, satis innuit Vir doctissimus Daniel Huetius Abrincarum Episcopus Lib. I. Origenianorum, cap. I. ubi agens de incitato in Origenem Gentilium furore, ait, statim domum ejus, *quam frequentari Catechumenis adverterant*, armatis hominibus circumsessam fuisse; idque evidentius patet ex Litteris Demetrii Alexandrini Episcopi ad Alexandrum Hierosolymorum, & Theoctistum Cæsariensem Episcopos, quibus conqueritur, quod contra morem, & consuetudinem Origenem in Ecclesia publice coram Episcopo concionari permisissent. Quo ex loco Vir Clarissimus Henricus Valesius in Notis ad Eusebii Historiam Lib. 6. cap. 19. infert, *Origenem*, *qui Catecheses fecerat Alexandriæ*, *in privato Auditorio*, *non autem in Ecclesia Catechumenos instituisse*. Addit mox: *Neque enim Alexandro*, *& Theoctisto Episcopis id objiceret Demetrius*, *quod Origenem in Ecclesia docere jussissent*, *si Alexandriæ idem ab Origene factum fuisset*. Subdit etiam statim: *Certe Catecheses olim non fiebant in Ecclesia*, *sed in Baptisterio*, *aut in aliquo alio extra Ecclesiam loco*; Idque probat ex Epistola Joannis Hierosolymitani ad Theophilum Alexandrinum, cui addere etiam potuisset S. Ambrosii Epstolam xx. novæ editionis ad Marcellinam sororem, in qua Symbolum Competentibus *in Baptisterio* se tradidisse asserit.

V. Enarratis hucusque & Catechistæ officio, & loco, in quo fieri Catecheses solebant, venio nunc ad Catechumenos, ad adultos scilicet homines illos, qui nondum baptizati Fidem Christianam ab Ecclesiæ Pastoribus, Ministrisve docebantur. Neque enim omnibus promiscue adultis, sed tantum probatis in Schola, quam dicebant Catechumenatum, Majores nostri Baptismum conferebant, infidelium a Catechumenis distinctionem, quæ quidem ab hæreticis minime servabatur, Ecclesiasticæ disciplinæ partem esse censentes; uti nos docet Tertullianus in Libro *De præscriptionibus adversus hæreticos*, cap. 41. ubi sic habet: *Non omittam ipsius etiam conversationis hæreticæ descriptionem*, *quam futilis*, *quam terrena*, *quam humana sit*, *sine gravitate*, *sine auctoritate*, *sine disciplina*, *ut Fidei suæ congruens*. *In primis quis Catechumenus*, *quis Fidelis*, *incertum est*. *Pariter adeunt*, *pariter audiunt*, *pariter orant*.

VI. Itaque ex pervetusto hoc testimonio tres Catechumenorum classes, seu gradus addiscimus, uti inter alias notavit Jueninus in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione II. Quæstione 7. cap. 2. Articulo 1. Primus Audientium erat, qui Religionis Christianæ desiderio teneri videbantur: quamobrem Synaxibus frequenter aderant, Scripturas, quæ a Lectoribus in pulpito legebantur, Concionesque, quas habebant Episcopi, poterant audire, sed tamen nondum nomen suum Catechumenorum albo inscribendum dederant. Hi ex conventibus, Sacrificii tempore, cum Ethnicis, & Pœnitentibus, quos & Audientes vocabant, ejiciebantur. Alter Catechumenorum gradus eorum erat, qui in Templis flectebant genua, super quibus genuflexis orationes proferebantur. Hi proprie Catechumeni antiquitus dicebantur, iique sunt, quos intelligere oportet, cum in Synaxibus, tum apud Græcos, tum apud Latinos, Diaconus dicebat; *Quicumque Catechumeni discedite*. Tertius gradus erat Competentium, seu Electorum, qui a reliquis Catechumenis post diligens examen segregati, Baptismati in proxima Paschatis, aut Pentecostes solemnitate recipiendo idonei judicabantur.

VII. Ritu singulari infideles Catechumeni *Audientes* inaugurabantur. Eum ritum S. Gregorius Magnus in suo Sacramentario sub Titulo, *Ad Catechumenum ex Pagano faciendum*, describens, jubet I. ut illi audienti Fides Catholica exponatur. II. ut ab eo expetatur vitæ melioris propositum. III. ut in illius os insuffletur. IV. ut frons muniatur Crucis signo. V. ut manus ei cum oratione imponatur. VI. ut sal ei degustandum præbeatur. Ejus verba hæc sunt: *Gentilem hominem cum susceperis*, *primo catechises eum divinis sermonibus*, *& des ei monita*, *quemadmodum post cognitam veritatem vivere debeat*. *Post hæc facias eum Catechumenum*, *& exsuffles in faciem ejus*, *& facias ei Crucem in fronte*, *& ponas manum super caput ejus*, *his verbis*: Accipe signum Crucis &c. *Inde vero postquam gustaverit medicinam salis*, *& ipse se signaverit*, *benedices eum*, *his verbis*: Domine Sancte Pater &c. Similia leguntur in mss. Sacramentorum Libris, quorum character annos mille, aut circiter repræsentat, scilicet Gellonensi, Remensi S. Remigii, Anglicano ex Mo-

Monasterio Gemmeticensi, Noviomensi, & aliis apud Martene citato lib. I. cap. I. articulo 7.

VIII. Catechumeni proprie dicti eo tempore, quo suam decurrebant stationem, præcipua quidem, tum Veteris, tum Novi Testamenti capita, non tamen mysteria sub literæ cortice latentia docebantur; idque tum ex S. Cyrillo Hierosolymitano in Præfatione ad Catecheses, tum ex S. Augustino in Libro, *De catechizandis rudibus*, cap. 3. colligitur. Competentibus vero altissima Fidei Christianæ principia, Symbolum nempe, quo Trinitatis, & Incarnationis mysteria continentur, Oratio Dominica, nec non ea, quæ ad Baptismi, Confirmationis, & Eucharistiæ Sacramenta pertinent, tradebantur. Ipsius disciplinæ testes sunt Laodiceni Concilii Patres, Can. XLVI. ubi sic inquiunt: *Quod oportet eos, qui ad Baptismum veniunt, Fidem discere, & quinta Feria septimanæ majoris Episcopo, aut Presbyteris reddere*. Testis est etiam Augustinus in Libro, *De Fide, & operibus*, cap. X. ubi hæc habet: *Cur ergo baptizandis vel Symbolum tradimus, reddendumque reposcimus &c.* Testis est denique, ut alios omittam, Martinus Bracarensis Episcopus, cap. 49. sic inquiens: *Oportet etiam in ipsis diebus, ut hi qui baptizandi sunt, Symbolum discant, & quinta Feria novissimæ Septimanæ*, Quadragesimæ scilicet, *Episcopo, vel Presbyteris reddant*.

IX. Catechumeni tum primi, tum secundi gradus, nulli speciali pœnitentiæ, nullis laboribus addicebantur. Nullos enim Canones reperire est, quibus particularem victus rationem subire cogerentur. E contra tertii gradus Catechumeni, quos Competentes appellabant, rigida pœnitentia damnabantur. Publico siquidem Fidelium cœtui nudis pedibus, tonso capite, cilicio coopertos sistere se præsentes jubebantur. A vino, carnibus, uxoribusque, ex Ecclesiæ mandato, temperabant: *Baptizandi nomen suum dent, & diu abstinentia vini, & carnium, ac manus impositione crebra examinati Baptismum percipiant*. Verba sunt Concilii 4. Carthaginensis anni 398. Can. 85. cui concinit S. Augustinus in citato Libro, *De Fide, & operibus*, capite 6. ubi ita scribit: *Sine dubio non admitterentur, si per ipsos dies, quibus eandem gratiam percepturi, suis nominibus datis, abstinentia, jejuniis, exorcismisque purgantur, cum suis legitimis, & veris uxoribus se concubituros profiterentur, atque hujus rei, quamvis alio tempore licitæ, paucis ipsis solemnibus diebus nullam continentiam servaturos*. Esse hanc disciplinam, S. Augustini, & Concilii 4. Carthaginiensis ætate antiquiorem, patet ex testimonio Tertulliani, qui in Libro, *De Baptismo*, cap. XX. recensens dispositiones, quas Baptismati recipiendo suo ævo, idest, Sæculo Christi II. a Catechumenis Ecclesia prærequirebat, ita plane inquit: *Ingressuros Baptismum, orationibus crebris, & jejuniis, geniculationibus, & pervigiliis orare oportet, & cum confessione omnium retro delictorum*.

X. Inter alia itaque Catechumenorum ad Sacrum Lavacrum se præparantium exercitia, singulare fuit illud confitendi peccata, ut ex citato mox Tertulliani testimonio liquet, cui accedunt Eusebius, & Socrates, quorum primus Lib. IV. *De Vita Constantini*, cap. 61. ordinem Baptismi illius describens, sic loquitur: *Hæc cum secum reputasset genuflexo humi procumbens, veniam a Deo supplex poposcit, peccata sua confitens in Martyrio, quo in loco manuum impositionem cum solemni precatione primum meruit accipere*. Alter vero Lib. 5. *Historiæ Ecclesiasticæ*, cap. 17. agens de Serapidis Templi subversione, dicit, quod tunc temporis *multo plures ad Christianam Religionem se contulerunt, & peccata sua confitentes, Baptismum Christi susceperunt*. Hinc Pelagiæ meretrici ad S. Nonni Episcopi pedes prostratæ, & Baptismum enixæ postulanti dixit Romana Diaconissa: *Surge filia, ut exorcizeris; dixitque ei, confitere omnia peccata tua*, ut legere est apud Surium die 8. Octobris in ejusdem S. Pelagiæ Vita. Addi & his possent varia de hac disciplina veterum Patrum loca, sed ut alios omittam disciplinam ipsam confirmat S. Gregorius Nazianzenus in Oratione in Sanctum Lavacrum, in qua ad baptizandos sic inquit: *Ne dedigneris tuum prodere peccatum, cum scias quemadmodum Joannes baptizabat, ut confusione præsenti futuram evadere possis*.

XI. Quamquam vero servata hæc olim fuerit disciplina, ut Baptismo adultorum Confessio peccatorum præmitteretur, fateri nihilominus cogimur, eam minime necessariam fuisse; cum certum illud omnino sit, solo Baptismo cujuslibet peccati culpam deleri. Id enim constat ex Sacra Scriptura; nam capite II. Actuum Apostolorum Petrus ait: *Baptizetur unusquisque vestrum in remissionem peccatorum*. In Epistola quoque Pauli ad Ephesios, cap. V. Christus per Baptismum Ecclesiam mundare dicitur: *Mundans eam lavacro aquæ in verbo vitæ*. Idipsum docent passim & Patres, inter quos S. Augustinus Lib. 3. *De Symbolo ad Catechumenos*, cap. X. sic ait: *Omnia prorsus delicta delet Sanctum Baptisma, originalia, & propria, dicta, facta, cogitata, incognita, omnia dimittuntur*. Atque hæc est quidem Ecclesiæ traditio, cui subscripsit S. Hieronymus in Epistola 83. ad Oceanum, ubi ita loquitur: *Omnia scorta, & publicæ colluvionis sordes, impietas in Deum, parricidium, & incestus in parentes, atque in extraordinarias voluptates, utriusque sexus mutata natura, Christi Fonte purgantur*. Sed supervacaneum est in re tam certa alios Patres referre, quorum loca videri apud Theologos possunt de Baptismo agentes.

XII. Sed ut de præparatione adultorum ad Baptismum, præter superius dicta, alia quædam nunc adnotemus, illud profecto sciendum, Catechumenos datis nominibus, nihil aliud cogitasse, quam ut variis pietatis operibus, durisque, ac sedulis pœnitentiæ exercitiis, ad recipiendam novæ in Christo nativitatis gratiam se se præpararent. Audiendus S. Cyrillus, qui sub finem primæ Catacheseos ita Catechumenos alloquitur: *Tot annorum circulos transegisti, mundo frustra operam navans, & quadraginta diebus non vacabis pro anima tua?* Vacate, & videte, quia Ego sum Deus, *dicit Scriptura Divina*. *Otiosa loqui multa recusa, ac neque ipse detrahas, nec detrahentem alicui audi; sed potius in precationibus assiduus esto. Monstra in exercitio cordis tui quod erat occlusum; munda vas tuum, ut gratiam capiat ampliorem*. Tum paulo post: *Certamen sustineas pro tua ipsius anima, bis præsertim diebus. Sacris lectionibus animam tuam recrea*. Quæ potissimum essent eorum exercitia, qui se ad Sanctum Baptismum accipiendum accingerent, jam supra ex Tertulliano retulimus, qui

in

in citato Libro, *De Baptismo*, cap. xx. inter alia meminit crebrarum orationum, jejuniorum, geniculationum &c. Tertulliano concinit S. Gregorius Nazianzenus in memorata Oratione in Sanctum Lavacrum, ubi baptizandum his verbis instruit: *Bona tibi erunt auxilia ad ea, quæ desideras, consequenda, vigiliæ, jejunia, humi dormitio, orationes, lacrymæ, ærumnæ, indigentium opitulatio.*

XIII. Neque vero una eademque in omnibus Ecclesiis extitit disciplina circa eos, qui ad Catechumenatum admissi, in scelera labebantur. Apud Hispanos labente Sæculo III. Catechumeno delatori non nisi peracto in Catechumenatu quinquennio, Baptismus conferebatur: *Si Catechumenus delator fuerit, post quinquennium admittatur ad Baptismum*. Ita plane statuit Concilium Illiberitanum, Can. 73. Si duplicatum esset flagitium, Catechumenus non nisi in vitæ exitu Baptismo donabatur juxta ejusdem Concilii Sanctionem Can. 68. *Catechumena si per adulterium conceperit, & conceptum necaverit, placuit in fine vitæ baptizari*. In Ecclesiis Orientalibus Competentes, qui graviter deliquerant, in Catechumenorum secundi gradus stationem, Catechumeni vero secundi gradus ad Audientium classem demittebantur. Audientes vero si se se flagitiis devinxissent, ab ipso etiam Ecclesiæ limine ejiciebantur, seu tanquam ethnici habebantur. Disciplinæ hujus testes sunt antiquissimæ Synodi in Oriente habitæ, inter quas Nicæna I. Oecumenica, Can. 14. sic ad rem ait: *De Catechumenis, & qui lapsi sunt, visum est sanctæ, & magnæ Synodo, ut ii tribus tantum annis Audientes sint, & postea orent cum Catechumenis*. Et Synodus Neocæsariensis Can. v. ex versione Isidori Mercatoris ita plane habet: *Catechumenus, idest Audiens, qui ingreditur Ecclesiam, & stat cum Catechumenis, si peccare visus fuerit, figens genua audiat verbum, ut se abstineat ab illo peccato, quod fecit.* Cæterum ejectum illum ob scelera Catechumenum, necnon eum, qui fere nunquam Synaxibus se præsentem sistebat, in vitæ exitu donatum fuisse Baptismate, docet nos laudata Synodus Illiberitana, Can. 45. *Qui aliquando fuerit Catechumenus, & per infinita tempora nunquam ad Ecclesiam accesserit, si eum de Clero quisque cognoverit esse Christianum, aut testes aliqui extiterint fideles, placuit ei Baptismum non negari, eo quod in veterem hominem deliquisse videatur.*

XIV. Sed neque idem temporis spatium singulis Catechumenorum classibus ubique præfixum fuit. Primo enim iis, qui proprie Catechumeni dicuntur, sive qui stant in secundo gradu, Clemens Papa I. sive alius ejus nominis pervetustus Auctor, tres menses præscribit; sic enim loquitur Epistola III. *Siquis fidelis voluerit existere, & baptizari ... det nomen suum ... jejuniis frequentibus operam impendat, ac se ipsum in omnibus probet, ut tribus mensibus jam consummatis, in die festo possit baptizari*. Concilium Illiberitanum Can. 42. ab iis hominibus, qui in gentilitate honestis præditi fuere moribus, expetiit biennnium: *Eos, qui ad primam credulitatis Fidem accedunt, si bonæ fuerint conversationis, intra biennii tempus placuit ad Baptismi gratiam admitti debere*. Synodus Agathensis anni 506. Judæos per octo menses in Catechumenatu probari præcipit Can. XXXIV. *Judæis, si ad Legem Catholicam venire voluerint, octo menses inter Catechumenos Ecclesiæ limen introeant*. At vero Concilium Generale Nicænum I. Episcoporum prudentiæ commisit temporis spatium, quo in unoquoque gradu Catechumeni stare debent. voluit nimirum, ut pro Catechumenorum, tum in ediscenda Fide, tum in probanda pœnitentia, segnitie, aut diligentia, vel in longius spatium protraheretur, vel contraheretur ad brevius.

XV. Ad Catechumenos Competentes quod attinet, tum Græci, tum Latini Patres, illorum stationem quadraginta diebus concludere consueverunt. Audiendus primum S. Cyrillus, qui in Præfatione ad Mystagogicas Catecheses sic inquit: *Tempus præscriptum tibi multum, quadraginta dierum pœnitentiam habes*. Latini moris testis est S. Augustinus in Sermone 13. ad Neophitos, ubi hæc habet: *Per omnem Quadragesimam vacaverunt*, Competentes scilicet, *Orationibus, & jejuniis, in sacco, & cinere dormierunt, futuram vitam peccatorum suorum confessione quærentes*. Testis quoque Siricius Papa in Epistola sua Decretali ad Himerium Episcopum Tarraconensem ita scribens Capite II. *Generalia Baptismatis tradi convenit Sacramenta his dumtaxat electis, qui ante quadraginta, vel eo amplius dies nomen dederint, & exorcismis, quotidianisque orationibus, atque jejuniis fuerint expiati*. Cur servata quondam fuerit explicata hucusque in Catechumenos disciplina, duæ sunt præcipuæ rationes. Prima est, voluisse Patres sibi consultum, ne gravi se devincirent sacrilegio, si peccata adhuc amantibus, parumque in Christiana Religione instructis Baptismum conferrent. Patet id quidem ex Tertulliano in Libro, *De Baptismo*, cap. 18. sic ajente: *Cæterum Baptismum non temere credendum esse sciunt quorum officium est*, Omni petenti te dato; *suum habet titulum perinde ad eleemosynam pertinentem, Immo illud potius perspiciendum: Nolite dare Sanctum canibus, & porcis projicere margaritas vestras; & manus ne facile imposueris, ne participes aliena delicta*. Alludit ad ea, quæ leguntur Lucæ 6. Matthæi 7. & I. Timoth. v. Secundo prospectum voluere Majores nostri baptizandorum saluti, quos aperto sceleri exponit, qui iis nequaquam probatis sanctissima mysteria elargitur.

XVI. Reliquum est ut explicemus, quo tandem Sæculo recensita hactenus circa baptizandos disciplina mutari cœperit. Et dico equidem eruditorum Scriptorum sententiam sequutus, circa Sæculum VI. disciplinæ istius mutationem incœpisse. Tunc enim temporis ad pauciores dies Competentium Statio contracta fuit; a tertiæ enim hebdomadæ Quadragesimalis Feria quarta ducebat initium; eaque fuit causa, cur eam Feriam Majores nostri, ut ex antiquis Sacramentorum Codicibus, & Synodis liquet, tempus primi Scrutinii vocaverint. Septies autem collecta fuisse suffragia, proindeque septem extitisse Scrutinia, Patrum traditione docemur. Quæ tertia, & septima vice celebrabantur, præcipuum tenebant locum. Illud, seu tertium, hebdomadæ quartæ Feria quarta habebatur; istud vero, nempe septimum, Sabbato Sancto celebrari consueverat. Illud maximum, & solemne, istud autem minus solemne ideo dicebatur, quod in tertio, non autem in septimo, præter ritus, qui in aliis Scrutiniis peragebantur, (exorcismos dico,

co, exsufflationes, fusas a Ministris preces) magno cum apparatu, Symbolum, & Oratio Dominica baptizandis traderentur.

XVII. Quoniam vero Scrutiniorum hic mentio habita est, ut nihil antiquorum rituum prætereamus, qui fieri olim soliti fuere in Baptismi adultorum susceptione, agendum quoque de illis in præsenti censuimus. Scrutinium, ut explicat Magnus Senonensis Archiepiscopus in Libello, *De Mysterio Baptismatis*, jussu Caroli Magni edito, *dicitur inquisitio, eo quod per illud exploretur, qualiter Fides Catholica in eorum cordibus retineatur; seu aliter a scrutando dicitur scrutinium, quia tunc scrutandi sunt Catechumeni, si rectam jam noviter Fidem Symboli eis traditam firmiter teneant*. Teste Martene Libro I. cap. I. Articulo XI. Scrutiniorum nomine vocabatur tota illa actio, quæ certis in Quadragesimæ diebus super Catechumenis, & Competentibus celebrabatur, totaque erat in precibus, exorcismis, traditione, & redditione Symboli, Orationisque Dominicæ. Dicta etiam fuisse Scrutinia, *eo quod ibi scrutarentur corda credentium, & dubitantium, a Sacerdotibus, ut intelligerent, quis ad Baptismum jam rite admitteretur, quis adhuc differretur*, docet quidem Leidradus in Libro, *De Baptismo*, cap. I. Et recte admodum: nam, ut ait Theodulphus Aurelianensis Episcopus in Libro, *De Baptismo*, capite 8. *qui illius sunt ætatis, ut rationem credulitatis suæ reddere possint, diligenti examine scrutandi sunt, utrum veraciter credant, an alicujus falsitatis in eis macula celetur, ne dum aut timore, aut favore terrenarum Potestatum, aut acquisitione quarundam rerum, ad Baptismi Sacramentum, ignorantibus Ministris Ecclesiæ, perveniant, tradatur Sanctum canibus, & margaritæ mittantur ante porcos, & lupi ovina pelle vestiantur*.

XVIII. Scrutinia in sola Romana Ecclesia, aut in Ecclesiis, quæ ritus Romanos sequebantur, celebrata esse, contendit Josephus Vicecomes Lib. III. *De Baptismi ritibus*, capite XXI. At scite observat memoratus Martene, suæ ipsius Ecclesiæ Mediolanensis oblitum fuisse Vicecomitem. Nam Mediolanensis, ut & Africana, Hispanica, Gallica, atque etiam Græca, quæ proprium olim, non Romanum Ordinem observabant, sua quæque habuere Scrutinia. De Mediolanensi testem locupletissimum habemus Sanctum Ambrosium in Libro, *De Mysteriis*, capite I. ubi sic loquitur: *Aperite igitur aures, & bonum odorem vitæ æternæ inhalatum vobis munere Sacramentorum carpite, quod vobis significavimus, cum apertionis celebrantes mysterium, diceremus*, Epheta, quod est adaperire, *ut venturus unusquisque ad gratiam, quid interrogaretur, cognosceret; quid responderet, meminisse deberet*. Quibus verbis solemnissimum omnium Scrutinium, quod dicitur, *in apertione aurium*, designat. De Africana non minus constat, tum ex Concilio IV. Carthaginensi, Canone lxxxv. quo decernitur, ut baptizandi datis nominibus, crebra manus impositione *examinati* baptizentur; tum ex iis S. Augustini verbis in Libro, *De Fide, & Operibus*, inscripto: *Quales sint ipsis diebus, quibus catechizantur, exorcizantur, scrutantur*. De Hispanica testis est Synodus Bracharensis 3. anni 572. Can. 9. quo decernitur, ut *mediante Quadragesima ex diebus viginti baptizandos infantes ad exorcismi purgationem offerant*. Ad Gallicanam Ecclesiam quod spectat, quam inter alias egisse Scrutinia negat Vicecomes, nullum dubitandi locum relinquit vetus Missale Gallicanum, cujus caput 9. inscriptum est, *Ad faciendum Scrutinium*. Quod denique etiam in Ecclesia Græca in usu fuerint Scrutinia ante Baptismum, ex Cyrillo Hierosolymitano colligi potest.

XIX. Porro Vicecomitem decepit Concilii Moguntini Canon 9. in quo hæc leguntur: *Sacramenta itaque Baptismi volumus, ut concorditer, atque uniformiter secundum Romanum Ordinem inter nos celebrentur jugiter, atque conserventur, idest Scrutinium ad ordinem Baptismatis, sicut in Decretis Leonis Papæ in duobus continetur Capitulis*. Idem quoque præcipitur Lib. V. Capitularium Regum Francorum, capite 372. eaque verba perperam Vicecomes accepit, quasi tunc primum instituta essent Scrutinia. Verum, ut recte observat Martene loco citato, num. II. Concilium ipsum Moguntinum non dicit simpliciter, ut celebrentur deinceps Scrutinia, sed ut *secundum Ordinem Romanum* celebrentur; quia antea fiebant secundum Ordinem Gallicanum, qui paulo ante abrogatus fuerat a Gallis. Sed nec præcipit Concilium, ut instituantur, sed ut *conserventur* Scrutinia, quæ proinde jam instituta erant. Ceterum quod in Gallia celebrarentur Scrutinia, præter laudatum superius locum veteris Missalis Gallicani, constat etiam ex variis Sacramentorum Libris Ecclesiæ Gallicanæ, de quibus infra opportuniori loco dicemus.

XX. Scrutinia in Ecclesia Romana septem in Quadragesima celebrata fuisse, consentiunt quotquot de ritibus Baptismi scripserunt Auctores. De diebus vero, quibus ea iniri solerent ita differit laudatus Vicecomes Lib. III. *De Baptismi ritibus*, cap. XXIII. *Hoc ex probatis Auctoribus certi habeo, primum quarto die hebdomadæ tertiæ, secundum Sabbato ejusdem hebdomadæ, tertium quarto sequentis, & septimum eo, qui inter Christum patientem, & redivivum interjectum est, communi Ecclesiæ consuetudine facta fuisse. Reliqua, quartum, quintum, & sextum, nullum tempus certum, sed varium Episcopi arbitratu habuerunt*. At vero notat Martene citato loco, num. 3. in Ordine Romano videri duo prima Scrutinia in tertia hebdomada Quadragesimæ facta, scilicet Feria quarta, & Sabbato, tertium Feria quarta hebdomadæ quartæ, quartum, & quintum hebdomada quinta, sextum, & septimum sexta. In antiquis autem Libris Sacramentorum Gellonensis Monasterii, & Noviomensis Ecclesiæ annorum circiter mille, septimum Feria quarta ultimæ hebdomadæ consignatur, in quibus primum, uti & in Pontificali Juvavensi, sive Salisburgensi, in quo Ordo Romanus vulgatus continetur, notatur Feria secunda hebdomadæ tertiæ. Sane Guillelmus Durandus Lib. VI. Rationalis Divinorum Officiorum, Cap. LVI. sua singulis diebus assignat Scrutinia hoc modo: *Fiebant enim in primitiva Ecclesia septem Scrutinia, duo scilicet in quarta Feria, & Sabbato tertiæ hebdomadæ, & duo in hac quarta Feria, & Sabbato hujus quartæ hebdomadæ, & duo in quarta Feria, & Sabbato quintæ hebdomadæ, & unum in quarta Feria ultimæ hebdomadæ, in quibus adulti, qui venturi erant ad Ba-*

Baptismum, docebantur Orationem Dominicam, & Symbolum, ut in sequenti tunc Sabbato, in quo baptizandi erant, utrumque ante Baptismum scirent. Adhibita etiam fuisse ipsa Scrutinia in Baptismo celebrari solito in Vigilia Pentecostes, sed tria tamen, quorum primum septimo ante Pentecostem die, secundum in sequenti Feria quinta, tertium Sabbato perageretur, notavit idem Martene citato loco.

XXI. Quandiu demum in Ecclesia Latina perseveraverint Scrutinia, non satis constat. Josephus Vicecomes Libro 3. cap. xxvi. ea desiisse circa annum Dccclx. existimat, adductus auctoritate, sive potius loquendi modo Ruperti Abbatis Tuitiensis, & Hugonis Victorini, qui de Scrutiniis tanquam de cæremonia, quæ olim fiebat, meminere. Sed hi nimis remoti sunt testes ab anno 860. qui iccirco minime persuadere possunt, tam cito desiisse Scrutinia. Quid quod Guillelmus Durandus, qui diu post & Rupertum, & Hugonem vixit, non solum Ecclesias Italiæ Scrutinii solemnitatem observasse asserit, sed quasdam alias etiam Ecclesias? De sinceritate Durandi dubitare quidem videtur Vicecomes; sed recte notat Martene citato loco, n. 4. tantam non esse ejus suspicionis auctoritatem, quæ viro doctissimo Durando, & in ritibus Ecclesiasticis versatissimo fidem omnem abroget; maxime cum hanc gloriam sibi hactenus retinuerit insignis Ecclesia Viennensis in Gallia, quę hodie quoque solemnissimum omnium Scrutinium, quod *in apertione aurium* dicitur, observat.

XXII. Priscæ itaque, probatæque disciplinæ Ecclesiæ inhæsit haud dubio Rituale Romanum, ubi in hoc §. 1. de Baptismo adultorum statuit, ut *si quis* adultus sit baptizandus, debeat prius secundum Apostolicam regulam in Christiana Fide, ac sanctis moribus diligenter instrui, & per aliquot dies in operibus pietatis exerceri, ejusque voluntas, & propositum sæpius explorari, & non nisi sciens, & volens, probeque instructus baptizari. Atque hic nota duas præcipuas dispositiones, quæ in adultis requiruntur ad valide, ac legitime suscipiendum Baptismum, gratiam nempe cum charactere. Prima est consensus, qui non debet esse necessario actualis, & expressus, sed sufficit virtualis, aut interpretativus, nempe quod qui vult baptizari, habuerit voluntatem actualem suscipiendi Baptismum, eamque non revocaverit, uti docet Innocentius Papa III. in Capite, *Majores, de Baptismo*. Atque huc spectat, quod ait Tridentini Concilii Catechismus Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. 38. *Docendum præterea, & populo explicandum erit, quomodo affecti esse debent, qui baptizandi sunt. In primis itaque opus est, ut velint, propositumque sit illis Baptismum suscipere. Nam cum unusquisque in Baptismo peccato moriatur, & novam vivendi rationem, & disciplinam suscipiat, æquum est non invito cuiquam, aut recusanti, sed illis tantum, qui sponte sua, & libenti animo accipiunt, Baptismum præberi*. Additque mox: *Quare ex sancta traditione semper servatum animadvertimus, ut nemini Baptismus ministretur, nisi prius interrogatus fuerit, an velit baptizari*. Sed nec omittendum quod subdit: *Nec vero in pueris quoque infantibus eam voluntatem deesse, existimandum est, cum Ecclesiæ voluntas, quæ pro illis spondet, obscura esse non possit*. Atque hæc sunt, quæ & Theologi docent.

XXIII. Secunda dispositio necessaria, est Fides, & notitia principalium mysteriorum Christianæ Religionis, juxta id, quod dicitur Marci cap. ultimo: *Qui crediderit, & baptizatus fuerit, salvus erit*. Atque hinc est, quod hic noster §. Patrum doctrinam, & antiquam Ecclesiæ praxim sequutus recte statuit, ut adultus non nisi probe instructus, in Christiana scilicet Fide, ac sanctis moribus, debeat baptizari. Quamobrem jure ac merito duo religiosissimi ac doctissimi elapsi proxime sæculi Præsules Franciscus Episcopus Heliopolitanus, & Petrus Episcopus Berytensis, qui in Tunchini, & Cochinnæ Regnis incredibili cum fructu Christum annuntiarunt, in quibusdam suis Instructionibus, quas Joannes Bona Cardinalis jussu Sacræ Congregationis recensens, Apostolico spiritu scripta fuisse testatur, de Missionariis quibusdam conqueruntur, qui ut de numero a se baptizatorum potius, quam de virtute gloriarentur, obvium quemque, & sine ullo fere delectu, modo Baptismum peteret, sacro lavacro abluebant: *Longe absunt*, inquiunt, *a pia illa, & tam necessaria antiquorum sollicitudine quidam Indiarum Operarii, qui obvios quosque, vix explorata illorum voluntate, una, aut altera instructione contenti, Sacro Baptismi Fonte abluant*.

XXIV. Ergo in ipsis Instructionibus, quas legere est apud Jueninum, *De Sacramentis*, Dissertatione II. Quæstione 7. Cap. II. Articulo 3. zelo & doctrina celebres illi Episcopi declarant primo, notabilem temporis moram, quadraginta nempe dierum spatium instruendis, formandisque Catechumenis necessariam esse: *quamobrem*, ajunt, *etsi hodie Sacerdotibus committatur judicium de Catechumenorum eruditione, aliisque necessariis conditionibus, adeoque & de tempore Catechismi ferendum, ut iis sanctum Baptisma conferatur; rectius tamen, & securius nobis visum est cum Patribus, & Conciliis, Catechismi tempus, non breviori, quam quadraginta dierum spatio vulgo definire, nec alios ad Baptismum admittendos esse, nisi qui ante quadraginta dies nomen dederint; cum etiam experientia, quæ sacris Canonibus consonat, satis notum sit, diuturniorem moram esse perutilem, ad retinendam in Christiana Fide perseverantiam; atque adeo hac in re habenda erit ratio venientium ad Fidem. qui enim laudatam antea vitam duxerint, ferentque præ se docilitatem, atque pietatem, prædicti temporis institutio eis sufficiet, ac interdum brevior, si tamen antea sat bene instituti sint, & quod rarissime contingit, urgentissima necessitas postulabit. Diutius probari debent rudiores, & obtusioris, tardiorisque ingenii, servi, & qui temporalis pœnæ vitandæ gratia, Fidem videntur amplecti velle, aut sperant aliquid lucri, aut commodi se consequuturos ex eo, quod Christiani fiant; ii denique, qui levis, & inconstantis animi signa aliqua dederunt*.

XXV. Declarant II. Missionarios, qui passim, & ordinarie tempus illud præoccupant, nomini Christiano, & animarum saluti nocere quam maxime: *Incredibile*, inquiunt, *dictu est, quantum in eorum numerandis multis a se baptizatis cura, in excolendis incuria, & segnities, in delectu nimia credulitas, præmatura Baptismatis administratione offecerint Fidei bene, ut par est, stabiliendæ, necnon etiam Nomini Christiano. Enim vero comprobatum est experientia,*

Chri-

Christianos pejores non inveniri, quam qui ante competentem instructionem ad Baptismum admissi sunt; quippe qua facilitate Christo nomen dederunt, eadem ut plurimum nuntium ei remittunt; & videre est aliquos, qui & Christianorum simul, & Idolorum Templa solent frequentare; quodque miserabilius est, deteriores multo sunt, quam ante Baptismum, & correctionis omnino impatientes.

XXVI. Declarant III. nullis quantumvis Mysteria Fidei edoctis Baptismum conferendum esse, ut ut ardenter eum postulent; nisi ante ex bona conversatione eos pristinis vitiis, ac criminibus renunciasse, moresque vere Christianos, ut habet hic noster §. induisse exploratum sit: *Cæterum ut ut ardentibus votis Catechumeni Baptismum expetant, & prærequisitis institutionibus sint eruditi, his tamen Sacramentum hoc*, Baptismi scilicet, *Missionarii prius non concedant, quam pertentata illius desiderii efficacia, compererint, eos Idola foras ejecisse, atque detestari: Gentilium superstitiones procul ablegasse, & quæcumque e diabolica officina prodeunt sacrilegia, & cætera id genus proculcasse: una retenta uxore, alias domo expulisse, omnes inimicitias ex animo deposuisse, pro illatis injuriis, quantum licuit, satisfecisse, acquisita injuste, vel dominis invitis retenta restituisse.*

XXVII. Declarant IV. Catechumenis, quantumvis emendationem vitæ spondeant, non habendam esse fidem, nec Baptismi Sacramentum ministrari debere, nisi ante illius susceptionem pietatis operibus, ut noster §. ait, & non verbis tantum suam emendationem probaverint: *Sicut a Sacro Baptismatis Fonte rejiciendi sunt, qui vitiis, ac peccatis obstinate adhærent; ita procul ab eo expellendi, qui nolunt interioris conversionis signa operibus dare; cum inde pateat, infectam peccati amore voluntatem adhuc gerere; neque admittendi etiam illi erunt, qui quod a se exigitur jure, possuntque præstare ante Baptismi susceptionem, nonnisi eo suscepto, effecturos se spondent, ne qua iis insit amaritudinis radix. nimirum docuit Missionarium experientia, in Infidelium Regnis Catechumenos ex Baptismi desiderio multa polliceri, quæ nisi ante Baptismum impleant, nunquam postea mandant executioni.*

XXVIII. Declarant V. nullam habendam esse rationem nonnullorum, qui de Baptismatis dilatione conqueruntur, quasi ea propter inopinatos casus, Catechumenos morti, atque proinde damnationi æternæ exponat. Confirmant suam doctrinam ex Catechismo Romano, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. 36. docente ob vitæ incertitudinem, & quotidie mortis pericula, necessarias Catechumenorum instructioni moras non esse præscindendas: *Neque enim ea dilatio periculum, quod quidem pueris jam imminere diximus, conjunctum habet; cum illis, qui rationis usu præditi sunt, Baptismum suscipiendi propositum, atque consilium, & male anteactæ vitæ pœnitentia satis futura sit ad gratiam, & justitiam, si repentinus aliquis casus impediat, quo minus salutari aqua ablui possint. contra vero hæc dilatio aliquas videtur utilitates afferre. primum enim, quoniam ab Ecclesia diligenter providendum est, ne quis ad hoc Sacramentum ficto, & simulato animo accedat, eorum voluntas, qui Baptismum petunt, magis exploratur, atque perspicitur; cujus rei causa in antiquis Conciliis decretum legimus, ut qui ex Judæis ad Fidem Catholicam veniunt, antequam Baptismus illis administretur aliquot menses inter Catechumenos essent: deinde in Fidei doctrina, quam profiteri debent, & Christianæ vitæ institutionibus erudiuntur perfectius. præterea major Religionis cultus Sacramento tribuitur, si constitutis tantum Paschæ, & Pentecostes diebus solemni cæremonia Baptismum suscipiant.* Placuit laudatorum Præsulum Instructiones describere, ut hic noster §. magis magisque explicaretur.

§. II.

At vero si quis, dum instruitur, in mortis periculum incidat, baptizarique voluerit, habita ratione periculi, vel necessitatis, baptizetur.

COMMENTARIUS.

I. Catechumenis de vita periclitantibus, quamvis præfinitum cuique stationi tempus non explevissent, Baptismatis Sacramento prospectum fuisse, docet S. Cyprianus in Epistola 12. ad Clerum de lapsis, & Catechumenis, ne vacui exeant, scripta, ubi sic inquit: *Audientibus etiam, si qui fuerint periculo præventi, & in exitu constituti, vigilantia vestra non desit.* Huc facit Canon XI. Concilii Illiberitani, sic dicens: *Intra quinquennii autem tempora Catechumena si graviter fuerit infirmata, dandum ei Baptismum placuit, non denegari.* Eosdem Catechumenos, etiamsi præ subita morte obmutescerent, Baptismate esse donandos, tradit S. Augustin. in Libro I. *De adulterinis conjugiis* Cap. XXVI. ubi ita scribit: *Catechumenis ergo in hujus vitæ ultimo constitutis, si morbo, seu casu aliquo sic oppressi sunt, ut quamvis adhuc vivant, petere sibi tamen Baptismum, vel ad interrogata respondere non possint, prosit eis, quod eorum in Fide Christiana jam nota voluntas est, ut eo modo baptizentur, quo modo baptizantur infantes, quorum voluntas nulla adhuc patuit.* Iis quoque Catechumenis, qui deditam sceleribus vitam duxerant usque ad subitum morbum, cujus causa & vocis, & rationis usum amiserant, recte dari Baptismum, ex eodem Augustino addiscimus, qui in citato Libro, capite XXVIII. sic inquit: *Sed ut sermo noster ad hoc potius claudatur, unde sumpsit exordium, ego non solum alios Catechumenos, verum etiam ipsos, qui viventium conjugiis copulati retinent adulterina consortia, cum salvos corpore in his permanentes non admittamus ad Baptismum, tamen si desperati, & intra se pœnitentes jacuerint, nec pro se respondere potuerint, baptizandos puto, ut etiam hoc peccatum cum ceteris lavacro regenerationis abluatur.*

II. Suam

II. Suam hanc sententiam confirmat mox S. Doctor hac ratione: *Quis enim novit, utrum fortassis adulterinæ carnis illecebra usque ad Baptismum statuerant detineri .... Quæ autem Baptismatis, eadem reconciliationis est causa, si forte pœnitentem finiendæ vitæ periculum præoccupaverit. Nec ipsos enim ex hac vita sine arrha suæ pacis exire velle debet Mater Ecclesia*. Præoccupat deinde Augustinus argumentum, quod Ministrorum mentem subire potest, fieri nimirum posse, ut Catechumenus, de quo est quæstio, Baptismum tunc interius nolit: *Sed*, ait Capite 26. *non solum incredibile est, nec in fine vitæ hujus baptizari Catechumenum velle, verum etiam si voluntas ejus incerta est, multo satius est nolenti dare, quam volenti negare; ubi velit, an nolit, sic non apparet, & tamen credibilius sit, eum, si posset, velle se potius dicturum ea Sacramenta percipere, sine quibus jam credidit non se oportere de corpore exire*. Alteri argumento quod petitur ex Divino mandato, quo Ministri sanctum canibus elargiri prohibentur, sic ibidem occurrit, *Si autem Dominus, ubi ait:* Nolite dare Sanctum canibus, *hoc quod isti cavendum putant, vellet intelligi, non ipse suo traditori dedisset, quod in suam ille perniciem, sine culpa dantis, cum dignis indignus accepit. Unde cum hoc diceret Dominus, credendum est, significare voluisse, quod lucem intelligentiæ spiritualis immunda corda non portant; & si portanda Doctor ingesserit, quæ non recte accipiunt, quia non capiunt, vel reprehensionis morsibus lacerant, vel contemnendo conculcant*.

III. Nihil apertius proferri potest, quo probetur, Augustinum censuisse Catechumenum usque ad extremam vitæ periodum vitiis deditum Baptismate donandum esse, etiamsi tunc, nec signo, nec voce Sacramentum expetere valeat. Sed tamen hic observatum velim, quod scite notavit Jueninus in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione II. Quæstione VII. Cap. II. Articulo II. nempe Sanctum Doctorem pro innata sibi modestia eos Ministros non damnare, qui praxim contrariam sequuti fuerint. Sic enim scribit citato Capite 26. *Non tamen propterea damnare debemus eos, qui timidius agunt, quam nobis videtur agi oportere, ne de pecunia conservo credita improbius, quam cautius judicare voluisse judicemur. Satis quippe in talibus respiciendum est illud Apostoli, ubi dicit:* Unusquisque nostrum pro se rationem reddet Deo. *Non ergo amplius invicem judicemus. Sunt enim qui vel in his, vel etiam in aliis observandum putant, quod dixisse Dominum legimus:* Nolite Sanctum dare canibus, neque projicere margaritas vestras ante porcos. *Et ista Salvatoris verba referentes baptizare non audent eos, qui pro se respondere nequiverint, ne forte contrarium gerant voluntatis arbitrium*.

IV. Ethnicos etiam, qui nunquam Catechumeni fuerant, sed tantum in mortis lectulo, aliquo se teneri Baptismatis desiderio, vel per se, vel per testes profitebantur, initiari solitos fuisse hoc Sacramento, docent Patres Concilii I. Arelatensis anni 314. Can. VI. *De his, qui in infirmitate credere volunt, placuit his debere manum imponi*, idest dari Confirmationem, & a fortiori Baptismum, qui cæteris omnibus Sacramentis præsupponitur, ut recte observat memoratus Jueninus loco citato, ubi etiam hanc disciplinam roborat præclarissimo Siricii Papæ testimonio, qui in epistola I. ad Himerium Tarraconensem Episcopum Capite II. ita scribit: *Quicumque etiam in discrimen naufragii, hostilitatis incursum, obsidionis ambiguum, vel cujuslibet corporalis ægritudinis desperationem inciderint, & sibi unico credulitatis auxilio poposcerint subveniri, eodem, quo poscunt, momento temporis, expetitæ regenerationis præmia consequantur*. Idem dicendum de energumenis, qui licet, si sani essent, non baptizarentur, nisi cum haberent aliqua lucida intervalla, infirmi tamen baptizari solebant, etiamsi rationis usu non fruerentur. Statuit id quidem Concil. Illiberitanum Can. 37. *Eos*, inquit, *qui ab immundis spiritibus vexantur, si in fine mortis fuerint constituti, baptizari placet*. Idem pariter in Synodo Arausicano I. anni 442. Can. XV. statuitur: *Energumenis, Catechumenis, quantum vel necessitas exegerit, vel opportunitas permiserit, de Baptismo consulendum*.

V. Patet itaque ex hactenus dictis, nemini unquam negatum fuisse Baptisma, si in ultima vitæ periodo constitutus illud petiisset, sive aliquando fuisset Catechumenus, sive non fuisset, sive propria voce, aut signo, sive aliorum testimonio illud efflagitasset, sive probis moribus se se commendasset in Catechumenatu, sive usque ad morbum, ex cujus gravitate obmutuerat, sceleribus se se dedisset; & ut ait S. Augustinus superius laudatus, adulterina retinuisset conjugia. Sed forte rogabit quispiam, quidnam causæ fuerit, cur Patres, qui per aliquot Sæcula, ut opportuniori loco ostendemus, in flagitia post Baptismum lapsis, eorum absolutionem, si de ea, dum sani essent, non curaverant, minime impertiebant, Catechumenis lapsis in exitu vitæ positis Baptismum administrare non detrectarent? Responderi potest cum illa communi, ac certa Patrum, & Theologorum doctrina, eam fuisse causam, quod scelera, quæ Baptismum subsequuntur, iis, quæ illum præcesserunt, multo sint graviora. Par igitur fuit, ut acerbiore pœna antiqui Patres in ea animadvertent. Huic responsioni robur addi potest ex Concilio Illiberitano, quod licet multis post Baptismum lapsis, ut in variis ab eo editis Canonibus legere est, etiam in exitu vitæ negandam esse reconciliationem statuerit, tamen præcepit, omnibus omnino dari Baptisma, quod, ut ait Canone XLV. *in veterem hominem deliquisse videantur*.

VI. Cæterum eandem praxim conferendi Baptisma in extremis posito, sive esset Gentilis, sive Judæus, sive apostata, sive aliquando fuisset Catechumenus, qui, ut inquit citatus Canon XLV. Illiberitanus, *per infinita tempora ad Ecclesiam nunquam accessisset*, sive non fuisset Catechumenus, modo Baptismum petiisset, jam non Catholici modo, sed etiam hæretici, qui strictiorem in peccatores jactabant disciplinam, quales fuerunt Montanistæ, & Novatiani, amplexi sunt, Baptismum memoratis hominibus conferentes, quamvis alioquin post Baptismum in quædam immania scelera lapsos ab Ecclesiæ Præsulibus reconciliatione donari non posse contenderent. Ex quibus omnibus addiscere licet, recte statutum fuisse in nostro §. ut si quis, dum instruitur, in mortis periculum incidat, baptizarique voluerit, habita ratione periculi, vel necessitatis, baptizetur.

§. III.

Adultorum Baptiſmus, ubi commode fieri poteſt, ad Epiſcopum deferatur, ut ſi illi placuerit, ab eo ſolemnius conferatur, alioquin Parochus ipſe baptizet ſtata cæremonia.

COMMENTARIUS.

I. Fuiſſe olim ſolos Epiſcopos ordinarios Miniſtros Baptiſmi, jam ſupra notavimus ex celebri Tertulliani teſtimonio, qui in Libro *De Baptiſmo*, Capite XVII. ſic habet: *Supereſt ad concludendam materiolam de obſervatione quoque dandi, & accipiendi Baptiſmum commonefacere. Dandi quidem habet jus Summus Sacerdos, qui eſt Epiſcopus; debinc Presbyteri, & Diaconi, non tamen ſine Epiſcopi auctoritate, propter Eccleſiæ honorem, quo ſalvo, ſalva pax eſt*. Longe ante Tertullianum, ejuſdem diſciplinæ teſtis eſt S. Ignatius Martyr, tertius poſt S. Petrum Antiochenæ Eccleſiæ Epiſcopus ad Smyrnenſes ſcribens, *non eſſe licitum ſine Epiſcopo, neque baptizare, neque agapes facere*. Cui concinit S. Hieronymus in Dialogo adverſus Luciferianos, ubi ita inquit: *Unde venit, ut ſine Epiſcopi juſſione neque Presbyter, neque Diaconus jus habeant baptizandi*. Ad ſolos itaque olim Epiſcopos jus baptizandi pertinuit, & non niſi de eorum licentia Presbyteris, atque Diaconis conceſſum fuit Baptiſmum conferre; extantque in hanc diſciplinam innumera exempla, quorum omnium celeberrimum eſt illud Sancti Ambroſii Mediolanenſis Epiſcopi, de quo ita ſcribit in ejus Vita Paulinus: *In rebus etiam Divinis implendis fortiſſimus labor, in tantum, ut quod implere ſolitus erat circa baptizandos, quinque poſtea Epiſcopi a tempore, quo deceſſit, vix implerent*.

II. At vero licet multis ab hinc Sæculis Parochi in ſuis reſpective Parochiis effecti ſint Ordinarii Miniſtri Baptiſmatis, ut ſupra docuimus, recte nihilominus in hoc noſtro §. ſtatuitur, ut *adultorum Baptiſmus, ubi commode fieri poteſt, ad Epiſcopum deferatur, ut, ſi ei placuerit, ſolemnius conferatur*. Sane quod ſumma circumſpectione, atque præcautione opus ſit in conferendo adultis Baptiſmo, puto equidem Baptiſmum ipſum adultorum omnino eſſe ad Epiſcopum deferendum, ob rationes, quas recenſent Tridentini Concilii Catechiſmus Parte II. *De Baptiſmi Sacramento*, n. XXXVI. & S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanenſi V. Conſtitutionum Parte I. Capite, *Quæ ad Baptiſmum pertinent*, ubi de adultorum Baptiſmo loquens, hæc habet: *In iis omnibus Epiſcopus cum diligens erit, tum magnam in eo curam ponet, ut illos præter doctrinæ Chriſtianæ rudimenta, quæ neceſſario ſcire debent, admiſſorum ſcelerum, & male actæ vitæ pœniteat, tum ut iidem impoſterum a peccatis omnibus abſtinere ſtatuant. Vix enim ulla alia cauſa eſſe poteſt, quamobrem qui adulti Baptiſmum ſuſcipiunt, non modo nullam in Chriſtianis virtutibus progreſſionem faciant, ſed plerumque flagitiis nefariis inquinati, præcipites ad perniciem, interitumque ruant, præter eam unam, quod non ita, ut par eſſet, affecti ipſi, nec vero ab aliis exculti, ad tantum Sacramentum accedunt*. Pergit Sanctiſſimus Præſul, & ita ſubdit: *Quod vero, licet horribile dictu ſit, aliquando tamen eveniſſe compertum eſt, aliquem ſcilicet ad turpem quæſtum iterum Baptiſmum ſuſcepiſſe: id ne unquam porro accidat, Epiſcopus antequam baptizet, omne diligens ſtudium adhibeat, quo iſtos homines, vel Judæos, vel Turcas, Mauroſve, qui Baptiſmum ſibi conferri petierint, plane dignoſcat, de illorumque conditione, ac ſtatu omni, quantum licuerit, a probatis viris accipiat teſtimonium obſignatum, idemque exigat omnino*.

III. Quamquam autem ob memoratas rationes Epiſcopi plerumque adultæ ætatis homines baptizare ipſi ſoliti fuerint, idque etiam præſcriptum ſit in variis Synodis, ac in noſtro etiam præſenti §. notanda ſunt tamen illa ejuſdem noſtri §. verba, *ubi commode fieri poteſt*. caſus enim dari poteſt, quod Epiſcopus longe abſit, vel impeditus ſit, vel Sedes etiam Epiſcopalis vacet, aut aliæ cauſæ extent, ob quas Epiſcopus Baptiſmum adultis conferre nequeat. nam tunc, ut ait noſter §. Parochus ipſe adultum baptizet ſtata cæremonia; ea ſcilicet cura, & diligentia, quæ ex Canonum præſcripto, Patrumque doctrina adhibenda eſt in iis ad Baptiſmum admittendis, qui adulta, ſeu perfecta ſunt ætate. Quare ut ait S. Carolus Parte IV. Actorum Eccleſiæ Mediolanenſis, *De Baptiſmi adminiſtratione*, Capite, *De Baptiſmo adultorum*, cum is Baptiſmum petit, ſive Judæus ſit, ſive Paganus, ſive alius, primo quærenda ſunt teſtimonia certa de ejus conditione, anteacta vita, ſtatuque omni, & hominis voluntas diligenter exploranda, utrum ex animo, veraque pietate Baptiſmum petat. Si ita comperiatur, per pium, religioſumque virum inquiri debet, utrum priorem vitæ rationem deſerere vere proponat, utrum peccatorum ſuorum pœniteat, atque impoſterum abſtinere ſtatuat. Ad quæ ſi ille recte pieque animo ſit paratus, tum idoneo, religioſoque viro committendus eſt, a quo per aliquot menſes, niſi juſta, vel neceſſaria cauſa brevius ſpatium requirat, Fidei doctrina, & Chriſtianæ vitæ inſtitutionibus accurate erudiatur, & congrua quoque abſtinentia exerceatur.

IV. Cæterum ubi in Gentili, Judæoque homine adulto ſignum aliquod converſionis cognitum fuerit, is ab aliis ſeparandus eſt, & in Domum aliquam Catechumenorum ad id paratam deducendus, ubi diligentius omnia, quæ ſcire Chriſtianum oportet, doceatur, uti ſtatuit S. Carolus in Concilio I. Provinciali Mediolanenſi, Capite, *De Judæis*. Quod ſi Domus iſta Catechumenorum propria non extet, poſſet hujuſmodi Catechumenus in aliquam Religioſam Domum admitti, ibidemque inſtrui, ut ait Concilium Toletanum IV. anni 633. Can. 60. vel tandem apud Parochum, ubi ſcilicet non adſit Epiſcopus, ad quem ea Baptiſmi adminiſtratio potiſſimum pertinet ex præſcripto noſtri §. cui inhærentes Summi ipſi Romani Pontifices, ac præſertim Benedictus XIII. & Benedictus XIV. Romæ non ſemel hujuſmodi homines ſolemniter ſalutari la-

va-

vacro abluerunt, ut egomet vidi in variis Urbis Ecclesiis, ac præsertim in Ecclesia S. Mariæ ad Minervam, ubi laudatus Benedictus XIV. duos Judæos adolescentes, marem, ac feminam baptizavit, confirmavitque non modo, sed, & Sacra Eucharistia refecit, ac Matrimonio junxit.

§. IV.

Decet autem hujusmodi Baptismum ex Apostolico instituto in Sabbato Sancto Paschatis, vel Pentecostes solemniter celebrari.

§. V.

Quare si circa hæc tempora Catechumeni sint baptizandi, in ipsos dies, si nihil impediat, Baptismum differri convenit.

COMMENTARIUS.

I. DUo potissimum fuisse tempora conferendi quotannis Baptismi, duo nempe Sabbata, quæ Pascha, & Pentecosten immediate præcedunt, jam supra non uno in locu diximus. Veteri quidem Ecclesiæ disciplinæ inhærens Benedictus XIII. Pontifex Maximus in suo Romano Concilio anni 1725. ita plane statuit Tit. XXVI. *Non est Parochorum tantum, quod juxta sacra Canonum statuta Rituali Romano præscribitur, ut solemnis scilicet per eos bis in anno, utroque Sabbato ante sacratissimum Pascha, & Pentecosten; Baptismalis Fontis benedictio persolvatur, sacrumque Baptisma tunc solemnius ministretur. Speciali id etiam ratione ab Episcopis exigit Cæremoniale Episcoporum*, nempe Cap. II. Lib. XXVII. *& nos ipsis præcipuas velut inter Pontificalis Ordinis actiones commendamus*. Longe ante hanc Synodum in variis Conciliis statutum jam fuit, ut parvulorum recens natorum Baptismus, nisi vitæ peticulum illis immineat, ad Sabbata ipsa ante Pascha, & Pentecosten protrahatur. Ita plane inter alia statuerunt Concilia Provincialia, Mediolanense IV. anni 1576. Parte II. Constitutionum, Capite, *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*, Avenionense 1594. Tit. *De Sacramento Baptismi*, atque Beneventanum XIV. Fr. Vincentii Mariæ Ursini Ordinis Prædicatorum, Beneventani Archiepiscopi, qui fuit postea Benedictus Papa XIII. anno 1693. habitum, Titulo XXXVI. *De Baptismo, & Confirmatione*, Cap. 8. ubi eam disciplinam instaurat, ob has præcipuas rationes, *tum quia illis diebus Baptismalis Fontis aqua consecratur, tum præterea quia Ecclesiæ Orationes in Missæ Sacrificio pro recens Baptizatis per octavas persolvuntur*.

II. Ob hasce, aliasque rationes, quæ ex Patribus, & antiquis Synodis afferri possent pro Baptismo in Sabbatis Paschatis, & Pentecostes conferendo, recte admodum statuit noster §. V. quod, *si circa hæc tempora Catechumeni sint baptizandi, in ipsos dies, si nihil impediat, Baptismum differri convenit*. Cui concinit S. Carolus in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, Capite, *De Baptismo adultorum*, & Cæremoniale Ambrosianum jussu Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis editum, Cap. eodem, his verbis: *Et quoniam dilatio Baptismi adulti convenit, poterit plerumque ad majorem Sacramenti cultum unum ex statis temporibus Paschatis, & Pentecostes expectari*. Sed notanda illa nostri §. verba, *si nihil impediat*. multi enim dari casus possunt, ut non possit, nec debeat adultorum Baptismus ipsis Paschatis, & Pentecostes temporibus celebrari, vel quia Catechumeni non sunt adhuc instructi, vel quia de vita periclitantur; tunc enim, vel accelerandus est illis Baptismus, vel differendus, uti cautum passim in Conciliis, & a Romanis Pontificibus fuit, præsertim vero a Siricio, ac S. Leone Magno, quorum primus in Epistola ad Himerium Tarraconensem Episcopum diserte ait, ut *his, quibus in qualibet necessitate opus fuerit sacra unda Baptismatis, omni celeritate succurratur*. Alter vero in Epistola XVI. sic habet: *Ita ad has duas Festivitates connexas, atque cognatas*, loquitur de Paschate & Pentecoste, *incolumium, & in pacis securitate degentium libera vota deferimus, ut in mortis periculo, in obsidionis discrimine, in persecutionis angustiis, in timore naufragii, nullo tempore hoc veræ salutis præsidium denegemus*.

§. VI.

Verum si circa, seu post tempus Pentecostes aliqui conversi fuerint, qui ægre ferant, suum Baptismum in longum tempus differri, & ad illum festinent, instructique, ac rite parati esse noscantur, citius baptizari possunt.

COMMENTARIUS.

I. QUum a Pentecoste ad Pascha longum intercedat spatium temporis, recte ait hic noster §. ut, si circa, seu post tempus Pentecostes aliqui conversi fuerint, qui ægre ferant, suum Baptismum in longum tempus differri, & ad illum festinent, instructique, ac rite parati esse noscantur, citius baptizari possint. Et quidem omni die per annum, *sicut* uni-

unicuique, *vel necessitas fuerit*, *vel voluntas*, licitum esse Baptismum suscipere, expresse asserit S. Augustinus in Sermone CCX. in Quadragesima VI. c. 1. ejusque sententiæ favet Innocentius Papa I. in Epistola ad Victricium Rotomagensem Episcopum cap. 9. ubi Sacerdotes, & Levitas iccirco ab uxoribus abstinere debere asserit, quod *nec prætereat dies*, *qua vel a Sacrificiis Divinis*, *vel a Baptismatis officio vacent*. Ceterum licet ex superius dictis duo sint præcipua tempora conferendi solemnis Baptismi presertim adultis, inter alios casus supra enarratos, quibus extra tempora ipsa conferri adultis Baptismus potest, recenseri & ille debet in hoc presenti §. expressus, ubi adultus scilicet Baptismi cupidus, instructus, ac rite paratus esse noscatur; huc enim spectat quod & Tridentini Concilii Catechismus docet, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, n. 37. sic inquiens: *Sed interdum tamen Baptismi tempus justa aliqua*, *& necessaria de causa differendum non est*, *veluti si vitæ periculum instare videatur*; *ac præsertim si illi abluendi sint*, *qui jam Fidei mysteria plane perceperint*; *quod quidem Philippum*, *& Apostolorum Principem fecisse satis constat*, *cum alter Candacis Reginæ Eunuchum*, *alter Cornelium*, *nulla interposita mora*, *sed statim ut se Fidem amplecti professi sunt*, *baptizavit*. Atque id Romæ hodie servatur, ubi Catechumeni, modo instructi sint, quovis tempore baptizantur.

§. VII.

Catechumenus instructus baptizetur in Ecclesia, seu Baptisterio; Patrinus ei assistat, & ipse Catechumenus ad Sacerdotis interrogationes respondeat, nisi mutus fuerit, aut omnino surdus, vel ignotæ linguæ; quo casu, vel per Patrinum, si illam intelligat, aut alium interpretem, vel nutu consensum explicet suum.

COMMENTARIUS.

I. QUum ex præscripto hujus Ritualis Romani supra Cap. I. §. XXX. in quem plura nos scitu digna notavimus, *proprius Baptismi administrandi locus sit Ecclesia*, *in qua sit Fons Baptismalis*, *vel certe Baptisterium prope Ecclesiam*, recte admodum hic præsens §. statuit, ut *Catechumenus instructus baptizetur in Ecclesia*, *seu Baptisterio*; necessitate scilicet excepta, & nisi illi mortis periculum immineat. tunc enim in privata domo, & ubicumque reperiretur, baptizari licite posset. Quamvis vero ex ejusdem Romani Ritualis præscripto, citato loco §. 31. ab ea lege filii Regum, & magnorum Principum infantes excipiantur, qui quidem, id ipsis ita deposcentibus, baptizari possunt in eorum Capellis, seu Oratoriis, non puto tamen, idem dicendum de adultis Principibus infidelibus, qui quidem, si ad Christianam Fidem convertantur, debent omnino sacro Lavacro in Ecclesia ablui, uti recte notat Barrufaldus in Commentario ad hunc nostrum §. n. 45. ubi etiam subdit, hoc quod dicimus, intelligendum, quando Baptismus adultorum habeatur in Terris Fidelium, nam alias, si in Paganorum locis fieret conversio alicujus ad Fidem, tunc si privatim ministretur Baptismus, optimum consilium erit.

II. Mandat præterea hic noster §. ut in Baptismo adulti *Patrinus ei assistat*, *& ipse Catechumenus ad Sacerdotis interrogationes respondeat*. Idem tradunt Cæremoniale Ambrosianum, & S. Carolus in Instructionibus, *De Baptismo adultorum*, ubi sic inquiunt: *Interroganti respondeat ipse*, *non Patrinus*; & paulo inferius: *Patrinus tamen semper assistat*, *tanquam qui pro baptizando spondeat*. De Patrinis, eorumque muniis jam supra late disserui non uno in loco, esse autem veterem Ecclesiæ disciplinam, atque omnino necessarium, ut adultus baptizandus respondeat ipse ad Sacerdotis interrogationes, constat plane ex Ritualibus Libris passim, ac Synodis, & Sanctis Patribus, inter quos S. Augustinus Lib. 4. *De Baptismo*, Capite 24. relatus in Can. 77. De consecratione, Distinctione IV. expresse ait, alterius professionem haud valere ei, qui per se respondere potest: *Cum pro parvulis*, inquit, *alii respondent*, *ut impleatur erga eos celebratio Sacramenti*, *valet utique ad eorum consecrationem*; *quia ipsi pro se respondere non possunt*; *at si pro eo*, *qui respondere potest*, *alius respondeat*, *non itidem valet*. *Ex qua regula illud Euangelii dictum est*, nempe Joannis 9. *quod omnes*, *cum legitur*, *naturaliter monet*: Ætatem habet, ipse pro se loquatur.

III. Sed opportune explicanda nunc sunt ea nostri §. verba: *Nisi mutus fuerit*, *aut omnino surdus*, *vel ignotæ linguæ*; *quo casu*, *vel per Patrinum*, *si illam intelligat*, *vel alium interpretem*, *vel nutu consensum explicet suum*. De adulto muto, aut furioso, si baptizandus esset, nihil plane statuunt S. Carolus, & Cæremoniale Ambrosianum, sed tantum dicunt, ut *Archiepiscopus consulatur*. Verum recte ait noster §. respondere tunc posse Patrinum; hæc enim est vetus, & probata a Sacris Canonibus Ecclesiæ disciplina, ut sicut parvuli, ita ægri, surdi, & muti, qui loqui, & audire nequeunt, aliorum fide, & professione baptizentur, uti inter alios docet S. Isidorus Episcopus Hispalensis, Lib. II. *De officiis*, Cap. XXIV. relatus in Can. 74. De consecratione, Distinctione IV. ubi sic inquit: *Parvuli alio profitente baptizantur*, *quia adhuc loqui*, *vel credere nesciunt*: *Sicut etiam ægri*, *muti*, *& surdi*, *quorum vice alius profitetur*, *ut pro eis respondeat*, *dum baptizantur*. Idem plane inter alias docet Synodus Provincialis VI. Beneventana anni 1374. Tit. IV. Capite V. *Pueri*, inquit, *& muti*, *& surdi*, *& ægri*, *qui plane in Baptismo respondere non possunt*, *per Patrinum de Fide respondere tenentur*. Ceterum ad ignotæ linguæ adultum quod attinet, hic ex præscripto ejusdem nostri §. vel per Patrinum, si illam intelligat, vel alium interpretem, vel nutu, consensum suum explicare debet. Verum optimum consilium esset, ut hujusmodi homines ignotæ linguæ, quantum fieri potest, in magnis Urbibus baptizentur, potissimum vero Romæ, ubi quarumcumque nationum, & linguarum, quæ sub cælo sunt, interpretes non desunt.

§. VIII.

Pro hujus autem veneratione Sacramenti, tam Sacerdotem, qui adultos baptizabit, quam ipsos adultos, qui sani sunt, convenit esse jejunos.

§. IX.

Quare non post epulas, aut prandia, sed ante meridiem, nisi ex rationabili causa aliter faciendum esset, eorum Baptisma celebretur.

COMMENTARIUS.

I. ANtiquissimus est in Ecclesia ritus in duobus hisce Paragraphis præscriptus, ut nempe tam Sacerdos, qui adultos baptizat, quam ipsi adulti, qui sani sunt, jejuni Baptismum suscipiant; ideoque non post epulas, & prandia, sed ante meridiem eorum Baptisma celebretur. Diximus jam nos & de eo ritu in superioribus Commentariis, ac nonnulla Patrum, atque Synodorum testimonia ad eum comprobandum adduximus. Celeberrimus plane ejus ritus testis est S. Justinus in Apologia I. pro Christianis ad Antoninum Pium Imperatorem, num. 61. ubi enarrat, quomodo Christiani se se consecrent in Baptismo: *Quicumque persuasum habuerint*, inquit, *& crediderint, vera esse, quæ a nobis docentur, & dicuntur, seque ita vivere posse promiserint, ii precari, & jejunantes priorum peccatorum veniam a Deo petere docentur, nobis una precantibus, & jejunantibus. deinde eoducuntur a nobis, ubi aqua est, & eodem regenerationis modo regenerantur, quo & ipsi sumus regenerati.*

II. Cum olim præterea, uti iterum iterumque dictum est, nonnisi Paschæ, Pentecostesque Vigiliis, quibus solemne cunctis indictum erat jejunium, Baptisma celebraretur, necesse omnino erat, Episcopos, Presbyterosque, aliosque Baptismi Ministros jejunos existere. Id quod clarum fit ex Concilio Parisiensi VI. anno Christi 829. celebrato. nam quum congregati illuc jussu Ludovici Pii Imperatoris ex quatuor Provinciis Patres accepissent, plerosque Episcopos post cibi, & potus perceptionem, per impositionem manuum tradere Spiritum Sanctum, posito ob oculos Sanctorum Apostolorum exemplo, sanxerunt, ut, *sicut Baptismus, excepta infirmorum causa, non nisi a jejunis celebratur Sacerdotibus, ita etiam traditio Spiritus Sancti.* Idem habet Concilium Meldense apud Gratianum, De consecratione, Distinctione V. & Rotomagense anni 1072. Can. V.

III. Sed ut ad nostra Sæcula deveniamus, eandem disciplinam servandam statuunt plures Synodi, inter quas Moguntina anni 1549. Canone XVI. ita sancivit: *Ut tanto mysterio debita omnino reverentia exhibeatur, Parochos, & Ecclesiarum Ministros serio monemus, ut mane intra Officia Divina, aut mox post ea peracta, non autem tempore pomeridiano post epulas, & prandia, nisi necessitas, aut periculum infantium accelerare Baptismum exposcat, cum multa sobrietate, & accurata devotione Baptismum administrent.* His adde quod ait S. Carolus in Instructionibus Baptismi: *Jejunus*, inquit, *& mane ministrabit*, Parochus scilicet, sive etiam alius Sacerdos, *nisi necessitas aliter postulet. Nec vero ante ortum, neque post occasum solis, nisi itidem necessitate urgente.* Eadem mandant varii Episcopi in suis Synodis, quæ tamen passim negliguntur, cum non modo infantes, sed & adultos ipsos post prandium viderim baptizari. Cæterum non sine elogio nominandi hoc loco sunt duo præstantissimi Pontifices Maximi, Benedictus XIII. & Benedictus XIV. quos non semel Romæ vidi mane Baptismum infantibus, adultisque contulisse.

§. X.

Admonendus est Catechumenus, ut peccatorum suorum pœniteat.

COMMENTARIUS.

I. INter alias dispositiones, quæ in adultis requiruntur ad legitime suscipiendum Baptismum, gratiam nempe cum charactere, est dolor peccatorum, & propositum observandi Legem Dei, uti constat ex illis Apostolorum Principis verbis. Cap. II. Actuum Apostolorum: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum in Nomine Jesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum*; & ex S. Augustino relato in Canone, *Tres sunt*, De pœnitentia, Distinctione I. ubi sic habet: *Omnis enim, qui jam arbiter voluntatis suæ constitutus est, cum accedit ad Sacramenta Fidelium, nisi eum pœniteat vitæ veteris, novam non potest incboare. Ab hac pœnitentia, cum baptizantur, soli parvuli sunt immunes; nondum enim uti possunt libero arbitrio.* Qualis autem necessario debeat esse dolor ad recipiendam gratiam Baptismi, & ex quo motivo produci debeat, addiscere licet ex Concilio Tridentino Sessione VI., *De justificatione*, Cap. VI. ubi ita docet: *A Deo*, inquit, *justificari impium per gratiam ejus, per redemptionem, quæ est in Christo Jesu; & dum peccatores se se esse intelligentes, a Divinæ justitiæ timore, quo utiliter concutiuntur, ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur,* fiden-

fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis justitiæ fontem diligere incipiunt, ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod, & detestationem, hoc est, per eam pœnitentiam, quam ante Baptismum agi oportet: denique dum proponunt suscipere Baptismum, inchoare novam vitam, & servare Divina mandata. Id quod statim Concilium probat pluribus Sacræ Scripturæ locis. Videtur autem non paucis Theologis, quod juxta recitatum laudati Concilii locum dolor peccatorum in adulto baptizando produci debeat ex motivo amoris Dei, & quod solum motivum timoris pœnarum gehennæ minime sufficiat.

II. Sed omissa hac quæstione, si veterem disciplinam spectemus, Catechumeni nihil aliud cogitabant, quam ut variis pietatis operibus, durisque, ac sedulis pœnitentiæ exercitiis, ad recipiendam novæ in Christo nativitatis gratiam se se præpararent, uti late ostendunt Josephus Vicecomes in celebri Opere, *De ritibus Baptismi*, & Edmundus Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo X. num. IX. & seqq. ubi etiam num. XII. variis Patrum locis demonstrat, consuevisse olim Catechumenos etiam peccatorum confessionem Baptismo præmittere, & satisfactionis opera libenti animo amplexos fuisse. quod tamen intelligendum est juxta doctrinam traditam, explicatamque a S. Thoma, Parte 3. Quæstione 68. Articulo VI. ita ajente; *Si qui tamen baptizandi sunt, ex devotione sua peccata confiteri vellent, esset eorum confessio audienda, non ad hoc, quod eis satisfactio imponeretur, sed ad hoc quod contra peccata consueta eis spiritualis informatio traderetur.* Sed audiamus Tridentini Concilii Catechismum Parte II. *De Baptismi Sacramento*, n. 45. ubi sic habet: *Jam vero in Baptismo non solum peccata remittuntur, sed peccatorum etiam, & scelerum pœnæ omnes a Deo benigne condonantur. nam etsi omnibus Sacramentis hoc commune est, ut per illa virtus Passionis Christi Domini communicetur, de solo tamen Baptismo dictum est ab Apostolo*, in Epistola scilicet ad Romanos, Capite VI. *nos per ipsum Christo commori, & sepeliri. Ex quo Sancta Ecclesia semper intellexit, sine maxima Sacramenti injuria fieri non posse, ut ei, qui Baptismo expiandus sit, ejusmodi pietatis officia, quæ usitato nomine Sancti Patres opera satisfactionis vocarunt, imponantur.* Quod pœnæ peccatis debitæ remittantur in Baptismo, docent S. Ambrosius in Cap. XI. Epistolæ ad Romanos, S. Augustinus Lib. I. *De nuptiis, & concupiscentia*, Cap. 34. & in Enchiridio Cap. 4. S. Thomas Parte 3. Quæstione 68. Articulo 6. & alii Patres, ac Theologi communiter. Cæterum huc spectat, quod idem Catechismus mox subdit num. eod. *Nec vero quæ hoc loco traduntur, veteris Ecclesiæ consuetudini adversantur, quæ olim Judæis, cum baptizarentur, præcipiebat, ut quadraginta continuos dies jejunarent. neque enim illud institutum ad satisfactionem pertinebat, sed qui Baptismum percepissent, ea ratione admonebantur, ut Sacramenti dignitatem venerantes, jejuniis, & orationibus aliquandiu sine intermissione operam darent.*

§. XI.

Amentes, & furiosi non baptizentur, nisi tales a nativitate fuerint; tunc enim de iis idem judicium faciendum est, quod de infantibus, atque in fide Ecclesiæ baptizari possunt.

§. XII.

Sed si dilucida habeant intervalla, dum mentis compotes sunt, baptizentur, si velint. Si vero, antequam insanirent, suscipiendi Baptismi desiderium ostenderint, ac vitæ periculum immineat, etiamsi non sint compotes mentis, baptizentur.

COMMENTARIUS.

I. AD explicandos duos istos Paragraphos, nihil puto afferri luculentius posse, quam id, quod docuit S. Thomas Parte 3. Quæstione LXVIII. Articulo 12. in Corpore, ubi hæc habet: *Circa amentes, & furiosos est distinguendum. Quidam enim sunt a nativitate tales, nulla habentes dilucida intervalla, in quibus etiam nullus usus rationis apparet; & de talibus, quantum ad Baptismi susceptionem, videtur esse idem judicium, ac de pueris, qui baptizantur in fide Ecclesiæ, ut supra dictum est.* Atque hæc spectant quidem ad §. nostrum XI. Quod autem ad sequentem §. 12. attinet, ita statim idem S. Doctor subjicit: *Alii vro sunt amentes, qui ex sana mente, quam habuerunt prius, in amentiam inciderunt, & tales sunt judicandi secundum voluntatem, quam habuerunt, dum sanæ mentis existerent; & ideo si tunc apparuerit in eis voluntas suscipiendi Baptismum, debet eis exhiberi in furia, & in amentia constitutis, etiamsi tunc actu contradicant: Alioquin si nulla voluntas suscipiendi Baptismum in eis apparuit, dum sanæ mentis essent, non sunt baptizandi. Quidam vero sunt, qui etsi a nativitate fuerint furiosi, vel amentes, habent tamen aliqua lucida intervalla, in quibus recta ratione uti possint; unde si tunc baptizari voluerint, baptizari possunt etiam in amentia constituti, & debet eis tunc Sacramentum conferri, si periculum timeatur; alioquin melius est, ut tempus expectetur, in quo sint sanæ mentis, ad hoc quod devotius suscipiant Sacramentum. Si autem tempore lucidi intervalli non appareat in eis voluntas suscipiendi Baptismum, baptizari non debent in amentia constituti. Quidam vero sunt, qui etsi non omnino sanæ mentis existant, in tantum ratione utuntur, quod possunt de sua salute cogitare, & intelligere Sacramenti virtutem; & de talibus idem est judicium, sicut de his, qui sanæ mentis existunt, qui baptizantur volentes, non autem inviti.*

II. Re-

II. Recitatæ hactenus S. Thomæ doctrinæ multum quidem accedit roboris ex Decretali Epistola Innocentii Papæ III. ad Archiepiscopum Arelatensem data, atque relata in Capite, *Majores*, *De Baptismo*, *& ejus effectu*, ubi varias Quæstiones decidens, sic tandem ad hanc nostram rem inquit: *Dormientes autem, & amentes, si priusquam amentiam incurrerent, aut dormirent, in contradictione persisterent, quia in eis intelligitur contradictionis propositum perdurare, etsi fuerint sic immersi, characterem non suscipiunt Sacramenti. Secus autem si prius Catechumeni extitissent, & habuissent propositum baptizandi. Unde tales in necessitatis articulo consuevit Ecclesia baptizare.* Concludit denique, & ait: *Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariæ non invenit obsistentem.* Dormientibus itaque, & amentibus, furiosisque in Baptismo imprimitur character Sacramenti, si ante somnum, vel amentiam, furoremque Catechumeni erant, & habebant animum suscipiendi Baptismum, ut ait Pontifex; & ratio est, quia in dormientibus, & amentibus, vel furiosis, manent reliquiæ voluntatis, ut addiscimus ea Lege, *Patre furioso*, ff. *De his, qui sui, vel alieni juris sunt*. Alias vero, qui invitus, idest penitus contradicens baptizatur, non recipit characterem Sacramenti; qui autem coactus baptizatur, is tanquam conditionaliter volens, characterem Baptismi suscipit, ut idem Pontifex statuit; & ratio distinctionis est, quod nemo invitus compellitur ad Fidem, Can. *De Judæis*, Distinctione xlv. coactum vero baptizari nihil vetat; quia scilicet coacta voluntas, voluntas est, Lege, *Si mulier*, §. *Si metu*, ff. *Quod metus causa*. Lege, *Si patre cogente*, ff. *De ritu nuptiarum*, Cap. *Cum inter R.* XVI. *De electione, & electi potestate*.

§. XIII.

Idemque dicendum est de eo, qui lethargo, aut phrenesi laborat, ut tantum vigilans, & intelligens baptizetur, nisi periculum mortis impendeat, si in eo prius apparuerit Baptismi desiderium.

COMMENTARIUS.

I. Lethargus est torpor, & inexpugnabilis pene somni necessitas, cum alienatione mentis, ut inquit Celsus Lib. III. Capite xx. Phrenesis autem, sive phrenitis, est morbus lædens mentem, & ad insaniam, furoremque perducens: nam mentem Græci φρένας appellant. fit ex inflammatione membranularum, quas meningas vocant, idque vel a pallida bile, eaque levior est: vel a flava, eaque est vehementior: vel ab eadem valde adusta, quæ est omnium deterrima, ut docet Galenus Libro 3. *De locis affectis*. Cum ergo tum lethargus, tum phrenesis infirmitates sint, quæ patientem alienant a mente, vel ita ejus mentem ligant, ut nihil operari valeat, & qui una, vel altera harum infirmitatum laborat, libere agere non possit, ideo non est capax Baptismi; dari enim hoc Sacramentum vigilanti ac volenti debet; *nisi periculum mortis impendeat*, ut ait hic noster §. & *si in eo prius apparuerit Baptismi desiderium*. Atque huc faciunt, quæ jam nos ex Theologorum doctrina diximus in Commentario ad superiores Paragraphos, ad quos etiam se refert hic præsens Paragraphus.

§. XIV.

Sacerdos diligenter curet, ut certior fiat de statu, & conditione eorum, qui baptizari petunt, præsertim exterorum: De quibus facta diligenti inquisitione, num alias, ac rite sint baptizati, caveat, ne quis jam baptizatus imperitia, vel errore, aut ad quæstum, vel ob aliam causam, fraude, dolove iterum baptizari velit.

COMMENTARIUS.

I. Ne temere, ac cito conferatur adultis Baptismus, exteris præsertim, ac vagis, inculcant passim Sacræ Synodi, ac Patres. Inter alias utilitates dilationis Baptismi in adultis, prima quidem hæc recensetur a Catechismo Tridentini Concilii Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. XXXVI. *Quoniam ab Ecclesia diligenter providendum est, ne quis ad hoc Sacramentum ficto, & simulato animo accedat, eorum voluntas, qui Baptismum petunt, magis exploratur, atque perspicitur; cujus rei causa in antiquis Conciliis decretum legimus, ut qui ex Judæis ad Fidem Catholicam veniunt, antequam Baptismus illis administretur, aliquot menses inter Catechumenos essent*. Concilia, quorum meminit Catechismus, sunt Agatense anni 506. Can. 34. & Toletanum IV. anni 633. Can. 59.

II. Huc plane spectant, quæ statuit S. Carolus in Concilio Provinciali v. Mediolanensi, Parte I. Constitutionum, Capite inscripto, *Quæ ad Baptismum pertinent*, quæque nos jam supra etiam descripsimus: *Quod vero, licet horribile dictu sit, aliquando tamen evenisse compertum est, aliquem scilicet ad turpem quæstum iterum Baptismum suscepisse, id ne unquam porro accidat, Episcopus, antequam baptizet, omne diligens studium adhibeat, quo istos homines, vel Judæos, vel Turcas, Maurosve, qui Baptismum sibi conferri petierint, plane dignoscat, de illorumque conditione, ac statu omni, quantum licuerit, a probatis viris accipiat testimonium obsigna-*

signatum, *idemque exigat omnino*. His adde quod idem Sanctissimus Præsul præscribit in Actis Ecclesiæ Mediolanensis Parte IV. in eo capite, quod inscriptum est, *De Baptismo adultorum*, ubi sic habet: *Cum is Baptismum petit, sive Judæus ille sit, sive Paganus, sive alius, primo quærantur testimonia certa de ejus conditione, anteacta vita, statuque omni, & hominis voluntas diligenter exploretur, utrum ex animo, veraque pietate Baptismum petat*.

III. Porro quod vel olim plures Pagani, ac Judæi præsertim Baptismum irridentes, cum fictione ad illum, turpis lucri causa, accederent, multis probari posset exemplis. Mirabile est illud, quod legitur in Vita S. Hilarii Pictaviensis Episcopi, qui obiit anno 367. apud Bollandum die 13. Januarii, de quodam infideli, qui ficte Baptismum suscepit, completaque vix Sacramenti administratione, irruit ventus validus, & vestem candidam, qua falsus Neophytus erat indutus, violenter arripuit, eaque illum spoliavit, indicans, nullum recepisse effectum Baptismi. Celebre est quoque aliud exemplum, quod refert Socrates Lib. VII. *Historiæ Ecclesiasticæ*, capite XVII. apud Baronium anno 419. ubi scribit, quod, cum quidam Judæus, simulata Christiana Fide a variarum sectarum Episcopis baptizatus fuisset, multasque ex ea fallacia pecunias corrasisset, tandemque ad Paulum Novatianum Constantinopoli Episcopum se conferens, ut ab eo pariter Baptismum peteret, eumque illi Paulus dare vellet, semel, atque iterum aqua Baptisterii evanuerit, atque eo miraculo Judæus prævaricator agnitus fuerit. Ceterum licet demus Socratem, & ipsum secta Novatianum haud esse mentitum, cum alioqui suspecta sit omnis de suis Dogmatistis hæreticorum narratio, nihil est tamen, cur Episcopo Novatiano adscribatur miraculum, quod potius tribuendum est virtuti Sacramenti; quandoquidem verum fuisse Novatianorum Baptismum, cum veri assertores essent Sanctissimæ Trinitatis, nullum est dubium; adeo ut cesserit miraculum in confirmationem Catholicæ veritatis, non ad Pauli merita illustranda, ut recte ibidem notavit Baronius, & post eum alii etiam eruditi Scriptores.

§. XV.

Omnes autem, de quibus, re diligenter investigata, probabilis dubitatio est, an baptizati fuerint, si nihil aliud impediat, sub conditione baptizentur.

COMMENTARIUS.

I. JAm longe ante annum millesimum, usum in Ecclesia invaluisse, ut de quibus dubitaretur, an batizati fuissent, non incunctanter, ut primitus, & absolute, sed sub conditione baptizarentur, jam supra iterum iterumque ostendimus. Recte itaque statuit & hic noster §. ut adulti omnes, de quibus, re diligenter investigata, probabilis dubitatio est, an fuerint baptizati, si nihili aliud impediat, sub conditione sacro lavacro abluantur. Ea verba, *si nihil aliud impediat*, in §. nostro notata, intelligi debent, si sit instructus, si petat Baptismum, si voluntate accedat, & si careat aliis quibuscumque impedimentis, quæ Baptismo suscipiendo obstant, de quibus jam supra in variis Commentariis late disserui.

§. XVI.

Hæretici vero ad Catholicam Ecclesiam venientes, in quorum Baptismo debita forma, aut materia servata non est, rite baptizandi sunt; sed prius errorum suorum pravitatem agnoscant, & detestentur, & in Fide Catholica diligenter instruantur: Ubi vero debita forma, & materia servata est, omissa tantum suppleantur, nisi rationabili de causa aliter Episcopo videatur.

COMMENTARIUS.

I. VAlidum esse Baptisma ab hæreticis collatum, ubi debita forma, & materia, de quibus supra suis locis diximus, adhibita fuerit, pervetusta est Ecclesię traditio, licet aliquando nonnullis, etiam Sanctis Patribus, ac præsertim Cypriano Baptisma ipsum visum fuerit inane. Testis plane est hujus traditionis S. Stephanus Papa I. ac Martyr, S. Cypriano hæreticos iterum baptizanti his verbis rescribens: *Si quis ergo a quacumque hæresi venerit ad nos, nihil innovetur, nisi quod traditum est, ut manus illi imponatur in pœnitentiam; cum ipsi hæretici propter alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communicent tantum*. De antiqua illa traditione conveniebat quidem ipse Cyprianus, qui tamen contendebat, humanam esse, ac proinde nihili esse ducendam. At contra Cyprianum valet ea S. Augustini regula, Lib. IV. *De Baptismo contra Donatistas*, Capite XXIV. expressa his verbis: *Quod universa tenet Ecclesia, nec Conciliis institutum, sed semper retentum est, nonnisi Auctoritate Apostolorum traditum rectissime creditur*. Idipsum variis in locis idem S. Doctor confirmat, ac præsertim Lib. II. *De Baptismo*, ubi ait Capite 7. eam consuetudinem *ex Apostolica traditione venire*; & Lib. IV. Capite 6. ubi asserit, Cyprianum egisse *adversus totius Orbis morem*. Vide plura hanc in rem apud Jueninum, *De Sacramentis*, Dissertatione II. Quæstione VI. Cap. II. Articulo 3. §. 1. & seqq. Sed tamen non omittendum illud quod statuit hic noster §. ut nempe, ubi debita forma, & materia ser-

servata est in Baptismo ab hæreticis collato, *omissa tantum suppleantur, nisi rationabili de causa aliter Episcopo videatur*, ne forte scilicet oriantur inutiles disputationes de Baptismi validitate ab hæreticis collati, seu de necessitate supplendarum cæremoniarum omissarum, uti ad hunc nostrum §. notat Barrufaldus num. 78.

II. At vero cum apud varios hæreticos in Baptismi administratione debita forma, aut materia minime servetur, sapientissime noster §. statuit, ut si hi ad Catholicam Ecclesiam veniant, rite baptizandi sint, tamquam scilicet si nunquam baptizati essent; sed prius tamen errorum suorum pravitatem agnoscere, & detestari, ac in Fide Catholica diligenter instrui debent. Atque hæc est vetus Ecclesiæ disciplina, cujus meminit Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo XIII. num. XVI. ubi ait, grassante aliqua hæresi articulos Fidei pravis illius erroribus oppositos baptizandis fuisse specialiter propositos, ut illos detestarentur. Atque huc referendus est locus ex Epistola Nicetii ad Justinianum Imperatorem, apud Chesnium Tomo I. Historiæ Francorum: *Dulcis*, inquit, *& dulcis noster Justiniane, rememorare quæ promisisti, cum baptizatus es, quid per singula te credere dixisti, unum Filium manentem in duabus substantiis cum Patre & Spiritu Sancto, non duos Christos testatus es*. Sed de hac disciplina jam etiam supra disseruimus, supervacaneumque omnino censemus rem ipsam latius jam explicatam iterum hoc loco repetere.

§. XVII.

Cæterum legantur, & serventur ea, quæ supra de Baptismo in communi præscripta sunt Capite primo.

COMMENTARIUS.

I. Breviter ab hoc me Commentario expedio. mandat hic noster §. ut in Baptismo adultorum, de quo agitur, *legantur, & serventur ea, quæ supra de Baptismo in communi præscripta sunt*, de materia scilicet, forma, Ministro, Patrinis, tempore, loco, sacris Oleis, & aliis, quæ ad Baptismum valide, ac rite administrandum præscripta sunt in Capite I. hujus Tituli, quæque omitti non debent, & communia sunt tum parvulis, tum adultis, & Catechumenis in Baptismo rite administrando, atque suscipiendo.

CAPUT IV.

Ordo Baptismi adultorum.

§. I.

In primis Sacerdos, paratis his, quæ supra de observandis in administratione Sacramenti Baptismi parvulorum dicuntur, indutus Superpelliceo, & Stola, vel etiam Pluviali violacei coloris, cum suis Clericis accedit ad gradus Altaris, & genibus flexis pias mente ad Deum preces effundit, ut tantum Sacramentum digne valeat ministrare, & ad implorandum Divinum auxilium, surgens se signat, & si temporis ratio ferat, dicit: ℣. *Deus in adjutorium meum intende*. ℟. *Domine ad adjuvandum me festina*. *Gloria Patri*. *Sicut erat*.

§. II.

Postea incipiat, prosequentibus Clericis, Antiphonam, *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris, dicit Dominus*. Psalmus 8. *Domine Dominus noster &c.* Psalmus 28. *Afferte Domino Filii Dei &c.* Psalmus 41. *Quemadmodum desiderat cervus &c.* Et repetitur Antiphona: *Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omibus inquinamentis vestris, dicit Dominus*.

§. III.

Deinde dicitur, *Kyrie eleison*, *Christe eleison*, *Kyrie eleison*. *Pater noster*. ℣. *Et ne nos inducas in tentationem*. ℟. *Sed libera nos a malo*. ℣. *Domine exaudi orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*.

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, qui dedisti famulis tuis in confessione veræ Fidei, æternæ Trinitatis gloriam agnoscere, & in potentia majestatis adorare unitatem, quæsumus, ut ejusdem Fidei firmitate ab omnibus semper muniamur adversis.

Oratio.

Adesto supplicationibus nostris, Omnipotens Deus, & quod humilitatis nostræ gerendum est ministerio, tuæ virtutis impleatur effectu.

Ora-

Oratio.

Da, quæsumus, Domine, Electo nostro, ut sanctis edoctus mysteriis, & renovetur Fonte Baptismatis, & inter Ecclesiæ tuæ membra numeretur. Per Christum Dominum nostrum. ℞. *Amen.*

§. IV.

Si plures fuerint baptizandi, hæc tertia Oratio dicatur in numero plurali.

COMMENTARIUS.

I. Quatuor simul Paragraphos descripsimus uno Commentario absolvendos, quod omnes ipsum connexum ritum spectent, qui ad Altare a Sacerdote in administratione Baptismi Adultorum peragi debet, antequam ad fores Ecclesiæ procedat, ubi ex antiquo ritu in communi infantium Baptismo initium fit sacræ Actionis. Ergo, ut in nostro I. §. edicitur, *in primis Sacerdos, paratis his, quæ supra*, nempe Cap. I. §. XXXI. & seqq. *de observandis in administratione Baptismi parvulorum dicuntur, indutus Superpelliceo, & Stola, vel etiam Pluviali violacei coloris, cum suis Clericis accedit ad gradus Altaris*. Quamquam legitimus Baptismi minister sit Parochus, vel alius Sacerdos a Parocho, vel ab Ordinario loci delegatus, ut diximus supra Cap. I. ubi de Ministro Baptismi egimus; deceret tamen quammaxime, ut ipse loci Ordinarius Baptismum adulto Catechumeno solemni ritu administraret, ut Romæ fieri solet, ubi adulti Catechumeni, sive Judæi sint, sive Gentiles ut plurimum a Vicegerente Episcopali dignitate insignito, vel a Cardinale Vicario, & non raro etiam ab ipso Pontifice Maximo salutari lavacro abluuntur. Porro sive Parochus sit, sive alius Sacerdos, qui adulto Baptismum administrat, ex præscripto nostri §. præter Superpelliceum, & Stolam, induit etiam Pluviale, ad indicandam scilicet majorem solemnitatem hujusmodi Baptismi, ob quam etiam multos adhibet Clericos Superpelliceis pariter indutos. Si enim in frequenti infantium Baptismo unus saltem præscribitur Clericus, qui baptizanti inserviat, uti superius dictum fuit, convenit profecto, ut in solemniori Baptismo adulti, multi adsint Clerici, ac illi præsertim, qui Parochiali Ecclesiæ adscripti sunt, juxta novissimam Concilii Romani Benedicti Papæ XIII. constitutionem Tit. VI. Capite II. notatam.

II. Paratus Sacerdos, uti dictum est, cum suis Clericis ex præscripto ejusdem §. *accedit ad gradus Altaris, & genibus flexis pias mente ad Deum preces effundit*, aperto scilicet capite, *ut tantum Sacramentum digne valeat ministrare, & ad implorandum Divinum auxilium, surgens se signat*, signo scilicet Crucis a fronte ad pectus, & a sinistra ad dexteram; &, *si temporis ratio ferat, dicit* ℣. *Deus in adjutorium &c.* Primo itaque genuflexus mente, tum se erigens voce orare debet Sacerdos ministraturus adulto Baptismum, & quidem ob eam rationem, quam tradit noster §. nempe, *ut tantum Sacramentum digne valeat ministrare, & ad implorandum Divinum auxilium*. In Baptismo siquidem adultorum, divina gratia potissimum opus est ad excitanda illorum corda, ideoque varias preces, Psalmos, orationesque præmittit Sacerdos, quæ tamen non ita præcipiuntur, ut aliquando omitti nequeant. nam ait §. *si temporis ratio ferat*. Curandum tamen summopere est, ut non omittantur; faciunt enim quammaxime ad rem, quæ pertractanda est: & primo quidem Antiphona ipsa, *Effundam super vos aquam mundam &c.* desumpta est ex Capite XXXVI. Ezechielis, & in nostro §. II. recte descripta. locus namque ille est, ad quem alludit Apostolus in Epistola ad Hebræos, Cap. X. his verbis: *Abluti corpus aqua munda*; & quo antiqui Ecclesiæ Patres passim utuntur ad significandum Baptismum a Christo in aqua institutum, uti videre est apud S. Cyprianum in Epistola 70. ad Januarium, & cæteros Episcopos Numidas, & in Epistola 76. ad Magnum de baptizandis Novatianis, & apud S. Ambrosium, sive alium ejus nomine in Commentario ad Epistolam ad Romanos, Cap. VI.

III. Pertinent quoque ad ipsam sacram Baptismi functionem Psalmi in eodem §. II. notati, atque Orationes in §. 3. præscriptæ, in quarum ultima, ubi dicitur, *da, quæsumus, Domine, Electo nostro*, notandum est, verbum ipsum *Electo* alludere ad antiquum illud Catechumenorum genus, *Electorum* dictum, qui, ut superius notavimus, absoluto Catechumenatus tempore, ad recipiendum sacræ regenerationis Sacramentum nomen dederant, quod in Romana Ecclesia præstabant hebdomada II. Quadragesimæ. Sunt qui Electos cum Competentibus confundant, quos tamen alii distinctos volunt. nam, ut loquitur S. Augustinus Sermone 228. novæ editionis, *Competentes dicebantur, quoniam materna viscera, ut nascerentur, petendo pulsabant*. Quibus concinit quod idem S. Doctor in Libro *De Fide, & operibus*, Cap. IX. scripsit: *Cum Fontis illius Sacramenta peteremus, atque ob hoc Competentes etiam vocaremur*. Electi autem non dicebantur, nisi eo die quo sacro abluebantur lavacro, uti addiscimus ex Epistola Siricii Papæ ad Himerium Tarraconensem Episcopum, Cap. II. atque ex Ordine Romano I. Cap. VII. num. 38. apud Mabillonium Tom. II. Musei Italici pag. 24. ubi mox baptizandis ab Archidiacono dicitur: *Orate Electi &c.* Porro, uti Catechumeni *Electi* fierent, pendebat ex Scrutiniis, in quibus, ut alias dictum fuit, de Fide, & moribus Catechumenorum inquirebatur; illi igitur, qui approbabantur digni, ut ad Baptismum accederent, *Electi* vocabantur, eoque nomine utitur Ecclesia in Baptismo adultorum in citata tertia Oratione, *Da, quæsumus, Domine, Electo nostro &c.* quæ quidem antiquissima est, legiturque in plurali numero in Ordine Romano VII. num. 2. apud laudatum Mabillonium pag. 78. quod nempe plures baptizarentur, *Da, quæsumus, Domine, Electis nostris*: Quod quidem recte admonuit noster §. IV. ubi edicit, ut, *si plures fuerint baptizandi, hæc tertia oratio dicatur in numero plurali*.

§. V.

§. V.

Deinde Sacerdos procedit ad fores Ecclesiæ, & stat in limine, catechizandus vero extra limen. Et si sunt plures mares, & feminæ, illi ad dexteram Sacerdotis, hæ vero ad sinistram statuantur, & *Sacerdos interrogat*: *Quo nomine vocaris?* Catechumenus respondet *N.* Sacerdos: *N. quid petis ab Ecclesia Dei?* Respondet: *Fidem*. Sacerdos: *Fides, quid tibi præstat*: Respondet: *Vitam æternam*. Sacerdos: *Si vis habere vitam æternam, serva mandata. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & proximum tuum, sicut te ipsum. In his duobus mandatis tota Lex pendet, & Prophetæ. Fides autem est, ut unum Deum in Trinitate, & Trinitatem in unitate venereris, neque confundendo Personas, neque substantiam separando. Alia est enim Persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti; sed horum trium una est substantia, & non nisi una Divinitas.*

COMMENTARIUS.

I. FActa meditatione, atque oratione, ac recitatis Psalmis, & precibus, tribusque Orationibus ante gradus Altaris, ut in Commentario superiori dictum est, ex præscripto præsentis §. *deinde Sacerdos procedit*, tecto scilicet capite, & cum suis Clericis, *ad fores Ecclesiæ, & stat in limine, Catechizandus vero extra limen*. Antiquus hic ritus est, de quo diximus jam supra in Ordine Baptismi parvulorum, ejusque fit mentio in tribus præsertim mss. Libris Pontificalibus, Constantinopolitano annorum circiter 600. Aquensi annorum D. & Romano annorum CD. apud Martene Lib. 1. Capite 1. Articulo 7. Ordine 7. in quibus Ordo Catechumenum faciendi sic incipit: *Stans in Ecclesiæ limine Sacerdos Catechizandum situm foris limen interrogat &c.* Ex ms. Rituali insignis Ecclesiæ Suessionensis tempore Nivelonis Episcopi scripto, cautum est, ut Presbyter statuat ante januas Ecclesiæ infantes baptizandos, masculos ad dexteram, feminas ad sinistram; Id quod etiam præscriptum legitur in Græcorum Ritualibus, ut apud Jacobum Goar, qui illa collegit, Notisque illustravit, videre est.

II. Antiquus itaque, probatusque in Græca & Latina Ecclesia est ritus, ut Catechesis fiat baptizando ante fores Ecclesiæ manente; qui tamen, quod alicubi ignorantia, socordiave Parochorum negligeretur, instauratus merito fuit a sanctæ memoriæ Benedicto Papa XIII. in Concilio Romano anni 1725. Titulo XXVI. Cap. 3. ubi distincte jubet, ut baptizandorum Catechesis extra omnino, non intra Ecclesiam fiat: *Quia Baptismus*, inquit, *janua est Sacramentorum, & porta, per quam in Christi Ecclesiam intramus, sciant Parochi, non nude a Rituali præscribi, ut baptizandorum Catechismus ad Ecclesiæ januam, his cum Patrinis extra existentibus peragatur; ipsis itaque districte præcipimus, ut ritum omnino servent eundem, nec unquam committant, contrarius ultra procedat abusus*. Hinc non addubito, quin peccent Parochi, qui ritum ipsum minime observant, tum præsertim, quod una cum ritu mysterium violant, quod in eo continetur; *Afferuntur enim, vel etiam adducuntur qui Baptismo initiandi sunt, ad Ecclesiæ fores, atque ab ejus introitu omnino probibentur, quod indigni sint, qui Domum Dei ingrediantur, antequam a se turpissimæ servitutis jugum repulerint, & totos se Christo Domino, ejusque justissimo imperio addixerint*: verba sunt Catechismi Concilii Tridentini Parte II. *De Baptismi Sacramento*, n. 62. cujus explicationem confirmat S. Carolus Parte 4. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis, in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, Capite inscripto, *De cæremoniis, quæ, priusquam Baptismus ministratur, adhibentur*, ubi sic inter alia inquit: *Deinde ante fores Ecclesiæ, qui Baptismo initiandi sunt, offeruntur, propterea quod indigni sint, qui more Fidelium, Domum Dei, antequam Christo Domino se addixerint, ingrediantur*. Longe itaque non pauci Parochi errant, qui memorato ritui, ejusque mysterio satis se putant fecisse, si Catechismum ipsum extra Baptisterii cancellos peragant, cum alias ex memorati Romani Concilii Decreto, *omnino* peragendus sit ab ipsis stantibus in limine Ecclesiæ, Baptizandis vero, & Patrinis extra Ecclesiæ limen existentibus.

III. Venio nunc ad alium ritum in nostro §. præscriptum, ut nempe, si plures sint baptizandi, mares, & feminæ, *illi ad dexteram Sacerdotis, hæ vero ad sinistram statuantur*. Atque hic quoque antiquus est Ecclesiæ ritus, cujus meminere Romani Ordines I. & VII. & ille quidem Cap. VII. ubi recensentur ritus Sabbati Sancti: *Procedunt*, inquit, *qui baptizandi sunt ad Ecclesiam, & ordinantur per ordinem, sicut scripti sunt, masculi in dexteram, feminæ in sinistram*. Idem plane totidem verbis edicit Romanus Ordo VII. num. 9. Et ratio ea esse videtur, quod partem nobiliorem occupare debet nobilior sexus, & præeminentiam habere etiam in rebus sacris supra ignobiliorem; atque hæc causa est, quod S. Carolus in suo Concilio Mediolanensi V. Provinciali, Capite, quod inscriptum est, *Quæ ad Baptismum pertinent*, statuit, quod, *cum duo infantes, mas scilicet, & femina ad Baptismum offeruntur, is ordo servetur, qui antiquissimi ritus est, ut mari primum, deinde feminæ ministretur, nisi necessitas aliter cogit*. Additque mox, ut *idem servetur, si plures offeruntur, partim mares, partim feminæ*.

IV. Sed ut de uno baptizando adulto loquamur, stans, uti dictum est, Sacerdos in limine portæ Ecclesiæ, & quidem majoris, sive etiam illius, quæ vicinior est Baptisterio, baptizandum interrogat: *Quo nomine vocaris?* Atque hic illud primo notandum, quod docent S. Carolus in suis Instructionibus, & Cæremoniale Ambrosia-

sianum jussu Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis editum, ubi agunt de Baptismo adultorum, debere nempe baptizandum adultum, qui interrogatur, esse genuflexum, & quidem ante fores Ecclesiæ, genuflexumque Fidem profiteri, Baptismumque petere. Secundo quod ad interrogationem spectat de nomine, quo baptizandus vocetur, jam de eo ritu late disserui in Commentariis ad parvulorum Baptismum. Sed ut aliquid hic etiam dicam, illud notandum, quod nonnulli Auctores docent, nomina olim non in Baptismo, ut nunc fit, sed longe ante imposita fuisse. Ita censet Menardus in Notis ad Librum Sacramentorum S. Gregorii Papæ, pag. 99. ubi probat, moris fuisse apud veteres Romanos, nono ab ipso natali die maribus, octavo feminis nomen imponere; apud veteres Francos die nono, apud Græcos decimo; putatque, antiquos Christianos in imponendis nominibus sua consuetudine usos fuisse, posita omni superstitione paganica.

V. Et certe cum tardius olim, nec nisi provectioribus ætate soleret Baptismus administrari, tanto tempore sine nomine permansisse, haudquaquam probabile videtur. Quæ quidem ut vera sint, nihil tamen obstant, quominus antiquissima sit in Baptismo nominis imponendi consuetudo. Nam qui ex Paganis ad Christum convertebantur, nomine Gentili abjecto, novum assumebant, Apostolorum præsertim, ac Martyrum, uti observat Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 1. Articulo x. n. 3. & 7. ubi etiam docet, longe aberrare a puriori Ecclesiæ veteri disciplina nostri Sæculi hæreticos, qui abjectis Sanctorum Novi Testamenti appellationibus, nomina Veteris affectant, quos merito sugillat Concilium Burdigalense habitum anno Christi 1582. his verbis: *Nomina Sanctorum Patrum Veteris Testamenti affectare, hæreticorum est*: Non quidem præcise propter affectata Sanctorum antiquæ Legis nomina (nam de quinque Ægyptiis Martyribus, qui Eliæ, Hieremiæ, Samuelis, Isaiæ, & Danielis nomen assumserant, id narrat Eusebius in Libro, *De Martyribus Palæstinæ*) sed quod ea in odium debitæ Sanctis Novi Testamenti venerationis accipere affectant, ut scite explicat idem Martene.

VI. Prolato ad interrogationem Sacerdotis a baptizando nomine, iterum Sacerdos illum interrogat: *N. quid petis?* Cui ille: *Fidem*; rursusque interroganti Sacerdoti: *Fides quid tibi præstat?* respondet ille: *Vitam æternam?* Quo dicto, statim subdit Sacerdos: *Si vis habere vitam æternam, serva mandata &c.* Ita plane statuit hic noster §. eique consentiunt Rituales Codices recentiores. nam alias juxta vetus Missale Gallicanum a Cardinale Thomasio editum, facta primum interrogatione de nomine, interrogabat mox Sacerdos de abrenuntiationibus, tum vero de Fide. Juxta antiquum vero Sacramentarium Gallicanum, quod ex ms. Bobiensi Codice annorum MC. vulgavit Mabillonius Tomo 1. Musei Italici, fiebat primum *exorcismus hominis*; tum vero tangebantur nares, & post alios ritus interrogabatur de nomine, ac de abrenuntiationibus, & de Fide, an scilicet crederet *in Deum Patrem &c.* Summa quoque variatio, rituumque inversio est in aliis Sacramentorum Libris a Martene allatis, citato Lib. 1. Cap. 1. Articulo 18. Porro juxta ms. Codicem Bibliothecæ S. Genovefæ Parisiensis annorum circiter 300. in quo nonnulli ritus Ecclesiæ Laudensis in Italia continentur, in primis Sacerdos stans ante fores Ecclesiæ tribus vicibus insufflat in ore baptizandi, posteaque dicit: *Per istam insufflationem, & Dei benedictionem exeat a te spiritus malignus, & ingrediatur in te Spiritus Sanctus, & totum permaneat in æternum.* Deinde interrogatione facta de nomine, dicit Sacerdos: *Quid petis ad Ecclesiam?* Cui ubi responsum fuit: *Fidem*: iterum dicit ille: *Fides quid tibi præstat?* Et facta responsione: *Vitam æternam*; ita mox subdit Sacerdos: *Hæc est autem vita æterna &c.* usque ad ea verba: *universa Lex pendet, & Prophetæ.* Cæterum ex Rituali Cadomi anno 1614. edito, in eo Titulo, qui inscribitur: *Modus baptizandi secundum Ecclesiam Romanam*, Sacerdos, postquam interrogavit, *Fides quid tibi præstat?* & responsum ei fuit, *Vitam æternam*, breviorem hanc verborum formulam pronunciat: *Hæc est vita æterna: Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & tota mente tua, & proximum tuum sicut te ipsum: hoc est primum, & maximum mandatum.*

VII. Prolixior est plane formula in §. nostro præscripta, ubi post illa verba: *In his duobus mandatis universa lex pendet, & Prophetæ*, hæc alia adjunguntur verba ex Symbolo, quod Sancti Athanasii dicitur, excerpta: *Fides autem hæc est, ut unum Deum in Trinitate &c.* quæ licet in multis Ritualibus desiderentur, extant tamen in Libris mss. Pontificalibus Constantinopolitano annorum 600. Aquensi annorum 500 & Romano annorum 400. apud Martene Lib. 1. Cap. 1. Articulo 7. Ordine 8. in quibus post illa verba, *& nonnisi una Divinitas*, ita statim sequitur: *Exeat ergo de te spiritus malignus, & ingrediatur spiritus bonus per eum, qui venturus est.* Atque hic sileri non debet Sacerdotale Romanum Venetiis editum anno 1567. ubi in Partis primæ Tractatu primo, in Ordine Baptizandi vulgato, & jam diu impresso secundum usum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ præscriptum lego, ut *dicatur tribus vicibus*, hæc formula: *Hæc est vita æterna, ut diligas Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex omnibus viribus tuis. Hoc est maximum, & primum mandatum. Secundum autem est simile huic: Diliges proximum tuum, sicut te ipsum; & quod tibi non vis, aliis ne feceris.*

§. VI.

Et rursus interrogat: *N. Abrenuntias Satanæ?* ℟. *Abrenuntio.* Interrogat: *Et omnibus operibus ejus?* ℟. *Abrenuntio.* Interrogat: *Et omnibus pompis ejus?* ℟. *Abrenuntio.*

§. VII.

Deinde Sacerdos interrogat de Symbolo Fidei, dicens: *Credis in Deum Patrem omnipo-*

potentem? ℟. *Credo*. Interrogat: *Credis in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, natum, & passum?* ℟. *Credo*. Interrogat: *Credis in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam, Amen*. ℟. *Credo*.

NOTA.

Quum ea, quæ in duobus hisce Paragraphis de abrenunciationibus, & articulis Symboli Fidei, a baptizando faciendis, ac profitendis statuuntur, late explicuerimus jam in superioribus ad parvulorum Baptismum Commentariis, videri ea plane possunt, quæ ibidem notavimus; sed illud tamen hic minime prætereundum, interrogationes ipsas, quæ in memorato Baptismo parvulorum semel fieri solent, & quidem postquam delati sunt ad Ecclesiam, & immediate ante Baptismi susceptionem, in adultorum Baptismo bis fieri, primum ante fores Ecclesiæ, & deinde iterum cum suscepturi sunt sacrum lavacrum, ut suo loco dicemus.

§. VIII.

Tunc Sacerdos exsufflet ter in faciem ejus semel, dicens: *Exi ab eo spiritus immunde, & da locum Spiritui Sancto Paraclito*.

COMMENTARIUS.

I. OCcurrunt & in parvulorum Baptismo istæ exsufflationes, cum præscripta formula, *Exi ab eo spiritus immunde &c.* de quibus jam nos disseruimus, ubi de eodem Baptismo tractavimus, Cap. II. in Commentario ad §. 3. Quæ itaque ibidem notata sunt, legi a curioso hujus ritus possunt. Sed ne hunc §. taciti præterisse videamur, notandum illud censemus, jam primis Ecclesiæ Sæculis exsufflationem ipsam fuisse in usu apud Græcos æque ac Latinos, & quidem non semper a Sacerdote Baptismi Ministro factam fuisse, sed aliquando a Diaconis, ut patet ex Actione 1. Concilii II. Constantinopolitani; aliquando ab Exorcistis, ut habet Joannes Beletus, qui claruit Sæculo 12. in explicatione Divinorum Officiorum, Cap. xc. aut a simplicibus Clericis, sive Acolythis, ut tradit Gennadius in Libro, *De Ecclesiasticis Dogmatibus*, ubi sic loquitur, Cap. XXXI. *Illud etiam, quod circa baptizandos in universo mundo Sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu, cum sive parvuli, sive juvenes, ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius Fontem vitæ adeant, quam exorcismis, & exsufflationibus Clericorum, spiritus ab eis immundus abigatur*.

II. Jam non obiter transcurrendum est, quod in recitato loco ait Gennadius, exsufflationes nempe circa baptizandos *in universo mundo* a Sancta Ecclesia *uniformiter* agi. nam licet in Ecclesia tum Latina, tum Græca ex pervetusto instituto exsufflationes in Baptismo fieri consueverint, non tamen eodem ritu, & ab ipso Baptismi Ministro, uti ex dictis constat, & ex vulgato Dionysio in Libro, *De Ecclesiastica Hierarchia*, ubi exsufflationem ipsam non a Ministro, sed a Catechumeno Baptismum suscepturo faciendam esse præscribit, & quidem ad Occidentem plagam converso: *Deinde cum illum*, nempe Catechumenum, *Occidentem versus attendentem, manusque porrigentem ad eandem regionem collocavit, tum eum jubet*, Sacerdos scilicet, *tertio Satanam, ut ita dicam, insufflare, & prætexta quæ defectionis, & abrenunciationis sunt, profiteri*. Ceterum ex antiquo ritu servari solito apud Græcos utramque exsufflationem, sive insufflationem, a Ministro scilicet, & a Catechumeno baptizando faciendam, docet nos Græcorum Euchologium in eo Titulo, qui inscribitur, Oratio ad faciendum Catechumenum apud Goar pag. 274. & seqq. editionis Venetæ anni 1730. ubi primum Sacerdos insufflat ter in faciem Catechumeni, & iterum post tertium exorcismum idem Sacerdos insufflat in os, in frontem, & in pectus ejusdem Catechumeni; & post abrenunciationem Satanæ jubet eum insufflare, & spuere in illum.

III. Huc facit, quod & alias diximus, apud Moscovitas, Susceptores infantis, quoties circa Baptismum Sacerdoti interroganti, an diabolo infans abrenunciet, correspondent, toties in terram expuere, teste Alexandro Guaguino, & Sigismundo Libero Barone, *De rebus Moscoviticis*, Capite, *De Baptismo*, ubi sic ait: *Susceptores ex voluntate parentum assumuntur, & quoties, præeunte certis verbis Sacerdote, diabolo renunciant, toties in terram expuunt*. Eundem usum vigere in Orientali Ecclesia, addiscimus ex Orthodoxa confessione ejusdem Ecclesiæ anno Christi 1662. approbata a Nectario Patriarcha Hierosolymitano, & aliis quatuor Apostolicis Sedibus, ubi inter ritus in Baptismo adhibendos, Quæst. CIII. hæc habentur: *Repudium diabolo renunciet, respondendo ad interrogationes Sacerdotis, Satanamque, & omnia illius opera consputando*.

§. IX.

Hic in modum Crucis halet in faciem ipsius, & dicat: *N. accipe Spiritum bonum per istam insufflationem, & Dei benedictionem, ✠ Pax tibi*. ℟. *Et cum spiritu tuo*.

COMMENTARIUS.

I. DE hoc halitu faciendo a Sacerdote in modum Crucis in faciem Catechumeni baptizandi, dicendo: *N. accipe Spiritum bonum &c.* nulla quidem fit mentio in hoc nostro Rituali Romano, ubi agitur de parvulorum Baptismo. Ibi enim postquam Sacerdos ter

ter exsufflavit leniter in faciem infantis, & dixit semel. *Exi ab eo &c.* statim pollice facit signum Crucis in fronte, & in pectore infantis, dicens: *Accipe signum Crucis &c.* Porro ex ms. Codice Bibliothecæ S. Genovefæ Parisiensis annorum circiter 300. in Ordine ad Catechumenos faciendos, cautum est, ut *in primis cum infans ductus fuerit ad Ecclesiam, Sacerdos stans ante fores Ecclesiæ, insufflet tribus vicibus in ore infantis, & postea dicat: Per istam insufflationem, & Dei benedictionem exeat a te spiritus malignus, & ingrediatur in te Spiritus Sanctus, & totus permaneat in æternum.* Atque ad hanc formulam alludit plane Magnus Senonensis Archiepiscopus in Libello, *De mysterio Baptismatis*, jussu Caroli Magni edito, Capite, *De insufflatione*, ubi sic inquit: *Insufflatur qui baptizandus est infans a Dei Sacerdotibus, ut princeps peccatorum effugetur ex eo, & paretur introitus Christo Jesu, per illiusque insufflationem Spiritum Sanctum mereatur accipere.*

II. Porro in Sacerdotali Romano Venetiis edito anno 1567. in ordine Baptizandi vulgato, & jamdiu impresso secundum usum Sanctæ Romanæ Ecclesiæ, pag. 13. a tergo, & aliis quibusdam Ritualibus Libris præscriptum lego, ut postquam Sacerdos fecit signum Crucis in fronte, & in pectore baptizandi, & dixit, *Accipe signum Sanctæ Cru ✠ cis &c.* atque Orationem, *Omnipotens sempiterne Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi respicere dignare &c.* tunc exhalet calido flatu ter in faciem ejus, & dicat: *Insufflo te, Catechumene, domo in virtute Spiritus Sancti, ut quicquid in te vitii, vel malorum est spirituum invasione, per hujus exorcismi mysterium gratiæ sit tibi ipsa virtus purgatio.* Sequuntur mox nonnullæ Orationes, quæ & in multis antiquis Sacramentorum Libris, sed inverso tamen ordine, leguntur. Quicquid sit de ea variatione, antiquissimi sunt in Baptismi administratione exorcismi, exsufflationes, insufflationesque, quæ quidem omnia in idem recidunt. eo enim tendunt, ut expellatur diabolus, & ingrediatur virtus Spiritus Sancti. Hinc S. Augustinus, Lib. 1. *De Symbolo ad Catechumenos*, Capite v. scribit: *Sicut vidistis hodie, sicut nostis, & parvuli exsufflantur, & exorcizantur, ut pellatur ab eis potestas iniqua, quæ decepit hominem, ut possideret homines. Non ergo creatura Dei in infantibus exorcizatur, aut exsufflatur, sed ille, sub quo sunt omnes, qui sub peccato nascuntur.* Atque hæc est etiam virtus insufflationum, ut constat ex recitato superius loco Magni Senonensis Archiepiscopi, ubi ait insufflari baptizandum a Sacerdote, ut princeps peccatorum effugetur ex eo, & paretur introitus Christo Jesu, per illiusque insufflationem Spiritum Sanctum mereatur accipere. Sed & ante Magnum S. Cyrillus Episcopus Hierosolymitanus in sua Catechesi mystagogica diserte docuit, insufflationes Sacerdotum, & Nominis Dei invocationem, tamquam vehementissimam quandam flammam, urere dæmones, atque in fugam eosdem convertere.

§. X.

Deinde facit Crucem cum pollice in ejus fronte, & in pectore, dicens: *N. accipe signum Crucis tam in fronte ✠, quam in corde ✠, sume Fidem cælestium præceptorum. Talis esto moribus, ut Templum Dei jam esse possis; ingressusque Ecclesiam Dei, evasisse te laqueos mortis lætus agnosce; horresce idola, respue simulacra, cole Deum Patrem Omnipotentem, & Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, qui venturus est judicare vivos, & mortuos, & sæculum per ignem.* ℟. *Amen.* Hic advertendum est, quod dicta verba *horresce idola, respue simulacra*, dicuntur Catechumeno, qui venit de gentilitatis errore, seu de ethnicis, & idololatris. Catechumeno vero Judæo, sive ex Hebreis venienti, loco horum verborum, dicatur: *Horresce Judaicam perfidiam, respue Hebraicam superstitionem.* Saraceno autem, vel Turcæ, sive alii ex Mahumetanis ad Fidem venienti Catechumeno, loco eorundem verborum, dicatur: *Horresce Mahumeticam perfidiam, respue pravam sectam infidelitatis.* At hæretico ad Catholicam Ecclesiam venienti, qui, si in ejus Baptismo debita forma servata non est, baptizari debet, dicatur: *Horresce hæreticam pravitatem, respue nefarias sectas impiorum;* vel exprimatur proprio nomine secta, de qua Catechumenus venit.

COMMENTARIUS.

I. Crucis signum in fronte, & in pectore Catechumeni baptizandi infigi a Sacerdote ministrante Baptismum, ritus est & ipse antiquissimus, de quo diximus ubi de parvulorum Baptismo egimus. Sed lubet hic aliqua de eo ritu adnotare. In Rituali Ambrosiano, & in ms. Laudensi unica dumtaxat Crucis signatio designatur, & quidem in fronte. In antiqua Liturgia Gallicana ex ms. Codice Bobiensi edita a Mabillonio Tomo 1. Musei Italici, *in fronte, & in corde.* In ms. Pontificali Ecclesiæ Constantinopolitanæ, & Ecclesiæ Aquensis triplex, *in fronte, in pectore, & in fronte & pectore simul*, in Missali Gothico, quod publici juris fecit Cardinalis Thomasius, quadruplex, *in oculis, in auribus, in naribus, & in corde.* Quintuplex in Gemmeticensi Codice tempore Theodorici Abbatis, qui obiit anno 1032. descripto, ubi hæc extat formula, in qua etiam mysticæ rationes explicantur: *Signaculo Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti signo oculos tuos, ut videas claritatem Dei; aures, ut audias virtutes ejus; nares, ut percipias odorem suavitatis ejus; cor, ut credas in eum; os, ut confitearis illi.* Se-

Septuplex consignatio jam non modo in hoc nostro Rituali Romano præscribitur paulo inferius, nempe in §. XIII. verum etiam in Sacerdotali secundum consuetudinem Sacrosanctæ Romanæ Ecclesiæ, Venetiis edito anno 1567. atque in Enchiridio Christianæ Institutionis edito in Concilio Coloniensi anno 1536. ut dicemus infra in Commentario ad ipsum §. XIII.

II. Ut ergo de prima ista Crucis signatione dicamus, quæ a Sacerdote cum pollice fit *in fronte, & in pectore*, sciendum est, formulam, quæ dici in ipsa Crucis signatione consuevit, non unam esse in omnibus Sacramentorum Libris, sed aliquantum diversam. Extat tamen, paucis immutatis, in antiquo Libro Sacramentorum Ecclesiæ Gallicanæ, quem ante annos M. exarato vulgavit Mabillonius Tomo I. Musei Italici; itemque in Missali Gothico, annorum mille, edito a Cardinale Thomasio, & in aliis multis antiquissimis Sacramentorum Codicibus a Martene descriptis Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Capite I. Articulo 7. Ordine I. & seqq. in citato Sacerdotali hæc quidem formula præscripta est pag. 16. a tergo: *Famule Dei N. accipe signum Cru ✠ cis, tam in fronte, quam in cor ✠ de; sume Fidem cælestem: talis esto moribus, ut Templum Dei esse possis; ingressusque Ecclesiam Dei, evasisse te laqueum mortis lætus agnoscas; horrescas idola, respuas simulacra; colas Deum Patrem Omnipotentem, & Jesum Christum Filium ejus, qui vivit, & regnat in sæcula sæculorum. ℞. Amen.* Prolixior est illa, quæ legitur in Cæremoniali Ambrosiano, ubi Sacerdos Crucem in sola fronte faciens, sic dicit: *N. accipe signum Sanctæ ✠ Crucis, serva præcepta Divina, verbo Dei hodie renasceris, & cælesti luce formaris. Ingredere Templum Dei vivi, & sublato errore tenebrarum, evasisse te laqueos mortis lætus agnosce. Nunc ergo promissa cælestia, & adventum Dei Omnipotentis expecta, ut possis sperare venturum Verbum genitum, Virginali partu editum, credentibus annuntiatum, in cujus invocatione illuminaris, cujusque signaculo in fronte signaris, per hoc signum, quod non delebitur, in nomine ✠ Dei Patris Omnipotentis, & in nomine ✠ Jesu Christi Filii ejus, qui venturus est judicare vivos, & mortuos, & sæculum per ignem. Amen.*

III. Brevissima est formula, quam tradit ms. Pontificale Ecclesiæ Apamiensis in Syria annorum circiter 600. ex cujus præscripto, Sacerdos Crucem faciens in sola etiam fronte, dicit: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Brevissima itidem in ms. Libro Sacramentorum Monasterii Moisacensis, & in alio Monasterii Sancti Germani a Patris, qui fuerunt postea Bibliothecæ Colbertinæ, annorum circiter 900. mandant enim, ut Sacerdos faciens Crucem in frontibus, & pectoribus singulorum, qui sunt baptizandi, sic dicat: *Signum Crucis Salvatoris nostri Jesu Christi in frontem tuam pono. Signum Crucis Salvatoris nostri Jesu Christi in pectus tuum pono.* Porro notatu dignus est ritus, quem hac in re præscribunt antiquus Ordo Romanus VII. aliique non pauci Sacramentorum Libri, statuentes, ut non modo Presbyter, verum etiam Diaconus, & Patrini, ac Matrinæ, ubi cum pollice Crucis signum in baptizandorum frontibus faciunt, ea sola pronuncient verba: *In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti.* Sed nec omittendus ritus, quem præscripsit ms. Codex Gemmeticensis initio Sæculi XI. exaratus. nam præter alias Crucis signationes mandat, ut Presbyter faciat Crucem cum pollice *infra palmam dexteram infantis* baptizandi, dicens: *Trado signaculum Domini nostri Jesu Christi in manu tua dextera, ut te signes, & te de adversa parte repellas, & in Fide Catholica permaneas, & habeas vitam æternam, & vivas cum Domino semper in sæcula sæculorum. Amen.* Rursus mandat, ut *cum ipsa manu infantis signet ipsum infantem*, his verbis: *Signo te signaculo Domini nostri Jesu Christi de manu tua dextera, ut te conservet contra adversarios tuos, ut habeas vitam æternam, & vivas in sæcula sæculorum. Amen.*

IV. His ad eruditionem dictis Ecclesiasticæ antiquitatis tironum, devenio ad §. nostrum, ex quo post præscriptam formulam, qua hodie utimur, recte admonemur, advertendum plane esse, quod dicta verba, *horresce Idola, respue simulacra*, dicantur Catechumeno, qui venit de gentilitatis errore, seu ethnicis, & idololatris. Legitur in Græcorum Euchologio Oratio ad faciendum ex ethnico Catechumenum, ex cujus præscripto Sacerdos, *ante fores Templi jubet eum genuflectere, Cruce ter signat, & dicit*: Benedictus es, Domine Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui ex omnibus gentilibus eligis tibi abundantem populum, bonorum operum zelatorem. Tu præsentem servum tuum ad sanctam Ecclesiam tuam accedentem benedic; revela oculos ejus ad mirabilium tuorum contemplationem; aperi aures ejus ad divinorum verborum tuorum obedientiam; Catechumenis populi tui illum junge, ut in uno tempore opportuno regenerationis indumenti incorruptibilis lavacro dignus fiat. *Deinde rursus Cruce illum signat, & nomen ejus inter Catechumenos scribit &c.* Atque hic Ordo videri potest apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo 7. Ordine 13.

V. Sed ut explicationem nostri §. prosequamur, statuit hic, ut Catechumeno Judæo dicatur, *horresce Judaicorum perfidiam, respue Hebraicam superstitionem*. Et recte quidem. non enim ipsi Judæi idololatræ sunt, & ethnici, ac Gentiles, sed perfidi, ac superstitiosi, ut eos antiqui SS. Patres Ecclesiæ, & Scriptores passim appellant. Extat & in Græcorum Euchologio Ordo servandus circa eos, qui ex Hebræis ad Christianam Fidem accedunt, ubi ait, quod *profiteri oportet illum, & verbis omnem Hebræorum gentem subsannare, & exinde declarare, quia ex toto corde, & fide sincera cum Christianis versari voluit; tum manifeste in Ecclesia omni Judaicæ superstitioni renunciare, Sacerdote videlicet dicente, & ipso ad verbum repetente, aut certe ejus Susceptore, si puer ipse fuerit*. Recenset mox Renunciationis formulam, quæ ita incipit: *Renuncio omni Hebræorum consuetudini, & ritibus, & Legalibus &c.* quæque integra a Martene refertur citato loco, Ordine XIV.

VI. Saraceno autem, vel Turcæ, aut Persæ, sive alii ex Mahumetanis ad Fidem venienti Catechumeno, vult idem noster §. ut loco eorumdem verborum, nempe, *horresce idola, respue simulacra*, dicatur: *horresce Mahumeticam perfidiam, respue pravam sectam infidelitatis*. Porro Mahumetani vulgo nuncupan-

tur quicumque apud Agarenos, & Saracenos informem sequuntur, & diabolicam Mahumeticæ religionis formam, seu religionem a Mahumete pseudopropheta, viro natione, & professione mercatore vilissimo, prænuntio Satanæ, & Antichristi præcursore in perniciem animarum infeliciter ortam sub Heraclio Imperatore, & Honorio I. Romano Pontifice circa annum 630. cujus religionis forma talis erat, ut in ea ad vitandas quascumque de Fidei doctrina dissensiones, & opiniones, & prætermissis sublimioribus Fidei sententiis, & articulis, sola morum doctrina retineretur. Præcepit novus iste legislator in suo Alcorano, ne quis de sua secta disputare ausit. Cum vero statuta ab ipso religio naturæ sit blandiens, non mirum, si eam statim amplexi fuerint homines genere dispares, lingua dissimiles, Gentiles, Judæi, & Christianæ Religionis Apostatæ varii, & ita coaluerit, excreveritque, ut suæ doctrinæ veneno magnam Orbis partem infecerit. Plura de Mahumeto ejusque secta, atque erroribus videri possunt apud Baronium ad annum 630.

VII. Ad hæreticum tandem quod attinet, venienti illi ad Ecclesiam Catholicam, si in ejus Baptismo debita forma servata non est, ideoque baptizari debet, ex ejusdem nostri §. præscripto, loco memoratorum verborum, *horresce idola &c.* dicenda sunt ista verba: *horresce hæreticam pravitatem, respue nefarias sectas impiorum*; vel exprimenda proprio nomine secta est, de qua Catechumenus venit. Sed notanda potissimum sunt illa verba nostri §. *Si in ejus Baptismo debita forma servata non est*. nam alias valere Baptismum ab hæreticis collatum, ubi scilicet debita materia, ac forma servata fuisset, constanti Ecclesiæ traditione docemur, de qua supra non uno in loco diximus. Puto equidem optimum esse, ac necessarium, ubi hæreticus esset baptizandus, ut hic prius bene examinaretur de secta, ejusque erroribus, ut tempore Baptismi notum foret baptizanti, an Catechumeno adhibita fuerit, vel non, debita materia, & forma in Baptismo ab eo prius recepto. Cæterum licet superius notaverimus jam nonnullas hæreticorum sectas, quæ in materia, vel forma Baptismi errarunt, necesse est, ut Catechista, vel Minister Baptismi de hujusmodi sectis, earumque circa Baptismum erroribus sit bene instructus, ut assignare verba propria possit in facienda Catechesi, atque exorcismis peragendis. Id enim expresse noster idem §. mandat, ubi nimirum ait, ut *exprimatur proprio nomine secta, de qua Catechumenus venit*.

§. XI.

Si plures sunt Electi, omnia supradicta dicantur singillatim super singulos.

Oremus.

Te deprecamur, Domine Sancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, ut huic famulo tuo N. qui in hujus sæculi nocte vagatur incertus, ac dubius, viam veritatis, & agnitionis tuæ jubeas demonstrari; quatenus, reseratis oculis cordis sui, te unum Deum Patrem in Filio, & Filium in Patre cum Spiritu Sancto recognoscat, atque hujus confessionis fructum, & hic, & in futuro sæculo percipere mereatur. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Dari profecto casus potest, ut multi adsint Catechumeni simul baptizandi, omnesque ejusdem sectæ, & religionis, vel etiam diversæ, ut exempli gratia unus sit Ethnicus, alter Hebræus, tertius Mahumetanus, quartus hæreticus, qui perperam fuerat in sua secta Baptismo initiatus; in quocumque casu fieri debet iste exorcismus *singillatim super singulos*, ut ait hic noster §. quia cum Minister Baptismi debeat signare Crucis signaculo frontem, & pectus uniuscujusque Catechumeni, debet quoque unicuique proferre formulam in §. x. præscriptam, *N. accipe signum Crucis &c.* sed mutatis tamen verbis, juxta pravitatem religionis, & legis, in qua degebant, uti superius notatum fuit. Porro Oratio, *Te deprecamur &c.* in præsenti §. & in mss. Sacramentorum Libris annorum circiter mille, scilicet Gellonensi, Remensi S. Remigii, Anglicano Monasterii Gemmeticensis, Noviomensi B. Mariæ, Pictaviensi, Moissacensi, Colbertino, & aliis multis præscripta, cum communis sit, eaque pro cunctis imploret Sacerdos Dei auxilium, ut viam veritatis omnibus demonstret, si plures sint Catechumeni baptizandi, dicenda est *in numero plurali*, ut ait sequens §. XII. & quidem in genere suo. si enim Catechumena esset baptizanda, vel etiam plures feminei sexus, tunc masculini generis verba verti in femininum debent. Sed hæc jam alias supra admonuimus.

§. XII.

Si plures sint Electi, præcedens Oratio dicatur in numero plurali. Sequentes autem signationes fiant cum suis verbis singillatim super singulos.

§. XIII.

Deinde signet Electum signo Crucis cum pollice in fronte, dicens: *Signo tibi frontem* ✠, *ut suscipias Crucem Domini.* in auribus: *Signo tibi aures* ✠, *ut audias Divina præ-*

præcepta. In oculis: *Signo tibi oculos* ✠, *ut videas claritatem* Dei. In naribus: *Signo tibi nares* ✠, *ut odorem suavitatis Christi sentias*. In ore: *Signo tibi os* ✠, *ut loquaris verba vitæ*. In pectore: *Signo tibi pectus* ✠, *ut credas in* Deum. In scapulis: *Signo tibi scapulas* ✠, *ut suscipias jugum servitutis ejus*. In toto corpore illud non tangens, manu producit signum Crucis, & dicit: *Signo te totum, in nomine Patris* ✠, *& Filii* ✠, *& Spiritus* ✠ *Sancti, ut habeas vitam æternam, & vivas in sæcula sæculorum*. ℟. *Amen*.

Oremus.

Preces nostras, quæsumus Domine, clementer exaudi, & hunc Electum tuum N. Crucis Dominicæ, cujus impressione eum signamus, virtute custodi, ut magnitudinis gloriæ tuæ rudimenta servans, per custodiam mandatorum tuorum ad regenerationis gloriam pervenire mereatur. Per Christum Dominum *nostrum*. ℟. *Amen*.

Oremus.

Deus, qui humani generis ita es conditor, ut sis etiam reformator, propitiare populis adoptivis, & novo Testamento sobolem novæ prolis adscribe; ut filii promissionis, quod non potuerunt assequi per naturam, gaudeant suscepisse per gratiam. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen*.

COMMENTARIUS.

I. PRæter Crucis signationem, quæ in Baptismo infantium, & adultorum fit primum in fronte, & in pectore, ut suis locis diximus, ampliatur hic ritus in solo adultorum Baptismo, in quo præsens hic noster §. 12. pervetustis Ritualibus inhærens. plures alias signationes præscribit faciendas cum suis verbis singillatim super singulos, ubi plures adessent Catechumeni sacro lavacro abluendi. Differuimus jam & de hoc ritu, tum alibi, tum supra in Commentario ad §. x. Mysticas tot signationum in variis corporis membris significationes, addiscere plane ex earundem formulis licet, atque ex Enchiridio Christianę Institutionis edito in Concilio Coloniensi anno 1536. ubi sic inquit: *Deinde signum Crucis fit principio in fronte, ad significandum, quod baptizandus nomen dat Christo Crucifixo, in quo confidat, & quem pollicitus confiteri, nunquam erubescat. Super oculos dein, ut intelligamus, baptizandum præparari ad videndum claritatem Dei. Super aures quoque, ut intelligamus, eum consecrari, ut audiat verbum veritatis Dei. Super nares etiam, ut percipiat suavitatem odoris Dei. Signatur quoque pectus, ut credat in eo, quia corde creditur ad justitiam. Scapulæ quoque, ut suscipiat jugum servitutis Dei, juxta Christi præceptum, Tollite jugum meum super vos. Os denique, ut confiteatur illi, quia ore confessio fit ad salutem*.

II. In antiquo Rituali Ecclesiæ Leodiensi pręter prædictas septem consignationes cum precibus, mysticis hisce rationibus respondentibus, duę aliæ superadduntur, una in fronte, altera in pectore; nimirum duæ istæ corporis partes bis signandæ præscribuntur, semel initio, & semel post septimam consignationem. Fiebant præterea & aliæ Crucis consignationes, tam insufflando, quam inungendo, aut benedicendo Catechumenos, quas videre licet apud Martene Lib. I. Cap. I. Articulo VII. & XVIII. Quamobrem errat Barrufaldus in Commentariis ad Rituale Romanum Tit. XIII. §. XI. num. 37. & seqq. ubi ait, parvulis quidem in sola fronte signum Crucis imprimi, quia infantes non alia labe maculantur, nisi originali, quæ in fronte designatur, & in capite, quia ibi sensus hominis initium capiunt; adultos vero, quod per alios sensus deliquerint, ideo in variis corporis membris Cruce signari. Nam in primis ex nostri Ritualis Romani prępscripto, quod ipse exponit, ut legitur Tit. 2. Cap. 2. §. 4. infantes *in fronte, & in pectore*, Crucis signaculo a Sacerdote consignantur: Deinde vero, ex multis Ritualibus constat, varias Crucis consignationes factas olim in variis eorum membris fuisse, ad quas quidem Tridentini Concilii Catechismus allusit Parte 2. *De Baptismi Sacramento*, n. 67. ubi sic inquit: *Obsignantur præterea signo Crucis frons, oculi, pectus, humeri, aures; quæ omnia declarant, Baptismi mysterio sensus baptizati aperiri, ac roborari, ut Deum excipere, præceptaque ejus intelligere, ac servare possit*. His similia, ac longe plura legere est apud Auctores complures, tum veteres, tum recentiores, qui Baptismi ritus varios ex professo enarrarunt; optandumque esset, ut Parochi, aliique Concionatores, ubi se se illis prębet occasio, Fidelibus eosdem exponerent, uti S. Carolus, aliique religiosissimi Episcopi mandant.

III. Præter varias corporis partes, mandat etiam hic noster §. ut Sacerdos in toto corpore Catechumeni baptizandi, illud non tangens, manu signum Crucis producat, & dicat: *Signo te totum in nomine Patris &c.* In toto corpore benedicitur per signum Crucis, ut ita totus homo benedictus, & paratus remaneat ad recipiendam gratiam sanctificantem Baptismi. Sed manu tamen non tangit Minister Catechumeni corpus, quia scilicet ita Crucis signatio fieri debet ante oculos baptizandi in tota sua extensione; ut eam quodammodo ante oculos habeat, & intueatur. pręterquamquod magni esset incommodi, si manu tangere deberet Minister Catechumenum baptizandum a capitis vertice usque ad plantam pedis, ut recte notat Barrufaldus Tit. XIII. §. XI. num. 40. Ad orationes vero quod spectat in §. nostro præscriptas, utraque legitur in variis antiquis Ritualibus Libris, apud Martene citato loco, Ordine IV. & seqq. ac in aliis etiam ab eodem Auctore relatis Articulo XVIII. Sed notandum tamen ait noster sequens §. XV. ut, si plures sint baptizandi, prima Oratio, quæ incipit, *Preces nostras*, in numero plurali dicatur, quinimo etiam in genere feminino, si solæ feminæ fuerint baptizandæ.

§. XIV.

Tunc imponit manum super caput Electi, & dicit:

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, respicere digneris super hunc famulum tuum N. quem ad rudimenta Fidei vocare dignatus es; omnem cæcitatem cordis ab eo expelle; disrumpe omnes laqueos Satanæ, quibus fuerat colligatus; aperi ei, Domine, januam pietatis tuæ, ut signo sapientiæ tuæ imbutus, omnium cupiditatum fœtoribus careat, & ad suavem odorem præceptorum tuorum lætus tibi in Ecclesia tua deserviat, & proficiat de die in diem, ut idoneus efficiatur accedere ad gratiam Baptismi tui, percepta medicina. Per eundem Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

§. XV.

Si plures sint, hæc, & præcedens Oratio, *Preces nostras*, dicantur in numero plurali.

COMMENTARIUS.

I. Ritus instituendi Catechumenos apud veteres, jam non modo per Crucis impressionem in fronte, atque in aliis corporis partibus, ut in præcedenti Commentario dictum est, peragi consuevit, verum etiam per manuum impositionem cum oratione, & per exorcismos, aliosque ritus, de quibus & disseruimus supra in Commentariis ad Ordinem Baptismi parvulorum, & disseremus etiam inferius in Commentariis ad sequentes Paragraphos Baptismum adultorum spectantes. De manuum impositione insignis est Augustini locus, Lib. II. *De peccatorum meritis*, Cap. 26. *Non uniusmodi est*, inquit, *sanctificatio; nam & Catechumenos secundum quemdam modum suum per signum Crucis, & orationem manus impositione puto sanctificari*. Idem non minus constat ex Sermone 52. S. Petri Chrysologi sic ajentis: *Hinc est, quod veniens ex gentibus, impositione manus, & exorcismis ante a dæmone purgatur, & aperitionem aurium percipit, ut Fidei capere possit auditum*. Et ex Sermone 501. ubi sic habet: *Ut incurvus peccatis gentilis erigatur ad Cælum, prius a gentili per impositionem manuum nequam spiritus effugatur.*

II. Insigne ritus hujus antiqui exemplum suppeditat Eusebius Lib. IV. Vitæ Constantini, Cap. 51. ubi agens de Constantini Baptismo Nicomediæ in exitu vitæ percepto, ita inquit: *Quo in loco manuum impositionem cum solemni precatione primum meruit accipere*. Sed clariora sunt illa, quæ refert Severus Sulpitius, unum in Libro, *De vita S. Martini*, Cap. X. alterum in Dialogo II. de virtutibus ejusdem S. Episcopi, Cap. V. Primum sic se habet: *Nemo fere ex immani illa multitudine fuit gentilium, qui non impositione manus desiderata, in Dominum Jesum, relicto impietatis errore, crediderit*. In secundo postquam narravit factam coram innumera fere paganorum caterva a S. Præsule mortui resurrectionem, sic infert: *Tum vero multitudo omnis in Cælum clamore sublato, Christum Dominum fateri, postremo cuncti catervatim ad genua Beati Viri ruere cœperunt, fideliter postulantes, ut eos faceret Christianos; nec cunctatus, in medio, ut erat, campo, cunctos, imposita universis manu, Catechumenos fecit: Cum quidem ad nos conversus diceret, non irrationabiliter in campo Catechumenos fieri, ubi solerent Martyres consecrari.*

III. Oratio tandem cum manuum impositione super Catechumenum a Sacerdote dicenda, in nostro §. XIV. præscripta legitur quidem in duobus mss. Sacramentorum Libris Ecclesiæ Turonensis annorum circiter CM. & in aliis a Martene relatis Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Capite I. Articulo VII. Ordine IV. & seqq. ex quorum tamen præscripto dicebatur post insufflationem, sine ulla manuum impositionis rubrica, una cum Oratione, *Preces nostras &c.* & alia, *Deus qui humano generi &c.* quæ leguntur supra in §. XIII. Non desunt tamen apud eundem Martene citato Articulo VII. & XVIII. alii veteres Sacramentorum Codices, in quibus una cum manuum impositione, Oratio ipsa, *Omnipotens sempiterne Deus &c.* in præsenti §. notata a Sacerdote pronunciatur. Ceterum si plures sint, qui salutari lavacro sunt abluendi, mandat noster §. XV. ut hæc, & præcedens Oratio, *Preces nostras*, quæ legitur supra in §. XIII. *dicantur in numero plurali*; & in genere etiam feminino, si baptizandæ feminæ sint. Atque hic notandum est, ubi sunt plures baptizandi, tunc singulis manu imposita, semel Orationem ipsam, *Omnipotens sempiterne Deus &c.* plurali numero recitandam.

§. XVI.

Deinde Sacerdos benedicat sal.

Benedictio salis dandi Catechumeno.

Exorcizo te creatura salis in nomine Dei Patris Omnipotentis ✠, *& in charitate Domini nostri Jesu Christi* ✠, *& in virtute Spiritus Sancti* ✠. *Exorcizo te per Deum vivum* ✠, *per Deum verum* ✠, *per Deum sanctum* ✠, *per Deum* ✠, *qui te ad tutelam*

lam humani generis procreavit, & populo venienti ad credulitatem, per servos suos consecrari præcepit, ut in Nomine Sanctæ Trinitatis efficiaris salutare Sacramentum ad effugandum inimicum. Proinde rogamus te, Domine Deus noster, ut hanc creaturam salis sanctificando sanctifices ✠, & benedicendo benedicas ✠, ut fiat omnibus accipientibus perfecta medicina, permanens in visceribus eorum, in Nomine ejusdem Domini nostri Jesu Christi, qui venturus est judicare vivos, & mortuos, & sæculum per ignem. ℟. *Amen.*

§. XVII.

Tunc pollice, & indice accipit de ipso sale, & immittit in os Catechumeni, dicens: *N. accipe sal sapientiæ; propitiatio sit tibi in vitam æternam.* ℟. *Amen.* Sacerdos: *Pax tibi.* ℟. *Et cum spiritu tuo.* *Oremus.*

Deus Patrum nostrorum, Deus universæ conditor veritatis, te supplices exoramus, ut hunc famulum tuum N. respicere digneris propitius, & hoc primum pabulum salis gustantem, non diutius esurire permittas, quo minus cibo expleatur cælesti, quatenus sit semper spiritu fervens, spe gaudens, tuo semper nomini serviens. Perduc eum, Domine, quæsumus, ad novæ regenerationis lavacrum, ut cum fidelibus tuis promissionum tuarum æterna præmia consequi mereatur. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

§. XVIII.

Si plures sint, dicatur singulis: *N. accipe sal &c.* & præcedens Oratio, *Deus Patrum nostrorum*, in numero plurali.

COMMENTARIUS.

I. DE salis usu, ejusque benedictione in Sacramento Baptismi, late jam diximus supra in Commentario in Ordinem Baptismi parvulorum. Abs re tamen non erit aliqua in præsenti Commentario, quo uno plures Paragraphos amplectimur, de eo ritu adnotare. ac primo quidem pervetustum fuisse Ecclesiæ morem, ut Catechumeni Baptismo proximi minutis quibusdam, ut ajunt, Sacramentis, sive potius sacramentalibus uterentur; ut nimirum per ea ad vera Ecclesię Sacramenta suscipienda paulatim disponerentur, quemadmodum exponit doctissimus Gabriel Albaspinæus Lib. II. Observationum, Cap. ultimo: *Inter cæteros ritus*, ait, *quibus olim formabantur Catechumeni, minutis quibusdam Sacramentis utebatur Ecclesia, non solum, ut mysteriorum rudes Eucharistiæ paulatim assuescerent, sed etiam, ut vitæ Christianæ semina, quæ in ipsa auditione* (erat hæc una e catechumenorum classibus) *animis combiberant, horum Sacramentorum usu foverent. Nam quamvis Corporis Christi perfecta illi, & omnino formata membra non erant, utcumque tamen ei adhærebant, Christianitatisque spiritum quodammodo ducere incipiebant.*

II. Sacramenti hujus Catechumenorum meminit S. Augustinus Lib. *De catechizandis rudibus*, Cap. XXVI. ubi sic inquit: *De sacramento salis, quod accipit* Catechumenus *cum ei bene commendatum fuerit, signacula quidem rerum Divinarum esse visibilia, sed res ipsas invisibiles in eis honorari, nec sic habendam esse illam speciem benedictione sanctificatam, quemadmodum habetur in usu quolibet; dicendum etiam, quid significet & sermo ille, quem audivit, quid in illo condiat, cujus illa res similitudinem gerit.* Notant hic eruditissimi Operum Augustini Revisores, Lovaniensem editionem legere *condatur*, sed recte ajunt legendum *condiat*; nam agitur hic *de Sacramento salis, quo Catechumenus initiatur.* Atque huc pertinet illud ejusdem Augustini Lib. I. Confessionum, Cap. IX. *Et signabar jam signo Crucis ejus, & condiebar ejus sale jam inde ab utero matris meæ.* Per sacramentum denique ab Augustino intelligi sal Catechumeno dari solitum, probat quoque Concilium III. Carthaginense, cui ipse Augustinus interfuit, Can. V. decernens: *Item placuit, ut per solemnissimos Paschales dies Sacramentum Catechumenis non detur, nisi solitum sal; quia si Fideles per illos dies Sacramentum non mutant, nec Catechumenis oportet mutari.* Canonem videtur sic esse intelligendum, quod cum per octo dies illos Paschales non offerretur a Fidelibus nisi panis, & vinum, quibus in Christi Corpus, & Sanguinem mutatis, pro Eucharistico Sacramento conficiebantur; sic Catechumeni contenti essent uti sale solito, quod illud facile ex aliis oblatis reservari posset; hæ quippe omnes Oblationum species benedici solebant, *quamvis non essent Corpus Christi*, ut loquitur Augustinus Lib. II. *De peccatorum meritis*, Cap. VI. ideoque Sacramentum potuerunt appellari, & præcipue sal, quod Catechumenis Eucharistiæ loco, & in spiritualis alimoniæ symbolum præbebatur, ac medicinæ; cujus benedicendi morem, & antiqui Romani Ordines, & Rituales prisci Codices, & Libri Sacramentorum referunt, & quidem cum ea oratione, seu exorcismo, *Exorcizo te creatura salis &c.* in nostro §. XVI. præscripto.

III. Quemadmodum autem antiquus est exorcismus salis, ita & formula, quam ex nostri §. XVII. præscripto dicit Sacerdos quum sal in os Catechumeni immittit, tametsi in aliquibus Sacramentorum Libris aliquantum variet, ut in duobus Ecclesiæ Turonensis annorum circiter CM. & in aliis non paucis relatis a Martene

Lib. I.

Lib. I. Cap. I. Articulo VII. Ordine IV. & seqq. ubi post exorcismum salis, & orationem, quæ dicitur, *Benedictio salis Caticumino dandi*; & incipit: *Benedic, Omnipotens Deus, hanc creaturam salis &c.* quæ quidem repetitio est prædicti exorcismi, hæc extat formula in salis immissione recitanda: *Accipe sal sapientiæ propitiatus in vitam æternam*. In ms. Missali Romaricensi annorum circiter DCC. legitur: *Accipe sal sapientiæ, ut propitiatus sit tibi Deus in vitam æternam. Amen*. In tribus Libris mss. Pontificalibus, Constantinopolitano annorum circiter DC. Aquensi annorum D. & Romano annorum CD. quibus concinit noster §. sic habetur: *Accipe salem sapientiæ, propitiatio tibi sit in vitam æternam. Pax tibi. ℟. Et cum spiritu tuo*. Antiqua itidem est illa oratio, quæ ex præscripto nostri §. XVII. post salis immissionem dicitur, cujus initium est, *Deus Patrum nostrorum*, legiturque *post datum salem*, in ms. Codice Parthenonis B. Mariæ Calensis in Diœcesi Parisiensi annorum circiter CM. & in aliis a Martene descriptis citato Articulo VII. & XVIII. ex quibus etiam addiscimus, sal in quibusdam Codicibus scribi in genere neutro, in nonnullis vero masculino. Quicquid autem de hac re sit, si plures sunt baptizandi, recte præcipit noster §. 18. *ut dicatur singulis*, Accipe sal &c. *& præcedens Oratio*, Deus Patrum nostrorum &c. *in numero plurali*; & in genere etiam feminino, si baptizandæ sint solæ feminæ.

IV. Quare dari Catechumenis sal consueverit, jam alias explicatum a nobis fuit. Teste Magno Archiepiscopo Senonensi in Libello, *De mysterio Baptismatis*, jussu Caroli Magni edito, *Salem accipiunt in Baptismatis Sacramento, ut gustu ejus percipiant sapientiæ condimentum; neque desipiant a sapore Christi, & insulsi, & fatui sint*. Juxta Anonymum Scriptorem in brevi Tractatu, *De Sacramento Baptismi*, apud Martene Lib. I. Cap. I. Articulo XVII. pag. 161. *Accipit Catichuminus salem, ut putrida, & fluxa ejus peccata sapientiæ sale divino munere mundentur*. Vide alias explicationes in Commentariis superioribus, quibus ritus Baptismi parvulorum exposui.

§. XIX.

Quod si Catechumenus fuerit Gentilis, seu ex idololatris venerit ad Fidem, benedicto sale, priusquam ejus medicinam gustet, Sacerdos addat sequentem Orationem, dicens. *Oremus.*

Domine Sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui es, qui eras, & qui permanes usque in finem, cujus origo nescitur, nec finis comprehendi potest: te supplices invocamus super hunc famulum tuum N. quem liberasti de errore gentilium, & conversatione turpissima: dignare exaudire eum, qui tibi cervices suas humiliat ad lavacri Fontem, ut renatus ex aqua, & Spiritu Sancto, expoliatus veterem hominem, induat novum, qui secundum te creatus est; accipiat vestem incorruptam, & immaculatam, tibique Deo nostro servire mereatur. Per Christum Dominum nostrum. ℟. Amen.

§. XX.

Si plures sint, præcedens Oratio dicatur in numero plurali.

COMMENTARIUS.

I. QUod in nostro §. XIX. præscribitur de Catechumeno gentili, seu ex idololatris veniente ad Fidem, ut nempe, benedicto sale, priusquam ejus medicinam gustet, Sacerdos addat prædictæ orationi in §. XVII. præscriptæ hanc aliam in præsenti §. XIX. notatam, licet in multis antiquis Ritualibus desideretur, statutum nihilominus fuit in Sacramentario S. Gregorii Papæ, & in mss. Sacramentorum Libris annorum circiter mille, Gellonensi, Remensi S. Remigii, Anglicano, & Monasterii Gemmeticensis, Noviomensi B. Mariæ, Pictaviensi, Regio, Colbertino, & Moisacensi, in Ordine *Ad catichuminum ex pagano faciendum*, apud Martene Lib. I. Cap. I. Articulo 7. Ordine III. ut *postquam gustaverit medicinam salis*, Catechumenus scilicet, *& ipse se singnaverit*, Sacerdos benedicat eum his verbis: *Domine Sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui es, & eras, & permanes sine fine &c.* Si pauca excipias, totidem pene verbis constat oratio, ac illa in præsenti nostro §. notata. In eo autem potissimum variat hic noster §. a memoratis Sacramentorum Libris, quod ubi illi dicendam orationem ipsam præscribunt, *postquam gustaverit medicinam salis*, §. noster statuit, pronunciandam a Sacerdote, benedicto quidem sale, sed priusquam Catechumenus ejus medicinam gustet. Ceterum si plures sunt, illud præcipitur in §. XX. ut ipsa oratio, *Domine Sancte &c.* dicatur in numero plurali; & uti sæpe a nobis notatum fuit, in genere etiam feminino, si ad sacrosancti Baptismi lavacrum Catechumenæ gentiles feminæ accesserint.

§. XXI.

Deinde Sacerdos dicat super masculum tantum: *Ora Electe, flecte genua & dic, Pater noster*. Et Electus genu flexo orat, & dicit: *Pater noster*. Et cum oraverit, & di-

xerit,

xerit, *Pater noster*, usque ad, *sed libera nos a malo*, inclusive, Sacerdos subjungit, *Leva*, *comple orationem tuam*, *& dic*, *Amen*. Et ille respondet, *Amen*. Et Sacerdos dicit Patrino, *Signa eum*. Deinde Electo, *Accede*. Et Patrinus pollice signat eum in fronte, dicens; *In Nomine Patris*, *& Filii*, *& Spiritus Sancti*.

§. XXII.

Tum quoque Sacerdos facit Crucem in fronte ejus, ita dicendo: *In Nomine Patris*, *& Filii*, *& Spiritus Sancti*; & imponit manum super eum, & dicit.

Oremus.

Deus Abraham, *Deus Isaac*, *Deus Jacob*, *Deus*, *qui Moysi famulo tuo in Monte Sinai apparuisti*, *& filios Israel de Terra Ægypti eduxisti*, *deputans eis Angelum pietatis tuæ*, *qui custodiret eos die*, *ac nocte*: *te quæsumus*, Domine, *ut mittere digneris Sanctum Angelum tuum de Cælis*, *qui similiter custodiat & hunc famulum tuum* N. *& perducat eum ad gratiam Baptismi tui*. *Per Christum Dominum nostrum*. ℟. *Amen*.

Exorcismus.

Ergo, *maledicte diabole*, *recognosce sententiam tuam*, *& da honorem Deo vivo*, *& vero*, *da honorem Jesu Christo Filio ejus*, *& Spiritui Sancto*, *& recede ab hoc famulo* Dei N. *quia istum sibi* Deus, *& Dominus noster Jesus Christus ad suam sanctam gratiam*, *Fontemque Baptismatis vocare dignatus est*; *& hoc signum sanctæ Crucis* ✠, *quod nos fronti ejus damus*, *tu*, *maledicte diabole*, *nunquam audeas violare*. *Per eundem Christum Dominum nostrum*, *qui venturus est judicare vivos*, *& mortuos*, *& sæculum per ignem*. ℟. *Amen*.

§. XXIII.

Sed si plures sint Catechumeni, hic, & in sequentibus Sacerdos dicat in numero plurali: *Orate Electi*, *flectite genua*, *&c.* ut supra usque ad finem præcedentis Exorcismi, qui incipit: *Ergo*, *maledicte diabole*.

§. XXIV.

Item super unum secundo dicat: *Ora Electe*, *flecte genua*, *& dic*, *Pater noster*, & reliqua, ut supra usque ad Orationem, *Deus Abraham*, exclusive; deinde imponit manum super eum, & dicit. *Oremus.*

Deus immortale præsidium omnium postulantium, *liberatio supplicum*, *pax rogantium*, *vita credentium*, *resurrectio mortuorum*, *te invoco super hunc famulum tuum N. qui Baptismi tui donum petens*, *æternam consequi gratiam spirituali regeneratione desiderat*. *Accipe eum*, Domine, *& quia dignatus es dicere*, Petite & accipietis, quærite, & invenietis, pulsate, & aperietur vobis, *petenti præmium porrige*, *& januam pande pulsanti*, *ut æternam cælestis lavacri benedictionem consequutus*, *promissa tui muneris regna percipiat*. *Qui cum Patre*, *& Spiritu Sancto vivis*, *& regnas Deus in sæcula sæculorum*. ℟. *Amen*. Exorcismus.

Audi, *maledicte Satana*, *adjuratus per Nomen æterni* Dei, *& Salvatoris nostri Jesu Christi Filii ejus*, *cum tua victus invidia tremens gemensque discede*; *nihil tibi sit commune cum servo Dei N. jam cælestia cogitante*, *renuntiaturo tibi*, *& sæculo tuo*, *& beatæ immortalitati victuro*. Da *igitur honorem advenienti Spiritui Sancto*, *qui ex summa Cæli arce descendens*, *proturbatis fraudibus tuis*, *Divino Fonte purgatum pectus*, *sanctificatum Deo templum*, *& habitaculum perficiat*, *ut ab omnibus penitus noxiis præteritorum criminum liberatus Servus Dei*, *gratias perenni Deo referat semper*, *& benedicat Nomen sanctum ejus in sæcula sæculorum*. ℟. *Amen*.

§. XXV.

Item super unum masculum tertio dicat, ut supra, *Ora Electe*, *flecte genua*, *& dic Pater noster*, *&c.* usque ad Orationem, *Deus Abraham*, exclusive; deinde imponit manum super eum, dicens: Exorcismus.

Exorcizo te, *immunde Spiritus*, *in Nomine Patris* ✠, *& Filii* ✠, *& Spiritus* ✠ *Sancti*, *ut exeas*, *& recedas ab hoc famulo* Dei N. *Ipse enim tibi imperat*, *maledicte*, *damnate*, *qui pedibus super mare ambulavit*, *& Petro mergenti dexteram porrexit*.

§. XXVI.

Exorcismus. *Ergo maledicte diabole &c.* & repetit totum, ut supra habetur.

COMMENTARIUS.

I. EXplicari satis nequit, quanta, ac qualis fuerit primis Christi Sæculis ad Baptismum præparatio. Catechumeni datis nominibus, nihil aliud cogitabant, quam ut variis pietatis operibus, durisque, ac sedulis pœnitentiæ exercitiis ad recipiendam novæ in Christo nativitatis gratiam se se præpararent, ut jam nos superius non uno in loco ostendimus, & late probant Josephus Vicecomes in Libris, *De ritibus Baptismi*, & Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo X. num. IX. & seqq. Sed ut hic etiam nonnihil dicamus, cogunt nos varii Paragraphi, quos uno Commentario explicandos suscipimus; spectant enim varias genuflexiones, orationes, exorcismos, manuumque impositiones, quæ in adultorum præsertim Baptismo fieri, ac recitari ex antiquo Ecclesiæ ritu expresso in priscis Romanis Ordinibus, ac variis Ritualibus, debent. Et ratio est illa, quia non tantum de peccato originali est mundandus adultus, sed & de multis actualibus, quæ in sua falsa religione, vel secta patravit.

II. Esse autem antiquum ritum, quod ait noster §. XX. ut nempe, *Sacerdos dicat super masculum tantum, ora Electe, flecte genua &c.* constat plane ex Ordinibus Romanis I. & 7. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici, ex antiquissimo ms. Missali Gellonensis Monasterii annorum mille, & ex ms. Pontificali Ecclesiæ Pictaviensis annorum circiter CM. apud Martene Lib. I. Capite I. Articulo X. Ordine II. & III. & ex aliis Ritualibus multis, in quibus præscriptum legitur, quod nostri Paragraphi statuerunt circa Catechumenum masculum; pro femina enim aliæ præscriptæ sunt orationes, atque exorcismi, de quibus dicemus infra in Commentario ad §. XXVII. & seqq. Crebra Catechumeni genuflexio, quam nostri Paragraphi præscribunt, in memoriam revocant antiquum illum Catechumenorum gradum, seu classem, qui Genuflectentes dicebantur, quod in Templis genua flecterent, & super quibus genuflexis & manus pluries imponebantur, & orationes, atque exorcismi proferebantur. Atque hujus quidem classis, sicut & Audientium meminit inter alia Concilium Neocæsariense anno 314. Canone V. ex interpretatione Dionysii Exigui, ubi ita statuit: *Catechumenus, si ingrediatur Ecclesiam, & in ordine eorum, qui instruuntur, assistat; hic autem deprebensus fuerit peccans, siquidem genuflectit audiat, ut non delinquat ulterius; si vero & audiens peccaverit, expellatur vi*. Ubi nota duos Catechumenorum gradus, seu stationes, Audientium, & Genuflectentium, qui videlicet crebris manuum impositionibus, & Crucis consignationibus, exorcismis, atque orationibus expurgabantur, hosque in altiori gradu constitutos in crimen lapsos mandat Canon ad classem Audientium rejici, illos vero de sua, in qua sunt statione expelli.

III. Manuum impositionis, Crucisque consignationis, orationisque super Catechumenos frequens est apud Veteres mentio, præsertim vero apud S. Augustinum, qui, ut alia ejus loca omittam, Lib. II. *De Baptismo parvulorum*, Capite XXXVII. sic inquit: *Non uniusmodi est sanctificatio; nam Catechumenos secundum unum quemdam modum, per signum Christi, & orationem, manus impositione puto sanctificari*. Præparatos fuisse olim potissimum Catechumenos ad Baptismum per varios exorcismos, docent nos passim prisci Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ Patres, atque antiquissimi Sacramentorum Codices, & Rituales mss. Libri variarum Orbis Ecclesiarum. Huc enim facit, quod tradit Gennadius in Libro, *De Ecclesiasticis dogmatibus*, Cap. XXXI. ubi sic loquitur: *Illud etiam, quod circa baptizandos in universo Mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu, cum sive parvuli, sive juvenes ad regenerationis veniunt Sacramentum, non prius Fontem vitæ adeant, quam exorcismis, & exsufflationibus Clericorum spiritus ab eis immundus abigatur*. Alia id genus loca hic recensere, supervacaneum est, cum de hujusmodi exorcismis jam supra variis in locis, in quibus se se nobis dedit occasio, abunde disseruerimus.

IV. Ritus denique in nostris Paragraphis, ut nimirum post acceptum sal, ter Catechumeni orent, ter signentur, ter Dominicam reddant Orationem, ter manus impositionem accipiant, ter super ipsos exorcismi, & orationes dicantur, in honorem scilicet Sanctissimæ Trinitatis, cujus Divinæ Personæ sæpe ac nominatim in ipsis orationibus, exorcismisque invocantur, ad expellendum nempe diabolum, qui per originale peccatum adhuc Catechumenis dominatur, veteri quidem disciplinæ concinit, ac priscis Sacramentorum Libris, in quibus totidem pene verbis leguntur orationes ipsæ, atque exorcismi, ritusque, super masculos Catechumenos recitandi, ac peragendi, uti videre est apud laudatum Martene Lib. I. Capite I. Articulo VII. XII. & XVIII. ubi varios Rituales Codices describit, in quibus etiam distincti extant exorcismi, & orationes super feminas Catechumenas pronunciandæ.

§. XXVII.

Super feminam vero Sacerdos dicit, *Ora Electa, flecte genua, & dic, Pater noster &c.* ut supra usque ad Orationem, *Deus Abraham* exclusive. Deinde imponit manum super eam, & dicit. *Oremus.*

Deus Cæli, Deus terræ, Deus Angelorum, Deus Archangelorum, Deus Patriarcharum,

Deus

Deus Prophetarum, Deus Apostolorum, Deus Martyrum, Deus Confessorum, Deus Virginum, Deus omnium bene viventium, Deus, cui omnis lingua confitetur, & omne genu flectitur, cælestium, terrestrium, & infernorum, te invoco Domine super hanc famulam tuam N. ut eam custodire, & perducere digneris ad gratiam Baptismi tui. Per Christum Dominum nostrum. ℞. *Amen.*

§. XXVIII.

Deinde dicatur Exorcismus: *Ergo, maledicte diabole, recognosce sententiam tuam*, & cætera, ut supra §. XXII.

§. XXIX.

Si plures fuerint feminæ Catechumenæ, hic, & in sequentibus Sacerdos dicat in numero plurali, *Orate Electæ, flectite genua, & dicite, Pater noster*, & reliqua, ut supra usque ad Orationem, *Deus Abraham*, exclusive; deinde imponit manum super capita singularum, & postea in eodem numero plurali dicit Orationem, *Deus Cæli, Deus terræ, &c.* & Exorcismum, *Ergo, maledicte diabole &c.* ut supra §. XXII.

§. XXX.

Interim super unam tantum secundo, & tertio repetit, *Ora Electa, flecte genua, & dic, Pater noster*, & reliqua, ut supra usque ad finem Orationis, *Deus Abraham*, qua finita, imponit manum super caput ejus, & post tertiam signationem, dicit.

Exorcismus.

Exorcizo te, immunde spiritus, per Patrem ✠, & Filium ✠, & Spiritum ✠ Sanctum, ut exeas, & recedas ab hac famula Dei N. Ipse enim tibi imperat, maledicte, damnate, qui cæco nato oculos aperuit, & quatriduanum Lazarum de monumento suscitavit. Ergo, maledicte diabole &c. totum, ut supra §. XXII.

§. XXXI.

Super utrumque, sive masculum, sive feminam, imponit manum super caput ejus, & dicit:

Oremus.

Æternam, ac justissimam pietatem tuam deprecor, Domine Sancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, Auctor luminis, & veritatis, super hunc famulum tuum N. ut digneris eum illuminare lumine intelligentiæ tuæ; munda eum, & sanctifica; da ei scientiam veram, ut dignus efficiatur accedere ad gratiam Baptismi tui; teneat firmam spem, consilium rectum, doctrinam sanctam, ut aptus sit ad percipiendam gratiam tuam. Per Christum Dominum nostrum. ℞. *Amen.*

§. XXXII.

Si plures fuerint Electi, sive mares, sive feminæ, præcedentes Orationes, & Exorcismi dicantur in numero plurali, & in genere proprio, ut superius dictum est.

COMMENTARIUS.

I. Feminæ Catechumenæ eodem modo exorcizantur, ac masculi, sed non tamen iisdem omnino orationibus, exorcismisque, qui antiquissimi quidem sunt, leguntur que in priscis Sacramentorum Libris in præcedenti Commentario memoratis. Ex quorum tamen præscripto trina ista exorcizatio super masculos, ac super feminas simul peragebatur, nempe post exorcismum primo masculis factum, immediate fiebat & feminæ, eodemque ritu fiebat secundus, & tertius exorcismus. Ceterum quod ter primum exorcizentur masculi, ac deinde ter etiam feminæ juxta ritum in nostro Rituali præscriptum, legitur etiam in Ritualibus non paucis, & in Sacerdotali Romano Venetiis edito anno 1567. nonnullis tamen mutatis, ut cuilibet Codices ipsos legenti patet.

II. Ex iisdem antiquis Sacramentorum Libris & illud addiscimus, repetitos toties exorcismos cum præscriptis ritibus in nostris Paragraphis memoratis, consuevisse fieri olim etiam in Baptismo infantium, & quidem in Scrutinio, quod tertia hebdomada in Quadragesima fieri solitum fuit, ut constat ex pervetusto Missali Monasterii Gellonensis apud Martene Lib. I. Cap. I. Articulo XII. Ordine II. ex cujus præscripto, statutis ma-

masculis seorsum ad dexteram partem, & feminis itidem seorsum ad partem sinistram, peracta salis cæremonia, de qua dictum superius fuit, *cum Processione accedens Sacerdos ante Altare, orat ibi secretius. Inde vero vadens retro Altare, dicit:* Dominus vobiscum. *Et respondetur*: Et cum spiritu tuo. *Deinde dicit:* Oremus: *Et dicit Orationem hanc super Electis ad Missam*: *Item*, Da quæsumus Domine Electis nostris &c. *Et vocentur infantes in Ecclesia ab Acolytho per nomina, vel ordine, sicut scripti sunt, & statuuntur prius modum, admonentur a Diacono ita*: Orate Electi, flectite genua Deo. *Et postquam oraverint, ita dicit*: Levate, complete orationem vestram in unum, & dicite Amen. *Et respondeant omnes*, Amen. *Ita dicit Diaconus*: Signate illos, accedite ad benedictionem: *Et signant ipsos infantes in frontibus eorum Patrini, & Matrinæ de pollicis suis, dicentes*: In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *Tunc venit Acolythus iterum faciens Crucem in frontibus singulorum, dicens:* In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: *Et imponit manum super eos dans orationem excelsa voce his verbis:* Deus Abraham, Deus Isaac &c. *Vertit se ad feminas, facit Crucem in frontibus singularum, ut superius: Ponit manum super capita singulorum, dicens*: Deus Cæli &c. *Et adnunciat Diaconus, dicens*: Orate Electi, flectite genua, *& reliqua ut supra. Et signant Patrini, ut prius. Et sequitur alius Acolythus, facit Crucem super masculos, sicut fecit prior; & imponit manum super eos, dicens*: Deus, immortale &c. *Item super feminas similiter faciens, & imponit manum super eas, ita dicendo*: Deus Abraham &c. *Dicit Diaconus, ut orent electi, & reliqua, ut supra, & signant Patrini, ut prius. Inde tertius Acolythus facit Crucem in frontibus puerorum, sicut anterior fecit, & imponit manum super capita eorum, sicut prior fecerat, sic dicendo*: Exorcizo te, immunde &c. *Item super feminas, faciens Crucem, ut prius, & imponit manum super capita earum, dicendo*, Exorcizo te, immunde spiritus &c. *Annunciat Diaconus*: Orate Electi, *& reliqua. Signant Patrini, ut prius. Et tunc Presbyter accedit, faciet Crucem in singulorum frontibus, ut primitus, & imponit manum super capita ipsorum, dicens orationem hanc*: Æternam, ac justissimam &c. *Item ipse facit super feminas, similiter dicens ipsam orationem. Ista omnia consummata, iterum amonitur a Diacono ita*: Orate Electi, flectite genua, complete orationem vestram in unum, & dicite, Amen. *Et respondent omnes*, Amen. *Iterum dicit*: Signate illos, state cum disciplina, & silentio: *Et signant Patrini, ut prius*.

III. Similia leguntur in aliis antiquis Sacramentorum Codicibus, in quibus tamen semper aliqua variatio reperitur, licet ea non magni momenti sit, cum constet, omnes in eo convenire, ut pluries exorcismi fierent super masculos æque, ac feminas, & tam super adultos Catechumenos, quam super infantes, & quidem cum repetitis manuum impositionibus, Crucisque signationibus, adgeniculationibus, & crebra Dominicæ Orationis redditione. Porro verbum *Electi*, quod sæpe in nostro hoc Rituali, ubi agitur de administratione Baptismi occurrit, antiquum est, alluditque ad illum Catechumenorum gradum, seu classem, qui Electi dicebantur, quod absoluto Catechumenatus tempore, ad recipiendum sacræ regenerationis Sacramentum essent electi, diligenter jam instructi de Fide, & Christiana Doctrina, præsertim vero Fidei Symbolo, atque Dominica Oratione, quæ Catechumenis ipsis in Scrutiniis exponebantur, & teneri memoriter, atque ab eisdem reddi, non modo cum baptizabantur, verum etiam cum sacro Chrismate confirmabantur, debebant, teste Theodulpho Aurelianensi Episcopo in Capitulari ad suos Parochos labente Sæculo 8. scripto, Capite XXII. ubi postquam edixit, ut omnes Fideles Orationem Dominicam, & Symbolum discant, & memoriter teneant, ita subdit: *Constitutum namque est, ut nullus chrismetur, neque baptizetur, neque a lavacro Fontis illius suscipiatur, neque coram Episcopo ad confirmandum quemlibet teneat, nisi Symbolum, & Orationem Dominicam memoriter tenuerit, exceptis his, quos ad loquendum ætas minime perduxit.*

§. XXXIII.

His peractis, Sacerdos sinistra manu apprehendens dexteram Electi prope brachium, vel ei porrigens extremam partem Stolæ, introducit eum in Ecclesiam, dicens: *N. ingredere in Sanctam Ecclesiam* Dei, *ut accipias benedictionem cælestem a* Domino *Jesu Christo, & habeas partem cum illo, & Sanctis ejus.* ℟. *Amen.*

§. XXXIV.

Si plures fuerint, dicat in numero plurali: *Ingredimini in Sanctam Ecclesiam* Dei *&c.* & introducat eos, ut supra.

COMMENTARIUS.

I. Ergo vel ex hisce Paragraphis constat, quod alias iterum, iterumque dictum fuit, & quidem ex veteri, probatoque Ecclesiæ instituto, debere primum Catechumenos baptizandos, adultos, infantesve, ante fores Ecclesiæ consistere, quousque exorcismi, aliique ritus præscripti, explicatique absolvantur; ac nonnisi iis peractis, Ecclesiam ingredi, juxta ritum in præsenti §. XXXIII. expressum: *His peractis*, inquit, *Sacerdos sinistra manu apprehendens dexteram Electi, vel ei porrigens extremam partem Stolæ, introducit eum in Ecclesiam, dicens &c.* In Baptismo parvulorum præscribit nostrum Rituale, ut *Sacerdos imponat*

ponat extremam partem Stolæ super infantem, & introducat eum in Ecclesiam. At hic in adultorum Baptismo, uti observat Barrufaldus ad hunc præsentem §. num. 51. latius loquitur, & primo proponit, ut Sacerdos apprehendat dexteram Catechumeni, vel ei porrigat extremam partem Stolæ. Utrumque relinquit arbitrio Sacerdotis. Sed puto equidem, decere quam maxime, ut cum introducenda sit ad Ecclesiam femina adulta, porrigat ei Sacerdos Stolam potius, quam manum; nihil autem referre, si masculus, Stola, vel manu sinistra, ut ait noster §. Sacerdotis introducatur, ut nempe dextera liberior sit illi ad operandum. Atque hic illud etiam nota, quod ait idem noster §. apprehendi debere dexteram Electi *prope brachium*, ideoque non manus ejus, aut pulsum; quod quidem in feminis potissimum dedeceret.

II. Omissa verborum formula, *N. ingredere in sanctam Ecclesiam &c.* quod de ea late diximus in Commentariis ad infantium Baptismum, notandum quod ait §. 34. ut nempe, *si plures fuerint, dicat in numero plurali*, Ingredimini in Sanctam Ecclesiam Dei &c. *& introducat eos, ut supra*. Quod quidem ita puto explicandum, ut nimirum, si plures fuerint feminæ ac mares, simul baptizandi, sufficiat sinistra manu apprehendere dexteram unius maris prope brachium, cæteris catervatim eum sequentibus; si vero solæ feminæ, satis sit uni extremam Stolæ partem porrigere, uti jam supra explicuimus.

§. XXXV.

Et ingressus Electus procumbit; seu prosternit se in pavimento, & adorat.

COMMENTARIUS.

I. Decet profecto, ut Electus statim ac Templum ingressus est, procumbat, seu prosternat se in pavimento, & adoret, gratias scilicet Deo agens, quod dignus tandem effectus sit, ut Domum Dei ingrederetur, qui prius ante fores Ecclesiæ, dum exorcismi, aliique sacri ritus peragerentur, mansit, atque ab ejus introitu omnino prohibitus fuit, quod indignus esset, qui Dei Domum ingrederetur, antequam a se turpissimæ servitutis jugum repulisset, & totum se Christo addixisset, ut alibi diximus. Merito itaque illud usurpare tunc potest, quod ajebat Regius Propheta in Psalmo v. *Ego autem in multitudine misericordiæ tuæ, introibo in Domum tuam, adorabo ad Templum sanctum tuum in timore tuo*. Porro brevis esse debet ista adoratio. immediate enim sequens §. subdit: *Deinde surgit, & Sacerdos imponit manum &c.*

§. XXXVI.

Deinde surgit, & Sacerdos imponit manum super caput ejus, & Electus cum eo recitat Symbolum Apostolorum, & Orationem Dominicam.

§. XXXVII.

Ita etiam, si plures fuerint, omnes surgunt, & simul recitant.

Credo in Deum, Patrem omnipotentem, Creatorem Cæli, & terræ. Et in Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum; qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine; passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus, & sepultus; descendit ad inferos; tertia die resurrexit a mortuis; ascendit ad Cælos, sedet ad dexteram Dei Patris Omnipotentis; inde venturus est judicare vivos, & mortuos. Credo in Spiritum Sanctum; Sanctam Ecclesiam Catholicam; Sanctorum communionem; remissionem peccatorum; carnis resurrectionem; vitam æternam. Amen.

Pater noster, qui es in Cælis, sanctificetur nomen tuum; adveniat Regnum tuum; fiat voluntas tua, sicut in Cælo, & in Terra. Panem nostrum quotidianum da nobis hodie, & dimitte nobis debita nostra, sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Amen.

COMMENTARIUS.

I. Facta prostratione in pavimento Ecclesiæ in primo ad eam ingressu, brevique ibidem adoratione peracta, ut in præcedenti Commentario diximus, Catechumenus, ut ait hic noster §. xxxvi. *deinde surgit, & Sacerdos imponit manum super caput ejus, & Electus*, Catechumenus scilicet mox baptizandus, *cum eo recitat Symbolum Apostolorum, & Orationem Dominicam*; & ut subdit §. 37. *ita etiam, si plures fuerint, omnes surgunt, & simul recitant*; satisque iccirco videtur factum nostræ Rubricæ, si Sacerdos, quum una cum ipso omnes recitant Symbolum, & Orationem Dominicam, uni soli manum imponat.

II. Sed omissa manus impositione, quæ ex pervetusto Ecclesiæ ritu sæpe fieri super Cate-

chumenos solet, operæ plane pretium puto de Symbolo potius, & Oratione Dominica disserere in administratione Baptismi adultorum. *Symbolum*, ut ait S. Augustinus Sermone 213. *est breviter complexa regula Fidei, ut mentem instruat, non oneret memoriam*. Quæ ideo *Symbolum dicitur*, ut addit idem Augustinus in Sermone CCXIV. qui ex ms. Codice Sancti Remigii Remensis editioni Patrum Benedictinorum S. Mauri accessit: *Quia ibi nostræ societatis Fides placita continetur, & ejus confessione tanquam signo dato Christianus Fidelis agnoscitur*. Cum ergo Symbolum sit brevis Fidei nostræ regula, tot possunt esse Symbola, quot formulæ Fidei Christianæ normam continentes formari queunt, uti recte notat Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo XI. n. X. ubi etiam scite observat, celebriora præ omnibus duo fuisse, Apostolorum scilicet, & Nicænum, primisque Ecclesiæ temporibus traditum quidem fuisse Electis Catechumenis Apostolorum Symbolum; deinde vero tradi cœptum Nicænum, ita dictum, quod scriptum probatumque fuerit a trecentis decem & octo Patribus Nicæni Concilii; itemque Constantinopolitanum, quod passim etiam Nicæni nomine appellatur.

III. Et quidem viguisse hunc morem in Ecclesia Orientali, ut baptizandis Nicænum Symbolum, Constantinopolitanumve traderetur, docet in primis S. Epiphanius in suo Libro Ancorato, Cap. 19. ubi de Constantinopolitano Symbolo loquens, sic ait: *Idem Catechumenis omnibus, qui ad Baptismum se se comparant, inculcate diligenter. Neque filiis vestris id præcipere dumtaxat, ut credant, oportet, sed & hanc illis formulam expresse, ac diserte proponere*. Affirmat, Constantinopolitanum Symbolum, & tradendum in Baptismo, & a cunctis Fidelibus quotidie recitandum. Idipsum probatur testimonio Charisii Philadelphiensis in Lydia Ecclesiæ Presbyteri, qui in Ephesino Concilio Antonium, & Jacobum Presbyteros hæresiarchæ Nestorii emissarios accusavit de variis, ac præsertim de hoc articulo: *Cum oportuisset Euangelicam, & Apostolicam Fidei traditionem, quam olim Sancti Patres apud Nicæam congregati exposuerunt proponere his, qui ex errore ad veritatem redire, & e tenebris ad lucem venire quærebant, quamdam impiorum dogmatum expositionem redactam in Symboli formulam obtrusisse, atque huic subscriberent, miseros induxisse*. Lucide affirmat, baptizari ab omnibus oportere in Nicænum Symbolum, illosque emissarios accusat, quod baptizarent in blasphemum compositum a Theodoro Episcopo Mopsuesteno; & suo Accusationis Libello Charisius subnexuit Constantinopolitanum Symbolum, quod nempe in illud esset baptizatus, & baptizaret. Hinc adversus Theodori audaciam laudata Synodus Ephesina rigidissime vetuit, aliud a Nicæno Symbolo componi per quemlibet, & addit: *Qui vero ausi fuerint aut componere Fidem alteram, aut proferre, vel afferre converti volentibus in agnitionem veritatis, sive ex gentilitate, sive ex Judaismo, sive ex qualicumque hæresi, hos quidem, si sint Episcopi, aut Clerici, alienos esse Episcopos ab Episcopatu, & Clericos a Clericatu, decrevit Sancta Synodus; si vero laici fuerint, anathemati subjici*. Ubi nota quanto rigore vetet Ephesina Synodus, sub alio Symbolo baptizari.

IV. Confirmatur præterea magis magisque eadem disciplina auctoritate Synodi Chalcedonensis, Actione II. ubi ad solemniter ab Eunomio Nicomediensi Episcopo recitatum Nicænum Symbolum unanimiter sic exclamavit: *Hæc Catholicorum Fides, in hac baptizati sumus, & in hac baptizamus*: Et ex Synodalibus ad Imperatorem post laudatam Synodum extantibus Literis, quas scripsit Epiphanius Pergensis Episcopus Metropolita Pamphiliæ, sic inquiens: *Nulla alia doctrina a nobis tradita est accedentibus ad salutare, sanctumque Baptisma, nisi quæ a sancto Nicæno Concilio prolata est*; itemque ex Literis, quas dedit Patricius Thyanensis Episcopus secundæ Cappadociæ Metropolita: *Secundum antiquum, sanctum, & universale Concilium Sanctorum trecentorum decem & octo Patrum in Nicæna Urbe celebratum baptizati sumus, & nosmeptipsos bonæ confessioni tradidimus*; ac præterea ex illa omnium Episcoporum exclamatione ad laudatum Symbolum facta in Joannis II. Patriarchæ Constantinopolitani Synodo, Actione V. *In quo baptizati sumus, & baptizamus*; Quæ exclamatio in illa, quam Constantinopolitanam sub Menna Patriarcha Synodum appellant vulgo variorum Synodalium Actorum congestione sæpius fuit repetita. Denique, ut alia omittam loca, etiam in V. Generali Concilio omnes Episcopi ad recitatum Theodori Mopsuesteni blasphemum Symbolum exclamarunt: *Unum tantummodo Fidei Symbolum scimus, quod Nicæni Sancti Patres exposuerunt, & tradiderunt. In hoc omnes baptizati sumus, & nos in hoc baptizamus*. Utique in Nycæno suppleto, & adaucto per Constantinopolitanam Synodum; hoc enim probarunt, & baptizandis tradi jusserunt Generales, & Œcumenicæ Synodi, Ephesina, & Chalcedonensis.

V. Hæc, & alia id genus loca congessit eruditus Lupus Tomo I. Operum in Dissertatione, *De Symbolo Apostolico, & Nicæno*, Cap. 3. Quæstione I. ubi probare conatus est, Orientalis Ecclesiæ baptizandis non semper traditum fuisse Apostolicum Symbolum, sed Nicænum, Constantinopolitanumve; subditque mox Quæstione II. haudquaquam eam disciplinam fuisse universalem per omnes Orientis Ecclesias. Sed quiquid sit de Orientalis Ecclesiæ ritibus, pluribus idem Auctor, Quæstione 3. contendit, Latinam Ecclesiam *semper mansisse constantem in usu solius Apostolici Symboli*, in administratione scilicet Sacramenti Baptismi. Diserte id affirmat in Apostolici Symboli expositione Rufinus Presbyter Aquilejensis, agens de Romana præsertim, & Aquilejensi Ecclesia; testaturque, se esse ibidem in isto Symbolo baptizatum. Rationem ejus disciplinæ reddit idem Rufinus in citata sua Explicatione: *In diversis Ecclesiis*, inquit, *aliqua in Symboli verbis inveniuntur adjecta. In Ecclesia tamen Urbis Romæ hoc non deprehenditur factum. Quod ego propterea esse arbitror, quod neque hæresis ulla illic sumsit exordium; & mos ibi servatur antiquus, eos, qui gratiam Baptismi suscepturi sunt, publice, idest fideli populo audiente, Symbolum reddere; & utique adjectionem unius saltem sermonis, eorum qui præcesserunt in Fide non admittit auditus*.

VI. Porro antiquum morem, quo Romana Ecclesia Competentes cogebat ad publicam Symboli recitationem coram omni populo laudat

in

in Sermone IV. de Dominica Nativitate S. Leo Magnus Pontifex Maximus: *Permanete stabiles in ea Fide, quam confessi estis coram multis testibus, & in qua renati estis per aquam & Spiritum Sanctum, accepistis Chrisma salutis, & signaculum vitæ æternæ*. Et statim subjungit, istam Fidem esse *regulam Catholici, & Apostolici Symboli*. Scribit item in Epistola 83. ad Palæstinæ Episcopos, Cap. 8. *Obliti estis Symboli salutaris, & confessionis, quam pronunciantes coram multis testibus Sacramentum Baptismi suscepistis?* Omnino laudat Romanum morem, & quasi supponit, eum etiam in Palæstina viguisse. Alludit plane & ad Apostolicum Symbolum Bracharensis Synodus 3. Can. I. ubi statuit, ut *Catechumeni Symbolum, quod est*, Credo in Deum Patrem Omnipotentem, *doceantur*. perspicue loquitur de Symbolo Apostolico, quod illis verbis incipit. Et adversus Elipandum Toletanum Archiepiscopum scribit Etherius Uxamensis Episcopus: *Surgamus cum ipsis Apostolis, & Fidei nostræ Symbolum, quod tradiderunt nobis, brevi compendio recitemus: Et Fidem, in qua baptizati sumus, in hac perversitate, & duplicitate hæreticorum non negemus*. Recitat totum Apostolorum Symbolum, ipsumque affirmat esse Apostolicum, & omnem Hispaniam in ipso baptizari. Quod ipsum diserte docet S. Isidorus Episcopus Hispalensis Lib. II. *De Ecclesiasticis Officiis*, Cap. 22.

VII. Addit & his Lupus alia testimonia, ut suam sententiam probet de solius Apostolici Symboli usu in administratione Baptismi apud Latinos; cum tamen constet ex multis priscis Sacramentorum Libris, & Ritualibus, in usu etiam fuisse apud eosdem Symbolum Nicænum, sive Constantinopolitanum. Certe in duobus mss. Libris Sacramentorum insignis Ecclesiæ Turonensis annorum circiter 900. & in alio Majoris Monasterii annorum 800. ac Rituali Monasterii Sancti Salvatoris de Villalupe annorum 600. apud Martene Lib. I. cap. I. Articulo 7. Ordine 4. ita legitur: *Accipiat Sacerdos manum dexteram infantis, & tenens eum, dicat:* Pater noster, Credo in Deum, *sive*, Credo in unum Deum. *Post hæc signet ipsum &c.* Pontificale quoque ms. Sancti Luciani Bellovacensis annorum circiter 800. apud eundem Auctorem, Ordine V. sic habet: *Postea tenens manum super capite infantis, dicat*: Credo in unum Deum; *deinde*, Pater noster *totum*. Pontificale Pictaviense annorum circiter 900. apud eundem, Articulo 12. Ordine 3. ita inquit: *Dicit Symbolum latine decantando:* Credo in unum Deum, Patrem Omnipotentem &c. Longum esset & alia veterum Ritualium testimonia, & loca referre, ex quibus addiscimus, etiam aliquando saltem, & alicubi dictum fuisse Symbolum Constantinopolitanum, cujus initium est: *Credo in unum Deum, Patrem Omnipotentem &c.*

VIII. Sed relicta hac controversia, constans quidem semper fuit hæc in utraque Ecclesia disciplina, ut Baptismo initiandi memoriter discerent, ac recitarent Symbolum Fidei, & Orationem Dominicam. Symbolum enim est cunctorum, quæ dicimus necessaria justificationis media, credendorum compendium, ideoque ab omnibus sciri, ac teneri debet ante Baptismum. Hinc olim Feria V. in Cœna Domini traditum in Scrutiniis Symbolum, Episcopis, vel Presbyteris electi ad Baptismum reddere debebant, ut præscribit Concilium Laodicenum Can. 46. & Martinus Bracarensis Cap. 49. his verbis: *Oportet autem in ipsis diebus, ut hi, qui baptizandi sunt, Symbolum discant, & quinta Feria novissimæ septimanæ Episcopo, vel Presbytero reddant*. Id quod etiam confirmavit Concilium Trullanum Canone 78. in quem videri potest, quod nos scripsimus Tomo II. Commentariorum in Concilia Oecumenica. At vero ex Ordine Gelasiano, cui consentiunt varii antiqui Sacramentorum Codices, id præstabant *Sabbatorum die mane*. Porro in Ecclesia Africana Symbolum tribus ante Pascha hebdomadis, scilicet Sabbato ante Dominicam quartam Quadragesimæ tradebatur, reddendum octo post diebus, scilicet Sabbato ante Dominicam quintam, in quo tradebatur Oratio Dominica, & ipsa octavo post die reddenda, nimirum Sabbato ante Dominicam Palmarum; ac demum Sabbato Sancto redditum fuisse secundo Symbolum propter eos, qui prima vice illud memoria minus tenaci retinuerunt.

IX. Hæc plane omnia, uti observat Martene Lib. I. Cap. I. Articulo XI. num. 13. nondum hactenus satis cognita, aut exposita, patent ex S. Augustino. Et primo quidem traditum fuisse Symbolum octo ante Orationem Dominicam diebus, declarat idem S. Doctor in Sermone 213. novæ editionis, qui secundus est in traditione Symboli, his verbis: *Remissio peccatorum non est in sola ablutione Baptismatis, sed etiam in Oratione Dominica, & quotidiana, quam post octo dies accepturi estis*. Redditum vero primo fuisse octavo post die, cum traderetur Oratio Dominica, eamque octavo alio post die redditam, idem S. Pater docet in Sermone 58. ubi sic loquitur: *Tenete ergo hanc Orationem, quam reddituri estis ad octo dies. Quicumque autem vestrum non bene Symbolum reddiderunt, habent spatium; teneant, quia die Sabbati audientibus omnibus, qui aderunt, reddituri estis, die Sabbati novissimo, quo die baptizandi estis. Ad octo autem dies ab hodierno die reddituri estis hanc Orationem, quam hodie accepistis*. Necessaria itaque erat Symboli redditio ante Baptismum, meritoque iccirco Gabinianum Catechumenum, quod illud memoriæ mandare negligeret, aut se non posse simularet, fuisse Divinitus percussum, atque ita deductum ad saniora consilia, scribit idem Augustinus in Epistola 67. ad Alipium Tagastensem Episcopum data.

X. Baptizandi ordinem præscripsit in Euangelio Matthæi Christus Dominus Capite 28. *Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti:* quibus verbis egregie confutantur errores quidam antiqui eorum, qui prius baptizandum, ac deinde docendum censebant, quosque merito suggillavit S. Augustinus in Libro, *De Fide, & operibus*, Cap. VI. *Sit hoc, ubi quemquam forte dies urget extremus, ut ad verba paucissima, quibus tamen omnia continentur, credat, Sacramentumque percipiat, ut si ex hac vita migraverit, liberatus exeat de reatu præteritorum peccatorum*. Ista paucissima verba omnino sunt Apostolicum Symbolum, sine cujus noticia etiam Clinicos baptizari nunquam permisit Ecclesia; licet Clinici ipsum memoriter tenere non potuerint, sine plena tamen ejus notitia nullam habuere spem salutis. Dictos fuisse Clinicos, qui lecto decumbentes, Baptismo initiabantur, jam alias diximus.

XI. Eadem fuit ratio surdorum, ac mutorum, de quorum uno Marcellinus Comes in suo Chronico, an. 484. ubi Hunerici Vandalorum in Africa Ariani Regis persecutiones exponit, ita scribit: *Hunericus Rex unius Catholici adolescentis, vitam a nativitate sine ullo sermone ducentis, linguam præcepit abscindi, idemque mutus, quod sine humano auditu Christo credens Fide didicerat, mox præcisa sibi lingua locutus est, gloriamque Deo in primo vocis suæ exordio dedit.* Post excisam linguam prima ea vox fuit Catholica, quam Ariani pessime detestantur, glorificatio, *Gloria Patri, & Filio, & Spiritui Sancto.* Ejusmodi mutos, surdosque divina gratia eligit, & illuminat. Atque hinc Atto Vercellensis Episcopus in suo Capitulari, Cap. 18, recte statuit: *Hi qui ab infantia muti fuerint, si aliquibus nutibus, aut indiciis, Christianos se esse velle, vel Baptismum petere videantur, non est illis vetandum.* Eos præsumimus esse a Deo instructos, ideoque non videntur subsistere illa Honorii Augustodunensis verba: *Parvuli, vel muti, vel surdi, vel fatui, per petitionem Fidelium catechizantur, baptizantur, & per fidem illorum salvantur.* Surdi a nativitate, & muti plurimum distant a parvulis, & fatuis, & licet auditu, & loquela careant, habent tamen mentem, ac rationis usum, ideoque omnino credere debent ad justitiam, ut recte notat laudatus superius Lupus, Cap. v.

XII. Opus itaque est, ut adulti baptizandi Fidei Symbolum, atque Orationem Dominicam memoriter discant, atque ante Baptismum recitent, ut SS. Patres præscribunt, Rituales Codices, atque omnis ævi Scriptores, inter quos Theodulphus Aurelianensis Episcopus in suo celebri Capitulari, quod scripsit labente Seculo VIII. Capite 22. sic inquit: *Commonendi sunt Fideles, ut generaliter omnes a minimo usque ad maximum Orationem Dominicam, & Symbolum discant. Et dicendum eis, quod in his duabus sententiis omne Fidei Christianæ fundamentum incumbit, & nisi quis has duas & memoriter tenuerit, & ex toto corde crediderit, & in oratione sæpissime frequentaverit, Catholicus esse non poterit.* Notanda potissimum, quæ statim subjicit: *Constitutum namque est, ut nullus chrismetur, neque baptizetur, neque a lavacro Fontis illius suscipiatur, neque coram Episcopo ad confirmandum quemlibet teneat, nisi Symbolum, & Orationem Dominicam memoriter tenuerit, exceptis his, quos ad loquendum ætas minime perduxit.* Quod & ipsum statuunt multi alii Canones, rationemque docet S. Augustinus in Enchiridio, Cap. 7. diserte affirmans, Christianam dignitatem consistere in Fide, Spe, & Charitate: *Ecce tibi*, inquit, *est Symbolum, & Oratio Dominica. Quid brevius, auditur, & legitur? Quid facilius memoriæ commendatur? In his duobus tria illa intuere. Fides credit, Spes, & Charitas orant: Sed sine Fide esse non possunt.* Apostolorum Symbolum, ac Oratio Dominica sunt nostræ Fidei, Spei, & Charitatis compendia, ideoque sine ipsorum notitia nemo est Christianus, nemo aptus ulli Sacramento, nemo dignus Ecclesiastica sepultura, uti citato loco, ut alios eruditos Scriptores omittam, idem Lupus ostendit.

XIII. Præter Apostolicum Symbolum, ac Dominicam Orationem, ex variorum Ritualium præscripto, memoriter discere, ac etiam recitare Salutationem Angelicam, idest, *Ave Maria gratia plena &c.* debent Baptismo initiandi, & si infantes fuerint, eorum Patrini, ac Matrinæ. Ita plane statuit antiquum Rituale Ecclesiæ Lemovicensis apud Martene, Lib. 1. Capite 1. Articulo 18. Ordine 17. itemque Rituale Monasterii S. Genovefæ Parisiensis scriptum ad usum Diœcesis Trecensis annorum circiter 400. apud eundem Martene Articulo 7. Ordine 10. Porro quod ad Symbolum spectat, & Orationem Dominicam, de quibus in præsenti Commentario agimus, tria adhuc breviter notanda supersunt. Primum est, ex præscripto plurium Ritualium, consuevisse ipsa recitari a baptizandis, antequam Ecclesiam ingrederentur, ideoque ante Fores Ecclesiæ. Id plane liquet ex memoratis Ritualibus Lemovicensi, S. Genovefæ, & Suessionensi apud memoratum Auctorem, Articulo 7. Ordine 9. Alterum est, consuevisse ipsum Symbolum in Scrutiniis Græce super masculos, Latine super feminas recitari; idque constat ex Missali Gellonensi in primo Ordine ad faciendum Scrutinium, & ad Baptismum conferendum, teste Martene in Nota ad ipsum Missale citato loco Articulo 12. Ordine II. pag. 100. in fine, ex ms. Pontificali Pictaviensi annorum circiter 900. & ex ms. Codice Ecclesiæ Viennensis in Gallia, apud eundem ibidem, Ordine 3. & 4. Tertium est, in quibusdam antiquis Ritualibus primum recitari Orationem Dominicam, & deinde Symbolum, ut habetur in Rituali Ecclesiæ Suessionensis tempore Nivelonis Episcopi scripto, ac relato ab eodem Martene Articulo 7. Ordine 9.

§. XXXVIII.

Tunc rursus Sacerdos imponat manum super Caput Electi, & dicat.

Exorcismus.

Nec te latet, Satana, imminere tibi pœnas, imminere tibi tormenta, imminere tibi diem Judicii, diem supplicii sempiterni; diem, qui venturus est velut clibanus ardens, in quo tibi, atque universis angelis tuis præparatus sempiternus erit interitus. Proinde damnate, atque damnande, da honorem Deo vivo, *& vero, da honorem Jesu Christo Filio ejus, da honorem Spiritui Sancto Paraclito, in cujus Nomine, atque virtute præcipio tibi, quicumque es, spiritus immunde, ut exeas, & recedas ab hoc famulo* Dei *N. quem hodie idem Deus, &* Dominus *noster Jesus Christus ad suam sanctam gratiam, & benedictionem, Fontemque Baptismatis dono vocare dignatus est, ut fiat ejus templum per aquam regenerationis in remissionem omnium peccatorum. In Nomine ejusdem Domini nostri Jesu Christi, qui venturus est judicare vivos, & mortuos, & sæculum per ignem.* ℟. *Amen.*

§. XXXIX.

§. XXXIX.

Similiter si plures fuerint, imponit manum super capita singulorum, & dicit eundem Exorcismum in numero multitudinis, & genere suo.

COMMENTARIUS.

I. Ecce hic alia manus impositio a Sacerdote facienda super caput electi cum Exorcismo, qui omnium postremus est, terribilis, ac validissimus ad effugandum dæmonem, legiturque passim in antiquis Sacramentorum Libris, ac Ritualibus. Ex ms. Codice S. Remigii Remensis annorum circiter mille apud Martene Lib. I. Cap. I. Articulo 18. Ordine 8. *Sabbatorum die mane* reddebant Catechumeni Symbolum, impositaque manu super capita singulorum, pronunciabat Sacerdos prædictum Exorcismum, *Nec te latet Satanas &c.* Rursus ex ms. Codice Parthenonis B. Mariæ Calensis in Diœcesi Parisiensi annorum circiter CM. in Rubrica, quæ inscribitur, *In Sabbato Sancto*, *Oratio ad Catechizandum infantem*, cautum est, *ut primum faciat Sacerdos Crucem in frontibus singulorum*, *& imposita manu super capita eorum dicat:* Nec te latet Satana, imminere tibi pœnas &c.

II. Cæterum, *si plures fuerint*, ex præscripto nostri §. 39. *similiter imponit manum super capita singulorum*, *& dicit eundem Exorcismum in numero multitudinis*, *& genere suo*. Quæ postrema verba, *in numero multitudinis*, *& genere suo*, omisit quidem Barrufaldus in suis ad Rituale Romanum Commentariis Tit. 13. §. 25. suoque arbitrio ait mox num. 59. vetare Rubricam, *ne fiat Exorcismus in generali super omnes Catechumenos*, *sed singillatim*; & rationem assignat, *quia in singulis Catechumenis peccatum aliquod particulare inesse potest*, *& facile est*, *quod unus majorem*, *alter minorem dispositionem habeat ad Fidem suscipiendam*; *propterea ad hoc ut omnes*, *& singuli gaudeant beneficio hoc expulsionis*, *dicitur Exorcismus in particulari*. Sed corruit prorsus hujusmodi ratio, cum memoratus noster §. expresse edicat, ut *similiter si plures fuerint* electi, imponat manum super capita singulorum, & dicat eundem Exorcismum *in numero multitudinis*, idest plurali, *& genere suo*, idest masculino, si baptizandi sunt masculi, feminino autem, si feminæ.

§. XL.

Postea Sacerdos pollice accipit de saliva oris sui, & tangit aures, & nares Electi; tangendo vero dexteram, & sinistram, dicat: ***Ephpheta*, *quod est adaperire*; deinde tangendo nares, dicat:** ***In odorem suavitatis*; & subdit:** ***Tu autem effugare*, *diabole*, *appropinquabit enim judicium Dei*.**

NOTA.

Quum hæc Rubrica de contactu salivæ Sacerdotis in aures, & nares Catechumeni baptizandi sub præscriptis verbis, eadem sit, quæ habetur in Baptismo infantium, jam a nobis suo loco explicata, ibidem curiosus lector inveniet, quæ & ad hunc §. spectant.

§. XLI.

Deinde interrogat Electum: ***Quis vocaris?*** **Et ipse respondet:** ***N.*** **Interroget:** ***Abrenuntias Satanæ?*** **℞.** ***Abrenuntio*.** **Interroget:** ***Et omnibus operibus ejus?*** **℞.** ***Abrenuntio*.** **Interroget:** ***Et omnibus pompis ejus*.** **℞.** ***Abrenuntio*.**

COMMENTARIUS.

I. Duo potissimum notanda in hunc §. sunt, quæ in Baptismo infantium desiderantur: Primum est nova ad Catechumenum adultum de ejus nomine interrogatio: Alterum nova itidem interrogatio de abrenuntiationibus ab eo faciendis Satanæ, omnibusque ejus operibus, ac pompis. In ipsorum siquidem infantium Baptismo, juxta ordinem a Rituali Romano præscriptum, nulla de nomine interrogatio legitur; de abrenuntiationibus autem semel interrogantur. Verum ex pervetustis Sacramentorum Libris, ac variarum Ecclesiarum Ritualibus constat, fieri consuevisse ad Catechumenum interrogationem de ejus nomine, ac deinde de ipsis abrenuntiationibus, uti videre est in antiquo Sacramentario Gallicano, quod ex ms. Codice Bobiensi vulgavit Mabillonius Tomo I. Musei Italici, part. 2. sic enim legitur in Ordine Baptismi: *Interrogas nomen ejus*, *dicens:* Quis dicitur? ill. Abrenuntias Satanæ, pompis ejus, luxuriis suis, sæculo huic? ℞. Abrenuntiat. *Hoc ter dices*. Idipsum liquet ex antiquissimo Sacramentorum Libro Gelasii Papæ edito a Cardinale Thomasio, ex ms. Codice annorum mille, atque ex aliis Ritualibus passim a Martene descriptis Lib. I. Cap. I. Articulo 18. Ordine IV. & pluribus sequentibus. Puto equidem, novam interrogationem, quæ ex nostri §. præscripto ad Catechumenum adultum fit de ejus nomine, & abrenuntiationibus eo tendere, ut magis magisque certus fiat Sacerdos de ejus proposito, constantiaque Christianæ Religionis amplecten-

dæ per sacrum regenerationis lavacrum. Quod autem ad abrenuntiationum formulam spectat, jam nos in ipsam plura tradidimus, ubi egimus de infantium Baptismo, supervacaneumque existimo hoc loco illa repetere, quæ jam alias late explicata fuerunt.

§. XLII.

Tunc Sacerdos intingit pollicem dextræ manus in Oleo Sancto Catechumenorum, & inungit Electum, primum in pectore, deinde inter scapulas in modum Crucis, dicens: *Ego te linio Oleo salutis ✠ in Christo Jesu Domino nostro in vitam æternam.* ℟. *Amen.* ℣. *Pax tibi.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

§. XLIII.

Mox bombacio, vel re simili tergit pollicem, & loca inuncta, & subjungit, dicens: *Exi, immunde spiritus, & da locum Deo vivo, & vero. Fuge, immunde spiritus, & da locum Jesu Christo Filio ejus. Recede, immunde spiritus, & da locum Spiritui Sancto Paraclito.*

COMMENTARIUS.

I. De ritu inungendi Catechumenum Oleo Sancto, quod Catechumenorum vocatur, in ejus primum pectore, ac deinde inter scapulas in modum Crucis sub præscripta formula, *Ego te linio &c.* jam satis diximus, ubi parvulorum Baptismi ritus explicuimus. Unum est, quod in hoc nostro §. 42. additum video, nempe ℣. *Pax tibi*, quod quidem puto recentioris esse instituti, quum ipsum versiculum in nullo ms. antiquo Rituali invenerim. Quicquid autem de ejus versiculi additamento sit, quod edicitur in nostro §. 43. ut nempe post inuncta prædicta loca, dicat Sacerdos, *Exi immunde spiritus &c.* desideratur etiam in parvulorum Baptismo. Sed non mirum videri debet, si in adulti Baptismo variis erroribus implicati, ac diu a dæmone possessi, Exorcismi, Orationes, ritusque complures, quam in Baptismo infantis solo originali peccato obstricti, adhibeantur.

§. XLIV.

Quando plures sunt Electi, idem fit circa singulos eorum; & ducitur Electus ad Baptisterium, ubi, si ob aliquam causam non habeatur, sive præparata non fuerit aqua Baptismalis, fiat benedictio Fontis, ut infra ponitur; & cum fuerit prope Fontem, Sacerdos interrogat: *Quis vocaris?* Respondet: *N.*

§. XLV.

Interrogat: *N. Credis in Deum Patrem Omnipotentem, Creatorem Cæli, & terræ?* ℟. *Credo.* Interrogat: *Credis in Jesum Christum, Filium ejus unicum, Dominum nostrum, natum, & passum?* ℟. *Credo.* Interrogat: *Credis & in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctorum communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam?* ℟. *Credo.*

COMMENTARIUS.

I. Recte admonet noster §. 44. ut, ubi plures sunt baptizandi, Sacerdos non modo singulos in pectore, & inter scapulas inungat, verum etiam ut & singulis dicat ea verba, *Exi immunde spiritus &c.* in §. 43. notata. Quo ritu peracto, ex præscripto prædicti §. 44. *Ducitur Electus ad Baptisterium, ubi, si ob aliquam causam non habeatur, sive præparata non fuerit aqua batismalis*, fieri debet benedictio Fontis, ut infra ponitur, nempe Capite VII. hujus Tituli. Porro cum fuerit prope Fontem adultus, iterum Sacerdos eum interrogat: *Quis vocaris?* trinamque illam interrogationem subjungit: N. *credis in Deum Patrem Omnipotentem &c.* ut in §. XLV. Atque hæc quoque trina de Fide interrogatio, est repetitio ejusdem interrogationis jam factæ initio Catechismi, uti superius videre est in §. 7. Quod quidem ideo iterum factum puto, ut constantia Electi iterum exploretur, an in sua vocatione persistat. Ceterum de hujusmodi interrogatione videri possunt quæ scripsimus in nostris ad parvulorum Baptismum Commentariis, Capite II. Unum illud hoc loco addiderim, quod præscribit Cæremoniale Ambrosianum, & Sanctus Carolus de Baptismo adultorum, debere nempe genuflexum, qui baptizandus est, Fidem profiteri. Atque hic est ritus, qui hodie, etiam, cum extra Baptismum Fidem profitemur, pie, & religiose servatur. genuflexi enim Episcopi, Parochi, Confessarii, aliique complures, quorum meminit Romanum Concilium Benedicti XIII. anno 1725. habitum, Fidei formulam a Pio Papa IV. editam profiteri solent.

§. XLVI.

§. XLVI.

Iterum interrogat, dicens: *N. Quid petis?* Respondet: *Baptismum*. Interrogat: *Vis baptizari?* ℟. *Volo*.

COMMENTARIUS.

I. FActa est quoque de industria & hæc interrogatio a Sacerdote ad Catechumenum adultum, quid nempe petat, & an velit baptizari? Nam licet constet Sacerdoti petitio Electi, ut baptizetur, quippe qui initio Catechismi interrogatus, quid peteret ab Ecclesia Dei, protinus responderit, *Fidem*; recte admodum nihilominus hic iterum interrogatur, ut vere per reiteratos actus constet libera, ac prompta ejus voluntas suscipiendi Baptismum; atque ut Catechumenus per repetitionem sui consensus, meritum, & gratiam majorem adipiscatur ex ingeminatis desiderii sui actibus. Exploratur autem illius voluntas, quia, ut ait Tridentini Concilii Catechismus, *De Baptismi Sacramento*, Parte II. n. 71. *quemadmodum homo sua voluntate serpenti obediens merito damnatus est; ita Dominus neminem in suorum numerum, nisi voluntarium militem adscribi voluit, ut divinis jussis sponte obtemperans, æternam salutem consequeretur*. Nititur plane exemplo Christi hic ritus, qui paraliticum ad Probaticam Piscinam sanaturus, Joannis Cap. v. illum prius interrogavit: *Vis sanus fieri?* Et sane quod de eleemosyna dixit Apostolus in Epistola 1. ad Corinthios Cap. 9. faciendam esse *non ex tristitia, aut ex necessitate; hilarem enim datorem diligit Deus*, id multo potiori ratione affirmandum est de susceptione ipsius Sacramenti, qua homo se Christo Domino reddit, ac in perpetuum donat, devovet, & totum se mancipat.

II. Si quis autem hic roget, quid dicendum de eo, qui minis, terroribus, plagis compulsus Baptismum postulet, quamvis secundum quid nolens dicatur; Responderi potest, eum non ideo absolute esse invitum, sed absolutam habere voluntatem, tametsi minis, & terroribus excitatam. Atque huc facit quod in Capite, *Majores, De Baptismo, & ejus effectu*, docet, deciditque Innocentius Papa III. ubi sic inquit: *Id est Religioni contrarium, ut semper invitus, & penitus contradicens ad recipiendam, & servandam Christianitatem aliquis compellatur. Propter quod inter invitum & invitum, coactum & coactum alii non absurde distinguunt; Quod is, qui terroribus, atque suppliciis violenter attrahitur, & ne detrimentum incurrat, Baptismi suscipit Sacramentum, talis, sicut & is, qui ficte ad Baptismum accedit, Characterem suscipit Christianitatis impressum, & ipse tanquam conditionaliter volens, licet absolute non velit, cogendus est ad observantiam Fidei Christianæ*. Explicat mox Canonem 56. Concilii Toletani XI. & deinde adjungit: *Ille vero, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem, nec Characterem suscipit Sacramenti; quia plus est expresse contradicere, quam minime consentire*. Qui invitus itaque, idest, penitus contradicens baptizatur, non recipit Sacramenti Characterem; qui coactus vero baptizatur, tanquam conditionaliter volens, Characterem Baptismi suscipit. Et ratio distinctionis est, quod nemo invitus compellitur ad Fidem, Can. *De Judæis*, Distinctione 45. coactum vero baptizari nihil vetat; quia coacta voluntas, voluntas est, Lege, *Si mulier*, §. *Si metu*, ff. *Quod metus Causa &c.* Lege, *Si patre cogente*, ff. *De ritu nuptiarum*, Capite, *Cum inter R. De electione*. Altaserra in dictum Caput, *Majores, De Baptismo*, in fine. Sed plane prorsus cavendum est ab hujusmodi coactione, quum & Patres, & Canones, ac Rituales Codices illud potissimum mandent, ut non nisi volentes, & fervide Baptismum postulantes sacro lavacro abluantur. Quamquam denique plura, quæ ad præsentem hunc nostrum §. spectant, jam alibi notarim, prætermitti illud non debet, quod S. Carolus, & Cæremoniale Ambrosianum de adultorum Baptismo statuerunt, debere scilicet genuflexum, qui baptizandus est, non modo Fidem profiteri, verum etiam Baptismum petere.

§. XLVII.

Tunc Patrino, vel Matrina, vel utroque, si ambo admittantur, admota manu, tenente, seu tangente Electum, vel Electam, aperto capite, & laxatis a collo vestibus, inclinatum, Sacerdos vasculo, seu urceolo hauriat aquam baptismalem de Fonte, & cum ea sub trina supra caput in modum Crucis infusione baptizet Electum, seu Electam in Nomine SS. Trinitatis, sic dicens: *Ego te baptizo in Nomine Patris* ✠, fundat primo; *Et Filii* ✠, fundat secundo; *Et Spiritus* ✠ *Sancti*, fundat tertio.

COMMENTARIUS.

I. BReviter me in hoc Commentario expediam, quod ea, quæ ad hunc §. attinent, jam late alibi explicuerim, ubi nempe & de Baptismo per effusionem, & de forma Baptismi, ac de Patrinis egimus. Unum est, quod quam maxime notandum, atque admonendum censui, ubi nempe adultus baptizandus est, debere esse *aperto capite*, idest omnino nudo, absque ullo prorsus capillamento externo, seu cæsarie fictitia, quam vulgo appellant *perucca*. Idem ajo de feminis, quas iccirco puto prius admonendas, ut si & ipsæ, ut alicubi mos est, comas fictitias gestent, omnino deponant, ut aqua nempe baptismalis non supra alienos, sed supra proprios capillos, & caput defluat, uti ex hoc nostro §. addiscimus.

§. XLVIII.

§. XLVIII.

Si aqua, quæ ex capite baptizati defluit, non dilabitur in Sacrarium Baptisterii, recipiatur in subjecta aliqua pelvi, & in illud postmodum projiciatur.

§. XLIX.

Cum plures sunt Electi, singillatim singuli interrogantur, & baptizantur, ut supra.

§. L.

Si sunt mares, & feminæ, primum mares, deinde feminæ.

§. LI.

Verum si probabiliter dubitetur, an Electus fuerit alias baptizatus, dicat Sacerdos: *Si non es baptizatus, Ego te baptizo in Nomine Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus ✠ Sancti.*

NOTA.

Nihil in quatuor istis Paragraphis occurrit, quod superius suis propriis locis non fuerit a nobis late explicatum; ideoque minime oportet luculenter alias dictum hic iterum repetere.

§. LII.

Deinde Sacerdos intingat pollicem dextrum in sacrum Chrisma, & perungat verticem Electi in modum Crucis, dicens: *Deus Omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui te regeneravit ex aqua, & Spiritu Sancto, quique dedit tibi remissionem omnium peccatorum, ipse te liniat Chrismate salutis ✠ in eodem Christo Jesu* Domino *nostro in vitam æternam* ℟. *Amen*. ℣. *Pax tecum*. Respondet: *Et cum spiritu tuo.*

COMMENTARIUS.

I. Tametsi de verticali cum Chrismate inunctione in Baptismo, ejusque formula in hoc §. præscripta, ubi tractavi de Baptismo infantium, jam differuerim; lubet nihilominus de ipso ritu hic denuo, latiusque differere. Ergo absoluto Baptismate, Sacerdos summum baptizati verticem Chrismate inungit, & quidem ex pervetusto Ecclesiæ Latinæ instituto, cujus originem S. Silvestro Papæ I. adscribit Auctor Libri Pontificalis his verbis: *Et hoc constituit, ut baptizatum liniat Presbyter Chrismate levatum de aqua propter occasionem transitus mortis*. Auctori Libri Pontificalis concinunt Amalarius Lib. I. *De Ecclesiasticis Officiis*, Cap. 27. Walfridus, Libro *De rebus Ecclesiasticis*, Cap. 26. Rabanus Lib. I. *De institutione Clericorum*, Cap. 8. Rupertus Abbas Tuitiensis Lib. V. *De Divinis Officiis*, Capite 16. & Hugo Victorinus Lib. II. *De Sacramentis*, Parte VII. Cap. 3. ex quibus, ut inquit Edmundus Martene Libro I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 1. Articulo 14. num. 2. merito infert Menardus in Notis ad Librum Sacramentorum S. Gregorii Papæ pag. 144. antiquos Scriptores Silvestro superiores, ubi de unctione, seu chrismatione loquuti sunt, intelligendos esse de Confirmationis Sacramento; & quia Græci verticali in Baptismo unctione carent, eorum Patres antiquos, cum de unctione Chrismatis agunt, de illa, quæ fit in fronte ab Episcopo, esse interpretandos. Ex ejusdem poro Silvestri institutione hæc unctio ad solos Presbyteros, non vero ad Diaconos spectat; unde in Concilio Toletano I. anni 400. Can. XX. statutum est, *Diaconum non chrismare, sed Presbyterum absente Episcopo, præsente vero, si ab ipso fuerit præceptum*. Cæterum quod aliquando etiam apud Græcos in usu fuerit unctio in Baptismo præter illam, quæ fit ab Episcopo in Confirmatione, addiscere licet ab antiquissimo Apostolicarum Constitutionum Auctore Lib. 3. Cap. XV. ubi habetur, quod, *cum primum illuminantur*, ideft baptizantur, *mulieres*, *Diaconus ungit frontem ipsarum*, *& deinde Diaconissa ipsas abstergit*.

II. Circa hanc unctionem apud nos Latinos illud quoque observandum est, aliquando non ab ipso Baptismi Ministro, sed ab alio Presbytero peractam fuisse, in parvulorum saltem Baptismo. id enim nos docet creditus Alcuinus in Libro, *De Divinis Officiis*, Cap. XIX. ubi sic inquit: *Postquam Pontifex baptizaverit, vel quibus jusserit ipse, levant ipsos infantes in manibus, & offerunt uni de Presbyteris; ipse vero facit Crucem de Chrismate cum pollice in vertice eorum, dicens*: Deus Omnipotens &c. ut in præsenti nostro §. & ratio est, quia propter baptizandorum multitudinem, unus & idem, & abluendis & liniendis omnibus sancto Catechumenorum Oleo satisfacere non posset, ut censet Martene citato loco num. 3. Sed puto equidem, concessam quidem fuisse Presbytero eam

in Baptismo verticalem unctionem, cum Episcopus Baptismum administrabat, ne si ab Episcopo ea inunctio fieret, Confirmationi adscriberetur. Sive etiam dici potest, id aliquando factum, ut memorato Silvestri Papæ Decreto pareretur, qui constituit, ut *baptizatum liniat Presbyter Chrismate levatum de aqua*. Ceterum licet huic Constituto inhærens Toletanum I. Concilium, recitato Canone xx. Diaconis eam verticalem unctionem in Baptismo vetuerit, in Galliis tamen usum alium obtinuisse, idque Diaconis permissum fuisse, non obscure innuit Concilium Vasense anno 442. celebratum, Can. 3. ubi statuit, ut *per singula Territoria Presbyteri*, *vel Ministri*, idest Diaconi, *ab Episcopis*, *non*, *prout libitum fuerit*, *a vicinioribus*, *sed a suis propriis per annos singulos Chrisma petant*, *appropinquante solemnitate Paschali*; quia, inquit, *Optimum est*, *ut ipse suscipiat*, *qui in tradendo usurus est*. Ministri ergo, seu Diaconi Chrisma baptizatis tradebant, quod ab episcopis petere, & suscipere soliti erant. Unde & in Concilio I. Arausicano in Gallia celebrato anno 441. Can. II. statutum fuit, *nullum Ministrorum*, *qui baptizandi recepit officium*, *sine Chrismate usquam debere progredi*.

III. Mysticæ ritus rationes, ungendi scilicet Chrismate verticem baptizati, jam variæ a Patribus afferuntur. S. Ambrosius Lib. 3. *De Sacramentis*, Cap. I. ex quo desumptus est Canon, *Accepisti*, De consecratione, Distinctione 4. Chrismate caput liniri ait, *quia oculi sapientis in capite ejus*; eoque significari, quod *friget sapientia sine gratia*; *sed ubi sapientia acceperit gratiam*, *tunc opus ejus incipit esse perfectum*. Eandem rationem affert Innocentius Papa III. in Capite, *Cum venisset*, *De sacra unctione*; additque unctionem fieri in capite baptizati, *ut sit paratus omni petenti de Fide reddere rationem*. Alia hujus ritus significatio est, ut intelligat baptizatus, se ab eo die Christo Capiti tanquam membrum conjunctum esse, atque ejus Corpori insitum, ut ea re *Regni Christi particeps fiat*, *& a Christo Christianus possit vocari*; ut ait Rabanus citato Lib. I. Cap. 28. ex quo Canon, *Postquam*, De consecratione, Distinctione 4. sumptum est. Christus enim a Chrismate appellatur, quem scilicet, ut dicitur in Psalmo 44. *Ungit Deus oleo lætitiæ præ consortibus ejus*; sive ipso *Spiritu Sancto*, *& omni plenitudine Divinitatis*, *quæ in illo inhabitat corporaliter*, ut ait Apostolus in Epistola ad Colossenses, Cap. II. idest, substantialiter, ut explicant Sacri Interpretes. S. Isidorus Hispalensis Lib. II. *De Ecclesiasticis Officiis*, Cap. 26. & Ivo Carnotensis in Sermone I. *De Sacramentis Neophytorum*, ajunt, baptizatum, cum de sacro Fonte ascenderit, Chrismate ungi in vertice, *ut cognoscat se promotum in Regium genus*, *& Sacerdotale*, juxta illud S. Petri in Epistola I. Cap. II. *Vos autem genus electum*, *Regale Sacerdotium*, *Gens sancta*. Atque his fere omnibus concinit quod de eodem ritu scribit Magnus Senonensis Archiepiscopus in Libello, *De Mysterio Baptismatis*, jussu Caroli Magni edito, ubi sic inquit: *Demum sacro Chrismate caput perungitur*, *quod unctio Latine dicitur*, *ut Regno*, *& Sacerdotio Ecclesiæ delibuti*, *& Christi nominis accipiant gratiam*, *& ejus membra*, *qui eos redemit*, *& eorum caput est*, *effici valeant*. Idem legere est in Catechismo Tridentini Concilii, Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. 72.

IV. Omissis aliis ejus ritus significationibus ab antiquis Patribus traditis, formula quoque in §. nostro præscripta, *Deus Omnipotens &c.* dicenda, dum ipse ritus peragitur, pervetusta est; occurritque in omnibus Sacramentorum Libris, ac Ritualibus a Martene allatis Lib. I. Cap. I. Articulo 18. in quibus tamen verba illa in fine recitanda, *Pax tecum*, desiderantur, quod indicium est, recentioris esse instituti. Utut autem se ea res habeat, adnotanda, atque explicanda plane censeo illa prædictæ formulæ verba, quibus dicitur dari a Deo per regenerationem ex aqua & Spiritu Sancto, idest per Baptismum, baptizato *remissionem omnium peccatorum*. Atque hic quidem primus est effectus Baptismi, ad quem probandum nihil solidius dici, ac luculentius potest, quam quod docet idem Concilii Tridentini Catechismus Parte II. *De Baptismi Sacramento*, num. 42. his verbis: *Ut Fideles magis perspiciant*, *se in altissimo dignitatis gradu positos esse*, *nec se ab eo dejici ullis adversarii insidiis*, *vel impetu ullo unquam tempore patiantur*, *hoc primum tradere oportet*, *peccatum*, *sive a primis parentibus origine contractum*, *sive a nobis ipsis commissum*, *quamvis etiam adeo nefarium sit*, *ut ne cogitari quidem posse videatur*, *admirabili hujus Sacramenti virtute remitti*, *& condonari*. *Id vero multo ante ab Ezechiele* (Capite 36.) *prænuntiatum est*, *per quem Deus ita loquitur*. Effundam super vos aquam mundam, & mundabimini ab omnibus inquinamentis vestris. *Et Apostolus ad Corinthios* (Epistola I. Cap. 6.) *post longam peccatorum enumerationem subjecit*: Et hæc quidem fuistis, sed abluti estis, sed sanctificati estis. *Atque hanc doctrinam perpetuo a Sancta Ecclesia traditam esse*, *perspicuum est*. *Sanctus enim Augustinus in Libro*, *quem de Baptismo parvulorum conscripsit*, *ita testatur*: Generante carne, tantum contrahitur peccatum originale; regenerante autem spiritu, non solum originalium, sed etiam voluntariorum peccatorum fit remissio. *& Sanctus Hieronymus ad Oceanum*, Omnia, *inquit*, in Baptismate condonata sunt crimina.

V. Docet hæc quidem Tridentini Concilii Catechismus, quibus duo alia memoratorum Patrum Augustini, ac Hieronymi testimonia addi possunt, quorum primus Lib. 3. *De Symbolo ad Catechumenos*, Cap. x. sic loquitur: *Omnia prorsus delicta delet sanctum Baptisma*: *originalia*, *& propria*, *dicta*, *facta*, *cogitata*, *cognita*, *incognita*, *omnia dimittuntur*. Alter vero in citata ad Oceanum Epistola ita inter alia scribit: *Omnia scorta*, *& publicæ colluvionis sordes*, *impietas in Deum*, *parricidium*, *& incestus in parentes*, *atque in extraordinarias voluptates utriusque sexus mutata natura Christi Fonte purgantur*. Atque his lubet etiam adjungere celebrem S. Gregorii Papæ Magni locum, qui Libro IX. Epistola 39. eandem Baptismatis vim, & efficaciam ex professo docet, atque confirmat, sic inter alia inquiens: *Qui dicit peccata in Baptismate non funditus dimitti*, *dicat in mari rubro Ægyptios non veraciter mortuos*. Quid quod ita apud primos Christianos trita erat, & publica veritas hujus doctrinæ, ut ad gentilium etiam no-

notitiam pervenisset? Ex illa nimirum adversus Christianam Religionem argumentum ducebant, ubi contendebant, ut videre est apud Baronium, & alios Scriptores, Fidei nostræ principiis immania scelera foveri, quod, ut ajebant, balneum sibi proprium jactaret, quo omnia omnino flagitia abstergerentur.

VI. Ex hactenus dictis confutatus penitus jacet error Lutheri, jam alias a Leone Papa X. peculiari Constitutione una cum multis aliis damnatus, quo dicebat: *Aliud est, omnia peccata remitti, aliud omnia tolli; Baptismo omnia remitti, sed nullum penitus tolli*. Luthero subscripsit Calvinus, ubi in Antidoto Concilii Tridentini ita inquit: *Manet vero peccatum in nobis, neque per Baptismum statim uno die extinguitur; sed quia deletur reatus, imputatione nullum est*. Sed ecce hic opportune, quod adversus hosce hæreticos docet citato loco Catechismus Tridentini Concilii: *Ac ne dubitare amplius ea de re cuiquam liceret, post aliorum Conciliorum definitionem Sacra etiam Tridentina Synodus idem declaravit* (Sessione v.) *cum anathema in eos decrevit, qui aliter sentire auderent, quive asseverare non dubitarent, quamvis peccata in Baptismo remittantur, ea tamen prorsus non tolli, aut radicitus evelli, sed quodammodo abradi, ita ut peccatorum radices animo infixæ adhuc remaneant. Namque, ut ejusdem Sanctæ Synodi verbis utamur*, in citata Sessione v. in Decreto, *De peccato Originali*, Can. vi. *In renatis nihil odit Deus, quia nihil damnationis est his, qui vere consepulti sunt cum Christo per Baptisma in mortem; qui non secundum carnem ambulant; sed veterem hominem exuentes, & novum, qui secundum Deum creatus est, induentes, innocentes, immaculati, puri, innoxii, ac Deo dilecti effecti sunt*.

§. LIII.

Tunc bombacio, vel re simili pollicem tergit, & imponit capiti Electi Chrismale, seu candidum linteolum, & dat illi vestem candidam, dicens: *Accipe vestem candidam, & immaculatam, quam perferas ante Tribunal Domini nostri Jesu Christi, ut habeas vitam æternam*. ℟. *Amen*.

§. LIV.

Et Electus deponit priores vestes, & induitur novis albi coloris, vel saltem exteriore candida, quam a Sacerdote accepit.

COMMENTARIUS.

I. Peracta verticali unctione ex pervetusto ritu, quem fuse explicuimus supra Cap. II. in Commentariis ad Ordinem Baptismi parvulorum, postquam Sacerdos bombacio, vel re simili pollicem Chrismate inunctum tersit, ut ait hic noster §. 53. *imponit capiti electi Chrismale, seu candidum linteolum, & dat illi vestem candidam, dicens &c.* Variat hic nonnihil ritus ab eo, qui in ipso parvulorum Baptismi Ordine præscriptus legitur §. 24. his verbis: *Imponit capiti ejus linteolum candidum loco vestis albæ*. At vero in citato nostro §. duplicis vestis mentio fit imponendæ, ac tradendæ baptizato adulto, Chrismalis scilicet, ac vestis candidæ. Dicitur Chrismale linteum, quod capiti baptizatorum statim post ejus inunctionem imponebatur, distinctum a veste alba, quod ita describit Anonymus Turonensis in ms. Speculo apud Martene Lib. I. Cap. I. Articulo xv. n. vi. his verbis: *Induitur deinde Chrismali Neophytus, scilicet alba veste, quæ instar Cappæ lineæ caputium habet, quo caput quasi quadam Mitra operitur, & filo rubeo superfuitur*. Occurrit ea vox in variis antiquis Ritualibus, ac præsertim in Ordine Romano vii. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici, ex cujus præscripto baptizatis Pontifex dabat *singulis Stolam, Casulam, & Chrismale, & decem siclos*.

II. Præter Chrismale, dat etiam ex nostri §. præscripto Sacerdos baptizato adulto vestem candidam dicens, *Accipe vestem candidam &c.* quæ quidem verborum formula in antiquis passim, recentibusque Sacramentorum Libris, ac Ritualibus reperitur, ejusque ritus mentionem quoque faciunt Patres, ac rerum ritualium Scriptores, inter quos S. Ambrosius in Libro, *De initiandis*, Cap. 7. sic ait: *Accepisti candida vestimenta, ut esset indicium, quod exueris involucrum peccatorum, & indueris innocentiæ casta velamina*. Varias alias mysticas ejusdem antiqui ritus significationes legere est apud Sanctum Augustinum in Sermone 223. alias de diversis 81. Rabanum Maurum Lib. I. *De institut. Clericor.* Cap. 29. ex quo desumptum est Canon, *Post Baptismum*, De consecratione, Distinctione iv. Ivonem Carnotensem Sermone iv. *De Sacramentis dedicationis*, & Sermone I. *De Sacramentis Neophytorum*, Rupertum Abbatem Tuitiensem, Durandum, aliosque complures.

III. Candida accepta veste, adultus baptizatus, ut ait noster §. 53. *deponit priores vestes, & induitur novis albi coloris, vel saltem exteriore candida, quam a Sacerdote accepit*; estque hic antiquus ritus, cujus & S. Carolus in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, & Cæremoniale Cæsaris Montii Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis, de adultorum Baptismo agentes meminere. Antiquæ siquidem disciplinæ inhærentes, inter alia statuerunt, ut baptizandus adultus *ad Ecclesiam ducatur communi vestitu, albam vestem mox post Baptismum rite accepturus*. Cæterum quod tum alibi, tum Romæ ritus iste negligeretur, Catechumenique baptizandi alba induti veste ad Ecclesiam accederent, abusui huic occurrit veterum Christianæ Religionis rituum peritissimus, ac tenacissimus sanctæ memoriæ Benedictus Papa XIII. in Con-

Concilio Romano, quod celebratum vidimus in Basilica Lateranensi anno Jubilei 1725. hoc edito Decreto Tit. 26. Cap. II. *Non est in solemni adultorum Baptismate sine redargutione prætereunda illa sacri ritus inversio, dum Catechumeni ad Divinum permittuntur accedere lavacrum candida induti Neophytorum veste, quam tantummodo post Baptismum tradimus baptizatis in gloriosæ signum resurrectionis, ad quam homines e Sacro Fonte regenerantur, novæque vitæ innocentiam significandam, quam post veteres ablutas maculas servare debent, immaculatam ante Christi Tribunal perferendam.* Tum vero sic statim subjicit: *Hæc itaque, & similia a Sacrarum Cæremoniarum Magistris animadvertantur; caveantque Parochi, ne suarum instructionum defectu, quod Fidelibus ab Ecclesia mystice traditum est ad salutem, pompæ serviat, & vanitati.* Sed mortuo Benedicto, non modo hoc Decretum, sed alia non pauca ab eo sapientissime constituta una cum ipso Sanctissimo Pontifice interiere.

IV. Præteriri hic tandem non debet alius ritus, quo olim qui Sabbato Sancto baptizati erant, per totam hebdomadam albis vestibus utebantur, & in Octavis Paschæ sanctis Sacrificiis Angelico illo habitu induti aderant, ut docet Alcuinus in Epistola ad Carolum Magnum, ubi ait, Neophytos sui ævi per septem dies *in Angelico castitatis habitu, & luminibus cælestis claritatis Sanctis assistere Sacrificiis consuevisse.* Quæ totidem verbis apud Rabanum Lib. II. *De institutione Clericorum*, Cap. 39. reperiuntur; idemque etiam docet Amalarius Lib. I. *De Ecclesiasticis Officiis*, cap. 29. Ceterum quod albæ Neophytorum vestes in Octava Paschæ deponerentur, hinc Dominica ipsa *in Albis* dicta antiquitus fuit, ut testis est S. Augustinus Sermone I. in Octavis Paschæ, qui est 157. de tempore, ubi ita inquit: *Paschalis solemnitas hodierna festivitate concluditur, & ideo hodie Neophytorum habitus commutatur; ita tamen ut candor, qui de habitu deponitur, semper in corde teneatur.* Vide omnino sequentem Commentarium, in quo plura scitu digna invenies, quæ ad vestem baptizatorum candidam spectant.

§. LV.

Postea dat ei Sacerdos cereum, seu candelam accensam in manu dextra, dicens: *Accipe lampadem ardentem, & irreprehensibilis custodi Baptismum tuum. Serva Dei mandata, ut cum Dominus venerit ad nuptias, possis occurrere ei in Aula cælesti, in vitam æternam.* ℟. *Amen.* Ipse vero Neophytus eundem cereum accensum manibus teneat usque in finem, præterquam dum confirmatur.

COMMENTARIUS.

I. Cerei, seu candelæ accensæ traditio baptizato antiquissimus est Ecclesiæ ritus in parvulorum Baptismo jam a nobis late enarratus, probatusque veterum Patrum testimoniis, ac præsertim S. Ambrosii, qui in Libro, *De lapsu Virginis*, Cap. v. sic eam adoritur: *Non es memorata diei Sanctæ Dominicæ Resurrectionis, in quo Divino Altari te obtulisti velandam. In tanto tamque solemni Conventu Ecclesiæ Dei, inter lumina Neophytorum splendida, inter candidatos quasi Regi nuptura processeras.* Extat & hic ritus in variis Sacramentorum Libris, præsertim vero in Gemmeticensi tempore Theodorici Abbatis, qui obiit anno 1032. descripto, in quo etiam habes verborum formulam, qua cereus ipse accensus baptizato porrigebatur: *Postea*, inquit, *ponit Sacerdos candelam in manu sua, ita dicendo: Accipe candelam irreprehensibilem, custodi Baptismum tuum, ut cum Dominus venerit ad nuptias, possis occurrere ei in Aula cælesti in vitam æternam in sæcula sæculorum. Amen.* Variat nonnihil a formula in nostro §. præscripta, a qua etiam nonnihil variat illa quæ legitur in ms. Pontificali insignis Ecclesiæ Apamiensis in Syria annorum circiter 600. estque hujusmodi: *Accipe lampadem irreprehensibilem, custodi Baptismum tuum, ut cum Dominus venerit ad nuptias, possis occurrere ei in Aula cælesti.* Atque hæc eadem formula legitur etiam in Ordine antiquo Romano X. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici pag. 106. cum responsione tamen, *Amen*, in fine. Porro variat & formula ipsa in hoc nostro §. descripta pro Baptismo adultorum ab illa superius posita pro parvulorum Baptismo, quæ ita habet: *Accipe lampadam ardentem, & irreprehensibilis custodi Baptismum tuum. Serva Dei mandata, ut cum Dominus venerit ad nuptias, possis occurrere ei una cum omnibus Sanctis in Aula cælesti, habeasque vitam æternam, & vivas in sæcula sæculorum.* ℟. *Amen.* Itaque verba illa, *una cum omnibus Sanctis*, sicut & ista, *vivas in sæcula sæculorum*, desunt in formula in præsenti §. præscripta pro Baptismo adultorum. Quicquid sit de ea varietate, alludit formula ad illud quod dicitur in Euangelio Matthæi Cap. xxv. de decem Virginibus, *quæ accipientes lampades suas exierunt obviam sponso, & sponsæ.* Atque huc facit, quod ait inter alia S. Gregorius Nazianzenus in sua celebri de Baptismo Oratione his verbis: *Lampades, quas accendis, venturæ est illuminationis mysterium, cum qua obviabis sponso.*

II. Ex recitato Nazianzeni loco jam illud addiscimus, etiam apud Græcos in usu olim fuisse hunc ritum tradendi scilicet baptizato cereum accensum; in cujus confirmationem lubet insignem locum describere ex Epistola Marci Gazensis ad Arcadium Imperatorem de Baptismo Theodosii junioris apud Baronium ad annum 401. *Baptizato*, inquit, *juniori Theodosio, & ab Ecclesia egresso in Palatium, licebat rursus intueri decorem eorum, qui præerant multitudini, & vestem eorum refulgentem; erant enim omnes candidati, ut existimaretur multitudo esse nive repleta. Præcedebant autem Patricii illustres, & omnis dignitas cum Ordinibus militaribus, omnes portantes cereos, ut putarentur astra cerni* in

in terra. Ex quo loco illud quoque colligi potest, quod alias notavit Martene Lib. I. Cap. I. Articulo xv. n. 9. in Regum, & Principum Baptismate, non solum ipsos vestem albam, & cereum accensum accepisse, sed omnes insuper aulicos, & eorum milites, qui cereum etiam accensum manu tenentes solemni veluti cum processione baptizatum Principem ab Ecclesia ad Palatium deducebant. Viguisse autem potissimum hunc ritum apud Latinos, ut nempe baptizatis accensus cereus traderetur, probat plane insignis locus Gregorii Turonensis Lib. v. Historiæ Francorum, Cap. 11. ubi agit de multitudine Judęorum, quos Avitus Episcopus salutari lavacro abluerat: *Gavisus*, inquit, *autem Pontifex nuncio, nocte sancta Pentecostes, Vigiliis celebratis, ad Baptisterium foras muraneum egressus est, ibique omnis multitudo coram eo prostrata Baptismum flagitavit. At ille præ gaudio lacrymans, cunctos aqua abluens, Chrismate liniens, in sinu Matris Ecclesiæ congregavit. Flagrabant cerei, lampades refulgebant, albicabat tota Civitas de grege candido*. Alludit postremis verbis ad ritum superius descriptum vestis nempe candidæ, qua baptizati donabantur. Atque ad utrumque etiam ritum allusit Fortunatus Libro 4. in Carmine de eisdem Judęis sic inquiens:

Undique rapta manu lux cerea provocat astra,
Credas ut Stellas ire trabendo comas.
Lacteus hinc vestis color est, hinc lampade fulgor
Ducitur, & vario lumine picta dies.

III. De cereis Neophytorum illud præterea est observatu dignum, quod jam inter alios notavit laudatus Martene citato loco, n. x. quod nempe eis extincti porrigebantur, sub finem Litaniæ, quæ post Baptismum decantabatur, tantum accendendi. Cujus quidem ritus testes inter alios sunt Amalarius, & creditus Alcuinus, quorum primus in Libro, *De Ordine Antiphonarii*, Cap. 44. hæc habet. *Reservetur ignis de sexta Feria, ut illuminetur Cereus, qui ponitur in vice columnæ ignis ad benedicendum, qui ab initio benedictionis illuminatus est; & cum benedictus est, ab eo illuminetur secundus Cereus. Cætera luminaria extincta permaneant usque ad novissimam Litaniam, quæ pertinet ad officium Missæ de Resurrectione Domini. Tunc accendantur luminaria Ecclesiæ, & Neophytorum*. Clarius vulgatus Alcuinus, Capite, *De Sabbato Sancto*, ubi sic inquit: *Tunc ingreditur Pontifex de Sacrario cum ingenti decore, & prædicta cerostata ante illum cum thymiamateriis, & cum dixerit Schola*, Agnus Dei, *dicat Cantor excelsa voce*, Accendite: *Tunc primum illuminantur omnes cerei Neophytorum, quos manibus tenent, demonstrantes hoc, quod per illum Agnum, qui tollit peccata mundi, unusquisque lumen accipere debeat*. Addit postea hic idem Auctor: *Nostri baptizati ducuntur quotidie ad Ecclesiam, columna Cerei illuminata præcedente eos*. Ubi quod ait, *quotidie*, verus Alcuinus in Epistola ad Carolum Magnum exponit *per septem dies*, quibus *in Angelico castitatis habitu, & luminibus cælestis claritatis, Sanctis assistere Sacrificiis solent*. Quæ totidem verbis legere est apud Rabanum Maurum Lib. II. *De institutione Clericorum*, Cap. 39. uti jam supra in Commentario præcedenti notavimus.

IV. Cerei ardentis traditione facta baptizato jam plura nobis significantur. Nam præter mysticam explicationem a S. Gregorio Nazianzeno superius traditam, quam etiam ex ipsis traditionis formulæ verbis addiscere licet, illud quoque nobis insinuatur, quod ait Christus Dominus in Euangelio Matthæi, Cap. v. *Sic luceat lux vestra coram hominibus, ut videant opera vestra bona, & glorificent Patrem vestrum, qui in Cælis est*; itemque Lucæ Capite 13. *Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris*. Significatur etiam id quod scribit Apostolus in Epistola ad Ephesios, Cap. v. *Eratis*, inquit, *aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino. Ut filii lucis ambulate. Fructus enim lucis est in omni bonitate, & justitia, & veritate; probantes quid sit beneplacitum, & nolite communicare operibus infructuosis tenebrarum, sed magis redarguite*. Porro illuminationem, & bonorum operum fœcunditatem, esse unum ex Baptismi effectibus, ex eodem Apostolo probari potest, qui in Epistola ad Hebræos, Cap. 6. & 10. baptizatos, *illuminatos* appellat; itemque ex priscis Patribus, qui Baptismum passim vocant *illuminationis Sacramentum*. Ita sane S. Dionysius in Libro, *De Ecclesiastica Hierarchia*, Cap. II. Clemens Alexandrinus Lib. I. Pædagogi, Cap. VI. Cyrillus Hierosolymitanus in Catechesibus Illuminatorum, Gregorius Nazianzenus in Oratione de Baptismo, & inter Latinos S. Ambrosius, S. Augustinus, & alii.

V. Denique hic noster §. mandat, ut *ipse Neophytus* (hic primum vox Neophyti occurrit) *eundem cereum accensum manibus teneat usque in finem, præterquam dum confirmatur*. Cum adulti baptizantur, ex antiquo ritu, de quo diximus in Comentariis ad Titulum I. Partis I. Romani Pontificalis, statim ipsis post Baptismum Confirmatio confertur, quo casu cereum accensum, quem in Baptismo adultus accepit, tenere non debet, dum confirmatur. Quod si statim post Baptismum minime confirmetur, tunc quidem *usque in finem* tenebit accensum ipsum cereum, quousque Baptismi functio fuerit absoluta. Ceterum licet apud Scriptores Ecclesiasticos multum late pateat Neophyti nomen, in præsenti autem nostro §. de eo dicitur, qui a reprobata Religione conversus, Christianæ militiæ nomen dedit, & salutari lavacro recens ablutus est; uti etiam constat ex Can. *Sicut Neophytus*, Distinctione 48. qui desumtus est ex S. Gregorio Papa in Epistola ad Syagrium Episcopum. Nam alias, qui a multo tempore ad Christianismum sunt conversi, & Baptismo donati fuere, proprie Neophyti nuncupandi non sunt; quamvis per injuriam ita appellitentur ab aliquibus, quos recte gravibus verbis arguunt Turrecremata ad citatum Canonem, *Sicut Neophytus*, sub num. 2. & Navarrus in Manuali Cap. 27. apud Ricciullum, *De Neophytis*, Cap. I. num. I. & 2. Atque hic itidem illud adnotandum censeo, summa quoque reprehensione dignam esse illam quorundam Christianorum insolentiam, qui miseros Hebræos per Urbem ambulantes, sibi attendentes, nullique molestiam facientes, atrocibus injuriis lacessunt. nec enim addubito, quin lethaliter peccent, obnoxiique sint gravi Magistratuum coercitioni; quorum interest, ut hujusmodi injurię in bonum Christianæ Religionis, quæ nulli male, bene autem omnibus facere debet, & ad aliorum exemplum, quam maxime vindicentur.

§. LVI.

§. LVI.

In Ecclesiis autem, ubi Baptismus fit per mersionem, sive totius corporis, sive capitis tantum, Sacerdos accipiat Electum per brachia prope humeros, & superiore parte corporis nudatum, reliqua honeste contectum, ter illum, vel caput ejus mergendo, & toties elevando, baptizet sub trina mersione, Sanctam Trinitatem semel tantum sic invocando: *Ego te baptizo in Nomine Patris* ✠, mergat semel; *& Filii* ✠, mergat iterum; *& Spiritus* ✠ *Sancti*, mergat tertio, Patrino, vel Matrina, vel utroque eum tenente, vel tangente.

COMMENTARIUS.

I. Explicantur hoc loco ritus, qui servari debent, *ubi Baptismus fit per mersionem, sive totius corporis, sive capitis tantum*. Et quidem consuevisse aliquando ablui sacro lavacro totum corpus per immersionem, superius demonstratum jam fuit, probarique hic iterum potest ex Can. *Prima*, De consecratione, Distinctione IV. desumpto ex Sermone 3. S. Augustini ad Neophytos, ubi sic inter alia inquit: *In hoc ergo Fonte antequam vos toto corpore tingeremus, interrogavimus &c.* Huc plane spectat, quod ait S. Cyrillus Hierosolymitanus Catechesi 17. §. 14. eos nempe, qui baptizantur, undique aquis circumdari, ex quo intelligimus nudos fuisse toto corpore; & quod S. Chrysostomus in Epistola ad Innocentium Papam I. & Palladius in ejusdem Chrysostomi Vita excitatum in Baptisterio a Theophili Satellitibus tumultum referentes afferunt, scilicet, *mulieres, quæ in sacris Ædibus id temporis ad Baptismum se exuerant, metu acerbæ illius irruptionis nudas aufugisse*. Porro ad consulendum pudori, feminæ a viris separatæ baptizabantur, eisque auxilio erant Diaconissæ, a quibus vestibus exutæ Episcopo, aut Presbytero baptizanti offerebantur, qui eas non tam videbat, quam audiebat. Aliquando etiam viris eæ corporis partes, quæ sine verecundia a nobis nominari nequeunt, velo obtegebantur, ut docet Martene Lib. I. Cap. I. Articulo 14. num. 11. Ceterum Eunomiani hæretici, ut scribit S. Epiphanius Hæresi 76. quotquot baptizabant, in aquis caput demergebant, pedibus in sublime porrectis, & quidem medio corpore abluto, ut addit Theodoretus Libro 4. *De hæreticorum fabulis*, sic inquiens: *Baptizantes usque ad pectus aqua madefaciunt: reliquis autem corporis partibus tanquam abominandis aquam adhibere prohibent*. Sed hæc falsa erat hæreticorum opinio; nam sancte, recteque consuevit Ecclesia aliquando toto nudos corpore, sive per immersionem, sive per effusionem baptizare. Quod tandem ut plurimum solum caput aquis salutaribus immergeretur, satis indicat S. Hieronymus in Dialogo adversus Luciferianos his verbis: *Nam & multa alia, quæ per traditionem in Ecclesiis observantur, auctoritate sibi scriptæ Legis observarunt, velut in lavacro ter caput mergitare*.

II. Sive autem toto corpore, sive solo capite fieret immersio, illud plane constat ex antiquis Sacramentorum Codicibus, ac variarum Ecclesiarum Ritualibus passim, pene semper collatum fuisse per immersionem Baptismum, solumque in casu necessitatis, ubi scilicet tanta non esset copia aquæ, quæ mergendo corpori, vel capiti satis esset, vel ubi ageretur de ægroto lecto decumbente, aut etiam si Sacerdos adeo debilis esset, ut immergere non valeret, sive ob aliam necessitatis causam, permissum fuisse, ut per effusionem baptizari posset. At vero licet ubique fere locorum invaluerit jam Baptismus per effusionem, probat nihilominus nostrum Rituale Romanum non uno in loco, præsertim vero in hoc §. ritum illum baptizandi per immersionem, sive totius corporis, sive capitis tantum, statuitque iccirco, ut, ubi viget hic ritus, *Sacerdos accipiat Electum per brachia prope humeros, & superiore parte corporis nudatum, reliqua honeste contectum, ter illum, vel caput ejus mergendo, & toties elevando, baptizet sub trina mersione &c.* Sed hoc opus, hic labor est, ut nempe possit Sacerdos, gracilis præsertim, ac senior, adultum Catechumenum per brachia acceptum ter immergere, terque elevare. Ceterum quicquid sit de adultis masculis, non puto præscriptum ritum habere posse locum in feminis Catechumenis adultis. non enim honestas patitur, superiorem partem corporis illius nudari, accipique a Sacerdote per brachia prope humeros, & ter immergi in sacrum Fontem, ac ter inde elevari. Ut consultum fuerit olim feminarum pudori in illarum per immersionem Baptismo, jam alibi fuse explicuimus. Illud vero hic minime omittendum, quinimo summopere adnotandum, quod nempe S. Carolus in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, & Cæremoniale Ambrosianum Cæsaris Montii Cardinalis & Archiepiscopi Mediolanensis jussu editum, prævidentes difficultates baptizandi adultos per immersionem, ubi de ipsorum Baptismo tractant, providentissime statuerunt: *Baptizetur*, inquiunt, *per immersionem, ut ritus Ambrosianæ Ecclesiæ postulat, siquidem commode fieri possit, alioqui per infusionem*. Recedendum putarunt sapientissimi Antistites a ritu Ambrosiano, cujus semper tenax, & custos fuit Ecclesia Mediolanensis, ut & sine summo incommodo, & cum honestate Baptismus homini adulto ministraretur.

III. Insuper quod noster §. præscribit, ut Sacerdos, ubi nempe Baptismus fit per mersionem, *baptizet sub trina mersione sanctam Trinitatem semel tantum sic invocando*, Ego te baptizo in nomine Patris ✠, *mergat semel*; Et Filii ✠, *mergat iterum*; Et Spiritus ✠ Sancti *mergat tertio*, cohæret plane antiquis multis Sacramentorum Libris, ac Ritualibus longo agmine a Martene relatis Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo 18. itemque Romanis priscis Ordinibus I. & X. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici pag. 27. & 106. ubi interrogato baptizando,

do, an baptizari velit, & responso ab eo, *Volo*, mox ita legitur: *Tunc baptizet eum sub trina immersione, Sanctam Trinitatem semel tantum invocando sic*: Et ego te baptizo in Nomine Patris, *& immergat semel*; Et Filii, *& immergat secundo*; Et Spiritus Sancti, *& immergat tertio*. Fieri debere, ac consuevisse etiam antiquitus trinam ipsam immersionem in modum Crucis, docent passim antiqui Sacramentorum Codices, qui etiam expresse mandant, quod & in hoc nostro §. edicitur, & a nobis jam alias notatum fuit, atque explicatum, ut scilicet in ea trina immersione, semel tantum Sacerdos Sanctam Trinitatem invocet; non enim licet ad singulas immersiones, semel formam ipsam Baptismi, *Ego te baptizo &c.* repetere. Fuit enim hic abusus quarumdam Ecclesiarum Hispaniæ, in quas vehementius excandescit Alcuinus in Epistola 180. ad Paulinum Patriarcham data, uti superius non uno in loco adnotavi.

IV. Quod tandem in nostro §. edicitur, ut quum baptizatur adultus, eum Patrinus, vel Matrina, vel uterque teneat, vel tangat, jam alias id fuit a nobis explicatum, ideoque non mirum videri debet, si nihil de hac re in hoc Commentario dixerim.

§. LVII.

Et cum Electus surrexerit de Fonte, Patrinus, vel Matrina cum linteo in manibus suscipit eum de manu Sacerdotis, & Sacerdos, intincto pollice dextro in Sacro Chrismate, illum in vertice in modum Crucis perungit, dicens: *Deus Omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi &c.* ut supra §. LII.

COMMENTARIUS.

I. Crescit magis magisque difficultas ritus baptizandi per immersionem, de qua alias loquuti fuimus in Commentario præcedenti, ob multa nempe incommoda, quæ inde oriri possunt. Ex præscripto siquidem præsentis §. *cum Electus surrexerit de Fonte*, postquam scilicet tertio in eum fuit immersus, *Patrinus, vel Matrina cum linteo in manibus suscipit eum de manu Sacerdotis*, Patrinus nempe baptizatum masculum, feminam vero Matrina. neque enim deceret, ut mas feminam vel a superiori parte nudam, vel marem femina, sive uterque simul, Patrinus, & Matrina, marem, feminamve, qui de Fonte nudi surrexerant, cum linteo in manibus susciperent. Puto equidem, adhibendum tunc linteum a Patrino, Matrinave, ad cooperiendam maris, feminæve jam baptizatæ nuditatem, quousque a Sacerdote cum Chrismate inuncti fuerint in vertice, & ab eodem candidam vestem acceperint, ut in sequentibus Paragraphis præscribitur, & uti jam alias supra non uno in loco explicuimus.

§. LVIII.

Deinde Sacerdos imponit capiti ejus linteolum, seu Chrismale, & dat ei vestem candidam, dicens: *Accipe vestem candidam &c.* ut supra §. LIII.

§. LIX.

Et statim prædicto linteo abstergitur, & in loco semoto vestitur novis, & albis vestibus, & exteriore candida, quam accepit.

COMMENTARIUS.

I. Omisso §. 58. quod in eo præscriptum de linteolo, sive Chrismali, vesteque candida baptizato imponenda, explicatum superius fuerit, devenio ad §. 59. ex cujus præscripto baptizatus per immersionem *statim prædicto linteo abstergitur, & in loco semoto vestitur novis, & albis vestibus, & exteriore candida, quam accepit*. Ex quo magis magisque probatur, quod etiam superius notavimus, Catechumenos scilicet, non ante, sed post Baptismum vestibus albis esse induendos; & quidem *in loco semoto*, ut ait hic noster §. ob honestatem. Si enim Neophytus, ut recte observat Barrufaldus in Commentariis ad Rituale Romanum, Titulo 13. §. 43. num. 87. totus expoliari debet, decet quam maxime, ut remote ab oculis adstantium hoc fiat. Ubi vero addit, *& exteriore candida, quam accepit*, demonstrat, quascumque vestes tum exteriores, tum interiores debere ibi esse paratas, ut Neophytus illis indui possit. Ergo supponit, quod illis nondum indutus fuerit; ideoque male se gerunt, qui ducunt Catechumenum baptizandum ad Ecclesiam vestibus albis indutum. nam exterior vestis, quam Neophytus accipit a Sacerdote, non est tota vestis, sed tantum exterior pars, quam ei Sacerdos imponit sub præscripta illa formula, *Accipe vestem candidam &c.* Porro perspicue loquitur hic noster §. eique parere debent, qui Catechumenis præsunt, præsertim vero Cæremoniarum Magistri, & Sacerdotes, qui illos baptizant. Nihil enim præcipit, quod in aliis Sacramentorum Codicibus, atque Conciliis constitutum non fuerit. Sed de hac re jam aliis locis abunde diximus, Decretumque Romani Concilii Benedicti XIII. attulimus.

§. LX.

§. LX.

Postea dat ei Sacerdos candelam accensam in manu dextra, dicens: *Accipe lampadem &c.* ut supra §. 55. Eodem modo, si plures fuerint, fit pro singulis.

NOTA.

Quæ de traditione cerei accensi dari soliti ex antiquo ritu baptizato post acceptum salutare lavacrum diximus supra Cap. II. in Commentariis ad Ordinem Baptismi parvulorum, faciunt & ad hujus §. explicationem; illa ergo quærenda, itidemque quæ diximus paulo superius in Commentario ad §. 55.

§. LXI.

Postea dicat: *N. vade in pace, & Dominus sit tecum.* ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Præscribitur in hoc §. ultima actio, qua ritus Baptismi absolvitur, ut nempe Sacerdos, tradito cereo accenso in manu dextera baptizati, & recitata formula: *Accipe lampadem &c.* de qua jam alibi diximus, *postea dicat: N. Vade in pace, & Dominus sit tecum.* Cui ille respondet: *Amen.* Est idem hic plane ritus, quem præscriptum vidimus in Baptismo parvulorum, in quem etiam nonnulla adnotavimus. Porro variant nonnihil Rituales Ecclesiarum Codices, præsertim vero illi Bibliothecæ S. Genovefę Parisiensis annorum circiter 300. in quo nonnulli ritus Ecclesiæ Laudensis in Italia continentur. ex eo namque præscriptum est, ut Sacerdos cum signo Crucis signet baptizatum, dicens: *In Nomine Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus ✠ Sancti.* ℟. *Amen. Vade in pace.* Ex Rituali autem Ambrosiano jussu Cæsaris Montii Cardinalis & Archiepiscopi Mediolanensis edito, Sacerdos post traditum accensum cereum, & dictam eam verborum formulam, *Accipe lampadem ardentem &c.* dicit: *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.* Tum sequitur Oratio: *Omnipotens sempiterne Deus, qui regenerasti famulum tuum ex aqua, & Spiritu Sancto, quique dedisti ei remissionem omnium peccatorum, tribue ei continuam sanitatem ad cognoscendam Divinitatis tuæ virtutem. Per Dominum nostrum &c.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo. Kyrie eleison, Kyrie eleison, Kyrie eleison.* ℣. *Benedicat, & exaudiat nos Deus.* ℟. *Amen.* ℣. *Procedamus cum pace.* ℟. *In nomine Christi.* ℣. *Benedicamus Domino.* ℟. *Deo gratias.* ℣. *Benedictio Dei Omnipotentis Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus ✠ Sancti, descendat super te, & maneat semper.* ℟. *Amen.*

II. Fuit vero pervetustus Ecclesiæ ritus, ut, quemadmodum alias notavimus, baptizatis legeretur initium Euangelii S. Joannis, ut ex eo caperent altitudinem Divinæ gratiæ, qua Filius Dei natus hominis filius ipsos homines regeneratos fecerat Filios Dei, uti observarunt Patres Benedictini S. Mauri in Gallia in Nota ad Sermonem 225. S. Augustini novæ editionis, quam ipsi feliciter peregerunt; idque evidenter colligitur ex sequenti Sermone 226. Ceterum consuevisse idem Euangelium, completis omnibus Baptismi cæremoniis, legi super baptizatum delatum ad Altare, & quidem a Sacerdote, posita Stola super baptizati caput in modum Crucis, ex antiquo Rituali Lemovicensis Ecclesiæ addiscimus apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo 18. Ordine 17. quem quidem ritum servatum in Ecclesia Parisiensi ab annis circiter 500. tradit idem Auctor, Articulo XV. num. 18.

§. LXII.

Si adsit Episcopus, qui id legitime præstare possit, ab eo Neophyti Sacramento Confirmationis initiantur. Deinde, si hora congruens fuerit, celebratur Missa, cui Neophyti intersunt, & Sanctissimam Eucharistiam devote suscipiunt.

COMMENTARIUS.

I. Tanta est Sacramenti Baptismatis cum Sacramento Confirmationis connexio, ut ab invicem olim vix separarentur. Confirmatio quippe, quam veteres manuum impositionem, consignationem, spiritale signaculum, & Græci præsertim Chrisma, Chrismatis, seu Unguenti mysterium appellitabant, tanquam ultimum Baptismi complementum, perfectio, & consummatio semper suspecta est, non quasi illius integritati aliquid desit, quo minus veri, & sinceri censeamur Christiani; sed quod per Baptismum quasi modo geniti infantes, per Confirmationem virtute Spiritus Sancti imbuti in viros perfectos crescamus. Hinc vetus illa Ecclesiæ consuetudo ad nostra fere tempora praxi saltem quibusdam in locis deducta, baptizatos etiam parvulos statim, percepto Baptismatis Sacramento, cofirmandi. Cujus fidem certam, & indubitatam faciunt non modo Rituales, & Pontificales Codices, Librique antiqui Sacramentorum, sed & prisci Patres, quos longo agmine recenset Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo 18. ac deinde etiam Cap. II. viderique de hac re possunt, quæ scri-

scripsimus nos Tomo I. & 3. Commentariorum ad Pontificale Romanum.

II. Recte itaque ex hoc nostro §. ubi de adultis baptizatis præsertim agitur, cautum est, ut *si adsit Episcopus, qui id legitime præstare possit, ab eo Neophyti Sacramento Confirmationis initientur*. Similia his sunt, quæ edicit ms. Pontificale insignis Ecclesiæ Apamiensis in Syria annorum circiter DC. ubi post relatum ritum tradendi accensam candelam baptizato sub recitata superius formula, *Accipe lampadem &c.* ita & mox subjicit: *Tunc, si Episcopus adest, statim oportet eum confirmari Chrismate, & communicari secundum consuetudinem quarundam Ecclesiarum*. Quibus ex verbis quamvis colligi possit, hunc ritum in aliquibus dumtaxat locis viguisse, docet nihilominus laudatus Martene, certisque testimoniis probat ex Ritualibus posterioris ævi desumptis, ritum ipsum confirmandi statim baptizatos, in multis Ecclesiis perseverasse, vigereque etiam nunc apud Græcos, apud quos, teste Allatio Lib. 3. *De perpetua consensione Ecclesiæ Occidentalis, & Orientalis*, Cap. 18. nullus est, *qui, Sacramento Baptismi accepto, domum absque Sacramento Confirmationis redeat*. Idem de Maronitis, & Syris asserit Naironus in Euoplia Catholicæ Fidei, Parte II. Capite 3. idemque de Jacobitis Vanslebius in Gallia Historia Ecclesiæ Alexandrinæ, Parte II. Cap. 21. quibus adstipulatur orthodoxa Confessio Orientalis Ecclesiæ anno 1662. a Nectario Patriarcha probata, Quæstione cv. primæ Partis.

III. Sed hæc quidem intelligenda sunt, quando Baptismus ab Episcopo ipso, aut eo præsente, a Parocho, vel alio simplici Sacerdote celebratur. nam alias baptizati, absente Episcopo, confirmari solebant ab Episcopo Diœcesim visitante, teste S. Hieronymo in Dialogo adversus Luciferianos: *Non quidem abnuo*, inquit, *hanc esse Ecclesiarum consuetudinem, ut ad eos, qui longe in minoribus Urbibus per Presbyteros, & Diaconos baptizati sunt, Episcopus ad invocationem Spiritus Sancti manum impositurus excurrat*. Plura de tempore conferendæ Confirmationis baptizatis diximus jam in citatis Tomis nostri Romani Pontificalis. hic autem illud notandum, in adultorum Baptismate jam nec satis esse, ut adsit Episcopus, qui eos confirmet, sed requiri præterea ex hoc nostro §. sacris Canonibus concordante, ut adsit Episcopus, *qui id legitime præstare possit*, Episcopus scilicet proprius, & in sua Diœcesi; alienus enim in alterius Diœcesi prohibitus est Sacramentum istud conferre, aliave Pontificalia exercere, invito, insciove proprio Episcopo, ut inter alia statuit Tridentinum Concilium Sessione VI. *De reformatione*, Cap. v. & alibi.

IV. Est tandem & ille antiquus ritus, qui in eodem hoc nostro §. præscriptus est, ut nimirum recens baptizatis, & sacra Confirmatione donatis, *si hora congruens fuerit, celebretur Missa, cui Neophyti intersint, & Sanctissimam Eucharistiam suscipiant*. Missæ hujus mentionem passim faciunt antiqui Codices Sacramentorum, ac Rituales a Martene allati Lib. I. Cap. I. Articulo 18. præsertim vero Sacramentorum Liber Gelasii Papæ ex ms. Codice Bibliothecæ Colbertinæ ab annis circiter mille exarato, Regius, Noviomensis ejusdem ætatis, Gellonensis, S. Remigii Remensis, atque alii passim, quos non opus est hic recitare. Ex quibus etiam addiscimus, ubi Baptismus conferebatur in Paschate, *omnibus diebus septem Paschæ semper ad Missas* debuisse baptizatos etiam parvulos procedere, offerri pro ipsis, & communicare omnes. Idque præscripsit etiam Romanus Ordo I. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici, cap. 7. n. 46. pag. 28. *Illud autem de parvulis providendum est, ut postquam baptizati fuerint, nullum cibum accipiant, nec lactentur, antequam communicent Sacramenta Corporis Christi; & omnibus diebus septimanæ Paschæ ad Missas procedant, & parentes eorum offerant pro ipsis, & communicent omnes*. Addit mox etiam, *hunc supradictum Ordinem Baptismi in hoc Sabbato Paschæ, sicut & in Sabbato Pentecostes, omnimodis celebrandum*.

§. LXIII.

Si vero ob baptizandorum multitudinem, ut in India, & in novo Orbe quandoque contingit, in singulorum Baptismo præscripti ritus adhiberi non possunt, tunc vel pluribus simul adhibeantur, vel, si urget necessitas, omittantur.

COMMENTARIUS.

I. Quamvis omnes explicatæ hactenus sacræ Baptismi cæremoniæ, sive illæ Baptismum præcedant, sive comitentur, sive subsequantur, non sint ad substantiam hujus Sacramenti necessariæ, adeoque sine illis valide conferatur Baptismus, non tamen prætermitti possunt sine lethali peccato, nisi certis casibus, quos recenset hic noster §. qui plane edicit, ut, *si ob baptizandorum multitudinem, ut in India, & in novo Orbe quandoque contingit, in singulorum Baptismo prædicti ritus adhiberi non possunt, tunc vel pluribus simul adhibeantur, vel, si urget necessitas, omittantur*.

II. Cavendum vero illud potissimum, ne ubi non adsit urgens, gravisque necessitas, ritus ipsi omittantur, arbitrio Ministrorum. Quod idcirco dixi, quia, ut alias supra adnotavi, Missionarii in India non defuerunt, qui, ut de numero a se baptizatorum potius, quam de virtute, gloriarentur, ritus non modo in administratione Baptismi omittebant, verum etiam obvium quemque adultum, & sine ullo fere delectu, modo Baptismum peteret, salutari lavacro abluebant. Testantur id quidem duo sanctissimi, doctissimique Præsules Franciscus Episcopus Heliopolitanus, & Petrus Episcopus Berytensis, qui in Tunchini, & Cochinnæ Regnis, incredibili cum fructu Christum annuntiarunt, quique pro feliciori Euangelii progressu quasdam ediderunt Instructiones, quas Joannes S. R. E. Cardinalis Bona jussu Sacræ Congregationis de Propaganda Fide recensens, Apostolico spiritu scriptas fuisse testatur, unde etiam eas Typographus ejusdem Congregationis Romæ typis evulgavit. Cæte-

terum quod Missionarii suo arbitrio sacros ritus, cæremoniasque in Ritualibus, ac Synodis præscriptas omitterent, vetuit merito hunc abusum in celebri suo Decreto Cardinalis Tournonius, longeque ante ipsum Alexius de Menezes in Synodo Diamperitana anni 1599. Actione IV. Decreto 14. quem quidem Synodum e Lusitano idiomate in Latinum vertit, Notisque egregiis, ac Dissertationibus illustravit amicus noster Vir Clarissimus Joannes Facundus Raulin Cæsaraugustanus Ordinis Eremitarum S. Augustini Exgeneralis, ac Romæ edidit anno 1745.

CAPUT V.

Ordo supplendi omissa super Baptismum.

§. I.

Cum urgente mortis periculo, vel alia cogente necessitate, sive parvulus, sive adultus, sacris precibus, ac cæremoniis prætermissis, fuerit baptizatus, ubi convaluerit, vel cessaverit periculum, & ad Ecclesiam delatus fuerit, omissa omnia suppleantur; idemque ordo, ac ritus servetur, qui in Baptismo parvulorum, si fuerit parvulus; seu adultorum, si fuerit adultus, præscriptus est. Excepto quod interrogatio, an velit baptizari, formaque Baptismi, & ablutio prætermittuntur, & quædam Orationes, & Exorcismi suo quique loco immutati, ut infra, dicuntur.

COMMENTARIUS.

I. QUum, uti superius notatum fuit, in Commentario scilicet ad §. ultimum Capitis præcedentis, sacræ Baptismi cæremoniæ, licet non sint ad substantiam Sacramenti necessariæ, nullatenus tamen omitti debeant, & quidem sub pœna peccati lethalis: hinc supplendæ illæ in iis sunt, qui, urgente necessitate, vel apud hæreticos, aut quocumque errore, sine ipsis sacro lavacro regenerati fuerunt. Atque hæc est vetus, ac recens Ecclesiæ praxis, cujus multæ sunt rationes, quas post S. Thomam Parte 3. Quæstione 70. Articulo 3. insigniores Theologi adnotaverunt, præsertim vero Guillelmus Estius in Libri quarti Sententiarum Distinctionem sextam §. v.

II. Prima itaque ratio est, ne Sacramentum careat sua solemnitate. Referuntur enim tunc cæremoniæ ad Baptismum præcedentem, ideoque non est absurdum, etiam illas adhiberi, quæ solent Baptismo præmitti, veluti Catechismum, Exorcismum &c. Ratio altera est, quia Exorcismus etiam postea aliquid agit. Nam, ut ait Sanctus Thomas loco citato, sicut impediri potest effectus Baptismi, antequam percipiatur, ita & frustrari potest postquam fuerit perceptus; & quemadmodum S. Cyprianus ait in fine Epistolæ 76. ad Magnum de baptizandis Novatianis, & de iis, qui in lecto gratiam consequuntur, sicut diabolus in Baptismo Fide credentis excluditur, ita, si Fides postmodum defecerit, regreditur. Tertia ratio est, ut, quemadmodum Sanctus Thomas ibidem ait, servetur uniformitas. sicut enim unum est Baptisma, ita convenit omni Baptismo easdem cæremonias adhiberi. Quarta est, ut publico hoc ritu Ecclesia declaret, ratum se habere Baptismum a quocumque collatum, ut a laico, femina, hæretico &c. Quinta, ut baptizatus habeat publice deputatum sibi Susceptorem cujus cura Christiane, Catholiceque instituatur. Sexta, ut expressa per Susceptores sponsione facta, baptizatus, cum adoleverit, magis agnoscat, intelligatque obligationem suam.

III. Ne autem novitium, recensque institutum hoc esse quispiam suspicetur, quod de cæremoniis in Baptismo omissis, postea supplendis Rituale Romanum præsenti hoc Capite statuit, sciendum plane est, quod vel a primis sæculis, qui lecto decumberent, baptizabantur, dicti iccirco a verbo Græco *Clinici*; cum ex infirmitate convalescebant, Episcopo se se exhibere tenebantur, ut ea, quæ cogente necessitate prætermissa fuerant, supplerentur. Testem vetustæ hujus disciplinæ habemus S. Cornelium Papam, qui claruit medio sæculo tertio in Epistola ad Fabium Antiochenum Episcopum apud Eusebium Lib. 6. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. 43. ubi agens de Novato, qui jamjam moriturus baptizatus fuerat, eum redarguit, quod, *postquam liberatus est morbo, reliqua non percepit, quæ juxta Ecclesiasticam regulam percipi debent, neque ab Episcopo consignatus est*. Huc quoque potissimum spectat, quod refert Nicephorus Lib. 8. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Capite 44. ex Sozomeno Lib. II. cap. 17. & Ruffino Lib. x. Cap. 14. quod & habetur in Decreto Gratiani, ad Can. *Spiritus Sanctus*, Causa I. Quæstione I. Athanasii nempe pueri baptizantis actum ratum habuisse quidem Alexandrum Alexandriæ Episcopum, sed per Ecclesiæ Ministros suppleri postea jussisse solemnes illius Sacramenti cæremonias: *Ubi ex responsis eorum vidit, secundum Religionis nostræ ritum cuncta constare, statuit, illis, quibus integris interrogationibus, & responsionibus aqua fuerat infusa, iterari Baptismum non debere, sed adimpleri ea, quæ Sacerdotibus mos est*. Ita plane apud Gratianum, loco citato, & apud alios Scriptores, a quibus etiam integra ejus rei historia refertur.

§. II.

Sacerdos igitur, antequam immittat sal in os baptizati, manum super caput ejus imponit, dicens.

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, Pater Domini nostri Jesu Christi, respicere digneris super hunc famulum tuum N. quem dudum ad rudimenta Fidei vocare dignatus es; omnem cæcitatem cordis ab eo expelle; disrumpe omnes laqueos satanæ, quibus fuerat colligatus; aperi ei, Domine, januam pietatis tuæ, ut signo sapientiæ tuæ imbutus, omnium cupiditatum fœtoribus careat, & ad suavem odorem præceptorum tuorum lætus tibi in Ecclesia tua deserviat, & proficiat de die in diem, ut idoneus sit frui gratia Baptismi tui, quem suscepit, salis percepta medicina. Per eundem Christum Dominum *nostrum.* ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. TRia sunt in hac Oratione observanda, quæ in supplendis omissis super baptizatum nonnihil variat ab ea, quæ ex antiquo ritu solet super baptizandum a Sacerdote proferri. Primum est adverbium *dudum*, quod quidem in præsenti Oratione additum est; nam ubi in illa dicitur, *respicere digneris super hunc famulum tuum N. quem ad rudimenta Fidei vocare dignatus es*, in hac post relativum *quem*, additum legitur adverbium *dudum*, quod quidem, licet de exiguo tempore dicatur, teste Valla, dimidiæ scilicet horæ, vel horæ unius, duarum, vel trium, ita tamen ut tempus unius diei apud elegantes Latinos Scriptores raro excedat, apud Scriptores nihilominus Ecclesiasticos pro longo etiam temporis spatio accipitur, uti constat ex Capite, *Dudum* 53. *De electione &c.* & ex aliis pluribus Juris Pontificii locis. Sive itaque eodem die, sive post mensem, longiusve tempus omissa super baptizatum suppleantur, debet profecto semper Oratio ipsa cum additamento *dudum* pronunciari. Altera additio, seu immutatio legitur in fine ejusdem Orationis, *ut idoneus sit frui gratia Baptismi tui*, cum alias super baptizandum dicatur, *ut idoneus efficiatur accedere ad gratiam Baptismi tui*. Additio tandem tertia est illa, quod, ubi in Oratione super ipsum baptizandum post recitata verba *Baptismi tui*, statim sequitur, *percepta medicina*, in Oratione super baptizatum ita plane legitur: *Ut idoneus sit frui gratia Baptismi tui, quem suscepit, salis percepta medicina*; Quod quidem optime additum est; nam re vera Baptismum ille suscepit, nec indiget accedere ad Baptismum, ad quem jam antea accesserat, ubi in casu necessitatis, omissis cæremoniis, Orationibus, Exorcismisque, privatim sub præscripta forma salutari lavacro fuit ablutus.

§. III.

Deinde, postquam modicum salis immisit in os baptizati, dicens: *Accipe sal sapientiæ, propitiatio sit tibi in vitam æternam.* ℟. *Amen.* Dicit;

Oremus.

Deus Patrum nostrorum, Deus universæ conditor veritatis, te supplices exoramus, ut hunc famulum tuum N. respicere digneris propitius, & hoc pabulum salis gustantem non diutius esurire permittas, quo minus cibo expleatur cælesti; quatenus sit semper spiritu fervens, spe gaudens, tuo semper Nomini serviens; & quem ad novæ regenerationis lavacrum perduxisti, quæsumus, Domine, ut cum Fidelibus tuis promissionum tuarum æterna præmia consequi mereatur. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. ORatio ordinaria, & solemnis super baptizandum dici solita ita habet in fine: *Perduc eum, Domine, quæsumus, ad novæ regenerationis lavacrum &c.* At vero recte admodum in altera supplementi nonnihil mutatum est; post illa enim verba, *tuo semper Nomini serviens*, sic subdit: *& quem ad novæ regenerationis lavacrum perduxisti, quæsumus, Domine, ut cum Fidelibus tuis &c.* Ista diversitas, sive mutatio consonans plane est cæremoniæ post Baptismum supplendæ; demonstratque, adimpletum jam esse id, pro quo Sacerdos in hac præsenti Oratione rogat, ut observat Barrufaldus ad hunc §. num. 14. in fine.

§. IV.

Post hæc, facto signo Crucis in fronte baptizati, dictisque illis verbis, *Et hoc signum Crucis,* ✠ *quod nos fronti ejus damus, tu maledicte diabole, numquam audeas violare. Per eundem Christum Dominum nostrum.* ℟. *Amen.* Manu super caput ejus imposita, dicit.

Oremus.

Æternam, ac justissimam pietatem tuam deprecor, Domine Sancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, Auctor luminis, & veritatis, super hunc famulum tuum N. ut digneris illum illuminare lumine intelligentiæ tuæ; munda eum, & sanctifica; da ei scientiam veram, ut dignus sit frui gratia Baptismi tui, quem suscepit; teneat firmam

spem,

spem, consilium rectum, doctrinam sanctam, ut aptus sit ad retinendam gratiam Baptismi tui. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Similiter & in hac Oratione facta est mutatio, de qua diximus in Commentario ad §. II. ubi enim in ipsa Oratione, quæ dicitur super baptizandum legitur, *ut dignus efficiatur accedere ad gratiam Baptismi tui;* super baptizatum ex præscripto hujus nostri §. dicendum est: *Ut dignus sit frui gratia Baptismi tui, quem suscepit.*

§. V.

In Baptismo autem adultorum, præter illa, quæ supra notata sunt, quando supplentur omissa, hæc mutari debent. Primum in Exorcismo, *Audi maledicte Satana*, ubi dicitur, *habitaculum perficiat*, dicatur, *habitaculum perfecit*. Deinde in Exorcismo, *Nec te latet*, ubi dicitur, *ut fiat*, dicatur, *ut fieret*.

COMMENTARIUS.

I. Satis me facturum puto, si in hoc Commentario illud adnotem, quod alias observavit, admonuitque Barrufaldus, ubi ad hunc §. scripsit, mutationes, de quibus loquitur hic noster §. quandocumque occurrant faciendæ, debere prævideri a sacro Ministro, ut possint libere pronuntiari, nec interrumpi extemporanea lectione. Ideo nonnisi laudandi sunt, qui sejunctas pro quocumque Baptismo habent formulas, vel in scriptis, vel impressas in Libellis a Rituali distinctis, ut possint esse ad manus tunc, quando opus est. Parochi, ac Cæremoniarum Magistri præcipue hoc curare deberent, eo quia in arena quandoque consilium capere periculosum est, & deformitatem gignit, ex qua debita Sacramenti, & functionis sacræ veneratio imminuitur. Cæterum mirum videri possit, cur novæ hujus editionis Ritualis Romani Curatores integrum Ordinem non descripserint supplendi in Ecclesiam solemnes Baptismi Cæremonias, in iis, qui sine illis, necessitate urgente, privatim baptizati sunt, exemplo S. Caroli, qui Ordinem ipsum concinnavit, quem legere est Parte 4. Actorum Ecclesię Mediolanensis, pag. 430. edit. Seminar. Patav. Extat quoque in Rituali Ambrosiano jussu Cæsaris Montii Cardinalis & Episcopi Mediolanensis edito, apud Martene Lib. I. Cap. I. Artic. 18. Ordine xx. Titulus inscriptus: *Ordo supplendi in Ecclesia solemnes Baptismi cæremonias, cum infans domi ob necessitatem baptizatus est.*

CAPUT VI.

Ritus servandus cum Episcopus baptizat.

I. Episcoporum olim proprium munus fuisse Baptismi Sacramentum administrare, jam late ostendimus supra in Commentariis ad Caput II. ubi de Ministro Baptismi egimus. Hinc veteri disciplinæ inhærens Benedictus Papa XIII. non modo cum Episcopus fuit, verum etiam ad Summi Romani Pontificatus apicem evectus innumeros pene infantes, adultosque ad Fidem Christianam conversos solemni salutari lavacro abluere non est dedignatus; cujus exemplum sequutus feliciter regnans Benedictus XIV, non paucos adultos baptizavit. Porro quod in Ecclesia Ambrosiana Mediolanensi veteris instituti, & consuetudinis est, novo etiam Decreto firmavit S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. Tit. *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*; Quod fusius videre est Actorum E. M. Part. IV. in Instructionibus, quæ ita inscribuntur: *De Baptismi administrat. cap. de modo ministrandi Baptismi* §. *& vero* pag. 423. edit. Patav. Statuit nimirum, ut infantes in hebdomada authentica nati, Sabbato Sancto ad Basilicam Metropolitanam, & qui item hebdomada Pentecosten proxime antecedente in lucem editi sunt, ad eandem Basilicam Baptismo offerantur, id unusquisque Parochus servet, ut iis solemni ritu memoratæ Ecclesiæ Archiepiscopus Baptismum ministret. A qua solemnitate, quæ Archiepiscopalis muneris est, vult idem S. Antistes, ut alius omnis, vel Archipresbyter, vel Præpositus, vel Parochus, tam Urbis, quam Diœcesis abstineat.

§. I.

Si Episcopus, vel S. R. E. Cardinalis, parvulos, vel adultos baptizare voluerit, parantur, & servantur omnia, ut superius de Ordine Baptismi dictum est, atque hæc præterea, quæ infra notantur.

COMMENTARIUS.

I. Quamquam mandet hic præsens §. noster, ut, *si Episcopus, vel S. R. E. Cardinalis parvulos, vel adultos baptizare voluerit, parentur, ac serventur omnia, ut superius de Ordine Baptismi dictum est*, parvulorum nimirum, si baptizandi sint parvuli, & adul-

& adultorum, si adulti, atque ea præterea, quæ infra notantur; tamen cum ritus ipse servandus, cum Episcopus, aut Cardinalis baptizat, nimis compendiose a nostro Rituali præscriptus sit, optandum plane esset, ut Ordo amplior, & quidem peculiaris pro Episcopo, Sanctæque Romanæ Ecclesiæ Cardinale Baptismum solemniter administrante, suprema auctoritate concinnaretur, & in lucem prodiret, ut inde Cæremoniarum Magistri addiscerent, uti hujusmodi functiones rite, & cum majestate gradui Episcopali, atque Cardinalitio conveniente, sint dirigendæ. Legi nihilominus posset, atque servari Ritus ille, qui hac in re per extensum conscriptus fuit, in peculiare volumen redactus, necnon typis commissus Cæsenæ anno 1683. apud Paulum Receptum jussu Eminentissimi S. R. E. Cardinalis Fratris Vincentii Mariæ Ursini tunc illius Ecclesiæ Episcopi, qui demum fuit Romanus Pontifex Maximus, Benedictus XIII. Qui Liber valde utilis est, ut ait ad hunc nostrum §. Barrufaldus, & manualis est cunctis Episcopis, qui talem ritum nonnisi compendiose scriptum in hoc nostro Rituali Romano habebant. Nobis autem illud sat erit ea explicare, quæ Romanum ipsum Rituale præscribit.

§. II.

Adsint Cappellani, vel alii Presbyteri, & Clerici Superpelliceis induti, qui ei assistant, ac ministrent.

COMMENTARIUS.

I. UT Episcopales functiones dignius, commodiusque, in Ecclesiis præsertim, & Divinis Officiis peragi queant, multis profecto opus est Presbyteris, quos Cappellanos vocant, Clericisque inservientibus, quos recenset Cæremoniale Episcoporum Lib. I. Capite II. quod inscriptum est, *De numero, qualitate, & officio Ministrorum servientium Episcopo*. Qui quidem Ministri Ecclesiastici Superpelliceis debent esse induti, ad distinctionem familiarium laicorum Episcopo etiam Pontificalia exercenti inservientium, quorum habitus decens esse debet, ac nigri coloris. Multo autem magis augendus est numerus Ministrorum, si celebrans, seu Sacramenta administrans, vel Pontificalem aliam functionem agens, sit S. R. E. Cardinalis, ob eminentissimam dignitatem, qua fulget in Ecclesia, quaque cæteris antecellit Episcopis, ut non uno in loco Commentariorum nostrorum ad Cæremoniale S. R. E. diximus. Ceterum de numero, & qualitate Ministrorum Cardinali celebranti inservientium videri potest Paris de Grassis, Lib. I. *De cæremoniis Cardinalium, & Episcoporum in eorum Diœcesibus*, Cap. IV.

§. III.

Ipse vero super Rochetum, sive Superpelliceum, si est Regularis, accipiat Albam, & Cingulum & Stolam, & Pluviale violacei coloris, ac Mitram, atque ita paratus cum Ministris procedat ad Baptismi ministerium: Et dum interrogat: *N. Quid petis ab Ecclesia Dei?* ac dum facit reliquas interrogationes, sed cum Mitra. Cum vero exsufflat, dicendo, *Exi ab eo immunde spiritus*, surgit cum Mitra. Rursus sedet, cum signat Catechumenum signo Crucis in fronte, & in pectore, vel dicit, *Accipe signum Crucis &c.* Et cum dicit Orationes, quæ præcedunt, vel sequuntur benedictionem salis, surgit, deposita Mitra; similiter cum ipsum sal benedicit. Cum autem sal benedictum immittit in os baptizandi, Mitram accipit, & sedet. Cum vero legit Exorcismos, & dum saliva aures, & nares Catechumeni tangens dicit, *Ephpheta*, ac dum introducit eum in Ecclesiam, stat cum Mitra. Cum autem dicit, *Credo in Deum Patrem &c.* & *Pater noster*, super Catechumenum, stat sine Mitra. Sed cum nomen quærit, & interrogat, *Abrenuntias Satanæ? &c.* & baptizandum Oleo sacro in pectore, & inter scapulas inungit, sedet cum Mitra. Quo facto, accipit Stolam, & Pluviale album. Et cum rursus interrogat de Fide, *Credis in Deum &c. Vis baptizari &c.* Et cum baptizat per infusionem, sedet cum Mitra. Si vero baptizat per immersionem, Mitram retinens, stare debet. Cum demum Chrismate verticem baptizati linit, & dat ei vestem candidam, & candelam accensam, ac dicit, *Vade in pace &c.* sedet cum Mitra.

COMMENTARIUS.

I. ECce hic primum discrimen inter simplicem Sacerdotem, & Episcopum baptizantem; ille Superpelliceo, & Stola violacea indutus, ut suo loco diximus; Episcopus vero Rocheto, sive Superpelliceo, si est Regularis, Alba, Cingulo, Stola, & Pluviali violacei coloris, ac Mitra paratus esse debet in solemni administratione Baptismi. Rochetum, de quo late diximus in Commentariis ad Pontificalem Romanum, & ad Cæremoniale Episcoporum, vestis linea est similis Superpelliceo, manicas tamen non latas, ut illud, sed strictas habens, & usque ad manum productas, ad denotandum, quod Episcopus (cui olim peculiaris fuit hæc vestis, & postea per privilegium aliis Ecclesiasticis Episcopo inferioribus concessa) habere manus

nus promtas, & expeditas ad elargiendam eleemosynam debet, uti inter alios notat Macrius in suo Hierolexico, verbo, *Rocbetum*. Porro Episcopi Regulares ex antiqua institutione pro Rocheto Superpelliceo utuntur, quia Monachus factus Episcopus, non penitus a Regula Monachali, habituque absolvitur, ut citatis locis diximus, & Tomo 3. Commentariorum ad Concilia Oecumenica in Commentario ad Canonem XVI. Concilii Generalis IV. Lateranensis. Sunt autem nonnulli ejus opinionis, ideo Regulares Monachos, Fratresque Episcopos ab usu Rocheti prohiberi, quod cum plerumque manicas latas gestent in habitu suæ Religionis, difficilis esset eis usus Rocheti. Vide Sarnellum Tomo 8. Epistolarum Ecclesiasticarum, Epistola 23.

II. Sed quicquid sit de hac opinione, quo majori cum majestate, ac decore Sacramentum Baptismi administret Episcopus, super Rochetum, seu Superpelliceum, si est Regularis, accipit Albam, Cingulum, Stolam, & Pluviale violacei coloris, & Mitram, ut ait hic noster §. Clarior plane, atque explicatior est locus Cæremonialis Ambrosiani jussu Federici Borromæi Cardinalis, & Archiepiscopi Mediolanensis editi, ubi agit de Baptismo a Mediolanensi Archiepiscopo solemni ritu conferendo: *Cum ad baptizandum procedendum erit, paratis omnibus, & præsertim Parocho adstante, Archiepiscopus, adhibitis assistentibus de more, in Sede sua induit paramenta violacei coloris, videlicet Albam, Cingulum, Amictum, Crucem, Stolam, Pluviale, & Mitram simplicem, cum duobus Acolythis, qui candelabra cum duobus cereis accensis deferant, cum Baculo Pastorali ad fores Ecclesiæ accedens, ascendet super gradum a terra elevatum, atque stratum, super quem ascendet etiam Patrinus, si sit magnus Princeps, vel hujusmodi.* Atque hic nota, debere etiam Episcopum Pontificaliter indutum Baptismum administrantem ad fores Ecclesiæ accedere, ibique nonnulla peragere juxta hujus Ritualis Romani, ac aliorum plurium antiquorum Ritualium præscriptum, & Conciliorum Decreta, de quibus alias jam diximus. At hunc ad Fores Ecclesiæ accessum noster hic etiam ritus in præsenti §. præscriptus supponit; nam infra ait: *Ac dum introducit eum*, baptizandum scilicet, *in Ecclesiam, stat cum Mitra.*

III. Porro tota differentia ritus servandi ab Episcopo baptizante, ut recte observat Barrufaldus in Commentariis ad Rituale Romanum, Tit. XV. §. IV. num. 14. consistit in indumentis Episcopalibus, in numero Ministrorum ei inservientium, in modo, & tempore sedendi, vel standi, cum Mitra, vel sine Mitra, circa quæ totus hic ritus versatur, qui quidem nulla explicatione indiget Parochis saltem, simplicibusque Sacerdotibus Baptismum administrantibus necessaria. Si vero quis de hoc Pontificali Baptismo ordinem, ac methodum per suas partes distributam desideret, legere potest memoratum superius Librum Cæsenæ impressum, itemque alium ab Horatio Christiano compositum sub Titulo, *Praxis Pontificalis pro majori hebdomada*, in quo per extensum tota hæc Pontificalis functio exposita est, quæ cum magis pertineat ad Pontificale, seu Cæremoniale Episcoporum, quam ad Rituale Romanum, consulto a me prætermittitur, cujus institutum in præsenti est ea, quæ ad Parochos pertinent, aliosque simplices Sacerdotes, explicare.

§. IV.

Si autem Pontifex quempiam a Presbytero jam catechizatum tantum baptizare voluerit, sic paratus vestibus albis incipiat, postquam ad Baptisterium deventum fuerit, dicens: *Quo nomine vocaris?* ℟. *N.* Episcopus interroget: *N. Credis in Deum Patrem Omnipotentem &c.* & prosequitur usque ad finem juxta ordinem Baptismi, ut supra.

COMMENTARIUS.

I. Unum illud tantummodo hoc loco describam, quod ad hunc §. spectare quam maxime puto, incongruum nempe esse, & inconveniens, quinimo a præscripto prædicti §. longe alienum, Baptismum extra Fontem Baptismalem conferre. Narrat Barrufaldus in sua ad hunc nostrum §. adnotatione, num. 15. & seq. vidisse se olim in quadam Cathedrali Ecclesia omnia & singula pro administrando Baptismo ab Eminentissimo Cardinale parata; sed quod contra ritum ei visum fuit, mensam quamdam paratam ante Altare majus, supra quam pelvis erat cum aqua baptismali a Fonte extracta, qua ab ipso Cardinale baptizandus erat Catechumenus quidam a Presbytero jam catechizatus. Ergo, factis debitis, & præscriptis in hoc nostro §. interrogationibus, ipsum Catechumenum Episcopus sedens cum Mitra sub Baldachino ad mensam, ut supra, paratam ante Altare salutari lavacro abluit. Sed subdit mox Barrufaldus, istam sacri ritus inversionem nonnullis displicuisse, quod, licet Minister esset Cardinalis, nulla tamen dignitati, atque Eminentiæ suæ irreverentia, nullumque incommodum inferebatur, accedendo ad Fontem Baptismalem, ut ab hoc eodem nostro §. diserte præscribitur, his verbis: *Postquam ad Baptisterium deventum fuerit, dicens &c.* Sed in hujusmodi sacrorum rituum inversionibus culpandam censeo Cæremoniariorum inscitiam, sive potius fœdam assentationem, quasi Cardinalibus licitum sit a sacris Ritibus suprema auctoritate præscriptis, ac longo Ecclesiæ usu comprobatis, pro libito suo discedere. Confutavi jam ego non uno in loco Operum nostrorum communem fere abusum Cæremoniariorum, qui in functionibus Ecclesiasticis dirigendis, ut suum proprium, atque Episcoporum, & præsertim S. R. E. Cardinalium, quibus inserviunt, sæpe commodum quærant, sacros Catholicæ Ecclesiæ ritus non modo invertere, sed & mutilare, ac penitus prætermittere minime verentur contra Concilii Tridentini Decretum Sessione VII. Cap. XIII. quod nos supra Tit. I. in Commentario ad §. II. late explicuimus.

CAPUT VII.

Benedictio Fontis Baptismi extra Sabbatum Paschæ, & Pentecostes, cum aqua consecrata non habetur.

I. AQuam rite consecratam duobus Sabbatis immediate Pascha, & Pentecosten præcedentibus in Baptismo esse adhibendam, jam nos late ostendimus supra non uno in loco, probavimusque veterum Patrum, Conciliorum, ac Ritualium auctoritate, ex quibus etiam docemur, quo ritu peragi olim consueverit ipsa prædictis Sabbatis Fontis Baptismalis benedictio, cum solemni scilicet processione, ac cæremoniis, quas describit eruditus Jacobus Eveillon in libro, *De Processionibus Ecclesiasticis*, Cap. 13. & Edmundus Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 1. Articulo 18. & in Opere, *De antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis Officiis*, Capite 24. num. 20. & seqq. Quoniam vero dari causa potest, ob quam aqua ipsa consecrata usui amplius esse nequeat, vel quia corrupta, vel quia defecit, hinc Ecclesia ritum instituit benedicendi Fontis Baptismi extra Sabbatum Paschę, & Pentecostes, cum aqua consecrata non habetur. Licet enim benedictio ipsa, quæ adhibetur aquæ ad usum Baptismi, non sit de necessitate Baptismi, sed pertineat ad quandam solemnitatem, per quam excitatur devotio Fidelium, & impeditur astutia dæmonis, ne impediat Baptismi effectum, ut docet S. Thomas Parte 3. Quęst. 66. Articulo 3. ad 5. dicendum tamen cum eodem S. Doctore in IV. Sententiarum, Distinctione V. Quæstione II. Articulo I. Quæstiuncula V. in Corpore, *quod non licet benedictionem prætermittere propter Ecclesiæ institutionem.*

§. I.

Primum lavatur, & mundatur Vas Baptisterii, deinde limpida aqua repletur. Tunc Sacerdos cum suis Clericis, vel etiam aliis Præsbyteris, Cruce, & duobus cereis præcedentibus, ac thuribulo, & incenso, & cum vasculis Chrismatis, & Olei Catechumenorum descendit ad Fontem, & ibi, vel ante Altare Baptisterii dicit Litaniam ordinariam, prout habetur post septem Psalmos Pœnitentiales. Et ante ℣. *Ut nos exaudire digneris*, dicat, & secundo repetat sequentem versum: *Ut Fontem ipsum ad regenerandam tibi novam prolem benedicere ✠, & consecrare ✠, digneris. Te rogamus, audi nos.*

COMMENTARIUS.

I. JAm supra edixerat nostrum hoc Rituale Romanum, Capite I. de materia Baptismi loquens, §. VI. ut si aqua, benedicta scilicet memoratis Sabbatis Pascha, & Pentecosten præcedentibus, *corrupta fuerit, aut effluxerit, aut quovis modo defecerit, Parochus in Fontem bene mundatum, ac nitidum, recentem aquam infundat, eamque benedicat ex formula, quæ infra præscribitur.* Hæc itaque est formula ibi indicata, quæ ponitur ultima inter res ad Baptismum spectantes, peculiarique præsenti hoc Capite explicatur, ad quod enarrandum lubet primum ea adnotare, quæ statuit Sanctus Carolus in suo Provinciali IV. Concilio Mediolanensi, Constitutionum parte II. Capite, *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*, ubi postquam edixit, ut in Ecclesiis, quibus Fontis baptismalis solemniter benedicendi potestas data est statis illis duobus Sabbatis, *is benedictionis ritus celebretur Sacerdotibus tribus saltem præsentibus ad illum adhibitis*, ita statim ad rem nostram subjungit: *Id præterea, de tribus scilicet Sacerdotibus adhibendis locum in omni Ecclesia habeat, si quando per annum in aliqua Ecclesia extra illa stata duo Sabbata, illius Fontis aquam Baptismalem ob extraordinariam causam renovari necesse erit.*

II. His & illud addendum censeo, quod idem Sanctissimus Præsul præscribit Parte IV. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis in Instructionibus, *De Baptismi administratione*, pag. 422. edit. Patav. col. 1. *Quod si intra annum*, inquit, *præ temporis diuturnitate, aliave causa, illam corrumpi contigerit, in Sacrarium prope Fontem Parochus projiciet, statimque & Fontem purgabit; & vero si in Urbe est, ad Metropolitanam; si in Diœcesi, ad Plebanam Ecclesiam veniet, unde proprio Vasculo nitido aquam baptismalem accipiat, in Parochialemque Ecclesiam secreto ferat, ubi quamprimum in Fontem effundet, Baptismalique aquæ allatæ tantum etiam aquæ puræ, nitidæ, & recentis addet, quantum satis erit. Hoc ipsum etiam præstabit, si etiam aqua baptismalis per annum aliquo modo defecerit.* Sed hoc statutum editum fuit a S. Carolo pro Ecclesia Mediolanensi; neque enim Rituale nostrum præscribit, ut ubi aqua baptismalis deficiat, aut corrupta sit, Parochus aquam ab Ecclesia Cathedrali accipiat, & ad suam deferat. Sed pergit S. Carolus, aliaque edicit, quæ ad rem, de qua agimus, spectant; sic enim mox ait: *Si vero in Ecclesia vel Metropolitana, vel Plebana, ubi Fontis benedictionem fieri solemne est, aquam baptismalem corrumpi, aut deficere contigerit, tunc Archipresbyter, aut Præpositus, Rocheto, Cappa, & Stola violacea indutus, Fonte primum diligenter purgato, & aquæ puræ, mundæ, recentisque pleno, Oleoque Sacro, quod aquæ immisceri debet, parato, benedictionem, omissis cæteris cæremoniis, peraget, ut infra suo loco inter Benedictiones, adhibitis saltem duobus Clericis.* Atque hic addiscimus, duplici ex causa posse, ac debere peragi, extra duo illa stata Sabbata Paschæ & Pentecostes, Fontis baptismalis benedictionem, ubi scilicet, *aquam baptismalem corrumpi, aut deficere contigerit.* Atque tunc quidem, quum hic casus acci-

cide-

ciderit, lavandum primum, ac mundandum vas Baptisterii, ut ait noster §. & deinde limpida aqua repletur, naturali scilicet, cujuscumque Fontis, vel fluvii, seu putei, similisve originis, uti diximus supra, cum de remota Baptismi materia in Commentariis ad Caput 1. hujus Tituli diximus.

III. Quamquam vero hæc Fontis Baptismalis benedictio, de qua nunc agimus, non sit illa solemnissima, quæ ex pervetusto Ecclesiæ ritu fieri quotannis solet cum magno apparatu statis illis duobus Sabbatis Paschatis, ac Pentecostes, fieri nihilominus debet cum multo decore, & proprietate, ac Processione juxta præscriptum hujus nostri §. ubi mandat, ut *tunc Sacerdos cum suis Clericis, vel etiam aliis Presbyteris, Cruce, & duobus cereis præcedentibus, ac thuribulo, & incenso, & cum vasculis Chrismatis, & Olei Catechumenorum descendat ad Fontem, & ibi, vel ante Altare Baptisterii dicat Litaniam ordinariam &c.* Jam non addubito, quin Clerici, Presbyterive, de quibus in hoc nostro §. fit mentio, debeant in ista Processione incedere Superpelliceis induti, præsertim vero principalis Sacerdos benedictionem peracturus, quem idcirco puto debere non solum Stola violacea, verum etiam Pluviali ejusdem coloris esse indutum, tametsi nihil de hac re §. noster statuerit. Quod autem de Pluviali dixi, hoc dictum volo, ubi commode id fieri possit; nam alias satis erit, si Sacerdos ipse indutus sit Superpelliceo, & Stola violacea. Ceterum quod ait idem noster §. ut Sacerdos cum ea Processione descendat *ad Fontem, & ibi, vel ante Altare Baptisterii dicat Litaniam*, alludit plane ad ea Baptisteria, quę ab Ecclesiis sunt separata, & in quibus non unum modo, sed plura Altaria erecta, de quibus etiam supra suo diximus loco.

IV. His ergo omissis, esse antiquum ritum, ut in Processione ad benedicendum Fontem Litania caneretur, ex antiquis Romanis Ordinibus, & Ritualibus constat, præsertim vero ex Libro Sacramentorum Gellonensis Monasterii annorum circiter mille apud Martene Lib. I. Capite 1. Articulo 18. Ordine VI. ex quo etiam ritus illustrari possunt in §. nostro descripti: *Procedit Pontifex de Ecclesia cum omni Ordine Sacerdotum Letania cantantes, hoc est*, Kyrie eleison, *usque dum perveniant ad Fontes, præcedentes ante eum duobus cereis ardentis, statura hominis in altum habentes, cum thuribulis, & timiamatibus ambulant ad Fontem benedicendum, & tunc circa Fontes incipiunt Letania, qui sequitur*; Christe audi nos: *duo aut ter dicatur &c.* Sequitur mox Litania, quæ brevis est, & legi potest apud memoratum Auctorem loco citato, itemque in alio ejusdem Opere, *De antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis Officiis*, Cap. 24. ubi antiquos Sabbati Sancti ritus recenset ex variis Ritualibus, in quibus breves leguntur Litaniæ, quæ ad benedicendos Fontes recitari solebant: In quibus etiam cum nihil repererim de eo ritu in §. nostro præscripto, ut nempe Sacerdos in Litania ante versiculum, *Ut nos exaudire digneris*, dicat, & secundo repetat, sequentem versum, *Ut Fontem istum ad regenerandam tibi novam prolem &c.* puto equidem recentioris esse instituti.

§. II.

Potest etiam dici Litania brevior, ut in Missali in Sabbato Sancto, & dicto ultimo, *Kyrie eleison*, Sacerdos dicat, *Pater noster*, & *Credo in Deum &c.* omnia clara voce; quibus finitis, dicat ℣. *Apud te Domine est fons vitæ*. ℟. *Et in lumine tuo videbimus lumen*. ℣. *Domine exaudi orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*.

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, adesto magnæ pietatis tuæ mysteriis, adesto Sacramentis; & ad recreandos novos populos, quos tibi Fons Baptismatis parturit, spiritum adoptionis emitte, ut quod nostræ humilitatis gerendum est ministerio, virtutis tuæ impleatur effectu. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit, & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. ℟. *Amen*.

COMMENTARIUS.

I. SI Litania brevior in solemnissima Fontis benedictione, quæ fit in Sabbato Sancto juxta formam in Missali Romano præscriptam dicitur, multo magis brevior ipsa Litania dici potest in hac minus solemni benedictione, quæ extra Sabbatum ipsum, & Pentecostes peragitur, ubi aqua baptismalis non habetur. Quæcunque sit Litania, quæ dicitur, sive prolixior, sive brevior, significat consortium Sanctorum cum baptizandis, seu nuper baptizatis, ut post Gavantum notat Christianus in Praxi Pontificali majoris hebdomadæ, Sectione V. Capite 8. in mysticis expositionibus, lit. *A*. Ratio autem, cur post Litaniam clara voce Dominica Oratio, & Apostolorum Symbolum ex præscripto nostri §. recitentur, ea traditur a Barrufaldo ad ipsum §. quia cum recitentur ob consecrandum Fontem, necesse est, ut palam, & publice innotescant articuli Fidei, & petitiones, seu supplicationes Fidelium contentæ in Oratione ipsa Dominica.

II. Porro completa Litania, ex præscripto pervetusti Sacramentorum Libri Monasterii Gellonensis, *adstante omne Clero, vel cuncto populo cum multis luminaribus*, in circuitu scilicet Fontis, *facto silentio, dicit Pontifex*, Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. *Sequitur Oratio*, eadem nempe, quæ in hoc nostro §. descripta est, *Omnipotens sempiterne Deus, adesto &c.* quæque in veteri Missali Gallicano extat, quod Cardinalis Thomasius publici juris fecit, & in aliis multis Sacramentorum Codicibus. Sed ad-

admonendum hic illud tamen, formulam ipsam benedictionis Fontis tametsi antiquam, jam non eandem fuisse ubique, sed plane diversam. Alia est enim, quæ in Gelasiano, & Gregoriano Sacramentario reperitur; alia, quæ in Liturgiis Gallicanis; alia, quæ in Missali Mozarabum; alia quæ in Ambrosiano; imo nec in variis ejusdem Nationis Liturgiis una eademque reperitur formula. nam in tribus verbi gratia Gallicanis vetustissimis Missalibus a memorato Thomasio, & a Mabillonio editis benedictionis formulæ omnino sunt inter se dissimiles, ut observavit Martene in Libro, *De antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis Officiis*, Cap. 24. num. 23.

§. III.

Exorcismus aquæ.

Exorcizo te, creatura aquæ, per Deum vivum ✠, per Deum verum ✠, per Deum sanctum ✠, per Deum, qui te in principio verbo separavit ab arida, cujus super te Spiritus ferebatur, qui te de Paradiso manare jussit. Hic manu aquam dividat, & deinde de ea effundat extra marginem Fontis, versus quatuor Orbis partes, prosequens. *Et in quatuor fluminibus totam Terram rigare præcepit. Qui te in Deserto amaram per lignum dulcem fecit, atque potabilem. Qui te de petra produxit, ut populum, quem ex Ægypto liberaverat, siti fatigatum recrearet. Exorcizo te per Jesum Christum Filium ejus unicum, Dominum nostrum, qui te in Cana Galilææ signo admirabili sua potentia convertit in vinum. Qui super te pedibus ambulavit, & a Joanne in Jordane in te baptizatus est. Qui te una cum Sanguine de latere suo produxit, & Discipulis suis jussit, ut credentes baptizarent in te, dicens:* Ite, docete omnes gentes, baptizantes eos in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; *Ut efficiaris aqua sancta, aqua benedicta, aqua quæ lavat sordes, & mundat peccata. Tibi igitur præcipio, omnis spiritus immunde, omne phantasma, omne mendacium, eradicare, & effugare ab hac creatura aquæ, ut qui in ipsa baptizandi erunt, fiat eis fons aquæ salientis in vitam æternam, regenerans eos Deo Patri, & Filio, & Spiritui Sancto, in Nomine ejusdem Domini nostri Jesu Christi, qui venturus est judicare vivos, & mortuos, & sæculum per ignem.* ℟. *Amen.* *Oremus.*

Domine Sancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, aquarum spiritualium sanctificator, te suppliciter deprecamur, ut ad hoc ministerium humilitatis nostræ respicere digneris, & super has aquas abluendis, & purificandis hominibus præparatas Angelum sanctitatis emittas, quo peccatis vitæ prioris ablutis, reatuque deterso, purum Sancto Spiritui habitaculum regenerati effici mereantur. Per Dominum nostrum Jesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit, & regnat in unitate ejusdem Spiritus Sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Exorcismus aquæ baptismalis in ejus benedictione est plane antiquissimus, sicut & ejus formula similiter est antiquissima, varia tamen in variis antiquis Sacramentorum Libris allatis a Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. I. Articulo 18. præsertim vero in veteri Missali Gallicano a Cardinale Thomasio edito (ibid. Ord. 11.) ubi hic extat Exorcismus aquæ Fontis baptismalis: *Exorcizo te, Fons aquæ perennis, per Deum sanctum, per Deum verum, qui te in principio ab arida separavit, & in quatuor fluminibus Terram rigare præcepit. Sis aqua sancta, aqua benedicta, abluens sordes, & dimittens peccata. In illius te Nomine exorcizo, qui dedit Discipulis suis novum Sacramentum, dicens:* Ite in Gentibus, baptizantes eos in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *Fiat nunc, Domine, aqua sancta exorcidiata ad expiandos Filios Dei. Per Patrem, & Filium ejus Jesum Christum Dominum nostrum, qui venturus est cum Spiritu Sancto judicare mundum per ignem.* Videtur plane in hoc Exorcismo in compendium redactus ipse Exorcismus in hoc §. nostro descriptus, qui quidem ex variis Veteris Novique Testamenti locis compactus est, quibus prærogativæ aquæ narrantur.

II. Quod ad ritus spectat in ipso Exorcismo servandos, præcipuus plane est ille exorcizandi aquam variis Crucis signaculis: *Quod signum*, inquit S. Augustinus, *nisi adhibeatur, sive frontibus credentium, sive ipsi aquæ, ex qua regeneramur, sive Oleo, quo Chrismate unguntur, sive Sacrificio, quo aluntur, nihil eorum recte perficitur.* Hinc idem S. Doctor Sermone 252. ait: *Sed quia Baptismus, idest salutis aqua non est salutis, nisi Christi nomine consecrata, qui pro nobis Sanguinem fudit, Cruce ipsius aqua signatur.* Et Auctor Sermonis, *De Symbolo*, inter Opera ejusdem Augustini Tomo VI. novæ editionis, *Hoc enim signo Crucis*, inquit, *consecratur Corpus Dominicum, sanctificatur Fons Baptismatis.* Signari aquam ipsam Fontis baptismalis variis Crucis signis per Sacerdotem, dum Exorcismos, Orationesque in eandem pronunciat, constat passim ex pervetustis Sacramentorum Libris, ac Ritualibus. Quod ait noster §. in ipso aquæ Exorcismo, ut post ea verba, *Qui te de Paradiso manare jussit*, Sacerdos *manu aquam dividat, & deinde de ea effundat extra marginem Fontis versus quatuor Orbis partes*, legitur quidem in variis Missalibus, præsertim vero in Ecclesiæ Mediolanensis Missali edito anno 1560. & 1669.

1669. ubi tamen post ea verba : *& ex quatuor fluminibus totam Terram rigare præcepit*, hæc Rubrica subjicitur: *Hic dividat aquam manu dextra in formam Crucis*. Divisio itaque facienda est per modum Crucis, uti habetur in Ordine I. antiquo Romano, in ejus scilicet Appendice, n. 9. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici pag. 36. & simili modo effusio, modica tamen, *extra marginem versus quatuor Orbis partes*, ut ait noster §. nempe Orientem, Occidentem, Meridiem, & Septentrionem, ad significandam universalitatem Baptismi per totius Orbis partes diffusi. Oratio tandem, *Domine Sancte*, *Pater Omnipotens &c.* in eodem nostro §. descripta, antiquissima profecto est, legiturque in vetustis Sacramentorum Libris, præsertim vero in illo Gelasii Papæ, ac in aliis multis ante annos mille exaratis, in quibus aliæ etiam extant Orationes.

§. IV.

Tunc sufflet ter in aquam versus tres partes secundum hanc figuram ✠. Deinde imponit incensum in Thuribulo, & Fontem incensat. Postea infundens de Oleo Catechumenorum in aquam in modum Crucis, clara voce dicit: *Sanctificetur, & fœcundetur Fons iste Oleo salutis renascentibus ex eo in vitam æternam. In Nomine Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus ✠ Sancti. ℟. Amen.*

§. V.

Deinde infundit de Chrismate, modo, quo supra, dicens: *Infusio Chrismatis Domini Jesu Christi, & Spiritus Sancti Paracliti, fiat in Nomine Sanctæ Trinitatis. ℟. Amen.*

§. VI.

Postea accipit ambas ampullas dicti Olei Sancti & Chrismatis, & de utroque simul in modum Crucis infundendo, dicit: *Commixtio Chrismatis sanctificationis, & Olei unctionis, & aquæ Baptismatis pariter fiat in Nomine Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus ✠ Sancti. ℟. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Varii sunt plane ritus in tribus hisce Paragraphis contenti, quos simul unico hoc Commentario ob eorum connexionem explicandos aggredimur. Ergo post Orationem, *Domine Sancte*, *Pater Omnipotens &c.* de qua supra in §. 3. diximus, mandat Rubrica §. IV. ut Sacerdos *tunc sufflet ter in aquam versus tres partes secundum hanc figuram* ✠. Meminit hujus in aquam baptismalem insufflationis, & quidem *per tres vices*, antiquissimum Missale Gothicum-Gallicanum a Cardinale Thomasio editum, aliique non pauci Sacramentorum Libri, & Codices Rituales; in quorum nonnullis illud etiam præscriptum est, ut fiat ipsa sufflatio in formam Crucis, quam noster quoque §. IV. expressit in Rituali Romano Benedicti Papæ XIV. jussu edito, auctoque, Romæ 1752. Quod iccirco dixi, quia in præcedentibus Romani Ritualis editionibus hæc alia figura inspicitur ⸸, secundum quam ter fieri debet sufflatio in aquam versus tres partes. Quicquid sit de variis figuris, quibus per aliquos fieri solet ista sufflatio, quasque recenset Barrufaldus in Commentariis ad Rituale Romanum, Tit. XVI. §. VI. num. 19. & seqq. sufflationem ipsam præscribunt etiam Liber Sacramentorum S. Gregorii Papæ, Missale Ambrosianum, & Mozarabum, ejusque ritus meminit Severus Alexandrinus Patriarcha in Tractatu *De ritibus Baptismi*, designatque Spiritus Sancti adventum in aquam, quemadmodum Christus Dominus Discipulis suis dans Spiritum Sanctum insufflavit.

II. Varias mysticas rationes ejusdem ritus recenset Durandus in Rationali Divinorum Officiorum lib. VI. Cap. 82. num. XI. ubi ait, ob triplicem rationem fieri a Sacerdote insufflationem in ipsam Aquam Fontis baptismalis. *Primo, ut sicut in Exorcismo Catechumini spiritus immundus insufflatur, ut ab homine recedat; ita & in Exorcismo aquæ, ut ab ea expellatur, & adimpleatur, quod Dominus inquit*: Nunc princeps mundi hujus ejicietur foras. *Secundo, ut intelligat Satanas, quantus habeatur, qui tam leviter videlicet per suavem exsufflationem potest expelli. Tertio, ut Sacerdos ostendat, quali ignominia diabolus dignus sit ab aquis expelli*. Explicat mox rationem, cur ter fiat ista insufflatio: *Insufflat autem Sacerdos ter, quia Spiritus Sanctus tria in Baptismo operatur, a vitiis purgat, virtutibus ornat, & tandem præmio æterno coronat eos, in quibus fit hæc insufflatio*. Ut alios demum omittam, Gavantus in Rubricas Missalis, Parte IV. Tit. X. *De Sabbato Sancto*, num. 26. docet, Sacerdotem sufflare *ter in modum* ✠, *ut cum Cruce Trinitatem conjungat, a quibus habet vim Baptismus, majorem autem a Trinitate*. Atque ex hoc testimonio Gavanti recte factum puto in citata nova nostri Romani Ritualis editione, ut ubi primum exprimebatur in ipsa sufflatione in aquam figura ⸸, figura ✠ exprimeretur.

III. Facta sufflatione, ex præscripto nostri §. IV. Sacerdos *deinde imponit incensum in thuribulo, & Fontem incensat*. Quamvis nulla in antiquis Sacramentorum Codicibus, ac Ritualibus Libris mentio fiat incensandi Fontis, fortasse anti-

quus quoque hic ritus est; quia scilicet ex antiquo instituto, cujus inter alios meminit antiquus Ordo Romanus VII. num. 10. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici, in solemni Processione, quæ fiebat Sabbato Sancto ad baptismales Fontes benedicendos, recensentur etiam thuribula, ac thymiateria. Certe addubitari illud nequit, quin antiquus sit ritus in ipso nostro IV. §. & sequentibus præscriptus, ut sub ipsis formulis ibidem notatis Sacerdos in ipsam aquam de Oleo Catechumenorum, & de Chrismate in modum Crucis infundat. Sed notandum hic tamen est, quod observavit accuratus Martene in Libro; *De antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis Officiis*, Cap. 24. num. 24. solam nempe Chrismatis infusionem in Benedictione Fontis Baptismatis decerni in vetustissimo Codice Gellonensi, Dionysiano Sacramentario annorum circiter CM. in Constantinopolitano Pontificali, in antiquis Missalibus, Lugdunensi, Narbonensi, Arelatensi, Augustodunensi, Tholoniensi, præ ceteris vero in antiquo I. Romano Ordine, in ejus nempe Appendice, num. 9. Chrismatis autem Oleum adjungi in Missali Ambrosiano, Mozarabico, Parisiensi, Pictaviensi, Lemovicensi, Catalaunensi, duplici Codice Turonensi annorum circiter 700. Ordinario Silvanectensi, Laudunensi, Lingoniensi, Carnotensi S. Joannis, Gastinensi, & aliis multis, quæ recensere hoc loco supervacaneum est.

IV. Ad formulas quod attinet, in Missali Gothico-Gallicano a Cardinale Thomasio edito hæc extat formula dicenda, dum Chrisma immittitur in Fontem in modum Crucis: *Infusio Chrismæ salutaris Domini nostri Jesu Christi, ut fiat fons aquæ salientis cunctis descendentibus in eo in vitam æternam. Amen.* In antiquo Sacramentario Gallicano, quod ex ms. Codice Bobiensi annorum circiter 1100. vulgavit Mabillonius Tomo I. Musei Italici, sic legitur: *Infusio Chrismæ salutaris Domini nostri Jesu Christi, ut fiat fons aquæ vivæ salientis cunctis venientibus in vitam æternam.* In ms. Pontificali Ecclesiæ Apamiensis in Syria annorum circiter DC. ubi solius fit Chrismatis mentio in aquam baptismalem immittendi, sic ritus describitur: *Infundat Chrisma in Fontem in modum Crucis super ipsam aquam, dicens:* Sanctificetur, & fecundetur Fons iste in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *Tunc misceat ipsum Chrisma cum eadem aqua, & spargat cum manu per omnem Fontem.* Idem legitur in antiquo Romano Ordine X. n. 22. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici, pag. 105. & seq. signata tamen formula variis Crucibus hunc in modum: *Sancti ✠ ficetur, & fecundetur Fons iste in nomine Pa ✠ tris, & Fi ✠ lii, & Spiritus ✠ Sancti, Amen.* Atque ad hanc formulam, ac ritum respexit Durandus, ubi citato superius loco, in fine sic scripsit: *Per hujusmodi admixtionem unio Christi, & Ecclesiæ significatur; nam Chrisma est Christus, aqua populus; & dicitur:* Sanctificetur Fons iste: *ex quibus verbis, ad quid fiat admistio, satis datur intelligi.*

V. His plane concinit Sacerdotale Romanum Venetiis impressum anno 1567. Parte III. *De Processione ad benedictionem Fontis in Sabbato Sancto, & in Vigilia Pentecostes*, in qua solius Chrismatis fit mentio cum hac formula in aquam infundendi: *Sactificetur, & fecundetur Fons iste hoc salutifero Chrismate in Nomine Pa ✠ tris, & Fi ✠ lii, & Spiritus ✠ Sancti.* At vero consonat quidem nostris Paragraphis, sed cum aliqua etiam variatione, quod legitur in Romanis antiquis Missalibus, & in illo præsertim Lugduni impresso anno 1578. in Benedictione Fontis Sabbato Sancto, his verbis: *Sacerdos, qui benedixit Fontem, infundit de Oleo Catechumenorum in aquam in modum Crucis, intelligibili voce dicens:* Sanctificetur, & fœcundetur Fons iste Oleo salutis renascentibus ex eo in vitam æternam. ℟. Amen. *Deinde infundit de Chrismate modo, quo supra dicens:* Infusio Chrismatis Domini nostri Jesu Christi, & Spiritus Sancti Paracliti fiat in Nomine Sanctæ Trinitatis. ℟. Amen. Porro in Missali Ambrosiano anni 1669. diversa prorsus est formula illa, quæ dicitur in Olei Catechumenorum infusione in Fontem; sic enim ait: *Sit Fons iste Sacer, sanctificatus, perunctus, benedictus, in Nomine Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus Sancti.* ℟. *Amen.* At vero illa, quæ dicitur in Chrismatis immissione eadem prorsus est, ac ea in nostro §. V. descripta.

VI. Reliquum est, ut de eo ritu dicamus, quem noster §. VI. præscribit, ut nempe Sacerdos immisso Oleo Catechumenorum, & Chrismate in Fontem, sub prædictis formulis, accipiat ambas ampullas dicti Olei Sancti, & Chrismatis, & de utroque simul in modum Crucis infundendo, dicat: *Commixtio Chrismatis &c.* Qui quidem ritus licet in multis antiquis Ritualibus, Missalibusque desideretur, extat tamen in citatis Missalibus Romano, & Ambrosiano.

§. VII.

Tum deposita ampulla, dextra manu Oleum Sanctum, & Chrisma infusum miscet cum aqua, & spargit per totum Fontem. Deinde medulla panis manum tergit, & si quis baptizandus est, eum baptizat, ut supra. Quod si neminem baptizat, statim manus abluat, & ablutio effundatur in Sacrarium.

COMMENTARIUS.

I. DEposita ampulla, utraque scilicet, Catechumenorum Olei, & Chrismatis, ex præscripto nostri hujus §. ac nonnullorum antiquorum Missalium, & Ritualium, Oleum ipsum Catechumenorum, & Chrisma infusum miscet demum cum aqua Sacerdos, & spargit per totum Fontem, ut scilicet, quantum fieri potest, per totum vas dilatetur; manuque dextera iccirco utitur, quod ipsa per gyrum ducta, & circumducta, majorem habet vim ad id faciendum. Quod quidem non fieri absque mysterio, notavit jam post Durandum inter alios Pau-

lus

Jus Maria Quarti Clericus Regularis in Tractatu, *De benedictionibus*, Tit. II. Sectione VII. Præludio II. in fine his verbis: *Tandem fit admixtio Olei, & Chrismatis cum aqua, quia in Baptismo fideles populi significati per aquam, uniuntur, & incorporantur Christo per Chrisma, & Oleum figurato*. Peracta hac functione, medulla panis manum tergit Sacerdos, & si quis baptizandus est, eum baptizat. Quod si neminem tunc baptizat, mandat noster §. ut statim manus abluat, & ablutio effundatur in Sacrarium. Atque hic est ritus benedictionis Fontis Baptismi extra Sabbatum Paschæ, & Pentecostes servandus, cum aqua consecrata in ipso Fonte deficit, vel est corrupta; qui quidem ritus in compendium ex eo redactus est, qui majori cum solemnitate in Sabbato ipso Paschatis, & Pentecostes peragitur.

DE SACRAMENTO POENITENTIÆ

TITULUS III.

I. Poenitentiæ nomen triplici in sensu sumi in Scripturis, docet Catechismus Tridentini Concilii, itemque Theologi passim, ac post alios Doctissimi Scriptores Oratorii Gallicani Presbyteri, Joannes Morinus, *De disciplina in administratione Sacramenti Pœnitentiæ*, & Gaspar Jueninus, *De Sacramentis*, Dissertatione VI. Sumitur nempe primo pro pœna, qua quis admissum scelus castigat, sicque intelligi debet illa Christi sententia Matthæi Capite XI. *Si in Tyro, & Sidone factæ essent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio, & cinere pœnitentiam egissent*. Sumitur secundo pro odio, ac detestatione vitæ veteris, juxta illud Apostolorum Principis effatum Capite II. Actuum Apostolorum: *Pœnitentiam agite, & baptizetur unusquisque vestrum*, idest, detestamini Deicidium, quod admisistis in Christi morte: *Hunc definito consilio, & præscientia Dei traditum per manus iniquorum affligentes interemistis*. Sumitur tertio pro resipiscentia, seu pro mutatione iniquæ vitæ veteris in novam aliam, quæ pia sit, atque sancta, secundum illud Apostoli dictum in Epistola II. ad Corinthios, Capite VII. *Quæ secundum Deum tristitia est, pœnitentiam in salutem stabilem operatur*. Cujus quidem pœnitentiæ, seu novæ vitæ hæc sunt argumenta: *Quantam in vobis operatur solicitudinem, sed defensionem, sed indignationem, sed timorem, sed desiderium, sed æmulationem, sed vindictam*.

II. Triplicem illum Pœnitentiæ sensum, Novum Testamentum Græce conscriptum expressit Μετανοίας nomine. Illum quoque complexus est Lactantius Lib. VI. Institutionum, Capite 24. ubi sic loquitur: *Is, quem facti sui pœnitet, errorem suum pristinum intelligit; ideoque Græci melius, & significantius Μετανοίαν dicunt, quam nos possumus resipiscentiam dicere. Resipiscit enim, ac mentem suam quasi ab insania recipit, quem errati piget, castigatque se ipsum dementiæ, & confirmat animum ad rectius vivendum; tum illud ipsum maxime cavet, ne rursus in eosdem laqueos inducatur*. Quamvis autem vera, & proprie dicta pœnitentia, vitæ veteris odium vindictam, & novæ propositum includat, uti mox dictum fuit, nomen tamen habet suum præsertim a pœna, qua quis quod deliquerit, animadvertit in seipsum, uti docet S. Isidorus Hispalensis Episcopus Lib. VI. Originum, Capite XIX. ubi sic inquit: *A punitione pœnitentia nomen accepit, quasi pœnitentia, dum ipse homo punit pœnitendo, quod male admisit*. Sed licet Pœnitentia a punitione sic appelletur, nihilominus punitio non est id primum, quod in ea reperitur; sequitur nimirum ex facti odio, quod importat, uti addiscere licet ex S. Augustino, qui in Epistola 54. sic habet: *Nihil aliud agunt quos veraciter pœnitet, nisi ut id, quod male fecerint, impunitum esse non sinant. Eo quippe modo sibi non parcentibus, ille parcit, cujus altum justumque judicium nullus contemptor evadet*.

III. Præter multiplicem pœnitentiæ acceptionem, de qua late loquuntur laudatus Catechismus Concilii Tridentini Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, atque Theologi passim in eodem Tractatu, accipitur quoque pro vero, ac proprie dicto Novæ Legis Sacramento, a Christo Domino instituto, quo peccata post Baptismum commissa delentur, atque de hoc quidem in præsenti agimus secundum ea, quæ in hoc Titulo præscripta sunt. Sed pro majori intelligentia eorum, quæ de Sacramento Pœnitentiæ dicenda sunt, considerandum quoque censeo hoc loco, quid intersit inter pœnitentiam, quam nobis frequentissime commendant Sacræ utriusque Testamenti Paginæ, & eam, quæ inter septem Ecclesiæ Sacramenta medio loco numeratur. Illa enim pœnitentia virtus est, vel actus virtutis, hæc autem Sacramentum novæ Legis pro reparatione lapsorum post Baptismum, ut infra latius in Commentario ad §. I. dicemus, plus aliquid requirens, quam qualemcumque illius virtutis actum. Illa etiam a baptizandis exigitur, hæc a solis baptizatis.

IV. Notat hæc Theologus magni nominis Gulielmus Estius in Libri IV. Sententiarum Distinctionem XIV. ubi allatis variis Divinæ Scripturæ locis, & Concilii Tridentini Decretis, varia recenset discrimina pœnitentiæ, ut est virtus, & ut est Sacramentum, ex iisque etiam illud patere inquit, pœnitentiam in genere a pœnitentia relapsorum non aliter differre, quam ut genus a specie; ab utraque vero distingui ipsum Pœnitentiæ Sacramentum, tanquam signum sensibile ad reconciliationem eorum, qui post Baptismum lapsi sunt, institutum, ac proinde pœnitentiam relapsorum tanquam necessariam dispositionem requirens. Convenire tamen ait Magister Sententiarum pœnitentiam, ut est virtus, cum Pœnitentiæ Sacramento, quod utrumque est causa salutis, & justificationis, etsi differenter. Nam virtus Pœnitentiæ, seu actus ejus præparat, & disponit ad justificationem: Sacramentum autem ipsam justificationis gratiam confert ex opere operato more aliorum Sacramentorum. Ita plane Estius loco citato.

CAPUT I.

§. I.

Sacrum Pœnitentiæ Sacramentum ad eos, qui post baptismum lapsi sunt, in gratiam Dei restituendos, a Christo Domino institutum, eo diligentius administrandum est, quo frequentior est ejus usus, & quo plura requiruntur ad illud recte, digneque tractandum, ac suscipiendum. Cum autem ad illud instituendum tria concurrant, materia, forma, & Minister, illius quidem remota materia sunt peccata, proxima vero sunt actus pœnitentis, nempe contritio, confessio, & satisfactio; forma autem, illa absolutionis verba: *Ego te absolvo &c.* Minister denique est Sacerdos habens potestatem, vel ordinariam, vel delegatam. Sed si periculum mortis immineat, approbatusque desit Confessarius, quilibet Sacerdos potest a quibuscunque Censuris, & peccatis absolvere. In ejus Ministro requiritur etiam bonitas, scientia, atque prudentia cum sigillo secretæ Confessionis sub exacto, perpetuoque silentio. Quibus & aliis ad id opportunis ut optime sint instructi, omni studio curare debent Confessarii.

COMMENTARIUS.

I. Quum ea sit humana fragilitas ex peccato primi parentis contracta, ut pauci perceptam Baptismi gratiam, de quo in superiori Titulo diximus, usque in diem mortis illibatam custodiant, ac nullo peccato mortali a se repellant, Divina bonitas hac quoque in parte saluti nostræ misericorditer consuluit, instituens nimirum pro reconciliatione eorum, qui post Baptismum relapsi essent, Pœnitentiæ Sacramentum, ut Patres passim, & Concilia observarunt, innuitque hic noster §. ubi initio inquit, *Sacrum Pœnitentiæ Sacramentum ad eos, qui post Baptismum lapsi sunt, in gratiam Dei restituendos, a Christo Domino institutum*. Institutum fuisse a Christo Domino Sacramentum Pœnitentiæ, & quidem post ejus resurrectionem, Patres æque, ac Theologi docent. Quamvis enim Christus initio suæ prædicationis pœnitentiam indixerit hominibus, ut determinatos modos actuum significaret, qui ad hoc Sacramentum necessarii sunt, cum Matthæi Capite 4. ait: *Pœnitentiam agite, appropinquavit enim Regnum Cælorum*; quod vero pertinet ad Officium Ministrorum, id determinaverit, cum dixit Petro Matthæi Capite 26. *Tibi dabo claves Regni Cælorum &c.* declarat tamen Tridentina Synodus Patrum traditioni inhærens, Sessione XIV. *De Pœnitentia*, Cap. I. quod *Dominus Sacramentum Pœnitentiæ tunc præcipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflavit in Discipulos dicens*, Joannis scilicet Cap. XX. *Accipite Spiritum Sanctum, quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, & quorum retinueritis, retenta sunt*. Porro cum hoc Sacramentum efficaciam habeat ex virtute Nominis Jesu Christi patientis, & resurgentis, conveniens admodum fuit, ut post resurrectionem Salvatoris nostri plene, ac perfecte institueretur, & vis ejus prædicaretur juxta illud Lucæ cap. ultimo: *Sic oportebat Christum pati, & resurgere a mortuis tertia die, & prædicari in Nomine ejus Pœnitentiam, & remissionem peccatorum in omnes Gentes*. Ita docet S. Thomas Parte 3. Quæstione 84. Articulo VII.

II. Patrum, ac Synodorum doctrinæ adhærens hic noster §. recte ait, *Sacrum Pœnitentiæ Sacramentum ad eos, qui post Baptismum lapsi sunt, in gratiam Dei restituendos, a Christo Domino institutum*. Atque hæc est Concilii Tridentini doctrina citato Cap. I. Sessionis 14. ubi hæc habet: *Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut justitiam in Baptismo ipsius beneficio & gratia susceptam constanter tuerentur, non fuisset opus, aliud ab ipso Baptismo Sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum. Quoniam autem Deus dives in misericordia cognovit figmentum nostrum, illis etiam vitæ remedium contulit, qui se se postea in peccati servitutem, & dæmonis potestatem tradidissent, Sacramentum videlicet Pœnitentiæ, quo lapsis post Baptismum beneficium mortis Christi applicatur*. Hinc Pœnitentiam, ut idem Concilium ait Sessione 6. *De justificatione*, cap. 14. & constat ex Canone, *Secunda*, de Pœnitentia, Distinctione I. & ex S. Hieronymo in Epistolis ad Sabinianum Diaconum increpatoria, & ad Demetriadem, de servanda virginitate, *secundam post naufragium deperditæ gratiæ tabulam Sancti Patres apte nuncupārunt*. Ut enim confracta navi, unum vitæ servandæ perfugium reliquum est, si forte tabulam aliquam de naufragio liceat arripere; ita post amissam Baptismi innocentiam, nisi quis ad Pœnitentiæ tabulam confugiat, sine dubio de ejus salute desperandum est, ut inquit Catechismus Tridentini Concilii, Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. I.

III. Quoniam vero postremis hisce temporibus sectarii Sacramenta confundentes, ipsum Baptismum docent esse Pœnitentiæ Sacramentum, quasi Baptismus semel susceptus ad sequentium omnium peccatorum remissionem valeat, sola sui recordatione, absque alio Sacramento; hinc visum fuit memorati Tridentini Concilii Patribus, accuratius distinguere inter hæc duo Sacramenta, in citata Sessione 14. Cap. II. ubi varias rationes afferunt, quibus hoc Sacramentum a Baptismo differre dignoscitur, eamque distinctionem interposito anathemate sancire, Can. II. his verbis: *Si quis Sacramenta confundens, ipsum Baptismum Pœnitentiæ Sacramentum esse dixerit, quasi hæc duo Sacramenta distincta non sint, atque ideo Pœnitentiam non recte secundam post naufragium tabulam appellari, anathema sit*. Varia inter utrumque Sacramentum Baptismi, &

Pœ-

Pœnitentiæ discrimina recensere hic supervacaneum est, cum legi de iis possit citatum Caput II. Sessionis XIV. Concilii Tridentini, itemque Theologi passim de Sacramento Pœnitentiæ agentes, inter quos videri Estius potest in Libri Quarti Sententiarum Distinctionem XIV. §. IV.

IV. Cum vero tanta sit Sacramenti Pœnitentię necessitas, ut nulla peccatoribus sine illo salus speranda videatur; tantaque Ecclesiæ solicitudo semper extiterit, ut certis, statisque temporibus ad deponenda apud Sacerdotem peccata, salutareque Pœnitentiæ remedium assumendum, eos cogeret, mirum plane videbitur, indulgentiam hanc peccatoribus quibusdam fuisse aliquando denegatam. Et certe, ut recte notat Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Capite VI. Articulo II. n. I. & seqq. qui antiqua Ecclesiæ instituta ex hodierno usu metiri solent, hi haud dubie non sine aliquo inhumanitatis sensu fieri id potuisse existimabunt. Verum in antiqua Ecclesiæ disciplina versatis alia profecto mens erit, cum probe noverint, sub ipso Christianę Religionis exordio, flagrante studio pietatis, & improbitatis odio, longe graviores in delicta pœnas cnstitutas fuisse: Neque ęgre audient, quosdam aliquando Pontifices peccatis veniam prorsus omnem denegasse: Non quod solvendi, dimittendique peccata auctoritatem in Ecclesia esse negarent (quod fuit perversum Montanistarum, & Novatianorum dogma, quos, ut recte notavit laudatum Concilium Tridentinum Sessione XIV. Cap. I. *magna ratione Ecclesia Catholica tanquam hæreticos explosit, atque condemnavit*) Sed quod firmiter crederent, eum, qui solvendi, & remittendi delicta potestatem Presbyteris fecit, ligandi simul, & retinendi facultatem tribuisse. Unde cum tanta peccati sit deformitas, tanta mentem eorum reverentia Sacramentorum incessisset, ut illius majus odium excitarent, neve indulgentiæ facilitate, ista quandoque vilescerent, nonnunquam peccatoribus veniam omnem penitus denegandam censuerunt, adeo ut nullam postmodum ab Ecclesia reconciliationem sperare possent.

V. Primo enim de atrocioribus sceleribus, idololatria, homicidio, & adulterio, id probant veterum Patrum testimonia non pauca. De adulterio habemus luculentum de quibusdam suis decessoribus S. Cypriani testimonium in Epistola 51. ad Antonianum: *Et quidem apud antecessores nostros, quidam de Episcopis istic in Provincia nostra dandam pacem mœchis non putaverunt, & in totum pœnitentiæ locum contra adulteria clauserunt*. Et ne quis de Episcopis illis perversi dogmatis loquutum Cyprianum suspicetur, ait mox, ipsos non propterea ab Episcoporum suorum Collegio recessisse. Porro quem adulteris Episcopi illi Africani clauserant pœnitentiæ locum, aperuit Zephirinus Papa, quem iccirco Tertullianus in Libro, *De pudicitia*, Capite V. redarguit, quod exclusis, & in perpetuum rejectis idololatris, & homicidis, solum adulterii crimen ad veniam exceperit, Decreto etiam de hac re edito: *Pontifex Maximus, Episcopus Episcoporum dixit: Ego, & mœchiæ, & fornicationis delicta pœnitentia functis dimitto*. Tum mox adversus idem Decretum ita disserit: *Quid agis mollissima, & humanissima disciplina? Aut omnibus eis hoc esse debebis: beati enim pacifici: Aut si non omnibus, nostra esse. Idololatram quidem, & homicidam semel damnas, mœchum vero de medio excipis; idololatræ successorem, homicidæ antecessorem, utriusque collegam? Personæ acceptatio est, miserabiliores pœnitentias reliquisti. Plane si ostendas, de quibus patrociniis exemplorum, præceptorumque cælestium, soli mœchiæ, & in ea fornicationi quoque januam pœnitentiæ expandas*. Ejusdem Libri Capite 9. hæc idem Tertullianus Auctor secundi Sæculi scribit, quæ maxime perspicua sunt: *Hinc est, quod neque idololatriæ, neque sanguini pax ab Ecclesiis redditur*. Ex quibus locis illud jam patet, Tertulliano persuasum fuisse, Zephirinum Papam mœchis absolutionem fuisse impertitum, quamvis eam idololatris, & homicidis pœnitentia functis negaret.

VI. Est quidem ejus opinionis Morinus Lib. IX. *De Pœnitentia*, Cap. XX. Zephirinum Papam idololatris, homicidisque perinde, ac mœchis indulgentiam concessisse; Tertullianumque hęreticum factum, Ecclesięque Romanę hostem infensissimum Summo Romano Pontifici imposuisse. Probare hanc suam opinionem nititur variis ipsius Tertulliani, aliorumque Sanctorum Patrum testimoniis. Verum quascumque hujus rei demonstrandæ gratia adducit auctoritates, non detegunt in Tertulliano calumniam, sed id unum dumtaxat probant, communem Ecclesiæ Catholicæ doctrinam fuisse, penes ipsam residere auctoritatem, & potestatem omnia omnino peccatorum genera vere pœnitentibus dimittendi, generalemque Ecclesiarum omnium praxim ita passim obtinuisse, quę tamen non sustulit exceptiones quasdam, nec impedivit, quominus Episcopi quidam Africani, Romanaque Ecclesia, atque adeo Zephirinus ipse gravioribus sceleribus, disciplinę severioris causa, ad peccatores intra Christianę Legis limites continendos, veniam denegarent, quam tamen omnibus concedere posse, nusquam dubitarunt. Plura de hac re notavit, explicuitque Jueninus in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione 6. Quęstione 7. Capite I. Articulo II. §. I. ubi etiam varios Illiberitani Concilii Canones recenset, ex quibus docemur, Africanis Episcopis haud minus severiores extitisse Hispaniæ Antistites; quippe qui atrocioribus criminibus, qualia sunt idololatria, homicidium, & adulterium, denegandam esse pœnitentiam decernunt. Vide novam Collectionem Conciliorum Hispaniæ a me adornatam Tomo II. in quo extat Concilium ipsum Illiberitanum variorum Commentariis illustratum.

VII. Secundo præter gravissima ista peccata, viguit & hæc in primitiva Ecclesia consuetudo, ut inveteratis peccatoribus cujuscumque lethalis culpæ reis, qui, spreta, dum sani essent & incolumes, Dei patientia, in extremis constituti pœnitentiam postularent, omnis prorsus reconciliatio denegaretur. Testem hujus disciplinæ habemus Innocentium Papam I. qui de illis interrogatus ab Exuperio Tolosano Episcopo, ita in Epistola III. Cap. II. respondit: *Et hoc quæsitum est, quid de his observari oporteat, qui post Baptismum omni tempore incontinentiæ, & voluptatibus dediti, in extremo fine vitæ suæ pœnitentiam simul, & reconciliationem communionis exposcunt. De his observatio prior durior, posterior, interveniente misericordia, inclinatior est. Nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur eis pœnitentia, sed communio negaretur. Nam*

cum illis temporibus crebræ persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, negata merito communio est, concessa pœnitentia, ne totum penitus negaretur, & duriorem remissionem fecit temporis ratio. Moribundis ergo pœnitentia quidem, seu pœnitentiæ exercitia permittebantur, ut cordis contritione, corporis afflictione, lacrymis, & gemitu peccata abstergerent, sed reconciliationis, communionisque spes omnis auferebatur. Quam tenacem hujus disciplinæ se exibuerit S. Cyprianus declarat ipse in Epistola sua 51. ad Antonianum, sic scribens: *Et iccirco, Frater carissime, pœnitentiam non negantes, nec dolorem delictorum suorum toto corde, & manifesta lamentationis suæ professione testantes, probibendos omnino censuimus a spe communicationis, & pacis, si in infirmitate, atque in periculo cœperint deprecari, quia rogare illos non delicti pœnitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit, nec dignus est accipere solatium, qui se non cogitavit esse moriturum*.

VIII. Ab hac tamen severitate nonnihil postea deflexit Cyprianus in gratiam Martyrum, permittens in Epistola 13. ut lapsis, qui libellos a Martyribus acciperent, infirmitatis periculo occupatis manus in pœnitentiam imponeretur, & sic cum pace Ecclesiæ migrarent ad Dominum. Ceterum aliis, qui libellos a Martyribus non impetrassent, in quocumque mortis discrimine essent constituti, reconciliationem omnino denegari voluit; perseveravitque hæc disciplina etiam post S. Cyprianum saltem in quibusdam Ecclesiis. nam in Concilio Arelatensi I. anni 314. Canon 22. sic habet: *De his, qui apostatant, & nunquam se ad Ecclesiam repræsentant, nec quidem pœnitentiam agere quærunt, & postea infirmitate correpti petunt communionem, placuit eis non dandam communionem, nisi revaluerint, & egerint dignos pœnitentiæ fructus*. Peccatori enim negare communionem, & negare reconciliationem, ut norunt Eruditi, illis temporibus idem sonabat. Sed tandem Concilium Nicænum I. hanc praxim omnino sustulit, Canone 13. decernens, ut unicuique in exitu posito, & poscenti, communionis gratia ab Episcopo impertiatur. Id quod tamen jam passim invaluerat, ut ex hujus Canonis verbis facile colligitur, qui juxta antiquam, & Canonicam Legem conditus dicitur; qui nihilominus nequaquam obstitit, quo minus pristinam severitatem retinuerint nonnulli Episcopi, ut patet ex Concilio Sardicensi anni 347. in cujus Canone II. Patres Præsulibus, qui per ambitionem Sedem mutaverant, nec in exitu communionem laicam permittunt.

IX. Perseverasse adhuc Sæculo v. in Galliis hanc disciplinam, docet nos Cælestinus Papa I. in Epistola 1. Cap. II. ubi Gallicanos Episcopos sic redarguit: *Agnovimus enim, pœnitentiam morientibus denegari, nec illorum desideriis annui, qui obitus sui tempore, hoc animæ suæ cupiunt remedio subveniri. Horremus, Frater, tantæ impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet, quasi non possit ad se quovis tempore recurrenti succurrere, & periclitantem sub onere peccatorum hominem, pondere, quo se expediri desiderat, liberare. Quid hoc ergo aliud est, quam morienti mortem addere, ejusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere?* Affert mox Sacræ Scripturæ loca, quæ ubi fusius prosequutus est in sui asserti confirmationem, sic demum concludit: *Cum ergo sit Dominus cordis inspector, quovis tempore non est deneganda pœnitentia postulanti*. Hinc S. Augustinus in Sermone 393. novæ editionis sic loquitur: *Si aliquis autem positus in ultima necessitate ægritudinis suæ voluerit accipere pœnitentiam, & accipit, & mox reconciliatur, & hinc vadit, fateor vobis, non illi negamus, quod petit, sed non præsumimus, quia bene hinc exit*. Eadem est & aliorum Patrum doctrina, quorum testimonia non est opus describere.

X. Tertio peccata, quæ pœnitentia semel expiata fuerant, si denuo committerentur, nullam ab Ecclesia obtinebant veniam, & reconciliationem. Testis est hujus antiquæ disciplinæ Tertullianus in Libro, *De Pœnitentia*, quem adhuc Catholicus scripsit. Postquam enim egit de pœnitentia Catechumenorum, variasque versutias diaboli, quibus nos post Baptismum in peccatum deturbare nititur, exposuit, de apponendo illis remedio ita scribit Capite VII. *Hæc igitur venena ejus providens Deus, clausa licet ignoscentiæ janua, & intinctionis sera obstructa, aliquid adhuc permisit patere. Collocavit in vestibulo pœnitentiam secundam, quæ pulsantibus patefaciat, sed jam semel, quia jam secundo, sed amplius numquam, quia proxime frustra*. Ergo ex Tertulliano, post pœnitentiam, quæ Baptismum præcedebat, secunda adhuc baptizatis peccatoribus patebat pœnitentia, sed quæ *jam semel*, & non secundo, quia postmodum, *amplius nunquam*, concedebatur. Tertulliano, ut alios Patres omittam, quos longo agmine recensent Juveninus loco citato, & Morinus in celebri Opere, *De Pœnitentia*, adjungimus S. Ambrosium, qui Lib. II. *De Pœnitentia*, Cap. x. sic inquit: *Merito reprehenduntur, qui sæpius agendam pœnitentiam putant, quia luxuriantur in Christo. Nam si vere agerent pœnitentiam, iterandam non putarent; quia sicut unum est Baptisma, ita una pœnitentia, quæ tamen publice agitur; nam quotidiani nos debet pœnitere peccati; sed hæc delictorum leviorum, illa graviorum*. Porro num iis Sæculis, quibus semel tantum pro peccatis publicis, aut occultis gravioribus agebatur pœnitentia publica, peccata, propter quæ quis subiisset illam pœnitentiam, per aliam, sed secretam pœnitentiam, & privatim datam absolutionem curarentur, memoratus Juveninus citato superius loco discutit.

XI. Quarto facinorosis capite damnatis denegatam, alicubi saltem, pœnitentiam fuisse, plurima veterum, recentiorumque Scriptorum testimonia nos docent. Certe sub finem Sæculi VI. Daco quidam, teste Gregorio Turonensi Lib. V. Historiæ Francorum Cap. XXVI. a Chilperico Rege, *cum vinctus teneretur, & cerneret, se penitus non evasurum, a Presbytero, Rege nesciente, pœnitentiam petiit*; quam haud dubie, si Rex rescivisset, non impetrasset. Etiam longe post annum millesimum denegata fuisse reis pœnitentiam in Anglia, addiscere licet ex Concilio Lambetensi anni 1261. ubi Bonifacius Cantuariensis Archiepiscopus in Constitutionibus Provincialibus ibidem editis conquestus est, quod reis hujusmodi *Sacramentum sæpius inhumaniter denegaretur*: Cui concinit Concilium Londinense anni 1268. Can. II. Sed tandem huic ma-

malo, quod etiam in Gallia, ac alibi in praxi erat, remedium afferre conatus est Clemens Papa V. in Viennensi Generali Concilio, edita Constitutione ad hujusmodi abusum damnabilem abolendum, quæ habetur Lib. v. Clementinarum, Tit. 9. Cap. 1. Quæ tamen diu inolitam praxim non ita statim abolevit in Gallia, cum necesse fuerit, ut anno 1396. Carolus VI. Francorum Rex Edictum daret pro admittendis ad Pœnitentiæ Sacramentum sontibus capite damnatis. Quo beneficio sub Ludovico XI. potitus est Comes a S. Paulo Comes Stabuli, qui, ut scribit Guaguinus Lib. x. Cap. xx. *Confessione more Christiano expleta*, capite plexus est. Caroli tamen Edictum non usquequaque obtinuisse, docet nos Stephanus Poncher, qui in Synodo anni 1515. hoc statutum edere necessarium duxit. *Juxta Concilium Viennense sub pœna excommunicationis moneatis Judices locorum vestrorum ordinarios, quatenus damnatis ad mortem faciant, antequam patiantur, Pœnitentiæ Sacramentum per personam idoneam administrari, contrariam consuetudinem abolentes*.

XII. Non desunt autem Scriptorum, ac Synodorum veterum loca, quibus docemur, concessam fuisse reis capite damnatis Pœnitentiam. Certe Sæculo VIII. Carbonianus Frisigensis Episcopus cum Adalberti cujusdam suspendio plectendi vitam a Judice obtinere non potuisset, *reum admonere studuit, adsistentesque longius amovit, ut omnem ei putredinem, & vulnus animæ suæ Confessione purissima aperiret, tam in factis, quam in locutionibus, atque cogitationibus pravis*; ut scribit Aribo in ejus Vita, Cap. VII. Rursus Sæculo IX. Patres Concilii Moguntini I. interrogati de furibus, & latrunculis, Cap. 27. responderunt: *Si omnibus de peccatis suis puram Confessionem agentibus, & digne pœnitentibus Communio in fine secundum Canonicum jussum danda est; cur non eis, qui pro peccatis suis pœnam persolvunt?* Idem decernit Concilium Wormaciense anni 868. Can. 80. suffragaturque his Concilium Triburiense anni 895. Canone 31. Atque, ut alia omittam Concilia, facinorosis ipsis, ut nimirum si vellent, confiteri possent, concesserunt quidem Aluredus, Eduardusque Angliæ Reges, editis in illorum gratiam salutaribus Legibus, quas confirmavit Sæculo XI. Canutus Rex, additis pœnis in Judices illis Statutis minime obtemperantes: *Si quis reus capitalis damnatus sua ingenue peccata confiteri cupiverit, id ei conceditor. Si quis autem denegaverit, numerato Regi centum viginti solidos, aut saltem adjunctis viris quinque, se culpa liberato*.

XIII. Quamquam vero ea fuerit vetus Ecclesiæ disciplina denegandę aliquando peccatoribus Pœnitentiæ, ne indulgentiæ facilitate, uti superius dictum est, ita vilesceret; est tamen Fidei dogma Canone 1. Sessionis 14. Concilii Tridentini confirmatum, iterari eam posse. Christi siquidem verba Matthæi Cap. 16. & 18. & Joannis 20. quibus potestas solvendi peccatores, & peccata remittendi, tribuitur Apostolis, & eorum successoribus, nullam faciunt restrictionem gravitatis, numeri, aut iterationis peccatorum. Nullum enim modum, aut terminum misericordiæ Dei statuit Scriptura Sacra, sed cujuscunque peccati quantumvis gravis, aut sæpe iterati reos ad pœnitentiam invitat, & veniam pœnitentibus promittit; quæ cum in Nova Lege obtineri a relapsis post Baptismum non possit, nisi Pœnitentię Sacramento, recte hinc Theologi colligunt, non modo interiorem pœnitentiam, quę virtus est, sed exteriorem pœnitentiam, quę est Sacramentum, sæpius iterari posse. Sed de his fuse, ac passim Theologi disserunt, ubi de hoc Sacramento tractant.

XIV. Sed ut ea potissimum, quæ in hoc nostro I. §. continentur, explicemus, recte profecto ait, quod *cum ad illud constituendum tria concurrant, materia, forma, & Minister, illius quidem remota materia sunt peccata, proxima vero sunt actus pœnitentis, nempe contritio, confessio, & satisfactio; forma autem, illa absolutionis verba*, Ego te absolvo &c. *Minister denique est Sacerdos habens potestatem absolvendi, vel ordinariam, vel delegatam*. Ut ergo singula enucleemus, ad materiam, quod attinet Sacramenti Pœnitentiæ, duplicem eam esse, docent communiter Theologi cum S. Thoma, Parte 3. Quæstione 84. Articulo II. in Corpore. Proxima sunt memorati actus pœnitentis, uti post Florentinum Concilium declaravit etiam Concilium Tridentinum Sessione XIV. Cap. 3. his verbis: *Sunt autem quasi materia hujus Sacramenti ipsius pœnitentis actus, nempe contritio, confessio, & satisfactio, qui quatenus in pœnitente ad integritatem Sacramenti, ad plenamque, & perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione partes dicuntur*. Ratio cur Concilium dixit, hos actus esse *quasi materiam* Sacramenti Pœnitentiæ, jam non ita intelligenda est, quasi velit eos non esse veram materiam, sed voluit dumtaxat indicare discrimen, quod inter hujus, & aliorum Sacramentorum materiam intercedit, in hoc consistens, quod aliorum Sacramentorum materia est res aliqua materialis, & sensibilis, ut aqua in Baptismo: Sacramenti vero Pœnitentiæ materia sunt actus pœnitentis, quorum præcipuus, ipsa scilicet contritio, est insensibilis, cum actus sit internus, & sic non ita proprie appellantur hujus Sacramenti materia. Brevius rem explicat Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. XIII. ubi sic inquit: *Neque vero hi actus quasi materia a Sancta Synodo appellantur, quia veræ materiæ rationem non habeant, sed quia ejus generis materia non sint, quæ extrinsecus adhibeatur, ut aqua in Baptismo, & Chrisma in Confirmatione*. Quare cum aliqui Theologi negassent, hos actus esse proprie materiam hujus Sacramenti, Concilium ne eos damnaret, maluit dicere, quasi materiam, ut notat Cardinalis Pallavicinus in Historia Concilii Tridentini ad locum citatum. Ceterum materia remota sunt ipsa peccata: *Ut enim ignis materiam ligna esse dicimus, quæ vi ignis consumuntur, ita peccata, quæ Pœnitentia delentur, recte hujus Sacramenti materia vocari possunt*; ut ait laudatus Catechismus citato loco. Licet autem omnia peccatorum genera, sive mortalium, sive venialium, quæ commisit homo post Baptismum, quamvis alias debite confessus fuerit, materia sint remota Sacramenti Pœnitentiæ, sciendum tamen omnino illud, sola mortalia peccata esse necessariam materiam; nam alias peccata venialia, quæ non excludunt a gratia Dei, aut mortalia, quæ quis rite confessus est, non quidem necessaria, sed sufficiens sunt ejus-

dem

dem Sacramenti materia, uti declaravit Concilium Tridentinum Sessione XIV. Cap. V. docentque Theologi passim.

XV. Formam Sacramenti Pœnitentiæ esse illa Absolutionis verba, *Ego te absolvo &c.* recte ait hic noster §. consentitque Decreto Eugenii IV. & Concilio Tridentino, Capite 3. citatę Sessionis 14. his verbis: *Docet præterea Sancta Synodus, Sacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipua ipsius vis sita est, in illis Ministri verbis positam esse*, Ego te absolvo &c. *quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliter adjunguntur; ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariæ*. Colligere licet ipsam formam, ut sapienter observat Catechismus laudati Concilii n. XIV. non solum ex illis Christi verbis Matthæi Capite 18. *Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in Cælis*; sed ex eadem Christi Domini doctrina ab Apostolis tradita. At quoniam Sacramenta id significant, quod efficiunt, & illa verba, *Ego te absolvo*, ostendunt peccatorum remissionem hujus Sacramenti administratione effici, planum est, hanc esse pœnitentiæ perfectam formam; sunt enim peccata tanquam vincula, quibus constrictę animę, & ex quibus Pœnitentię Sacramento laxantur. Sensus itaque eorum verborum non est, quod Absolutio sit simplex declaratio remissionis peccatorum, sed quod ea effective remittat. Quod quidem constat ex citatæ Sessionis 14. Tridentini Concilii Canone 9. *Si quis dixerit, absolutionem Sacramentalem Sacerdotis esse nudum ministerium pronunciandi, & declarandi, remissa esse peccata confitenti, anathema sit*. Rationem affert S. Thomas citata Parte 3. Quęstione 84. Articulo 3. ad 5. cujus supra meminimus. Sic autem S. Doctor inquit: *Sacramenta Novæ Legis non solum significant, sed etiam faciunt, quod significant; unde sicut Sacerdos baptizando aliquem, ostendit hominem interius ablutum per verba, & facta, & non solum significative, sed effective; ita etiam cum dicit*, Ego te absolvo, *ostendit hominem absolutum non solum significative, sed etiam effective*.

XVI. Minister denique, ut ait noster §. *est Sacerdos habens potestatem absolvendi, vel ordinariam, vel delegatam*: Idque de Fide definitum est ex Decreto Eugenii Papæ IV. in Concilio Florentino, ubi sic dicitur: *Minister hujus Sacramenti est Sacerdos, habens auctoritatem absolvendi, vel ordinariam, vel ex commissione Superioris*. Et ex Concilio Tridentino Sessione XIV. Cap. VI. ubi sic inquit: *Circa Ministrum autem hujus Sacramenti declarat Sancta Synodus, falsas esse, & a veritate Euangelii penitus alienas doctrinas omnes, quæ ad alios quosvis homines, præter Episcopos, & Sacerdotes, Clavium ministerium perniciose extendunt*. Sed nec sufficit, ut quis sit Sacerdos, ad audiendum valide Confessiones, sed ut possit valide absolvere, præter potestatem Ordinis, quam universi Sacerdotes habent, requiritur potestas jurisdictionis, sive ordinariæ, sive delegatæ; uti dictum est, & habetur etiam definitum in Concilio Tridentino, Capite VII. recitatæ Sessionis, his verbis: *Quoniam igitur natura, & ratio judicii illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse Synodus hæc confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem*. Porro Episcopi in tota Diœcesi, & Parochi in propria Parochia ordinariam habent in pœnitentes jurisdictionem; in aliis autem Sacerdotibus omnino requiritur expressa Episcopi approbatio ad audiendas Confessiones, & hęc est jurisdictio illa, quę dicitur delegata. Atque huc spectat, quod ait laudatum toties Concilium Tridentinum, Sessione 23. *De reformatione*, Cap. 15. *Quamvis Presbyteri in sua ordinatione a peccatis absolvendi potestatem accipiant, decernit tamen Sancta Synodus, nullum etiam Regularem posse Confessiones sæcularium, etiam Sacerdotum, audire, nec ad id idoneum reputari, nisi aut Parochiale Beneficium, aut ab Episcopis per examen, si illis videbitur esse necessarium, aut alias idoneus judicetur, & approbationem, quæ gratis detur, obtineat, privilegiis, & consuetudine quacunque etiam immemorabili, non obstantibus*.

XVII. Recte autem, atque opportune illud in nostro §. additum est, quod, *si periculum mortis immineat, approbatusque desit Confessarius, quilibet Sacerdos potest a quibuscunque Censuris, & peccatis absolvere*. Atque hæc est vetus Ecclesiæ disciplina, quam memorat, confirmatque Concilium Tridentinum Sessione 14. Capite 7. his verbis: *Pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pœnitentes a quibusvis peccatis, & Censuris absolvere possunt*. Omnes Sacerdotes in articulo mortis pœnitentes quoslibet a quibusvis peccatis, & Censuris absolvere posse cum declarat Sacra Synodus, suspensos, excommunicatos, degradatos, schismaticos, hæreticos, facta hypothesi, quod nullus adsit Sacerdos Catholicus, vel a Censuris liber, comprehendit, ut communiter Theologi docent. Censet tamen S. Raymundus Lib. 3. §. 16. neminem teneri in ea hypothesi confiteri peccata Sacerdoti hæretico, schismatico, vel excommunicato; imo Confessionem hujusmodi hominibus etiam in mortis articulo dissuadet, ob subversionis periculum. Cæterum cum etiam in mortis articulo nullam esse reservationem memoratum Concilium Tridentinum ait, de mortis periculo idem intelligendum est, ut habet hic noster §. illis verbis: *Sed si mortis periculum immineat &c.* proximum scilicet, non autem remotum. Probari autem ea nostri §. explicatio potest ex variis Sacris Canonibus, qui absolvendi potestatem concedentes cuilibet Sacerdoti, non distinguunt inter articulum, & periculum mortis, uti constat ex Capite, *Eos qui*, *De sententia excommunicationis*, in Sexto; itemque ex Canone, *Si quis*, Causa 17. Quæstione 4. Non omittendum hic tamen est, eos, qui ob mortis periculum absoluti fuerint a Censuris Superiori reservatis, sistere se teneri ei, cui reservatæ sunt, quamprimum convaluerint, non quidem ut rursus absolvantur, sed ut mandatis ejus pareant; idque nisi præstiterint, in easdem Censuras incurrere. Hæc enim regula nititur citato Capite, *Eos qui*, cujus hæc sunt verba: *Eos, qui sententia Canonis, vel hominis, cum ad illum, a quo alias de Jure fuerant absolvendi, nequeunt propter imminentis mortis articulum, aut aliud impedimentum legitimum, pro*

pro absolutionis beneficio habere recursum, si cessante postea periculo, vel impedimento hujusmodi, se illi, a quo, his cessantibus, absolvi debeant, quam cito commode poterunt, contempserint praesentare, mandatum ipsius super illis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi, & satisfacturi, prout justitia suadebit, decernimus, ne sic Censurae illudant Ecclesiasticae, in eandem sententiam recidere ipso Jure.

XVIII. Reliquum est, ut illas Sacramenti Poenitentiae Ministri dotes nunc explicemus, quas idem noster §. memorat, ubi ita inquit: *In ejus Ministro requiritur etiam bonitas, scientia, atque prudentia, cum sigillo secretę Confessionis sub exacto, perpetuoque silentio*. His plane concinunt, quae statuit S. Carolus in Concilio Provinciali I. Mediolanensi, Cap. *Quae pertinent ad Sacramenti Poenitentiae administrationem*, ubi sic ait: *In probandis Confessoribus hanc rationem habeant Episcopi, ut pii, bene morati, docti, prudentes, de animarum salute solliciti, & fideles custodes sint eorum, quae in Confessione dicuntur*. Necessaria est itaque in primis Conscientiarum Moderatoribus, seu Confessariis bonitas. Quamvis enim Sacramentorum virtus, & efficacia ex Ministrorum Fide, & probitate non pendeat, uti jam diximus supra Titulo 1. in Commentario ad §. 4. lateque ostendit, Patres, atque Canones citans Natalis Alexander, *Theologiae Dogmaticae & Moralis* Lib. II. Cap. 7. Articulo II. Propositione 1. necessaria nihilominus est probitas morum, sive sanctitas vitae ipsis praesertim Sacramenti Poenitentiae Ministris, ut irreprehensibiles sint, & sint exemplo Fidelibus in fuga vitiorum, in bonorum operum exercitatione, in omni conversatione. Id plane passim docent Sacrae Synodi, ac Sancti Patres, inter quos S. Gregorius Parte II. Curae Pastoralis, Cap. 3. haec habet: *Sit Rector operatione praecipuus, ut vitae viam subditis vivendo denuntiet; & grex, qui Pastoris vocem, moresque sequitur, per exempla melius, quam per verba gradiatur. Qui enim loci sui necessitate exigitur summa dicere, hac eadem necessitate compellitur summa monstrare. Illa namque vox libentius auditorum cor penetrat, quam dicentis vita commendat; quia quod loquendo imperat, ostendendo adjuvat, ut fiat.*

XIX. Secundo necessaria est in Sacramenti Poenitentiae Ministro *scientia*, & ratio est, quam docet Christus Dominus in Euangelio Matthaei, cap. xv. *Si caecus caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt*. Hinc recte ait Canon, *Qui vult*, De Pęnitentia, Distinctione 6. *Caveat spiritualis Judex, ut sicut non commisit crimen nequitiae, ita non careat munere scientiae. Oportet enim, ut sciat cognoscere quicquid debet judicare. Judiciaria enim potestas hoc postulat, ut quod debet judicare, discernat*. Huc facit, quod tradit Tridentini Concilii Catechismus Parte II. *De Poenitentiae Sacramento*, num. 56. nimirum satis constare, *non vulgarem scientiam necessariam esse, qua & peccata investigare, & ex variis peccatorum generibus, quae gravia, quae levia sint, pro cujusque hominis ordine, & genere judicare possit*. Sane interest ad poenitentium salutem, ut doctos eligant Confessarios, idque idem Catechismus monet citato loco: *Ex quo poterunt Fideles intelligere, cuivis maximo studio curandum esse, ut eum sibi Sacerdotem deligat, quem vitae integritas, doctrina, prudens judicium commendet; qui, & quantum in eo officio, cui praeest, ponderis, ac momenti sit, & quae cuique sceleri poena conveniat, & qui solvendi, vel ligandi sint, optime noverit*. Hanc veritatem perfecte cognovit S. Teresia, cum in Libro *De via perfectionis* cap. v. ait, magni prorsus interesse, ut Confessarius vere doctus sit, esse vero omnino periculosum, ab ignaro regi, licet multum sit spiritualis, aut esse possit. Praeteriri hic tandem non debet monitum S. Gregorii Papae VII. in Concilio Romano VII. Cap. v. ad poenitentes datum, atque his verbis expressum: *Inter omnia vos hortamur, atque monemus, ut in accipiendis pęnitentiis, non ad illos curratis, in quibus nec religiosa vita, nec est consulendi scientia: qui animas hominum magis ad interitum, quam ad salutem ducunt, teste Veritate, quae ait:* Si caecus caecum ducat, ambo in foveam cadunt: *sed ad eos, qui religione, & Scripturarum doctrina instructi, viam veritatis, & salutis vobis ostendere valeant.*

XX. Requiritur tertio *prudentia*, ut congrua pęnitentibus dare consilia possit, pęnitentiasque imponere salutares pro gravitate, numero, & duratione peccatorum; quod quidem explicatur in Canone 21. Concilii generalis IV. Lateranensis, quod ab Innocentio Papa III. habitum fuit anno 1215. ubi modum omnibus Confessariis pręscribit, quem servare in administrando Sacramento Pęnitentiae debeant: *Sacerdos autem sit discretus, & cautus, ut more periti Medici superinfundat vinum, & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens, & peccatoris circumstantias, & peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat ei consilium, & cujusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad sanandum aegrotum*. Longum plane esset velle hic ea omnia explicare, in quibus consistere Confessarii prudentia debet, de hac re, sicut de aliis ad Sacramentum Poenitentiae recte administrandum spectantibus, legi possunt S. Caroli Instructiones ad Confessarios.

XXI. Ut de Sigillo demum secretae Confessionis sub exacto, perpetuoque silentio a Confessario tenendo dicamus, Confessionem quidem ex parte Ministri, a quo excipitur, debere esse secretam, Jurę Naturali, Divino, & Ecclesiastico, Theologi omnes docent, declaravitque inter alia Concilium Senonense anno 1524. celebratum. Naturali jure nititur, I. quia ex revelatione factae Confessionis plerumque sequeretur infamia in poenitentem, cui Jus Naturale vetat, ne detur locus. II. quia quum ea, quae extra Confessionem sub secreti Sigillo excipimus, Jure ipso Naturali teneamur secreta servare, a fortiori, & quae audita sunt in Confessione. III. quia Jus idem Naturale vult, ut quis faciat aliis, quaecumque secundum rectam rationem vult sibi fieri. Quilibet vero secundum rectam rationem debet propriam diligere famam, & ex consequenti celationem sui secreti; ideoque debet potissimum Confessarius famam confitentis diligere, & sic celarę peccatum sibi in Confessione detectum, per quod confitens diffamaretur, ut dictum superius fuit. Per hanc etiam naturae Legem quilibet tenetur servare fidelitatem proximo, quam vellet, aut velle deberet sibi servari, & per consequens confitenti peccata; atque ad hanc fidelitatem spectat illud Proverbiorum, Cap. x. *Qui fidelis est, servat amici commissum.*

XXII. Di-

XXII. Divino Jure positivo nititur Sigillum ipsum secretæ Confessionis, sicut & ipsa Confessio Sacramentalis, quæ sine ipso consistere non posset, eoque sublato, veniret in odium hominum, eosque revocaret ab observantia præcepti de Confessione facienda, quod est Juris Divini. Unde istius Sigilli violatio, seu Confessionis revelatio, sacrilegium est, utpote in gravem Sacramenti Pęnitentiæ redundans injuriam. Nam ut ratiocinatur S. Thomas in IV. Sententiarum, Distinctione 19. sive Supplementi Quæstione XI. Articulo I. *In Sacramentis ea, quæ exterius geruntur, sunt signa rerum, quæ interius contingunt, & ideo Confessio, qua quis Sacerdoti se subjicit, signum est interioris subjectionis, qua quis Deo subjicitur. Deus autem peccatum illius, qui se subjicit per pœnitentiam, tegit: unde & hoc oportet in Sacramento Pœnitentiæ significari: & ideo de necessitate Sacramenti est, quod quis Confessionem celet; & tanquam violator Sacramenti peccat, qui Confessionem revelat. Et præter hoc sunt aliæ utilitates hujus celationis, quia per hoc homines magis ad Confessionem attrahuntur, & simplicius peccata confitentur.* Et in Responsione ad secundum: *Præceptum*, inquit, *celandi consequitur ipsum Sacramentum; & ideo sicut præceptum de Confessione Sacramentali facienda est de Jure Divino, & non potest aliqua dispensatione, vel jussione humana homo absolvi ab eo, ita nullus ad revelationem Confessionis potest ab homine cogi, vel licentiari.*

XXIII. Nititur tertio ipsum Sigillum Jure Ecclesiastico. Nam S. Leo in Epistola 80. ad universos Episcopos per Campaniam, Samnium, & Picenum constitutos, *illam, contra Apostolicam regulam, præsumptionem modis omnibus submoveri*, constituit, *ne de singulorum peccatorum genere libellis scripta professio publice recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis Sacerdotibus indicari Confessione secreta.* Extat de eo secreto in Gratiani Decreto Canon, *Sacerdos*, De Pęnitentia, Distinctione VI. in quo etiam gravis pęna infligitur Sacerdoti Confessionem revelanti: *Sacerdos*, inquit, *ante omnia caveat, ne de his, qui ei confitentur peccata, alicui recitet, non propinquis, non extraneis, nec, quod absit, pro aliquo scandalo. Nam si hoc fecerit, deponatur, & omnibus diebus vitæ suæ ignominiosus peregrinando pergat.* Contendunt nonnulli, Gregorium, cujus nomine apud Gratianum citatur hic Canon, esse Gregorium Magnum Pontificem. sed æquius tamen censere videntur, qui illud Decretum Gregorio Papæ VII. adscribunt. Concilium etiam Generale IV. Lateranense citato Canone XXI. Sacramentalis Sigilli violationem prohibet sub gravi pęna, sic inquiens: *Caveat autem omnino*, Sacerdos scilicet, qui pęnitentis Confessionem excipit, *ne verbo, aut signo, aut alio quovis modo aliquatenus prodat peccatorem; sed si prudentiori consilio indiguerit, absque ulla expressione personæ, caute requirat. Quoniam qui peccatum in Pœnitentiali Judicio sibi detectum præsumpserit revelare, non solum a Sacerdotali Officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam pœnitentiam in arctum Monasterium detrudendum.*

XXIV. Omissis aliis Synodis, in quibus variæ pœnæ contra Sacramentalis Sigilli infractores constitutæ sunt, antiquissima est secreti hujus disciplina, ejusque testem habemus Tertullianum in Libro *De Pœnitentia*, Capite X. eam secreti legem iis opponit, qui præ verecundia confiteri detrectabant: *Quid tuos aliud, quam te opinaris? Quid consortes casuum tuorum, ut plausores fugis?* Quasi dixisset, te ipsum non prodes, occultum crimen tuum coram promiscua plebe temerario non deteges; ergo nec Ministri, nec Fratres tui, cum sint maxime pii, illud evulgabunt in publicum; eandem enim fere tecum personam constituunt. Ita sane explicat recitatum Tertulliani locum inter alios Jueninus, *De Sacramentis*, Dissertatione VI. Quæstione V. Cap. VI. Articulo IV. §. 3.

XXV. Sed audiamus S. Pacianum, qui recitatum Tertulliani locum apud Pamelium in Nota 60. sic expressit: *Consortes casuum vestrorum timere nolite. Nullum corpus membrorum suorum vexatione lætatur, immo pariter dolet, & ad remedium collaborat. In uno & altero Ecclesia est, Ecclesia vero Christus. Atqui adeo qui fratribus peccata sua non tacet, Ecclesiæ lacrymis adjutus, Christi precibus absolvitur.* Cæterum religionis, qua hujus Sacramenti Sigillum custodire Confessarius debet, præclarum exemplum dedit S. Ambrosius, teste Paulino Presbytero in ejus Vita, ubi ita de eo scribit: *Quotiescumque illi aliquis, ob percipiendam pœnitentiam, lapsus suos confessus esset, ita flebat, ut & illum flere compelleret; videbatur etiam sibi cum jacente jacere. Causas autem criminum, quas illi confitebantur, nulli nisi Domino soli, apud quem intercedebat, loquebatur; bonum relinquens exemplum posteris Sacerdotibus, ut intercessores apud Deum magis sint, quam accusatores apud homines.*

XXVI. Si quis autem nobis objiciat Historiam Socratis Lib. V. Cap. XIX. & Sozomeni Lib. VII. Cap. XVI. ubi legitur, quod Pęnitentiarii in singulis Urbibus constituti peccata sibi privatim confessa, populo publicare soliti fuerint, & sic pœnitentes cogere ad publicam pœnitentiam; Respondemus cum doctissimo Estio in IV. Sententiarum Distinctionem XVII. §. XIV. eam peccatorum publicationem, vel ab ipsis pęnitentibus, hortatu tantum, vel etiam jussu Pœnitentiarii solitam fieri fuisse; vel a Pęnitentiario quidem, sed ex pœnitentium consensu. Atque hoc sensu illud etiam accipiendum, quod in Concilio Toletano X. habetur, Episcopos scilicet ejus Synodi, per Fidelem, ut ibi vocatur, Confessorem Potamii Episcopi cognovisse de eo, quod tactu femineo sorduisset. Siquidem is jam ante hoc suum peccatum in conventu Episcoporum fuerat confessus. Sed non omittendum, quod ad rem nostram objectus supra narrat Sozomenus loco citato, Patres nempe antiquos ab initio dedisse operam, ut hi, qui Confessionibus excipiendis præficerentur, secreti maxime tenaces essent: *Presbyterum itaque aliquem*, ait, *vitæ integritate quam maxime spectabilem, secretorum etiam maxime tenacem, ac sapientem huic officio præfecerunt. Ad eum accedentes, qui peccarant, confitebantur.* Atque hæc satis sint pro explicatione §. I. Tituli 3. *De Sacramento Pœnitentiæ*, quæ in præsenti Commentariis perpetuis illustrandum suscepimus. Plura alia de hoc Sacramento videri possunt in peculiari Opere doctissimi Joannis Morini.

§. II.

§. II.

In primis meminerit Confessarius, se Judicis pariter, & Medici personam sustinere, ac Divinæ justitiæ simul, & misericordiæ Ministrum a Deo constitutum esse, ut tanquam arbiter inter Deum, & homines, honori Divino, & animarum saluti consulat.

COMMENTARIUS.

I. INter qualitates Ministri Confessionis, & istas quoque initio hujus nostri §. expressas recensuit, explicavitque Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. LVI. ubi postquam dixit, quod hujus Sacramenti Minister, *Judicis*, & *Medici simul personam gerit*, ita statim subjicit: *Ac quod ad primum attinet, satis constat, non vulgarem scientiam necessariam esse, qua & peccata investigare, & ex variis peccatorum generibus, quæ gravia, quæ levia sint, pro cujusque hominis ordine, & genere judicare possit. Ut autem Medicus est, summa quoque prudentia indiget. Etenim diligenter providendum est, ut ea remedia ægroto adhibeantur, quæ ad illius animam sanandam, & in posterum contra morbi vim muniendam aptiora esse videantur.* Atque huc spectant quæ in præcedenti Commentario diximus de scientia in Confessario requisita; quia scilicet personam Judicis, & Medici spiritualis sustinet. Qualitas enim Judicis, ut ait relatus superius Canon *Qui vult* De Pœnitentia, Distinctione VI. in Confessario scientiam exigit: *Caveat*, ait, *spiritualis Judex, ut sicut non commisit crimen nequitiæ, ita nec careat munere scientiæ. Oportet enim, ut sciat cognoscere quicquid debet judicare. Judiciaria enim potestas hoc postulat, ut quod debet judicare, discernat.* Quod vero spectat ad spiritualis Medici officium, jam supra & illud nos docuit Lateranense IV. Generale Concilium Can. XXI. iis verbis: *Sacerdos more periti Medici superinfundat vinum, & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circumstantias, & peccati; qui prudenter intelligat, quale debeat ei præbere consilium, & cujusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad sanandum ægrotum.*

II. Cum ergo Confessarius personam Judicis gerat, jam non debet in Tribunali Confessionis se conformare sententiæ sui pœnitentis contra propriam, quando ille asserit, opinionem suam esse probabilem, pluresque affert Casuistas ad illius sententiæ confirmationem. Vere enim, recteque contra hanc doctrinam a Casuistis non paucis traditam exclamat S. Bonaventura: *O inauditum philosophandi genus! Judex sententiam ferre debet ad arbitrium rei, & reus Judicis judicio obtemperare non tenetur?* Idem dici & de Medico potest. sed cavendum pœnitentibus, ne ad eos Medicos spirituales confluant, qui vel nolunt, vel nesciunt peccatorum vulneribus remedia opportuna adhibere. Audiant quæso quid de hujusmodi pęnitentibus, Medicisque spiritualibus sui ævi scripserit Jonas Episcopus Aurelianensis, Libro I. *De institutione laicorum*, cap. 10. *Quidam peccatorum suorum conscii imperitos animarum suarum Medicos expetunt, ut sibi ad votum suum pœnitentiæ tempora imponant; & peritos iccirco declinant, ne austerius pœnitentiæ eos addicant. Si enim peritus Medicus ad morbos corporis pellendos quæritur, quanto magis Medicus animæ peritissimus quærendus est? Ut artis medicinæ nescius, dum curare nescit vulnus corporis, non illud minuit, sed magis plerumque incrementum ei addit; ita & imperitus Medicus animarum, dum earum languoribus mederi videri vult, quia his congrua medicamenta nescit adhibere, eosdem languores creditur incrementare. De talibus inquit Dominus per Prophetam:* Vivificabant animas, quæ non vivebant; & mortificabant animas, quæ non moriebantur.

III. Notatu autem digna sunt illa potissimum verba nostri §. quibus edicitur, meminisse debere Confessarium, *se divinæ justitiæ simul, & misericordiæ Ministrum a Deo constitutum esse, ut tanquam arbiter inter Deum, & homines, honori divino, & animarum saluti consulat.* Sed hæc jam alias nos late explicuimus.

§. III.

Ut ergo recte judicare queat, discernens inter lepram, & lepram, & tanquam peritus Medicus animarum morbos prudenter curare, & apta cuique remedia applicare sciat, quantam potest maximam ad id scientiam, atque prudentiam, tum assiduis ad Deum precibus, tum ex probatis Auctoribus, præsertim e Catechismo Romano, & prudenti consilio peritorum studeat sibi comparare.

COMMENTARIUS.

I. CUm in præcedenti §. dictum jam fuerit, Confessarium personam Judicis, & Medici sustinere, quia scilicet ut Judex debet judicium facere, & ut Medicus medicinam præstare, opportune hic præsens §. demonstrat, ac docet subjectum, ad quod judicium ipsum, & medicatio dirigitur, discernens nempe inter lepram, & lepram, ad quam curandam opus est tum judicio, tum medicina. Cum enim lepra, quæ variæ est speciei, peccatum significet, quod multipliciter committitur, debet prudens Confessarius discernere prius, quænam lepra sit, seu quodnam, & quotuplex peccatum sit, quo pęnitens gravatur; & hoc est officium Judicis. deinde quodnam remedium aptum sit ad ipsam peccati lepram curandam, & hoc est Medici

dici

dici munus. Porro verbis illis noster §. *discernens inter lepram, & lepram*, alludit plane ad id quod dicitur Capite 17. Deuteronomii: *Si difficile, & ambiguum apud te judicium esse perspexeris inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram, & Judicum intra portas tuas videris verba variari, surge, & ascende ad locum, quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad Sacerdotes Levitici generis, & ad Judicem, qui fuerit illo tempore, quæresque ab eis, qui indicabunt tibi judicii veritatem; & facies quodcumque dixerint, qui præsunt loco, quem elegerit Dominus, & docuerint te.* Placuit integrum locum describere, quod inde multa erui possunt, quæ ad hunc nostrum §. spectant; ad eumque locum, sive ad Caput 13. Levitici, ubi & de lepræ morbo fit sermo, respexit inter alios S. Joannes Chrysostomus Lib. 3. *De Sacerdotio*, Capite v. juxta nostram editionem, ubi sic inquit: *Corporis lepram purgare, seu verius dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Judæorum Sacerdotibus solis licebat.* Tum vero paulo post: *At vero nostris Sacerdotibus non corporis lepram, verum animæ sordes non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est.*

II. Spectant hæc quidem ad excelsam Sacerdotum Novi Testamenti potestatem; quod vero ad eorum attinet munus, iterum & illud repetendum est, quo magis magisque hic noster §. explicetur, omnium consensu, Sacerdotes in Sacramento Pœnitentiæ duplices ferre personas, Medicorum, & Judicum. Quemadmodum igitur Medico vulnera retegit ægrotus, doloresque omnes internos exponit, ut applicet morbo pharmaca, & epithemata convenientia; finisque expositionis morbi, non est ipsa expositio, sed convenientis medicamenti applicatio, & corporis per illa medicamenta sanatio; sic finis Confessionis peccatorum omnium Sacerdoti factæ, non est sola Confessio, sed remediorum morbis spiritualibus convenientium applicatio, quibus anima curationi disponatur, & disposita per reconciliationem perfecte sanetur. Hac ratione, uti observat Morinus Lib. I. *De administratione Sacramenti Pœnitentiæ*, Cap. v. num. IX. antiqui Patres de peccatorum medelis semper philosophati sunt, ut Origenes Homilia I. in Psalmum 37. Clemens Lib. II. Constitutionum Apostolicarum, Cap. XX. Cyprianus in Tractatu *De lapsis*, Gregorius Nazianzenus in Epistola Canonica ad Letoium, & inter alios Burchardus Lib. 19. Decretorum, qui *Corrector* vocatur, & *Medicus*, quia correctiones corporum, & animarum medicinas plene continet, & docet unumquemque Sacerdotem, quomodo unicuique succurrere valeat, ordinato, vel sine Ordine, pauperi, diviti, puero, juveni, seni, decrepito, sano, infirmo, in omni ætate, & in utroque sexu.

III. Idem judicium est de persona Judicum, quam sustinent Sacerdotes, ut idem Morinus observat, num. XI. Extorquetur enim a Judicibus criminum confessio, non ut in confessione subsistant, aut veniam statim, nullo, aut levissimo criminum examine facto, confitentibus indulgeant, sed ut criminibus pœna juxta Leges a Principe constitutas infligatur; vel si pœnam condonet Princeps, ita multetur reus, damnumque alteri illatum resarciat, ut in posterum crimen ejusmodi perpetrare non audeat. Judices igitur sunt Sacerdotes, ut peccata in Confessione audita puniant pœna Euangelica, hoc est, salutari, quæ non mortem inferat, ut pœnæ sæculares, sed vitam reddat confitentibus; & pœnitentes aliquando tradant in interitum carnis, ut spiritus eorum salvus sit in die Domini Jesu Christi. Inde est quod Doctores Catholici Confessionis necessitatem ex auctoritate remittendi, & retinendi peccata potissimum colligunt. Hoc præ cæteris fecerunt Concilii Tridentini Patres Sessione 14. Cap. v. Cum enim docuerunt, Christum Sacerdotes instituisse Præsides, & Judices Christianorum, statim ex illa auctoritate peccatorum confessionem colligunt: *Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ jam explicata, universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse a Domino integram peccatorum confessionem, & omnibus post Baptismum lapsis jure Divino necessariam existere; quia Dominus noster Jesus Christus e Terris ascensurus ad Cælos, Sacerdotes sui ipsius Vicarios reliquit tanquam Præsides, & Judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christifideles ceciderint; qui pro potestate Clavium, remissionis, aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim, Sacerdotes judicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potius in specie, ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent.* Idem paulo post iidem Patres colligunt ex Medicorum officio, quo & ipsi Sacerdotes Sacramenti Pœnitentiæ Ministri funguntur: *Si enim erubescat ægrotus vulnus Medico detegere, quod ignorat, medicina non curat.*

IV. Longum esset hic varias Synodos, & Auctores referre, ex quibus docemur, quod superius toties repetitum fuit, duplicem personam Confessarium sustinere, Judicis, ac Medici, ut recte judicare queat, discernens inter lepram & lepram, & apta cuique remedia applicare sciat. Sed lubet tamen eam in rem locum referre Petri Blesensis, qui agens de satisfactione, quæ est pars Sacramenti Pœnitentiæ, sic inter alia habet: *Sicut confitenti necessaria est humilis, & sincera devotio, sic Pœnitentiali*, idest Sacerdoti, *necessaria est diligens, & circumspecta discretio, ut discernat inter lepram & lepram, & habeat in se tria, bonitatem, scientiam, & disciplinam: bonitatem in sanctitate, scientiam in eruditione, disciplinam in correctione. Sit Samaritanus infundens oleum misericordiæ, vinumque justitiæ. Habeat conscientia ejus quasi Arca fœderis manna, & virgam; ut sciat compati & ignoscere, arguere & monere. Gaudeat de primitivis fructibus pœnitentis, sicut bonus agricola; compatiatur infirmo, dubiumque confortet, recolens illud Apostoli*: Quis infirmatur, & ego non infirmor? *Et audiens tentationes ejus, suam infirmitatem cogitans, apud se dicat*: Si in tanta tentatione fuissem, gravius cecidissem. *Nihil dicatur, aut fiat cum indignatione, & ira:* Ira enim viri justitiam Dei non operatur. *Medium autem teneat, ne nimia remissio, vel nimia austeritas sit in eo, certumque pœnitentiæ modum juxta Sanctorum Patrum instituta præscribat.*

V. Tenenda est ergo potissimum regula illa, quam hic noster §. præscribit, ut nempe, quo Con-

Confessarius tanquam peritus Medicus animarum morbos prudenter curare, & apta cuique remedia applicare sciat, *quantum potest maximam ad id scientiam, atque prudentiam, tum assiduis ad Deum precibus, tum ex probatis Auctoribus, præsertim e Catechismo Romano, & prudenti consilio peritorum studeat sibi comparare*. Studium itaque precandi necessarium est Confessariis. cum enim moderator animarum consilio, & judicio excellere debeat, *ut sciat reprobare malum, & eligere bonum*, teste Isaia Cap. 7. *& distinguere*, ut Deus ad Moysen loquebatur Deuteronomii Cap. 17. *inter sanguinem & sanguinem, causam & causam, lepram & lepram*, id plane a Deo efflagitare debet, ut det ei sapientiam, & intelligentiam, exemplo Apostoli, qui suorum etiam Thessalonicensium invocavit preces, quo suæ prædicationis Euangelicæ cursus esset felicior, & fructuosior, sic ad eosdem scribens Cap. 3. *De cętero, Fratres, orate pro nobis, ut sermo Dei currat, & clarificetur*. Atque huc spectat, ut ait Apostolus Jacobus in sua Canonica Epistola Cap. 1. *Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a Deo, qui dat omnibus affluenter, & non improperat, & dabitur ei*. Id quod expertus Sapiens fuit, ut idem testatur Sapientiæ Cap. 7. *Optavi, & datus est mihi sensus; invocavi, & venit in me Spiritus sapientiæ*. Optimum autem erit, si se Deo in quotidianis Sacrificiis commendet, juxta illud Pauli in Epistola ad Hebræos, Cap. 5. *Omnis namque Pontifex ex hominibus assumptus, pro hominibus constituitur in iis, quę sunt ad Deum, ut offerat dona, & sacrificia pro peccatis; & propterea debet, quemadmodum pro populo, ita & pro semetipso offerre pro peccatis*.

VI. Jam non sufficit Confessario, Sacerdotique, ac iis, qui conscientias aliorum moderantur, precandi studium, sed opus est etiam, ut doctrinæ attendant, scientiamque sibi comparent ex probatis Auctoribus, præsertim vero ex Sancta Scriptura, & Sacris Canonibus, ut edicit Canon Concilii Toletani IV. relatus in Canone, *Ignorantia*, Distinctione 38. *Ignorantia*, inquit, *mater cunctorum errorum, maxime in Sacerdotibus Dei, vitanda est. Sciant igitur Sacerdotes Scripturas Sanctas, & Canones, ut omne opus eorum in prædicatione, & doctrina consistat; atque ædificent cunctos tam Fidei scientia, quam operum disciplina*. Sed nec prætermittendum est studium SS. Patrum, multoque minus iis præferendi Casuistæ recentiores, uti addiscere licet a Cælestino Papa I. relato in Canone V. Distinctione citata: *Nulli Sacerdotum liceat Canones ignorare, nec quicquam facere, quod Patrum possit regulis obviare. Quę enim a nobis res digne servabitur, si Decretalium norma constitutorum pro aliquorum libitu, licentia populis permissa, frangatur?* Porro nostro huic §. concinit S. Carolus in suis de Sacramento Pęnitentiæ Instructionibus, ubi sic inter alia inquit: *Quoniam Confessionis Minister, Judicis, & Medici simul personam gerit; ut & quod ad Judicem attinet, ex variis peccatorum generibus, quæ gravia, quę levia sint, quove modo corrigenda, pro cujusque hominis ordine, & genere judicare possit; & tanquam Medicus ea remedia ægroto adhibeat, quæ ad illius animam sanandam, & in posterum contra vim morbi muniendam aptiora videantur; opus est, ut is tum scientiam atque eruditionem, tum prudentiam studeat sibi, quantum potest, comparare, tum ex Divina gratia, quam assidua precatione supplex a Deo petat, tum ex Auctoribus probatis, qui eam materiam pie pleneque tractarunt*. Probati Auctores jam dici nullatenus possunt, quorum Libris innumeræ pene laxæ, horrendæque propositiones occurrunt, quarum multæ a variis Summis Pontificibus, Alexandro VII. Innocentio XI. Alexandro VIII. & novissime a regnante Pontifice Benedicto XIV. proscriptæ fuerunt.

VII. Adhibendum a Confessario in dirigendis pęnitentium conscientiis præ ceteris probatorum Auctorum Libris Catechismum Romanum jussu Tridentini Concilii concinnatum, ac S. Pii Papæ V. auctoritate promulgatum, merito mandat hic noster §. quod in eo scilicet sana, solidaque Patrum, & Canonum doctrina contineatur, probatusque sit a Conciliis passim Provincialibus, particularibusque post ejus editionem celebratis, ut alias ostendimus. Ceterum, quod ait tandem noster §. ut præter probatos Auctores, Confessarius in regendis conscientiis, remediisque applicandis *prudenti consilio peritorum* utatur, intelligendum est juxta regulam in variis Synodis expressam, præsertim Lateranensi IV. Oecumenica, Can. XXI. atque a S. Carolo traditam in Instructionibus, *De Sacramento Pęnitentiæ*, Capite inscripto, *Quæ in administratione Sacramenti Pęnitentię Parochus & Confessarius observet*, ubi sic inter alia inquit: *Si prudentiori consilio indiguerit, illud absque ulla expressione personæ caute requirat*. Id quod etiam variæ Synodi statuerunt.

§. IV.

Sciat casus, & Censuras Sedi Apostolicæ, & Ordinario suo reservatas, & suæ cujusque Ecclesiæ Constitutiones, easque diligenter observet.

COMMENTARIUS.

I. CAsuum reservatio juxta modernam phrasim dicitur ea, qua nonnulla graviora peccata majoribus Ecclesiæ Prælatis reservantur, ita ut inferiores ea remittendi potestatem non habeant, nisi hæc potestas ipsis specialiter fuerit concessa. Est autem duplex hæc reservatio, alia Episcopalis, alia Papalis; prior est, qua ipsi Episcopi quædam peccata sibi, vel generaliter per totam Diœcesim, & respectu omnium generaliter Confessariorum reservant, ita ut nulli inferiores Confessarii quantumvis indefinite, & illimitate approbati, ab iis sacramentaliter absolvere queant sine speciali facultate; vel specialiter respectu hujus, illiusve Confessarii, aut pro quadam suæ Dięcesis parte reservant. Sicut enim Episcopus potest Presbyterorum tam sæ-

sæcularium, quam Regularium, præsertim Parochiale Beneficium non habentium, approbationem ad tempus limitare, ita eandem, quoad materiam, sive peccata, restringere potest. Reservatio Papalis est illa, qua nonnulla atrociora crimina Papæ reservantur, ut nullus ab iis, præter Papam, aut ab eo potestatem habentem, absolvere ordinarie queat.

II. Docent hæc passim Theologi de casuum reservatione agentes in Tractatu, *De Sacramento Penitentiæ*, præsertim vero Vanespen, Parte II. *Juris universi Ecclesiastici*, Tit. 6. Capite 7. ubi etiam opportune describit locum insignem Concilii Tridentini Sessione 14. Capite 7. *Magnopere vero ad Christiani populi disciplinam pertinere, sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quædam, & graviora crimina, non a quibusvis, sed a summis dumtaxat Sacerdotibus absolverentur; unde merito Pontifices Maximi pro suprema potestate sibi in Ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari judicio reservare. Neque dubitandum est, quando omnia, quæ a Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idem Episcopis omnibus in sua cuique Diœcesi, in ædificationem tamen, non in destructionem liceat pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores Sacerdotes auctoritate, presertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem, consonum est Divinæ auctoritati, non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere*. Atque his adde, quod eadem Synodus Tridentina in citatæ Sessionis Canone XI. statuit his verbis: *Si quis dixerit, Episcopos non habere jus reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quo minus Sacerdos a reservatis vere absolvat, anathema sit*.

III. Plura scitu digna de ipsa casuum reservatione videri possunt apud memoratum Vanespen, præsertim vero apud Sanctissimum Dominum nostrum Papam Benedictum XIV. Lib. 5. *De Synodo diœcesana*, Cap. IV. & V. nam quod ad nostrum §. spectat, in quo monetur confessarius, ut sciat casus, & censuras Sedi Apostolicæ, & Ordinario suo reservatas, & suæ cujusque Ecclesiæ Constitutiones, easque diligenter observet, omnino necessaria est illi scientia ista, quilibet enim Judex, cujus personam Confessarius gerit, scire debet, quousque extendatur sua jurisdictio: nam alias, si ejus terminos transiliat, invalida, & nulla erit sententia. In omni autem Republica bene ordinata constituti sunt tales termini, ut nempe inferiores Judices minora solum delicta judicent, graviora vero Judex Superior, & gravissima tandem Princeps ipse, vel hi qui ab ipso ex speciali commissione deputati sint. Atque hic est ordo, quem sapientissime servatum esse, ac servari debere in Ecclesia, recitato Capite 7. Tridentina Synodus definivit. Porro quod statuit hic noster §. præscripsit etiam S. Carolus, & quidem luculentius, fusiusque, in suis de Sacramento Penitentiæ Instructionibus, sic inter alia inquiens: *Censurarum rationem, & vim recte intelliget*, Confessarius scilicet, *& quibus criminibus annexæ illæ sint. Casus reservatos in promptu habebit, ita ut recte sciat, qui Jure Canonum Summo Pontifici, qui rursus Episcopo, qui præterea in Bulla Cœnæ Domini, quique pro varietate temporum Episcopo reservati sint*. Et paulo post: *Cognitum etiam habere Confessarius debet, ac præterea animadvertere, antequam ad audiendas confessiones accedat, quanta sit auctoritas, potestasque jurisdictionis suæ; ita ut cum norit, & quos, & a quibus peccatis, Censurisque absolvere possit, tum etiam caveat, ne facultatis suæ fines prætergrediatur*.

IV. Jam non modo Sacerdotes Sæculares, verum etiam Regulares ad confessiones audiendas approbatos, stare debere casuum, ac censurarum reservationi, quam sibi Ordinarii locorum, in quibus degunt, fecerunt, pluribus probat laudatus Pontifex Benedictus XIV. Cap. V. num. VI. & seq. ubi etiam varia Summorum Pontificum, ac Sacræ Congregationis Concilii Tridentini interpretis Decreta recenset, quibus edicitur, non posse Regulares a casibus absolvere, quos sibi locorum Ordinarii reservarunt. Ne autem ipsa Decreta ullo unquam tempore e Regularium memoria exciderent, utque continue præ oculis iidem haberent culpas, quas nequeunt relaxare, eadem Sacra Congregatio Concilii in Sublacensi Jurisdictionis die 10. Octobris 1676. dixit, eos teneri affigere propriis sedibus Confessionalibus notulas casuum Episcopo reservatorum, & renuentes opportunis Juris remediis ad id cogi, uti habetur Lib. 29. Decretorum, pag. 284. a tergo, & pag. 285. Ceterum cum ipsa casuum reservatio ab Ordinariis non modo in Synodo fieri possit, verum etiam extra Synodum peculiari Constitutione, ut docet idem memoratus Pontifex Benedictus XIV. loco citato, hinc recte mandat noster §. ut Confessarius sciat quoque suæ cujusque Ecclesiæ Constitutiones, easque diligenter observet: nec enim debet ab iis recedere.

§. V.

Denique hujus Sacramenti doctrinam omnem recte nosse studebit, & alia ad ejus rectam administrationem necessaria. Atque in hoc ministerio ita procedat, ut infra præscribitur.

COMMENTARIUS.

I. Concinunt & hæc iis, quæ fusius explicat S. Carolus in suis, *De Sacramento Pœnitentiæ*, Instructionibus, ubi sic inter alia inquit: *In primis bene cognita habeat*, Confessarius nempe, *quæ Monitis, seu Instructionibus in hac Ecclesia editis ad Confessariorum usum continentur. Sacramenti igitur hujus doctrinam omnem recte nosse studebit, ita ut quæ illius ratio, qui effectus, quæve illius partes, quæ illarum partium vis, & natura, perite intelligat: Quæ peccata mortalia, & quæ venialia, cognoscat: Peccati circumstantias sciat, quæ præsertim mutant speciem peccati, & quæ in Confessione explicanda sunt, quæ restituendi onus inducant*.

§. VI.

Ordo ministrandi Sacramentum Pœnitentiæ.

§. VI.

Sacerdos ad audiendam Confessionem vocatus, promptum, facilemque se præbeat, ac priusquam ad audiendum accedat, si tempus suppetat, ad hoc ministerium recte, sancteque obeundum, Divinum auxilium piis precibus implorabit.

COMMENTARIUS.

I. INter alias dotes, quibus præditus esse Minister Sacramenti Pœnitentiæ debet, illam potissimum in variis Synodis, atque Episcoporum Constitutionibus explicatam habemus, præsertim vero a S. Carolo in Instructionibus Confessorum variis locis, & in illis, quas de Sacramento Pęnitentiæ conscripsit, ut ne quemquam pœnitentem, subterfugiendi laboris causa, rejiciat, ne nutu quidem, nedum verbis; imo se paratum semper, promptum, facilem, humilemque præbeat. Nam alias non addubito, quin graviter Parochus peccet contra justitiam, si respuat pęnitentem audire, Sacerdos autem simplex, qui Confessarii munere fungitur, contra charitatem, si potens audire pęnitentem, inauditum illum dimittat.

II. Tanti autem est peccatorum animas a diaboli laqueis extricare, ut hoc potissimum Confessarius curare debeat, qua id ratione consequi possit; cumque res ipsa difficilis sit, recte admodum cautum est ex nostro §. ut, *priusquam ad audiendum accedat, si tempus suppetat, ad hoc ministerium recte, sancteque obeundum, Divinum auxilium piis precibus imploret*. Ergo, ut inter alios notat doctissimus, religiosissimusque Antonius Caracciolus Clericus Regularis in Notis ad Constitutiones sui Ordinis, Parte I. Capite IV. §. VI. a Confessariis, antequam tantum opus aggrediantur, magnopere obsecrandus est Deus, animarum omnium Creator, & Amator, ut Spiritum Sanctum suum suis Operariis infundat, atque adeo id propemodum facere debent, quod vetus Codex Pęnitentialis apud Baronium in Notis ad Martyrologium, 3. Idus Junii præscribit hisce verbis: *Cum venerit aliquis ad Sacerdotem confiteri peccata sua, mandet ei Sacerdos, ut expectet modicum, donec intret in cubiculum ad Orationem*. Idipsum constitutum legimus in ms. Pontificali Anglicano Monasterii Gemmeticensis annorum circiter mille, & in ms. Codice Ecclesiæ Noviomensis annorum CM. Capite inscripto, *Qualiter suscipere debeant pœnitentem Episcopi, vel Presbyteri*, cujus tametsi prolixum lubet tamen hic locum describere. Sic enim inquit.

III. Quotiescumque Christani ad Pęnitentiam accedunt, jejunia damus, & nos communicare cum eis debemus Jejunio unam, aut duas hebdomadas, aut quantum possumus, ut non dicatur nobis, quod Sacerdotibus Judæorum dictum est a Domino Salvatore: *Væ vobis Legis periti, qui adgravatis homines, & imponitis super humeros onera gravia, ipsi autem uno digito vestro non tangitis sarcinas ipsas*. Nemo enim potest sublevare cadentem, nisi inclinaverit se, ut porrigat manum. neque ullus Medicorum vulnera infirmitatum potest curare, nisi fętoribus particeps fuerit: Ita quoque nullus Sacerdotum, vel Pontifex peccatorum vulnera poterit curare, aut animabus peccata auferre, nisi præstante sollicitudine, & oratione lacrymarum. Necesse est ergo nobis, Fratres charissimi, sollicitos esse pro peccantibus, quia sumus alterutrum membra; & si quis patitur unum membrum, compatiuntur omnia membra. Ideoque & nos si viderimus aliquem in peccatis jacentem, festinemus eum ad pęnitentiam per nostram doctrinam vocare; & quotiescumque dederis peccanti, simulque da illi pęnitentiam statim, quantum debeat jejunare, & redimere peccata sua, ne forte obliviscaris, quantum eum oporteat pro suis peccatis jejunare, tibique necesse sit, ut iterum exquiras ab eo peccata confiteri, & erubescet iterum peccata sua confiteri, & invenietur amplius jam judicari. Non enim omnes Clerici hanc Scripturam usurpare, aut legere debent, qui inveniunt eam, nisi illi soli, quibus necesse est, hoc est, Presbyteris. Sicut enim Sacrificium offerre non debent nisi Episcopi, & Presbyteri, quibus Claves Regni cęlestis traditę sunt, sic nec judicia ista alii usurpare debent. Si autem necessitas evenerit, & Presbyter non fuerit pręsens, Diaconus suscipiat pęnitentem ad sanctam Communionem. Sicut ergo superius diximus, humiliare se debent Episcopi, sive Presbyteri, & cum tristitiæ gemitu, lacrymisque orare non pro suis delictis solum, sed etiam pro Christianorum omnium, ut possint cum Beato Paulo dicere: *Quis infirmatur, & ego non infirmor? quis scandalizatur, & ego non uror?* Cum ergo venerit aliquis ad Sacerdotem confiteri peccata sua, mandet ei Sacerdos, ut expectet modicum, donec intret in cubiculum suum ad orationem; si autem non habuerit cubiculum, tamen tunc Sacerdos dicat hanc Orationem.

IV. Sequitur mox Oratio, quam operæ pretium duco hic referre, estque hujusmodi: *Domine Deus propitius esto mihi peccatori, ut condigne possim tibi gratias agere, qui me indignum propter tuam misericordiam Ministrum fecisti officii Sacerdotalis, & me exiguum, humilemque, mediatorem constituisti, ad orandum, & intercedendum ad Dominum nostrum Jesum Christum pro peccantibus, & ad pœnitentiam revertentibus. Ideoque, Dominator Domine, qui omnes homines vis salvos fieri, & ad agnitionem veritatis venire; qui non vis mortem peccatorum, sed ut convertantur, & vivant: suscipe orationem meam, quam fundo ante conspectum clementiæ tuæ pro famulis, & famulabus tuis, qui ad pœnitentiam venerunt. Per*. Alia est Oratio, quæ legitur in ms. S. Remigii Codice annorum circiter 600. his verbis: *Adesto Domine, supplicationibus nostris, & me, qui etiam misericordia primus indigeo, clementer exaudi; mihique, quem non electione meriti, sed dono gratiæ tuæ constituisti operis tui Ministrum, da fiduciam*

tui muneris gratiam exequendi, & ipse in nostro ministerio, quod tuæ pietatis est, operare. Per. Sequuntur mox aliæ Orationes, quæ videri possunt apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. VI. Articulo VII. Ordine XIV. Porro ex ms. etiam Pontificali insignis Ecclesiæ Aquensis ejusdem ætatis, apud eundem Martene Ordine XV. cautum est, ut, *quando peccata sua vult aliquis confiteri, Sacerdos dicat apud se hanc Orationem*: Domine Deus Omnipotens, qui non vis mortem peccatoris, sed ut convertatur, & vivat; propitius esto mihi pecatori, & suscipe orationem meam, quam fundo ante conspectum clementiæ tuæ, quo & me pariter, & hunc a peccatis omnibus exuas, &, ut peccare de cetero caveamus, efficias. Per Dominum.

V. Veteris disciplinæ instaurator S. Carolus jussit & ipse in Conciliis suis, atque Instructionibus Confessorum, & de Sacramento Pœnitentiæ, ut in Confessionali Sede Orationes præparatoriæ ad Confessiones audiendas affixæ sint; quas Confessarius scilicet præmitteret Confessionibus pœnitentium audiendis. Hæc autem est formula: ℣. *Cor mundum crea in me Deus.* ℟. *Et spiritum rectum innova in visceribus meis.* ℣. *Ne projicias me a facie tua.* ℟. *Et Spiritum Sanctum tuum ne auferas a me.* ℣. *Redde mihi lætitiam salutaris tui.* ℟. *Et spiritu principali confirma me.* ℣. *Docebo iniquos vias tuas.* ℟. *Et impii ad te convertentur.* ℟. *Libera me de sanguinibus Deus, Deus salutis meæ.* ℟. *Et exultabit lingua mea justitiam tuam.* Oratio *Deus omnipotens &c.* ut supra ex ms. Codice Ecclesiæ Noviomensis, additis tamen post illam clausulam, *qui ad pœnitentiam venerunt*, his verbis: *ut des illis spiritum compunctionis; resipiscant a diaboli laqueis, quibus adstricti tenentur, ut ad te per dignam satisfactionem convertantur. Per eundem Dominum nostrum &c.* Cæterum recitatæ, aliæve id genus orationes, precesque ad divinum auxilium implorandum, dicendæ sunt quidem a Confessario, priusquam ad audiendum accedat, sed tamen, *si tempus suppetat*, ut ait hic noster §. Nam alias si inopinato vocatus ille debeat confestim ad audiendam Confessionem accedere, sat erit, si aliqua ferventi jaculatoria oratione ex sacris Literis, Sanctis Patribus, seu piis Auctoribus sumta se præparet, vel subita mentis in Deum elevatione.

§. VII.

In Ecclesia, non autem in privatis ædibus Confessiones audiat, nisi ex causa rationabili, quæ cum inciderit, studeat tamen id decenti, ac patenti loco præstare.

COMMENTARIUS.

I. Locum præcipuum excipiendis Confessionibus esse Ecclesiam; immo juxta veterem disciplinam servatum fuisse locum Altari vicinum, docent nos priscæ Synodi, inter quas Parisiensis VI. anni 829. Parte 1. Cap. 46. sic habet: *Porro si Sacerdotibus Sanctimoniales confiteri voluerint, id non nisi in Ecclesia coram Sancto Altari, adstantibus haud procul testibus, fiat.* Hinc formula Confessionis, quæ in Penitentiali Egberti Eboracensis Episcopi continetur, ita plane incipit: *Confiteor coram Deo Omnipotente, Creatore Cæli, & Terræ, & coram hoc Altario sancto &c.* Idem constat ex alia Confessionis formula, quæ extat in ms. Codice insignis Ecclesiæ S. Gatiani Turonensis, annorum circiter CM. apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 6. Articulo 7. Ordine III. *Confiteor tibi Domine, Pater Cæli, & Terræ, coram hoc sancto Altare tuo, & istius loci Reliquiis, & coram hoc Sacerdote tuo &c.* Confirmat hanc praxim S. Petrus Damiani in Opusculo 56. ubi testatur, Agnetis Imperatricis Confessionem excepisse se *sub arcana Beati Petri Confessione ante Sacrum Altare*; legimusque in Vita S. Bertoldi Abbatis Garstensis apud Surium ad diem 27. Julii, consuevisse & ipsum *ante Altare S. Petri Confessiones audire*. Id vero ita expresse statuit Concilium Redingense, ut alibi factas Confessiones nullas, & irritas decernat: *Circa confessiones*, inquit, *taliter duximus ordinandum, ut in loco tantum fiant publico coram Altari exposito transeuntibus universis, nec valeat absolutio secus facta.*

II. Quamquam autem hæc communis sit Episcoporum Lex, ut Sacerdotes nonnisi in Ecclesia sacras penitentium Confessiones excipiant, & quidem in Confessionalibus sedentes, ut in Commentario sequenti dicemus, intelligendum id tamen est, nisi aliter causa rationabilis poscat, ut habet hic noster §. Neque enim infirmi, si confiteri velint, ad Ecclesiam deferendi sunt, sed in suis privatis ædibus confiteri possunt, decenti tamen, ac patenti loco, ut inquit idem hic §. noster, & Sacræ Synodi mandant, ac præsertim memorata Parisiensis, Capite citato: *Si autem infirmitas præpedierit, ut in Ecclesia eadem Confessio fieri nequeat, in quacunque Domo facienda est, nonnisi testibus similiter haud procul adstantibus fiat.* Atque his concinunt variæ Synodi, inter quas Mediolanensis S. Caroli Provincialis V. ubi de Penitentiæ Sacramento agit, expresse Confessariis præcipit, *ne extra Ecclesiam, Oratoriumve Confessionem audiant, præterquam ægrotantium, etiam virorum, nisi ob urgentem causam.* Ceterum illud quoque passim Sacræ Synodi mandant, ut Confessarii, si in privatis domibus audiendæ sint ægrotantium, præsertim mulierum, Confessiones, id non faciant, nisi cubiculi janua sit patefacta, ut conspici tam confitens, quam Confessarius possint. Ita plane statuit Synodus Ferrariensis Joannis Baptistæ Cardinalis Lenii anni 1612. *De Pœnitentia*, num. V. & aliæ complures allatæ a pio doctoque Francisco Genetto Episcopo Vasionensi Tomo IV. Theologiæ Moralis Tractatu VI. Capite XI. Quæstione 10. & ab aliis clarissimis Scriptoribus, qui Theologiam Moralem, non quidem Casuistarum dictis, ineptisque ratiunculis, sed solidis Conciliorum, Patrum, & Summorum Romanorum Pontificum, insigniumque Theologorum doctrinis concinnarunt, quas nos semper sequi in his Commentariis jure censuimus.

§. VIII.

§. VIII.

Habeat in Ecclesia Sedem Confessionalem, in qua sacras Confessiones excipiat, quæ sedes patenti, conspicuo, & apto Ecclesiæ loco posita, crate perforata inter pœnitentem & Sacerdotem sit instructa.

COMMENTARIUS.

I. Excipiendas esse in Ecclesia sacras pęnitentium Confessiones, jam diximus in Commentario superiori: explicandum nunc illud est, quod in præsenti edicit noster §. ut nempe Confessarius *habeat in Ecclesia Sedem Confessionalem, in qua sacras Confessiones excipiat*. Porro si veterem Ecclesiæ disciplinam spectemus, Confessarii Sedes jam non erat, quali nunc utimur, bimembris, atque ideo non ad aurem, latusque Sacerdotis figebant genua pęnitentes, sed in simplici Sella assidenti Presbytero supplex se se peccator ad genua provolvebat, vultu demisso, oculis ad genua illius, pedesque dejectis. Ex hujusmodi habitu, situque corporis ad humilitatem composito ortum habuit obscœna illa, atque impia Ethnicorum calumnia in Christanos conflata, quos, ut tradit Minutius Felix in Octavio, & ex eo Baronius ad annum 56. ajebant, adorare solitos virilia Sacerdotum, quia scilicet illi ad eorum genua procumbentes, suaque peccata confitentes, summisse veniam deprecabantur, uti post alios ibidem notat laudatus Baronius. Hoc jam, quod de situ pœnitentium dixi, significat Tertullianus Minutio Felice antiquior, in Libro, *De Pęnitentia*, Cap. 8. his verbis: *Exomologesis prosternendi, & humilificandi hominis disciplina est, conversationem injungens misericordiæ illicem; de ipso quoque habitu, atque victu mandat, sacco, & cineri incubare, corpus sordibus obscurare, animum meroribus dejicere, ingemiscere, lacrymari, & mugire dies noctesque ad Dominum Deum, Presbyteris advolvi, Servis Dei adgeniculari*. Sed de hoc ritu adgeniculationis, prostrationisque pęnitentium ad terram opportunius infra dicemus in Commentario ad §. x.

II. Licet autem ex hactenus dictis constet, pęnitentes olim peccata sua confessuros consuevisse ad genua, non ad latus Sacerdotis sedentis accedere, rectior tamen est mos recens, magisque pudori consulit Confessionalis sedes bimembris crate perforata inter pœnitentem, & Sacerdotem instructa, ut in hoc nostro §. præscriptum est, atque in variis etiam Synodis constitutum. Formam Confessionalis egregie describit S. Carolus Lib. 1. *Instructionum fabricæ Ecclesiasticæ*, Cap. 23. ubi singulas eorum etiam partes recenset: *Forma, ad cujus præscriptum Confessionale extruendum erit, hæc est, qua servata, licebit aliqua præterea ornamenta adhibere, utpote in anteriori parte coronices elaboratas, aliudve ornati genus decens. Primo ex tabulis sectilibus, vel nuceis, vel certe alterius cujusvis generis totum sit, septum scilicet iis, & a latere utroque, & a tergo, & a parte superiori eisdem intectum, a parte anteriori apertum omnino, neque ullo modo occludatur. Habeat tamen, præsertim in frequentioribus Ecclesiis, ostium ex crate, cancellisve ligneis inter se unciarum circiter quatuor spatio distantibus cum sera, clavique, ut cum Confessarius in eo non est, ne ibi cum irriverentia ministerii, quod ibi agitur, laici, vagique, & sordidi homines sedeant, otioseve dormitent*.

III. Pergit Sanctus Antistes, singulasque Confessionalis partes describens, sic de basi inquit. *Basis hujus Confessionalis, ubi Sacerdotis Confessarii, & pœnitentis pedes innixi hærent, ab Ecclesiæ pavimento alta extet unciis ad summum octo, late cubitis duobus, longe cubitis circiter quatuor pateat*. Tum vero de sede: *Sedes Confessarii in eo sit, quæ a basi alta sit cubito, & unciis circiter tribus; lata a dextera ad sinistram partem cubito item & dimidio; a fronte ad tergum uno tantum cubito*. De Confessionalis altitudine: *Totius hujus Confessionalis structuræ altitudo a basi usque ad summum ducta, cubitis quatuor constet*. Et de assula, in qua Confessarius nitatur: *In parte*, inquit, *interiori tabulæ intermediæ inter Confessarium & pœnitentem assula item collocetur, in qua ipse Confessarius brachio nixus hærere possit; eaque instar repaguli sit, ita ut & deprimi, & rursus pro libito extolli queat*. De scabello pęnitentis ita statuit: *A parte exteriori pœnitentis scabellum ab ima parte latum unciis quatuordecim, basi innixum, & tabulæ intermediæ hærens, accliviterque ab imo ad summum ascendens, altum a basi extet cubito & unciis viginti. Cujus summitatis tabella leniter acclivis sit, in qua pœnitens manibus supplicibus niti possit, dum in Confessione genibus flexis est; eademque lata unciis duodecim, longa cubito uno & dimidio*. Loquitur mox & de gradu scabelli: *In ima parte habeat hoc scabellum gradum annexum, super quo pœnitens genua flectat, quod supra basim emineat uncias octo, late pateat uncias sexdecim, ea longitudine, qua scabellum*.

IV. Restat ut & de fenestella intermedia, crateque perforata dicamus, quod unum est illud, de quo hic noster §. loquitur, mandans ut sedes ipsa Confessionalis, quod hucusque descripsimus, *conspicuo, & apto Ecclesiæ loco posita, crate perforata inter pœnitentem, & Sacerdotem sit instructa*. Atque hic potissimum præstat audire S. Carolum citato loco sic ajentem: *Fenestella in medio tabulæ, quæ inter Confessarium, & pœnitentem interjecta est, fiat; cujus pars ima emineat supra sedem Confessarii cubitum & uncias octo; quæ unciis sexdecim alta, duodecim vero lata sit. Hæc vero fenestella divisa sit in spatia paria tria, relictis in ipsa duabus columellis, seu parvis fulcimentis ejusdem tabulæ. Cui fenestellæ a parte pœnitentis affigatur lamina ferrea plena foraminum, quæ singula instar ciceris minuta parvaque sint. Fenestellæ præterea a parte Confessarii configatur tela tenuis saja, aut multitia, quem buratum dicunt*. Similia legere est in variis Synodis, præsertim post S. Carolum celebratis. Ceterum licet olim alia esset Sedis Confessionalis forma, ad consu-

lendum nihilominus puritati, & famæ Sacrorum Ministrorum, sapientissime in variis Conciliis provisum fuit, ut confessiones præsertim mulierum, iis adhibitis cautionibus exciperentur, ut nihil esset a tam necessarii Sacramenti administratione timendum. Atque huc spectat exemplum S. Hugonis Episcopi Gratianopolitani, de quo in ejus Vita Guido Carthusiensis ita scribit: *Mulierum confessiones non minus caute, quam benigne suscipiebat. non enim in angulis, aut obscuris, secretisque locis eas audire solitus erat, sed potius ubi a pluribus conspici posset. Et aurem quidem satis familiariter applicabat; oculorum autem in alteram partem vertebat aspectum; auditum solum propter insidias diaboli hujusmodi negotiis asserens applicandum.*

V. Sed omissis hujusmodi exemplis, quæ longo afferri agmine possent, illud profecto passim ab Episcopis, & a Conciliis statutum fuit, ut confessiones, maxime mulierum, in loco Ecclesiæ patenti, omnibusque conspicuo exciperentur, ne forte sinistræ famæ aliqua suboriretur suspicio: *Confessiones mulierum*, ait S. Edmundus Cantuariensis Antistes in Constitutionibus suis, cap. 17. *audiantur extra velum, & in propatulo, quantum ad visum, non quantum ad auditum.* Concilium vero Coloniense anno Christi 1280. Can. 8. sub pęna excommunicationis vetat, ne Sacerdotes *in locis obscuris, & tenebrosis confessiones audiant. Sub simili pœna probibet, ne Sacerdos mulierem, quæ sola sit in Ecclesia, confitentem audiat*; jubetque, *ut Sacerdotes ante solis ortum, & post solis occasum nullatenus ad confessionem audiendam sedeant, nisi in magna necessitate, & in loco illuminato, & aliquibus præsentibus.* Ut confessiones *in loco patenti Ecclesiæ, & non in occulto*, audiantur, statuit etiam, ut alia pene innumera omittam, Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni 1374. Tit. VI. Cap. VI. in fine, illud pręterea mandans, ut *habeat Sacerdos solicitudinem diligentem; nec, dum audit confessionem, respiciat in facie confitentem, & præcipue mulierem, quia dicitur facies mulieris ventus urens.* Tum allegato in ejus rei confirmationem testimonio Oseæ, illud quoque præcipit, ut Sacerdos ipse *caputium in capite vestitum teneat, & caput inclinatum, &c.* Similia legere est in antiquis Statutis Synodalibus Eliæ Uticensis Episcopi, quorum locum descripsit eruditissimus Edemundus Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 6. Articulo 3. num. IX.

VI. Quoniam insuper ex præscripto nostri §. Sedes ipsa Confessionalis non modo *patenti, conspicuo*, verum etiam *& apto Ecclesiæ loco posita* esse debet, operæ pretium duxi & illud notare, quod & de situ Confessionalium in Ecclesia constituendorum præscripsit S. Carolus citato Lib. I. Instructionis Fabricæ Ecclesiæ, Capite 23. in fine: *A latere Ecclesiæ*, inquit, *extra Cappellæ majoris ambitum loco aperto, patentique Confessionalia constituantur, partim a Meridionali regione, partim a Septentrionali. In aliis etiam Ecclesiæ locis pro ratione amplitudinis, & situs Ecclesiæ Episcopi concessu aliquando collocare licebit, ut in Cappellis quibusdam ample patentibus, aut in earum aditu, vel limine.* Tum vero locum Confessarii, & Pœnitentis locum in ipso Confessionali describens, ita subjicit: *Confessionale in Ecclesia si ab Euangelii, quod in Altari majori recitatur, latere collocabitur, tunc pœnitentis scabellum, & fenestella a dextra Confessarii sit; rursusque ab illius sinistra, cum a latere Epistolæ illud erit, ut & Confessarius a parte superiori Ecclesiæ semper sit; pœnitens aspectu sit ad majus Altare, caputve Ecclesiæ versus.* Sed loquitur hic S. Carolus de Confessionalium forma suo ævo usitata, in quibus scilicet ab una tantum parte, in qua erat fenestella cum crate perforata, confessiones pęnitentium audiebantur. Sed hodie alia est Confessionalium constructio, in quibus ab utroque latere extat fenestella cum crate prædicta, & parva etiam tabula uncinis ferreis innixa, ut ea claudi, aut aperiri possit ad hoc, ut dum Confessarius ab una parte confessionem pęnitentis excipit, pœnitens alter in alia parte existens audire nequeat verba ab eo prolata. Ceterum ne quid de Confessionali Sede in hoc Commentario desideretur, mandat S. Carolus in suo Provinciali IV. Concilio Mediolanensi, Constitutionum Parte II. ubi agit de iis, quæ ad Sacramentum Pœnitentiæ pertinent; ut nempe *in Confessionali hæc affixa sint, Sacra scilicet Imago, Literæ processus die Cœnæ Domini quotannis editæ, tabella casuum, quos sibi Episcopus reservarit, forma absolutionis, & orationes præterea præparatoriæ ad Sacram Confessionem audiendam impressæ.* Atque hæc quidem in interiori parte Confessionalis, ubi sedet Sacerdos. nam puto, etiam in exteriori parte, ubi genuflectit pęnitens, debere esse affixam super fenestellam Confessionalis, aliquam Christi Crucifixi imaginem, ad excitandam pœnitentis compunctionem, ut moris est.

§. IX.

Superpelliceo, & Stola violacei coloris utatur, prout tempus, vel locorum feret consuetudo.

COMMENTARIUS.

I. PRæscriptus est in variis Conciliis hic ritus, ut Sacerdos sacras confessiones excepturus, indutus sit Superpelliceo, & Stola. Id jam inter alia statuit Concilium Coloniense anni 1282. Cap. 8. *Ut Sacerdotes*, inquit, *induti Superpelliceis, vel Cappa, Stola superposita, ad confessionem sedeant.* Idem legitur in multis aliis Synodis, ac præsertim in Beneventana VI. Provinciali anni 1374. Tit. VI. Cap. VI. in fine, ubi expresse præcipitur, *quod illi, qui confessiones audierint, in loco patenti Ecclesiæ, & non in occulto, & cum Stola in collo audiant confitentes.* Sed audiendum præ cæteris puto S. Carolum, qui disciplinæ Ecclesiasticæ peritissimus, & reverentiæ administrationi Sacramentorum debitæ observantissimus, tum alibi, tum præsertim in Concilio Provinciali V. Mediolanensi, Capite inscripto, *Quæ ad Pœni-*

nitentiæ Sacramentum pertinent, sic inter alia statuit: *Episcopus*, *quo decentius*, *atque adeo religiosius Sacramenti hujus administratio fiat*, *Presbyteros Confessarios etiam qui alicujus Congregationis Clericorum Regularium alteriusve Societatis Regularis sint*, *ad audiendæ Confessionis officium ne admittat*, *neve illam audire etiam in suis Ecclesiis sine Superpelliceo*, *& Stola patiatur*. *Efficiat vero*, *ut reliqui Regulares*, *tam Monachi*, *quam Mendicantes in hoc ministerio habitum*, *vestitumque adhibeant*, *quem ex Regulæ præscripto in Choro ad Divina Officia celebranda adhibent*. *In his Canonici Regulares Congregationis Lateranensis censeantur*, *cum ad Rochetum Cappam etiam extrinsecus adhibent*. Rursus, ut alia ejus Concilia omittam, in Instructionibus de Sacramento Pęnitentiæ, quas Episcopi pene omnes in Diœcesibus suis servandas Sacerdotibus Confessariis præscribunt, sic habet: *Superpelliceo*, *& Stola violacei coloris utetur*, *nec vero unquam stans*, *sed sedens audiet*, *& absolvat &c.*

II. Extant & in hanc rem varia Sacræ Rituum Congregationis Decreta, atque Edicta Summorum Romanorum Pontificum, quibus districte præcipitur Confessariis, si scilicet Presbyteri sæculares, vel Regulares sunt, ut in Confessionibus audiendis, in Ecclesia scilicet, & in Confessionali Sede, Superpelliceum, & Stolam violaceam adhibeant; si vero Monachi, aut Fratres Mendicantes, Stolam. Ceterum licet ex nostri §. præscripto videatur posse omitti Superpelliceum ipsum, & Stola, si aliter ferat consuetudo locorum; puto nihilominus, ubi in Ecclesia, & in Sede Confessionali Pęnitentiæ Sacramentum administretur, adhibendum esse Superpelliceum, ac Stolam a sæcularibus Presbyteris; a Regularibus vero, quicumque illi sint, Stolam juxta memorata Sacræ Congregationis Decreta, ac omnium fere Dięcesum statuta.

§. X.

Pœnitens, si opus fuerit, admoneatur, ut qua decet humilitate mentis, & habitus accedat, & flexis genibus signo Crucis se muniat.

COMMENTARIUS.

I. PRobatissimus antiquus ille mos fuit, ut peccator Confessionem acturus, humilitatem vultu, & habitu præseferens ad Sacerdotem accederet: *Exomologesis*, inquit Tertullianus in Lib. *De Pœnitentia*, cap. 8. *prosternendi*, *& humilificandi hominis disciplina est*... *Presbyteris advolvi*, *Servis Dei adgeniculari*. Ea de causa antiquissimi Romani Ordines, vulgatus Alcuinus, Codicesque Rituales multi jubent, ut ante omnia baculos, si quos habent pęnitentes, deponant; idemque dicendum de gladiis, ensibus, & armis. Hanc humilitatem ut magis magisque exhiberet Pippinus Francorum Rex, *non dedignatus est gratia confessionis discalceatus Sanctum Vironem adire*, *ejusque imperio parere*, ut habent Acta Vitæ S. Vironis apud Bollandum die VII. Maji. Prostratum nonnisi ad terram consuevisse pęnitentem pęnitentiam postulare, docent memorati Romani Ordines, ac Rituales Libri non pauci; quibus accedit Concilium Romanum sub S. Zacharia Papa, Actione I. in qua agitur de præsumptione Adalberti hæretici, qui venienti populo, *& prostrato ante pedes ejus*, *& cupienti confiteri peccata sua dicebat*: Scio omnia peccata vestra, ideoque non opus est confiteri ea.

II. Quamquam vero pęnitentiam petiturus prostratus ad terram ante pedes Sacerdotis jaceret, fusis tamen a Sacerdote super pœnitentem precibus nonnullis, eum coram se sedere Sacerdos jubebat, tum de Fidei Symbolo, Oratione Dominica, deque variis peccatis, eorumque circumstantiis interrogabat, ut fidem faciunt Rituales Libri a Morino editi in celeberrimo Opere, *De administratione Sacramenti Pœnitentiæ*, & a Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. VI. Articulo VII. ubi varios antiquos Rituales Ordines describit, quales inter alios sunt duo insignis Ecclesiæ S. Gatiani annorum circiter CM. ex quibus illud cautum est, ut, *cum accesserit ad Sacerdotem pœnitens*, *si laicus est*, *dimisso baculo*; *quisquis vero ille est*, *sive laicus*, *sive Clericus*, *sive Monachus*, *suppliciter se inclinet ante Sacerdotem*. *Deinde jubeat eum Sacerdos sedere contra se*, *& interroget*, *ita dicens*: Credis in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum? *Respondeat pœnitens*: Credo. *Interrogatio*. Credis, quia istæ tres Personæ, quas modo dixi, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, unus sit Deus? *Respondeat*: Credo. Sequuntur & aliæ interrogationes, quas longum esset hoc loco referre. Patet hujusmodi interrogationum ritus ex Actis S. Bertholdi Abbatis Garstensis apud Surium die 27. Julii, in quibus Cap. 13. sic legimus: *Habebat Vir Beatissimus in confessionum auditione consuetudinem diligentissima indagatione cuncta scrutari*, *quæ contra Deum homo fecisset*, *si Catholicam teneret Fidem*, *si sciret Dominicam Orationem &c.* Hinc etiam secundum antiqua Statuta Eliæ Episcopi Uticensis, *debet eum*, pœnitentem scilicet, *interrogare Presbyter*, *utrum sciat*, Pater noster, Credo in Deum, Ave Maria.

III. Quod autem non genuflectendo, sed sedendo etiam a Monachis confessio fieret, demonstrat Martene in Commentario ad Regulam S. Benedicti, Cap. 46. Ineunte vero Sæculo 13. cępisse sæculares viros genibus flexis Sacerdoti confiteri, asserit idem Martene citato Libro I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Capite VI. Articulo 3. num. V. quod tamen nullo idoneo monumento probat. Ait, ea in re mira fuisse nostri Joachimi Abbatis Monasterii Florensis constantiam in Imperatricem Constantiam, de quo Lucas Consentinus in nostra citeriori Calabria Episcopus hæc habet apud Bollandum die II. Maji: *Sexta Feria Parasceve sedebam cum eo in Claustro Sancti Spiritus de Panormo*. *Et ecce vocatus ad Palatium fuit ad Imperatricem Constantiam*; *quæ illi confiteri volebat*. *Ivit*, *& invenit*

venit eam intra Ecclesiam in Sella consueta sedentem. *Jussus autem sedere in sellula pro ipso posita sedit. Sed cum Imperatrix aperuit ei propositum confitendi, eam, qua debuit, auctoritate frenavit, & respondit dicens:* Quia ego nunc locum Christi, tu vero pœnitentis Magdalenes tenes, descende, sede in terra, & ita fideliter confitere, aliter non debeo te audire. *Descendit, & sedit Imperatrix in terra, & humiliter confessa est peccata sua.* Labente Sæculo XIV. habitam fuisse rationem ætatis, & conditionis confitentis, num scilicet sedere deberet, vel genuflectere, addiscere licet ex Concilio Provinciali VI. Beneventano anni 1374. Tit. VI. Cap. VI. in fine, ubi inter alia jubetur Sacerdos, ut *confitentem maxime mulierem e transverso ad pedes humiliter ponere inducat, sedendo, vel genu flexo, prout ætas, & qualitas ipsius confitentis requiret.*

IV. Quicquid autem de hac praxi sit sessionis pœnitentium in Confessione, quæ hodie adhuc in Oriente servatur, quamque alias excusant Morinus in dicto Opere, Lib. IV. Cap. XX. num. 3. & Martene loco citato, quia scilicet cum olim non ita frequentes essent Fidelium Confessiones, nec tam brevi temporis intervallo conficerentur, grave, ac molestum fuisset pœnitentibus, ex quibus nonnulli infirmi esse poterant, & senes, per plures horas genibus flexis manere, pervetustæ disciplinæ instaurator S. Carolus in Provinciali V. Mediolanensi Concilio, Capite, *Quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum pertinent*, recte statuit, ut, quoniam in Sacramento Pœnitentiæ magna humilitas necessaria est, *pœnitens cum ad Confessarium, qui Christi Domini locum in eo ministerio tenet, accedunt, intimo animi dolore, omnique humilitate, non subjectis pulvinaribus, si necessitas aliud non postulat, se se ad illius pedes projiciant, ac prosternant. Id quod ab Apostolicis usque temporibus in more, usuque positum est, ut se reos agnoscant, atque profiteantur mortis æternæ.* Mandat præterea, ut, *dum confitentur, sint manibus junctis, digitis paululum erectis, oculis demissis.* Sed audiamus Tridentini Concilii Catechismum, Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. 42. ubi cæremonias ad Confessionem adhibendas recenset: *Si quemadmodum*, inquit, *Confessionem a Domino Salvatore institutam esse Fideles docendi sunt, ita etiam monere eos oportet quosdam ritus, & solemnes cæremonias Ecclesiæ auctoritate additas esse; quæ etsi ad Sacramenti rationem non spectant, ejus tamen dignitatem magis ante oculos ponunt, & confitentium animos pietate accensos ad Dei gratiam facilius consequendam præparant. Cum enim aperto capite ad pedes Sacerdotis abjecti, demisso in terram vultu, supplices manus tendentes, aliaque hujusmodi Christianæ humilitatis signa dantes, quæ ad Sacramenti rationem necessaria non sunt, peccata confitemur, ex his perspicue intelligimus, cum in Sacramento cœlestem vim agnoscendam, tum a nobis Divinam misericordiam summo studio requirendam, atque efflagitandam esse.*

V. Hinc merito monet S. Carolus in suis Confessorum Instructionibus, & alibi, ne hi ad Confessionem imparatos admittant: *Monemus*, inquit, *ne ad Confessiones admittant, quos sine debita interiori, aut exteriori præparatione accedentes viderint; eos ideo verbis quidem lenioribus pro cujusque capacitate præparandos dimittant.* Sed notanda præsertim, quæ statim subjicit: *Nullus Confessor mulieres excipiat, quæ ad eum accedunt pigmentis, fuco, inauribus, variis ornamentis, & exaurophrygio vestibus, alioque vano simili apparatu; sed quæ nonnisi habitu modesto, & simplici induuntur, & velato capite, ita ut velum non sit subtilius, sed pannum sit ex lino, aut lana, aut sericum colore obscuro tinctum; cum ea denique, quæ ad tantum Sacramentum, & ad compunctionem, seu contritionem, cum qua ad Dei tremendi Tribunal, & judicium sisti debet, reverentia requiritur.* Idem ait servandum cum viris, ut nimirum nec ad Confessionem ii admittantur, *qui variis ornamentis, auro, aut argento, aut pileorum ornatibus exculti, aut cum armis, & hujusmodi rebus ad Sacramentum audent accedere.*

VI. Quod ait tandem hic noster §. ut pœnitens antequam peccata confiteri incipiat, *signo Crucis se muniat*, recte & id quidem præscriptum est, ob mirabiles ipsius signi virtutes ad fugandas dæmonis insidias, & ad pellenda peccata, uti inter alios Patres docet Prudentius in Hymno ante somnum sic inquiens.

Crux pellit omne crimen:
Fugiunt Crucem tenebræ.
Tali dicata signo,
Mens fluctuare nescit.

Porro in Sacerdotali Romano admonetur etiam Sacerdos, ut *doceat pœnitentem, si nescit facere sibi signum Crucis, quod fieri debet hoc modo. Primo manum dextram ponat super frontem, & dicat:* In nomine Patris; *quia Pater est principium totius Deitatis, ut dicit Augustinus. Deinde super umbilicum, & dicat:* Et Filii; *quia Filius æternaliter procedens a Patre descendit temporaliter in ventrem Virginis. Deinde ponit manum ad scapulam sinistram, trahens illam ad dexteram, dicendo:* Et Spiritus Sancti; *quia Spiritus Sanctus procedit ut amor, & est tanquam nexus Patris, & Filii, ab utroque procedens. Et nos a sinistra, idest a tribulationibus hujus Mundi transire speramus ad dexteram æternæ felicitatis. Deinde elevata manu dicat, Amen, idest,* Fiat.

§. XI.

Mox Confessarius inquirat de illius statu, nisi aliter notus fuerit, & quam pridem sit confessus, & an impositam pœnitentiam adimpleverit; num rite, atque integre alias confessus fuerit; num conscientiam suam, ut debet, prius diligenter discusserit.

COMMENTARIUS.

I. Fuit alicubi mos, ut Sacerdos antequam pœnitentem de iis interrogaret, quæ in hoc nostro §. notantur, ita primum pœnitenti diceret: *Frater pro qua causa venisti ad istam Ecclesiam?* Cui pœnitens postquam respondisset, *Ego veni agere pœnitentiam meam de peccatis*

catis meis, mittebat manus suas inter manus Sacerdotis, dicebatque tribus vicibus: *In manus tuas Domine commendo spiritum meum*. Tum Sacerdos preces recitabat, nempe: *Suscepimus Deus misericordiam tuam in medio Templi tui*; cum Psalmo: *Magnus Dominus, & laudabilis nimis. Gloria. ℣. Sicut audivimus. Kyrie eleison. Pater noster. Et ne nos. ℣. Salvum fac servum tuum. ℟. Deus meus. ℣. Mitte ei auxilium de Sancto. ℟. Et de Sion. ℣. Domine exaudi. ℟. Et clamor*. Et sequebatur Oratio: *Deus qui justificas impium, & non vis mortem peccatoris, Majestatem tuam suppliciter deprecamur, ut famulum tuum de tua misericordia confidentem cælesti protegas benignus auxilio, & assidua protectione conserves, ut tibi jugiter famuletur, & nullis tentationibus a te separetur. Per*. Ita plane in multis Ritualibus, ac præsertim in ms. Pontificali insignis Ecclesiæ Aquensis annorum circiter 600. ex cujus etiam præscripto prosternebat se peccator in terram ante Altare, & Sacerdos dicebat Litaniam una cum versiculis, & aliis Orationibus, quas legere est apud Martene citato toties Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 6. Articulo 7. Ordine XIV.

II. Ad interrogationes quod attinet faciendas ex præscripto nostri §. a Confessario ad pęnitentem, *nisi aliter notus fuerit*, ut ait hic idem §. inquirere debet *de illius statu, & quampridem sit confessus*. Interrogandum de ejus statu, ac ministerio pęnitentem, Synodi passim, ac Rituales antiqui Libri præscribunt, ac præsertim S. Carolus in Instructionibus de Sacramento Pęnitentiæ, ubi etiam illam clausulam subdit: *Si eum minime novit*. Ratio ejus interrogationis est, quia in quovis statu hominis, ministeriove adsunt præcepta obligatoria, contra quæ delinquere quisque potest, ac solet. Vulgaris, ac notissimus est casus Confessarii illius, qui Sacramentum Pęnitentiæ administrans Carolo V. Imperatori, post audita peccata ab ipso accusata, cum nihil aliud habere, quod confiteretur, subjunxisset, eum suaviter, sed argute redarguens, ea verba protulit: *Dixisti peccata Caroli: dic nunc peccata Cæsaris*. Porro Libellum edidit anno 1584. Laurentius de Pizzis Confessarius Monialium Murani prope Venetias, Italice scriptum, cui Titulus, *Confessionario*, in quo compendiose traditur methodus servanda a quacumque persona, cujusvis gradus sit, exercitiive, in confitendis peccatis. In eo Magnates, Equites, Cives, Milites, Judices, Advocati, Doctores, Magistri, Scribę, Medici, Barbitonsores, Aromatarii, Librarii, ipsique bubulci, aliaque personarum genera nominatim instruuntur circa peccata status sui, seu artis, quam profitentur, & remedia opportuna injunguntur. Meminit hujus Libelli Barrufaldus in suo ad hunc §. Commentario, optimumque esse ait, ut quis hoc exiguum Opusculum ampliaret, expurgaret, atque illustraret.

III. Mandat præterea noster §. ut Confessarius Pœnitentem interroget, *quampridem confessus sit, & an impositam pœnitentiam impleverit*. Idem citato loco S. Carolus præscribit. Sed fateor equidem, innumeros fere me reperisse pęnitentes, qui interrogati de die ultimæ confessionis ab ipsis peractæ, nescire se respondebant; & quod mirum est, ii ut plurimum erant, qui sæpe confiteri soliti erant. Ceterum ea temporis interrogatio, ex quo pęnitens non est confessus, eo etiam tendit, *quia*, ut ait Sacerdotale Romanum citato loco, *unusquisque tenetur saltem semel in anno, cum ad annos discretionis pervenerit, confiteri, & communionem accipere*, De pęnitentiis, & remissionibus, *Capite*, Omnis. *Quod si non fecerit, mortaliter peccavit, & toties, quoties proposuit non facere, deliberato animo, etiam mortaliter peccavit*. Explicat mox qui sint anni discretionis, de quibus nos infra opportunius; ac deinde consentanee ad hunc nostrum §. interrogandum etiam ait pęnitentem, *si fecit pœnitentiam pro peccatis mortalibus confessis; quia si non fecit eam ex dolo, peccavit, & tenetur eam facere, si habet eam in memoria; quod si non habet eam in memoria, tenetur iterare Confessionem secundum opinionem magis communem; quia Sacramentum Pœnitentiæ sine satisfactione non habet ultimam suam perfectionem, eo quod una pars deficit ei*. Addit quoque, posse eam pęnitentiam, si pęnitens illius recordetur, a Confessario commutari, *dummodo non fuisset data sibi a Superiore, puta ab Episcopo propter peccata, & casus, a quibus ipse, vel alius inferior non posset absolvere*.

IV. Rursus ex præscripto nostri §. interrogandus est pęnitens, *num rite, atque integre alias confessus fuerit*. Id quod etiam Romanum Sacerdotale sic explicat: *Interrogandus est etiam peccator, si in ultima confessione malitiose tacuit aliquod peccatum mortale, vel quod credidit esse mortale; quia peccavit mortaliter violando Sacramentum Pęnitentiæ, cum absolutio facta sit propter ejus malitiam super indebita materia, & indisposita; & ideo tenetur iterare Confessionem illam, & omnes præcedentes Confessiones imperfectas: quia in illis, quas hoc modo fecit, non fuit vere Sacramentum Pęnitentiæ*. Atque hæc certa est, & communis Patrum, atque Theologorum sententia, quibus inhærens Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Pęnitentiæ Sacramento*, num. 48. sic inquit: *Sed ad Confessionem adeo necessarium est, ut, quod antea diximus, integra, & absoluta sit, ut si quis dedita opera, alia quidem ex iis, quæ explicari debent, prætermittat, alia vero tantummodo confiteatur, non solum ex ea Confessione is commodum nullum consequatur, sed etiam novo scelere se obstringat; neque ejusmodi peccatorum enumeratio, Confessionis nomine, in qua Sacramenti ratio insit, appellanda est; quin potius pœnitenti Confessionem repetere est necesse, seque ipsum illius peccati reum facere, quod Sacramenti sanctitatem simulatione Confessionis violarit*. Atque hic non omittendum, quod mox idem Catechismus subjicit sequenti num. 49. *At vero si alia de causa Confessioni aliquid defuisse videatur, vel quia pœnitens nonnulla crimina oblitus fuerit, vel quia conscientiæ suæ latebras non ita accurate perquisierit, cum tamen illud in animo haberet, ut integre peccata omnia confiteretur, nihil ei opus erit Confessionem iterare; satis autem habebit, si quando peccata, quæ oblitus erat, in memoriam reduxerit, ea Sacerdoti alio tempore confiteri*.

V. Ex præscripto insuper ejusdem nostri §. interrogandus est pœnitens, *num conscientiam suam, ut debet, prius diligenter discusserit*. Huc plane facit, quod subdit idem Catechismus Tridentini Concilii ibidem sic inquiens:

In

In quo tamen animadvertendum est, ne forte nimis dissolute, & remisse conscientiam nostram scrutati simus, adeoque negligenter peccata admissa memoria repetere studuerimus, ut ea ne recordari quidem voluisse merito videri possimus; id enim si factum fuerit, Confessionem iterare oportebit. Accuratum, ac diligens conscientiæ examen censendum plane est illud, in quo ea diligentia adhibetur, quæ in gravioris momenti negotiis adhiberi assolet ex communi Theologorum sententia. Fateor tamen, triginta fere annis, quibus sacras audio Romæ in Templo S. Hieronymi Caritatis confessiones, illud me expertum sæpe, quod ajunt non sine animi sensu Patres Concilii Provincialis VI. Beneventani, anni 1374. Tit. VI. Capite VII. §. *Item doceat*, multos nempe ejus ævi dicere consuevisse, cum essent coram Confessore: *Domine dicatis pro me confessionem, quia ego ignoro*. Subdunt mox memorati Patres, *tales multos utriusque generis* in sacra Visitatione invenisse; *& utinam*, inquiunt, *non proveniat ex negligentia, & ignorantia Curatorum, de quorum manibus animæ talium exquirentur.*

VI. Unum adhuc restat, quod hactenus dictis addamus, quod nempe in citatis suis Instructionibus de Sacramento Pœnitentiæ docet S. Carolus. postquam enim dixit, interrogandum esse pœnitentem, *an examinandæ suæ conscientiæ, antequam ad Confessionem accesserit, diligentiam, prout opus est, adhibuerit*, ita statim subjicit: *Alioqui differenda esset confessio*. Quod quidem de eo intelligendum nonnulli putant, qui negligentia ab inertia derivante examen ipsum minime adhibuerit. nam alias si hæc negligentia ab ignorantia, & ruditate proveniat, tunc si tempus suppetat, posset eum Confessarius instruere, & dare manus, ut examen conficiat.

§. XII.

Quod si pœnitens aliqua censura, vel casu reservato sit ligatus, a quo ipse non possit absolvere, non absolvat, nisi prius obtenta facultate a Superiore.

COMMENTARIUS.

I. Spectant ad hujus §. explicationem, quæ S. Carolus in suis Instructionibus *De Sacramento Pœnitentiæ*, Capite inscripto, *Quæ in ministratione Sacramenti Pœnitentiæ Parochus, & Confessarius observet*, inter alia præscripsit his verbis: *Si censura, aut peccato pœnitens sit irretitus, a quo ipse non possit absolvere, ne tamen eum rejiciat, sed potius juvare studeat; qua in re cum liceat eum a quibus potest absolvere, & pro reservatorum absolutione mittere ad eum, qui habet absolvendi facultatem; videbit tamen, utrum animæ illius magis consulatur, si ipse absolvendi facultatem impetret coram, si fieri possit, alioqui per literas saltem, idque caute, quantum fieri possit, ut ita pœnitentem uno tempore ab omnibus peccatis absolvat.* Tum vero mox subdit: *Caveat, ne excommunicatum prius absolvat a peccatis, quam ab excommunicatione sit solutus.* Et ratio est illa, quam tradit Sacerdotale Romanum loco in superiori Commentario citato, quia scilicet *excommunicatus non est particeps Sacramentorum; excommunicatio enim est exclusio a Sacramentis, communioneque Fidelium.* Atque hæc est communis omnium Theologorum doctrina, in variis etiam Synodis expressa, ut pœnitens aliqua censura irretitus, prius ab illa, quam a peccatis debeat absolvi. Sed de hac re latius infra opportuniori loco dicemus.

§. XIII.

Si vero Confessarius pro personarum qualitate, cognoverit, pœnitentem ignorare Christianæ Fidei rudimenta, si tempus suppetat, eum breviter instruat de articulis Fidei, & aliis ad salutem cognitu necessariis, & ignorantiam ejus corripiat, illumque admoneat, ut ea postmodum diligentius addiscat.

COMMENTARIUS.

Antequam pœnitens confessionem peccatorum inciperet, interrogari consuevisse illum a Confessario de præcipuis Fidei capitibus, jam supra ostendimus in Commentario ad §. X. præscriptumque eum ritum legimus in variis priscis Sacramentorum Codicibus, qui quidem diserte mandant, præmittendam Fidei professionem Confessioni. Quod autem in hoc præsenti §. edicitur, ut *si Confessarius pro personarum qualitate cognoverit, pœnitentem ignorare Christianæ Fidei rudimenta, si tempus suppetat, eum breviter instruat de articulis Fidei, & aliis ad salutem cognitu necessariis, & ignorantiam ejus corripiat, illumque admoneat, ut ea postmodum diligentius addiscat*, constitutum etiam legitur in variis Sinodis, ac præsertim in Provinciali VI. Beneventana anni 1374. Tit. VI. Cap. VII. ubi inter alia mandat, ut Confessarius pœnitentem interroget *de statu, & consuetudine sua, & regionis, ac loci; & si videat eum simplicem, vel idiotam, doceat* Pater noster, *&* Ave Maria, *&* Credo in Deum; *si nesciat, moneat, ac addiscat.* Et paulo post: *Doceat ergo Sacerdos articulos Fidei in Confessione, & præcepta Legis, & postea descendat ad peccata mortalia &c.*

II. Plura & in hanc rem statuit S. Carolus in Concilio Provinciali V. Mediolanensi, Capite inscripto, *Quæ ad Prædicationem verbi Dei, & Doctrinam Christianam pertinent*, §. *Primo omni-*

nibus &c. Et in Concilio Provinciali VI. Capite, *Quae pertinent ad Poenitentiae Sacramentum*, §. *Quo faciliorem &c.* itemque in Instructionibus Confessorum, & de Sacramento Pęnitentiæ, ubi expresse mandat, ut *Confessarius quisque, antequam confessionem audiat, efficiat, ut pęnitens, ipso audiente, recitet Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum Fidei, & Decalogum*. Tum vero paulo post subjicit, ut *omnino perquirat, si rudes quidam homines ad confessionem accedentes Fidei articulos ignorent, & si opus esse viderit, eos doceat, ita ut explicite eos, & intelligenter sciant, non autem quasi recitantes tantum*. Cæterum posse Confessarios illam Fidei rudimentorum recitationem Concilio V. Provinciali Mediolanensi decretam, ac præscriptam pęnitentibus aliquando remittere, quos certo sciunt illa capita recte nosse, & iis maxime, quibus Pęnitentiæ Sacramentum frequentius ministrabunt, diserte idem S. Carolus citato Concilio VI. Provinciali declaravit; sed illud tamen statim subjungens, Confessario cavendum, *ne ejus recitationis munus illis condonet, quos certo non scierit Fidei rudimenta memoriter tenere, ac recte nosse*.

III. Porro ex variis Synodis, quas longum esset hic recensere, illud addiscimus, quod, ubi rudes personæ, quæ præcipua Fidei mysteria ignorant, ad Confessionem accedunt, debeat ipsos Confessarius instruere cum Christiana charitate, & patientia de principiis Religionis, quæ scire tenentur, & si tunc non vacat, differre ad tempus opportunum, ut melius erudiat, simulque ipsis ostendat, eos sibi ipsis graviter nocuisse, negligentes ea addiscere, quæ necessaria sunt ad salutem, ac præterea, ut ait hic noster §. ignorantiam eorum corripiat, illosque admoneat, ut ea postmodum diligentius addiscant. Quibus plane concinunt, quæ tradit S. Carolus in laudato Concilio Provinciali V. Mediolanensi, ubi inter alia Confessariis præcipit, ut *earum rerum si quos ignaros, rudesque offenderint, hanc eorum spiritualem socordiam acriter reprehendant, ostendantque, quam gravis esse debeat illorum conscientię ignoratio rerum, quę ad salutem tantopere necessarię sunt*. Omitto & alias Synodos id ipsum statuentes; unumque hic illud notandum quam maxime censui, nequaquam debere Confessarium absolutionem illis impertiri, qui careant sufficienti notitia præcipuorum Fidei Mysteriorum; tum quia, ut ait S. Thomas 2. 2. Quæstione II. Articulo 7. in Corpore, *tam majores, quam minores tenentur habere Fidem explicitam de Mysteriis Christi*; tum etiam quia contraria opinio, ac praxis damnata jam est ab Innocentio Papa XI. in Decreto contra 65. Propositiones Casuistarum dato die 2. Martii 1677. quo duę sequentes Propositiones sunt confixæ, sexagesimaquarta, *Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimae Trinitatis, & Incarnationis Domini nostri Jesu Christi*. Et sexagesimaquinta: *Sufficit illa Mysteria semel credidisse*. Quas propositiones saniores Theologi postea egregie confutarunt.

§. XIV.

Tum pœnitens confessionem generalem Latina, vel vulgari lingua dicat, scilicet, *Confiteor &c.* vel saltem utatur his verbis, *Confiteor Deo omnipotenti, & tibi, Pater*. Peccata sua exinde confiteatur, adjuvante, quotiescumque opus fuerit, Sacerdote, qui confitentem non reprehendet, nisi finita, ut dicetur, confessione; neque interpellabit, nisi opus fuerit aliquid melius intelligere. Proinde fiduciam ei præbeat, & humaniter suggerat, ut omnia peccata sua rite, & integre confiteatur; remota stulta illa quorundam verecundia, qua præpediti, suadente diabolo, peccata confiteri non audent.

COMMENTARIUS.

I. Antiquæ sunt, prolixæque generalis Confessionis formulæ, quæ passim occurrunt in antiquis Sacramentorum Libris, in quibus varii ad dandam pœnitentiam, pœnitentesque reconciliandos ritus referuntur, uti videre est apud Morinum in Opere, *De administratione Sacramenti Pœnitentię*, & apud Martene Libro I. *De antiquis Ecclesię ritibus*, Cap. VI. Articulo VII. Ordine 3. & aliis seqq. Sed his omissis, facto prius sibi pęnitens Crucis signaculo, de quo diximus in Commentario ad §. X. ex præscripto præsentis §. *confessionem generalem Latina, vel vulgari lingua dicat*, scilicet, *Confiteor, &c.* vel saltem breviorem illam Confessionis formulam in eodem nostro §. relatam, *Confiteor Deo omnipotenti, & tibi, Pater*. Quod quidem patris verbum, quo Confessarius a pęnitente appellatur, satis ostendit, quanta, ac qualis debeat esse patientia, & charitas Confessarii erga pœnitentes in sufferendo eorum rusticos, & agrestes modos, ignorantiam, atque imbecillitatem: *Memento*, inquit S. Franciscus Salesius in suis Instructionibus ad Confessores, Cap. I. *miseros pœnitentes initio confessionis suæ vos statim Patres vocare; proindeque vos habere debere paternum erga illos affectum, eos summo cum amore amplectendo, rudem illorum indolem, ignorantiam, imbecillitatem, tarditatem, aliasque imperfectiones patienti animo ita tolerando, ut nunquam fatigari videamini in iis adjuvandis, quandiu aliqua in iis superest spes emendationis*. Et paulo inferius: *Quocirca sicut filius prodigus licet redierit omnino nudus, sordidus, & putridus a porcis, bonus tamen Pater eum amplectitur suaviter, osculatur, & præ gaudio lacrymatur, quia Pater ejus erat, & Patres erga suos liberos teneri esse solent*. Porro, quod, facto signo Crucis, debeat pęnitens dicere, *Confiteor*, prout dicitur in Missa, & si ignarus sit, debeat Confessarius una cum pęnitente Confessionem ipsam generalem facere *vulgari sermone*, pręscrip sit etiam Sacerdotale Romanum, Parte I.

Tra-

Tractatu 3. *De Sacramento Pœnitentię*, Capite XVI. aliique Rituales Codices permulti.

II. At vero in Ordine ministrandi Sacramentum Pęnitentiæ, qui legitur Parte IV. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis in Instructionibus a S. Carolo concinnatis de ipso Pęnitentiæ Sacramento, ritus hic ita præscriptus est: *Cum ad confessionem veniendum est, pęnitens primum munit se signo Crucis, dicens*: In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen. *Deinde benedictionem ab eo petit his verbis*: Benedicite Pater. *Tum Confessarius inquit*: Dominus sit in corde tuo, & in labiis tuis, ut digne, & competenter confitearis omnia peccata tua. *Deinde pęnitens dicit Orationem Dominicam, Salutationem Angelicam, Symbolum Apostolorum, & Decalogum, cum ex supra explicatis debet*; cum scilicet certo non scierit Confessarius, pęnitentem ea memoriter tenere, & recte nosse: *Tum recitat Confessionem generalem usque ad ea verba*, Ideo precor; *percutitque pectus ad ea verba*, mea culpa &c. *quam si memoriter nescit, adjuvante, suggerenteque Confessore, id pręstet*: *& si opus est, etiam vulgari sermone*. Hinc corrigendus abusus ille quorundam pęnitentium, qui nullo sibi facto Crucis signaculo, nec recitata generali Confessione latina, vel vulgari lingua, ut ait noster §. ex abrupto, ut dici solet, peccata recitare incipiunt. Sed nec solum pęnitentes, verum Confessarii ipsi longe magis reprehendendi sunt, qui scilicet pęnitentes permittunt eo modo confiteri.

III. Pergit autem noster §. mandatque, ut recitata longiori Confessione, vel saltem illa brevi, *Confiteor Deo omnipotenti, & tibi, Pater*, de qua supra diximus, pęnitens *peccata sua exinde confiteatur, adjuvante, quotiescumque opus fuerit, Sacerdote, qui confitentem non reprehendet, nisi finita, ut dicetur, confessione; neque interpellabit, nisi opus fuerit aliquid melius intelligere*. Quibus concinit, quod ait Sanctus Carolus in memorato Ordine ministrandi Sacramentum Pęnitentiæ, his paucis verbis: *Peccata sua exinde confitetur, adjuvante, quotiescumque opus est, Sacerdote*. Summa itaque patientia, & benignitate præditos esse oportet Sacramenti Pęnitentiæ Ministros, ut pęnitentium rusticitatem, ignorantiam, imbecillitatem, tarditatem, aliosque defectus patienter ferant, eos pro virili juvent, paterna charitate suscipiant, filii prodigi pium, ac misericordem Patrem imitentur, qui porcorum sordibus squallidum, fętentem, dissipati patrimonii reum, meretriciis amoribus inquinatum peramanter amplexus est, & super eum flevit. Cavendum quam maxime Confessario, ne pęnitentem, dum confitetur peccata, reprehendat, *nisi finita confessione*, ut ait noster §. & ratio est, ne occasionem det ei peccata reticendi, ut frequenter contingit præsertim in rudium, rusticorum, puerorum, mulierumque confessione.

IV. Hinc tum Patres, tum Synodi, Librique Rituales non pauci Confessarios monent, ut si qui pudore impediti, vel timore deterriti peccata confiteri non audent, ipsis animos addant, ac dicant, nihil esse, quod vitia sua aperire vereantur: neminem hominem esse, qui infirmus, fragilisque non sit, & in gravia peccata cadere non possit: Sacerdotem hominem esse pęnitentibus similem, peccatorem, qui compati sciat peccatoribus: Christum non Angelis, sed hominibus administrandæ pęnitentiæ auctoritatem commisisse, ne homines peccata sua detegere vererentur iis, qui nullam ad peccandum proclivitatem haberent: pudorem, & cruciatum æternum, temporali pudore, & dolore redimi: eos, qui stulta quadam verecundia peccatum aliquod mortale, vel circumstantias speciem peccati mutantes, vel aggravantes in confessione studiose omittunt, pudore suffundendos coram Christo, & Angelis ejus, omnibusque Sanctis, quibus eorum peccata in supremi Judicii die manifesta erunt: timendum non esse, cum se non habeat confessio pęnitentium, ut confessio reorum coram sæculari Judice: istos torqueri, ut crimen fateantur, confessos ad patibulum duci; illos Dei benignitate, & patientia ad peccatorum confessionem invitari, confessos absolvi, & in Regnum Cælorum recipi.

V. Plura insignium Patrum dicta in hanc rem videri possunt apud Natalem Alexandrum, *Theologię Dogmaticę, & Moralis*, Lib. II. Capite VI. §. circa finem. Quibus adde quod eandem in rem edixit Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni 1374. Tit. VI. Capite VII. ubi Confessarius jubetur, *ut moneat eum*, penitentem scilicet, *familiariter, & benigne, ut omnia peccata sua confiteatur humiliter, nec ob verecundiam celet aliquod, vel timorem; quia non est homini locuturus, sed Deo, cujus personam ipse Presbyter repręsentat, qui non vult mortem peccatoris, seu ut magis convertatur, & vivat, dicendo sibi, quod & ipse Sacerdos peccator est, & quod ipse confitens non potest tot, & tanta peccata commisisse, quin alii majora, & plura commiserint, & quod illi, qui bene pęnitent, magis postea diliguntur ab eo, & a Deo, sicut patet in Beato Petro, & Paulo, & Latrone, & Maria Magdalena, & multis aliis; & tota Cęlestis Curia gaudet in pęnitentia peccatoris*, quia gaudium Angelis Domini super uno peccatore pęnitentiam agente. *Dicat etiam: Frater confitere, quia homines sumus, & sine peccato in hoc mundo esse non possumus: ostendendo sibi vilitatem peccati; nam si vere confessus fueris, & contritus, & propenis amplius non peccare, Deus sine dubio remittet tibi culpam, & ego auctoritate Dei absolvam a pęna æterna. Inducendo etiam ad compunctionem, & confessionem proponat sibi beneficia, quæ contulit ei Deus, creando, & recreando, animæ æternitatem, vitæ brevitatem, mundi mutabilitatem, fallaciam, & deceptionem, Christi pietatem, qui non venit propter justos, sed propter peccatores, & quod Christus paratus est peccatorem ad gratiam recipere pœnitentem*. Addit mox & alia motiva, quæ ne longior sim, omitto.

VI. Operæ pretium duco triplicem rationem hic explicare, qua pœnitentes soliti fuere sua confiteri peccata, verbo scilicet, nutu, aut scripto. Consuevisse aliquando confiteri per nutum non modo mutos, obmutescentesque infirmos, verum etiam loquentes, constat ex eodem Beneventano VI. Provinciali Concilio, loco citato, ubi ejusmodi confessio per nutum, sicut & illa per scriptum prohibetur: *Item non debet confiteri per nutum, nec per scripturam, sed viva voce, ore proprio, & principaliter, ut qui per se peccaverit, per se ipsum confiteatur, & erubescat*. Exemplum confessionis

nutu

nutu factæ extat in Vita S. Francisci, Auctore S. Bonaventura, ubi Fratris cujusdam fit mentio, qui *omni tempore orationi vacans, tanta districtione silentium observabat, quod consueverit, non verbis, sed nutibus confiteri*. Singulare prorsus exemplum, quod cum alii admirarentur, solus, nec immerito, damnavit S. Franciscus. De Confessione per scriptum extat Roberti Episcopi Cenomanensis Epistola confessionis, quam in ægritudine positus direxit Episcopis circa muros Andegavis cum Carolo Principe in obsidionem Normannorum obsidentibus, petens ab eis absolvi, quæ habetur in Conciliorum Galliæ Tomo 3. pag. 405. cum Epistola absolutionis, quam ei remiserunt iidem Venerabiles Consacerdotes de loco obsidionis, quæ inter absolutionis formulas legitur, quas ex ms. Codice S. Remigii Remensis profert Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Capite VI. Articulo VII. Ordine XIV. pag. 85. incipitque: *Sicut principali constat sententia &c.*

VII. Abusus profecto antiquus est, ut aliquando confessio scripto, vel nutu fieret, idque patet ex Capite x. Libri, *De vera, & falsa pœnitentia*, S. Augustino adscripti, ex quo desumptus est Canon, *Quem pœnitet*, De Pœnitentia, Distinctione I. ubi de leprosis a Christo mundatis, & ad Sacerdotes missis dicitur: *Præcepit Dominus mundandis, ut ostenderent ora Sacerdotibus, docens, corporali præsentia confitenda peccata, non per nuntium, aut per scriptum manifestanda. Dixit enim, ora monstrate: & omnes, non unus pro omnibus: non alium statuatis nuntium, qui pro vobis offerat munus a Moyse statutum; sed qui per vos peccastis, per vos erubescatis. Erubescentia enim ipsa partem habet remissionis, ex misericordia enim hoc precepit Dominus, ut neminem pœniteret in occulto. In hoc enim, quod per seipsum dicit Sacerdoti, & erubescentiam vincit timore offensi, venia fit criminis.* Atque his concinit S. Thomas in Quodlibeto I. Quæstione VI. Articulo I. sic inquiens: *Ex institutione Ecclesiæ tenetur homo, qui potest, ut verbo confiteatur; non solum propter hoc, ut ore confitens magis erubescat, & qui ore peccavit, ore purgetur; sed etiam, quia semper in omnibus Sacramentis accipitur id, cujus est communior usus; unde & in manifestatione peccatorum convenit uti verbis, quibus homines communius, & expressius suos conceptus significare consueverunt.* Et certe, cum Sacerdos in Pœnitentiæ Tribunali sedeat ut Judex vice Dei, jus habet interrogandi pœnitentem, ut causam ipsius, ac statum omnino exploratum habeat, adeoque ore proprio respondere pœnitens debet.

VIII. Confirmatur hæc magis magisque ex Concilio Tridentino, & ex ejus Catechismo, quorum primum Sessione XIV. Cap. 2. ait, quod eos qui se postea crimine aliquo post Baptismum contaminaverint, *ante hoc Tribunal*, Pœnitentiæ scilicet, *tanquam reos sisti voluit*, Christus nempe, *ut per Sacerdotum sententiam, non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum pœnitentes confugerint, possent liberari*. Catechismus vero, Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. 52. diserte docet, *nemini omnino, neque per nuncium, neque per literas, quoniam ea ratione nihil jam occulte agi potest, peccata confiteri licere*. His adde Decretum Clementis Papæ VIII. anno 1602. editum, quo hanc Propositionem, *licere per literas seu per internuncium Confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri, & ab eodem absente absolutionem petere, ad minus uti falsam, temerariam, & scandalosam, se damnare ac prohibere*, declaravit; immo præcepit, ne deinceps ista Propositio in publicis, privatisque lectionibus, & congressibus doceatur, neve unquam *tanquam aliquo casu probabilis* defendatur, aut imprimatur, aut quovis modo ad praxim deducatur, *sub pœna excommunicationis latæ sententiæ* Summo ipsi Pontifici reservatæ.

IX. Cæterum non defuere qui Propositionem ipsam a laudato Clemente VIII. in sensu dumtaxat complexo, & copulativo, non autem in sensu disjunctivo damnatam esse propugnarent, adeoque pœnitentem posse in aliquo casu per literas, seu per internuncium confiteri, absenti, etsi non possit ab absente absolvi. Verum partem utramque Propositionis a Summo Pontifice fuisse damnatam, inde constat, quod Sectionem, in qua celebris Theologus Decretum Clementis Papæ VIII. in eum sensum detorquebat, ex ejus Commentariis eradi jusserit ipse Pontifex; & doctissimus Cardinalis Bellarminus, necnon Armacanus Archiepiscopus Petrus Lombardus, qui prædictum Clementem Papam privatim rogarunt, quænam ipsius mens fuisset, testati sunt, Sanctitatem suam declarasse, partem utramque Propositionis a se fuisse damnatam laudato Decreto, & prohibuisse, ne Confessio fiat absenti, quamvis absolutio in præsentia danda esset. Rem narrat Natalis Alexander Lib. II. *Theologiæ Dogmaticæ, & Moralis*, Capite V. Articulo V. Regula XII. ubi etiam notat, absolutiones nonnullas, quæ circumferuntur, olim absentibus concessas, fuisse absolutiones a Censuris dumtaxat Ecclesiasticis; non a peccatis; vel cæremoniales tantum, & deprecatorias, non sacramentales, & judiciarias.

§. XV.

Si pœnitens numerum, & species, & circumstantias peccatorum explicatu necessarias non expresserit, eum Sacerdos prudenter interroget.

COMMENTARIUS.

I. Confessario inter alia incumbere, ut si pœnitens numerum, & species, & circumstantias peccatorum explicatu necessarias non expresserit, eum prudenter interroget, recte ait hic noster §. Cum enim, uti dictum superius fuit, Confessarius in Sacramento Pœnitentiæ, & Judicis, & Medici officio fungatur, debet profecto omnia rei crimina, omnes infirmi læthales morbos agnoscere, ut reum illum absolvat, ut infirmum ipsum curet. Hinc

omnes Catholici docent, formalem, ut ajunt, integritatem esse semper necessariam, ut confessio valeat. Posita autem est illa formalis integritas in accusatione eorum omnium peccatorum, quæ pœnitens hic & nunc confiteri tenetur, itaut nullum, sive quoad numerum, sive quoad circumstantias explicatu necessarias, absque ratione prætermittat.

II. Ad probandam Catholicam hanc veritatem jam nihil puto afferri luculentius posse, quam quod docet Concilium Tridentinum Sessione XIV. Cap. V. ubi semper Patrum, ac veterum Conciliorum doctrinæ, ac traditioni inhærens, hoc primum dogma præmittit: *Ex institutione Sacramenti Pœnitentiæ jam explicata, universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse a Domino integram peccatorum Confessionem, & omnibus post Baptismum lapsis Jure Divino necessariam existere, quia Dominus noster Jesus Christus e Terris ascensurus ad Cælos, Sacerdotes sui ipsius Vicarios reliquit tanquam Præsides, & Judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quæ Christifideles ceciderint, qui pro potestate Clavium, remissionis, aut retentionis peccatorum sententiam pronuncient.* Tum vero statim subjungit: *Constat enim, Sacerdotes judicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potius in specie, ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent.*

III. His ita statutis, definit primo laudatum Tridentinum Concilium, omnia omnino peccata mortalia, quæ post diligens examen occurrunt memoriæ, necessario subjici Confessioni debere, non autem venialia, quæ citra culpam taceri posse, aliisque remediis expiari affirmat: *Ex his colligitur, oportere a pœnitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint, & tantum adversus duo ultima Decalogi præcepta commissa, quæ nonnumquam animum gravius sauciant, & periculosiora sunt iis, quæ in manifesto admittuntur.* Ait mox: „ venialia peccata, quibus a gratia Dei „ non excludimur, & in quæ frequentius labi„ mur, quamquam recte, & utiliter, citraque o„ mnem præsumptionem in Confessione dicantur, „ quod piorum hominum usus demonstrat, tace„ ri tamen citra culpam posse, aliisque remediis „ expiari: „ Tum vero ad ipsa mortalia peccata re„ diens, sic inquit: *Verum cum universa mortalia peccata etiam cogitationis homines iræ filios, & Dei inimicos reddant, necessum est, omnium etiam veniam cum aperta, & verecunda confessione a Deo quærere.* Concludit tandem, & ait: *Itaque dum omnia, quæ memoriæ occurrunt, peccata Christifideles confiteri student, proculdubio omnia Divinæ misericordiæ agnoscenda exponunt; qui vero secus faciunt, & scienter aliqua retinent, nihil Divinæ bonitati per Sacerdotem remittendum proponunt. Si enim erubescat ægrotus vulnus medico detegere, quod ignorat, medicina non curat.*

IV. Definit secundo ipsum Concilium citato Capite V. *etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quæ speciem peccati mutant, quod sine illis peccata ipsa, neque a pœnitentibus integre exponantur, nec Judicibus innotescant, & fieri nequeat, ut de gravitate criminum recte censere possint, & pœnam, quam oportet, pro illis pœnitentibus imponere. unde alienum a ratione est, docere, circumstantias has ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut unam tantum circumstantiam confitendam esse, nempe peccasse in fratrem.* Quibus verbis Lutheranos damnat, quod perperam contenderent, pœnitentes non teneri accusare circumstantias, quæ peccatorum speciem mutant. Sed quod de circumstantiis dixit Tridentinum Concilium, jam longe ante constitutum fuerat in Generali Synodo Lateranensi IV. sub Innocentio Papa III. anno 1215. celebrato, Cap. XXI. quod relatum est in Capite, *Omnis utriusque sexus, De Pœnitentiis, & remissionibus*, ubi expresse edicitur, ut Sacerdos *more periti Medici superinfundat vinum, & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens & peccatoris circumstantias, & peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat illi præbere consilium, & cujusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad sanandum ægrotum.* Atque huc spectat, quod idem Innocentius relatus in Capite, *Deus qui*, Titulo citato, *De Pœnitentiis &c.* scripsit Episcopo Liburniensi: *Consideratis circumstantiis omnibus, competentem pœnitentiam delinquentibus imponatis, prout saluti eorum videritis expedire.*

V. Præteriri vero hic nullatenus debet, quod de peccati circumstantiis in Confessione exprimendis docet S. Thomas in Prima Secundæ, Quæstione 73. Articulo VII. in Corpore, ubi scite explicat quænam sint circumstantiæ exprimendæ: *Peccatum*, inquit, *notum est aggravari per circumstantias tripliciter; uno quidem modo in quantum circumstantia transfert in aliud genus peccati; sicut peccatum fornicationis consistit in hoc, quod homo accedat ad non suam; si autem additur hæc circumstantia, ut illa, ad quam accedit, sit alterius uxor, trasfertur jam in aliud genus peccati, scilicet in adulterium, quod est gravius peccatum, quam fornicatio. Aliquando vero circumstantia non aggravat peccatum, quasi trahens in aliud genus peccati, sed solum, quia multiplicat rationem peccati, sicut si prodigus det, quando non debet, & cui non debet, multiplicius peccat in eodem genere peccati, quam si solum det, cui non debet, & ex hoc ipso peccatum fit gravius. Tertio modo circumstantia aggravat peccatum ex eo, quia auget deformitatem provenientem ex alia circumstantia, sicut accipere alienum constituit peccatum furti; si autem addatur hæc circumstantia, ut multum accipiat de alieno, erit peccatum gravius.*

VI. Hactenus Angelicus Doctor, cui doctrinæ adhærentes Theologi non modo, sed & ipsi Episcopi, ac præsertim S. Carolus in suis ad Confessores Instructionibus, passim ajunt, Confessarium scire debere circumstantias speciem mutantes peccati, aut illud notabiliter aggravantes, quia illæ circumstantiæ necessario in Confessione declarari debent. Atque hæc est doctrina, quam variæ Synodi servandam mandarunt relatæ a Genetto Tomo IV. Theologiæ Moralis, Tractatu VI. *De Sacramento Pœnitentiæ*, Cap. VI. Quæstione 2. &, quod notatu dignum est, ipse Romanus Pontifex Maximus Innocentius Papa XI. cum in Decreto, quo 65. Propositiones Casuistarum damnavit, huic quoque numero 58. censuram inussit: *Non tenemur Confessario interroganti fateri peccati alicujus*

con-

consuetudinem. Cum enim conveniant Theologi, circumstantiam consuetudinis, seu habitus, esse circumstantiam solum notabiliter aggravantem intra eandem speciem; si tenemur eam in confessione exprimere, manifeste sequitur, debere nos explicare circumstantias notabiliter aggravantes, quamvis speciem non mutent. Vide Jueninum in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione VI. *De Pœnitentia*, Quæstione V. Cap. VI. Articulo 3. §. I. Cæterum, quod circumstantias, quæ peccatum non aggravant notabiliter, consilio potius, quam præcepto confiteri debeamus, communis est Theologorum opinio, & ratio est, quia tanti non sunt momenti, ut impediant justitiam judicii, quod de pœnitentis conscientia facere Confessarius debet, neque vim remediorum, quæ tanquam Medicus debet adhibere. Atque huc facit, quod ait Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. 63. in Nota: *Quæ pravitatem rei magnopere non augent, sine crimine omitti possunt*.

VII. Neque insuper omittendum hic illud, quod Theologi docent, materialem scilicet Confessionis integritatem non esse semper necessariam; quia scilicet multæ sunt causæ, quæ ab hujusmodi integritate materiali pœnitentem liberant. Prior est oblivio, quando scilicet quis, adhibita morali diligentia, non meminit alicujus peccati mortalis, cujus tamen reus sit a parte rei. Ejusmodi causam recenset quidem Tridentinum Concilium citato capite V. Sessionis 14. ubi sic ait: *Sed & impium est, Confessionem, quæ hac ratione fieri præcipitur, impossibilem dicere, aut carnificinam illam conscientiarum appellare. constat enim, nihil aliud in Ecclesia a pœnitentibus exigi, quam ut, postquam quisque diligentius se excusserit, & conscientiæ suæ sinus omnes, & latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum, & Deum suum mortaliter offendisse meminerit; reliqua autem peccata, quæ diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem Confessione inclusa esse intelliguntur, pro quibus fideliter cum Propheta dicimus*, Davide scilicet in Psalmo 18. *Ab occultis meis munda me, Domine*. Altera causa est impotentia physica, ut si pœnitens, amisso vocis usu, nequeat peccata exprimere. Tertia esse potest, si pœnitenti grave damnum ex confessione alicujus peccati immineret. nam, ut docent Theologi, liceret tunc haud dubie peccatum illud silentio premere, & indirectæ absolutioni in peccata omnia, de quibus debitus dolor conceptus fuerit, rite cadenti, illud eradendum permittere.

§. XVI.

Sed caveat, ne curiosis, aut inutilibus interrogationibus quemquam detineat, præsertim juniores utriusque sexus, vel alios de eo, quod ignorant, imprudenter interrogans, ne scandalum patiantur, indeque peccare discant.

COMMENTARIUS.

I. QUamquam Confessarius, ut inter alios docet S. Thomas in IV. Sententiarum, Distinctione XIX. *debet perscrutari conscientiam peccatoris in confessione, quasi Medicus vulnus, & Judex causam; quia frequenter, quæ pro confusione confitens taceret, interrogatus revelat*; servanda tamen ab ipso est regula illa, quam hic noster §. præscribit, quamque egregie explicat S. Carolus in Instructionibus, *De Sacramento Pœnitentiæ*, ubi sic inter alia inquit: *Prudens, cautusque erit*, Confessarius nempe, *in interrogationibus, ne rudibus præsertim, atque utriusque sexus junioribus, ad novum, & nunquam antea attentatum scelus occasionem aperiat, atque det*. Sed non omittenda, quæ statim subjungit: *Hi tamen de peccatis, quorum nullam in Confessione mentionem fecerunt, & in quibus probabiliter existimari possunt deliquisse, prudenti cautione interrogandi erunt, ne aut pudore, aut ignorantia celent peccata*. Similia his tradit in Instructionibus Confessorum; sed illud tamen præsertim inculcat, ut *summa prudentia mulieres, aut adolescentes interroget, ne eos, quod ignorant, doceat*. Quod spectat ad carnis peccata, vult, ut summam adhibeat cautelam in eorum interrogatione, *ut cum peccati speciem, & circumstantias graviores audierit, a cæteris abstineat*. Idipsum passim & Synodi, ac Rituales Libri præscribunt, & Theologi communiter docent, præsertim vero Angelicus Doctor loco citato.

§. XVII.

Demum, audita Confessione, perpendens peccatorum, quæ ille admisit, magnitudinem, ac multitudinem, pro eorum gravitate, ac pœnitentis conditione, opportunas correptiones, ac monitiones, prout opus esse viderit, paterna charitate adhibebit; & ad dolorem, & contritionem efficacibus verbis adducere conabitur; atque ad vitam emendandam, ac melius instituendam inducet, remediaque peccatorum tradet.

COMMENTARIUS.

I. DE cohortatione, & monitione Confessoris ad pœnitentem, finita Confessione, egregie disserit Sanctus Carolus in suis, *De Sacramento Pœnitentiæ*, Instructionibus, peculiari Capite, ubi sic habet: *Confessione audita, perpendens peccatorum, quæ ille admiserit, magnitudinem*, nempe *qualia sint, quam gravia, & quoties peccarit, pro eorum gravita-*

te, proque illius, qui commiserit, conditione, cohortationes, monitiones, paterna charitate adhibebit, atque correptiones etiam, reprehensionesque graves, prout opus esse viderit. Eadem hæc plane sunt, quæ initio nostri hujus §. præscripta sunt. Sed multa tamen addit S. Carolus, quibus Confessarius ad eam cohortationem, monitionemque rite recteque peragendam instruitur. Porro Sacerdotale Romanum, Parte I. Tractatu 3. Capite 19. quod inscriptum est, *Qualiter se habere debet Sacerdos cum pœnitente, audita ejus confessione*, ita inquit: *Audita Confessione, eum de his, quæ commisit, redarguat, & increpet secundum conditionem personarum, & qualitatem delicti, plus, & minus, & ostendat ei, quanta mala fecerit, & quid meruit propter illa peccata, scilicet gehennam inferni in perpetuum, nisi misericordia Dei ipsum eripuisset, & ei in cor misisset accedendi ad Confessionem*. Optimum plane esset, ut Confessarius inter alia & illud monitum daret pœnitenti, quod dedit Christus Dominus languido Probaticæ Piscinæ Joannis Capite v. *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat*.

II. Necessaria sane est Confessario solicitudo salutis animarum, qua placere non quærat hominibus, sed prodesse ad æternam eorum salutem procurandam. Quamobrem mollis, & remissus esse non debet, quinimo, ut ait hic noster §. *opportunas correptiones, ac monitiones, prout opus esse viderit, paterna charitate adhibebit*. Hinc cavendum illi potissimum est, ne *pulvillos sub omni cubito manus ponat*, ut verbis utar Prophetæ Ezechielis, Cap. 13. nec faciat *cervicalia sub capite universæ ætatis, ad capiendas animas*; ut pœnitentium præsertim nobilium, & divitum frequentior fiat ad ipsius Confessionalem Sedem concursus: *Pulvillos quippe sub omni cubito manus ponere, est cadentes a sua rectitudine animas, atque in hujus mundi se delectatione reclinantes, blanda adulatione refovere. Quasi enim pulvillo cubitum, vel cervicalibus caput jacentis excipitur, cum correptionis duritia peccanti subtrahitur, eique mollities favoris adhibetur, ut in errore molliter jaceat, quem nulla asperitas contradictionis pulsat*. Explicatio est S. Gregorii Papæ Parte II. *Pastoralis Curæ*, Cap. 8. Arguendi profecto sunt non pauci id genus Confessarii, ac præsertim Religiosorum Sodalitiorum moderatores nonnulli, qui, ne Sodalitium pœnitentium numero decrescat, laxari omnia sinunt, nec ad Regularum præscriptum exigunt mores Sodalium, sed cuique fas esse volunt sua quadra vivere; haud secus ineptientes, quam illi Sacri Oratores, qui ut numerosa fruantur concione, verbum Dei adulterant, & ad ineptias verbi Dei tractationem rem omnium gravissimam indigne traducunt. At meminisse oportebat, Ecclesiam juxta Origenem, Homilia XIV. in Hieremiam, ubi numero crevit, sanctitate decrevisse; quo facit, quod scriptum est in Euangelio Matthæi Cap. XX. Oraculum illud Christi ore prolatum: *Multi sunt vocati, pauci vero electi*.

III. Scitissime hæc notat eruditissimus Theophylus Raynaudus unus ex plurimis, atque insignibus Societatis Jesu Scriptoribus, in celebri Dissertatione, *De sobria alterius sexus frequentatione per Sacros, & Religiosos homines*, Capite 13. §. 8. ubi etiam & alia hæc habet, digna quæ hoc loco describantur: *Sicut ergo Præfectis castrorum Domini eo nomine dignis satis est paucos habere, & probatos, quam multitudine filiorum infidelium stulte efferri; & sicut bono tractatori verbi Dei sat esse debet, si vel unum habeat proficientem, neglecto numero inepte applaudentium, nec proficientium, ut Sanctus Chrysostomus præclare admonet Homilia in illud*, Adstitit Regina &c. *ita & quidem multo potiori jure necesse est, Confessarium nihil de severitate debita remittere, ne minuatur pœnitentium mulierum corona frequens, scilicet, ut bene ajebat in simili causa Tertullianus Libro*, De velandis Virginibus, *Ca.* 14. Felices nos facient, si plures erunt, & non Dei gratia, vel merita cujusque? Virgines Ecclesiam, an Ecclesia Virgines ornat Deo, sive commendat? *Sugillat Tertullianus perversitatem cujusdam, qui denudationem capitis Virginum Dei satagebat inducere, ut ea quasi prærogativa pellectæ plures ad Virginitatis professionem concurrerent. Hanc illicii incongrui exhibitionem repudiat Tertullianus, malens, Ecclesiam de numero Virginum periclitari, quam de ruina, captatam eo philtro multitudinem facile consequente. Idem ad præsens negotium haud difficile transferre liceat. Itaque Confessarii, quibus hæc congrue perspecta, & pensata erunt, non curabunt de mulierum pœnitentium numero, in solam virtutem intenti; nec conciliatriculam, ac veluti lænam adhibebunt ignaram abblanditionem, nihil ad normam recti judicii exigentem, quæ est turpis nundinatio prorsus indigna persona, quam Confessarius sustinet, cum potius sit pœnitentium agnoscere beneficio affici se a Confessariis*.

IV. Hæc & longe plura laudatus Auctor ad refellendam nimiam quorundam sui ævi Confessariorum mollitiem, qui multitudinis pœnitentium conciliandæ sibi causa, eorum vitiis parcebant, tametsi recidivi essent, & in proxima peccandi occasione versarentur. Sed audiamus S. Augustinum, qui in Sermone 45. alias de tempore 165. sive in Libro, *De Pastoribus*, Cap. 3. sic ad rem inquit: *Absit, ut dicamus vobis: Vivite, ut vultis, securi estote, Deus neminem perdet: tantummodo Fidem Christianam tenete. Non perdet ille quos redemit, non perdet pro quibus Sanguinem fudit. Et si spectaculis volueritis oblectare animos vestros, ite. Quid mali est? Et festa ista, quæ celebrantur per universas Civitates in lætitia convivantium, & publicis mensis se ipsos, ut putant, jucundantium, revera magis perdentium; ite, celebrate. Magna est Dei misericordia, quæ totum ignoscat*. Tum vero paulo post: *Hæc si dixerimus, congregabimus turbas ampliores; & si sunt quidam, qui nos sentiant hæc dicentes non recte sapere, paucos offendimus, sed multitudinem conciliamus. Quod si fecerimus, non verba Dei, non verba Christi dicentes, erimus Pastores nosmetipsos pascentes, non oves*. Operæ pretium duxi aureum hunc Augustini locum describere, quod non pauci, proh nefas! Sacri homines inveniuntur, qui, ut divitum, Magnatumque animos sibi concilient, multa eisdem sinunt, in quæ & prisci Ecclesiæ Patres, & posterioribus sæculis zelantes Antistites in suis passim Synodis Provincialibus, Diœcesanisque vehementissime invecti sunt. Atque huc facit acris illa reprehensio religiosissimi Cardinalis Bellarmini Concione 8. §. 2. adversus Confes-

fessarios adulatores sui temporis : *Illi se Ministros, & dispensatores non agnoscunt, qui quasi non essent Domino rationem reddituri, summa facilitate omnibus manus imponunt, & tam contritos, quam non contritos, quasi propria potestate, & auctoritate absolvunt. Isti sua imperitia, & superbia corrumpunt populos, & eis veræ pœnitentiæ viam prçcludunt. nec enim esset hodie tanta facilitas peccandi, si non esset tanta facilitas absolvendi. Sed væ nobis, cum Dominus rationem ponet cum servis suis. Illi ambitione, vel pecuniarum cupiditate, vel utraque stimulante, viris divitibus, & nobilibus, nec solum viris, sed etiam feminis, quod nefas est, & horrendum, adulantur.* Sed nec omittendum, quod paulo post subdit: *Pudet profecto hæc referre: sed quid agemus, cum multos non pudeat ista facere, & se ipsos, quibus serviunt, in gehennam perducere.*

V. At vero minime dissimulandum est, quod ait hic noster §. nempe, debere Confessarium, *opportunas correptiones, ac monitiones, prout opus esse viderit, paterna charitate adhibere.* Neque enim adeo rigidi, severique esse Confessarii debent, ut pçnitentes dictorum asperitate a Confessione absterreant. Medicorum imitentur industriam necesse est, qui amaris potionibus nonnihil mellis, aut succi suavioris instillant, ut facilius ab ægris sorbeantur, ut docet S. Gregorius Parte 3. *Pastoralis Curæ*, Admonitione 18. Sed præstat hoc loco referre, quod Lib. I. *De Pçnitentia*, Cap. I. scribit S. Ambrosius, Christi Domini exemplum adducens: *Ideo Dominus Jesus compassus nobis est, ut ad se vocaret, non deterreret. Mitis venit, venit humilis, denique ait:* Venite ad me omnes, qui laboratis, & onerati estis, & ego vos reficiam. *Reficit ergo Dominus Jesus, non excludit, neque abjicit; meritoque tales Discipulos elegit, qui Dominicæ voluntatis interpretes plebem Dei colligerent, non repudiarent. Unde liquet, eos inter Christi Discipulos non esse habendos, qui dura pro mitibus, superba pro humilibus sequenda opinantur; & cum ipsi quærunt Domini misericordiam, aliis denegant.* Hanc regulam inter alios sequutus est S. Odilo Abbas Cluniacensis, de quo S. Petrus Damiani in ejus Vita ita scribit: *In promulgandis porro judiciis, ac modis pçnitentiæ præfigendis, tam pius erat, & tanta mœrentibus humanitate compatiens, ut nequaquam districtum Patris imperium, sed maternum potius exhiberet affectum. Unde se reprehendentibus hujusmodi verbis solebat eleganter alludere:* Etiamsi damnandus sim, malo tamen de misericordia, quam ex duritia, vel crudelitate damnari.

VI. Restat nunc, ut ea explicemus, quç tandem idem noster §. statuit; nam tria adhuc Confessario servanda edicit, & primo quidem, ut pœnitentem *ad dolorem, & contritionem efficacibus verbis adducere conetur.* Atque huc spectat, quod docet S. Carolus in suis Instructionibus, *De Sacramento Pçnitentiæ*, eo Capite, quod inscriptum est, *Quæ in ministratione Sacramenti Pçnitentiæ Parochus, & Confessarius observet*, sic inter alia inquiens: *Antequam Pçnitentiam imponat, & absolutionem tribuat pçnitenti, videbit, an propter Deum veram peccatorum suorum contritionem habeat; anque certum, deliberatumque ei sit, in posterum, quantum in se est, Divina gratia adjuvante, a peccatis abstinere; & quæ antea commiserit, pro iis satisfactionem persolvere. Quod si ita animo affectum viderit, monebit, valdeque hortabitur, ut pro tanto beneficio maximas gratias Deo agat, ab eoque cçlestis gratiç præsidium petere nunquam desinat, quo adjutus pravis cupiditatibus facile resistere possit.* Pergit Sanctissimus Antistes, aliaque docet, quibus noster §. quam maxime illustratur: *Si vero talem contritionem illum non habere intellexerit, illius desiderio accendere conabitur, hoc admonens, propter Deum ipsum usque adeo quantum potest, eum peccata dolere oportere, ut saltem, adjutrice Divina gratia, quam a Deo intime precetur, ex Sacramentique virtute; ex attrito contritus fiat.* Concludit demum, & ait, quod si pçnitens nullam contritionem, nec vero saltem attritionem, aut neque propositum abstinendi imposterum ab aliquo mortali peccato ostendet, eum minime Confessor absolvat; sed tamen eum salutaria consilia, & bona opera prçscribendo juvet; quod idem præstet, si ante Confessionem id animadvertit, cavendo, ne quemquam asperius tractans, culpa sua inducat, ut vel desperet, vel a Confessione abhorreat.

VII. Alterum a Confessario observandum ex præscripto nostri §. illud est, ut pœnitentem *ad vitam emendandam, ac melius instituendam inducat.* Ad veram enim contritionem spectat, ut ait Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. XXXI. in fine, *ut pçnitens vitæ emendandæ certam, & stabilem cogitationem suscipiat.* Quod quidem variis Divinæ Scripturæ Oraculis probat, & primo ex Capite 18. Ezechielis Prophetæ, ubi ita Deus ipse loquitur: *Si impius egerit pœnitentiam ab omnibus peccatis suis, quæ operatus est, & custodierit omnia præcepta mea, & fecerit judicium, & justitiam, vita vivet, & non morietur: omnium iniquitatum ejus, quæ operatus est, non recordabor.* Et paulo post: *Cum averterit se impius ab impietate sua, quam operatus est, & fecerit judicium, & justitiam, ipse animam suam vivificabit.* Ac paucis interjectis: *Convertimini*, inquit, *& agite pçnitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris, & non erit vobis in ruinam iniquitas. Projicite a vobis omnes prævaricationes vestras, in quibus prævaricati estis, & facite vobis cor novum, & spiritum novum.* Idem etiam Christus Dominus mulieri, quæ in adulterio deprehensa est, præscripsit, Joannis Capite 8. *Vade*, inquit, *& jam amplius noli peccare.* Item paralytico illi, quem ad Probaticam Piscinam curaverat, *Ecce*, ait, *sanus factus es, jam noli peccare*; uti legitur apud eundem Joannem in Euangelio, Capite V.

VIII. His, aliisque hujus generis Scripturæ locis nititur Synodus Tridentina Sessione XIV. Cap. IV. ubi declarat, *Contritionem, cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum, & inchoationem continere*; hoc est, propositum non amplius peccandi. Quod quidem clarissime explicatum videmus hoc Spiritus Sancti Oraculo, Apostoli Pauli ore prolato, qui in Epistola II. ad Corinthios, Cap. VII. diserte ait, quod *quæ secundum Deum est tristitia, pœnitentiam in salutem stabilem operatur.* Quæ quidem tristitia, ut Theologi exponunt, est ipsa vera cordis contritio. Hinc itaque nihil magis Legi Euangelicæ, & vitæ Christianæ opponitur, quam ea crimi-

num, & conversionum vicissitudo, quæ nunc ita communis est, & circulus ille perpetuus Confessionum, recurrentibus præsertim Festis solemnibus, & relapsus paulo post in eadem gravia peccata. Atque hunc abusum damnarunt jam olim Sancti Patres, inter quos S. Augustinus in Psalmum 37. peccatorem admonet, *ne securus sit, cum confessus fuerit peccatum, tanquam semper preparatus ad confitendum, & committendum*. Idemque in Libro, quem scripsit Quinquaginta Homiliarum, sic ait Homilia 49. Capite VI. *Quid prodest, penitentes, qui humiliamini, si non mutamini?* Quamobrem recte inquit S. Isidorus relatus in Canone, *Ille*, De Penitentia, Distinctione 3. *Ille penitentiam digne agit, qui sic preterita mala deplorat, ut futura iterum non committat; nam qui plangit peccatum, & iterum admittit, quasi si quis lavet laterem crudum, quia quanto magis laverit, tanto magis lutum facit*. Innumera pene id genus Sanctorum Patrum, & Sacrorum Canonum in hanc rem loca afferri possent, quorum non pauca videri possunt apud Gratianum Parte II. Decretorum, in Tractatu, De Penitentia.

IX. Tertium tandem, quod ex præscripto nostri §. observare Confessarius debet, illud est, quod penitenti *remedia peccatorum tradat*. Id enim jam statuit Concilium Lateranense Oecumenicum IV. Can. XXI. *ut more periti Medici superinfundat vinum, & oleum vulneribus sauciati, diligenter inquirens, & peccatoris circumstantias, & peccati, ex quibus prudenter intelligat, quale debeat prebere consilium, & cujusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad sanandum ægrotum*. Imitari porro debet Sacerdos Christum Dominum, cujus vicem in Sacramento Penitentiæ administrando gerit. Ille enim, ut ait S. Gregorius Homilia 33. in Euangelia, *Celestis Medicus singulis quibusque vitiis obviantia adhibuit medicamenta. Nam sicut arte medicinæ, calida frigidis, frigida calidis curantur; ita Dominus noster contraria opposuit medicamenta peccatis, ut lubricis continentiam, tenacibus largitatem, iracundis mansuetudinem, elatis præciperet humilitatem*. Sed de his videri ea etiam possunt, quæ nos late inferius dicemus in nostro Commentario ad §. XIX.

§. XVIII.

Postremo salutarem, & convenientem satisfactionem, quantum spiritus, & prudentia suggesserit, injungat, habita ratione status, conditionis, sexus, & ætatis, & item dispositionis poenitentium. Videatque, ne pro peccatis gravibus levissimas poenitentias imponat, ne si forte peccatis conniveat, alienorum peccatorum particeps efficiatur. Id vero ante oculos habeat, ut satisfactio non sit tantum ad novæ vitæ remedium, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum castigationem.

COMMENTARIUS.

I. AMplissimam dicendi segetem nobis hic §. exhibet, de satisfactione scilicet, que est tertia Sacramenti Penitentiæ pars. Est autem satisfactio, ut docet Tridentini Concilii Catechismus Parte II. *De Penitentiæ Sacramento*, n. 62. rei debitæ integra solutio. nam quod satis est, ei nihil videtur deesse. Quare cum de gratiæ reconciliatione loquimur, idem satisfacere significat, quod alteri tantum præstare, quantum irato animo ad ulciscendam injuriam satis esse possit; atque ita satisfactio nihil aliud est, quam injuriæ alteri illatæ compensatio. Quod autem ad hunc locum pertinet, satisfactionis nomen Divinarum rerum Doctores ad declarandam eam compensationem usurparunt, cum homo pro peccatis commissis Deo aliquid persolvit.

II. Plura scitu digna de satisfactione, quæ penitentiæ nomine vulgo intelligitur, explicat laudatus Tridentini Concilii Catechismus, num. 63. aliisque sequentibus, veteremque de ea Ecclesiæ disciplinam late exponit eruditissimus Morinus in celebri Opere, *De administratione Sacramenti Penitentiæ*; ex eoque nonnulla notavit Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 6. Articulo 4. per totum, in cujus initio tria distinguit peccatorum genera, levium, graviorum, & gravissimorum, ad quod postremum genus tria primis Ecclesiæ sæculis dumtaxat, idololatria, homicidium, & adulterium referebantur, quibus temporis successu longe plura adjecta fuere. De gravissimorum satisfactione, quæ per publicam penitentiam exigebatur, jam late nos egimus Tomo I. Commentariorum in Concilia Oecumenica, in Appendice ad Canonem XI. Concilii I. Nicæni per varios Paragraphos, in quibus & de publicæ Penitentiæ gradibus, ac de aliis scitu dignis ad veterem Penitentium disciplinam spectantibus abunde diximus.

III. Itaque iis omissis, quæ ad satisfactionem spectant, quæ antiquitus publice pro gravioribus, acrioribusque sceleribus exercebatur, ad eam satisfactionem explicandam devenio, quæ ad nutum voluntatemque Confessarii pro peccatis apud ipsum confessis peragi debet, & quidem ex præscripto nostri hujus §. in quo jubetur Confessarius, ut *postremo salutarem, & convenientem satisfactionem, quantum spiritus, & prudentia suggesserit, injungat, habita ratione status, conditionis, sexus, & ætatis, & item dispositionis penitentium &c.* Quæ verba magna ex parte desumpta sunt ex Concilio Tridentino Sessione XIV. *De Poenitentia*, Cap. VIII. quod inscriptum est, *De satisfactionis necessitate, & fructu*. Et quidem satisfactionis necessitatem Dei præcepto peccatoribus impositam esse, Patres Ecclesiæ omnes affirmant, ac Synodi, probaturque celebri illa S. Joannis Præcursoris Christi sententia in Euangelio Lucæ, Cap. 3. *Facite fructus dignos penitentiæ*. Quid enim aliud sibi volunt digni fructus poenitentiæ, quam satisfactio-

ctionem per opera justitiæ? *Pœnitentiam dico*, inquit S. Joannes Chrysostomus Homilia X. in Matthæum, *non solum, ut a malis prioribus desistamus, verum etiam ut bonorum operum fructu impleamur*. Quod autem satisfactio ipsa, ideft, compensatio, qua homo pro peccatis commissis Deo aliquid impendit, in Sacramento Pœnitentiæ a Sacerdotibus imponenda, Divina sit auctoritate instituta, evidentissime testatur inter alios S. Leo Magnus Papa in Epistola 82. alias 91. ad Theodorum Forojuliensem Episcopum hisce plane verbis: *Mediator Dei, & hominum Christus Jesus hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & confitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos ad Communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent*. Conati sunt quidem Sectarii omnes nostri temporis satisfactionem negare, quæ sit Sacramenti Pœnitentiæ pars. Inter quos Lutherus eorum dux in assertione Articuli V. sic inquit: *Vehementer odi, & sublatum vellem hoc vocabulum* Satisfactio, *quod non modo in Scripturis non invenitur, sed & periculosum habet sensum, quasi Deo quisquam possit pro ullo peccato satisfacere, cum gratis ille ignoscat omnia*. Sed hic, aliique insani hujus hominis errores jam primum peculiari Leonis Papæ X. Constitutione, tum vero ab universali Tridentina Synodo in memorata Sessione XIV. damnati sunt, ac solide pleneque a præstantissimis Theologis confutati, præsertim vero a Cardinali Bellarmino.

IV. Explicandum ergo hic illud censeo, quod mandat noster §. satisfactionem nempe debere esse proportionatam gravitati criminum, & Pœnitentium facultati. Hæc quippe veterum est Patrum doctrina in variis Conciliis confirmata, & novissime etiam in Tridentino, citato Cap. 8. Sessionis XIV. *Debent ergo*, inquit, *Sacerdotes Domini, quantum spiritus, & prudentia suggesserit, pro qualitate criminum, & pœnitentium facultate, salutares, & convenientes satisfactiones injungere*. Errant autem Casuistæ nonnulli recentiores, dum asserunt, in allatis Concilii verbis merum consilium, non vero præceptum stricte sumptum contineri. Nam primo vox illa *debent*, qua Synodus utitur, nusquam adhibita legitur, ut significetur res, quæ non sit præcepti, sed consilii tantum. Secundo Sancta Synodus vocem istam isti sententiæ subjicit: *Divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante Baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter vero, qui semel a peccati, & dæmonis servitute liberati, & accepto Spiritus Sancti dono, scienter templum Dei violare, & Spiritum Sanctum contristare non formidaverint*. Cum ergo Synodus Tridentina ex ea sententia concludat, Sacerdotibus onus incumbere convenientes pro qualitate criminum satisfactiones injungendi; de præcepto stricte sumpto, non autem de mero consilio intelligi debet. Alioqui enim dicendum foret, lapsos, ut pristinam gratiam reciperent, ex consilio tantum, non autem ex præcepto teneri viam illam inire difficiliorem, de qua eadem Sacra Synodus loquitur.

V. Notat hæc Jueninus in Opere *De Sacramentis*, Dissertatione VI. Quæstione VI. Capite VII. Articulo 2. ubi etiam mox alios Casuistas refellit, qui in verbis ex citata Synodo depromptis præceptum agnoscentes, ajunt, debitum, quod Sacerdotibus imponitur injungendi satisfactionem gravitati criminum proportionatam, non esse sub pœna peccati mortalis. Sed hæc alia Casuistarum opinio contemnenda etiam est, & improbanda. Siquidem primo declarat Synodus, Ministros, qui hoc in capite molliorem, quam par sit, praxim amplectuntur, seu qui convenientes pro criminum qualitate satisfactiones non injungunt, scelerum, quæ pœnitens accusavit, participes fieri: *Ne si forte peccatis conniveant, & indulgentius cum pœnitentibus agant, levissima quædam opera pro gravissimis delictis injungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur*. Secundo idem evincitur ex Judicis officio, quo Sacerdos ex eadem Tridentina Synodo, in Pœnitentiæ Tribunali fungitur. *Dominus noster Jesus Christus*, inquit Capite V. *e Terris ascensurus ad Cœlos, Sacerdotes suiipsius Vicarios reliquit tanquam Præsides, & Judices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur*. At Judex fit reus gravis peccati, cum injungit pœnam, quæ plurimum ab ea distet, quam Leges præscribunt, quæque cum gravitate criminis nequaquam conveniat. Tertio idem ostenditur etiam ex eo, quod, eadem teste Synodo, eo tendat singulorum, tum quoad speciem, tum quoad numerum, peccatorum confessio, ut Ministri convenientem pro qualitate criminum satisfactionem injungere valeant, en Synodi verba citato Cap. V. *Constat enim, Sacerdotes judicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, & non potius in specie, ac sigillatim sua ipsi peccata declarassent*.

VI. Argumenti quoque vim minime eludunt Casuistæ illi, qui respondent, Tridentinam Synodum exponi debere de satisfactione, quæ sit medicinalis, non autem, quæ in præteritorum peccatorum vindictam injungatur. Nam primo Textus Synodi, quem protulimus, Lutheranos impetit, qui censebant, totam peccati pœnam simul cum culpa dimitti. Unde concludebant, præscribi quidem debere remedia, quibus caveatur peccatum, quod pœnitens confessus fuerit; sed negabant, injungi posse satisfactiones, quibus dimissum quoad culpam peccatum condonetur. Secundo, quæ a Casuistis profertur responsio, expressis Sacræ Synodi verbis opponitur; sic enim Cap. 8. loquitur: *Habeant autem præ oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novæ vitæ custodiam, & infirmitatis medicamentum, sed etiam ad præteritorum peccatorum vindictam & castigationem; nam Claves Sacerdotibus, non ad solvendum dumtaxat, sed & ad ligandum concessas, etiam antiqui Patres & credunt, & docent*. Atque hæc paulo fusius explicare libuit ad saniorem nostri §. intelligentiam, qui, uti superius notatum jam fuit, desumptus est ex memorato Concilio Tridentino, in cujus Cap. 8. nostri §. verba reperiuntur.

VII. Superest nunc, ut cum eodem Juenino varias rationes recenseamus, quibus nixa laudata Synodus Tridentina Satisfactionis necessitatem, proportionem, & fructum confirmat, ac probat. Prima itaque ratio, quam adhibet Synodus, ut adversus Lutheranos necessitatem satisfactionis adstruat, ex eo ducitur, quod, ut ait citato Cap. 8. *Divinæ justitiæ ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur qui ante Ba-*

Baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter vero qui semel a peccati, & dæmonis servitute liberati, & accepto Spiritus Sancti dono, scienter templum Dei violare, & Spiritum Sanctum contristare non formidaverint. Hæc Synodi ratio jam satis ostendit, pœnitentem Deo satisfacere oportere, ut injuriam ipsi per peccatum illatam pro modulo suo compenset, ipsum placare satagat, pęnamque temporariam, imo & æternam, quæ in temporarias Dei misericordia commutata est, redimat. Hæc vero doctrina semper a Patribus in Ecclesia Catholica tradita est, præsertim vero a S. Cypriano in Libro, *De lapsis*, ubi sic inter alia inquit: *Quam magna deliquimus, tam granditer defleamus. Alto vulneri diligens, & longa medicina non desit. Pęnitentia crimine minor non sit. Putasne tu cito Dominum posse placari, quem verbis perfidis abnuisti? cui patrimonium pręponere voluisti? cujus templum sacrilega contagione violasti? &c.* Porro cum dicat Synodus, aliter recipiendos, qui ante Baptismum deliquerint, aliter illos, qui post Baptismum, jam satis demonstrat, debere hos non sine laboriosa satisfactione reconciliari, cum etiam illi, uti, cum egimus de adultorum Baptismo, ostendimus, nonnisi variis præmissis corporis afflictationibus ad Baptismum admitterentur, per quem quidem, ut ait eadem Synodus citata Sessione XIV. Cap. 2. *Christum induentes, nova prorsus in illo efficimur creatura, plenam, & integram peccatorum omnium remissionem consequentes*. Additque mox, *ad eam novitatem & integritatem per Sacramentum Pœnitentiæ sine magnis nostris fletibus & laboribus, Divina id exigente justitia, pervenire nequaquam posse, ut merito pœnitentia laboriosus quidam Baptismus a SS. Patribus dictus fuerit*.

VIII. Altera ratio, qua Synodus utitur, ut satisfactio proportionata injungatur, ex eo petitur, quod laborum, qui a Pęnitentiæ judicio subeundi decernuntur, metus peccantes a peccatis revocet, & quasi freno quodam coerceat, ne in peccata denuo prolabantur: *Et Divinam clementiam decet*, inquit cap. 8. ejusd. sess. *ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut occasione accepta, peccata leviora putantes, velut injurii, & contumeliosi Spiritui Sancto, in graviora labamur, thesaurizantes nobis iram in die iræ. Proculdubio enim magnopere a pecatis revocant, & quasi freno quodam coercent hæ satisfactoriæ pœnæ, cautioresque, & vigilantiores in futurum pęnitentes efficiunt*. Sed istius argumenti vis prorsus evanescit in eorum Confessariorum praxi, qui solent leves admodum, & gravitati criminum nequaquam convenientes satisfactiones injungere. Nemo nempe dixerit, Rosarii exolvendi onere, aut exiguæ stipis erogandæ metu, fidelem deterreri ab obscenis voluptatibus, quæ tot blanditiis, & illecebris corruptum semel animum pelliciunt. Imo in eos, qui sic se gerunt, Sacerdotes, intorqueri potest illud Paciani Barcinonensis dictum in Parænesi ad Pęnitentiam: *Facinoris viam monstrat innoxiis, qui nocentibus post scelera blanditur*. Sacerdotes, qui molliorem illam viam ineunt, vereri debent, ne illud S. Ambrosii axioma in hæc verba Psalmi 118. *Et de Lege tua miserere mei*, ad ipsos spectet: *Facilitas veniæ incentivum tribuit delinquendi. Medicus ipse, si serpentis interius inveniat cicatricem, cum debeat resecare ulceris vitium, ne latius serpat, tamen a secandi, urendique proposito, lacrymis inflexus ægroti, medicamentis teget, quod ferro aperiendum fuit; nonne ista inutilis misericordia est, si propter brevem incisionis, vel exustionis dolorem, corpus omne tabescat, vitæ usus intereat?*

IX. Tertia Synodi ratio petitur ex eo, quod inter præcipuos satisfactionis fructus recenseri debeat vitiosorum habituum emendatio, ita ut ejusmodi esse debeat ea satisfactio, quam Sacerdotes injungunt, ut ad tollendos vitiosos pœnitentis habitus conferat: *Medentur quoque peccatorum reliquiis, & vitiosos habitus male vivendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt*. Atqui hic effectus per levissimas satisfactiones non pręstatur, sed tantum per contrarios vitiis virtutum actus, ut ipsa mox Synodus loquitur post S. Chrysostomum, qui hæc habet Homilia X. in Matthæum: *Pęnitentiam dico, non solum a prioribus malis recedere, verum, & quod majus est, bona præstare*. Facite, *inquit Joannes*, fructus dignos pęnitentiæ. *Et quomodo id faciemus? Si peccatis adversa faciamus. Verbi gratia: Aliena rapuisti? Incipe jam donare propria. Longo tempore fornicatus es? præscripto tempore ab uxore abstine, meditare continentiam. Proximum vel verbo, vel facto violasti? refer benedictionis verba conviciis, & percutientes te beneficiis placare contende. Deliciis ante, & temulentia diffluebas? jejunio, & aquę potu inde ortas maculas elue. Impudicis alienum decorem oculis vidisti? fœminam jam omnino non videas, ut majori securitate fruaris*. Contrarias peccatis pęnitentias esse injungendas, docet etiam nostrum hoc Rituale Romanum in sequenti §. 19. in cujus Commentario aliorum Patrum, ac Ritualium in eam disciplinam testimonia afferemus.

X. Quarta ratio, qua nititur proportionatæ peccatis satisfactionis necessitas, in eo posita est, quod apta sit ad avertendam imminentem a Domino pęnam: *Neque vero*, prosequitur Synodus, *securior ulla via in Ecclesia Dei unquam existimata fuit ad amovendam imminentem a Domino pęnam, quam ut hæc pęnitentiæ opera homines cum vero animi dolore frequentent*. Sed levia quædam opera, ut est acta semel, aut bis recitatio Rosarii, aut septem Psalmorum pęnitentialium, seu Officii parvi Beatæ Virginis, vel aliquid hujusmodi, ea non sunt, quibus impiorum cervici impendens calamitas avertatur. Aliquo saltem modo accedant oportet opera alia pęnalia, ea pręsertim, quibus ex Scriptura docemur, pęnitentes intentas a Deo minas avertisse. Scidit Rex Achab vestimenta sua, cilicio carnem operuit, jejuniis excruciavit se se, dormivit in sacco, & cinere, ambulavit demisso capite, ita ut ne ad Cęlum quidem oculos auderet attollere. Nabuchodonosor veniam consequutus non est, nisi postquam cum bestiis terræ septem annorum vexationem, & cruciatum pertulit. Assyriorum Rex latam in Ninivem sententiam dispunxit, abjecto Solio, deposito Regali ornatu, sacco indutus, cineri incubans, jejunio maceratus, *clamans ad Dominum in fortitudine*, ait Scriptura Jonæ 3. *& a via sua mala conversus*. Cęterum eos, qui cum deliciis affluant, levibus quibusdam operibus in peccatorum vindictam, & ad avertendam Dei iram perfunguntur, præclaris hisce verbis, quæ multis hujusce nostræ ætatis delicatulis conveniunt, irrisit olim Tertullianus in Libro, *De Pœnitentia*, Cap. XI. sic inquiens:

quiens: *Num ergo in coccino, & tyrio, pro delictis supplicare nos condecet? Cedo acum crinibus distinguendis, & pulverem dentibus elimandis, & bisulcum aliquid ferri, vel æris unguibus repastinandis.* Additque mox: *Si quid ficti nitoris, si quid coacti ruboris in labia, aut genas urgeat; preterea exquirito balneas lætiores bortulani, maritimive secessus; adjicito ad sumptum, conquirito altilium enormem saginam, defæcato senectutem vini; cumque quis interrogarit, cur animæ largiaris? Deliqui, dicito, in Deum, & periclitor in æternum perire. Itaque nunc pendeo, ac maceror, & excrucior, ut Deum reconciliem mihi, quem delinquendo lesi.*

XI. Quinta, & postrema ratio, quam Synodus Tridentina adhibet, ut satisfactionis peccatis congruæ necessitatem demonstret, desumitur ex conformitate, quam quisque penitens debet habere cum Christo, quem Deus Pater singulis penitentibus ad exemplum proposuit: *Accedit ad hec, quod dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Jesu, qui pro peccatis nostris satisfecit, ex quo omnis nostra sufficientia est, conformes efficimur, certissimam quoque inde arrham habentes, quod si compatimur, & conglorificabimur.* At vana, & inutilis redditur hæc Synodi ratio ab iis Sacerdotibus, qui mollem, ac degenerem cum peccatoribus agendi rationem amplectuntur. Quis enim, quæso, dicere audebit, peccatorem, qui deliciis affluit, opipare convivatur, molli recubat in lecto, pretiosis vestibus induitur, vitam Christo penitenti conformem ducere, si vel aliquoties in hebdomada Rosarium revolvat, aut quid simile interdum operetur? Velim autem & illud quoque, tum a Confessariis, tum a penitentibus, summopere notari, quod eadem Tridentina Synodus docet Capite 9. citate Sessionis 14. *tantam esse Divine munificentie largitatem, ut non solum pœnis sponte a nobis pro vindicando peccato susceptis, aut Sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam, quod maximum amoris argumentum est, temporalibus flagellis a Deo inflictis, & a nobis patienter toleratis, apud Deum Patrem per Christum Jesum satisfacere valeamus.*

XII. Licet autem & Synodi, & Patres, atque Rituales Codices generatim præscribant, ratioque ipsa suadeat, satisfactionem debere esse proportionatam gravitati, & qualitati criminum, attendi nihilominus etiam debet penitentium facultas, ut expresse docet Synodus ipsa Tridentina, Cap. 8. & ut ait hic noster §. *ratio status, conditionis, sexus, & ætatis, & item dispositionis pœnitentium.* Id quod egregie explicat S. Carolus in Instructionibus, *De Sacramento Pœnitentiæ*, in eo Capite, quod inscriptum est, *De modo imponende penitentiæ*, ubi hæc habet: *in Penitentia imponenda adhibebit & prudentiam, & pietatem, & justitiam. Habebit rationem status, conditionis, & etatis. Videbit, ne ei, qui in aliena potestate est, eam penitentiam injungat, qua vel præjudicium afferatur illius juri, qui pœnitentem in potestate habeat; neve eam, qua vel occasio detur spiritualis ruinæ, vel penitentis, alteriusve peccatum detegi, vel aliquod scandalum suboriri, vel ipse penitens nimium deterreri, remissusve, & tepidus reddi possit. Quamobrem talem imponet, qualem ab eo prestari posse judicet; proinde aliquando, si ita expedire viderit, illum interroget, an possit, anve dubitet penitentiam sibi injunctam peragere; alioquin eam mutabit, aut minuet.* Subditque mox: *Considerabit item animum, mentemque penitentis, ac fletum, gemitum, & lacrymas intimi doloris indices.* Sed monet tamen, ut Parochus, Sacerdosve alius Confessarius, *cum hæc pro prudentia, charitateque sua spectabit, tum vero maxime videbit, ut ne pro peccatis gravibus levissimas penitentias imponat.* Atque id est quod potissimum advertere Confessarii debent.

§. XIX.

Quare curet, quantum fieri potest, ut contrarias peccatis pœnitentias injungat, veluti avaris eleemosynas, libidinosis jejunia, vel alias carnis afflictiones, superbis humilitatis officia, desidiosis devotionis studia. Rarius autem, vel serius confitentibus, vel in peccata facile recidentibus utilissimum fuerit consulere, ut sæpe, puta semel in mense, vel certis diebus solemnibus confiteantur, &, si expediat, communicent.

COMMENTARIUS.

I. Contrariis pœnitentiis expianda esse peccata, docent nos passim Patres, ac Synodi, Librique Rituales; nituntur que illo Apostoli testimonio in Epistola ad Romanos, Cap. VI. *Sicut exhibuistis membra vestra servire immunditiæ, & iniquitati; ita & nunc exhibete membra vestra servire justitiæ in sanctificationem.* Hunc verborum istorum sensum esse, ut peccata contrariis pœnitentiis expientur, tradit quidem inter alios S. Basilius, qui explicans versum illum Psalmi 32. *In Psalterio decachordo psallite illi*, sic ait: *Quoniam in corpore peccavimus, quando membra nostra serva peccati ad iniquitatem præbuimus, corpore item confiteamur, eodem in peccati dissolutionem usi instrumento. Maledixisti? Benedicas. Circumvenisti proximum in negotio? Redde. In ebrietatem incidisti? Jejuna. Arroganter, & superbe egisti? Humiliare &c.* Rursus in Homilia contra ebriosos eandem disciplinam confirmat his plane verbis: *Medicina magna delicta sanet. Jejunium ebrietatem curet: Psalmus turpes cantus: lacrymæ risum: pro saltatione genu Deo flectatur, pro manuum plausu pectus pulsetur, pro vestium sumptu, atque ornatu succedat humilitas &c.* Traditam fuisse hanc regulam a Christo Domino, notavit jam S. Gregorius Homilia 33. in Evangelia: *Celestis Medicus singulis quibusque vitiis obviantia adhibet medicamenta. Nam sicut arte medicinæ, calida frigidis, frigida calidis curantur; ita Dominus noster contraria opposuit medicamenta peccatis, ut lubricis continentiam, tenacibus largitatem, iracundis mansuetudinem, elatis præciperet humilitatem.*

II. Hanc

II. Hanc regulam sequutæ sunt passim Synodi, ubi loquuntur de satisfactione imponenda a Confessario pœnitenti, inter quas Beneventana Provincialis VI. anni 1374. Tit. VI. Cap. X. sic ait: *Ut autem Sacerdos possit contraria contrariis curare, consulimus, ut semper per contrarium pœnitentias imponat ipsi peccatori, & per contrarium respondentes; ut si peccaverit per superbiam, injungat ei orationem, ut suadeat ei humilitatem; si per avaritiam, injungat ei eleemosynarum largitatem; si per gulositatem, vel nimiam comestionem, abstinentiam ciborum; si per luxuriam, injungat ei jejunium, & orationem, disciplinas, & alias carnis macerationes; accidioso peregrinationem.* Tum vero ita statim subjicit: *In omni enim peccato Deum offendimus aut corde, aut ore, aut opere. Imponatur igitur pœnitentia contra peccatum cordis, scilicet jejunium, & alia carnis maceratio; contra peccatum oris, oratio, & alia humiliatio; contra peccatum operis, satisfactio, & eleemosynarum largitio.* Porro opera, quibus satisfacere Deo possumus, quæque Confessarius in Pœnitentiam peccatorum imponere debet, reduci ad hæc tria, orationem scilicet, jejunium, & eleemosynam, tradunt Synodi passim, itemque Eugenius Papa IV. in Florentino Generali Concilio, in celebri Unionis Decreto, his verbis: *Tertia pars pœnitentiæ est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium Sacerdotis, quæ quidem præcipue fit per orationem, jejunium, & eleemosynam.* Revocantur autem ad orationem quæcumque Deo proxime exhibentur, ut Sacrificium, laus, gratiarum actio, meditatio, contemplatio, piorum librorum lectio ad meditationem ipsam, & orationem ordinata. Ad jejunium omnia, quibus caro macerari, & castigari solet, nempe asperitas victus, & vestitus, vigiliæ, humi cubationes, genuflexiones, terræ deosculationes, solitudo, silentium, abstinentia a vino, ab equitatione, a ludis, itemque piæ peregrinationes, flagellationes, & alia id genus. Ad eleemosynam tandem omnia misericordiæ opera.

III. Ratio, cur opera omnia satisfactoria ad tria illa, orationem, jejunium, & eleemosynam revocata sint, refertur a S. Thoma in IV. Sententiarum, Distinctione XV. Quæstione I. Articulo IV. Quæstione 3. in Corpore, ubi ita ait: *Dicendum, quod satisfactio debet esse talis, per quam aliquid nobis subtrahamus ad honorem Dei. Nos autem non habemus, nisi tria bona, scilicet bona animæ, bona corporis, & fortunæ; scilicet exteriora. Ex bonis quidem fortunæ subtrahimus aliquid nobis per eleemosynam, sed ex bonis corporalibus per jejunium; ex bonis autem animæ non oportet, quod aliquid subtrahamus a nobis, quantum ad diminutionem ipsorum, quia per ea efficimur Deo accepti; sed per hoc, quod ea submittimus Deo totaliter, & hoc fit per orationem.* Tum vero subjicit: *Competit autem iste numerus ex parte illa, quia satisfactio peccatorum causas excidit, quia radices peccatorum tres ponuntur, I. Joannis 2.* Concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum, & superbia vitæ. *Et contra concupiscentiam carnis ordinatur jejunium, contra concupiscentiam oculorum, eleemosyna, contra superbiam vitæ, oratio, ut Augustinus dicit super Matthæum. Competit etiam quantum ad hoc quod satisfactionis est, peccatorum suggestionibus aditum non indulgere, quia omne peccatum vel in Deum committitur, & contra hoc ordinatur oratio; vel in proximum, & contra hoc eleemosyna; vel in nos ipsos, & contra hoc ordinatur jejunium.* Hæc S. Thomas, cujus doctrinam sequutus Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. 74. ita ad rem inquit: *Verum omne satisfactionis genus Pastores docebunt ad hæc tria præcipue conferendum esse, orationem, jejunium, eleemosynam; quæ quidem tribus bonis, animæ, corporis, & iis, quæ externa commoda dicuntur, quæ omnia a Deo accepimus, respondent. Nihil vero aptius, & convenientius ad extirpandas omnes peccatorum radices esse potest.* Statimque hæc addit. *Nam cum* omne, quod est in mundo, concupiscentia carnis sit, aut concupiscentia oculorum, aut superbia vitæ, *nemo non videt, hisce tribus morbi causis totidem medicinas, priori scilicet jejunium, alteri eleemosynam, tertiæ orationem rectissime opponi.*

IV. Ad hæc itaque tria opera spectare Confessarius debet, cum contrarias peccatis pœnitentias injungit, ex præscripto non modo hujus nostri §. verum etiam ex Patrum, & Conciliorum Statutis, quibus inhærens S. Carolus in Instructionibus, *De Sacramento Pœnitentiæ*, ubi agit de modo imponendæ pœnitentiæ, sic inter alia ait: *Injunget præterea pœnitentiam pro culpæ, & personæ ratione; ita ut superbis humilitatis opera; carnis voluptatem sectantibus, jejunia, abstinentiam, cilicii gestationem, aliamve corporis macerationem, pro peccati gravitate indicat; in oratione negligentibus, ut singulis diebus mane saltem, & vespere orationi vacent; feria secunda, & aliis certis feriis pro defunctis orent; certis item, definitisque diebus devote visitent stationales, & præcipuæ devotionis Ecclesias, & Altaria, præsertim in Quadragesima, & in Adventu.* Sed notatu digna præsertim sunt, quæ mox subdit: *Mundi pompas, choreas, aliaque opera satanæ consectantibus eam pœnitentiam imponet, ut in hebdomada mane certis diebus (id quod in singulos dies etiam faciendum esse gravissime Chrysostomus monet) sancta meditatione sibi proposita, solemnem illam sponsionem, quam per Compatres in Baptismo sancte fecerunt, redintegrent, intime Deum precando; in qua precatione firmo stabilique animi proposito statuant, se Christo Domino adhærere, renunciareque iterum atque iterum sæculi pompis, operibus tenebrarum, & diabolo imprimis, cui se adversarios esse, & professi sunt, & profitentur perpetuo.*

V. Quod tandem edicit hic noster §. quod nempe *rarius, vel serius confitentibus, vel in peccata facile recidentibus utilissimum fuerit consulere, ut sæpe, puta semel in mense, vel certis diebus solemnibus confiteantur, & si expediat, communicent*, egregie explicat idem S. Carolus in Instructionibus Confessorum; sed audiendus Catechismus Tridentini Concilii, Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. 53. ita inquiens: *Nulla res fidelibus adeo curæ esse debet, quam ut frequenti peccatorum Confessione animam studeant expiare. Etenim cum aliquis mortifero scelere urgetur, nihil ei magis salutare esse potest, ob multa, quæ impendent, vitæ pericula, quam statim peccata sua confiteri. Nam ut sibi quisque diuturnum vitæ spatium polliceri queat, turpe profecto est, cum in eluendis corporis, aut vestium sordibus tam diligentes simus,* non

non eadem saltem diligentia curare, ne animæ splendor turpissimis peccati maculis obsolescat. Optimum plane consilium, sed quam diligentissime enitendum est, ut rite hoc Sacramentum Pœnitentiæ suscipiatur. si enim contrarium accidat, nulla spes consequendæ salutis superest, meritoque pii, sanctique Dei Spiritu afflati homines deplorare solebant, majorem Christianorum partem damnari ex pravo Confessionis usu, magisque timere frequentes populi Confessiones, quam peccata. Cæterum notanda sunt ea nostri §. verba, quibus dicitur, consulendum pœnitentibus, qui rarius, seriusque confiteri solent, ut certis diebus confiteantur; *& , si expediat, communicent*. neque enim semper expedit, ut Communio pœnitentibus permittatur, ut suo loco dicemus infra in Commentariis ad Titulum IV. *De Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento*.

§. XX.

Pœnitentias pecuniarias sibi ipsis Confessarii non applicent, neque a pœnitentibus quicquam ministerii sui præmium petant, aut accipiant.

COMMENTARIUS.

I. Eleemosynas esse ad Deo pro peccatis satisfaciendum longe efficacissimas, Divinæ Scripturæ, Sacræ Synodi, ac Sancti Patres passim affirmant. Hinc postquam quatuor famosi antiquæ pœnitentiæ gradus descripti a nobis Tomo I. Conciliorum in Appendice ad Canonem XI. Nicæni I. Concilii abire cœperunt in desuetudinem, ipsorum in locum successit eleemosyna, jejuniis tamen, ac variis mortificationibus vestita, quousque tandem successit & alia pœnitentialis rigoris relaxatio, de qua ad Alexandrum II. Papam S. Petrus Damiani Libro I. Epistola XIX. ita scribit: *Sanctus Rudolfus*, erat is Eugubii Episcopus, *ne a lapsis quidem commodum aliquod præter solam pœnitentiam requirebat. Lapsos, inquit, potius erigam, quam ex eorum cadaveribus more corvino pinguescam*. Pluribus hanc disciplinam prosequitur doctissimus Lupus Tomo IV. Operum editionis Venetæ, in Secunda Proœmiali Dissertatione, *De Simoniæ crimine, & variis ad ipsum spectantibus*, Capite 8. ubi post allata varia S. Petri Damiani loca, duo notatu digna nos docet. Primum, redimendæ satisfactionis morem tunc, nempe Sæculo XI. quo Damianus claruit, fuisse adeo solemnem, ut quemadmodum singula peccata suam pœnitentiam, ejusque qualitatem, & tempus, ita & singulæ pœnitentiæ suam redemptionem, ejusque modum, & pro singulis annis, mensibus, diebus, taxam haberent a Canonibus, & Pœnitentialibus Libris præfixam. Hinc Pœnitentialis Romanæ Ecclesiæ Liber, quem suo tempore extantem laudat in suo Decreto S. Ivo Carnotensis Episcopus, habebat hanc regulam: *Centum solidi dati in eleemosynam annum excusant*. Alterum est, Episcopos non paucos, Presbyterosque redemptiones istas vertisse in suum lucrum, adeo ut fundos etiam, & alias res immobiles pœnitentium acciperent.

II. Pœnitentia jejunii eleemosyna quomodo redimeretur, addiscere licet ex ms. Pontificali Anglicano Monasterii Gemmeticensis annorum circiter mille, in quo multa, quæ ad nostram hanc rem spectant, notantur: *Si quis forte*, inquit, *non poterit jejunare, & habet unde dare ad redimendum, si dives fuerit, pro septem hebdomalibus, det solidos viginti; si autem non habuerit tantum, unde dare, det solidos decem; si autem multum pauper fuerit, det solidos tres. Neminem vero conturbet, quia jussimus viginti solidos dare, aut minus; quia si dives fuerit, facilius est illi dare solidos XX. quam pauperi solidos tres. Sed unusquisque attendat cui dare debet, sive pro redemptione captivorum, sive super sancto Altari, sive hoc pauperibus erogandum*. Tum vero mox subjicit: *Et hoc scitote, Fratres, ut dum venerint ad vos servi, vel ancillæ, non eos gravetis, neque cogatis tantum jejunare, quantum divites, quia non sunt in sua potestate, ideoque medietatem pœnitentiæ imponite*. Eadem legere est in ms. Codice Ecclesiæ Noviomensis annorum circiter CM. Cap. 31. quod est, de Feria IV. in Capite jejunii, apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. VI. Articulo VII. Ordine X. viderique apud eundem Auctorem potest recitatus locus ex ms. Pontificali Anglicano, Ordine II.

III. Fuit præterea olim & alia exactio fieri consueta in ipsa Confessione, aut Reconciliatione, ut idem Lupus observat loco citato. Erat stipendium, honorarium, aut xenium Ministri injungentis pœnitentiam, vel reconciliationem, aut certe ad reconciliationem adducentis. Omnes enim olim graviorum peccatorum rei impositam sibi a Presbyteris satisfactionem adimplere cogebantur ante reconciliationem, quæ omnibus simul per Parochos adductis impendebatur ab Episcopo Feria V. Cœnæ Domini. Adversus autem exactionem ipsam ita statuit in suo ad Parochos Capitulari Leo Papa IV. *Nullus vestrum pro infirmis reconciliandis præmium, aut munus exigat. Nullus minus digne pœnitentem cujuscumque rei gratia ad reconciliationem adducat, & ei reconciliationi testimonium faciat*. Quod ipsum habet antiquus Ordo Romanus. Quisque olim Parochus suo, quem Episcopo reconciliandum adducebat, Parochiano dabat impartitæ per Episcopum reconcilitationis literas testimoniales. Atque huc spectat, quod in suo Capitulari mandat Hincmarus Archiepiscopus Remensis, Lib. I. Cap. 13. *Nemo Presbyterorum a quocumque pœnitente, aut gratiam, aut favorem, aut munus suscipere præsumat, aut minus digne pœnitentem ad reconciliationem adducat, & ei testimonium reconciliationis faciat*. Affirmat, esse Deo, & hominibus abominabilem simoniam. Et in Capitulari ad Archidiaconos Lib. IX. Cap. IX. *Solicite providete*, inquit, *ne vos, vel Presbyteri negligenter pœnitentes pro aliquo munere ad pœnitentiam adducatis, vel post reconciliationem eos negligatis, quod simoniacum est*. Reconciliati per Episcopum

pum pœnitentes manebant per aliquod tempus sub singulari ferula suorum Parochorum, a quibus quotidie instruebantur acceptam reconciliationis gratiam cum multæ solicitudinis cautela custodire.

IV. Eodem teste Auctore Lupo, damnabatur tunc quidem exactio pro reconciliatione, non autem spontanea pecuniæ oblatio a pœnitentibus facta, oblatumque sponte Confessionis numum, ejusque avitam consuetudinem primus damnare cœpit Joannes Wicleffus, garriens, Pœnitentiæ Sacramentum esse Sacerdotum commentum antichristianum ad populum tenendum sub sua leonina subjectione, ad noscenda ejus secreta omnia, & ad venandas ejus possessiones. At recte illum confutat in Libro, *De Sacramentis*, Cap. 147. Thomas Waldensis Carmelitarum Ordinis in Anglia Prior Provincialis, sic inquiens: *Non sic, miser, istum cibum, quo carnem pascat, & impinguet, non quærit ex Confessionibus Ecclesia Sacerdotum, qui esuriunt, & sitiunt justitiam. Ambrosius tibi dixit:* Cibus & refectio Orthodoxorum Sacerdotum est remissio peccatorum. *Tibi cibus iste hoc nunquam sapuit, ut videtur. Si tibi fuit in Sacerdotio talis esuries, non miror, si cibus putridus coegit ad vomitum.* Omnes Sacerdotes ex semeptipso judicavit Wieleffus, omnesque ad sui normam credidit Pœnitentiæ, & alia Ecclesiæ Sacramenta ex carnali cupidine ministrare. Similes in ipsum Confessionis denarium, multis in locis usitatum, tametsi sponte oblatum, calumnias vomuerunt etiam Lutherani, & Calvinistæ; atque hinc est, quod ad tollendam omnem hæreticis calumniandi occasionem, noster hic §. plurimis Synodis consentiens, generatim statuit, ut *pœnitentias pecuniarias sibi ipsis Confessarii non applicent, neque a pœnitentibus quicquam tanquam ministerii sui præmium, petant, vel accipiant.*

V. At vero inficiari non possumus, quin multi Sacerdotes pecuniarias pœnitentias, ac eleemosynas præsertim Missæ, quas pœnitentibus imponebant, sibi ipsis applicarent; id enim plures Synodi vetuere, inter quas Eboracensis anni 1195. Can. 3. sic inquit: *Prohibemus, ne Sacerdos laico ad pœnitentiam venienti obtentu cupiditatis injungat, ut Missas faciat celebrari.* Synodus Beneventana anno 1374. Tit. IV. Capite XVI. abusum ipsum improbat his verbis: *Item consulimus, & monemus, ne Missas injungat Sacerdos confitentibus in favorem ipsius Sacerdotis, vel alterius, ut suspicionem cupiditatis fugiat in hac parte &c.* Longum esset omnia hoc loco Concilia recensere, quæ variis Decretis conata sunt eum abusum eliminare. Describam tamen, quod Concilium Provinciale III. Mediolanense statuit de eleemosynis, Missisque, quæ in satisfactionem pœnitentibus a Confessariis imponuntur: *Si pœnitentibus pœnitentia præscribenda est aliqua pecuniæ ratione, ne sibi Sacerdotes Confessarii eam pecuniam, sed locis piis attribui curent, ut in officia, operaque pietatis erogetur. neque vero hujus pecuniæ distribuendæ curam ipsi ullo plane modo suscipiant; neque prætere a sibi dare curent, si quid eleemosynæ causa pœnitenti erogandum est in Missæ Sacris faciendis.* Ita plane in citato III. Concilio, Capite inscripto, *De iis, quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum pertinent.* Porro non dubitatur, quin possit Confessarius pœnitentibus injungere, ut Missarum Sacrificia celebrari faciant in satisfactionem suorum peccatorum; id enim inter opera satisfactoria merito recensetur, tum quia pœnitentes propterea aliquam pecuniæ summam a se abdicant, tum quia sic Sacrificii oblationi cooperantes, peculiari quadam ratione participes efficiuntur illius fructus satisfactorii, ut recte docet Sanctissimus Dominus Noster Benedictus Papa XIV. Lib. V. *De Synodo Diœcesana*, Cap. IX. num. VI. Sed ne hac occasione, aliqua suboriatur avaritiæ suspicio, non debet Confessarius a pœnitente, cui hujusmodi Missarum celebrationem procurandam injungit, eleemosynam accipere, ut vel ipse eas Missas celebret, vel in propria Ecclesia celebrari faciat, ut idem laudatus Pontifex subdit citans etiam locum S. Caroli, qui in suis Instructionibus ad Confessarios, sic inquit: *Cum pro pœnitentia Missas injunxerit, sibi, aut Ecclesiæ suæ, aut Monasterio dicendas non addicat.*

VI. Alium abusum extirpare conatus est idem Sanctus Antistes in Concilio Mediolanensi Provinciali IV. sub recitato Capite, *De iis; quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum pertinent*, ubi vetat, *ne capsulæ, loculive, colligendæ eleemosynæ causa, sive Confessarii usui, sive Ecclesiæ utilitati ea sit, ac ne ob pium quidem ullum aliud opus loco Confessionalibus proximo, ne dum ipsis Confessionalibus affigantur, apponanturve.* Idem prohibent & aliæ Synodi post S. Carolum celebratæ in variis Provinciis, Diœcesibusque, quas supervacaneum est recensere. Quantum vero abhorreat Ecclesia a qualibet hujusmodi avaritiæ specie, & Sacerdotes Sacramentorum Ministros ab omni illius suspicione, nedum a crimine, velit immunes, satis declarat nostrum hoc Rituale Romanum tum Titulo I. *De iis, quæ in Sacramentorum administratione generaliter servanda sunt*, §. XIII. tum etiam particulariter in hoc præsenti §. quem explicamus. Hinc cum anno 1709. Sacræ Romanæ Universali Inquisitioni relatum fuisset, Presbyteros quosdam in Ecclesia S. Jacobi de Compostella Confessionibus addictos, sub præsidio antiquæ consuetudinis eleemosynas accipere solere a pœnitentibus, qui eas post Confessionem peractam sponte illis dabant, sanctæ memoriæ Clemens Papa XI. in Congregatione Sancti officii coram ipso habita die XIV. Februarii prædicti anni mandavit, ad Archiepiscopum literas scribi, ut omni studio, & vigilantia caveret, ne vel minima avaritiæ suspicio in Sacramenti administratione misceretur. Legendæ laudatæ S. Caroli Instructiones ad Confessarios, in quibus omnem avaritiæ speciem a Confessariis vitandam iterum iterumque inculcat: *Ut Sacerdos*, inquit, *liberius circa pœnitentem debito fungatur officio, & auctoritate in ejus utilitatem semper gaudeat, ab omni avaritiæ specie alienus videri debet.* Statimque subdit: *Hinc non modo non petat, sed nec velle se habere significet pecuniam, aliamve rem pro suscepti in Confessione laboris munere; immo verbis, vel potius factis ab his omnibus abhorrere se, demonstret.* Tum postquam dixit, quod cum pro pœnitentia Missas injunxerit, sibi, aut Ecclesiæ suæ, aut Monasterio dicendas non addicat, ita subjungit: *Quod idem servabitur in restitutionibus incertis, aut votorum commutatione, aliisve hujusmodi. Nec ipse pecuniæ, aliusve rei restituendæ provinciam assumat, nisi necessitas ad id eum adegerit, ne scilicet*

licet pœnitens dignoscatur; tumque apocham recipiat ab eo, cui restitutionem contulerit, quam postea pœnitenti tradet. Ita denique se gerat, ut nec minimam avaritiæ labis suspicionem contrahat.

§. XXI.

Pro peccatis occultis, quantumvis gravibus, manifestam pœnitentiam non imponat.

COMMENTARIUS.

VEteri Ecclesiæ disciplina inspecta, non est dubium, quin etiam pro peccatis occultis pœnitentia publica imponeretur, ut late, eruditeque ostendit Jueninus in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione VI. Quæstione VI. Cap. VII. Articulo I. & seq. & ante illum Morinus in Opere suo celeberrimo, *De administratione Sacramenti Pœnitentiæ*, Libro V. Cap. IX. Non diffitetur tamen hic Auctor, multiplicem fuisse inter pœnitentiam publicam impositam pro peccatis publicis, & eandem impositam pro peccatis occultis differentiam. Pro publicis, ac notoriis, quæ totam Ecclesiam commovebant, manus imponebantur ab Episcopo, vel Presbytero publice in medio Ecclesiæ ante absidem, hoc est, in gremio navis Ecclesiæ. Absis enim, vel absida est Sanctuarium Ecclesiæ, ut non uno in loco Operum nostrorum diximus. Eaque manus impositio eo ritu fiebat tam in pœnitentiæ impositione, quam in pœnitentis absolutione. Dum vero pœnitentis occulta erant crimina, necesse non erat publice in medio Ecclesiæ per manus impositionem pœnitentiam imponere, aut pœnitentem, acta pœnitentia publice reconciliare; sed sicuti peccata illa secreto Sacerdoti aperiebantur, ita quoque secreto pęnitentia imponebatur, & reconciliatio fiebat.

II. Hinc altera consequebatur differentia, quod publice pęnitens ob crimen occultum, acta pęnitentia, secreto posset, inconsulto Episcopo, a Presbytero reconciliari, secus vero pœnitens ob peccatum publicum. Hic enim, cum nonnisi publice reconciliari posset, & cum speciali Episcopi licentia, nisi extrema necessitas licentiæ petendæ tempus intercluderet, a Presbytero reconciliationem obtinere nequibat. Interdictum erat Presbyteris pęnitentem publice reconciliare. Utrumque non obscure indicat Canon XXXII. Concilii III. Carthaginensis anno Christi 397. qui in duas partes divisus refertur a Gratiano in suo Decreto, Can. XIV. Causa XXVI. Quæstione VI. & Can. V. Quæstione VII. Verba Canonis sunt: *Ut pœnitentibus secundum differentiam peccatorum, Episcopi arbitrio, pœnitentiæ tempora decernantur; & ut Presbyter, inconsulto Episcopo, non reconciliet pœnitentem, nisi absente Episcopo & necessitate cogente. Cujuscunque autem pœnitentis publicum, & vulgatissimum crimen est, quod universam Ecclesiam commoverit, ante absidem manus ei imponantur.* His accedit altera differentia, quę sane notabilis erat. Cum publicum erat peccatum, ad agendam publice pœnitentiam peccatores excommunicatione, & omnimoda ab Ecclesia expulsione cogi poterant. At cum peccatum erat occultum, pœnitentiæ publicæ actio erat spontanea, hoc est, ad eam cogi non poterant ulla excommunicatione, aut Sacramentorum publica denegatione. Peccatori equidem ejusmodi secreto confitenti, nisi pęnitentiam Canonicam agere vellet, reconciliationem secreto denegabat Sacerdos, sed quod ultra in eum ageret, nihil habebat.

III. Neque vero soli occulti gravium criminum rei publicam pœnitentiam sibi a Sacerdotibus secreto impositam & indictam spontanea quadam voluntate, & publice cum aliis pœnitentibus etiam graviorum criminum reis peragebant, sed & leviorum dumtaxat, aut nullorum criminum sibi conscii eam ultro amplectebantur, quemadmodum notat Morinus Lib. V. Capite VII. & nos etiam late diximus Tomo III. Commentariorum ad Romanum Pontificale, in Commentariis ad Titulum III. Porro ex ea praxi jam & illud deducitur, pœnitentiam publicam pro peccatis occultis potuisse sine ullo sigilli confessionalis periculo imponi, ac peragi. Ipsa enim pœnitentiæ impositio secreto a Sacerdote fiebat; & publica pœnitentiæ actio erat etiam innocentibus, nullorumque criminum reis communis; ac per consequens crimen occultum ex actione pœnitentiæ publicæ haud facile concludi poterat. Si tamen prævidérent Patres, ex impositione pęnitentiæ publicę, crimen occultum posse revelari, tunc pœnitentias publicas in privatas, ob revelationis periculum commutare soliti erant, ut monet laudatus Morinus, Lib. V. Cap. 8. num. XX. Ita enim pœnitentias publicas usurpabant, ut privatis, & secretis virtutem minime adimerent.

IV. Si tandem Morino credimus, docet hic Lib. 7. Cap. I. disciplinam imponendi pœnitentiam publicam pro peccatis occultis perseverasse in Ecclesia Latina usque ad finem Sæculi VII. aut initium VIII. ab eoque tempore cœpisse commune, atque hodie ab omnibus receptum axioma: *De peccatis publicis publice, de occultis occulte esse pœnitendum*. Ceterum duo adhuc sunt, quæ idem Auctor scite observavit. Primum est, mutationem illam pœnitentiæ publicæ pro peccatis occultis, factam haudquaquam fuisse physico more, momento temporis, aut Concilii Generalis alicujus Decreto, sed paulatim, & tacito quodam Ecclesiarum consensu; atque hinc factum, ut alibi serius, alibi citius ea mutatio recepta fuerit. Alterum est, quamvis jam recepta hac distinctione inter peccata publica, & occulta, desierit pœnitentia publica pro peccatis occultis, adhuc tamen magnum Sæculis aliquot sequentibus numerum pœnitentium publicorum veste, victu, luctu, visum fuisse in ipsa Ecclesia Latina. Quicquid autem de antiquo ritu sit, certum illud profecto est, quod in nostro §. edicitur, ut nempe Confessarius *pro peccatis occultis quantumvis gravibus manifestam pœnitentiam non imponat*, jam longe ante in multis Conciliis id statutum fuisse, ac præsertim in Provinciali Beneventano VI. anni 1374. Titulo VI. Capite X. his verbis: *Item pro peccato occulto Sacerdos publicam pœnitentiam non injungat.*

V. Quamquam vero pluribus ab hinc Sæculis ea obsoleverit disciplina imponendi pro peccatis occultis publicam pœnitentiam, adhuc tamen publicis peccatoribus publica imponenda est pœnitentia, quam Confessarius cum privata commutare, inconsulto Episcopo, non debet ex præscripto Concilii Tridentini, Sessione XXIV. *De reformatione*, Cap. 8. his verbis: *Apostolus monet, publice peccantes palam esse corripiendos. Quando igitur ab aliquo publice, & in multorum conspectu crimen commissum fuerit, unde alios scandalo offensos, commotosque fuisse non sit dubitandum; huic condignam pro modo culpæ pœnitentiam injungi oportet; ut quos exemplo suo ad malos mores provocavit, suæ emendationis testimonio ad rectam revocet viam. Episcopus tamen publicæ hoc pœnitentiæ genus in alıud secretum poterit commutare, quando ita magis judicaverit expedire*. Et Concilii Tridentini Catechismus Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. 79. ita quoque ad rem inquit: *Si interdum etiam ad publicam offensionem publica pœnitentia præscribenda fuerit, quamvis eam pœnitens refugit, aut deprecetur, non erit facile audiendus; verum persuadere ei oportebit, ut quæ tum sibi, tum aliis salutaria futura sunt, libenti, atque alacri animo excipiat*.

VI. Tridentini Concilii Decretum de imponenda publice peccantibus publicam pœnitentiam confirmavit inter alios S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi I. Capite, *De iis, quæ pertinent ad Sacramenti Pœnitentiæ administrationem*, ubi etiam vetat Confessariis, ne illud publicæ pœnitentiæ genus, nisi data ab Episcopo facultate, secreta alia pœna commutare audeant. Rursus in Concilio Provinciali III. *Studeat*, inquit, *Episcopus ad sacrorum Canonum, & Concilii Tridentini præscriptum, pro publicorum delictorum gravitatis ratione, & publicam, & solemnem pœnitentiam in usum revocare*. Tum vero mox ritum præscribit, sic inquiens: *Quos vero ita solemniter pœnitere oportet, mense ante Quadragesimæ initium ad se per Parochos deferri curet, ut primum ineunte Quadragesima illi pœnitentia affici, tum die Cœnæ Domini Ecclesiæ reconciliari possint stato solemni ritu*. Atque hic est ritus antiquus passim in priscis Conciliis, & Sacramentorum Libris præscriptus, quem nos late explicuimus Tomo 3. Commentariorum in Pontificale Romanum, in Commentariis ad Titulum 3. Sed ut videas, quanti momenti sit renovatio, ac usus prædictæ disciplinæ, idem S. Carolus in Provinciali V. Concilio, Capite de eodem argumento hæc habet: *Quod in Concilio Provinciali tertio de pœnitentia publica, & solemni, Sacrorum Canonum jure, & Oecumenicæ Synodi Tridentinæ auctoritate sancitum est, id ad usum inducatur, vel revocetur, atque adeo rite, recteque præstetur, prout Instructionibus, quæ ad communem totius Provinciæ usum jussu nostro edentur, ex Canonum fontibus, Sanctorum hominum disciplina, Ecclesiasticisque institutis præscriptum erit*.

VII. Sed nec tandem præteriri debent, quæ de ipsa publica pœnitentia pro peccatis publicis imponenda, monet memoratum Concilium VI. Provinciale Beneventanum citato superius loco; ac primo quidem peccatum publicum intelligi illud, quod tale sit, *quod totam Civitatem, Castrum, vel Villam commoverit, ut pro homicidio, sacrilegio, incestu, & similibus*. Secundo, publicam pœnitentiam *posse ab Episcopo dumtaxat, vel ab alio de mandato suo imponi*. Tertio, *Curiam Romanam non indicere talem pœnitentiam publicam, nisi in loco, ubi residet Curia; & ideo non credendum multis ribaldis, qui discurrunt per mundum cum catenis, & aliis publice pœnitentibus cum literis falsis Pœnitentiariorum Domini Papæ, quibus de facili non credendum, quia non consuetum*. Similia habent permultæ aliæ Synodi, quas hic omittimus.

§. XXII.

Videat autem diligenter Sacerdos, quando, & quibus conferenda, vel neganda, vel differenda sit Absolutio; ne absolvat eos, qui talis beneficii sunt incapaces, quales sunt, qui nulla dant signa doloris; qui odia, & inimicitias deponere, aut aliena, si possunt, restituere, aut proximam, peccandi occasionem deserere, aut alio modo peccata derelinquere, & vitam in melius emendare nolunt; aut qui publicum scandalum dederunt, nisi publice satisfaciant, & scandalum tollant; neque etiam eos absolvat, quorum peccata sunt Superioribus reservata.

COMMENTARIUS.

I. Obviis quibuscumque concedendam non esse Absolutionem, sed iis omnibus negandam, quorum nulla, vel ficta conversio: iis vero differendam, quorum dubia, & incerta pœnitentia est, docent passim saníoris Moralis Theologi, probantque variis Divinæ Scripturæ Oraculis, unanimi Patrum consensu, ac repetitis Conciliorum Decretis. His itaque adhærens noster §. Confessarium monet, & primo quidem, ne eos absolvat, *qui nulla dant signa doloris*. Idem quoque docet Catechismus Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. 60. ubi postquam dixit, posse Sacerdotem absolvere pœnitentem, *si audita confessione judicaverit, neque in enumerandis peccatis diligentiam, neque in detestandis dolorem pœnitenti omnino defuisse*, ita subdit: *Sin autem utrumque in eo desiderari animadverterit, auctor illi, & suasor erit, ut majorem curam, quod ante dictum est, in excutienda conscientia adhibeat, hominemque, ut blandissime poterit, tractatum dimittet*. Neque vero dubium est, quin sacrilegium committeret Confessarius, si eum absolveret, quem cognoscit carere contritione, aut dispositione debita; nam faceret Sacramentum nullum, dando absolutionem invalidam, & inutilem defectu materiæ debitæ, quę consistit in actibus pęnitentis, quales sunt contritio, confessio, & satisfactio.

II. Sed

II. Sed nec illud revocari in dubium potest, quin teneatur Confessarius ipse diligenter advertere, utrum pœnitens verum habeat dolorem de suis peccatis, priusquam illum absolvat. Atque hic lubet varia argumenta referre a Cardinale Denoff tradita in Pastorali Instructione ad Confessarios suæ Diœcesis, ex quibus judicare Confessarius potest, pœnitentes verum dolorem minime habere, quicquid nonnulli aliter affirment. I. Dum ad Tribunal Pœnitentiæ accedunt cum quadam superbiæ specie, velut aspernantes Jesu Christi Ministrum, dum impatientiam, & indignationem ostendunt in qualibet interrogatione facta, ut illorum animæ status dignosci possit. II. Dum peccata narrant velut res plane indifferentes, & magis ad memoriæ, quam conscientiæ exonerationem. III. Dum confitentes peccata, culpam, & reatum in alios transferre satagunt, & sæpius magis se excusare, quam accusare, intendunt. IV. Cum videbit prudens Confessarius, pœnitentem data opera voluisse celare aliquod peccatum mortale, quod sola ipsius industria fuit detectum. V. Si recusent pœnitentes satisfactionem congruam, & convenientem implere. VI. Dum nolunt uti remediis propriis ad evitanda peccata; quia qui media non vult ad finem necessaria, neque ipsum finem velle censendus est. VII. Quando sunt de illorum pœnitentium numero, qui studiose Confessarios ignaros, aut nimis indulgentes quærunt, qui plures Libros volvunt, & revolvunt, donec aliquem Auctorem propriæ cupiditati faventem invenerint; similes omnino iis ægrotis, qui indoctos, & inexpertos medicos quærerent, qui omnes morbos solis unctionibus curare præsumerent.

III. Si quis autem hic quærat, quomodo Confessarius dignoscere possit, pœnitentem vere esse contritum, recte respondet doctus æque ac religiosus Vasionensis Episcopus Franciscus Genettus Tomo IV. *Theologiæ Moralis*, Tractatu VI. Cap. V. Quæstione 19. judicare id posse Confessarium, si pœnitentis contritio quatuor illas circumstantias includat, quas Tridentina Synodus Sessione XIV. Cap. IV. censuit necessarias esse ad veram contritionem. Prima est odium, ac detestatio peccatorum vitæ præteritæ. Secunda, per quam prima dignoscitur, est cessatio a peccato; idest ordinarie loquendo, Confessarius non debet absolvere pœnitentem in mortale peccatum sæpe delapsum, nisi per aliquod tempus ipsum probaverit, & noverit in eo initium emendationis; quod longiori, vel minori tempore probari debet, quo pœnitens sæpius, aut rarius in peccata mortalia solet incidere, nisi in casu necessitatis, verbi gratia, si pœnitens esset in periculo mortis. Tertia est firmum, constansque, seu non vacillans novæ vitæ propositum, hoc est, non amplius peccandi, & sincerum eliciendi actus justitiæ desiderium. Quarta est ipsa novæ vitæ inchoatio, ubi revera incipit eas habere dispositiones, quæ eum ad virtutes Christianas exercendas excitent. Sunt autem hæc citati Concilii verba: *Declarat igitur Sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato, & vitæ novæ propositum, & inchoationem, sed veteris etiam odium continere.*

IV. Quæret iterum fortasse quispiam, an pœnitentis lacrymæ sint signa doloris? Ad quod idem Auctor egregie respondet, quod licet lacrymæ ipsæ frequentiora sint contritionis signa, non tamen sunt certa illius indicia; quia alio ex fonte procedere possunt, quam ex vera, & sincera peccatoris conversione. nam sæpe proveniunt ab humano prorsus affectu, vel ex imaginatione objecto aliquo commota. Videmus etiam nonnullos, qui, ostensis his speciosæ pœnitentiæ signis, prima data occasione relapsi sunt in peccatum; ex quo facile dignoscitur, eos non habuisse veram peccatorum suorum contritionem. Atque huc facit, quod in Tractatu, *De Confessione*, ait Petrus Blesensis: *Nemo de momentanea contritione, vel affluentia lacrymarum præsumat. Nonne ista compunctio eorum excæcat oculos, & aures cordis obturat, qui credentes se esse aliquid, cum nihil sint, abominabiles criminum maculas sine fructibus pœnitentiæ, paucis lacrymis æstimant abluisse? Vera siquidem pœnitentia, non in lacrymis momentaneis, aut horaria compunctione consistit.* Ubi lacrymæ conjunctæ sint cum aliis piis pœnitentis actibus, non addubito, quin ipsæ veri doloris signa sint, uti addiscimus ex S. Basilio Seleuciensi, qui in Oratione XII. quæ est prima in Jonam, sic inquit: *Hæc veræ pœnitentiæ indicia, lugens anima, plorantes oculi, improbitatis correctio, impietatis fuga, carnis contritio, animi contractio, injustitiæ desertio.*

V. Secundo neganda est Absolutio iis, *qui odia, & inimicitias deponere nolunt*; Idque fundatum est in celebri illa Salvatoris nostri sententia Matthæi Cap. VI. *Si autem non dimiseritis hominibus, nec Pater vester dimittet vobis peccata vestra.* Hinc merito in variis Conciliis, ac præsertim in Generali II. Lateranensi anni 1139. Can. XXII. falsa illius pœnitentia reputata est, *Si odium in corde gestetur, aut si offenso cuilibet non satisfiat, aut si offendenti offensus non indulgeat.* Hinc vero eos, *qui discordantes sint, qui inter se litem implacabilem habeant*, statim reconciliari; *quod si renuerint pacem suscipere*, ab Ecclesia ejici, *usquequo ad charitatem redeant*, statuit Namnatense antiquum Concilium, Can. I. Atque hæc est vetus Ecclesiæ disciplina in variis Conciliis asserta, ac præsertim in Carthaginensi IV. anni 398. Can. XCIII. expressa, ut *oblationes dissidentium Fratrum neque in Sacrario, neque in Gazophilacio recipiantur*; placuitque Concilio Agathensi anni 506. Can. XXI. *ut, sicut plerumque fit, quicumque odio, aut longinqua inter se lite dissenserint, & ad pacem revocari diutina intentione nequiverint, a Civitatis primitus Sacerdotibus arguantur; qui si inimicitias deponere perniciosa intentione noluerint, de Ecclesiæ cœtu justissima excommunicatione pellantur.* Idem Decretum in aliis Conciliis legitur, quæ recenset, confirmatque Concilium Trosleanum anni CMIX. Can. XII.

VI. Tertio neganda est iis Absolutio, *qui aliena, si possunt, restituere nolunt.* Notum quippe illud est S. Augustini in Epistola 153. ad Macedonium, alias 54. *Pessimum hominum genus commemoras, cui pœnitendi medicina omnino non prodest. Si enim res aliena, propter quam peccatum est cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur; si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum, sed, ut dixi, cum restitui potest.* Quod a Gratiano in Can. *Si res aliena*, Causa XIV. Quæstione VI. & ab Alexandro III. laudatur in Cap. *Cum tu De usuris*; & relatum est inter Regulas Juris in Sexto his verbis: *Pecca-*

catum non dimittitur, nisi restituatur ablatum. Sola autem promissione restitutionis facta, pœnitentem absolvi non debere, maxime si alias restitutionem, aut satisfactionem promisit, & fidem fefellit, sed Absolutionem illi esse differendam, donec revera satisfecerit, aut restituerit, statuit inter alia Concilium I. Provinciale Mediolanense a S. Carolo celebratum, ubi agit de iis, quæ pertinent ad Sacramenti Pœnitentiæ administrationem, sic inquiens: *Caveant Confessores, ne ante debitam satisfactionem illos absolvant, quibus cum facultas adsit aliena restituendi, vel legata, quæ ad pias causas facta sunt, persolvendi, illisque, ut id facerent, superiori Confessione præceptum sit, præstare tamen neglexerunt, exceptis iis, qui periculose ægrotant, quos tamen moneant, ut quæ debent, quamprimum solvant.* Eadem statuunt & aliæ Synodi, quæ etiam expresse jubent, quod alias docent saniores Moralis Theologi, neque eos absolvendos, qui honorem, aut famam læsam, aut quodlibet aliud damnum proximo illatum, resarcire, cum possunt, aut dare operam, ut facultatem ista præstandi, si non habeant, comparent, nolunt.

VII. Quarto neganda Absoluto est illis, *qui proximam peccandi occasionem deserere nolunt.* Occasio proxima peccati est illa, quæ ex natura sua, aut semper, aut fere semper ad peccatum inducit. Quod autem absolvi non debeant, qui in hujusmodi occasione versantur, ratio est, quia non habent propositum non peccandi de cætero, imo censentur velle iterum peccare; qui enim vult causam, vult & effectum, qui cum ea moraliter conjunctus est. Nititur hæc quidem ratio complurium Patrum, & Conciliorum auctoritate; celebreque est illud, quod docet S. Gregorius Homilia XXIV. in Euangelia: *Sunt enim*, inquit, *pleraque negotia, quæ sine peccatis exhiberi, aut vix, aut nullatenus possunt. Quæ ergo ad peccatum implicant, ad hæc necesse est, ut post conversionem animus non recurrat.* Concilium Lateranense Generale II. cujus supra meminimus, Can. XXII. falsam inquit pœnitentiam fieri, *cum pœnitens ab officio, vel curiali, vel negotiali non recedit, quod sine peccato agi nulla ratione prævalet.* Atque huc spectat, quod docet S. Bernardus Sermone I. *De resurrectione*, sic inquiens: *Non satis cecidisse piget hominem, qui adhuc manere disponit in lubrico.* Et paulo post: *Veræ compunctionis indicium, opportunitatis fuga, subtractio occasionis.* Hinc merito Innocentius Papa XI. inter alias plerasque laxas, horrendasque Casuistarum propositiones damnavit hanc num. 61. *Potest aliquando absolvi, qui in proxima peccandi occasione versatur, quam potest, & non vult omittere, quinimo directe, & ex proposito quærit, aut ei se ingerit.* Itemque istam num. 62. *Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando causa aliqua utilis, aut honesta non fugiendi occurrit.* Præterea hanc aliam num. 63. *Licitum est quærere directe occasionem proximam peccandi pro bono spirituali, vel temporali nostro, vel proximi.*

VIII. Porro de proxima occasione peccati illud est omnino adnotandum, quod alia est voluntaria, alia vero necessaria. Prima dicitur illa, quam quis potest, & non vult deserere; altera vero, quam quis vellet, sed non potest. Itaque, ut docet inter alios S. Carolus in suis ad Confessarios Instructionibus, si pœnitens sit in aliqua proxima mortaliter peccandi occasione, & possit eam deserere, absolvi non debet, donec eam deseruerit; si vero non possit eam deserere, differenda est absolutio, donec aliqua dederit emendationis indicia, & legitimum sit aliquod credendi fundamentum fore, ut deinceps a peccato caveat. Atque hæc est communis saniorum Theologorum sententia, cui Summi Romani Pontifices patrocinati sunt, ubi contrarias Casuistarum opiniones damnarunt.

IX. Quinto neganda est Absolutio iis, *qui peccata derelinquere, & vitam in melius emendare nolunt.* Qui enim pœnitentiam ita agunt, ut in eadem peccata dilabantur; fœdissime pœnitentiam agunt, ut loquitur Concilium Toletanum III. anni 589. Can. XI. cujus hæc verba sunt: *Quoniam comperimus, per quasdam Hispaniarum Ecclesias, non secundum Canones, sed fœdissime pro suis peccatis homines agere pœnitentiam, ut quoties peccare libuerit, toties a Presbyteris se reconciliari expostulent: ideo pro coercenda tam execrabili præsumptione, id a Sancto Concilio jubetur, ut secundum formam Canonum antiquorum detur pœnitentia.* Adversus hanc alternarum prolapsionum, & absolutionum fœditatem stylum suum exacuerunt passim Ecclesiæ Patres, quos recensent Natalis Alexander Lib. II. *Theologiæ Dogmaticæ & Moralis*, Cap. VII. Articulo 3. Regula XI. & Jueninus in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione VI. Quæstione VII. Capite IV. Articulo V. ubi late probat, eos qui mortaliter peccarent ex consuetudine, non debere absolvi, nisi multo ad viri prudentis judicium tempore conversionem piis operibus comprobassent. Cui quidem sententiæ favet Innocentius XI. qui inter alias portentosas Casuistarum propositiones, & hanc num. 60. damnavit: *Pœnitenti habenti consuetudinem peccandi contra Legem Dei, naturæ, & Ecclesiæ, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda, nec differenda Absolutio, dummodo ore proferat, se dolere, & proponere emendationem.* Per ea verba, *etsi emendationis spes nulla apparet*, intelligit Pontifex, eum pœnitentem, qui cordis emendationem non probat præviis pietatis operibus, ac iis potissimum, quæ illi Confessarius imposuit; nam ex hac altera damnatæ propositionis parte, *dummodo ore proferat se dolere, & proponere emendationem*, invicte colligitur, spem emendationis in iis non apparere, qui verbis tantum, non autem operibus Confessarium de sua conversione certiorem faciunt.

X. Sexto neganda est Absolutio iis, *qui publicum scandalum dederunt, nisi publice satisfaciant, & scandalum tollant;* quantum scilicet ipsi possunt, ut docet S. Carolus in suis ad Confessarios Instructionibus. Huc spectare etiam possunt quæ supra diximus in Commentario ad §. XXI. de pœnitentia publica publice peccantibus imponenda, auctoritate Concilii Tridentini Sessione XXIV. *De reformatione*, Cap. 8. ejusdemque ratione ibidem explicata. Longum plane esset commemorare hoc loco reos omnes publici scandali, quibus deneganda est absolutio; sunt plane ipsi multiplicis generis, veluti histriones, mimi, comœdi, itemque illi, qui nimio vestium luxu, atque ornatu pudicitiam lædunt; de quibus loquitur in suis ad Confessarios Instructionibus S. Carolus, aliique zelantes Episcopi in Synodis, ac Pastoralibus Literis. Cæterum, tametsi

in

in hoc nostro §. nulla fiat mentio de iis, qui Christianæ Fidei, Deique, & Ecclesiæ Præcepta ignorant, tamen negandam ipsis, vel differendam esse Absolutionem, sicut & patribusfamilias, qui liberos suos, & domesticos scientia credendorum, & agendorum ad salutem necessaria imbuere negligunt, tum loco citato, tum alibi S. Carolus monuit. Atque hanc regulam confirmavit Innocentius Papa XI. hac inter alias Casuistarum propositione damnata n. 64. *Absolutionis capax est homo quantumvis laboret ignorantia Mysteriorum Fidei, & etiamsi per negligentiam etiam culpabilem nesciat Mysterium Sanctissimæ Trinitatis, & Incarnationem Domini nostri Jesu Christi*; itemque hac alia numero sequenti: *Sufficit illa Mysteria semel credidisse*. Sed de his videri possunt quæ jam late diximus supra in Commentario ad §. 13.

XI. Septimo tandem neganda est iis Absolutio, *quorum peccata sunt Superioribus reservata*; quia scilicet, uti docet Concilium Tridentinum, Sessione 14. *De Pœnitentia*, Capite 7. natura, & ratio judicii illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur; persuasumque iccirco semper in Ecclesia Dei fuit, & verissimum esse Concilium ipsum confirmat, nullius momenti Absolutionem eam esse debere, quam Sacerdos in eum profert, in quem ordinariam, aut subdelegatam non habet jurisdictionem. Sed non opus est hic integrum laudati Concilii Caput describere, quod de ipso, Casuumque reservatione in eo recensita, atque probata jam satis dixerimus in Commentariis ad §. 4. & 12. Cæterum quænam sint atrociora, & graviora crimina reservanda una cum aliis materiam ipsam reservationis Casuum spectantibus, præsertim quoad Regulares, docte, solideque de more exponit Sanctissimus Dominus noster Lib. v. *De Synodo Diœcesana*, Cap. v. per totum. Denique non puto omittendum, quod docet S. Antoninus Parte III. Tit. 17. Capite 18. de eo, qui per inadvertentiam, aut ignorantiam, absolvit pœnitentem a casu reservato, non obtenta a Superioribus facultate, quod nempe, *quamvis graviter peccet, præcipue quando absolvit scienter, vel etiam ex ignorantia Juris crassa, non tamen censuram aliquam, seu excommunicationem ex hoc incurrit, sive sit Clericus sæcularis, sive Religiosus, dictus absolvens; sed tenetur illum, quem sic absolvit, advisare de errore suo, si cognoscit, vel potest invenire; ille tamen quoad Deum excusatur, qui hoc ignorat*. Nullam quidem S. Antonini tempore sic absolventes, sed nunc excommunicationem ipso facto incurrunt, qui absolvere audent, vel præsumunt a casibus Sedi Apostolicæ, aut Ordinariis locorum reservatis absolvere, ut constat ex Decretis Sacræ Congregationis Cardinalium negotiis Episcoporum, & Regularium præpositæ a Clemente VIII. Paulo V. & Urbano VIII. confirmatis. Audent autem, & præsumunt, qui scienter absolvunt, vel ex ignorantia juris crassa, aut affectata.

XII. Præter hactenus nominatos homines, quibus ex nostri §. præscripto deneganda est absolutio, sunt & alii multi, qui ex insignium Theologorum sententia, & variorum Conciliorum Decretis, nec licite, nec valide absolvi possunt. Ut autem cæteros omittam, audire certe Confessarii non debent, aut absolvere eos, quorum peccatorum participes, & complices fuerunt. Extat plane hanc in rem celebre S. Caroli Decretum in Synodo Diœcesana Mediolanensi XI. quo Confessariis generatim, atque universim facultatem interdixit sui cujuscumque criminis socium, sive quoquo modo participem absolvendi: *Confessario*, inquit, *qui cujuscumque criminis socius, particepsve ullo modo fuit, munere interdictum sit Confessionis eorum audiendæ, quos illius socios habuerit*. Tum vero statim: *Idem de illis item absolvendis sancitum sit*. Et mox: *Si quam vero auctoritatem, jurisdictionemque habet, ea ne abutatur, illum privamus quoad hanc causam, culpamque attinet; nec vero absolutio, si quam impartierit, ullius roboris sit, sed irrita plane, ac rescissa, nullaque omnino, tamquam ab eo impartita, qui jurisdictionis, & facultatis expers est*. Ait demum, mandatque, ut *si quis Confessarius culpæ socius, particepsve aliquid contra ausus erit, excommunicationis sententiam statim subeat, cujus vinculo irretitus ab alio Sacerdote, nisi a nobis, absolvi non possit*.

XIII. Varias Episcoporum Synodos Provinciales, Diœcesanasque idem statuentes congessit pius eruditusque Vasionensis Episcopus Franciscus Genettus Tomo 3. *Theologiæ Moralis*, Tractatu 6. Cap. 12. itemque Sanctissimus Dominus noster Benedictus XIV. Lib. 7. *De Synodo Diœcesana* Cap. 14. num. 2. in quibus decretum fuit, nedum illicitam, sed inanem pariter, nullam, atque irritam fore absolutionem a Sacerdote datam socio sui criminis, præsertim adversus sextum Decalogi præceptum. Cui quidem Decreto mirifice suffragatur Natalis Alexander Lib. 2. Theologiæ Dogmaticæ, & Moralis, *De Sacramento Pœnitentiæ* Cap. v. Articulo x. Regula 66. ubi hæc habet: *Vix contingit, ut peccatores, qui apud ipsos hujusmodi crimen deponunt, sinceram illius pœnitentiam agant. Vix contingit, ut criminosi illi Sacerdotes salutaria dent consilia, & convenientem satisfactionis modum præscribant; & si peccata sint impudicitiæ, periculum est, ne nova cum pœnitenti, tum Sacerdoti in ipsa Confessione peccati nascatur occasio*. Porro S. Petrus Damiani in Opusculo VII. Cap. VII. adeo vehementer suo ævo, Sæculo nempe XI. quo claruit, in eandem Confessionem invectus est, ut certe videatur illam non solum illicitam reputare, sed tanquam irritam rejicere, sic enim loquitur: *Legis præceptum est, ut cum quis lepra perfunditur, Sacerdotibus ostendatur. Tunc autem, non Sacerdotibus, sed leproso potius ostenditur, cum immundus immundo peractam communem nequitiam confitetur. Sed cum Confessio utique manifestatio sit, quid obsecro manifestat, qui audienti cognitum narrat? Aut quo pacto Confessio illa dicenda est, ubi nihil a confitente manifestatur, nisi quod jampridem ab audiente cognoscitur? Et qui sociali vinculo peractæ iniquitatis adstringitur, qua lege, quo jure alterum poterit ligare, vel solvere? Frustra enim quis alium solvere nititur, qui & ipse vinculis irretitur*.

XIV. Cum itaque summa sit, ac gravissima inhonestas, Pœnitentiæque Sacramento valde injuriosa, ut Sacerdos illius personæ Confessionem excipiat, cum qua impudicitiæ scelus admisit, jure meritoque idem Sanctissimus Dominus noster Benedictus Papa XIV. statim ac ad Petri Cathedram evectus fuit, totiusque Dominici Gregis curam suscepit, peculiari Constitu-

tione data Kalendis Junii anni 1741. quæ extat Tomo I. sui Bullarii, estque ordine vigesima, inter alia edixit §. IV. ne ullus Confessarius, *extra casum extremæ necessitatis, nimirum in ipsius mortis articulo, & deficiente tunc quocunque alio Sacerdote, qui Confessarii munus obire possit, Confessionem Sacramentalem personæ complicis in peccato turpi, atque inbonesto contra sextum Decalogi Pręceptum commisso, excipere audeat, sublata propterea illi ipso jure, quacumque auctoritate, & jurisdictione ad qualemcumque personam ab hujusmodi culpa absolvendam*. Cæterum, ut ipsemet Pontifex conscientiarum utilitati consuleret, alia Constitutione, quæ citato Tomo I. est 120. data die 8. Octobris 1745. declaravit, ad rem, de qua agimus, perinde esse, nullum adesse Sacerdotem præter illum, cum quo pœnitens inhoneste peccavit, aut eum tantum adesse, quem idem pęnitens constitutus in mortis articulo eligere nequit sine periculo seipsum infamandi, aliisque malam sui suspicionem ingerendi; atque ideo, in eo rerum statu, non prohiberi, dixit, Sacerdotem suæ impudicitiæ complicem absolvere; eumque tamen simul monuit, ne prædictæ infamiæ, aut scandali pericula sibi confingat, quæ revera absint; quinimmo voluit, ut ea, cum potest, antevertat, & removeat; secus enim minime evasurus pœnas in prima Constitutione inobedientibus inflictas; quamvis absolutio morituro data haud invalida futura sit.

§. XXIII.

Si vero quis confiteatur in periculo mortis constitutus, absolvendus est ab omnibus peccatis, & Censuris quantumvis reservatis (cessat enim tunc omnis reservatio); sed prius, si potest, cui debet, satisfaciat; ac si periculum evaserit, & aliqua ratione Superiori, a quo alias esset absolvendus, se sistere teneatur, cum primum poterit, coram eo se sistat, quicquid debet, præstiturus.

COMMENTARIUS.

I. Certa est illa sententia, quam omnes Theologi communiter tradunt, confitentem in periculo mortis constitutum, absolvendum esse *ab omnibus peccatis, & Censuris quantumvis reservatis*, quia scilicet, ut ait hic noster §. antiquæ Ecclesiæ disciplinæ a Tridentino Concilio commendatæ inhærens, *cessat tunc omnis reservatio*. Sed audiamus ipsa laudati Concilii verba Sessione XIV. Cap. VII. ubi sic ait: *Pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideo omnes Sacerdotes quoslibet pęnitentes a quibusvis peccatis, & Censuris absolvere possunt; extra quem articulum Sacerdotes, cum nihil possint in casibus reservatis, id unum pęnitentibus persuadere nitantur, ut ad Superiores, & legitimos Judices pro beneficio absolutionis accedant*. Porro licet in periculo mortis constitutus absolvi ab omnibus peccatis, & Censuris quantumvis reservatis possit per Sacerdotem, qui ea absolvendi facultate careat, tamen, ut ait hic noster §. & communiter docent Theologi, prius, si potest, cui debet, satisfacere eum oportet, ac si periculum evaserit, & aliqua ratione Superiori, a quo alias esset absolvendus, se sistere teneatur, cum primum poterit, coram eo se sistere, non quidem ut rursus absolvatur, sed ut mandatis ejus pareat, & quicquid debet, prestet; quod nisi præstiterit, in easdem Censuras incurret.

II. Hæc regula nititur plane celebri Capite, *Eos qui*, De sententia excommunicationis in Sexto, cujus hæc sunt verba: *Eos, qui a sententia Canonis, vel hominis, cum ad illum, a quo alias de jure fuerant absolvendi, nequeunt propter imminentis mortis articulum, aut aliud impedimentum legitimum, pro absolutionis beneficio habere recursum, ab alio absolvuntur: si cessante postea periculo, vel impedimento hujusmodi, se illi, a quo, his cessantibus, absolvi debebant, quam cito commode poterunt, contempserit præsentare, mandatum ipsius super illis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter accepturi, & satisfacturi, prout justitia suadebit; decernimus, ne sic Censuræ illudant Ecclesiasticæ, in eamdem sententiam recidere ipso jure*. Hanc regulam Theologorum omnium Princeps S. Thomas docet in IV. Sententiarum, seu Quæstione 8. Supplementi, Articulo VI. in responsione ad secundum: *Non oportet*, inquit, *eum recurrere ad proprium Sacerdotem, ut iterum a peccatis absolvatur, a quibus in articulo mortis absolutus est, sed ut innotescat ei, quod sit absolutus &c.*

§. XXIV.

Quod si inter confitendum, vel etiam, antequam incipiat confiteri, vox, & loquela ægrum deficiat, nutibus, & signis conetur, quoad ejus fieri poterit, peccata pœnitentis cognoscere, quibus utcumque, vel in genere, vel in specie cognitis, vel etiam si confitendi desiderium, sive per se, sive per alios ostenderit, absolvendus est.

COMMENTARIUS.

I. Veteri quidem Ecclesiæ disciplina, Patrumque auctoritate probatur, quod in hoc nostro §. edicitur, ut nempe non modo iis, qui inter confitendum vocem, usumque loquelæ amiserunt, verum etiam illis, qui morbo lethali correpti desiderium confitendi, sive

sive per se, sive per alios ostenderint, Absolutio præbeatur. Testem hujus disciplinæ habemus Sanctum Leonem Magnum Papam in Epistola 108. alias 83. ubi sic loquitur: *Verum etiam talium necessitati ita auxiliandum est, ut & actio illis pœnitentiæ, & communis gratia, si eam etiam amisso vocis officio, per indicia integri sensus postulant, non negetur. At si aliqua vi ægritudinis ita fuerint aggravati, ut, quod paulo ante poscebant, sub præsentia Sacerdoti significare non valeant, testimonia eis Fidelium circumstantium prodesse debebuut, ut simul & pœnitentiæ, & reconciliationis beneficium consequantur*. Eorum vero verborum, aliorumque similium interpretatio, quam tradit Dominicus Soto Dominicanus Theologus cæteroqui apprime doctus, nequaquam est admittenda, ubi ait, reconciliationem, de qua loquitur S. Leo, esse Cæremonialem, non Sacramentalem. Sed recte admodum observat Jueninus, *De Sacramentis*, Dissertatione 6. Quæstione 7. Cap. 4. Articulo 3. Sacramentalem esse, non vero Cæremonialem. vox enim illa *reconciliatio* ad pœnitentem comparata, semper pro eo sumitur, quod lapsis dat jus ad Communionem Eucharisticam, ut ex Concilio Carthaginensi IV. deducitur.

II. Ergo ipsum Concilium IV. Carthaginense anno 398. habitum, Can. 76. sic ad rem nostram inquit: *Is, qui pœnitentiam in infirmitate petit, si casu, dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutescat, vel in phrenesim versus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam. Et si continuo creditur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia*. Constat plane ex hoc recitato Canone, quo idem Jueninus notavit, per reconciliationem dari jus ad Eucharisticam Communionem; ac proinde Cæremonialis non est, ut contra tum Theologos omnes, tum Canonistas Dominico Soto visum est. Præterea si pœnitentis reconciliatio per manus impositionem non significat Absolutionem Sacramentalem, nullo veterum testimonio probari poterit ejus necessitas contra hæreticos recentiores. Siquidem veteres solo, aut pacis, aut communionis, aut reconciliationis nomine usi sunt, cum loquuti sunt de virtute Clavium lapsis ad justificationem consequendam necessaria; pacem autem, communionem, reconciliationem pro eodem sumunt. Scio equidem hujus argumenti vim a quibusdam Scriptoribus ad occultos peccatores restringi, ajentibus datam quidem fuisse semper absolutionem occultis peccatoribus, qui ante morbum, aut voce, aut nutibus Sacerdotem advocassent. Sed primo laudati in argumentum Patres nequaquam quoad istud caput, distinguunt inter occultos, & publicos peccatores. secundo Concilium Carthaginense a nobis allegatum peccatores in extremis absolutos, si supervixerint, ad publicam pœnitentiam dimittit: *Si supervixerit*, inquit, *admoneatur a supradictis testibus, petitioni suæ satisfactum, & subdatur statutis pœnitentiæ legibus, quamdiu Sacerdos, qui pœnitentiam dedit, probaverit*.

III. Idem quod S. Leo, & Concilium IV. Carthaginense, docuit etiam S. Augustinus Lib. I. *De adulterinis conjugiis*, Cap. 28. ubi diserte ait, moribundis pœnitentibus reconciliationem, seu absolutionem concedendam, etiamsi ipsos vox, & sensus defecerint. Idem mandat Concilium Arausicanum I. anni 441. Canone XII. *Subito obmutescens, prout status ejus est, baptizari, aut pœnitentiam accipere potest, si voluntatis præteritæ testimonium aliorum verbis habet, aut præsentis in suo nutu*. Idem habent Concilium Toletanum XII. anni 681. Canone II. Toletanum XIII. anni 683. Canone IX. aliaque complura recentioris ævi, præsertim vero Beneventanum Provinciale VI. anni 1374. Tit. 6. Capite 11. ubi sic inquit: *Si vero infirmus petiit Sacerdotem pro pœnitentia recipienda, vel aliqua alia signa pœnitentiæ fecit, & interim, dum Sacerdos veniret, obmutuerit, vel factus amens, vel phreneticus, Sacerdos veniens, sive ad nutum infirmi, sive testimonium eorum, qui audierunt ipsum petentem pœnitentiam, vel alia signa pœnitentiæ facientem, debet ei quidquid humanitatis, & consolationis poterit impendere, absolvendo eum de peccatis suis, & reconciliando, orationes dicendo, & Crucis osculum, si præsens Crux fuerit, sibi dando. Et si forte mortuus sit, nihilominus absolvat eundem, dum tamen habeat de signis pœnitentiæ testimonium, quia forte tendebat manus ad Cœlum, percutiebat pectus, dicebat*, Miserere mei Deus, Esto mihi propitius, Beata Maria ora pro me, *vel simile*. Unum est, quod hic dissimulari non debet, quod ait, mortuum etiam, si signa pœnitentiæ prius dederit, a Sacerdote esse absolvendum. Quod non de Sacramentali Absolutione intelligendum, sed de illa, quæ fieri mortuis solet.

§. XXV.

Meminerit porro Sacerdos, ægris non esse injungendam gravem, aut laboriosam pœnitentiam, sed indicendam tantum illam, quam, si convaluerint, opportuno tempore peragant. Interim juxta gravitatem morbi, aliqua oratione, aut levi satisfactione imposita, & accepta, absolvantur, prout opus fuerit.

COMMENTARIUS.

I. Quamquam ægris injungi non possit gravis, aut laboriosa pœnitentia, quam ipsi tunc impleant, significanda tamen est illis ipsa pœnitentia, quam, si convaluerint, implere teneantur, ea interim imposita, quam in eo statu facile possint implere; absolvi tamen haud dubie possunt, ac debent, juxta regulam traditam in Canone, *Ab infirmis*, Causa XXVI. Questione VII. qui ex Pœnitentiali Theodori Cantauriensis Episcopi sumptus est: *Ab infirmis*, inquit, *in periculo mortis positis per Presbyteros pura inquirenda est confessio peccatorum; non tamen illis imponenda quantitas pœnitentiæ, sed innotescenda, & cum amicorum ora-*

orationibus, & eleemosynarum studiis pondus pœnitentiæ sublevandum; & si forte migraverint, ne obligati a communione, & consortio veniæ fiant alieni. A quo periculo si Divinitus ereptus convaluerit, pœnitentiæ modum a Sacerdote sibi impositum diligenter observet. Idem confirmat, præclariusque explicat inter alia Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni 1384. Tit. VI. Cap. IX. Sed lubet locum describere ex Instructionibus S. Caroli, *De visitatione, & cura infirmorum*, Pag. 457. edit. Patav. ubi ita ad rem inquit: *Pœnitentiam ne ideo tamen nimis levem imponat, quod justa ab homine jacente non possit præstari, si probabile sit, quod convalescet, & tunc præstare poterit, quod non potuerat jacens. Quod si credibile sit, eum non amplius surrecturum, rationes pœnitentiæ justæ eliget, quæ possint præstari a jacente, veluti magnam eleemosynam pro facultatum modo. Suadebit vero semper, ut morbi afflictiones pœnitentiæ loco libenter accipiat, Dominoque pro peccatis suis offerat.* Fuisse autem hanc veterem Ecclesiæ disciplinam, ut qui in infirmitate sine congrua pœnitentia absolvebatur, si convalesceret, subderetur statutis pœnitentiæ Legibus, addiscere licet ex Concilio Carthaginensi IV. Canone 76. quem jam in Commentario præcedenti descripsimus, aliisque permultis, quæ opus non est recensere.

CAPUT II.

Absolutionis Formula.

1. ABsolutionis nomen, uti recte omnes Theologi docent, desumptum est ex iis Christi verbis ad suos Apostolos, & Episcopos eorum primarios successores, nec non & ad inferioris Ordinis Sacerdotes: *Quæcumque solveritis super terram &c.* Et rursum: *Quorum remiseritis peccata &c.* Esse autem Absolutionem formam Sacramenti Pœnitentiæ, Dogma Fidei est, definitum tum in Decreto Florentini Concilii, tum in Tridentina Synodo, Sessione XIV. *De Pœnitentia*, Cap. 3. Nec immerito: efficit enim, quod significat, nempe peccatorum remissionem. Nonnumquam illa eadem forma, ut inter alios observat Jueninus, *De Sacramentis*, Dissertatione VI. Quæstione VII. vocata fuit a Patribus *impositio manuum*, vel quod extensis manibus supra pœnitentes eam proferret Minister, vel quod antiquitus deprecative proferretur, idest, per modum Orationis, idque juxta illud Augustini Lib. 3. contra Donatistas, Capite XVI. *Quid est aliud manus impositio, nisi Oratio super hominem?* vel denique, quod Oratio quædam per illam impositionem manuum designata præmitteretur a Sacerdote Absolutioni, sicut & nunc præmittitur, ad impetrandum pro pœnitente effectum Sacramenti.

§. I.

Cum igitur pœnitentem absolvere voluerit, injuncta ei prius, & ab eo acceptata salutari pœnitentia, primo dicit: *Misereatur tui Omnipotens Deus, & dimissis peccatis tuis, perducat te ad vitam æternam. Amen.*

§. II.

Deinde dextera versus pœnitentem elevata, dicit: *Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum tribuat tibi Omnipotens, & misericors* Dominus. *Amen.*

Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, in quantum possum, & tu indiges. Deinde ego te absolvo a peccatis tuis, in Nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.

§. III.

Si pœnitens sit laicus, omittitur verbum suspensionis.

Passio Domini nostri Jesu Christi, merita Beatæ Mariæ Virginis, & omnium Sanctorum, quidquid boni feceris, & mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. Amen.

COMMENTARIUS.

I. TRes simul Paragraphos uno Commentario enarrandos censui, quod in iis integra Absolutionis formula contineatur. Ergo esse in potestate Confessarii pœnitentem absolvere, vel non absolvere, ex §. 1. addiscimus: nam ait, *cum pœnitentem absolvere voluerit*; quod tamen intelligendum est, ubi adsit rationabilis causa ad absolvendum illum, vel non absolvendum, juxta ea, quæ diximus supra in Commentario præsertim ad §. 22. Capitis præcedentis. Volens autem illum absolvere, ex præscripto ejusdem nostri §. *injuncta ei prius, & ab eo acceptata salutari pœnitentia, primo dicit &c.* Quæ hic dicitur salutaris pœnitentia, tum a Concilio Tridentino Sessione XIV. Cap. 3. tum ab ejusdem Catechismo Parte II. *De Pœnitentiæ Sa-*

Sacramento, num. 62. & seqq. atque a Theologis passim *satisfactio* appellatur, itemque tertia Sacramenti Pœnitentiæ pars, ut definit ipsum Concilium Tridentinum loco citato, ideoque jure a Sacerdote pœnitenti imponitur, quam iccirco ita pœnitens acceptare tenetur, ut alioquin non sit absolvendus. Primo quidem, quia frustra laudatum Tridentinum Concilium citatæ superius Sessionis Capite VIII. præcepisset omnibus Sacerdotibus, ut imponant satisfactiones gravitati criminum convenientes, nisi velint alienorum peccatorum participes fieri, si pœnitentes absque justa causa tolerabilem pœnitentiam recusare possent. Secundo, quum ex eodem Concilio, Cap. IV. constet, Sacerdotes judicium hoc, incognita causa, exercere non potuisse, neque æquitatem quidem illos in pœnis injungendis servare non valuisse, si in genere dumtaxat, & non potius in specie, ac sigillatim sua homines peccata declarassent, evidens est, juxta Concilium, eum absolvendum non esse, qui renuit acceptare pœnitentiam peccatis suis convenientem; quia tunc non servaretur æquitas, cui tamen servandæ studere debent Confessarii, cum Judices sint, ut habet Concilium. Tertio, quum Sacerdotes in Sacro Pœnitentiæ Tribunali, ut dictum iterum iterumque superius fuit, Judices sint, & Medici, tenetur reus pœnam, qua damnatus est a Judice, subire, & ægrotus sumere potionem, quam ei Medicus præscipsit. Quarto denique, ut alia argumenta omittam, quia ita passim Sancti Patres, ac Summi Pontifices, & Generalia Concilia tradunt, ac mandant, inter quos S. Cyprianus in Sermone *De lapsis*, sic ait: *Is veram pœnitentiam agit, qui Dei, & Sacerdotis præceptis obediens, operibus justis Dominum promeretur*. Innocentius tandem Papa III. in Generali Lateranensi III. Concilio, Capite XXI. de confessis ait, ut *injunctam sibi pœnitentiam studeant adimplere*. Vide plura apud Estium in IV. Sententiarum, Distinctione XV. §. XX.

II. Porro si veterem Ecclesiæ disciplinam spectemus, addubitari nequit, quin illa multis Sæculis eum morem tenuerit, ut lapsis, & peccata confessis, ac reconciliationem petentibus, pœnitentiam, seu satisfactionem injungeret prius explendam, quam per Absolutionem Sacerdotis, ad pacem, seu reconciliationem pertingerent. Patet id inprimis ex vetustissimo Tertulliano, qui in Libro *De pœnitentia*, lapsos nondum reconciliatos, sed tamen ad reconciliationem aspirantes longo sermone hortatur ad condignam satisfactionem prius subeundam. Idem facit S. Cyprianus in Libro *De lapsis*, & in Epistolis suis, variis locis; satisque id quoque significavit Origenes Homilia XII. in Leviticum, ubi requirit pœnitentiam plenissimæ satisfactionis ad hoc, ut Christus intret ad animam, idest Christo tanquam sponso suo anima reconcilietur. Sed clarissime idipsum ostendunt verba S. Leonis Papæ Magni in Epistola XCI. ubi sic inquit: *Christus hanc Præpositis Ecclesiæ tradidit potestatem, ut & pœnitentibus actionem pœnitentiæ darent, & eosdem salubri satisfactione purgatos ad Communionem Sacramentorum per januam reconciliationis admitterent*. Hinc Toletani III. Concilii Patres, quod habitum fuit anno 689. Can. XI. veterem morem nonnihil collapsum renovandum, ac retinendum statuerunt, sic ajentes: *Quoniam comperimus per quasdam Hispaniarum Ecclesias, non secundum Canonem, sed fœdissime pro suis peccatis homines agere pænitentiam, ut quotiescumque peccare libuerit, toties a Presbytero se reconciliari expostulent; & ideo pro coercenda tam execrabili præsumptione, id a Sancto Concilio jubetur, ut secundum formam Canonum antiquorum dentur pænitentiæ; hoc est, ut prius eum, quem sui pænitet facti, a communione suspensum, faciat inter reliquos pœnitentes ad manus impositionem crebro recurrere; expleto autem satisfactionis tempore, sicut Sacerdotalis contemplatio probaverit, eum communioni restituat. Hi vero, qui ad priora vitia, vel infra pænitentiæ tempus, vel post reconciliationem relabuntur, secundum priorem Canonum severitatem damnentur*.

III. Hæc, & longe plura notavit Estius in IV. Sententiarum, Distinctione XV. §. XV. ut probaret, juxta veterem Ecclesiæ consuetudinem, Absolutioni præcedere debuisse satisfactionem. Sed advertendum hic tamen est, quod scite observat Jueninus *De Sacramentis*, Dissertatione VI. Quæstione VI. Cap. V. Articulo 2. ubi inter alia ait, antiquæ ejus Ecclesiæ consuetudinis multiplicem vel olim fuisse exceptionem. Dabatur enim Absolutio ante expletam satisfactionem multis in casibus. Primo, cum urgebat mortis periculum, uti ex Epistola I. Innocentii Papæ I. Cap. VII. addiscimus: *Si quis*, inquit, *in ægritudinem inciderit, atque usque ad desperationem devenerit, ei est ante tempus Paschæ relaxandum, ne de sæculo absque communione discedat*. Secundo cum in discrimine versabatur pœnitentis salus, veluti cum timebant Ministri, ne criminum capitalium rei ad hæreticos, aut Gentiles deficerent, secumque abducerent multitudinem; uti ex variis tum Cornelii Papæ, tum Cypriani Epistolis colligitur. Tertio concedebatur pax, seu Absolutio lapsis ante pœnitentiam, ut subeundo martyrio idonei redderentur, ut eruitur ex eodem Cypriano in Epistola 54. ad Cornelium: *At vero nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est; nec morientibus, sed viventibus communicatio a nobis danda est, ut quos excitamus, & hortamur ad prælium, non inermes, & nudos relinquamus, sed protectione Sanguinis, & Corporis Christi muniamus &c.* Quarto, quum absque periculo ingentis schismatis diu differri non poterat Absolutio, tunc disciplinæ severitatem unitatis amor relaxabat, juxta regulam a S. Augustino traditam Lib. 3. contra Epistolam Parmeniani, Capite II. Quinto, cum ex reditu lapsorum ingens aliquod bonum redundabat in Ecclesiam, ut est schismatis extinctio, uti colligitur ex modo, quo Cornelius Papa se gessit erga Confessores, qui fuerant a Novatiano seducti, atque erga Trophimum, qui ab Ecclesia ad hæreticos deficiens, multam secum abduxerat multitudinem: *In Ecclesiam Domini non tam Trophimus, quam maximus Fratrum numerus, qui cum Trophimo fuerat, admissus est; qui omnes ad Ecclesiam regressuri non essent, nisi cum Trophimo comitante venissent*. Verba sunt memorati Cypriani in Epistola 52. ad Antonianum.

IV. Sed omissis aliis id genus exceptionibus, explicanda censeo hoc loco duo præcipua, ac magni ponderis rationum momenta, quibus nitebatur veterum praxis in Absolutione non impendenda, nisi satisfactione peracta. Primum est, quod vererentur, ne Sacramenta conferrentur indignis hominibus, seu in affectu peccati mortalis

lis

jis hærentibus, aut quibus nondum, ut par erat, peccata displicerent: *Quemadmodum porcis margaritas projicere est vetitum*, inquit S. Gregorius Nyssenus in Epistola Canonica, *ita & pretiosa margarita privare eum, qui jam per alienationem a vitio, & purgationem homo factus est, absurdum*. Curabant sedulo, ut eum tantum absolverent, quem, aut jam coram Deo absolutum, aut Absolutioni maturum per varia pietatis exercitia probassent: *Videndum est*, ait S. Gregorius Papa Magnus Homilia XXVI. in Euangelia, *quæ culpa præcessit, aut quæ sit pœnitentia sequuta post culpam; ut quos Omnipotens Deus per compunctionis gratiam visitat, illos Pastoris sententia absolvat. Tunc enim vera est Absolutio Præsidentis, cum æterni arbitrium sequitur Judicis*. Alterum est, quod veteribus videretur prolapsionibus viam aperire, qui cito reum absolveret, uti licet addiscere ex S. Cypriano in Libro *De lapsis*, ubi hæc habet: *Infidelis cicatrix, quam cito festinans Medicus induxit, & ad quemlibet casum medela rescinditur, si non fideliter de ipsa tarditate remedia præstentur*.

V. Cæterum posteriore tempore Ecclesia justis haud dubie rationibus mota eum satisfactionis, & Absolutionis ordinem paulatim immutavit, & Absolutionem iis, qui vere pœnitentes viderentur, etiam ante peractam satisfactionem impendit, idque absque præjudicio prioris consuetudinis, quam hac sua posteriori damnare nequaquam intendit, ut docet Estius loco citato, ubi etiam has rationes istius mutationis recenset. Prima est, ut protestaretur Ecclesia, Absolutionem Sacerdotis coram Deo valere, nimirum ad solvendam obligationem pœnæ æternæ, & non ad hoc tantum, ut externæ fidelium societati pœnitens restitueretur. Secunda, quia non minorem fructum ex hac anticipata Absolutione Fideles consequerentur, quam ex dilata, ac forte etiam majorem; quandoquidem jam absoluti a reatu æternæ damnationis pro pœnis temporariis restantibus tanto deinde satisfacerent efficacius, quanto opera a filiis, & amicis Dei ex caritate facta Deo sunt gratiora, majorisque apud Deum pretii, quam quæ fiunt ab iis, qui nondum in amicitiam Dei fuerint recepti, ut non immerito dicatur, alteram quidem satisfactionem valere tantum de congruo, alteram autem valere etiam de condigno. Tertia, ut pœnitentes per Absolutionem citius Deo reconciliati, atque in statum gratiæ restituti, interim in caritate, gratia, & meritis possent proficere.

VI. His ergo, aliisque rationibus nixa Ecclesia sapientissime morem induxit præmittendi in Pœnitentiæ Sacramento satisfactioni Absolutionem, meritoque iccirco Alexander Papa VIII. Decreto edito die 7. Decembis anni 1690. inter alias propositiones hanc ordine XVI. damnavit: *Ordinem præmittendi satisfactionem Absolutioni induxit, non politia, aut institutio Ecclesiæ, sed ipsa Christi Lex, & præscriptio, natura rei idipsum quodammodo dictante*; itemque alias sequentes num. XVII. *Per illam praxim mox absolvendi, ordo pœnitentiæ est inversus*; & num. 18. *Consuetudo moderna quoad administrationem Sacramenti Pœnitentiæ, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas, & multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu, sed abusu*. Teste Estio, jam longe ante Alexandrum Papam VIII. hunc inter alios Petri Oxomensis articulum Complutensis Synodus Sixto IV. Pontifice habita damnavit, non esse nempe absolvendos pœnitentes, nisi peracta prius pœnitentia eis injuncta. Quibus tamen Decretis minime adversatur Confessarius, si adhuc veterem disciplinam de non conferenda Absolutione, antequam adimpleta sit satisfactio, nonnullis in casibus observet. nonnumquam enim vetus hac in parte disciplina pœnitentis saluti prodesse plurimum potest. Præterea contingit etiam aliquando, Sacerdotem judicare, quod pœnitens, si statim Absolutione donetur, injunctum sibi onus executurus non sit, ac proinde tunc cogi debet, ut illud exequatur, antequam Absolutionem recipiat. Quæ cum ita sint, colligimus plane, quod inter alios laudatus Estius notavit, nec antiquæ Ecclesiæ consuetudinem nobis esse improbandam, nec eam, quæ posterius introducta fuit, a praxi veterum, in quibusdam saltem casibus superius memoratis, prorsus alienam, & proinde utramque, velut ab uno Dei spiritu, qui totum Corpus Ecclesiæ ab initio usque ad finem sæculi regit, profectam, pro temporum, atque hominum diversitate convenienter esse observatam, eamque hodie retinendam esse, quam sapientissime hodie retinet, ac probat Ecclesia.

VII. His ita explicatis, venio nunc ad ipsam sacramentalis Absolutionis formam in nostro §. II. expressam, de qua sic loquitur Concilium Tridentinum Sessione XIV. Cap. III. *Docet præterea Sancta Synodus, Sacramenti Pœnitentiæ formam, in qua præcipue ipsius vis sita est, in illis Ministri verbis positam esse*. Ego te absolvo &c. *quibus quidem de Ecclesiæ sanctæ more preces quædam laudabiliter adjunguntur, ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariæ*. Idem docet ejusdem Tridentini Concilii Catechismus Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. XIV. ubi sic inquit: *Est autem forma*, Ego te absolvo, *quam non solum ex illis verbis licet colligere*: Quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in Cælis; *sed ex eadem Christi Domini doctrina ab Apostolis tradita accepimus. Ac quoniam Sacramenta id significant, quod efficiunt, & verba, illa*, Ego te absolvo, *ostendunt, peccatorum remissionem hujus Sacramenti administratione effici, planum est, hanc esse Pœnitentiæ perfectam formam. Sunt enim peccata tanquam vincula, quibus constrictæ animæ tenentur, & ex quibus Pœnitentiæ Sacramento laxantur. Quod quidem non minus vere de illo etiam homine Sacerdos pronuntiat, qui prius ardentissimæ contritionis vi, accedente tamen Confessionis voto, peccatorum veniam a Deo consecutus sit*. Dum vero num. XV. sic subdit: *Adduntur præterea complures preces, non quidem ad formam necessariæ, sed ut ea removeantur, quæ Sacramenti vim, & efficientiam, illius culpa, cui administratur, impedire possent*.

VIII. Porro quod nec prænomen *Ego*, quod in verbo includitur, neque hæc verba, *a peccatis tuis*, ad essentiam formæ spectent, illisque prætermissis, rata nihilominus sit Absolutio, quamvis Sacerdos illa prætermittens gravis peccati reus esset, Theologi passim docent, qui & monent, ea etiam verba, *In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, quamvis usurpari debeant ex Ecclesiæ usu, & convenientia sint ad signi-

gnificandum, Sacerdotes, non principali, sed ministeriali dumtaxat auctoritate, ut Christi Ministros a peccatis absolvere, minime tamen essentialia esse, quia non sunt determinata ex institutione Christi, sicut in forma Baptismi. Quod autem ajunt Theologi, Sacerdotes auctoritate dumtaxat ministerii peccata remittere, Deum vero & Christum Dominum principali auctoritate, probant egregio illo S. Augustini testimonio, qui Sermone XCIX. alias Homilia 33. inter Homilias 50. Cap. IX. ita rem luculentissime explicat: *Ut evidentius ostenderet Dominus, ab Spiritu Sancto, quem donavit Fidelibus suis, dimitti peccata, non meritis hominum, quodam loco sic ait resurgens a mortuis:* Accipite Spiritum Sanctum; *& cum dixisset*, Accipite Spiritum Sanctum, *continuo subjecit:* Si cui dimiseritis peccata, dimittuntur ei; *hoc est, Spiritus dimittit, non vos. Spiritus autem Deus est; Deus ergo dimittit, non vos. Sed ad Spiritum quid estis vos?* Nescitis, quia Templum Dei estis, & Spiritus Dei habitat in vobis? *Et iterum:* Nescitis, quia Corpora vestra Templum in vobis est Spiritus Sancti, quem habetis a Deo? *Deus ergo habitat in Templo sancto suo, hoc est, in sanctis suis Fidelibus in Ecclesia sua; per eos dimittit peccata, quia viva Templa sunt. sed qui dimittit per hominem, potest dimittere & præter hominem.* Probant quoque hoc celebri S. Ambrosii loco Lib. III. *De Spiritu Sancto*, Cap. 18. ubi sic ait: *Homines in remissionem peccatorum ministerium suum exhibent, non jus alicujus potestatis exercent. Neque enim in suo, sed in Patris, & Filii, & Spiritus Sancti Nomine peccata dimittunt. Isti rogant, Divinitas donat. Humanum enim obsequium, sed munificentia supernæ est potestatis.*

IX. Opportune hic explicari quæstio illa nunc debet, utrum olim apud Latinos Absolutio Sacramentalis verbis deprecatoriis expressa fuerit. Joannes Morinus insignis Theologus, & antiquarum rerum Ecclesiasticarum investigator diligentissimus in celebri Opere, *De disciplina in administratione Sacramenti Pœnitentiæ*, Libro 8. a Capite 8. probare nititur, in Ecclesia Latina usque ad Sæculum XIII. non aliam usurpatam fuisse Absolutionis formam, nisi deprecativam, ac proinde ex natura sua Absolutionis formam tametsi deprecatoriis verbis prolatam, validam esse propugnat. Quin & Capite 18. num. 8. asserere non dubitat, Concilium Tridentinum sub illa abbreviatione, *Absolvo te &c.* intelligere potissimum Sanctissimæ Trinitatis invocationem, scilicet, *In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*, quam propterea necessariam esse judicat in hujus Sacramenti administratione; immo eam formam deprecativam potius, quam indicativam, dicendam esse ait: Nimirum quia illam invocationem adjunctam necessariam habet. Suam assertionem probat Morinus per plura Capita, tum ex Patribus, tum ex Ritualibus Libris, seu Pœnitentialibus, quorum excerpta quamplurima affert Cap. X. & XI. & ad calcem ejusdem Operis nonnullos Libros Pœnitentiales, seu Rituales imprimi curavit, quos ex mss. Codicibus magno labore exscripserat. Eundem usum pronunciandi formam Absolutionis verbis deprecatoriis olim obtinuisse, & modo etiam obtinere apud Græcos, ex eorundem Euchologiis, seu Ritualibus eruit idem Morinus Cap. XII. in quo Petri Arcudii, *De concordia Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ*, Lib. IV. Cap. 3. ajentis formam indicativam in usu esse per hæc scilicet verba, *Habeo te venia donatum*; vel, *Mea mediocritas* (quam formam Antistites Græcos humilitatis causa adhibere ait idem Arcudius) *habet te venia donatum*, sententiam plurimis argumentis confutat, ac explodit.

X. Morinum sequitur ejus sodalis Jueninus, fuerunt enim ambo Oratorii Gallicani Domini Jesu Presbyteri. Sed tamen multi adhuc sunt Theologi insignes, qui constanter asserunt, Absolutionem deprecatoriam, vel nullam, vel certe dubiam esse Sacramenti Pœnitentiæ formam. Pluribus inter alios id probat Natalis Alexander Libro II. *Theologiæ Dogmaticæ, & Moralis*, Capite VII. Articulo I. Propositione 2. ac inprimis celebri Decreto Eugenii Papæ IV. in Concilio Florentino edito pro Armenorum Instructione, itemque auctoritate Concilii Tridentini, in quibus diserte asseritur, formam Sacramenti Pœnitentiæ positam esse in his verbis: *Ego te absolvo*, quæ quidem absoluta sunt, & non deprecatoria, ut censet Morinus. Atque huic sententiæ, quam hodie præsertim Theologi omnes tenent, summopere patrocinatur Christi Domini Oraculum, qui quidem, ubi Sacramentum ipsum Pœnitentiæ instituit, non dixit: Quorumcumque solutionem petieritis; sed, *Quæcumque solveritis &c.* Præterea cum memoratum Sacramentum institutum a Christo sit ad modum judicii, uti non uno in loco supra ostendimus, jam non debet Sacerdos Judex sententiam orando ferre, sed ex Tribunali, ibidem sedens, pronunciando, & solvendo, vel ligando.

XI. Sed audiamus nunc S. Thomam Theologorum omnium Principem, qui quidem ipsam Absolutionis formam indicativis verbis exprimentibus Ministri actionem necessario proferendam esse, diserte, acriterque docuit in Opusculo XXII. ubi etiam Capite I. temerariam, & præsumtuosam appellat assertionem cujusdam, quem eo in Opusculo impugnat, dicentis, non debere a Sacerdote Sacramentum Pœnitentiæ ministrante proferri illa verba, *Ego te absolvo*; additque convenire hujus Sacramenti formæ, ut per ea verba exprimatur; imo & ex verbis Domini Salvatoris nostri, Matthæi Cap. XVI. colligi, eam esse formam debitam absolvendi, ac proinde necessarium esse videri ait, ut ea forma utatur Sacerdos Sacramentum Pœnitentiæ administrans. Deinde Cap. 2. Sanctus Doctor quas pro sua adsertione attulerat ille, quem impugnat, rationes clarissime, & more suo invicte dissolvit. Et Cap. 3. explicat sensum eorum verborum, *Ego te absolvo*, esse hunc, scilicet, *Sacramentum, vel ministerium absolutionis tibi impendo*. Quæ omnia summatim repetit, & confirmat in Summa Theologica, Parte III. Quæst. 84. Articulo 3. Atque hanc S. Thomæ sententiam, quæ jam olim communissima omnium Theologorum erat, suis Decretis confirmarunt Concilia, Florentinum, & Tridentinum, locis superius citatis, uti post Estium nuperus eruditus Auctor in Notis ad Estium ipsum observat in IV. Sententiarum, Distinctione XV. ad calcem §. IV.

XII. Sancti Thomæ argumenta recenset citato loco Natalis Alexander; ubi etiam Patrum testimonia, quæ pro forma deprecatoria objici solent, egregie explicat juxta interpretationem ejusdem S. Doctoris. Quod enim Patres peccata

pre-

precibus Sacerdotum remitti, afferunt, intelligendos illos ait de oratione, quæ præmittitur Absolutioni, non vero quod Absolutionis formula sit simplex oratio. Quod præterea objicitur, antiquos Libros Rituales, & Pœnitentiales, aliosque id genus Codices ante annum millesimum exaratos nullam aliam Absolutionis formam exhibere, falsum profecto est. Varii enim extant Sacramentorum Libri antiquissimi, etiam ante annos mille scripti, in quibus absoluta legitur forma Absolutionis. Certe in pervetusto Pontificali Egberti Eboracensis Archiepiscopi, & in Pontificali Anglicano Monasterii Gemmeticensis apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Capite VI. Articulo VII. Ordine I. & II. ita legitur ipsa Absolutionis forma: *Absolvimus vos vice Beati Petri Apostolorum Principis, cui Dominus ligandi, atque solvendi potestatem dedit, & quantum ad vos pertinet accusatio, & ad nos remissio. Sit vobis Deus Omnipotens vita, & salus, & omnium peccatorum vestrorum indultor*. In citato Pontificali Anglicano sequuntur statim & hæc alia verba: *Et qui vobis compunctionem cordis dedit, det veniam peccatorum, longævamque vobis, atque felicem vitam in hoc sæculo largiatur, & in futuro cum Christo, & omnibus Sanctis ejus in fine manentem. Per eundem Dominum nostrum*. Cæterum Theologi, qui absolutam Absolutionis formam propugnant, recte notant, formulas illas deprecatorias, quæ ex veteribus Ritualibus proferuntur, jam non spectare Sacramentalem Absolutionem, sed Canonicam; unde maxima pars orationum, sive formularum earundem, hunc titulum inscriptum habet: *Orationes ad reconciliandos pœnitentes Feria V. in Cœna Domini*, uti videre est apud laudatum Martene. Spectant igitur publice pœnitentium reconciliationem, quæ mere cæremonialis est, non vero sacramentalis.

XIII. His ita enarratis, explicandus nunc paulo fusius est illorum verborum sensus, *Ego te absolvo*, quibus Sacerdos jam non declarat, confitenti remissa esse peccata, sed se illi peccata remittere. Christus enim se eam potestatem Discipulis tradere significavit, quam ipse a Patre acceperat, uti legitur in Euangelio Joannis Cap. XX. *Sicut misit me Pater, & ego mitto vos. Accipite Spiritum Sanctum: quorum remiseritis peccata, remittuntur eis &c.* Christus autem Dominus non solum declarat, remissa esse peccata, sed ea remittit. Sacerdotes igitur, accepta ab eo potestate, jam non solum peccata esse remissa declarant, sed ipsi etiam illa remittunt. Unde S. Leo Magnus Papa in Sermone, *De Transfiguratione*, sic inquit: *Nec in solvendis, aut ligandis quorumcumque caussis aliud ratum esset in Cælis, quam quod Petri sedisset arbitrio*. Sed quid opus est alios Patres referre, cum perspicua sit hanc in rem S. Thomæ doctrina, qui in lectione veterum Patrum fuit apprime versatus? Sic enim ille Parte 3. Quæstione 80. Articulo 3. ad V. *Ista expositio*, Ego te absolvo, *idest, absolutum ostendo, quantum ad aliquid quidem vera est, non tamen perfecta. Sacramenta enim Novæ Legis non solum significant, sed etiam faciunt, quod significant. Unde sicut Sacerdos baptizando aliquem, ostendit hominem ablutum per verba, & facta, & non solum significative, sed etiam effective; ita etiam cum dicit*, Ego te absolvo, *ostendit hominem absolutum non solum significative, sed etiam effective. Nec tamen loquitur quasi de re incerta; quia sicut alia Sacramenta Novæ Legis habent de se certum effectum ex virtute Passionis Christi, licet possit impediri ex parte recipientis; ita & in hoc Sacramento. Unde S. Augustinus dicit, Lib. II.* De adulterinis conjugiis, *Cap.* IX. Non est turpis, nec difficilis post patrata, & purgata adulteria reconciliatio conjugii, ubi per Claves Regni Cælorum non dubitatur fieri remissio peccatorum. *Unde nec Sacerdos indiget speciali revelatione sibi facta, sed sufficit generalis revelatio Fidei, per quam remittuntur peccata. Esset autem perfectior expositio*, Ego te absolvo; *idest Sacramentum absolutionis tibi impendo*.

XIV. Veterum Patrum, atque insignium Theologorum doctrinam sequuta Synodus Tridentina definiit tandem Sessione XIV. *De Pœnitentia*, Can. IX. ut, *si quis dixerit, Absolutionem Sacramentalem Sacerdotis, non esse actum judicialem, sed nudum ministerium pronunciandi, & declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat, se esse absolutum .... anathema sit*. Idem confirmat ejusdem Concilii Catechismus, Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. XVI. ex Sacerdotum Novæ Legis excellentia supra Sacerdotes Veteris Legis: *Neque enim*, inquit, *ut in Veteri Lege Sacerdotes testimonio suo aliquem a lepra liberatum esse dumtaxat renuntiabant, ita nunc in Ecclesia ea tantum potestas Sacerdotibus facta est, ut aliquem a peccatis absolutum esse declarent; sed vere tanquam Dei Ministri absolvunt; id quod Deus ipse gratiæ, & justitiæ Auctor, ac Parens efficit*. Atque huc facit, quod ait S. Joannes Chrysostomus Lib. 3. *De Sacerdotio*, Cap. V. juxta nostram hujus Operis cum Notis editionem: *Corporis lepram purgare, seu verius dicam, haud purgare quidem, sed purgatos probare, Judæorum Sacerdotibus solis licebat*. Et paulo post: *At vero nostris Sacerdotibus, non corporis lepram, verum animæ sordes, non dico purgatas probare, sed purgare prorsus concessum est*. Cæterum, quod verba ipsa, *Ego te absolvo*, Catholico, quem exposuimus, sensu intellecta, *non minus vere de illo etiam homine Sacerdos pronunciat, qui prius ardentissimæ contritionis vi, accedente tamen Confessionis voto, peccatorum veniam consequutus sit*, ex laudato Concilii Tridentini Catechismo superius diximus. Contritio enim perfecta non delet peccata, aut remittit, nisi in ordine ad Ecclesiæ Claves, & ad Sacramentum, quod his verbis, *Ego te absolvo*, perficitur, & exhibetur. Quæ quidem verba tam ex Christi institutione, quam ex Ecclesiæ, & Ministri intentione significant effectum, quem Sacramentum per se operatur, si aliunde nihil obstet, ut recte post alios observat Natalis Alexander citato Libro II. Cap. VII. Articulo II. Propositione unica. Quamobrem a S. Pio Papa V. merito damnati sunt duo illi Michaelis Baji Articuli 54. & 55. quorum primus sic habet: *Absolutione Sacerdotis proprie reatus peccati dumtaxat tollitur, & ministerium Sacerdotis solum liberat a reatu*. Alter vero ita inquit: *Peccator pœnitens non vivificatur ministerio Sacerdotis absolventis, sed a solo Deo, qui pœnitentiam suggerens, & inspirans, vivificat eum, & resuscitat; ministerio autem Sacerdotis solus reatus tollitur*.

XV. Reliquum est, ut alia quædam notemus,

quæ

quæ formulam ipsam Absolutionis, ejusque varietatem, ac ritus spectant. Et primo quidem jam non eadem omnes Ecclesiæ ante Rituale Romanum, quod nos explicamus, formula utebantur. Ut enim alias omittam, in Ecclesia, & Provincia Beneventana ex præscripto Concilii Provincialis VI. Beneventani anni 1374. Titulo VI. Cap. X. jubetur Sacerdos, ut *ponens manus super caput ipsius*, idest, pœnitentis, *dicat*: Indulgentiam, absolutionem, & remissionem omnium peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, pius, & misericors Dominus. Et ego te absolvo auctoritate Domini nostri Jesu Christi, & Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & officii mihi commissi ab iis peccatis, quæ mihi confessus es, & aliis oblitis &c. *Item dicat illi, quod si reduceret ad memoriam alia peccata, quæ non fuerat confessus, postea rediret ad eum, & confiteretur*. In Ecclesia Romana, aliisque plurimis, ut docet nos Sacerdotale Romanum Venetiis editum anno 1567. Parte I. Tractatu 3. Cap. 21. prolixior hæc formula adhibebatur: *Misereatur tui Omnipotens Deus, & donet tibi veniam, & indulgentiam, & remissionem omnium peccatorum tuorum, liberet te ab omni malo, salvet, & confirmet in omni opere bono, & perducat te Christus Filius Dei vivi in vitam æternam. Amen. Per istam veram, & puram Confessionem, quam mihi modo quamvis peccatori Sacerdoti fecisti, absolvat te Omnipotens Deus ab omnibus judiciis, quæ tibi pro peccatis tuis debentur, secundum magnam misericordiam suam, & parcat, ac remittat, & deleat omnia peccata tua, & perducat te in vitam æternam. Amen. Filius Dei per suam piissimam misericordiam te absolvat, & auctoritate ejus, qua fungor, ego absolvo te ab omnibus peccatis tuis mihi modo confessis, & ab omnibus aliis, quorum memoriam non habes, ut sis absolutus hic, & ante Tribunal ejusdem Dei, & Domini nostri Jesu Christi, habeasque vitam æternam, & vivas in sæcula sæculorum. Amen. In Nomine Pa ✠ tris, & Fi ✠ lii, & Spiritus ✠ Sancti. Amen. Passio ejusdem Dei & Domini nostri Jesu Christi, & merita Beatæ Mariæ semper Virginis, & Beatorum Apostolorum Petri & Pauli, & omnium Sanctorum, & Sanctarum Dei, & quidquid boni feceris, & intendis facere, & mala, quæ pateris, & patienter sustinebis, sint tibi in remissionem peccatorum tuorum, in augmentum gratiæ, & in præmium vitæ æternæ. In Nomine Pa ✠ tris, & Fi ✠ lii, & Spiritus ✠ Sancti. Amen. Vade in pace, & amplius noli peccare*. Atque hæ, aliæque id genus prolixiores Absolutionis formulæ, in usu quidem fuerunt, ut ego autumo, quum Fidelium Confessiones rariores essent. Nam nostro hoc ævo tanta est Confessionum frequentia in quibusdam præsertim solemnitatibus, ut opus sit breviori formula uti, juxta nostri hujus Ritualis Romani præscriptum in sequenti §. IV.

XVI. Recte autem & illud cautum est ex eodem Sacerdotali Romano, citato loco, Cap. XXI. quod alias supra notatum est, & constat ex formula Absolutionis in §. II. expressa, ut Sacerdos scilicet pœnitentem absolvens a peccatis, prius debeat ipsum absolvere a Censuris saltem ad cautelam. Atque hæc est vetus probataque Ecclesiæ disciplina, ut Absolutioni peccatorum præmittatur Absolutio a Censuris, a jure scilicet latis, non reservatis; diciturque hæc Absolutio ad cautelam, quæ etiam non petenti, neque de aliqua a se contracta Censura hæsitanti, aut suspicanti impenditur; & semper solet præmitti Absolutioni a peccatis, ne alias ista Absolutio, propter Censuram a pœnitente contractam, invaliditatis periculo exponatur. Hinc simili pariter modo omnibus Rescriptis, Bullis, Privilegiisque Apostolicis consuevit eadem Absolutio inseri sub hac formula: *Te ab omni vinculo excommunicationis, quod incurristi, absolventes, vel absolutum fore censentes*: Ut nimirum is hac mediante Absolutione, effectum ipsius Privilegii, vel alterius Gratiæ concessæ possit consequi, non obstante excommunicatione, si qua forte esset irretitus: Unde & additur: *Ad effectum præsentium literarum dumtaxat consequendum, & non alias*. Porro in Absolutione Sacramentali, ait quidem Sacerdos, cum Clericum absolvit, *te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti*; sed tamen, ut recte in nostro §. 3. statuitur, *si pœnitens sit laicus, omittitur verbum suspensionis*. Quia scilicet suspensio est Censura Ecclesiastica, qua personæ Ecclesiasticæ interdicitur exercitium sui officii, vel beneficii, vel utriusque simul, ut docent passim Theologi.

XVII. Longum esset varias, quæ olim in usu erant, Absolutionum, & a Censuris, & a peccatis formulas hic recensere. Illud plane diligenter hodie ab omnibus Sacramenti Pœnitentiæ Ministris observandum est, ut in ejus administratione minime a præscripto Romani hujus Ritualis a Paulo Papa V. & novissime a Benedicto XIV. probato recedant, atque inprimis abstineant ab additionibus superfluis, ineptis, vitiosis, aut errori occasionem præbentibus, ut scite docet Estius in IV. Sententiarum, Distinctione XV. §. 3. ubi etiam alia scitu digna tradit ab ipsis Ministris in recitanda formula Absolutionis cavenda. Quibus adde & ea, quæ docet Natalis Alexander citato superius loco, Capite 7. Articulo 3. Regula II. ubi etiam varias Absolutionis formulas refert, ac præsertim illam a Sancto Carolo in Instructionibus, *De Sacramento Pœnitentiæ*, præscriptam. Sane in id omnes Theologi conveniunt, quod alias Synodus Tridentina docuit, præcipuam Absolutionis vim sitam esse in illis Ministri verbis, *te absolvo*, verbaque illa, *a peccatis tuis*, invocationem distinctam trium Personarum Sanctissimæ Trinitatis, sicut & alias preces, quæ ante, & post Absolutionem proferri solent, necessarias esse necessitate præcepti, non autem Sacramenti. Neque enim obstat, quod laudata Synodus Tridentina in recensenda Absolutionis forma, post ea verba, *Ego te absolvo*, addiderit, *& cætera*. Nam id plane fecit, *ad indicandum, se de hujusmodi quæstiunculis definire nolle, sed eas doctis disputandas relinquere*; ut idem Estius opportune observat loco prædicto.

XVIII. Enarrandi nunc alii sunt ritus in nostro II. §. præscripti, qui neque ad hujus Sacramenti necessitatem pertinent, quales sunt elevatio manus dexteræ Sacerdotis, dum dicit, *Indulgentiam, absolutionem &c.* & efformatio signi Crucis super eundem, dum post ipsam Absolutionem a peccatis, dicit: *In Nomine Patris ✠ &c.* Ad primum quod attinet, occurrit ille passim in antiquis Sacramentorum Codicibus, relatis a Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 6. Articulo 7. Ordine 3. & aliis qui-

quibusdam sequentibus; eumque confirmat Sanctus Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi v. Capite inscripto, *Quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum pertinent*, ubi sic inter alia inquit: *Quod in Ecclesia antiqui instituti, veterisque consuetudinis est, recte omnino servet*, Confessarius scilicet, *ut dum Absolutionis formulam, precesque adjunctas profert, super caput pœnitentis manum dexteram elevet, id quod etiam cum mysterii significatione fit*. Postquam nova Confessionalis Sedis forma introducta est duobus nempe circiter ab hinc sæculis, ut scilicet a latere utroque intecta sit, interjecta fenestella in medio tabulæ utriusque lateris, eidemque lamina ferrea plena foraminum affixa, per quam a Sacerdote pœnitentes audiuntur, introducta est ipsa elevatio manus in locum impositionis manus, quæ quidem ex pervetusta Ecclesiæ disciplina, ab ipsis, ut probabile est, Apostolis tradita, super pœnitentes, quum reconciliabantur, fiebat; unde Sacramentum, quod nos Pœnitentiæ appellamus, a veteribus aliquando vocatur *manus impositio*, vel *Sacramentum manus impositionis*. Quicquid sit, ritum ipsum, sive elevandæ manus super pœnitentem, ut est disciplina recentior, sive manus imponendæ, ut erat antiquior disciplina, tametsi ad Sacramenti necessitatem minime pertineat, servandum tamen & Rituales antiqui Codices, & Synodi etiam multæ præscribunt; inter quas citata superius Beneventana Synodus VI. Provincialis Tit. VI. Cap. x. in fine sic inquit: *Licet quidam dicant, in Sacramento Pœnitentiæ non esse necessariam manus impositionem, quia non est ordinatum ad consequendam aliquam excellentiam gratiæ, sed remissionem peccatorum; & ut asserunt, magis competeret Crucis signatio, quia per Sanguinem Christi remittuntur peccata; utrumque tamen fieri judicamus; & sic nos observamus etiam quandoque, cum virga pœnitentem percutiendo, maxime absolvendo excommunicatos*.

XIX. Si quis autem hic quærat, quæ sit cæremoniæ impositionis manus ratio? Respondeo cum Estio citato loco §. v. rationem ejus indicari ab Augustino Lib. 3. contra Donatistas, Capite 16. dicente: *Quid est aliud manus impositio, quam oratio supra hominem?* Quibus verbis vult Augustinus, manus impositionem esse cæremoniam externam, qua is, qui ea utitur, significat, se orare, benedicere, bene precari, vel apud Deum intercedere pro eo, cui manum, vel manus imponit. Est igitur oratio, non vocalis, sed, ut ita dicam, cæremonialis, cum vocali tamen, vel saltem mentali oratione, seu benedictione conjuncta. Id autem significari hoc nomine, vel ex Sacris Literis ostenditur, ut Matthæi Cap. 9. & 19. Marci 6. 7. & ultimo, Actorum Apostolorum 9. & ultimo: Quæ loca, & similia eam, quam diximus acceptionem manus impositionis requirunt. Quæ & dum in Sacramenti administratione adhibetur, ut in Confirmatione, Reconciliatione, & Ordinatione, ideo adhibetur, ut per eam significet Episcopus, vel Sacerdos, se ad impetrandum effectum Sacramenti, etiam propriam orationem, desiderium, ac pium affectum adjungere. Quod quidem in Reconciliationis Sacramento fit etiam expressis verbis, cum ex præscripto nostri §. II. dicit Sacerdos: *Indulgentiam, absolutionem &c.* Nihil enim vetat, ad consequenda ea, quæ ex Divina promissione per Sacramenta, vel aliter certo expectamus, nostras etiam Orationes præmitti, sive adjungi; sicut & Christum fecisse constat, & in Canone Missæ ante Consecrationem Eucharistiæ, ac sæpe alias facit Ecclesia. Et hæc quidem satis sint de manus impositione super caput absolvendi pœnitentis olim fieri solita, in cujus locum, ut superius adnotavimus, elevatio manus Sacerdotis super ejusdem pœnitentis caput facienda successit.

XX. Quod vero spectat ad alium ritum, sicut in aliis Sacramentis, ita & in isto Pœnitentiæ, signum Crucis manu efformat Sacerdos, ad designandum cujus merito fiat peccatorum remissio, videlicet Christi Crucifixi. Nam & ea vetustissima est Ecclesiæ consuetudo in omnibus Sacramentis, aliisque mysticis actionibus signum Crucis adhibere, quemadmodum testatur S. Augustinus Tractatu 118. in Joannem. Porro quamvis hominem impœnitentem absolvere non liceat, debet tamen Sacerdos, siquem impœnitentem cogitur a se dimittere, præsertim aliis præsentibus, dictas externas cæremonias, manus scilicet impositionis, seu elevationis, & signi Crucis etiam tunc adhibere, ne harum cæremoniarum omissio sit impœnitentis animi proditio, & negatæ Absolutionis indicium. Idque dicendum de eo, cujus absolvendi potestatem, ob casum aliquem reservatum, non habet, vel cujus Absolutionem quacumque ex causa differt in aliud tempus. Neque vero hic ulla simulatio est, quia, ut ex Augustino diximus, manus impositio non est aliud, quam Oratio super hominem. Quare sicut pro impœnitente, vel alio quocumque peccatore, voce, & mente orare potest Sacerdos, ita & signo externo, dum tamen abstineat a proferenda forma Absolutionis, vel aliis verbis Absolutionem, seu remissionem præsentem, vel reconciliationem aliquo modo significantibus, sed tantum precetur Deum pro peccatore, ut cor ejus illuminet, & ad veram pœnitentiam eum perducat.

XXI. Unum adhuc restat, quod hic præteriri nequaquam debet, adverbium nempe illud, *deinde*, quod eodem charactere exaratum Absolutioni peccatorum immediate præmittitur, ut in nostro §. II. videre est, recitandum esse cum ipsa Absolutione, velut ejusdem contextum. Non enim ad Rubricam spectat, ut inter alios putavit, acriterque probare conatus est Vir alioqui eruditus Pompejus Sarnellus Vigiliarum Episcopus Tomo IV. Literarum Ecclesiasticarum, Epistola 48. Præmittitur sane illud *deinde* peccatorum Absolutioni, quia scilicet, ut sæpe admonuimus, primo confitens absolvendus est a Censuris, & deinde a peccatis. Recitandum autem ipsum *deinde* cum ipsa peccatorum Absolutione, docet etiam S. Carolus in rebus Ecclesiasticis apprime versatus, ubi scilicet Instructionibus, *De Sacramento Pœnitentiæ*, formulam Absolutionis describit, quam censui integram hoc loco referre, quod in ea nonnulli alii recenseantur ritus in nostris Paragraphis prætermissi, qualis est ille præsertim aperiendi, ac tegendi capitis, dum Absolutionis formula pronunciatur. Hæc ejus verba: *Pœnitentiam Confessarius imponit, remedia peccatorum tradit; mox, si tunc absolvendus est, dicit primo distinctis verbis, ut a pœnitente audiatur, capite aperto, & manibus junctis*: Misereatur tui Omnipotens Deus, & dimissis omnibus peccatis tuis, perducat te ad vitam

tam æternam. *Pœnitens respondet:* Amen. *Deinde signum Crucis dextra formans versus pœnitentem, dicit:* Indulgentiam, absolutionem ✠, & remissionem omnium peccatorum tuorum tribuat tibi omnipotens, & misericors Dominus. *Pœnitens respondet:* Amen. *Deinde caput operit, manu dextra supra caput pœnitentis elevata, & extenta, absolvit hac formula: & dum dicit:* In Nomine Patris, &c. *Crucis signum dextera format versus pœnitentem:* Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego auctoritate ipsius, qua fungor, absolvo te ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, & interdicti, si quod incurristi, quantum ego possum, & tu indiges. Deinde ego te absolvo a peccatis tuis in Nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti. *Tum Sacerdos capite aperto, & manibus junctis, dicit:* Passio Domini nostri Jesu Christi, merita Beatæ Mariæ Virginis, & omnium Sanctorum, & quicquid boni feceris, & mali sustinueris, sint tibi in remissionem peccatorum, augmentum gratiæ, & præmium vitæ æternæ. *Pœnitens respondet:* Amen. *Et Confessarius, dicit:* Vade in pace, & noli amplius peccare.

XXII. Hactenus formula, & ritus Absolutionis a S. Carolo præscripti. Verum jam dixi, iterumque ajo, servandam esse ad literam usque formulam in nostro Romano Rituali præscriptam. Cæterum non addubito, quin aperiendum, tegendumve sit caput a Confessario, dum formulam profert juxta S. Caroli monitum, licet nihil de ea cæremonia in nostris Paragraphis habeatur expressum. Decet enim quam maxime, ut cum verba in modum orationis profert Sacerdos, sit capite aperto, tecto autem cum Judicis sententiam Absolutionis pronunciat.

§. IV.

In Confessionibus autem frequentioribus, & brevioribus omitti potest, *Misereatur &c.* Satis erit dicere: *Dominus noster Jesus Christus &c.* ut supra usque ad illud, *Passio Domini nostri &c.*

COMMENTARIUS.

I. Quamquam brevis sit Absolutionis formula supra in §. I. II. & III. præscripta, & late a nobis in Commentario præcedenti explicata, fieri adhuc brevior potest in Confessionibus frequentioribus, & brevioribus, in quibus, ut ait præsens §. omitti potest, *Misereatur &c.* satisque erit dicere, *Dominus noster Jesus Christus &c.* ut supra usque ad illud, *Passio Domini nostri &c.* quia scilicet preces ipsæ licet de more Ecclesiæ Absolutioni adjungantur, *ad ipsius tamen formæ essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius Sacramenti administrationem sunt necessariæ*, ut docet Synodus Tridentina Sessione XIV. Capite 3. Porro tantus est hodie in quibusdam solemnitatibus Fidelium pœnitentium ad Confessarios concursus, ut vel summo mane ad meridiem usque in Confessionali sedentes, vix omnium valeant Confessiones excipere, oportuitque iccirco, ut noster §. illis permitteret, ut breviori uti formula possint, ea scilicet, quam hic idem §. præscribit. Cæterum frequentiores, brevioresque Confessiones, de quibus loqui mihi videtur, sunt illæ piorum hominum, qui fere quotidie levia quædam peccata confiteri solent, & in hujusmodi quidem Confessionibus, sicut in illis magni concursus adhiberi brevior formula potest in §. nostro præscripta.

II. Opportune hic tandem Confessarium admonendum censeo, ut omnino caveat ab ea quorundam Casuistarum opinione, qui non sunt veriti asserere, ob ipsam magni concursus rationem, posse Confessarium dimidiate tantum confessos absolvere. Proscripta hæc enim propositio fuit a sanctæ memoriæ Innocentio Papa XI. ubi in Decreto edito die II. Martii 1677. inter alias portentosas Casuistarum Propositiones hanc damnavit num. 59. *Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum confessos ratione magni concursus pœnitentium, qualis verbi gratia potest contingere in die magnæ alicujus Festivitatis, aut Indulgentiæ.*

§. V.

Urgente vero aliqua gravi necessitate in periculo mortis breviter dicere poterit: *Ego te absolvo ab omnibus censuris, & peccatis, in Nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Ob eandem rationem, quam memorata toties Tridentina Synodus docet, quod nempe preces, quæ Absolutioni adjunguntur, ad ipsius essentiam nequaquam spectent, recte statuit hic noster §. urgente aliqua gravi necessitate in periculo mortis, posse Sacerdotem hac uti brevissima Absolutionis formula, *Ego te absolvo ab omnibus censuris, & peccatis, in Nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.* Atque hæc est ea formula, quæ, ubi urget mortis periculum, adhiberi a Sacerdote potest, non autem in Confessionibus magni concursus, quotidianisve, extra mortis periculum fieri solitis; corrigendique iccirco sunt Confessarii nonnulli, qui in omnibus Confessionibus, quas excipiunt, hac brevissima formula utuntur. Quod quidem est contra id, quod præscribit hic noster §. qui urgente tantum gravi necessitate in periculo mortis brevissimam Absolutionis formulam permittit.

CAPUT III.

De Absolutione ab excommunicatione in Foro exteriori.

I. QUamquam quisque Confessarius possit a Censuris absolvere in Foro interno, si ipsæ nimirum, aut a Jure, aut ab homine latæ, non sint Superioribus reservatæ, non potest tamen in Foro exteriori, sine speciali Superioris mandato. Atque hęc est praxis, quæ a Sæculo XII. invaluit, neque enim toto Sęculorum XI. curriculo Forum externum ab interno, seu Sacramentali disjungebatur, sed hoc illi arcto vinculo connectebatur, sive potius quicquid in Foro externo agebatur, ad Forum internum Sacramenti Pœnitentiæ referebatur, uti ostendit doctissimus Morinus, *De disciplina in administratione Sacramenti Pœnitentiæ*, Lib. I. Capite X. *Nec erat alius*, inquit, *qui excommunicationem, alius qui peccata solveret, ad quem soluta excommunicatione peccator esset remittendus; nec erat aliud Tribunal, in quo excommunicandus, vel excommunicatus judicabatur, aliud in quo pœnitens, excommunicatione soluta; sed unus & idem homo, Episcopus scilicet, vel Presbyter, unius ejusdemque Tribunalis Præses id præstabat*. Hæc Morinus citato Cap. X. num. I. qui etiam addit num. II. nihil hactenus a se inventum, quod probet, ante Sæculum XII. Forum externum ab interno fuisse separatum, aut Judicem peculiarem excommunicationis solvendæ, alium culpę eluendę destinatum fuisse. Sed his omissis, de quibus alias late disserit laudatus Morinus, ex quo nonnulla etiam recensuit Vanespen Parte 3. *Juris Ecclesiastici universi*, Titulo IV. Cap. I. explicanda ea nobis sunt, quę in præsenti Capite de Absolutione excommunicationis in Foro exteriori statuuntur; præsertim vero ritus in ipsa Absolutione servandi, qui fere iidem sunt, ac illi Parte 3. Romani Pontificalis Titulo XVII. præscripti, quos nos alias fuse enarravimus in nostris ad eundem Titulum Commentariis; unde non mirum videri debet, si aliqua ex monumentis ibidem allatis hic repetamus.

§. I.

Si potestas absolvendi ab excommunicationis sententia Sacerdoti commissa fuerit a Superiore, & in Mandato certa forma sit præscripta, illa omnino servanda est; si vero in mandato, seu Commissione dicitur; *In forma Ecclesiæ consueta absolvat*, hæc servanda sunt.

§. II.

Primo, ut excommunicatus ei, ob cujus offensam in excommunicationem incurrit, prius, si potest, satisfaciat. Quod si tunc non possit, sufficientem cautionem præbeat, aut saltem, si eam præstare non potest, juret, se, cum primum poterit, satisfacturum.

COMMENTARIUS.

I. NEminem posse Mandati fines excedere, utrumque Jus, Civile, & Canonicum statuit. Hinc merito cautum est ex nostro §. I. ut, si potestas absolvendi ab excommunicationis sententia Sacerdoti commissa fuerit a Superiore, & in Mandato certa forma sit pręscripta, illa omnino servari debeat. Quod si in Mandato, seu Commissione dicatur: *In forma Ecclesiæ consueta*, servari oportet, primo quidem, quod in §. nostro II. statuitur, ut excommunicatus scilicet ei, ob cujus offensam in excommunicationem incurrit, prius, si potest, satisfaciat. Atque hæc est regula, quam præscripsit Romanum Pontificale Parte 3. in eo Titulo, qui inscriptus est, *Ordo excommunicandi, & absolvendi*, ubi sic inter alia inquit: *Si propter manifestam offensam excommunicatus sit, ante omnia satisfaciat competenter*, parti scilicet læsæ, uti edicitur in Capite *Porro* VII. & Capite *Parochianos* IX. *De sententia excommunicationis*, Ubi nota præstandam ab excommunicato, qui Absolutionem petit, pro notoria, & manifesta offensa, competentem, seu congruam satisfactionem juxta proprias facultates. Neque enim excommunicatus absolvi debet, nisi prius satisfaciat, si potest; nam alias, ut ex sacris Canonibus mandat idem noster §. II. *si tunc non possit, sufficientem cautionem præbeat*, pignoratitiam scilicet, vel fidejussoriam de satisfaciendo, si venerit ad pinguiorem fortunam, ut habetur in Capite *Odoardus* III. *De solutionibus*. Ceterum recte subjicit noster §. ut, si cautionem sufficientem præstare nequeat, *saltem juret, se, cum primum poterit, satisfacturum*. Sufficere enim juratoriam cautionem, ubi alia magis idonea, qualis est pignoratitia, seu fidejussoria præberi non possit, ex utroque Jure addiscere licet. Quod autem quidam docent, talem excommunicatum ad petitionem adversarii, cedere bonis teneri, id verum intelligi posset in Foro solum contentioso; in Foro enim Pœnitentiæ sufficit, si restituat, satisfaciatve eo modo, quo potest.

§. III.

Secundo, si crimen, ob quod in excommunicationem incidit, sit grave, juramentum ab eo exigatur de parendo mandatis Ecclesiæ, quę illi fient pro tali causa; ac pręcipue

cipue ne deinceps delinquat contra illum Canonem, vel Decretum, contra quod faciendo, Censuram incurrit.

COMMENTARIUS.

I. Cautum id quoque & ex Sacris Canonibus est, ut qui ab excommunicatione, sive a Canone, sive ab homine lata Absolutionem petit, expresse juret se pariturum Ecclesiæ mandatis. Sic enim in Capite, *Ex tenore* x. *De sententia excommunicationis*, Alexander Papa III. Archiepiscopo Gennensi rescribit, qui ipsum rogabat pro Absolutione cujusdam Canonici, qui in Subdiaconum manus violentas injecerat: *Mandamus itaque, quatenus recepto ab eo juramento, quod tuo debeat mandato parere, ipsum vice nostra a sententia, qua tenetur, absolvas, sibique in virtute juramenti præcipias, ne de cætero in Clericum, vel Monachum, vel alicujus Religionis Conversum manus injiciat violentas*. Ubi nota I. præmittendum juramentum de parendo mandatis Ecclesiæ, vel ipsius Sacerdotis absolventis, quando crimen, propter quod lata fuit in aliquem excommunicatio, horrendum, & grave esset, uti passim docent citati Capitis Interpretes. II. confirmari, quod ait hic noster §. præcipuum mandatum, quod illi faciendum est pro tali causa, esse, *ne deinceps delinquat contra illum Canonem, vel Decretum, contra quod faciendo, Censuram incurrit*. An de substantia Absolutionis sit hujusmodi juramentum, tametsi affirmet Hostiensis, contrarium tamen alii tenent, ut nimirum teneat Absolutio, si illud omittatur. Testatur id quidem Silvester in Summa, verbo, *Absolutio*, III. num. 3. ubi etiam non modo varios Doctores recenset, verum etiam Textum in Capite, *Cum desideres* xv. *De sententia excommunicationis*, ubi Clemens Papa III. expresse inquit, *cautionem juratoriam, quam hodie, qui excommunicati sunt, præstant, potius ad cautelam ex consuetudine Ecclesiæ, quam rigore Canonum esse introductam*. Idem addiscimus ex aliis Decretalibus Romanorum Pontificum; ex quibus etiam docemur, licet ipsum juramentum ad substantiam Absolutionis minime requiratur, temere tamen non debere omitti, etiamsi mulieres excommunicatæ Absolutionem petant. nam illæ quoque indubitanter jurare debent, uti docet laudatus Silvester, qui etiam, quantum ad pueros attinet, relinquendum esse juramentum arbitrio Episcopi ait.

§. IV.

Denique hunc absolvendi ritum observabit. Pœnitentem coram se utroque genu flexo, in humero, si vir fuerit, usque ad camisiam exclusive denudato, virga, aut funiculis sedens leviter percutit, dicendo totum Psalmum, *Miserere mei Deus &c.* cum *Gloria Patri &c.*

§. V.

Deinde surgit, & aperto capite dicit, *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster*. ℣. *Et ne nos inducas in tentationem*. ℟. *Sed libera nos a malo*. ℣. *Salvum fac servum tuum* (vel *ancillam tuam*) ℟. *Deus meus sperantem in te*. ℣. *Nihil proficiat inimicus in eo*, (vel *in ea*) ℟. *Et filius iniquitatis non apponat nocere ei*. ℣. *Esto ei Domine turris fortitudinis*. ℟. *A facie inimici*. ℣. *Domine exaudi orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*. *Oremus*.

Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere, suscipe deprecationem nostram, ut hunc famulum tuum, quem excommunicationis sententia constringit, miseratio tuæ pietatis clementer absolvat. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen*.

§. VI.

Mox sedet, & cooperto capite, dicit: *Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego auctoritate ipsius, & Sanctissimi nostri Papæ* (vel *Reverendissimi Episcopi* N. (vel talis *Superioris*) *mihi commissa absolvo te a vinculo excommunicationis, in quam incurristi*, (vel *incurrisse declaratus es*) *propter tale factum*, vel *causam &c. Et restituo te communioni, & unitati Fidelium, & Sanctis Sacramentis Ecclesiæ, in Nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti*.

COMMENTARIUS.

I. Ritus antiquus est, ut ii, qui ab excommunicatione absolvendi sunt, jam non modo genuflexi, verum etiam prostrati, ac nudis pedibus Absolutionem peterent. Inter alia ejus rei exempla celeberrimum est, quod de Henrico IV. Imperatore a Gregorio Pa- pa

pa VII. excommunicato, & deinde absoluto narrat idem Pontifex in quadam Epistola in Chronico Hugonis Flaviniacensis relata, hisce verbis: *Tandem per semetipsum nihil hostile, aut temerarium ostentans, ad Oppidum Canusii, in quo morati sumus, advenit; ibique per triduum ante portam Castri, deposito omni regio cultu, miserabiliter, utpote discalceatus, & laneis vestibus indutus persistens, non prius cum multo fletu, Apostolicæ miserationis auxilium, & consolationem implorare destitit, quam omnes, qui aderant, &, ad quos rumor ille pervenit, ad tantam pietatem, & misericordiam movit &c.* Hoc ritu ab excommunicatione absolutum Joannem Anglorum Regem narrat Matthæus Parisius ad annum 1713. *Videntes ergo Archiepiscopus, & Episcopi tantam Regis humilitatem cum lacrymis illum de terra levaverunt, ducentes a dextris, & a sinistris, ad Ostium Ecclesiæ Cathedralis, ubi cum Psalmo quinquagesimo, videntibus Magnatibus cunctis, & ubertim præ gaudio flentibus, sicut mos est Ecclesiæ, illum absolverunt.*

II. Fit & in variis Sacramentorum Libris mentio ritus, qui in nostris hisce Paragraphis descriptus est. Ex ms. Pontificali Sagiensi, ubi agitur de forma Absolutionis ab excommunicatione secundum Raimundum, & Hostiensem, cui consonat ms. Pontificale Vaticanum Gulielmi Durandi, cautum est, ut *excommunicatus spoliatus ponat se ante januas Ecclesiæ prostratus, vel flexis genibus coram illo, qui ipsum absolvere debet, qui tenebit virgas in manibus, & dicendo,* Miserere mei Deus &c. *verberabit illum, percutiendo scilicet in quolibet versu, vel magis, vel levius, vel acrius, secundum quod causa contumaciæ major, vel minor requiret; & post Psalmum dicet,* Gloria Patri &c. Similia legere est in aliis Ritualibus, atque Pontificalibus, ac præsertim in Romano Pontificali a nobis illustrato, Parte 3. Tit. 17. §. IV. ex cujus præscripto *dicitur Psalmus* Miserere, *cum* Gloria Patri, *&* Sicut erat, *deinde subsequenter Psalmus,* Deus misereatur nostri, & benedicat nobis, *cum* Gloria Patri, *&* Sicut erat, *& in quolibet versu Pontifex cum virga leviter inter spatulas verberat absolvendum.* Porro ex citato Vaticano Durandi Pontificali unus ex prædictis Psalmis dicendus præscribitur. sic enim de absolvente Episcopo loquitur: *Tenens in manibus corrigiam, vel virgam, dicit Psalmum,* Miserere, *vel,* Deus misereatur nostri, *cum* Gloria &c. Forte legendum est, *&*, non *vel*. Dicendum enim Psalmum *Miserere* in ea excommunicati Absolutione, Libri omnes tum Pontificales, tum Rituales præscribunt.

III. Si Gratiano fides in Canone 105. Causa XI. Quæstione 73. & Burchardo Wormaciensi Episcopo Lib. XI. Decreti, Cap. 8. ex Concilio Arausicano hæc olim fuit solemnis reconciliationis excommunicatorum cæremonia: *Cum aliquis excommunicatus, vel anathematizatus pœnitentia ductus veniam postulat, & emendationem promittit, Episcopus, qui eum excommunicavit, ante januas Ecclesiæ venire debet, & duodecim Presbyteri cum eo, qui eum hinc inde circumstare debent. Ubi etiam adesse debent illi, quibus injuria, vel damnum illatum est, & ibi secundum Leges Divinas oportet damnum commissum emendari; aut si jam emendatum est, eorum testimonio comprobari. Deinde interroget Episcopus, si pœnitentiam juxta quod Canones præcipiunt pro perpetratis sceleribus suscipere velit. Et si ille terræ prostratus veniam postulat, culpam confitetur, pœnitentiam implorat, de futuris cautelam spondet, tunc Episcopus septem Psalmos decantet cum istis precibus &c.* Hæc Burchardus, quæ etiam refert Gratianus in citato Canone CV. quibusdam tamen omissis. Quamvis autem in recitato hactenus loco nulla de ea cæremonia mentio fiat, ad quemlibet versum Psalmi, *Miserere*, percutiendi excommunicatum absolvendum cum virgis, est tamen antiquus hic ritus, cujus & antiqui Rituales Libri, & Auctores veteres æque, ac recentiores meminere, inter quos Silvester in Summa, verbo, *Absolutio*, num. 4. absolutionem ipsam, de qua in præsenti loquimur, sic peragi ait, *ut post satisfactionem, & juramentum incipiat Absolvens Psalmum,* Miserere, *& simul virgis, & flagello percutiens scapulas nudas absolvendi, nisi aliter suadeat pudor honestatis.* Neque enim, si mulier excommunicata sit absolvenda, denudandus est ejus humerus, sed, ut ait noster §. IV. *si vir fuerit*, nulla prorsus facta de muliere mentione.

IV. Fuisse autem in usu hanc disciplinam Absolutionis in nostro hoc Rituali, & Pontificali Romano præscriptam jam ante annos quingentos, testatur Scriptor antiquus, qui claruit Sæculo XIII. Henricus Cardinalis Hostiensis Archiepiscopus Ebrodunensis. Is enim Libro V. suæ Summæ, ad Titulum *De sententia excommunicationis* §. 3. num. 14. ita formam, & ritum absolvendi excommunicatum suo ævo usitatum recenset: *Postquam is, qui juravit, & satisfecit, sicut debuit, absolvitur per illum, qui tulit sententiam, vel Superiorem suum, vel alium auctoritate sua, & per Sacerdotem reconciliatur secundum ea, quæ notata sunt §. proximo, sub §.* Sed si quis absolvet Regulares, *Versiculo*, Sed numquid si Clericus. *Et honestum, & quasi consuetum, & tutum est, quod fiat hoc modo. Spoliabitur excommunicatus, & ponat se ante januam Ecclesiæ prostratus, vel flexis genibus coram illo, qui ipsum absolvere debet, qui tenebit virgas, vel corrigias in manibus, & dicendo,* Miserere mei Deus *verberabit eum, percutiendo semel in quolibet versu, vel majus, vel minus, levius, vel acrius, secundum quod causa contumaciæ major, vel minor requirit; & post Psalmum dicit* Gloria Patri &c. Kyrie eleison, Christe eleison &c. Pater noster.

V. Sæculo itaque XIII. consuetum erat, ut absolvendi ab excommunicatione, flexis genibus, vel prostrati ante januam Ecclesiæ ab Episcopo, vel ab alio, qui eos absolvebant, ad quemlibet versum Psalmi, *Miserere*, virgis, vel corrigeis percuterentur; ejusque ritus meminit etiam Azo, qui floruit Sæculo XI. qui etiam, teste Hostiensi Lib. I. Summæ, ad Titulum, *De servis non ordinandis*, §. *Qualiter servus fiat liber*, ritum ipsum diverberandi absolvendos, suam trahere originem tradit ex quadam manumissione servorum, qui, uti habetur Lib. I. Institutionum Juris Civilis, Tit. V. *De libertinis*, fiebat vindicta, quæ quidem virgula erat Prætoria, qua tangebatur caput servi, qui manumittebatur, sic dicta, vel a vindicando, quod vindicaretur mancipium in naturalem libertatem, vel a Vindicio quodam, qui cum servus Vitelliorum esset, juvenum quorumdam Romanorum conjurationem de opprimendis Consulibus indicio suo patefecit, & in ejus

ejus honorem cautum fuit, ut quicumque manumitterentur apud Magistratum, vindicta manumissi dicerentur. Vide Livium Libro II. Plutarchum in Vita Publicolæ, & eruditos omnes Interpretes ad laudatum Institutionum Juris Civilis locum. Porro memoratus Hostiensis loco citato postquam ait ex Boetio vindictam esse virgam Prætoris; quia manumittendus ter percutiebatur a Prætore dicente, *Ajo te liberum*, tum statim subjicit *Secundum Azonem ex hac forte processit forma absolutionis Canonicæ, quæ cum virgis fit, & verbis aliis consuetis.*

VI. Quamquam vero multis ab hinc Sæculis Sacerdos absolvens ab excommunicatione non caput, sed scapulas nudas virgis, vel corrigeis percutiat, mos tamen antiquissimus fuit, ut non scapulæ, sed pœnitentium capita in sua ipsorum reconciliatione verberarentur. Tradit id quidem Optatus Milevitanus Sæculi IV. Scriptor, Lib. I. adversus Parmenianum, sic dicens: *Purpurius Donatista cum a Cæciliano Carthaginensi Episcopo invitaretur, ut una cum suis Donatistis iterum Cæcilianum ipsum Episcopum ordinarent, si male antea ordinatus videretur, dixit Purpurius: Exeat hinc Cæcilianus, quasi imponatur illi manus in Episcopatu, & quassetur illi caput de pœnitentia.* Allusio est ex multiplici manuum impositione; alia enim in Episcopi ordinatione usitata, alia in reconciliandis pœnitentibus, & ambæ caput respiciebant. Erant & aliæ alterius generis manuum impositiones, quæ non sunt hujus loci. Volebat igitur Donatista Cæcilianus manuum impositionem accipere, velut ac si Episcopus ordinaretur, quod tamen non probabat, sed potius more ejus, qui pœnitentiam publice ageret, cujus caput in reconciliatione verberabatur. Vide Concilium Gerundense anni 517. Can. IX. ubi mentio fit ejus loquendi modi, quem scite explicat Joannes Filesacus in suo Libro, *De sacra Episcoporum auctoritate*, Cap. XV. §. VII. pag. 364. & seq. Sed his obiter dictis, percutiendus est quidem *leviter* ex nostri hujus Romani, aliorumque antiquiorum Ritualium præscripto, is qui ab excommunicatione absolvitur, *in humero, si vir fuerit, usque ad camisiam exclusive denudato, virga, aut funiculis* a Sacerdote sedente, tecto capite, ac dicente interim Psalmum, *Miserere mei Deus* cum *Gloria Patri &c.* ut ait §. IV.

VII. Recitato Psalmo, *Miserere*, & facta ad quemlibet versum levi percussione cum virga, seu funiculis in humero absolvendi, ex præscripto nostri §. V. Sacerdos *deinde surgit, & aperto capite dicit*, Kyrie eleison &c. Atque hæ sunt Preces, quæ leguntur etiam in priscis Ritualibus, ex quibus edoctus memoratus Henricus Cardinalis Hostiensis Lib. V. Summæ, ad Titulum *De Sententia excommunicationis*, §. 3. postquam explicuit ritum diverberandi absolvendos prostratos, vel genuflexos ante januam Ecclesiæ cum virgis, quamdiu Psalmus ipse *Miserere* dicitur, ita statim subjungit: *Post Psalmum dicit*: Gloria Patri &c. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster. Et ne nos inducas &c. Salvum fac servum tuum, *vel* ancillam tuam, *vel* servos, *vel* ancillas, *si plures sunt*. Esto ei, *vel* eis Domine turris fortitudinis. Domine exaudi orationem meam. Oremus. Deus cui proprium est &c. Porro dicta hac Oratione, ut ait noster §. VI. *mox sedet, & cooperto capite dicit*, formulam Absolutionis ab excommunicatione hisce verbis expressam, *Dominus noster Jesus Christus &c.* quæ quidem recentioris videtur esse instituti, & diversa ab illis, quæ vel in recentibus Ritualibus paulo ante nostri hujus Romani editionem jussu Pauli Papæ V. factam leguntur. Certe in Instructionibus S. Caroli, *De Sacramento Pœnitentiæ*, ubi agitur de Absolutione ab excommunicatione, consistit tota absolvendi ratio in recitatione Psalmi *Miserere*, cum Precibus, & Oratione, *Deus cui proprium est &c.* ut in nostro §. V. sed cum hac tamen breviori Absolutionis formula: *Ego absolvo te a vinculo excommunicationis, & restituo communioni Fidelium. In nomine Patris ✠ & Filii, & Spiritus Sancti.* Varios antiquos ritus absolvendi in Foro exteriori excommunicatos jam late nos explicuimus nostro Tomo 3. Commentariorum in Partem 3. Romani Pontificalis, Tit. XVII. in Commentario ad §. IV.

§. VII.

Quod si Sacerdoti nulla sit a Superiore præscripta forma, nec sibi Mandatum, ut in forma Ecclesiæ communi, vel consueta absolvat, tunc nihilominus pro rei gravitate prædictam cæremoniam, & Preces adhibeat; at vero si res non fuerit adeo gravis, absolvere poterit, dicens: *Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego auctoritate ipsius, & Sanctissimi Domini nostri Papæ*, si a Papa fuerit delegatus, vel *Reverendissimi Episcopi* N. vel talis *Superioris, mihi concessa, absolvo te &c.* ut supra.

COMMENTARIUS.

I. SÆpe solet contingere, ut in Commissionibus nulla præscribatur forma Absolutionis, imo nec etiam dicatur, ut in forma Ecclesiæ communi, vel consueta absolvat. Quo casu statuit hic noster §. *ut tunc nihilominus pro rei gravitate prædictam cæremoniam, & Preces adhibeat*. Quæ sit levis, mediocris, gravis, enormisque injuria, non est ita facile definire: considerandæ sunt variæ circumstantiæ, quarum meminit Imperator Justinianus Lib. IV. Institutionum Tit. IV. §. *Atrox injuria*, in quem multa scitu digna, & quæ ad hunc nostrum §. spectare possunt, notarunt Interpretes, qui Institutiones ipsas Juris Civilis perpetuis, copiosisque Commentariis illustrarunt. Cæterum videri etiam potest eruditus Gavantus in Enchiridio, seu Manuali Episcoporum, verbo, *Violenta &c.* ubi explicat quæ sit modica, gravisve percussio, seu manus violentæ injectio in Clericum, ob quam ipso jure in excommunicationem, quam majorem appellant, incurritur, de qua late jam disseruimus non modo in Commentariis ad Romanum Pontificale, verum etiam ad Concilia Oecumenica Tomo 3.

§. VIII.

In Foro autem interiori Confessarius habens facultatem absolvendi excommunicatum, absolvat juxta formam communem præscriptam in Absolutione Sacramentali.

COMMENTARIUS.

I. QUum perspicua sint, quæ in hoc statuuntur §. ut nempe in Foro interiori Confessarius habens facultatem absolvendi excommunicatum, absolvat juxta formam præscriptam in Absolutione Sacramentali, quam legere est supra Capite II. de eo potissimum Confessarium monitum velim, ut summa prudentia utatur in impetrandis, adimplendisque Literis, quas ad Superiorem scribit, accipitque ab eo pro excommunicati Absolutione. Harum porro Literarum usus, ut scite ad hunc §. ait Barrufaldus, num. 35. in fine, requirit Confessarium valde prudentem, & in Sacramentali Confessione magnopere versatum, expertumque, ut adamussim adimpleantur juxta præscriptionem, nec citra, nec ultra procedat ejus delegata potestas.

CAPUT IV.

Ritus absolvendi excommunicatum jam mortuum.

§. I.

Si quis excommunicatus ex hac vita decedens dederit signum contritionis, ne Ecclesiastica careat sepultura, sed Ecclesiæ suffragiis, quatenus fieri potest, adjuvetur, absolvi potest hoc modo.

COMMENTARIUS.

I. POsse Fideles vita functos excommunicatione innodatos, si prius dederint signum contritionis, ab eadem absolvi, certum est generatim, & indistincte loquendo, sicque passim docent Canonici Juris Interpretes: quinimo ipse Romanus Pontifex Maximus Innocentius III. in Capite *A nobis* 28. & Capite *Sacris* 38. *De sententia excommunicationis*; itemque multi antiqui Canones, quos profert Albaspinæus Lib. 2. Observationum Sacrarum, Cap. x. mandantes, ut Fideles vita functi, extorres communionis, receptis eorum oblationibus per cognatos adductis, restituantur communioni. Quod quidem fieri non potuisset, nisi extra communionem fuissent jam vita defuncti. Sunt & in hanc rem narrationes variæ, quas ex probatis Auctoribus retulit in suo Opere, *De Monitoriis Ecclesiasticis* Theophylus Raynaudus Parte 2. Cap. 3. Certe S. Gregorius Lib. 2. *Dialogorum*, Cap. 3. testatur, puerulum, qui excommunicatione innodatus obierat, contineri sepulchro non potuisse, humo cadaver semel & iterum rejiciente, donec puer Absolutionem excommunicationis consequutus est, transmissa in signum absolutionis a S. Benedicto particula Eucharistiæ, & super cadaveris denuo tumulati pectus collocata, non tamen infossa. Tunc enim puer asylum sepulturæ est assequutus. Simile beneficium ab eodem S. Benedicto consequutæ sunt solutioris linguæ Sanctimoniales, quas ille viventes excommunicatione perculerat.

II. His addi & hæc alia exempla possunt. Narrat Raderus Parte I. Viridarii Sanctorum ad diem xv. Octobris, quosdam contumaces posuisse feros animos, & Templo excessisse, donec absolverentur, quod prius obfirmate refugerant, cum vidissent quosdam mortuos dudum sepultos cum anathemate, ad mandatum Sancti Antistitis Gothardi de tumbis suis surgere, ac Templo excedere. Mortuos S. Gothardus Censura solvit, moxque inclinatis S. Pontifici cervicibus, suum quisque tumulum repetiere. Dignum præ ceteris notatu est illud, quod in Menæis dicta die proditur, Monachum nempe Scetanæ solitudinis pro Christi Fide cæsum Alexandriæ, ibique in Sacra Æde honorifice sepultum, Diacono in Sacrificio, ut erat antiquus mos, Catechumenis egressum denunciante, spectantibus, ac stupentibus omnibus, ex sepulchro suo exiluisse, & in Atrio, donec res Divina exolveretur, permansisse, finito demum Sacro ad priorem locum rediisse. Causam exitus illius Angelus Domini virum pium docuit, quod Monachus ille perseveraret ligatus excommunicatione a Presbytero suo irrogata, ideoque non esset sinendus tempore Sacrificii intra Sacrarium quiescere, donec ille exolvisset, qui ligarat. Quod ubi Presbyter ille festinanter monitus præstitit, immotus deinceps sub Altari perstitit Martyr. Eadem fere recitat Glycas Parte IV. Annalium ex Philone historico Ecclesiastico in Leone Isaurico, adhibita tamen nonnulla magni momenti varietate, de qua postea idem Raynaudus quædam notavit.

III. Narrat præterea Gulielmus Brito Libro XII. Philippeidos, Regem Philippum Augustum vita functum absolutum esse per Honorium Papam III. ab excommunicatione ob repudiatam Gelpergam contracta, id ei beneficium a Papa per visum poscente S. Dionysio. Exemplum sui temporis refert Abulensis in Caput XVI. Matthæi, Quæstione 89. in fine; & ut alia omittam, apud Petrum Maffeum Lib. V. Historiæ Indiarum narratur de milite vita functo cum excommunicatione, cui ne Oceanus quidem sepul-

chri quietem præstare potuit. Nocte namque intempesta projectus in mare, exauditis infra sentinam navis pulsibus frequentibus, deprehensus est hærere carinæ implexus sub ipso gubernaculo. Cum autem corpus in litus fuisset delatum, & ibi terra contectum, postridie rursus apparuit inhumatum, donec expiatione defuncti adhibita e Pontificia formula per Sacerdotem, pax tandem est mortuo data, & vaga ossa suo tumulo quievere. Ex his, & similibus exemplis, quibus historia Ecclesiastica scatet, perspicuum est, Fidelem vita functum anathemate constrictum solvi ab excommunicatione posse, sed tunc demum, *si hac vita decedens dederit signum contritionis, ne Ecclesiastica careat sepultura, sed Ecclesiæ suffragiis, quatenus fieri potest, adjuvetur*, ut ait hic noster §.

IV. Duplicem itaque ob causam introducta est ab Ecclesia Absolutio defuncti excommunicati, si nempe decedens signum contritionis, vel pœnitentiæ dederit: Prima est, ne Ecclesiastica careat sepultura: Secunda, ut suffragiis Ecclesiæ adjuvetur. Atque huic plane disciplinæ adhæsit Innocentius Papa III. ubi lib. 2. Epistola 57. ad Abbatem S. Andreæ scripta, ac relata in citato Capite *A nobis*, consultus, utrum si aliquis excommunicatus, in quo indicia fuerint pœnitentiæ manifesta, nec per eum steterit, quo minus reconciliaretur Ecclesiasticę unitati, non suscepto beneficio Absolutionis decesserit, pro absoluto ab Ecclesia sit habendus, & pro tali recipienda sit eleemosyna, & a Fidelibus orandum; postquam dixit, excommunicato decedenti cum excommunicatione, quantumcumque contritus decesserit, non esse communicandum ante Absolutionem, nec pro eo orandum, licet sit quoad Deum absolutus, si constet tamen Ecclesiæ de contritione præcedenti, absolvi eum posse etiam post mortem ab illo, a quo vivus fuerat absolvendus; & hæredes ejus compelli per Ecclesiam ad satisfaciendum pro eo, diserte mox idem Pontifex asserit his verbis: *Potest tamen, & debet ei Ecclesiæ beneficio subveniri, ut, si de ipsius viventis pœnitentia per evidentia signa constiterit, defuncto etiam Absolutionis beneficium impendatur*.

V. Pergit Pontifex, suamque assertionem non modo probat, sed ab objectione etiam vindicat, quam sibi proponit, sic inquiens: *Nec obstat, quod Ecclesiæ legitur attributa potestas ligandi, atque solvendi homines super terram, tamquam non possit solvere, & ligare sub terra sepultos; & quod legitur, non communicetur mortuo, cui non est communicatum & vivo; cum etsi communicatum non fuerit, communicandum tamen illi fuisset, quem non contemptus Religionis, sed necessitatis articulus impedivit; & in certis casibus a Canonibus denotatis ligasse legatur Ecclesia mortuos, & solvisse*. Mentionem jam nos fecimus supra Canonicæ hujus disciplinæ, quam etiam variis exemplis comprobavimus. Sed audienda laudati Pontificis Innocentii III. resolutio, qui ita in eodem Capite mox subdit: *Ut autem in uno pariter, & eodem negotio, & servemus rigorem, & mansuetudinem ostendamus, statuimus, ut illius mortui absolutio a Sede Apostolica requiratur, qui, cum viveret, ab ea fuerat absolvendus. Aliorum autem Absolutionem, ex præmissa causa cæteris indulgemus, a quibus, dum viverent, fuerant absolvendi*. Tum vero inferius: *Hæredes quoque ipsius ad satisfaciendum pro ipso, si monitione præmissa noluerint, per districtionem Ecclesiasticam compellantur*.

VI. Ergo ut defunctus excommunicatus absolvi possit, omnino requiritur, quod hic noster §. statuit, ut nimirum *ex hac vita decedens dederit signum contritionis*, sive, ut habet in citato Capite Innocentius Papa, *si de ipsius viventis pœnitentia per evidentia signa constiterit*. Sunt autem pœnitentiæ signa, verbalis detestatio delicti, petitio dissolutionis, oblatio juramenti de parendo mandatis Ecclesiæ, elevatio oculorum, & manuum ad Cælum, percussio oris, & pectoris, quia forte loqui non potest, & his similia, ut ex Canone, *Qui recedunt*, & aliis sequentibus, Causa XXVI. Quæstione VI. & tradunt Hostiensis, Joannes Andreas, & alii communiter apud Fagnanum in citato Capite, *A nobis*, *De sententia excommunicationis*, num. 13. qui etiam sequenti num. 14. Literarum formulam refert, quæ a Sacra Pœnitentiaria dari solent pro Absolutione illius, qui in excommunicatione decessit, estque hujusmodi: *Quare, si sic vobis visum fuerit, vobisque de prædicti N. viventis pœnitentia per evidentia signa constiterit, ut eundem sic defunctum, dummodo illius hæredes injuriam passis, quibus ille si viveret, occasione præmissorum satisfacere teneretur, prius competenter satisfaciant, vel per eos non stet, quo minus arbitrio vestro satisfaciant competenter in eo, in quo tenentur, ab excommunicationis sententia, quam propter præmissa incurrit, absolvere in forma Ecclesiæ consueta, & in foro conscientiæ tantum licite valeatis, ad effectum dumtaxat, ut illius anima publicæ, & privatæ orationes, ac preces fieri, ejusque corpus Ecclesiasticæ tradi sepulturæ possit, facultatem vobis concedimus, Datum &c.*

VII. Concinunt hæc quidem iis, quæ statuit supra in recitato Capite *A nobis*, Innocentius Pontifex; ex quibus docemur, non modo teneri hæredes defuncti excommunicati absolvendi ad satisfaciendum pro ipso, verum etiam, si monitione præmissa noluerint, per districtionem Ecclesiasticam ad id faciendum posse compelli. Atque hic est casus notabilis observatu dignus, in quo Ecclesia exercet jurisdictionem in laicos, compellendo scilicet hæredes illius, qui post mortem debet absolvi, ut pro eo satisfaciant injuriam passo, licet ipse dum viveret, expresse hoc non mandaverit. Nam ex quo dedit signa exteriora contritionis, satis videtur debitam satisfactionem tacite injunxisse, uti in eodem Capite Glossa notavit. Unde cum iste actus respiciat favorem animæ defuncti, & hæredis, & piam causam, merito Ecclesia vindicat sibi jurisdictionem secundum Abbatem ibidem num. 5. & Marianum Soccinum num. 24. quos citat sequiturque Fagnanus num. 31. ubi etiam scite notat, memoratæ Innocentii Decretali consentire Textum in Capite, *In litteris*, *De raptoribus &c.* ubi Alexander Papa III. ita Claremontensi Episcopo rescripsit: *Quapropter si ita res se habet, mandamus, ut corpus ejusdem, appellatione cessante, facias in Cœmeterio sepeliri, & hæredes ejus moneas, & compellas, ut his, quibus ille per incendium, vel alio modo damna contra justitiam irrogaverat, juxta facultates suas condigne satisfaciant, ut sic a peccato valeat liberari*. Alias legitur, *valeant*, idest hæredes, ut notat idem Fagnanus in citato Capite, *A nobis*,

§. II.

§. II.

Si corpus nondum ſepultum fuerit, verberetur, & abſolvatur, ut infra; deinde abſolutum in loco ſacro ſepeliatur.

COMMENTARIUS.

I. QUæ cæremonia in homine excommunicato abſolvendo, eam quoque in defuncto adhibendam, docet nos antiqua Eccleſiæ diſciplina, cui inhærens Innocentius Papa III. in Capite, *A nobis*, *De ſententia excommunicationis*, de mortui excommunicati Abſolutione agens, ita inter alia inquit: *Abſolutionis autem forma ſervetur, ut fiat cum Pœnitentiali Pſalmo, & tam oratione Dominica, quam alia conſueta*. Recte itaque ſtatuit & hic noſter §. ut *ſi corpus nondum ſepultum fuerit, verberetur, & abſolvatur, ut infra*, nempe juxta cæremoniam, & formulam in §. IV. præſcriptam ejuſdem hujus Capitis IV. Cæremonia autem in eo potiſſimum conſiſtit, ut fiat publice, & coram teſtibus, itemque virga, aut funiculis, non quidem ſuper humerum denudatum, ut in vivis, ſed ſupra totum corpus, quomodocumque abſolventi libuerit, ut poſt Pyrrhum Corradum Libro 8. Praxis Diſpenſationum Apoſtolicarum, Cap. x. notavit ad hunc noſtrum §. Barrufaldus. Porro abſolutum defuncti corpus in loco ſacro ſepeliendum eſt; hæc enim una ex cauſis fuit, ob quas Eccleſia defunctorum excommunicatorum Abſolutionem introduxit, uti jam ſupra notavimus.

§. III.

Si vero fuerit ſepultum in loco profano, ſi commode fieri poterit, exhumabitur, & eodem modo verberabitur, & poſt Abſolutionem in loco ſacro ſepelietur; ſed ſi commode exhumari non poteſt, locus ſepulturæ verberetur, poſtea abſolvatur.

COMMENTARIUS.

I. CErti juris eſt, excommunicatum denunciatum morientem ante obtentam Abſolutionem ab eo, qui eum poterat vivum abſolvere, vel ſaltem a Sacerdote in articulo mortis, quo tempore ceſſat omnis reſervatio, ut jam ſupra diximus, etiamſi ſigna pœnitentiæ, & contritionis dederit, in loco ſacro ſepeliri non poſſe. nam a quibus in vita ſejuncti fuerint Fideles, ab illis poſt mortem quoque ſunt ſejungendi; hæc enim eſt antiqua Eccleſiæ regula, cujus inter alios meminit in Capite, *A nobis*, *De ſententia excommunicationis* Innocentius Papa III. ut nempe *non communicetur mortuo, cui non eſt communicatum & vivo*. Jam non deſunt, qui volunt, excommunicatos denunciatos decedentes cum ſignis contritionis, & pœnitentiæ poſſe in loco ſacro humari. Sed hanc opinionem merito refellit Barrufaldus in Commentario ad hunc §. num. 17. ubi recte obſervat, ſigna ipſa unice valere ad impetrandam facultatem abſolvendi, ab eo ſcilicet, qui poteſt eam concedere, juxta ea, quæ ſupra notavimus nos in Commentario ad §. I.

II. Ergo impetrata hac facultate, ex præſcripto hujus præſentis §. ſi defuncti excommunicati corpus *fuerit ſepultum in loco profano, ſi commode fieri poterit, exhumabitur, & eodem modo verberabitur, & poſt Abſolutionem in loco ſacro ſepelietur*. Ubi nota, *ſi commode fieri poterit*; nam alias recte ſubdit idem noſter §. *ſi commode exhumari non poteſt*, ſi nempe quatriduanum ſit, ſi cum aliis cadaveribus commixtum, ſi in ſumma profunditate ſit, *locus ſepulturæ verberetur, poſtea abſolvatur*. Ceterum ſi in flumen, vel in mare fuerit immerſum, cum non poſſit ea cæremonia adhiberi (non enim verberandum eſt flumen, aut mare) privabitur cadaver quidem Eccleſiaſtica ſepultura, ſed erit hæc privatio materialis, quæ pluribus etiam Fidelibus occurrere ſolet in naufragio, vel in bello, aliove modo. Sed non privabitur Eccleſiæ ſuffragiis anima illius.

§. IV.

Quod ſi in loco ſacro ſit ſepultum, non exhumabitur, ſed verberabitur ſepulchrum. Dum autem corpus, ſive ſepulturam verberat Sacerdos, dicat Antiphonam, *Exultabunt Domino oſſa humiliata:* Pſalm. *Miſerere mei Deus &c.* Quo facto abſolvatur, dicendo: *Auctoritate mihi conceſſa, ego te abſolvo a vinculo excommunicationis, quam incurriſti*, (vel *incurriſſe declaratus es*) *propter tale factum, & reſtituo te communioni Fidelium, in Nomine Patris ✠ & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. QUamquam ex Sacris Canonibus, ſi caſu, aut vi, cadaver excommunicati illatum ſit in ſacrum Cœmeterium, vel in ſepulturam Eccleſiæ, extumulari inde jubetur, ſi diſcerni poſſit, (uti factum fuit cum cadavere Henrici Imperatoris in excommunicatione

ne defuncti, quod a Laodiensibus in loco sacro tumulatum, jussu Ecclesiæ resossum est, & in locum profanum tandem projectum, ut scribit Nauclerus Generatione XXXVII. anno MCVI.) tamen ubi impetrata a Superiore facultate, illud esset absolvendum, mandat hic noster §. non esse tunc exhumandum, sed verberandum sepulchrum a Sacerdote scilicet dicente Antiphonam, *Exultabunt Domino ossa humiliata*, & Psalmum *Miserere &c.* Atque ad hunc ritum Sæculo XII. fieri solitum in Absolutione defuncti excommunicati respexit Innocentius Papa III. qui ad Petri Cathedram evectus fuit anno MCXCVIII. cum in Capite, *A nobis*, *De sententia excommunicationis*, sic inter alia scripsit: *Absolutionis autem forma servetur, ut fiat cum Pœnitentiali Psalmo, & tam oratione Dominica, quam alia consueta.*

§. V.

Deinde dicitur Psalmus *De profundis;* in fine, *Requiem æternam dona ei Domine.* ℟. *Et lux perpetua luceat. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster.* ℣. *Et ne nos inducas in tentationem.* ℟. *Sed libera nos a malo.* ℣. *A porta inferi.* ℟. *Erue Domine animam ejus.* ℣. *Requiescat in pace.* ℟. *Amen.* ℣. *Domine exaudi orationem meam.* ℟. *Et clamor meus ad te veniat.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.* *Oremus.*

Da quæsumus, Domine, animæ famuli tui, quem excommunicationis sententia constrinxerat, refrigerii sedem, quietis beatitudinem, & luminis claritatem. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. QUum effectus Absolutionis defuncti excommunicati, sit, ut & humari in loco sacro possit, & Ecclesiæ suffragiis adjuvetur, hinc recte cautum est ex hoc nostro §. ut facta Absolutione sub recitata in superiori §. formula, *deinde dicatur Psalmus De profundis*, una cum aliis precibus, & oratione, *Da quæsumus, Domine, animæ famuli tui &c.* quæ nonnullis immutatis eadem est ac illa, quæ dici solet in anniversario unius defuncti. Cæterum licet nulla in hoc Capite, in quo ritus refertur absolvendi excommunicatum jam mortuum, facta sit vestium mentio, quibus in ea Absolutione indutus esse debet Sacerdos, non est dubium, quin adhibendum sit Superpelliceum cum Stola nigri coloris, juxta ritum in Officio defunctorum, & in eorum Absolutione præscriptum in Rubricis Romani Missalis, ac Ritualibus passim, ut recte post Corsettum notavit ad hunc §. Barrusaldus.

CAPUT V.

De modo absolvendi a Suspensione, vel Interdicto extra, vel intra Sacramentalem Confessionem, & dispensandi super Irregularitate.

I. PLura quæ ad explicationem hujus Capitis faciunt, jam nos recensuimus Tomo III. Commentariorum in Partem III. Romani Pontificalis, Tit. VI. Sed iis omissis, antequam enarremus ritus in variis Paragraphis hujus Capitis præscriptos, nonnihil dicendum censuimus de Suspensione, Interdicto, & Irregularitate. Ergo Suspensio secundum hodiernam Ecclesiæ praxim est Censura, qua Clericus, aut Ordinis, aut Officii Clericalis, aut Beneficii usu prohibetur. Dicitur I. Censura, quæ infligitur Clerico, & in hoc differt ab excommunicatione, qua quilibet Fidelis etiam laicus mulctari potest. II. Clericum non dejicit a suo Beneficio, aut Ordine, & in hoc a Depositione, & Degradatione discrepat. III. Interdicit usu; hoc est exercitio Ordinis, aut muneris Ecclesiastici, vel privat fructibus, quos Clericus alioquin ex Beneficio perciperet. Porro, sicut excommunicatio, ita & Suspensio, interdum a Jure est, interdum a Judice Ecclesiastico, unde Suspensio alia Canonis est, alia Judicis. A Jure variis ex causis infligitur, uti videre est apud Auctores, qui eas congesserunt. A Judice, quando is culpa exigente Suspensionem in aliquem profert; quod tamen scripto facere debet, expressa causa, & præcedente monitione. Is autem, qui aliquem actum officii sui, a quo suspensus est, exercet, Irregularitatem incurrit, qua nonnisi per Summum Pontificem liberatur ex Cap. I. *De sententia, & re judicata*, in Sexto. Nisi quod hodie ex concessione Concilii Tridentini, Sessione XXIV. *De reformatione*, Cap. VI. etiam Episcopis permissum sit *in Irregularitatibus omnibus, & Suspensionibus ex delicto occulto provenientibus, excepta ea, quæ oritur ex homicidio voluntario, & exceptis aliis deductis ad Forum Contentiosum dispensare*. Est autem Irregularitas impedimentum Canonicum, quo quis prohibetur Ordinem Ecclesiasticum suscipere, aut in suscepto ministrare.

II. Ad Interdictum quod attinet, est & ipsum Censura Ecclesiastica, qua certis personis, aut loco, Divinis Officiis, sepultura in loco sacro, Sacramentorumque administratio interdicitur a Jure, vel a Judice Ecclesiastico; unde & Interdictum quoque aliud Juris, aliud Judicis; itemque aliud personale, aliud locale. Sed longum esset discutere hoc loco varias quæstiones Interdictum ipsum spectantes, quæ videri plane possunt apud Scriptores, qui de Censuris, vel de eo speciatim scripserunt, ac apud nos etiam in Commentariis ad Romanum Pontificale.

§. I.

§. I.

Si Sacerdoti sit commissa facultas absolvendi aliquem a Suspensione, vel Interdicto, quamvis nulla verba sint præcipue determinata, uti poterit hac formula, Pœnitens dicat: *Confiteor Deo &c.* Sacerdos: *Misereatur tui &c. Indulgentiam &c. Auctoritate mihi ab N. tradita, ego absolvo te a vinculo Suspensionis* (vel *Interdicti*) *quam* (vel *quod*) *propter tale factum* (vel *causam*) *incurristi* (seu *incurrisse declaratus es*) *in Nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. VEl ex recitato nostro §. addiscimus, nulla esse determinata verba pro Absolutione Suspensionis, & Interdicti. Id quod etiam testatus est S. Carolus in Instructionibus, *De Sacramento Pœnitentiæ*, Capite inscripto, *De absolutione ab excommunicatione*, in fine, ubi sic inquit: *Si quando committatur Confessario absolutio Suspensionis, vel Interdicti, quamvis nulla sint verba constituta, hac formula utetur:* Ego absolvo te a vinculo Suspensionis, *vel* Interdicti. In Nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti.

§. II.

Si vero Confessario, sive in foro conscientiæ, sive extra data est potestas dispensandi super Irregularitate, tunc postquam absolverit a peccatis, addat consequenter: *Et eadem auctoritate dispenso tecum super Irregularitate* (vel *Irregularitatibus*, si sint plures) *in quam* (vel *in quas*) *ob talem causam* (vel *tales causas*, eas exprimendo) *incurristi, & habilem reddo, & restituo te executioni Ordinum, & officiorum tuorum, in Nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.*

§. III.

Si nullum habet Ordinem, dicatur: *Habilem reddo te ad omnes Ordines suscipiendos*, vel etiam ad alia, juxta tenorem Mandati.

COMMENTARIUS.

I. VErbum Irregularitas in antiquis Canonibus non occurrit, ut ait Franciscus Roye Antecessor Andegavensis Lib. III. Institutionum Juris Canonici Tit. XVI. & post ipsum Zegerus Bernardus Vanespen Parte II. Juris Ecclesiastici universi Tit. X. Cap. I. sed cum ipsi antiqui Canones Regulas præscripserint, ex quibus innotescat, quinam ordinari possint, vel non, hi, qui ab iis Regulis alieni sunt, sive qualitates in Regulis præscriptas non habent, dicebantur a Regula alieni, uti legitur in Canone XVII. Concilii I. Nicæni, ubi decernitur, ut si quis Clericus inventus fuerit usuras ex mutuo sumere, vel turpe lucrum sectari, *e Clero deponatur, & sit alienus a Canone*, uti vertit Hervetus; vel, ut legit Dionysius Exiguus, *dejiciatur a Clero, & alienus existat a Regula*. Quid vero est aliud *alienus a Canone*, vel *Regula*, nisi irregularis, sive secundum Regulam non probatus, sed a Regula devius. Rursus eadem Synodus Can. IX. loquens de quibusdam Presbyteris sine examine ordinatis, & peccata ante ordinationem commissa confitentibus, ait; *Tales Regula non admittit*. Quid autem his verbis aliud indicat, quam Presbyteros illos esse irregulares, sive quod Regula eos ad Ordines non admittat, sive ex Regula, seu Canone excludantur. Ceterum quod principio observatum est, vocem *Irregularitas*, prout significat impedimentum Canonicum impediens Ordinum susceptionem, vel eorum jam susceptorum exercitium, in sacris Canonibus minime occurrere, notavit quoque Emmanuel Gonzalez in Commentario ad Caput IV. *De Clerico excommunicato, deposito, vel interdicto ministrante*, num. 5. Quin & monet, eam in hac significatione a nullo Pontifice fuisse usurpatam ante Innocentium III. qui ad Romanam Petri Cathedram evectus fuit anno MCXCVIII.

II. Quicquid sit de origine ipsius vocis, dicitur Irregularitas impedimentum Canonicum, idest, Jure Canonico, seu Ecclesiastico inductum. Cum enim, ut scite observat Vanespen loco citato, num. VI. jam per disciplinæ collapsionem eo deventum esset, ut etiam gravissimorum criminum rei post actam dignam de crimine pœnitentiam, & absolutionem a Sacerdote obtentam, ad Sacros Ordines promoveri, aut eorum functionibus restitui possent, nullum amplius ratione criminum, aut defectuum, videbatur post peractam pœnitentiam superesse impedimentum. Visum itaque fuit, omne hujusmodi impedimentum esse positivo Ecclesiæ Decreto adscribendum, quo ipsa declarat, huic, illive crimini, aut defectui obnoxios, in perpetuum a Sacris Ordinibus, eorumve functionibus esse exclusos. Atque hinc ulterius pro Regula invaluit, Irregularitatem, sive hujusmodi impedimentum non censeri contractum, nisi in casibus a Jure expressis, uti communiter docent Canonici Juris Interpretes ex Capite XVIII. *De sententia excommunicationis* in Sexto;

to; ex quibus etiam addiscimus, Irregularitatem, sive ex defectu, sive ex crimine oriatur, semper parere impedimentum ad Ordines suscipiendos, aut in susceptis ministrandum; nec nisi per dispensationem ordinarie, & proprie tolli a Superiore obtentam. Atque huic doctrinæ inhærens S. Carolus in Concilio Provinciali III: Mediolanensi, Capite, *De iis, quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum pertinent*, inter alia statuit, Irregularitatem sine facultate speciali in Jubileo minime esse a Confessariis dispensandam: *Ne Confessarii Sacerdotes*, inquit, *cum sibi facultate, vel ex Jubileo, vel ex aliis Apostolicis Literis concessa, pœnitentium confessiones audire, eosdemque a peccatis etiam gravioribus, quæ admiserunt, & a pœnis item, ac Censuris, quibus irretiti sunt, absolvere licet, cum eo, qui in Irregularitatem incurrerit, dispensent, nisi ejus rei facultate illis Literis nominatim expressa.*

III. Ergo, ut Confessarius, sive in Foro conscientiæ, sive extra illud, super Irregularitate valeat dispensare, necessaria est illi specialis facultas a Superiore data, aut commissa; eaque obtenta, tunc solum cum irregularem a peccatis jam absolverit, cum eo super Irregularitate dispensabit juxta formulam in nostro §. II. expressam. neque enim Irregularitas absolvitur, sed dispensatur, uti Viri docti loquuntur; non enim desunt, qui ignoranter, Irregularitatem absolvi ajunt. Porro notandæ sunt dispensationis formulæ in Paragraphis nostris relatæ. Nam ubi Ordinatus Irregularitatem contraxit, Confessarius dicet: *Habilem reddo, & restituo te executioni Ordinum, & Officiorum tuorum*, ut in §. II. edicitur; ubi vero nullum ille Ordinem habuit: *Habilem*, dicet, *reddo te ad omnes Ordines suscipiendos &c.* ut in §. III. Dici & hic alia possent, quæ apud varios Auctores reperiuntur. Sed unum hoc addam quod & alias statuit S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi V. Capite, *De Cancellario, & Notariis*, ut nempe Irregularitatis dispensationes, & processus a Cancellario Episcopali gratis conficiantur. Id quod aliæ etiam Synodi præscribunt particulares, Provincialesque. Neque enim Statuta, vel exempla quorumdam Episcoporum attendi debent, qui variis exactionibus subditos suos premunt, & avaritiam Ministrorum Curiæ Episcopalis fovent; de quibus videri potest eruditissimus Lupus, in suo Tomo IV. Operum editionis Venetæ in secunda proœmiali Dissertatione, *De Simoniæ crimine, & variis ad ipsum spectantibus*, Capitibus præsertim XIV. & XV. in quibus varias, atque importunas Episcoporum, eorumque Ministrorum exactiones exponit, allatis variis Summorum Romanorum Pontificum, & Conciliorum Decretis.

§. IV.

Quod si necesse sit titulum Beneficii restituere, & fructus male perceptos condonare, subjungat: *Et restituo tibi titulum* (seu *titulos*) *Beneficii* (seu *Beneficiorum*) *& condono tibi fructus male perceptos. In nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Quum, uti superius dictum est, Suspensio Censura sit Ecclesiastica, qua personæ Ecclesiasticæ interdicitur exercitium sui Officii, seu Beneficii, vel utriusque simul, recte cautum est ex hoc nostro §. ut, si necesse sit titulum Beneficii restituere, & fructus male perceptos suspenso a Beneficio condonare, subjungat Sacerdos hanc formulam: *Et restituo tibi titulum*, seu *titulos Beneficii*, seu *Beneficiorum*, si scilicet plura ea sint, a quibus fuerat suspensus, *& condono tibi fructus male perceptos &c.* Hinc addiscere licet, Suspensionem a Beneficio dici, qua Clericus a perceptione fructuum Beneficii, aut aliis a Beneficio dependentibus suspenditur. Cæterum non dubium, quin multis sæculis ignota fuerit distincta Suspensio a Beneficio, quod Suspensio ab Ordine secum traheret Suspensionem a perceptione fructuum, quæ ab Ordine, sive illius exercitio dependebat, nullis adhuc specialibus Beneficiorum titulis erectis, uti docet Vanespen Parte II. Juris Ecclesiastici universi, Tit. 18. Cap. I. Quod autem hodie controvertitur inter Doctores, num Suspensio ab Officio secum trahat Suspensionem a Beneficio, ut videre est apud Suarez *De Censuris*, Disputatione 26. Sectione III. & apud Fagnanum in Capite, *A crapula, De vita, & honestate Clericorum*, num. 22. hinc Judices volentes aliquem ab utroque suspendere, dicere solent, *ab Officio, & Beneficio*, ut scite observat laudatus Vanespen Parte III. Tit. XI. Cap. X. num. XVI. ut alios Auctores prætercam, qui de hujusmodi Quæstionibus tractant, de quibus prolixius disserere non est nostri instituti in his Commentariis.

§. V.

Advertat autem Sacerdos, ne ullo modo in iis facultatis suæ terminos excedat.

COMMENTARIUS.

Fines Mandati diligenter esse custodiendos, Leges Canonicæ æque, ac Civiles præcipiunt. Lege *Diligenter*, ff. *Mandati*, §. *Is qui*, Lib. III. Institutionum Juris Civilis, Tit. 27. Cap. *Pertuas*, *De arbitris*. Hinc potissimum facultates, commissionesque a supremo Tribunali provenientes adamussim sunt adimplendæ, nec interpretandæ, nec ampliandæ, nec restringendæ, sed exequendæ, prout sonant. Sed de hujusmodi quæstionibus consulendi Doctores sunt; cum nostri sit instituti potius sacros Ritus exponere, quam Quæstiones ipsas latius pertractare.

DE SANCTISSIMO EUCHARISTIÆ SACRAMENTO

TITULUS IV.

I. ORitur Eucharistiæ nomen a verbo Græco Ευχαριστειν, quo Latine idem est, ac gratias agere, quod in hujusce Sacramenti usu, Deo propter illius in nos beneficia gratias rependamus: *Nosti*, inquit S. Augustinus ad Dardanum scribens, *in quo Sacrificio dicatur: Gratias agamus Domino Deo nostro*. Appellari solet variis nominibus, quæ late explicant eruditi Scriptores Theologi, atque Liturgici, qui de hoc Sacramento tractarunt. Sed audiendus præ cæteris Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Eucharistiæ Sacramento*, ubi ex Divinæ Scripturæ, ac veterum Patrum testimoniis ipsum Eucharistiæ nomen ita explicat num. 3. *Hujus ergo admirabilis Sacramenti dignitatem, atque excellentiam, cum Sacri Scriptores fieri nullo modo posse intelligerent, ut uno vocabulo demonstrarent, pluribus eam nominibus exprimere conati sunt. Interdum enim Eucharistiam appellant, quod verbum, vel bonam gratiam, vel gratiarum actionem Latine reddere possumus. Ac recte quidem bona gratia dicendum est; tum quia vitam æternam, de qua scriptum est,* Gratia Dei vita æterna; *præsignificat; tum quia Christum Dominum, qui vera gratia, atque omnium charismatum fons est, in se continet. Nec vero minus apte gratiarum actionem interpretamur. siquidem cum hanc purissimam Hostiam immolamus, immensas quotidie gratias pro universis in nos beneficiis Deo agimus; atque in primis pro ejus gratiæ tam excellenti bono, quam nobis hoc Sacramento tribuit. Sed id ipsum etiam nomen cum his, quæ a Christo Domino gesta esse in hoc Mysterio instituendo legimus, optime convenit. Etenim panem accipiens fregit, & gratias egit. David quoque, cum hujus mysterii magnitudinem contemplaretur, antequam carmen illud pronunciaret,* Memoriam fecit mirabilium suorum misericors, & miserator Dominus, escam dedit timentibus se, *gratiarum actionem præponendam existimavit, cum inquit:* Confessio, & magnificentia opus ejus.

II. Pergit Catechismus, aliaque hujus Sacramenti nomina refert, explicatque num. IV. & V. his verbis: *Frequenter etiam nomine Sacrificii declaratur, de quo mysterio paulo post latius dicendum erit. Vocatur præterea Communio, quod verbum ex Apostoli loco sumptum esse liquet, ubi ait:* Calix benedictionis, nonne communicatio Sanguinis Christi est? Et panis, quem frangimus, nonne participatio Corporis Domini est? *Nam ut Damascenus explanavit, hoc Sacramentum Christo nos copulat, atque ejus Carnis, & Deitatis participes efficit: nosque inter nos in eodem Christo conciliat, ac conjungit, & velut unum Corpus coagmentat. Ex quo factum est, ut Sacramentum etiam pacis, & charitatis diceretur, ut intelligeremus, quam indigni sint Christiano nomine qui inimicitias exercent; odiaque, dissidia, & discordias, ut teterrimas Fidelium pestes, omnino exterminandas esse, cum præsertim quotidiano Religionis nostræ Sacrificio nihil nos studiosius servare, quam pacem, & charitatem profiteamur. Sed Viaticum etiam frequenter a Sacris Scriptoribus appellatur; tum quia spiritualis cibus est, quo in hujus vitæ peregrinatione sustentamur; tum quia vim nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit. Quare ex veteri Ecclesiæ instituto servari videmus, ut nemo Fidelium sine hoc Sacramento vita excedat. Ac vetustissimi quidem Patres, Apostoli auctoritatem sequuti, Cœnæ etiam nomine Sacram Eucharistiam interdum vocarunt, quod in illo novissima Cœna salutari mysterio a Christo Domino sit instituta.* Hactenus Catechismus. Porro Divinæ Eucharistiæ Sacramentum in Rubrica hujus Tituli, & a Patribus, & Conciliis *Sanctissimum* dicitur per excellentiam super reliqua Sacramenta, de qua loquitur Concilium Tridentinum Sessione XIII. Cap. III. & nonnihil dicemus nos etiam in Commentario ad sequentem §.

CAPUT I.

§. I.

Omnibus quidem Ecclesiæ Catholicæ Sacramentis religiose, sancteque tractandis, magna, ac diligens cura adhibenda est; sed præcipue in administrando, ac suscipiendo Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, quo nihil sanctius, & admirabilius habet Ecclesia Dei, cum in eo contineatur præcipuum, & maximum Dei donum, & ipsemet omnis gratiæ, & sanctitatis fons, Auctorque Christus Dominus.

COMMENTARIUS.

I. SApientissime docet Tridentini Concilii Catechismus citato superius loco, num. I. quod quemadmodum ex omnibus Sacris Mysteriis, quæ nobis tanquam Divinæ gratiæ certissima instrumenta Dominus Salvator noster commendavit, nullum est, quod cum Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento comparari queat; ita etiam nulla gravior alicujus sceleris animadversio a Deo metuenda est, quam si res omnis sanctitatis plena, vel potius quæ ipsum sanctitatis Auctorem, & fontem continet, neque sancte, neque religiose a Fidelibus tractetur. Id vero Apo-

Apostolus, & sapienter vidit, & de eo nos aperte admonuit in Epistola I. ad Corinthios, Capite XI. Nam cum declarasset, quanto illi scelere obstricti essent, qui Corpus Domini non dijudicarent, statim subjecit: *Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi.* Hinc merito concludit laudatus Catechismus citato loco: *Ut igitur fidelis populus, cum cælesti huic Sacramento divinos honores tribuendos esse intellexerit, & gratiæ uberes fructus capiat, & justissimam Dei iram effugiat, illa omnia a Pastoribus diligentissime exponenda erunt, quæ ejus majestatem magis illustrare videantur.*

II. Longum plane esset innumera pene, & insignia Patrum elogia erga hoc Sacramentum referre, satisque erit unum illud describere, quod S. Thomas scriptum reliquit in Opusculo 57. sic inter alia inquiens: *Nullum Sacramentum est isto salubrius, quo purgantur peccata, virtutes augentur, & mens omnium spiritualium charismatum abundantia impinguatur. Offertur in Ecclesia pro vivis, & mortuis, ut omnibus prosit, quod est pro salute omnium institutum.* Tum vero mox: *Suavitatem denique hujus Sacramenti nullus exprimere sufficit, per quod spiritualis dulcedo in suo fonte gustatur, & recolitur memoria illius, quam in sua passione Christus monstravit excellentissimæ charitatis. Unde ut arctius hujus charitatis immensitas Fidelium cordibus infigeretur, in ultima Cœna, quando Pascha cum Discipulis celebrato, transiturus erat de hoc mundo ad Patrem, hoc Sacramentum instituit, tanquam passionis suæ memoriale perenne, figurarum veterum impletivum, miraculorum ab ipso factorum maximum, & de sua contristatis absentia solatium singulare reliquit.* Atque ex hoc celebri testimonio argumentum sumere licet, quo magis probetur, quod in hoc nostro §. edicitur, quod nempe præcipue in administrando, ac suscipiendo Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento, quo nihil dignius, nihil sanctius, & admirabilius habet Ecclesia Dei, magna, ac diligens cura adhibenda est, tum ab eo qui illud ministrat, quam ab eo qui sumit.

§. II.

Parochus igitur summum studium in eo ponat, ut cum ipse Venerabile hoc Sacramentum, qua decet, reverentia, debitoque cultu tractet, custodiat, & administret; tum etiam populus sibi commissus religiose colat, sancte, frequenterque suscipiat, præsertim in majoribus anni solemnitatibus.

COMMENTARIUS.

I. Qua ratione tractare, custodire, atque administrare Venerabile Eucharistiæ Sacramentum Parochus potissimum debeat, docent nos passim Concilia, & Rituales Codices, quorum loca nonnulla in sequentibus Commentariis opportunius describemus. Monet quoque & illud non uno in loco S. Carolus, ut *Parochi crebris cohortationibus in id maxime incumbant, ut populus sibi commissus ad Confessionem, & Communionem præcipue in Nativitatis Domini, & Pentecostes, & aliis solemnitatibus accedat.* Mandat id S. Carolus in suo Concilio Provinciali Mediolanensi I. Parte II. Constitutionum, Capite, *De iis, quæ ad Sacramentorum administrationem generatim pertinent.* Confirmatque idipsum in Concilio Provinciali 3. Capite *De iis, quæ ad Sacram Eucharistiam pertinent*, his plane verbis: *Ad saluberrimum illum Eucharistiæ frequenter sumendæ usum Parochi, ut primo Provinciali Concilio jussum est, & Concionatores item quam sæpissime populum cohortentur, nascentis Ecclesiæ institutis, atque exemplis, & gravissimorum Patrum vocibus, & uberrima hoc ipso de genere Catechismi Romani doctrina, & sententia denique Tridentinæ Synodi, quæ optaret quidem, Fideles in singulis Missis, non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicare.*

II. Extat hæc Concilii Tridentini sententia Sessione XXII. Cap. VI. eamque fuisse veterem Ecclesiæ disciplinam, docet inprimis Auctor Anonymus Turonensis in ms. Speculo apud Martene Libro I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. IV. Articulo X. num. II. ubi etiam insequentis ævi varium morem recenset, sic inquiens: *Illud certe ignorari non debet, olim in primitiva Ecclesia, singulis diebus, qui Canoni Missæ interessent, solitos fuisse communicare; sed postea, crescente multitudine Fidelium, fuit institutum, ut tantum Dominicis diebus communicaretur. Quod etiam paulo post cum observari non potuit, abiit in desuetudinem, ac tertia subsequuta est institutio, ut saltem ter quoquo anno, in Natali, Paschate, & Pentecoste omnes Christiani Eucharistiam sumerent.* Simili fere modo loquitur Joannes Belethus in Explicatione Divinorum Officiorum, Cap. 120. *In primitiva Ecclesia*, ait, *præceptum erat, ut singulis diebus Corpus Domini sumeretur; postea vero, crescente numero Fidelium, ut singulis diebus Dominicis; unde etiam nunc in Græcia sub anathemate punitur, qui a tribus Dominicis non communicaverit. Modo autem nos tenemur in tribus Solemnitatibus, nimirum Paschate, Pentecoste, & Natali.*

III. Frequentem, quotidianamque fuisse primis Sæculis apud Fideles Eucharistiæ Communionem, constat ex Apostolorum Actis, Cap. II. ubi S. Lucas eorum Auctor de prioris Sæculi Christianis hæc scribit, quæ Patres intellexerunt de Eucharistica Communione: *Erant autem perseverantes in doctrina, & Communione fractionis panis, & orationibus.* S. Cyprianus, qui Ecclesiæ Carthaginensi medio Sæculo tertio præerat, Eucharistiam suo ævo singulis diebus a Fidelibus sumptam fuisse in expositione Orationis Dominicæ his verbis asserit: *Hunc panem dari nobis quotidie postulamus, ne qui in Christo sumus, & Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus, intercedente aliquo graviore delicto, dum abstenti, & non communicantes, a cælesti pane* pro-

prohibemur, a Christi Corpore separemur. Sanctus Hieronymus Epistola sua I. asserit, hunc labente Sæculo IV. quo ipse claruit, morem Romæ observatum fuisse, ut quique Fideles quotidie se se Eucharistia reficerent: *Scio, Romæ hanc esse consuetudinem, ut Fideles semper Christi Corpus accipiant; quod non reprehendo, nec probo.* Eidem mori saltem in Occidente suffragatur æqualis Hieronymo S. Ambrosius in Libro, *De Sacramentis*, si tamen hujus Libri Ambrosius Auctor sit: *Si quotidianus est panis, cur post annum illum sumis? quemadmodum Græci in Oriente facere consueverunt. Accipe quotidie, quod quotidie tibi prosit. Sic vive, ut quotidie merearis accipere. Qui non meretur quotidie accipere, non meretur post annum accipere*; si mores scilicet non mutet. Cæterum loquitur hic Auctor de segnibus quibusdam Græcis, non autem de piis, quippe qui, ut testis est Sanctus Basilius in Epistola ad Cæsariam Patriciam, solebant pluries in hebdomada communicare: *Communicare*, inquit, *singulis diebus, & Sanctum Christi Corpus accipere, præclarum est, & utile, cum ipse dicat*: Qui manducat meam carnem, & bibit meum Sanguinem, habet vitam æternam. *Quis igitur ambigat, vitam assidue participare, nihil aliud esse, quam multifariam vivere? Nos autem quater in singulas hebdomadas Divina Sacramenta participamus, Dominica die, quarta Feria, in Parasceve, & Sabbato.*

IV. Quotidianam, frequentemque in hebdomada Communionem commutatam deinde fuisse in Communionem Dominicalem, testis est Auctor Sermonis 25. inter adscriptos S. Ambrosio in nova editione Operum ejusdem S. Patris, ubi ita inquit: *Omnes Christiani omni Dominica debent offerre, & communicare.* Diu perseverasse apud Monachos Dominicalem hanc Communionem, ostendit Martene in Commentario ad Regulam S. Benedicti, Cap. 35. Vigebat apud Græcos non modo Clericos, sed etiam laicos tempore Theodori Cantuariensis Archiepiscopi, qui de iis sic scribit in Capitulis selectis, Capite XII. Spicilegii Tomo IX. *Græci omni die Dominica communicant, sive Clerici, sive laici; & qui tribus Dominicis non communicaverit, excommunicatur.* De Latinis vero sic habet: *Romani similiter communicant qui volunt; qui autem noluerint, non excommunicantur.* Obsoleverat ergo jam Sæculo VII. exeunte pia apud Christianos laicos consuetudo in singulis diebus Dominicis communicandi, quam tamen postea excitare, ac renovare studuerunt Capitularia Regum Francorum, uti addiscimus ex Libro VI. Cap. 170. ubi statuunt, ut, *si fieri potest, omni die Dominica communicent.*

V. Conatæ autem potissimum sunt Sacræ Synodi, atque Episcopi religiosiores, ut saltem ter per annum Fideles communicarent, Natali scilicet Domini, Paschate, & Pentecoste. Ita plane statuit Concilium Agathense anni 506. Canone 18. decrevitque etiam, ut qui in hisce solemnitatibus *non communicaverint, Catholici non credantur, nec inter Catholicos habeantur.* Illud Agathensis Concilii Decretum refert Egbertus Eboracensis Archiepiscopus in Excerptis, Capite 38. similisque Canon extat apud Gratianum, Can. *Omnis homo, De consecratione*, Distinctione II. sub nomine Concilii Eliberitanii, quamvis in editis istius Concilii Canonibus desideretur; itemque in Concilio Augustodunensi Can. XIV. apud Petrum de Lande, in Concilio Turonensi III. Can. 50. & in aliis multis. Cæterum quamvis ob refrigescentem in dies Fidelium charitatem erga Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum Innocentius Papa III. in Concilio Generali IV. Lateranensi, Can. XXI. de quo dicemus infra Cap. 3. §. I. obligationem sumendæ Eucharisticæ Communionis ad annuam, & Paschalem reduxerit, non defuere tamen Concilia, quæ trinam per annum in memoratis tribus solemnitatibus, Natalis Domini, Paschatis, & Pentecostes Communionem omnibus utriusque sexus Fidelibus præciperent, ut videre est in Concilio Tolosano anni 1228. Can. XIII. & Albiensi anni 1254. Can. XXIX.

§. III.

Ideo populum sæpius admonebit, qua præparatione, & quanta animi religione, ac pietate, & humili etiam corporis habitu ad tam Divinum Sacramentum debeat accedere, ut præmissa Sacramentali Confessione, omnes saltem a media nocte jejuni, & utroque genu flexo Sacramentum humiliter adorent, ac reverenter suscipiant, viri, quantum fieri potest, a mulieribus separati.

COMMENTARIUS.

I. Late, egregieque S. Carolus in suis de Sacramento Eucharistiæ Instructionibus explicat, quæ in hoc nostro §. continentur. mandat enim inter alia, ut Parochus populum doceat, *qua præparatione, & quanta animi religione, ac pietate, quam supplici mente, ac humili etiam corporis habitu, ad illud sumendum accedere debeat, quantaque rursus illis supplicia parata sint, qui indigne illud suscipiunt.* Porro dispositiones ad recipiendam Eucharistiam necessariæ perpendi possunt, vel per respectum ad animum, vel per respectum ad corpus: seu, ut Theologi docent, nonnullæ ex parte animi, aliæ vero ex parte corporis requiruntur; quæ omnes a S. Carolo explicantur citato loco, atque ab eruditis Theologis, qui de Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento tractarunt.

II. Sed ut nonnihil de utrisque nos etiam dicamus secundum ea, quæ sunt in hoc §. præscripta, notandum primo censemus, debere Fidelem, qui læthalis præsertim peccati reus esset, *præmissa Sacramentali Confessione*, ad Sacram Communionem accedere. Ea namque semper in Ecclesia consuetudo viguit, ut quicumque Corpori, ac Sanguini Domini communicare percuperent, conscientiam prius Confessione, & pœnitentia purgarent; nititurque consuetudo ipsa celebri illo Apostoli Pauli testimo-

monio in Epiſtola I. ad Corinthios, Capite XI. *Probet autem ſe ipſum homo, & ſic de pane illo edat, & de Calice bibat. Qui enim manducat, & bibit indigne, judicium ſibi manducat, & bibit, non dijudicans Corpus Domini*. Teſtis antiquæ conſuetudinis eſt inter alios Sanctus Fulgentius in Confeſſione, quam ex ms. Codice Corbejenſis Monaſterii edidit Hugo Menardus in Notis ad Sacramentarium S. Gregorii Papæ, pag. 226. ubi ſic inquit: *Ego Corpus Domini, & Sanguinem ejus polluto corde, & corpore, ſine confeſſione, & pœnitentia ſciens indignus accepi*. Similis accuſatio reperitur in Confeſſionis formula, quam exhibet Alduinus in Libro *De Pſalmorum uſu*, atque in alia, quam ex ms. Codice S. Remigii Remenſis publici juris fecit idem Menardus ibidem, pag. 228. Veterum Patrum traditionem ſequuta Synodus Tridentina Seſſione XIII. Can. XI. jam merito definivit, nemini licere, quem mortalis peccati conſcientia ſtimulet, ſi Sacerdotis facultas data ſit, antequam ſe Sacramentali Confeſſione purgaverit, quantumvis ſibi contritus eſſe videatur, Sacram Euchariſtiam accipere.

III. Porro quod nemo ad Euchariſtiam ſumendam accedere debeat, niſi moraliter certus ſit de propria ſanctitate, docent non modo Patres, ſed antiqua illa Orientalis Eccleſiæ conſuetudo, qua tempore Sacræ Communionis Pontifex, ſeu Diaconus alta voce clamabat: *Sancta Sanctis*; uti videre eſt Lib. 8. Apoſtolicarum Conſtitutionum, Cap. 13. & apud utrumque Cyrillum, Hieroſolymitanum Catecheſi V. Myſtagogica, & Alexandrinum, Lib. 12. in Joannem, Cap. 13. itemque apud Chryſoſtomum Homilia 17. in Epiſtolam ad Hebræos, & apud alios antiquos Scriptores. Quonam vero ritu id fieret, diſcimus ex Cyrillo Scytopolitano in Vita S. Euthymii, Tomo I. Analectorum Græcorum, ubi ſic ait: *Sacerdos, qui incruentum Sacrificium Deo offert, antequam incipiat, omnibus teſtificatur, & denunciat, dicens*: Surſum mentem, & corda habeamus; *populique pollicitatione accepta, Deo oblationem offerre audet; qua perfecta, manibus in altum extenſis, ferens, & cunctis oſtendens diſpenſatum ad noſtram ſalutem Sacramentum, alta voce, ita ut omnis populus audire queat, ait*: *SANCTA SANCTIS*. Quam ad vocem populus reponebat: *Unus Sanctus, unus Dominus Jeſus Chriſtus*, ut docet S. Cyrillus Hieroſolymitanus loco citato, ubi ita eum ritum exponit: *Sacerdos autem poſtea dicit*: Sancta Sanctis. *Sancta ſunt, quæ in Altari propoſita jacent, recepto Spiritus Sancti ſuperventu. Sancti vos quoque Spiritus Sancti dono dignati. Sancta igitur Sanctis conveniunt. Deinde vos ſubjicitis*: Unus Sanctus, unus Dominus Jeſus Chriſtus. *Revera namque unus eſt Sanctus, natura Sanctus. Nos autem etiam ſancti, verum non natura, ſed participatione, & operum exercitio, ac voto*.

IV. Explicat & ipſum ritum S. Chryſoſtomus Homilia 61. ad Populum Antiochenum, ubi etiam ait, pertinuiſſe ad Diaconum eas voces proferre: *Diaconus*, inquit, *clamat, Sanctos vocans, & per hanc vocem omnium notans maculas. Sicut enim in grege, ubi ſunt multæ oves, ſanæ aliæ, aliæ vero morbidæ, per hanc excitat vocem, & has ab illis dividit, paſſim circumiens, ſacrorum Miniſter per illum clamorem nimis horrendum, omnes vocans Sanctos, & trahens*. Et poſtea: *Cum enim dixerit*, Sancta Sanctis, *hoc dicit*: Si quis non eſt Sanctus, non accedat. *Non ſimpliciter dicit*, a peccatis purus, *ſed* ſanctus, *non peccatorum tantum liberatione, ſed ſpiritus præſentia*. Huic ritui affine eſt id, quod ſcribit idem Chryſoſtomus Homilia 34. ad Populum Antiochenum, Diaconum nempe in Sacra Synaxi ſubinde clamare ſolitum fuiſſe: *Agnoſcite vos invicem*. Cæterum in Eccleſia Occidentali, maxime in Galliis, diebus præcipuis, quibus univerſus populus ad ipſam Synaxim accedere tenebatur, ſolemni ritu ad Communionem invitabatur, his verbis: *Venite, Populi: ſacrum immortale Myſterium, & libamen agendum: cum timore, & fide accedamus. Manibus mundis pœnitentiæ munus communicemus, quoniam Agnus Dei propter nos Patri Sacrificium propoſitum eſt: ipſum ſolum adoremus, ipſum glorificemus, cum Angelis clamantes, Alleluja*. Cujus ritus meminere antiquum ms. Ordinarium Eccleſiæ Lugdunenſis, Ordinarium Cabilonenſe, Ordinarium Carnotenſe S. Joannis, Miſſale Achacenſis Monaſterii, & Rituale S. Martini Turonenſis, ut teſtatur Martene Lib. I. *De antiquis Eccleſiæ ritibus*, Cap. IV. Articulo X. num. VI.

V. Omiſſis aliis diſpoſitionibus recipiendæ Euchariſtię ex parte animi pręrequiſitis, quas recenſent Tridentini Concilii Catechiſmus, Sanctus Carolus in ſuis Conciliis, & Inſtructionibus, pręſtanteſque paſſim Theologi, & Auctores Liturgici de Sacramento Euchariſtiæ agentes; quod ad diſpoſitiones corporis attinet, recte admonet noſter §. ut communicaturi, *omnes ſaltem a media nocte jejuni ſint*. Idem docet Catechiſmus Concilii Tridentini, Parte II. *De Euchariſtiæ Sacramento*, num. 58. ſic inquiens: *Jejuni ad ſacram Menſam accedere debemus, ita ut ſaltem a dimidia antecedentis diei nocte uſque ad illud temporis punctum, quo Euchariſtiam accipimus, nihil omnino comederimus, ac biberimus*. Addit autem S. Carolus in ſuis Inſtructionibus de Sacramento Sanctiſſimæ Euchariſtię, pręſtantiſſimam hujus Sacramenti dignitatem id poſtulare, *ut pridie illius diei, quo illud ſument, jejunium celebrent, aut ſaltem parcius cœnent; & quod Fideles aliquando facere conſueverunt, in orationibus, piiſque meditationibus partem noctis vigilent, aut ſaltem prolixius orent, quam alias ſoliti ſunt*. Apoſtolicam eſſe traditionem, ut Euchariſtia nonniſi a jejunis ſumi debeat, probant paſſim Theologi auctoritate veterum Patrum, atque Conciliorum; de eaque diſciplina diximus fuſe etiam nos Tomo II. Conciliorum in Commentario ad Canonem 39. Trullani Concilii, ac aliis etiam noſtrorum Operum locis.

VI. Unum vero hic addiderim, videlicet, quamvis per quodcumque ſumptum in modum cibi, & potus, tollatur jejunium naturale, quod ad Communionem rite recipiendam requiritur, ut ratiocinatur Sanctus Thomas Parte III. Quæſtione 80. Articulo 8. tamen ut recte idem S. Doctor tradit, ea, quæ per modum ſalivæ caſualiter tranſglutiuntur, non tollere naturale jejunium: *Reliquiæ tamen cibi*, inquit, *remanentes in ore, ſi caſualiter tranſglutiantur, non impediunt ſumptionem hujus Sacramenti; quia non trajiciuntur per modum cibi, ſed per modum ſalivæ; & eadem ratio eſt de reliquiis aquæ, vel vini, quibus os abluitur, dummodo non trajician-*

ciantur in magna quantitate, sed permixtæ salivæ. Idem plane debet ferri judicium de vino, vel condimento, quod quis in os ingerit, & statim expuit; tunc enim non exercetur manducationis, vel potus actio, quod nempe exiguum, quod trajectum est, per modum salivæ censeatur acceptum. Sed idem de saccharo dici non potest, quippe quod distillantis pituitæ vim non temperet, nisi deglutiatur, ac proinde per modum cibi sumitur; uti observat Jueninus, *De Sacramentis*, Dissertatione IV. *De Eucharistia, ut est Sacramentum*, Quæstione 8. Cap. 1. Articulo II. §. 1. Conclusione 3. Quæsito 1. ubi etiam ait, idem nonnullos cum Merbesio sentire de tabaco ori ingesto, si illius humor ex ore in stomachum trajiciatur; quod nempe, ut ajunt, tunc per modum medicinæ sumatur, quod quidem tollit naturale jejunium.

VII. Quamquam autem prædicti jejunii disciplina tanti sit momenti, ut in eam nequeat Episcopus dispensare, non desunt tamen exempla, quibus docemur, consuevisse Romanos Summos Pontifices viris Principibus eam facultatem concedere, ut non jejuni possent communicare. Ostendit id quidem, probatque Benedictus Papa XIV. in Epistola sua Italice scripta ad Romanæ Aulæ Præsulem Ludovicum Valenti Assessorem Sancti Officii super devoto pioque desiderio Jacobi III. Regis Angliæ, ut nempe cum consilio sui Patris spiritualis communicare possit, tametsi post mediam noctem precedentem, ob stomachi sui indigentiam, aliquid jentaculi sumpsisset. Data est Epistola Romæ anno 1756. in Typographia Generosi Salomoni; in qua inter alia exempla, illud Caroli V. Imperatoris recensetur, cum quo Julius Papa III. dispensavit, his ad eum datis Literis Apostolicis: *Exponi nobis tua Majestas fecit, se nonnunquam ratione suæ valetudinis ita suadente, & cogente, diebus, quibus Sacratissimam Eucharistiam sumere instituit, de Medicorum consilio, modicum jentaculum ad necessariam sustentationem ventriculi sumere ante consuevisse, & Nobis, ut tam de præterito veniam illi dare, quam in futurum secum super eo dispensare auctoritate Apostolica vellemus, supplicavit. Quare nos hujusmodi necessitatem tuam attendentes, & tuæ Majestatis pium, sincerumque in Catholica Religione, & Sanctorum Patrum Constitutionibus tuendis, ac venerandis animum omnibus in rebus agnoscentes, & omni conscientiæ scrupulo, quod propter istiusmodi usum hactenus forsan contrahere potuisti, prorsus in Domino liberamus, & absolvimus; atque ut inposterum eodem modo post sumptum necessarium jentaculum, præfatum Sacratissimum Eucharistiæ Sacramentum sumere possis, tecum, ab eodem Domino tradita nobis auctoritate indulgenter dispensamus.* Legenda integra laudati Benedicti Papæ Epistola, in qua multa scitu digna inveniet Lector. Multum autem me debere ipsi Pontifici profiteor, quod & in ipsa Epistola, & in aliis, ac præsertim in suo, *De Diœcesana Synodo*, Opere, me, meaque parvi pretii Opera citare non semel cum laude dignatus sit.

VIII. Sed his omissis, sumendam esse præterea Eucharistiam a Fidelibus utroque genu flexo, noster hic idem §. monet; atque hæc est disciplina, quæ a pluribus sæculis invaluit, quæque a S. Carolo confirmatur, mandante non uno in loco, ut communicaturi genibus flexis Eucharistiam sumant. Ad demonstrandam autem tam corporis, quam animi majorem reverentiam, antiqui Fideles, ut scribit S. Odo Abbas Cluniacensis Lib. II. Collationum, Cap. 28. *Ad Divinum Mysterium, qui participare debebant, discalceatis pedibus accedebant.* Stantes vero, non, ut fit hodie, genuflexos, communicasse, probant Habertus in Notis ad Pontificale Græcorum pag. 270. Henricus Valesius in Notis ad Eusebium Libro VII. *Historiæ Ecclesiasticæ*, Cap. 19. & Joannes Thiersius in Gallica Dissertatione. *De Altaribus*; idemque a Monachis olim actitatum esse, demonstravit Martene in Commentario ad Regulam S. Benedicti. Cap. 35.

IX. Mandat demum hic noster §. ut in sacra Communione, *viri, quantum fieri potest, a mulieribus separati sint.* Concinit Sanctus Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi I. Capite. *Quæ pertinent ad Sacramentum Eucharistiæ*, ubi sic inter alia inquit: *Eucharistiæ Sacramentum, ubi pro Ecclesiarum amplitudine commode fieri potest: maribus seorsum a feminis ministretur.* Id quod luculentius declaravit in Instructionibus, *De Sacramento Sanctissimæ Eucharistiæ*, Capite inscripto, *De præparatione, quam adhibebit Parochus in Communione frequentis populi*, sic inquiens: *Altare unum maribus, alterum feminis constituet, ubi communicent, maxime si ingens populi sacram Communionem sumentis multitudo est.* Additque mox: *Deliget vero in sacra Communione feminis ministranda, si opus sit, Sacerdotem adjutorem spectata integritate, & Clericos probatos, qui illum ministrantem etiam adjuvent.* Idem, quod S. Carolus, statuerunt & alii Episcopi complures in suis Synodis Provincialibus, Diœcesanisque, ac præsertim Maximilianus de Palumbaria in Concilio Provinciali Beneventano XII. anni 1599. Tit. 23.

§. IV.

Moneantur præterea communicantes, ut sumpto Sacramento, non statim ab Ecclesia discedant, aut colloquantur, nec statim vagis oculis circumspiciant, aut expuant, neque in Libro statim Orationes recitent, ne Sacramenti species de ore decidant; sed, qua par est devotione, aliquantisper in oratione permaneant, gratias agentes Deo de tam singulari beneficio, atque etiam de Sanctissima Passione Dominica, in cujus memoriam hoc mysterium celebratur, & sumitur.

COMMENTARIUS.

I. Similia & his sunt, quæ in suis, *De Sacramento Sanctissimæ Eucharistiæ*, Instructionibus S. Carolus statuit, sic inquiens: *Hæc vero Parochus præterea Fideles admonebit, ut ne posteaquam Sacram Communionem sumpserint, ab Ecclesia statim discedant, sed per-*

permaneant in oratione, *quantum fieri possit*, *quieto*, *& remoto loco*; *proindeque certam aliquam precandi rationem illis indicet*; *rudioribus*, *ut ter*, *aut quinquies* Pater noster, *&* Ave Maria *dicant*; *aliis pro eorum captu Rosarium Beatæ Mariæ Virginis*, *aliis orationes in Officio ejusdem Beatæ Mariæ Virginis dispositas*, *quæ inscribuntur* Orationes post Communionem; *& quæ S. Ambrosii sunt*, *præsertim indicet*, *& ante*, *& post Communionem*. Quod tamen intelligendum est, ut non statim post sumptum Sacramentum Orationes ipsæ recitentur, *ne Sacramenti species de ore decidant*; ut recte admonet noster §. *sed*, *qua par est devotione*, *aliquantisper in oratione permaneant*, mentali scilicet, *gratias agentes Deo de tam singulari beneficio &c.* ut in eodem nostro §. edicitur. Ad quam plane spectant, quæ mox idem S. Carolus subdit his verbis: *Monebit etiam*, Parochus scilicet, *ut reverenter glutiant*, *ne statim spuant*, *sed per quartam saltem horæ partem a sputatione abstineant*. *Si vero necessitas coget prius spuere*, *id in loco saltem fiat a pedibus prætereuntium remoto*. *Ne præterea statim cibum capiant*, *sed dimidia post sumptam sacram Communionem*, *aut saltem quarta horæ parte*.

II. Illud autem opportune adnotandum hic censeo, morem fuisse antiquum, qui hodie quoque in multis Ecclesiis servatur, ut nempe post Communionem statim fidelibus communicatis purificatio præberetur; observatque eruditus Henricus Valesius in Notis ad Eusebium Lib. VI. Historiæ Ecclesiasticæ Cap. 43. quod postquam Diaconi laicis Eucharistiam præbere desierunt, concessum illis est, ut vinum laicis post Communionem porrigerent. Testem porro antiqui moris habemus S. Joannem Chrysostomum, cujus inter alia accusationum capita, quibus ab æmulis perperam impetitus est, unum, teste Palladio in ejus Vita, fuit, *quod admonebat omnes*, *ut post Communionem aquam*, *aut pastillum degustarent*, *ne cum saliva*, *aut pituita aliquid e Symbolo Sacramenti præter voluntatem expuerent*, *quod primus ipse faciebat*. At hujus accusationis injustitiam merito damnavit Ecclesiæ praxis, quæ post Communionem parum panis, aut vini, sive alterius liquoris degustare jam olim permisit. Nam, uti observat Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 4. Articulo x. num. 15. S. Benedictus in Regula Cap. 38. Lectori die Dominica mixtum sumere concedit *propter Communionem sanctam*, scilicet, *ne aliquid inde sumptum excreans projiciat in sputo*, ut exponit Smaragdus. Similiter & Regula Magistri, quæ ab annis circiter mille & centum scripta est, Cap. 24. ita statuit: *Merum propter sputum Sacramenti accipiat*, *& incipiat legere*. Hinc non habet locum, quod ait noster §. ut communicati *nec de Libro statim orationes recitent*, *ne Sacramenti species de ore decidant*; ubi scilicet, ut in multis Ecclesiis fieri assolet, communicatis statim post Communionem data est purificatio; ea enim sumpta, possunt statim de Libro orationes recitare, quod periculum non sit, ut Sacramenti species de ore decidant.

III. Faciunt demum & ad hunc nostrum §. quæ in memoratis instructionibus idem S. Carolus monuit, a Fidelibus ea die, qua communicati sunt, observanda, præsertim vero, *ut assistant Christo hospiti sanctissimis exercitationibus*, *atque actionibus*; *a profanis autem negotiis*, *& sæcularibus abstineant*; *quod si non omnino possunt*, *curent tamen a sancta Communionis sumptæ meditatione*, *& a sui intima custodia non alienari*.

§. V.

Curare porro debet, ut perpetuo aliquot particulæ consecratæ eo numero, qui usui infirmorum, & aliorum Fidelium communioni satis esse possit, conservetur in Pyxide ex solida, decentique materia, eaque munda, & suo operculo bene clausa, albo velo cooperta, & quantum res feret, ornato in Tabernaculo clave obserato.

COMMENTARIUS.

I. Vetustissima Ecclesiæ Catholicæ consuetudine receptum fuisse ut propter infirmorum Communionem nec non ob alias magnas, atque necessarias causas, Eucharistia in Ecclesiis asservaretur, antiquissimi Ecclesiæ Scriptores testantur, etsi plerique protestantes hæretici, peracto Sacrificio, Eucharistiam, aut ut ad ægrotos deferatur, aut ad Fidelium Communionem servetur, reservari non posse, perperam obstinateque contendant; temereque asserat Hospinianus de origine Cæremoniarum, & Rituum pag. 91. post Concilium Lateranense IV. quod habitum fuit anno 1215. Innocentio III. Pontifice Maximo, cœpisse primum in Templis parari *Tabernacula*, *& Ædiculas*, *in quibus incluserunt Sacramentum*.

II. Verum enim vero, quod a Christianæ Religionis primordiis asservari in Christianorum Templis Eucharistia cœperit, jam nos abunde ostendimus Tomo II. Romani Pontificalis in Commentario ad Titulum 18. qui inscriptus est, *De benedictione Tabernaculi*, *seu Vasculi pro sacrosancta Eucharistia conservanda*. Testem ejus disciplinæ habemus S. Clementem, seu alium ejus nomine antiquissimum Scriptorem in Epistola II. ad Jacobum Fratrem Domini, ubi sic inter alia inquit: *Reliquias fragmentorum Corporis Domini custodire debent*, *ne qua putredo in Sacrario inveniatur*, *ne cum negligenter agitur*, *Corpori Domini gravis inferatur injuria*. Idem Auctor Lib. 8. Apostolicarum Constitutionum Cap. 20. ubi agit de Eucharistiæ Communione, eandem disciplinam confirmat his verbis: *Postquam omnes sumserunt*, *accipiant Diaconi Reliquias*, *& portent in Pastophoria*. Pastophorii variæ ab eruditis Scriptoribus afferuntur significationes. Sanctus Hieronymus in Caput 40. Ezechielis inquit: *Sacrarium*, *in quo jacet Corpus Christi*, *qui verus est Ecclesiæ*, *& animarum nostrarum Sponsus*, *proprie thalamum*, *seu* παστοφόριον appellari.

III. Fuit præterea & vetus mos, ut in Colum-

lumbis aureis, argenteisve super Altare appensis Sacra Eucharistia asservaretur, uti videre est in Concilio Constantinopolitano sub Menna anno 536. habito, & in Œcumenica Synodo VII. quæ est Nicæna II. itemque in Vita S. Basilii Magni citatis Synodis antiquioris scripta ab Amphilochio Iconii Episcopo. Cum enim precibus a Deo gratiam obtinuisset, ut suis verbis Sacrificium offerre posset, accepto Divinitus pane, & vino, ipsisque consecratis, tempore confractionis panem divisit in tres partes: *unam quidem sumsit cum timore multo; alteram vero reservavit, ut cum ipso sepeliretur: tertiam reposuit in Columba aurea, eamque pendere voluit super Altare*. Narrat hæc quidem Amphilochius, additque de ipso Basilio, *quod gratias agens Deo sine intermissione, quod fecisset mirabilia, accersivit Aurifabrem, jussitque confici Columbam ex auro puro, in qua eam, quam diximus, reposuit portionem, suspendens eam supra Mensam sanctam, in specie sanctæ Columbæ illius, quæ apparuit in Jordane, Domino baptizato*. De hujusmodi Columbis, & earum in Ecclesiis Orientis usu celebre extat in V. Synodi Actione I. testimonium, in qua Clerici æque, ac Monachi Antiocheni contra Severum Constantinopolitanæ Urbis non jam Pastorem, sed lupum ita conqueruntur: *Nec sanctis ille pepercit Altaribus, nec sacris Vasis, ea conflans, & sui similibus erogans. Præsumptum est & hoc ab eodem, o Beatissimi; nam Columbas aureas, & argenteas in foramen Spiritus Sancti supra Divina Lavacra, & Altaria appensas una cum aliis sibi appropriavit*. Relegit hanc querimoniam in Generali II. Nicæna Synodo Actione v. Antonius Monachus.

IV. In Ecclesia quoque Occidentali fuisse in usu hujusmodi Columbas, multis veterum Scriptorum Latinorum testimoniis comprobari posset. Legitur in Testamento Perpetui Episcopi Turonensis, legasse ipsum *Amalario Presbytero Capsam unam communem de serico, item Peristorium, & Columbam argenteam ad repositorium*. Peristorium Ciborium erat, seu Tabernaculum, in cujus cavo appensa erat Columba, ex qua pendebat Pyxis sacram Eucharistiam continens. Floruit Perpetuus labente Sæculo V. Meminit Anastasius in Hilaro & Innocentio Romanis Pontificibus ejusmodi Columbarum Altaribus impendentium; itemque S. Paulinus in Epistola XII. ad Severum, ubi totum Altaris apparatum describit. Atque hunc quoque morem adstruit Udalricus Lib. II. Consuetudinum Cluniacensium Capite 30. sic inquiens: *Prædictam autem Pyxidem Diaconus cum Columba jugiter pendente super Altare... abstrahit*. Et Lib. I. Cap. 9. ubi hæc habet: *Ipsæ autem Hostiæ cum fuerint consecratæ mutantur quatuor cum illis, quæ in Pyxide, & aurea Columba super Altare pendento jugiter servantur, maxime propter infirmos, ut quidquid de eis eveniat, Viaticum sit in promptu*. Plura de hisce Columbis adducunt Novarinus in Agno Eucharistico Lib. v. Cap. 55. ac Muratorius in Notis ad laudatam Epistolam 12. & 32. S. Paulini, quorum alter in Notis ad ipsam Epistolam 32. etiam testatur, morem ipsum includendi Echaristiam Columbæ aureæ, & super Altare suspendendi, *in pluribus Ecclesiis etiamnum durare*. Teste Mabillonio in Itinere Italico pag. 217. in Monasterio Bobiensi *habetur vetus Columba ex aurichalco ad reponendum olim Viaticum*. In Fossatensi denique S. Mauri Basilica, ut scribit Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. v. Articulo 3. num. VI. *hactenus Eucharistia Columbæ inclusa super Altare appensæ cernitur*.

V. Porro Tabernaculum, cujus hic noster §. meminit, seu ut alii appellant, *Ciborium*, sive *Sacrarium*, ut habet Concilium Tridentinum Sessione XIII. *De Eucharistia* Cap. 6. & Canone VII. Ciborium illud hodie dicitur, in quo Vasculum, sive Pyxis cum sacra Eucharistia asservatur. At vero Pyxis ipsa, seu Vasculum, vocabatur olim *Conditorium*, ut in primo pervetusto Romano Ordine a Mabillonio edito legitur. Describens enim hic Ordo quibus cæremoniis Pontifex ad Altare procedit, ait, quod ostensa ipsi a Subdiacono Eucharistia, *tunc inclinato capite Pontifex, vel Diaconus salutat Sancta, & contemplatur, ut, si fuerit superabundans, præcipiat, ut ponatur in Conditorio*. Quam vocem ita laudatus Mabillonius explicat Tomo II. Musæi Italici pag. 8. *Conditorium hic locus, seu vasculum erat, in quo Eucharistia tum recondi solebat*. Hoc Vasculum in Codice Remensi alio nomine vocatur *Chrismale*, seu *Chrismalis*, ut patet ex præfatione ad ipsum benedicendum, quæ in ipso Codice hunc in modum legitur: *Præfatio Chrismalis. Oremus, Fratres charissimi, ut Deus omnipotens hoc ministerium Corporis Filii sui Domini nostri Jesu Christi gerulum benedictione, sanctificationis tutamine, defensionis donatione, implere dignetur, orantibus nobis*. In Anglicano Monasterii Gemmeticensis Pontificali annorum circiter mille, & aliis quoque Pontificalibus, ubi de illius benedictione agitur, *Eucharistiale Vasculum* nuncupatur.

VI. Neque solum iis nominibus, sed etiam Turris hujusmodi Vasculum jam olim dici solitum fuit, ejusque antiquæ nomenclaturæ testis est luculentissimus S. Gregorius Turonensis in Libro, *De gloria Martyrum* Cap. 86. ubi Turrim ipsam e manibus impuri Diaconi elapsam ait: *Tempus ad offerendum Sacrificium advenit, acceptaque Turre Diaconus, in quo ministerium Dominici Corporis habebatur, ferre cœpit ad ostium, ingressusque Templum, ut eam ad Altare superponeret &c.* S. Remigius in suo Testamento apud Flodoardum Lib. v. Historiæ Remensis, ex vase aureo decem librarum, quod ipsi Clodoveus Rex donaverat, jussit *Turriculum, & imaginatum Calicem fabricari*, hæredique suæ Ecclesiæ Remensi donari. Ubi licet aliqui legant *thuribulum*, legendum tamen esse *turriculum*, probat Saussay in Panoplia Sacerdotali Lib. IX. Cap. 4. Scribit etiam idem Flodoardus Lib. II. Cap. 6. de quodam Laudone Remensi Archiepiscopo, quod *Turrim quoque auream, quam ad votum suum fabricari fecerat, super Altare posuit S. Mariæ Remensis Ecclesiæ, & Patenas tres*. Turrim auream ad asservandum Corpus Domini fecit quidem Felix Bituricensis Episcopus, qui vivebat anno 575. eumque de ea re laudat Venantius Fortunatus Lib. 3. Carmine 25.

VII. Constat & apud Græcos sacras fuisse Pyxides pro conservanda sacratissima Eucharistia, quæ peregrinis a longinquo ad loca sancta visitanda confluentibus distribuebatur. Testis est hujus rei Humbertus S. R. E. Cardinalis, qui Constantinopolitana Legatione functus est anno

1054.

1504. cujus historiam legere est apud Canisium in Thesauro Monumentorum, & apud Baronium in Annalibus Ecclesiasticis. Sic autem Humbertus inquit: *Ad hæc si quid ex sancta, & venerabili Eucharistia in Hierosolymitanis Ecclesiis superfuerit, nec incendunt, nec in foveam mittunt, sed in Pyxidem mundam recondunt, & in sequenti die communicant ex ea populum, qui cotidie communicat ibi, eo quod conveniunt illuc ex diversis Provinciis Christiani*. Hanc non improbabiliter credi originem Communionis laicorum sub una specie panis in Ecclesia Hierosolymitana propter frequentiam incredibilem peregrinorum ad Sacra Mysteria confluentium, docet Thomassinus, Tomo 3. *Veteris, & Novæ Ecclesiæ disciplinæ* Lib. I. Cap. XV. num. IV. additque, exempli hujus auctoritatem manasse in reliquum Occidentem.

VIII. Hinc itaque liquet, hallucinari Morinum Lib. 8. *De administratione Sacramenti Pœnitentiæ*, & Joannem Bona Cardinalem Lib. II. *Rerum Liturgicarum* Capite 17. Scriptores cæteroqui doctissimos, quum ajunt, servatam antiquitus Eucharistiam in Ecclesia propter infirmorum Communionem; hodiernamque consuetudinem plures Particulas reservandi ad Fideles in ipsa Ecclesia etiam extra Sacrificium communicandos, a Mendicantibus Fratribus primum fuisse introductam, & ab aliis deinde usurpatam, ipso Romano refragante Rituali, in quo & nunc etiam decernitur, propter infirmos Eucharistiam asservari. Sed hoc leve est argumentum. constat enim, IV. Christi Sæculo non fuisse celebratum Romæ quotidie Sacrificium, uti dilucide ostendit eruditus Franciscus Berlendi Clericus Regularis in celebri Opere, *De Oblationibus ad Altare* pag. 97. secundæ editionis: Et tamen testatur Sanctus Hieronymus, tum in Epistola 28. ad Lucinium Boeticum, tum in Epistola 50. ad Pammachium, hanc fuisse Romæ suo tempore consuetudinem, Sæculo nempe Christi IV. quo ipse claruit, ut quotidie Eucharistiam Fideles perciperent.

IX. At vero minime addubitandum est, quin Mendicantes suam sedulam operam præstiterint, ut Fideles ad morem penitus fere extinctum, frequenter scilicet communicandi, resumendum incenderent. Plerique namque Christiani tamdiu a sacra suscipienda Eucharistiæ Communione abstinebant, ut Innocentius Papa III. in Concilio Generali IV. Lateranensi eos coegerit, constituta excommunicationis pœna, saltem semel in anno in Paschate, Eucharistiæ Sacramentum suscipere. Extat hoc Decretum in Capite, *Omnis utriusque sexus* XII. *De pœnitentiis, & remissionibus*, de quo dicemus nos infra in Commentario ad Caput III. quod est de Communione Paschali. Sane initio Sæculi XVI. Sanctissimæ Eucharistiæ frequentiorem usum promovisse dicitur S. Cajetanus Ordinis Clericorum Regularium Institutor; tum vero S. Ignatius Societatis Jesu Fundator, ac S. Philippus Nerius, uti legitur in Breviario Romano in Officiis istorum Sanctorum. Teste P. Salvatore Salamandra nostri Oratorii S. Hieronymi Charitatis Presbytero in Additione ad Exercitia devotissima Nicolai Eschii edita Romæ anno 1644. pag. 260. Bonsignorius Cacciaguerra ejusdem nostri Oratorii Presbyter, primus fuit, qui Romæ cœpit in nostra Ecclesia S. Hieronymi Charitatis frequentiori usui Sacramentorum aditum aperire; id quod etiam ex variis ejusdem Cacciaguerræ Epistolis, atque Opusculis constat, ac præsertim ex illo, quod Italice scripsit *De Communione*.

X. His obiter dictis, consuevisse etiam olim Eucharistiam non modo in Columbis aureis, argenteisque includi, verum etiam in Calicibus ex eadem materia elaboratis, non obscure innuit Anastasius in Vita Gregorii Papæ III. quem ait, fecisse *Calicem unum argenteum, qui pendet in Apside Oratorii*. Illud vero in plerisque Ecclesiis in more antiquitus fuit, ut Calix iste, seu Pyxis, vel Vasculum, in quo erant Sacræ Particulæ, in armario poneretur, & quidem erecto in medio Altari ad basim Crucis. Id perspicue evincitur ex Canone 3. Concilii Turonensis II. quod anno 580. celebratum est: *Ut Corpus Domini*, inquit, *in Altari, non in Imaginario Ordine, sed sub Crucis titulo componatur*. Hujus loci, qui Armarium, seu Armariolum vocabatur, ubi Pyxis cum Eucharistia asservari solet, meminit Renerus in Libro, de Viris illustribus Monasterii sui, illudque insigni miraculo illustrat his verbis: *Paræcitanam vero Ecclesiam depasta sunt incendia; sed ibi nihilominus Christi gloriosa magnificata est dextera; cum fuerit namque tanta conflagratio, ut etiam campanas liquefecerit ejusdem Ecclesiæ, Armariolum tamen ligneum, quo in Pyxide clausum Corpus Dominicum habebatur, corrumpi adustione non potuit, Sacrosanctam scilicet servante Sancto Sanctorum, cujus Caro requievit in spe, cujus non derelicta fuit Anima in inferno, cui datum est non videre corruptionem*.

XI. Quamquam vero olim multæ Ecclesiæ Tabernacula in medio Altari haberent, mirabili arte constructa, ac lapidibus pretiosis ornata, cujusmodi multa hodie quoque Neapoli visuntur, præsertim vero in Ecclesia Monialium Sanctissimæ Trinitatis, & in Templo S. Dominici, quod Suriani dicitur, Nationis nostræ Calabræ; fuit nihilominus alicubi consuetudo, ut in pariete Altaris, sive in marmoreo Armario parieti Altaris affixo Eucharistia asservaretur, uti adhuc videre est Romæ in Basilica Sanctæ Crucis dicta in Hierusalem. Quod tamen in Decretis generalibus a Hieronymo Episcopo Famaugustæ Apostolico Visitatore Sanctæ Mediolanensis Ecclesiæ confectis, & jussu Sancti Caroli de suggestu lectis, & promulgatis, penitus improbatur Capite inscripto, *Tabernaculum ligneum pro Sanctissimo Sacramento conservando*. Hinc non videtur laudabilis mos ille recens introductus in medio gradus Mensæ Altaris sine ullo fere Tabernaculi signo Eucharistiam asservandi; tum maxime, quod ipsa Ædicula in eum modum constructa nullo solet conopæo contegi contra ritum in nostro Romano hoc Rituali, atque in aliis plerisque, & præsertim in Concilio Provinciali IV. Mediolanensi S. Caroli præscriptum, mandantibus, ut Tabernaculum ipsum conopæo decenter coopertum sit, ut dicemus in Commentario ad §. sequentem.

XII. Veteri disciplinæ asservandæ Eucharistiæ extra usum Sacrificii multum roboris tribuit quod in laudem Gorgoniæ sororis suæ scribit S. Gregorius Nazianzenus, ubi narrat eam morbo liberatam, cum ad Altare procumbens Eucharistiam, quæ super ipso Altari asservabatur, adoravit, ingentique clamore invocavit: *Desperatis*, ait, *aliorum omnium auxiliis, ad mortalium*

omnium

omnium Medicum confugit, noctisque intempesta caligine observata, cum levius aliquanto morbus urgeret, ad Altare cum fide procumbit, eumque, qui super illud colitur, cum magno clamore obtestans, omnibusque nominibus appellans, atque omnium rerum, quas unquam gesserat, commonefaciens, nam utriusque Testamenti historias callebat, tandem pia, & præclara quadam impudentia effertur. Quidquid fecerit, audite. Caput cum pari clamore, uberrimisque lacrymis, mulierculæ illius instar, quæ olim Christi pedes irrigarat, Altari admovens, nec se ante ab eo discessuram minitans, quam sanitatem consecuta sit, ac deinde hoc suo pharmaco totum corpus perungens, ac sicubi quidpiam signorum pretiosi Corporis, aut Sanguinis manus condiderat, id lacrymis admiscens (o rem mirandam!) protinus liberatam se morbo sentit, atque, & corpore, & animo, & mente levis abscedit, hanc spei mercedem consecuta, ut quod speraverat, obtineret, animæque firmitate Corpori firmitatem compararet. Hactenus ille.

XIII. Referri præterea ad asservatam in Ecclesia Eucharistiam debet & illud execrandum scelus hæreticorum Donatistarum, quod ab Optato Milevitano, qui circa medium IV. Sæculum floruit, breviter hisce verbis describitur: *Jusserunt Eucharistiam canibus fundi, non sine signo Divini judicii. Nam iidem canes accensi rabie ipsos dominos suos, quasi latrones, Sancti Corporis reos dente vindice tanquam innotos, & inimicos laniaverunt*. Nec solum sub specie panis, verum etiam sub vini specie servatam fuisse aliquando in Ecclesia Eucharistiam, patet ex Epistola S. Joannis Chrysostomi ad Innocentium I. Papam, ubi ait, ingressis militibus in Sacrarium, ubi Sacra erant reposita, Sanctissimum Christi Sanguinem in militum vestes effusum fuisse; quia scilicet tunc alicubi laici sub utraque specie communicabant. Quem morem justis de causis, pluribus ab hinc sæculis ab Ecclesia sublatum tanta animi pertinacia Hussitæ hæretici retinuerunt, ut suis etiam in Templis, domibus, vexillis, & aliis rebus calices pingerent, unde & *caliculari* vocati sunt, ortaque est occasio uni poetarum dicendi.

Tot pingis calices Bohemorum Terra per Urbes,
Ut credas Bacchi numina sola coli.

XIV. Ergo antiquissima est consuetudo asservandi in Altari Eucharistiam, descriptique Patrum loci, ac stupenda Gorgoniæ sanatio hæreticos de ignorantia sua convincunt, cum ipsam consuetudinem temere pernegant. Ne autem sibi gratulentur, & quasi parta jam victoria triumphum canant, quia scilicet eloquentissimus Ecclesiæ Doctor laudatus Gregorius Nazianzenus de Eucharistia verba faciens, signorum nomen usurpavit, notandum hic obiter est, quod nostri passim ajunt Theologi, Patres non semel Eucharistiam vocasse imaginem, signum, figuram, Sacramentum Corporis Christi archetypum, nempe secundum partem exteriorem sumptum, non autem si consideretur secundum partem interiorem, quam includit. Constat siquidem Eucharistia essentialiter ex duabus partibus, quarum una, quæ exterior est, sensibus subjacet, altera vero, quæ penitus est interior, a nullo sensu percipitur. Cum secundum hanc alteram partem Veteres Eucharistiam perpenderunt, eam profecto proprium, verum, ipsummet Christi Corpus appellarunt. Cum autem attenderunt ad exteriorem partem, ad species nempe panis, & vini, dixerunt eam esse signum, figuram, Sacramentum Corporis Christi. Unde satis liquet, ea nomina corporalem Christi præsentiam in Eucharistia minime excludere. Cæterum cum nostri non sit instituti de hac controversia fusius disputare, consulendi sunt Bellarminus, Jueninus, aliique eruditiores Theologi.

XV. His itaque missis, explicanda nunc sunt paulo fusius illa nostri §. verba, quibus edicitur, *ut perpetuo aliquot Particulæ... conserventur in Pyxide ex solida, decentique materia, eaque munda, & suo operculo bene clausa, albo velo cooperta, &, quantum res feret, ornato in Tabernaculo clave obserato*. Pyxis qualis esse debeat, & quomodo conficienda, explicatur, ut alios Auctores omittam, a S. Carolo Lib. II. Instructionum supellectilis Ecclesiasticæ pag. 544. his plane verbis: *Pyxis, quæ ad Sanctissimam Eucharistiam recte pieque custodiendam adhibetur, ex auro, aut argento puro saltem, eoqué inaurato fieri debet. Quæ Pyxis cum ex argento fit, si minus ab interiori, & exteriori parte auro non illinitur, saltem ab interiori parte illiniatur: Cujus pes ut manu facile, firmiterque capi queat, altitudine sit sex unciarum. Nodus in medio decore, recteque ornatus, nihil vel minimum eminens habeat, quo dum Pyxis capitur, incommode capiatur, aut digiti quidquam lædantur, præsertim quo tempore inter Missæ Sacrum populo Sanctissima Eucharistia ministratur, & illa indice, & pollice conjunctis manu tenetur. Vas, seu Cuppa forma rotunda, aut ovata profunda sit, & decenter pro profunditatis ratione ampla, in fundoque medio paululum aliquid habeat, quod in orbem tenuiter emineat. In summa Pyxide circulus tenuis a labro minimum distans insit, cui in orbem prominenti operculum innitatur. Pyxidis operculum forma itidem rotunda sit, vel ovata, quæ respondeat formæ Pyxidis, quod in medio instar fere pyramydis extet: ab uno & altero item latere parvulos tenuesque uncinos habeat, quibus in circulo apte includatur. In ejus summo Crux parvula, aut Imago Christi crucifixi, vel resurgentis infixa hæreat. Ubi præ inopia aliud non potest, Episcopi judicio operculum, & Pyxis ex aurichalco, aut stanno inaurato esse poterit*.

XVI. Similia dictis hucusque ex S. Carolo, legere est in variis aliorum Episcoporum Synodis, tum Provincialibus, tum Diœcesnis, in quibus passim edicitur, ut *Pyxis, in qua sacra mysteria reconduntur, argentea sit, & intus auro delinita*. Ita plane habet Provincialis Beneventana Synodus anno 1693. a Vincentio Maria Cardinale Ursino, qui fuit postea Benedictus Papa XIII. habita, Tit. 37. Cap. II. Non conopæo, sed velo tegendam esse Pyxidem, statuit etiam S. Carolus in Diœcesana XI. Synodo Mediolanensi in Monitis executionis Decretorum, quæ ad Sacramentalia, & Sacramenta pertinent pag. 347. Duas saltem ab unaquaque Parochiali Ecclesia habendas esse Pyxides, alteram forma majori ad usum sacræ Communionis populo in Ecclesia ministrandæ; alteram minori, qua Sanctissimum Sacramentum ad infirmos deferatur, præscripsit idem Sanctissimus Antistes in Concilio Provinciali IV. Mediolanensi, Parte II. Constitutionum, Capite inscripto, *Quæ ad Sanctissimum*.

simum Eucharistiæ Sacramentum pertinent, ubi & illud quoque mox subjicit, ut nempe *quinque saltem Particulę consecratę serventur assidue, ubi Sanctissimū Sacramentum conservatur, quę octavo quoque die renoventur; idque fiat ex Hostiis non ante viginti dies ad summum confectis*. Sed de hac Particularum renovatione dicemus infra in Commentario ad §. VII.

XVII. Quod autem in hoc præsenti §. edicitur, servandam Pyxidem *ornato in Tabernaculo clave obserato*, statutum jam & id antiquitus fuit in variis Conciliis, ac præsertim in Generali IV. Lateranensi Canone XX. relato in Capite 1. *De custodia Eucharistiæ &c.* ubi sic habet: *Statuimus, ut in cunctis Ecclesiis Chrisma, & Eucharistia sub fideli custodia clavibus adhibitis conserventur, ne possit ad illa temeraria manus extendi, ad aliqua horribilia, vel nefaria exercenda. Si vero is, ad quem spectat custodia, ea incaute reliquerit, tribus mensibus ab officio suspendatur; & si per ejus incuriam aliquid nefandum contigerit, graviori subjaceat ultioni*. Videsis quæ scripsimus nos in hunc Canonem nostro Tomo 3. Commentariorum in Concilia Oecumenica. Cæterum, quod inter alia ex præscripto nostri hujus §. curare illud Parochus debeat, ut *perpetuo aliquot Particulæ consecratæ eo numero, qui usui infirmorum, & aliorum Fidelium Communioni satis esse possit, conserventur in Pyxide*; examinari hic posset Quæstio illa, an convenientius sit communicare extra Missam ex Particulis in Pyxide asservatis, quam intra Missam post Celebrantis Communionem: sed ne longius hic Commentarius protrahatur, & cum opportunior sit locus in Capite sequenti de ea re differendi, merito eam Quæstionem hoc loco omittendam, & ad locum citatum differendam censui.

§. VI.

Hoc autem Tabernaculum conopeo decenter opertum, atque ab omni alia re vacuum in Altari majori, vel in alio, quod venerationi, & cultui tanti Sacramenti commodius, aut decentius videatur, sit collocatum, ita ut nullum aliis sacris functionibus, aut Ecclesiasticis officiis impedimentum afferatur. Lampades coram eo plures, vel saltem una die noctuque perpetuo colluceat; curabitque Parochus, ut omnia ad ipsius Sacramenti cultum ordinata, integra, mundaque sint, & conserventur.

COMMENTARIUS.

I. Quale debeat esse Tabernaculum, de cujus antiquitate, & usu jam diximus nos in Commentario præcedenti, egregie præ cæteris explicat veterum rituum indagator, instauratorque S. Carolus in Concilio Provinciali IV. Mediolanensi, Parte II. Constitutionum, ubi agit de iis, quæ ad Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum pertinent: *Tabernaculum ligneum*, inquit, *aliave materia constans, in quo Sanctissima Eucharistia conservatur, panno serico intrinsecus circumvestitum undique sit; conopeo etiam decenti pro Ecclesiarum facultate, locique dignitate contectum, ac bene præterea tutoque clausum, atque ita quoque aptatum, ut inde Sanctissimum Sacramentum commode depromi possit, neque super Altare propterea ascendi necesse sit. Vacuum etiam sit a Relquiis, Vasculo Olei infirmorum, atque inani alio vase, ut omnino Sacra Eucharistia cum suo Vase in eo dumtaxat conservetur, aliud præterea nihil*. Plura scitu digna de ipso Tabernaculo, ejusque forma, ac veste interiori, atque exteriori tradidit idem S. Carolus Lib. I. Instructionum supellectilis Ecclesiasticæ, Cap. 13. Quod ad nostrum hunc §. spectat, *conopeo decenter opertum* Tabernaculum ipsum esse debet serico scilicet, vel similis materiæ, ejusque item coloris, cujus est Altaris pallium, pro temporis, festique ratione, ut inter alios docet Gavantus in Rubricas Missalis, Parte I. Tit. XX. ubi tamen recte admonet, pro colore nigro, ubi is color esset adhibendus in Altari, ut in exequiis defunctorum, congruentius esse, ut color violaceus in Tabernaculi conopeo adhibeatur, *in honorem*, ut ait, *Christi viventis*; atque hic est usus Ecclesiarum rite ordinatarum. Quod etiam intus ab omni parte vestitum sit serico panno, *rubri quidem coloris, si Ambrosiani ritus Ecclesia sit; aut albi, si Romani*, admonuit S. Carolus citato Capite 13. *Veste* quoque *serica interiore alba in posterum, saltem non alterius coloris* ornatum esse debere Tabernaculum statuit inter alia Concilium Provinciale XIV. Beneventanum anni 1693. sub Vincentio Maria Cardinale Ursino, qui fuit postea Benedictus Papa XIII. Tit. 37. cap. 3. ubi etiam mox jubet, quod & aliæ Synodi, ac præsertim S. Caroli Mediolanenses statuere, ut in eo scilicet *nihil ulterius custodiatur, etiamsi essent sacrorum Oleorum Vasa, vel Sanctorum Reliquiæ*.

II. Locandum esse Tabernaculum *in Altari majori, vel in alio, quod venerationi, & cultui tanti Sacramenti commodius, aut decentius videatur*, edicit hic noster §. loquens nempe de Ecclesiis Parochialibus, aliisve, quæ Cathedrales non sint. in Cathedralibus enim *non debet in Ara maxima collocari, Pontificalium functionum gratia, quæ renibus ad Altare versis persolvuntur*, ut memoratum Beneventanum Provinciale XIV. Concilium præscripsit citato Tit. Cap. VI. Atque hæc fuit etiam dispositio Cæremonialis Episcoporum Lib. 1. Cap. 12. §. 8. ubi postquam dixit, Altare, in quo est Sanctissimum Sacramentum, solere esse diversum ab Altari majori, & ab eo, in quo Episcopus, vel alius est Missam solemnem celebraturus, hanc statim rationem subdit: *Nam, licet sacrosancto Domini nostri Jesu Christi Corpori omnium Sacramentorum fonti præcellentissimus, ac nobilissimus omnium locus in Ecclesia conveniat, neque humanis viribus tantum illud venerari, & colere unquam valeamus, quantum decet, tenemurque; tamen valde opportunum est, ut illud non collocetur in majori, vel in alio Altari, in quo Episcopus, vel alius solemniter est Missam, seu Vesperas celebra-*

braturus, *sed in alio Sacello, vel loco ornatissimo, cum omni decentia, & reverentia ponatur*. Tum mox: *Quod si in Altari majori, vel alio, in quo celebrandum erit, collocatum reperiatur, ab eo Altari in aliud omnino transferendum est, ne propterea ritus, & ordo caeremoniarum, qui in hujusmodi Missis, & Officiis servandus est, turbetur*. Sed hunc locum jam nos explicuimus in Commentariis ad Cæremoniale Episcoporum, ad quem lectorem remittimus. Quod autem in præsenti nostro §. edicitur, ut sacræ Eucharistiæ Tebernaculum collocatum sit in Sacello, *quod venerationi, & cultui tanti Sacramenti commodius, aut decentius videatur*, in variis etiam Synodis constitutum est; ægreque merito ferunt cordati, piique viri, in aliquibus Ecclesiis longe ornatiora haberi Sacella, in quibus Sanctorum Reliquiæ conditæ sunt, vel aliqua sacra Imago est exposita, quam Sacellum, ubi adest, & quidem reali præsentia sua Sanctus Sanctorum, ac Dei Filius Christus Dominus, in Eucharistia scilicet, quæ ad Fidelium omnium utilitatem in Tabernaculo asservatur, ut sit nobiscum usque ad consummationem sæculi.

III. Merito quoque & illud ex hoc nostro §. cautum est, *ut lampades coram eo*, Tabernaculo scilicet Sacræ Eucharistiæ, *plures, vel saltem una die noctuque perpetuo colluceat*. Is enim antiquus est ritus, ad quem allusisse videtur Sanctus Joannes Chrisostomus Homilia 33. in Caput 9. Matthęi, ubi sic inquit: *Quid enim hoc loco non magnum est, & admirandum? Nam hæc Mensa longe pretiosior est, atque jucundior, quam tua; & lucerna hæc, quam tua, ut norunt, qui cum fide oleo peruncti, a morbis liberati sunt. Arca etiam hæc multo melior, magisque necessaria; non enim vestes, sed misericordiam inclusam continet, quamvis pauci sint, qui eam possideant*. Ritum, de quo fit mentio in pręsenti §. jam late explicuimus in Commentariis ad laudatum Cęremoniale Episcoporum Lib. I. cap. 12. in Commentario ad §. 17. ubi etiam morem quarundam Ecclesiarum notavimus, in quibus major lampadum argentearum numerus in Altaribus ardet, in quibus extant Sanctorum Reliquiæ, imaginesve, quam in Altari, ubi Tabernaculum cum Sanctissimo Sacramento ibi incluso extat, in quo una dumtaxat ardere lampas ex aurichalco cernitur. Quidquid autem de eo more sit, sive abusu, quem displicere piis viris scimus, quod lucernæ, lychni, ac cerei, nedum vesperi, sed & lucente sole, die ac nocte, in Ecclesiis solerent ardere ab ipsis Religionis Christianæ primordiis, jam fuse ostendimus in citatum §. 17. Cęremonialis Episcoporum, allatis veterum Patrum, & Conciliorum testimoniis, atque Decretis, quibus etiam hæreticorum errores, futilesque objectiones confutavimus. Cæterum non puto hoc loco omittendum, quod ad rem nostram præscribit S. Carolus in suis de Sacramento Eucharistiæ Instructionibus, in quibus sic inter alia inquit: *Lampadarium sit, in quo lampades accensæ semper colluceant, sique non plures, una saltem in conspectu Sanctissimę Eucharistiæ. Lumen vero lampadum oleo olivæ nutrietur; nec vero alterius generis adhibeatur, nisi quibus locis Archiepiscopus ob eam causam concesserit, quia nullum ejus generis haberi potest*.

IV. Quod ait tandem noster §. *ut omnia ad ipsius Sacramenti cultum ordinata, integra, mundaque sint, & conserventur*, constitutum passim legitur in Sacris Synodis, ac Ritualibus, explicatumque a nobis jam fuit non uno in loco nostrorum Operum. Huc enim spectat, quod statuit Concilium Generale IV. Lateranense, Can. 19. *Pręcipimus quoque*, ait, *ut Oratoria, Vasa, Corporalia, & vestimenta prędicta, munda, & nitida conserventur*. Sed notanda pręsertim hujus statuti ratio, quam mox Concilium subdit: *Nimis enim videtur absurdum, in Sacris sordes negligere, quę dedecerent etiam in profanis*. Quem Canonem jam nos suo loco explicuimus.

§. VII.

Sanctissimæ Eucharistiæ Particulas frequenter renovabit. Hostiæ vero, seu Particulæ consecrandæ sint recentes, & ubi eas consecraverit, veteres primo distribuat, vel sumat.

COMMENTARIUS.

I. De renovanda Sacra Eucharistia habemus Concilii Turonensis Decretum apud Reginonem Lib. I. *De Ecclesiasticis disciplinis* Cap. 70. ut *de tertio in tertium diem semper mutetur, idest, illa a Presbytero sumatur, & alia, quæ eodem die consecrata est, in locum subrogetur, ne forte diutius reservata mucida, quod absit, fiat*. Communis tamen Latinæ Ecclesiæ usus obtinuit, ut semel tantum singulis hebdomadis, aut ad summum singulis quibusque quindenis diebus Eucharistia ad Viaticum infirmorum reservata innovaretur; id quod infinitis prope testimoniis probare se posse ait Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. v. Articulo III. num. 9. ex quibus nonnulla idem Auctor protulit Lib. II. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. IV. Octavo quoque die renovandam esse Eucharistiam, & quidem *ex Hostiis non ante viginti dies ad summum confectis*, statuit in suo Provinciali IV. Mediolanensi Concilio S. Carolus, Capite inscripto, *Quæ ad Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum pertinent*. Idem tum alibi, tum præsertim in Instructionibus de ipso Eucharistiæ Sacramento repetit, in quibus & ea notavit, clariusque explicuit, quæ & in hoc nostro §. præscripta sunt. Sic autem inquit: *Eas*, Eucharistiæ nempe Particulas, *octavo quoque die ad summum renovabit, præsertim quinta quaque Feria, si commodum erit, in qua Christus Dominus hoc tantum Sacramentum instituit. Hostiæ autem adhibeantur recentes, & a viginti diebus ad summum confectæ. Id vero etiam præstabit, ut ubi recentes consecraverit, veteres primo ministret*. Ceterum ne ultra octavam diem Particulæ ipsæ serventur, expresse mandant non modo recentiores passim Synodi, verum etiam antiquiores, præsertim Rotomagensis anni 1072. Can. VI. & Londinensis anni 1237. Can. II.

§. VIII.

§. VIII.

Fideles omnes ad sacram Communionem admittendi sunt, exceptis iis, qui justa ratione prohibentur. Arcendi autem sunt publice indigni, quales sunt excommunicati, interdicti, manifestique infames, ut meretrices, concubinarii, fœneratores, magi, sortilegi, blasphemi, & alii ejus generis publici peccatores, nisi de eorum pœnitentia & emendatione constet, & publico scandalo prius satisfecerint.

COMMENTARIUS.

I. Fideles omnes non modo ad sacram Communionem esse admittendos, verum etiam teneri ipsos, ubi ad annos discretionis pervenerint, semel saltem in anno illam percipere in Paschate, expresse statuit Concilium Generale IV. Lateranense, Cap. 21. Verum quamvis hæc Lex Dei, atque Ecclesiæ auctoritate sancita ad omnes Fideles pertineat, non pauci tamen ab ipsa Sacræ Eucharistiæ perceptione, *justa ratione prohibentur*, ut ait hic noster §. antiquis Patrum Decretis inhærens. Ergo *arcendi sunt publice indigni*. Sicut enim Ecclesia solicita semper fuit, ut renati in Christo Sacræ Eucharistiæ alimonia vitam suam spiritualem nutrirent, ac foverent, ita non minus fuit solicita, ne contra Domini præceptum, Sanctum daretur canibus, & ne quis indignus ad hoc Sacramentum accedens judicium sibi manducaret, & biberet, non dijudicans Corpus Domini. Hac de causa jampridem usitatum fuit, ut ante Communionem Diaconus *magna voce*, *terribili clamore*, ut loquitur S. Chrysostomus Homilia XVII. in Caput 19. Epistolæ ad Hebræos, *tanquam Præco*, *manum tollens in altum*, *stans excelsus*, *& omnibus manifestus* clamaret, *Sancta sanctis*; quasi diceret: *Si quis non est sanctus*, *non accedat*. *Non solum*, *inquit*, *a peccatis purus*, *sed etiam*, *Sanctus*. *Sanctum enim non facit solum liberatio a peccatis*, *sed etiam præsentia Spiritus*, *& bonorum operum copia*. *Non solum*, *inquit*, *volo vos a cœno esse liberatos*, *sed albos esse*, *& speciosos*.

II. Quamvis autem ritus iste a multis jam Sæculis in Ecclesia Latina in desuetudinem abierit, nihilominus ex variarum Synodorum Decretis, atque ex præscripto Catechismi Tridentini Concilii, ac nostri hujus Ritualis Romani, Parochus tamquam alter Præco admonere populum sæpius debet, qua præparatione, & quanta animi religione, ac pietate, & humili etiam corporis habitu, ad tam Divinum Sacramentum debeat accedere, uti videre est supra in §. III. Porro huc facit quod inter alia ait S. Chrysostomus in Homilia 50. ad populum Antiochenum: *Hæc ad communicantes dico*, *& ad vos ministrantes*. *Nam & ad vos sermonem convertere necessarium est*, *ut multo cum studio hæc dona distribuatis*. *Non parva vobis imminet ultio*, *si quemquam illius culpæ conscii hujus Mensæ participem esse concedatis*. *Sanguis ejus de manibus vestris requiretur*; *sive quis Dux militiæ sit*, *sive Præfectus*, *sive Princeps Diademate coronatus*, *indigne autem acceedat prohibe*; *majorem illo potestatem habes*. *Propterea vos Deus hoc insignivit honore ut talia discernatis*. *Hoc vestra dignitas est*, *boc securitas*, *boc omnis corona*; *non ut albam*, *& splendentem tunicam circumeatis induti*.

III. Inter publice indignos ex præsenti nostro §. primum *sunt excommunicati*, *interdicti* *&c.* Excommunicatum, interdictumque privari Sacramentorum communione, Theologi passim docent. Quod exclusionem ab Eucharistiæ Sacramento spectat, jactura ea quidem est, quam nullum exæquare possit dispendium. Ex hoc enim nominatim capite excommunicationem summo horrori esse oportere Christianis, egregie exponit S. Cyprianus in Libro, *de Oratione Dominica*, num. 47. ubi tractat priorem sensum panis quotidiani, quem nos Christus Dominus in ea oratione poscere docuit: *Panis vitæ*, ait, *Christus est*, *& panis hic omnium non est*, *sed noster est*; *& quomodo dicimus*, Pater noster, *quia intelligentium*, *& credentium Pater est*, *sic & panem nostrum vocamus*, *quia Christus eorum*, *qui Corpus ejus contingunt*, *panis est*. *Hunc autem panem dari nobis quotidie postulamus*, *ne qui in Christo sumus*, *& Eucharistiam quotidie ad cibum salutis accipimus*, *intercedente aliquo graviore delicto*, *dum abstenti*, *& non communicantes a cælesti pane probibemur*, *a Christi Corpore separemur*, *ipso prædicante*, *& monente*: Ego sum panis vitæ, qui de Cælo descendi. Si quis ederit de meo pane, vivet in æternum. Panis autem, quem ego dedero, Caro mea est pro sæculi vita. *Quando ergo dicit*, *in æternum vivere*, *si quis ederit de ejus pane*, *ut manifestum est*, *eos vivere*, *qui Corpus ejus attingunt*, *& Eucharistiam jure communicationis accipiunt*, *ita contra timendum est*, *& orandum*, *ne*, *dum quis abstentus separatur a Christi Corpore*, *procul remaneat a salute*, *comminante ipso*, *& dicente*: Nisi ederitis Carnem Filii hominis, & biberitis Sanguinem ejus, non habebitis vitam in vobis. *Et ideo panem nostrum*, *idest Christum dari nobis quotidie petimus*, *ut qui in Christo manemus*, *& vivimus*, *a sanctificatione ejus*, *& Corpore non recedamus*.

IV. Itaque ex pervetusto Ecclesiæ ritu, cujus testis est S. Cyprianus, excommunicati, quos idem S. Pater variis locis, ac prisci Canones abstentos nuncupant, ab Eucharistiæ Communione exclusi sunt. Quod autem nomine panis quotidiani, quem poscere edocti a Christo sumus, alii etiam Patres intellexerint Eucharistiam, indeque increparint Christianos, quod cibum ipsum quotidianum infrequenter, ac tarde sumerent, constat ex S. Ambrosio Libro IV. *De Sacramentis* Cap. 5. S. Augustino in Sermone 28. *De verbis Domini*, Venantio Fortunato, & aliis plerisque in Expositione Orationis Dominicæ. Cæterum quod per excommunicationem, quæ olim mortalis, & vulgo anathema dicebatur, excommunicatus non modo a vero Christi Corpore, sed etiam a mystico ejus Corpore, quod est Ecclesia, separetur, & abjiciatur, ac *tanquam ethnicus*, *& publicanus* e Fidelium cœtu expungatur, manifeste significant illa Christi verba Matthæi Cap. 18. quibus hanc potestatem Ecle-

clesiæ expressit, & Apostolis, eorumque Successoribus credidit: *Si Ecclesiam non audierit, sit tibi sicut ethnicus, & publicanus*: Quasi diceret, ita abscindatur, tanquam si esset ethnicus, & publicanus. Atque ad hanc a Corpore Christi rescissionem reflexere non semel Patres, ut excommunicationis gravitatem Fidelibus persuaderent. Audiendus S. Augustinus, qui in Tractatu 28. in Joannem sic ait: *Nihil sic debet formidare Christianus, quam separari a Corpore Christi. Si enim separatur a Corpore Christi, non est membrum ejus. Si non est membrum, non vegetatur Spiritu ejus. Quisquis autem, inquit Apostolus, non habet Spiritum Christi, non est ejus*. Extat hæc Augustini sententia apud Gratianum Can. 33. Causa x. Quæstione 3.

V. Arcendi præterea a Sacra Eucharistiæ Communione sunt ex eodem nostro §. *manifeste infames, ut meretrices, concubinarii, fœneratores, magi, sortilegi, & alii ejus generis publici peccatores*. His concinit S. Carolus in Instructionibus de Sacramento Eucharistiæ: *Non admittuntur*, inquit, *ad Communionem, hæretici, schismatici, excommunicati, interdicti, publice criminosi, manifesteque infames, ut meretrices, publici concubinarii, fœneratores, magi, sortilegi, blasphemi, & alii id generis publice facinorosi homines*. Porro publici peccatores Sancto Thomæ ii visi sunt, quorum flagitia ita eruperunt in notitiam publicam, ut nulla possint tergiversatione celari, cujusmodi sunt illi, qui palam omnibus concubinam domi alunt, ac cum totius populi scandalo apud se retinent: *Respondeo dicendum*, ait S. Doctor Parte 4. Quæstione 80. Articulo 3. *Quod circa peccatores distinguendum est; quidam enim sunt occulti, quidam vero manifesti scilicet per evidentiam facti sunt, sicut publici usurarii, aut publici raptores*. Immo idem S. Doctor censuit etiam publicam, & violentam flagitii suspicionem satis esse, ut quis a Sacra Mensa palam repellatur. Sic enim inquit in IV. Sententiarum, Distinctione IX. Quæstione I. Articulo 5. in solutione Quæstiunculæ II. *Dicendum, quod triplex est suspicio, quædam violenta, ad cujus contrarium non admittitur probatio, sicut si inveniatur solus cum sola nudus in lecto, loco secreto, & apto ad commixtionem. Alia est probabilis, sicut si inveniatur solus cum sola colloquens in locis suspectis, & frequenter. Tertia est præsumptuosa, quæ ex levi conjectura ortum habet; hæc autem ultima deponenda est. In secunda non debet denegari* Communio, *quia pœna non infligitur, ubi culpa ignoratur. Sed de prima idem est judicium, quod de peccato. Unde si sit suspicio procedens ex fama publica, non debet ei dari neque in occulto, neque in manifesto*.

VI. Sed, ut magis, magisque explicemus, qui nomine publicorum peccatorum veniant, sciendum illud plane est, ex communi hominum æstimatione publicum censeri, quod quovis modo publice constat. Publicum enim, uti post Bartolum, aliosque Doctores notavit etiam Fagnanus in Capite *Vestra, De cohabitatione Clericorum, & mulierum*, num. 52. est illud, quod omnibus patet, itemque illud, quod ponitur in porta Ecclesiæ: *Ad hoc tamen*, ait Fagnanus, *ut aliquid dicatur publicum, non requiritur, ut ipsius notitia singulorum auribus inculcetur, sed satis est, quod publice sit actum*. Cum ergo hic noster §. Conciliorum plurium Decretis, ac Sanctorum Patrum doctrinæ inhærens jubeat, *publicos peccatores* a Communione repelli, manifestum est, a verbis, & mente Ecclesiæ omnino deviare, qui hujusmodi peccatores non prius volunt esse repellendos, quam per sententiam Judicis sint, ut notorii peccatores, declarati; quasi non possint per notorietatem facti esse vere notorii, & publici peccatores, antequam per sententiam tales sint declarati. Num forsan scandalum non esset, aut Sanctum non daretur canibus, si notoriis peccatoribus notorietate facti administraretur Eucharistia, quamvis nedum per sententiam Judicis, ut tales, condemnati essent?

VII. Observat & hæc Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici universi* Tit. IV. Cap. 2. ubi etiam mox subdit, ex ea restrictione a laxioribus quibusdam Auctoribus excogitata, inutilia reddi Ecclesiæ Decreta, quibus publici peccatores ab Eucharistiæ Communione arceantur: *Deinde si sententia Judicis super notorietate requiratur, priusquam notorii, & publici peccatores a Communione sint repellendi, facile quisque intelliget, inutilia, ac sine executione futura omnia illa de arcendis publicis peccatoribus Decreta, qui expenderit, quam difficile sit, quamque sumtuosum, ac tædiosum, vel unam hujusmodi sententiam obtinere; quamque facile sit futurum, ut hujusmodi perditissimi homines litem ad longum tempus, imo ad finem vitæ protrahant, ipsosque Pastores vexent, & tædio afficiant*. Fateri plane cogimur, Theologorum quorumdam distinctiunculis labefactatam non parum fuisse, sanctissimam Ecclesiæ disciplinam in administratione præsertim Sacramentorum, quam sartam tectamque merito Sancti Patres, ac sacræ Synodi absolute servandam voluerunt, præsertim in eo Capite, quod spectat ad seclusionem publicorum peccatorum a Communione Sacramenti Eucharistici. Atque huc etiam facit insigne S. Joannis Chrysostomi testimonium, quod initio hujus Commentarii attulimus num. 1. & 2.

VIII. Inter alios, qui ab Eucharistica Mensa excludendi sunt, non addubito, quin recenseri debeant histriones, atque comœdi, ob suam ipsorum infamiam, qua ab Imperatoribus etiam ethnicis notati quondam fuerunt, quos tamen Imperatores merito objurgat Tertullianus in Libro *De spectaculis* Cap. 22. quod factis deinde probarent, quæ Edictis damnaverant: *Manifeste damnant ignominia, & capitis minutione arcentes Curia, Rostris, Senatu, Equite, cæterisque honoribus omnibus simul, ac ornamentis. quibus quanta perversitas. Amant quos multant. Depretiant quos probant. Artem magnificant, artificem notant. Quale judicium est, ut ob ea quis offuscetur, per quæ promeretur? Imo quanta confessio est malæ rei, quarum Auctores cum acceptissimi sint, sine nota non sunt? Quum igitur humana recordatio, etiam obstrepente gratia voluptatis, damnandos eos censeat, ademptis bonis dignitatum in quemdam scopulum famositatis, quanto magis Divina justitia in ejusmodi artifices animadvertit?* Cæterum quod ab Eucharistica Communione excludendi sint histriones, expresse asserit S. Cyprianus relatus in Canone, *Pro dilectione*, De consecratione Distinctione 3. ubi etiam hanc rationem subdit: *Nec majestati Divinæ, nec Euangelicæ disciplinæ congruit, ut pudor, & honor Ecclesiæ, tam turpi, & infami contagione fœdetur*. Afferri & huc possent innumera

mera pene Patrum loca, atque Conciliorum Decreta, quibus nixi Sacerdotes, histriones publicos, comœdosque a sancta Communione arcere debent. Sed nec desunt recentiora insignium Ecclesiarum Ritualia, quæ & idipsum præcipiunt: *Arcendi sunt a Communione manifeste infames, ut meretrices, concubinarii, comœdi &c.* Verba sunt Ritualis Parisiensis, quod anno 1654. editum est. Quod quidem intelligendum est juxta illud, quod in fine nostri §. habetur: *Nisi de eorum pœnitentia, & emendatione constet, & publico scandalo prius satisfecerint*. Potest enim illis Eucharistia concedi, ut ait Concilium Carthaginense III. anni 398. Can. xxxv. si conversionis suæ signa dederint: *Scenicis*, inquit, *atque histrionibus, ceterisque hujusmodi personis, vel apostaticis, conversis, vel reversis ad Dominum gratia, vel reconciliatio non negetur*.

IX. Præter memoratos in nostro §. quibus neganda est Communio Eucharistica, arcendæ profecto & ab ea sunt, mulieres humeris, pectore, mammillisque, brachiisve seminudatis accedere ad tantum Sacramentum non formidantes. Ita enim statuit peculiari Edicto Innocentius Papa XI. quod die xxx. Novembris anni 1683. ejus nomine S. R. E. Cardinalis Carpineus ejusdem Vicarius publici juris fecit, quodque varii deinde Episcopi Diœcesanis Synodis confirmarunt, uti videre est apud Genettum Tomo 3. Theologiæ Moralis Tractatu IV. Capite XI. Quæstione IV. Sed ut alias omittam, Bononiensis Synodus a Jacobo Cardinale Boncompagno edita anno 1698. Lib. I. Cap. x. expresse jubet, ut feminæ *ad Sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ non admittantur, si notabiliter pectus nudatum ostenderint*: Subditque mox, Parochorum & Confessariorum esse onus, *castigandi licentiam, si noverint in feminis a Christiana compositione recedentem*. Hujusmodi Decretis jam ante præiverat S. Carolus in Instructionibus de Eucharistiæ Sacramento, ubi inter alia monuit, ut *mulieres non sumptuosis, non caudatis vestibus, non crinibus inaniter intortis, non fuco, aut pigmentis vultu illito, non pectore nudo, aut tenui velo obtecto, sed ita vestito, ut ne præter faciem quidquam cernatur*, ad hoc Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum accedant; secus repellantur.

§. IX.

Occultos vero peccatores si occulte petant, & non eos emendatos agnoverit, repellat, non autem si publice petant, & sine scandalo ipsos præterire nequeat.

COMMENTARIUS.

I. DUo sunt, quæ de occulto peccatore Eucharistiam petente in hoc §. statuuntur. Primum est, ut Sacerdos Communionem administrans *occultos peccatores, si occulte petant, & non eos emendatos agnoverit, repellat*. Ratio est, quia peccator occultus, qui privatim, & clanculum Sacramentum exposcit, nullum omnino jus habet ad Communionem; non quidem ratione status, in quo versatur, cum per peccatum ex Dei Patris per Christum adoptione exciderit; non etiam ratione famæ, quum denegatio sit occulta. Unde in casu, de quo agitur, Eucharistiæ sanctitati Minister consulere tenetur: ac præcepta illa Christi Domini servare Matthæi VII. *Nolite Sanctum dare canibus*; & xv. *Non est bonum sumere panem filiorum, & mittere canibus*. Atque hæc est complurium Theologorum sen tentia, ac præsertim Estii in IV. Sententiarum, Distinctione IX. §. IV. ubi etiam ait, negandam esse a Ministro Communionem peccatori occulto, *etiamsi per solam Confessionem crimen ejus, seu impœnitentia sit Sacerdoti nota, nisi petat eo tempore, quo Fideles omnes tenentur Communionem percipere*.

II. At vero quod hic dicit Auctor, denegandam scilicet a Sacerdote Eucharistiam peccatori occulto, cujus crimen per solam Confessionem Sacramentalem noverit, improbabile est, ac stare non potest. Tam stricta enim est obligatio sigilli Sacramentalis Confessionis, ut nullo in casu Ministro liceat crimen retegere ipsi etiam suo pœnitenti sine expressa illius licentia; id vero pernecessarium videtur, ne in ipsammet Confessionem odium excitetur. Quamobrem licet Sanctus Thomas in eam iverit aliquando sententiam, quam Estius docet, uti videre est citato Libro IV. Sententiarum, Distinctione IX. Quæstione I. Articulo V. in solutione primæ Quæstiunculæ, ab ea tamen merito discessisse videtur in Summa, Parte 3. Quæstione 80. Articulo VI. ubi de hoc casu prorsus siluit, licet ibi mentem suam aperiendi occasio se se ei obtulerit, uti inter alios notavit Jueninus in Opere *De Sacramentis*, Dissertatione IV. Quæstione VI. Capite VII. Articulo II. in fine.

III. Alterum, quod in nostro §. edicitur, illud est, occultos peccatores, *si publice petant*, Communionem, *& sine scandalo* præteriri nequeant, non posse ab eadem excludi. Cujus rei ratio multiplex est. Prima, ne prodatur crimen occultum, atque ita proximus infametur. Secunda, ne alii scandalizentur. Tertia, ne petentes jure, quod adhuc habent in facie Ecclesiæ, defraudentur. Confirmantur vero hæ rationes exemplo Christi, Patrumque testimoniis, atque Ecclesiæ praxi. Nam primo Christus in sua ultima Cœna, in qua Eucharistiæ Sacramentum instituit, satius duxit Eucharistiam Judæ proditori præbere, quam occultum adhuc illius crimen propalare. Scio equidem, S. Hilarium, aliosque nonnullos in ea fuisse sententia, ut putarent, Judam institutioni, & distributioni Eucharistiæ minime interfuisse, utpote jam inde egressum ad perpetrandum scelus proditionis. Sed minime standum est ei opinioni, cum evidenter constet ex Euangelio Marci, omnes Apostolos ebibisse consecratum Calicem: *Et biberunt*, inquit Cap. XIV. *ex illo omnes*. Adfuisse tunc vero Judam proditorem, innuit Lucas, cum enarrata Sanctissimi Sacramenti institutione, & distributione, mox Capite XXII. sic ait loquutum Christum: *Verumtamen ecce manus tradentis me mecum est in mensa*.

Tum vero subdit Lucas: *Et ipsi cœperunt quærere inter se, quis esset ex eis, qui hoc facturus esset?* Unde concluditur, ista Joannis verba Capit. 13. Versu 30. *Cum ergo accepisset ille bucellam exivit continuo*, sic intelligi debere, ut quamvis Judas acceperit intinctum panem ex Cœna Legali, quæ lotionem pedum, & Euangelicam Cœnam præcessit, exierit quidem ante prolixam Orationem, quam Christus, instituto jam Sanctissimo Sacramento, ad Apostolos habuit, sed nonnisi peracta tota Cœna, quæ non modo Agni Paschalis, sed etiam Eucharistiæ participationem complexa est.

IV. Explicationi hujusmodi Augustinus aperte favet; docet nimirum, intinctam bucellam de qua Joannes loquitur, subsequutam fuisse Eucharistiæ distributionem, cui Judas adfuit, licet non fuerit Sacramentum. Sic autem Sanctus Doctor in Tractatu 60. in Joannem ait: *Non, ut putant quidam negligenter legentes, tunc Judas Christi Corpus accepit; intelligendum est enim, quod jam his omnibus distribuerat Dominus Sacramentum Corporis, & Sanguinis sui, ubi & Judas erat, sicut S. Lucas evidentissime narrat. Et deinde ad hoc eventum est, ut secundum narrationem Joannis, apertissime Dominus per bucellam intinctam, atque porrectam, suum exprimat traditorem, fortasse per panis tinctionem, illius significans fictionem*. Rem eandem idem S. Augustinus asserit in Epistola 163. his luculentioribus verbis: *Traditorem enim suum, qui jam pretium ejus acceperat, usque ad ultimum pacis osculum inter innocentes secum esse perpessus est, quibus non tacuit esse inter illos tanti sceleris hominem; & tamen primum Sacramentum Corporis, & Sanguinis sui, nondum illo excluso, communiter omnibus dedit*. Idem repetit aliis locis indicatis ab Estio citato loco, §. II. Versu, *Hanc porro*. Idemque visum est S. Chrysostomo in Homilia, *De Juda proditore*, S. Cyrillo Hierosolymitano Catechesi I. & passim cæteris SS. Patribus; pleniusque id probant Canones, *Si tantum*, &, *Si placuit*, VI. Quæstione I. Textusque in Capite *Sacerdos*, *De Officio Ordinarii*.

V. Neque vero audiendi sunt, qui contendunt, satius esse, ut pœnitens excidat a sua fama, quam ut sacrilegii per indignam Communionem quis reus fiat. Nam I. ipsum sacrilegium peccator admittit, cum Sacræ Mensæ accumbit, & poscit Sacramentum; per eum enim non stat, quin actu Carni Christi vim inferat. II. prohibet S. Augustinus, ne quis eligat malum, quale est alieni criminis propalatio, ut impediat, ne proximus in aliud licet gravius incidat: *Periculosissime*, inquit in Libro Quæstionum super Genesim, Quæstione 42. *admittitur hæc compensatio, ut nos faciamus aliquid mali, ne alius gravius malum faciat*. Constat hæc solutio ex Sancto Thoma, qui in IV. Sententiarum, Distinctione IX. Quæstione I. Articulo V. sic loquitur: *Dicendum, quod licet pejus sit peccatori occulto peccare mortaliter, sumendo Corpus Christi, quam infamari; tamen Sacerdoti ministranti Corpus Christi pejus est peccare mortaliter, infamando injuste peccatorem occultum, quam quod ille mortaliter peccet; quia nullus debet peccatum mortale committere, ut alium liberet a peccato*. Cæterum nulli esse obnoxium peccato Sacerdotem Eucharistiam peccatori occulto petenti præbere, expresse docet S. Joannes Chrysostomus in citata superius Homilia: *Quod si quis*, inquit, *venerit cum sordibus ignoranter*, hoc est, occultus peccator, *non est ministrantis culpa illi administrare*.

VI. Hinc illud cavendum Sacerdoti potissimum est, ne Hostiam non consecratam loco consecratæ peccatori det; tum quia in Sacramento veritatis nulla fictio esse debet: tum etiam quia cum nemo Carnem Christi manducet, nisi prius eam adoraverit (ut ait S. Augustinus exponens illum Psalmi 21. versum, *Manducaverunt, & adoraverunt*; necnon illum Psalmi 98. *Adorate scabellum pedum ejus, quoniam sanctum est*) Sacerdos occasionem certe idololatriæ daret tum sumenti, tum aliis præsentibus. Unde Innocentius III. in Capite, *De homine* VIII. *De celebratione Missarum*, a Romanæ Fraternitatis Rectoribus consultus, quid sibi videretur de incauto Presbytero, qui in mortali crimine constitutus, propter sui facinoris conscientiam dubitans celebrare, finxit se consecrare, quod propter necessitatem muneris sui intermittere Sacrum nequiret; Respondit, gravius peccare eum, qui fingit, se consecrare, & non consecrat, quam si in peccato mortali positus consecraret: *Licet is, qui pro sui criminis conscientia reputet se indignum, peccet graviter, si se ingerat irreverenter ad illud; gravius tamen videtur offendere, qui sic fraudulenter illud præsumpserit simulare; cum ille in solius misericordis Dei manum incidat, iste vero non solum Deo, cui non veretur illudere, sed populo, quem decipit, se adstringat*. Atque his concinit S. Thomas Parte 3. Quæstione 80. Articulo 6. ad secundum; & Quodlibeto V. Quæstione VI. Articulo 2. ubi & ad 3. ait: *Stultus esset Medicus, qui cum majori suo periculo minus periculum infirmi vellet impedire; puta si vellet ipse venenum bibere, ne infirmus biberet vinum. Multo autem magis peccat Sacerdos fictionem faciens in Sacramento Christi, quam peccator indigne sumens. Unde stultus esset Sacerdos, si ut vitaret peccatum subditi, ipse gravius peccaret, fictionem faciens in Sacramento veritatis*.

§. X.

Amentibus præterea, seu phreneticis communicare non licet; licebit tamen, si quando habeant lucida intervalla, & devotionem ostendant, dum in eo statu manent, si nullum indignitatis periculum adsit.

COMMENTARIUS.

I. Veteri Ecclesiæ disciplina spectata, amentibus, phreneticisque, in ultimo vitæ periculo constitutis, secluso irreverentiæ periculo, præberi olim solita fuit Communio; idque patet ex Canone XVIII. Concilii I. Arausicani, ubi ita inquit: *Amentibus quæcumque sunt pietatis, conferenda sunt*, itemque apertius ex Canone 84. Concilii IV.

Car-

Carthaginensis, qui sic habet: *Is, qui in infirmitate pœnitentiam petit, si casu, dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuit, vel in phrenesin conversus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam; & si continuo credatur moriturus, reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia*. Idem quod statuit hic Canon, docuit Sæculo XIII. S. Thomas Parte 3. Quæstione 80. Articulo IX. in Corpore, sic inquiens: *Respondeo dicendum, quod aliqui dicuntur non habere usum rationis dupliciter. Uno modo, quia habent debilem usum rationis, sicut dicitur non videns, qui male videt; & quia tales possunt aliquam devotionem hujus Sacramenti concipere, non est eis hoc Sacramentum denegandum. Alio modo dicuntur aliqui non habere totaliter usum rationis. Aut igitur nunquam habuerunt usum rationis, sed sic a nativitate permanserunt, & sic talibus non est hoc Sacramentum exhibendum, quia in eis nullo modo præcessit hujus Sacramenti devotio; Aut non semper caruerunt usu rationis, & tunc si prius quando erant compotes suæ mentis, apparuit in eis devotio hujus Sacramenti, debet eis in articulo mortis hoc Sacramentum exhiberi, ni forte timeatur periculum vomitus, vel expuitionis. Unde in Concilio Cathaginensi legitur*: Is qui in infirmitate pœnitentiam petit &c.

II. Carthaginensis Concilii Decreto, ac doctrinæ S. Thomæ adhæsit etiam S. Carolus in suis de Sacramento Eucharistiæ Instructionibus, in quibus sic ad nostram rem inquit: *Amentibus præterea hoc Sacramentum non ministrabit, quamvis si antequam in insaniam inciderint, piam, & religiosam animi voluntatem præsetulerint, licebit in fine vitæ ex Decreto Concilii Carthaginensis, modo vomitionis, vel alterius indignitatis, & incommodi periculum non sit*. Eadem legere est in Tridentini Concilii Catechismo, Parte II. *De Eucharistiæ Sacramento*, num. 64. Cæterum puto, conditionem, quam S. Thomas, ac S. Carolus, & Catechismus supponunt, licet speculative possibilis sit, in praxi tamen nusquam accidere; semper enim est periculum vomitus, aut expuitionis in amentibus, phreneticisve; quo tamen imminente, recte negant laudati Auctores, dispensari illis posse Eucharistiæ Sacramentum: *Ni forte timeatur periculum vomitus, vel expuitionis*, ut loquitur S. Thomas; vel, ut ajunt Catechismus, & S. Carolus, *Modo vomitionis, vel alterius indignitatis, & incommodi periculum nullum timendum sit*. Atque hæc spectant Communionem præbendam amentibus *in fine vitæ*. Nam alias, ut idem S. Carolus docet, cui noster §. consentit, *Licebit etiam*, Eucharistiam scilicet præbere amentibus, phreneticisque, *si quando ad sanitatem redeunt, & devotionem ostendunt, si idem periculum absit*. Vel ut ait noster §. *Licebit tamen, si quando habeant lucida intervalla, & devotionem ostendant, dum in eo statu manent, si nullum indignitatis periculum adsit*.

III. Ut aliquid tandem & de Energumenis dicam, licet olim iis minime Eucharistia concederetur, nisi in ultima vitæ periodo, ut patet ex Canone 37. Concilii Illiberitani, jam multis nihilominus ab hinc Sæculis sacratissima iis Eucharistia dispensatur, qui lucidis intervallis fruuntur. Sane Sæculo V. quo Synodus Arausicana I. celebrata est, anno scilicet 441. usus, qui his postremis temporibus viget, prima fundamenta jacta fuerunt, & ab antiqua Illiberitanorum Patrum austeriore disciplina temperatum est. sancitum nempe fuit, ut Energumenis, qui in Synaxibus subjecissent se purgativæ manuum impositioni, Eucharistia etiam extra mortis periculum administraretur: *Energumeni jam baptizati*, inquit *Can. 14. si de purgatione sua curant, & se sollicitudini Clericorum tradunt, monitisque obtemperant, omnimodis communicent, Sacramenti ipsius virtute vel muniendi ab incursu dæmonii, quo infestantur; vel purgandi, quorum jam ostenditur vita purgatior*. Vide Jueninum in Opere, *De Sacramentis*, Dissertatione IV. Quæstione VI. Capite 2.

§. XI.

Iis etiam, qui propter ætatis imbecillitatem nondum hujus Sacramenti cognitionem, & gustum habent, administrari non debet.

COMMENTARIUS.

I. De Communione infantium nonnihil jam diximus supra in Commentariis ad Titulum II. ubi ritus Baptismi exposuimus. At vero, quicquid sit de antiquo Ecclesiæ ritu, non licere infantibus, puerisve Eucharistiam administrare, recte admodum docet Tridentini Concilii Catechismus Parte II. *De Eucharistiæ Sacramento*, num. 62. ubi hanc etiam rationem subdit: *Hi enim neque Sacram Eucharistiam a profano, & communi pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam, pietatem animi, & religionem afferre possunt*. Additque mox, id etiam a Christi Domini institutione alienissimum videri, quippe qui in Euangelio Matthæi Cap. XXVI. sic inquit: *Accipite, & comedite*. Infantes autem idoneos non esse, qui accipiant, & comedant, satis constat. Cæterum, quod olim infantibus tum apud Latinos, tum apud Græcos dispensata Eucharistia fuerit, & quidem usque ad duodecimum Sæculum, pluribus probat laudatus Jueninus citato in superiori Commentario loco Cap. I. ubi etiam ait, desiisse eam disciplinam Sæculo 13. apud Latinos, apud Græcos autem etiam his temporibus observari; id quod etiam notavit Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. IV. Articulo X. num. 14. fateturque idem Concilii Tridentini Catechismus num. eod. veterem quidem illam fuisse in quibusdam locis consuetudinem, *ut infantibus etiam sacram Eucharistiam præberent*; sed tamen ob varias causas Christianæ pietati maxime consentaneas jamdiu ejusdem Ecclesiæ auctoritate id fieri desiisse: Id quod etiam de aliis ritibus pro temporum ratione factum est.

II. Porro nostro §. concinit S. Carolus in laudatis Instructionibus de Sacramento Eucharistiæ, ubi eadem verba leguntur: *Pueris item*, ait, *qui propter ætatis imbecillitatem nondum hujus Sacramenti cognitionem, & gustum habent, Sacram Eucharistiam non ministrabit*. Et ratio est illa, quam supra ex Catechismo recensuimus, quamque jam olim docuerat S. Thomas in IV. Sententiarum Distinctione IX. Quæstione I. Articulo V. Quæstiuncula IV. ubi ita inquit: *Dicendum, quod pueris carentibus usu rationis, qui non possunt distinguere inter cibum spiritualem, & corporalem, non debet Eucharistia dari; quia ad Eucharistiæ sumptionem exigitur actualis devotio, quam tales pueri habere non possunt*. Opportune autem ita statim subjicit: *Pueris autem jam incipientibus habere discretionem, etiam ante perfectam ætatem, puta cum sunt decem, vel undecim annorum, aut circa, hoc potest dari*, Communio nempe Eucharistica, *si in eis signa discretionis appareant, & devotionis*: Quod præsertim intelligendum est, si mortis immineat periculum, ne sine hoc Viatico discedant. Qua tandem vero ætate pueris danda sacra Communio sit, *nemo melius poterit constituere*, inquit laudatus Catechismus, *quam Pater, & Sacerdos, cui illi confitentur peccata. Ad illos enim pertinet explorare, & a pueris percunctari; an hujus admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant*.

CAPUT II.

Ordo ministrandi Sacram Communionem.

§. I.

Sacerdos igitur Sanctissimam Eucharistiam ministraturus, Hostiis, seu Particulis pro populi multitudine consecratis, vasculoque uno, vel pluribus decenti, & commodo loco expositis, cum vino, & aqua ad purificationem eorum, qui Communionem sumpserint, & ante eos linteo mundo extenso, lotis prius manibus, & Superpelliceo indutus, ac desuper Stola coloris Officio illius diei convenientis, præcedente Clerico, seu alio Ministro, procedit ad Altare, manibus junctis, & accensis cereis, facta prius, & postea genuflexione, extrahit Pyxidem, & illam super Corporale depositam discooperit.

COMMENTARIUS.

I. Describenda hic primum censeo, quæ S. Carolus statuit de præparatione earum rerum, quæ in Communione frequentis præsertim populi adhibendæ sunt. Ergo, ut ille inquit in suis de Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento Instructionibus pag. 438. *Cum dies instet Communionis Sacræ frequenti populo ministrandæ, pridie illius diei Parochus scamna oblonga, & alta, & lata ad formam præscriptam apparabit; mappas itidem a sorde puras, & candidas, quibus illa recte, ordineque sternantur pro frequentis populi ratione. Parabit mappam lineam subtili textura, nullo artificio elaboratam, quæ cubitis tribus longa feratur, si opus sit sub Pyxide, & manibus ministrantis. Scabella duo decentia, in quibus collocentur vasa, & cætera ad purificationis usum. Mantilia ad scabella illa sternenda. Intortitia duo, plurave, pro ratione diei solemnis, quibus lucentibus, Clerici itidem duo præeant Sacerdotem ministrantem. Clericos Parochiæ suæ omnes stata Communionis die præsentes adesse præmonebit, qui Superpelliceo induti ministrantem pro muneris sui functione adjuvent. Altare unum maribus, alterum feminis constituet, ubi communicent, maxime si ingens populi Sacram Communionem sumentis multitudo est. Deliget vero in Sacra Communione feminis ministranda, si opus sit, Sacerdotem adjutorem spectata integritate, & Clericos probatos, qui illum ministrantem etiam adjuvent*. Mandat & alia citato loco Antistes Sanctissimus, quæ etiam in suis Provincialibus Conciliis constituit, quibus profecto luculentissime explicantur, quæ in hoc præsenti Ritualis Romani Capite præscribuntur.

II. Mandat autem primum hic noster §. ut vasculum unum, vel plura, decenti, & commodo loco exponantur *cum vino, & aqua ad purificationem eorum, qui communionem sumpserint*. Esse vero hunc antiquum ritum, ut purificatio post Communionem, non modo a Sacerdote celebrante, sed & a Fidelibus communicatis sumeretur, costat plane exemplo S. Joannis Chrysostomi a nobis superius allato. Inter aliam enim accusationum capita, quibus perperam ab æmulis impetitus est, unum, teste Palladio in ejus Vita, fuit, quod *admonebat omnes, ut post Communionem, aquam, aut pastillum degustarent, ne cum saliva, aut pituita aliquid e symbolo Sacramenti præter voluntatem expuerent, quod primus ipse faciebat*. At hujus accusationis injustitiam damnavit Ecclesiæ etiam Occidentalis praxis, quæ post Communionem nonnihil panis, aut vini, sive alterius liquoris degustare, vel olim permisit, ut late ostendimus supra Cap. I. in Commentario ad §. IV. Plura porro scitu digna de ipsa populi purificatione post Communionem, ejusque ritu statuit S. Carolus in Conciliis suis Mediolanensibus, & in Instructionibus de Sacra Communione vulgari sermone conscriptis, sicut & de vasis ei usui destinatis. Vult quippe inter alia, ut nullo modo Calice, vel alio vase, quod ad sacri Calicis formam factum sit, purificatio ipsa præbeatur. Ita sane expresse in Concilio Provinciali I. ubi de iis agit, quæ ad Eucharistiæ Sacramentum pertinent: *Populo*, inquit, *postquam Eucharistiam sumpserit, vinum Calice consecrato, vel alio vase, quod ad Sacri Calicis formam factum sit, ne præbeatur*. Ut ad ipsam purificationem præbendam adhibeantur vasa vitrea, quæ etiam, *ne alterius rei usui sint, eaque*

que propterea in Sacristia serventur, statuit in Concilio Provinciali III. Capite eodem. Agit & de ipsis purificationis vasis idem S. Carolus variis locis Actorum Ecclesiæ Mediolanensis, præsertim vero Libro II. Instructionum supellectilis Ecclesiasticæ, ubi mandat, ne vasa ad purificationis usum parata, *si aurea, aut argentea sint, Calicis formam exhibeant, neque vero similia item cyathis vinariis*. Cęterum recte ait hic noster §. paranda esse vasa distincta, quorum alterum scilicet vinum contineat, alterum aquam, plerique enim sunt, qui nec vel a longinquo vini odorem ferre valent.

III. Præter prædicta vasa, parandum est ex pręscripto nostri §. linteum mundum, ut ante eos extendatur, qui communicaturi sunt. Plura & de hujusmodi linteis, mappisve ad usum Sacrę Communionis, quibus scilicet scabella ad eundem usum parata sternantur, præscripsit idem S. Carolus locis citatis. Quod quidem sapientissime constitutum est, ut nimirum, si detur casus, quod aliqua Particula e manu Sacerdotis, seu e Pyxide labatur, non in terram decidat, sed in suppositum linteum. Hinc ubi non adsint scabella, quibus lintea, mappæve superponantur, tenenda est alia regula, quam & S. Carolus docet in Instructionibus, *De Sacramento sanctissimæ Eucharistiæ*, quæ est hujusmodi, ut nempe *Clerici adsint duo cum Superpelliceo, qui Pyxidi supposita mantilia sustentent*. Porro ubi non est populi communicantis multitudo, solent nonnulli sudariolum Altaris suscipere, seu extremitatem Casulæ, vel Manipuli Sacerdotis ministrantis mento supponere, cum nempe non ad scabellum, sed ad Altare communicant; quem usum non puto laudabilem, præsertim vero si feminæ sint, quæ ita communicent.

IV. Mandat præterea noster §. ut Sacerdos, *lotis prius manibus*, Sacram Communionem ministret. decet enim quam maxime, estque antiquissimus Ecclesiæ ritus, a nobis jam alias fusius explicatus, ut manus, quæ tantum contingere debent Sacramentum, prius laventur. Religionem fuisse Hebræis, ut vel quando Sacerdotes ingressuri erant Tabernaculum Testimonii, & accessuri ad Altare, manus antea lavarent in Labro æneo cum aqua posito in Templo, Cap. 30. Exodi legimus. Hinc probabile est, hunc ipsum morem ad Christianos fluxisse, ut canthari, & luteres aqua pleni, vel etiam Fontes ante Fores Templorum collocarentur, uti pluribus docet Joannes Cardinalis Bona, Lib. 1. *Rerum Liturgicarum*, Cap. 20. quatenus Sacra, vel preces acturi puras ad Deum manus levarent, sicut scripsit Apostolus in Epistola 1. ad Timotheum Cap. III. & externa lotione internę puritatis admonerentur: *Quæ ratio est, manibus quidem ablutis, spiritu vero sordente, orationem obire?* Verba sunt Tertulliani in Libro, de Oratione Cap. XI. Cæterum si ex pervetusto ritu Patrum testimoniis comprobato, vel laici communicaturi debebant manus lavare, uti late probant Stephanus Duranti Lib. II. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ* Cap. 28. num. 5. & laudatus Bona Lib. 2. Cap. 1. num. 5. potiori ratione debent Sacerdotes Eucharistiam contrectaturi, atque dispensaturi manus suas prius lavare.

V. Illud autem hoc loco admonendum est, quod & alias ad hunc nostrum §. notavit Barrufaldus, lotionem hujusmodi jam non debere esse superficialem, sed accuratam, adeo ut sordes in manibus minime appareant, neque in unguibus. Quod quidem intelligendum est, quum Eucharistia extra Missam administratur; nam alias si in Missa ministretur, non opus est nova lotione, cum jam Sacerdos suo tempore lotus sit, nisi tamen per accidens adhuc de novo sordem contraxerit, ut recte notat Barrufaldus in suo ad hunc §. Commentario, num. 20. Porro, ut, cum Sacra Eucharistia, & sacrum item Oleum, & alia Sacra tangenda sunt, abluantur Sacerdotum manus ante, & post hujusmodi Sacramentorum tractationem, expresse edixit S. Carolus in Synodo Mediolanensi XI. Diœcesana in Monitis executionis Decretorum, quæ ad Sacramentalia, & Sacramenta pertinent. Sed utraque hæc manuum lotio ante & post Eucharistiæ administrationem fit a Sacerdote in Sacristia; nam alias, ut infra dicemus in Commentario ad §. 8. facta Communione, antequam ab Altari discedat, abluere digitos debet, quibus tetigit Sacramentum, & purificatorio abstergere, quod una cum vase aquæ extare solet super Altari, ubi adsit Tabernaculum cum Sacramento, in quo solet fieri Communio.

VI. Venio nunc ad Ministrum Sacræ Communionis, ejusque indumentum, quum scilicet extra Missam Communionem ipsam Fidelibus est administraturus: *Sacerdos*, inquit hic noster §. *Sanctissimam Eucharistiam ministraturus .... Superpelliceo indutus, ac desuper Stola coloris Officio illius diei convenientis, præcedente Clerico, seu alio Ministro, procedit ad Altare &c.* Solos Episcopos, & Sacerdotes esse ordinarios dispensandæ Eucharistiæ Ministros, probari primum ex eo potest, quod postquam Apostolus in sua 1. ad Corinthios Epistola Cap. 4. Episcopos, & Presbyteros appellavit Christi Ministros, eosdem statim appellat dispensatores Mysteriorum Dei: *Sic nos*, inquit, *existimet homo, ut Ministros Christi, & dispensatores Mysteriorum Dei*. Licet autem Dei Mysteriorum nomine quælibet Sacramenta intelligantur, præcipue tamen Eucharistia intelligitur, cum inter illa præcipuum teneat locum. Præterea cum Eucharistiæ confectio ex se ad dispensationem referatur, & illa Jure Divino ad solos Sacerdotes spectet, hinc est quod & ad eosdem spectat administratio. Atque hæc est ratio, quam exprimit S. Thomas Parte 3. Quæstione 82. Articulo 3. ubi ita inquit: *Ipse*, Sacerdos, *consecrat in persona Christi; ipse autem Christus sicut consecravit Corpus suum in Cœna, ita & aliis sumendum dedit. Unde sicut ad Sacerdotem pertinet consecratio Corporis Christi, ita & ad eum pertinet dispensatio*. His adde antiquum morem, cujus meminit Tertullianus in Libro, *De Corona Militis*, Cap. 3. sic dicens: *Eucharistiæ Sacramentum, & in tempore victus, & omnibus mandatum a Domino, etiam antelucanis cœtibus, nec de aliorum manu, quam Præsidentium sumimus*, Episcoporum scilicet, aut Sacerdotum.

VII. Negari vero hic illud non potest, quin olim etiam Diaconi Eucharistiam dispensarint: id enim expresse tradunt pervetusti Ecclesiæ Patres, tum Græci, tum Latini. Audiendus imprimis S. Justinus, qui in Apologia II. sic ait: *Postquam Antistes gratiarum actionem perfecit, & populus omnis apprecatus est, Diaconi ex pane, & vino, & aqua consecratis partes dividunt unicuique præsentium, & ad absentes portant.*

Dia-

Diaconorum munus itaque fuit dispensandi Eucharistiam sub utraque specie, præsertim vero Calicem, uti multa suppetunt veterum testimonia, quibus, illum ab eis porrectum communicantibus fuisse, demonstratur. Nota est omnibus pia S. Laurentii Martyris Archidiaconi ad S. Sixtum Papam apud S. Ambrosium Lib. I. *De Officiis* Capite 41. querimonia, quem, quum ad martyrium properantem videret, ipse martyrii cupidus sic alloquens dicebat: *Cui commisisti Dominici Sanguinis dispensationem, cui consummandorum consortium Sacramentorum, huic consortium Sanguinis negas?* Celebre est quoque ea in re S. Cypriani testimonium in Libro *De lapsis*, ubi refert historiam puellæ, quæ, quod de idolothitis prægustasset, sacram Eucharistiam, quam Diaconus administrabat, accipere renuit: *Ubi vero*, inquit, *Solemnibus adimpletis, Calicem Diaconus offerre præsentibus cœpit, & accipientibus cæteris locus ejus advenit, faciem suam parvula instinctu Divinæ Majestatis avertere, os labiis obturantibus premere, Calicem recusare. Perstitit tamen Diaconus, & reluctanti licet de Sacramento Calicis infudit.*

VIII. Afferri & alia possent loca, quibus magis magisque vetus hæc utriusque Ecclesiæ, Latinę & Gręcę disciplina probatur. Sed ut paulo fusius dicam de eo Diaconi munere, quod erat dispensandi Eucharistiam sub specie panis, decretum est in Concilio Arelatensi II. anni 452. Can. xv. *Ut Diaconus Corpus Christi, præsente Presbytero, tradere non præsumat; quod si fecerit, ab officio Diaconatus abscedat.* Idem cautum jam fuerat Canone 38. Concilii IV. Carthaginensis anni 398. cui interfuit S. Augustinus; statuit enim, *ut Diaconus, præsente Presbytero, Eucharistiam Corporis Christi populo, si necessitas cogat, jussus eroget.* Quamvis ergo Eucharistiæ dispensatio ad Sacerdotem jure pertineat, Diaconis nihilominus, urgente necessitate, a Sacerdotibus committi consuevit veluti Ministris extraordinariis. Porro veterem hanc Ecclesiæ disciplinam egregie explicat Sanctus Thomas Parte 3. Quæstione 82. Articulo 3. ad 1. ubi hæc habet: *Diaconus quasi propinquus Ordini Sacerdotali aliquid participat de ejus officio, ut scilicet dispenset Sanguinem, non autem Corpus, nisi in necessitate, jubente Episcopo, vel Presbytero. Primo quidem, quia Sanguis Christi continetur in vase, unde non oportet, quod tangatur a dispensante, sicut tangitur Corpus Christi. Secundo quia Sanguis designat redemptionem a Christo in populum derivatam; unde & Sanguini admiscetur aqua, quæ significat populum; & quia Diaconi sunt inter Sacerdotem & populum, magis convenit Diaconis dispensatio Sanguinis, quam dispensatio Corporis.* Verum etsi congruę sint descriptę hucusque Sancti Thomæ rationes, jam ex S. Justino ostensum fuit, Corporis non minus, quam Sanguinis Christi dispensationem commissam fuisse Diaconis; id quod etiam probatur, ut alios omittam, ex recitatis superius Conciliorum Carthaginensis, & Arelatensis Canonibus.

IX. Viguisse Romæ & hanc olim disciplinam, ut Christi Corpus ministraret celebrans Sacerdos, Calicem Diaconus porrigeret, atque ad absentes Sacra Dona Acolythus deferret, vetera ejusdem Romanæ Ecclesiæ monumenta nos docent, allata a Mabillonio in Commentario prævio ad Ordinem Romanum Cap. vi. ubi Libellos etiam citat Romani Ordinis, atque exemplum affert S. Tharsicii Acolythi, & Martyris, qui, testante Usuardo ad 18. Kalendas Septembris, *Cum quodam die deferret Christi Corporis Sacramenta, nec vellet ea discutientibus prodere Paganis, tamdiu est fustibus, ac lapidibus maceratus ab eis, quousque exhalaret spiritum.* Ceterum quod nono Sęculo in quibusdam Galliæ locis invaluisset abusus, ut mulieres ad Altaria impudenter irrumperent, & Eucharistiam populis ministrarent, merito dolet, ac damnat eam mulierum temeritatem Parisiensis vi. Synodus anno 829. celebrata, Lib. I. Capite 45. Similis abusui huic est ille, quem etiam damnavit Remensis Synodus Can. II. apud Gratianum in Canone *Pervenit*, De consecratione, Distinctione II. ubi habetur, quosdam Presbyteros in tantum parvipendisse Divina Mysteria, ut *laico*, *vel feminæ sacrum Corpus Domini* traderent *ad deferendum infirmis.* Vel eo autem capite abusum hunc damnat, quod *quibus probibetur, ne Sacrarium ingrediantur, illis Sancta Sanctorum committerentur.*

X. Sed his omissis, explicandum nunc est, quo indumento ornatus debeat Sacerdos Eucharistiam extra Missam administrare: *Superpelliceo indutus, ac desuper Stola coloris Officio illius diei convenientis*, ait hic noster §. cui Rubricæ Romani Missalis consentiunt, eaque est praxis, quam omnes fere tenent Ecclesiæ, si Mediolanensem excipias, in qua ex antiquo ejusdem ritu, ac S. Caroli pręscripto in Concilio Provinciali v. Mediolanensi, Capite *De iis, quæ ad Eucharistiæ Sacramentum pertinent*, Sacerdos uti tunc debet *Superpelliceo, Stolaque alba, & ubi ritus Ambrosianus est, rubra*; cautumque ibidem illud pręterea est, *ut Pluviali Episcopus indutus sit, quando illam non in Missæ Sacrificio ministrabit.* Debere Superpelliceum omnino adhiberi a Sacerdote administrante extra Missam Eucharistiam, sicut & Stolam, atque adeo quidem, ut graviter peccaret, si vestes illas omitteret, recte docet, probatque Paulus Maria Quarti in Rubricas Missalis Parte II. Tit. x. Sectione 3. Dubio 3. in II. Difficultate, ubi varios etiam Auctores citat, colligique ait ex Capite *Sane, De celebratione Missarum*. Quod autem mox subjicit, non videri scilicet damnandum peccati mortalis Sacerdotem deferentem Eucharistiam ex uno Altari ad aliud sine Cotta, & Stola, quia non ministrat Sacramentum, non puto recte dictum. semper enim cum summa reverentia tractandum est Eucharistiæ Sacramentum etiam in ejus delatione ab uno ad aliud Altare; ideoque non modo tunc Sacerdos illud deferens indutus esse debet Superpelliceo, & Stola, verum etiam adesse tunc debent duo saltem, qui intorticia accensa deferant, ac alius item, qui umbellam super Sacerdotis Eucharistiam gestantis caput, ut est communis Ecclesiarum praxis, quæ non debet a Sacerdote contemni, aut omitti, ubi nulla adsit necessitas.

XI. De cereis in Divinis Officiis peragendis jam olim in Ecclesia accendi solitis, quos & in Communione extra Missam veteri disciplinæ inhærens hic noster §. pręscribit, insignia extant Patrum testimonia a nobis allata variis nostrorum Operum locis. Huc plane facit, quod scribit S. Hieronymus in Libello adversus Vigilantium:

tium: *Per totas Orientis Ecclesias, quando legitur Euangelium, accenduntur luminaria jam sole rutilante, non utique ad fugandas tenebras, sed ad signum lætitiæ demonstrandum; unde & virgines illæ Euangelicæ semper habent accensas lampades suas: Et ad Apostolos dicitur:* Sint lumbi vestri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris: *Et de Joanne Baptista:* Ille erat lucerna ardens, & lucens; *ut sub typo luminis corporalis illa lux ostendatur, de qua in Psalterio legimus*, Psalmo scilicet 118. *Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis.* Ob has aliasque mysticas significationes adhiberi consuevisse, non modo ad Euangelium, sed ad totum Sacrificium lumina, testem habemus Sanctum Isidorum Hispalensem Episcopum Lib. 7. Originum, cap. 12. *Acolyti Græce, Latine Ceroferarii dicuntur a deportandis cereis, quando Euangelium legendum est, aut Sacrificium offerendum. Tunc enim accenduntur luminaria ab eis, & deportantur, non ad effugandas tenebras, dum sol eodem tempore rutilet, sed ad signum lætitiæ demonstrandum, ut sub typo luminis corporalis, illa lux ostendatur, de qua in Euangelio legitur*, Joannis scilicet Cap. I. *Erat lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc mundum.* Sicut itaque in Sacrificio lumina adhibentur, ita & dum extra illud Communio Eucharistica administratur, non modo ob tanti Sacramenti obsequium, sed ut & illud innuant, quod inquit Apostolus in Epistola ad Ephesios, cap. v. *Eratis aliquando tenebræ, nunc autem lux in Domino, ut filii lucis ambulate.* Laudabilis autem est & illa communis fere Ecclesiæ praxis, ut dum ad Altare fit Communio, sive in Missa, sive extra Missam, præter duos accensos in Altari cereos, tertius extra illud ardeat. Ceterum quamvis duorum illorum cereorum omissio non videatur esse grave peccatum ex Diana Parte x. Tractatu 16. Resolutione 80. contrarium tamen merito censent alii Scriptores citati a memorato Quarti in notato superius loco, in tertia tamen Difficultate.

XII. Rursus debere Sacerdotem Communionem administraturum, *præcedente Clerico, seu alio Ministro* procedere ad Altare, idem noster §. mandat. Ad hunc enim finem initiantur Clerici, ut Altari, Divinisque Officiis inserviant; ritusque antiquus est in Concilio Chalcedonensi præscriptus Can. 6. quem nos late explicuimus Tomo 1. Commentariorum in Concilia Oecumenica, & confirmatus in Concilio Tridentino Sessione 23. Cap. vi. & xvi. novissime vero in Romano Concilio a Benedicto Papa XIII. anno 1725. celebrato Tit. vi. Cap. II. ut *nullus Clericali Tonsura initietur, nisi eodem tempore alicui Ecclesiæ adscribatur, pro cujus servitio debet ordinari*. Debere Clericum, qui Sacerdoti Communionem ministranti inservit, esse & ipsum Superpelliceo indutum, statuit non uno in loco S. Carolus. Non puto autem, ut, ubi ob Clericorum penuriam laicus adhibetur, iste Superpelliceum induat: est enim Superpelliceum vestis Clericalis, quæ speciali formula ex antiquo Ecclesiæ ritu initiando prima Tonsura ab Episcopo imponitur, uti jam diximus Tomo 1. Commentariorum in Partem I. Romani Pontificalis Tit. 3. §. 8.

XIII. Procedens ad Altare Sacerdos Superpelliceo, & Stola, uti dictum superius fuit, indutus, ex præscripto nostri §. incedat *manibus junctis*; itemque recto capite, & incessu gravi, ut recte ait Bauldry in Manuali Sacrarum Cæremoniarum Parte III. Tit. 13. Cap. 8. quod est *De Communione extra Missam, tam in Festis diebus, quam profestis.* Ad Altare autem cum pervenerit, ex eodem nostro §. *facta prius, & postea genuflexione, extrahit Pyxidem, & illam super Corporale depositam discooperit*. Sed audiendus iterum Bauldry, qui ritum ipsum fusius luculentiusque exponit hisce plane verbis: *Ad Altare cum pervenerit, dato bireto Ministro, genuflectit in plano usque ad terram, & Minister cum eo, & surgit, & rursus flexis genibus super infimum gradum Altaris, parumper orat, si velit, dicens Orationem*, Aures tuæ pietatis, *aut aliam convenientem. Tunc ascendit ad Altare, extrahit Corporale de Bursa, qua deposita in cornu Euangelii, illud de more extendit, purificatorium sibi propius parat, & accepta clave, aperit Tabernaculum, genuflectit, surgit statim, & trahit Pyxidem velo convenienti tectam, vel potius semper albo, ponit eam in medio Corporalis, amovet velum, & operculum, rursus genuflectit, & ibidem stat versus Altare, donec facta fuerit Confessio a Ministro.* Quod ait amovendum velum, quod Pyxidem tegit, profecto locum non habet, cum velum ipsum, ex communi Ecclesiarum praxi junctum, ac ligatum sit super operculo Pyxidis.

XIV. Cæterum ex dictis hactenus illud addiscimus, in Communione particulari extra Missam, parari prius deberi in Altari, ubi facienda est Communio, Bursam Coloris convenientis diei cum Corporali intus, & Purificatorium prope medium Altaris, juxta Corporale ad latus Epistolæ, una cum clave Tabernaculi, itemque mappas lineas extendendas super cancellos, seu scamna, si necesse sit, ante communicandos, aut alio modo tenendas a Clericis, aliamque, si opus sit, pro Communione Ministri, aut Clericorum, quæ diversa sit a manutergio, quo Celebrans utitur ad extergendas manus; vas unum præterea, aut duo cum vino, & aqua pro purificatione communicantium, cum mappula una, aut altera, & aliud vas pro purificatione digitorum Sacerdotis cum mappula, qua digitos ipsos abstergat.

§. II.

Minister genibus flexis nomine populi ad cornu Epistolæ facit Confessionem generalem, dicens, *Confiteor Deo &c.*

COMMENTARIUS.

I. Ritum dicendi *Confiteor* ante Communionem, non ita esse in Ecclesia recentem, ut in antiquis Ritualibus Libris, & apud Patres aliquod ejus vestigium minime reperiatur, notat doctissimus Lebrun in sua Explicatione Cæremoniarum Missæ Tomo I. Parte v. Ar-

Articulo x. §. II. Desumptum esse eum ritum ex Confessione, quæ fit initio Missæ, docet Gavantus in Rubricas Romani Missalis Parte II. Tit. x. n. *6*. Quod in hoc nostro §. edicitur, acceptum videtur ex ipso citato loco Rubricarum Missalis, in quo ita legimus: *Si qui sunt communicandi in Missa, Sacerdos post sumptionem Sanguinis, antequam se purificet, facta genuflexione, ponat Particulas consecratas in Pyxide, seu alio Calice. Interim Minister ante eos extendit linteum, seu velum album, & pro eis facit Confessionem, dicens.* Confiteor Deo &c. Præmittendæ Sacræ Communioni generalis Confessionis ritum, a Monachis, Fratribusque Mendicantibus ad cæteros Fideles manasse, pluribus probat Lebrun.

II. Porro, quo ritu, & a quibus pronuncianda sit generalis in Communione Confessio, plane explicat S. Carolus in suis Instructionibus, *De Sacramento Sanctissimæ Eucharistiæ*, Capite inscripto *Ordo ministrandi Sacram Communionem*, ubi sic habet: *Tum Diaconus, aut Clericus Superpelliceo indutus a parte Epistolæ genuflexus monet, signum Crucis sibi quemque adhibere, ipseque alta, & clara voce signans se dicit:* In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen; *& manibus junctis Confessionem generalem dicit eadem voce, & tarda pronunciatione; illis simul cum eo distincte pronunciantibus, aut saltem attentissime audientibus*, qui scilicet communicaturi sunt, *Confiteor Deo Omnipotenti &c.* Confessione pronunciata, ex ejusdem Ordinis præscripto Parochus, seu Sacerdos Communionem administrans dicit: *Deo gratias*. Ex communi Ecclesiæ praxi Confessionem facit Minister Superpelliceo, ut dictum est, indutus, versus Celebrantem, dicens: *Confiteor*, & junctis manibus, & prius sibi facto Crucis signaculo; caput vero inclinatum profundius inclinat ad ea verba, *& tibi Pater, & te Pater*, percutiens sibi ter pectus ad verba illa, *mea culpa*, sinistra infra pectus posita, & ibidem respondet, *Amen*, quando opus est.

§. III.

Tunc Sacerdos iterum genuflectit, & manibus junctis ante pectus, vertit se ad populum, advertens ne terga vertat Sacramento, & in cornu Euangelii dicit: *Misereatur vestri Omnipotens Deus, & dimissis peccatis vestris, perducat vos ad vitam æternam.* ℟. *Amen*. Et addit: *Indulgentiam, absolutionem ✠, & remissionem peccatorum vestrorum tribuat vobis Omnipotens, & misericors Dominus.* ℟. *Amen*. Dicens: *Indulgentiam &c.* manu dextera in formam Crucis signat communicandos.

COMMENTARIUS.

I. Facta Confessione a Ministro, de qua in præcedenti Commentario diximus, juxta S. Caroli præscriptum Sacerdos dicit, *Deo gratias*; tum statim pergit dicere: *Misereatur vestri &c.* Post manu dextera Crucis signum Fidelibus communicantibus adhibet, & dicit: *Indulgentiam absolutionem &c.* Ritus hujus indicium videre est in S. Joannis Chrysostomi Liturgia, in qua, uti observat Jacobus Goar in Rituali Græcorum a se illustrato, in suis ad eandem Notis num. *169*. editionis Venetæ pag. 128. col. 1. *Veniam petit Diaconus Communionem a Sacerdote percepturus, eamque similiter quilibet e populo ad sacram Synaxim accessurus, omnibus audientibus, in hodiernum usque diem vulgari lingua solet exposcere dicens:* συγχωρήσατε Χριστιανοί, *condonate Christiani. Cui omnes reciproco charitatis affectu respondent*, ὁ Θεὸς συγχωρήσῃ σε, *Parcat tibi Deus*. Sed his omissis, notandum illud, quod inter alios monet Gavantus in Rubricas Missalis, ut nimirum sicut in Missa, uno præsente, dicitur, *Misereatur vestri &c.* & *Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum vestrorum &c.* ita etiam dici debeat a Sacerdote in administranda Communione, *vestri*, & *vestrorum*, licet unus communicet.

§. IV.

Deinde ad Altare se convertit, genuflectit, manu sinistra Pyxidem prehendit, & duobus digitis pollice, & indice Sacramentum accipit, & elevat; conversusque ad populum in medio Altaris, dicat clara voce: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*. Mox subdit: *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur anima mea*; quod iterum, & tertio repetit; qua formula etiam utendum est, cum feminæ Communio administratur.

COMMENTARIUS.

I. Similia his, quæ & hic in nostro §. habentur, statuta sunt in Rubricis Missalis, Parte II. Tit. x. num. *6*. ex cujus præscripto Sacerdos, postquam manu dextera in formam Crucis signavit communicandos, uti supra dictum est, *genuflectens accipit manu sinistra Pyxidem cum Sacramento, dextra vero sumit unam Particulam, quam inter pollicem, & indicem tenet, elevatam super Pyxidem, & conversus ad communicandos, in medio Altaris, dicit: Ecce Agnus Dei &c.* Quæ postrema verba sumpta sunt ex Euangelio Joannis Cap. 1. recteque a Sacerdote proferuntur, dum Sanctissimum Sacramentum populo ostendit, tametsi ritus iste minime antiquus sit, ut in recitatam Missalis Rubricam observat Gavantus. Meminit nihilominus

nus ejus ritus Sanctus Carolus in Instructionibus de Eucharistiæ Sacramento, ubi recenset & ordinem ministrandi Sacram Communionem; itemque Concilium Aquisgranense anni 1585. *Teneat unam ex Sacris Hostiis aliquantulum super labium Pyxidis elevatam...., & dicat voce aliquantulum elevata, gravi tamen: Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi.*

II. Juxta præscriptum nostri §. Sacerdos subdit mox: *Domine non sum dignus &c.* quod iterum, ac tertio repetit. Concinunt Rubricæ Missalis loco citato, a quibus in eo recedit S. Carolus, quod juxta Ordinem ab eo præscriptum non quidem Sacerdos, sed *tum Diaconus, vel Clericus genuflexus, ut supra, clara voce dicit*: Domine non sum dignus &c. *quod iterum, ac tertio repetet, per singulas vices pectus percutiens; qua formula etiam utendum est, cum feminæ communio ministratur; & qui communicaturi sunt, una cum Clerico eam pronunciabunt, saltem submissa voce.* Porro ex Concilio Aquisgranensi superius citato cautum est, ut *vel ipsemet Sacerdos, vel Clericus in eodem loco, capite profunde inclinato, percutiens pectus, dicat ter*, Domine non sum dignus &c. Et sane hunc fuisse veterem morem, ut communicaturi ipsi Fideles dicerent, *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum &c.* ab Origene addiscimus Homilia VI. in diversos, ubi hæc habet: *Quando sanctum illum cibum, illudque incorruptum accipis epulum, quando vitæ pane, & poculo frueris, manducas, & bibis Corpus, & Sanguinem Domini, tunc Dominus sub tectum tuum ingreditur; & tum ergo humilians temetipsum, imitare hunc Centurionem, & dicito*: Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum &c.

III. Recte autem illud S. Carolus monet, quod & alias in hocce nostro §. edicitur, *ea formula etiam utendum esse, cum feminæ Communio ministratur*; sciteque observat Gavantus in Notis ad recitatam Missalis Rubricam, ritum illum apud quasdam Moniales, quæ dicunt, tacente Sacerdote, dum communicant, *Domine non sum digna*, duo continere errata; *alterum, quod a Sacerdote non dicitur contra hanc Rubricam; alterum, quod mutantur verba a Centurione accepta, & a Rubrica non mutata, contra Bullas Pii V. & Pauli V. qui prohibent mutationem in Missali, & Rituali Romano, in quo expresse dici jubetur*, Domine non sum dignus. Hinc corruit, quod & in Romano Missali Venetiis edito anno 1553. cui Titulus, *Opus aureum de ordine celebrandi Missam*, legitur: *Advertat Sacerdos dum sacram Communionem solis monialibus porrigit, ut dicat*: Domine non sum digna; *quia nonnulli ignari dicere solent*: Domine non sum dignus; *quod non convenit mulieribus*. Sed nec puto, adhærendum Narbonensi Concilio anni 1590. Capite 18. & Rituali a S. Francisco Salesio publici juris facto anno 1612. quæ, ut notat Lebrun in Explicatione Missæ, Parte V. Articulo X. §. 3. verba ipsa, *Domine non sum dignus*, dici permittunt lingua vernacula. Ceterum standum est & huic Ritualis, & Missalis Rubricæ, ubi mandant, verba ipsa, *Domine non sum dignus*, a Sacerdote Communionem administrante, non vero a Clerico ejus ministro, vel a Fidelibus, qui Communionem sunt accepturi, esse pronuncianda, nisi quarundam Ecclesiarum Ritualia, quæ a Sede Apostolica approbata sint, aliter præscripserint.

§. V.

Postea ad communicandum accedit, incipiens ab iis, qui sunt ad partem Epistolæ, sed primo, si Sacerdotibus, vel aliis ex Clero danda sit Communio, iis ad gradus Altaris genuflexis præbeatur; vel si commode fieri potest, intra sepimentum Altaris sint a laicis distincti. Sacerdotes vero cum Stola communicent.

COMMENTARIUS.

I. Convenit hic noster §. & cum Rubrica Missalis Parte II. Tit. X. num. 6. & cum Instructionibus S. Caroli, quas edidit de Sacramento Eucharistiæ, ut nempe Sacerdos, ubi ad communicandum accedit, *initium faciat ab iis, qui a parte Epistolæ sunt*. Quod vero ait hic noster §. ut si communicandi sint Sacerdotes, aliique de Clero, iis primum ad gradus Altaris genuflexis, vel intra sepimentum Altaris a laicis omnino distinctis, præbeatur Sacra Communio, antiquo concinit communi Ordini in Ecclesia servato, qui quidem is fuit, ut primum Episcopi, deinde Presbyteri, postea Diaconi communicarent. Hanc enim disciplinam spectat Canon XVIII. Concilii I. Generalis Nicæni, quem nos explicuimus Tomo I. Commentariorum in Concilia Oecumenica: *Illud*, inquit Canon, *innotuit, quod quidam Diaconi ante Episcopos Oblata contingant. Hæc igitur omnia resecentur, & in sua Diaconi mensura permaneant, scientes quod Episcoporum quidem Ministri sunt, inferiores autem Presbyteris habentur. Per ordinem ergo post Presbyteros gratiam Sacræ Communionis accipiant, aut Episcopo, aut Presbytero porrigente.* Diaconis succedebant Subdiaconi, & alii inferiores Clerici, Monachi, Virgines, ac tandem laici, primum viri, deinde feminæ. Scribit tamen Joannes Moschus in Prato Spirituali Capite ultimo, consuetudinem olim in Ecclesia fuisse, *ut pueri Missis ante Sacrarium assisterent, primique post Clericos communicarent sanctis Christi Dei nostri, venerandisque mysteriis.*

II. Certum vero & illud est de Communionis ordine, ac loco, jam non unam fuisse omnium Ecclesiarum consuetudinem. Nam Romæ, ut ex pervetustis Romanis Ordinibus constat, Summus Pontifex celebrans, in sua Sede consistens seipsum communicabat. Accedebant postea Episcopi, & Presbyteri, ut a Pontifice Communionem acciperent, Episcopi quidem stantes ad Sedem Pontificis, Presbyteri vero ad Altare genibus flexis, aliique sequentes Ordines. Quibus communicatis, Pontifex descendebat in Senatorium, ubi Magnates Eucharistia donabat: & in adversam partem, ubi Matronæ consistebant, eisdemque Communionem præbebat; ac tandem rever-

versus ad Sedem, Regionarios communicabat, ut & Nomenclatorem, Sacellarium, & Acolythum, qui Patenam, & qui manutergium tenebat, & qui aquam dabat. Porro communicabant Episcopi, & Presbyteri Romæ in Missa Pontificali, quod ipsi simul cum Pontifice celebrarent; cujus ritus licet nulla expresse fiat mentio in citatis Romanis Ordinibus, illius tamen diserte meminit Amalarius Lib. I. Cap. XII. his verbis: *Mos est Romanæ Ecclesiæ, ut in confectione immolationis Christi, adsint Presbyteri, & simul cum Pontifice verbis, & manu conficiant*. Ex quo intelligitur, hunc morem esse antiquum, cujus etiam mentionem facit Jacobus a Vitriaco in sua Occidentali Historia Cap. 38. *Consueverunt*, inquit, *Presbyteri Cardinales Summo Pontifici in Sacramento Altaris assistere, & cum eo pariter celebrare*. Communicasse tum etiam ipsos in Missa, quam cum Pontifice celebrabant, docet Innocentius Papa III. Lib. IV. *De Mysteriis Missæ* Cap. 25. ubi ait, consuevisse Presbyteros Cardinales *Romanum circumstare Pontificem, & cum eo pariter celebrare; cumque consummatum est Sacrificium, de manu ejus communionem accipere*.

III. Sed ut & de aliarum Ecclesiarum disciplina dicamus, in Mediolanensi laicos extra Altare communicasse, discimus ex facto S. Ambrosii, qui ipsum Imperatorem in Choro remanere non permisit, cui unico id licitum fuit apud Græcos, uti constat ex Canone 69. Concilii Trullani, quem nos explicuimus Tomo II. Commentariorum in Concilia Oecumenica. Consuetudinem eandem in Hispania viguisse, addiscere licet ex Canone 13. Concilii II. Bracarensis, quod celebratum fuit anno 563. *Placuit*, inquit, *ut intra Sanctuarium Altaris ingredi ad communicandum non liceat laicis viris, vel mulieribus, nisi tantum Clericis, sicut & antiquis Canonibus statutum est*. In Concilio vero Toletano IV. anni 633. Can. 18. præceptum est, ut *Sacerdos, & Levita ante Altare communicent, in Choro Clerus, extra Chorum populus*. Hosce plane Canones innovavit S. Carolus in Concilio Provinciali IV. Mediolanensi, Parte II. Constitutionum, ubi agit de iis, quæ ad Eucharistiæ Sacramentum pertinent: *Quod & Toletano quarto*, inquit, *& Bracarensi primo Conciliis sancitum est, id de sacra Communione ministranda religiose servetur, ut Diaconis scilicet, & Clericis ad Altare, aut in Choro illa præbeatur, populo autem loco a Choro, Altarive aliquanto remotiori*. In Africa etiam laici ad cancellos, qui Chorum a populo separabant, Communionem percipiebant, ut clare innuit S. Augustinus Sermone 392. novæ editionis, sic inquiens: *A Communione se cohibeant, qui sciunt, quia novi peccata ipsorum, ne de cancellis projiciantur*. Neophyti tamen in gratiam suæ regenerationis ad Altare accedere permittebantur, ut discimus ex eodem Augustino in Sermone 224. ubi sic eosdem Neophytos alloquitur: *Obsecro vos per nomen, quod super vos invocatum est, per illud Altare, ad quod accessistis, per Sacramenta, quæ accepistis &c.*

IV. Notat hæc Edmundus Martene Libro I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*. Cap. IV. Articulo X. num. IV. ubi etiam observat, solos hac in causa Gallos aliis minus religiosiores fuisse, dum omnibus tam viris, quam mulieribus Communionem ad Altare impertiebant, ut patet ex Gregorio Turonensi Lib. X. *Historiæ Francorum* Capite 8. & Lib. 2. *De miraculis S. Martini* Cap. XIV. itemque ex Cæsario Arelatensi Episcopo Sermone 269. IX. in Appendice S. Augustini; ex Fortunato in Vita S. Marcelli Parisiensis Episcopi Cap. VI. & ex Concilio Turonensi II. anni 567. Can. IV. ubi postquam dixit; *Ut laici secus Altare, quo Sancta Mysteria celebrantur, inter Clericos, tam ad Vigilias, quam ad Missas, stare penitus non præsumant, sed pars illa, quæ a cancellis versus Altare dividitur, Choris tantum psallentium pateat Clericorum*; ita mox subdit: *Ad orandum vero, & communicandum, laicis, & feminis, sicut mos est, pateant Sancta Sanctorum*. Ceterum, si Gallorum morem excipias, ex communi antiquo Ecclesiæ ritu soli Sacerdotes, & Clerici intra sepimentum Altaris, sive ad Altaris gradus a laicis distincti communicabant. Atque hunc ritum confirmat hic noster §. ubi ait, ut *primo, si Sacerdotibus, vel aliis ex Clero danda sit Communio, iis ad gradus Altaris genuflexis præbeatur, vel, si commode fieri potest, intra sepimentum Altaris sint a laicis distincti*.

V. Ergo laicos non modo, sed & Clericos, ac Sacerdotes ipsos, dum ab alio communicantur, genuflexos esse debere, mandat etiam hic noster §. Verum si veterem Ecclesiæ disciplinam spectemus, non utique genuflexos, ut hodie fit, sed stantes communicasse Fideles, probant Henricus Valesius in Notis ad Eusebium Libro 7. *Historiæ Ecclesiasticæ* Cap. IX. Isaacus Habertus ad Pontificale Græcorum pag. 270. Joannes Thiersius in Gallica Dissertatione *De Altaribus*. Teste Mabillonio in Commentario prævio ad Romanum Ordinem Cap. 8. quod inscriptum est, *Singularia Sacræ Communionis in Missa Pontificali*, num. XIV. Episcopi quidem *stantes ad Sedem Pontificis*, Communionem ab ipso Pontifice accipiebant, *Presbyteri vero ad Altare genibus flexis*. Idque probat testimonio Ordinis Romani XIV. Auctore Gajetano Cap. 57. ubi agitur de Communione Episcoporum, qui consecrantur, & Abbatum, qui benedicuntur. Sed notat tamen Joannes Bona Cardinalis Lib. II. *Rerum Liturgicarum* Cap. 17. num. 18. quod *etiam hodie in Missa solemni Romani Pontificis Diaconus communicetur stans omnino ex veteri ritu*. Sed invaluit ritus communi Ecclesiarum, ac Ritualium, præsertim hujus Romani praxi, ac statuto probatus, ut communicaturi omnes sint genibus flexis.

VI. Quod tandem in nostro §. edicitur, ut *Sacerdotes cum Stola communicent*, præscriptum jam antiquitus fuit in Concilio Bracarensi III. anni 675. Can. IV. *Sacerdos*, inquit, *Sacramentum Corporis, & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi sumpturus non aliter accedat, quam Orario utroque humero circumseptus, sicut & tempore ordinationis suæ dignoscitur consecratus, ita ut de uno eodemque Orario cervicem pariter & utrumque humerum premens, signum in suo pectore præferat Crucis. Si quis autem aliter egerit, excommunicationi debitæ subjacebit*. Hunc plane Canonem innovavit S. Carolus in Concilio Provinciali V. Mediolanensi, ubi de iis agit, quæ Part. I. ad Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum pertinent. Statuit enim, hunc in Communione ordinem adhibendum, *ut primo Ecclesiasticis hominibus Superpelliceo indutis, si vero Sacerdos quis*

est,

est, *Stola etiam, quæ signum Crucis ad antiqui Canonis præscriptum in pectore exhibeat, Communio ministretur*. Itaque præter Stolam adhibendum est non modo a ceteris Ecclesiasticis, Clericis scilicet, verum & a Sacerdotibus Superpelliceum, qui tamen Stolam, dum Communionem sumpturi sunt, non quidem ante pectus in modum Crucis ducunt, ut post Concilium Bracarense statuit S. Carolus in citato Mediolanensi V. Provinciali Concilio, sed hinc inde pendentem gestant, ut est communis Ecclesiarum omnium praxis; in quibus etiam solent Diaconi quoque cum Stola communicare, a sinistro tamen humero ad latus dextrum protensa, ac ligata.

§. VI.

Sacerdos unicuique porrigens Sacramentum, & faciens cum eo signum Crucis super Pyxidem, simul dicit: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Eucharistiam a Communicantibus manu olim exceptam fuisse, non modo in Ecclesia Orientali, verum etiam Occidentali, eruditis omnibus notum est, idque nos perspicue ostendimus in variis nostrorum Operum locis, atque præsertim Tomo II. Conciliorum in Commentario ad Canonem CI. Trullanum. Ad eam plane disciplinam allusit S. Ambrosius apud Theodoretum Lib. V. Historiæ Ecclesiasticæ Capite 17. ubi increpans Theodosium ob cædem Thessalonicam sic inquiebat: *Quomodo manus extendes injustæ cædis sanguine adhuc stillantes? quomodo hujusmodi manibus Domini Corpus accipies?* Hoc autem viros inter, & mulieres discrimen intercedebat, quod viri nudis manibus, mulieres linteo Eucharistiam excipiebant, ut patet ex Sermone 229. S. Cæsarii in Appendice novæ editionis S. Augustini: *Omnes viri, quando ad Altare accessuri sunt, lavant manus suas, & omnes mulieres nitida exhibent linteamina, ubi Corpus Christi accipiant*. Hinc Concilium Antissiodorense anni 588. Can. 36. inquit: *Non licet mulieri nuda manu Eucharistiam accipere*. Et Can. 42. *Unaquæque mulier, quando communicat, Dominicalem suum accipiat; quod si quæ non habuerit, usque in diem alium Dominicum non communicet*. Hinc recte observat Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Capite 4. Articulo X. num. 8. hunc ritum in Galliis ad finem Sæculi VI. minimum perseverasse, imo & longe postea usque ad Sæculum 7. viguisse colligit ex Actis S. Odiliæ Abbatissæ, quæ morti proxima, *cum Calicem, in quo Dominicum Corpus, & Sanguis habebatur, sibi adferri præcepisset, propriis manibus eum accipiendo, sancta Communione participata, omnibus cernentibus animam reddidit*.

II. Recte quoque & illud idem Auctor notat, Sæculo tandem IX. in Concilio Rothomagensi tempore Ludovici Regis celebrato Capite 2. decretum fuisse, ut *Sacerdos nulli laico, aut feminæ Eucharistiam in manibus ponat, sed tantum in os ejus cum his verbis ponat: Corpus Domini, & Sanguis prosit tibi ad remissionem peccatorum, & ad vitam æternam*. Quæ verba refert Regino Lib. I. *De Ecclesiasticis disciplinis* Cap. 199. tanquam ex Concilio Turonensi. At vero in Ecclesia Romana, ut idem Martene observat, ante medium Sæculum VI. jam abierat in desuetudinem ritus ipse excipiendæ manu Eucharistiæ, probatque ex Libro 3. Dialogorum S. Gregorii Papæ Cap. 3. ubi Agapitus Papa, qui anno Christi 535. Summum Pontificatum adeptus est, cuidam muto, & claudo *Corpus Dominicum in os misisse* perhibetur. Atque hic est ritus, qui plurimis ab hinc Sæculis in Ecclesia Latina observatur, ut nempe Sacerdos in os Fidelium communicantium Eucharistiam immittat, ritu, ac formula in hoc nostro §. & in Rubrica Missalis præscriptis: *Sacerdos*, ait noster §. *unicuique porrigens Sacramentum, & faciens cum eo signum Crucis super Pyxidem, simul dicit*: Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam. Amen.

III. Porro quod ad verbum *Amen* spectat in recitata Sacerdotis communicantis formula expressum, illud notandum censui, Fideles olim, cum Eucharistiam de manu Sacerdotis acciperent, solitos ipsos fuisse respondere, *Amen*. Hunc enim ritum disertis verbis tradunt S. Augustinus, & Auctor Librorum *De Sacramentis* Libro IV. Cap. V. quorum primus in Sermone 272. novæ editionis sic inquit: *Audis*, Corpus Christi, *& respondes*. Amen. Alter vero ita plane loquitur: *Ergo non otiose, cum accipis, tu dicis*, Amen; *jam in spiritu confitens, quod accipias Corpus Christi. Dicit tibi Sacerdos*, Corpus Christi, *& tu dicis*, Amen, *idest verum*. Hinc S. Hieronymus ad Pammachium scribens adversus errores Joannis Hierosolymitani, *Qua conscientia*, inquit, *ad Eucharistiam Christi accedam, & respondebo*, Amen, *cum de charitate dubitem porrigentis*. Atque huic antiquæ Ecclesiæ disciplinæ inhærens S. Carolus in Concilio Provinciali V. ubi agit de iis, quæ ad Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum pertinent, sic inter alia statuit: *Sacerdos illam administraturus, antequam præbeat, unicuique, cui ministrabit, sigillatim illa verba pronunciet*: Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam; *& qui suscepturus est, prius respondeat*, Amen. *Id quod antiquissimi instituti est, nec sine mysterii significatione fieri, Sanctissimus Pater, & Ecclesiæ Catholicæ Doctor Ambrosius scribit*, citato scilicet superius loco in Libris *De Sacramentis*, qui S. Ambrosii nomine circumferuntur, aliusque antiqui Auctoris fœtus ab eruditis Scriptoribus censentur. Quicquid autem de ea re sit, idem confirmat S. Carolus in Instructionibus de eodem Eucharistiæ Sacramento, ubi etiam ejus ritus meminit faciendæ Crucis cum Particula a Sacerdote super Pyxidem, dum recitatam formulam dicit: *Singulis Sacramentum præbens, signum Crucis super Pyxidem ante faciem communicaturi faciens dicit*: Corpus Domini nostri Jesu

Jesu Christi custodiat animam tuam. *Qui accepturus est, respondet*, Amen. *Videat vero Parochus, ut, antequam Sacramentum praebeat, satis spatii relinquat ad dicendum*, Amen. Caeterum licet ad exemplum S. Caroli introductus in aliis Ecclesiis fuerit hic ritus, ut notat Lebrun in Explicatione Missae Tomo IV. editionis Veronensis pag. 331. standum est nostro huic §. & Rubricae Missalis, ex quorum praescripto verbum *Amen* in fine recitatae formulae, a Sacerdote, qui Eucharistiam praebet, non vero ab eo, qui illam accipit, dicitur.

IV. Sed ut alios praecipuos antiquos Sacrae Communionis ritus recenseamus; notandum hic plane & illud, quod inter alios observat Joannes Cardinalis Bona Lib. 2. *Rerum Liturgicarum* Cap. 18. num. 1. semper, & ubique ab Ecclesiae primordiis usque ad Saeculum XII. sub specie panis, & vini communicasse Fideles; coepisseque paulatim ejus Saeculi initio usum Calicis obsolescere, plerisque Episcopis cum populo interdicentibus, ob periculum irreverentiae, & effusionis, quod inevitabile erat, aucta Fidelium multitudine, in qua deesse non poterant minus cauti, & attenti, ac parum religiosi. In Ordine Cisterciensi statutum olim fuit, ne ulla persona Ordinis, exceptis Ministris Altaris sacris vestibus indutis, ad sacrum Calicem pro percipiendo Sanguine accedere praesumeret, propter periculum, & scandalum evitandum. Ob eandem causam Rodulfus Abbas S. Trudonis, qui vivebat anno Christi 1110. removeri a laicis Calicem suadet his versibus.

Hic, & ibi cautela fiat, ne Presbyter aegris,
Aut sanis tribuat laicis de Sanguine Christi,
Nam fundi posset leviter: simplexque putaret,
Quod non sub specie sit totus Jesus utraque.

Sic paulatim introducta est Communio sub sola specie panis, posteaquam intolerandi abusus religiosos Antistites ad abrogandum communem Calicis usum induxerunt. Moribus enim immutatis, Leges quoque mutandae sunt, quae aliquando utiles, atque optimae fuerunt. Haec autem mutatio facta primum a diversis Episcopis in suis Ecclesiis, deinde a Synodo Constantiensi Canonica Sanctione pro omnibus stabilita, & novissime confirmata est a Tridentino Generali Concilio variis locis, ac praesertim Sessione 21. Cap. 1. & Can. 1. 2. & 3.

V. Ne autem antiqui ritus notitia praetereatur, teste Martene Libro 1. *De antiquis Ecclesiae ritibus* Cap. IV. Articulo X. num. XII. participandi olim sacro Calici triplex extitit ratio. Vel enim pretiosum Sanguinem cum calamo sugebant, vel Calicem ipsum ori admovebant, vel denique Corpus Dominicum Sanguine intinctum porrigebant. Viguisse tertium hunc communicandi modum in Ecclesia Latina, & quidem Saeculo IV. docent Ivo Carnotensis Parte II. Capite 11. & 85. & Gratianus in Canone *Cum omne crimen* De consecratione, Distinctione II. asserentes Decretum Julii I. Papae vetantis Communionem intinctam, quod iisdem verbis extat in Concilio Bracarensi III. anni 625. Can. 1. ubi cum inter abusus, qui irrepserunt, & hunc enumerasset, quod quidam intinctam Eucharistiam populis pro complemento Communionis porrigerent, id vetat deinceps fieri, quia hoc non recipit prolatum ex Euangelio testimonium, ubi seorsum Panis, seorsum Calicis commendatio commemoratur. Micrologus item Capite 19. *Non est*, inquit, *authenticum, quod quidam Corpus Domini intingunt, & intinctum pro complemento Communionis populo distribuunt: nam Ordo Romanus contradicit*. Exceptus est casus necessitatis, & cautelae, in Canone Concilii Claramontani sub Urbano Papa II. quem refert Baronius Tomo XI. ex schedis Antonii Augustini. Ubi quod ait, *nisi per necessitatem, & cautelam*, respexisse videtur ad infirmos, & infantes, qui intincto Pane communicare permittebantur. At vero Paschalis II. etiam casum necessitatis exclusit in Epistola 32. ad Pontium Abbatem Cluniacensem, praecipiens, ut parvuli, & infirmi, qui Panem absorbere non possunt, in solo Sanguine communicent, hoc decentius existimans, quam intinctam Communionem permittere.

VI. Alicubi tamen invaluit usus infirmos eo modo superius memorato communicandi ex Decreto cujusdam Concilii Turonensis apud Ivonem Lib. 2. Cap. 19. & apud Burchardum Lib. 5. Cap. 9. ubi ita legimus: *Ut omnis Presbyter habeat Pyxidem, aut vas tanto Sacramento dignum, ubi Corpus Dominicum diligenter recondatur ad Viaticum recedentibus a saeculo. Quae tantum Sacra Oblatio intincta debet esse in Sanguine Christi, ut veraciter Presbyter possit dicere infirmo: Corpus & Sanguis Domini nostri Jesu Christi proficiat tibi in remissionem peccatorum, & vitam aeternam*: Ita plane Concilium, cujus tamen ratio, quanti ponderis sit, norunt Theologi; neque enim Corpus Christi est sine Sanguine. Communem fuisse Saeculo 12. hunc usum omnium fere Ecclesiarum, constat ex Epistola Ernulfi Roffensis Episcopi ad Lambertum Tomo II. Spicilegii Dacheriani extante, in qua respondet ad hanc Lamberti Quaestionem: *Cur hodierna Ecclesia consuetudo alio, & pene contrario ritu censeat porrigi Corpus Dominicum, quam a Domino in Coena Discipulis suis fuerit distributum. Id enim quotidianus Ecclesiae praetendit usus, ut tribuatur Hostia Sanguine intincta, cum a Domino prius Corpus, deinde Sanguis porrectus fuisse memoretur &c.* Quem ritum nova consuetudine introductum Ernulfus multis tuetur, & propugnat, argumento ex effusionis periculo deducto, quod tandem sic concludit: *Ne ergo polluamus Sanguinem nostrae redemptionis, ne tanquam impietatis manibus effundamus poculum humanae salutis, a religiosis Viris provide actum est, ut Dominici portiuncula Corporis, non sicca, sicut Dominum egisse novimus, porrigatur, sed Domini infusa Sanguine Fidelibus tribuatur. Quo pacto evenit, ut secundum Salvatoris praeceptum, ejus Carnem edat, Sanguinem bibat, periculum evadat, quem in tantare offendere oppido formidat*. Ejusdem videtur extitisse sententiae Guillelmus de Campellis Episcopus Catalaunensis, cujus fragmentum refert Mabillonius in Praefatione ad Saeculum III. Benedictinum, ubi haec habet, *quod Panis intinctus probibitus est accipi, ex frivola causa fuit, scilicet pro buccella intincta, quam Dominus Judae ad distinctionem porrexit*. Cui rationi etiam facit satis Ernulfus.

VII. His, aliisque omissis antiquos Sacrae Communionis ritus spectantibus, quos variis nostrorum Operum locis retulimus, explicuimusque, praeteriri non debet hic ritus purificationis post Communionem, de quo alias supra in Commentario

tario ad §. 1. diximus, quemque inter alios Sanctus Carolus in Instructionibus de Eucharistiæ Sacramento ita peragendum præscripsit: *Dum Sacramentum præbet, adsit Minister Superpelliceo indutus, qui vasculum purificationis manu dextera tenens, sinistra mappulam ad abstergendum os, Parochum, seu Sacerdotem Communionem administrantem, interjecto spatio sequitur, & ministrat vasculum ad purificandum, & mappam ad abstergendum; quod vasculum ita poterit etiam feminis ministrare, ut cum primæ porrexerit, ipsa reliquis det, & omnes inter se tradant.* Sed nec omittendum, quod etiam mox subjicit: *Si præbendo Sacramentum, digitos ex ore communicantium madefaciat, purificatorium sibi in pelvicula decenter afferri jubeat, quo eos abstergat; vel ipse ad Altare revertatur, & id faciat.* Atque hæc sunt, quæ notanda censuimus ad nostri §. explicationem, omissis aliis, de quibus opportuniori loco dicemus.

§. VII.

Ubi vero omnes communicaverint, Sacerdos reversus ad Altare dicere poterit: *O Sacrum Convivium, in quo Christus sumitur, recolitur memoria passionis ejus, mens impletur gratia, & futuræ gloriæ nobis pignus datur. ℣. Panem de Cælo præstitisti eis.* Minister respondet: *Omne delectamentum in se habentem.* Tempore Paschali additur, *Alleluja.* Mox Sacerdos dicit: *℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Deus, qui nobis sub Sacramento mirabili passionis tuæ memoriam reliquisti: tribue quæsumus, ita nos Corporis & Sanguinis tui sacra mysteria venerari, ut redemptionis tuæ fructum in nobis jugiter sentiamus. Qui vivis, & regnas cum Deo Patre &c.

Tempore Paschali dicitur Oratio.

Spiritum nobis Domine tuæ charitatis infunde; ut quos Sacramentis Paschalibus satiasti, tua facias pietate concordes. Per Christum Dominum nostrum. ℟. Amen.

COMMENTARIUS.

I. Decet quam maxime, neque enim id noster §. præcipit, ut absoluta Communione, Sacerdos reversus ad Altare, antequam in Tabernaculo sacram Pyxidem ponat, dicat Antiphonam *O Sacrum Convivium &c.* una cum Versiculo *Panem de Cælo &c.* & Orationem *Deus qui nobis sub Sacramento mirabili &c.* desumptam ex Officio, quod Doctor Angelicus S. Thomas Aquinas concinnavit pro Festo Sacratissimi Corporis Christi, quod Urbanus Papa IV. instituit. Recte autem & illud noster idem §. subdit, ut tempore Paschali ad ipsam Antiphonam, & Versiculum addatur *Alleluja*, & loco Orationis *Deus, qui nobis sub Sacramento mirabili &c.* dicatur Oratio *Spiritum nobis Domine &c.* quæ est Postcommunio Missæ Dominicæ Resurrectionis, quod magis Communioni, quæ Paschali tempore peragitur, conveniat. Porro juxta S. Caroli præscriptum in Instructionibus de Sacramento Eucharistiæ, Parochus, seu Sacerdos, *posteaquam omnibus Sacramentum præbuerit, digitis pollice, & indice, quibus ministravit, super Pyxide simul junctis, ad Altare revertitur. Ibi deposita Pyxide supra Corporale, eaque contecta, tum facta genuflexione, statim digitos, quibus Sacramentum tetigit, a parte Epistolæ, vino, & aqua abluit in vase non consecrato, quod præbetur iis, qui communicarint, tum purificatorio abstergit, & rursus facta genuflexione, Pyxidem reverenter reponit, & dicit. ℣.* Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. *Oratio.* Domine Sancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, te humiliter deprecamur, ut accipientibus fratribus, & sororibus nostris Sacrosanctam Eucharistiam Corporis, & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi Filii tui, & animæ, & corporis sit salus. Per eundem Dominum nostrum &c.

II. Hæc est Oratio, quam præscribit S. Carolus dicendam a Sacerdote, postquam abluit digitos, tersitque, ac Pyxidem in Tabernaculo reposuit. Cum alias ex præscripto nostri §. ea ablutio, ac tersio, & Pyxidis in Tabernaculo repositio peragenda sit post recitatam Antiphonam, *O Sacrum Convivium &c.* cum Versiculo *Panem de Cælo &c.* & Oratione *Deus qui nobis sub Sacramento mirabili &c.* Cæterum opportune idem S. Carolus monet, Orationem ipsam. *Domine Sancte, Pater &c.* superius recitatam, ita dicendam, ut illud nomen *fratribus* omittatur, quando feminis solum Communio ministratur; at vero contra, cum ministratur maribus tantum, omittatur verbum illud *sororibus*; itidemque singulari numero dicatur, *fratri nostro*, si mari tantum, ac præterea, *sorori nostræ*, si feminæ solum ministrabitur. Ipsa Oratione finita, ex ejusdem S. Caroli præscripto sequitur. *℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. ℣. Benedicat, & exaudiat nos Deus.* Et dum dicit, signum sibi Crucis adhibet. *℟. Amen. ℣. Procedamus cum pace. ℟. In nomine Christi. ℣. Benedicamus Domino. ℟. Deo gratias. ℣. Pax, & benedictio Dei omnipotentis, Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti descendat super vos, & maneat semper. ℟. Amen.* Et ita dicendo signo Crucis populo benedicat.

III. Hæc plane sunt, quæ in citatis Instructionibus de Eucharistiæ Sacramento, in ordine ministrandi sacram Communionem servanda Sanctus Carolus statuit pro sua Ecclesia Mediolanensi, quæ ex antiquo instituto in multis functionibus Ecclesiasticis peculiari ritu Summorum Catholicæ Ecclesiæ Præsidum probato utitur. Communiter autem servandi sunt Ritus in hoc nostro Rituali Romano præscripti, ac probati.

§. VIII.

Antequam reponat Sacramentum, diligenter advertat, ut si aliquod fragmentum digitis adhæserit, illud in Pyxidem deponat, & eosdem digitos, quibus tetigit Sacramentum abluat, & abstergat purificatorio, ablutionem vero sumat, si celebraverit, aut iis, qui tunc communicarunt, sumendam tradat, aut saltem in Sacrarium injiciat. Postea genuflectens reponit Sacramentum in Tabernaculo, & clave obserat.

COMMENTARIUS.

I. Quum dari casus facile possit, ut aliquod sacræ Eucharistiæ fragmentum in longa Particularum tractatione, digitis Sacerdotis adhæreat, & in quolibet, vel minimo fragmento consecrato sit Corpus, & Sanguis Christi Domini, ut communiter docent, & habetur in Sequentia Missæ Festi Corporis Christi illis verbis, *Fracto demum Sacramento, ne vacilles, sed memento, tantum esse sub fragmento, quantum toto tegitur*; jam merito & hic noster §. & Rubricæ Missalis mandant ut Sacerdos fragmentum ipsum *in Pyxidem deponat, & eosdem digitos, quibus tetigit Sacramentum, abluat, & abstergat purificatorio*. Ad ablutionem quod attinet, mandat quidem hic noster §. ut eam Sacerdos *sumat, si celebraverit, aut iis, qui tunc communicarunt, sumendam tradat, aut saltem in Sacrarium injiciat*. Præbendam ipsam ablutionem *iis, qui communicarint*, statuit quidem S. Carolus, cujus locum in superiori Commentario attulimus; sed non puto, facile inveniri, qui naturali nausea abrepti velint eam digitorum Sacerdotis ablutionem bibere; hinc forte est, quod noster §. ablutionem ipsam, ubi nec a Sacerdote, neque a communicatis sumitur, in Sacrarium injiciendam dicit. Atque hic est hodie communis Ecclesiarum usus, in quibus ad Altare, ubi extat Tabernaculum cum Sanctissimo Sacramento, poni solet vasculum cum aqua & purificatorio ad abluendos abstergendosque Sacerdotis digitos post Communionem, quæ fit extra Missam. Ceterum projectam quoque in Sacrarium fuisse olim eam digitorum ablutionem, quam Sacerdos faciebat in Missa, censet doctissimus Bona Cardinalis Lib. II. Rerum Liturgicarum Cap. 20. num. 1. *Nam in antiquis Ecclesiis præsertim Monachorum singula Altaria a parte Epistolæ habent piscinam in hunc usum paratam*. Idem asserit eruditissimus Lebrun in Explicatione Missæ Tomo 1. Parte v. Articulo IX. §. 3. Quod hodie Sacrarium dicimus, dicebatur olim *Piscina*, locus nempe, in quo manus Sacerdotes lavabant, & ubi ablutiones Sacerdotis, Corporalium, aliarumque id genus linteaminum injiciebantur, uti videre est in Libro Usuum Ordinis Cisterciensis Cap. 21. & 56. In statutis Synodalibus Odonis Episcopi Parisiensis Capite ultimo num. 24. & 28. In Concilio Salmuriensi anni 1253. in Synodo Bajocensi anni 1300. Cap. 21. & 22. apud Durandum Libro 1. Rationalis Divinorum Officiorum Capite 1. num. 39. & in Summa S. Raymundi Ordinis Prædicatorum, ubi de lotione Calicis sic ait: *Hanc in piscinam volo projicias, vel in ignem*.

II. Quod tandem in nostro §. edicitur, ut Sacerdos reposito Sacramento in Tabernaculo, illud *clave obseret*, jam id a multis olim Conciliis statutum fuit, præsertim vero a Generali IV. Concilio Lateranensi Cap. 20. quod nos late explicuimus Tomo nostro 3. Commentariorum in Concilia Œcumenica, & aliis etiam nostrorum Operum locis, ubi nobis de ipsa Eucharistiæ custodia differendi se se dedit occasio. Sane, quum ex Conciliorum, ac præsertim laudati Lateranensis præscripto, obserandum sit Tabernaculum clave, *ne possit temeraria manus ad Eucharistiam extendi ad aliqua horribilia, vel nefaria exercenda*, jam non debet clavis ad porticulam Tabernaculi, vel ad Altare relinqui, sed asportari debet in Sacristiam, ibique loco tuto asservari, ut in variis Ritualibus, ac Synodis recte statutum fuit.

§. IX.

Deinde extenta manu dextera benedicit iis, qui communicarunt, dicens: *Benedictio Dei Omnipotentis, Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti descendat super vos, & maneat semper*. ℟. *Amen*.

COMMENTARIUS.

I. Dandam populo benedictionem a Sacerdote, post administratam eidem Communionem, & repositam in Tabernaculo Pyxidem, statuit etiam S. Carolus, & quidem sub ea verborum formula, quam præscribit hic noster §. uti videre est in Commentario ad §. VII. ubi integrum S. Caroli locum descripsimus. Porro data benedictione, uti inter alios docet Bauldryus in Manuali Sacrarum Cæremoniarum Parte 3. Tit. 13. Cap. 8. mox Minister surgens extinguit cereos. Sacerdos autem plicat Corporale, & reponit in bursa, quam collocat in cornu Euangelii, nisi forte ob frequentiam communicandorum relinquendum sit Corporale in medio Altaris extensum: descendit in planum, ubi genuflectit, sicut Minister, qui surgens biretum Sacerdoti porrigit cum quasi osculo illius, & ambo revertuntur in Sacristiam; atque hæc est praxis, quæ communiter in omnibus Ecclesiis servatur.

§. X.

§. X.

Communio autem populi intra Missam statim post Communionem Celebrantis fieri debet (nisi quandoque ex rationabili causa post Missam sit facienda) cum Orationes, quæ in Missa post Communionem dicuntur, non solum ad Sacerdotem, sed etiam ad alios communicantes spectent.

COMMENTARIUS.

I. Addubitari nequit, quin olim Communio populi intra Missam post Communionem Sacerdotis celebrantis fieri debuerit, nullusque Sacris Mysteriis interesse permitteretur, nisi qui offerre poterat, atque de Oblatis participare, ut veterum sacrorum rituum peritissimus Joannes Bona Cardinalis notavit Libro 2. *Rerum Liturgicarum* Cap. 17. num. 2. Immo alicubi adeo invaluerat mos communicandi, quoties quis aderat Missæ, ut aliqui existimarint, eum, qui pluribus eadem die Missis intererat, debere in singulis communicare. Hinc Walfridus Strabo Auctor Sæculi IX. in Libro *De rebus Ecclesiasticis* prope finem Capitis 22. eam sibi quæstionem proponit, & resolvit hisce verbis: *Quia de communicandi varietate quædam præmisimus, hoc addendum videtur, esse quosdam, qui semel in die communicare, etiamsi pluribus interfuerint Missis, pro dignitate Sacramentorum, sufficere credant; esse vero alios, qui sicut in una, sic in omnibus, quibus adfuerint, Missis, in die communicare velint. Quorum neutros culpandos existimo; quia, sicut Augustinus ait de his, qui quotidie communicant, & illis, qui rarius, istos reverentia sanctarum retrahit rerum, illos vero amor salubrium invitat Sacramentorum. Nam & ipse Sacerdos, quoties in die Missas facit, communicare non omittit. Quod si non facit, Canonico est feriendus judicio.*

II. Testis est autem idem Walfridus citato Libro Cap. 21. idque fidelium relatione virorum se accepisse ait, *Leonem Papam*, nempe III. ejus nominis, *sicut ipse fatebatur, una die vii. vel ix. Missarum solemnia celebrasse; Bonifacium vero Archiepiscopum, & Martyrem semel tantum per diem Missas fecisse.* Plura de eo ritu videri possunt apud Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 3. Articulo 3. num. 4. ubi etiam notat, Alexandrum Papam II. qui Pontificatum adeptus est anno 1061. decrevisse postea, ne plures quam una in die Missa ab uno Sacerdote celebraretur. Extat ejus Decretum apud Gratianum in Canone, *Sufficit*, De consecratione, Distinctione 1. *Sufficit*, inquit, *Sacerdoti unam Missam in die una celebrare, quia Christus semel passus est, & totum Mundum redemit. Non modica res est unam Missam facere, & valde felix est, qui unam digne celebrare potest.* Addit nihilominus idem Alexander: *Quidam tamen pro defunctis unam faciunt, & alteram de die, si necesse fuerit.* Quibus verbis morem celebrandi unam Missam de die, alteram pro defunctis, refert quidem, sed non abrogat, si tamen necesse fuerit. Sed hic etiam mos jam pridem abrogatus est. Innocentius enim Papa III. in Capite *Consuluisti III. De celebratione Missarum*, diserte respondet, *quod excepto die Nativitatis Dominicæ, nisi causa necessitatis suadeat, sufficit Sacerdoti semel in die unam Missam solummodo celebrare.* Consentit Honorius III. ibidem Cap. *Te referente* 12. viderique plura & in hanc rem possunt apud Thomassinum Parte 3. veteris, & novæ Ecclesiæ Disciplinæ Libro 1. Capite 57.

III. Omisso itaque hoc ritu, ut illum paulo fusius enarremus communicandi in Missa, teste Anonymo Turonensi in ms. Speculo apud Martene in citato superius Opere Lib. 1. Capite 4. Articulo x. num. 2. illud certum est, *olim in primitiva Ecclesia singulis diebus, qui Canoni Missæ intererant, solitos fuisse communicare.* Id plane eruitur ex Canone x. vulgo Apostolorum, & ex variis antiquis Synodis: inter quas Antiochena sub Julio Papa anno 341. habita Canone II. statuit, *omnes, qui in Ecclesiam ingrediuntur, & Sacras Scripturas audiunt, orationi autem cum populo non communicant, vel sanctam Eucharistiæ participationem propter aliquam insolentiam aversantur, eos ab Ecclesia expelli.* Quicquid autem de hac severiori disciplina sit, ritum certe communicandi in Missa probavit Synodus Tridentina Sessione XXII. *De Sacrificio Missæ* Capite 6. ubi ita inquit: *Optaret quidem Sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis Fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi hujus Sacrificii fructus uberior proveniret.* Probarunt & ipsum ritum varii Episcopi in suis Synodis, ac Ritualibus, præsertim vero S. Carolus in Provinciali V. Mediolanensi Concilio, ubi de iis, quæ ad Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum pertinent, sic plane habet: *Hoc institutum, quod antiquissimi ritus est, Sacerdos religiose servet, ut intra Missarum solemnia, postquam scilicet Sanguinem ipse sumpserit, Fidelibus Sacram Communionem sumpturis ministret.* Idem repetit in Instructionibus, *De Sacramento Sanctissimæ Eucharistiæ*, ubi de ejus ministratione agit, & in Admonitionibus vulgari lingua editis ad Parochos de administratione Sanctissimæ Eucharistiæ, quæ leguntur Parte IV. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis.

IV. Porro convenientius esse communicare in Missa, quam extra Missam, recte docet hic noster §. ob eam rationem, *cum Orationes, quæ in Missa post Communionem dicuntur, non solum ad Sacerdotem, sed etiam ad alios communicantes spectent*: Atque hæc est ratio, quam olim notavit pro Communione in Missa Walfridus Strabo in Libro *De rebus Ecclesiasticis* Cap. 22. *Est autem*, inquit, *legitimum tempus communicandi ante ultimam Orationem, quæ dicitur ad complendum, quia ejus petitio maxime pro eis est, qui communicant.* Id quod etiam confirmat Micrologus Auctor Sæculi XI. Capite 19. ubi ait, quod qui vult benedictionibus frui, quas Sacerdos in postremis Orationibus Missæ poscit, de-

bet ante illas communicare: *Ergo ante ipsas communicare non negligant quicumque earundem Orationum benedictione foveri desiderant*. Ceterum in istis Orationibus comprehenduntur tam secretæ, quam alta voce pronunciatæ. Inter secretas Orationes habetur *Quod ore sumpsimus Domine &c.* quæ cunctis communicantibus favet, ac prodest, & aliæ nonnullæ: Alta vero voce plurimæ, & fere omnes, quæ post Communionem leguntur, ad Sacerdotis æque, ac Fidelium Communionem alludunt.

V. At vero minime dissimulandum, quod noster §. Communionem in Missa probans, atque præscribens, in parenthesi inquit: *Nisi quandoque ex rationabili causa post Missam sit facienda*. Id quod etiam ex S. Carolo confirmari potest qui variis locis Actorum Ecclesiæ Mediolanensis, præsertim vero in citato superius Provinciali v. Concilio Mediolanensi, postquam edixit, hoc institutum, *quod antiquissimi ritus est*, a Sacerdote *religiose* esse observandum, *ut intra Missarum solemnia, postquam scilicet Sanguinem ipse sumpserit, fidelibus sacram Communionem sumpturis ministret*; ita statim subjicit: *Nec vero tamen illam ministrare vetitum sit, si quando occasio tulerit, ut quis alio tempore, quam in Missa sumpturus sit*. Quænam sit ista occasio, seu, ut inquit noster §. rationabilis causa faciendæ Communionis post Missam, sive extra illam, docet nos antiquum ms. Missale Dominicanum anni 1254. apud Lebrum in Explicatione Missæ Parte v. Articulo x. §. 1. *Si adest magna multitudo expectans finem Missæ, poterit differri Communio usque post Missam, nisi in die Cœnæ, si visum fuerit Priori*. Idem docet Gavantus in Rubricas Missalis Parte II. Tit. x. num. 6. *Regulariter hoc loco facienda est Communio*, post Communionem scilicet Sacerdotis; *sed hodie, quia plurimi exoptant finem Missæ, & eos tædet expectare alios, ut communicent, præsertim si multi sint communicandi, differri solet Communio usque ad peractam Missam*. Sed addit mox: *Tolerandum videtur, si multi communicent, non tamen, si pauci, & ii fortasse privantur fructu Orationum earum, quæ post Communionem dicuntur, ut notat Micrologus Cap. 19.* cujus locum jam nos supra descripsimus. Atque hæc quidem spectant Communionem, quæ ex rationabili causa post Missam fit, in Altari scilicet, ubi extat Tabernaculum cum sacris Particulis in eo asservatis; nam alias in cæteris Altaribus, in quibus hujusmodi Tabernaculum non extat, nullo modo fieri debet, aut potest Communio post Missam. Sane, ubi peracto Missæ Sacrificio in Altari nempe, in quo extat prædictum Tabernaculum, statim Sacerdos Communionem ministraturus est, licet in memorato Provinciali Concilio Mediolanensi Sanctus Carolus statuerit, ut *vestibus Sacerdotalibus, quibus in Missa usus est, indutus ministret, Casula tantum deposita, & Manipulo item*; servandum nihilominus puto communem Ecclesiarum, præsertim Urbis praxim, in quibus Communio, quæ fit a Sacerdote statim post Missam, fit cum omnibus iisdem vestibus, quibus Missam celebravit, & cum benedictione, de qua supra diximus in Commentario ad §. 11.

VI. Præter explicatam superius causam, ut possit quandoque a Sacerdote omitti Fidelium Communio in Missa, & differri post Missam, si nempe pluribus, qui non sunt communicaturi, & Missam audiunt, mora prolixæ Communionis non leve incommodum afferat, sunt & aliæ legitimæ causæ, ob quas neque in Missa, neque post Missam fieri possit, debeatve a Sacerdote Communio, veluti si aliquo morbo laboret, ut stare diutius ad Altare nequeat, vel scrupulis angatur, ut vultus mulierum ferre non valeat, sive necessitate adigatur, ad discedendum citius ab Altari. His adde & alia incommoda, quæ vel egomet expertus sum. Sæpe enim ac sæpius multas Particulas consecravi pro fidelium Communione, quas ego postea sumere debui, quod illi, qui ex ipsis communicaturi erant, videntes in alio Altari fieri Communionem, me relicto, ut citius se expedirent, ad illud accesserint, ibique communicarint. Contigit quoque & mihi compluries, ut Particulas, quas pro certo fidelium numero consecraveram, aliis deinde accedentibus, istis ministrare debuerim, quod primo loco in ordine communionis genuflexos invenerim, primis omnino a communione exclusis; neque enim ritum illum probo frangendi particulas, & cum earum fragmentis communicare, ut satis Communioni omnium fiat. Quid quod eodem ferme tempore Sacerdotibus in variis oppositisque Altaribus celebrantibus, & Eucharistiam ministrantibus, quo se vertat populus nescit ad exhibendam reverentiam Sacramento, cogiturque uni Altari, ubi Eucharistia ministratur, terga vertere, ut alteri opposito, ubi itidem ea distribuitur, reverentiam præstet?

VII. Ob hæc, aliaque evitanda incommoda, jam in multis Ecclesiis ritus invaluit, ut Communio ut plurimum extra Missam fiat in Altari, ubi extat Tabernaculum cum sacra Pyxide, a Sacerdote Superpelliceo, ac Stola induto, juxta ritum in superioribus Commentariis explicatum. Sed corrigendam hic velim quorundam fidelium importunitatem, qui statim ac confessi sunt, Communionem volunt, nullum Sacerdoti dantes tempus, ut ab una Communione, quam paulo ante peregerat, tantisper quiescat, aliosque expectet Communioni proximos, ne centies ire ac redire ad Altare cogatur, ut uni alterique Communionem ministret. Atque hanc importunitatem, insolentiamque notavi ut plurimum in mulierculis, quæ devotionem affectant, totoque fere mane, domus, ac filiarum cura omnino relicta, in Ecclesiis manent in Rosariis recitandis, ac vicinorum factis referendis occupatæ. Sed; ut huic Commentario finem imponam, unum illud hactenus dictis addiderim, Sacerdotes nempe Missam celebrantes, non teneri Sacram Eucharistiam omnibus petentibus infra actionem ministrare, declaratum fuisse a Benedicto Papa XIV. peculiari sua Constitutione, quæ incipit *Certiores effecti*, data die IV. Octobris anno 1742. Pontificatus III. legiturque in ejusdem Pontificis Bullario Tomo 1. pag. 212. & seq. in qua curiosus lector multa etiam scitu digna inveniet.

§. XI.

Itaque Sacerdos, sumpto sacratissimo sanguine, antequam se purificet, ponat Particulas consecratas in Pyxide, vel si pauci sint communicandi, super Patenam, nisi in prin-

principio positæ fuerint in Pyxide, & genuflectit, Ministro interim faciente Confessionem, ut supra. Postea vertens se ad populum, in cornu Euangelii dicit: *Misereatur vestri, &c.* & eo, quo supra dictum est, modo, porrigit communicandis Eucharistiam, incipiens a Ministris Altaris, si velint communicare. Finita Communione, revertitur ad Altare, nihil dicens, & non dat eis benedictionem, quia illam dabit in fine Missæ. Deinde dicit secreto: *Quod ore sumpsimus &c.* ut in Missali, se purificat, & Missam absolvit. Quod si contingat, absoluta Missa, statim aliquos interdum communicare, tunc Sacerdos, adhuc Planeta indutus, sacram Communionem eo modo, quo supra dictum est, ministrabit.

COMMENTARIUS.

I. PErgit hic noster §. ritum Communionis exponere, quæ fit in Missa, sive post Missam. Sed notandum hic primum censeo, quod inquit Possevinus *De officio Curati*, Cap. 8. num. 4. & 5. quod nempe si prudenter prævideat Sacerdos, plures esse communicandos, Pyxidem in Altari positam habere debet cum Particulis consecrandis; si paucos, potest particulas super Patenam ponere, & cum Patena communicare. Id etiam asserit Corsettus a Barufaldo allegatus in Commentario ad hunc §. ubi etiam admonet, non tutissimum consilium esse Pyxidem multum replere Particulis, propter periculum, ne in eis tractandis labantur, reprobatque sacram præbere Communionem cum Particulis positis super Patenam, quia potest dari, ut eas adeo vicinas exhibeat communicando, ut is sola respiratione eas a Patena dejicere possit; quinimo dantur nonnulli communicandi adeo devoti, sed imprudentes, qui dum eis præbetur Communio, fortiter aspirando, e manibus Sacerdotis, vel e Pyxide, seu Patena illam ejiciant.

II. His notatis, quod ad nostrum §. spectat, concinit hic quidem Rubricæ Missalis Parte II. Tit. x. num. 6. quæ sic habet: *Si qui sunt communicandi in Missa, Sacerdos post sumptionem Sanguinis, antequam se purificet, facta genuflexione, ponat Particulas consecratas in Pyxide, vel si pauci sint communicandi, super Patenam, nisi a principio positæ fuerint in Pyxide, seu alio Calice. Interim Minister ante eos extendit linteum, seu velum album, & pro eis facit Confessionem, dicens:* Confiteor Deo &c. *Tum Sacerdos iterum genuflectit, & manibus junctis vertens se ad populum in cornu Euangelii dicit:* Misereatur vestri, *&* Indulgentiam, absolutionem, & remissionem peccatorum vestrorum &c. *& manu dextera facit signum Crucis super eos. Postea genuflectens accipit manu sinistra Pyxidem, seu Patenam cum Sacramento, dextera vero sumit unam Particulam, quam inter pollicem & indicem tenet aliquantulum elevatam super Pyxidem, seu Patenam, & conversus ad communicandos, in medio Altaris dicit:* Ecce Agnus Dei &c. *Deinde dicit:* Domine non sum dignus &c. *Quibus verbis tertio repetitis, accedit ad eorum dexteram, hoc est ad latus Epistolæ, & unicuique porrigit Sacramentum, faciens cum eo signum Crucis super Pyxidem, vel Patenam, simul dicens:* Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam, Amen. *Omnibus communicatis revertitur ad Altare, nihil dicens, & non dat eis benedictionem, quia illam daturus est in fine Missæ. Si Particulæ erant super Corporale, extergit illud cum Patena; & si quæ in eo fuerint fragmenta, in Calicem immittit. Deinde dicit secreto:* Quod ore sumpsimus Domine &c. *& se purificat.* Hactenus Rubrica Romani Missalis, quæ quidem in variis Paragraphis a nobis jam explicatis continetur, & cosequenter etiam late enarrata est.

III. Porro notatu dignum est, quod in recitata Missalis Rubrica, & in hoc præsenti §. edicitur, ut finita scilicet Fidelium Communione in Missa, Sacerdos *non det eis benedictionem, quia illam dabit in fine Missæ*. Quæri enim hoc loco potest, an in Missa defunctorum, in qua non datur populo benedictio, ea sit danda communicatis? Et sane dandam non esse, neque post Communionem, neque in fine Missæ, recte docet in citatam Rubricam Missalis Gavantus, qui etiam Albaspinæum citans ait, non esse Eucharistiam distribuendam in hujusmodi Missis, eodem ferme modo, quo antiquitus jejuniorum tempore Eucharistia minime dispensabatur. Cæterum licet hodie in defunctorum Missis fieri Communio Fidelium soleat, sciendum est tamen illud, peragendam ipsam Communionem cum Particulis, quas Sacerdos in Missis ipsis defunctorum consecrat, non vero ex illis, quæ in Tabernaculo asservantur, ut novissime decidit Sacra Rituum Congregatio, & iccirco rejicienda omnino est illorum Auctorum opinio, qui aliter aliquando docuerunt.

IV. Quod tandem dicit hic noster §. ut si contingat, absoluta Missa, statim aliquos interdum communicare, tunc Sacerdos adhuc Planeta indutus, Sacram Communionem eo modo, quo supra dictum est, ministret; supponit Sacerdotem Missam celebrasse ad Altare, in quo extet Tabernaculum, & in eo reposita sit Pyxis cum Particulis jam consecratis; recteque admonet, debere tunc Sacerdotem adhuc Planeta indutum eo modo Eucharistiam administrare, quo dictum superius fuit. Sane mandat S. Carolus in Concilio Provinciali v. Mediolanensi, ubi agit de iis, quæ ad Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum pertinent, ut quum peracto Missæ Sacrificio Sacerdos statim Eucharistiam ministrat, vestibus Sacerdotalibus, quibus in Missa usus est, indutus ministret, *Casula tantum deposita, & Manipulo item*. Sed observandum est quod recte statuit hic noster §. ut nempe cum cæteris vestibus Casulam, & Manipulum item retineat; & ratio est, quia Communio ipsa statim post Missam, reputatur actus Missæ contiguus, ideoque durat adhuc eadem ratio retinendi Planetam, & alias vestes in Missa adhibitas, ut inter alios docet Sarnellius in Commentario *De ritu Missæ*, nostro non modo §. inhærens, sed & communi Ecclesiarum praxi, in quibus Sacerdos statim post Missam communicans easdem omnino vestes retinet, quibus usus fuit in Missa.

CA-

CAPUT III.

De Communione Paschali.

I. CErtum, atque exploratum est, superiusque a nobis abunde probatum, in primordiis Ecclesiæ jam omnes Fideles, quorum *erat cor unum, & anima una*, quotidie perseverasse *in communicatione fractionis Panis*, ut Acta ipsa Apostolorum testantur cap. 1. Quod etiam posteriori ævo nullus sacris mysteriis interesse permitteretur, nisi qui offerre poterat, & de Oblatis participare, notavit Joannes Cardinalis Bona Lib. 2. *Rerum Liturgicarum* cap. 17. num. 2. ubi etiam ait, diu eam consuetudinem perseverasse in Ecclesia. Sed audiamus Anonymum antiquum Auctorem Turonensem in suo ms. Speculo apud Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. IV. Articulo X. num. 2. ubi sic inquit: *Illud certe ignorari non debet, olim in primitiva Ecclesia singulis diebus, qui Canoni Missæ intererant, solitos fuisse communicare; sed postea crescente multitudine Fidelium, fuit institutum, ut tantum Dominicis diebus communicaretur. Quod etiam paulo post cum observari non potuit, abiit in desuetudinem, ac tertia subsequuta est institutio, ut saltem ter quoque anno in Natali, Paschate, & Pentecoste, omnes Christiani Eucharistiam sumerent.* Simili modo loquitur Joannes Belethus Seculi 12. Auctor in Explicatione Divinorum Officiorum cap. 120. his verbis: *In primitiva Ecclesia præceptum erat, ut singulis diebus Corpus Domini sumeretur; postea vero crescente numero Fidelium, ut singulis diebus Dominicis; unde etiam nunc in Græcia sub anathemate punitur, qui a tribus diebus Dominicis non communicaverit. Modo autem nos tenemur in tribus Solemnitatibus, nimirum Paschate, Pentecoste, & Natali.*

II. Idem confirmat Petrus Blesensis, qui eodem Sæculo XII. quo & Belethus claruit; sed tamen ille illud etiam docet, suo ævo sensim jam fuisse introductum, ut Communionis præceptum solum in Paschate servaretur. Sic enim inquit in Sermone 16. *In prima Ecclesia quotquot intererant Consecrationi Eucharistiæ, communicabant eidem... Postquam autem crevit numerus Fidelium, nec omnes accedere ad Eucharistiam visum est, statutum est, ut saltem diebus Dominicis Fideles communicarent. Cum vero paleæ supercrescentes cœperunt cooperire grana, & multorum refriguit charitas, & crevit iniquitas, & perpauci inventi sunt idonei, qui Calicem Salvatoris acciperent, decretum est, ut saltem per tres Solemnitates in anno Fideles communicarent, in Paschate, Pentecoste, & Natali. Nunc autem quoniam dies mali sunt, & omnes fere declinaverunt, & inutiles facti sunt, non audeo dicere ex præcepto Ecclesiæ, sed ex tacita permissione introductum est, ut semel in anno congregentur in Ecclesia ad communicandum, quod præterire fas non est, ut sicut Filii Israel typicum Agnum comedebant perpetuo, & eadem die Dominus Discipulis suis Carnem suam, & Sanguinem dedit, & in memoriam suam idipsum faciendum commendavit, ita & nos eadem die Carnem Agni, qui tollit peccata mundi, comedamus.* Sæculo itaque XII. quo claruit Blesensis, & quidem longe ante Concil. IV. Lateranense anni 1715. cujus Canonem mox in §. I. referemus, explicabimusque, jam invaluerat in Ecclesia consuetudo, ut Fideles semel in anno, in Paschate scilicet, communicare tenerentur, fasque non esset eam consuetudinem præterire.

§. I.

Curet autem Parochus, ut in Quadragesima per se, vel per alios Concionatores populo opportune denuntietur Constitutio Concilii Lateranensis sub Innocentio III. quę sic habet: *Omnis utriusque sexus Fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata confiteatur fideliter, saltem semel in anno, proprio Sacerdoti, & injunctam sibi pœnitentiam studeat pro viribus adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum, nisi forte de consilio proprii Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab ejus perceptione duxerit abstinendum, alioquin & vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura.*

COMMENTARIUS.

I. QUum labente per universum Orbem pietatis studio, nec ea Ecclesiæ consuetudo, cujus supra meminit Petrus Blesensis, ut Fideles semel saltem in anno communicarent, observaretur, hinc est, quod Œcumenica Synodus IV. Lateranensis, cui præfuit Innocentius Papa III. anno 1215. Canone 21. quem nos suo loco fuse explicuimus nostro Tomo III. Commentariorum in Concilia Œcumenica, Decretum ediderit, quo Fideles omnes, postquam ad annos discretionis pervenerint, omnino tenerentur, non modo *saltem semel in anno proprio Sacerdoti confiteri*; verum etiam *reverenter suscipere ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum*. Hunc Canonem præ oculis habens Œcumenica Synodus Tridentina Sessione 13. Can. 9. declarat, ut, *si quis negaverit, omnes & singulos Christifideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum, juxta Præceptum Sanctæ Matris Ecclesiæ, anathema sit*. Porro probans ipsa Synodus Tridentina, ac innovans prædictum Concilii IV. Lateranensis Decretum, declarat, adstringi omnes Christifideles Præcepto positivo Ecclesiæ, quoad tempus scilicet, ut ad minus semel in anno

no in Paschate communicent; sed tamen alio in loco, nempe Sessione XXII. *De Sacrificio Missæ*, Cap. VI. declarat, votum suum esse, ut Christifideles frequentius ad sacram Communionem accederent, immo ut in singulis Missis Fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiæ perceptione communicarent.

II. Sed antequam de Canone ipso Lateranensi dicamus, notandum illud est, quod initio nostri hujus §. edicitur: *Curet autem Parochus*, inquit, *ut in Quadragesima per se, vel per alios Concionatores populo opportune denuncietur Constitutio Concilii Lateranensis sub Innocentio III.* illa scilicet, quam mox subjicit: *Omnis utriusque sexus Fidelis &c.* Huc spectat quod & S. Carolus statuit in suis *De Sacramento Sanctissimæ Eucharistiæ* Instructionibus, in quibus inter alia, quæ Parocho servanda sunt in Paschali Communione, & id recenset: *Sæpenumero Parochus in Quadragesima populo promulgabit, atque adeo explanabit Constitutionem in Concilio Lateranensi ab Innocentio III. Pontifice editam, cujus initium est:* Omnis utriusque sexus: *Censuramque in eo sancitam diligentissime proponet. Quæ Constitutio, ut perfecte servetur, in Quadragesima item per familias, ut Concilio Provinciali cautum est, nomina eorum describet, qui per ætatem rationis usum adepti, in Pascha sacram Communionem confessi sumere debent.* Sed audiamus nunc quod idem Antistes Sanctissimus de ea re statuit in Concilio Provinciali V. Mediolanensi Capite inscripto: *Quæ ad Pœnitentiæ Sacramentum pertinent*, ubi sic inquit: *Ut ad Sanctum Pœnitentiæ Sacramentum Fideles sollicite, diligenterque accedant, id Parochus præstet, ut in hebdomada, quæ Quadragesimam proxime præcedit, ad patrumfamilias ædes, quæ intra Parochiæ suæ fines sunt, sigillatim eat, ac videat accurate, qui obligatione hujus Sacramenti suscipiendi, & Sacræ Eucharistiæ Paschæ tempore sumendæ devincti sint, eorumque nomina recte describat; ac singulos præterea, eosque præsertim, qui perraro confitentur, moneat, ut ne Confessionem differant in postremos illos Quadragesimæ dies, quibus Sacerdotes, vel ob mysteriorum celebritatem assidua divinorum occupatione ab audiendis Confessionibus impediuntur, vel frequenti tunc concursu Fidelium defatigati ita in eo ipso munere præstando fere opprimuntur, ut tantum, tamque salutare ministerium in confertissima multitudine vix recte illis præstare queant.*

III. His præmissis, venio nunc ad ipsam Lateranensis IV. Concilii Constitutionem in §. nostro descriptam, quam inter alios hæreticos, multis nominibus perperam irridet Calvinus Libro 3. Institutionum Cap. IV. §. 7. ubi more suo scurram agens, post recitata prædictæ Constitutionis verba, quibus edicitur debere omnem *utriusque sexus* Fidelem, quotannis semel saltem peccata sua confiteri, & communicare in Pascha, scurrilitatem sui similium commendat, qui asserere ausi sunt, *hoc Præcepto teneri solos hermaphroditos, ad neminem vero spectare, qui sit vel mas, vel femina.* Verum summa est Calvini, aliorumque hæreticorum impudentia, atque arrogantia, imo & imperitia, cum verba illa, *omnis utriusque sexus*, derident, & ad hermaphroditos coarctant. Ut enim observat religiosissimus, ac doctissimus Cardinalis Bellarminus Lib. 3. *De Sacramentis* Cap. 13. Sanctus Hieronymus, quem barbarum dicere non possumus, imo qui longe melius Latinas voces noverat, quam Calvinus, iisdem vocibus non semel in Scripturarum interpretatione uti voluit. Quod enim Deuteronomii Cap. VII. Versu 14. scriptum fuit: *Non erit apud te vir sterilis, neque mulier sterilis*, ita Hieronymus Latine reddidit: *Non erit apud te sterilis utriusque sexus.* Neque timuit S. Doctor, ne sciolus aliquis, vel scurra diceret, ad solos hermaphroditos eam benedictionem pertinere. Sed de hac re jam plura notavimus nos Tomo 3. Conciliorum in Commentario ad Canonem XXI. memorati Concilii IV. Lateranensis num. 3.

IV. Omissis Calvini nugis, recte statuit laudatus Canon, ut *omnis utriusque sexus Fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua peccata confiteatur fideliter saltem semel in anno &c.* Licet istud Ecclesiæ Præceptum de Confessione, quolibet anni tempore possit recte observari, nec tempus in illo præscriptum sit, ut in Præcepto Communionis annuæ faciendæ in Paschate; attamen quia Confessio Communionem præcedit, ideo ut plurimum eodem tempore duo illa Præcepta adimplentur; sed quia sæpius contingit, quod hi, qui semel tantum in anno confitentur, non sunt recte dispositi ad Absolutionem Sacramentalem statim recipiendam, & ita ad Confessarium redire debent post aliquod tempus, aut quia nimia pœnitentium multitudo circa Pascha una cum aliis in Ecclesia functionibus vix modum relinquit Confessariis diligenter peccatorum conscientias, variis adhibitis interrogationibus, perscrutandi, remediaque salutaria suo tempore prudenter applicandi, ideo S. Carolus, cujus loca superius retulimus, aliique religiosi Episcopi in suis Synodis, quarum nonnullas recenset Genettus Tomo IV. Theologiæ Moralis Tractatu 6. Capite 6. Quæstione XV. sapientissime statuerunt, ut moneantur Fideles de Confessione initio Quadragesimæ peragenda. Quod quidem consentaneum est veteri Ecclesiæ disciplinæ, cujus testem habemus Sanctum Joannem Chrysostomum, qui Homilia 30. in Genesim Quadragesimalis temporis meminit, ubi sic loquitur: *Quia in magnam hanc hebdomadam pervenimus Dei gratia, nunc maxime, & jejunii cursus intendendus, & magis continuandæ sunt preces, faciendaque diligens, & pura peccatorum confessio.* Ritualia æque, ac Pœnitentialia, quæ post septimum Sæculum conscripta sunt, istud quoque præscribunt, ut lapsi ineunte Quadragesimali tempore confiteantur, & Quadragesimam ipsam Pœnitentiæ impendant.

V. Porro qua ætate Fideles, sive mares, sive feminæ sint, ad annuam saltem Confessionem, & Paschalem Communionem teneantur, his verbis exprimunt laudatæ Synodi Lateranensis IV. & Tridentina, *Cum ad annos discretionis pervenerint*, idest ad eam ætatem, qua rationis usum habere possunt, & inter bonum, & malum discernere, uti explicat Tridentini Concilii Catechismus, Parte II. *De Pœnitentiæ Sacramento*, num. 46. sic inquiens: *Illud universe statuendum videtur, ab eo tempore Confessionem puero indictam esse, cum inter bonum, & malum discernendi vim habet, in ejusque mentem dolus cadere potest. Nam cum ad id vitæ tempus quisque pervenerit, in quo de salute æterna deliberandum est, tum primum Sacerdoti peccata confiteri debet, cum aliter salutem*

tem sperare nemini liceat, qui scelerum conscientia premitur. Quamvis autem plures Theologi censeant, Præcepto de annua Confessione jam non omnes omnino adultos Fideles ligari, sed eos tantum Lateranensi Canone obligari, qui in statu peccati mortalis versantur, probabilior est tamen contraria opinio, quam docet probatque S. Thomas in Supplemento Quæstione 6. Articulo 3. ubi sic inquit: *Respondeo dicendum, quod ad Confessionem dupliciter obligamur: Uno modo ex Jure Divino, ex hoc ipso quod est medicina, & secundum hoc non omnes tenentur ad Confessionem, sed illi tantum, qui peccatum mortale incurrunt. Alio modo ex Præcepto Juris positivi, & sic tenentur omnes ex institutione Ecclesiæ edita in Concilio generali sub Innocentio III. tum ut quilibet peccatorem se recognosceret, quia omnes peccaverunt, & egent gloria Dei; tum ut cum majori reverentia ad Eucharistiam accedatur; tum etiam ut Ecclesiarum Rectoribus sui subditi innotescant, ne lupus intra gregem lateat*. Atque hic illud notandum, Præceptum ipsum annuæ Confessionis adimpleri tantum per Confessionem recte factam; illam enim Confessionem semel saltem in anno faciendam Ecclesia in recitato Lateranensi Canone præscripsit, quam Christus ipse injunxit. Unde merito Alexander Papa VII. in Decreto edito die 24. Septembris 1665. hanc quorundam Casuistarum propositionem num. XIV. proscripsit: *Qui facit Confessionem voluntarie nullam, satisfacit Præcepto Ecclesiæ*. Hinc qui Confessionem invalidam fecit, ut Ecclesiæ Præceptum implere videretur, non solum accusare se debet de sacrilegio, sed etiam de violatione Præcepti Ecclesiastici, idque etiam facere debet respectu Communionis sacrilege acceptæ tempore Paschali.

VI. Præterea Confessionem annuam faciendam esse a Fidelibus *proprio Sacerdoti*, expresse edicit recitatus Canon Lateranensis. Quamvis autem multi Auctores hodie etiam contendant, nomine proprii Sacerdotis intelligi ab ipso Canone solum Parochum, addubitari tamen nequit, quin memorato Canoni satisfaciant quicumque peccata sua tempore Paschali alteri Sacerdoti Sæculari, Regularive ab Episcopo generatim approbato confitentur. Ut enim alias de hac re Summorum Pontificum Constitutiones omittam, perspicue nostram communem sententiam confirmat celebris Constitutio a Clemente Papa X. edita, quæ incipit: *Superna magni Patris familias*, ubi declarat, *semel simpliciter approbatos posse in Diœcesi Episcopi approbantis quovis anni tempore, etiam Paschali Confessiones audire .... Et eos, qui dictis Religiosis simpliciter approbatis tempore Paschali confessi fuerint, Constitutioni, quæ incipit*, Omnis utriusque sexus, *quoad Confessionem dumtaxat, satisfecisse censendos*. Perspicua sunt Pontificis verba, contemnendæque iccirco penitus sunt quorundam Scriptorum cavillationes, qui Regularibus potissimum infensi, prædictam Clementis Papæ X. Constitutionem enervare perperam conati sunt.

VII. Ad Communionem quod attinet, recte ait laudatus Catechismus num. 62. quod, *quamvis hac Lex Dei, & Ecclesiæ auctoritate sancita ad omnes Fideles pertineat, docendum est tamen, eos excipi, qui nondum rationis usum propter ætatis imbecillitatem habent. hi enim neque Sacram Eucharistiam a profano, & communi pane sciunt discernere, neque ad eam accipiendam pietatem animi, & religionem afferre possunt*. Qua vero ætate pueris sacra Mysteria danda sint, recte subjicit idem Catechismus sequenti numero 63. quod *nemo melius constituere poterit, quam pater, & Sacerdos, cui illi confitentur peccata. ad illos enim pertinet explorare, & a pueris percunctari, an hujus admirabilis Sacramenti cognitionem aliquam acceperint, & gustum habeant*. Cæterum cum inter alia in citato toties Lateranensi Canone statuatur, ut unusquisque Fidelis, qui ad annos discretionis pervenerit, suscipiat *reverenter ad minus in Pascha Eucharistiæ Sacramentum*, hinc merito damnata est ab Innocentio Papa XI. Decreto edito die II. Martii anni 1677. inter alias Casuistarum propositiones ista num. 55. *Præcepto Communionis annuæ satisfit per sacrilegam Domini manducationem*. Cum enim Præceptum Ecclesiasticum de annua Paschali Communione sit Divini Præcepti quædam explicatio, ac determinatio, jam non est dubium, quin Ecclesia eam, quam Christus injunxit, Communionem piam, atque religiosam Fidelibus præscribat.

VIII. Positivo itaque Jure inspecto, debet quisque Fidelis semel saltem in anno confiteri, & communicare in Pascha, sive tempore Paschali, quod comprehendere hebdomadam Sanctam, & Octavam Paschatis, ex mente laudati IV. Concilii Lateranensis, declaravit jam diu inter alios Eugenius Papa IV. in Bulla, quæ incipit, *Fide digna*; eamque declarationem communiter nunc servat Ecclesia, ita ut quis Ecclesiæ Præcepto de Paschali Communione satisfecisse censeatur, modo intra quindenam Paschalem incipientem a Dominica Palmarum, & finientem in Dominica in Albis communicaverit. Sed notanda illa exceptio Lateranensis Canonis: *Nisi forte de consilio proprii Sacerdotis, ob aliquam rationabilem causam, ad tempus ab ejus perceptione duxerit abstinendum*. Idem docent & aliæ Synodi, post Lateranensem habitæ, inter quas Carnotensis anni 1526. has causas recenset differendæ Paschalis Communionis: *Ut puta propter debilitatem stomachi sumptum cibum retinere non valentis, vel etiam propter nondum factam sufficientem peccatorum confessionem, seu aliam debitam præparationem, quam peragere non poterat, aut etiam negligenter omiserat, faciendam*. Afferri & aliæ id genus causæ possent, sed satis nos docent memorata nuper Lateranensis Canonis verba, Præceptum de sumenda Eucharistia in ipsa Paschali solemnitate, nequaquam debere Confessarios movere ad impertiendam pœnitentibus Absolutionem, vel Communionem, quam ipsis alias prudenter denegarent.

IX. Huc plane spectat, quod post alios observat Natalis Alexander, *Theologiæ Dogmaticæ & Moralis* Libro II. *De Sacramento Eucharistiæ* Cap. I. Articulo V. Propositione 3. Regula IV. nempe sicut in veteri Lege immundi a faciendo Phase cum reliquo cœtu filiorum Israel exclusi sunt, & in secundum mensem dilati ex Capite 9. Libri Numerorum, ita & in nova Lege eos a perceptione Eucharistiæ excludi, qui parati non sunt ad eam percipiendam, utpote qui in proximis peccandi occasionibus, vel in affectu peccati adhuc versantur; vel quorum dubia conversio est, propter inveteratam peccati læthalis, publici maxime, & cum aliorum scandalo commissi habi-

bitum, ac frequentes in eadem crimina relapsus; vel qui anno solido a Sacramentali Confessione abstinuerunt, & postremis Paschalis quindenæ diebus se sistunt Sacerdoti, nulla, aut exigua præparatione. horum Communio ad tempus differenda est secundum prudens judicium proprii Sacerdotis, penes quem, & non penes alium, salvo proprii Episcopi jure, potestas est, Communionis Paschalis tempus prorogandi. Unde si quis alteri a Parocho, de illius, aut Episcopi licentia, peccata confessus fuerit, ipsique absolutionis beneficium distulerit Confessarius, aut illius Communionem ultra quindenam Paschalem differendam judicaverit; debet nihilominus pœnitens proprium Parochum adire, eique exponere conscientiæ suæ statum: aut certe Sacerdotis, apud quem peccata deposuit, judicium, ut illius consilio, & licentia Paschalem Communionem ad tempus differat: Alioqui Parochus jure suo utetur, & pœnas memorati Lateranensis Canonis ipsum incurrisse declarabit. Quamobrem consultius erit, si Confessarii hujusmodi homines ad proprium Sacerdotem, idest, ad Parochum remittant, ut ego facere utplurimum consuevi.

X. Quemadmodum autem de proprii Sacerdotis consilio ob rationabilem causam differri potest Paschalis Communio, ita anticipari & potest, & debet, siquis prævideat, se propter legitimum impedimentum non communicaturum tempore ipso Paschali. Ecclesia enim sic jubet Communionem in Paschate, ut velit *ad minus*, tunc fieri, & non ultra differri. Cæterum quod is, qui nec eo tempore, nec antea communicare potuit, teneatur ad satisfaciendum Ecclesiæ Præcepto, pro illo anno communicare, recte docent gravissimi Auctores, Joannes Major, Petrus a Palude, Navarrus, Sylvius, & alii, a quibus obligationis hujus ratio duplex affertur. Prima est, quia non conceditur terminus annuus, ut tunc cesset obligatio, sed ut adimpletio Præcepti ulterius differri non possit; sicut in contractibus, quando statuitur tempus, ultra quod non possit differri solutio, si tunc non fiat, debitum minime extinguitur, sed perseverat. Ratio altera est, quia Communio est id, quod Ecclesia præcipue præcipere intendit, tempus autem determinatio, est quid secundarium. Cum ergo possit adhuc impleri Præceptum secundum substantiam, & quantum ad id, quod in eo præcipuum est, dicendum videtur, eam obligationem adhuc perseverare. Id quod etiam confirmatur ex §. sequenti, ubi Parocho præcipitur, ut *qui dicto tempore non communicaverint, & post Octavum Paschæ eos, qui propriæ salutis immemores, sæpius admoniti, non obtemperaverint, Ordinario suo denunciet*.

XI. Jam non desunt magni etiam nominis Theologi, quales sunt S. Antoninus, Sylvester Prieras, Dominicus Soto, Toletus, & alii, qui ajunt, eum, qui non communicavit Paschali tempore, non teneri eo anno ad satisfaciendum Paschalis Communionis Præcepto, quia scilicet dum aliquid præcipitur cum determinatione temporis, eo elapso, cessat obligatio, ut patet in Missa Festi, in jejunio Vigiliæ, & Horarum Canonicarum recitatione, quæ, si constituta die non serventur, non obligant postea. At vero hęc opinio, rationesque, quibus ipsa innititur, egregie refelluntur a doctissimis Scriptoribus, qui docent, ea exempla locum habere posse, cum opus quod præcipitur, annexum est tempori, & quasi pensum, & onus diei præcipitur, ita ut ratio obligationis sit talis dies, qualia sunt auditio Missæ in die festo, jejunium in Quadragesima, Quatuor Temporibus, statisque Vigiliis, ac Horarum Canonicarum recitatio. At Confessio, & Communio annua, non præcipiuntur, ut annexæ tempori, utque certæ diei pensa, & onera: nec ratio obligationis earum est Paschale tempus, sed Jus Divinum, cui ut satisfiat, Ecclesia Paschale tempus ita determinavit, ut obligationem faciendi satis Divino illi Juri, aut Præcepto de cælesti cibo animabus nostris procurando, quo spiritualis vita sustentetur, propterea non remiserit. Atque hæc longe probabilior, & tutior videtur sententia, quamvis, ut dixi, insignes Theologi contrariam defendant.

XII. Pœna tandem non communicantis in Paschate in hoc nostro §. seu potius ex Canone Lateranensi statuta est, ut *vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat sepultura*. Idem aliæ passim Synodi, ac Rituales codices post prædictum Lateranensem Canonem statuerunt. Licet enim jampridem Sancti Patres, ac Synodi ad Sacram Communionem Fideles hortarentur, imo ut ad eam sæpius, ac frequenter per annum accederent, non tantum monuisse, sed & præcepisse videantur, nequaquam tamen legimus, quod ante ipsum Lateranense Decretum ad eam sub comminatione Censurarum fuerint adacti. Cæterum, ut recte observat Vanespen Parte II. *Juris universi Ecclesiastici*, Tit. IV. Capite 3. Conciliorum de ea re Decreta non obscure supponunt, nequaquam penes Parochos esse auctoritatem aliquam ob omissam Communionem Paschalem, vivum ab ingressu Ecclesiæ arcendi, sed dumtaxat deferendi ad Episcopum, qui, re maturius examinata, delatum vel absolvat, vel ad pœnam Canone decretam condemnet. Atque id est, quod nostrum hoc Rituale Romanum præcipit, ubi in sequenti §. illud solum Parocho præcipit, ut *qui dicto tempore non communicaverint, & post Octavam Paschæ eos, qui propriæ salutis immemores, sæpius admoniti, non obtemperaverint, Ordinario suo denunciet*.

§. IV.

Ut igitur hoc salutare Concilii Decretum inviolabiliter servetur, descripta Parochus habeat nomina suorum Parochianorum; & qui dicto tempore non communicaverint, & post Octavam Paschæ eos, qui propriæ salutis immemores, sæpius admoniti non obtemperaverint, Ordinario suo denunciet.

COMMENTARIUS.

I. INter Libros, quos sibi conficere, & habere unusquisque Parochus debet ex nostri hujus Ritualis Romani præscripto, est & Liber, qui dicitur *Status animarum*, de quo in fine ejusdem Ritualis extat Caput VI. quod inscribitur. *Forma describendi statum animarum in quar-*

quarto Libro. In quo quidem describere & eos Parochus debet, qui ad Sacram Communionem admissi sunt. Concinit autem nostro huic §. quod tum alii Episcopi in suis Synodis, tum vero potissimum S. Carolus statuit in suo Provinciali v. Concilio Mediolanensi, ubi agit de iis, quę ad Pœnitentiæ Sacramentum pertinent: *Ut ad Sanctum*, inquit, *Pœnitentiæ Sacramentum Fideles sollicite, diligenterque accedant, id Parochus præstet, ut in hebdomada, quæ Quadragesimam proxime præcedit, ad patrumfamilias ædes, qua intra Parochiæ suæ fines sunt, sigillatim eat, ac videat accurate, qui obligatione hujus Sacramenti suscipiendi, & sacræ Eucharistiæ Paschæ tempore sumendæ devincti sunt, eorumque nomina recte describat*. Rursus in Instructionibus de Eucharistiæ Sacramento, ubi agit de iis, quæ Parocho servanda sunt in Paschali Communione, postquam dixit, ut Parochus sæpenumero in quadragesima populo promulget, explanetque memoratam toties Lateranensis Concilii Constitutionem, quæ incipit, *Omnis utriusque sexus*, ita statim ad nostram rem subdit: *Quæ constitutio ut perfecte servetur, in Quadragesima item per familias, ut Concilio Provinciali cautum est, nomina eorum describet, qui per ætatem rationis usum adepti in Pascha Sacram Communionem confessi sumere debent*.

II. Illud quoque constitutum passim & in aliis Conciliis lego, quod in hoc nostro §. edicitur, ut nempe *qui dicto tempore non communicaverint, & post Octavam Paschæ eos, qui propriæ salutis immemores, sæpius admoniti non obtemperaverint, Ordinario suo denunciet*. Sane in laudatis Instructionibus & id inter alia statuit Sanctus Carolus, ut qui præstituto Paschæ tempore non communicaverint, eos ex præscripta formula *ad Altare altero ex diebus festis Paschæ proxime sequentibus*, Parochus moneat, & in contumacia perseverantes ad Archiepiscopale Forum deferat. Porro admonitionis formula, quam mox S. Carolus subjicit, hæc est: *Omnes, & singulos Parochiæ nostræ Fideles legitimæ ætatis, qui in Pascha ex Præcepto Sanctæ Matris Ecclesiæ Sacram Communionem sumere debent, qui nondum sumpserint, hoc monemus, ut intra hanc hebdomadam, aut Dominica proxime sequenti confessi sumant; alioqui illos, qui ad constitutam eam diem, vel ad sex dies post Octavam Paschæ ad summum non præstiterint, ad Reverendissimum Archiepiscopum deferemus, ut mox ingressu Ecclesiæ, Ecclesiasticaque sepultura interdicti intra Missarum solemnia denuntientur, valvisque Ecclesię Parochialis nomina eorum affigantur. Atque hanc quidem unicam monitionem pro tribus satis esse, vobis edicimus*. Mandat deinde S. Antistes, monitionem ipsam etiam vulgari sermone explicandam. Munus itaque Parochi erit eum, qui non communicavit in Paschate, primum monere, contumacemque Ordinario denunciare, qui, uti notavimus in Commentario superiori, re maturius examinata, vel delatum absolvet, vel ad pœnam Canone decretam condemnabit. Atque hæc est communis Ecclesiarum praxis.

III. Unum restat, quod hoc loco adnotandum censui, quod licet nempe tempus Paschali Communioni statutum ex declaratione Eugenii Papæ IV. & communi fere Ecclesiæ praxi, a Dominica Palmarum incipiat, finiatque in Dominica in Albis, invaluit tamen alicubi consuetudo, ut in Lusitania, atque in Hispania, ut quis ad Præceptum Ecclesiæ adimplendum communicare possit in quolibet die Quadragesimæ, vel juxta morem Dalmatiæ post Quadragesimæ medietatem, ut ex variis Auctoribus refert Barrufaldus ad hunc nostrum §. num. 13.

§. III.

Dabit quoque operam Parochus, quoad fieri potest, ut in ipso die sanctissimo Paschæ communicent; quo die ipse per se, nisi legitime impediatur, Parochiæ suæ Fidelibus hoc Sacramentum ministrabit.

COMMENTARIUS.

I. Est & hæc quidem, quam noster §. insinuat, pervetusta Ecclesiæ disciplina, cui inhærens S. Carolus in suis, *De Sacramento sanctissimæ Eucharistiæ* Instructionibus ita de Paschali Communione Parochum monet: *Hortabitur autem eos, ut qui in Pascha sacram Communionem sumere debent, ipso die Paschæ Resurrectionis id præstent*. Antiquissimæ ipsius disciplinæ, ut Fideles in die Paschatis communicarent, meminit Gregorius Turonensis Lib. II. *De miraculis S. Martini* Cap. 13. solitique erant populi ad Paschalem ipsam Communionem invitari hac Antiphona, quæ cum gravi, ac suavi melodia decantabatur: *Venite populi ad sacrum, & immortale mysterium, & libamen agendum. Cum timore, & fide accedamus manibus mundis, pœnitentiæ munus communicemus, quoniam propter nos Agnus Dei Patri Sacrificium propositum est. Ipsum solum adoremus, ipsum glorificemus, cum Angelis clamantes, Alleluja*. Hanc antiphonam hactenus cantat Ecclesia Turonensis, eamque ex veteri Missali Ecclesiæ ejusdem annorum circiter CCM. descripsit Martene in Libro *De antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis Officiis* Cap. 25. num. 26. ubi etiam notat, eandem Antiphonam ante Communionem dicendam præscribi in Ordinario Cabilonensi, Carnotensi Sancti Joannis, Missali Pictaviensi, Lugdunensi Athanacensis Monasterii, & Ambrosiano.

II. Observare illud præterea licet cum eodem Auctore, sequenti num. 27. quod scribit Petrus Amelius in suo Romano Ordine xv. Cap. 85. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici, agens quippe de Paschali communione in Missa Romani Pontificis, quæ die Paschæ celebrabatur, ait, omnes, & singulos, *quicunque vere confessi, & pœnitentes essent, atque corde contriti*, potuisse a Papa sacram Communionem accipere, *absque licentia Episcopi, vel Plebani, vel alterius majoris*; deinde iisdem omnibus, *qui communicassent de manu Papę*, porrectam a Diacono

cono fistulam *ad bibendum de Sanguine Christi*; atque adeo Communionem saltem Paschalem in Missa Papali celebratam fuisse sub utraque specie ad usque Sæculum xv. quo ille suum conscripsit Ordinem circa Martini Papæ V. Pontificatum; denique post perceptionem Sanguinis, quemlibet bibisse *modicum de vino cum Calice de manu Sacristæ, vel Acolythi Calicem tenentis*, ex eodem Auctore addiscimus.

III. Cum autem ex præscripto Ecclesiæ omnes utriusque sexus Christifideles in Paschate ad sacram Synaxim accedere teneantur, ut ea rite perageretur, unica olim in singulis Parochialibus Ecclesiis Urbis Remensis Missa celebrabatur, ad quam omnes communicabant. Ubi tamen major existebat communicantium multitudo, altera Missa addebatur. Ita plane videre est in pervetusto Rituali Diœcesis Remensis apud laudatum Martene citato loco num. 28. *Die Sancto Paschæ*, verba sunt prædicti Ritualis, *in aliquibus Ecclesiis, propter multitudinem communicantium, solet celebrari una Missa de mane post Matutinas, in qua administrantur hi, qui justa ratione non possunt communicari in majori Missa, & Presbyter pro libito potest facere absolutionem generalem, & similiter in majori Missa. In aliis vero Ecclesiis sola Missa eodem die celebratur, ad quam accedunt communicaturi secundum morem uniuscujusque Ecclesiæ.* Teste eodem Martene loco citato, unicam adhuc hac die Missam celebrant Monachi Carthusienses priscorum rituum tenacissimi, in qua omnes Presbyteri de manu Prioris Communionem percipiunt, ex Statutis Guigonis, Cap. IV.

IV. Quicquid de hisce antiquis ritibus sit, illud plane mandat hic noster §. ut ipso Paschatis die Parochus *ipse per se, nisi legitime impediatur, Parochiæ suæ Fidelibus hoc Sacramentum ministret.* Jam non modo ipso Paschatis die, verum toto Paschali, ad Communionis adimplendum Præceptum, statuto tempore, debere Parochum, nisi legitime impediatur, Paschalem Communionem Fidelibus Parochiæ suæ administrare, statuit S. Carolus in laudatis toties superius Instructionibus, ubi sic inter alia inquit: *Quo Paschæ tempore ipse, non alius Sacerdos, ministrabit; si vero frequentem populum habeat, aliam quoque Sacerdotem adhibeat tunc licet.* Porro sumi debere Paschalem Communionem a proprio Parocho, Synodorum post Lateranensem Canonem Decreta, ac Ritualium Statuta, uno consensu declarant, eamque esse mentem memorati Canonis Lateranensis, evidenter supponunt, ipsaque communis Catholicæ Ecclesiæ praxis ostendit.

V. Hinc qui in aliis Ecclesiis Eucharistiam sumpserit sæpius, ac etiam in hebdomada sancta, debet nihilominus intra quindenam Paschalem semel in Ecclesia propria Parochiali sumere, ut satisfaciat Præcepto Paschalis Communionis. Præterea licet quispiam Præcepto Paschalis Communionis satisfaciat, Sanctissimam Eucharistiam in propria Parochia sumendo, die tamen ipso Paschatis Eucharistiam sumere non potest in Ecclesia Regularium, aut quorumvis privilegiatorum, sive exemtorum. Id enim expresse prohibet Leo Papa X. qui concedens privilegiatis, ut Eucharistiam quovis anni die ministrare possint, ipsum diem Paschatis excipit. Quod etiam ipsa Paschatis die nec ipsi quidem, qui Feria v. in Cœna Domini de manu Parochi Eucharistiam sumserunt, devotionis causa possint illam sumere de manu Regularium, censuit jam Sacra Cardinalium Congregatio Tridentini Concilii Interpretum, 23. Januarii anni 1586. apud Fagnanum in Capite, *Omnis utriusque sexus*, *De Pœnitentiis, & remissionibus*, num. 43.

VI. Quæri hic insuper posset, an qui communicat tempore Paschali in Cathedrali Ecclesia, & non in propria Parochia, satisfaciat Præcepto? Jam non desunt, qui eum satisfacere affirmant, quos tamen merito refellit Clericatus laudatus a Barrufaldo in Commentario ad §. IV. Tituli xxv. num. 42. qui late solideque demonstrat, illum minime Præcepto Communionis satisfacere, qui non in Parochia, sed in Cathedrali communicaret, nisi de manu Episcopi Communionem sumeret, vel de licentia proprii Parochi. Ceterum, ad magis, magisque sententiam suam corroborandam affert etiam Clericatus Decretum Sacræ Congregationis Concilii Tridentini Interpretum editum anno 1649. & declarationem sanctæ memoriæ Innocentii Papæ XI. qui anno 1682. dixit, non satis fieri Præcepto Communionis Paschalis a communicantibus in Basilica Lateranensi, Vaticana, vel Nationali, sed esse communicandum in propria Parochia, sub qua quis degit, ut testatur Pignatellus Tomo VII. Consultationum Canonicarum, Consultatione 89. num. 18.

§. IV.

Alienæ vero Parochiæ Fideles ad proprium Parochum remittet, præter peregrinos, & advenas, & qui certum domicilium non habent, quibus ipse sacram præbebit Communionem, si accesserint rite parati, vel ubi est ea consuetudo, eos ad Cathedralis Ecclesiæ Parochum remittet. In cæteris vero servabit ea, quæ in Libro de statu animarum infra præscribuntur.

COMMENTARIUS.

I. QUum ex sacris Canonibus, ac celebri illo præsertim Lateranensi, cujus in superioribus Commentariis pluries mentionem fecimus, debeat quisque Fidelis a proprio Parocho Communionem Paschalem sumere, merito noster hic §. Parochum monet, ut alienæ Parochiæ Fideles ad proprium Parochum remittat. Ita plane inter alios statuit S. Carolus in Instructionibus de Sacramento Eucharistiæ Capite, quod de Parocho loquens inscriptum est, *Quibus Paschæ tempore Sacramentum hoc ministret*: Ubi, postquam edixit, ut Parochus Parochiæ suæ Fidelibus Eucharistiæ Sacramentum in Paschate administret, ita deinde subjicit:

Alienæ autem Parochiæ nullo modo, nisi, ut infra. Tum vero statim: *Proinde quod antiquis Canonibus cautum est, ad populum conversus, antequam ministret, de Altari enunciabit, alienæ Parochiæ Fideles ad proprium Parochum remitti, a quo sacram Communionem in Paschali celebritate sumant.* Et mox: *Iis etiam ministrabit, qui majorem anni partem in Parochia habitaverint. Illis quoque, qui saltem sex menses.* Pergit S. Antistes, nostroque etiam huic §. consentit, ubi ita inquit: *Peregrinis item, & advenis in Diœcesi; at Mediolani eos ad Metropolitanam Ecclesiam, ubi Communionem sumant, abire Parochus præmonebit*: Atque id est, quod & hic noster §. statuit, ubi ait, quod, *ubi est ea consuetudo, eos ad Cathedralis Ecclesiæ Parochum remittat.* Sed nec omittendum, quod ibidem S. Carolus mandat, quodque multum facit ad nostri §. explicationem: *Illis præterea, qui paucis ante diebus advenerint animo constituendi domicilii. Et vero illis quoque, qui facultatem ab Archiepiscopo literis concessam habuerint.* Loquitur de Ecclesia Mediolanensi: nam alias quisque Episcopus hac potestate pollet unius Parochiæ Fideles ad alium Parochum ad Communionem Paschalem sumendam remittere.

II. Quæ hactenus diximus supervacaneum est variis Synodorum Decretis, Theologorumque testimoniis confirmare. Legi præ ceteris potest, quod consentanee ad superius dicta idem S. Carolus statuit in Concilio Provinciali II. Tit. I. Decreto XII. ubi etiam mandat, ut *peregrinorum, & advenarum Eucharistiæ Sacramentum percipientium, nomina, cognomina, originis, seu domicilii locus uno in Libro fideliter asservando a Parocho ante omnia adnotentur.* Atque id plane est, quod & hic noster §. mandat, ubi de Parocho loquens quoad Paschalem Communionem sic habet: *In cæteris vero servabit ea, quæ in Libro de statu animarum infra præscribuntur*: In fine scilicet Ritualis Tit. XI. Cap. VI. quod inscriptum est, *Forma describendi statum animarum in quarto Libro*: Ubi nos plura scitu digna juxta Ritualium, ac Synodorum Statuta dicemus.

§. V.

Ægrotis quoque Parochialibus, etiamsi Communionem extra præscriptos Paschales dies sumpserint, in Paschalibus diebus illa deferet, ac ministrabit.

COMMENTARIUS.

I. ÆGroti nomine is plane hoc loco intelligitur, qui ea infirmitate corporis detinetur, ut non valeat ad Ecclesiam Parochialem accedere, ubi Paschalem Communionem percipiat. Hujusmodi porro infirmis, *etiamsi Communionem extra præscriptos Paschales dies sumpserint, in Paschalibus diebus, illam deferet*, proprius scilicet Parochus, *ac ministrabit*, ut ait hic noster §. cui concinit S. Carolus in suis de Sacramento Eucharistiæ Instructionibus, ubi sic habet: *Ægrotis etiam parochialibus, etiamsi Communionem sumpserint, in Pascha quoque afferet, & ministrabit.* Sed neque omittendum, quod ea de re idem S. Antistes statuit in Provinciali Concilio VI. Mediolanensi Capite inscripto, *Quæ ad Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum pertinent*, ubi postquam præmisit, Paschæ tempore a suo cuique Parocho proprio Sanctam Eucharistiam ministrari, Ecclesiæ Institutum esse, atque Præceptum, ita statim subdit: *Quamobrem is*, Parochus nempe, *si quem parochialem habet, qui ex morbo laborans, aliave necessitate vere impeditus non potest sacro Paschæ tempore ad Ecclesiam convenire, ubi Sanctissimam Communionem cum cæteris Fidelibus percipiat, ad illum, etiamsi paucis ante diebus perceperit, ipse illo Paschali tempore de more deferat.* Atque hic nota, non modo ad ægrotum morbo laborantem, verum etiam ad eum, qui alia necessitate impeditus sit, quo minus valeat ire ad Ecclesiam, deferendam Paschalem Communionem; nisi in aliquo immuni loco versetur, domive, in qua Oratorium, Sacellumve esset, in quo celebrare Parochus possit, ibique illi Paschalem Communionem præbere.

II. Ad infirmum quod attinet, de quo loquitur hic noster §. si appareat, illum paulo post expletos dies Paschales in eo futurum statu, ut ipse communicaturus ad Ecclesiam accedat, poterit tunc quidem Parochus eidem Paschale tempus prorogare, ut docet Vanespen, Parte 2. *Juris universi Ecclesiastici.* Tit. IV. Cap. 3. num. XIV.

CAPUT IV.

De Communione Infirmorum.

I. ANtiquissimam esse Ecclesiæ disciplinam administrandæ Eucharisticæ Communionis infirmis, docet nos in primis Synodica Epistola Ecclesiæ Africanæ ad S. Cornelium Papam, inter Epistolas S. Cypriani ordine 54. quæ est de pace lapsis danda *maturius* ob persecutionem ingruentem, quibus eam ob causam Communionis Sacræ munimentum concedunt Patres, ut tuti contra adversarium essent, licet revera infirmi corpore non essent, ita scribentes: *Nunc non infirmis, sed fortibus pax necessaria est, nec morientibus, sed viventibus Communicatio a nobis danda, ut quos excitamus, & hortamur ad prælium; non inermes, & nudos relinquamus, sed protectione Sanguinis, & Corporis Jesu Christi muniamus. Et cum ad hoc fiat Eucharistia, ut possit accipientibus esse tutela, quos tutos esse contra adversarium volumus, munimento Dominicæ saturitatis armemus.* Manifeste hoc loco supponitur, morientibus datam fuisse Eucharistiam. Quod & Canon XIII. Concilii I. Nicæni supponit, ubi juxta Gentiani Herveti

veti interpretationem ait: *In summa autem de quolibet excedente, & Eucharistiæ participationem petente* (Episcopus) *cum examinatione oblationem impertiat*.

II. Fuit præterea antiquus mos, ut quamvis Episcopi, & Presbyteri proprii sint Communionis Ministri, hanc tamen curam ipsi non solum in Diaconos, aliosque inferioris Ordinis Clericos rejicerent, verum etiam in meros laicos; cujus rei insigne nobis exemplum suppeditat Dionysius Alexandrinus in Epistola ad Fabium Antiochenum Episcopum Lib. VI. Historię Ecclesiasticæ Capite 44. de Serapione sene, qui infirmus ad mortem a puero nepote suo acceptam a Sacerdote Eucharistiam recepit. Qui quidem ritus, ut scite observat Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesię ritibus* Cap. V. Articulo 2. num. 2. subsequutis Sæculis adeo prævaluit, ut non sine difficultate illum Concilia abrogare potuerint. Extat ea de re Concilii Remensis Decretum apud Reginonem Libro I. *De Ecclesiasticis Disciplinis* Cap. CXX. in hęc verba: *Pervenit ad notitiam nostram, quod quidam Presbyteri in tantum parvipendant Divina mysteria, ut laico, aut feminę Sacrum Corpus Domini tradant ad deferendum infirmis, & quibus prohibetur, ne Sacrarium ingrediantur, nec ad Altare appropinquent; illis Sancta Sanctorum committuntur, quod quam sit terribile, quam detestabile, omnium religiosorum animadvertit prudentia. Igitur interdicit per omnia Synodus, ne talis temeraria præsumptio ulterius fiat, sed omnimode Presbyter per semetipsum infirmum communicet. Quod si aliter fecerit, gradus sui periculo subjacebit*. Meminit ejusdem abusus tradendæ laico, aut feminæ Eucharistiæ ad deferendam illam infirmis idem Regino citato Libro I. ubi inter alia, quæ ab Episcopo Parochias visitante, de vita, & conversatione Presbyteri vult inquiri, recenset, *si infirmos propria manu communicet, & non per quemlibet laicum; si tradat Communionem laico, aut feminæ ad deferendum infirmo, quod nefas est*.

II. Claruit ante Reginonem Hincmarus Archiepiscopus Remensis, eodem tamen, quo ille, Seculo IX. interque Capitula, de quibus in visitandis Parochiis de Presbytero inquiri voluit, decimum est: *Si ipse Presbyter visitet infirmos, & communicet per se, & non per quemlibet, & ille ipse communicet populum, ne tradat communionem cuilibet laico ad deferendum ad domum suam causa cujuslibet infirmi*. Sed & Sæculo X. viguisse eundem abusum, constat ex Synodica Epistola Ratherii Veronensis Episcopi ad Presbyteros Tomo II. Spicilegii Dacheriani, ubi statuere coactus fuit, *ut nullus præsumat tradere Communionem laico, aut feminæ, ad deferendum infirmo*. Sane putat Martene citato loco, post Sæculum X. exclusis laicis a delatione Eucharistiæ ad infirmos, eam curam plerumque rejecisse Presbyteros in Diaconos, probatque ex Nemausensi Synodo anni 1284. quæ quidem vetuit, *ne aliquis, qui non sit in Presbyterum ordinatus, Eucharistiam communicantibus præbeat*; sed addit nihilominus: *Diaconus tamen hoc facere potest de licentia Sacerdotis, ubi idem Sacerdos hoc per se non potest facere, vel quia absens est Presbyter, & necessitatis articulus noscitur imminere: & in hoc ultimo casu non est necessaria licentia Sacerdotis*. Quicquid sit de antiquo more, hoc Jure hodie vivimus, ut extra casum extremæ necessitatis nullus Sacerdos, sed solus Parochus communicare infirmum suæ Parochiæ possit, ut dicemus mox in Commentario ad §. I.

§. I.

Viaticum Sacratissimi Corporis Domini nostri Jesu Christi summo studio, ac diligentia ægrotantibus opportuno tempore procurandum est, ne forte contingat, illos tanto bono Parochi incuria privatos decedere.

COMMENTARIUS.

I. TAmetsi Eucharistia, quæ morituris administratur, hodie *Viaticum* appellitetur, imo nomine *Viatici* hodie unice ipsa Communio Eucharistica morituris administrata intelligatur, ut vel ex hoc præsenti §. aliisque sequentibus liquet, secus tamen apud Veteres fuit. Ii enim nomine Viatici comprehenderunt quæcumque morientibus prodesse possent, ut securius tutiusque in alteram vitam proficiscantur. Hinc quicquid Pęnitentes, aut Catechumenos morti proximos Communioni Ecclesiæ restituere, atque Deo reconciliare poterat, *Viatici* nomine comprehendebatur. Sicque Baptismus, Confirmatio, Absolutio, Extrema Unctio, imo & bona opera morituris impertita, nomine *Viatici* veniebant, uti notat, & late probat eruditissimus Gabriel Albaspinæus Lib. I. Observationum Cap. I. ubi etiam docet, Eucharistiam quoque antiquitus, cum daretur pœnitenti ad mortem præcipitanti, venisse nomine Viatici, imo *tutissimum, absolutissimum, & potentissimum Viaticum* reputatum esse, nequaquam tamen *maxime necessarium*; sed hujusce nomine venisse Absolutionem respectu Pœnitentium, & Baptismum respectu Catechumenorum.

II. Idem præterea Auctor docet, per ultimum, & necessarium Viaticum, de quo loquitur Canon 13. Nicæni I. Concilii, non intelligi Eucharistiam, sed reconciliationem; contenditque, a sensu antiquorum Canonum non minus aberraturos, qui, ubicunque Viatici nomen occurrit, crederent, ibidem de Eucharistia sermonem esse, quam qui in pristinis Canonibus Eucharistiam significari putarent, ubicumque vocem *Communio* reperiunt, eo quod hæc juxta modernam phrasim pro sola Communione Eucharistica sumatur, cum olim esset vox generalis complectens omnes species Communionis, quibus aliquis quocumque modo Communioni Fidelium, aut Sacramentorum restituebatur; quod cum fieret perfectissime per Eucharistiam, per illam dicebatur quis *perfectissime* Communioni restitui, eaque Communio perfectissima appellabatur, ut multis ostendit laudatus Albaspinæus lo-

loco citato. Atque hæc si rite expendantur, constabit quod alias notavit Vanespen in Tractatu Historico-Canonico Parte x. Cap. 1. §. 7. non modo conveniens, sed pene necessarium esse pro assequendo genuino Canonum sensu, ut quis alicualem saltem habeat mutatæ vocum, & verborum, pro temporum, & locorum varietate, significationis notitiam; cujus ignoratio effecit, ut Theologi recentiores non pauci, & rerum Liturgicarum, ac Divinorum Officiorum Scriptores in varios errores inciderent, quos frequenter nos, ubi scilicet se se nobis occasio præbuit, merito notavimus, & confutavimus.

III. Quamquam vero Viatici nomine a Sacris Scriptoribus appellata fuerit Eucharistia, *tum quia spiritualis cibus est, quo in hujus vitæ peregrinatione sustentamur, tum quia vim nobis ad æternam gloriam, & felicitatem munit*, uti notavit Catechismus Tridentini Concilii, Parte 2. *De Eucharistiæ Sacramento*, num. v. §. *Sed Viaticum*; communiter tamen Viatici nomine venit Eucharistia non cuilibet Fideli licet infirmo administrata, sed ea sola, quæ datur, *cum probabile est, quod eam* infirmus ipse *sumere amplius non poterit*, ut expresse edicit nostrum hoc Rituale Romanum infra §. iv. Cui & inhærentes Sacri Scriptores duplicis Communionis infirmorum mentionem faciunt, Communionis nempe causa devotionis, & Communionis per modum Viatici, notantque hanc præsertim inter utramque diversitatem, quod, ut docet idem nostrum Rituale infra §. v. *potest quidem Viaticum brevi morituris dari non jejunis* ... *Cæteris autem infirmis, qui ob devotionem in ægritudine communicant, danda est Eucharistia ante omnem cibum, & potum, & non aliter ac cæteris Fidelibus, quibus nec etiam per modum medicinæ ante aliquid sumere licet*. Differre præterea ajunt utramque Communionem respectu formæ, dum enim infirmo datur per modum Viatici, dicit Sacerdos: *Accipe frater*, (vel *soror*) *Viaticum Corporis Domini nostri Jesu Christi, qui te custodiat ab hoste maligno, & perducat in vitam æternam, Amen*. Si vero non per modum Viatici datur, dicit more ordinario: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam, Amen*. Ita plane in nostro Rituali, & in aliis passim legitur. Cæterum, num hæc duplex infirmorum Communio etiam antiquis nota fuerit, non est ita facile definire, cum nullum saltem hujus distinctionis in antiquis Canonibus, Patribusque Ecclesiæ, vel Ritualibus vestigium reperiatur, uti notant eruditi, accuratique rerum Ritualium Scriptores, & observat Vanespen Parte 2. *Juris Ecclesiastici* Cap. 4. num. 7.

IV. Illud certe utrique Communioni infirmorum commune est, quod a solo Parocho deferenda sit ad infirmos Eucharistia, nullusque Sacerdos, sive sæcularis, sive Regularis, possit eam ad infirmorum domos extra casum necessitatis deferre. Privilegia enim data a Sede Apostolica Regularibus distribuendi Sacram Communionem etiam quibuscumque Fidelibus, intelligi solum de ejus administratione in propriis suis Ecclesiis, post alios Canonistas notavit Barbosa *De officio, & potestate Parochi* Parte 2. Cap. 2. num. 8. Sed nec opus est prolixius de ea Parochi potestate disputare, quam tum Concilia, tum Ritualia evidentissime supponunt, quum ubi de utraque Communione infirmorum loquuntur, sive causa devotionis, sive per modum Viatici administranda, semper Parochum nominant. Excepto scilicet casu necessitatis, in quo, absente Parocho, alii Sacerdoti licet, non quidem Communionem causa devotionis, sed Viaticum, & Extremam etiam Unctionem infirmo morituro administrare, uti communiter docent Theologi, & expresse in variis Episcoporum Synodis statutum fuit, præsertim vero in Mediolanensibus a Sancto Carolo Ecclesiasticæ disciplinæ, ac Sacrorum Rituum peritissimo celebratis, de quibus alias mentionem fecimus.

V. Sed his omissis, illud inprimis recte admodum hic noster §. monet, quod nempe *Viaticum sacratissimi Domini nostri Jesu Christi summo studio, ac diligentia ægrotantibus opportuno tempore procurandum est, ne forte contingat, illos tanto bono, Parochi incuria, privatos decedere*. Longe fortius de ipso Viatico administrando morienti loquitur Concilium I. Nicænum Canone 13. qui juxta interpretationem Herveti sic habet: *De iis, qui excedunt, antiqua, & Canonica Lex nunc quoque servabitur, ut siquis vita excedat, ultimo, & maxime necessario Viatico ne privetur*. Et ratio est illa, quam docet Tridentinum Concilium Sessione 13. *De Eucharistia* Cap. 8. in fine, ut morientes scilicet Viatici istius *vigore confortati ex hujus miseræ peregrinationis itinere ad Cælestem Patriam pervenire valeant*. Cui concinit Catechismus Parte 2. *De Eucharistiæ Sacramento*, num. v. §. *Sed Viaticum*, cujus verba nos supra attulimus; sed tamen non omittenda illa, quæ idem Catechismus subdit: *Quare ex veteri Ecclesiæ Catholicæ instituto servari videmus, ut nemo Fidelium sine hoc Sacramento e vita excedat*. Sed fateri cogimur, non raro contingere, ut Fideles partim Medicorum, partim etiam Parochorum incuria, privati tanto Viatici bono decedant; reique iccirco peccati lethalis sunt Parochi æque ac Medici, si ob eorum incuriam, & negligentiam, infirmi sine Eucharistiæ Sacramento e vita migrent. Porro notandum, quod & hic noster §. ait, procurandum esse ægrotanti Viaticum *opportuno tempore*, dum scilicet ille est mentis compos, recteque animadvertere possit, quid agit, ac suscipit, ut ea qua par est animi contritione, ac reverentia, Sanctissimi Corporis Christi Viaticum sumere valeat. Sæpe enim contigit, ut qui sensibus viribusque destituti Viaticum susceperunt, recuperata postea sanitate affirmarint, se ejus Sacramenti suscepti minime recordari, sicut nec factæ exomologesis in ea vitæ finientis angustia.

VI. Opportuno tempore Sacrum Viaticum ægrotanti procurandum est, cum scilicet probabile est, quod illud amplius sumere non possit, & cum compos est sui, valetque intelligere, se Sacri Viatici vigore confortatum ex hujus miseræ peregrinationis itinere ad Cælestem Patriam tendere. Atque id est, quod passim Ritualia docent, atque variæ Episcoporum Synodi mandant, etiam recentiores; quia scilicet non semel Parochi in ipso administrando Sacro Viatico opportuno tempore negligentes reperti fuerunt, meritoque a zelantissimis Episcopis eam ob caussam acriter reprehensi, ac puniti. Sed de hac quorundam Parochorum negligentia in administrandis Sacramentis jam sæpe alibi diximus.

§. II.

§. II.

Cavendum autem in primis est, ne ad indignos cum aliorum scandalo deferatur, quales sunt publici usurarii, concubinarii, notorie criminosi, nominatim excommunicati, aut denunciati, nisi se se prius sacra Confessione purgaverint, & publicæ offensioni, prout de Jure, satisfecerint.

COMMENTARIUS.

I. DE indignis, quales sunt in hoc præsenti §. notati, ab Eucharistica Communione arcendis, satis jam diximus supra Capite 1. hujus Tituli in Commentatio ad §. 8. & nonnihil etiam ad alios sequentes. Sicut enim indigni cum sani sunt, ita etiam cum ægrotant ad Communionem non sunt, admittendi, *nisi*, ut ait hic noster §. *se se prius sacra Confessione purgaverint, & publicæ offensioni, prout de Jure, satisfecerint*. Ita etiam se gerere debent Parochi, ac cæteri Sacerdotes, ut quocumque tempore se se fideles cœlestium Mysteriorum dispensatores exhibeant, nec unquam ea, quatenus in ipsis est, sacrilega susceptione violari patiantur, præsertim vero ab ægrotantibus morituris, qui, si male dispositi, indigneque sacra ipsa Mysteria susceperint, & in eo statu ex hac vita migraverint, æternum animarum suarum detrimentum patientur.

§. III.

Hortetur Parochus infirmum, ut sacram Communionem sumat, etiamsi graviter non ægrotet, aut mortis periculum non immineat, maxime si Festi alicujus celebritas id suadeat, neque illam ministrare recusabit.

COMMENTARIUS.

I. IDipsum non uno in loco Actorum Ecclesiæ Mediolanensis statuit, luculentiusque explicuit S. Carolus, præsertim vero in Instructionibus, *De visitatione, & cura infirmorum* Capite inscripto *De Communione*, ubi sic inter alia inquit: *Cohortabitur ægrotum Parochus, ut sacram Communionem sumat, etiamsi graviter non ægrotet, maxime si Festi alicujus celebritas id suadeat; neque ipse ministrare recusabit sæpius in eadem infirmitate pro devotione, & desiderio ægroti, præsertim si ille, cum valet, solet frequentare, de quo in Concilio Provinciali IV. decretum est*. Porro verba citati hujus Concilii in eo Capite, quod inscriptum est *Quæ ad Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum pertinent*, hæc sunt: *Ægrotantibus etiam sine mortis periculo sacræ Eucharistiæ frequentius sumendæ desiderio flagrantibus, iis præsertim, qui, dum integra valetudine sunt, frequenti Sacramentorum usu se religiose, salutariterque pascunt, ne Parochus, quantum per alias necessarias in Parochiali munere occupationes sibi licet, spiritualem illam consolationem, salutareque adjumentum, religiosa præparatione ab eisdem adhibita, deneget*. Similia legere est in aliis multis tum Provincialibus, tum Diœcesanis variorum Episcoporum Conciliis, qui Sancti Caroli Decreta pene ad verbum Conciliis suis inseruerunt.

§. IV.

Pro Viatico autem ministrabit, cum probabile est, quod eam amplius sumere non poterit. Quod si æger, sumpto Viatico, dies aliquot vixerit, vel periculum mortis evaserit, & communicare voluerit, ejus pio desiderio Parochus non deerit.

COMMENTARIUS.

I. NIhil hic noster §. statuit, quod non prius a S. Carolo fuerit præscriptum, clariusque explicatum in aureis Actis Ecclesiæ Mediolanensis, ac præsertim in Instructionibus, *De visitatione, & cura infirmorum* Capite *De Communione*, ubi eadem nostri §. verba leguntur: *Pro Viatico*, inquit, *ministrabit, cum probabile est, quod eam*, Communionem scilicet, *amplius sumere non poterit*. Additque mox: *Cavebit autem, ne ita cunctetur, ut periculum adeat ægrotus moriendi priusquam sumat*. Quando autem danda est Communio ægrotanti jejuno, vel non jejuno, in modum Viatici, standum est peritorum Medicorum judicio; vel si Medicus non adsit, considerandum est imminens mortis periculum a prudenti Parocho, cui si in conscientia videatur, ægrotum esse in periculo non sumendi amplius in modum Viatici Communionem, debet eam ministrare, & absque scrupulo juxta suum prudens judicium, deficiente scilicet alio peritiore. Neque enim credere infirmo debet, qui constanter diceret, se potius melius habere, nec esse in eo periculoso statu accipiendi Viaticum. Frequenter namque infirmi falluntur, sanitatemque sibi redditam persuadent, tum potissimum, cum in eo statu versantur. Atque huc fa-

facit commune illud Medicorum in malignis febribus dictum: *Pulsus bonus, urina bona, æger moritur*: uti ad hunc nostrum §. notavit Barrufaldus num. 19. & seq.

II. Venio nunc ad illa nostri §. verba, quibus dicitur, *quod si æger, sumpto Viatico, dies aliquot vixerit, vel periculum mortis evaserit, & communicare voluerit, ejus pio desiderio Parochus non deerit*. Quæ verba non modo recenset S. Carolus, sed suo more luculenter etiam exponit in Instructionibus superius memoratis Cap. *De Communione*, ubi postquam dixit, ministrandam pro Viatico Communionem ægrotanti, *cum probabile est, quod eam amplius sumere non poterit*; cavendumque, *ne ita cunctetur, ut periculum adeat ægrotus moriendi, priusquam sumat*: ita statim subjicit: *Cum præterea posteaquam Viaticum, Extremamque etiam Unctionem æger susceperit, aliquot dies superstes, sibi sacram Communionem ministrari petit, ejus pio desiderio Parochus non deerit, sed pro Viatico illam iterum in eodem morbo non ministrabit; ideoque in ministrando utetur illis verbis*: Corpus &c. Id quod etiam idem S. Antistes ante statuerat in Concilio Provinciali Mediolanensi v. ubi de Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramento agens, ita ad rem ait: *Cum quis periculose ægrotans, ac etiam pene in extremo spiritu Sanctissimam Eucharistiam, & Sacramentum Extremæ Unctionis susceperit, si postea aliquot dies superstes, sacram Communionem sibi ministrari petit, ejus pio, religiosoque desiderio Parochus ne desit, modo ne pro Viatico iterum in eodem morbo præbeat, cum id a Sanctis Patribus olim fieri consuevisse traditum sit*. Similia mandant multi alii Episcopi in Synodis suis, ac Ritualibus, ex quibus addiscimus, non debere in eodem morbo Communionem sæpius dari per modum Viatici, nisi aliquod novum periculum urgeat, ut a Sacra Congregatione S. R. E. Cardinalium Tridentini Concilii Interpretum declaratum fuit, teste pio, doctoque Episcopo Vasionensi Genetto, Tomo 3. *Theologiæ Moralis*, ubi casus practicos recenset ex Tractatu *De Eucharistia*, Casu XXII.

III. Sed forte quæret hic quispiam, an etiam illi exhibendum sit, qui cum mane sanus esset, Eucharistiam sumpsit, nec ne? Et quidem scissi sunt in hac Quæstione Scriptores, uti notavit Benedictus Papa XIV. Lib. 7. *De Synodo Diæcesana* Cap. 11. num. 2. dum plerique docent, etiam hunc inopinato incidentem in mortis periculum, teneri denuo se reficere Eucharistico cibo, quo fiat validior ad ultimam luctam. Alii ex adverso sentiunt, in prædicto rerum eventu, non solum non urgere Præceptum sumendi Viaticum, sed recipi non posse sine piaculo. Argumenta utriusque opinionis recenset laudatus Pontifex loco citato, ubi post allatam & aliorum opinionem, qui mediam viam tenentes dicunt, prædictum hominem, qui mane bene valens ad Eucharistiam accessit, & deinde in periculosum incidit morbum, posse, si velit, denuo Eucharistiam sumere per modum Viatici, nullo tamen Præcepto ad id faciendum adstringi, subdit mox, in tanta opinionum varietate, Doctorumque discrepantia, integrum esse Parocho eam sententiam amplecti, quæ sibi magis arriserit, quin fiat reus violati Statuti Synodalis, quod certe non potuit casum istum extraordinarium respicere; neque fas esse Episcopo, aut in Parochum animadvertere, qui præfato ægrotanti Viaticum denegavit, aut quidquam de hujusmodi controversia in sua Synodo decernere, ne videatur sibi arrogare partes Judicis inter gravissimos hac super re contendentes Theologos. Ita plane docet memoratus Pontifex in nova editione celeberrimi Operis, *De Synodo Diæcesana*, facta Romæ 1754. quam forte ignorans doctus æque, ac pius Episcopus Casalensis & Comes Ignatius ab-Ecclesia in sua Casalensi Synodo habita die v. VI. VII. Septembris 1756. Cap. 7. pag. 24. ubi de administratione loquens Sacri Viatici sic inter alia inquit: *Quare si Sacerdos, aut quilibet alius, qui mane bona utens valetudine, aut celebraverit, aut sacram susceperit Eucharistiam, urgente vitæ periculo, poterit etiam eodem die sacra refici Communione*.

§. V.

Potest quidem Viaticum brevi morituris dari non jejunis; id tamen diligenter curandum est, ne iis tribuatur, a quibus per phrenesim, sive ob assiduam tussim, aliumve similem morbum, aliqua indecentia cum injuria tanti Sacramenti timeri potest. Cæteris autem infirmis, qui ob devotionem in ægritudine communicant, danda est Eucharistia ante omnem cibum, & potum, non aliter, ac cæteris Fidelibus, quibus nec etiam per modum medicinæ ante aliquid sumere licet.

COMMENTARIUS.

I. Quamquam vetus sit, & recepta omni ævo Ecclesiæ disciplina, ut Eucharistia non nisi jejunis præberetur, uti jam diximus supra Capite I. hujus Tituli, in Commentario ad §. 3. ex præscripto nihilominus Sacrorum Conciliorum, praxique, quibus hic noster §. inhæret, *potest quidem Viaticum brevi morituris dari non jejunis*. Quod plane definitum jam fuit in Concilio Constantiensi Sessione XIII. his verbis: *Decrevit, ac definit, quod licet Christus post Cœnam instituerit, & Discipulis administraverit hoc Venerabile Sacramentum; tamen hoc non obstante, sacrorum Canonum auctoritas, & Ecclesiæ approbata consuetudo servavit, & servat, quod hujusmodi Sacramentum non post Cœnam conficiatur, nec sumatur a non jejunis, nisi in casu infirmitatis, aut alterius necessitatis, a Jure, vel Ecclesia concesso, vel admisso*. Atque hanc antiquam, communemque Ecclesiæ praxim pluribus Conciliorum Decretis probat inter alios doctissimus, religiosissimusque Cardinalis Brancatius in Opusculo *De sacro Viatico* pag. 146. & seqq. Sed curandum nihilominus esset, ut quantum fieri potest, sacrum Viaticum a jejunis re-

recipiatur, uti admonet Ordinarium Cartusiensium Parisiis anno 1582. impressum Capite 33. ubi loquens de Sacramentis Eucharistiæ, & Extremæ Unctionis ægroto conferendis, postquam dixit, providendum esse a Prioribus, *ut infirmi opportuno tempore Communionem recipiant, non expectata necessitate extrema*, ita statim subdit: *Et nihilominus ea die, qua Extremam Unctionem suscipiunt, si parati sunt, Christi Corpus pro Viatico sumant jejuni, si commode fieri potest; neque enim post cibum Corpus Christi alicui ministrari debet, nisi ad succurrendum*, idest ubi necessitas urgeat. Atque hæc fuit perpetua Catholicæ Ecclesiæ praxis ex Apostolorum traditione accepta, & a sacris Conciliis confirmata, de qua non uno in loco diximus.

II. Licet autem rite recteque brevi morituris non jejunis Sacrum Viaticum detur, *id tamen* ut opportune admonet noster §. *diligenter curandum, ne iis tribuatur, a quibus ob phrenesim, sive ob assiduam tussim, aliumve similem morbum, aliqua indecentia cum injuria tanti Sacramenti timeri potest*. Sane si veterem disciplinam spectemus, donabantur olim phrenetici, amentesque in ultimo vitæ periculo constituti Sacra Eucharistia, si non fuisset irreverentiæ periculum. Constat hæc disciplina ex Canone 76. Concilii IV. Carthaginensis anno 398. celebrati: *Is qui in infirmitate pœnitentiam petit, si casu, dum ad eum Sacerdos invitatus venit, oppressus infirmitate obmutuit, vel in phrenesim conversus fuerit, dent testimonium, qui eum audierunt, & accipiat pœnitentiam; & si continuo credatur moriturus reconcilietur per manus impositionem, & infundatur ori ejus Eucharistia*. Perseverasse hanc disciplinam usque ad XII. Christi Sæculum, sub ejusque finem amentibus, phreneticisque, etiam quum imminet eis vitæ periculum, cœpisse Eucharistiam negari, notavit Jueninus *De Sacramentis* Dissertatione IV. Quæstione VI. cap. 3. in fine, ubi etiam hanc rationem assignat, quia pro phreneticis, & amentibus valet argumentum, quod Patres posteriorum sæculorum adduxit, ne Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum infantibus elargirentur, defectus nimirum pietatis, ac reverentiæ, quæ tanto mysterio debentur.

III. Sed relictis amentibus, phreneticisque, ne iis tribuatur Viaticum, *a quibus ob assiduam tussim*, ut ait noster §. *aliumve similem morbum, aliqua indecentia cum injuria tanti Sacramenti timeri potest*, statuit etiam S. Carolus in Instructionibus, *De visitatione, & cura infirmorum* capite *De Communione* sic inter alia inquiens: *Cum Parochus accessit ad ægrotum, diligenter videat, si quidem graviter laborat, an integro sensu sit, an item periculum tussis, anque item vomitus. Si tunc non potest sumere, necessitate, vique repentina morbi impeditus, aliquantulum morabitur Parochus; dumque in mora est, ipse, & reliqui Fideles genibus flexis coram Sanctissimo Sacramento orabunt. At vero si perseveret impedimentum, illud proponet ei adorandum si modo ægrotus ita desideret, & impertita ei figura Crucis benedictione cum ipso Sacramento discedet. Eodem modo oret, proponat, & benedicat, si cum venerit, ab initio viderit, fieri non posse, ut ægrotus sumat. Sed ne deferat tamen unquam ad eum, quem sumere non posse, ante noverit*. Placuit prolixum hunc S. Caroli locum describere, quod multa in eo continentur, explicanturque, ac Ministri Sacræ Eucharistiæ erudiuntur, quibus infirmis administranda sit, quibus non.

IV. Cæterum audiendus iterum hoc loco Sanctus Carolus, qui in Concilio suo Provinciali Mediolanensi V. agens de iis, quæ ad Eucharistiæ Sacramentum pertinent, ita de eadem re loquitur: *Sacra Communio ad ægrotum non deferatur, nisi ad eum, qui vere illam sumpturus est. Si vero aliquando, ut, dum ad eum Parochus venit, morbi vi ita affectum illum inveniat, ut eam tunc ministrare rite non possit, collocata Pyxide super Corporale in mensa eo nomine apparata, paululum moretur, dum genibus flexis, una cum cæteris, qui adsunt, ac potissimum cum ægroto ipso sancte oret; ac postea recessurus Eucharistia Pyxide inclusa eidem benedicat. Quod si ægrotus ipse id vehementer exoptat, Sacramentum aperta etiam Pyxide liceat ostendere adorandum*. Atque hi sunt ritus, qui licet a Sancto Carolo pro Ecclesia Mediolanensi fuerint præscripti, servari tamen religiose ab aliarum Ecclesiarum Parochis possunt, tum vero potissimum, ubi proprii ipsorum Episcopi eosdem ritus a Sancto Carolo Ecclesiasticæ disciplinæ peritissimo constitutos, in Synodis suis præscripserint, sicuti a pluribus factum fuit Episcopis Italiæ, Galliæ, Germaniæ, Hispaniæ, atque Indiarum, qui passim Decreta ex Actis Ecclesiæ Mediolanensis ab eodem S. Carolo sapientissime ordinatis, Conciliis suis Provincialibus, Diœcesanisque inseruerunt.

V. Exceptis brevi morituris, quibus non jejunis recte Viaticum datur, uti non uno in loco ostendimus, ex præscripto nostri hujus §. pristinæ Ecclesiæ disciplinæ, ac Patrum auctoritati inhærentis, *cæteris infirmis, qui ob devotionem communicant, danda est Eucharistia ante omnem cibum, & potum, non aliter ac cæteris Fidelibus, quibus nec etiam per modum medicinæ ante aliquid sumere licet*. Ratio est quia per quodcumque sumptum per modum cibi, & potus, tollitur jejunium naturale, quod, uti nos alias diximus, Sacræ Communioni prærequiritur. Ex quo principio ita S. Thomas ratiocinatur in Parte 3. Quæstione 80. Articulo 8. *Et ideo neque post assumptionem aquæ, vel alterius cibi, aut potus, vel etiam medicinæ in quantumcumque parva quantitate, licet hoc Sacramentum accipere. Nec refert, utrum aliquid hujusmodi nutriat, vel non nutriat, aut per se, aut cum aliis, dummodo sumatur per modum cibi, vel potus*. Porro nonnullas congruas rationes pro naturali jejunio ad Eucharisticam Communionem rite accipiendam requisito affert idem Sanctus Doctor loco citato, ubi sic inquit: *Impeditur aliquis a sumptione hujus Sacramenti post cibum, & potum assumptum tripliciter. Primo quidem, ut Augustinus dicit, in honorem hujus Sacramenti, ut scilicet in os hominis intret nondum aliquo cibo, vel potu infectum. Secundo propter significationem, ut scilicet detur intelligi, quod Christus, qui est res hujus Sacramenti, & charitas ejus, debet primo fundari in cordibus nostris. Tertio propter periculum vomitus, & ebrietatis, quæ quandoque contingunt ex hoc, quod homines inordinate cibis utuntur, sicut Apostolus dicit Primæ ad Corinthios II.* Alius quidem esurit, alius ebrius est.

§. VI.

§. VI.

Sed alicui ad adorandum solum, seu devotionis, seu cujusvis rei prætextu, ad ostendendum non deferatur.

COMMENTARIUS.

I. Ne Parochus unquam ad eum Eucharistiam deferat, quam sumere non posse ante noverit, admonet non uno in loco S. Carolus, præsertim vero in Concilio Provinciali Mediolanensi V. ubi de iis agens, quæ ad Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum pertinent, sic habet: *Sacra Communio ad ægrotum non deferatur, nisi ad eum, qui vere illam sumpturus est*. Concinit autem huic nostro §. inter alia Manuale Cameracense, expresse prohibens, deferri ad infirmum Eucharistiæ Sacramentum *ad adorandum, seu devotionis, seu cujusvis rei prætextu ad ostendendum*. Ratio præcipua hujus prohibitionis ea esse videtur, quia Eucharistiæ Sacramentum, neque ad hoc institutum est, neque Ecclesia Dei hanc habet consuetudinem. Verum si aliquando fiat, ut dum ad infirmum Parochus venit communicandum, morbi vi ita affectum illum inveniat, ut sacram ipsi Communionem tunc rite præstare non possit, permittit quidem S. Carolus in laudato Provinciali V. Mediolanensi Concilio, ut *collocata Pyxide super Corporale in Mensa eo nomine apparata, paululum moretur, dum genibus flexis una cum cæteris, qui adsunt, ac potissimum cum ægroto ipso sancte oret, ac postea recessurus Eucharistia Pyxide inclusa eidem benedicat*. Additque etiam ibidem mox: *quod si ægrotus ipse id vehementer exoptat, Sacramentum aperta etiam Pyxide liceat ostendere adorandum*.

II. Cæterum licet Pastorale Mechliniense, uti & Manuale Cameracense apud Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici universi* Tit. IV. Capite IV. num. XIV. dicant, in simili casu exhibendum esse Sacramentum *ad adorandum, sed non*, inquiunt, *detur ad osculandum*; vetuit id tamen Concilium XIV. Provinciale Beneventanum anni 1693. sub Fratre Vincentio Maria Cardinale Ursino, qui fuit postea Papa Benedictus XIII. celebratum, Tit. 35. Cap. 11. ubi ita statuit: *Praxis illa ostendendi Eucharistiæ Sacramentum infirmis communicare non valentibus aboleatur; ideoque si Parochus ad infirmum accedens, impedimentum compererit, ob quod sacrum Viaticum præbere non valeat, absque alia cæremonia ad Ecclesiam revertatur*. Excepta Provincia Beneventana, aliisque Diœcesibus, quarum Episcopi similia Decreta ediderunt, puto equidem, servari posse rite religioseque aliis in locis, quod S. Carolus statuit; ut nempe, ubi ad infirmum Parochus venit, quem novit sumere posse Communionem, si impedimentum postea compererit, ob quod ille communicare nequeat, possit Parochus ipse Sacramentum aperta Pyxide infirmo ostendere adorandum, eidemque postea benedicere cum Sacramento Pyxide incluso.

§. VII.

Deferri autem debet hoc Sanctum Sacramentum ab Ecclesia ad privatas ægrotantium domos decenti habitu, superposito mundo velamine, manifeste, atque honorifice, ante pectus, cum omni reverentia, & timore, semper lumine præcedente.

COMMENTARIUS.

I. Expeditum haud satis est, quo ritu olim Eucharistia fuerit ad ægrotantes delata. Illud plane constat ex capite *Sane* X. *De celebratione Missarum*, Honorium Papam III. qui claruit initio Sæculi XIII. mandasse Presbytero, ut *eam ad infirmum in decenti habitu, superposito mundo velamine, ferat, & referat manifeste, ac honorifice, ante pectus, cum omni reverentia, & timore, semper lumine præeunte, cum sit candor lucis æternæ, ut ex hoc apud omnes fides, & devotio augeatur*. Atque hic nota, §. nostrum desumptum plane fuisse ex recitata Honorii Papæ III. Decretali. Eodem, quo Honorius, Sæculo claruit S. Edmundus Cantuariensis Archiepiscopus, qui in suis Constitutionibus circa annum 1236. editis Capite 25. hunc ritum in deferenda ad infirmum Eucharistia præscripsit: *Cum Eucharistia ad ægrum fuerit deferenda, habeat Sacerdos aliquam Pyxidem mundam, in qua sit pannus lineus mundissimus, & in ea deferat Corpus Dominicum ad ægrotum, linteo mundo superposito, & lucerna præcedente, nisi æger valde remotus fuerit, & Cruce similiter, si fieri potest, nisi Crux fuerit ad alium ægrotum deportata; præcedente quoque tintinnabulo, ad cujus sonitum excitetur devotio Fidelium. Habeat quoque secum Sacerdos Orarium, sive Stolam, quando cum Eucharistia, sicut diximus, vadit ad ægrotum*. Similia legere est in Constitutionibus Richardi Episcopi Sarum Cap. 39. ac in illis cujusdam Episcopi Anonymi anno Christi 1240. in Concilio Wigorniensi anni 1237. & in aliis multis eodem Sæculo ac sequentibus celebratis.

II. Sed, ut per singulas partes nostrum §. explicemus, *deferri debet hoc Sanctum Sacramentum ab Ecclesia ad privatas ægrotantium domus*; quibus verbis abusus ille refellitur, qui & hodie alicubi viget. cum scilicet communicare debent Magnates infirmi, non quidem ab Ecclesia ad eorum domos Eucharistia defertur, sed ex Particula consecrata in Missa, quæ in domestico Oratorio celebratur, communicant. Quod quidem absurdum est, cum ex nostro §. & recitato Capite *Sane*, Sacramentum ipsum Eucharistiæ deferri debeat ad ægrotantium domos, non

non modo ab Ecclesia, verum etiam *manifeste*, *ac honorifice*. Id quod passim mss. Rituales Codices æque, ac Synodi uno consensu urgent, atque inculcant; additque Pastorale Mechlinense apud Vanespen Parte II. Juris Ecclesiastici Tit. 4. Cap. 4. num. 16. *Non enim toleranda est eorum licentia, & abusus, qui sine gravi necessitate sub chlamide, occulte, sine lumine, & honore illud deferunt*. Sinodus quoque Provincialis 2. Cameracensis Tit. 9. Cap. 2. improbat abusum eorum, *qui sanctam Eucharistiam ægris, qui morbum dissimulare volunt, seu alio quocumque prætextu, occulte, sine lumine, & sine honore deferunt*. Atque his addi potest aliorum quorumdam abusus, qui, cum ægri domi communicare debent, ne id scilicet populus sciat, summo mane, ac fere noctu, sibi Communionem dari, Parochum rogant. Quod quidem inferius §. xi. vetitum est, ubi expresse, ac districte mandat, *noctu hoc Sacramentum deferri non debere, nisi necessitas urgeat*.

III. Manifeste non modo, verum etiam *honorifice, cum omni reverentia, & timore, semper lumine præcedente*, deferri debere ad infirmum Communionem, ait hic noster §. & ante ipsum Honorius Papa III. in citato Capite *Sane*, ubi etiam eam affert rationem, *Cum sit candor lucis æternæ, ut ex hoc apud omnes Fides, & devotio augeatur*. Ut non uno præcedente lumine, sed multis etiam cum accensis cereis deferatur Communio ad infirmum, dicemus mox in Commentario ad sequentem §. 8. Deferendam quoque Eucharistiam ipsam, *præcedente tintinnabulo, ad cujus sonitum excitetur devotio Fidelium*, statuit Ricardus Sarum Episcopus in Constitutionibus suis anno Christi 1217. editis Capite 39. & non multo post iisdem verbis S. Edmundus Archiepiscopus Cantuariensis, cujus locum nos descripsimus supra num. 1. hujus Commentarii. Quod idem inter alia statuit Concilium Herbipolense celebratum anno 1287. Cap. 8. ut nempe ad ipsum campanulæ sonitum, *obviantes, donec Sacerdos transeat, genuflectant, & dicant devote ter ad minus Orationem Dominicam cum Salutatione Beatæ Mariæ gloriosæ*. Addit mox etiam Concilium, se, tam Sacerdoti Eucharistiam gestanti, quam Clerico lumen, & campanulam portanti, tintinnantique, & singulis vere pœnitentibus, & confessis genuflectentibus, dummodo, ut dictum est, Orationem Dominicam cum Salutatione Beatæ Virginis dicant, decem dies pro vitæ qualitate, de injuncta sibi pœnitentia, auctoritate, qua fungitur, relaxare.

IV. Quo tandem habitu indutus esse Parochus debeat, cum ad ægrotum Eucharistiam defert, non exprimit hic noster §. sed inquit: *Decenti habitu, superposito mundo velamine*. Usus est verbis Honorii Papæ III. in recitato superius Capite *Sane*. Porro decens habitus in ea functione intelligitur Superpelliceum, & Stola, sive Orarium, uti expresse mandant memorati Antistites Ricardus Sarum, & S. Edmundus Cantuariensis, itemque Herbipolense Concilium locis citatis: *Presbyter Superpelliceo cum Stola circa collum portet*, Eucharistiam scilicet ad infirmum, ut ait memoratum Concilium, quod etiam mox subjungit: *Nisi loci distantia, & temporis qualitas secus exposcat*. Porro, ut *habeat Sacerdos secum Orarium, seu Stolam, qui cum Eucharistia vadit ad ægrum*, sine ulla temporis, locique remoti exceptione, mandant laudati Sarum, & Cantuariensium Episcopi; solumque adjiciunt, ut, *si æger remotus non fuerit, in Superpelliceo ad ipsum decenter accedat*. Semper itaque adhibenda est Stola, & Superpelliceum, quod tamen solum omitti potest, si æger, qui est Eucharisticam Communionem sumpturus, longe ab Ecclesia distet.

V. At vero ad confodiendam magis magisque hæreticorum recentiorum perfidiam, impie, perperamque contendentium, nullam esse Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento reverentiam exhibendam, recte admodum ex variis Conciliis cautum fuit, ut vel ad ægros summo cum honore portetur. Certe S. Carolus in Concilio Provinciali 3. Mediolanensi Capite *De iis, quæ ad Sacram Eucharistiam pertinent*, diserte mandat, ut *Sacerdos cum Corpus Christi Domini ad ægros interdiu in Urbe, aliisque frequentibus locis defert, non Superpelliceo solum, sed Pluviali præterea indutus incedat*. Idem repetit in Concilio Provinciali v. Capite eodem, & in Instructionibus *De visitatione, & cura infirmorum* Capite *De Communione*, ubi sic inter alia inquit: *In deferendo*, Eucharistiæ scilicet Sacramento ad infirmum, *utetur Pluviali, ubi per loci, temporisve conditionem fieri poterit; alias vero Superpelliceo, & Stola*. Pluviale una cum Superpelliceo, ac Stola, in deferenda ad ægrotos Eucharistia adhibendum, in variis Synodis constitutum lego, potissimum vero in Salernitana anni 1579. Tit. 29. Cap. x. Debere autem Pluviale ipsum, ac Stolam, esse albi coloris, ex generalibus Missalis Rubricis addiscere licet.

VI. Sive autem solum Superpelliceum cum Stola gestetur, ut antiquæ Constitutiones mandant, sive una cum Superpelliceo & Stola etiam Pluviale, ut recentiores Synodi insinuant, semper adhibendum mundum velamen ex præscripto nostri hujus §. sive potius ex antiquo ritu, ut constat ex citato toties Capite *Sane*, ex quo ipse noster §. desumptus fuit. Solet velamen istud sericum esse albi coloris, ac auro intextum, superponiturque Superpelliceo, vel Pluviali, si una cum illo id adhibetur, ut Sacerdos Sacram Pyxidem gestans istius veli extremitatibus illam cooperiat, ut Rubricæ Missalis præscribunt, ac Sacræ Synodi mandant; inter quas prædicta Salernitana loco citato, postquam edixit, ut Parochus ad ægrotum communicandum accessurus, *sit tum indutus Superpelliceo, Stola, & Pluviali, ac Sacramentum deferat sub decenti umbella, seu baldachino, quod digniores, semper gestent*, ita statim subdit: *Habeatque velum sericum, quo humeros, ac Pyxidem, seu Vas, in quo est Sanctissimum Sacramentum, contegat*.

§. VIII.

Parochus igitur processurus ad communicandum infirmum, aliquot Campanæ ictibus jubeat convocari Parochianos, seu Confraternitatem Sanctissimi Sacramenti, ubi fuerit insti-

instituta, seu alios pios Christifideles, qui Sacram Eucharistiam cum cereis, seu intorticiis comitentur, & umbellam, seu baldachinum, ubi haberi potest, deferant.

COMMENTARIUS.

I. UT decentius, honorificentiusque sacra ad infirmum Communio deferatur, recte statuit hic noster §. quod alias variæ Synodi sanxerunt, ut nempe Parochus processurus ad communicandum infirmum, aliquot Campanæ ictibus jubeat convocari Parochianos, seu Confraternitatem Sanctissimi Sacramenti, ubi fuerit instituta, seu alios pios Christifideles, qui Sacram Eucharistiam cum cereis, seu intorticiis comitentur, & umbellam, seu baldachinum, ubi haberi potest, deferant. Ita quidem hic noster §. Sed audiamus Decreta Sancti Caroli in Concilio Provinciali Mediolanensi I. edita Capite inscripto, „ Quę „ pertinent ad Sacramentum Sacræ Eucharistiæ, *u-„ bi sic inquit*: Ut SS. Eucharistia ad ægrotos sum-„ ma cum religione deferatur, Parochi populum „ sæpissime hortentur, ut frequens semper prose-„ quatur. Quamobrem etiam Sodalitates Corporis „ Christi in Parochiis instituant. Cum vero defe-„ renda erit, tum eum Campanæ sonitu præmo-„ neant. Lumina, tintinnabulum, & decorum „ Vasculum velo etiam decenter contectum, ac „ prętera, ubi fieri potest, umbellam adhibeant.

II. Optant plane Synodi permultæ, in omnibus Ecclesiis Parochialibus, saltem celebrioribus erigi Confraternitatem Sanctissimi Sacramenti, cujus Sodales specialiter honori, & cultui ejusdem Sacramenti intendant, atque Sacramentum ipsum, quoties ad infirmum defertur per Parochum, vel eo legitime impedito, per alium, devote associent, juxta articulum erectioni hujusmodi Confraternitatis inseri solitum. Porro antiqua, ac celebris est Archiconfraternitas Sanctissimi Sacramenti Romæ in Ecclesia S. Mariæ supra Minervam Fratrum Ordinis Prædicatorum constituta, Auctore ejusdem Ordinis Alumno Fr. Thoma Stella Veneto, qui Librum edidit Italice scriptum, de Capitulis, Statutis, atque Ordinationibus ejusdem Sodalitatis. Sed audire præstat doctum æque ac pium Scriptorem Fr. Antoninum Bremond, qui fuit postea Generalis laudati Ordinis Magister, obiitque non sine animi nostri sensu die XI. Junii anni 1755. Tomo 7. Bullarii Dominicani in Tractatu *De consensu Bullarum* Tit. XV. Quæstione V. §. I. ubi sic de ipsa Confraternitate loquitur: „ Hanc omnium primam comprobans Paulus III. „ variis Privilegiis, & Indulgentiis ornavit: ipsa-„ que est, cujus Privilegiorum, Concessionum, „ Indulgentiarum, Facultatum, Gratiarum, & „ Indultorum participes sunt omnes aliæ Confra-„ ternitates Sanctissimi Sacramenti ubique Terra-„ rum, Apostolica, vel Ordinaria auctoritate con-„ stitutæ, ut ex Apostolicis Constitutionibus mox „ laudandis videre est. „ Memorat laudatissimus Auctor amicus noster, dum viveret, charissimus, ipsas Constitutiones, sed recte tum ita deinde subjungit: „ Licet omnium prima Sanctissimi Sacra-„ menti Archiconfraternitas, sedente Paulo III. „ prodierit, anno circiter 1539. uti mox dictum „ fuit, non abs re tamen fuerit, dum ejusdem „ Confraternitatis Indulgentias referam, illas e-„ xhibuisse, quas Eugenius IV. jam pridem pro „ die Festo Sanctissimi Corporis Christi, & quo-„ ties defertur infirmis, concessas firmavit, & „ auxit.

III. Sed omissa hac Eugenii Papæ IV. Constitutione data die 26. Maji anni 1433. quæ legi potest Tomo III. prædicti Bullarii Dominicani pag. 21. audiendus potissimum est memoratus Paulus III. ubi de ipsa Societate Sanctissimi Sacramenti in Ecclesia S. Mariæ supra Minervam erecta, sic inter alia inquit in Constitutione 54. data 30. Novembris 1539. relata in eodem Bullario Dominicano pag. 583. „ Sane pro parte dilectorum filio-„ rum universorum Confratrum Confraternitatis „ sub invocatione Sacratissimi Corporis Christi in „ Ecclesia Domus B. Mariæ supra Minervam de „ Urbe Ordinis Fratrum Prædicatorum institutæ, „ nobis nuper exhibita petitio continebat, quod „ nuper nonnulli Cives Romani, & Curiales Chri-„ stifideles pie considerantes, Sacratiss. Eucharistiæ „ Sacramentum prædictum in Parochialibus Eccle-„ siis dictæ Urbis, minus honorifice, & in locis „ abjectis, sine ulla consideratione conservari, & „ cum per ipsam Urbem pro Communione infir-„ morum deferendum erat, ab uno tantum Capel-„ lano, sine ullis decore, & reverentia solitum de-„ ferri; ac singulari devotione ducti cupientes prę-„ missis, & ut eidem Sacramento honos, cultus, & „ veneratio debite exhiberentur, quantum in eis e-„ rat, providere, unam Societatem, & Confrater-„ nitatem utriusque sexus, sub invocatione ejusdem „ Sacratissimi Corporis Christi, in dicta Ecclesia de „ Minerva ordinarunt, & instituerunt, ac pro ejus „ salubri directione, & incremento, inter alia, „ quod Confratres Confraternitatis hujusmodi pro „ tempore existentes, seu ab eis per singulas regio-„ nes Urbis prædictæ deputati, & deputandi, dili-„ genter, ac omni cura, & studio facerent, & pro-„ curarent, ut Sacramentum hujusmodi tam in di-„ cta Minerva, quam singulis aliis Parochialibus „ Ecclesiis Urbis hujusmodi, ea, qua decet, vene-„ ratione, in loco honorifico, & honesto, lampadi-„ bus accensis, diu noctuque conservaretur, & cu-„ stodiretur. Et si earundem Ecclesiarum redditus „ ad id non sufficerent, ipsi Confratres illis de ne-„ cessariis ad hujusmodi opus, necnon ad emendum „ unum pallium pro singulis Ecclesiis prædictis, „ cum quo Sacramentum ipsum, quotiescumque il-„ lud pro Communione infirmorum extra Eccle-„ siam deferendum esset, deferri deberet, provide-„ rent. Ac quod Rector cujuslibet ex Ecclesiis prę-„ dictis, seu illius locum tenens, quotiescumque „ esset necessarium, Sacramentum hujusmodi ali-„ cui infirmo ministrari, & ad illius domum de-„ ferri, Campanam suæ Ecclesiæ certis ictibus pul-„ sari facere teneretur; ad hoc ut Confratres vici-„ ni Parochiæ illius Ecclesiæ se moneri ad asso-„ ciandum Sacramentum ipsum cognoscerent, & „ per se ipsos associarent, si legitimo impedi-„ mento detenti non forent, alioquin per unum „ de suis dignioribus familiaribus Sacramentum „ prædictum ad domum dicti infirmi facibus ac-„ censis associari, & comitari facere tenerentur.

IV. Placuit prolixum hunc locum describere, quod ex eo plura, quæ ad hunc nostrum §. spe-

§. spectant, addiscimus. Primo quidem, Sodalitatem ipsam Sanctissimi Sacramenti institutam primum fuisse Romæ in Ecclesia S. Mariæ supra Minervam Ordinis Fratrum Prædicatorum, qui quidem a prima sua institutione omnem suam navarunt operam, ut Sanctissimo Eucharistiæ Sacramento debitus cultus exhiberetur, præsertim vero S. Thomas Aquinas, qui jussu Urbani Papæ IV. Missam, & Officium Sacratissimi Corporis Christi admirabili doctrina, & pietate composuit. Secundo, institutam fuisse Societatem prædictam ad reparandum cultum Sacramento Sanctissimæ Eucharistiæ debitum, quod „ in Parochialibus Ecclesiis „ Urbis minus honorifice, & in locis abjectis sine „ ulla consideratione conservari, & cum per ipsam „ Urbem deferendum erat, ab uno tantum Cap„ pellano sine ullis decore & reverentia deferri so„ litum esset. *Tertio, huic reparando abusui statuis„ se Societatem*, ut Sacramentum hujusmodi tam in „ dicta Minerva, quam singulis Ecclesiis Parochia„ libus Urbis, ea qua decet veneratione, in loco „ honorifico, & honesto, lampadibus accensis, die, „ noctuque conservaretur. *Quarto, ut* unum pal„ lium, *idest baldachinum*, pro singulis Ecclesiis „ prędictis, cum quo Sacramentum ipsum, quoties„ cumque illud pro Communione infirmorum ex„ tra Ecclesiam deferendum esset, deferri deberet, „ *provideretur*. *Quinto*, ut Rector cujuslibet ex Ec„ clesiis prędictis, seu illius locum tenens, quoties„ cumque esset necessarium Sacramentum hujus„ modi alicui infirmo ministrari, & ad illius do„ mum deferri, Campanam suę Ecclesię certis icti„ bus pulsari facere teneretur. *Sexto, statuisse id So„ cietatem*, ad hoc ut Confratres vicini Parochię il„ lius Ecclesię se moneri ad associandum Sacramen„ tum ipsum cognoscerent. *Septimo, ut audito Cāpa„ næ sonitu, Confratres vicini* per se ipsos associarent, „ si legitimo impedimento detenti non forent, alio„ quin per unū de suis dignioribus familiaribus (*non „ autem vilioribus famulis, ut hodie fieri assolet*) Sa„ cramentum prædictum ad domum infirmi, facibus „ accensis, associari, & comitari facere tenerentur.

V. Prolixa est ipsa Pauli Papę III. Constitutio, quam etiam posteriores Romani Pontifices confirmarunt, ut in Bullario Romano videre est. Adinstar autem memoratæ Sodalitatis Romæ in Ecclesia S. Mariæ supra Minervam erectæ, non modo in aliis Urbis, verum & aliis Catholici Orbis Ecclesiis institutæ fuerunt aliæ permultæ Sanctissimi Sacramenti Societates, eam præsertim ob causam, ut, quotiescumque Sacramentum ad infirmum defertur, illud honorifice cum baldachino, & cereis accensis, ac fumigante thuribulo, comitentur. Id plane constat ex variis Episcoporum Synodis, ac præsertim Mediolanensibus, quibus S. Carolus præfuit, qui etiam in Provinciali VI. Concilio, ubi agit de iis, quæ ad Sanctissimæ Eucharistiæ Sacramentum pertinent, inter alia statuit, ut *Parochus hortetur, & curet, ut unusquisque paterfamilias, præsertim dato campanæ Parochialis signo, qua sacræ Eucharistiæ ad ægrum deferendæ significatio fit, sine mora in Ecclesiam Parochialem conveniat, vel etiam de familia digniorem mittat ad illam cerei, candelæve lumine prosequendam. Si quando autem is, qui paterfamilias est, per necessariam occupationem non potest, saltem certum aliquem hominem, vel filium natu majorem, vel denique famulum, aliumve mittat, qui id pietatis officium præstet. Atque eam ob causam domi etiam omnis paterfamilias perpetuo funale cereum, aut candelam, pluresque habeat, quæ ad id pietatis opus, officiumque usui sint.* Ita S. Carolus, & pie quidem, religioseque; sed optandum esset, ut Parochi ipsi exemplum darent, qui cereorum quantitatem, quam ex defunctorum exequiis percipiunt, in suam utilitatem vertentes, sicut & ceteros Parochiæ redditus, stimulare vel pauperes artifices non erubescunt, ut non modo occupationem, qua familiæ indigentiæ providere coguntur, relinquant, sed proprium etiam cereum gestent, quo honorifice Sacramentum, quod ad infirmum defertur, comitentur.

VI. Præter competentem cereorum numerum, quibus deferenda est Eucharistia ad infirmum, quatuor tunc etiam accensas laternas circa Sacerdotem Sacramentum gestantem deferri oportere, statuit Benedictus Papa XIII. in Concilio Romano anno Jubilæi 1725. celebrato Tit. xv. Cap. vi. *Cum, quæ deferri solent, lumina aperta gestentur, eaque non raro, vento, aut pluvia improviso superveniente, extincta omnia remanere videantur, ne idcirco (quod incongruum satis esset, atque Augustissimo Domino indecentissimum) lumina tunc debita desiderentur, curent Episcopi, & cum eis Sacrarum cæremoniarum Magistri advigilent, ut, per quos pertinet, quatuor saltem cum suis hastis laternæ, quæ tamen aliis sint nobiliores, comparentur, & suis semper cum intus accensis candelis, hinc inde circa Celebrantem, qui Sacramentum gestat, deferantur.* Laternæ unius magnæ in delatione Eucharistię ad infirmum meminit S. Carolus Parte iv. Actorum Ecclesiæ Mediolanensis in generali Instructione pro rebus ad Ecclesias spectantibus vulgari idiomate scripta pag. 804. col. 2. Sed tamen in Instructione *De supellectile Ecclesiæ Parochialis* cap. 3. ubi agit de ea supellectile, quæ ad cultum, & administrationem Sacræ Eucharistiæ usui est, *laternas quatuor grandiores recenset*. Quod in delatione Communionis ad infirmos, *duæ adsint magnæ laternæ, ut furente vento lumen non deficiat*, statuit Salernitana Synodus anni 1579. Tit. 29. Capite x. Quomodo autem conficiendæ sint ipsæ laternæ, explicuit S. Carolus Parte 2. libro 2. Instructionum Supellectilis Ecclesiasticæ, his plane verbis: *Laternæ ad Sanctissimi Sacramenti ferendi usum comparentur quatuor; quæ ex ligno inaurato, pictove, aut ex tenuissima saltem lamina ferrea constent; in iisque fenestellæ apte dispositæ cornu pellucido clausæ existant; ferrumque præterea intrinsecus promineat, cereis inserendis, infigendisve accommodatum. Ut autem alte præferantur, hastilibus longitudine quatuor cubitorum firmiter infixæ hæreant.*

VII. Reliquum est, ut & aliquid dicamus de umbella, seu baldachino, quod, ubi haberi potest, ex præscripto nostri §. deferendum est super Sacerdotem Eucharistiam ad infirmum gestantem. Idem præscribunt non uno in loco S. Carolus, Synodique permultæ, inter quas Salernitana anni 1579. Tit. 29. Cap. x. expresse mandat, ut Parochus *Sacramentum deferat sub decenti umbella, seu baldachino, quod digniores semper gestent*. Plura de ipsa umbella, ac baldachino, eorumque forma, docet S. Carolus in suis Mediolanensis Ecclesiæ Actis, quæ non est necessarium hic recensere.

§. IX.

§. IX.

Præmoneat, ut ægri cubiculum mundetur, & in eo paretur mensa linteo mundo cooperta, in qua Sanctissimum Sacramentum decenter deponatur. Parentur luminaria, ac duo vascula, alterum cum vino, alterum cum aqua. Præterea linteum mundum ante pectus communicandi ponatur, atque alia ad ornatum loci pro cujusque facultate.

COMMENTARIUS.

I. Quæ præparanda sunt in cubiculo infirmi sacram Communionem sumturi, explicuit S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi V. ubi agit de iis, quæ ad Eucharistiæ Sacramentum pertinent: *Parochus*, inquit, *ægroto illam allaturus, accurate hæc præmoneat. Primum, ut ægrotantis cubiculum ab omni sorde, omnique inquinamento purgetur, & amota omni re profana, pio apparatu, & sacris Imaginibus, ubi potest, exornetur; tum præterea mensa mappa nitida, puraque constrata, Cruce, aliaque Effigie sacra, candelabris, & candelis, cereisve saltem binis instructa apparetur, in qua super Corporali Pyxis cum Sanctissimo ipso Sacramento collocari possit: sit etiam vas vitreum ad ablutionis usum*. Multa hic habes, quæ in nostro §. desiderantur. notanda & ea sunt, quæ mox idem S. Antistes subdit: *Quæ omnia, ut ab iis, qui ægroti curam habent, parentur, cura sit imprimis Confratrum Sanctissimæ Eucharistiæ. Apud eos vero, qui præ eorum egestate, inopiaque id præstare non poterunt, ipsi Sodales apparent*. Eadem repetit S. Carolus in Instructionibus *De visitatione, & cura infirmorum*, ubi de Communione agit. Sed addendum puto, quod, ubi non adsit ipsa Sanctissimi Sacramenti Sodalitas, & communicandus præ inopia præstare illud non possit, cura debet esse Parochi, ut ea pro inopibus, sumptibus Ecclesiæ parentur, sive ex Parochiæ redditibus, quos ipse percipit. Est enim regula juris, ut qui commodum sentit, & onus sentiat.

§. X.

Ubi vero convenerint, qui Eucharistiam comitaturi sunt, Sacerdos indutus Superpelliceo, & Stola, &, si haberi potest, Pluviali albi coloris, Acolythis, seu Clericis, aut etiam Presbyteris, si locus feret, Superpelliceo pariter indutis comitatus, decenter, & de more acceptas aliquot Particulas consecratas, vel unam tantum, si longius, aut difficilius iter sit faciendum, ponat in Pyxide, seu parva custodia, quam proprio suo operculo cooperit, & velum sericum superimponit. Ipse vero Sacerdos, imposito sibi prius ab utroque humero oblongo velo decenti, utraque manu accipiat Vas cum Sacramento, & deinde umbellam, seu baldachinum subeat, nudo capite processurus.

COMMENTARIUS.

I. Quæ hic noster §. strictim, latius plane explicuit S. Carolus in Conciliis Mediolanensibus Provincialibus, & in Instructionibus Visitationis, & curæ infirmorum, ubi de ordine ministrandæ istis Communionis tractans, hæc habet: *Parochus, convocatis Parochiæ suæ Clericis, certis Campanæ percussionibus, & item Confratribus Sanctissimi Sacramenti in Ecclesia Parochiali, paratis item cereis, & umbella, manus lavabit: Postea Superpelliceo, Stola, & Pluviali rubeis indutus, ad Altare genibus flexis, paululum tacitus orabit; mox ascendit, genuflectit, aperit Tabernaculum, iterum genuflectit, extrahit Pyxidem sub velo tectam, super Corporali in Altari explicato collocat, rursus genuflectit, & claudit Tabernaculum. Tectis serico velo rubeo humeris, brachiisque, sumit Pyxidem utraque manu eodem velo cooperta, sinistra pedem tenens, dextera nodum ipsius Pyxidis, & sub umbella procedit, quæ a dignioribus laicis deferetur*. Porro quod ait S. Carolus de Stola, Pluviali, ac velo rubei coloris adhibendo, spectat ad ritum Ambrosianum, qui eo colore in ea functione utitur; nam alias juxta Romanum ritum color albus est adhibendus, ut ex præsenti nostro §. liquet: *Sacerdos*, inquit, *indutus Superpelliceo, & Stola, &, si haberi potest, Pluviali albi coloris &c.*

II. Sed hoc obiter notato, ex præscripto ejusdem nostri §. Sacerdos ipse Communionem ad infirmum delaturus procedere dicitur, *Acolythis, seu Clericis, aut etiam Presbyteris, si locus feret, Superpelliceo pariter indutis comitatus*. Certe idipsum legitur in variis Synodis, præsertim vero Provincialibus Mediolanensibus S. Caroli, in quarum tertia, ubi de ritu agitur deferendæ Eucharistiæ ad ægrotos, sic habetur: *Præterea, ubi etiam potest, aliqui Clerici adhibeantur, Clericali habitu, & Superpelliceo induti, qui comitantes una cum deferente*, Sacerdote scilicet Eucharistiam, *sanctas, religiosasque preces recitent*. In Concilio V. expresse edicitur, ut *Sacerdotes, Clericive, qui comitantur, Superpelliceum adhibeant. Si Canonicorum Capitulum sit, Cappam, vel Almutiam, aliudve indumentum, ut illis in Choro moris est*. Clerici præsertim ut in ea functione adhibeantur, & quidem cum Superpelliceo, ut majorem venerationem Sanctissimo Sacramento concilient, & Parochum juvent, in variis Episcoporum Synodis statu-

tutum lego. At vero, an ipsi Clerici, Sacerdotesque illius Parochiæ, in qua ad infirmum Communio defertur, cogi possint, ut ei delationi, administrationique Eucharistiæ intersint, non ausim definire, licet ejus sit opinionis Barrufaldus in Commentario ad hunc nostrum §. num. 105. & seqq. quod possint cogi, saltem quando alii, qui comitentur, desint, ratione scilicet ministerii, & servitii Ecclesiæ, cui in sua ipsorum ordinatione adscripti sunt, juxta pervetustum, recensque Ecclesiæ institutum, de quo & in Commentariis ad Concilia Oecumenica, & aliis Operum nostrorum locis late nos diximus.

III. Sed ut hujusce nostri §. explicationem prosequamur, mandat is, ut Sacerdos ad communicandum infirmum processurus, *decenter, & de more, acceptas aliquot Particulas consecratas, vel unam tantum, si longius, aut difficilius iter sit faciendum, ponat in Pyxide, seu parva Custodia, quam proprio suo operculo cooperit.* Ut duas sacræ Eucharistiæ Particulas deferant Parochi ad ægrotantes, *ne eis ad Ecclesiam redeuntibus, populus inane vasulum adoret*, statuit quidem S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi I. ubi agit de iis, quæ ad Eucharistiæ Sacramentum pertinent, eique adhæsere permultæ Synodi, & præsertim Salernitana anni 1579. Tit. 19. Cap. XI. his verbis: *Sit Vas argenteum cum duabus saltem intus Particulis, ut una ab infirmo sumpta, altera ad Ecclesiam eodem honore deferatur.* Quæ tamen Decreta intelligenda sunt, ubi longius, aut difficilius iter non sit faciendum, uti ex nostro hoc §. addiscimus, atque etiam ex S. Carolo, qui in Concilio Provinciali II. Decreto XI. ita Decretum in Provinciali I. Concilio editum explicuit: *Quod superioris Concilii Provincialis Decreto de duabus Eucharistiæ Particulis ad ægrum deferendis constitutum est, id quoniam non sine difficultate ubique & semper observari potest, ideo ubi Episcopi judicio, vel loci distantia, vel itineris, temporisve difficultas, vel alia causa impedit, quo minus illud præstari possit, tum licebit Sacerdoti eam Sanctissimæ Eucharistiæ Particulam solum deferre, quam æger percepturus est.* Sed recte sic statim subjicit: *Ita tamen, ut cum inde Parochus redit, non Superpelliceo, non Stola indutus sit, neque tintinnabulum pulsetur, neque umbella adhibeatur, extinctis etiam luminibus, non palam Vasculum deferatur.* Atque ita omnino faciendum est, cum unam tantum Particulam permissu nostri §. Parochus ad infirmum defert, & cum ea ipsum communicat, uti etiam expresse habetur in §. XXV.

IV. Illud quoque ex nostro §. recte cautum est, ut ex Pyxide, quæ in Tabernaculo asservatur, aliquot Particulas, vel unam tantum accipiat, & *ponat in Pyxide, seu parva Custodia, quam proprio suo operculo cooperit*, non enim debet illam Tabernaculi Pyxidem ad ægrotum communicandum accipere, sed de ipsa Pyxide Particulas accipiet, & in alia minori Pyxide, seu parva custodia ponet, quæ communicandis infirmis usui sit. Utriusque Pyxidis meminit S. Carolus in suo Concilio Provinciali Mediolanensi IV. ubi agens de iis, quæ ad Eucharistiæ Sacramentum pertinent, inter alia mandat, ut *duas Pyxides unaquæque Parochialis Ecclesia saltem habeat, alteram forma majori ad usum sacræ Communionis populo in Ecclesia ministrandæ; alteram minori, qua Sanctissimum Sacramentum ad infirmos deferatur.* Ceterum Custodia parva, cujus mentionem facit hic noster §. est Capsula quædam argentea, seu Vasculum, in quo poni Sacra Eucharistia solet, cum longius, aut difficilius iter est obeundum, & fortasse etiam equitandum, ut dicetur infra in Commentario ad §. 12. Tegendam esse hujusmodi Pyxidem velo, diserte habet hic noster §. ex antiquiori certe Ecclesiæ ritu, cui inhærens S. Carolus in Diœcesana Mediolanensi Synodo XI. in Monitis executionis Decretorum, quæ ad Sacramentalia, & Sacramenta pertinent, inter alia statuit, ut *usus parvuli conopei, quo Pyxis obtegitur, plane tollatur, cujus loco velum adhibeatur.* Quod etiam Pyxis, quæ ad infirmos defertur per loca difficilia, sacculo ornatissimo sit obtegenda, idem S. Carolus voluit in Concilio Provinciali IV. loco citato: *Pro hac Pyxide ad ægrotos deferenda sacculus sericus ab unoquoque Diœcesis Parocho habeatur ornatissimus, cum opus erit, adhibendus.*

V. Omisso velo oblongo, quod humerale dicitur, quodque ex præscripto nostri hujus §. Sacerdoti Sacram Pyxidem deferenti imponitur super humeros, ut ejus extremitatibus, uti superius dictum est in eodem hoc Commentario, ipsam Pyxidem contegat, explicandum profecto est illud, quod tandem hic noster §. præscribit, ut nempe Sacerdos Eucharistiam ad infirmum deferens procedat *nudo capite*. Sane censuit Pasqualigus in Tractatu *De Sacramentis novæ Legis* Tomo 2. Quæstione 833. *nihil in Ecclesia reperiri determinatum, quod deferens Eucharistiam infirmis procedat detecto capite, & id ex sola consuetudine servari.* Quod tamen falsum est, cum expressis verbis hic §. mandet, debere Parochum, seu quemvis alium Sacerdotem deferentem Eucharistiam ad infirmum *nudo capite* procedere. Hinc teste Sarnello Episcopo Vigiliensi Tomo IV. Epistolarum Ecclesiasticarum in Epistola 26. cum aliquando quæsitum a Sacra Rituum Congregatione fuisset, *An Parochis ministraturis Sanctissimum Sacramentum infirmis, liceat de die, vel saltem de nocte, uti parvo pileolo in delatione ejusdem, sub infirmitatis, seu quovis alio prætextu. Et Sacra eadem Congregatio*, Non licere, nec posse, *respondit. Die XIII. Augusti 1695. & XXI. Januarii 1696.* Recte itaque scribit Nicolius Lib. 3. Canonicarum Lucubrationum Tit. 41. *De celebratione Missarum*, Episcopum dispensare non posse, *ut Sacerdos accedat ad Altare cum baculo, vel pileolo in celebratione, vel dum Viaticum defert ad infirmos, utatur, quia talia Canon*, Nullus 57. De Consecratione, Distinct. 1. *etiam Episcopo prohibet.* Tum vero merito concludit: *Ergo neque secum, neque cum aliis dispensare potest, sublata quacumque contraria consuetudine.* Vide plura apud laudatum Sarnellum, qui alia etiam hanc in rem S. R. C. Decreta refert.

§. XI.

Præcedat semper Acolythus, vel alius Minister deferens laternam (noctu autem hoc Sacramentum deferri non debet, nisi necessitas urgeat) sequantur duo Clerici, vel qui il-

illorum vices suppleant, quorum alter aquam benedictam cum aspersorio, & bursam cum Corporali, quod supponendum erit Vasculo Sanctissimi Sacramenti super mensa in cubiculo infirmi, & cum linteolo purificatorio ad digitos Sacerdotis abstergendos; alter hunc Librum Ritualem deferat, & campanulam jugiter pulset. Succedant deinde deferentes intorticia. Postremo Sacerdos Sacramentum gestans elevatum ante ectus sub umbella, dicens Psalmum *Miserere*, & alios Psalmos, & Cantica.

COMMENTARIUS.

I. QUum ex complurium Conciliorum Decretis, ac præsertim ex Decretali Honorii Papæ III. in Capite *Sane*, *De celebratione Missarum*, de qua superius late diximus, *manifeste, ac honorifice, cum omni reverentia, & timore*, Eucharistia deferenda sit ad infirmum communicandum, non mirum videri debet, si & hic noster §. & recentiores Synodi honorificum in ea Eucharistiæ delatione apparatum præscribunt, prohibentque, noctu *Sacramentum deferri, nisi necessitas urgeat*. Atque hæc est ratio, quam affert S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi V. ubi vetat Eucharistiam ad infirmum noctu deferri: *Cum vero ad ægrotos*, inquit, *omni reverentia, omnique religiosi cultus studio, atque honorifice, quoad ejus fieri potest, afferenda illa sit, neque id noctu commode fieri queat, vetitum propterea sit, ne noctu afferatur, nisi ægris mortis periculum instet*. Alia ratio, qua niti puto eam prohibitionem deferendæ noctu Communionis infirmo, illa profecto est, quod manifeste gestari debet, notumque omnibus fieri, ægrotum communicare, juxta ea, quæ superius late explicuimus.

II. Iis itaque omissis, mandat primum hic noster §. ut *præcedat semper Acolythus, vel alius Minister deferens laternam*. Alludere videtur ad antiquum ritum, præscriptum in citata Honorii Papæ III. Decretali, ubi dicitur, deferendam Eucharistiam ad infirmum *semper lumine præcedente*; sive, ut ajunt Odo Parisiensis Episcopus in Synodicis Constitutionibus Capite v. §. v. & Richardus Sarum, ac S. Edmundus Cantuariensium Antistites in suis pariter Constitutionibus, *cum lucerna præcedente*. Statuit quidem Romanum Concilium Benedicti Papæ XIII. anno 1725. celebratum Tit. 25. Capite 7. quatuor semper accensas laternas hinc inde circa Sacerdotem Sacramentum Eucharistiæ extra Ecclesiam gestantem deferri, ne, vento, aut pluvia improviso superveniente, extinctis cereis, lumina tunc debita desiderentur; sed præferri adhuc debet laterna a Clerico juxta præscriptum nostri §. tum ut memoratus antiquus ritus retineatur, tum etiam, ut, si opus fuerit, cerei ipsi extincti, ex laterna, quam Clericus præfert, reaccendantur.

III. Præcedentem Clericum cum laterna accensa, ex præscripto nostri §. *sequuntur duo Clerici, vel qui illorum vices suppleant, quorum alter aquam benedictam cum aspersorio, & bursam cum Corporali, quod supponendum erit Vasculo Sanctissimi Sacramenti super mensa in cubiculo infirmi, & cum linteolo purificatorio ad digitos Sacerdotis abstergendos; alter hunc Librum Ritualem deferat, & campanulam jugiter pulset*. Huc spectant, quæ S. Carolus statuit in Instructionibus *De visitatione & cura infirmorum*, ubi describens ordinem ministrandi Eucharistiæ Sacramentum infirmis sic habet: *Clericus unus præibit, qui aquæ benedictæ vasculum cum aspergillo deferet, & tintinnabulum item per certa intervalla pulsabit; cujus sonitu populus ad religionis cultum Sanctissimo Sacramento tribuendum genibus flexis procidens excitetur. Alter item Clericus, si fieri poterit, adjungetur, qui bursam rubeam Corporali incluso concinne feret ante pectus, & item Librum hunc, de quo ipse Parochus, quæ oporteat, recitabit*. Porro quod ait de bursa coloris rubei, ad ritum pertinet Ambrosianum, nam alias, ut dictum supra compluries fuit, juxta Romanum ritum, in functionibus, quæ Eucharistiam spectant, sive in ejus expositione, sive delatione, albus color est adhibendus in sacra supellectile, quæ eisdem functionibus esse usui debet.

IV. Præferri consuevisse in sacris Processionibus vas cum aqua benedicta, jam alias diximus nos, docentque ii passim, qui sacros ritus enarrant, interque alios Jacobus Eveillon, *De Processionibus Ecclesiasticis* Cap. 3. Affertur autem speciatim in delatione Eucharistiæ ad infirmum, quod aqua ipsa, ut infra suo loco dicemus, Sacerdos debet ipsum infirmum aspergere. Antiquum etiam esse ritum deferendæ, ac pulsandæ campanulæ, ob rationem supra a S. Carolo explicatam, jam nos superius ostendimus ex antiquis Ricardi Sarum, atque Edmundi Cantuariensium Antistitum Constitutionibus. Ad eruditionem autem lectoris unum hoc loco addam, quod in suo ad hunc §. Commentario num. 148. tradit Barrufaldus, campanulas scilicet ad usum Viatici in Civitate Ferrariæ gratis donari singulis Eclasiis Parochialibus, quandocumque occurrat, a magno Nosocomio S. Annæ, ex institutione, & vigore Legati facti ab Alphonso Duce Ferrariæ in ejus Testamento condito die 26. Octobris 1534. ex rogitu Jo. Francisci Sarachi Notarii, & Ducalis Cancellarii. Quam tandem ob causam deferenda sit Bursa cum Corporali, linteolum purificatorium, ac Ritualis hic Liber, jam satis idem hic noster §. declaravit, supervacaneumque est ei declarationi alia adjungere. Sane solet alicubi, ac Romæ præsertim, juxta regulas, & instructiones in associatione Sanctissimi Viatici servandas, vulgari lingua scriptas, atque ibidem editas anno 1616. una cum prædicta bursa baldachinum parvum ad infirmi domum deferri, ut in eo super aliqua mensa locato Sacerdos Pyxidem ponat, supposita ei parva palla linea, loco Corporalis, quod quidem super ipsa mensa linteo mundo cooperta tunc expandi debet, ubi baldachinum ipsum deesset.

V. Ex præscripto demum nostri §. *succedunt deinde deferentes intorticia*, bini scilicet, ut ait S. Carolus in Concilio Provinciali v. *capite aperto, & quamplurimi candelis accensis, ac primo loco viri, in quibus Scholares Sanctissimi Sacra-*

cramenti procedant, postremo feminæ; istæ nempe post Sacerdotem turmatim, ut est hodie communis praxis. Immediate autem ante Sacerdotem incedunt Clerici, Presbyterique, si adsint, Superpelliceis induti, ac nudo capite, sicut Sacerdos, ut dictum superius fuit; qui, ut ait hic idem noster §. postremo incedit *Sacramentum gestans elevatum ante pectus sub umbella, dicens Psalmum* Miserere, *& alios Psalmos, & Cantica*. Atque hic est antiquus ritus, cujus meminit Odo Parisiensis Episcopus in Synodicis Constitutionibus Cap. v. §. v. ubi agens de Eucharistiæ delatione ad communicandum infirmum inter alia mandat, ut qui ei interfunt, incedant *cantantes septem Psalmos Pœnitentiales cum Litania pro infirmo, eundo, & redeundo*. Tum monet, ut, *si longa via fuerit, addant quindecim Psalmos, & alias orationes*. Additque mox hanc rationem: *Sic enim debitum persolvunt infirmo, & audientes invitant, ad exhibendum Deo reverentiam, & honorem, & orationem*. His similia habet Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni 1374. Tit. 7. Cap. 12. Versu *Eucharistiæ autem*, ubi expresse mandat, ut qui illam ad infirmum defert, procedat *dicendo etiam septem Psalmos pœnitentiales cum Litania; & si iter longius esset, quindecim Psalmos, sive Canticum Graduum*.

VI. Veterum itaque, piorumque Episcoporum Decretis inhærens S. Carolus statuit & ipse in citato V. Provinciali Mediolanensi Concilio, ut *omnes, præsertim Ecclesiastici Hymnos, & Psalmos Pœnitentiales, aliosve intima animi pietate simul cum Parocho, sed alternatim pronuncient, atque alii item religiose orent*. His similia præscribit in Instructionibus de visitatione, & cura infirmorum, ubi ordinem ministrandi Eucharistiæ Sacramentum infirmis refert: *Septem Psalmos Pœnitentiales*, ait, *Parochus in via pie recitabit; quos, si longum iter est, repetet, præsertim Psalmum* Miserere, *& alias etiam religiosas precationes, Hymnos, & Psalmos accommodatos, quatenus spatium dabitur; idque cum Sacerdotibus, & Clericis, qui comitabuntur, alternatim*. Septem pariter Pœnitentiales Psalmos decantari mandant permultæ Synodi, inter quas Salernitana anni 1579. Tit. 29. Cap. x. Parocho Eucharistiam gestanti præcipit, ut *recitet ipse, oculis ad Sacramentum semper intentis, Psalmos Pœnitentiales intelligibili voce, Clerico, vel aliis etiam, qui respondere norint, alternatim respondentibus*. Porro hic noster §. nulla facta Psalmorum Pœnitentialium mentione, soli Parocho, seu Sacerdoti Eucharistiam ad infirmum deferenti mandat, ut incedat *dicens Psalmum* Miserere, *& alios Psalmos, & Cantica*, quæ scilicet memoriter tenet, qualia sunt Canticum *Benedictus Dominus Deus Israel*, Canticum *Magnificat anima mea Dominum*, & Canticum *Nunc dimittis servum tuum Domine*. Vix enim Sacerdotem invenies, qui recitare memoriter queat Pœnitentiales Psalmos, aliave Cantica. Quod vero Psalmus *Miserere* ab omnibus pene sciatur, recte noster §. hunc recitandum nominatim præscripsit; tum vero potissimum, quod ei functioni convenit, in qua pro infirmo communicando Divina debet miseratio impetrari, cordis contritio, ac peccatorum remissio.

§. XIII.

Quod si longius, aut difficilius iter obeundum sit, & fortasse etiam equitandum, necesse erit vas, in quo Sacramentum defertur, bursa decenter ornata, & ad collum appensa apte includere, & ita ad pectus alligare, atque adstringere, ut neque decidere, neque Pyxide excuti Sacramentum queat.

COMMENTARIUS.

I. Magna profecto cautio, & diligentia adhibenda est a Sacerdote, si ad communicandum infirmum *longius, aut difficilius iter obeundum sit, & fortasse etiam equitandum*. In ea enim necessitate equitandi curare debet Sacerdos, ut equus mansuetus sit, ac docilis, non vero audax, acer, indomitus, & sternax, ne se periculo ruendi in præceps exponat, ut scite observat ad hunc nostrum §. Barrufaldus num. 156. ubi etiam monet, Sacerdotem, qui equitare nequeat, vel artem insistendi equo non calleat, vel timeat sui, debere in hoc casu, omni labore, & incommodo spreto, eo modo ire, quo potest, identidem se sistendo, ubi opus fuerit, ad se restaurandum. Sive autem equitet, sive pedibus eat, *necesse erit*, ait hic noster §. *Vas, in quo Sacramentum defertur, bursa decenter ornata, & ad collum appensa apte includere, & ita ad pectus alligare, atque adstringere, ut neque decidere, neque Pyxide excuti Sacramentum queat*. Sane bursa, de qua hic §. loquitur, non est eadem, ac illa, in qua reponitur Corporale, & ad Altare inservit, sed est plicabilis, ad instar sacculi, seu marsupii, ut bene clausam, & custoditam teneat Pyxidem, seu Custodiam, Capsulamve Sacramenti, ad evitandam agitationem, seu excussionem Particulæ in itinere, ac illo præsertim, quo fit equitando.

II. His plane concinit Sanctus Carolus in suis toties repetitis de visitatione, & cura infirmorum Instructionibus, ubi de eorum Communione loquens sic ad nostram rem inquit: *Si vero ob necessitatem noctu, & locis asperis, montuosisque, via præcipiti, aut lubrica deferet, sacrum illud Vasculum in sacculum decentem, qui a collo pendeat, ita includet, ut si fortasse ipse labatur, Sacramentum in terra decidere nullo modo possit*. Cæterum licet longius, aut difficilius iter pro communicando infirmo sit obeundum, præcedere Sacerdotem etiam tunc Superpelliceo, & Stola indutum, semper Clericus debet, vel alius laternam accensam deferens, optimumque erit, si idem Sacerdos, sive equo insidens, sive pedibus eat, umbellam sibi deferat, non modo ad conciliandam Sacramento venerationem, verum etiam ut sibi a pluvia, vel ab æstuante sole caveat, ut in multis locis servatum vidi juxta propriorum Episcoporum Decreta.

§. XIII.

Ingrediens vero locum, ubi jacet infirmus, dicat: *Pax huic domui*. ℟. *Et omnibus habitantibus in ea*. Tum depositum Sacramentum super mensa, supposito Corporali, genuflexus adorat, omnibus in genua procumbentibus; & mox accepta aqua benedicta, aspergit infirmum, & cubiculum dicens Antiphonam: *Asperges me, Domine, hyssopo, & mundabor: lavabis me, & super nivem dealbabor*; & primum versum Psalmi *Miserere mei Deus*, cum *Gloria Patri*. *Sicut erat &c.* Deinde repetitur Antiphona: *Asperges me Domine &c.* Postea ℣. *Adjutorium nostrum in Nomine Domini*. ℟. *Qui fecit Cœlum, & Terram*. ℣. *Domine exaudi orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*.

Oremus.

Exaudi nos, Domine Sancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, & mittere digneris Sanctum Angelum tuum de Cœlis, qui custodiat, foveat, protegat, visitet, atque defendat omnes habitantes in hoc habitaculo. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen*.

COMMENTARIUS.

I. Quod ait primum hic noster §. ut Sacerdos *ingrediens locum, ubi jacet infirmus, dicat, Pax huic domui*, alludit ad illud Christi Domini ad Apostolos dictum, *In quamcumque domum intraveritis, primum dicite, Pax huic domui*, uti legitur in Euangelio Lucæ Cap. x. Morem autem esse antiquum, ut Sacerdos infirmi cubiculum ingrediens, non modo ad eum communicandum, verum etiam ad Sacro Oleo inungendum, diceret primum, *Pax huic domui &c.* ac deinde alias preces in hoc §. descriptas, ostendemus infra in Commentariis ad sequentem Titulum V. qui inscriptus est *De Sacramento Extremæ Unctionis*, ubi inter alia certis testimoniis demonstrabimus, solitum fuisse olim Unctionem Extremam Sacro Viatico præmittere. Quicquid autem de eo ritu sit, conveniunt quidem in hoc Rituales Codices, S. Carolus in Instructionibus de visitatione, & cura infirmorum, ubi ordinem ministrandi illis Eucharistiæ Sacramentum recenset, & antiquum Sacerdotale Romanum, ut, ubi Sacerdos ingressus fuit infirmi cubiculum, dicat, *Pax huic domui*, respondente Clerico, *Et omnibus habitantibus in ea*.

II. Ubi ea dicta sunt verba, Sacerdos, ait noster §. *tum depositum Sacramentum super mensa supposito Corporali, genuflexus adorat, omnibus in genua procumbentibus*. Deponit Sacerdos Sacramentum super mensa linteo mundo cooperta, Corporali super illud extenso, ubi allatum non fuerit parvum baldachinum, de quo diximus supra in Commentario ad §. XI. Si enim baldachinum ipsum adesset, tunc in eo deponet Sacramentum parva palla linea supposita, & *genuflexus* illud adorabit, utroque scilicet genu, & ut habet idem §. *omnibus in genua procumbentibus*, & adorantibus. Jam non est opus latius enarrare hunc ritum, ad eumque comprobandum varia Synodorum, & Ritualium Decreta, ac testimonia referre, nisi unum illud ex Provinciali v. Concilio Mediolanensi, quo S. Carolus mandat, ut *familia, quæ domi habitat, ubi ægrotus est, Sanctissimo Sacramento ad Ecclesiam, vel saltem extra januæ fines obviam procedat cum cereis accensis, & omni alio interiori, & exteriori pietatis cultu, depositisque plane armis*. Ceterum cum non omnes, qui accensos cereos deferunt, præsertim cum multi sunt, frequensque populus, qui Sacramentum comitati sunt, possint, nec debeant una cum Sacerdote scalas ascendere, & ad ægroti cubiculum ire, sat enim erit, si tunc aliqui cereos accensos gestantes Sacerdotem ipsum comitentur; recte factum est, ut ante januam domus reliqui se sistant, flexisque genibus Lauretanas Deiparæ Virginis Litanias recitent, ut pro infirmo orare dignetur, dicentes *Ora pro eo*, ut est communis praxis, quam multis in locis servari vidimus.

III. Facta adoratione, ceteris genibus flexis manentibus, surgit Sacerdos, &, ut ait noster §. *accepta aqua benedicta, aspergit infirmum, & cubiculum, dicens Antiphonam* Asperges me &c. Est hic plane antiquus ritus, quem prisci Libri Rituales præscribunt, quibus consentiunt recentiores omnes, ac ille præsertim, qui inscribitur, *Sacerdotale Romanum*. Valere quammaxime aquam benedictam ad effugandos dæmones, qui, uti plurimis exemplis comprobari posset, ægrotantium lectos potissimum obsident, diceremus late Tomo 2. hujus Operis Tit. 8. in Commentariis ad Caput 2. quod inscriptum est *Ordo ad faciendam aquam benedictam*; itemque etiam Tomo præsenti, ubi sese nobis dabit occasio. Quod autem in ejus aspersione dicatur Antiphona *Asperges me &c.* cum Versiculis, & Oratione in hoc nostro §. præscriptis, ex antiquis quoque Ritualibus constat, nonnullis exceptis, in quibus plures alii Versiculi leguntur cum alia Oratione diversa omnino ab illa, quæ & in hoc nostro §. & in Missalibus passim habetur. Certe S. Carolus antiquum Romanum Sacerdotale, aliosque Codices Rituales sequutus ita hunc nostrum ritum recenset in laudatis toties de visitatione & cura infirmorum Instructionibus: *Tunc reponit Sanctissimum Sacramentum in mensa apparata candelis accensis, supposito Pyxidi Corporali explicato, & genuflexus illud adorat. Postea surgens, aspergillum cum aqua benedicta accipit, ægrotum aspergit ad similitudinem Crucis, cubiculum, & reliquos, qui præsentes adsunt, dicens Antiphonam* Asperges me hyssopo, & mundabor; lavabis me, & super nivem dealbabor. ℣. Gloria Patri &c. ℟. Sicut erat &c. *Tum repetit Antiphonam* Asperges me hyssopo &c. *ut supra. Mox dicere pergit Preces sequentes, ita versus ad ægrotum, ut tamen etiam Sanctissimum Sacramentum reverenter aspiciat*. ℣. Salvum fac servum tuum. ℟. Deus meus sperantem in te. ℣.

Mit-

Mitte ei auxilium de Sancto. ℟. Et de Sion tuere eum. ℣. Nihil proficiat inimicus in eo. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. ℣. Esto ei Domine turris fortitudinis. ℟. A facie inimici, & persequentis. ℣. Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. *Oratio*. Deus infirmitatis humanæ singulare præsidium, auxilii tui super infirmum famulum tuum ostende virtutem, ut ope misericordiæ tuæ adjutus, Ecclesiæ tuæ sanctæ incolumis repræsentari mereatur. Per Dominum nostrum &c.

IV. His similia jam legere est in aliis Ritualibus, ac præsertim in ms. Pontificali insignis Ecclesiæ Salisburgensis annorum circiter 700. in Ordine ad visitandum, & ungendum infirmum, in quo inter multas, ac varias Orationes legitur etiam illa paulo superius ex S. Carolo descripta, quæ habetur in Missali Romano, in Missa pro infirmis. Quod vero ad Orationem spectat in §. nostro notatam, *Exaudi nos Domine &c.* antiqua & ipsa profecto est, legiturque in Ms. Floriacensi Codice annorum circiter 600. ad Titulum inscriptum *Visitatio infirmi*, una cum aliis multis Orationibus, ac Precibus, uti videre est apud eruditissimum Edmundum Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 4. Ordine XXI.

§. XIV.

His dictis, accedat ad infirmum, ut cognoscat, num sit bene dispositus ad accipiendum sacrum Viaticum, & utrum velit aliqua peccata confiteri, & illum audiat, atque absolvat; quamvis prius deberet esse rite confessus, nisi necessitas aliter urgeat.

COMMENTARIUS.

I. Ne temere Eucharistia Fidelibus, præsertim vero infirmis præbeatur, mandant Sacræ Synodi passim, pluribusque argumentis ex Sacra Scriptura, & Patribus Ecclesiæ desumptis saniores Theologi docent. Ritum autem antiquum fuisse, ut infirmi communicaturi primum peccata confiterentur, ab iisque absolutionem acciperent, docet nos inter alios Ritualis Codex Ecclesiæ Turonensis, cujus egregium locum in Commentario sequenti describemus. Rectissime vero ex præsenti §. cautum est, ut ægrotus sacrum sumpturus Viaticum *prius deberet esse rite confessus, nisi necessitas aliter urgeat*. Hinc seclusa necessitate, ut multas difficultates evadat Parochus, servare hanc regulam deberet, ut nunquam ad ægrum cum Viatico accederet, nisi prius ægrum visisset, ejusque Confessionem excepisset. Sic enim & parochiani diligentiores esset ad Parochum tempestive vocandum, & ipse Parochus quomodo in administrando Viatico se gerere deberet, mature posset expendere. Sed & imprudenter eos se gerere, qui ad ferendum ægro Viaticum accersiti, mox ad illum accedunt, & absque urgenti necessitate, simul & Sacramentum Pœnitentiæ, & Viaticum illi administrant, vel ex eo confirmari potest, quod non raro contingat, ut Viatico jam allato, inveniatur æger minus ad illud sumendum dispositus, & Parochus in illius administratione anxius reddatur, quippe qui tenere omnino eam regulam debet supra in §. 1. expressam his verbis: *Cavendum autem in primis est, ne ad indignos cum aliorum scandalo deferatur, quales sunt publici usurarii, concubinarii, notorie criminosi, nominatim excommunicati, aut denuntiati, nisi se se prius sacra confessione purgaverint, & publicæ offensioni, prout de Jure, satisfecerint.*

II. Siquis autem hic quærat, quid a Parocho agendum, si dicatur æger jam alteri confessus, nihilque superesse amplius, quam ut Viaticum a Parocho adferatur? Dicam quid sentio, ne tunc quidem debere mox illud Parochum adferre, sed si periculum id patiatur, debere prius ad illum accedere, & an ad ipsum suscipiendum rite dispositus sit, inquirere, uti ex hoc nostro §. addiscere licet. Etenim constat, Confessarios esse non paucos, qui ignorantes etiam præcipua Christianæ Fidei capita, & maximos etiam peccatores post vitam totam in gravissimis peccatis, & scandalis transactam vix leviter admonent, & nulla scandalorum reparatione exhibita, absolvunt, vanaque Divinæ misericordiæ fiducia deludunt. Posse autem contingere, ut tales sint ægri, ad quos, nulla prævia Parochi visitatione, sacrum ab eodem Viaticum defertur, jam nemo est, qui id queat inficiari. Quid quod vel ipsi Confessarii sanæ Moralis testati sunt mihi, se aliquando ad ægrorum Confessionem excipiendam, quibus administrandum mox erat Sacrum Viaticum, vocatos, coactos fuisse, eisdem, quod non essent bene dispositi, Sacramentalem Absolutionem denegare, eamque ob causam multum animo perturbatos ab ea domo, in qua æger jacebat, discessisse?

III. Porro autem mandat noster §. ut Sacerdos, facta aquæ benedictæ aspersione, & recitatis Precibus, de quibus in præcedenti §. diximus, *accedat ad infirmum, ut cognoscat, num sit bene dispositus ad suscipiendum Sacrum Viaticum, & utrum velit aliqua peccata confiteri, & illum audiat, atque absolvat*. Audire scilicet illum debet, licet prolixa sit ejus confessio, nisi mortis præsens periculum immineat; tunc enim audiet quæ potest, & facta generali confessione cæterorum, eum absolvet, si scilicet *sit bene dispositus*; nam alias si necessarium de peccatis dolorem minime eliceret cum proposito non peccandi de cetero, neganda ei esset absolutio, non tamen Communio, si eam sumere velit, ne revelare Confessionem videretur, ex communi Theologorum sententia. Ad pœnitentiam illi imponendam quod attinet, recte admonet S. Carolus in Instructionibus de visitatione, & cura infirmorum, ubi nempe de eorum Confessione agit, ne ideo nimis levem Sacerdos imponat, quod justa ab homine jacente non possit præstari, si probabile sit, quod convalescet, & tunc præstare poterit, quod non potuerat jacens. Quod si credibile sit, eum non amplius surrecturum, rationes pœnitentiæ justæ eligat, quæ possint præstari a jacente, veluti ma-

magnam eleemosynam pro facultatum modo. Cæterum suadere semper debet Sacerdos, ut morbi afflictiones pœnitentiæ loco libenter accipiat, Dominoque pro peccatis suis offerat.

IV. Sed ne in hoc Commentario S. Carolum præteriisse videamur, lubet tandem insignem ejus locum describere ex Instructionibus *De visitatione, & cura infirmorum* Capite *De Communione* inscripto, ubi non solum quod in hoc nostro §. præscriptum est, confirmat, verum & alia subdit, quæ digna sunt, ac necessaria, ut nos hoc loco recenseamus: *Si autem sumere potest*, infirmus scilicet Sacrum Viaticum, *Parochus illum suaviter alloquatur, & quæret, an aliquid reliquum sit, quod confiteri velit: tuncque libenter eum audiet, & absolvet*. Subditque mox: *Interrogabitque item, an Sanctissimum Corpus Domini sumere velit, & si pro Viatico dandum sit, id quoque exprimet, ad quod pie, devoteque sumendum paucis verbis inflammabit*. Hinc gravi reprehensione digni sunt quidam Parochi, Sacerdotesque, qui, ne infirmos contristent, Magnates præsertim, prædivitesque, ubi eos in modum Viatici communicant, nullum eisdem de Viatico mentionem faciunt, ejusque formulam Communionis submurmurando pronunciant, ne Viatici vocem audiant. Non addubito, quin tales Sacri Viatici ministri lethalis culpæ rei sint, dum non verentur & infirmis ipsis, & Sacramento illudere, sicut & illi, qui etiam, ne infirmos tristitia afficiant, Viaticum ad eos deferunt, quando destituti sunt sensibus, nihilque percipere valent de admirabili tanti Sacramenti virtute: quod tamen summopere Synodi passim, ac Rituales Codices reprehendunt, ac damnant, uti jam alias diximus.

§. XV.

Postea, facta de more Confessione generali, sive ab infirmo, sive ejus nomine ab alio, Sacerdos dicit: *Misereatur &c. Indulgentiam &c.*

§. XVI.

Deinde facta genuflexione, accipit Sacramentum de Vasculo, atque illud elevans ostendit infirmo, dicens: *Ecce Agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi*; & more solito ter dicit: *Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur anima mea.*

§. XVII.

Et infirmus simul cum Sacerdote dicat eadem verba saltem semel submissa voce. Tum Sacerdos dans infirmo Eucharistiam, dicat: *Accipe frater* (vel *soror*) *Viaticum Corporis Domini nostri Jesu Christi, qui te custodiat ab hoste maligno, & perducat in vitam æternam. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. TRium simul unico Commentario Paragraphorum explicationem aggredior, quo ritus in ipsis præscriptus impertiendæ Communionis infirmo in modum Viatici, facilius intelligatur. Licet autem ritus ipse idem fere sit, ac ille, qui in communi aliorum Communione adhiberi solet, quemque supra in Commentariis ad Caput 2. late enarravi, operæ nihilominus pretium duxi, præsentem administrandi Sacri Viatici ritum quibusdam priscis, ac recentioribus insignium Ritualium monumentis, & testimoniis illustrare. Ergo quod ad ritum spectat in nostro §. xv. expressum recitandæ generalis Confessionis, *sive ab infirmo, sive ejus nomine ab alio*; & faciendæ a Parocho generalis absolutionis, ita plane recenset, servandumque statuit S. Carolus veterum rituum peritissimus, ac tenax, in suis *De visitatione, & cura infirmorum* Instructionibus, ubi scilicet Ordinem ministrandi Eucharistiæ Sacramentum infirmis describit: *Clericus versus Sanctissimum Sacramentum, & Parochum genuflexus, monet ægrotum, & cæteros omnes, signum Crucis sibi adhibere, & ipse signans se dicit:* In nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti; *& manibus junctis Confessionem generalem dicit, ægroto, si potest, cum eo saltem submissa voce pronunciante, aut saltem attente audiente; percutitque ter pectus ad ea verba*: Mea culpa &c. Confiteor Deo omnipotenti &c. *Qua Confessione pronunciata, Parochus dicit:* Deo gratias. *Tum statim pergit dicere manibus junctis*: Misereatur tui &c. *Post manu dextra Crucis signum versus ægrotum adhibet, & dicit*. Indulgentiam, Absolutionem &c. *Postea dicit sequentem Orationem manibus extensis, & Clerico Librum tenente:* Dominus noster Jesus Christus, qui dixit Discipulis suis: Quæcumque ligaveritis super terram, erunt ligata & in Cælo; & quæcumque solveritis super terram, erunt soluta & in Cælo, de quorum numero quamvis indignos nos esse voluit: Ipse te absolvat ab omnibus peccatis tuis, quæ quovis modo, cogitatione, locutione, & operatione egisti; atque a peccatorum nexibus absolutum perducere dignetur ad Regna Cælorum. Qui cum Deo Patre, & Spiritu Sancto vivit, & regnat in sæcula sæculorum. ℟. Amen.

II. Extat & hæc Oratio in antiquissimis Ritualibus, ac præsertim in vetustissimo Codice Bibliothecæ Regis Francorum, num. 4208. ab annis circiter 800. scripto, in eo Titulo, qui inscriptus est *Ordo ad visitandum, & ungendum infirmum*, & relato a Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 4. Ordine XI. ubi etiam & aliæ multæ recensentur Orationes,

nes, quæ Absolutionem, & Communionem infirmi spectant. Cæterum ex antiquo Rituali Ecclesiæ Turonensis apud Morinum Lib. x. *De disciplina in administratione Sacramenti Pœnitentiæ* Cap. xv. hoc plane ritu Eucharistia infirmo in modum Viatici tradebatur: *In primo*, inquit, *sic agitur. Dicantur septem Psalmi, postea Oratio, quam hoc monitum sequitur. Deinde accedat Presbyter ad infirmum, & suadeat ei diligenter, ut conteratur, & confiteatur omnia peccata sua, & quæ non recolit. Deinde absolvat eum dicens*: *Misereatur tui &c.* Sequitur mox Oratio: *Deus, cui proprium est &c.* itemque hæc alia: *Omnipotens misericors Deus, qui B. Petro Apostolo, cæterisque Apostolis suis licentiam suam dedit ligandi, atque solvendi, ipse te absolvat ab omni vinculo peccatorum; & quantum fragilitati meæ permittitur, Ego te absolvo ab omnibus peccatis tuis, ut sis absolutus ante tribunal ejusdem Dei, & Domini nostri Jesu Christi. Qui cum &c.* Et deinde inquit: *Dominus noster Jesus Christus qui dixit Discipulis suis*: *Quæcumque &c. de quorum numero licet indignos nos esse voluit, ipse te absolvat ab omnibus peccatis tuis, quæque cogitando, loquendo, operando, negligenter egisti; atque a peccatorum vinculis absolutum perducere dignetur ad Regna Cælorum, ipse qui cum &c.* Alia tandem Oratio hæc est: *Absolutionem, & remissionem peccatorum tuorum, spatium veræ pœnitentiæ, emendationem morum, & vitæ, & consolationem S. Spiritus, cor semper pœnitens, & contritum, intercedente Beata, & gloriosa semper Virgine &c.* Præmissis hisce Orationibus administrari consuevisse olim alicubi saltem infirmo Communionem in modum Viatici, ex eodem plane Turonensi Rituali constat, in quo post recitatas Orationes sic legitur: *Deinde da ei Corpus Domini, & dic*: Accipe Viaticum.

III. Juxta complurium veterum æque, ac recentiorum Ritualium præscriptum, communicaturi infirmi in modum Viatici, interrogari solebant de Fide, ejusque professionem palam recitare. Docet id quidem inter alia ms. Pontificale insignis Ecclesiæ Constantinopolitanæ annorum circiter 600. ubi sic legitur: *Infirmus faciat hic Confessionem suam, & commendet se in oratione omnium, & exquirat Sacerdos, si jam credat in Sanctam Trinitatem.* Credis in Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum? ℞. Credo. Credis, quod istæ tres Personæ unus est Deus. ℞. Credo. Credis, quod in eadem carne surrecturus es? ℞. Credo. *His expletis rogat Sacerdos, & Confessor infirmi alios Sacerdotes, & dicant has Orationes, quæ sunt de reconciliatione pœnitentiæ &c.* Scio memoratam Fidei professionem in prædicto Pontificali præmitti Extremæ Unctioni, sed jam notum & illud est, quod & ego dicam suo loco inferius, Extremam ipsam Unctionem præmitti olim multis in locis consuevisse Sacro Viatico, quod etiam simul infirmo præbebatur.

IV. Sed ecce alii antiqui Codices Rituales, ex quorum præscripto, Fidei professio immediate Sacro Viatico præmittitur. Certe ex Rituali ms. Monasterii B. Mariæ de Pontelevio annorum circiter 600. cautum est illud, ut *appropinquante Sacerdote*, ad infirmum scilicet, *cum Eucharistia, interroget credulitatem Fidei Catholicæ, dicendo ita*: Ecce mysterium reconciliationis nostræ, & tuæ. Recognoscis hoc? *Quo respondente*, Recognosco Salvatorem meum. *Interroget iterum*; Credis in Deum Patrem omnipotentem? Credis & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, natum & passum? Credis in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctum Baptisma, & Sanctorum Communionem, remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam? ℞. Credo. *Accipiat Crucem, & dicat*: Ecce Vultum Salvatoris, qui te sui Sanguinis pretio pendens in Cruce redemit: Adora, & oscula. Recognosce te culpabilem. *Osculataque Cruce, dicat Confessionem &c.* Sequitur Absolutio, & deinde Communio infirmi utique morientis sub ea formula, *Accipe frater Viaticum &c.* Similia leguntur in aliis Ritualibus permultis, ac præsertim in Romano Sacerdotali, Venetiis impresso anno 1567. Parte I. Tractatu IV. in Ordine ad communicandum infirmum, ubi expresse edicitur, ut Sacerdos data generali Absolutione infirmo morituro, *elevet Corpus Domini de Pyxide, vel Calice, & ostendat infirmo dicens*: Credis, quod sit Christus Salvator mundi? *Quo dicente*, Credo, *dicat Sacerdos*: Dic sicut ego dico. Domine non sum dignus, ut intres sub tectum meum, sed tantum dic verbo, & sanabitur anima mea. *Quo dicto ter, Sacerdos dans infirmo Eucharistiam, dicat*: Accipe frater Viaticum Domini nostri Jesu Christi &c.

V. Quod ad ipsam formulam spectat, qua morituro infirmo Eucharistia in modum Viatici solita fuit præberi, variat ea non nihil in variis Ritualibus. In antiquo siquidem ms. Pontificali insignis Ecclesiæ Cameracensis annorum circiter 600. communicans Sacerdos infirmum sic ajebat: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vita æterna, ut cum dies judicii advenerit, cum Sanctis, & Electis suis, te jubeat suscitari in vitam æternam. Amen.* Adhiberi consuevisse hanc formulam, cum dabatur ægrotanti morituro Communio in modum Viatici, probari potest ex ms. Floriacensi Codice ejusdem ætatis, in quo hæc extat formula: *Accipe Viaticum Corporis, & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi, qui te custodiat ab hoste maligno, & perducat ad vitam æternam, & resuscitet in novissimo die.* Legitur similis formula in ms. Rituali Monasterii Beatæ Mariæ de Pontelevio ab annis circiter 600. exarato: *Accipe frater Viaticum Corporis, & Sanguinis Domini nostri Jesu Christi, qui te custodiat, & defendat ab hoste maligno, & perducat ad vitam æternam, & resuscitet in novissimo die: Qui venturus est judicare vivos, & mortuos.*

VI. Porro usitata formula Viatici administrandi illa plane est, quæ legitur in nostro §. 17. *Accipe, frater* (vel *soror*) *Viaticum Corporis Domini nostri Jesu Christi, qui te custodiat ab hoste maligno, & perducat in vitam æternam. Amen.* Unica est pro omnibus, dicique iccirco debet semper eum in modum, sive Sacrum ipsum Viaticum plebeo, sive nobili, aut Principi, Regi, Episcopo, S. R. E. Cardinali, sive ipsi Summo Romano Pontifici administretur. Neque enim debet in ea formula titulus ullus dignitatis adjungi, qua polleat is, qui communicat. Absurdum namque esset, ut qui Viaticum Episcopo præberet, diceret *Accipe Illustrissime Præsul*, Cardinalique daret tunc titulum Eminentissimi, & Summo Pontifici titulum Beatissimi, Sanctissimique. Forte non desunt, qui censeant, dicendum

dum omnino esse Papæ in modum Viatici communicanti, *Accipe Beatissime Pater Viaticum Corporis Domini nostri Jesu Christi, qui Sanctitatem tuam custodiat ab hoste maligno &c.* Verum qui ita opinantur, suam certe inscitiam produnt, atque assentationem, quam nulla prorsus ratione, nullo probato testimonio, exemploque tueri possunt. Quid enim derogatur supremæ Romani Pontificis dignitati, si sub præscripta in administratione Viatici formula communicet, tum præsertim, quod is, qui solet Viaticum ei morienti præbere, Episcopus sit, qualis est Apostolici Sacrarii Præfectus, ideoque nullam injuriam facit, si illum tunc Fratrem appellet; multis enim testimoniis probari posset, Summos Romanos Pontifices appellasse Episcopos Fratres, & ab iis etiam Fratris nomine appellatos fuisse. Legendæ variæ S. Cypriani, ut alios omittam, Epistolæ ad Cornelium Papam sic inscriptæ: *Cyprianus Cornelio Fratri*. Sed & constanter assero, etiam simplicem Sacerdotem Papæ Viaticum administrantem uti debere communi, & probata formula: *Accipe Frater Viaticum &c.* Nec addubito, quin etiam peccet, si formulam ipsam ab Ecclesia jam pro omnibus præscriptam immutet; quod quidem facile probari potest celebri Canone 13. Sessionis 7. Concilii Tridentini supra Titulo I. §. 2. descripto, atque explicato: *Si quis dixerit*, inquit, *receptos, & approbatos Catholicæ Ecclesiæ ritus in solemni Sacramentorum administratione adhiberi consuetos, aut contemni aut sine peccato a Ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcumque Ecclesiarum Pastorem mutari posse, anathema sit.*

VII. Reliquum est, ut quosdam alios ritus explicemus, qui ad Sacri Viatici administrationem spectant. Sane varia extant in Actis Sanctorum exempla, ex quibus docemur, voluisse olim nonnullos ex ipsis morti proximis, non quidem in proprio cubiculo, sed in Ecclesia Sacrum Viaticum sumere, ibique supremum spiritum exhalare. Ex his primus occurrit S. Benedictus, qui, ut scribit S. Gregorius Papa Lib. 2. Dialog. Cap. 37. *cum languor per singulos dies ingravesceret, sexta die portari se in Oratorium a Discipulis fecit, ibique exitum suum Dominici Corporis, & Sanguinis perceptione munivit, atque inter Discipulorum manus imbecillia membra sustentans, erectis manibus stetit, & ultimum spiritum inter verba Orationis efflavit*. Sanctum Parentem proxime sequitur Sanctus ejus Discipulus Maurus, qui, ut scribit Faustus in ejus Vita num. 67. *ante Altare B. Martini super cilicium stratus sui decubans, cum exitum suum vivificorum munisset perceptione Sacramentorum, adstantibus, qui relicti fuerant, Discipulis, feliciter migravit ad Dominum*. Item S. Gregorius Abbas Trajectensis, teste S. Liudgero in ejus Vita, num. 22. *jussit se ante Oratorium Sancti Salvatoris a Discipulis portari, & ostium aperiri, ibique oratione facta, & Communione Sacri Corporis, & Sanguinis Domini accepta, aspiciens ad Altare, mente cælestibus intentus, ad Dominum perrexit*. Vide & alia id genus exempla apud Martene Lib. v. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. IX. num. 33.

VIII. Constat itaque & hic alius ritus ex dictis, factam nempe olim fuisse morientium infirmorum Communionem sub utraque specie; qui quidem ritus non modo aliis permultis exemplis, verum etiam Ritualibus confirmari facile potest, præsertim vero pervetusto Sacramentorum Codice insignis Eclesiæ S. Gatiani Turonensis annorum circiter 900. in Ordine ad visitandum, & ungendum infirmum: *Deinde*, inquit, *communicet cum Corpore, & Sanguine Domini &c.* Id quod etiam in alio ejusdem Ecclesiæ antiquo ms. Codice habetur ejusdem ætatis, & in Codice Bibliothecæ Regis Francorum num. 4208. ab annis circiter 800. exarato, atque, ut alios omittam, in ms. Pontificali Libro Ecclesiæ Salisburgensis annorum circiter 700. Quod autem alicubi communicarentur infirmi cum Corpore Domini Sanguine intincto, docet ms. Pontificale Ecclesiæ Suessionensis annorum 700. ubi hæc extat ad communicandum infirmum formula: *Corpus Domini nostri Jesu Christi Sanguine suo tinctum conservet animam tuam in vitam æternam. Amen*. Sed non mirum videri debet, cum olim passim Fideles etiam sani communicarent vel sub utraque specie, vel Corpore Sanguine intincto, ut in variis nostrorum Operum locis ostendimus.

IX. Neque vero ille antiquus pariter hoc loco omittendus est ritus, ex quo addiscimus, consuevisse Fideles ante, vel post Sacri Viatici acceptionem, veniam ipsos non modo ab illis petere, in quos deliquissent, verum etiam & iis præbere, qui ipsos læsissent. Hujus rei praxim legere est in Actis Sanctorum, & in Libris Ritualibus omnium pene Ecclesiarum, atque Religiosorum Ordinum passim. Certe S. Maximus Abbas in Gallia, & Martyr, ut testatur Auctor ejus Vitæ apud Bollandum ad diem 11. Januarii, morti proximus convocavit Fratres, *& veniam ab eis petens, si forte contra aliquem peccasset, ut ei indulgerent, & osculans eos, & valefaciens eis*, obiit anno circiter 625. Sed quid alia exempla memorem, aut Ritualia describam, cum vel ex ipso Cæremoniali S. R. E. quod Augustinus Patricius Papalium Cæremoniarum Magister concinnavit, Marcellus Archiepiscopus Corcyrensis publici juris fecit anno 1516. & nos omnium primi perpetuis Commentariis illustravimus, expresse cautum sit, ut Summus Pontifex moriturus, post emissam Fidei professionem, *præsente Sanctissimo Christi Corpore*, quod scilicet in modum Viatici sumpturus est, *petat veniam ab omnibus, siquem forte injuste offenderit &c.* Atque in hunc locum videri potest quod scripsimus nos in citato Opere.

§. VIII.

Si vero Communio non datur per modum Viatici, dicat more ordinario: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam tuam in vitam æternam. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. QUamquam ea, quæ ait hic noster §. explicata jam alias fuerint, illud nihilominus iterum admonendum censuimus, duplicem esse Eucharisticam infirmorum Communionem, alteram nempe per modum Viatici, alteram ex devotione, duplexque etiam esse

esse inter utramque discrimen, & quoad jejunium a communicante servandum, & quoad formam a Sacerdote in ejus administratione dicendam. Porro sola Communio in modum Viatici suam habet peculiarem formulam, quam in superiori Commentario exposuimus; Communio autem quæ ex devotione infirmis administratur, ea plane formula peragitur, qua Fideles, quicumque ii sint, sive plebei, sive nobiles, sive Clerici, sive Laici, sive mares, sive feminæ, *more ordinario* communicare solent, præscripta scilicet in hoc §. formula, quam nefas est immutare. Hoc autem iterum hoc loco admonendum duximus, quod quosdam noverimus ignorantes Sacerdotes, adulatoresve, qui non veriti fuerunt, cum communicarent Principes, dicere eisdem: *Corpus Domini nostri Jesu Christi custodiat animam vestræ excellentiæ, Amen*. Similem abusum notavit jam Barrufaldus in nonnullis Confessariis, qui, ut ait in Addendis ad Commentaria in Rituale Romanum, ad Titulum xix. *De Absolutionis forma*, quæ leguntur in fine ejus Operis pag. 393. *reverentiæ, & urbanitatis gratia, dum peccata audiunt alicujus Magnatis, vel Principis, vel nobilis viri, & in dignitate constituti, solent in Sacramentali Absolutione superaddere consuetæ & simpliciter necessariæ formæ*, Ego te absolvo &c. *titulos honorificos gradus, & dignitatis pœnitentis, immutando pronomen te in hæc, vel similia verba*, Absolvo Dominationem vestram, Majestatem, Eminentiam, *vel* Excellentiam vestram &c.

§. XIX.

Quod si mors immineat, & periculum sit in mora, tunc dicto *Misereatur &c.* prædictis precibus omnibus, vel ex parte omissis, ei statim Viaticum præbeatur.

COMMENTARIUS.

I. Tametsi difficile sit, observari posse in praxi quod statuit hic noster §. observandum tamen est, ubi casus contigerit, ut nempe, *si mors immineat, & periculum sit in mora, tunc dicto* Misereatur &c. *prædictis precibus omnibus, vel ex parte omissis, ei statim Viaticum præbeatur*, sub recitata scilicet formulá, *Accipe frater Viaticum &c.* Porro cavendum illud, ne in os mortui Eucharistia immittatur, quod olim non sine abusu factum est; cui tamen Patres sapientissime occurrerunt, tum in Occidente, tum in Oriente, uti constat ex Concilio Carthaginensi III. anni 397. Canone IV. *Placuit*, inquit, *ut corporibus defunctorum Eucharistia non detur*; & ex Concilio Antisiodorensi in Galliis celebrato anno 578. Can. xii. *Non licet mortuis nec Eucharistiam, nec osculum tradi*. Viguisse autem eum abusum in Oriente labente Sæculo viii. addiscere licet ex Trullano Concilio anni 792. Can. 83. quo abusus ipse proscriptus fuit ob eam rationem, quod Eucharistia, ipso Christo edicente, iis dispensari non possit, qui illam comedere non valent, quippe quod dictum sit, *Accipite, & manducate*, mortui vero manducare non possunt; *Nemo*, inquit memoratus Canon, *mortuorum corporibus Eucharistiam communicet; scriptum est enim*, Accipite, & comedite; *mortuorum autem corpora non possunt accipere, nec comedere*. Videsis quæ diximus nos in Commentario ad ipsum Canonem nostro Tomo II. Commentariorum in Concilia Œcumenica.

§. XX.

Postea Sacerdos abluat digitos nihil dicens, & infirmo detur ablutio. Deinde dicat.
℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*.

Oremus.

Domine Sancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, te fideliter deprecamur, ut accipienti fratri nostro (vel *sorori nostræ*) *Sacrosanctum Corpus Domini nostri Jesu Christi Filii tui, tam corpori, quam animæ prosit ad remedium sempiternum. Qui tecum vivit, & regnat in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum*. ℟. *Amen*.

COMMENTARIUS.

I. Ritum præscriptum in hoc præsenti §. egregie explicat S. Carolus in Ordine ministrandæ Eucharistiæ infirmis, ubi sic inquit: „ Postea Parochus, digitis pollice & indi„ ce, quibus ministravit, super Pyxide simul jun„ ctis, ad mensam revertitur, ubi deposita Pyxi„ de super Corporale, eaque contecta, tum facta „ genuflexione, statim digitos, quibus Sacramen„ tum tetigit, vino, & aqua abluit in vase non „ consecrato ad eum usum præcipue parato quod „ secum portandum curabit, tum purificatorio „ abstergit. Clericus autem præbet ægroto ablu„ tionem. Quod si ægrotus sumere non potest, „ eam ad Ecclesiam deferet, & in Sacrarium mit„ tet. „ Huc plane facit quod olim in Synodalibus suis Constitutionibus editis circa annum 1217. statuit Ricardus Poore Sarum Episcopus Capite 39. ubi & inter alia edixit, ut Sacerdos ad communicandum ægrotum accedens, *habeat vas argenteum, vel stanneum ad hoc publice deputatum, quod semper secum ad ægrum deferat, ut in eo ægro dare valeat post sumptam Eucharistiam suorum loturam digitorum*.

II. Porro ex mss. antiquis Consuetudinibus

Mo-

Monasterii Cluniacensis Cap. 52. apud Martene Lib. v. *De antiquis Monachorum ritibus* Capite 8. num. 19. ubi infirmus Corpus Domini in vino aqua mixto intinctum sumpserat, ebibebat quoque ablutionem Calicis, &, si poterat, *ablutionem digitorum Sacerdotis, & adhuc Calicis*; eoque non valente, alius ebibebat. Juxta Ordinarium vero Carthusiensium anno 1582. Parisiis impressum Cap. 33. *postquam infirmus recepit Corpus Christi, sumit etiam de manu Sacerdotis vinum, & postea Sacerdos digitos lavat ob reverentiam Sacramenti*. Cæterum licet hic noster §. aliique Rituales Codices eam digitorum Sacerdotis ablutionem præbendam infirmo præscribant, in arbitrio nihilominus illius est, si eam sumere velit; quæ etiam num fieri cum aqua debeat, an vero cum vino, ejusdem infirmi arbitrio relinquendum censeo. licet enim nulla faciendæ cum aqua, aut vino prædictæ ablutionis in hoc §. mentio occurrat, id tamen satis expressum fuit supra in §. IX. ubi inter alia paranda in cubiculo infirmi pro ejus Communione, recensentur *duo vascula, alterum cum vino, alterum cum aqua*. Non omittendum autem hoc loco illud, quod alias supra S. Carolus monuit, ut nimirum si ægrotus ablutionem illam digitorum Sacerdotis sumere nequiret, aut nollet, ad Ecclesiam deferatur in Sacrarium projicienda.

III. Quod tandem ad Orationem spectat in nostro §. notatam dicendam a Sacerdote post acceptam ab infirmo Eucharistiam, & sumptam ablutionem, extat ipsa in variis antiquis Ritualibus, in quibus etiam aliæ complures recensentur. In ms. Pontificali Prudentii Episcopi, qui ante annos 900. Trecensem regebat Ecclesiam, hæc Oratio legitur: *Domine Sancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, te fideliter deprecamur, ut accipienti Fratri nostro N. Sacrosanctum Corpus, & Sanguinem Domini nostri Jesu Christi Filii tui, tam corporis, quam animæ sit salus*. Legitur & hæc eadem Oratio una cum aliis apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Capite 7. Articulo IV. itemque in citato Ordine ministrandæ Eucharistiæ Sacramentum infirmis apud S. Carolum in Instructionibus *De visitatione, & cura infirmorum*, ubi tamen tantisper variat. Denique antiquam quoque esse Orationem in §. nostro relatam, constat ex variis Sacramentorum Libris a Martene allatis, præsertim vero ex ms. Rituali Monasterii B. Mariæ de Pontelevio annorum circiter 600. Varias quoque benedictionum formulas super infirmum tum recitatas, docet nos inter alios ms. Codex insignis Ecclesiæ S. Gatiani Turonensis annorum circiter 900. apud eundem Martene in recitato loco Ordine 3.

§. XXI.

His expletis, si altera Particula Sacramenti superfuerit (superesse autem semper debet, præterquam in casu jam dicto) genuflectit, surgit, & accipiens Vas cum Sacramento, facit cum eo signum Crucis super infirmum, nihil dicens; & reverenter illud deferens, ordine, quo venerat, revertitur ad Ecclesiam, dicendo Psalmum, *Laudate Dominum de Cælis*, & alios Psalmos, & Hymnos, prout tempus feret.

COMMENTARIUS.

I. Accepta ab infirmo Communione Eucharistica, varias consuevisse & olim Orationum, ac benedictionum formulas a Sacerdote super eum recitari, jam nos in calce superioris Commentarii notavimus, extantque eæ passim in antiquis, recentibusque Libris Sacramentorum a Martene allatis citato superius Libro I. Cap. 7. Articulo IV. in quo varii ad ungendum infirmos Ordines referuntur, præsertim vero in Ordine 3. ex antiquo Sacramentorum Libro Ecclesiæ Turonensis S. Gatiani annorum circiter 900. Sed his omissis, ex præscripto nostri §. dicta illa unica Oratione *Domine Sancte, Pater Omnipotens &c.* in superiori §. descripta, ex præscripto item præsentis §. *Si altera Particula Sacramenti superfuerit (superesse autem semper debet, præterquam in casu jam dicto) genuflectit, surgit, & accipiens Vas cum Sacramento, facit cum eo signum Crucis super infirmum, nihil dicens*. Sane, excepto casu longi itineris, quo Parochus unam tantum Particulam ponit in Pyxide, quam defert ad communicandum infirmum, regulariter duas saltem debet deferre ex præscripto §. X. supra explicati, ut nimirum cum ea, quæ superfit, benedicto prius infirmo, nempe facto versus ægrotum cum ea Crucis signo, uti explicat S. Carolus, *ordine, quo venerat, revertatur ad Ecclesiam, dicendo Psalmum* Laudate Dominum de Cælis, *& alios Psalmos, & Hymos, prout tempus feret*.

II. Sed audiamus S. Carolum, cujus locus in ordine ministrandi Eucharistiæ Sacramentum infirmis quammaxime facit ad explicationem hujus nostri §. Ergo S. Antistes post descriptam Orationem, *Domine Sancte, Pater Omnipotens &c.* ita statim subdit: „ Hic infirmum Parochus aliquid admonebit „ ex iis, quæ supra exposita sunt; hocque in pri„ mis, ut in tempore petat Extremam Unctio„ nem; sique in eo statu est, ut non sit differenda, „ Parochus nullam moram interponet. *Tum vero* „ *pergit*: Videbit, antequam inde discedat, ut si „ aliquando Sacramentum palato ægroti adhæserit, „ tantum vini, aut aquæ det, ut illud gluttiat. „ Quod ubi factum viderit, ad mensam genuflectit, „ & Pyxidem capiet, ut attulit, & versus ægrotum „ cum ea Crucis signum faciet. *Et mox*: Ita ad Ec„ clesiam rediens, quo ordine venerat, dicat Can„ ticum sequens, & item alias religiosas preces ad „ hunc usum accommodatas, præcipue cum lon„ gum est iter, cum Sacerdotibus, & Clericis al„ ternatim, ut supra, „ Benedicite omnia opera Domini Domino &c. *usque ad finem Cantici*. Cum vero ex nostro §. sit in arbitrio Sacerdotis dicendi *Psalmum* Laudate Dominum de Cælis, *& alios Psalmos, & Hymnos, prout tempus feret*, merito aliqui in reditu ad Ecclesiam cum Sacramento, cantare solent Hymnum *Te Deum laudamus &c.* itemque Hymnum *Pange lingua &c.*

§. XXII.

§. XXII.

Cum pervenerit ad Ecclesiam, ponit Sacramentum super Altare, adorat, deinde dicit. ℣. *Panem de Cęlo præstitisti eis*. ℟. *Omne delectamentum in se habentem*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*. *Oremus*.

Deus, qui nobis sub Sacramento mirabili passionis tuæ memoriam reliquisti: tribue quæsumus, ita nos Corporis, & Sanguinis tui sacra mysteria venerari, ut redemptionis tuæ fructum in nobis jugiter sentiamus. Qui vivis, & regnas cum Deo Patre &c. ℟. *Amen*.

COMMENTARIUS.

I. CUm pervenerit ad Ecclesiam Sacerdos, ex præscripto nostri §. *ponit Sacramentum super Altare*, supposito scilicet Corporali, quod ibidem adsit: nam alias uti illo potest, quod per Clericum fuit ad infirmum allatum; tum *adorat*; genuflexus nempe ad extremum Altaris gradum, ut interim populus ad Ecclesiam ingrediatur; *deinde dicit*. ℣. *Panem de Cęlo &c.* ut ait hic idem §. Sed mos tamen invaluit, ut Sacerdos, posito super Altare Sacramento, intonet prius *Tantum ergo &c.* quod populus cantando prosequitur. Forte silet de hoc ritu noster §. quia supponit ipsum Hymnum totum cantatum fuisse in reditu Processionis ad Ecclesiam, una cum *Pange lingua &c.* ideoque mandat dici Versiculum *Panem de Cęlo &c.* & Orationem *Deus, qui nobis sub Sacramento mirabili &c.* Sed hæc levis est conjectura Barrufaldi in suo ad hunc §. commentario, ubi etiam notat, quod licet Rubrica hujus §. mandet, dici Versiculum *Dominus vobiscum*; in nova tamen Instructione ab Urbe missa ad functiones Ecclesiasticas peragendas sub Clemente XI. sublata fuit hæc dictio de mandato Sacræ Rituum Congregationis. Sed dicendus omnino est ipse Versiculus juxta præscriptum nostri hujus Ritualis Romani jussu, atque auctoritate Benedicti Papæ XIV. editi, auctique. Porro concinit nostro §. quod in citato toties Ordine ministrandæ Eucharistiæ infirmis S. Carolus statuit: *Reversus vero*, Sacerdos nempe e domo infirmi ad Ecclesiam, *collocat debita reverentia Pyxidem cum Sacramento super Altari, supposito Corporali extento, genuflectit, postea stans manibus junctis, dicit*. ℣. Panem de Cęlo præstitisti eis. ℟. Omne delectamentum in se habentem. ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. *Tum manibus extensis dicit Orationem sequentem:* Deus qui nobis &c.

§. XXIII.

Deinde annunciat Indulgentias a Summis Pontificibus concessas Sanctissimum Sacramentum comitantibus.

COMMENTARIUS.

I. DIcta Oratione, stans Sacerdos versus ad populum, sed advertens, ne terga vertat SS. Sacramento adhuc super Altari exposito, ex præscripto hujus §. *annunciat Indulgentias a Summis Pontificibus concessas Sanctissimum Sacramentum comitantibus*; in genere scilicet loquendo, neque enim debet singillatim eas recensere; sed sat erit, si dicat, omnes, qui Sanctissimum Sacramentum comitati sunt, lucratos fuisse Indulgentias, quas Summi Pontifices concessere. Porro juxta S. Caroli Ordinem de administranda Eucharistia infirmis, post datam populo cum Pyxide benedictionem, eamque repositam in Tabernaculo, & clausam, Parochus, *tum indulgentiam publice denunciat iis concessam, qui Sacramentum eo modo comitantur, paucis verbis eos cohortans, ut in religioso eo instituto perseverent, & ita fideles in pace dimittet*. Præter Summos Pontifices etiam Episcopi in Synodis suis Indulgentias concesserunt associantibus Sanctissimum Sacramentum ad infirmos delatum, quarum inter alios meminit Van-espen Parte II. *Juris Ecclesiastici universi* Tit. IV. Cap. IV.

§. XXIV.

Postea cum Sacramento in Pyxide velo cooperta faciat signum Crucis super populum, nihil dicens. Postremo illud in loco suo reponat.

COMMENTARIUS.

I. JUxta S. Caroli præscriptum loco supracitato Parochus, *Oratione peracta*, Deus qui nobis &c. *genuflectit, Pyxidem utraque manu tenens, signum Crucis cum ea versus populum adhibet, benedicens his verbis*, Benedicat vos Omnipotens Deus, Pater ✠, & Filius, & Spiritus Sanctus. ℟. Amen. *Deinde conversus ab alia parte ad Altare, reponit Pyxidem in Tabernaculo, genuflectit, postea claudit*. Ita ille; sed standum est nostro §. qui quidem man-

mandat, ut post prædictam Orationem Parochus annunciet Indulgentias, *postea cum Sacramento in Pyxide velo cooperta*, humerali scilicet de quo suo loco diximus, faciat *signum Crucis, nihil dicens*; eodem scilicet modo, quo benedixit infirmum, de quo vide supra in §. XXI. *postremo illud in suo loco reponat*, in Tabernaculo scilicet, quod priusquam claudat, genuflectere debet, & adorare, juxta Rubricas, quæ etiam in Romano Missali notantur.

§. XXV.

Quod si ob difficultatem, aut longitudinem itineris, vel quia ea, qua decet, veneratione Sacramentum ad Ecclesiam commode reportare non potest, sumpta fuerit una tantum Particula consecrata, ut dictum est, tunc, ea infirmo administrata, Sacerdos prædictis precibus recitatis, eum manu benedicit, & una cum aliis privato habitu, extinctis luminibus, umbella demissa, latente Pyxide, ad Ecclesiam, vel domum quisque suam revertatur.

COMMENTARIUS.

I. Quod statuit hic tandem noster §. faciendum a Parocho, ubi una allata ad infirmum Particula, eum communicavit, docet etiam S. Carolus in Instructionibus *De visitatione, & cura infirmorum*, eo Capite, quod *De communione* inscriptum est, ubi sic inquit: *Si quando sine sacra Hostia redibit, Parochus, antequam domo ægroti abscedat, lumina extingui jubebit, Superpelliceum, Stolam, tintinnabulam, Pyxidem palam non deferet*. Atque hæc sunt, quæ ad infirmorum communionem spectant, rite, recteque a Parocho, aliove Sacerdote eam administrante servanda. Ceterum, quod in Parochiis multæ vastitatis contingere possit, & quidem non raro, infirmum propera, & solicita Viatici Communione indigere, multoque spatio distet ejus domus ab Ecclesia Parochiali, sanctissime statuit Innocentius Papa XII. peculiari sua Constitutione, seu Edicto, ut Ecclesiæ Regularium, si quæ in circuitu Parochiæ sunt, præstent, ac præstare teneantur commodum Parochis extrahendi Sanctissimam Eucharistiam infirmis præbendam pro Viatico, nec denegare, aut impedire audeant usum adeo salutaris Sacramenti sub prætextu privilegiorum, aut alterius cujuscumque exceptionis, quibus omnibus Pontifex in hoc casu derogare intendit. Atque hæc praxis hodie Romæ servatur.

DE SACRAMENTO EXTREMÆ UNCTIONIS

TITULUS V.

I. Varia sunt hujus Sacramenti nomina, uti post alios Theologos insignes, & Catechismum Concilii Tridentini, notavit eruditus Jueninus in Opere *De Sacramentis* Dissertatione VII. quam inscripsit *De Extrema Unctione*. Primo siquidem a materia, ex qua constat, vocatur a Græcis *Oleum Sanctum*, ut constat ex eorum Euchologio, ubi legitur, *Officium Olei Sancti*. A Latinis dicitur vel *Oleum* sine addito, vel *Oleum* cum hac additione, *Sanctum Chrismatis Oleum*. Quod dictum scilicet S. Jacobi, *Infirmatur quis in vobis &c.* non est dubium de Fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui Sancto Oleo Chrismatis perungi possunt, ut inquit Innocentius Papa I. ad Decentii Eugubini Episcopi Consultationes respondens. Secundo a materia, & forma simul junctis appellatur etiam ab ipsis Græcis *Oratio cum Oleo*, juxta illud ejusdem Jacobi *Orent super eum, ungentes eum Oleo*. Tertio a subjecto, a quo recipitur, dicitur a Latinis *Unctio infirmorum*, & *Sacramentum exeuntium*, uti docet Concilium Tidentinum Sessione XIV. *De Sacrdmento Extremæ Unctionis*, Cap. I. *Instituta est autem*, ait, *Sacra hæc Unctio infirmorum &c.* Tum vero Cap. 3. *Declarat etiam esse hanc Unctionem infirmis adhibendam, illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur; unde & Sacramentum exeuntium nuncupatur*. Quarto ex ordine, quem habet ad alias Unctiones, quæ istam præcedunt, dicitur *Extrema Unctio*. Eæ autem Unctiones, quæ istam præcedunt, sunt Unctio Catechumenorum in pectore, & inter scapulas: Unctio baptizatorum, quæ fit in summo vertice: Unctio, quæ per Episcopum fit in fronte, quæque alio nomine *Confirmatio* dicitur, vel *Sacramentum Chrismatis*: Unctio Chrismatis, qua Sacerdotum manus; Episcoporum vero, dum ordinantur, tum manus, tum caput, inunguntur: Unctio, qua Reges inaugurantur: Unctio denique, qua speciali ritu consecrantur instrumenta quædam ad Sacrificium necessaria. Quinto a ratione quadam sibi intrinseca vocatur Pœnitentiæ consummativum, ut ex eodem Tridentino Concilio addiscimus, ubi ita inquit: *Visum est autem Sanctæ Synodo præcedenti doctrinæ de Pœnitentia, adjungere ea, quæ sequuntur de Sacramento Extremæ Unctionis; quod non modo Pœnitentiæ, sed & totius Christianæ vitæ, quæ perpetua pœnitentia esse debet, consummativum existimata est a Patribus*. Atque hac ratione adducti quidam apud Græcos Ministri Unctionem Olei post auditam peccatorum confessionem injungebant satisfactionis Sacramentalis loco, quem-

qui-

quidem morem Innocentius Papa IV. ad Episcopum Tusculanum scribens his verbis proscripsit: *Nullis autem per Sacerdotes, vel Confessores pro satisfactione Pœnitentiæ unctio aliqua solummodo injungatur*, ut idem Jueninus testatur initio citatæ VII. Dissertationis.

CAPUT I.

§. I.

Extremæ Unctionis Sacramentum a Christo Domino institutum, tanquam cælestis medicina, non animæ solum, sed etiam corpori salutaris, omni studio, ac diligentia periculosæ ægrotantibus adhibendum est, & eo quidem tempore, si fieri possit, cum illis adhuc integra mens, & ratio viget, ut ad uberiorem Sacramenti gratiam percipiendam, ipsi etiam suam fidem, ac piam animi voluntatem conferre possint, dum sacro liniuntur Oleo.

COMMENTARIUS.

I. Quamquam varii hæretici Extremam Unctionem ex albo Sacramentorum Novę Legis expunxerint, Ecclesiæ tamen Catholicæ Fidem circa existentiam Sacramenti Extremæ Unctionis, ejusque institutionem a Christo Domino factam complexa est Tridentina Synodus Sessione XIV. Cap. I. *Instituta est autem*, inquit, *Sacra hæc Unctio infirmorum tanquam vere, & proprie Sacramentum Novi Testamenti*. Tum Canone I. anathema in eos intorquet, qui contrarium ausi fuerint asserere: *Si quis dixerit, Extremam Unctionem non esse vere, & proprie Sacramentum a Christo Domino nostro institutum, & a Beato Jacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum, anathema sit*. Et iterum: *Si quis dixerit, sacram infirmorum Unctionem non conferre gratiam &c. anathema sit*. Ex Canone itaque superius recitato Concilii Tridentini, & doctrina Canoni præmissa perspicuum est, non a Jacobo, vel ab alio quocumque Apostolo, neque etiam ab universo Apostolorum Collegio, sed ab ipso Christo Novi Testamenti Pontifice institutum esse hoc Extremæ Unctionis Sacramentum, apud Marcum quidem insinuatum, per Jacobum autem Apostolum, ac Fratrem Domini Fidelibus commendatum, & promulgatum. Idem patet ex Canone I. ejusdem Concilii Sessione VII. quo damnantur in universum, qui dicunt, non omnia Novæ Legis Sacramenta fuisse a Jesu Christo Domino nostro Instituta, uti jam diximus supra, Tit. I. Commentario ad §. 3.

II. Quod ergo post Hugonem Magister Sententiarum Lib. IV. Distinctione 23. dicit, ab Apostolis institutum esse hoc Sacramentum, id, ut scite explicat Estius, non de prima illa institutione accipiendum est, quia Lex aliqua, sive quodcumque Decretum, Legislatoris, seu Principis auctoritate conditur, sed de Legis, seu Decreti promulgatione. In quem sensum Jacobi de hoc Sacramento verba *Infirmatur quis in vobis &c.* Patres Concilii Tridentini acceperunt. Jacobus enim hoc Sacramentum promulgavit, non quomodocumque, sed prius scripto tradens, & commendans illud posteritati. Quo sensu non absurde ipsum instituisse dicitur. Sic enim etiam legimus, a Romanis Pontificibus instituta quædam fuisse, velut a Lino, ne qua mulier velato capite in Ecclesiam introiret; ab Alexandro, ut tantummodo panis, & vinum aqua mixtum in Mysterio sanctissimi Sacrificii offerretur; a Victore, ut Sacrum Pascha die Dominico celebraretur; & ab aliis jam complura alia, quę tamen partim Divinę, partim Apostolicæ sunt institutionis; sed quia ab his Pontificibus Lege scripta sunt promulgata, aut cum neglecta essent, in usum revocata, ab iis instituta dicuntur. Certe non magis dici potest, Jacobum hoc Sacramentum proprie instituisse, eo quod ejus quasi Legem in Epistola sua scripserit, quam dicendum sit, Apostolum Petrum instituisse Baptismi Sacramentum, quando in prima sua Concione quasi præcipiens dixerit ad populum Actorum Apostolorum Cap. 2. *Baptizetur unusquisque vestrum &c.* Sed sicut hic nuda promulgatio fuit cum adhortatione, & commendatione Sacramenti, sic & ibi.

III. Probari autem & illud nullatenus potest, quod quidam ex Scholasticis Theologis, & in his S. Bonaventura senserunt, Apostolos scilicet hoc Sacramentum post Christi Ascensionem in Cælum instituisse ex speciali revelatione Spiritus Sancti. Quamvis enim hi revera Sacramenti hujus institutionem ad Christum Auctorem referant, quasi qui per Spiritum Sanctum, quem Apostolis promiserat, rationem, & usum hujus Sacramenti eos, ut multa alia, docuerit; attamen haud verisimile est, Sacramenti alicujus proprie dicti institutionem ad id usque tempus dilatam fuisse, quum, Luca attestante, Actorum Apostolorum Cap. I. Christus post resurrectionem suam per dies 40. conversatus fuerit cum Apostolis suis *loquens de Regno Dei*. Quo tempore sane credibile est, illa, quæ ad fundandam Ecclesiam adhuc reliqua erant, ab eo instituta, & tradita fuisse. Quod eo probabilius dicitur de hoc Sacramento, quia Christus jam ante secundum typum, & inchoationem quamdam hoc Sacramentum instituerat, Marci Cap. VI. Quare conveniebat & perfectionem ejus ab ipso immediate Apostolos edoceri. Vide exactiorem hujus Quæstionis discussionem apud Theologos passim non modo ubi speciatim de hoc Sacramento, verum etiam ubi generatim de Sacramentis tractant, præsertim vero apud Bellarminum, Estium, Natalem Alexandrum, Jueninum, & alios permultos tum veteres, tum præsertim recentiores.

IV. Extremæ Unctionis Sacramentum tanquam cælestem medicinam, non animæ solum, sed etiam corpori salutarem, omni studio, ac di-

diligentia, periculose ęgrotantibus esse adhibendum, merito edicit hic noster §. Eos enim esse istius Sacramenti effectus, perspicue docet, ac probat Tridentina Synodus Sessione XIV. *De Extrema Unctione* Cap. 2. his verbis: *Res porro, & effectus hujus Sacramenti illis verbis explicantur*: Et Oratio Fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, &, si in peccatis sit, dimittentur ei. *Res enim hæc gratia est Spiritus Sancti, cujus Unctio delicta, si qua sunt, adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, & ægroti animam alleviat, & confirmat, magnam in eo divinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus, & morbi incommoda, ac labores levius fert; & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit; & sanitatem corporis interdum, ubi saluti animæ expedierit, consequitur*. Vide Concilii Tridentini Catechismum Parte II. *De Extremæ Unctionis Sacramento* num. XIV. & seqq. ubi quinque ejusdem Sacramenti effectus recensentur, explicanturque, itemque memoratos Theologos, qui latius effectus ipsos exponunt, variasque de eisdem effectibus quæstiones resolvunt.

V. At vero quęstionibus hisce omissis, ut nos etiam de effectibus ipsis Sacramenti Extremæ Unctionis dicamus, explicantur profecto ipsi, ut inquit Concilium Tridentinum, per hęc Beati Jacobi verba: *Oratio Fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus, &, si in peccatis sit, dimittentur ei*. Quibus ex verbis constat, duos esse principales hujus Sacramenti effectus, alterum ad corpus, alterum ad animam pertinentem. Id quod etiam addiscimus ex nostro §. cujus initio dicitur: *Extremæ Unctionis Sacramentum a Christo Domino institutum, tanquam cælestis medicina, non animæ solum, sed etiam corpori salutaris*. Et quidem, quod ad effectum spectat pertinentem ad corpus, Jacobi Apostoli testimonio inhęrens Synodus Tridentina Sessione XIV. Cap. 3. diserte docuit, tradiditque, per ipsum Sacramentum Extremę Unctionis ęgrotantem *sanitatem corporis interdum, ubi saluti animæ expedierit, consequi*. Atque huc facit, quod eam in rem jam longe ante Tridentinum Concilium scripsit S. Thomas in IV. Sententiarum Distinctione 23. Quęstione I. Articulo 2. in responsione ad 2. *Sicut ablutio Baptismi*, inquit, *habet effectum corporalis ablutionis, quia etiam corporalem mundationem facit; ita etiam Extrema Unctio habet effectum corporalis medicationis, scilicet corporalem sanationem. Sed hæc est differentia, quia corporalis ablutio ex ipsa naturali proprietate elementi facit corporalem mundationem, & ideo semper eam facit. Sed Extrema Unctio non facit corporalem sanationem ex proprietate naturali materiæ, sed ex virtute Divina, quæ operatur rationabiliter. Et quia ratio operans nunquam inducit secundarium effectum, nisi secundum quod expedit ad principalem; ideo ex hoc Sacramento non sequitur corporalis sanatio semper, sed quando expedit ad spiritualem sanationem; & tunc semper eam inducit, dummodo non sit impedimentum ex parte recipientis*.

VI. Ad effectus quod attinet respectu animæ, quatuor communiter recensentur. Primum locum videtur obtinere Gratia sanctificans, quod ei Sacramento cum reliquis Sacramentis commune est; quodque definitum etiam fuit a Tridentino Concilio citata Sessione Can. II. *Si quis dixerit, Sacram infirmorum Unctionem non conferre Gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos, anathema sit*. Alter ejus effectus est, arma, viresque dare, quibus fortiter resistere possimus insultibus, quos dæmon communis generis nostri inimicus inferre solet vita præsertim periclitantibus, & fiduciam illam nobis conatur eripere, quam in paterna Dei misericordia collocare debemus. Quocirca idem Tridentinum Concilium Capite 2. prædictæ Sessionis sic ait: *Ægroti animam alleviat, & confirmat, magnam in eo Divinæ misericordiæ fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus, & morbi incommoda, ac labores levius fert, & tentationibus dæmonis calcaneo insidiantis facilius resistit*. Tertius effectus est delere peccata venialia, & etiam mortalia, quando ægrotus veram concipit contritionem, & facultatem non habuit ea confitendi. Iccirco B. Jacobus ait: *Et si in peccatis sit*, scilicet infirmus, *remittentur ei*. Et ut ait Concilium Tridentinum ibidem: *Delicta siqua sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit*. Quod quidem secundum S. Thomam in Supplemento Partis 3. Quęstione 30. Articulo I. in Corpore, intelligi debet tam de mortali, quam de veniali peccato. Sic enim inquit: *Si invenit peccatum aliquod, vel mortale, vel veniale, quoad culpam tollit ipsum, dummodo non ponatur obex ex parte recipientis*. Quartus denique, & ultimus hujus Sacramenti effectus, qui ei maxime proprius est, est animam a reliquiis peccati liberare. datur enim, ut ait S. Thomas loco mox citato, *contra illos defectus, quibus homo spiritualiter infirmatur, ut non habeat perfectum vigorem ad actus vitæ Gratiæ, vel Gloriæ; & hic defectus nihil aliud est, quam quædam debilitas, & ineptitudo, quæ in nobis relinquitur ex peccato actuali, vel originali, & contra hanc debilitatem homo roboratur per hoc Sacramentum*. Atque hi sunt effectus Sacramenti Extremæ Unctionis ad corpus, & ad animam pertinentes, ad quos quidem alludit noster §. ubi initio ait, Extremæ Unctionis Sacramentum a Christo Domino nostro institutum, esse tanquam cælestem medicinam, *non animæ solum, sed etiam corpori* salutarem.

VII. Recte autem illud hic noster §. admonet, ut nempe *omni studio, ac diligentia periculose ægrotantibus adhibeatur* hoc Sacramentum. Cui plane concinit S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi V. ubi de iis agit, quę ad Sacramentum Extremæ Unctionis pertinent, sic inquiens: *Caveat Parochus, ne in eo ministrando negligentiam, ullamve moræ culpam contrahat. Alioquin si ad illius ministrationem accersitus ire neglexerit, cum rationem Deo reddet, tum pœna ab Episcopo graviter plectatur*. Quod quidem mox S. Carolus egregie confirmat exemplo S. Malachiæ his verbis: *Is porro ad omnem hujus Sacramenti in tempore administrandi diligentiam, præterquamquod præcipue curæ suæ, quæ sanctæ sollicitudinis plena est, officio valde admodum perpetuo excitetur, proposito etiam sibi exemplo Sanctissimi Episcopi Malachiæ accendatur, qui tam vehementi animi dolore ex eo affectus est, quod culpa sua mulier quædam Sacramenti hujus gratia fraudata decesserit, ut totam noctem orando, gemendo, lacrymando consumserit, lacrymarumque vi, quasi maximo*

ximio imbre, pro Oleo Sancto, quod non ministravit, mortuam perfuderit. Mane autem exaudivit Dominus Sanctum suum, ita ut illa e morte tamquam somno excitata, e lecto se se erigens, Sacramentum hoc ab eo acceperit, ac deinceps a morbo convaluerit.

VIII. Mandat præterea idem hic noster §. ministrandum hoc Sacramentum *eo quidem tempore, si fieri possit, cum illis adhuc integra mens, & ratio viget, ut ad uberiorem Sacramenti Gratiam percipiendam ipsi etiam suam fidem, ac piam animi voluntatem conferre possint, dum Sacro liniuntur Oleo*. Hinc plane errant, qui infirmum inungendum censent, dum morti vicinus appropinquat, quia scilicet ideo *Extrema Unctio* hoc Sacramentum appellatur, quod extremum agentibus spiritum conferri debeat. Verum, ut recte notat Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo II. præterquamquod *Extremæ Unctionis* vocabulum ante annos quingentos vix auditum fuerat, nihil ab Ecclesiæ mente, & proposito ita alienum unquam extitit, quæ variis in Conciliis, & Decretis hunc abusum carpsit, atque damnavit. Nam etsi nonnisi de salute periclitantes ex antiqua Ecclesiæ traditione inungi debeant; nihilo tamen minus, ubi aliqua viguit Ecclesiastica disciplina, illud semper observatum est, postremis etiam nostris temporibus, *ne mors Unctionem præveniat, vel morbo invalescente, semimortuus non sentiat*, ut loquitur Concilium Provinciale Remense anni 1583. Quod quidem consentit repetitis de ea re S. Caroli Decretis, ac præsertim illi Concilii ejus Provincialis I. Mediolanensis, ubi mandat Parocho, ut *Extremæ Unctionis Sacramentum ægroto, dum integris est sensibus, adhibeatur*. Cæterum inungendos esse infirmos antequam sensu careant, expresse, graviterque inculcat laudatus superius Tridentini Concilii Catechismus num. IX. his plane verbis scitu necessariis, atque a Parochis præsertim semper memoria retinendis: „ In quo „ tamen gravissime peccant, qui illud tempus ægroti ungendi observare solent, cum jam omnis „ salutis spe amissa, vita & sensibus carere incipiat. Constat enim ad uberiorem Sacramenti „ Gratiam percipiendam plurimum valere, si ægrotus, cum in eo adhuc integra mens, & ratio „ viget, Fidemque, & religiosam animi voluntatem afferre potest, sacro Oleo liniatur. Quare „ Parochis animadvertendum est, ut eo potissimum tempore cælestem medicinam adhibeant, „ illam quidem semper vi sua admodum salutarem, cum eorum etiam pietate, & religione qui „ curandi sunt, magis profuturam intellexerint.

IX. Porro quod antiquitus statim ut aliquis vita periclitaretur infirmus, eo ipso inungeretur, nec, ut omnino jam desperatus esset, aut extremum exhalaturus spiritum expectaretur, triplici comprobat argumento memoratus Martene. I. Quod Unctio ante sacrum Viaticum, quod nonnisi mente integra, & corpore non deficiente suscipi debet, ministraretur. II. Quod Unctio per septem dies repeteretur, id quod erga desperatos, & pene sensu carentes observari minime potuisset. III. Quod aliqui in Ecclesia, aut sedentes, sive genuflexi, hoc Sacramentum in Ecclesiastica Historia suscepisse referuntur. Atque hæc omnia testimoniis veterum Patrum, Conciliorum, ac Ritualium demonstrare haudquaquam erit difficile, tum præsertim postquam inter alios eruditos Scriptores rerum Theologicarum, ac Ritualium, ea antiquæ disciplinæ capita eximius Martene enarravit, dilucidavitque, quæ nos operæ pretium duximus in hoc præsenti Commentario ad tyronum eruditionem recensere.

X. Primo itaque, quod ante Sacrum Viaticum inungerentur infirmi, probat Eusebii Papæ Decretum, seu alius antiqui Auctoris testimonium apud Ivonem Carnotensem, Decretorum Parte XV. Cap. 35. jubens, ut Sacerdos circa ægrotantem pœnitentem *Orationes dicat, & ungat eum Oleo Sancto, & Eucharistiam ei donet*. In Sacramentario S. Gregorii Papæ apud Menardum, post recitatas preces, & Unctionem infirmi subditur: *Deinde communicet eum Corpore, & Sanguine Domini*. Id quod etiam habetur in Codice Rotradi, & Ratoldi, & Tiliano, & S. Remigii, & S. Germani a Pratis. Acta S. Tresani Presbyteri, qui Sæculo VI. in Pago Remensi florebat, apud Bollandum ad diem 7. Februarii de eodem testantur, quod *Oleum sanctæ reconciliationis accepit, & cum cordis intima contritione, & humilitate suscepit... quæ postquam explevit, Viaticum petiit*. Concilium Aquisgranense anni 836. Cap. V. *Si autem infirmitate depressus fuerit, ne Confessione, atque Oratione Sacerdotali, nec non Unctione sacrificati Olei per ejus* (Presbyteri) *negligentiam careat; denique, si finem urgentem perspexerit, commendet animam christianam Domino suo more Sacerdotali cum acceptione Sacræ Communionis*. Sed quid alia hic congero testimonia, cum videri ea possint una cum variis antiquis Ritualibus eandem disciplinam referentibus apud Launojum in Libro, cui Titulus est, *Explicata vetus Ecclesiæ traditio de data infirmis post Unctionem Eucharistia*, & apud laudatum Martene loco citato num. 3.

XI. Alterum argumentum, quo demonstretur, infirmos olim de salute periclitantes, antequam ad extremas essent angustias redacti, inunctos fuisse, repeti potest ex antiqua aliquarum Ecclesiarum consuetudine, iterandæ Unctionis per septem continuos dies. Hunc plane ritum præscribunt antiqui Libri Rituales permulti, præsertim vero duo insignis Ecclesiæ Turonensis annorum circiter 900. Unus B. Mariæ Remensis ejusdem circiter ætatis, alter Regis Francorum num. 4208. Pontificale Salisburgense, Codex Victorinus annorum circiter 600. aliique Sacramentorum Libri allati a Martene in citato Opere Lib. I. Cap. 7. Articulo 4. Eundem ritum videre est in Vita S. Remberti Hamburgensis Archiepiscopi, qui obiit anno Christi 887. scripta ab Auctore æquali: *Septimo*, inquit, *ante obitum die ministerium Sacræ Unctionis ei fieri cœpit, & una cum Communione Corporis, & Sanguinis Domini usque in diem animæ exeuntis de corpore hoc salutare remedium omni die percepit*. Meminit & ejusdem ritus Matthæus Galenus in Promptuario Theologico, Catechesi 180. ubi sic loquitur: „ Unde discimus, olim non ita parce actum, ut „ nunc; sed tota infusa, delibutaque fuisse cor„ pora, neque tantum organa sensuum, sed o„ mnes illæ partes inungebantur, in quibus mor„ bus potissimum grassabatur, idque interdum „ per continuos septem dies. *Et Catechesi* 181. „ Quid enim est mirum, raram contingere sani„ tatem, cum vix habeatur nunc ratio partium „ affectarum, quas Majores nostri totis septem „ die-

„ diebus inungebant. *Rursus Catechesi* 182. Ad hæc „ non fiebat illud perfunctorie, ac properanter, sed „ ubi æger non convalescebat, redibant eodem „ Sacerdotes per septiduum ungentes, non qui- „ dem Sacramentum toties repetentes, sed statis „ precibus Unctione curantes laborantia mem- „ bra, præbentesque Sacrosanctam Eucharistiam. Quod ait Galenus, unctionem ipsam, non Sacramentum fuisse, alium desideraret testem. Nam verosimilius est, Galenum antiquos ritus cum hodiernis hic conciliare voluisse; & cum certis sibi constaret monumentis, Unctionem Sacram repetitam olim fuisse, nunc vero semel dumtaxat in eodem morbo hoc Sacramentum administrari, existimavit, per septem quidem dies inunctos fuisse ægrotos, sed nulla verborum forma enunciata, ac consequenter absque Sacramento. Hujusmodi argutiis, ut observat laudatus Martene citato Lib. I. Cap. 7. Articulo 2. num. 5. in fine, & explicationibus miras in antiqua Ecclesiæ de Sacramentorum administratione disciplina tenebras injecerunt Doctores Scholastici, quas non sine labore Viri eruditi, & venerandæ antiquitatis scrutatores studiosi hodie dissipare possunt.

XII. Ex dictis refutata manet opinio Gaufridi Vindocinensis Lib. 2. Epistola 19. Ivonis Carnotensis apud eundem in Epistola sequenti, Theobaldi Senonensis S. Columbæ Abbatis, aliorumque plurium, qui Sæculo XII. floruere, Virorum illustrium, qui infirmorum Unctionem non solum in eadem ægritudine, sed in diversa non magis iterandam censebant, quam Baptismatis, Confirmationis, Ordinationis, Ecclesiarum, Vasorumque Ecclesiasticorum unctionem, quorum sententiam refutavit Petrus Venerabilis Abbas Cluniacensis, scripta ad Theobaldum egregia Epistola, quæ est Libri V. septima, & Petrus Lombardus Lib. IV. Sententiarum Distinctione 23. quibus subscripserunt deinceps Theologi, qui saltem in diversa ægritudine Unctionem repeti posse docuerunt. Audiendus S. Thomas, qui in citatum locum Sententiarum, Quæstione 2. Articulo IV. Quæstiuncula 2. sic inquit: „ Hoc Sa- „ cramentum non respicit tantum infirmitatem, „ sed etiam infirmitatis statum, quia non debet „ dari nisi infirmis, qui secundum humanam æ- „ stimationem videntur morti appropinquare. „ Quædam ergo infirmitates non sunt diuturnæ: „ unde si in eis datur hoc Sacramentum, tunc, „ cum homo ad illum statum perveniat, ut sit in „ periculo mortis, non recedit a statu illo, nisi „ infirmitate curata, & ita iterum non debet i- „ nungi. Quædam vero sunt ægritudines diutur- „ næ, ut hectica, & hydropisis, & hujusmodi, „ & in talibus non debet fieri inunctio, nisi quan- „ do videntur perducere ad periculum mortis; & „ si homo illum articulum evadat, eadem infirmi- „ tate durante, & iterum ad similem statum per „ illam infirmitatem reducatur, iterum potest i- „ nungi, quia jam est quasi alius infirmitatis sta- „ tus, quamvis non sit alia infirmitas simplici- „ ter. „ Ita etiam docent Catechismus Tridentini Concilii, S. Carolus, aliique Episcopi in suis Conciliis, & Ritualibus, ac Sacri Theologi, quorum loca supervacaneum est describere.

XIII. Restat, ut tertii argumenti probationes, quæ ex cæremoniis Unctionis repetuntur, proferamus ex laudato Martene citato loco, num. VII. Et primo Unctionem aliquando in Ecclesia peractam fuisse, probatur ex celebri Sancti Cæsarii testimonio, qui in Sermone 279. Appendicis novæ Editionis S. Augustini, redarguens eos, qui in morbis divinos consulerent, *Quantum*, inquit, *rectius, & salubrius erat, ut ad Ecclesiam currerent, Corpus, & Sanguinem Christi acciperent, Oleo benedicto se, & suos fideliter perungerent, & secundum quod Jacobus Apostolus dicit, non solum sanitatem corporum, sed etiam remissionem acciperent peccatorum*. Illustre ejus rei exemplum extat in Actis S. Osvvaldi Vigorniensis Episcopi. Is enim, ut ipsa Acta habent, *regressus in Oratorium, convocatis Fratribus, hortatur eos, impendere sibi ministerium Sacræ Unctionis*. Quicquid sit de hoc ritu apud Latinos servato, ipsi etiam Græci adhuc id plerumque faciunt, ut testatur doctissimus Goar ad Rituale Græcorum in Notis in Officium Sancti Olei, ubi sic inter alia inquit: „ Gravi afflictos æ- „ gritudine, deque salute recuperanda desperantes, „ Officio præsenti super eos recitato, unanimi cum „ Latinis consensu, in domibus Græci ungunt, in „ quo non modica, ut Christianos decet, se laude „ dignos ostendunt. Imo & ægroti plerique e ple- „ be, aliorum manibus, & ope ad Ecclesiam se „ deferri student; tum ut Sacrorum præsentia, & „ animo levamen, & corpori miraculi alicujus ex- „ perimentum in recuperanda salute obveniat, ibi- „ que plurium nonnumquam dierum spatio in Ca- „ techumeneis jacent, pernoctant, morantur, „ & sacra tandem Unctione sibi remedium ex- „ poscunt.

XIV. Illud præterea ex multis Ritualibus Libris addiscimus, infirmos non semper jacentes, sed genuflexos, aut sedentes inunctos fuisse: *Post has orationes flectat genua languidus, & sedeat ad dextram Sacerdotis &c. Tum perungat Sacerdos infirmum &c.* Verba sunt antiqui Libri Sacramentorum Ecclesiæ S. Gatiani Turonensis annorum circiter 900. Cui concinunt alter Codex ejusdem Ecclesiæ, & ætatis, Pontificale Ecclesiæ Salisburgensis annorum 700. Codex ms. Victorinus annorum 600. & alii plures. Acta quoque S. Octonis Babergensis Episcopi apud Surium die 2. Julii testantur, ipsum *non jacendo, sed sedendo*, perunctum fuisse. Cum itaque ex dictis hactenus constet, ægrotos olim fuisse inunctos ante Viaticum per septem continuos dies, idque in Ecclesiis plerumque, & quidem flexis genibus, aut sedendo, nemini non perspicuum erit, hæc omnia peragi haudquaquam potuisse in eum, qui exhaustis omnino viribus, & pene exangui esset corpore, ac proinde statim, ut certum inesset salutis periculum, infirmos inunctos fuisse. Quamobrem veteri Disciplinæ, ac Patrum Statutis, exemplisque inhæret nostrum hoc Rituale Romanum, ubi in præsenti §. edicit, ut Extremæ Unctionis Sacramentum, *omni studio, ac diligentia periculose ægrotantibus adhibendum sit, & eo quidem tempore, si fieri possit, cum illis adhuc integra mens, & ratio viget, ut ad uberiorem Sacramenti gratiam percipiendam ipsi etiam suam fidem, ac piam animi voluntatem conferre possint, dum Sacro liniuntur Oleo*.

XV. Hinc ut quis rite Sacra Unctione donetur, necessaria est, *si fieri possit*, actualis quædam in hoc Sacramentum devotio, uti inter alios docet, probatque S. Thomas Parte III.

Quæ-

Quæstione 32. Articulo 4. in Corpore: *Respondeo dicendum, quod hoc Sacramentum exigit actualem devotionem in suscipiente*. Verum non de actuali devotione, quæ præsens sit, intelligendus est S. Doctor, quippe qui ita mentem suam explicat in citata Parte 3. Quæstione 80. Articulo IX. in Corpore: *Respondeo dicendum, quod aliqui dicuntur non habere usum rationis dupliciter. Uno modo, quia habent debilem usum rationis, sicut dicitur non videns, qui male videt; & quia tales non possunt aliquam devotionem hujus Sacramenti concipere, non est eis hoc Sacramentum denegandum. Alio modo dicuntur aliqui non habere usum rationis totaliter. Aut igitur nunquam habuerunt usum rationis, sed sic a nativitate permanserunt; & sic talibus non est hoc Sacramentum exhibendum, quia in eis nullo modo præcessit hujus Sacramenti devotio. Aut non semper caruerunt usu rationis; & tunc, si prius, quando erant compotes suæ mentis, apparuit in eis devotio hujus Sacramenti, debet eis in articulo mortis hoc Sacramentum exhiberi*. Cohęret hęc S. Thomę expositio cum hodierna Ecclesię praxi. Constat nempe, Unctionem Extremam iis hominibus exhiberi, qui usu rationis actu minime fruuntur, modo eam prius petierint, aut per pietatis opera, dum sani essent, testati sunt, se bene sensisse de Ecclesię Sacramentis, itaut ex ęquo, & bono, pręsumi possit a prudentibus Parochis, eos istud Sacramentum petituros fuisse, si per morbum improvisum eis liceret.

XVI. Fateri autem cogimur, illum adhuc vigere abusum, ut Parochorum æque, ac domesticorum culpa, extrema infirmi ad eum perungendum suspiria expectentur. Cui quidem abusui duo ansam, & occasionem præbuisse videntur. Primum est falsa, quæ nonnullos vulgi animos Sæculo XIII. persuasio invasit, nempe non amplius post susceptam infirmorum Unctionem licere uxoratis, si convaluissent, reverti ad opus conjugale. Quæ superstitio, ut notat Mabillonius in Præfatione ad Sæculum I. Benedictinum, §. IX. num. 100. ad alia erroris capita sensim prolapsa, effecit, ut Unctioni Viaticum præmitteretur. Hinc est, quod Richardus Episcopus Sarum in Anglia in Constitutionibus anno Christi 1217. editis Cap. 68. *Moneant*, inquit, *Sacerdotes frequenter populum, hoc Sacramentum licite iterari posse, scilicet in qualibet gravi infirmitate, de qua metus imminet mortis. Dicant etiam, & denuncient confidenter, quod post susceptum hoc Sacramentum, licitum est reverti ad opus conjugale*. Eam vero persuasionem non modo non desiisse, sed accrevisse, discimus plane ex Synodo Wigorniensi anni 1240. sic statuente Cap. XIX. *Sunt quidam, ut audivimus, qui post perceptionem hujus Sacramenti, sanitati pristinæ restituti nefas reputant, vel uxores suas cognoscere, vel carnes comedere, vel aliqua ratione nudis pedibus ambulare. Horum autem errorem utpote doctrinæ sanæ contrarium execramur, & eos excommunicationibus, & monitionibus duximus corrigendos*. Et post pauca: *Quidam etiam abhorrent hoc percipere Sacramentum, quod hoc sibi vix in ipso mortis articulo sustinent exhiberi; propter quod forsan accidit, quod ejus expertes plurimi ab hac luce subtrahuntur. Contra hunc igitur errorem cum aliis eos per Sacerdotes suos, & Prædicatores alios crebris exhortationibus præcipimus præmuniri*. Gliscentem errorem jam non sustulit Synodus ista Wigorniensis, uti apparet ex Synodo Exoniensi anni 1287. Cap. 6. *Quoniam*, inquit, *quidam laici imperiti, de hoc Sacramento nequiter sentientes, illud abhorrent in tantum, quod vix velint illud suscipere etiam in extremis, fatue æstimantes, post ipsius susceptionem, carnis esum, nudis pedibus incessum, copulam carnalem etiam cum uxore legitima sibi fore penitus interdicta: præcipimus Parochialibus Presbyteris, ut ubi noverint tantam hæresim pullulare, contrarium prædicent &c*. Idemque denuo in Synodo Wintoniensi anni 1308. iteratur Decretum; ut verisimile sit, ob ea vulgi deliramenta, Unctionem infirmorum in mortis articulum reservari cœpisse, ac sensim usum in omnes Ecclesias fuisse propagatum, ob falsam scilicet, & vulgi animis inhærentem persuasionem, non amplius post susceptam infirmorum Unctionem, licere convalescentibus ad opus conjugale reverti, carnes comedere, pedibus nudis incedere.

XVII. Altera differendę Unctionis occasio fuit plane, uti observat Martene, avaritia, & cupiditas Ministrorum, qui plura exigebant ab ungendis, adeo ut vix aliquando pauperes hujus Sacramenti participes fieri contingeret. Hanc causam observavit Reinerius Ordinis Prædicatorum Vir doctus, qui post medium Sęculum XIII. florebat. Is enim in Libro, quem adversus Waldenses scripsit Cap. 5. notat, eos Sacramentum Unctionis reprobasse, *quia tantum divitibus datur*; *esse ultimam superbiam* asserere, quia nulli daretur *sine pretio*. Et mox addit: *Item quidam prædicant, nulli Sacramentum hoc debere dari, nisi qui possit habere saltem duas vaccas, unde pauperes graviter scandalizantur. Item dicunt, quod duodecim luminaria sunt necessaria in Unctione*. Eandem Sacerdotum cupiditatem, ingluviemque notavit Guillelmus Major Episcopus Andegavensis in Statutis Synodalibus anni 1294. Spicilegii Dacheriani Tomo XI. ubi hæc habet: *Nosque accepimus, referentibus fide dignis, quod dictum Sacramentum, sine quo, ut dicunt Sancti, periculosum est ex hac vita migrare, ex quadam negligentia omittatur; immo, ut verius loquamur, ex Sacerdotum rapacitate, & avaritia, qui in collatione hujus Sacramenti novas, & insolitas exactiones inducunt aliunde, petendo linteamina, quibus jacens inungitur ægrotans*. Varii Canones, quibus vetatur aliquid exigere pro administranda Extrema Unctione, legi possunt apud doctissimum Lupum Tomo 3. Operum Venetæ editionis, in Secunda Proœmiali Dissertatione *De Simoniæ crimine, & variis ad ipsum spectantibus* Cap. 8. §. *Quintum Sacramentum est Extrema Unctio &c.*

XVIII. Sed his omissis, unum restat, quod in nostrum §. adnotemus, conferendum scilicet hoc Extremæ Unctionis Sacramentum periculose ægrotantibus, *eo quidem tempore, si fieri possit, cum illis adhuc integra mens, & ratio viget*. Recte enim clausulam illam adjunxit, *si fieri possit*, ut nempe doceamur, recte posse hoc Sacramentum ministrari & iis, quibus nulla ex aliquo accidenti superest amplius cognitio, aut nullus rationis usus. Hinc, quod S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi I. ubi agit de hoc Sacramento, sine ipsa clausula edixerat, ut *Extremæ Unctionis Sacramentum curet Parochus, ut*

ægroto, dum integris est sensibus, adhibeatur; ita deinde hoc Decretum in Provinciali III. Concilio explicavit: *Quod Concilio primo decretum est, ut, dum æger integris est sensibus, Extremæ Unctionis Sacramentum ei ministretur; si tamen vel curantium negligentia, vel morbi vi, vel repentino aliquo casu, sensum omnem amiserit, ut nihil plane intelligat, illius Decreti sententia vetitum non esse declaramus, quin hoc Extremæ Unctionis Sacramentum ei ministrari liceat, si modo adhuc vivat, & dum usum rationis haberet, pii animi significationem dederit, ut inde judicari possit, eum hoc Sacramentum petiturum, si adhuc integra mente esset*. Hæc S. Carolus, quæ quidem & nostro huic §. & doctrinæ superius explicatæ consentiunt.

§. II.

In quo illud in primis ex generali Ecclesiæ consuetudine observandum est, ut si tempus, & infirmi conditio permittat, ante Extremam Unctionem, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramenta infirmis præbeantur.

COMMENTARIUS.

I. TAmetsi ex veteri Ecclesiæ more Unctio Extrema Sacro Viatico consuevisset præmitti, uti jam probatum superius fuit, certa nihilominus est illa Patrum doctrina, ut Extremæ Unctionis Sacramentum administrari infirmo non debeat, nisi post Confessionem peccatorum, & post Viaticum Corporis Christi, si tamen possit, seu, ut verbis utar nostri hujus §. *si tempus, & infirmi conditio permittat*. Quia scilicet non raro contingere potest, ut quis suscipere valeat Extremam Unctionem, non vero Pœnitentiam, vel Eucharistiam, ut cum aliquis patitur vomitum, vel repente morbo correptus in lethargum incidit. Cæterum quod his, aliisque id genus impedimentis cessantibus, servanda sit generalis Ecclesiæ consuetudo, ut *ante Extremam Unctionem, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramenta infirmis præbeantur*, consentit profecto & huic præscriptæ in nostro §. regulæ Catechismus Tridentini Concilii, Parte II. *De Extremæ Unctionis Sacramento*, num. 12. hac ratione: *Quoniam vero omni studio curare oportet, ne quid Sacramenti gratiam impediat; ei vero nihil magis adversatur, quam alicujus peccati mortiferi conscientia, servanda est Catholicæ Ecclesiæ perpetua consuetudo, ut ante Extremam Unctionem, Pœnitentiæ, & Eucharistiæ Sacramentum administretur. Ac deinde ægroto persuadere Parochi studeant, ut ea fide se ungendum Sacerdoti præbeat, qua olim, qui ab Apostolis sanandi erant, se ipsos offerre consueverant*. Atque his concinit etiam S. Carolus in suis Instructionibus de Sacramento Extremæ Unctionis, sic inquiens: *Quoniam nihil Sacramenti gratiam magis impedit, quam mortiferi alicujus peccati conscientia, iccirco in eo ministrando usum, consuetudinemque hanc tenebit*, Parochus scilicet, *ut, si fieri potest, infirmum non ante ungat, quam peccata confessus sit, ac præterea Sacram Eucharistiam sumpserit, aut saltem sit confessus, si forte non potuerit infirmus ob stomachi, gutturisve impedimentum, Sacram Communionem sumere &c.*

II. Quamquam vero plura a nobis allata in Commentario præcedenti testimonia satis ostendant, consuevisse olim ante Viaticum Corporis Christi administrari Extremam Unctionem ægrotis, non desunt tamen plura itidem vetera, & Ritualium, & Scriptorum loca, quibus docemur, præmissum fuisse Viaticum ipsum Extremæ Unctioni, uti videre est apud Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 4. Quicquid autem sit de ea variatione disciplinæ, cujus causas varias attulimus nos in citato superiori Commentario, standum est hodie nostro §. & Catechismo Romano, immo & generali Ecclesiæ consuetudini, præmittendi scilicet Extremæ Unctioni Sacramenta Pœnitentiæ, & Eucharistiæ. Ab hac tamen regula docet inter alios Natalis Alexander *Theologiæ Dogmaticæ, & Moralis* Lib. 2. Tractatu *De Extrema Unctione* Cap. v. Regula 21. exceptas censeri debere Ecclesias, *in quibus mos antiquus perseverat, ut apud Cistercienses, vel ubi Episcopi morem illum venerandum, ob rationes, quibus nitebatur, & sæculorum pene quatuordecim praxim, suis Decretis recognoverunt*. Additque mox: *Hac in re demum, quæ meræ disciplinæ est, sequatur unusquisque Parochus quod Ritualibus, seu Manualibus Diœcesis suæ Libris præscribitur*, qui scilicet probati sunt longo usu, aut permissi a Romana Sede Apostolica.

§. III.

Habeat igitur Parochus loco nitido, & decenter ornato in vase argenteo, seu stanneo diligenter custoditum Sacrum Oleum infirmorum, quod singulis annis Feria quinta in Cœna Domini ab Episcopo benedictum, veteri combusto, renovandum est. Id tamen si forte infra annum aliquo modo ita deficiat, ut sufficere non posse videatur, neque aliud benedictum haberi queat, modico Oleo non benedicto in minori quantitate superinfuso, reparari potest.

COMMENTARIUS.

I. QUod primum in hoc nostro §. edicitur, ut *habeat Parochus loco nitido, & decenter ornato in vase argenteo, seu stanneo diligenter custoditum Sacrum Oleum infirmorum, quod singulis annis Feria quinta in Cœna Domini ab Episcopo benedictum, veteri combusto*,

busto, renovandum est, statutum est passim in Ritualibus, ac Synodis, præsertim vero Mediolanensibus S. Caroli, & ut alias omittam, in Salernitana anni 1579. a M. Antonio Columna Marsilio Salernitano Archiepiscopo celebrata, Tit. 32. Cap. 7. *Infirmorum Oleum*, inquit, *singulis annis novum ab Ecclesia nostra in die Cœnæ Domini procuretur, vetus autem in Sacrario comburatur. Asservetur in vase argenteo, vel saltem stanneo apte fabrefacto, cum bombice, & velo serico, illudque maneat omnino sejunctum a cæteris Oleis in Ciborio Fontis Baptismalis.* Confecta esse debere hujusmodi vascula ex stanno, aut ex argento, non autem ex vitro, aut aurichalco, aliave materia, quæ frangi possit, vel male olere, expressum quidem in variis Conciliis fuit, ac præsertim in Provinciali v. Beneventano anni 1374. Tit. 3. Capite 1. ubi non modo præcipitur Parochis, *ut vasa, in quibus sanctum Chrisma, & Oleum sanctum reponuntur, habeant, & sint de stagno, vel de alio metallo, ita quod de facili frangi non possint, nec liquores prædicti effundi*; verum etiam ut vasa ipsa clavibus adhibitis conserventur, ne manus ulla temeraria ad illa possit extendi. Sane mandant communiter Synodi, ac Rituales Codices, confici vascula ipsa debere ex argento, vel stanno, servarique loco decenti, ac tuto, non autem in Tabernaculo una cum sacra Pyxide, quod quidem merito vetuit S. Carolus in Concilio Provinciali iv. Capite *Quæ ad Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum pertinent*, ubi loquens de Tabernaculo, sic ad nostram rem ait: *Vacuum etiam sit a Reliquiis, Vasculo Olei infirmorum, atque inani alio vase, ut omnino Sacra Eucharistia cum suo vase in eo dumtaxat conservetur, aliud prætererea nihil.*

II. Explicandum nunc illud, quod in eodem nostro §. statuitur, ut nempe eo in conferenda Extrema Unctione Parochus Oleo utatur, *quod singulis annis Feria quinta in Cœna Domini ab Episcopo benedictum, veteri combusto, renovandum est.* Quibus ex verbis jam plura addiscimus, ac primo quidem, materiam, ut ajunt, remotam Sacramenti Extremæ Unctionis esse Oleum olivarum ab Episcopo rite benedictum, quod & Eugenius IV. in Instructione pro Armenis, & Concilium Tridentinum definivit in Sessione xiv. *De Sacramento Extremæ Unctionis* Cap. 1. ubi relatis verbis Jacobi Apostoli, ex ejus Canonica Epistola Cap. v. *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum Oleo, in Nomine Domini, & oratio Fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus; & si in peccatis sit, dimittentur ei*; immediate subjicit: *Quibus verbis, ut ex Apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet, materiam, formam, Ministrum, & effectum bujus salutaris Sacramenti.* Tum vero statim: *Intellexit enim Ecclesia, materiam esse Oleum ab Episcopo benedictum. Nam Unctio aptissime Spiritus Sancti gratiam, qua invisibiliter anima ægrotantis inungitur, repræsentat.* Atque his concinit ejusdem Tridentini Concilii Catechismus, citata Parte 2. *De Extremæ Unctionis Sacramento*, num. v. his verbis: *Ejus igitur elementum, sive materia, quemadmodum Concilia, ac præcipue Tridentinum decrevit, est Oleum ab Episcopo consecratum, liquor scilicet, non ex quavis pingui, & crassa natura, sed ex olearum baccis tantummodo expressus.* Esse hanc hujus Sacramenti materiam convenientem, docet e vestigio. *Aptissime autem hæc materia illud significat, quod vi Sacramenti interius in anima efficitur. Nam ut Oleum ad mitigandos corporis dolores magnopere proficit, ita Sacramenti virtus animæ tristitiam, ac dolorem minuit. Oleum præterea sanitatem restituit, bilaritatem affert, & lumini tanquam pabulum præbet; tum vero ad recreandas defatigati corporis vires maxime accommodatum est; quæ omnia, quid in ægroto Divina virtute per hujus Sacramenti administrationem efficiatur, declarant.*

III. Communis autem, & certa est illa sententia, Conciliorum, ac Ritualium auctoritate, praxique veteri, ac nova Ecclesiæ, comprobata, Olei nomine, quod ad hoc Sacramentum requiritur, intelligi Oleum, quod ex olivarum baccis educitur, juxta recitatam Catechismi Tridentini Concilii doctrinam; eductum enim aliunde improprie dicitur Oleum, & quidem non simpliciter, sed cum addito, nempe *Oleum nucum &c.* Confirmatur ex eo, quod Oleum expressum ex olivis aptius sit, quam alii liquores, qui eo nomine nonnunquam appellantur ad exprimendos Extremæ Unctionis effectus. Vix enim ea, quæ memoratus Catechismus docuit, quæque longe ante scripsit S. Thomas in Supplemento Quæstione 29. Articulo 4. cæteris oleis conveniunt: *Spiritalis sanatio*, inquit, *quæ in fine adhibetur, debet esse perfecta, quia post eam alia non relinquitur; & lenis, ut spes, quæ exeuntibus est maxime necessaria, non frangatur, sed foveatur. Oleum autem lenitivum est, & penetrativum usque ad intima, & etiam diffusivum; & ideo quantum ad utrumque prædictorum est conveniens materia hujus Sacramenti.* Similia legere est apud alios Theologos, qui materiam Sacramenti Extremæ Unctionis recensent.

IV. Discimus præterea ex nostro §. Oleum infirmorum unctioni destinatum, illud esse, *quod singulis annis Feria quinta in Cœna Domini ab Episcopo benedictum est.* Id plane est, quod Leges Ecclesiasticæ passim præscribunt, quas nemo sine crimine temerare, aut infringere potest. Meminit ejusdem benedictionis Innocentius Papa I. in sua ad Decentium Eugubinum Epistola, sic inquiens: *Quo*, Oleo scilicet, *ab Episcopo confecto, non solum Sacerdotibus, sed omnibus uti Christianis licet, in sua, aut suorum necessitate inungendo.* Meminit Gregorius Magnus in Sacramentario his verbis: *Tunc offertur Pontifici Oleum, & benedicit illud tam ipse, quam omnes Presbyteri, ad ungendum infirmum &c.* Meminit quoque Concilium Cabilonense anni 813. Can. 48. sic dicens; *Secundum Beati Apostoli Jacobi documentum, cui etiam documenta Patrum consonant, infirmi Oleo, quod ab Episcopis benedicitur, a Presbyteris ungi debent.* Meminere passim & aliæ Synodi; ejusque ritus rationem, ut nempe Oleum, quo in Extrema Unctione utimur, benedictum esse debeat ab Episcopis, assignat S. Thomas in iv. Sententiarum Distinctione 23. Quæstione 1. Articulo 3. Quæstiuncula 3. *Minister Sacramenti*, inquit, *non propria virtute effectum Sacramenti inducit, sed per efficaciam Sacramenti, quod dispensat; quæ quidem efficacia primo est a Christo, & ab ipso in alios descendit or-*

di-

dinate, scilicet in populum, mediantibus Ministris, qui Sacramenta dispensant, & in Ministros inferiores mediantibus superioribus, qui materiam sanctificant, & ideo in omnibus Sacramentis, quæ indigent materia sanctificata, prima sanctificatio materiæ fit per Episcopum, & usus quandoque per Sacerdotem, ut ostendatur Sacerdotalis potestas ab Episcopali derivata, secundum illud Psalmi 132. Sicut unguentum in capite, quod descendit in barbam, deinde usque ad oram vestimenti.

V. Quamquam vero conveniant Catholici in asserendo, Episcopalem Olei infirmorum consecrationem necessariam esse necessitate Præcepti Ecclesiastici, quia scilicet & Summi Pontifices, ac Sacræ Synodi eam præcipiunt; inter ipsos tamen non constat, an ipsa Olei consecratio per Episcopum sit necessaria necessitate Sacramenti. Certe inter Thomistas Dominicus Soto in IV. Sententiarum Distinctione 23. Quæstione I. Articulo 3. ita suam mentem aperit: *Utrum vero* (Olei consecratio) *sit de essentia Sacramenti, non apparet prima fronte usque adeo verum; attamen indubie tenendum est, quod requiritur benedictio Olei tamquam de essentia Sacramenti*. Huic sententiæ quam maxime favent Summorum Pontificum, & Conciliorum Decreta superius allata, quæ nullum alium ejusmodi benedictionis Ministrum agnoscunt, quam Episcopum, confirmarique etiam potest ea ratione, quam etiam supra ex S. Thoma attulimus, ac illa quoque alia, quam plerique Theologi docent, ut nempe significetur, omnem virtutem Sacramentorum derivari ex merito Christi, cujus personam præcipue gerit Episcopus. Porro tenet & hanc sententiam Estius in citatam Distinctionem 23. Libri IV. Sententiarum §. IX. ubi etiam censet, non posse in hac re Summum Pontificem dispensare, *nempe ut per alium quemcumque fiat Olei benedictio, si quod dictum est, necessitate Sacramenti ipsa benedictio requiratur. Tum enim intelligendum est, omnino requiri benedictionem ab eo factam, cui fuit ab initio institutionis Sacramenti commissa. Nam alioquin nihil videretur obstare, quo minus etiam Diacono committi possit, si seposita Sacramenti institutione, ad solam plenitudinem potestatis Summi Pontificis respiciamus*.

VI. At vero labi Estium puto, ubi negat, posse Presbyterum ex Summi Pontificis dispensatione sancti Olei consecrationem conficere. Licet enim, teste Sambovio in Tractatu *De Extrema Unctione*, nullum extet exemplum, quo probetur, Sacerdotes apud Latinos consecrasse infirmorum Oleum; itemque licet Episcopi in Dioecesibus suis minime possint eam facultatem Presbyteris impertiri, constanter asserunt Theologi insignes, ac præsertim Jueninus *De Sacramentis* Dissertatione 7. Quæstione 3. Cap. I. Conclusione 4. posse Summum Romanum Pontificem, penes quem est declarare, quod non obligent Ecclesiastici Canones, cum Ecclesiæ perutilis est eorum dispensatio, cum Presbyteris dispensare, ut nimirum valeant saltem tanquam extraordinarii Ministri, Olei infirmorum consecrationem peragere; quia scilicet hujusmodi Olei consecratio non est ex Præcepto Divino ita Episcopis reservata, ut ex plenitudine potestatis Summi Romani Pontificis non possit aliis Sacerdotibus ob gravem aliquam causam committi. Quid quod in Orientali Ecclesia nusquam prohibitum fuit, ne Presbyteri simplices Oleum infirmorum consecrent. Immo a mille & amplius annis, eo privilegio fruuntur, ut videre est in Euchologio, seu Rituali Græcorum, sub hoc Titulo *Officium Sancti Olei*. Constat nempe in ipsa hujus Sacramenti exhibitione, quæ fit a Presbyteris, Oleum benedici. Atque hanc Gentis suæ praxim tuetur Arcudius Lib. V. *De Extrema Unctione* Cap. II. confirmavitque Clemens Papa VIII. in sua Instructione directa ad Episcopos Latinos, ubi sic inquit: *Non sunt cogendi Presbyteri Græci Olea sancta, præter Chrisma ab Episcopis Latinis Dioecesanis accipere, cum ejusmodi Olea ab eis, in ipsa Oleorum, & Sacramentorum exhibitione, ex veteri ritu conficiantur, & benedicantur*. Probavit denique & eam praxim, teste Sambovio, Sacra Romana Congregatio de Propaganda Fide, ubi ejusdem jussu, & impensis edita est Romæ *Synopsis vernacula Neophyti Rhodini*, in qua hæc habentur: *Materia Sacramenti Extremæ Unctionis est Oleum de oliva expressum a Pontifice, vel a Sacerdote benedictum*.

VII. Ceterum esse hunc antiquum Orientalis Ecclesiæ morem, ut Presbyteri Oleum in Extrema Unctione adhibendum benedicant, testatur Theodorus Cantuariensis Archiepiscopus in ms. Capitulari apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 3. num. 7. *Secundum Græcos, Presbytero licet Virginem sacro velamine consecrare, & reconciliare pœnitentem, & facere Oleum exorcizatum, & infirmis Chrisma, si necesse est. Romanis autem non licet, nisi Episcopo soli*. Ita traditionem suæ Gentis ante annos mille scribebat homo Græcus, & in disciplina Ecclesiastica versatissimus. Quod Sacerdotes apud Armenos Oleum ipsum infirmorum consecrent, asserit Joannes XXII. ad Ossinium Armenorum Regem scribens in hæc verba: *Ipsi etiam Sacerdotes Oleum, quod infirmorum dicitur, consecrant pro Sacramento Extremæ Unctionis; cum tamen apud nos ad Episcopos solos spectet*. Quod quidem adeo verum est, ut si Presbyter apud Latinos infirmum periculose decumbentem ungeret Oleo, vel non consecrato, vel per alium, quam per Episcopum, nullum penitus esset Sacramentum, quia scilicet apud Latinos tanta non pollent Presbyteri potestate, quam tamen ob gravem aliquam causam posset eisdem Romanus Pontifex Maximus ex potestatis suæ plenitudine concedere, uti superius diximus.

VIII. Neque vero quodcumque Oleum ab Episcopo benedictum est materia Sacramenti Extremæ Unctionis, sed plane illud, quod, ut in nostro §. edicitur, *singulis annis Feria quinta in Cœna Domini ab Episcopo benedictum, veteri combusto, renovandum est*. Et sane licet hoc ritu jam nos latius egerimus nostro Tomo 3. Commentariorum in Partem 3. Romani Pontificalis, in iis scilicet, quibus Titulum 4. illustravimus, qui est *De Officio in Feria quinta Cœnæ Domini, cum benedicitur Oleum infirmorum, & Catechumenorum, & conficitur Chrisma*, operæ nihilominus pretium ducimus nonnihil hoc loco de eo ritu dicere, benedicendi scilicet ipsa Olea prædicta Feria quinta Cœnæ Domini. Et quidem si veterem disciplinam spectemus, nulla primum hujusmodi benedictioni stata, fixaque dies fuisse videtur, sed prout res exigebat, ad Episcopi arbitrium peragebatur. Id sal-

saltem de Chrismate clare enunciat Concilium I. Toletanum anni 400. de Chrismate loquens Can. xx. *Episcopo sane certum est omni tempore licere Chrisma conficere*. Idem dicendum & de iis Oleis Catechumenorum, & Infirmorum; quibus tamen benedicendis, sicut Chrismati consecrando, non multo post prædicta dies assignata fuit, ac fixa, uti constat ex variis Synodis, & Ritualibus, ac præsertim ex testimonio S. Isidori, qui Libro II. *De Divinis Officiis* Cap. 18. *De Cœna Domini* ejus institutionis hanc rationem docet: *Qua die proinde etiam sanctum Chrisma conficitur, quia ante biduum Paschæ Maria caput, ac pedes Domini unguento perfudisse perhibetur*. Varias mysticas rationes assignatæ ea die benedictionis, non modo Chrismatis, sed & aliorum duorum Oleorum recenset inter alios Durandus Lib. VI. *Rationalis Divinorum Officiorum* Capite 74. Quicquid autem sit de mysticis hisce rationibus, illud certum habeo, ita hodie hujusmodi benedictionem prædictæ diei esse affixam, ut alio tempore sine dispensatione Summi Romani Pontificis non possit Episcopus licite eam peragere; peccaret enim contra Canonicam Ecclesiæ institutionem.

IX. Ergo, ut ait noster §. *Oleum Infirmorum singulis annis Feria quinta in Cœna Domini ab Episcopo benedictum, veteri combusto, renovandum est*. Atque id est, quod in Breviario Romano ad diem xx. Januarii instituisse S. Fabianum Papam legitur: *Idem statuit, ut quotannis Feria quinta in Cœna Domini, vetere combusto, Chrisma renovaretur*. Quod de Chrismate dicitur, ad alia duo Olea referri posset, Catechumenorum, & Infirmorum. Sed ingenue fateor, Decretum ipsum spurium esse, ac falso S. Fabiano tributum, cum, uti superius dictum est, primis sæculis nequaquam ipsa dies Feriæ quintæ Cœnæ Domini consecrationi Chrismatis, benedictionique Oleorum fuerit præfixa, sed prout res exigebat ad arbitrium Episcopi, ea consecratio, benedictiove perageretur. Porro legitur ipsum Fabiani Decretum in ejus Epistola ad Orientales Episcopos data, & a Gratiano suo Decreto inserta, *De consecratione* Distinctione 1. Can. 18. cujus initium est *Litteris vestris &c.* Supposititiam esse hanc Epistolam, sicut & alias duas eidem Papæ adscriptas, ac quæcumque etiam a Gratiano veluti Decreta Fabiani laudantur, notavit jam in ejusdem Pontificis Vita Pagius, num. IX. Sed negari tamen non potest, quin ritus ipse, quem ab Apostolica traditione etiam manasse ait in citata Epistola Pseudofabianus, fuerit deinde, & in Conciliis, & in Ritualibus passim receptus, atque approbatus, præsertim vero in Romano Rituali, uti ex præsenti nostro §. constat. Cæterum, quod, accepto novo Oleo rite ab Episcopo prædicta die benedicto, comburendum sit vetus, præscribunt passim Rituales Codices, ac Synodi permultæ, inter quas Provincialis IV. Mediolanensis S. Caroli, Constitutionum Parte II. Capite inscripto, *Quæ ad Sacramentalia, vel ad Sacramenta communiter spectant*, inter alia statuit, ut *Parochus, ubi primum Olea sacra nova acceperit, vetera statim comburet in lampade, quæ ante Sanctissimum Sacramentum collucet, bombice in Sacrario plane exusto*.

X. Ex præscripto insuper nostri §. sive potius ex Synodorum Decretis, ac Ritualium veterum monitis, ubi infirmorum Oleum *forte infra annum aliquo modo ita deficiat, ut sufficere non posse videatur, neque aliud benedictum haberi queat, modico Oleo non benedicto in minori quantitate superinfuso, reparari potest*. Quod quidem probari potest celebri loco Innocentii Papæ III. in Capite, *In dubiis, De consecratione Ecclesiæ*, ubi sic inquit: *Nec negamus, quin Oleum non consecratum consecrato possit Oleo admisceri*. Sed notandum tamen in hunc locum videtur, quod alias observandum monet Sambovius in suo *De Sacramento Extremæ Unctionis* Tractatu, nullam scilicet fieri ibidem illorum verborum mentionem, *in minori quantitate*. Quidquid autem de ea re sit, tenenda est hodie regula nostri §. qui expresse edicit, quod ubi Oleum consecratum Feria quinta in Cœna Domini aliquo modo ita deficiat, ut sufficere non posse videatur, neque aliud benedictum prædicta scilicet die haberi queat, *modico Oleo non benedicto in minori quantitate superinfuso reparari potest*. Porro consonant & huic nostro §. Rituales Libri passim recentiores, ac Synodi, inter quas memorata superius Mediolanensis loco citato sic inquit: *Sacro Oleo deficiente, si tempus non patitur, ut aliunde haberi possit, illa ratio ineatur Canone præscipta, ut cum Oleo consecrato misceatur non consecratum; id vero non consecratum guttatim ita infundatur, ut semper, quod infunditur, minus sit Oleo consecrato, quod vel exiguum in vase reliquum est*. Cur autem Oleum non consecratum fiat consecratum ex admistione cum Oleo consecrato, ratio deducitur, non quidem a virtute aliqua physica, quæ ex Olei consecrati contactu oriatur, sed a mera institutione Ecclesiæ, cui placuit Episcopi preces extendere non tantum ad Oleum præsens, sed ad illud etiam quod ipsi postea admiscebitur, uti scite Theologi docent.

§. IV.

Oleum porro ipsum, vel per se solum, vel in bombacio, seu re simili servari potest; sed ad evitandum effusionis periculum multo commodius ad infirmos defertur in bombacio.

COMMENTARIUS.

I. QUod in hoc §. statuitur, jam supra etiam præscriptum fuit Titulo II. Capite I. §. XXXVIII. quæ itaque in illius Commentario diximus, facere & ad explicationem hujus §. possunt. Traditæ autem in utroque §. regulæ & Rituales multi Codices, & sacræ Synodi suffragantur, præsertim vero Diœcesana Mediolanensis XI. S. Caroli in Monitis executionis Decretorum, quæ ad Sacramentalia, & Sacramenta pertinent, ubi sic inquit: *Vascula sacri Chrismatis, & Oleorum sacrorum ita bambacio intrinsecus munita sint, ut nequid sacri*

Olei

Olei inde effluere ullo modo possit, cum circumferuntur. Porro si hæc cautio, ac diligentia adhibenda est in omnibus sacris Oleis, potissimum est adhibenda in delatione Olei Sancti ad infirmos. non enim in alio Oleorum sacrorum usu vascula huc illuc tam sæpe transferuntur, quam in Extrema Unctione. Cæterum ubi bombacium deesset, in quo ad evitandum effusionis periculum servari multo commodius sacrum Oleum potest, adhiberi potest ex præscripto nostri §. alia res similis, linum nempe, seu sericum dissolutum, parva spongia, sive alia res, quæ apta sit ad ebibendum Oleum, illudque reddendum, seu exprimendum ad omnem levem compressionem digiti pollicis, qui ex Rubricarum præscripto semper in sacris unctionibus est adhibendus.

§. V.

Debet autem hoc Sacramentum infirmis præberi, qui, cum ad usum rationis pervenerint, tam graviter laborant, ut mortis periculum imminere videatur; & iis, qui præ senio deficiunt, & in diem videntur morituri, etiam sine alia infirmitate.

COMMENTARIUS.

I. SOlis corpore infirmis præbendum esse Sacramentum Extremæ Unctionis, docet nos inprimis S. Jacobus Apostolus in Epistola sua Cap. 5. ad quam quicquid de vera hujus Sacramenti natura dicitur, tanquam in certam regulam transferendum est, ut scite observant Theologi, Sacrique alii Scriptores, nam de his solis loquitur ille, ubi sic inquit: *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum Oleo in Nomine Domini, & oratio Fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus; & si in peccatis sit, remittentur ei*. Quapropter constans fuit Ecclesiæ, præsertim Latinæ traditio, ut nonnisi ægris hoc Sacramentum exhiberetur. Cui inhærens Innocentius Papa I. in celeberrima ad Decentium Eugubinum Episcopum epistola Cap. 8. relatis prædictis Jacobi Apostoli verbis, *Si quis infirmatur in vobis &c.* ita subnectit: *Quod non est dubium de Fidelibus ægrotantibus accipi, vel intelligi debere, qui Sancto Oleo Chrismatis perungi possunt; quo ab Episcopo confecto, non solum Sacerdotibus, sed omnibus uti Christianis licet in sua, aut suorum necessitate ungendis*. Huic traditioni, & Apostoli Jacobi verbis inhærens Synodus Tridentina Sessione XIV. Cap. 3. jam merito declaravit, definiitque, *esse hanc Unctionem infirmis adhibendam; illis vero præsertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur; unde & Sacramentum exeuntium nuncupatur*.

II. Quam gravis autem corporis infirmitas requiratur, ut ad mentem Apostoli Jacobi Sacramentali hac Unctione infirmus inungi queat, facile determinari nequit, ut scite observat Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici universi* Tit. 8. Cap. 2. num. 3. probatque ex eo, quod Apostolus citato loco simpliciter, & indefinite dixit: *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros &c.* Quicquid autem sit de hodierno Græcorum usu, qui, ut docet Allatius Lib. 3. *De consensu Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ* Cap. 16. num. 3. *non tantum infirmos, sed sanos quoque homines Extrema Unctione sæpius inungunt*; quique iccirco merito impugnantur a Petro Arcudio Lib. V. Cap. IV. retinenda est, atque servanda Latinæ Ecclesiæ doctrina, ac praxis, quæ in conferenda Extrema Unctione requirit infirmitatem non modo gravem, sed periculosam, & talem profecto, ut ob eam, *mortis periculum imminere videatur*, ut verbis utar hujus nostri §. qui plane concinit recitato Concilii Tridentini Decreto, quo edicitur, illis præsertim infirmis Unctionem Extremam administrandam, *qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitæ constituti videantur*.

III. Quod vero ætatem spectat ad Extremam hanc Unctionem requisitam, expressam illam habemus in hoc nostro §. ex cujus præscripto *debet hoc Sacramentum infirmis præberi, qui, cum ad usum rationis pervenerint, tam graviter laborant, ut mortis periculum imminere videatur*. Similia legere est in variis Ritualibus, Synodisque recentioribus. Nam alias Odo Parisiensis Episcopus, qui claruit Sæculo Christi XII. in Synodalibus Constitutionibus Cap. 8. quod est *De Sacramento Extremæ Unctionis* num. 2. longiorem ætatem requirit: *Ad Sacramentum*, inquit, *Extremæ Unctionis moneant populum Sacerdotes, non tantum divites, & senes, sed pauperes, & juvenes omnes, a tempore discretionis, maxime a quatuordecim annis, & supra, ut se paratos exhibeant, cum necesse fuerit*. Idem habent Statuta Synodalia Galonis, & Simonis Legatorum Sedis Apostolicæ in Gallia missorum ab Innocentio III. & non multo post ab Honorio III. Constitutiones Richardi Episcopi Sarum Cap. 67. Constitutiones Synodales Episcopi Anonymi anno 1237. editæ. Statuta Petri de Collemedio Archiepiscopi Rotomagensis anno Christi 1245. scripta. Quibus addi potest antiquum Rituale ms. Canonicorum Regularium Monasterii de Aqua-viva in Diœcesi Turonensi, teste Martene Lib. I. Cap. 7. Articulo I. num. 3.

IV. Serius Extremam Unctionem, quod quidem mirum videri debet, adultis administratam in quibusdam Ecclesiis fuisse, testis est Guillelmus Durandus Lib. I. Rationalis Divinorum Officiorum Cap. 8. quod inscriptum est, *De Consecrationibus, & Unctionibus* num. 25. *De quibusdam*, inquit, *ordinarie legitur, quod inungendus debet esse ad minus decem & octo annorum, & quod ægrotans semel dumtaxat debet in anno inungi, licet pluries ægrotet*. Idipsum testatur Poeta quidam Anonymus, qui in Carmine, quod ms. se legisse in Codice S. Martini Turonensis ait laudatus Martene, ita canit:

Non nisi mense semel aliquis communicet æger.
Hic idem solo non bis unguatur in anno.
Octo decemque tantum annos ungendus habebit.
Ordine Claustrales alio potiuntur in ægris.

Suc-

Succinit Fridericus Nausea Viennensis Episcopus in suo Catechismo Lib. 3. cap. 107. ubi ait: *Scitu proinde dignum censeo, passim haberi Catholicum, ut inungendus annos ad minus ætatis suæ habeat octodecim*. Additque, *ne quis pluries in anno, quam semel inungatur, & si sæpius ipsum ægrotare contingat*.

V. At vero merito reprobata est hæc sententia, ac praxis non conferendæ Extremæ Unctionis Fidelibus, nisi pervenissent ad annorum quatuordecim, vel decem & octo ætatem; recteque admodum in posterioribus Synodis, ac Ritualibus, præsertim in hoc Romano Ritualium omnium Principe, quippe quod Auctorem habet Romanum Pontificem Maximum, præscriptum fuit, uti ex præsenti §. constat, *debere hoc Sacramentum infirmis præberi, qui cum ad usum rationis pervenerint, tam graviter laborant, ut mortis periculum imminere videatur*. Usum rationis communiter censentur habere pueri circa annum ætatis suæ septimum qua ætate, cum variis vitiis nostra præsertim hac tempestate pueri fœdari soleant, eamque ob causam ad Sacramentalem Confessionem teneantur; jure ac merito iisdem, si ita periculose decumbant, ut in exitu vitæ constituti videantur, conferri debet Sacramentum Extremæ Unctionis, quod, ut docet Synodus Tridentina Sessione 14. in Doctrina de eodem Sacramento, *Pœnitentiæ consummativum a Patribus existimatum est*. Quod autem pueruli, puellulæve, vel ante annum ætatis septimum, non sine calliditate in varia peccata labantur, & quidem gravissima, testari possent non modo Confessarii, qui eorum Confessiones excipiunt, sed & domestici, qui eosdem clanculum peccare non semel reperiere.

VI. Sed his omissis, ex præscripto demum nostri §. debet hoc Sacramentum & iis præberi, *qui præ senio deficiunt, & in diem videntur morituri, etiam sine alia infirmitate*. Atque hæc est regula, quam & Rituales Codices, & Sacræ Synodi tradunt; inter quas Provincialis VI. Beneventana anni 1375. Tit. 8. Cap. 1. rationem etiam prædictæ regulæ assignat: *Senibus autem datur, qui moriuntur etiam sine aliqua infirmitate, quia defectus naturæ reputatur in eis pro actuali infirmitate*. Idipsum statuit non uno in loco S. Carolus, præsertim vero in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. & in suis de Extrema Unctione Instructionibus, expresse mandans, ministrandum esse hoc Sacramentum *senio etiam confectis in diem morituris, etiamsi ægroti non sint*. Quia scilicet virium defectus, quo laborant homines senio confecti, gravis profecto infirmitas est, iisque iccirco accenseri debent, de quibus Apostolus Jacobus loquitur in sua Canonica Epistola, *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ &c.* Sed advertendum tamen, non quibuscumque senibus, decrepitisque administrandam esse passim Unctionem Extremam, sed iis dumtaxat, qui ita præ senio deficiunt, ut in diem videantur morituri, tametsi ægroti non sint, & minime febre laborent, ut ex nostro hoc §. addiscimus, & ex variis Ritualibus, ac Synodis, quas non oportet hoc loco recensere.

§. VI.

Infirmis autem, qui, dum sana mente, & integris sensibus essent, illud petierunt, seu verisimiliter petiissent, seu dederint signa contritionis, etiamsi deinde loquelam amiserint, vel amentes effecti sint, vel delirent, aut non sentiant, nihilominus præbeatur.

§. VII.

Sed si infirmus, dum phrenesi, aut amentia laborat, verisimiliter posset quidquam facere contra reverentiam Sacramenti, non inungatur, nisi periculum tollatur omnino.

COMMENTARIUS.

I. Nihil profecto statuunt duo hi nostri Paragraphi, quod prius præscriptum, latiusque explicatum non fuerit in variis Synodis, ac Ritualibus. Certe Sanctus Carolus in suis de Sacramento Extremæ Unctionis Instructionibus, iisdem fere verbis loquitur: *Infirmis, qui sana mente dum erant, illud petierunt, aut verisimile est, quod petiissent, etiamsi postea in amentiam inciderint, vel ratione, sermoneve uti desierint, ministrabitur*. Tum vero subjicit: *Si vero dum infirmus amentia, phrenesive laborat, verisimile sit, ut indecore, aut spurce, impureve aliquid agat, quo irreverentia Sacramento huic fiat, non ungetur, nisi alicujus complexu ita teneatur, ut firmus, stabilisque hæreat*. Longe ante S. Carolum plura scitu digna hanc in rem docuit Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni 1374. Tit. 8. Cap. 1. ubi regulam tradit, quibus nempe amentibus, phreneticisve dari, aut non dari debeat hoc ce Extremæ Unctionis Sacramentum: *Phreneticis*, inquit, *& amentibus illis præcipue dari non debet, qui possent Sacramento irreverentiam per aliquam immunditiam facere, nisi haberent dilucida intervalla, in quibus Sacramentum recognoscerent, quia tunc eis in aliquo statu conferri potest, maxime ubi in sana mente constituti petivissent, quia ad hoc, quod prosit hoc Sacramentum requiritur devotio quædam interior, quam furiosi, & similes habere non possunt. Unde nullus ungendus est, nisi qui primo compos mentis existens, verbis, aut signis id postulaverit*. Et paucis interjectis: *Si vero infirmus, qui petit hoc Sacramentum, amiserit notitiam, vel loquelam, nihilominus, dum tamen vitam habeat, concedatur eidem*.

II. Consonant hæc doctrinæ, quam de hac quæstione tradidit Sanctus Thomas in Libri IV. Sententiarum Distictionem XXII. Quæstione 2. Articulo 2. Quæstiuncula 3. *Ad effectum*, in-

inquit, *bujus Sacramenti suscipiendum, plurimum valet devotio suscipientis, & personale meritum conferentium, & generale totius Ecclesiæ. Quod patet ex hoc, quod per modum deprecationis forma hujus Sacramenti confertur; & ideo illis, qui non possunt recognoscere, & cum devotione suscipere, hoc Sacramentum dari non debet; & præcipue furiosis, & amentibus, qui possunt irreverentiam Sacramento facere, nisi haberent lucida intervalla, in quibus Sacramentum recognoscerent, & sic eis conferri in statu ipso posset.* Hinc dignum notatu est, quod in recitato superius S. Caroli loco legitur, posse scilicet actu furiosum, phreneticumque Extrema Unctione donari, *ubi alicujus complexu ita teneatur, ut firmus, stabilisque hæreat*; nihilque indecore, aut spurce, impureve aliquid agere queat, quo irreverentia Sacramento huic fieri possit. Puto equidem, amentibus, phreneticisque gravi morbo laborantibus, si dum sana mente essent, signa sinceræ ad Deum conversionis ostenderint, sicut reconciliatio Ecclesiastica neganda non est, ita nec Unctionem Extremam, maxime si eam ante petiverint. Neque enim præsens actualis devotio ad sucipiendum utiliter Sacramentum necessaria est, ut ex iis, quæ supra de Baptismo, & de Absolutione dicta sunt, satis potest intelligi. Quod & usus Ecclesiæ in hoc Sacramento declarat, dum illud sæpe iis administrat, qui jam præ magnitudine morbi, mentis sunt destituti, uti scite inter alios notavit Estius in Libri IV. Sententiarum Distinctionem 23. §. 13.

III. Unum restat, quod & hic adnotemus, quod nempe docet Catechismus Tridentini Concilii Parte II. *De extremæ Unctionis Sacramento* num. IX. ubi expresse ait, amentem a nativitate nullo modo isto Sacramento donandum: *Qui ab ipso ortu numquam mentis, & rationis compos fuit, ungendus non est.* Idem præscribunt pleręque Synodi, docentque passim Theologi, ac probant I. quia in hujusmodi hominibus locum habere non potest hujus Sacramenti forma: *Indulgeat tibi Deus quicquid per visum &c. deliquisti*. II. Cum isti homines nusquam actu peccaverint, nullæ sunt peccatorum reliquiæ, ad quarum abstersionem instituta est Extrema Unctio. III. Cum hoc Sacramentum, per modum curationis, & medicinæ augeat gratiam sanctificantem, illius augmenti non sunt capaces, nisi ii, qui morbos per actualia peccata contraxere. IV. Sanitas corporis, quæ secundarius est hujus Sacramenti effectus, & propter quam solam amentibus ipsis a nativitate conferri posset, non datur per hoc Sacramentum, nisi iis, in quibus primarius effectus locum habere potest.

§. VIII.

Impœnitentibus vero, & qui in manifesto peccato mortali moriuntur, & excommunicatis, & nondum baptizatis penitus denegetur.

COMMENTARIUS.

I. QUuatuor hominum genera ex præscripto hujus §. a Sacramento Extremæ Unctionis arceantur, nempe primo impœnitentes, quod quidem vel olim cautum fuit ex celebri illa Innocentii Papæ I. Epistola ad Decentium Cap. 8. ubi inter alia expresse statuit, ne hoc Sacramentum *non pœnitentibus conferatur*. Cum enim hoc sit omnibus Sacramentis commune, ut nimirum impœnitentibus conferri non debeant, istud quoque, sicut & alia pleraque præviam reconciliationem, quatenus a gratia quis exciderit, requirit. Cum enim conferatur per modum sanationis spiritualis, præsupponit vitam spiritualem, quæ per reconciliationis Sacramentum pœnitenti restituitur. Hanc rationem a Theologis allatam, ac præsertim ab Estio in Libri IV. Sententiarum Distinctionem 23. §. 13. confirmat Ecclesiæ perpetua consuetudo, quæ, uti superius suo loco ostensum fuit, nonnisi reconciliatos, & præterea Viatico Corporis Domini præmunitos, si tamen illud infirmo commode ministrari potest, hujus sacræ Extremæ Unctionis participes facit. Est enim ultimo loco exhibendum tanquam migrantium Sacramentum. Atque hæc est ratio, ob quam ab ipso Sacramento Extremæ Unctionis excludendi pariter sunt, *qui in manifesto peccato moriuntur*, qui scilicet in actu læthalis peccati, quod patrant, morte correpti sunt, aut actualiter peccando sensibus destituuntur; itemque excommunicati, qui Censura publice innodati, adhuc absoluti non sunt. Quod tandem ad non baptizatos spectat, merito & iis omnino denegandum est hoc Sacramentum. Cum enim Baptismus sit janua Sacramentorum, profecto habere aditum ad alia Sacramenta non valet, qui prius per Sacramentum Baptismi cæterorum capax non est effectus.

§. IX.

Non ministretur etiam prælium inituris, aut navigationem, aut peregrinationem, aut alia pericula subituris, aut reis ultimo supplicio mox afficiendis, aut pueris rationis usum non habentibus.

COMMENTARIUS.

I. SYnodi æque, & Rituales Codices, atque Theologi communiter mandant, ac docent, non esse administrandum hoc Sacramentum iis, qui cum sano sint corpore, vel probabile, vel certum vitæ periculum adeunt, ut qui prælium inituri, aut navigationem, aut

aut peregrinationem, aut alia pericula subituri sunt, aut capite condemnati ad certum mortis supplicium ducuntur. Quamvis enim isti omnes præparatione ad imminentem mortem egeant, non tamen pro illis, sed pro solis ægrotantibus, institutum esse Sacramentum, ex citata toties Canonica S. Jacobi Apostoli Epistola constat. Ratio autem ejus reddi potest, *quia talis mors non imminet ex defectu naturæ, sed ex eventu fortunæ*; ut verbis utar Concilii Provincialis VI. Beneventani Tit. 8. Cap. 1. Præter hanc rationem, duas alias affert Estius Lib. 4. Sententiarum Distinctione 23. §. 13. *Tum quia*, inquit, *in illis infirmitas mentis non significatur infirmitate corporis, cum exhibeatur hoc Sacramentum tamquam medicina utriusque, ita ut animæ curatio per curationem corporis significetur. Tum quia institutio respicit ad id, quod ordinarium est, nempe homines de morte periclitantes esse infirmos, non sanos*.

II. Vetat tandem hic noster §. ministrari hoc Sacramentum *pueris rationis usum non habentibus*, licet isti periculose ægrotent. Ita plane statuit inter alia memoratum Concilium Beneventanum loco citato, ubi etiam prohibitionis rationem assignat: *Pueris etiam non datur, quia non habent infirmitatem spiritualem contractam ex peccato actuali, nec dispositionem habere possunt ad hoc Sacramentum, scilicet devotionem. Unde sicut Eucharistia non debet dari pueris, ita nec hoc Sacramentum*. Huc plane faciunt variæ rationes allatæ a nobis supra in Commentario ad §. 6. & 8. quibus probavimus, non debere amentibus a nativitate hoc Sacramentum conferri. Sed non omittendum insigne Estii testimonium præcitato loco, ubi diserte docet, neque infantibus, aut omnino pueris ratione nondum utentibus, etsi graviter ægrotent, administrandum esse hoc Sacramentum, *eo quod neque introducere, sive accersere possunt Presbyterum, idest, Sacramentum ab Ecclesia petere; neque peccatis actualibus obnoxii sunt, nec levioribus quidem, quorum remissio continetur in principali effectu bujus Sacramenti; quocirca nec forma Sacramenti, quæ solam exprimit delictorum remissionem, eis poterit accomodari*. Concludit tandem, & statim inquit. *Itaque non prius hoc Sacramentum pueris conferre licebit, quam ratione uti cœperint, & juxta consuetudinem Ecclesiæ Viaticum accipere possint*. Subditque mox: *Quod si sanis, aut leviter ægrotantibus, aut pueris nondum utentibus ratione tentaverit quis hoc Sacramentum conferre, non modo peccabit graviter contra hujus Sacramenti institutionem, verum etiam nullum erit Sacramentum, scilicet ob defectum necessarii subjecti, seu suscipientis*. Porro unum est, in quo ab Estio dissentio, quod dicit, tunc licitum esse pueris Extremam Unctionem præbere, cum usu rationis uti cœperint, & juxta Ecclesiæ consuetudinem accipere Sacrum Viaticum possint, cum alias, uti superius probavi, possit non modo, sed & debeat eisdem Sacramentum Extremæ Unctionis administrari, cum confiteri peccata cœperint; ad sacram etenim Communionem serius admittuntur.

III. Præter hactenus memoratos, qui a Sacramento Extremæ Unctionis arcentur, ex variis Synodis, ac Ritualibus, præsertim vero a S. Carolo in Instructionibus, *De Sacramento Extremæ Unctionis*, exclusæ etiam sunt mulieres in partu laborantes, Manuale tamen Cameracense vult hoc Sacramentum administrari *feminis in partu deficientibus*; adjungitque: *Rabidis, peste infectis, lætaliter vulneratis, ex hausto veneno periclitantibus, etiam dum adhuc robusti sunt, si postea suscipiendæ Unctionis opportunitatem non habent*. Sed quidquid statuant hujusmodi Manualia, Ritualiave variarum Ecclesiarum, standum censeo Romano huic Rituali a Summis Pontificibus probato, iisque ajo conferendum, negandumve hoc Extremæ Unctionis Sacramentum, quibus Rituale ipsum Romanum conferendum, negandumve in hoc præsenti Titulo præscribit.

§. X.

Siquis autem laborat in extremis, & periculum immineat, ne decedat, antequam finiantur unctiones, cito ungatur, incipiendo ab eo loco, *Per istam sanctam unctionem &c.* ut infra; deinde si adhuc supervivat, dicantur orationes prætermissæ suo loco positæ.

COMMENTARIUS.

I. Tametsi in administrando Sacramento Extremæ Unctionis tot unctiones fieri debeant, quot nostrum hoc Romanum Rituale præscribit, maximeque in quinque sensuum organis, ut inferius suo loco dicemus, nullaque prætermitti ex iis possit absque gravi peccato, cum scilicet peragi omnes possunt; rectissime tamen ex hoc nostro §. cautum est, ut *siquis laborat in extremis, & periculum immineat, ne decedat antequam finiantur unctiones, cito ungatur, incipiendo ab eo loco*, Per istam sanctam unctionem &c. *ut infra*. Ratio hujus rei esse potest, quia scilicet, uti docent Theologi, unica unctione satisfit Præcepto S. Jacobi, seu potius Præcepto Christi per S. Jacobum in sua Canonica Epistola promulgato: *Ungentes eum Oleo*; sicut unica ablutione satisfit alii Christi de Baptismo Præcepto: *Baptizantes eos*. His accedit multorum Ritualium auctoritas, quibus permittitur inungi unica unctione non modo eos, quibus mors proxima non sinit fieri singulas inunctiones, sed & peste laborantes, ut Ministri ipsi contagii periculum vitent. Ita plane Pastorale Mechlinense anno 1589. editum, & a Doctoribus Lovaniensibus approbatum: *In omnibus morbis contagiosis, & peste grassante, ut periculum vitetur, sufficit inungi sensus organum magis ad unctionem expositum, aut detectum dicendo:* Per istam sanctam unctionem, & piissimam suam misericordiam, indulgeat tibi Deus quidquid deliquisti per visum, auditum, gustum, odoratum, & tactum.

II. Eandem praxim, eandemque regulam approbat inter alia Manuale Cameracense, quod qui-

quidem in morbis contagiosis, & peste grassante, ac insuper etiam morte urgente permittit, ut *ungantur celeriter quinque sensuum organa in capite dicendo semel: Per istam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per visum, auditum &c.* Quin & addit hoc Manuale, *quod si tantum sit contagii, vel mortis periculum, ut nec consuetę partes ungi, nec illa forma pronunciari possit, ungatur organum sensus magis ad unctionem expositum, dicendo: Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per quinque sensus tuos.* Ulterius ad vitandum contagium adjicit idem Manuale: *In rabidis ungatur pars ori vicina, ne saliva, quæ inficiendi vim habet, tangatur. In pestiferis uti licebit virga oblonga Oleo tincta, quæ deinde comburatur, aut servanda purgetur.* Porro ex citato Manuali Cameracensi illud plane colligitur, ab Auctoribus istius Manualis creditum non fuisse, alicujus determinatæ partis unctione ad Sacramenti validitatem requiri. At vero, quia hoc certum non est, ut recte observat Vanespen Parte 2. *Juris Ecclesiastici universi* Tit. 8. Cap. 1. num. 28. haud facile Sacerdotes quinque sensuum organorum inunctionem ob infectionis periculum, præsertim si propinquum non sit, omittere possunt, præcipue iis in locis, ubi Ritualia licentiam omittendi eam integram inunctionem expresse Sacerdoti non tribuunt.

III. Quamvis itaque quinque sensuum unctiones necessariæ sint necessitate Præcepti, ad conferendum rite Sacramentum Extremæ Unctionis, certum nihilominus illud tenent plerique Theologi magni nominis a Benedicto XIV. laudati Lib. 8. *De Synodo Diœcesana*, Cap. 3. num. 3. unicam unctionem sufficere, si omnes perfici nequeant. siquidem præter memorata Pastorale Mechlinense, & Manuale Cameracense, in antiquo Codice Remigio-Remensi a Sambovio in Tractatu *De Sacramento Extremæ Unctionis* laudato legitur ritus abbreviatus conferendi hujus Sacramenti, ubi unius pariter unctionis fit mentio. In Rituali quoque Parisiensi prolato a Tournely *De Sacramento Extremæ Unctionis* Quæstione 2. Articulo 1. dicitur: *Si non possit super infirmum fieri, nisi unica unctio, ungatur oculus, vel aliud sensuum organum, & cæteris precibus prætermissis, dicatur: Per istam sacri Olei unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus quicquid peccasti per sensus.* Atque hæc est praxis, quam approbant Atrebatensis, aliarumque Ecclesiarum Manualia, apud Natalem Alexandrum Lib. 2. Theologiæ Dogmaticæ, & Moralis Cap. v. Regula vi. & cui adhærere videtur non sine elogio nominandus Benedictus Papa XIV. citato Lib. 8. *De Synodo Diœcesana* Cap. 3. num. v. ubi postquam dixit, nullam de hac quæstione, quæ sane gravissima est, hactenus ab Apostolica Sede prodiisse sententiam, ideoque non debere Episcopum in suo Synodo aliquid de illa decernere; monendos mox subdit ab ipso Episcopo Parochos, *ut, cum prudenter timent, ægrotum decessurum, priusquam omnes absolvantur quinque sensuum unctiones, unicum sensum inungant, formam universalem pronunciando, quam ab allegatis Ritualibus audivimus; quinimo in prædicto casu consultius esse, ut caput, e quo omnium sensuum nervi descendunt, sub eadem forma universali inungatur.* Ne vero Parochi hac libertate abutantur, opportune admonet idem Sapientissimus Pontifex, expedire, *ut Episcopus simul serio eosdem admoneat, a gravis culpæ reatu non excusari, qui extra casum veræ necessitatis, vel unam ex quinque sensuum unctionibus prætermittit.*

IV. Licet denique in casu necessitatis, satis sit, si ungatur infirmus sub præscripta formula, *Per istam sanctam unctionem &c.* & omitti iccirco possint Orationes, ac Preces in Rituali præscriptæ, statuit nihilominus hic noster §. ut *deinde, si supervivat, dicantur Orationes prætermissæ, suo loco positæ.* Atque hæc est regula, quam inter alios tradidit S. Carolus in suis *De Sacramento Extremæ Unctionis* Instructionibus Capite inscripto, *De diligentia in ministrando*, ubi sic inter alia inquit: *Si æger autem in eo statu est, ut spiritum ante exhalaturus videatur, quam Sacramenti hujus ministrationem ipse Parochus absolvere possit, tunc Psalmis, & Litaniis prætermissis, statuta formula verborum singulas partes, quas ungi ritus postulat, inunget; sique superstes erit, tunc statas reliquas Preces, Litaniasque adhibebit.* Ut ita ritus scilicet integer aliquo modo adimpleatur, juxta aliorum etiam Ritualium præscriptum.

§. XI.

Si vero, dum inungitur, infirmus decedat, Presbyter ultra non procedat, & prædictas Orationes omittat.

COMMENTARIUS.

I. Admonendum quidem hic primum censeo, turpem in hunc §. typographi, correctorisque oscitantia, irrepsisse errorem, quippe qui in nova hujus Romani Ritualis Benedicti Papæ XIV. jussu editi, auctique impressione Romæ facta anno 1752. apud Generosum Salomoni particulam illam *non* prætermisit, ineptumque verborum sensum reddidit. Ergo recte statuit hic noster §. ut, *si dum inungitur, infirmus decedat, Presbyter ultra non procedat, & prædictas Orationes omittat.* Idem monet S. Carolus loco superius citato & in Concilio Provinciali Mediolanensi V. *Si vero, dum ungitur, spiritum emiserit, ungere Parochus desistet.* Et ratio est, quia ex ipsa Sacramenti hujus institutione infirmus inungi debet, non vero mortuus. Cæterum, licet non pauci ex antiquis Scholasticis, quos recenset Benedictus Papa XIV. Lib. 8. *De Synodo Diœcesana* Cap. 3. num. 2. existimarint, omnes quinque sensuum unctiones pertinere ad substantiam, & integritatem Sacramenti, quod ex singulis tanquam ex sui partibus essentialibus constitui, atque integrari sunt opinati; ideoque ægro ante com-

completam quintam unctionem mortuo, Sacramentum remansisse invalidum, & propterea absque ullo effectu; probabilior est nihilominus aliorum complurium Theologorum sententia, quos idem Pontifex ibidem num. 3. laudat, asserentium, validum esse Extremæ Unctionis Sacramentum, si vel una tantum eo casu inungatur corporis pars, unica forma prolata. Sed de hac re jam late disserui in Commentario superiori, & alibi.

§. XII.

Quod si dubitet, an vivat adhuc, unctionem prosequatur, sub conditione pronunciando formam, dicens: *Si vivis, per istam sanctam unctionem &c.* ut infra.

COMMENTARIUS.

I. Ecce & hic alius memorati typographi error, ubi enim in hoc §. legendum est, ut ego scripsi, *Si vivis, per istam sanctam unctionem &c.* ille addidit particulam conjunctivam *&*, turbavitque verborum sensum, sic inquiens: *Si vivis, & per istam sanctam unctionem &c.* Sane regula in hoc §. tradita, ut nempe si Parochus dubitet, an vivat adhuc infirmus, unctionem prosequatur sub conditione pronuntiando formam hunc in modum, *Si vivis, per istam sanctam unctionem &c.* confirmatur, explicaturque luculentius a S. Carolo in Concilio Provinciali Mediolanensi V. & in suis *De Sacramento Extremæ Unctionis* Instructionibus, in eo Capite, quod *De diligentia in administrando* inscriptum est, ubi sic inquit: *Quod si aliqua morbi vi infirmus oppressus, dubitatur, vivus ne sit, an mortuus, tunc diligenter de hoc Sacerdos videbit, consulto etiam Medico, si in tanta temporis brevitate potest. Si non potest, & in dubio est, ea conditione utetur:* Si es vivus, per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid &c. Atque ex hac S. Caroli regula addiscere licet, non ita facile, ut Casuistæ putant, administranda esse Sacramenta sub conditione.

§. XIII.

Si autem acciderit, infirmum post peccatorum suorum Confessionem ad exitum vitę properare, tunc cum Sacro Viatico poterit & Oleum Infirmorum ad eum deferri per ipsum Sacerdotem, qui defert sacram Eucharistiam; si tamen alius Presbyter, vel Diaconus, qui Oleum Sanctum deferat, haberi possit, per ipsum deferatur, qui Superpelliceo indutus cum Oleo sacro occulte delato sequatur Sacerdotem Viaticum portantem; & postquam infirmus Viaticum sumpserit, inungatur a Sacerdote.

COMMENTARIUS.

I. Latius, luculentiusque explicat hunc nostrum §. S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. ubi de Extrema Unctione agit, sic inquiens: *Cum autem is*, Parochus scilicet, *ad ægrum, qui a Parochiali Ecclesia longius abest, graviter, ac non sine periculo mortis, febri, morbove laborantem, Sanctissimum Corpus Domini defert, ne ubi ad Parochiale domicilium ipse redierit, mortem ille prius obeat, quam ad Extremæ Unctionis Sacramentum eidem ministrandum reverti possit, vasculum etiam sacræ illius unctionis secum feret, illam ei, postquam Corpus Domini præbuerit, ministraturus; si ita morbi ingravescentis ratione, mortisque periculo faciendum censuerit.* Eadem brevius præscribit idem S. Antistes in Instructionibus de ipsa Extrema Unctione his verbis: *Cum ad ægrum valde periculose ægrotantem Sacram Eucharistiam pro Viatico fert, vasculum etiam sacræ unctionis afferet, præsertim, si infirmi domicilium ab Ecclesia longe abest, ut si morbi vis magis ingravescet, in tempore ministret.* Similia legere est in variis Synodis, potissimum vero in Provinciali Beneventana 13. Tit. 47. num. 19.

II. Deferendum esse una cum Sacro Viatico & Oleum Infirmorum, prædicto scilicet casu, per ipsum Sacerdotem, qui Viaticum defert, ait hic quidem noster §. qui tamen mox subdit, ut *si alius Presbyter, vel Diaconus, qui Oleum Sanctum deferat, haberi possit, per ipsum deferatur, qui Superpelliceo indutus cum Oleo sacro occulte delato sequatur Sacerdotem Viaticum portantem; & postquam infirmus Viaticum sumpserit, inungatur a Sacerdote.* Aliud est Oleum Sanctum deferre, aliud ministrare. Et quidem solum Sacerdotem esse hujus Sacramenti Ministrum, docent nos ea Apostoli Jacobi verba: *Infirmatur quis in vobis? inducat Presbyteros Ecclesiæ*: Nec alteri a Sacerdote, etiam in articulo necessitatis, competere hoc Sacramentum ministrare, definitum plane est in Concilio Tridentino Sessione XIV. Can. IV. *Si quis dixerit, proprium Extremæ Unctionis Ministrum non esse solum Sacerdotem, anathema sit.* Recte itaque statuit hic noster §. inungendum esse infirmum *a Sacerdote*, tametsi Sancti Olei vasculum deferri a Diacono permiserit. Quod quidem mirum videri non debet, cum ex variorum Conciliorum Decretis, jam non modo Diaconi, sed & Subdiaconi, Clericique de singulis Ecclesiis ad Episcopos proprios ante Paschatis diem mitterentur, ad sacra Olea accipienda. Ita plane statuit inter alia Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni 1374. Tit. 3. Cap. 3. licet postea Beneventanum itidem Concilium Pro-

Provinciale XII, anni 1599. Tit. 22. Cap. unico in fine expresse edixerit, ut *Olea Sacra*, & *Sanctum Chrisma non nisi in Sacris constituto*, *ubi haberi potest*, *Superpelliceo induto deferenda concedantur*. Similia legere est in Synodis aliis Provincialibus, & Dioecesanis permultis.

§. XIV.

In eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit: ut si, cum infirmus convaluerit, iterum in periculum mortis incidat.

COMMENTARIUS.

I. FUisse nonnullos graves cæteroqui Scriptores labente Sæculo XI. & ineunte XII. ea imbutos opinione, ut illicitum reputarent, Fidelem sancto Oleo semel inunctum, unquam deinceps eodem linire, notavit jam inter alios eruditos Scriptores doctissimus Pontifex Benedictus XIV. Lib. 8. *De Synodo Diœcesana* Cap. 8. num. 3. Ejus plane opinionis fuere Gaufridus Vindocinensis Lib. 2. Epistola 19. Ivo Carnotensis apud eundem Epistola sequenti, Theobaldus Senonensis S. Columbæ Abbas, aliique illustres Viri, qui Sæculo XII. floruere, censentes, infirmorum unctionem non solum in eadem ægritudine, sed in diversa, non magis iterandam, quam Baptismi, Confirmationis, Ordinationis, Ecclesiarum Vasorumque Ecclesiasticorum unctionem. Quorum tamen sententiam refutarunt Petrus Venerabilis Abbas Cluniacensis, scripta ad Theobaldum egregia Epistola, quæ est septima Libri V. & Petrus Lombardus Lib. IV. Sententiarum, quibus subscripserunt omnes deinceps Theologi, qui saltem in diversa ægritudine unctionem repeti posse docuerunt.

II. Hinc falsum est, quod narrant Ciaconius, & Ughellus, disputatum fuisse, an Summo Pontifici Pio II. graviter ægrotanti administrari posset Extrema Unctio, eo quod pluribus antea annis eam recepisset Basileæ, cum peste laboraret, quæ in ea Urbe grassabatur. Verum cum hujusmodi memorandi certe facti nulla mentio occurrat, neque in Vita ejusdem Pii II. a Joanne Antonio Campano Episcopo Aprutino accurate descripta, neque in Commentariis Cardinalis Papiensis, qui cæteroquin quam minutissime scribit, quæ in Pii II. morte contigerant, illud merito aut fabulosis, aut saltem suspectis narrationibus laudatus Benedictus Papa XIV. citato loco accenset; tum vero potissimum, quod medio Sæculo XV. quo Pius II. claruit, communis erat Theologorum opinio, complurium Synodorum, ac Ritualium auctoritate comprobata, Sacramentum scilicet Extremæ Unctionis posse, ac aliquando etiam debere iterari.

III. Negari certe illud non potest, quin Auctores non pauci opinarentur, Extremam Unctionem posse iterum eidem conferri, modo tamen a die, qua inunctus fuisset, tres integri anni effluxissent. Hanc falsam persuasionem sibi induxisse Monachos Hirsaugienses, refert Auctor veteris disciplinæ Monasticæ in Præfatione, Cap. 128. ubi postquam antiquum exhibuit eorundem Monachorum usum ponendi infirmum Extrema Unctione jam munitum, & cui mortis momentum instaret, *super sagum cilicinum cinere aspersum*, hæc ex Guidone Farfensi addit: *Cæterum Hirsaugienses existimabant, Unctionis Sacramentum ab eodem iterari non posse, nisi effluxo triennio; hinc statuerunt, eumdem Fratrem, si mortem evaserit, post tres annos iterum perungi posse*. Censuerunt denique alii apud Petrum Cantorem in Summa Cap. 132. & Durandum Lib. I. Rationalis Divinorum Officiorum Cap. 8. num. 25. non licere Extremam Unctionem intra ejusdem anni spatium repetere, etiamsi contingeret, quempiam in periculosum morbum iterato incidere.

IV. At vero ex adverso Ritualia, & exempla multa non desunt, quibus docemur, non modo olim reiterari consuevisse in diversa ægritudine Unctionem ipsam Extremam, verum etiam per septem continuos dies in eadem infirmitate repeti. Hunc ritum præscribunt permulti Rituales Codices ante & post annum Christi millesimum exarati, quorum nonnullos recenset Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. VII. Articulo 2. num. 5. Eundemque videre est ritum in Vita S. Remberti Hamburgensis Archiepiscopi, qui obiit anno 888. scripta ab Auctore æquali, ubi sic legitur: *Septimo ante obitum die ministerium Sacræ Unctionis ei fieri cœpit, & una cum Communione Corporis, & Sanguinis Domini, usque in diem animæ exeuntis de corpore, hoc salutare remedium omni die percepit*. Multa id genus exempla occurrunt frequenter in antiquorum Sanctorum Vitis, ad eaque alludens Matthæus Galenus in Promptuario Theologico, Catechesi 180. sic inquit: *Unde discimus, olim non ita parce actum, ut nunc, sed tota infusa, delibutaque fuisse corpora, neque tantum organa sensuum, sed omnes illæ partes inungebantur, in quibus morbus potissimum grassabatur, idque interdum per continuos septem dies*. Et Catechesi 181. *Quid enim est mirum*, ait, *raram contingere sanitatem, cum vix habeatur nunc ratio partium affectarum, quas Majores nostri totis septem diebus inungebant?*

V. Quicquid autem sit de varia antiqua in hanc rem disciplina, certa est plane regula illa, quam tradit hic noster §. ex cujus præscripto *in eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit: ut si, cum infirmus convaluerit, iterum in periculum mortis incidat*. Atque hæc est regula, quæ pluribus etiam ab hinc Sæculis prævaluit, & communi usu recepta est, ac probata Theologorum non modo, sed & Ritualium, atque Synodorum auctoritate, quæ hujus Sacramenti iterationem docent, ac jubent, quotiescumque Fidelis in novum incidit morbum, & in diversum adducitur vitæ discrimen. Ita plane statuit, definiitque Tridentinum Concilium Sessione XIV. Cap. 3. *Quod si infirmi post susceptam hanc unctionem convaluerint, iterum hujus Sacramenti subsidio juvari poterunt, cum in*

aliud

aliud simile vitæ discrimen inciderint. Concilio Tridentino inhæret ejus Catechismus Parte II. *De Extremæ Unctionis Sacramento* num. XI. sic inquiens: *In quibus illud observare oportet, in una, eademque ægrotatione, cum æger in eodem vitæ periculo positus est, semel tantum ungendum esse. Quod si post susceptam hanc unctionem æger convaluerit, quoties postea in id vitæ discrimen inciderit, toties ejusdem Sacramenti subsidium ei poterit adhiberi; ex quo patet, in eorum Sacramentorum numero, quæ iterari solent, reponendam esse*. An eodem morbo, eodemque infirmitatis statu durante, iterari Extrema Unctio possit, nec Tridentinum Concilium, nec ejus Catechismus determinarunt, quod id scirent pendere a disciplina, uti notavit Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici universi* Titulo 8. Cap. 3. num. 33.

VI. Cæterum durante eadem infirmitate, si post susceptam Extremam Unctionem, morbus ita remittat, ut ægrotus mortis periculum evasisse videatur, sed antequam convalescat, iterum in vitæ discrimen relabatur, etiam juxta præsentem disciplinam poterit absque scrupulo denuo Sacra Unctione muniri, juxta regulam in hoc nostro §. traditam, quam sequutæ sunt variæ Synodi, ac præsertim Salernitana anno Christi 1579. habita Tit. 32. Cap. 3. *In eadem infirmitate*, ait, *nonnisi semel Sacra Unctio adhibeatur; nisi illa longa existente, pluries vitæ periculum, pluriesque salutis spes insurgeret*. Hanc plane regulam longe ante Theologorum omnium Princeps S. Thomas docuit, probavitque in IV. Sententiarum, Distinctione 23. Quæstione 2. Articulo 4. ad 2. sic inquiens: *Hoc Sacramentum non respicit tantum infirmitatem, sed etiam infirmitatis statum; quia non debet dari, nisi infirmis, qui secundum æstimationem humanam videntur morti appropinquare. Quædam ergo infirmitates non sunt diuturnæ, unde si in eis datur hoc Sacramentum, tunc cum homo ad illum statum perveniat, quod sit in periculo mortis, non recedit a statu illo, nisi infirmitate curata, & ita iterum non debet inungi. Sed si recidivum patiatur, erit alia infirmitas, & poterit fieri alia inunctio. Quædam vero sunt ægritudines diuturnæ, ut hectica, & hydropisis, & hujusmodi, & in talibus non debet fieri inunctio, nisi quando videntur perducere ad periculum mortis; & si homo illum articulum evadat, eadem infirmitate durante, & iterum ad similem statum per illam infirmitatem reducatur, iterum potest inungi; quia jam est quasi alius infirmitatis status, quamvis non sit alia infirmitas simpliciter*.

VII. Hanc itaque S. Thomæ doctrinam amplexum est Rituale Romanum, ubi in hoc nostro §. ita statuit, ut *in eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debeat, nisi diuturna sit; ut si, cum infirmus convaluerit, iterum in periculum mortis incidat*. Cui concinit Rituale Cardinalis Sanctorii pag. 324. ubi legitur: *In eadem infirmitate hoc Sacramentum iterari non debet, nisi diuturna sit, & infirmus, cum visus esset melius se habere, iterum in periculum mortis incidit*. Itemque Rituale Argentinense, ac Pastoralia Viennense, Mechlinense, Lemovicense, aliaque complura congesta a Launojo, Tomo I. in Tractatu *De Extrema Unctione*, & a Vanespennio loco citato, qui etiam in fine prædicti Capitis opportune Parochos monet, ne nimium scrupulose in hoc se gerant; sed si dubitent, an revera morbi status sit mutatus, seu num idem, vel diversum sit vitæ periculum, in quo ægrotus versatur, expedire ait, ut ad Sacramenti iterationem propendeant, eo quod hæc iteratio conformior sit veteri Ecclesiæ consuetudini, & per eam novum spirituale subsidium, & levamen infirmo obveniat. Quod enim olim ea disciplina viguerit, ut infirmi per septem continuos dies & Extrema Unctione, & sacro Viatico donarentur, jam nos supra in hoc Commentario notavimus, ostendimusque, allatis variis antiquorum Ritualium locis.

§. XV.

Quinque vero corporis partes præcipue ungi debent, quas veluti sensuum instrumenta homini natura tribuit, nempe, oculi, aures, nares, os, & manus; attamen pedes etiam, & renes ungendi sunt; sed renum unctio in mulieribus, honestatis gratia, semper omittitur; atque etiam in viris, quando infirmus commode moveri non potest. Sed sive in mulieribus, sive in viris, alia corporis pars pro renibus ungi non debet.

COMMENTARIUS.

I. PRoximam Sacramenti Extremæ Unctionis materiam recte docent Theologi passim, ipsam esse unctionem. Id etenim expresse tradit S. Apostolus Jacobus in celebri sua Canonica Epistola Cap. V. illis verbis: *Ungentes eum Oleo*. Idemque confirmant Patres, ac Synodi præsertim Florentina sub Eugenio Papa IV. in Instructione pro Armenis, & Tridentina Sessione XIV. Cap. I. quibus & ratio ipsa suffragatur. Materia enim proxima Sacramentorum, quæ sunt in usu posita, est usus ipse, seu applicatio materiæ remotæ ad subjectum idoneum. Cum igitur materia remota Extremæ Unctionis, quod Sacramentum est in usu positum, sit Oleum, nec aliter applicetur illud, nisi unctione, unctio iccirco materia proxima est.

II. Porro autem cum laudatus Apostolus solam unctionem expresserit, nulla facta partium corporis ungendarum mentione, factum est, ut non parum variarint eam in rem Ecclesiæ. Unctionem adhibent Græci, teste Arcudio Lib. V. Cap. VII. ubi citat Simeonem Thessalonicensem, *ad frontem, mentum, ambas genas, ut fieri videatur unctio in capite ad modum Crucis, deinde ad pectus, tum ad manus, idque ex utraque parte, postremo ad pedes*. Quod ad Ecclesiam Latinam spectat, varia haud dubie fuit de partibus inungendis consuetudo, uti ostendit Sambovius in celebri Tractatu *De Sacramento Extremæ Unctionis*. Teste Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 3. num. 8. ex Pontificali Prudentii Tricassini Episcopi, qui ante an-

nos 900. Trecensem regebat Ecclesiam, infirmi inungendi sunt *in superciliis oculorum*, *ad aures deintus*, *ad nares in summitate*, *ad labia exterius*, *ad manus exterius*, *ad pedes*, *in gutture*, *in collo*, *in scapulis*, *in umbilico*, *seu in loco*, *ubi plus dolor imminet*. Ex antiquo Codice Turonensi ejusdem fere ætatis, *in collo*, *in gutture*, *inter scapulas*, & *in pectore*, & *in quinque corporis sensibus*, *idest*, *in superciliis oculorum*, & *in aurium summitate*, *sive interius*, & *in labiis exterius*, & *in narium summitate*, *sive deintus*, & *in manibus deforis*, *in genibus quoque*, & *in cruribus*, *suris*, *pedibus*, *ac plantis*, & *pene in omnibus membris*, *seu in loco*, *ubi dolor plus imminet*. Ex antiquo Codice B. Mariæ Remensis ætatis pene ejusdem, *in vertice capitis*, *in superciliis oculorum*, *in auribus deintus*, *in narium summitate*, *in labiis exterius in planta pedum*. Ex Pontificali Cameracensis Ecclesiæ annorum circiter 600. *in vertice*, *in fronte*, *in temporibus*, *in facie*, *in superciliis oculorum*, *in auribus deintus*, *in narium summitate*, *in labiis exterius*, *in gutture*, & *collo*, *inter scapulas*, *inter pectora*, *super manus deforis*, *in pedibus*, *in umbilico*, *seu in loco*, *ubi amplius dolor imminet*. In Statutis denique Monialium Gilbertinarum Tomo II. Monastici Anglicani pag. 775. præscribitur, ut *unctio*, *quæ solet fieri circa umbilicum infirmorum*, *fiat in pectore Sororum circa guttur*, *unctio gulæ in mento*.

III. Longum esset alios Rituales Libros referre a Martene relatos citato loco Articulo IV. ubi varios ad ungendos infirmos Ordines describit, ex quibus invaluit usus ungendi varias corporis partes. Censet autem Launojus Libro inscripto *Explicata Ecclesiæ traditio circa partes corporis*, *quæ unguntur in Sacramento Extremæ Unctionis* Cap. 2. Observatione 2. post tempora S. Gregorii paulatim invaluisse, ut plures corporis partes inungerentur, sed non easdem in omnibus Ecclesiis, immo in aliquibus quasdam debuisse inungi, quas in aliis ungi vitium erat. Certe qui Vitam S. Augendi, vulgo Eugendi Abbatis scripsit, tantum unius partis, scilicet pectoris, inunctæ meminit: *Cum ultra sexagenariam ætatem*, inquit, *sex fere mensibus prædictus Pater inæqualitate corporea laboraret*, *sic tamen*, *quod numquam Canonico usque ad horam defuisset Cursu*, *nec bis in die fesso corpusculo coactus fuit aliquid impertiri*, *vocato uno ad se de Fratribus*, *cui cum libertate peculiari olim etiam perungendi infirmos opus injunxerat*, *secretissime quoque sibi pectusculum petiit*, *ut moris est*, *inungi*. Ergo tunc moris erat, idest Sæculo Christi VI. quo claruit S. Eugendus, pectusculum tantum inungere: Quod & in Præfatione ad Sæculum I. Benedictinum observat Mabillonius num. 97. Sed & illud dissimulari non debet, quod nempe in pluribus Ritualibus a nobis superius allegatis dicitur, eam esse in conferendo hoc Sacramento inungendam corporis partem, *ubi dolor plus imminet*, suum habere fundamentum in iis Canonicæ Epistolæ S. Jacobi Apostoli verbis: *Et alleviabit eum Dominus*. Quod tamen jam pluribus abhinc Sæculis in usu esse desiit, *ne forsan videretur Unctio hæc Sacri Olei ad medicinam corporis magis*, *quam animæ adhiberi*, uti scite observat Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici universi* Tit. 8. Cap. 1. n. 21.

IV. Explicato hucusque antiquo ritu, variarumque Ecclesiarum usu ungendi plures corporis partes, devenio ad ritum in hoc nostro §. expressum, ex cujus præscripto *quinque corporis partes præcipue ungi debent*, *quas veluti sensuum instrumenta homini natura tribuit*, nempe *oculi*, *aures*, *nares*, *os*, & *manus*: *attamen pedes etiam*, & *renes ungendi sunt*. Idipsum docet, explicatque Tridentini Concilii Catechismus Parte II. *De Extremæ Unctionis Sacramento* num. x. ubi ita inquit: *Non sunt autem omnes corporis partes ungendæ*, *sed eæ tantum*, *quas veluti sensuum instrumenta natura homini attribuit*; *oculi propter visionem*, *aures propter auditum*, *nares propter odoratum*, *os propter gustum*, *vel sermonem*, *manus propter tactum*; *quia tametsi toto corpore æquabiliter fusus est*, *in ea tamen parte maxime viget*. Addit mox quod & maxime notandum est: *Hunc autem ungendi ritum universalis Ecclesia retinet*, *atque etiam hujus Sacramenti naturæ optime convenit*; *medicamenti enim est instar*. *Ac quoniam in corporis morbis*, *quamvis universum corpus male affectum sit*, *tamen illi tantum parti curatio adhibetur*, *a qua tanquam a fonte*, & *origine morbus manat*, *iccirco non totum corpus*, *sed ea membra*, *in quibus potissimum sentiendi vis eminet*, *renes etiam veluti voluptatis*, *ac libidinis sedes unguntur*; *tum pedes*, *qui nobis ingressus*, & *ad locum movendi principium sunt*.

V. Quinque sensuum, & pedum, renumque unctionis mentionem faciunt non pauci Rituales Codices, ac Synodi, præsertim vero Eugenius IV. in Decreto Unionis Armenorum, ubi etiam multiplicis ejus unctionis rationem docet, sic inquiens: *Hoc Sacramentum*, *nisi infirmo*, *de cujus morte timetur*, *dari non debet*, *qui in his locis ungendus est*, *in oculis propter visum*, *in auribus propter auditum*, *in naribus propter odoratum*, *in ore propter gustum*, *vel locutionem*, *in manibus propter tactum*, *in pedibus propter gressum*, *in renibus propter delectationem ibidem vigentem*. Longe ante Eugenium viguisse in Ecclesia Latina hanc disciplinam, ut memoratæ corporis partes inungerentur, testantur varii Rituales Libri, ac Synodi Eugenio antiquiores, præsertim vero Provincialis VI. Beneventana anni 1374. Tit. 8. Cap. 4. his verbis: *Et quia omnis nostra cognitio incipit a sensu*, *sicque sensus sunt in nobis prima principia peccandi*, *ideo in hoc Sacramento instrumenta quinque sensuum tanquam primæ radices peccandi inunguntur*, *oculi propter visum*, *aures propter auditum*, *nares propter odoratum*, *labia propter gustum*, *manus propter tactum*, *qui maxime viget in pulpis digitorum*, *pedes vero propter motivam vim*, *renes etiam propter vim appetitivam*. Quæ explicatio desumpta est quidem ex S. Thoma in Supplemento III. Partis, Quæstione 63. Articulo 5. & in IV. Sententiarum, Distinctione 23. Quæstione 2. Articulo 2. Quæstiuncula 2.

VI. Ad unctionem renum quod attinet, notandum profecto illud, quod ait hic noster §. quod nempe *renum unctio in mulieribus honestatis gratia*, *semper omittitur*; *atque etiam in viris*, *quando infirmus commode moveri non potest*. Et ratio potissima est illa, quia, uti inter alios docet, monetque S. Carolus in suis *De Sacramento Extremæ Unctionis* Instructionibus, ubi cæremonias, & ritus illius administrandæ ex-

exponit, renum unctio, sicut & pedum *non ita sunt necessariæ, ut aliæ, quæ sunt quinque sensuum*; ideoque subdit, in feminis renum inunctionem omittendam; & quidem *honestatis gratia*, uti ait hic noster §. cui quidem varii Rituales Codices, ac Synodi consentiunt, inter quas Salernitana anni 1579. Tit. 32. *De Sacramento Extremæ Unctionis* Cap. 6. sic habet: *Renum autem unctio, quia ad hujus Sacramenti essentiam necessaria non est, omittendam ducimus. In viris autem ita adhiberi posse, si per infirmitatem licuerit, alioquin renum loco pectus inungi poterit.* Quod tamen postremum de inungendo pectore loco renum, correctum est ex nostro §. ubi expresse edicit, quod, *sive in mulieribus, sive in viris, alia corporis pars pro renibus ungi non debet.*

VII. Porro consuevisse olim inter alias corporis partes inungi umbilicum, constat plane ex antiquo Cameracensi Pontificali, cujus locum supra attulimus, in feminis autem loco umbilici inunctum pectus fuisse, ex Monialium Gilbertinarum Statutis supra etiam allatis liquet. Sed sublata est penitus tandem ea inunctio non modo umbilici, sed renum, ac pectoris in feminis *honestatis gratia*; & quidem, ut recte observat Raynaudus in Dissertatione *De sobria alterius sexus frequentatione per sacros, & religiosos homines* Cap. 8. pag. 268. *non tam personæ inunctæ, quæ in eo statu est, ut extra discriminis aleam constituta videatur, etiamsi ibi quoque inungeretur, quam personæ inungentis, hoc est Sacri Ministri, cui ab inunctione impenderet aliquod illecebrositatis periculum.* Hinc corrigenda, ac diris omnino devovenda fœda illa, ac turpis Victorelli opinio, qui in Tractatu *De Sacro Extremæ Unctionis Sacramento* Patavii edito anno 1609. pag. 62. de ipsa lumborum inunctione loquens non veritus est hæc scribere: *Si sæcularis femina hac unctione linienda sit, prope umbilicum inunge, is locus luxuriæ sedes in femina.* Sed de his opinionum portentis jam alias dixi.

VIII. Sed his omissis, opportune in hoc Commentario discuti possunt tres quæstiones, quarum prima est, an quinque sensuum unctio sit de substantia Sacramenti. Et quidem licet apud etiam insignes Theologos, ut supra notavimus, probabilis sit opinio, qua asseritur, quinque sensuum unctionem non esse de essentia Sacramenti, addubitari tamen nequit, quin Minister extra casum necessitatis eam unctionem quinque sensuum omittens, peccet læthaliter contra institutionem Ecclesiæ; tum vero potissimum quod illicitum est in administratione Sacramentorum sequi opinionem probabilem de valore Sacramenti, relicta tutiore; damnata enim est ab Innocentio Papa XI. contraria quorundam Casuistarum sententia, qui id non esse illicitum asserebant. Sed de hac re plura videri possunt apud Jueninum in Opere *De Sacramentis*, Dissertatione 7. Quæst. 3. Cap. 2. & apud Estium in IV. Sententiarum Distinctione 23. §. 15.

IX. Altera quæstio est, Cur cordis locus, idest pectus non ungatur, cum in corde potissima sit peccati radix juxta illud Christi Domini in Euangelio Matthæi Cap. 15. *De corde exeunt cogitationes malæ, homicidia, adulteria &c. hæc sunt quæ coinquinant hominem.* Respondet ad hanc quæstionem Estius loco citato, aitque, cor pro voluntate accipi in recitato Euangelii loco, sicut & in aliis pene innumeris. Atqui ex voluntate non prodeunt cogitationes malæ, nisi mota fuerit ab imaginatione, quæ sumitur a sensu; & proinde cor, idest voluntas, licet potissima, non tamen prima in nobis est causa peccandi. Atque hæc est ratio, cur ipsa cordis, pectorisve inunctio, non fuerit necessaria reputata, posterioribus scilicet Sæculis: nam alias Rituales antiqui Codices multi inter alias corporis partes inungendas, cor, & pectus etiam recensent; ut exempla omittam, quibus docemur, solum pectus fuisse aliquando inunctum. Atque huc facit S. Augendi, vulgo Eugendi exemplum, quod supra descripsimus num. 3.

X. Quæstio tertia est, Quomodo hoc Sacramentum sit unum, & non plura, cum & in pluribus membris plures, atque distinctæ unctiones adhibeantur, ita ut in universum XII. unctiones numerentur a Scoto, & forma ipsa ad singulas, vel saltem ad binas unctiones repetatur, mutato tantum nomine sensus, aut sensorii. Respondet & ad hanc quæstionem memoratus Estius ibidem, dicens, omnes illas unctiones cum repetitione verborum ad singula membra, tanquam partes integrales constituere unum totum, atque integrum Sacramentum; non quod gratiam Sancti Spiritus ex hoc Sacramento tum demum percipiat ægrotus, cum ultima unctio perfecta fuerit, ut est quorumdam opinio; sed perinde, atque Eucharistiæ Sacramentum ex pluribus constet partibus, quarum singulæ statim suum habeant effectum; ita tamen, ut in postrema unctione facta tandem integrum, & perfectum censeatur Sacramentum, sicut perfectum est Eucharistiæ Sacramentum, facta consecratione Calicis. Itaque si ægrotus, inunctis oculis, statim expiret Sacramentum accipit, sed imperfectum; & proinde quando accedunt aliæ unctiones, non multiplicatur Sacramentum, sed idem Sacramentum additis suis partibus augetur, & perficitur. Atque his adde, quæ longe ante Estium, aliosque idem asserentes, docuit Beneventana VI. Provincialis Synodus habita anno 1374. Tit. 8. Cap. 3. his verbis: *Licet multæ fiant ibi inunctiones, ultima tamen est ibi formalis, respectu omnium præcedentium, & agit in virtute earum, & ideo in ultima inunctione gratia infunditur, quæ effectum præbet Sacramenti. Et ideo unum Sacramentum dicitur unitate perfectionis, quæ est per finem.*

§. XVI.

Manus vero, quæ reliquis infirmis inferius ungi debent, Presbyteris exterius ungantur.

COMMENTARIUS.

I. Si veteres Codices Rituales permultos spectemus, præscripta est quidem in iis manuum inunctio, sed nulla facta mentione, an interius, exteriusve fieri illa deberet. Ex Pontificali Prudentii Episcopi, qui ante annos 900. Trecensem regebat Ecclesiam, cautum lego,

go, ut inunctio ipsa fiat *ad manus exterius*: sive *super manus deforis*, ut ait Pontificale Ecclesiæ Cameracensis annorum circiter 600. & alia complura ejusdem vel sequentis ætatis, sed nulla prorsus facta personarum distinctione. Neque vero iccirco dici potest, recens esse institutum, quod ait hic noster §. ut nempe *manus, quæ reliquis infirmis interius ungi debent, Presbyteris exterius ungantur*. Ejus enim ritus mentionem faciunt ms. Codex Floriacensis, ante annos D. exaratus, aliique Rituales Libri sequentis ævi a Martene allati Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 4. Porro autem laudatus Floriacensis Codex, ubi agit de unctione manuum, hæc addit: *Si fuerit Sacerdos, solummodo deforis*. Cui concinit Rituale Ecclesiæ Catalaunienfis annorum circiter 300. ubi sic legitur: *Item super manus, & infra. Si vero sit Sacerdos, ungatur tantum extra*. Mentionem rationemque hujus varii ritus inter alios Scriptores fecit, docuitque Durandus Episcopus Mimatensis, qui claruit labente Sæculo XIII. Lib. I. Rationalis Divinorum Officiorum Capite 8. num. 25. ubi inter alia ait, Presbyteri manus exterius inungi, *quod in ordinatione ejus interius inuncta fuerunt*. Atque hæc est ratio, quam S. Carolus in Instructionibus *De Sacramento Extremæ Unctionis*, Synodi, Rituales Codices, Auctoresque passim assignant, ubi ajunt, quod habet noster §. ut *manus, quæ reliquis infirmis interius ungi debent, Presbyteris exterius ungantur*.

§. XVII.

Dum oculos, aures, & alia corporis membra, quæ paria sunt, Sacerdos ungit, caveat, ne alterum ipsorum inungendo, Sacramenti formam prius absolvat, quam ambo hujusmodi paria membra perunxerit.

COMMENTARIUS.

I. TRadunt & hanc regulam Rituales Codices recentiores passim, ac Synodi, eamque communiter probant Theologi, ac rerum ritualium Scriptores, præ ceteris autem S. Carolus in suis *De Sacramento Extremæ Unctionis* Instructionibus, sic inter alia inquiens: *Ungendis autem oculis, aliisque membris, quæ in homine paria sunt, hoc valde cavebit*, Parochus, aliusve Sacerdos, qui ipsum Sacramentum ministrat, *ut cum utrumque membrum unius tantum sensus sit, utriusque itidem unctionem absolvat unica solum verborum forma, licet duas Cruces faciat. Unget autem primo dexterum, deinde sinistrum, Cruce unicuique impressa Oleo Sacro*. Idipsum præscribunt permultæ Synodi S. Caroli ævo celebratæ, & quidem Provinciales, Diœcesanæque inter quas Salernitana habita anno 1579. Cap. 6. sic habet: *Caveat omnino Parochus, ne dum oculos, nares, aures, & manus inungit, alteri tantum unctionem adhibeat, ne imperfectum remaneat Sacramentum*.

§. XVIII.

Siquis autem sit aliquo membro mutilatus, pars loco illi proxima inungatur, eadem verborum forma.

COMMENTARIUS.

I. COnstat hæc regula ex variis Ritualibus, Conciliisque, eamque probarunt Theologi antiqui insigniores, inter quos S. Thomas in IV. Sententiarum Distinctione 23. Quæstione 2. Articulo 3. Quæstiuncula 3. hæc habet: „ Mutilati inungi debent, quanto propinquius esse potest ad partes illas, in quibus „ unctio fieri debuerat; quia quamvis non habeant membra, habent tamen potentias animæ, quæ illis membris debentur, saltem in „ radice, & interius peccare possunt per ea, quæ „ ad partes illas pertinent, quamvis non exterius. Hanc doctrinam sequutus inter alios S. Carolus in memoratis toties de Extrema Unctione Instructionibus, ita inquit: *Cæcis, surdis, mutis, paralyticis, quamvis eo sensu, vel videndi, vel loquendi, vel ambulandi, semper caruerint, præbebitur. peccare enim potuerunt per internas potentias, quibus ea membra respondent*. Hinc non puto adhærendum Natalis Alexandri opinioni, qui Libro 2. Theologiæ Dogmaticæ, & Moralis, Tractatu *De Extrema Unctione* Capite V. Regula 7. ait, in cæcis, aut surdis a nativitate non esse faciendam unctionem oculorum, aut aurium, nec verba iis sensibus respondentia proferenda; in mutis vero a nativitate faciendam quidem unctionem ad labia, sed dicendum tantum: *quidquid peccasti per gustum*.

§. XIX.

Hujus autem Sacramenti forma, qua Sancta Romana Ecclesia utitur, solemnis illa precatio est, quam Sacerdos ad singulas unctiones adhibet, cum ait: *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum, sive per auditum* &c. *deliquisti*.

COMMENTARIUS.

I. DUm peragitur unctio, nonnulla Sacerdos, qui eam ministrat, verba pronunciat, quæ a Scholasticis Doctoribus forma appellantur. Hæc in quibusdam Ritualibus modo absoluto, in aliis deprecativo, in nonnullis partim absoluto, partim deprecativo

tivo

tivo enunciantur; uti jam notavit antiquorum Ritualium peritissimus, & in eisdem valde versatus Edmundus Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 3. num. 9. Et quidem quod in multis Ecclesiis absoluta, seu indicativa fuerit antiquitus forma Sacramenti Extremæ Unctionis, constat non modo ex variis Ritualibus ab eodem Martene allatis loco citato Articulo IV. verum etiam ex ea forma, quæ dicitur Ambrosiana, quæque in Ecclesia Mediolanensi Sæculo IV. ut ajunt, in usu erat, eratque hujusmodi: *Ungo te Oleo sanctificato in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, ut more militis uncti præparatus ad certamen aereas possis superare potestates*. Asserit præterea Beatus Albertus Magnus in IV. Sententiarum Distinctione 23. Articulo IV. se lustrasse oculis antiquissimos Germaniæ Rituales Libros, qui Sacramenti, de quo agitur, formam mere indicativam continerent; additque mox etiam, praxim, qua Sacramentum eo modo conferebatur, a Germanis vocari Gregorianam. Rursus teste Arcudio Lib. V. *De concordia Ecclesiæ Orientalis cum Occidentali* Cap. V. in antiquo ms. Codice Halirgarii, qui florebat Ludovici Pii temporibus, ita ea forma legitur: „ Ungo te de „ Oleo sanctificato, ut more militum, & præpara„ tus ad luctamen aereas possis superare catervas. „ Operare Creatura Olei, in Nomine Patris, & „ Filii, & Spiritus Sancti, ut non lateat hic spiri„ tus immundus, nec in membris, nec in medul„ lis, nec in ulla compagine membrorum hujus ho„ minis; sed operetur in eum virtus Christi Fi„ lii Altissimi, qui cum Patre, & Spiritu Sancto „ vivit, & regnat in sæcula sæculorum, Amen.

II. His aliisque plurimis veterum testimoniis edocti Menardus in Notis ad Librum Sacramentorum S. Gregorii Papæ, Morinus in Opere *De Pœnitentia*, Vanespen Parte 2. Juris Ecclesiastici universi Tit. 8. Cap. 1. Jueninus *De Sacramentis* Dissertatione 7. Quæstione IV. Conclusione 1. Natalis Alexander Lib. 2. *Theologiæ Dogmaticæ, & Moralis*, Tractatu *De Extrema Unctione* Capite 1. Articulo 3. ac Martene loco citato, constanter ajunt, in multis olim Ecclesiis Latinis obtinuisse absolutam, indicativamque Extremæ Unctionis formam; simulque etiam fatentur, in aliis Ecclesiis Extremam ipsam Unctionem per indicativam & deprecativam simul formam fuisse collatam. Quod quidem probat memoratus Jueninus ex Libro Sacramentorum S. Gregorii Papæ, in quo hæc legitur Extremæ Unctionis forma: „ Inungo te de „ Oleo Sancto, sicut unxit Samuel David in Re„ gem, & Prophetam. Operare Creatura Olei in „ Nomine Patris Omnipotentis, ut non lateat il„ lic spiritus immundus, neque in membris illius, „ neque in medullis, neque in ulla compagine „ membrorum; sed in te habitet virtus Christi Al„ tissimi, & Spiritus Sanctus. Per eundem. „ Porro ejusmodi formæ verba, *Inungo te &c.* sunt absoluta, seu indicativo modo prolata; posteriora vero, *In te habitet virtus Christi &c.* sunt deprecativa, seu prolata in modum Orationis, uti observant Jueninus, & Alexander; quamvis alii non desint, ac præsertim Vanespen, qui docent, descriptam Sancti Gregorii formam esse omnino absolutam, atque indicativam. Quicquid sit de varia istorum interpretatione, recte ait Martene, de ea re frustra disputare Scholasticos, *cum parvi referat, quovis modo proferantur*, verba scilicet prædictæ formæ, *dummodo in Nomine Domini, quod solum requirit Apostolus*, Jacobus nempe in laudata toties sua Canonica Epistola, *proferantur*. Subditque mox, Scholasticos ipsos, *nec omnibus argumentationum suarum cavillationibus formas absolutas convellere posse, quas omnis approbavit antiquitas, nec respuerunt insigniores Theologi*.

III. Sed audiamus, quæso, quid ad hoc efficax certe argumentum reposuerit Cardinalis Sanctorius in suo Rituali pag. 324. ubi ad illud refellendum hæc scripsit: *Sciat autem*, Sacerdos scilicet, *formam hujus Sacramenti esse verba illa deprecatoria, quæ in unctionibus proferuntur, veluti, secundum usum Romanæ Ecclesiæ*, Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti. „ Tum etiam noverit, formam non „ servari, & nihil agi per verba indicativa tantum, „ puta, *Ungo oculos tuos*, vel *manus tuas*, & simi„ lia, sine verbis deprecativis, cujusmodi hacte„ nus ego non reperi. Et quamvis ea occasione ali„ qui Theologi referant, quod multæ Ecclesiæ ha„ bent pro forma verba indicativa, ut, *Ungo oculos* „ *tuos &c.* & ideo quæsierint, an valeat, & de ea „ re plura extra rem dixerint; cum nusquam re„ periatur talis forma per verba indicativa tantum, „ seu per Orationem indicativam tantum sine ver„ bis deprecativis hoc Sacramentum conferri. Sed, „ & Libri, & Ritus Ecclesiarum, qui pro ea par„ te citantur, quod habent verba indicativa, pau„ lo post habent etiam verba deprecativa &c. Qua„ re quæstio inanis, & frustranea est. Quoniam „ autem hujusmodi forma variis verbis traditur in „ diversis Ecclesiis, etiam præmittendo verba in„ dicativa, & subjungendo deprecativa, unaquæ„ que Ecclesia suam potest retinere formam, mo„ do semper adhibeantur verba deprecativa &c. Ce„ terum apud Sanctam Romanam Ecclesiam unam „ tantum in hoc Sacramento deprecandi formulam „ traditam, & passim in Italia, & toto Orbe re„ ceptam esse, compertissimum, & exploratissi„ mum est. „ Verum, ut sapientissime notat, docetque Benedictus Papa XIV. Lib. 8. *De Synodo Diœcesana* Cap. 2. num. 2. in fine, etsi Sanctorio concedamus aliquam deprecationem posse deprehendi in antiquissima citata formula Ambrosiana, & in aliis nonnullis, nescimus tamen, quo pacto possit deprecatio inveniri in aliis formis ex pluribus antiquis Ritualibus, in quibus solum adhibetur verbum, *Ungo*, absque alio additamento, e quo deprecatio colligi, aut fingi queat; nec facile erit ad deprecativum sensum hanc detorquere, quæ extat in antiquo Pontificali Narbonensi: *In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti regnantis in secula seculorum, accipe sanitatem corporis, & remissionem peccatorum tuorum*.

IV. Fateri vero jam illud cogimur, multis jam ab hinc Sæculis ubique in Ecclesia Latina invaluisse formam deprecativam his verbis conceptam, quæ in hoc nostro §. leguntur. *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum*, sive, *per auditum &c. deliquisti*. Hanc plane formulam reperiri in Codice Monastico simul, & Ecclesiastico Gemeticensi, qui sexcentorum est annorum, & amplius, affirmat Jueninus citato loco, Conclusione 2. ubi etiam observat, Sancto Thomæ,

mæ, cæterisque Scholasticis Sæculo XIII. ita fuisse persuasum, ut contenderint, formam absolutam non valere. Porro ad formam in §. nostro expressam alludit inter alias Synodus VI. Provincialis Beneventana habita anno 1374. Tit. 8. Cap. 2. ubi sic inquit: *Formam hujus Sacramenti hic non ponimus, quia in Ordinario perfecte continetur, & intelligimus de illa, quam fecit Beatus Gregorius, quæ fit per illa verba:* Per istam unctionem &c. *cujus usus generalis est, & hanc servat Romana Ecclesia, non illam Beati Ambrosii, quæ fit per verba*, scilicet, *Ungo istos oculos &c.* Certe juxta Romanum antiquum Ordinem X. quem Mabillonius in Admonitione ad ipsum Tomo II. sui Musei Italici ad Seculum undecimum revocandum ait, in eo Capite, quod inscriptum est: *Ordo compendiosus, & consequens ad ungendum infirmum*, hanc Sacerdos pronunciabat formam: *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, parcat tibi Dominus quicquid oculorum vitio deliquisti*. Sed omissis Ritualibus, deprecativam statuit formulam Eugenius Papa IV. in Instructione pro Armenis, itemque Concilium Tridentinum Sessione XIV. in Doctrina de Sacramento Extremæ Unctionis Cap. I. ubi expresse ait, hujus Sacramenti formam esse illa verba, *Per istam unctionem &c.*

V. Neque vero quemquam offendere debet, quod quædam Ecclesiæ utuntur verbis omnino diversis. nam ea verborum diversitate nihil detrahitur de sensu, uti post Catechismum Concilii Tridentini Parte II. *De Extremæ Unctionis Sacramento*, num. VI. inter alios docet Estius in IV. Sententiarum Distinctione 23. §. X. Consistere ait integritatem formæ, dum pro verbo, *Indulgeat*, aliæ Ecclesiæ dicunt, *ignoscat*; aliæ *dimittat*, vel *parcat*; quædam etiam, *sanet*; & dum pro verbo, *deliquisti*, aliæ Ecclesiæ dicunt, *peccasti*; aliæ utrumque conjungunt, dicentes: *quidquid peccasti, vel deliquisti*. Subdit mox quoque, verisimile esse id fieri ad majorem cautelam propter mortalia oblita, quamquam hujusmodi adjectione, & cautela non est opus; quandoquidem sine ea nihil minus consequitur infirmus. Cæterum variat nonnihil formula in nostro §. præscripta ab illa, quæ legitur in Tridentini Concilii Catechismo citata Parte II. *De Extremæ Unctionis Sacramento*, num. VI. ubi sic ait: *Forma vero Sacramenti est verbum, & solemnis illa precatio, quam Sacerdos ad singulas unctiones adhibet, cum inquit:* Per istam sanctam unctionem, indulgeat tibi Deus quidquid oculorum, sive narium, sive tactus vitio deliquisti.

VI. At vero omissa hac variatione, quæ parvi momenti est, quod forma ipsa deprecatoria, vera sit, & propria hujus Sacramenti forma, uti recte docet Catechismus Concilii Tridentini loco citato, num. VI. Sanctus Jacobus Apostolus significat, cum ait: *Et orent super eum, & oratio fidei salvabit infirmum.* Ex quo licet cognoscere, formam precationis modo proferendam esse, tametsi quibus potissimum verbis concipienda sit, Apostolus non expresserit. Convenientissimam esse autem formam ipsam in nostro §. præscriptam, *Per istam sanctam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum &c. deliquisti*, vel ex eo probant insignes Theologi, ac rerum ritualium Scriptores, quod exprimitur in illa Sacramentum, cum dicitur, *Per istam sanctam unctionem*; & id, quod operatur in Sacramento scilicet Divina misericordia, cum dicitur: *Et suam piissimam misericordiam*; & effectus, scilicet remissio peccatorum, cum dicitur: *Indulgeat tibi Dominus*. Non autem necesse est, ut in forma hujus Sacramenti corporis sanitas exprimatur. satis enim est, quod in forma exprimatur effectus principalis, & qui semper inducitur ex Sacramento, nisi sit defectus ex parte recipientis. Talis autem non est corporis sanitas, quamvis quandoque sequatur. Ita S. Thomas in IV. Sententiarum, Distinctione 23. Quæstione I. Articulo IV. Quæstiuncula 3. Ceterum siquis forte objiciat, frustra commemorari in prædicta forma Divinam misericordiam, quæ in cæterorum Sacramentorum formis minime commemoratur, quorum tamen effectus sunt æque a misericordia Divina, ac est effectus unctionis infirmorum; respondeo plane cum S. Thoma, *misericordiam respicere miseriam; & quia hoc Sacramentum datur in statu miseriæ, scilicet infirmitatis, ideo potius hic, quam in aliis formis, fit mentio misericordiæ.*

VII. Cur vero hoc Sacramentum præ cæteris omnibus precatoriam habeat formam, varias rationes affert idem S. Thomas citato loco, Quæstione II. Articulo IV. Quæstiuncula 3. „ Prima est, „ quia suscipiens hoc Sacramentum est viribus pro„ priis destitutus, unde indiget orationibus suble„ vari. Secunda est, quia datur exeuntibus, qui „ jam desinunt de Foro Ecclesiæ esse, & in solius „ Dei manu requiescunt, unde & ei per oratio„ nem committuntur. Tertia est, quia hoc Sa„ cramentum habet aliquem effectum, qui semper „ ex operatione Ministri consequatur, omnibus, „ quæ sunt de essentia Sacramenti, rite peractis, „ sicut character in Baptismo, & Confirmatione, „ & transubstantiatio in Eucharistia, & remissio „ peccati in Pœnitentia, existente contritione, „ quæ est de essentia Sacramenti Pœnitentiæ, non „ autem de essentia hujus Sacramenti; & ideo in „ hoc Sacramento non potest esse forma indicativi „ modi, sicut in prædictis Sacramentis. „ Porro licet standum sit hodie formæ deprecatoriæ in nostro hoc §. expressæ, & communi Ecclesiæ praxi probatæ, non puto certa ratione doceri posse, non esse scilicet ratam formam modo enunciativo prolatam. Licet enim & ipsum Tridentinum Concilium citato superius loco afferat, formam hujus Sacramenti esse verba illa, *Pe istam unctionem &c.* non ita tamen deprecatoriam illam adstruit, ut omnino rejiciat indicativam, quam olim multis in Ecclesiis fuisse usitatam, ostendimus supra. Atque hujus sententiæ est inter alios Estius in IV. Sententiarum, Distinctione 23. §. X. cui quidem suffragatur Benedictus Papa XIV. Lib. 8. *De Synodo Diœcesana*, Cap. II. in fine, ubi sic habet: *Sed utcumque hæc res se habeat, cum nihil de ea ab Ecclesia definitum habeamus, non decet in Synodo, seu Synodali Instructione ejusmodi quæstionem commemorare; sed dumtaxat injungendum est Parochis, ut formam adhibeant in Rituali præscriptam, quæ certe, sine gravi flagitio, non potest privata auctoritate immutari.*

VIII. Siquis demum hic quærat, utrum omnia verba, quæ in forma præscripta leguntur, sint de ejus essentia, respondet jam negative Jueninus in citato Opere *De Sacramentis*, Dissertatione VII. Quæstione IV. Nam primo expres-

pressio quinque sensuum non requiritur absolute, cum ex dictis superius satis sit unica unctio, modo cum forma universali conjuncta sit. II. hæc verba, *Per istam sanctam unctionem*, non sunt de necessitate Sacramenti; valet enim Sacramentum etiamsi materia, ex qua constat, in illius forma non exprimatur, idque tum in Ordinatione, tum in Pœnitentia videre est. Non est pariter necesse, ut exprimatur intentio Ministri, sat quippe significatur in ipso actu exteriore, quem exercet, in unctione nimirum, qua delinit infirmum. III. hæ voces, *Per suam piissimam misericordiam*, non requiruntur necessario, cum verbum, *Indulgeat*, satis exprimat actum misericordiæ, quem Deus exercet in infirmum, qui a Ministro inungitur. IV. conveniunt omnes, valere Sacramentum absque distincta trium Personarum Sanctissimæ Trinitatis invocatione, seu absque his verbis, *In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Nec mirum siquidem Extrema Unctio non est Sacramentum Fidei, seu ab eo, qui eo donatur, non exigitur, ut edat professionem Fidei, quemadmodum fit in Baptismate; ac proinde non est necesse, ut fiat expressa, aut distincta mentio Sanctissimæ Trinitatis, ad quam aliquo modo Symboli Capita reducuntur.

IX. Concludit itaque Jueninus, & ait, hæc sola verba, *Indulgeat tibi Deus*, satis esse, ut Sacramentum valeat; significant nempe Sacramenti effectum, causam principalem, a qua producitur, itemque personam, seu subjectum, cui remissio peccatorum impenditur. Similia his ante Jueninum docuit Sambovius in Tractatu *De Sacramento Extremæ Unctionis*, Disputatione IV. Articulo 3. qui tamen in eo dissentit a Juenino, quod Sambovius scilicet ad essentiam hujus Sacramenti pertinere ait integra hæc verba: *Per istam unctionem, indulgeat tibi Deus*. Necessaria autem prima illa verba, *Per istam unctionem*, censet Sambovius ut actus hujus Sacramenti exprimatur, quem tamen necessarium minime censuit Jueninus.

CAPUT II.

Ordo ministrandi Sacramentum Extremæ Unctionis.

§. I.

Sacerdos igitur Sacramentum ministraturus, quatenus fieri poterit, parari curet apud infirmum mensam mappa candida coopertam; itemque vas, in quo sit bombacium, seu quid simile in septem globulos distinctum, ad abstergendas partes inunctas, medullam panis ad detergendos digitos, & aquam ad abluendas Sacerdotis manus; ceream item candelam, quæ deinde accensa ipsi ungenti lumen præbeat. Denique operam dabit, ut quanta poterit munditia, ac nitore hoc Sacramentum ministretur.

COMMENTARIUS.

I. Opportuna se nobis præbet occasio in Commentario ad hunc §. de Ministro Sacramenti Extremæ Unctionis disserendi: *Sacerdos*, inquit, *Sacramentum ministraturus*. quod quidem consentaneum est testimonio S. Jacobi Apostoli, qui in Epistola sua Canonica Cap. V. loquens de ipso Extremæ Unctionis Sacramento, ait: *Inducat Presbyteros Ecclesiæ*. Presbyteri nomine non eum, qui inter Fideles ætate provectior est, intelligens, quomodo hodierni hæretici interpretantur, sed Sacerdotem juxta ritum Ecclesiæ ordinatum. Atque ita Apostolum intellexerunt, & interpretati sunt Origenes Homilia 2. in Leviticum, Innocentius Papa I. in Epistola ad Decentium, Chrysostomus Lib. 3. *De Sacerdotio*, aliique Patres permulti, itemque Concilium Florentinum, seu Eugenius Papa IV. in Decreto Armenis dato, ac postremo Tridentinum Concilium Sessione XIV. *De Sacramento Extremæ Unctionis* Cap. 3. ac deinde Canone IV. *Siquis dixerit, Presbyteros Ecclesiæ, quos Beatus Jacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse Sacerdotes, ab Episcopo ordinatos, sed ætate seniores in quavis communitate; ob idque proprium Extremæ Unctionis Ministrum non esse solum Sacerdotem, anathema sit*.

II. Mirum autem illud videri debet, quod cum Jacobus Apostolus citato loco *Presbyteros* nominet, dubitatum aliquando fuerit, num Episcopi hoc Sacramentum conferre possent, uti addiscere licet ex celeberrima Epistola Innocentii Papæ I. ad Decentium Eugubinum Episcopum, ubi eam controversiam solvit, sic plane inquiens: *Cæterum superfluo videmus adjectum, ut de Episcopo ambigatur, quod Presbytero licere non dubium est. Nam idcirco Presbyteros dictum est, quia Episcopi aliis occupationibus impediti, ad omnes languidos ire non possunt. Cæterum si Episcopus, aut potest, aut dignum ducit, aliquem a se visitandum, & benedicere, & ungere Chrismate sine cunctatione potest, cujus est ipsum Chrisma conficere*. Eodem modo loquitur Crodegandus Metensis Episcopus in Regula Canonicorum Cap. 71. Et certe Carolus Magnus, teste Monacho Engolismensi, *inunctus est ab Episcopis*: S. Adalardus ab Hildemanno Bellovacensi Præsule, ut scribit S. Gerardus in ejus Vita: Mathildis Imperatrix a Willelmo Archiepiscopo Moguntino: S. Ferdinandus Rex Castellæ, & Legionis, *ab Episcopis accepta pœnitentia, & gratia ultimæ Unctionis, indutus cilicio, & conspersus cinere* legitur apud Toletanum, Lib. VI. Cap. XIV. Pertinere ad ipsos præsertim Episcopos hoc ministerium ministrandi hujus Sacramenti infirmo, ubi essent præsentes, docet plane ms. Pontificale insignis Ecclesiæ Salisburgensis annorum circiter 700. apud Martene Lib. I. Cap. 7. Articulo 4. Ordine XII. *Ad visitandum, & ungendum infirmum*, ubi sic legitur:

Si autem aderit Episcopus, ipsius officium hoc erit. Atque huc referri potest, quod ait Durandus Lib. I. Rationalis Divinorum Officiorum. Cap. 8. num. 25. *quod ab Episcopo semel inunctus, non debet propter ejus reverentiam ulterius per Presbyterum inungi.*

III. At vero quod non modo Episcopi, verum etiam Presbyteri Ministri sint hujus Sacramenti, ex eo perspicuum est, quia numero plurali Presbyteros advocandos esse monet Jacobus, cum secundum sacros, & Apostolicos Canones in una Civitate unicum esse constet Episcopum; ac rursum ex eo, quod alioqui necesse esset, plurimos Fideles hoc Sacramento defraudari, h. e. omnes eos, ad quos Episcopus, ob loci distantiam, vel aliud quodcumque impedimentum, accedere non posset; uti scite inter alios observavit Estius in IV. Sententiarum, Distinctione 23. §. XI. ubi etiam recte docet, sufficere ad hoc Sacramentum administrandum unicum Sacerdotem, quia, etsi multitudinis numero utatur Apostolus, intelligendum est tamen, singulis datam esse hujus ministerii potestatem, sicut iis verbis *Quorum remiseritis &c.* potestas data est unicuique Sacerdoti peccata remittendi, ac retinendi. Estque id definitum ab Alexandro Papa III. in Capite *Quæsivit* XIV. *De verborum significatione*, ubi decernit, ab unico Presbytero inungi posse infirmum. Quod & S. Thomas Libro IV. contra Gentes Cap. 73. confirmat his verbis: *Jacobus dicit:* Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & oratio Fidei sanabit infirmum. *Si tamen unus solum Presbyter adsit, intelligitur hoc Sacramentum perficere in virtute totius Ecclesiæ, cujus Minister existit, & cujus personam gerit.* Sed de hac re nonnihil etiam infra dicemus in Commentario ad §. sequentem.

IV. Quamvis autem omnis Presbyter ratione Ordinis, hanc habeat potestatem, ejus tamen executio soli conceditur proprio Parocho, qui in infirmum jurisdictionem habet; vel alteri, cui proprius Pastor ejus muneris exequendi potestatem fecerit. Ita plane docet Tridentini Concilii Catechismus Parte II. *De Extremæ Unctionis Sacramento* num. XIII. sic inquiens: *Neque tamen ex Sanctæ Ecclesiæ Decreto cuivis Sacerdoti, sed proprio Pastori, qui jurisdictionem habeat, sive alteri, cui ille ejus muneris fungendi potestatem fecerit, hoc Sacramentum administrare licet.* Quinimo Religiosi, qui, nulla petita a Parocho venia, Sacramentum Extremę Unctionis administrare pręsumunt, pręter gravis culpę reatum, in excommunicationem incidunt Sedi Apostolicæ reservatam, uti habetur in Clementina I. *De privilegiis*, quam quidem cum tanta severitate post Archidiaconum accepit Navarrus in Manuali Cap. 27. num. 102. ut asserat, eadem Censura irretiri Regulares Extremam Unctionem ministrantes ægroto etiam constituto in mortis articulo, cumque Parochus abest. Sed jure ac merito Navarri opinionem refellunt Sotus, Sambovius, Alexander, Jueninus, aliique passim insignes Theologi, quos citat ac sequitur Benedictus Papa XIV. Libro 8. *De Synodo Diœcesana* Cap. 4. num. 7. Etenim cum Ecclesia, urgente mortis periculo, cuilibet Sacerdoti potestatem fecerit absolvendi a quibuslibet Censuris, & peccatis, verisimile certe non est, quod cuipiam Sacerdoti interdixerit, ne in eodem statu, ac vitę discrimine constituto, cum Parochus abest, administret Extremam Unctionem, quę est perfectio, & complementum Pœnitentię, neque ad sui validitatem requirit in Ministro potestatem jurisdictionis, sicuti Sacramentum Pœnitentię. Quare S. Carolus, etsi Parochorum jura studiose semper tutatus fuerit, nihilominus in Concilio Mediolanensi V. de iis agens, quæ pertinent ad Sacramentum Extremæ Unctionis, deficiente Parocho, cuilibet Sacerdoti integrum esse voluit Sacro Oleo inungere infirmum in mortis periculo constitutum, sic inquiens: *Ne alius Sacerdos, nisi Parochus hoc Sacramentum ministret. Si porro is impeditus, aut alias in mora est, mortisque periculum instat, tunc Sacerdos alius ministret, licet.*

V. Fusius hoc loco de Ministro Sacramenti Extremę Unctionis differere abstineo, quod de eo iterum dicendum erit in Commentario ad sequentem §. Ne quid autem omittam, quod in pręsenti §. statuitur de pręparandis in cubiculo infirmi Sacro Oleo mox inungendi, concinit hic quidem iis, quę S. Carolus notavit in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. & in Instructionibus suis de ipsa Extrema Unctione ministranda: *Cum accersitur*, Parochus nempe, *prope ægrotantis lectum mensam parvulam, ubi commode fieri potest, parari, mappave candida sterni curet, super qua, & vas sit, ubi bombix, seu stuppa ad abstergendas unctiones, micaque panis ad abstersionem digitorum prępatata, & vas alterum aquę ad manus lavandas, & candela cerę item parva. Qua in mensa vas Sacri Olei a parte lecto viciniori ponatur; a laico autem homine ne manu teneatur.* Optandum plane esset, ut nonnulla saltem ex iis, quæ præparari in cubiculo infirmi debent, a Parocho deferrentur, tum quod difficile sit ea in pauperum domibus invenire, tum ut occasio avaritiæ Parochis quibusdam tollatur, qui vasa ipsa, in quibus bombacium positum fuit, & manus lavit, ac manutergium, quo illas abstersit, non sine Fidelium scandalo ad se pertinere contendunt. Quorumdam Sacerdotum avaritiam, turpemque mercedis exactionem in administranda Extrema Unctione, causam fuisse, quod olim permulti morientes Sacro Oleo inungi nollent, & sine hoc Sacramento decederent, in superioribus Commentariis diximus, dicemusque mox iterum in Commentario sequenti.

VI. Sed tandem, ut paulo fusius quæ paranda sunt in cubiculo infirmi, explicemus, quod ait hic §. de septem globulis bombacii, seu stupę, ut alia Ritualia, ac Synodi ajunt, intelligitur, ubi vir esset inungendus in renibus; nam alias sex sufficerent, quorum quisque pro utroque pari membro inserviat, seu organo inuncto; unico enim globulo abstergendi sunt ambo oculi, eoque reposito in vase, globulus alter assumendus. Atque hinc est, quod Rituale vetus Ecclesiæ Catalaunensis annorum circiter 300. apud Martene Lib. I. Cap. 7. Articulo IV. Ordine 27. parandos ait *septem boliones stupæ canapis, ad modum magnæ nucis inter duas scutellas positos.* Aqua pariter ex nostro §. parari debet cum vase, medulla panis, ac manutergium. peracta enim Sacra Unctione, debet Sacerdos manus lavare juxta ritum in variis Ritualibus pręscriptum, ac pręsertim a S. Carolo in Actis Ecclesię Mediolanensis, ubi Ordinem ministrandi hoc Sacramentum recenset, sic inter alia inquiens: *Postea Parochus digitum pollicem, quo un-*

unxit, *medulla panis bene fricat*, *& aqua abluit in vase supradicto*; *tum manutergio abstergit*, *ablutionis vero aquam cum micis refert in Sacrarium*. Candela tandem, & quidem cerea esse debet in promptu, licet diu administretur hoc Sacramentum; adhibendum est enim lumen non modo ad Sacramenti dignitatem, verum etiam ut Sacerdos bene discernat partes inunctas, quas cum prædictis bombacii, seu stupæ globulis abstergat: unumquodque scilicet par membrum cum unico globulo peculiari, ut superius diximus, & ut Rituales permulti Codices, ac Synodi præscribunt, inter quas Salernitana anni 1579. Tit. 32. Cap. 6. sic ait: *Eadem vero stuppa*, *seu bombice singula loca non ungantur*, *sed in qualibet membrorum specie mutetur*. Ceterum, ut in administranda Extrema Unctione, ad dignitatem scilicet sacræ actionis, *accendantur septem candelæ ad minus*, *quæ ardeant per totum Officium*, statuit prædictum Rituale Catalaunicense, itemque alia, quæ non oportet hic recensere.

§. II.

Deinde convocatis Clericis, seu Ministris, vel saltem uno Clerico, qui Crucem sine hasta, aquam benedictam cum Aspersorio, & Librum Ritualem deferat, ipse Parochus decenter accipit vas Sacri Olei infirmorum sacculo serico violacei coloris inclusum, illudque caute defert, ne effundi possit. Quod si longius iter peragendum, aut etiam equitandum sit, vel alias adsit periculum effusionis, vas Olei sacculo, aut bursa inclusum, ut dictum est, ad collum appendat, ut commodius, & securius perferat. Procedat autem sine sonitu Campanulæ.

COMMENTARIUS.

I. QUum S. Apostolus Jacobus Sacramenti Extremæ Unctionis a Christo Domino instituti promulgator in Epistola sua Canonica Cap. v. Presbyteros ad ungendum infirmum inducendos esse asserat, non simplicem, unicumve Sacerdotem, antiqua apud Græcos hactenus consuetudo intemerata servatur, ut a pluribus, idest a septem Presbyteris inungantur infirmi, ut ex variis testimoniis probat Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 3. Num. 2. Plures quoque Sacerdotes fuisse olim in Ecclesia Latina adhibitos, ex pervetustis Ritualibus constat collectis a Menardo in Notis ad Sacramentarium S. Gregorii Papæ, & a Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 4. ubi Ordo 1. ex ms. Pontificali Anglicano Monasterii Gemmeticensis, annorum circiter mille, non modo Sacerdotum meminit, verum etiam solemnis processionis, & apparatus in administranda Extrema Unctione: *Dum invitati Sacerdotes ad infirmum fuerint visitandi*, *ungendique causa*, *qui eorum ad illud officium dignus jure censetur*, *induat se Superbumerali*, *Alba*, *& Stola*, *cum Phanone*, *atque Planeta*, *si affuerit*; *sin alias*, *Casula non induatur*. *Diaconus vero*, *qui Euangelii Textum ferat*, *& Oleum infirmorum*, *& Ceroferarii secundum ordinem suum se induant*. *Unus Ceroferariorum dextra cereum*, *læva thuribulum cum incensu*. *Sic induti cum domum*, *in qua infirmus jacet*, *intrare voluerint*, *Sacerdos læva Codicem*, *quo hujus Officii orationes habentur*, *teneat*; *dextra se signo Dominicæ Crucis muniat*, *quatenus cum summa humilitate*, *& timore Dei*, *quod inceperit*, *perficere valeat*.

II. Sed ut de ritu dicamus factæ olim a pluribus Presbyteris Extremæ Unctionis, præter Ritualia, quæ ritum ipsum communi usu receptum fuisse probant, eundem confirmant plura Sanctorum Acta. Acta S. Chrotildis Reginæ de ea quidem testantur, quod *trigesimo die vocationis suæ secundum Apostolum inuncta a Sacerdotibus Oleo Sancto*, *& Sacri Corporis*, *& Sanguinis Christi percepto Viatico*, *in confessione Sanctæ Trinitatis Corpus exuit*. Acta S. Hunegundis ajunt, quod *conversa ad eos*, *qui assidebant sibi*, *Presbyteros*, *Unctionis Oleum*, *& Communionem expetit*. Eodem modo loquuutur Acta S. Hildegundis Virginis apud Bollandum xx. Aprilis. Hinc etiam Valdenses hæretici hoc reprobabant Sacramentum *propter plures Sacerdotes ibi necessarios*, ut notat Martene citato loco, Articulo 3. num. 3. Cæterum ut idem Auctor ex variis antiquis Ritualibus docet in sequenti num. IV. ex ipsis Sacerdotibus, qui Extremæ Unctioni infirmi aderant, aliquando unus applicabat Oleum, altero verba formæ pronunciante; aliquando singuli omnes corporis partes ungebant, & ungendo formam pronunciabant; aliquando singuli singulas partes, hoc est, unus unam, alter alteram, perungebant. Atque hic audire præstat Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni 1374. Tit. 8. Capite 3. ubi sic inter alia inquit: *Debent in collatione hujus Sacramenti plures esse Sacerdotes*, *si potest commode fieri*; *& non debet unus inungere*, *& alius Orationem infundere*, *ne fiat divisio Sacramenti*, *sed uno inungente*, *& orante*, *alii postea statim orent*; *vel uno inungente*, *& orante*, *posset quilibet inungere*, *& orare*.

III. Neque vero ad inungendum solum, verum etiam ad alios peragendos ritus Sacerdotes ipsi adhibebantur. præstabant enim iidem morienti infirmo varia alia pietatis opera, quæ longum esset hic recensere. Porro notandum, quod in Ordinario Cassinensi præscribitur, quodque observavit Menardus in Notis ad Sacramentarium S. Gregorii pag. 331. ut nimirum, antequam ungeretur infirmus, adstantes Sacerdotes eidem manus imponerent; de quo etiam ritu loquitur Martene Lib. v. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. 8. num. 3. ubi ex antiquo Breviario Cassinensi orationem describit, quam in ea manuum suarum impositione super infirmum Sacerdotes pronunciabant. Consuevisse etiam Sacerdotes ipsos adstantes omnes insimul ægro-

ægrotum Extremam Unctionem sumpturum, facta prius ab eo generali Confessione, absolvere in forma communi, addiscimus plane, ut alia omittam, ex Breviario Congregationis Vallisoletanæ impresso anno 1600.

IV. Quamquam vero multi adhiberentur Sacerdotes in administranda Extrema Unctione, recte tamen observat laudatus Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 3. num. 5. hanc ipsam Ecclesiæ Latinæ consuetudinem, non fuisse firmam, constantem, & universalem, cum ex aliis æque antiquis monumentis ab eodem productis constet, sæpius infirmos ab unico Sacerdote inunctos. Nam Artemium febre correptum ab unico *S. Nepotiano visitatum, atque Oleo Sancto perunctum*, narrat S. Gregorius Turonensis Lib. I. *Historiæ* Cap. 41. & S. Eugendum *ab uno de Fratribus* pariter inunctum, legimus in ejus Vita apud Bollandum die I. Januarii. Hic vero ritus sacræ unctionis ab unico recipiendæ Sacerdote, a paucis tunc, nec fortasse extra casum necessitatis usurpatus, ut censet Benedictus Papa XIV. Lib. 8. *De Synodo Diœcesana* Cap. 4. num. v. adeo postea in Ecclesia Latina invaluit, ut Theologi Scholastici cum Suarez Tomo IV. in 3. Partem, Disputatione 43. Sectione II. in fine, & Cardinali de Lauræa in IV. Sententiarum Tomo 3. Disputatione XI. Articulo IX. num. 114. illicitum nunc reputent, seclusa necessitate, ejusmodi Sacramentum a pluribus simul administrari; quoniam nemini integrum est in Sacramentis administrandis a norma recedere in Rituali præscripta. Si autem plures simul Sacerdotes re ipsa Sacramentum hoc conficiant, nemo ambigit, illud esse ratum, modo singuli diversos inungant infirmi sensus, & quilibet congruentem inuncto sensui formam pronunciet, quemadmodum iidem memorati Auctores scite animadvertunt.

V. At vero etiam spectata hodierna Ecclesiæ disciplina, ut sapientissime docet laudatus Pontifex Benedictus XIV. loco citato, nedum licitum, sed valde laudabile est, ut uni Sacramentum administranti alii plures assistant Sacerdotes, ob rationem, quam adducit S. Thomas Lib. IV. contra Gentes Cap. 73. ubi ait: *Quia hoc Sacramentum perfectæ curationis effectum habet, & in eo requiritur copia gratiæ, competit huic Sacramento, quod multi Sacerdotes intersint, & quod oratio totius Ecclesiæ ad effectum hujus Sacramenti coadjuvet.* Hinc merito S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. ubi agit de Sacramento Extremæ Unctionis, statuit, ut *id Extremæ Unctionis Sacramentum ministraturus, quot commode potest, Presbyteros, & Clericos adhibere studeat, Superpelliceo indutos, qui ipsum & ministrantem & precantem, pietatis, orationisque studio in eo ministerio adjuvent.* Atque hæc est certe ratio, cur hic noster §. convocandos etiam dicat numero plurali Clericos, seu Ministros, qui in ea Extremæ Unctionis admistratione Parocho assistant. Sane si plures Sacerdotes interesse nequeant, alios arcessendos probos viros, qui commode haberi valeant, ob eandem rationem adnotavit Cardinalis Sanctorius in suo Rituali pag. 324. sic inquiens: *Sacerdos, ubi commode fieri potest, ut in Ecclesiis Collegiatis, plures secum adhibeat Presbyteros, cum ungit infirmum. In aliis vero Ecclesiis, saltem uno Clerico præsente, aut aliis pluribus Scholaribus, vel Confratribus Ecclesiæ.*

VI. Si porro causam investigemus, cur Ecclesia Latina, quamvis etiamnum plures adesse cupiat, per unicum tamen Sacerdotem velit Sacramentum administrari, jam nos superius diximus, factum id esse ad coercendam quorumdam Sacerdotum avaritiam, id quod etiam notavit Benedictus Papa XIV. loco citato, num. VI. *Cum plures*, inquit, *simul Sacerdotes ad infirmum inungendum advocabantur, quilibet pro sua opera haud exiguam exposcebat mercedem, cui solvendæ cum pauperum vires non sufficerent, ii sine Extrema Unctione decedebant. quamobrem hæretici Valdenses, seu Pauperes de Lugduno, uti notat Reinerus Ordinis Prædicatorum in Opere contra eosdem circa annum 1254. exarato, inter cæteras falsas rationes, propter quas Sacramentum Extremæ Unctionis reprobabant, hanc etiam adducebant*, quia tantum divitibus datur. *Curaverant sane Ecclesiarum Præsules prædictam turpem Sacerdotum avaritiam reprimere, severisque sanctionibus interdixerant pro Sacramentali Unctione quidquam exigere; quod potissimum statutum reperimus ab Odone Episcopo Parisiensi Capite VIII. suarum Constitutionum, atque in Synodis Andegavensi anni 1283. Remensi, & Trecensi habitis initio Sæculi XV. Verum cum hæc repagula haud sufficientia comperta sint ad compescendam Sacerdotum petulantiam, visum est deliberandum, ut deinceps Extrema Unctio, nulla petita mercede, a solo conferretur ægrotantis Parocho.* Solum proprium Parochum esse Ordinarium hujus Sacramenti Ministrum, & nonnisi eo absente, vel eo mandante, posse alium quemvis Sacerdotem Sacramentum ipsum administrare, jam diximus nos in Commentario superiori.

VII. Itaque ex dictis hactenus constat, quod quamvis plures olim adhiberentur Sacerdotes in administranda Extrema Unctione, unus tamen satis est ad eam rite, recteque administrandam, etiamsi nec ei ullus adesset Clericus, vel minister, uti expresse declaravit Concilium Provinciale VI. Beneventanum loco citato: *Sacerdos*, inquit, *etiam solus cum Clerico suo, vel uno laico litterato, hoc Sacramentum poterit conferre, si non possunt Sacerdotes alii adhiberi. Et si nullum possit secum habere, tunc in necessitate Sacerdos solus potest ipsemet totum Officium explere, & sibi respondere.* Quod quidem consentaneum est Decretali Epistolæ Alexandri Papæ III. qui consultus ab Episcopo Carnotensi, *utrum Sacerdos unico Clerico tantum præsente infirmum debeat inungere*, uti legitur apud Antonium Augustinum in prima Decretalium Collectione Libro 5. Tit. 27. Cap. 9. ita respondit: *Sacerdos, unico præsente Clerico, & etiam solus infirmum ungere potest.* Legitur Fragmentum Epistolæ continens Responsum Pontificis in Capite *Quæsivit* XIV. *De verborum significatione*. Nec mirum videri debet. nam, ut recte docet S. Thomas citato Lib. IV. contra Gentes Cap. 73. *si unus solus Presbyter adsit, intelligitur hoc Sacramentum perficere in virtute totius Ecclesiæ, cujus minister existit, & cujus personam gerit.*

VIII. Sed his tandem abunde explicatis, devenio ad nostrum §. ubi edicitur, ut Parochus, si nimirum id & commode fieri potest, administraturus Sacram Unctionem utatur *saltem*

uno

uno Clerico, qui Crucem sine hasta, Aquam benedictam cum Aspersorio, & Librum Ritualem deferat. Idem plane mandat S. Carolus tum alibi, tum vero in Instructionibus de Sacramento Extremæ Unctionis, ubi sic inter alia inquit: *Clericus indutus Superpelliceo vas feret aquæ benedictæ cum Aspersorio, & Librum hunc Sacramentalem*. Et mox: *Curabit etiam Crucifixi parvam Imaginem afferri, si forte ea ægroto desit*. Sed attendendus est noster §. qui nulla facta limitatione, absolute mandat deferri a Clerico *Crucem sine hasta*. Esse hunc antiquum ritum, ut Crux ad inungendum ægrotum deferretur, ex variis Ritualibus constat, in quibus non modo ea Crucis delatio præscribitur, verum etiam, ut ipsa Crux una cum Sacro Euangelii Codice ante unctionem deosculanda infirmo præbeatur, ac post unctionem coram eo relinquatur. Ita plane statuunt inter alios Rituales Codices Pontificalis Codex insignis Ecclesiæ Apamiensis in Syria annorum circiter 500. & vetus Codex Ritualis insignis Ecclesiæ Catalaunensis apud laudatum Martene Articulo 4. Ordine 20. & 27. Pro hac Cruce, quæ defertur ad infirmos occasione Extremæ Unctionis, mos erat in Diœcesi Senogalliensi, ut Parochi prætenderent quoddam sudariolum, seu velum, & quatenus hujusmodi sudariolum non placeret, exigerent Julium unum. Quæ consuetudo discussa in Sacra Congregatione Concilii die XXIV. Maji 1710. proposito Dubio, *An debeatur velum, seu illius pretium in administratione Olei Sancti in casu &c.* Responsum fuit *Negative*, neque etiam a sponte dantibus posse recipi per allegata ab Ursaya Tomo II. Disceptationum Ecclesiasticarum Parte II. Disceptatione 18. num. 42.

IX. Esse præterea antiquum ritum, ut aqua benedicta ad ipsum ægrotum inungendum portaretur, docet nos Pontificale Anglicanum Monasterii Gemmeticensis, aliique permulti antiqui Codices Rituales, in quorum tamen non paucis præscriptum legitur, ut *in primis facerent Sacerdotes aquam benedictam extra domum*, infirmi scilicet, quæ ea erat primum aspergenda. Sic enim mandant inter alios duo antiqui Sacramentorum Libri Turonenses annorum circiter 900. apud eundem Martene, Ordine 3. 4. Quod vero spectat ad Librum Ritualem, quem ex præscripto nostri hujus §. deferre Clericus debet, præscriptum id quoque jam fuit in variis Synodis, ac Ritualibus antiquis, præsertim vero in priscis Constitutionibus Odonis Episcopi Parisiensis, Cap. 8. num. 4. ubi sic inquit: *Librum, qui dicitur Manualis, habeant Sacerdotes Parochiales, ubi continetur Ordo servitii Extremæ Unctionis, Catechismi, Baptismi, & hujusmodi*. Ceterum deferendum quoque esse cereum lumen in delatione Olei Sancti ad infirmum, licet nulla hujus ritus in nostro §. mentio fiat, præscribunt antiqui Rituales, Potificalesque Codices, ac potissimum laudatus supra Anglicanus, quibus inhærens S. Carolus in suis Instructionibus, Parocho inter alia mandat, ut curet afferri *cereum laterna inclusum, idque per Clericum, si adsit*. Subditque mox quod & alias idem noster §. monet, ut scilicet *tintinnabulum non adhibeatur*.

X. Porro, ut populus sciat, Sacro Oleo non deberi eum cultum adorationis, qui Eucharistiæ exhibetur, monent iccirco Synodi, uti & Ritualia, ut dum Sacrum Oleum solum defertur, Clericus Sacerdotem præcedat, sed sine campanula, sive nola, tintinnabulove, cujus sonitu populus ad adorationem Eucharistiæ excitari, & moneri solet. Quin & Synodus Namurcensis anni 1639. Tit. XIV. Cap. I. vult quidem, ut *Parochum Sacrum Oleum infirmorum ad ægrotos deferentem Matricularius detecto capite comitetur*: Sed addit: *Non tamen lumen, aut nolam sonantem præferat, nisi simul deferatur Sanctissimum Sacramentum Eucharistiæ*. At vero quod de vetita luminis gestatione ante Sacrum Oleum in Synodo ipsa decernitur, hodie nequaquam observari, notavit Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici universi* Tit. 8. Capite 3. num. 18. immo in plerisque Synodis, & Ritualibus expresse decerni, ut lumen ipsum præferatur. Licet autem ob rationem superius expressam in delatione Sacri Olei ad infirmum Campanulam deferri, ac pulsari vetetur, teste eodem Vanespen num. XIX. monent Synodi, ac præsertim Provincialis II. Cameracensis Tit. XII. Cap. I. ut cum Sacrum Oleum ad infirmum deferendum est, „ Campana aliqua pulsetur ex Parochiis, cujus sono omnes intelligant, deferendum Extremæ Unctionis Sacramentum, moneanturque Fideles, „ ut hoc signo dato, se ad Ecclesiam conferant, & „ Sacerdoti se jungant, pro salute ægri cum eodem „ deprecaturi; & ad hoc opus charitatis, etiam propositis Indulgentiis, ubi expedire judicaverit Episcopus, invitentur; cæteri vero, quibus non „ vacat, erigant saltem animum in Cœlum, & „ pro salute decumbentis aliquam orationculam „ offerent Deo; extrema enim hac necessitate, „ Fidelium precibus ægri maxime indigent, & „ iisdem maxime juvantur.

XI. Sed ut de Parocho ipso administraturo hoc Sacramentum nunc disseramus, ex præscripto quidem nostri §. *ipse Parochus decenter accipit vas Sacri Olei infirmorum sacculo serico violacei coloris inclusum, illudque caute defert, ne effundi possit*. Quamquam nihil dicat hic noster §. de vestibus, quibus tunc indutus esse Parochus debeat, cum ad Sacramentum ipsum Extremæ Unctionis administrandum accedit, conveniunt tamen Rituales passim Codices recentiores, ac Synodi cum Concilio Provinciali Mediolanensi IV. Sancti Caroli, in quo edicitur, ut *accedat illud ministraturus Stola, & Superpelliceo indutus*. Idem legitur in ejusdem S. Caroli Instructionibus, ex quibus etiam addiscimus Stolam debere esse violacei coloris: *Indutus Superpelliceo, & Stola violacea, accipit vas Olei Sacri*. Decenter vas ipsum sacculo serico violacei itidem coloris inclusum, cauteque deferendum, ne effundi possit, recte admonet hic noster §. idemque passim Rituales Codices mandant, quos longo agmine affert Martene citato Articulo IV. Sed notandum, quod ait in memorato Concilio IV. S. Carolus: *Vas Sacri Olei ne sinu, brachiove comprehensum, sed sacculo serico apte inclusum, cordula serica a collo pendens, pie reverenterque ferat*. Hunc quidem ritum statuit noster §. ut *si longius iter peragendum, aut etiam equitandum sit, vel alias adsit periculum effusionis, vas Olei sacculo, aut bursa inclusum, ut dictum est, ad collum appendat, ut commodius, & securius perferat*. Verum ex aliis multis Ritualium, Synodorumque testimoniis addiscimus deferendum semper vas collo Sacerdoti appensum.

§. III.

Cum perventum fuerit ad locum, ubi jacet infirmus, Sacerdos intrans cubiculum dicit: *Pax huic domui*. ℟. *Et omnibus habitantibus in ea*.

§. IV.

Deinde deposito Oleo super mensam, Superpelliceo, Stolaque violacea indutus, ægroto Crucem deosculandam porrigit; mox in modum Crucis cum aqua benedicta, & cubiculum, & circumstantes aspergit, dicens Antiphonam *Asperges &c.* Quod si ægrotus voluerit confiteri, audiat illum, & absolvat. Deinde piis verbis illum consoletur, & de hujus Sacramenti vi, atque efficacia, si tempus ferat, breviter admoneat, & quantum opus sit, ejus animum confirmet, & in spem erigat vitæ ætenæ.

COMMENTARIUS.

I. Conveniunt omnes in eum ritum pervetusti, recentioresque Libri Rituales, ut, *cum perventum fuerit ad locum, ubi jacet infirmus, Sacerdos intrans cubiculum* dicat: *Pax huic domui*, aspergatque cum aqua benedicta infirmum, circumstantesque. Ecce hic quod de hac re præscribit *ms.* Pontificale Anglicanum Monasterii Gemmeticensis annorum circiter mille: *Intrando, istam Antiphonam dicat*: Pax huic domui, & omnibus habitantibus in ea. Pax ingredientibus, & egredientibus. *Oratio, quam Sacerdos, cum intra januam fuerit, dicere debet*: Omnipotens sempiterne Deus, quæsumus immensam pietatem tuam, ut ad introitum humilitatis nostræ, hunc famulum tuum hoc in habitaculo fessum salutifere visitare digneris; & sicut visitasti Tobiam, & Saram, socrumque Petri, necnon & puerum Centurionis, ita & iste, pristina sanitate animæ, corporisque recepta, a te visitatus, gratiarum tibi in Ecclesia tua sancta referat actionem. Per. *Deinde vero progrediens, undique versus aquam benedictam aspergendo, atque Antiphonam* Asperges me Domine hyssopo *decantando, ad lectum ægroti, non tumidæ mentis austeritate, verum cum omni mansuetudinis industria accedere satagat*. Una cum aspersione aquæ benedictæ adhibitam fuisse incensationem, docet nos ms. Pontificale Prudentii Episcopi, qui ante annos 900. Trecensem regebat Ecclesiam: *Cum ingreditur*, inquit, *Sacerdos ad visitandum infirmum, primum dicat*, Pax huic domui III. *Et resp.* Et cum spiritu tuo. *Deinde Antiph.* Benedic, Domine, domum istam; *& aspergatur aqua benedicta cum odore incensi*. Meminit quoque & hujus ritus, ut alios omittam, ms. Codex insignis Ecclesiæ B. Mariæ Remensis ejusdem ætatis. Ad eumque respexit memoratum Pontificale Anglicanum, ubi in ipsa Olei Sancti ad infirmum delatione præscripsit inter alia deferri incensum.

II. Illud vero ex antiquo Libro Sacramentorum insignis Ecclesiæ S. Gatiani Turonensis annorum circiter 900. cautum est, ut *in primis faciant Sacerdotes aquam benedictam extra domum; &, cum ingressi fuerint domum, dicant primum*, Pax huic domui: *& tunc incipiant Antiphonam*, Asperges me Domine; *& aspergatur aqua super infirmum, vel super domum ejus cum Psalmo*, Miserere mei Deus I. Sequitur benedictio domus, aliæque deinde orationes. Similia præscribunt & alii Libri Rituales, quos longo agmine affert Martene Lib. I. Cap. 7. Articulo 4. Ex aliis Codicibus, & quidem antiquis, qualis est ille insignis Ecclesiæ Noviomensis annorum circiter 900. præscriptum est, ut, *cum venerit Sacerdos ante ostium, faciat signum Crucis, & sic ingrediatur*. Mandat mox, ut dicat, *Pax huic domui*, una cum Antiphona, *Benedic, Domine, domum istam &c.* Psalmo, *Ecce quam bonum*, & Oratione, *Introeat Domine domum hanc &c.* quæ habetur infra in sequenti nostro §. Sequitur deinde aspersio cum aqua benedicta, itemque variæ Preces, Litaniæ, & Orationes, quas longum esset hoc loco describere, quasque videre licet apud eundem laudatum Martene loco supra citato.

III. Dicto, *Pax huic domui*, quod quidem juxta complures antiquos Rituales Codices ter pronunciabatur, ex præscripto nostri §. IV. Sacerdos, *deposito Oleo super mensam, Superpelliceo, Stolaque violacea indutus, ægroto Crucem deosculandam porrigit*. Fateor quidem, quod alias observavit Barrufaldus, ex verbis nostri hujus §. clare demonstrari, Sacerdotem generatim loquendo, non teneri esse indutum Superpelliceo & Stola, cum defert hoc Sacramentum, sed tunc primum illa induere, cum ingressus infirmi cubiculum, dixit, *Pax huic domui*, & posuit vas sacri Olei super mensa. Optimam vocat hanc nostri §. institutionem Barrufaldus; neque enim laudabile putat, *quod Parochus ex improviso appareat coram infirmo sacris vestibus indutus: quia scilicet, accessus hoc modo factus, plures infirmos deterruit, & ad mortem pene duxit, ob subitum conceptum timorem moriendi*. Sed puto equidem, laudabilius esse, quod Sacræ Synodi, Ritualesque antiqui Codices, recentioresque præscribunt, ac præsertim S. Carolus, tum in Conciliis, tum in Instructionibus de Extrema Unctione, ut Sacerdos ab Ecclesia procedat indutus Superpelliceo, & Stola, præcedente Clerico cum parva Cruce, aqua benedicta, & cereo lumine laterna incluso. Quibus inhærens Salernitana Synodus anni 1579. Tit. 32. Cap. 8. de hoc Sacramento loquens, sic ait: *Cum ad infirmos defertur, sit Parochus Superpelliceo, & Stola indutus, cum Clerico, & lumine*. Quod quidem optime institutum est, reverenter enim deferri debet, & non jam cum communi veste, sed illa, quam cujusque Diœceseos Synodi,

di, Ritualesque probati Codices præscribunt. Ceterum nec noster §. tunc primum mandat indui a Parocho Superpelliceum, & Stolam, cum posuit vas sacri Olei super mensam, sed potius supponit, jam esse indutum.

IV. Quidquid autem de ea re sit, quod noster §. IV. præscribit, ut *Parochus ægroto Crucem pie deosculandam porrigat*, statutum quoque antiquitus fuit in variis Ritualibus, sed tamen ut plurimum post peractam unctionem, & sumptam Eucharistiæ Communionem. sic enim ex ms. Rituali Monasterii B. Mariæ de Pontelevio annorum circiter 600. cautum est, ut Sacerdos accipiat Crucem, & dicat: *Ecce Vultum Salvatoris, qui te sui Sanguinis pretio pendens in Cruce redemit. Adora, & oscula*; adorataque Cruce, faciebat infirmus Confessionem. At vero ex ms. Codice ad usum Ecclesiæ S. Mariæ Magdalenæ prope Cenomanos, annorum circiter 400. post varias orationes, Sacerdos jubetur, ut *deinde accipiat Crucem, in qua debet esse Imago Christi depicta, & Imago gloriosæ Virginis Mariæ, & signet ex ea infirmum signo sanctæ Crucis, dicendo*: Benedicite. ℟. Dominus. Benedictio Dei Patris omnipotentis, & Filii, & Spiritus Sancti descendat ✠ super hunc infirmum, & maneat semper, Amen. *Sacerdos præsentet Crucem infirmo*, utique deosculandam, *& loquatur ei repræsentando memoriam Passionis Christi Domini nostri, & qualiter passus est pro eo, & pro salute totius mundi*. Porro invaluit apud Monachos ritus, ut, sive ante, sive post datum Fratribus omnibus osculum, Crux etiam osculanda, & adoranda infirmis præberetur, ut patet ex Consuetudinibus Cluniacensium, Collectaneo S. Petri supra Divam, Breviario S. Germani a Pratis, & ex Vita S. Odilonis Abbatis Cluniacensis. Sic etenim Auctor ejusdem Jotsaldus Cap. XV. sanctissimum illius obitum describens, ait: *Secundum Apostolicam sententiam Oratio Fidei super eum celebratur, Mysterium vivifici Corporis, & Sanguinis sumitur, Pax Fratribus præbetur, & ad ultimum illa salutifera Crux nostræ redemptionis, & Imago Domini nostri ad adorandum præsentatur*. Hanc Crucem Petrus Venerabilis Abbas Cluniacensis, ut in ejusdem Statutis legitur Cap. 60. nolebat esse auream, vel argenteam, sed tantum ligneam.

V. Osculata Cruce, Sacerdos, ut ait hic noster §. *mox in modum Crucis cum aqua benedicta, & cubiculum, & circumstantes aspergit, dicens Antiphonam*, Asperges me &c. Legitur hæc aspersio in omnibus vel antiquissimis Ritualibus Libris, uti superius ostensum fuit. Ergo, facta aspersione, mandat & illud noster §. ut Sacerdos, *si ægrotus voluerit confiteri, audiat illum, & absolvat*. Quoniam nihil Sacramenti gratiam magis impedit; quam mortiferi alicujus peccati conscientia, iccirco in eo ministrando id potissimum Rituales Codices pervetusti, recentioresque, ac præterea sacræ Synodi jusserunt, ut si fieri potest, infirmus non ante inungatur, quam peccata confessus sit, ac præterea sacram Eucharistiam sumpserit. Constat id quidem non modo ex Catechismo Tridentini Concilii, Parte II. *De Extremæ Unctionis Sacramento*, verum etiam ex variis Ritualibus, Librisque Sacramentorum a Martene productis loco citato, præsertim vero ex Pontificali Anglicano a nobis sæpius memorato, cujus locum, quod alios ritus scitu dignos, ac in aliis multis Ritualibus præscriptos contineat, lubet describere: *Tunc Sacerdos*, post factam scilicet aspersionem, & Orationes recitatas, *flexis genibus ante ægrotum inclinet, dicens ei*: Ut quid nos vocasti, Frater? *Infirmus dicat*: Ut unctionem mihi tradere dignemini. *Sacerdos tunc eum compendiose cum omni lenitate Divinis instruat Dogmatibus, si spiritualis est, dicens ei*: Prius te ad puram præpara Confessionem, de cætero sanctam accipies unctionem. *Si sæcularis est, dicat ei*: Tuæ prius dispone domui, & si quid intra tui cordis conscientiam habere censes contra quempiam, indulgendo remitte, quatenus, opitulante Summi Tonantis clementia, per hanc valeas unctionem, tuorum percipere peccaminum abolitionem. *Deinde Sacerdos hanc dicat Orationem*: Oremus, Fratres dilectissimi, Dominum nostrum Jesum Christum cum omni intenta supplicatione, ut hunc famulum visitare, & confortare in puram dignetur Confessionem. Qui vivit. *Tunc ejus accipiet Confessionem. Et si cunctis voluerit dimittere, sanctam ei humiliter tradat unctionem. Quod si noluerit, sacrato eum Chrismate omnino non tangat, quia in Euangelio legitur*: Si non dimiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater vester cœlestis dimittet vobis peccata vestra.

VI. Præmittendum Extremæ Unctioni Sacramentalem Confessionem, jam & alii passim Rituales Codices jubent, inter quos Liber Sacramentorum Monasterii Moisacensis annorum circiter 900. ita loquitur: *Antequam unguatur infirmus, omnimodis Deo & Sacerdoti confiteatur peccata sua, quia unctio nisi per veram confessionem nequaquam proficit ad peccatorum emundationem*. Similia habet Codex Pontificalis Ecclesiæ Salisburgensis annorum circiter 700. in Ordine ad ungendum infirmum, sic dicens: *Antequam unguatur infirmus, confiteatur omnimodis Deo, & Sacerdoti suo puriter omnia peccata sua, & reconciliationem ab eo percipiat plenam; ut ulceribus vitiorum per confessionem purius adapertis, dignius proficiat ei unctio spiritualis, medendo nequitiarum putredinem interius latitantem*. Afferri ad hoc comprobandum permultæ Synodi possent, quibus tamen omissis, notandum hic illud censeo, quod, si morbi vis ita impediat ægrotum, ut confiteri non possit, eum Presbyter excitare debet, ut verum suorum peccatorum dolorem concipiat, eorumque remissionem ita percipere mereatur. Quod si nulla possit indicia pœnitentiæ præbere, sive quia in phrenesim incidit, aut alio quovis modo vi morbi oppressus est, eo tamen Sacramento illum Parochus privare non debet, si probabiliter judicet, sive ex bona ægroti vita, sive ex præcedenti desiderio recipiendi Sacramenta, ægrotum hoc Sacramentum petiturum, si posset; quoniam, ut ait S. Augustinus in Libro *De adulterinis conjugiis*, Capite ultimo, *multo satius est nolenti dare, quam volenti negare, ubi velit, an nolit, non apparet; attamen credibilius est, eum, si posset, velle se potius dicturum fuisse*. Licet autem infirmus ipse Sacro Oleo ungendus confessus fuerit, eum adhuc Parochus excitare debet ad magnum de peccatis suis concipiendum dolorem, præsertim vero de iis, quæ malo sensuum usu commisit, quibus applicari unctiones debent.

VII. Denique mandat noster §. ut Sacerdos ante unctionem *piis verbis illum consoletur, & de hujus Sacramenti vi, atque efficacia, si tempus* fe-

ferat, breviter admoneat, & quantum opus sit, ejus animum confirmet, & in spem erigat vitæ æternæ. Idem sane mandant Sacræ Synodi, Codicesque Rituales, quibus inhærens S. Carolus in Instructionibus suis, ubi de diligentia agit in ipso Sacramento administrando, sic inquit: *Ad quod etiam Sacramentum percipiendum, quo magis Fideles accendat, ejus fructus, atque utilitates aliquando, prout opportunum esse viderit, accurate explicabit; idemque unicuique infirmo cum ministrat, præstare non omittet, quantum sane tunc per temporis angustiam, morbique vexationem potest.* Optandum plane esset, ut Parochi in Catechismis, & in concionibus suis, quos habere debent ad populum, Sacramentorum virtutem, ritusque exponerent, ac nominatim Sacramenti Extremæ Unctionis, ne Fideles postea cum in periculo mortis constituti, Sacro Oleo ungendi sunt, horrorem ex ea unctione conciperent. Sed sive id peractum fuerit, sive omissum, quo diligentius item infirmum præparet Parochus, præter alia, quæ ei de vi, salutaribusque fructibus hujus Sacramenti, ut supra dictum est, diligenter exponet, hoc etiam persuadebit, ut ea fide se ungendum præbeat, qua olim, qui ab Sanctis Apostolis sanandi erant, se ipsos offerre consueverunt; in primis autem animæ salus, deinde etiam corporis valetudo, cum conditione, si ad æternam gloriam profutura sit, expetenda est. Tum vero demonstrabit, illum dubitare non debere, quin sanctæ illæ preces a Deo exaudiantur, quibus ipse Parochus, Sacerdosve, Ecclesiæ, & Domini personam gerens, utitur ad hujus Sacramenti ministrationem.

VIII. Tradit hæc quidem S. Carolus in laudatis suis Instructionibus, ubi præparationem ad Extremæ Unctionis Sacramentum adhibendam exponit: mandans præterea, docendum esse & a Parocho infirmum, eam quoque corporis adhibendam præparationem, *ut partes ungendæ prius abluantur, quantum commode fieri possit, ad Sacri Olei reverentiam, præsertim quæ sordes solent magis contrahere.*

§. V.

Postea dicat: *Adjutorium nostrum in Nomine Domini.* ℟. *Qui fecit Cælum, & terram.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Introeat, Domine Jesu Christe, domum hanc sub nostræ humilitatis ingressu æterna felicitas, divina prosperitas, serena lætitia, charitas fructuosa, sanitas sempiterna; effugiat ex hoc loco accessus dæmonum; adsint Angeli pacis; domumque hanc deserat omnis maligna custodia. Magnifica, Domine, super nos Nomen sanctum tuum, & benedic nostræ conversationi; sanctifica nostræ humilitatis ingressum, qui sanctus, & qui pius es, & permanes cum Patre, & Spiritu Sancto in sæcula sæculorum. Amen.

Oremus, & deprecemur Dominum nostrum Jesum Christum, ut benedicendo benedicat ✠ hoc tabernaculum, & omnes habitantes in eo, & det eis Angelum bonum custodem, & faciat eos sibi servire ad considerandum mirabilia de Lege sua. Avertat ab eis omnes contrarias potestates, eripiat eos ab omni formidine, & ab omni perturbatione, ac sanos in hoc tabernaculo custodire dignetur. Qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivit, & regnat Deus in sæcula sæculorum. Amen.

Oremus.

Exaudi nos, Domine Sancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, & mittere digneris Sanctum Angelum tuum de Cælis, qui custodiat, foveat, protegat, visitet, atque defendat omnes habitantes in hoc habitaculo. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

COMMENTARIUS.

I. Consuevisse olim præmitti Extremæ Unctioni infirmorum varias preces, orationesque, constat ex multis antiquis Sacramentorum Libris, quos recenset Martene Lib. 1. Cap. 7. Articulo 4. per totum. Oratio, *Introeat, Domine &c.* & *Exaudi nos &c.* leguntur in antiquo ms. Codice insignis Ecclesiæ Bellovacensis a Viro Clarissimo Godefrido Homan descripto, & in ms. Rituali Monasterii B. Mariæ de Pontelevio annorum circiter 600. itemque in aliis posterioris ætatis, in quorum etiam nonnullis extat oratio secundo loco in §. nostro descripta, quæ incipit, *Oremus, & deprecemur &c.*

§. VI.

Quæ Orationes, si tempus non patiatur, ex parte, vel in totum poterunt omitti. Tum de more facta Confessione generali, Latino, vel vulgari sermone, Sacerdos dicat, *Misereatur tui &c. Indulgentiam, absolutionem, &c.*

COMMENTARIUS.

I. Dictis orationibus, inquæ etiam, ut ait hic noster §. *si tempus non patiatur*, quia scilicet urget mortis imminentis periculum, *ex parte, vel in totum poterunt omitti*; ex præscripto ejusdem §. *tum de more facta Confessione generali Latino, vel vulgari sermone,* Sa-

Sacerdos dicit, Misereatur tui &c. Estque hic antiquus ritus, ut Confessio generalis communis Extremæ Unctioni præmitteretur, uti ex variis Ritualibus constat, præsertim vero ex ms. Pontificali Ecclesiæ Apamiensis in Syria, & ex aliis a Martene productis. Quo ritu ea sit peragenda, explicat in suis Instructionibus S. Carolus, ubi Ordinem ministrandi Sacramentum Extremæ Unctionis recenset, his plane verbis: *Aspersione peracta, & Crucifixi etiam Imagine ante oculos ægroti collocata, Parochus ab illo quærit, an aliquid habeat, recordeturve, quod confiteri velit; sique nihil quidquam habet, Clericus versus Sacram Imaginem, & Parochum genuflexus monet ægrotum, & cæteros omnes, signum Crucis sibi adhibere, & ipse signans se, dicit*: In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen; *& manibus junctis Confessionem generalem dicit, ægroto si potest, cum eo saltem submissa voce pronunciante, aut saltem attente audiente, percutitque ter pectus ad ea verba*, mea culpa &c.

II. Recitata generali Confessione, *Latino, vel vulgari sermone*, ut ait hic noster §. aliique Rituales Codices docent, Sacerdos dicit, *Misereatur tui &c. Indulgentiam, absolutionem &c.* quæ quidem verba pronunciare quidem debet eo ritu, quem nos alias explicuimus, quemque recenset Sanctus Carolus loco citato: *Deinde Parochus manibus junctis dicit*: Misereatur tui &c. *deinde signum Crucis dextra formans versus ægrotum, dicit*: Indulgentiam, absolutionem ✠ &c. Atque hæc est formula generalis absolutionis in variis Ritualibus præscripta, quam Sacerdos infirmo Sacro Oleo inungendo post recitatam ab ipso, sive a Clerico, vel ab aliquo alio adstante generalem Confessionem, impertit. Verum ex recitato Apamiensi Pontificali, & ex Pontificali Senonensis Ecclesiæ annorum circiter 600. quod extat in Bibliotheca Regis Francorum n. 4219. hanc Sacerdos generalem absolutionem Sacræ Unctioni præmittebat super ægrotum inungendum: *Omnipotens Deus, qui B. Petro Apostolo suo, cæterisque Discipulis suis licentiam dedit ligandi, atque solvendi, ipse te absolvat ab omni vinculo peccatorum, & quantum fragilitati nostræ permittitur, sis absolutus ante Tribunal Domini nostri Jesu Christi, habeasque vitam, & vivas in sæcula sæculorum, intercedente B. Dei Genitrice Maria cum omnibus Sanctis. Benedictio Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti descendat, & maneat super te semper*. Ita formula Pontificalis Apamiensis. Illa vero Senonensis Pontificalis in hunc modum concludit: *Benedictio Dei Omnipotentis Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, Amen*. Utrumque Pontificale videre est apud Martene Lib. I. Cap. 7. Articulo 4. Ordine XV. & XX. Ceterum juxta Sacerdotale Romanum Venetiis impressum anno 1567. Parte I. Tractatu 5. pag. 102. facta ab ægroto generali Confessione, hanc Sacerdos Absolutionem pronunciat: *Dominus noster Jesus Christus te absolvat, & ego absolvo te ab omni vinculo excommunicationis majoris, sive minoris, suspensionis, vel interdicti, & ab omnibus peccatis tuis, & restituo te unitati, & Communioni sanctæ Matris Ecclesiæ absolutum. In Nomine Pa✠tris, & Fi✠lii, & Spiritus✠ Sancti. Amen*. Porro verbum *suspensionis* dicitur quidem quum Clericus absolvitur; laicus enim nullam incurrit suspensionem, ut jam alias in Commentariis superioribus notavi.

§. VII.

Antequam Parochus incipiat ungere infirmum, moneat adstantes, ut pro illo orent, & ubi commodum fuerit, pro loco, & tempore, & adstantium numero, vel qualitate, recitent septem Psalmos Pœnitentiales cum Litaniis, vel alias Preces, dum ipse Unctionis Sacramentum administrat. Mox dicat: *In Nomine Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus ✠ Sancti, extinguatur in te omnis virtus diaboli per impositionem manuum nostrarum, & per invocationem omnium Sanctorum, Angelorum, Archangelorum, Patriarcharum, Prophetarum, Apostolorum, Martyrum, Confessorum, Virginum, atque omnium simul Sanctorum. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Consentit profecto veteri Ecclesiæ disciplinæ in variis Ritualibus expressæ, quod statuit hic noster §. quodque luculentius recenset, explicatque S. Carolus in suis Instructionibus de ordine ministrandi Sacramentum Extremæ Unctionis, ubi post datam a Sacerdote super infirmum inungendum generalem absolutionem, sic habet: *Postea omnes, qui adsunt, & præsertim familiam præsentem genibus flexis orare jubet; tum is genibus etiam flexis, dicit una cum aliis Presbyteris, vel Clericis, si plures intersunt, si minus, cum uno, Psalmos Pœnitentiales, & Litanias, ut mox infra, si tempus datur, alioqui si non datur, ut supra, dum ab aliis Psalmi, & Litaniæ dicuntur, ipse stata formula inferius descripta unget*. Afferri huc plane possent varii antiqui Sacramentorum Codices, recentioresque, in quibus, non modo variarum Precum, & Orationum fit mentio, quæ vel olim Extremæ Unctioni præmitti solebant, verum etiam septem Psalmorum Pœnitentialium cum Litaniis, uti videre est apud Martene Libro I. Cap. 7. Articulo 4. Caeterum ex ms. Pontificali Prudentii Episcopi, qui ante annos CM. Trecensem regebat Ecclesiam, cautum fuit, ut, *dum inungitur ægrotus, dicatur Antiphona*, Sana me Domine &c. *Sequuntur octo Psalmi ad imitationem octo Beatitudinum, sive ad spem octavæ diei resurrectionis*. Domine ne in furore I. Ad te levavi. Beati quorum. Domine ne in furore 2. Domine exaudi I. De profundis. Domine exaudi 2. Kyrie eleison. Pater noster. *Capitula*. Ego dixi, Domine, miserere mei. Convertere Domine. Salvum fac servum tuum.

Do-

Domine conserva eum. Domine opem fer ei super lectum. Mitte ei Domine. Nihil proficiat.

II. Ex antiquo Libro Sacramentorum Ecclesiæ S. Gatiani Turonensis annorum circiter CM. canebant *Sacerdotes, vel Ministri Ecclesiæ super infirmum septem Psalmos Pœnitentiales cum Antiphona*, Ne reminiscaris Domine. *Sequitur Oratio.* Respice Domine famulum tuum infirmitate corporis sui laborantem, & animam resove, quam creasti, ut castigationibus emendata, continua se sentiat tua medicina salvatum. *Postea vero canant Litaniam super infirmum, & post Litaniam dicat Sacerdos super infirmum has Orationes.* Sequuntur tres Orationes, & deinde variæ Antiphonæ cum variis Psalmis, Orationibusque. Idem legere est in alio antiquo Turonensi Codice ejusdem ætatis, & in alio itidem Turonensi, in quo post septem Psalmos Pœnitentiales sequitur prolixa Litania cum multis Precibus, atque Orationibus. In vetusto quoque Sacramentorum Libro Monasterii Moisacensis annorum CM. Bibliothecæ Colbertinæ, post cantatos septem Psalmos Pœnitentiales, sequitur Oratio, *Parce Domine, parce famulo tuo, quem redimisti, Christe, Sanguine tuo, ne in æternum irascaris ei. Qui cum Patre.* Sequitur deinde Litania similiter cum Precibus, & Orationibus.

III. Quamquam vero non desint Rituales Codices, in quibus Litaniis ipsis non Pœnitentiales Psalmi, sed alii præmitterentur, uti videre est in Pontificali Ecclesiæ Salisburgensis annorum circiter 700. in quo hi recensentur Psalmi, *Domine ne in furore 2. Beatus, qui intelligit. Miserere mei Deus. Inclina aurem. Qui habitat;* Antiquissimus nihilominus, & communis extitit ritus, præscribens, ut in administratione Extremæ Unctionis septem Pœnitentiales Psalmi super infirmum recitarentur cum Antiphonis interjectis, uti videre est in variis Ritualibus, quæ descripsit Martene, & in citatis S. Caroli Instructionibus. Porro consuevisse Psalmos ipsos a moriente legi, ut ea lectione ad contritionem, & pœnitentiam excitaretur, docet nos Sancti Augustini exemplum, qui, uti legitur in Breviario Romano ad diem 28. Augusti, & apud Possidium in ejusdem S. Antistitis Vita Cap. 31. *cum discessum sibi instare intelligeret, Psalmos David, qui ad pœnitentiam pertinent, in conspectu positos profusis lacrymis legebat. Solebat autem dicere, neminem, & si nullius sceleris sibi conscius esset, permittere debere, ut sine pœnitentia migraret e vita.* Hoc S. Augustini exemplo excitatus S. Carolus in suis *De visitatione, & cura infirmorum* Instructionibus mandat inter alia infirmo morituro, ut, *si litteras norit, quod S. Augustinus fecisse traditur, dum æger fuit, septem Psalmos Pœnitentiales pie recitet.* Sed de Psalmis istis Pœnitentialibus videsis, quæ infra dicemus in Commentario ad Caput 3.

IV. Porro recitatis septem Pœnitentialibus Psalmis, vel, dum ipsi dicuntur, ex præscripto nostri §. dicit Sacerdos, qui Sacramentum Extremæ Unctionis ministrat, Orationem *In Nomine Patris, ✠ & Filii, ✠ & Spiritus ✠ Sancti, &c.* quæ quidem legitur in variis Ritualibus, præsertim vero in antiquo Romano x. Ordine apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici pag. 113. Licet autem nec noster §. nec citatus Ordo Romanus exprimat, super quem fieri debeat hoc triplex Crucis signaculum, nihilominus Sacerdotale Brixiense perspicue docet, fieri debere a Sacerdote super infirmum inungendum, super quem etiam idem Sacerdos manus imponet, ut vel ex descripta in nostro §. Oratione addiscimus, in iis verbis, *extinguatur in te omnis virtus diaboli per impositionem manuum nostrarum.* Fuisse autem antiquum ritum, & in variis Ecclesiis usitatum, ut super ipsum infirmum Sacerdotes non modo, sed & Ministri Ecclesiæ, ac reliqui Fideles manus suas imponerent, docent duo antiqui Rituales Codices Turonenses annorum circiter 900. ac alii plures a Martene producti Lib. I. Capite 7. Articulo 4. Ordine 3. 4. 11. & aliis sequentibus. Ceterum quod etiam super ipsum infirmum post factam inunctionem manus imponeretur, & quidem cum prolixa Oratione, ex Pontificali Ecclesiæ Salisburgensis annorum circiter 700. addiscere licet apud eundem Martene, Ordine XII.

§. VIII.

Deinde intincto pollice in Oleo Sancto, in modum Crucis ungit infirmum in partibus hic subscriptis, aptando proprio loco verba formæ in hunc modum.

Ad oculos: *Per istam sanctam unctionem ✠, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per visum deliquisti &c.*

§. IX.

Minister vero, si est in Sacris, vel ipsemet Sacerdos post quamlibet unctionem tergat loca inuncta novo globulo bombacii, vel rei similis, eaque in vase mundo reponat, & ad Ecclesiam postea deferat, comburat, cineresque projiciat in Sacrarium.

COMMENTARIUS.

I. Antequam explicemus ritus unctionis sensuum Christiani ægrotantis, notatu dignum illud censeo in hujus Commentarii exordio, consuevisse olim ex variorum Ritualium præscripto Fidei professionem Extremæ huic Unctioni præmitti, itemque alia, quæ describere hic lubet ex ms. Missali Romaricensi annorum circiter 700. apud Martene citato superius Articulo IV. Ordine XIV. ex cujus præscripto, facta aquæ benedictæ aspersione in cubi-

biculo ægroti, ac lecto ibidem Euangelio Joannis, *In principio erat Verbum &c.* interrogabatur a Sacerdote ægrotus de credulitate sua hunc in modum: *Credis in Dominum Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum?* Cui ille: *Credo*. Interrogat iterum Sacerdos: *Credis, quod illæ tres Personæ, quas modo diximus, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus, tres Personæ sint, & unus Deus?* Ille: *Credo*. Rursus Sacerdos: *Credis, quod in ipsa carne, in qua nunc es, in ipsa habeas resurgere in die judicii, & recipere, sive bonum, sive malum, quod gessisti?* Respondet æger ungendus: *Credo*. Similia legere est in Codice Victorino annorum circiter 600. in Pontificali Ecclesiæ Apamiensis in Syria, & in veteri Rituali Fcclesiæ Catalaunensis annorum circiter 300. Præterea facta Fidei professione, ex memorati Missalis præscripto rursus Sacerdos interrogat: *Vis dimittere, quicumque in te peccaverit, Domino dicente*: Si non remiseritis hominibus peccata eorum, nec Pater dimittet vobis peccata vestra. *Si responderit*, Volo, *tunc suam Confessionem, sicut melius nosti, da ei; & doceatur a Sacerdote, ut spondeat firmiter in corde suo, si ei Deus vitam concesserit, mores suos, & actus ejus, in quibus deliquerat, omnino corrigere debeat; & quamdiu in infirmitate jacet, plangat, gematque peccata sua, quia lacrymæ, & gemitus celerem invenire merentur indulgentiam peccatorum*. Sed longum esset omnia hic adnotare, quæ laudatum Missale, Codicesque Rituales peragenda ab ægroto sacro Oleo inungendo præscribunt.

II. Ergo ut de ipsa unctione loquamur, ex præscripto nostri §. 8. Sacerdos, *intincto pollice in Oleo Sancto, in modum Crucis ungit infirmum in partibus hic subscriptis, aptando proprio loco verba formæ &c.* Consuevisse vel olim hujusmodi unctiones fieri *in modum Crucis*, docent nos passim antiquissimi Codices Sacramentorum, inter quos Anglicanus Codex Pontificalis Monasterii Gemmeticensis sic ait: *Perungat infirmum de Oleo sanctificato, Cruces faciendo*. Liber Sacramentorum Ecclesiæ S. Gatiani Turonensis: *Tunc perungat Sacerdos infirmum, faciens signum Crucis de Oleo sanctificato in collo, in gutture &c.* Codex alter ejusdem Ecclesiæ: *Perungant infirmum de Oleo sanctificato, Cruces faciendo &c.* Codex Bellovacensis a Godefrido Herman descriptus: *Intincto pollice in Oleo, Crucem faciat in superciliis oculorum &c.* Sed quid opus est alios Codices recensere, cum ritus iste ungendi infirmi sensus in modum Crucis, communis esset, & a Ritualibus non modo, sed etiam a Conciliis præscriptus.

III. Veteri itaque ritui inhærens noster §. mandat, ut Sacerdos, *intincto pollice in Oleo Sancto, in modum Crucis ungat infirmum in partibus subscriptis, aptando proprio loco verba formæ &c.* Quod hodie unus & idem Sacerdos præstat, unctionem scilicet, & formæ prolationem, antiquitus alicubi saltem, diversi Saeerdotes præstabant. Ut enim ex variis Ritualibus, & Conciliis constat, aliquando unus applicabat Oleum, altero verba formæ pronunciante. Id plane docent duo antiqui Codices Sacramentorum Turonenses annorum circiter 900. apud Martene citato superius Articulo 4. Ordine 3. & 4. ex quorum præscripto, dum Sacerdos unus inungit infirmum, alter formam profert. Aliquando singuli omnes corporis partes ungebant, & ungendo, formam proferebant: quod quidem addiscere licet ex vetustissimo Codice Regis Francorum annorum circiter 800. apud eundem Martene, Ordine XI. aliquando singuli singulas partes, hoc est, unus unam, alter alteram perungebant. Atque huc spectat, quod statuit Concilium Provinciale VI. Beneventanum anni 1374. Tit. 8. Cap. 3. *Debent*, inquit, *in collatione bujus Sacramenti plures esse Sacerdotes, si potest commode fieri; & non debet unus inungere, & alius orationem infundere, ne fiat divisio Sacramenti, sed uno inungente, & orante, alii postea statim orent; vel uno inungente, & orante, posset quilibet inungere, & orare*. Sed his omissis, de quibus alias supra non uno in loco diximus, meminisse debet Sacerdos, quod supra etiam Cap. I. §. 17. statutum fuit, ut nempe dum oculos, aures, & alia corporis membra, quæ paria sunt, ungit, caveat, ne alterum ipsorum inungendo, Sacramenti formam prius absolvat, quam ambo hujusmodi paria membra perunxerit.

IV. Ad sensuum unctionem quod spectat, ex præscripto nostri hujus §. prima fit *ad oculos*, & quidem, ut ait S. Carolus in ordine ministrandi Sacramentum Extremæ Unctionis, *primo dextrum, deinde sinistrum*; cavendumque Sacerdoti, ne hunc ordinem pervertat, &c. ut inter alias monet Salernitana Synodus anno Christi 1579. habita, Tit. 32. Cap. 6. *ne dum oculos, nares, aures, & manus inungit, alteri tantum unctionem adhibeat, ne imperfectum remaneat Sacramentum*. Ut autem commode inungantur oculi, claudi debent, & unctio fieri super utramque palpebram, a Sacerdote scilicet dicente interim, *Per istam sanctam Unctionem &c.* Atque hic est ritus antiquus, ut ipsa nempe unctio fieret *in superciliis oculorum*, sive, ut habet vetus Rituale insignis Ecclesiæ Catalaunensis annorum circiter 300. *in superciliis juxta angulos oculorum, & oculis clausis*. Ceterum si veterem disciplinam spectemus in variis Ritualibus expressam, ac præsertim in Pontificali Anglicano Monasterii Gemmeticensis annorum circiter mille, præter alias Preces, Antiphonas, atque Orationes, quæ generaliter Sacræ Unctioni præmittebantur, ad unamquamque unctionem, quæ in singulis corporis ægroti partibus fiebat, præter formulam, quæ parti cuique aptabatur, dici etiam solebat peculiaris Oratio, & Psalmus. Certe ex præscripto laudati Pontificalis, *ad oculos ungendos in superciliis oculorum*, dicebat Sacerdos hanc formam: *Unguo oculos tuos de Oleo sanctificato, ut quidquid illicito visu deliquisti, bujus Olei sanctificatione expietur. Per Dominum nostrum*. Sequitur mox Oratio: *Succurre, Domine, infirmo huic, & medica eum spirituali medicamine, ut in pristina sanitate a te restitutus, gratiarum tibi referat actionem*. Post hanc vero Orationem sequitur Psalmus: *Beati quorum*.

V. Quidquid autem de eo ritu sit, facta oculorum unctione, de qua loquitur §. 8. mox subdit sequens §. IX. monetque, ut *Minister, si est in Sacris, vel ipsemet Sacerdos, post quamlibet unctionem tergat loca inuncta novo globulo bombacii vel rei similis, eaque in vase mundo reponat, & ad Ecclesiam postea deferat, comburat, cineresque projiciat in Sacrarium*. Similia his legere est in aliis Ritualibus passim, ac præsertim apud S. Carolum,

rolum, ubi ordinem ministrandi Sacramentum Extremæ Unctionis recenset his verbis: *Ubi vero unamquamque partem unxit, ipsemet* (Parochus scilicet) *aut Sacerdos alius si adest, aut Clericus Sacris initiatus, partem inunctam continuo tergit bambacio, quod in vase mundo ponitur ad eum usum parato, quod secum portandum curabit, quod deinde, peracta tota unctione, ad Ecclesiam defertur, & ibi comburitur; cineres vero projiciuntur in Sacrarium*. Ubi desit bombacium, posse adhiberi aliam rem similem, aptamque ad tergendum, expresse edicit recitatus noster §. Cui concinit Rituale Ecclesiæ Leodiensis anno 1553. editum sic dicens: *Hic linum, aut stuppam habeat paratam ad detergendum Oleum membris inunctis*: Sed ea tamen cautione, quam Ritualia multa, atque Concilia præscribunt, potissimum vero Salernitanum loco citato, sic inquiens: *Eadem vero stuppa, seu bombice singula loca non ungantur, sed in qualibet membrorum specie mutetur*. Atque id est, quod longe ante præscripsit vetus Rituale Ecclesiæ Catalaunensis annorum circiter 300. apud eundem Martene, Ordine 27. ubi postquam dixit, ut *Sacerdos ungat de Oleo sacrato cum pollice infirmum, vel infirmam, aliis Clericis auxiliantibus, & Cruces facientibus*, ita deinde subdit: *Et debet esse aliqua persona ad detergendum dictas Cruces cum stuppis, & in qualibet Cruce accipiat stuppas novas, candelis accensis*. Ex ejusdem tandem Ritualis præscripto, *lavat Sacerdos, unctione peracta, manus suas cum sale, & aqua. Similiter ille, vel illa, qui, vel quæ extersit Cruces de stuppis, quæ debent custodiri, & reservari inter duas scutellas ligneas, & reponi in quodam armariolo in Ecclesia, & de eisdem facere cineres pro die cinerum, vel recondi in terra sancta*. Ubi nota, quod in nostro §. edicitur, ut *Minister, si est in Sacris, vel ipsemet Sacerdos post quamlibet unctionem tergat loca inuncta novo globulo bombacii, vel rei similis*, id peractum aliquaudo fuisse non modo a sæculari viro, verum etiam a femina, qui iccirco lavare manus debebant, cum sale scilicet, & aqua, sicut Sacerdos, qui inunxerat.

§. X.

Ad aures: *Per istam sanctam unctionem ✠, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per auditum deliquisti. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. POst oculorum inunctionem, sequitur in multis pervetustis Sacramentorum Libris, ac præsertim in Pontificali Anglicano, aurium inunctio hac forma concepta: *Ungo has aures sacrati Olei liquore, ut quidquid delectatione nocua auditus admissum est, medicina spiritalis evacuet. Per*. Sequitur mox Antiphona: *Sanet te Jesus Christus ab omni ægritudine tua, quoscumque habes dolores; dimittat Dominus omnia peccata tua*. Tum Psalmus: *Domine ne in furore tuo 2*. Si Antiphonam, & Psalmum excipias, legitur formula ipsa ad aures inungendas in Pontificali Prudentii Episcopi Trecensis, cum hac rubrica, *ad aures deintus*; & in antiquo Codice Noviomensis Ecclesiæ, cum ista tamen rubrica: *ad aures, infra, & supra*.

§. XI.

Ad nares: *Per istam sanctam unctionem ✠, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per odoratum deliquisti. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. NArium unctio, quæ unctionem aurium sequitur, ita concepta legitur in citato Pontificali Anglicano: *Ungo has nares de Oleo sacrato, ut quidquid noxæ contractum est odoratu superfluo, ista mundet medicatio. Per Dominum nostrum*. Antipona: *Opem ferat huic infirmo Deus super lectum doloris ejus; ipse conservet eum, & vivificet eum*. Psalmus: *Beatus qui intelligit*. Fieri debuisse istam unctionem *ad nares in summitate*, monet inter alia laudatum Prudentii Trecensis Episcopi Pontificale.

§. XII.

Ad os, compressis labiis; *Per istam sanctam unctionem ✠, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per gustum, & locutionem deliquisti. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. JUxta prædictum Pontificale Anglicanum *ad labia* inunctio ista verborum formula peragebatur: *Ungo labia ista consecrati Olei medicamento, ut quidquid otiosa, vel criminosa peccasti locutione, Divina clementia miserante, expietur hac unctione. Per*. Antiphona: *Dominus locutus est Discipulis suis: In Nomine meo dæmonia ejicite, & super ægros manus ve-*

vestras imponite, *& bene habebunt*. Psalmus: *Deus Deorum Dominus*. Nulla in hac forma de gustu mentio, sicut nec in Pontificali Prudentii Trecensis Episcopi, ubi præscribit hanc unctionem sub ista rubrica, *ad labia exterius*: nec in aliis multis, licet diversa in ipsis verborum formula recenseatur. In Ordine Romano x. apud Mabillonium Tomo 2. Musei Italici num. 33. hæc *ad os* extat formula. *Per istam sanctam Unctionem*, *& suam piissimam misericordiam parcat tibi Dominus quicquid linguæ*, *vel oris vitio deliquisti*. ℞. *Amen*. Porro in ms. Rituali ad usum Ecclesiæ S. Mariæ Magdalenæ prope Cenomanos annorum circiter 400. fit mentio illorum verborum, *deliquisti per gustum*. In Rituali quoque Ecclesiæ Leodiensis anno 1553. edito eorundem verborum fit mentio sub ista formula, in qua etiam quædam alia notatu sunt digna: sic enim *ad labia*, inquit: *Pax tecum*. *Et cum spiritu tuo*. *In Nomine Patris*, *& Filii*, *& Spiritus Sancti*. *Amen*. *Accipe sanitatem*. *Amen*. *Per istam unctionem* ✠, *& suam piissimam misericordiam*, *indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti per gustum*, *& illicitum sermonem*. *Amen*. Verba illa, *Pax tecum*, *&c. In Nomine Patris &c.* & *accipe sanitatem*, leguntur ad singulas aliorum sensuum inunctiones. Faciendam autem istam unctionem *ad os*, *labris compressis*, præscripsit inter alios S. Carolus in citato Ordine ministrandi Sacramentum Extremæ Unctionis.

§. XIII.

Ad manus: *Per istam sanctam unctionem* ✠, *& suam piissimam misericordiam*, *indulgeat tibi Dominus quidquid per tactum deliquisti*. *Amen*: Et adverte, quod Sacerdotibus, ut dictum est, manus non inunguntur interius, sed exterius.

COMMENTARIUS.

I. Unctionis *ad manus* hæc extat formula in laudato toties Pontificali Anglicano: *Ungo has manus de Oleo consecrato*, *ut quicquid illicito*, *vel noxio opere peregerunt*, *per hanc unctionem evacuetur*. Antiphona: *Propitietur Dominus iniquitatibus tuis*, *& sanet omnes ægritudines tuas*; *& renovetur*, *ut aquilæ*, *juventus tua*. Psalmus: *Benedic* 1. Ejusdem unctionis formula, excepta Antiphona, & Psalmo, *ad manus exterius*, ut in quibusdam legitur, extat in aliis multis antiquis Ritualibus, Pontificalibusque, ac præsertim in illo Prudentii Trecensis Episcopi. In pluribus certe desideratur adverbium illud *exterius*, solumque legitur, *ad manus*, nulla facta distinctione, si manus Sacerdotis, aut alterius non Sacerdotis inungantur. Porro in ms. Codice Floriacensi annorum circiter 600. & in alio Domini Desmarais annorum circiter 500. apud Martene, Lib. 1. Capite 7. Articulo 4. Ordine 21. & 23. in manuum unctione hæc extat rubrica: *Ad manus*, *si fuerit Sacerdos*, *solummodo deforis*. Eundem ritum præscribit Rituale vetus Ecclesiæ Catalaunensis annorum circiter 300. sed mandat tamen, ut cæteris manus exterius, interiusque inungantur: *Item super manus*, *& infra*; *si vero sit Sacerdos*, *ungatur tantum extra*. Verum communis ritus est, cujus inter alios non uno in loco meminit S. Carolus, ut soli Sacerdoti unctio in manibus fiat exterius, cæteris vero tantum interius; quia scilicet, ut supra diximus, Sacerdotis manus in ejus ordinatione jam interius inunctæ fuerunt. Quod quidem jam longe ante notavit Durandus Lib. 1. Rationalis Divinorum Officiorum cap. 8. num. 25. ut alios Scriptores omittam, qui idipsum tradiderunt.

§. XIV.

Ad pedes: *Per istam sanctam unctionem* ✠, *& suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus quidquid per gressum deliquisti*. *Amen*.

COMMENTARIUS.

I. Formula unctionis *ad pedes* hæc est in Anglicano Pontificali: *Ungo hos pedes de Oleo benedicto*, *ut quicquid superfluo*, *vel nocuo incessu commiserunt*, *ista aboleat unctio*. *Per*. ℞. *Ne reminiscaris*, *Domine*, *delicta nostra*, *vel parentum nostrorum*, *neque vindictam sumas de peccatis nostris*. Psalmus *De profundis*. Faciendam istam unctionem *super pedes*, monet Pontificale Ecclesiæ Ambianensis, itemque citatum superius vetus Rituale Ecclesiæ Catalaunensis, in quo etiam hæc extat formula: *Ungo hos pedes* ✠ *ex Oleo consecrato*, *ut quidquid superfluo*, *vel nocuo incessu commiserunt*, *Sanctorum omnium intercessionibus*, *ista aboleat unctio*. Est eadem fere, ac illa superius descripta ex Pontificali Anglicano, si verba illa excipias, *Sanctorum omnium intercessionibus*. Porro faciendam istam unctionem *ad pedes in plantis*, recte admonet S. Carolus in Ordine administrandi Sacramentum Extremæ Unctionis, & longe ante ipsum, Pontificale Ecclesiæ Senonensis annorum circiter 600. quod extat in Bibliotheca Regis Francorum, num. 4219. Sed nec desunt Ritualia, ex quorum præscripto fieri debet ista inunctio *ad pedes*, *infra*, *& supra*. Ita plane præscribit Ritualis Codex Domini Desmarais annorum circiter 500. cum hujusmodi formula: *Ungo hos pedes de Oleo benedicto*, *In Nomine Patris*, *& Filii*, *& Spiritus Sancti*, *ut quicquid superfluo*, *vel nocivo incessu commiserunt*, *ista abo-*

boleatur perunctione. Amen. Quidquid sit de tanta diversitate, puto fieri debere hanc inunctionem in plantis pedum juxta S. Caroli præscriptum, quia nimirum plantis utimur ad ambulandum.

§. XV.

Ad lumbos, sive renes, *Per istam sanctam unctionem* ✠, *& suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Dominus quidquid per lumborum delectationem deliquisti. Amen.*
Hæc autem unctio ad lumbos, ut dictum est, omittitur semper in feminis, & etiam in viris, qui ob infirmitatem vix, aut sine periculo, moveri non possunt.

COMMENTARIUS.

I. Quamquam in antiquis Ritualibus Libris longe ante annum Christi millesimum exaratis, præter hactenus memoratos sensus, varia alia loca ægrotantis corporis sub præscripta formula Sacro Oleo inungerentur, uti videre est in permultis Ordinibus a Martene allatis Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Cap. 7. Articulo 4. per totum, in quibus passim occurrunt unctiones *ad collum*, *ad guttur*, *ad cerebrum*, *ad pectus*, *ad scapulas*, *in umbilico*, *in loco ubi plus dolor imminet*, aliæque id genus, quas longum esset hic recensere, desideratur nihilominus renum unctio, cujus alias meminit ms. Codex Ritualis Bibliothecæ Regis Francorum, num. 4.234. annorum ad summum 300. ut ait laudatus Martene citato loco, Ordine xxv. in quo quidem Codice *ad renes* hæc extat formula: *Per istam unctionem, & suam piissimam misericordiam, indulgeat tibi Deus quidquid peccasti per ardorem libidinis: Per.* Atque hæc est formula, quæ ex præscripto Pontificalis Ecclesiæ Apamiensis in Syria apud eundem Martene, Ordine xx. dicebatur in unctione, quæ fiebat *in umbilico*; in ejusque locum puto suffectam fuisse unctionem renum, quam recentiores præsertim Rituales Codices, ac Synodi præscribunt.

II. Inungendos *renes etiam propter vim appetivam*, statuit inter alia Concilium Provinciale VI. Beneventanum ann. 1374. Tit. 8. Cap. 4. in fine, ubi etiam ait, quod renes ipsi „ loco genitalium, „ quibus maxime in hominibus culpa contrahi- „ tur, & perpetratur, & venialis, & mortalis, „ inunguntur propter fœditatem membri, propter „ quam natura rationalis erubescit non solum tan- „ gere, sed videre; sed, quod plus est, nec nomi- „ nare, & amplius erubescit cogitare; & ideo ab- „ sit, quod Oleum Sanctum debeat ibi apponi. „ *Addit mox*: Parcitur etiam verecundiæ infir- „ morum, quia nemo est ratione utens, qui non „ erubescat membra illa demonstrare aliis, imo „ ipsemet erubescit videre. „ Porro quod ad ipsam renum unctionem spectat, ex præscripto nostri §. aliorumque Ritualium, ac potissimum Sacramentalis Ambrosiani, *omittitur semper in feminis, & etiam in viris, qui ob infirmitatem vix aut sine periculo, moveri non possunt*. Sed & de hac re vide quæ diximus supra Cap. 1. in Commentario ad §. 15. 6. 7. quæ quidem & ad hunc Commentarium spectant.

III. Reliquum est, ut in calce hujus Commentarii duo adnotemus, quæ S. Carolus sapientissime admonuit, explicavitque. Primum est, quod ait in Concilio Provinciali IV. Mediolanensi, ubi agit de iis, quæ ad Sacramentum Extremæ Unctionis pertinent. Ibi enim docet, quid agendum a Sacerdote, qui per errorem usus fuisset in administrando hoc Sacramento Oleo Catechumenorum, aut Chrismatis: *Parochus*, inquit, *si per errorem aliud Oleum, quam quod Infirmorum est, ad ægrotum ungendum unquam adhibuerit, etiamsi Chrismatis, aut Catechumenorum sit, ut erratum emendet, Olei Sacri, quod proprie Infirmorum est, unctionem ei adhibeat; tuncque Sacramenti formam iteret.* Alterum est, quod idem S. Antistes statuit in Instructionibus Sacramenti Extremæ Unctionis, Capite inscripto *De diligentia in ministrando*, ut nimirum, *si aliquando acciderit, ipsum Parochum, dum ungit, præ virium imbecillitate, aliove casu deficere; alius Sacerdos, si præsens aderit, aut aliunde statim evocatus, reliquas partes, quas ille non unxerit, ungere rite pergat, unctas autem denuo non unget.* Atque hæc est regula, quam longe ante S. Carolum tradidit laudatum Concilium Provinciale VI. Beneventanum initio citati Capitis IV. sic inquiens: *Et notandum, quod si Sacerdos incipiat ungere, & infra unctionem deficiat, inunctis jam aliquibus partibus, tunc id quod factum est, iterari non debet, sed unctiones, quæ restant, ab alio Sacerdote compleantur, pro eo quod quælibet unctio habet specialem formam, ut dictum est, & in Ordinario patet; generaliter tamen conveniunt in effectu remissionis.*

IV. Unum adhuc dictis hactenus addam, quod nempe statuit idem Concilium Provinciale VI. Beneventanum, Cap. 1. in fine, *quod si æger inunctus convalescit, loca inuncta laventur, & aqua lotionis in ignem projiciatur: si vero decedit, non lavetur corpus, propter recentem unctionem.* Instauravit sane antiquum ritum, cujus totidem verbis citato Beneventano Concilio antiquior Guillelmus Durandus meminit Lib. 1. Rationalis Divinorum Officiorum, Cap. 8. num. 25. prope finem.

§. XVI.

Quibus omnibus peractis, Sacerdos dicit, *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster &c.* ℣. *Et ne nos inducas in tentationem,* ℟. *Sed libera nos a malo.* ℣. *Salvum fac servum tuum.* ℟. *Deus meus sperantem in te.* ℣. *Mitte ei Domine auxilium de Sancto.* ℟. *Et de Sion tuere eum.* ℣. *Esto ei Domine turris fortitudinis.*

nis. ℟. *A facie inimici.* ℣. *Nihil proficiat inimicus in eo.* ℟. *Et filius iniquitatis non apponat nocere ei.* ℣. *Domine exaudi orationem meam.* ℟. *Et clamor meus ad te veniat.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Domine Deus, qui per Apostolum tuum Jacobum locutus es: Infirmatur quis in vobis? Inducat Presbyteros Ecclesiæ, & orent super eum, ungentes eum Oleo in Nomine Domini; & oratio Fidei salvabit infirmum, & alleviabit eum Dominus; & si in peccatis sit, remittentur ei: *Cura, quæsumus Redemptor noster, gratia Sancti Spiritus languores istius infirmi, ejusque sana vulnera, & dimitte peccata, atque dolores cunctos mentis, & corporis ab eo expelle, plenamque interius, & exterius sanitatem misericorditer redde, ut ope misericordiæ tuæ restitutus, ad pristina reparetur officia. Qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivis, & regnas in sæcula sæculorum. Amen.*

Oremus.

Respice, quæsumus, Domine, famulum tuum N. in infirmitate sui corporis fatiscentem, & animam refove, quam creasti, ut castigationibus emendatus, se tua sentiat medicina salvatum. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

Oremus.

Domine Sancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, qui benedictionis tuæ gratiam ægris infundendo corporibus, facturam tuam multiplici pietate custodis; ad invocationem tui Nominis benignus assiste, ut famulum tuum ab ægritudine liberatum, & sanitate donatum, dextera tua erigas, virtute confirmes, potestate tuearis, atque Ecclesiæ tuæ sanctæ cum omni desiderata prosperitate restituas. Per Christum Dominum nostrum. Amen.

COMMENTARIUS.

I. Extant quidem hæ Preces, Orationesque in omnibus fere priscis æque ac recentioribus Sacramentorum Libris, & Ritualibus, mutatis tamen nonnullis, & diverso loco dispositis. Sane Oratio, *Domine Deus, qui per Apostolum tuum Jacobum &c.* legitur in pervetusto Pontificali Anglicano Monasterii Gemmeticensis annorum mille, in Pontificali Prudentii Episcopi Trecensis ante annos 900. exarato, & in aliis passim posterioris ævi, sed dicebatur tamen a Sacerdote initio sacræ actionis statim post factam aquæ benedictæ aspersionem in cubiculo infirmi, de qua supra suo loco diximus; & ut habet ipsum Anglicanum Pontificale, Orationem ipsam dicere debebat Sacerdos stans ante lectum ægroti, antequam ei quidquam loqueretur. Oratio vero, *Respice quæsumus Domine &c.* in nostro §. secundo loco posita, ex præscripto ejusdem Pontificalis, una cum aliis dicebatur post peractam sacram inunctionem. Oratio tandem, *Domine Sancte, Pater Omnipotens &c.* extat & ipsa in antiquis Ritualibus, Librisque Sacramentorum, sed tamen, sicut duæ præcedentes, ordine inverso disposita. Quidquid sit, antiquæ sunt ipsæ Orationes, continentque varios Sacramenti Extremæ Unctionis effectus, præsertim vero prima illa, *Domine Deus, qui per Apostolum tuum Jacobum &c* quos quidem effectus ex testimonio ejusdem Apostoli prædictæ Orationi inserto, post S. Thomam recenset, latiusque exponit Estius in IV. Sententiarum Distinctione 24. §. 4. Sed de hisce effectibus nonnihil jam nos etiam supra diximus.

II. Porro unum est, quod hic admonendum superest, quodque opportune præscripsit S. Carolus in citato Ordine ministrandi Sacramentum Extremæ Unctionis. Peracta enim postrema unctione, non debet statim Parochus, Sacerdosve Preces, Orationesque in nostro §. præscriptas recitare, sed prius *digitum pollicem, quo unxit, medulla panis bene fricare, & aqua abluere in vase supradicto; tum manutergio abstergere, ablutionis vero aquam cum micis referre in Sacrarium.* Atque hic est ritus antiquus, cujus meminit Rituale Monasterii B. Mariæ de Pontelevio annorum circiter 600. *Inuncto Fratre*, inquit, *lavet manus suas Sacerdos, & jactet in piscinam*, aquam scilicet in Sacrarium, quod in multis Ritualibus *Piscina* appellitatur. Meminit quoque vetus Rituale Ecclesię Catalaunensis annorum circiter 300. ubi post recensitam ultimam unctionem *super pedes*, ita statim subjicit: *Hic lavat Sacerdos, unctione peracta, manus suas cum sale, & aqua.* Tum vero mox: *Similiter ille, vel illa, qui, vel quæ extersit Cruces de stuppis, quæ debent custodiri, & reservari inter duas scutellas ligneas, & reponi in quodam Armariolo in Ecclesia, & de eisdem facere cineres pro die cinerum, vel recondi in terra sancta.* Meminit tandem Rituale Eccclesiæ Leodiensis anno 1553. editum, & quidem post unctionem ultimam *ad pedes*, sic inquiens: *Post hæc Sacerdos, exusta stuppa, manus abluat, adhibito sale; & aqua ablutionis cum cineribus stuppæ jubeantur projici in ignem, & aquam fluentem.*

III. Ergo, peracta ultima unctione, antequam Sacerdos Preces, Orationesque descriptas legat, abluere manus debet juxta prępscriptum supra in §. I. Ablutione autem facta, dicet Sacerdos Preces, Orationesque in hoc §. IV. recensitas. Sed nec puto, hoc loco omittendum, quod nempe in multis Ritualibus non modo varię Orationes leguntur dicendæ post unctionem, verum etiam formulæ variarum Benedictionum, quas longum esset describere. Certe ex citato veteri Rituali Ecclesiæ Catalaunensis, cautum est, ut recitatis quibusdam Orationibus, ac Benedictionibus post unctionem, *deinde accipiat Sacerdos Crucem, in qua debet esse Imago Christi depicta, & imago gloriosæ Virginis Mariæ, & signet ex ea infirmum signo sanctæ Crucis dicendo:* Benedicite. ℟. Dominus. Benedictio Dei Patris Omni-

Omnipotentis, & Filii, & Spiritus Sancti, descendat ✠ super hunc infirmum, & maneat semper. Amen. *Sacerdos præsentet Crucem infirmo, & loquatur ei repræsentando memoriam Passionis Christi &c.* De quo ritu dicemus infra in nostro Commentario ad §. sequentem. Quod autem ad ipsam benedictionem spectat infirmo post ejus inunctionem dari solitam, notatu dignus est ritus, quem in eam in rem præscribit prædictum Rituale Ecclesiæ Leodiensis. vult enim, ut Sacerdos postquam manus lavit, abstersitque, *assumto rursus Vasculo Olei Sacri, dicat sequentem benedictionem.* Sequuntur variæ benedictiones, legendæ apud Martene Lib. 1. Cap. 7. Articulo 4. Ordine 28. quas quidem par credere est fieri consuevisse super infirmum cum ipso vasculo sacri Olei. Ceterum morem fuisse, alicubi saltem, ut Sacerdos, peracta unctione, ubi ad Ecclesiam rediit, ibidem populum cum ipso Sacri Olei vasculo, quo infirmum inunxerat, benediceret, atque cum aqua benedicta adspergeret, docet nos memoratum Catalaunensis Ecclesiæ Rituale apud eundem Martene Ordine 27. his verbis: *Deinde recedat Sacerdos in Ecclesiam, & signet populum de Oleo sancto, & aspergat eum aqua benedicta, ut moris est.*

§. XVII.

Ad extremum pro personæ qualitate salutaria monita breviter præbere poterit, quibus infirmus ad moriendum in Domino confirmetur, & ad fugandas dæmonum tentationes roboretur.

COMMENTARIUS.

I. UT facienda sit ista adhortatio, egregie docet S. Carolus in suis de Sacramento Extremæ Unctionis Instructionibus, Capite inscripto *Quæ Parochus aget post ministrationem*, ubi hæc habet: *Parochus, ministrato Sacramento Extremæ Unctionis, si videt, spatium vitæ esse, antequam discedat, ægrotum alloquetur, & consolabitur brevibus, ac suavibus, ardentibusque verbis, quibus illum maxime hortetur ad vim ægritudinis patienter pro Christo Domino sustinendam, ad rerum humanarum cogitationes abjiciendas, ad satanæ suggestiones Christiana virtute depellendas, ad spem de Divina misericordia concipiendam, & ad desiderium in primis vitæ æternæ. Tum præterea hæc hortabitur, ut se piorum, Religiosorumque hominum precibus, & orationibus commendet, pias lectiones audiat, si potest, præcipue Domini Passionem, quam ipse etiam Parochus pro opportunitate leget; eleemosynas, si potest, det, propositaque sibi ob oculos Christi Passione, & Cruce, assidue pie meditetur, mortem, quam omni sanctæ Christianæque humilitatis significatione fortiter obeat; velitque in cinere & cilicio, ut pœnitens mori, quemadmodum Christianum hominem decere S. Martinus affirmavit, & suo exemplo docuit. Quod si infirmus ita velle mori dixerit, tunc Parochus cinerem, & cilicium benedicet.*

II. Placuit hæc ex S. Carolo describere, ut inde addiscant Sacerdotes, ut se se gerere ergà morientes debeant; ut nempe brevibus, ac suavibus, ardentibusque verbis ægrotum consolentur, & ut ait hic noster §. *pro personæ qualitate salutaria monita breviter præbeant.* Quod non ita facile præstabit Sacerdos, nisi in piorum Librorum fuerit lectione versatus. Sed his omissis audiamus Rituale Leodiense anno 1553. editum, ubi post varias benedictionum formulas, quas Sacerdos dicet super infirmum, stans scilicet cum vasculo Sacri Olei in manibus, ut in precedenti Commentario diximus, ita statim subjicit: *Post hæc Sacerdos infirmum brevi exhortatione consolatum, atque aqua benedicta aspersum commendabit Domino in pace.* At vero notatu dignum est, quod eandem in rem late docet Rituale Catalaunense, cujus locum, quo ritum ungendi infirmum absolvit, hic describam. Ergo post recensitam benedictionis formulam, quam Sacerdos, Crucem manu tenens, recitabat super infirmum, eaque ipsum signabat, ita deinde inquit: *Sacerdos præsentet Crucem infirmo, & loquatur ei repræsentando memoriam Passionis Christi Domini nostri, & qualiter passus est pro eo, & pro salute totius mundi. Item in fine debet infirmus aspergi aqua benedicta, ut ab eodem loco dæmones expellantur. Nequaquam de cetero morienti amici carnales, uxor, filii, divitiæ, & alia temporalia ad memoriam reducantur, nisi in quantum infirmi sanitas spiritualis postulat, & requirit. Et notandum, quod in fine inducendæ sunt infirmis aliquæ bonæ & devotæ personæ ad eos visitandum, quæ habeant prodesse ad bonam dispositionem infirmorum, dulciter, & secrete semper eis loquentes, Passionem Christi, articulosque Fidei annuntiantes pro eorum salute. Et per Sacerdotem similiter Crux Christi juxta infirmos relinquatur in loco, ubi eam commode aspicere possint.* Subdit mox illud, quod nos in superiori Commentario notavimus: *Deinde recedat Sacerdos in Ecclesiam, & signet populum de Oleo Sancto, & aspergat eum aqua benedicta, ut moris est.* Sed hic mos multis in locis jam minime observatur.

§. XVIII.

Denique aquam benedictam, & Crucem, nisi aliam habeat, coram eo relinquat, ut illam frequenter aspiciat, & pro sua devotione osculetur, & amplectatur.

COMMENTARIUS.

I. AQuæ benedictæ usum, ut nimirum non modo in Ecclesiis, sed & in habitaculis Fidelium ad effugandos dæmones asservaretur, ab Apostolis fuisse emanatum, & Alexandri Papæ I. Decreto stabilitum, probat post alios Cardinalis Baronius ad annum Christi

57.

57. & 132. dicemusque fusius nos Tomo 2. Titulo 8. in Commentario ad Caput 2. quod inscriptum est, *Ordo ad faciendam aquam benedictam*. Tantum autem abest, ut, quod Novatores oblatrant, delirantque, species sit quædam incantationis, atque magiæ, ut potius ad eas dissolvendas, aliasque diaboli artes avertendas, ejusmodi aqua benedicta solita sit adhiberi, quæ res miraculorum virtute hoc est divino suffragio comprobata est, prout multis illustribus exemplis declaratur apud antiquos Ecclesiæ Patres, & apud alios quamplurimos probatæ fidei Auctores, qui de rebus Ecclesiasticis, ac gestis Sanctorum scripserunt, quibus non solum magicas incantationes, aliasque pravorum dæmonum molitiones aquæ benedictæ aspersione constat esse dissolutas, sed & varias diversarum sanitatum operationes, aliaque multiplicia beneficia, ejusdem virtute ipsi divinitus insita, per cuncta sæcula in præsens usque peracta esse. Atque hinc merito hic noster §. mandat, ut Parochus aquam benedictam infirmo, ubi scilicet is eam in cubiculo minime habeat, relinquat, ad effugandos præsertim dæmones, qui ultimæ vitæ potissimum infirmitatis tempore, variis tentationibus infirmos aggredi solent, ut infra opportuniori loco suse nos etiam ostendemus.

II. Quum vero iis superandis multum Crux Christi valeat, recte & idem hic noster §. statuit, ut una cum Aqua benedicta Crucem quoque Parochus, *nisi aliam habeat*, *coram infirmo relinquat*, *ut illam frequenter aspiciat*, *& pro sua devotione osculetur*, *& amplectatur*. Idem plane statuunt Rituales Codices passim, inter quos ille Ecclesiæ Catalaunensis annorum circiter 300. in superioribus Commentariis sæpe allegatus, expresse edicit, ut *Crux Christi juxta infirmos relinquatur in loco*, *ubi eam commode aspicere possint*. Sed audiamus S. Carolum, qui priscis Ritualibus & ipse inhærens, in Instructionibus de Sacramento Extremæ Unctionis, ritum ipsum confirmat, sic dicens: *Ne vero Crucifixi Imago*, *& etiam alia pro devotione desit morienti*, *cujus aspectu excitetur*, *recreeturque*; *quam Crucifixi Imaginem ipse etiam moriens manu pie tenere poterit*. Adhibenda itaque non simplex Crux, sed Christi Imagine e Cruce pendentis insignita, morientisque manu, ubi possit, tenenda, exemplo complurium Sanctorum, ac præsertim S. Joannis de Deo, qui, ut in Breviario Romano legitur die VIII. in ejus lectione VI. *manu*, *& corde Christum Dominum e Cruce pendentem perstringens*, *octavo Idus Martii anno millesimo quingentesimo quinquagesimo obiit in osculo Domini*, *quem etiam mortuus tenuit*, *nec dimisit*.

III. Celebre est & in hac re exemplum S. Richardi Episcopi Cicestrensis, qui obiit circa annum 1255. quique moriens, uti scribit Auctor ejus Vitæ apud Surium die 3. Aprilis, *petiit vero ad se apportari Imaginem Crucifixi*, *eamque allatam devote complexus*, *locis vulnerum perinde*, *ac si jam morientem Dominum Jesum cerneret*, *pia oscula affixit*, *eaque suaviter labiis demulcens*, *in hæc verba prorupit*: Gratias tibi ago, Domine Jesu Christe, pro omnibus beneficiis, quæ mihi præstitisti, pro pœnis, & opprobriis, quæ mea causa pertulisti, quæ tanta fuere, ut merito illud ex Threnis Prophetæ tui dicere potueris: *Non est dolor sicut dolor meus*. Tu nosti, Domine, quod si tibi placeret, omnia opprobria, atque tormenta, & ipsam denique mortem propter te paratus sum tolerare; & sicut tu nosti, vera me dicere, ita quæso miserearis mei, quia tibi commendo animam meam. *Illam Psalmistæ vocem*, In manus tuas Domine commendo spiritum meum; *crebro iterabat*. Pergit Auctor, aitque, conversum subinde Richardum ad Deiparam Virginem, corde simul & voce ad eam dixisse, *Maria Mater gratiæ*, *Mater misericordiæ &c.* ac paulo post in Domino obiisse.

§. XIX.

Admoneat etiam domesticos, & ministros infirmi, ut si morbus ingravescat, vel infirmus incipiat agonizare, statim ipsum Parochum accersant, ut morientem adjuvet, ejusque animam Deo commendet; sed si mors immineat, priusquam discedat, Sacerdos animam Deo rite commendabit.

COMMENTARIUS.

I. Statuunt & id passim Rituales Codices, Sacræque Synodi, ac præsertim Sanctus Carolus in citatis suis Instructionibus, ut Parochus moneat domesticos, *ut pro infirmo orent*, *ac ne corporis curam deserant*; *hocque in primis*, *ut aliquot ante mortem horis mittant qui se vocet*, *ut in commendatione animæ præsto esse possit*. Agitur de re magni momenti, ideoque quod in hoc nostro §. edicitur, jam iterum, iterumque in variis Conciliis constitutum fuit, atque, ut alia omittam, ita plane statuit Concilium Provinciale X. Beneventanum anni 1617. Tit. x. Cap. unico: „ Callidissimus serpens, cum nullo unquam „ tempore oppugnet Christifideles gravius, quam „ cum ex hac vita migrandum est, quod eam etiam ob causam agon vocatur, quia tunc pugna „ validissima, tunc certamen instat gravissimum; „ curabit maxime Parochus, ut postquam Extre„mæ Unctionis Sacramentum ægroto dederit, „ quod, dum is integris est sensibus, adhibeat, apud ægrotum permaneat, illumque consoletur, „ ut forti animo ad futuræ beatitudinis gloriam ex „ hujus mundi miseriis evolare studeat, illique vel „ Psalmos, vel Euangelium legat, eumque usque „ ad finem non deserat. „ Porro ex præscripto nostri §. *si mors immineat*, priusquam discedat, Sacerdos animam *Deo rite commendabit*, eo nempe ritu, quem hoc Rituale Romanum præscribit, quod certe etiam in commendatione cæteris Libris de ea re editis præferendum censeo. nihil etenim continet, nisi quod Ritualia antiqua, ac Sancti Ecclesiæ Patres, & Sacræ Synodi docuere. Cæterum cavendum Parocho, Sacerdotive, ne ad animæ commendationem procedant, si æger non sit morti proximus; quod satis intempestive nonnulli facere solent, qui, ut tempus commodum

dum captent, nec redeundi incommodum patiantur, statim ac Extremam Unctionem infirmo præbuerint, ad commendationem animæ transitum faciunt, uno eodemque contextu, & quasi per modum unius. Quod quidem merito refellit Baruffaldus in suo Commentario ad hunc §. ubi sic inquit: *Qui abusus intolerabilis est: commendatio enim animæ, tunc, cum non est in proximo discessu, quasi ad nihilum valet, quia extra tempus, & inopportune.*

II. Teneri ex justitia Parochos infirmis Parochiæ suæ assistere, potissimum in commendatione animæ, certa sententia est unanimi Theologorum consensu comprobata, peccantque idcirco lethaliter Parochi illi, qui ubi infirmis, præsertim pauperibus Sacramenta administrarunt, eorum facies amplius non vident, nisi cum mortuos efferre ad Ecclesiam debent. Sed forte excusandi Parochi illi, quos in sua ipsorum commendatione animæ infirmi morientes nolunt, quod ægre ferant, non paucos inveniri Parochos, qui de hominum morte gratulentur, ob ea scilicet emolumenta, quæ variis titulis inde percipere solent. Atque hæc est causa, cur vel ipsum Parochorum nomen, ceteroqui illustre, alicubi summo contemptui habitum sit, ob eorum scilicet importunas exactiones pro exequiis, & sepultura, litesque perpetuas, quas prætextu Parochialium jurium soliti sunt excitare. Sed de hoc abusu opportuniori loco inferius.

§. XX.

Quæ autem pertinent ad visitationem, curamque infirmorum, & adjuvandos morientes, ad commendationem animæ, & ad exequias, infra suis locis præscribuntur.

COMMENTARIUS.

I. Nihil plane occurrit, quod in hunc §. adnotemus. Quæ pertinent, ait, ad visitationem, curamque infirmorum, & adjuvandos morientes, ad commendationem, & ad exequias, infra suis locis præscribuntur; ideoque infra etiam a nobis, suis itidem locis, juxta methodum hucusque servatam explicabuntur. Ceterum hoc loco opportune id adnotabo, quod docuit S. Carolus in Ordine administrandi Sacramentum Extremæ Unctionis, de iis scilicet, quæ Parochus aget post ejus ministrationem, ubi sic inquit: *Ad Ecclesiam demum, quomodo venit, redibit, devote dicendo Psalmum*, Qui habitat, *& alias pias orationes*. Porro vetus Rituale insignis Ecclesiæ Catalaunensis annorum circiter 300. cujus non uno in loco in superioribus Commentariis mentionem fecimus, statuit quidem, ut administrata infirmo Extrema Unctione, *deinde recedat Sacerdos in Ecclesiam, & signet populum de Oleo sancto, & aspergat eum aqua benedicta, ut moris est*. Sed puto fuisse hunc peculiarem Ecclesiæ Catalaunensis morem. Nam alias ea est communis praxis, ut Sacerdos ad Ecclesiam redeat, ibique absque ulla prorsus cæremonia vasculum sacri Olei loco suo servet.

CAPUT III.

Septem Psalmi Pœnitentiales cum Litaniis, pro infirmis, dum sacro liniuntur Oleo, seu pro alia necessitate, dicuntur flexis genibus.

I. Psalmi Pœnitentiales numero septem ex centum quinquaginta Psalmis Davidicis desumpti, ac ita dicti, quod ad pœnitentiam pertinent, antiquissimi sunt in Ecclesia, atque in variis functionibus usitati. Recitari ipsos jam olim consuevisse, dum infirmi Sacro Oleo inungerentur, ex variis antiquis Ritualibus a Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus*, Capite 7. Articulo IV. per totum productis liquido constat; ex iisque docemur, præmitti illos utplurimum consuevisse Sacræ Unctioni. Sed nec dubium est, quin Psalmi ipsi Pœnitentiales aliquando a moriente legerentur. Id enim liquet ex S. Augustini exemplo, qui, uti legitur apud Possidium in ejus Vita Cap. 31. & in Breviario Romano die 28. Augusti in Festo S. Augustini, *cum discessum e vita sibi instare intelligeret, Psalmos David, qui ad pœnitentiam pertinent, in conspectu positos profusis lacrymis legebat. Solebat autem dicere, neminem, etsi nullius sceleris sibi conscius esset, permittere debere, ut sine pœnitentia migraret e vita*. Sed audiamus Possidium, qui Augustini exemplum his plane verbis recenset: *Dicere autem nobis inter familiaria colloquia consueverat, post perceptum Baptismum, etiam laudatos Christianos, & Sacerdotes absque digna, & competenti pœnitentia exire de corpore non debere. Quod & ipse fecit, ultima, qua defunctus est, ægritudine. Nam sibi jusserat Psalmos Davidicos, qui sunt paucissimi de pœnitentia, scribi, ipsosque quaterniones, jacens in lecto contra parietem positos diebus suæ infirmitatis intuebatur, & legebat, & jugiter, ac ubertim flebat.*

II. Hoc S. Augustini exemplo edoctus Sanctus Carolus in suis *De visitatione, & cura infirmorum* Instructionibus, moriturum infirmum hortatur, ut, *si literas norit, quod S. Augustinus fecisse traditur, dum æger fuit, septem Psalmos Pœnitentiales pie recitet*. Qua devotione Psalmos ipsos moriturus S. Pius Papa V. legi sibi fecerit, auscultaritque, tradit Gabutius in ejus Vita Lib. V. Cap. 12. ubi obitum illius describit: *His vero peractis, septem Psalmos ad salutarem pœnitentiam accommodatos sibi prælegi mandavit; legenti præcipiens, ut id faceret alta voce, ad singulos versus paululum subsistens, quo melius ipse posset divinos illos sensus meditando degustare*. Similia his legere est passim in aliis Sanctorum Vitis apud Bollandianos, & Surium.

III. Por-

III. Porro docet noster Cassiodorus, qui labente Seculo v. centenarius obiit, in suo celebri Commentario ad Psalmos, quem summopere laudat Sixtus Senensis in sua Bibliotheca Sancta, ubi nempe Cassiodorus ipse Psalmum vi. exponit, septem esse Pœnitentiales Psalmos, quia totidem modis remittuntur peccata nostra, Baptismo, passione martyrii, eleemosyna, dimittendo aliis, convertendo alios, abundantia charitatis, *&* pœnitentia. Ita plane loquitur Gavantus in Commentariis ad Rubricas Breviarii Romani, Sectione ix. Cap. iv. quod inscriptum est *De Psalmis Pœnitentialibus*, num. 1. Sed recte admonet Gavanti annotator Meratus, non solum Cassiodorum, sed etiam ante ipsum, docuisse Originem Homilia 2. in Leviticum, Psalmos Pœnitentiales septenario numero conclusos esse, quia septem supradictis modis a Gavanto ex Cassiodoro allatis peccata nobis dimitti possunt. Quidquid autem de ea re sit, quod Psalmi ipsi Pœnitentiales olim una cum Ecclesiastico Officio dicerentur, non obscure innuit Radulphus Tungrensis Propositione xxi. ubi dum ait, mandasse Innocentium Papam III. qui claruit initio Sæculi xiii. suis Cappellanis, ut solum in Quadragesima illos recitarent, quia scilicet Quadragesima tempus est opportunum ad pœnitentiam, sat plane significat, fuisse antea & aliis diebus usitatos, ut scite observat Guyetus in sua Heortologia, sive, *De Festis propriis locorum, & Ecclesiarum*, Libro iv. Capite xx. Quæstione 1. Teste Gavanto citato loco, num. 3. statuit quidem Pius Papa V. ut qualibet Feria sexta Psalmi isti una cum Litaniis flexis genibus in Choro dicerentur, excepta Parasceve, & sextis feriis, in quibus Officium novem Lectionum occurrat.

IV. Recte autem statutum est, ut flexis genibus dicantur; pertinent enim ad pœnitentiam, quæ, ut non uno in loco tradit Tertullianus, ex antiqua Ecclesiæ disciplina peragi genibus flexis consuevit. Hinc, quod vel antiquitus Pœnitentiales Psalmi prostrato pene corpore dicerentur, ipsos nonnulli cum Psalmis prostralibus confunderunt; quos tamen merito refellit eruditus Novarinus Lib. 3. Schediaf. sacro-prophan. Capite 7. num. 32. probatque insigni testimonio Capituli Provincialis apud Nortampeonem celebrati anno 1342. ubi hæc leguntur Capite 1. ***Diebus Ferialibus Psalmi Pœnitentiales cum Litania dicentur in Choro post Primam. Psalmi prostrales in Quadragesima dumtaxat dicantur.*** Pœnitentiales igitur Psalmi a prostralibus discriminantur, uti idem Novarinus observat ex quodam Onomastico, quod rem aperit his plane verbis: *Prosternales Psalmi, sive prostrales, sive etiam prostrati Psalmi*, Verba mea auribus percipe Domine, *& aliqui alii, qui post Vesperas, & aliquando ante Collectas Horarum in Quadragesima dicebantur, ad quos seniores genibus flexis, stallis, seu formis suis quodammodo procumbentes innitebantur; juvenes vero, & pueri omnino prostrati in pavimento Chori, e regione stallorum, sive sedilium suorum jacebant.* Ex his constabit, quid sibi ea verba velint, quæ eodem Capite ejusdem Capituli habentur: *Precibus etiam pœnitentialibus dicendis in Feriis, & Psalmis prosternalibus in Quadragesima.* Et vero in his Psalmis aliquando, & septem Pœnitentiales, & septem ex Gradualibus contentos fuisse, & Psalmos prostratos dictos, addiscere licet ex Decretis Lanfranchi Cap. 1. §. 3. ubi ait Psalmos prostratos, idest septem Pœnitentiales, & septem primos graduum.

V. Psalmis Pœnitentialibus sic annexæ sunt Litaniæ, ut illi quidem nunquam sine his in Rubricis præcipiantur; istæ vero separatim a Psalmis præscribantur diebus Litaniarum majorum, & minorum, idest, in Festo S. Marci, & in triduo Rogationum ante Festum Ascensionis Domini, ut dicemus Tomo 2. Tit. ix. *De Processionibus* Cap. iv. Quibus ergo diebus omittuntur Psalmi ipsi Pœnitentiales propter Festum occurrens, ut supra adnotavimus, Litaniæ quoque consequenter omittuntur; secus vero in illis quatuor diebus, quibus seorsim a Psalmis præscriptæ sunt. quocumque enim Festo in ipsis occurrente, semper dici debent, non tantum in Choro, seu in Processionibus, sed etiam privatim ab iis, qui Processionibus minime intersunt, & quidem cum obligatione sub peccato mortali, uti post Suarez, & Gavantum docet laudatus Guyetus citato loco, Quæstione iv. Porro Litaniæ, quæ habentur post memoratos Pœnitentiales Psalmos, demptis aliquibus Sanctis de novo additis, eædem sunt, quæ in Ordine Romano apud Hitorpium, in Benedictione Ecclesiæ, & in antiquis Ritualibus leguntur. Eas ante Sanctum Hieronymum minime fuisse in usu, sentit quidem Walfridus in Libro *De rebus Ecclesiasticis* Cap. 28. Sed ait tamen Gavantus citato loco num. 9. ***id intelligendum apud Romanos. nam in Ecclesia Cæsariensi eas adhibitas esse, scribit S. Basilius Epistola 63.***

VI. Eodem teste Gavanto num. 10. in Breviariis mss. & in edito anno 1550. plures Sancti recensebantur, & petitiones diversarum rerum, quibus scilicet additur, *Te rogamus, audi nos*, multo plures erant. Pius autem Quintus selegit nobiliores Sanctos, & ad sufficientem numerum petitiones redegit, quibus non debet fieri ulla additio, inconsulta Sancta Sede Apostolica, nec etiam Patronorum loci, & præsertim quando dicuntur Litaniæ ex præscripto Breviarii Romani in Rogationibus, & in Feriis sextis Quadragesimæ; quia scilicet laudatus Pontifex prohibuit in Bulla omnem additionem. Forte in aliis casibus addi poterant ab Episcopis; at Sacra Congregatio die xxii. Martii 1631. respondit Canonicis Cathedralis Regiensis, non posse inseri alios Sanctos in Litaniis, præter descriptos, etiam tempore pestis, quod hi petebant facultatem addendi Sanctos Titulares, & Patronos Civitatis. Cæterum antiquum est nostri Oratorii S. Hieronymi Charitatis de Urbe institutum, ut in Litaniis Sanctorum, quas tribus per hebdomadam diebus in Oratorio Vespertino dicere solemus, post S. Franciscum, invocemus S. Philippum Nerium, quod hic triginta tres annos apud nos in eadem S. Hieronymi Charitatis Domo commoratus, ibidem Congregationem Oratorii instituerit, uti alibi late ostendimus; eamque ob caussam Festum ejus die ipso xxvi. Maji quo obiit, sub ritu duplici primæ classis, cum Missa Pontificali, panegyrica Oratione, & octava solemni, ex quo Sanctorum Fastis fuit adscriptus, quotannis celebramus, & inter suffragia Sanctorum, quando in Officio occurrunt, commemorationem illius facimus. Sed de his alias.

VII. Psalmus denique 69. *Deus in adjutorium meum intende*, qui dicitur post Litanias cum variis Precibus, erat quidem olim alius, itemque Orationes longe plures, quam hodie, ex Radulpho, a quo indicatur esse ultima Oratio, quæ item apud nos est ultima. S. Pius V. tamen nihil mutavit, sed omnia ex Breviario edito anno 1550. in suum transtulit Breviarium, quo utimur, excepto Litaniarum fine, quem prorsus accepit a mss. Breviariis. Orationes, quæ dicuntur post Preces, nempe, *Deus, cui proprium est &c.* ac reliquæ, antiquæ sunt, occurruntque in Sacramentario Sancti Gregorii Papæ, & in priscis Ritualibus, sed sparsim tamen, uti videre est apud Martene in Libris *De antiquis Ecclesiæ ritibus*. Nequid vero hoc loco omittamus, teste Radulpho in citata Propositione XXI. Pœnitentiales Psalmi, de quibus loquimur, absolute incipiebantur, sed in Breviariis tamen nonnullis mss. & in edito Breviario anno 1550. præmittitur Antiphona, *Ne reminiscaris Domine &c.* desumpta ex Libro Tobiæ.

CAPUT IV.

De visitatione, & cura infirmorum.

§. I.

Parochus inprimis meminisse debet, non postremas esse muneris sui partes ægrotantium curam habere. Quare cum primum noverit, quempiam ex Fidelibus curæ suæ commissis ægrotare, non expectabit, ut ad eum vocetur, sed ultro ad illum accedat, idque non semel tantum, sed sæpius, quatenus opus fuerit; horteturque parochiales suos, ut ipsum admoneant, cum aliquem in Parochia sua ægrotare contigerit, præcipue si morbus gravior fuerit.

COMMENTARIUS.

I. INter præcipuas Parochorum obligationes postremum certe locum non habet visitatio, & cura infirmorum. Omni quidem tempore, ut sapientissime loquitur S. Carolus in Instructionibus de visitatione ipsa, & cura infirmorum, Parochus gregi suo invigilare debet; sed cum primum aliquis ejus curæ commissus in morbum incidit, tum maxime omnem Parochialis charitatis diligentiam ipse in eo ponet, ut ægrotantem in via salutis recte dirigat, & a nequissimi dæmonis insidiis, conatibusque tueatur, ac defendat pio præsidio salutarium adjumentorum. Hinc quod a Concilio Agathensi olim pie cautum est, id Sanctissimus Antistes renovans, non modo in ipsis Instructionibus, verum etiam in Concilio Provinciali V. Mediolanensi, ubi agit de iis, quæ ad Sacramentum Extremæ Unctionis pertinent, Parochum monet, ut Missa celebrata, si quos in Parochiali vicinia ægrotos habet, frequenter, atque adeo quotidie, cum per alias Parochialis curæ suæ occupationes potest, visitet, eisdemque præstet, prout opus esse viderit, officia charitatis, & solicitudinis Parochiali muneri suo conjuncta. Addit mox etiam, expectare Parochum non debere, ut ab ægroto vocetur, sed oportere, ipsum ire ultro ad eum; Parochialesque item suos & universe, & sigillatim sæpenumero, prout occasio feret, debere hoc admonere, ut se accersant, quum primum aliquis in febrim, morbumve inciderit. Quod etiam non vocati debeant Parochi ægrotos Parochiæ suæ invisere, *ut ad Sacramentorum susceptionem inducant, & eorum animabus, quacumque ratione possunt, solicite consulant*, statuit idem S. Carolus in Concilio Provinciali I. Constitutionum Parte 2. Capite *De iis, quæ ad Sacramentorum administrationem generatim pertinent*. Ita quoque Sanctus Carolus in citatis suis Instructionibus, quibus permulti Episcopi inhærentes similia in Synodis suis statuere his plane conformia, quæ hic noster §. servanda in visitatione, & cura infirmorum Parochis mandat.

§. II.

Ad hoc juvabit præsertim in amplis Parochiis, ægrotorum notam, seu catalogum habere, ut cujusque statum, & conditionem cognoscat, eorumque memoriam facilius retinere, & illis opportune subvenire possit.

COMMENTARIUS.

I. QUo diligentius Parochialis sui muneris partes explere Parochus valeat, merito in hoc §. admonetur, *præsertim in amplis Parochiis, ægrotorum notam, seu catalogum habere, ut cujuscumque statum, & conditionem cognoscat, eorumque memoriam facilius retinere, & illis opportune subvenire possit*. Huc plane faciunt, quæ inter alia statuit Sanctus Carolus in memoratis suis Instructionibus de visitatione, & cura infirmorum: *De ægri statu, genereque morbi, adversave valetudine perquiret. Ejus item mores, vitam, actiones, negotiave, ut sciat salubria dare consilia, opportunaque adhibere remedia, omnique sancta consolatione juvare*. Similia legere est in variis Ritualibus, Synodisque Provincialibus, ac Diœcesanis, quorum loca supervacaneum est in hoc Commentario describere.

§. III.

§. III.

Quod si Parochus legitime impeditus, infirmorum, ut quando plures sunt, visitationi interdum vacare non potest, id præstandum curabit per alios Sacerdotes, siquos habet in Parochia sua, aut saltem per laicos homines pios, & Christiana charitate præditos.

COMMENTARIUS.

I. IDipsum statuit in suo IV. Provinciali Concilio Mediolanensi S. Carolus, Constitutionum Parte 2. Capite inscripto, *Quæ pertinent ad Extremam Unctionem, & reliqua erga morientes officia*, ubi sic inquit: *Si vero adesse aliquando non potest, vel quia aliis graviter ægrotantibus Sacramenta ministrare necesse babet, vel quia necessariis Parochialis curæ occupationibus aliis impeditur, tunc ea pietatis officia illi a Sacerdote, siquis alius eo loco est, solicite præstari curet*. Audiendus iterum Sanctissimus Præsul in suis de visitatione, & cura infirmorum Instructionibus, ubi quædam alia notavit, quæ apprime nostro huic §. consentiunt: *Ei vero*, inquit, *quoniam aliis Parochialis curæ officiis aliquando fortasse destineri potest, propterea Parochiæ suæ Sacerdotes, si quos habet, aut saltem laicos aliquot homines virtute, & vitæ spiritualis usu præstantes deliget, qui ægrotum adeant, recteque cohortentur, cum ad vim morbi patienter in Domino ferendum, tum ad alia Christianæ pietatis officia præstanda*.

II. Opportune autem notandum hic illud censeo, quod, ubi Parochi legitimo impedimento detenti, assistere ipsi infirmis non possunt, cogendi plane sint, ut necessarios Ministros sibi adjungant; huc enim etiam spectare potest illud Concilii Tridentini Decretum, quod legimus in Sessione XXI. *De reformatione* cap. 4. *Episcopi*, inquit, *tamquam Sedis Apostolicæ delegati, in omnibus Ecclesiis Parochialibus, vel Baptismalibus, in quibus populus ita numerosus sit, ut unus Rector non possit sufficere Ecclesiasticis Sacramentis ministrandis, & cultui Divino peragendo, cogant Rectores, vel alios, ad quos pertinet, sibi tot Sacerdotes ad hoc munus adjungere, quot sufficiant ad Sacramenta exhibenda, & cultum Divinum celebrandum*. Porro ubi id ob redituum tenuitatem Parochi præstare non possint, non addubito, quin Sacerdotes non modo Sæculares, verum & Regulares Parochiæ, & a Parochis, & ab eorum Parochianis, cogi queant, ut & infirmis spirituali auxilio indigentibus assistant, Parochosque in Parochiali munere juvent.

III. Et quidem quod ad sęculares Presbyteros spectat, sive priscam, sive hodiernam Ecclesiæ disciplinam spectemus, quam late explicuimus, & in Commentariis ad Concilia Oecumenica, & in illis, quibus Romanum Pontificale illustravimus, nullus jam ordinari debet, nisi uni Ecclesiæ adscribatur, eique pro sua conditione, & talento inserviat: *Neque vero*, ut scite observat Vanespen in Parte I. Juris Ecclesiastici universi Tit. I. Cap. IV. num. IV. *ex mente Ecclesiæ sufficit, si forsan aliquoties in Ecclesia, cui adscriptus est, tanquam Subdiaconus, aut Diaconus ministret, vel Presbyter Missam celebret, & de reliquo nullum Ecclesiæ servitium exhibeat; sed ita se exhibere debet, ut vere dici queat, quod Ecclesiæ illi serviat, ejusque servitio se impendat, & occupet, verbi gratia, peragendo divino Officio, vel Parocho in cathechizandis parvulis, visitandis ægrotis, aliisque functionibus assistendo, ni ipsum major Ecclesiæ utilitas aliis functionibus impendat*. Cæterum ad Presbyteros Regulares quod attinet, sive ii Clerici sint, sive Fratres, Monachive, debent & ipsi pro sua quique virili parte conditioneve Parochos adjuvare, quod veluti eorum subsidiarii sunt, ut idem Vanespen probat citata Parte I. Tit. 3. Cap. 7. ubi inter alia duorum insignium Ecclesiæ Doctorum, Sancti Thomæ Aquinatis, & S. Bonaventuræ, qui Fratres Mendicantes fuerunt, ille Prædicatorum, hic Minorum Ordinis Alumnus, eam in rem loca describit. Sed ubi alia argumenta deessent, ratio ipsa justitiæ postulat, ut Regulares, qui Locorum redditibus vivunt, eorumque legatis, eleemosynisve in amplis Domibus degunt, eorum incolis spirituali saltem subsidio sint, ubi præsertim læthali morbo laborant. Pertineret ad Magistratus locorum recursum habere ad supremos Religiosorum Ordinum Moderatores, ad ipsumque Summum Pontificem, ut Regulares itidem cogerent, ut in Locis, in quibus degunt, literas etiam docerent, sicque populis, a quibus sustentantur, aliquo modo prodessent. Atque id utile, & honorificum admodum esset, & populis ipsis, & illis Regularibus, qui otiosi in Oppidorum Monasteriolis commorantes, ac minus religiose viventes, occasionem non semel supremis Ecclesiæ Pastoribus, Principibusque præbuerunt, ut non sine eorundem populorum spirituali, ac temporali detrimento, ac summo Regularium etiam dedecore, Monasteriola ipsa supprimerent.

IV. Sed his obiter dictis, ubi Sacerdotes, sive Sæculares, sive Regulares desiderantur, recte admodum noster §. Parochum monet, ut si legitime impeditus, infirmorum, ut quando plures sunt, visitationi vacare interdum non possit, id pręstandum curet *saltem per laicos homines pios, & Christiana charitate præditos*. Neque enim ii excusare se possunt, nisi & ipsi legitimo impedimento detenti sint. Nam inter opera corporalis misericordiæ, ad quæ præstanda Christiani omnes tenentur, visitatio infirmorum recensetur, cujus omissio, ubi peragi potest, peccatum profecto læthale est, æterno inferni igne puniendum, uti ex Euangelio Matthæi addiscimus Cap. XXV. ubi Christus inter alias multorum damnationis causas recenset, quod infirmos non visitarint. Cæterum charitatis, misericordiæque præceptum, ac officium, ut est naturæ, ac rationi maxime consentaneum, sic ad omnes etiam se porrigit, ut hinc scriptum legamus Ecclesiastici Cap. 17. *Unicuique mandavit Deus de proximo suo*. Ita vero mandavit, veluti Christus interpretatur, Matthæi 8. & Lucæ 6. *Omnia quæcumque vultis, ut faciant vobis homines, ita & vos facite*.

§. IV.

§. IV.

Ægrotos visitans, ea qua Sacerdotes Domini decet, honestate, & gravitate se habeat, ut non ægris solum, sed sibi, & domesticis, verbo, & exemplo prosit ad salutem.

COMMENTARIUS.

I. PRælucere Sacerdotes omnes, ac Parochos præsertim debere morum honestate, docent nos Sacræ Literæ, Sancti Patres, ac Synodi passim. Sed opportune tamen & hic §. Parochum monet, ut *ægrotus visitans, ea qua Sacerdotes Domini decet, honestate, & gravitate se habeat, ut non ægris solum, sed sibi, & domesticis, verbo, & exemplo prosit ad salutem*. Hinc merito S. Carolus in citatis superius Instructionibus Parochum monet, ut ad ægrotas mulieres accedens sibi comitem adjungere curet Virum, vel Ecclesiasticum, vel laicum sanctæ charitatis operibus deditum; & omnino nunquam sit in cubiculo solus, & cum necesse fuerit, ob Pœnitentiæ Sacramentum ministrandum, patenti ostio id præstet.

II. Porro honestas Parochi, aliorumve Sacerdotum secularium, Regulariumve consistere in eo potissimum debet, ut ægrotos visitantes, ab omni specie avaritiæ caveant, artibusque illis abstineant, quibus nonnulli Clerici, Monachique, infirmis senibus præsertim, ac anubus assistentes, legata, hæreditatesque captabant, occasionemque iccirco dederunt Valentiniano Imperatori, ut Constitutionem ederet anno 370. ad Damasum Papam datam, in qua eum monet, placuisse sibi, Ecclesiasticos, & Monachos de viduarum bonis nihil vel testamento, vel donatione posse percipere. Meminere ejus Legis S. Ambrosius, ac S. Hieronymus, quorum loca attulimus, explicuimusque in nostris Notis ad Epistolam ejusdem Hieronymi ad Nepotianum, *De Vita Clericorum, & Sacerdotum* pag. 36. & seq. Sane quam turpis, quam abjecta, quam vilis fuerit tunc temporis sacrorum hominum assidua præsentia in senes, ac anus absque liberis morientes, ut eos emungerent, & hæredes ab iis instituerentur, scriptum reliquit ad nostram instructionem in citata Epistola idem Hieronymus, sic inquiens: *Audio prætera in senes, & anus absque liberis quorundam turpe servitium. ipsi apponunt matulam, obsident lectum, purulentiam stomachi, & phlegmata pulmonis manu propria suscipiunt. Pavent ad introitum medici, trementibusque labiis, an commodius habeant, sciscitantur; & si paululum senex vegetior fuerit, periclitantur; simulataque lætitia mens intrinsecus avara torquetur. timent enim, ne perdant ministerium, & vivacem senem Mathusalæ annis comparant.*

III. Posterioribus Sæculis conatæ quidem sunt Sacræ Synodi ei sacrorum hominum calliditati obviare, qui se piis Fidelibus sensim insinuabant, ut eos pellicerent ad res suas Ecclesiæ legandas, quique iccirco acriter reprehensi sunt a Concilio Cabilonensi in Gallia celebrato anno 813. Can. VI. ubi ita inquit: *Imputatur quibusdam Fratribus, eo quod avaritiæ causa hominibus persuadeant, ut abrenunciantes sæculo, res suas Ecclesiæ conferant, quod penitus ab omnium mentibus eradicandum est*. Sed notanda ratio, quam mox subjicit: *Animarum quippe salutem inquirere Sacerdos, non lucra terrena debet; quoniam Fideles ad res suas dandas non sunt cogendi, atque circumveniendi. Oblatio namque spontanea esse debet, juxta illud quod ait Scriptura* (Psalm. 53.) Voluntarie sacrificabo tibi; *& illud* (Exodi 35.) Omnis populus mente devota obtulerunt donaria Domino. *Ecclesia vero sancta non solum Fideles spoliare non debet, quin potius inopibus opem ferre, ut debiles, pauperes, viduæ, orphani, & cæteri necessitatem patientes, a Sancta Ecclesia, ut puta a pia Matre, & omnium gubernatrice, subsidium accipiant*. Sed nec desunt posterioribus Sæculis Synodi, quæ variis Decretis, ac variis etiam statutis pœnis, conatæ sunt quorundam sacrorum hominum avaritiam coercere, qui sub prætextu ægrotos morientes juvandi in animæ commendatione, iisdem adrepunt, ut eos inducant ad res suas sibi legandas, relinquendasque, consanguineis omnino præteritis, ac derelictis.

§. V.

Eorum vero præcipuam curam geret, qui humanis auxiliis destituti, benigni, ac providi Pastoris charitatem, & operam requirunt. Quibus si non potest ipse succurrere de suo, & eleemosynas illis, prout debet, si facultas suppetit, erogare, quantum fieri potest, sive per Charitatis, vel alterius nominis Confraternitatem, si in ea Civitate, vel loco fuerit, sive per privatas, sive per publicas collectas, & eleemosynas, illorum necessitatibus succurrendum curabit.

COMMENTARIUS.

I. TAmetsi, & Rituales Libri complures, ac Synodi eadem statuant, quæ in hoc sunt §. præscripta, lubet nihilominus ea semper sectari, quæ docet S. Carolus in Instructionibus de visitatione, & cura infirmorum, ubi ita ad rem inquit: *Illis maxime visitandis, & consolandis assiduam charitatem Parochus navabit, qui rerum omnium indigentia, & morbi acerbitate, miserabilem in modum afflicti, curationem difficillimam experiuntur, quorum pauper-*

pertatem commotus zelo pietatis sublevabit, ut & ipse, si per facultates potest, aliquid de suo eroget, & aliorum eleemosynas conquirat. Teneri Parochum, ceterosque Beneficiarios, præter simplicem victum, ac vestitum, quicquid ex Beneficiis Ecclesiasticis percipiunt, in pauperes præsertim infirmos erogare, certa sententia est, Sanctorum Patrum testimoniis, Conciliorumque Decretis comprobata, quorum loca non uno in loco Operum nostrorum allegata, supervacaneum est in hoc Commentario repetere. Cæterum agendæ gratiæ sanctæ memoriæ Benedicti Papæ XIII. qui intolerabile pensionum onus a quibuscumque curam animarum habentibus Beneficiis abstulit peculiari sua Constitutione Romæ edita anno 1724. octavo Idus Septembris, quæ incipit: *Quanta Pastoribus &c.* Ergo sublata hac detestanda, sic enim in ipsa Constitutione loquitur Pontifex, Beneficiorum Ecclesiasticorum nundinatione, Pastores animarum commodius valebunt, non tantum Ecclesiarum suarum indigentiæ, sed & pauperum suorum, *præsertim infirmorum*, necessitati ex eo, quod honestæ, & congruæ ipsorum Parochorum sustentationi supererit, providere.

II. Quum autem multi sint hodieque Parochi, qui vel in magnis Civitatibus vix se ex reditibus Ecclesiæ sustentare valeant, recte admodum monet hic noster §. curandum Parocho, *si non potest ipse succurrere de suo, & eleemosynas illis, prout debet, si facultas suppetit, erogare, quantum fieri potest, sive per Charitatis, vel alterius nominis Confraternitatem, si in ea Civitate, vel loco fuerit, sive per privatas, sive per publicas collectas, & eleemosynas, illorum necessitatibus succurrendum*. Sane Archiconfraternitatem Charitatis ad pia opera exercenda, pauperesque juvandos Romæ instituit Julius Cardinalis Medices, qui fuit postea Clemens Papa VII. eamque primum approbavit Leo Papa X. peculiari sua Constitutione, quæ incipit, *Illius, qui charitas est*, data Romæ IV. Idus Decembris, anno I. Pontificatus, Christi vero 1514. ad ejusque imitationem aliæ deinde in aliis locis erectæ sunt Confraternitates, quibus inter alia pia opera curæ est infirmorum necessitati succurrere. Verum ubi hujusmodi Confraternitates desunt, curare tunc demum Parochus debet, *sive per privatas, sive per publicas collectas, & eleemosynas*, indigentiæ ægrotorum subvenire. Quod quidem facile obtinebit, si populus Parochum viderit non sua quærere, sed quæ Jesu Christi.

§. VI.

In primis autem spiritualem ægrotantium curam suscipiat, omnemque diligentiam in eo ponat, ut in viam salutis eos dirigat, atque a diabolicis insidiis salutarium adjumentorum præsidio defendat, ac tueatur.

COMMENTARIUS.

I. Eadem hæc plane sunt, ac illa, quæ Sanctus Carolus initio suarum Instructionum de visitatione, & cura infirmorum docet, Parochum monens, ut, *cum primum aliquis ejus curæ commissus in morbum incidit, tunc maxime omnem Parochialis charitatis diligentiam ipse in eo ponat, ut ægrotantem in via salutis recte dirigat, & a nequissimi dæmonis insidiis, conatibusque tueatur, ac defendat præsidio salutarium adjumentorum*. Porro, quum diabolus *habens iram magnam, sciens, quod modicum tempus habet*, ut loquitur Joannes in Apocalypsi, omnem tunc impendat operam suam, ut morientem potissimum variis tentationibus in desperationem, ac viam perditionis inducat, opus plane est, ut Sacerdos assistens salutarium adjumentorum præsidio eum defendat, ac tueatur.

II. Omissis variis Patrum testimoniis, atque exemplis, quæ hac de re in Vitis Sanctorum occurrunt, unum domesticum referam, quod est illud nostri Persiani Rosæ, qui una cum S. Philippo Nerio Sodalitium Sanctissimæ Trinitatis excipiendis Romæ peregrinis anno 1548. instituit, illumque, cujus erat a confessionibus, præcepto adegit, ut Sacerdotio initiatus, nostræ Sancti Hieronymi Charitatis Domui inter Patres adscriberetur, in eaque Sacramentum Pœnitentiæ administraret, atque alia pietatis opera perageret, in quibus deinde Magister effectus Congregationem Oratorii instituit. Ergo *Persianus Rosa*, ut in Vita S. Philippi narrat Gallonius ad annum 1558. *ægrotabat gravissime, cumque ad ultimum periculi venisset, a diabolo nigerrimi canis specie vexari cœpit acerrime. His in angustiis Divinum magna animi demissione implorabat auxilium, illud Psalmi frequenter inclamans*: Judica me Deus, & discerne causam meam. *Cumque hunc in modum cum communi hoste decertaret, venit improviso Philippus, quem ubi ille vidit, clamare continuo cœpit*: Adjuva me Sancte Philippe; est hic canis colore nigerrimus, qui me lacerare nititur, succurre quæso, succurre quod potes, ne devorer. *Quibus verbis motus B. Pater, humi illico, adstantibus primum ut pro ægro vel semel Orationem Dominicam recitent jussis, se se prostravit; quod cum faceret, ecce tibi ille derepente magna voce dicere cœpit*: Canis recedit, fugit canis, en in limine ostii stat. *Tum surgens ab oratione Philippus, piacularis aquæ adspersione dæmonem ab eo etiam loco fugavit magno cum solatio morientis, qui lætus effectus nullum faciebat agendi gratias Deo, Beatoque Patri modum; ea vero molestia, horribilique visu non modo in præsens, sed etiam in posterum liberatus, magna cum animi tranquillitate e vita migravit Kal. Aprilis*, prædicto scilicet anno 1558. Atque hic est ille noster Persianus Rosa, cui æternum devinctam profiteri universa Congregatio Oratorii se debet; ipse enim Philippum spiritu genuit, ejusdem postea Congregationis Parentem.

III. Sed ne a nostra Domo discedamus, ecce & hic aliud exemplum, ad illustrandum magis magisque hunc nostrum §. Teste eodem Gallonio in ejusdem S. Philippi Vita anno 1560. ac Baccio Lib. 2. Cap. 8. num. 2. & aliis, cum qui-

quidam Sebastianus molis Adrianæ tibicen, unus ex spiritualibus Philippi filiis, & nostri Oratorii S. Hieronymi Charitatis Fratribus, in morbum incidisset, quem mors consecuta est, vitæ fine jam instante, a communi humani generis hoste gravissimis cœpit tentationibus impeti. diabolus enim ut hominem in desperationem induceret, nigrum se se illi, aspectuque terribili ad videndum objecit, animo ejus insultans; cujus horribili visu perterritus æger, magnis undique afflictationibus oppressus, prope desperatione torpebat, exclamabatque: *Heu me miserum, heu me, jam deserit me Deus, jamque perpetuis gehennæ flammis addictus sum, væ mihi perdito, væ mihi*. Cumque duarum circiter horarum spatio hunc in modum anxius conquestus esset, neque ullam ab ullo consolationem admitteret, nec Parochum ipsum ad eum convolantem audire, vel videre vellet, accersitus a domesticis re conterritis Philippus, statim ac in jacentis cubiculum intravit, &, *quid rerum*, ait, *quid rerum? ne dubites*; in spem illico ille erectus, alta voce quasi canendo dicere cœpit: *Philippus Pater dæmones fugat: en abeunt dæmones a Philippo fugati: O magnam Philippi virtutem! Vivat S. Hieronymus, vivat P. Philippus, vivat Oratorium*. Ita plane effatus est Sebastianus, teste Francisco Burdino (1) S. Philippi alumno, qui aderat, ut ipse asserit in Processu Canonizationis Philippi, contemnique iccirco Gallonius, ac Baccius debent, ubi ajunt, dixisse Sebastianum: *Vivat Christus, vivat Philippus, cujus ope ab inferni faucibus ereptus sum, vigeat Oratorii opus*. Dixit enim, *Vivat S. Hieronymus*, quod quidem nomen nescio quo spiritu ducti memorati Auctores perperam suppresserint.

IV. Quicquid sit de hujusmodi hominibus Oratorio S. Hieronymi Charitatis Oratoriorum omnium a S. Philippo Nerio institutorum principi infestis, tenendum plane, observandumque a Parocho, aliove Sacerdote, qui infirmis adsistit, illud quod ait hic noster §. ut nempe *in primis spiritualem ægrotantium curam suscipiat, omnemque diligentiam in eo ponat, ut in viam salutis eos dirigat; atque a diabolicis insidiis, salutarium adjumentorum præsidio defendat, ac tueatur*. Quamobrem multa reprehensione sunt digni, qui, ubi primum ad infirmos accedunt, factioni testamenti abrepunt, quod quidem quammaxime improbabat S. Philippus, de quo ita scribit Baccius in ejus Vita Libro 2. Capite xv. num. 7. *Quod autem attinet ad legata, & testamenta, non ignarus eos, qui hujusmodi se negotiis immiscent, sæpenumero, vel offensæ, vel suspicionis ansam sæcularibus præbere, hæc ipse usque adeo aversabatur, ut quotiescumque ægrotantes inviseret, ubi primum audiisset, conficiendi testamenti mentionem fieri, ab iis citissime discederet, eosdem vix amplius revisurus, nisi jam satis rebus suis consuluissent*. Idem repetit num. 16. ubi inter alia tradit, Philippum ipsum non Confessarios solummodo cautos monitosque voluisse, sed Congregationis reliquos omnes, *ne videlicet in testamentis condendis se ullo unquam pacto implicarent; haud ignarum, quam facile ex his oriatur vel suspicio, vel offensio*. Sed de hujusmodi testamentis vide quæ dicemus infra in Commentario ad §. xvi.

§. VII.

Accedat autem ad ægrotum ita paratus, ut in promptu habeat argumenta ad persuadendum apta, ac præsertim Sanctorum exempla, quæ plurimum valent, quibus eum in Domino consoletur, excitet, ac recreet. Horteturque, ut omnem spem suam in Deo ponat, peccatorum suorum pœniteat, Divinam misericordiam imploret, & infirmitatis pœnas tanquam paternam Dei visitationem patienter ferat, & ad salutem suam provenisse credat, ut vitam, moresque suos melius instituat.

COMMENTARIUS.

I. HUc spectant, quæ S. Carolus in Sanctorum Patrum, ac sacrarum Synodorum lectione apprime versatus, de cohortationibus, & monitis ad ægrotum faciendis, Parochum docet in suis Instructionibus de visitatione, & cura infirmorum, ubi sic inquit: *Præmeditatus veniet, ut habeat argumenta ad persuadendum apposita, ac præsertim exempla Sanctorum, quæ recte, apteque adhibita valde commovent: his autem cohortationum locis uti poterit, etiam aliis, qui adsint, paululum secedere jussis, ita ut non audiant, si ita opus esse quandoque viderit*. Tum vero mox subjicit: *Hortabitur, ut febrim, ægritudinemve, in quam incidit, patienter ægrotus in Domino ferat, gratiasque ei agat de ægrotatione, qua corpus affligitur: cum inde animæ utilitas salutaris existere possit, si vere pieque charitatem Dei erga se agnoscens, confirmabit se ipsum in omni patientia, unde fructum uberrimum capiet*. Pergit S. Antistes, aliaque docet, quæ insinuare ægroto Parochus debet, quæque nostrum §. luculenter explicant: *Demonstrare poterit, a Deo, qui fons est omnium bonorum, factum esse, ut infirmus prosperam corporis valetudinem amiserit, quoniam illius animæ salutariter consultum esse vult emendatione vitæ*

(1) In Processu autentico Canonizationis S. Philippi, qui extat in Archivo Reverendissimi Patris Generalis Magistri Fratrum Prædicatorum, rem ita narrat juratus testis Franciscus Burdinus: *Souviemmi ancora di un altro giovine maritato, musico di Castel Sant' Angelo, chiamato, se ben mi ricordo, Bastiano, parente di Messer Maurizio Anerio di Burgheria, Diocesi di Narni bon. mem. Il quale dopo grave infermità condotto al punto della morte, & dopo grave tentazione del demonio, che non lo lasciava abbracciare la morte con quella prontezza, che a devoto Christiano si richiede, visitato, & confortato dal P. & da noi altri, dopo le nuvole della tentatione, rasserenato il volto, tutto giocondo cominciò a laudare Iddio, & gridare ad alta voce mezzo cantando:* Viva S. Girolamo, viva il P. Filippo, viva l' Oratorio. *Et in questo giubilo rese lo spirito a Dio con molta edificazione de' circostanti*.

vitæ anteactæ. Itemque hæc subdit: *Si vero ægrum disciplinæ spiritualis, sanctarumque virtutum studiosum esse animadverterit, morbi vim a Deo illatam esse ostendet, ut in spiritualis vitæ cursu, quem suscepit, majori progressione versetur, atque adeo perfectius insistat.*

II. Hæc plane, & alia S. Carolus, quibus latius, luculentiusque explicantur, quæ noster hic §. præscribit, quæque olim eandem in rem statuit antiquum Namnatense Concilium ante annum Christi millesimum, ut eruditi Scriptores censent, in Gallia celebratum, Can. IV. quo Parochos necessariis imbuit præceptionibus ad visitandos ægrotos, instruendosque salutaribus monitis, dum in tanto versantur discrimine: *Cum Sacerdos*, inquit, *audierit, aliquem infirmari in sua plebe, quam citius ad eum pergat, & ingressus cubiculum, aquam benedictam super eum, & per omne cubiculum aspergat cum Antiphona*, Asperges me Domine, *& Versu*, Exurgat Deus; *deinde dicat Orationem*, Deus, qui Sacerdotibus tuis tantam præ cæteris gratiam contulisti &c. *Deinde cantet septem Psalmos cum Precibus pro infirmis. Post hæc omnes jubeat extra cubiculum secedere, & appropinquans lecto, quo infirmus decumbit, eum blande, leniterque alloquatur, ut omnem spem suam in Deo ponat, ut flagellum Dei patienter toleret, ut hoc ad purgationem, & castigationem suam provenire credat; ut peccata sua confiteatur, ut emendationem promittat, si Dominus vitam concesserit; pœnitentiam pro culpis commissis spondeat; ut substantiam suam, dum adhuc sensus, & ratio in eo vigent, disponat; ut peccata sua eleemosynis redimat; ut his, qui in se peccaverunt, indulgeat; ut rectam Fidem, & credulitatem teneat; ut de Dei misericordia nunquam desperet.* Concludit tandem, ac mandat, ut, *cum his, & hujuscemodi allocutionibus fuerit mens infirmi relevata, data benedictione, recedat Sacerdos, non post multum reversurus, detque locum, ut ægrotus de peccatis suis possit cogitare*; quæ scilicet deinde confiteatur, ut dicemus mox in Commentario ad §. sequentem. Porro ad consolandum infirmos valida, ac scitu digna argumenta inveniet Parochus, Sacerdosve in duobus S. Cypriani Operibus, quorum alterum *De bono patientiæ*, alterum *De mortalitate* inscriptum est.

§. VIII.

Deinde qua par est prudentia, & charitate, hominem ad sacram Confessionem inducat, & confitentem audiat, etiamsi velit totius vitæ peccata confiteri; ac si opus fuerit, tam infirmo, quam ejus familiaribus, vel propinquis in memoriam revocet, quod Lateranensis Concilii, ac plurium Summorum Pontificum Decretis cavetur sub gravibus pœnis, ne medici ultra tertiam vicem ægrotos visitent, nisi prius ipsis certo constet, illos Confessionis Sacramento rite expiatos fuisse.

COMMENTARIUS.

I. HOc in primis suadere infirmo Parochum debere, *ut de peccatis confiteatur*, idque maxime studere, *ut ad generalem de tota vita anteacta confessionem illum inducat*, monet S. Carolus in suis Instructionibus de visitatione, & cura infirmorum, Capite inscripto *De Confessione*. Eadem admonitio legitur passim in variis Synodis, ac iis potissimum quæ post Oecumenicam IV. Lateranensem celebratæ sunt. In ea siquidem Synodo, cujus meminit hic noster §. ab Innocentio Papa III. anno 1215. habita, Can. XXII. districte præceptum fuit *medicis corporum, ut, cum eos ad infirmos vocari contigerit, ipsos ante omnia moneant, & inducant, quod medicos advocent animarum, ut, postquam infirmis fuerit de spirituali salute provisum, ad corporalis medicinæ remedium salubrius procedatur.* Hunc plane Canonem innovarunt mox, novoque vigore munierunt complures aliæ celebratæ in Provinciis, ac Diœcesibus Synodi, inter quas Ravennatensis II. sub Clemente V. Pontifice Maximo habita, Cap. XXV. *De Pœnitentiis*, districte prohibuit, ne medici ad infirmos vocati, ulterius ad eosdem redirent, & curare pergerent, *nisi prius eis constiterit, quod infirmi prædicti medicum advocaverint animarum, & eis fuerit de animarum salute provisum.*

II. Celebris eam in rem est Constitutio Sancti Pii Papæ V. quæ incipit *Super gregem*, edita anno 1566. cujus executionem districte inter alios imperavit S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi II. Decreto XVII. his verbis: *Summus Pontifex Pius V. propositis excommunicationis, aliisque pœnis, jussit, medicos ab ægrotantis curatione post triduum abstinere, nisi eo tridui spatio de peccatis suis confessus ille sit. Id Episcopus curet quamdiligentissime observari, rationemque præterea aliquam statuat, qua medicis ipsis facilius exploratum esse possit, ægrum peccata sua vere confessum esse.* Tum Canonem ipsum Lateranensem, tum Pii V. Constitutionem, quod nostro hoc ævo passim a medicis negligerentur, & multi ægri sine Sacramentis decederent, ac præsertim absque Sacramentali Confessione, confirmavit, innovavitque, novoque robore muniit sanctæ memoriæ Benedictus Papa XIII. in suo Romano Concilio anni 1725. Tit. 32. Cap. I. ubi ita inquit: *Nos Episcopis omnibus jubemus, ut Decretalem ipsam Innocentianam* (Canonem scilicet XXII. Concilii IV. Lateranensis Innocentii Papæ III. relatum in Capite *Cum infirmitas*, *De pœnitentiis, & remissionibus*,) *& Constitutionem S. Pii V. quæ incipit*, Super gregem Dominicum, *super hoc etiam emanatam, invigilent omnimode observari; imposita contra medicos excommunicationis pœna sibi reservata, si tertiam post infirmi visitationem, ab infirmi cura non abstineant, infirmus dum usque ipse Pœnitentiæ non susceperit Sacramentum, quod Confessarius relicta apud ægrotantem schedula ejus manu subscripta testari teneatur.* Legenda Mandata, & Monita ejusdem Papæ Benedicti XIII. ad idem negotium spectantia, quæ extant in Appendice ad ipsum Romanum Concilium, num. 18. quæque multum conferunt

ad

ad ea peragenda, quæ hic noster §. præscribit.

III. Plura jam nos in ipsum Canonem XXII. Concilii Generalis IV. Lateranensis notavimus in nostro Tomo 3. Commentariorum ad Concilia Oecumenica, pag. 294. & seqq. Licet autem tam ipse Canon, quam memoratæ Constitutiones Pii Papæ V. ac Benedicti XIII. proprie medicos feriant, qui infirmos non admonent de peccatis rite Sacerdoti confitendis, addubitari certe nequit, quin id etiam, ubi opus fuerit, præstare Parochi teneantur, uti ex variis Conciliis constat, ac præsertim ex Namnatensi, cujus prolixum locum in Commentario præcedenti descripsimus. Id quod perspicue liquet vel ex ipso nostro præsenti §. quo Parochus jubetur, ut, *qua par est prudentia, & charitate, hominem ad sacram Confessionem inducat, & confitentem audiat, etiamsi velit totius vitæ peccata confiteri; ac si opus fuerit tam infirmo, quam ejus familiaribus, vel propinquis in memoriam revocet, quod Lateranensis Concilii, ac plurium Summorum Pontificum Decretis cavetur sub gravibus pœnis, ne medici ultra tertiam vicem ægrotos visitent, nisi prius ipsis certo constet, illos Confessionis Sacramento rite expiatos fuisse*. Porro Confessionis sacræ Lege teneri Fideles, quoties mortis periculum imminet, docet S. Thomas in IV. Sententiarum, Distinctione 17. Quæstione 3. Articulo 1. Quæstiuncula 4. sic inquiens: *Quia ea, quæ sunt de necessitate salutis, tenetur homo in hac vita implere, ideo si periculum mortis immineat, etiam per se loquendo obligatur aliquis ad Confessionem faciendam tunc, vel ad Baptismum suscipiendum; & propter hoc etiam S. Jacobus simul præceptum edidit de Confessione facienda, & Extrema Unctione suscipienda*.

IV. Quod tandem in recitato hoc nostro §. inter alia edicitur de totius vitæ peccatis confitendis, opportune hic quæri etiam posset, num ipsa peccata jam pœnitentia expiata secundæ reconciliationi olim subjicerentur, vigueritque apud antiquos generalium, ut loquuntur, Confessionum usus? Et quidem viguisse eum usum, indubitata probant testimonia, & exempla a Martene collecta, ac descripta Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. VI. Articulo 2. n. IX. Insigne est quod refert Socrates Lib. V. Historiæ Cap. XIX. *Mulier quædam nobilis ad Pœnitentiarium Presbyterum accedens, delicta post Baptismum a se perpetrata singillatim confessa erat*. Aliud subministrat S. Gregorius Turonensis in Vita S. Aredii apud Mabillonium, Analectorum Tomo IV. Quippe Aredius, *ne aliqua suum pectus delicta fuscarent, omnia acta adolescentiæ suæ coram conspectu Viri Beatissimi Nicetii Episcopi confessus est*. Quæ verba ab ipso Gregorio mutuatus est S. Audoenus in Vita S. Eligii Lib. 1. Capite VII. ubi eadem de Eligio narrat, quæ Gregorius de Aredio. Eodem modo de S. Tillone Sollemniacensi Monacho loquitur Anonymus in ejus Vita apud Bollandum die VII. Januarii, qui eodem cum S. Eligio vivebat tempore. Neque vero minus insigne Confessionis generalis exemplum extat in Libello, qui inscribitur, Consilium Hincmari Archiepiscopi de pœnitentia Pippini Junioris olim Regis Aquitaniæ apud Sirmondum in Analectis ad Capitula Caroli Calvi: *Exhortandus est Pippinus, ut puram Confessionem de omnibus peccatis suis, quæ ab ineunte ætate perpetravit, secrete faciat; quia forte talia fecit, quæ turpe est etiam in publicum dicere*.

V. His adde duo insignia testimonia, alterum S. Anselmi, alterum vero S. Petri Damiani, quorum primus Lib. 3. Epistola 66. ad Fratrem suum Hierosolymam profecturum ita scribit: *Facite Confessionem omnium peccatorum vestrornm nominatim ab infantia vestra, quantum recordari potestis*. Alter vero Opusculo 56. ad Agnetem Augustam scribens, Confessionis generalis ab illa apud ipsum factæ luculentissimum testimonium exhibet, hisce verbis: *Sed ut hi, qui ad Apostolorum Limina confluunt, sanctæ devotionis tuæ salubriter imitentur exemplum, sub arcana quoque S. Petri Confessione ante Sacrum Altare me sedere fecisti, ac per lugubres gemitus, & amara suspiria, ab ipsa quinquenni infantia, tenera adhuc, & nuper ablactata levitate cœpisti, & tanquam illic ipse B. Apostolus corporaliter præsideret, quidquid subtile, vel minutum in humanitatis tuæ potuit titillare visceribus, quidquid in cogitationibus vanum, quidquid præterea subrepere potuit in sermone superfluum, fidelibus est relationibus evolutum. Ad quod mihi visum est, ut nihil aliud confitenti pœnitentiæ pondus injungerem, nisi ut illud Divinæ legationis eloquium iterarem: Age quod agis, operare quod operaris*. In ipso etiam Cisterciensis Ordinis exordio Novitii *mox post conversionem omnia peccata, quæ commiserant, tenebantur Abbati suo confiteri*; ut testatur Cæsarius Monachus in Dial. Dist. 3. Cap. 1. Id quod de generali Confessione intelligendum nemo non videt: Cujus etiam exempla quædam profert Capitibus 23. & 25.

VI. Consuevisse potissimum generalem Confessionem ab ægrotantibus morientibus fieri, & quidem coram Sacerdotibus multis, demonstrari id quoque variis exemplis, ac testimoniis potest. Insigne plane ejus rei exemplum suppeditant Acta S. Theodardi, sive Audardi Narbonensis Episcopi apud Bollandum die 1. Maji, qui cum in S. Martini in Agro Caturcensi devenisset, *& ibi nimia vi febrium gravatus decumberet, & jam jamque sui obitus diem non longe abesse mente perspiceret, vocavit ad se ejusdem Cœnobii Abbatem, & qui sub ejus cura degebant, reliquos omnes Sacerdotes Monastico utentes officio: & confessionis suæ professionem, eorum, quæ patraverat, delictorum (non enim est homo super terram, qui faciat bonum, & non peccet) evidenter cum luctu, & gemitu, magnaque cordis contritione, nec non suspiriis exposuit*. Sed, ut omittam alia exempla, quæ frequenter occurrunt in Sanctorum veterum Vitis, & quorum nonnulla recenset laudatus Martene citato loco, Articulo VI. num. X. *S. Anno Coloniensis, quarta ante decessum suum hebdomada Erphonem Sigebergensem Abbatem, quem pro canitie veneranda Patrem semper appellabat, aliorumque Monasteriorum Patres, & Fratres non minus duodecim juxta se assidere voluit, & cordis oculis perlustrare omnem vitæ suæ decursum, Confessione publica se reum, se peccatorem proclamabat*. Ex quibus omnibus discimus, antiquum esse generalis Confessionis usum, quam optimum esset ut quisque Fidelis moriturus rite faceret, juxta illud, *Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ*.

§. IX.

§. IX.

Illud præterea diligenter servari curabit, ne quis pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, vel adhibeat, quod in detrimentum animæ convertatur.

COMMENTARIUS.

I. Quod in hoc §. edicitur, jam istud quoque constituit Concilium Generale IV. Lateranense anni 1215. Can. XXII. cujus postrema verba hæc sunt: *Cum anima sit multo pretiosior corpore, sub interminatione anathematis prohibemus, ne quis medicorum pro corporali salute aliquid ægroto suadeat, quod in periculum animæ convertatur*. Itaque nunquam licet medico dare medicinam corporalem contra salutem animæ, quia præposterus ordo est corpus animæ præferre; & ne faciat, præcipitur ei sub pœna excommunicationis; unde lethale peccatum est consulere fornicationem, vel ebrietatem, uti Doctores recitatum Canonis locum exponunt: idemque esse ajunt, si medicus infirmo diceret: *Non consulo tibi, tamen si accederes ad aliquam mulierem, sanaberis*. Revera enim hoc esset consulere, idest, ostendere quid sit faciendum. Similiter etiam, si hoc ex imprudentia diceret, quia deberet verisimiliter cogitare, quod eum exponeret periculo sic faciendi; reusque scandali fieret, uti post alios notavit Silvester in Summa, verbo, *Medicus*, num. 4.

II. Cæterum cum ex nostro §.imo ex Lateranensi Canone, unde ille desumptus est, atque ex Christiana ipsa doctrina in Euangelio stabilita, *anima sit multo pretiosior corpore*, esset quoque infirmus lethalis peccati reus, si pravum illud consilium medici sequeretur; laudaturque iccirco Thomas Eboracensis Episcopus, quod vitæ salutem contempserit, proponentibus medicis, quod non convalesceret, nisi per coitum, quod ille facere tamen renuit, ut videre est apud Rogerium Hovedenum in Henrico I. ad annum 1108. & Guillelmum Neubricensem Libro I. Cap. 3. Commendatur etiam quammaxime ex hoc capite S. Casimirus Poloniæ Rex, qui, uti de eo legitur in Vita ipsius, & in Breviario Romano in ejusdem Festo die IV. Martii, *dum gravi pressus infirmitate, mori potius, quam castitatis jacturam ex medicorum consilio subire constanter decrevit*. Non ergo mirum, si ita quoque se gesserit Bonifacius Papa IX. testante S. Antonino, ac laudante Tit. XXII. Cap. 3. apud Pagium in fine Vitæ ejusdem Pontificis: *A multis vulgatum est, quod cum secundum medicinam carnalem diceretur sibi, quod per coitum cum muliere liberaretur a calculo, ex quo decessit, minime acquiescere voluit tanto sacrilegio contra Divinam Legem, eligens potius pudice mori, quam impudice vivere, & ideo valde commendandus fuit*.

§. X.

Ubi vero periculum immineat, Parochus monebit ægrotum, ne dæmonum astutia, neque medicorum pollicitationibus, neque propinquorum, aut amicorum blanditiis se ullo modo decipi sinat, quo minus ea, quæ ad animæ salutem pertinent, opportune procuret, & qua par est devotione, & celeritate, Sancta Sacramenta, dum sana mens est, integrique sensus, religiose suscipiat, citra fallacem illam, ac perniciosam procrastinationem, quæ plurimos ad æterna supplicia perduxit, in diesque, fallente diabolo, perducit.

COMMENTARIUS.

I. Quod primum ait hic noster §. desumptum plane est ex iis, quæ docet Sanctus Carolus in suis Instructionibus de visitatione, & cura infirmorum, ubi nempe cohortationes, & monita ad ægrotum facienda a Parocho recenset, sic inquiens: „Monebit etiam, ut ne dæmonis astu, neque medicorum pollicitationibus, nec propinquorum, aut amicorum, domesticorumve blandis cohortationibus se ullo modo decipi sinat, quo minus in ea, quæ sibi salutaria sunt, incumbat: *ut nempe, uti aperte hic noster §. loquitur*, qua par est devotione, & celeritate, Sancta Sacramenta, dum sana mens est, integrique sensus, religiose suscipiat, citra fallacem illam, ac perniciosam procrastinationem, quæ plurimos ad æterna supplicia perduxit, in diesque, fallente diabolo, perducit.„ Sane si Rituales Codices, si Sacras Synodus veteres æque, ac recentiores consulamus, districte ab iis jubetur Parochus, ut cum audivit, aliquem Parochiæ suæ ægrotare, ad eum accedat etiam non accersitus eumque moneat, præsertim ubi periculum immineat, ut Sacramenta suscipiat. Verum fateri cogimur, non paucos inveniri Parochos, qui saluberrima Ritualium, & Conciliorum Statuta negligentes, vel ad ipsos etiam morientes infirmos non accedunt, nisi vocati, vel, si accedunt, contristari ipsi infirmos nolentes, præsertim si ii magnates sint, nullum ad eosdem de periculo, in quo versantur, nullum de Sacramentis suscipiendis, verbum faciunt. Atque hinc est, quod multi sine Sacramentis ex hac vita decedunt, culpa scilicet Parochorum, quorum etiam nonnulli de solo funere solliciti, post administrata ægroto Sacramenta, commendatione mejus animæ aliis peragendam relinquunt. Sed præter peccatum lethale, cujus rei fiunt, fiunt etiam ipsi variis pœnis obnoxii, quas permultæ Synodi tum Provinciales, tum Diœcesanæ ad coercendam Parochorum socordiam iterum, atque iterum statuerunt.

§. XI.

Quod si æger aliquis hortationibus, ac monitis Sacerdotum, vel amicorum, & domesticorum consiliis adduci non potest, ut velit peccata sua confiteri, tunc non omnino desperanda res est, sed quandiu ille vivit, repetendæ sunt frequentes, variæ, & efficaces Sacerdotum, & aliorum piorum hominum exhortationes, proponendaque æternæ salutis damna, & sempiternæ mortis supplicia, ostendendaque immensa Dei misericordia eum ad pœnitentiam provocantis, ad ignoscendum paratissimi; adhibendæ sunt etiam tum privatæ, tum publicæ ad Deum preces, ad Divinam gratiam impetrandam pro salute miseri decumbentis.

COMMENTARIUS.

I. SApientissime docet hic noster §. quid nempe agendum sit, si æger aliquis hortationibus, ac monitis Sacerdotum, vel amicorum, & domesticorum consiliis adduci non potest, ut velit peccata sua confiteri; tunc non omnino desperandam rem esse ait, sed quandiu ille vixerit, repetendas esse frequentes, varias, & efficaces Sacerdotum, & aliorum piorum hominum exhortationes, proponendaque æternæ salutis damna, & sempiternæ mortis supplicia, ostendendamque magnam Dei Misericordiam eum ad pœnitentiam provocantis, ad ignoscendum paratissimi. Ita plane docet hic noster §. ex quo addiscimus, nequaquam Parocho sufficere in sola Theologia morali esse instructum, sed opus illi esse, ut in Sacræ Scripturæ studio, ac Patrum, & in lectione Vitarum Sanctorum sit bene versatus, ex quibus argumenta, ac rationes desumat, ad suadendum confiteri nolenti, ut peccata sua confiteatur. Sane, ut cum hujusmodi ægroto gerere se Parochus debeat, declaravit etiam Sanctus Carolus in suis Instructionibus de visitatione, & cura infirmorum, ubi de Confessione agit, sic inquiens: *Si vero æger se difficilem præbebit, ut, aut confiteri nolit, aut confessionem longius differre velit, ejus rei causam Parochus studiose perquiret; quæ unde accidat, ubi animadverterit, tunc illam appositis rationibus amovere studebit; sique recte, salutariterque suadendo, illum a proposito deducere non potest, ne tamen ei confitendi tempus proroget ultra quam liceat, nisi re primum cum Archiepiscopo, aut ejus Vicario communicata.*

II. Quidquid sit de ejus rei delatione ad Episcopum, ejusve Vicarium, illud plane edicit hic noster §. quod ubi nihil adhortationibus, monitis, rationibusque actum est, *adhibendæ sunt tum privatæ, tum publicæ ad Deum preces ad Divinam gratiam impetrandam pro salute miseri decumbentis.* Idque non semel factum vidi pro reis præsertim ad mortem damnatis, qui se convertere ad Deum renuebant. Ergo verbis primum utendum est, ad pertinaces, obstinatosque convincendos, deinde orationibus, precibusque, quod quidem passim a Sanctis factitatum legitur ingenti illorum fructu, & admirabili ad Deum conversione. Celebre de hac re exemplum habemus in Vita S. Catharinæ Senensis Ordinis Prædicatorum apud Surium die xxx. Aprilis: „Anno Christi 1370. Senis erat civis quidam Andreas Naddini dives opum, sed omnis virtutis inops, cunctis prope flagitiis coopertus, tesserarum ludo totus deditus, in Deum, & Sanctos ejus perpetim blasphemus, & detestabilis. Is anno ætatis suæ quadragesimo gravi correptus morbo tendebat ad extrema. Venerunt autem ad eum multi homines pii, & utriusque sexus Cœnobitæ, atque ante omnes ejus Parochus, hortabanturque eum, ut sua peccata confiteretur. Sed ille miser, qui nec sacras Ædes invisere, nec Sacris initiatos unquam honorare consuesset, admonitiones omnes respuit, seipsum plane desperans. Audivit hoc Fr. Thomas Sanctæ Virginis Confessarius, effecitque, ut ea Dominum pro homine pereunte deprecaretur, & quidem ferventissime, atque instantissime. Sed Dominus illi respondit: „Illius blasphemi hominis flagitia ad Cælos usque pertingunt, qui, præter alia scelera, etiam tabulam, in qua erat picta Imago mea, & Matris meæ, atque aliorum Sanctorum, jactavit in ignem, dignus proinde, qui æternis gehennæ flammis exuratur. *Verum Sancta Virgo salutis animarum sitientissima, dolens vicem perditi hominis, non cessavit a lacrymis, & precibus, donec flexus Dominus Jesus decumbenti Andreæ appareret, hortareturque eum, ut sua peccata confiteretur, liberaliter ei, si id faceret, veniam pollicens. Et ecce ille saxo durior repente mollescit, magna voce postulat acciri Confessarium, dicit Christum Jesum se videre, qui ipsum de facienda confessione admoneat. Lætantur omnes, curritur ad Sacerdotem, ille venit, Andreas cum magno cordis dolore integre confitetur peccata sua, condit testamentum, & feliciter migrat e vita.* Plurima id genus exempla legere est passim in Vitis Sanctorum.

§. XII.

Videbit denique Sacerdos, quibus potissimum tentationibus, aut pravis opinionibus æger sit subjectus, eique, prout opus fuerit, apta remedia prudenter adhibebit.

COMMENTARIUS.

I. REcte admodum citato superius loco admonet S. Carolus, quod, quoniam causa, quamobrem æger confiteri nolit, multiplex, & varia esse potest, utpote vel desperatio, quam ex peccatorum magnitudine, multitudineve concepit; vel affectus alicujus peccati,

cati, quod abjicere nolit; vel accidia quædam, qua fiat, ut is laborem se disponendi exhorrescat; vel alia gravis causa, quæ eum a confitendo deterreat, ideo bene notos habere debet Parochus *locos*, *rationes*, *&* *argumenta suadendi*, *vel dissuadendi*, *prout causa tulerit*, *qua æger impeditur*, *aut deterretur*. Atque hic nota, quæ idem S. Archiepiscopus subdit, quæque ea confirmant, quæ superius diximus de scientia in Parocho necessaria: *Quamobrem aliquod studium in iis Libris legendis ponet Parochus*, *quorum doctrinis methodus traditur ad eos*, *qui moriuntur*, *juvandos*. Puto equidem, optimam esse lectionem Vitarum Sanctorum, in quibus passim argumenta occurrunt, quibus usi sunt Sancti ad suadendam infirmis Confessionem, & ad liberandos eosdem a scrupulis, a desperatione, & a diaboli tentationibus, quibus erant vexati. Varia id genus exempla inveniet potissimum lector in S. Philippi Nerii Vita.

§. XIII.

Sacras Imagines Christi Domini Crucifixi, B. Mariæ Virginis, & Sancti, quem æger præcipue veneratur, ob oculos ejus apponi curabit. Vasculum item adsit Aquæ benedictæ; qua frequenter adspergatur.

COMMENTARIUS.

I. Confirmat hunc nostrum §. S. Carolus in citatis toties Instructionibus suis, ubi cohortationes, & monita facienda ad ægrotum enarrat, nonnihil etiam adjungens, quod §. ipsum magis, magisque illustrat, atque declarat: „ Sacras, *inquit*, Imagines Christi Domini „ Crucifixi, Beatæ Mariæ Virginis, & Sancti præ- „ sertim apponi curabit, quem æger præcipue ve- „ neratur, quemve Patronum cælestem sibi dele- „ git. *Tum vero statim opportune subdit:* Si vero „ neminem potissimum delegerit, ut deligat, ejus- „ que sacram Imaginem Domi, in cubiculoque præ- „ sertim habeat, Parochus studebit. *Et statim:* „ Vasculum Aquæ benedictæ, quando collocatum „ non sit, collocari jubebit prope lectum. „ Quod ad sacras Imagines spectat, ac præsertim illam Christi Domini patientis ob oculos morientis ponendas, præter Rituales Codices, qui hunc ritum præscribunt, afferri possent innumera pene Sanctorum exempla, qui ægrotantes, morientesque, varias id genus Imagines, ad pietatem excitandam, præparandas sibi curarunt. Celebre est hac in re S. Caroli exemplum, qui, ut scribit in ejus Vita Carolus a Basilica Petri Lib. *6*. Cap. 8. ultima sua ægritudine, „ Altare in cubiculo collocari, sepultu- „ ræ Domini Imaginem apponi, ejusque similem „ super conopæi fulcra statui jussit, ut quotiescum- „ que oculos tolleret, eam posset contemplari; a- „ liam non dissimilem, Domini precantis, sangui- „ neumque sudorem, cum morti appropinquaret, „ effundentis ejusdem fulcris appendi mandavit, „ quam detecto videret obtutu, ut priora illa si- „ gna continuari facile quisque cognosceret; quam- „ quam ejusmodi Imagines, quotiescumque ægro- „ taret, ad solatium suum requirebat.

II. Celeberrimum plane omnium est eandem in rem exemplum S. Camilli de Lellis, qui ut scribit in illius Vita Santius Cicatellus, quam latine reddidit Petrus Halloix Lib. 2. Cap. 17. postremis infirmitatis suæ diebus, „ petiit a Confessa- „ rio, sibi picturam quamdam hac figura procura- „ ri; nempe Christi in Cruce morientis cum duo- „ bus Angelis, uno ad dexteram, alio ad sinistram, „ tenentibus manu Calicem aureum, qui Sangui- „ nem e vulneribus Jesu exciperent; supra Cru- „ cem volebat esse Deum Patrem cum Spiritu San- „ cto in Columbæ forma, & cum aliis duobus An- „ gelis ad singula latera, qui Sanguinis Calicem „ Patri Æterno offerrent in remissionem peccato- „ rum ipsius Camilli. Ad pedem Crucis dextror- „ sum cupiebat depingi Beatissimam Virginem pro „ ipso deprecantem, sinistrorsum autem S. Michae- „ lem Archangelum tanquam animarum in extre- „ mo transitu defensorem. Petebat etiam subter „ Crucem hæc inscribi verba: *Parce famulo tuo*, „ *quem pretioso Sanguine redemisti*. Addebat insu- „ per, depingendum Sanguinem bene rubrum, „ quo illum clare, ac distincte contemplari pos- „ set, nec non in bona copia, ut ex magna hac „ abundantia Sanguinis tanto plus spei hauriret „ suæ salutis. „ Similia exempla occurrunt passim in Vitis Sanctorum, sicut & alia multa, quibus docemur, adspergi consuevisse morientes frequenter, juxta præscriptum nostri hujus §. ac Ritualium complurium, Aqua benedicta. Atque huc facit, quod de ipso S. Camillo idem Cicatellus citato loco Cap. 18. scribit: *Quin & Confessario eas commendationes*, animæ scilicet, *tum legenti*, *&* *interdum Aqua benedicta lectum aspergenti*, *cum is semel ejus faciem vix leviter attigisset*, *dixit ipse*: Plus Aquæ, plus Aquæ benedictæ. *Unde Pater ipso aspergillo Crucem illi in fronte efformavit*, *quo contentus*, Sic, *inquit*, bene habet.

§. XIV.

Proponet etiam ægrotanti, prout ejus conditio feret, aliquas breves orationes, & pias mentis ad Deum excitationes; præsertim Versiculos e Psalmorum Libro, vel Orationem Dominicam, & Salutationem Angelicam, Symbolum Fidei, vel Passionis Domini nostri meditationem, & Sanctorum martyria, & exempla, ac cælestis gloriæ beatitudinem. Hæc tamen opportune, & discrete suggerantur, ne ægroto molestia, sed levamen afferatur.

COMMENTARIUS.

I. Monet idipsum quod in hoc §. edicitur, citato superius loco S. Carolus, sed paulo brevius, sic inquiens: *Proponet etiam ægrotanti*, *prout illius conditio tulerit*, *aliquas breves orationes*, *quas jaculatorias dicimus*, *præsertim e Psalmorum Libro sumptas*, *quæ*

quæ facile in promptu sint. Notanda plane verba illa, quæ etiam initio nostri §. leguntur, *prout ejus conditio tulerit*: neque enim proponendæ sunt rudibus, feminisque latinæ linguæ ignaris orationes, piæque mentis ad Deum excitationes e Psalmis desumptæ, sed potius Oratio Dominica, Salutatio Angelica, Symbolum Fidei, vel Passionis Domini nostri meditatio, & Sanctorum martyria, & exempla, ac cælestis gloriæ beatitudo, ut ait hic noster §. qui recte mox etiam subdit hæc opportune, & discrete suggerenda, *ne ægroto molestia*, *sed levamen afferatur*.

§. XV.

Consoletur infirmum, dicens, se pro eo in Missæ Sacrificio, & aliis precibus oraturum, curaturumque, ut alii itidem pro eo faciant, idque re ipsa præstabit.

COMMENTARIUS.

I. ITa quoque loco citato, sed paulo fusius, luculentiusque, S. Carolus statuit his verbis: *Pollicebitur quoque*, Parochus scilicet, Sacerdosve alius infirmo assistens, *se pro eo in Missæ Sacrificio, alioque tempore pie oraturum, curaturumque, ut parochiales itidem pro eo faciant. Id vero ipse omnino præstabit, collectam pro eo dicens, aut saltem orans, idque frequenter pro ægri necessitate*. Tum vero mox: *Ideo denunciabit etiam populo singulis diebus Dominicis orationem pro ægrotis parochiæ suæ*. Porro extat in Missali Romano non modo Collecta, sed integra Missa pro infirmis; quæ quidem antiqua est, legiturque in priscis Missalibus, ac præsertim in Pontificali Ecclesiæ Salisburgensis annorum circiter 700. apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 4. Ordine XII. Extat præterea in vetustissimo Libro Sacramentorum Monasterii Moisacensis annorum circiter 900. apud eundem Martene citato loco, Ordine IX. *Missa pro infirmo*, diversa tamen ab ea Missalis Romani, & laudati Pontificalis Salisburgensis, ab illiusque Collecta addiscimus, celebrari ipsam consuevisse in domo infirmi, dum ita inquit: „ Omnipotens, sempiterne Deus, qui subvenis in periculis, & necessitatibus laborantibus, Majestatem tuam suppliciter exoramus, ut mittere digneris Sanctum Angelum tuum, qui famulum tuum ill. in hac domo consistentem, in angustiis, & necessitatibus laborantem consolationibus tuis attollat, & de præsenti consequatur auxilium, & æterna remedia comprehendat. Per. „ Similia his etiam in aliis Ritualibus legi.

§. XVI.

Si morbus gravior, vel cum periculo fuerit, ægroto suadeat, ut dum integra mente est, rem suam omnem recte constituat, & testamentum faciat; si quid habet alienum, restituat, & ad remedium animæ suæ pro facultatibus, quod in Domino ei placuerit, disponat; sed hæc suggerendo, omnis avaritiæ nota caveatur.

COMMENTARIUS.

I. JAm variæ Synodi mandant, ac præsertim Andomarensis anni 1583. Titulo 24. ut *Pastores moneant Parochianos suos, ut tempestive testamentum condant salutare, atque ita disponant tempori, domui, rebusque suis, ut in morte dispositum esse desiderant, ne opus sit, animum tum anxie his occupari, cum ea relinquenda sunt*. Longe ante hanc Synodum Beneventana Provincialis Synodus celebrata anno 1374. sub Hugone II. Guidardio Titulo 13. Cap. 2. *Sacerdotibus Parochialibus* præcepit, *ut Parochianos suos moneant, & inducant, quod in confectione suorum testamentorum, præsentiam ipsorum Sacerdotum, a quibus recipiunt Ecclesiastica Sacramenta, advocent, & requirant, ut per ipsos inducantur ad emendas, & restitutiones, & ad legandum ad pias causas, & alia, prout saluti animarum viderint expedire*. Similia leguntur in aliis plerisque Synodis post Sæculum XII. habitis, quas me legisse memini in Collectionibus Conciliorum; sed illud præsertim in iisdem cautum reperitur, quod in ipsa Beneventana Synodo etiam statuitur, ut nimirum, *nullus testamentum condere præsumat, quin prius proprium Parochum habeat in præsentia sua, cum hoc non modicum respiciat ad salutem animarum*.

II. Porro licet testator liberos habeat, cognatosque, ex communi, certaque Theologorum sententia, præponere illis debet restitutionem bonorum male partorum: *Si enim res aliena propter quam peccatum est, cum reddi possit, non redditur, non agitur pœnitentia, sed fingitur; si autem veraciter agitur, non remittitur peccatum, nisi restituatur ablatum*, inquit Sanctus Augustinus Epistola 53. alias 54. estque una ex regulis Juris Canonici. Cum itaque salutis suæ curam ante omnia gerere debeat Christianus homo, prius restituere debet res alienas, quam filiis, & cognatis providere, quamvis, acta restitutione, relinquendi sint inopes, destituti, & ad mendicitatem redigendi. Tam enim bona aliena transmittere non potest ad heredes, quam furari non licet, ut illis benefaciat, vel illorum inopiam sublevet. Quamobrem usurarius manifestus non potest testari, nisi prius præstita sit cautio pignoratitia, vel fidejussoria de restituendis usuris, vel ipso facto restitutæ sint, ut habetur in Capite *Quamquam*, *De usuris*, in Sexto.

III. Ubi nihil testator habeat alienum, quod te-

restituere teneatur, monet hic noster §. ut *ad remedium animæ, quod in Domino ei placuerit, disponat:* nullo tamen facto præjudicio liberis, cognatisque, præsertim si inopes sint; pietas enim exigit, ut illis ad vivendum, & ad statum suum sustentandum necessaria relinquat, priusquam de piis causis cogitet. Id plane confirmat S. Augustinus Sermone 356. alias 40. *De diversis* Cap. IV. „ Quicumque vult, „ *inquit*, exhæredato filio, hæredem facere Eccle„ siam, quærat alterum, non Augustinum, immo „ Deo propitio neminem inveniet. Quam laudabi„ le factum Sancti, & Venerandi Episcopi Aurelii „ Carthaginensis, quomodo implevit omnibus, qui „ sciunt, os laudibus Deo? Quidam, cum filios non „ haberet, neque speraret, res suas omnes, retento „ sibi usufructu, donavit Ecclesiæ. Nati sunt illi fi„ lii, & reddidit Episcopus nec opinanti, quæ illi „ donaverat. In potestate habebat Episcopus, non „ reddere, sed jure Fori, non jure Poli. „ Addubitari nequit, quin lubens admitteret Augustinus hæreditates, si quæ Ecclesiæ addicerentur, sed illas tamen constanter recusabat, quæ ad filios, parentes, affinesque jure spectabant: „ Domum, vel agrum, „ seu villam nunquam emere voluit. Verum si for„ te Ecclesiæ a quoquam sponte tale aliquid vel do„ naretur, vel titulo legati dimitteretur, non res„ puebat, sed suscipi jubebat. Nam & aliquas eum „ hæreditates recusasse novimus, non quia pauperi„ bus inutiles esse possent, sed quoniam justum, & „ æquum esse videbat, ut a mortuorum vel filiis, „ vel parentibus, vel affinibus magis possiderentur, „ quibus ab eis deficientes dimittere noluerunt.

IV. Hæc Possidius in Vita Augustini Capite 24. Recusata est ergo, ut perspicis, ab Augustino hæreditas integra, ne filii, & proximi frustrarentur omnino. Alias enim cum fundo quopiam eum donasset dives quidam civis Carthaginensis, cui proles erat, eum admittit Augustinus velut monumentum ejus studii, quo saluti æternæ suæ consultum cupiebat: *Oblationem libenter accepit, congratulans, quod æternæ suæ memor esset salutis.* Sed cum post aliquot annos per filium infidus donator syngrapham repeteret donationis, ejusque loco centum nummos obtulisset, hominem acerbissime objurgavit, admonuitque, ut serio eam eluere maculam studeret: „ Ingemuit Sanctus, hominem „ vel finxisse donationem, vel de bono opere pœ„ nituisse; tabulas reddidit, pecunias respuit, „ atque rescriptis eundem, sicut oportuit, & ar„ guit, & corripuit, admonens, ut de sua simu„ latione, vel iniquitate cum pœnitentiæ humili„ tate Deo satisfaceret, ne cum tam gravi delicto „ de sæculo exiret. „ Ea occasione obsequutus est Sanctus Pater ei Canonicæ Regulæ, quæ sub eo promulgata fuit in Concilio Carthaginensi IV. Can. 18. & 19. *Ut Episcopus tuitionem testamentorum non suscipiat. Ut Episcopus pro rebus transitoriis non litiget provocatus.* Verum si doctissimus, & a cupiditatum fæce alienissimus Pater ab totis, & integris abhorrebat hæreditatibus, quod, & invidiosissimæ sint, & litium spinis obsitæ, legata certe pia lubentius admittebat: *Frequenter vero dicebat, securius, ac tutius Ecclesiam legata a defunctis dimissa debere suscipere, quam hæreditates forte sollicitas, & damnosas; ipsaque legata magis offerenda esse, quam exigenda.*

V. Observat hæc, & alia scitu digna eruditissimus Thomassinus, Parte 3. *Disciplinæ*, Lib. I. Cap. 17. ubi etiam scite notat, maluisse pium Pastorem filios parentibus conciliare, quam ipsos sibi committere, admittendis eorum hæreditatibus. Quamquam vero hinc maledicentiæ jacula in eum torquerentur, quasi res, & commoda proderet Ecclesiæ, ac labi sineret, noluit tamen ille, Ecclesiam ditescere filiorum suorum dispendiis, ac pacis, charitatisque conciliatricem, litibus, & discordiis saginari: „ Quid facturus sum eis, qui dicunt: Ec„ ce quare nemo donat Ecclesiæ Hipponensi ali„ quid, ecce quare non eam faciunt qui moriuntur „ hæredem, quia Episcopus Augustinus de bonita„ te sua (laudando enim mordent, labiis mulcent, „ dentem figunt) donat totum, suscipit nihil. Pla„ ne suscipio, profiteor me suscipere oblationes san„ ctas. Si quis autem irascitur filio suo, & moriens „ exhæredat eum, si viveret, non eum placarem? „ non ei filium suum reconciliare deberem? Quo„ modo ergo cum filio suo volo, ut habeat pacem, „ cujus appeto hæreditatem? „ Vide Sermonem Augustini 49. *De diversis* Capite 3. quem memorato loco citat Thomassinus, qui variis Capitibus auctoritate Patrum, Conciliorum, ac Legum etiam Principum, testamenta in favorem Ecclesiæ exarata recenset.

VI. Sed duo tamen potissimum cavenda. Primum, quod modo dictum est, ne mortuorum hæreditatibus propinqui fraudentur. Alterum, quod in nostro §. præscibitur, ne qui suggerunt testamentum infirmis, ullam avaritiæ notam ostendant: *Omnis avaritiæ nota caveatur.* Notum enim eruditis omnibus est, quod, cum Clerici, Monachique blanditiis insidiosis allicerent Fideles ad res suas testamento sibi donandas, occasionem Valentiniano Augusto dederunt, ut Legem, quæ extat in Codice Theodosiano Lib. 16. Titulo 3. promulgaret, qua vetabantur Clerici, & quicumque continentiam profitebantur, quidquam accipere ex successionibus Viduarum, vel Sanctimonialium quarumcumque feminarum, etiam per fideicommissa. Vide quæ scripsimus nos de hac Lege in Notis ad Epistolam S. Hieronymi *De Vita Clericorum, & Sacerdotum* pag. 36. & seqq. Meminit plane ejus Legis S. Ambrosius Epistola 18. ad Valentinianum juniorem, sic dicens: *Nobis privatæ successionis emolumenta recentibus Legibus denegantur, & nemo conqueritur.* De Lege scilicet non conquerebantur, sed conquerebantur tamen, quod meruissent hanc Legem; quia scilicet quidam Sacri homines variis artibus senes anusque infirmas absque liberis morientes decipiebant, ut hæreditates, & donationes venarentur. En laudati Hieronymi in ipsa Epistola verba: *Audio præterea in senes, & anus absque liberis quorundam turpe servitium. Ipsi apponunt matulam, obsident lectum, purulentiam stomachi, & phlegmata pulmonis manu propria suscipiunt. Pavent ad introitum medici, trementibusque labiis, an commodius habeant, sciscitantur, & si paululum senex vegetior fuerit, periclitantur, simulataque lætitia, mens intrinsecus avara torquetur. Timent enim, ne perdant ministerium, & vivacem senem Mathusalæ annis comparant.* Sed de hoc, aliisque id genus abusibus jam alias fusius diximus, præsertim vero in Notis ad ipsam ejusdem Sancti Doctoris Epistolam *De Vita Clericorum &c.* inscriptam.

§. XVII.

Hortetur denique, ut, si convaluerit, ante omnia ad Ecclesiam veniat, ubi Deo gratias agat de restituta valetudine, & Sacram Communionem pie suscipiat, ac deinceps meliorem vitæ disciplinam teneat.

COMMENTARIUS.

I. Veterem hunc Ecclesiæ ritum renovavit inter alios S. Carolus in suis de visitatione, & cura infirmorum Instructionibus, Capite inscripto *Cohortationes, & monita ad ægrotum*, ubi sic inter alia inquit: *Monebit*, Parochus scilicet, *ut, cum convaluerit, primo ad Ecclesiam veniat, ubi super eum Orationes dicantur; quod in multis Ecclesiis pii, frequentisque est instituti*. Dignum plane, & justum est, ut salutis Auctori, post recuperatam sanitatem, gratiæ, & quidem plurimæ reddantur, non tantum verbis, sed opere, quod præstari poterit per infirmum sanitati restitutum, si ad Ecclesiam accedens, ibidem confiteatur, communicetque, ac deinceps meliorem vitæ disciplinam teneat, ut recte admonet hic noster §.

§. XVIII.

Sequentes preces omnes, vel ex parte, prout tempus, & ægrotorum conditio feret, arbitrio Sacerdotis dici, vel omitti possunt.

§. XIX.

Sacerdos igitur cubiculum infirmi ingressus, primum dicat, *Pax huic domui*. ℟. *Et omnibus habitantibus in ea*. Mox infirmum, & lectum ejus, & cubiculum aspergat Aqua benedicta, dicens Antiphonam, *Asperges me Domine &c.* Deinde erga infirmum officium suum præstet, ut supra dictum est. Quo præstito, vel antequam discedat, dicere poterit supra infirmum aliquem Psalmum ex quatuor prioribus pœnitentialibus, vel Psalmum xc. *Qui habitat in adjutorio &c.* cum *Gloria Patri* in fine. Postea dicat, *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster &c.* ℣. *Et ne nos inducas in tentationem*. ℟. *Sed libera nos a malo*. ℣. *Salvum fac servum tuum*. ℟. *Deus meus sperantem in te*. ℣. *Mitte ei, Domine, auxilium de Sancto*. ℟. *Et de Sion tuere eum*. ℣. *Nihil proficiat inimicus in eo*. ℟. *Et filius iniquitatis non apponat nocere ei*. ℣. *Esto ei, Domine, turris fortitudinis*. ℟. *A facie inimici*. ℣. *Dominus opem ferat illi*. ℟. *Super lectum doloris ejus*. ℣. *Domine exaudi orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*.

Oremus.

Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere, suscipe deprecationem nostram, ut nos, & hunc famulum tuum, quos delictorum catena constringit, miseratio tuæ pietatis clementer absolvat.

Deus infirmitatis humanæ singulare præsidium, auxilii tui super infirmum famulum tuum ostende virtutem, ut ope misericordiæ tuæ adjutus, Ecclesiæ tuæ sanctæ incolumis repræsentari mereatur.

Concede hunc famulum tuum, quæsumus, Domine Deus, perpetua mentis, & corporis sanitate gaudere, & gloriosa Beatæ Mariæ Virginis intercessione, a præsenti liberari tristitia, & æterna perfrui lætitia. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

Benedictio Dei Omnipotentis, Patris ✠, *& Filii, & Spiritus Sancti descendat super te, & maneat semper.* ℟. *Amen.* Deinde aspergat eum aqua benedicta.

COMMENTARIUS.

I. Jam non desunt antiqui Codices Rituales, in quibus descriptæ hactenus preces, orationesque occurrunt, atque ante, & post ipsas aspersio Aquæ benedictæ super infirmum, & ad illius cubiculum, quæ omnia longum esset, ac pene supervacaneum hic recensere; tum præsertim quod de iis jam supra non semel diximus. Sane, ut alia omittam, huc facit, quod statuit antiquum primum Namnatense Concilium, Can. v. *Cum Sacerdos*, inquit, *audierit aliquem infirmari in sua plebe, quamcitius ad eum pergat, & ingressus cubiculum, Aquam benedictam super eum, & per omne cubiculum aspergat cum Antiphona*, Asperges me, Domine, *& Versu*, Exurgat Deus. *Deinde dicat Orationem*. Diversa quidem est hæc oratio ab iis in §. nostro descriptis, quæ tamen una cum precibus ipsis in multis Ritualibus, ut dictum est, reperiuntur, sicut & benedictionis formula in fine orationum præscripta.

§. XX.

§. XX.

Qui sequuntur Psalmi, & Euangelia, cum precibus, pro temporis etiam opportunitate, & ægrotantium pio desiderio, Sacerdotis arbitrio dici poterunt. Psalmus VI. *Domine, ne in furore tuo arguas me &c.* in fine, *Gloria Patri. Sicut erat &c.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.* ℣. *Sequentia Sancti Euangelii secundum Matthæum.* ℟. *Gloria tibi Domine.* Dum Sacerdos dicit, *Sequentia Sancti &c.* faciat signum Crucis de more super se in fronte, ore, & in pectore, similiter super infirmum, si fuerit masculus, & is ob infirmitatem non potest se signare. Si autem fuerit femina, dum Sacerdos se signat, illa per semetipsam in locis prædictis se signet, si potest; si vero non potest, alia mulier eam signet, & hoc idem in sequentibus Euangeliis servetur. Matthæi VIII. *In illo tempore: Cum introisset Jesus Capharnaum &c.* usque ad illa verba: *Et sanatus est puer in illa hora.*

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, salus æterna credentium, exaudi nos pro infirmo famulo tuo N. *pro quo misericordiæ imploramus auxilium, ut reddita sibi sanitate, gratiarum tibi in Ecclesia tua referat actiones. Per Christum Dominum nostrum.* ℟. *Amen.*

Psalmus XV. *Conserva me Domine &c. Gloria Patri &c.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.* ℣. *Sequentia Sancti Euangelii secundum Marcum.* ℟. *Gloria tibi Domine.* Marci XVI. *In illo tempore: Recumbentibus undecim discipulis &c.* usque ad illa verba: *Super ægros manus imponent, & bene habebunt.*

Oremus.

Virtutum cælestium Deus, qui ab humanis corporibus omnem languorem, & omnem infirmitatem præcepti tui potestate depellis, adesto propitius huic famulo tuo N. *ut fugatis infirmitatibus, & viribus receptis, Nomen sanctum tuum, instaurata protinus sanitate, benedicat. Per Christum Dominum nostrum.* ℟. *Amen.*

Psalmus XIX. *Exaudiat te Dominus in die tribulationis &c. Gloria Patri &c.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.* ℣. *Sequentia Sancti Euangelii secundum Lucam.* ℟. *Gloria tibi Domine.* Lucæ IV. *In illo tempore: Surgens Jesus de Synagoga introivit in domum Simonis &c.* usque ad illa verba: *At ille singulis manus imponens, curabat omnes.*

Oremus.

Domine Sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui fragilitatem humanæ conditionis, infusa virtutis tuæ dignatione confirmas, ut salutaribus remediis pietatis tuæ corpora nostra, & mentes vegetentur, super hunc famulum tuum propitius intende, ut omni necessitate corporeæ infirmitatis exclusa, gratia in eo pristinæ sanitatis perfecte reparetur. Per Christum Dominum *nostrum.* ℟. *Amen.*

Psalmus LXXXV. *Inclina* Domine *aurem tuam, & exaudi me &c. Gloria Patri &c.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.* ℣. *Sequentia Sancti Euangelii secundum Joannem.* ℟. *Gloria tibi Domine.* Joannis V. *In illo tempore: Erat dies festus Judæorum, & ascendit Jesus Hierosolymam &c.* usque ad illa verba: *Ecce sanus factus es, jam noli peccare, ne deterius tibi aliquid contingat.*

Oremus.

Respice, Domine, *famulum tuum in infirmitate sui corporis laborantem, & animam refove, quam creasti, ut castigationibus emendatus, continuo se sentiat tua medicina salvatum. Per Christum* Dominum *nostrum.* ℟. *Amen.*

Psalmus XC. *Qui habitat in adjutorio Altissimi &c. Gloria Patri &c.*

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, *infirmitatem famuli tui propitius respice, atque ad protegendum eum dexteram tuæ majestatis extende. Per Christum* Dominum *nostrum.* ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Varios Psalmos, Euangelia, atque Orationes, non quidem eo ordine, quo in hoc nostro §. describuntur, sed sparsim, recitari jam olim consuevisse a Sacerdotibus super infirmos, docent nos passim antiqui Codices Sacramentorum, longo agmine ab Edmundo Martene allati Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Capite 7. Articulo 4. per totum. Neque vero addubito, quin alii quoque prisci Rituales Libri eundem Psalmorum, Euangeliorum, atque Orationum ordinem in hoc nostro §. notatum præscripserint, cum ipsa præsertim Euangelia, & Orationes in Romano Sacerdotali legantur, quod ex antiquis Ritualibus Albertus Castellanus Venetus Ordinis Prædicatorum in sacris ritibus apprime versatus concinnavit, at-

atque perficit. Quidquid autem de ea re sit, pertinent Euangelia ipsa ad curationem infirmi, continentque miracula, quibus Christus Dominus varios infirmos sanitati restituit. Euangelium Lucæ primo loco in nostro §. positum, in quo recensetur sanatio pueri Centurionis, legitur in vetustissimo Libro Sacramentorum Monasterii Moisacensis annorum circiter 900. ubi describit Missam pro infirmo, quæ in ejusdem infirmi cubiculo dicebatur, ut supra notavimus in Commentario ad §. xv.

II. Quod autem ait noster §. ut dum Sacerdos in singulis Euangeliis dicit, *Sequentia Sancti Euangelii &c.* faciat signum Crucis de more super se in fronte, ore, in pectore, antiquissimus profecto ritus est, quem late explicuimus Lib. 2. *De Codice Sancti Euangelii, atque servatis in ejus lectione, & usu vario ritibus*, Capite 16. ubi attulimus varias hujus ritus expositiones, & inter alias illam Hugonis Cardinalis sic ajentis: *Legens Euangelium, signum facit in pectore, quasi dicat: corde credo ad justitiam; in ore, quasi dicat: quod credo, confiteor ad salutem; & in fronte, quasi dicat: non erubesco Euangelium*. Sed nec dubitandum, quin etiam antiquus ille sit ritus, quem idem hic noster §. & Sacerdotale Romanum Parte 1. Cap. 3. *De oratione facienda in visitatione infirmorum*, præscribunt, ut Sacerdos non solum se signet, dum dicit verba illa, *Sequentia Sancti Euangelii &c.* verum etiam infirmum, *si fuerit masculus, & is ob infirmitatem non potest se signare; si autem fuerit femina, illa per semetipsam in locis prædictis se signet, si potest; si vero non potest, alia mulier eam signet*, honestatis scilicet gratia. Dedeceret enim quammaxime, ut Sacerdos, vel alius vir frontem, os, & nudum pectus mulieris tangeret.

III. Cæterum consuevisse non modo olim legi Euangelium infirmis, verum etiam capiti eorum imponi, testis est S. Augustinus Tractatu VII. in Joannem, qui quidem tantam Sacro Euangelii Codici virtutem tribuit, ut non animi tantum, sed & corporis morbos ab eo depelli posse afferat, si cum fide adhibeatur: *Cum caput*, inquit, *tibi dolet, laudamus, si Euangelium ad caput tibi apposueris*. Sed de hac re vide quæ scripsimus nos in memorato Opere *De Codice Sancti Euangelii &c.* Lib. 3. Cap. 31. & quæ dicemus mox infra in Commentario ad §. sequentem. Vigere autem apud Græcos hunc ritum, ut sanctum Euangelium ponat super Caput infirmi Extremam Unctionem sumentis Sacerdotum præcipuus, Sacerdotibus aliis manus ipsi infirmo imponentibus, docet nos Græcorum Euchologium in Officio Sancti Olei decantato a septem Sacerdotibus in Ecclesia, aut Domo, apud doctissimum Edmundum Martene, citato loco, Ordine xxx. & apud Jacobum Goar, qui illud etiam Notis egregiis illustravit.

§. XXI.

Completa Oratione ultima, Sacerdos imponat dexteram manum super caput infirmi, & dicat: *Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Jesus Mariæ Filius, mundi salus, & Dominus, meritis, & intercessione Sanctorum Apostolorum suorum Petri & Pauli, & omnium Sanctorum, sit tibi clemens, & propitius Amen*. Postea dicat ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*. ℣. *Initium Sancti Euangelii secundum Joannem*. ℟. *Gloria tibi* Domine. Joannis 1. *In principio erat Verbum &c.* usque ad illa verba: *plenum gratiæ, & veritatis*. ℟. *Deo gratias*.

COMMENTARIUS.

I. Ritus, quem & hic noster §. ac varii antiqui, recentioresque Libri Rituales præscribunt, ut nempe *Sacerdos imponat dexteram manum super caput infirmi*, Christum Dominum habet Auctorem, qui in Euangelio Marci, Capite ultimo, suis Discipulis dixit: *Super ægros manus imponent, & bene habebunt*. Quæ quidem verba ex Ritualium præscripto, & communi Ecclesiæ praxi, Sacerdos pronunciat, dum manum super infirmi caput imponit. Sane, ut alia exempla omittam, teste Gallicio in Vita B. Alexandri Saulii e Clericis Regularibus S. Pauli primum Aleriensis, tum Papiensis Episcopi, Cap. 16. pag. 134. *mos erat Episcopo ægrotos visenti elatam dexteram in eos protendere, & conformata Crucis figura, bene precari, Salvatoris quippe illo promisso fretus*, Super ægros manus imponent, & bene habebunt, *sospites fore illos sperabat, & ex jacentibus complures melioris valetudinis signa statim concepere*. Hujusmodi exempla occurrunt passim in Vitis Sanctorum, sed placuit illud Saulii referre, tum quod ab eo discimus, sola manuum elatione in ægrotantes, recte pronunciari verba illa, *Super ægros manus imponent &c.* tum etiam quod ipse unus fuerit ex Viris insignibus, qui præsentia sua, & prædicatione nostrorum omnium primum S. Hieronymi Charitatis Oratorium decorarunt, eamque ob causam merito a nostris in eodem loco, ubi nunc Chorus est, collocata fuit ejus Imago depicta in tela cum hac inscriptione: B. ALEXANDRO SAULIO EX PRÆPOSITO GEN. CONGR. S. PAULI BARNABITARUM ALERIEN. PRIMUM, TUM PAPIEN. ANTISTITI, QUOD HOC S. HIERONYMI CHARITATIS ORATORIUM FREQUENS ADIERIT, LOCUMQ; MAXIMÆ DEVOTIONIS APPELLAVERIT, IBIQ; INSTANTE S. PHILIPPO NERIO PLURIES ANNO MDLXXII. ATQ; MDLXXV. SACROS SERMONES AD POPULUM HABUERIT. PP. ORATORII HUJUS REI MONUMENTUM APPOSUERE.

II. Sed hoc obiter dicto, adnotandum plane est illud, formulam ipsam verborum, *Super ægros manus imponent &c.* in §. nostro præscriptam dicendam a Sacerdote ante Euangelium S. Joannis, de quo mox infra dicemus, diversam legi in Sacerdotali Romano, quod, ut dictum superius fuit,

fuit, Albertus Castellanus Venetus ordinavit, publicique juris fecit Venetiis anno 1567. Sic enim ille Parte 1. Tractatu 5. Capite inscripto, *De oratione facienda in visitatione infirmorum*, inquit: *Completa ultima Oratione, Sacerdos utramque manum ponat super caput infirmi, & dicat Orationem de Beato Vincentio, videlicet*: Super ægros manus imponent, & bene habebunt. Jesus Mariæ Filius, Mundi salus, & Dominus, meritis Beati Vincentii Confessoris sui, sit tibi clemens, & propitius. Amen. *Postea dicat initium Sancti Euangelii secundum Joannem*. Dominicani Ordinis alumnus S. Vincentium Fererium ejusdem Ordinis Orationi inseruit, quam etiam *febricitantibus valere certum esse*, ait in Nota marginali ad eum locum. Quod tamen mirum videri non debet, cum ipse S. Vincentius, ut in ejus Vita legitur, ea verborum formula super infirmos recitata, permultos ex illis pristinæ sanitati restituerit. Ajo nihilominus, Sacerdotes, qui Rituali Romano utuntur, eam debere pronunciare formulam, quæ in nostro §. legitur.

III. Quod tandem præter alia Euangelia, quæ in præcedenti §. præscripta sunt, legi solitum fuerit vel olim super infirmos Initium Euangelii secundum Joannem, de quo in præsenti nostro §. fit mentio, & Ritualia antiqua nos docent, ac etiam prisci Patres, atque Scriptores, inter quos S. Cæsarius Lib. v. Cap. 44. sic habet: *Ipsam, sicut mihi retulit beatæ memoriæ Domina Elisabeth ejusdem Cœnobii Abbatissa, sorores in lecto suo ponentes, & principium Euangelii Sancti Joannis super eam legentes, mane regyratam*, idest innixam super cubitum, *invenerunt*. Infirmis etiam superimponi consuevisse Euangelium ipsum, ad sanitatem recuperandam, tradit Joannes Sarisberiensis Lib. 2. *De nugis Curialium* Cap. v. *Cuchbertus*, inquit, *signifer quidam gentis nostræ in Lege Domini Euangelium Joannis superimponebat infirmis, & curabantur*. Rationem ejus rei affert S. Thomas in Secunda Secundæ Quæstione 86. Articulo iv. quum ait: *Verbum Dei non est minoris efficaciæ, quam Reliquiæ Sanctorum, sed Reliquiis utimur ad salutem, ergo pari modo, imo majori, ad eandem uti licet verbo Dei scripto, sive Euangelio*. Hinc merito laudat S. Augustinus, cujus locum in fine superioris Commentarii attulimus, Christianorum ritum, qui ad pellendum capitis dolorem, ad caput Euangelium Joannis apponebant.

§. XXII.

Postea benedicens infirmum, subjungat, dicens: *Benedictio Dei Omnipotentis, Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti descendat super te, & maneat semper*. ℞. *Amen*. Deinde aspergat eum Aqua benedicta.

§. XXIII.

Si fuerint plures infirmi in eodem cubiculo, vel loco, Preces, & Orationes prædictæ dicantur super eos in numero plurali. Quæ omnia etiam poterunt arbitrio Sacerdotis breviora fieri.

COMMENTARIUS.

I. RECitato initio Euangelii S. Joannis super infirmum, de quo diximus in præcedenti Commentario, mandat nunc noster §. xxii. ut Parochus, Sacerdosve benedicat infirmum sub præscripta formula, *Benedictio Dei Omnipotentis &c.* quæ quidem legitur in variis Ritualibus, ac præsertim in Sacerdotali Romano Parte 1. Tractatu 5. Cap. 3. sed longe tamen prolixior, in hunc modum; *Dominus Jesus Christus apud te sit, ut te defendat; intra te sit, ut te conservet; ante te sit, ut te deducat; post te sit, ut te custodiat; super te sit, ut te bene ✠ dicat. Qui cum Patre, & Spiritu Sancto in unitate perfecta vivit, & regnat in sæcula sæculorum, Amen. Benedictio Dei Omnipotentis, Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus ✠ Sancti descendat super te, & maneat semper*. ℞. *Amen*. Porro lectorem monitum velim, recitatam prolixioris benedictionis formulam a Castellano Sacerdotalis Romani ordinatore allatam, jam non fuisse ab ipso compositam, sed totidem pene verbis reperiri una cum aliis multis super infirmum recitandis, in priscis Ritualibus, ac præsertim in veteri Libro Sacramentorum Ecclesiæ S. Gatiani Turonensis annorum CM. apud Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Art. iv.

CAPUT V.

Modus juvandi morientes.

§. I.

Ingravescente morbo, Parochus infirmum frequentius visitabit, & ad salutem diligenter juvare non desinet; monebitque, instante periculo, se confestim vocari, ut in tempore præsto sit morienti, sumptoque Sanctissimo Viatico, & Sacra Unctione adhibita, si periculum immineat, statim commendationis animæ officium præstabit, de quo infra. Sed si tempus suppetat, sequentia pietatis officia præstare poterit, si ita expedire judicaverit, pro conditione personæ.

COMMENTARIUS.

I. ACtum fuit hucusque de præparatione infirmi ad mortem, agitur nunc de ipso infirmo moriente, & de officiis, quæ ei præstare Parochus debet, qui iccirco, ut ait hic no-

noster §. & Sacræ Synodi districte præcipiunt, *ingravescente morbo, infirmum frequentius visitabit, & ad salutem diligenter juvare non desinet; monebitque, instante periculo, se confestim vocari, ut in tempore præsto sit morienti, sumptoque Sanctissimo Viatico, & Sacra Unctione adhibita, si periculum immineat, statim commendationis animæ officium præstabit.* Ita plane ait hic noster §. sed fateri cogimur, hanc præscriptam frequentiorem faciendam a Parocho infirmorum morientium visitationem, vix in Civitatibus, Oppidisve præstari, in villis vero, locisque ab Ecclesia Parochiali distantibus, nunquam. Sed puto equidem, totis viribus conari debere Parochum, ut sollicite & ipsos infirmos etiam a Parochiali Ecclesia distantes visitet, etiam post administrata eisdem Sacramenta, Pœnitentiæ, Sacri Viatici, atque Extremæ Unctionis, ut nimirum piis cohortationibus, atque Ecclesiæ precibus morientes adjuvet in extremo illo vitæ certamine. Spectant autem ad hunc nostrum §. quæ inter alia mandat S. Carolus in suis Instructionibus de visitatione, & cura infirmorum, ubi narrans monita facienda a Parocho, si morbus gravior fuerit, sic inquit: *Ingravescente morbo, Parochus infirmum crebrius inviset, & juvare ad salutem conabitur quam diligentissime.* Tum vero statim subdit: *Si mortis tempus instare viderit, aget ad præscriptum, commendationisque animæ officium præstabit. Monebit etiam, instante periculo, se confestim vocari, ut in tempore præsto sit morienti.*

II. Hæc plane sunt, quæ iisdem fere verbis in hoc nostro statuuntur §. quæque etiam, si fieri potest, præstanda a Parocho sunt infirmis morientibus etiam longe distantibus; accendique debet ad ea exhibenda charitatis officia exemplis Parochorum illustrium, aliorumque piorum Sacerdotum, qui longi itineris incommodum proximorum saluti præferentes, ad eos morientes juvandos convolabant. Celebre, ut alia mittam, est in hac re exemplum S. Camilli de Lellis, de quo ita scribit in ejus Vita Cicatellus Lib. 3. Cap. 2. *Media nocte, & pluvia maxima, vocatis Nostris ad morientem adjuvandum (is erat janitor S. Pauli Romæ) tum recordatus Camillus verborum Sapientis*, Non te pigeat visitare infirmum; *& arbitratus, hoc charitatis officium nimis invidendum esse, neque alii committendum, confestim e lecto exilit, & illuc se confert, neque curæ habet, quod a S. Mariæ Magdalenæ usque ad portam S. Pauli, prælongo via intervallo eundum sit, sed vadit continenti licet pluvia madidus, & via lutulenta; permansit autem apud moribundum una cum socio suo, uti venerat, semper madore plenus. Consueverat dicere, cum Religiosos suos ad hæc sancta opera charitatis incenderet*: Patres, & Fratres mei, memores estote, vos esse a Deo vocatos, ut advocati, & defensores sitis patrimonii, & hæreditatis Christi, quæ sunt animæ istorum pauperculorum, quos pretioso Sanguine suo redemit.

III. Spectat quam maxime & hoc Camilli monitum ad Parochos; sed audiamus, quid de eodem Camillo memoratus Cicatellus mox subdit: *Accidit illi non raro, ut eunti, aut redeunti nocte ab aliquo moribundo, lumen per viam, vel aquæ pluviæ delapsu, vel venti impetu extingueretur, unde necesse habebat in ea obscuritate incedere per medios profluentes rivulos, & semel sic revertenti plane madido, repertus est campanulæ funis ad portam ruptus, ita ut debuerit pro foribus pluviæ expositus multum temporis expectare. Quibus in eventis dicere socio solitus erat, quod & S. Franciscus olim Fratri Leoni*: Frater jam vere fuerimus germani infirmorum Ministri, si ita madefacti, & luto inquinati, ut nunc sumus, coacti fuerimus hic foris pernoctare; ac certe si in vicem apertionis ostii, janitor foras prodiens, ira, & stomacho plenus, quod suum illi somnum interruperimus, quadruplici nos fustuario exceperit: tum ego sane dixero, mi frater, nos vere esse germanos infirmorum Ministros, si ita male tractati patientiam retinuerimus, nihil prorsus commoti, & ne verbulo quidem queribundi. Qua gratia dignetur nos Dominus per suam misericordiam afficere, & hæc intelligendi facultate condonare.

§. II.

Ac primo, si ægrotus Indulgentiam legitima auctoritate concessam consequi possit, eam illi reducat ad mentem; proponatque, quid ad eam consequendam agi debeat, præsertim ut contrito corde Sanctissimum Nomen JESU semel, vel sæpius invocet.

COMMENTARIUS.

I. Probata semper in Ecclesia fuit Indulgentiæ causa articulus mortis. Hinc enim omnibus etiam idololatris eam dari jussit Romanæ per S. Fabiani Papæ mortem vacantis Ecclesiæ ex vicinis, & advenis Episcopis adunata Synodus, cujus Decretum descripsit Lupus Tomo VI. Operum editionis Venetæ, in Dissertatione *De peccatorum, & satisfactionum Indulgentiis* Cap. 6. ubi etiam ait, confirmatum fuisse ipsum laudatæ Synodi Decretum a S. Cornelio, qui in Fabiani locum suffectus fuit anno 254. Probatæ huic disciplinæ inhærens S. Cyprianus, ea Indulgentia nullum moribundum privari adeo voluit, ut exul ita scripserit in Epistola sua XIII. ad Presbyteros, & Diaconos data: *Quoniam video, facultatem veniendi ad vos nondum esse, & jam æstatem cœpisse, quod tempus infirmitatibus assiduis, & gravibus infestatur, occurrendum puto Fratribus nostris, ut qui libellos a Martyribus acceperunt, & prærogativa eorum apud Deum adjuvari possunt, si incommodo aliquo, & infirmitatis periculo occupati fuerint, non expectata præsentia nostra, apud Presbyterum quemcumque præsentem, vel si Presbyter repertus non fuerit, & urgere exitus cœperit, apud Diaconum quoque exomologesin facere delicti sui possint, ut manu eis in pœnitentiam imposita, veniant ad Dominum cum pace, quam dari Martyres literis ad nos factis desideraverunt.*

II. Hactenus Sanctus Cyprianus, in cujus recitato testimonio multa adnotari possunt, ac primo quidem insigne adversus hæreticos pro potestate concedendi Indulgentias argumentum desumi ex praxi lapsos reconciliandi ad Marty-

rum

rum preces, ac libellos, quod late inter alios ostendit Jueninus *De Sacramentis*, Dissertatione 12. *De Indulgentiis*, Quæstione 1. Cap. 2. Secundo, Indulgentiam consuevisse vel a primis Ecclesiæ Sæculis morientibus concedi. Tertio, prodesse eam non posse, nisi remissis peccatis; hinc enim pœnitenti ad ejus effectum necessaria est exomologesis, manus impositio in pœnitentiam, donatio pacis, idest Sacramentalis Confessio, satisfactionis impositio, & absolutio. Quarto, ne Indulgentiæ effectu privarentur moribundi, permisisse Cyprianum, ac jussisse, Indulgentiam ipsam impendi etiam a Diaconis. Quinto, quod ait Cyprianus de Diaconis, intelligi debere vel de precibus, quas Ecclesia pro morientibus fundere solebat, vel de absolutione ab excommunicatione minori, qua innodati erant pœnitentes, utpote prohibiti a participatione Sacramentorum, & exclusi a tremendo Missæ Sacrificio, vel, ut probarent Diaconi per exomologesin ipsis factam pœnitentium humilitatem, & contritionem. Sexto, moribundis, licet plenam haberent Indulgentiam, a Cypriano passim imponi manum pœnitentialem, seu Sacramentalem pœnitentiam; quo nempe & ipsi sic fierent satisfactioni vicini, atque ita ad Indulgentiæ fructum aptarentur.

III. Veterem itaque Ecclesiæ disciplinam sequuti sunt Summi Romani Pontifices, qui plenarias Indulgentias morientibus concessere. Teste Thoma Valsinghamensi in Neustriæ Hypodigmate anno 1374. *sæviente in Anglia tanta peste hominum, Dominus Clemens Papa*, ejus nempe nominis Sextus, *concessit plenam remissionem omnibus vere confessis, & contritis, morientibus in hac Epidemia per totum Regnum*. Idipsum scribit de Gregorio XI. in Anglorum Annalibus, anno 1378. *Papa Gregorius*, inquit, *bonus vir, & justus, ob amorem Domini Cardinalis, & Episcopi Prænestini, quondam Cantuariensis Archiepiscopi, dum pestilentia invaluisset in hac Terra, per Bullas suas, omnibus tunc morientibus, vere contritis, & confessis, plenam remissionem de thesauris Ecclesiæ indulsit*. Recte egit uterque Pontifex, imitatusque est S. Cyprianum. nam & mortalitas, cujus caussa ipse omnibus lapsis voluit in exitu vitæ etiam per Diaconos subveniri, fuit horrenda illa pestis, cujus occasione scripsit aureum Librum *De mortalitate*, omnibus de vita periclitantibus prælegendum. Hinc omnibus morientibus recte datur plena Indulgentia, ad quam concedendam liberaliores fuerunt Summi sequentis ætatis Pontifices, quippe qui ad quamvis mortem Indulgentiæ beneficium aliquando extenderunt, præsertim vero Bonifacius IX. ut idem Thomas Walsinghamensis testatur ad annum 1390. sic inquiens: *Adami Cardinalis Anglici petitione declaratum est per Papam Bonifacium Nonum, quod Bullæ de Indulgentiis plenariis concessæ quibuslibet in extremis, tantum valent eas obtinentibus in Confessione, quæ mortem immediate præcedit, qui licet multoties propter diversa pericula confiteantur, & convaluerint, usque ad extremum articulum, nullum sortiuntur effectum*. Fuit recta declaratio, sequutusque est Bonifacius antiquos Canones, qui datas in extremis Indulgentias sanxerunt deinceps fore ad reincidentiam, uti notavit Lupus loco citato Capite 8. ubi etiam scite observat, Leonem Papam X. recte damnasse hunc inter alios Lutheri articulum: *Indulgentiæ mortuis, seu morituris, & infirmis nec necessariæ sunt, nec utiles*. Nullis enim, quam morituris esse utiliores, omnis olim cum S. Cypriano judicavit Ecclesia.

IV. Neque vero tantum utiles, sed omnino fructuosas, efficacesque morientibus esse Indulgentias, unanimi consensu docent Theologi, quod nempe immissa per Divinam providentiam mors patienter acceptatur, & ad ipsam fidelis peccator se pie disponit. Mortis tormentum est inter omnia terribilia terribilissimum, ideoque pia ipsius acceptatio omnino reddit hominem fidelem satisfactioni proximum, ac esse etiam potest plena pro peccatis gravissimis satisfactio, ut idem Lupus docet, insignibusque exemplis probat. Sed his omissis, liberalissimus omnium in concedenda plenaria morituris Indulgentia fuit certe Gregorius Papa XIII. qui, teste Synodo Provinciali VI. Mediolanensi Capite *De visitatione infirmorum* inscripto, *ut salutarem aliquam ægrotis medicinam afferret, certis Apostolicis suis Literis* datis 30. Decembris 1580. *Episcopis hujus Provinciæ auctoritatem dedit Indulgentiæ ægris concedendæ, quos vel ipsi, vel eorum nomine alii visitaverint*. Mandat mox vero eadem Synodus, ipsas Pontificias Literas, ut omnibus notæ sint, proindeque ægroti salutare medicamentum contriti, & confessi capiant ex visitatione Episcopali, a Parocho, prout usuvenerit, studiose, accurateque esse evulgandas. Simili facultate donati sunt a variis Summis Pontificibus plerique alii non modo Episcopi, sed & Religiosi Ordines, qui auctoritate Apostolica Pontificiam benedictionem cum plenariis Indulgentiis impertiri morituris solent.

V. Præter hasce Indulgentias, recentioribus Sæculis multas alias Summi Romani Pontifices globulis piacularibus, numismatisque Sanctorum Imaginibus insignitis concedere consueverunt, ut iisdem ad suam ipsorum spiritualem utilitatem in articulo mortis uterentur. Hinc S. Camillus de Lellis, jamjam moriturus, teste Cicatello in ejus Vita Lib. 2. Cap. 18. *alligata habebat utrique brachio sacra numismata Pontificis benedictione ditata, quæ sæpenumero, ad promerendam in mortis articulo plenam Indulgentiam, exosculabatur*. Recte autem & illud mandat hic noster §. reducendum ægroto a Parocho in mentem, *præsertim ut contrito corde Sanctissimum Nomen Jesu semel, vel sæpius invocet*. Quod quidem optime statutum est, ob eam potissimum rationem, quam docuit S. Petrus Capite 3. Actorum Apostolorum: *Nec enim aliud*, inquit, *Nomen est sub Cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*. Atque huc facit, quod ait S. Bernardus in Sermone xv. super Cantica circa medium; *Tristatur aliquis nostrum? veniat in cor ejus Jesus, & inde saliat in os; & ecce ad exortum Nominis lumen, nubilum omne diffugit, redit serenum. Labitur quis in crimen? currit insuper ad laqueum mortis desperando? Nonne si invocaverit Nomen vitæ, confestim respirabit ad vitam?* Sed nec prætereunda est alia ratio, ob quam sæpe a moriente Sanctissimum Nomen Jesu invocandum est, ut nempe Indulgentias, quas & Sixtus Papa V. anno 1587. ac novissime Benedictus XIII. anno 1728. Nomen ipsum pie religioseque invocantibus concessere.

VI. Ad-

VI. Admonendum vero hic illud superest, quod inter alios docet doctissimus Lupus in citata Dissertatione Cap. VI. plenarias nempe Indulgentias, de quibus loquimur, apud tremendum Divinæ Majestatis Tribunal non semper habuisse plenum effectum, ac infallibilem. Etenim data ad S. Cyprianum Epistola, quæ inter ejusdem Epistolas est trigesima prima, ejus, quod pœnitentibus lapsis caute, & sollicite jubebat in exitu subveniri, Synodale Decretum laudat Romanus Clerus, & de data tunc absolutione ita in fine subjungit: *Deo ipso sciente, quid de talibus faciat, & qualiter judicii sui examinet pondera, nobis tamen anxie curantibus, ut nec pronam nostram improbi homines laudent facilitatem, nec vere pœnitentes accusent nostram quasi duram crudelitatem*. Agit de data in extremis pace Sacramentalis absolutionis, & restantium satisfactionum Indulgentia; palamque profitetur, ejus fructum, & applicationem pendere a gratioso, & incerto Divinæ miserationis arbitrio. Proinde id longe potiori jure profitendum est de datis ante mortis articulum Indulgentiis. Hinc etiam de Nino, Clementiano, & Floro, qui per nimiam tormentorum crudelitatem dejecti fuerant, & toto triennio egerant seriam pœnitentiam, idem Cyprianus ita scripsit in Epistola sua 53. ad Fortunatum ipsum, & alios Collegas: *Et quidem, quod ad mei animi sententiam pertinet, puto, his Indulgentiam Domini non defuturam, quos constat stetisse in acie &c.* Sperat, illis dandam per Ecclesiæ Claves Indulgentiam, a Dei Clementia fore comprobandam.

VII. Sed ut magis magisque nostra hæc opinio comprobetur, omissis aliis Patrum testimoniis, ita plane scribit in Sermone *De lapsis* laudatus Cyprianus: *Potest Dominus Deus Indulgentiam dare, sententiam suam potest ille deflectere. Pœnitenti, operanti, roganti potest clementer ignoscere, potest in acceptum referre quidquid pro talibus & petierint Martyres, & fecerint Sacerdotes*. Affirmat, Divinam clementiam id posse facere, non debere. Sic enim prosequitur idem S. Antistes: *Vel siquis plus eum suis satisfactionibus moverit, si ejus iram, si indignantis offensam justa deprecatione placaverit, dat ille arma rursum, quibus victus armetur, reparat, & corroborat vires, quibus Fides instaurata vegetetur. Repetet certamen suum miles, iterabit aciem, provocabit hostem, & quidem factus ad prælium fortior per dolorem. Qui sic Deo satisfecerit, qui pœnitentia facti sui, qui pudore delicti, plus & virtutis, & Fidei, de ipso lapsus sui dolore conceperit, exauditus, & adjutus a Domino, quam contristaverat nuper, lætam faciet Ecclesiam, nec jam solam Dei veniam merebitur, sed coronam*. Mavult itaque Cyprianus, lapsos per plenam satisfactionem, quam per Indulgentiales Martyrum Libellos reparari; & hanc reparationis viam affirmat apud Divinum Tribunal esse multo securiorem, ut scite citato loco Lupus notavit. Operæ autem duxi hanc doctrinam hoc loco referre, quod multi nostri ævi Christiani nimium Indulgentiis confidentes nullam prorsus de perpetratis peccatis amplecti pœnitentiam volunt.

§. III.

Deinde hortetur, infirmum & excitet, ut dum mente viget, eliciat actus Fidei, Spei, & Charitatis, aliarumque virtutum, nempe

Ut firmiter credat omnes articulos Fidei, & quidquid Sancta Romana Ecclesia Catholica & Apostolica credit, & docet.

Ut speret, Christum Dominum nostrum pro sua immensa clementia sibi fore propitium, & merito ejus sanctissimæ Passionis, & per intercessionem Beatæ Mariæ, & omnium Sanctorum, se vitam æternam consecuturum.

Ut toto corde diligat, & maxime diligere cupiat Dominum Deum ea dilectione, qua illum diligunt Beati, Sanctique omnes.

Ut ob amorem Dei doleat ex corde de omni offensa, qualitercumque contra Dominum Deum, & proximum commissa.

Ut ex corde ob amorem Dei pareat omnibus, qui sibi quoquo modo fuerint molesti, aut inimici.

Ut ab iis veniam postulet, quos aliquando dictis, aut factis offendit.

Ut quem patitur dolorem, & morbi molestiam, propter Deum in pœnitentiam peccatorum suorum patienter toleret.

Ut si Dominus sibi salutem corporis præstare dignabitur, proponat de cætero pro viribus suis a peccatis cavere, & ejus mandata servare.

COMMENTARIUS.

I. Quod in hoc §. præscribitur, ut nempe Parochus hortetur infirmum, excitetque, dum mente sana viget, ad eliciendum actus Fidei, Spei, & Charitatis, aliarumque virtutum, jam longe latius expressum fuit, & quidem ex antiquis Ritualibus, in Romano Sacerdotali Venetiis edito anno 1567. Parte I. Tractatu V. Cap. IV. quod inscriptum est, *De petitionibus faciendis infirmo morienti valde utilibus*. Et quidem Fidei professionem fieri debuisse ab infirmo ante Extremam Unctionem, per Sacerdotis interrogationem, constat ex ms. Codice Victorino annorum circiter 600. apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. IV. Ordine XIX. *Exquirat Sacerdos, si jam credat in Sanctam Trinitatem: Credis in* Pa-

Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum? ℟. *Credo. Credis, quod istæ tres Personæ unus est Deus?* ℟. *Credo. Credis, quod in eadem carne resurrecturus es?* ℟. *Credo*. Juxta præscriptum ms. Codicis Floriacensis ejusdem ætatis, & apud eundem Martene Ordine XXI. cantabatur primum ab omnibus, *Credo in unum Deum*, eoque absoluto, interrogabat Sacerdos infirmum, *Credis hoc quod diximus*, eoque respondente, *Credo*, porrigebatur illi Crux, & Euangelium, ut ea oscularetur. Juxta vetus Rituale Ecclesiæ Catalaunensis annorum circiter 300. quod & recenset memoratus Martene Ordine XXVII. Symbolo dicto, Sacerdos, si infirmus aliquem rationis sensum habebat, ita eum alloquebatur: *Credis ea, quæ sunt Fidei Christianæ, contenta in Symbolo, puta articulos Fidei, & ea, quæ sunt determinata ab Ecclesia, esse vera?* Cui ille voce, si poterat, vel signo respondebat: *Credo*. Porro ex ms. Rituali Monasterii B. Mariæ de Pontelevio annorum circiter 600. Ordine XXII. præmittebatur ista Fidei professio Sacro Viatico, dum ita inquit: *Appropinquante Sacerdote cum Eucharistia, interroget credulitatem Fidei Catholicæ, dicendo ita*: Ecce mysterium Redemptionis nostræ & tuæ. Recognoscis hoc? *Quo respondente*: Recognosco Salvatorem meum. *Interroget iterum*: Credis in Deum Patrem Omnipotentem? Credis & in Jesum Christum Filium ejus unicum Dominum nostrum, natum, & passum? Credis in Spiritum Sanctum, Sanctam Ecclesiam Catholicam, Sanctum Baptismum, & Sanctorum Communionem, Remissionem peccatorum, carnis resurrectionem, & vitam æternam? ℟. Credo?

II. Omissis aliis Ritualibus Libris, qui ad eum ritum comprobandum afferri possent, quod ad ipsum Fidei actum spectat, teneri hominem Christianum, illum elicere, cum in mortis periculo versatur, saniores, doctioresque Theologi docent, probantque ex eo, quod tunc maxime eniti debet, ut ad Deum accedat, eique conjungatur, ut Christianam justitiam consequatur, vel in ea perseveret; ut tentationes diaboli, quæ tunc imminent graviores, superet: *Induite vos*, inquit Apostolus in Epistola ad Ephesios Cap. 6. *armaturam Dei, ut possitis stare adversus insidias diaboli.... sumentes in omnibus scutum Fidei, in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extinguere*; ut mundum vincat antequam exeat de mundo: *Hæc est autem victoria, quæ vincit mundum, Fides nostra*, ut in sua Epistola I. ait S. Joannes Cap. 5. ut se contra terrores mortis Fide muniat, & spe resurrectionis, & futurorum bonorum contra damnationis æternæ horrendas imagines animum perturbantes, & ad desperationem inducentes: Fide, inquam, in Passionem Christi Redemptoris, & Sanguinis ejus pro omnibus hominibus, ac pro se ipso, quamvis omnium peccatorum nequissimo, effusionem, quæ spem de illius misericordia, de qua inferius dicemus, parit. Hinc Ecclesia homines in mortis agone positos ad actus Fidei eliciendos excitare solet, ut ex antiquis Ritualibus, & hoc nostro §. addiscimus. Certe Fidei defectu plerique Christiani mundum diligunt, & mortem nimium timent, ut olim testatus est S. Cyprianus in aureo Libro *De mortalitate*, ubi sic inquit: „Cum Christum „videre, gaudere sit, nec possit esse gaudium no„strum, nisi cum viderimus Christum, quæ cæ„citas animi, quæve dementia est, amare pres„suras, & pœnas, & lacrymas mundi, & non fe„stinare potius ad gaudium, quod nunquam possit „auferri? Hoc autem fit, quia Fides deest, quia „nemo credit, vera esse, quæ promittit Deus, qui „verax est, cujus sermo credentibus æternus, & „firmus est. Si tibi vir gravis, & laudabilis ali„quid polliceretur, haberes utique pollicenti fi„dem, nec te falli, aut decipi ab eo crederes, quem „stare in sermonibus, atque actibus suis scires. „Nunc Deus tecum loquitur, & tu mente incre„dula perfidus fluctuas? Deus de hoc mundo re„cedenti tibi immortalitatem, atque æternitatem „pollicetur, & tu dubitas? Hoc est Deum omni„no non nosse; hoc est Christum credentium Do„minum, & Magistrum peccato incredulitatis „offendere; hoc est in Ecclesia constitutum Fi„dem in domo Fidei non habere.

III. Ex his, & aliis, quæ omittimus, Scripturæ, Patrum, atque Theologorum insignium testimoniis compertum est, hasce Propositiones quorundam Casuistarum ab Innocentio Papa XI. inter alia perversæ Moralis capita fuisse merito proscriptas, primam nempe num. 16. *Fides non censetur cadere sub præceptum speciale, & secundum se*. Alteram sequenti num. 17. *Satis est actum Fidei semel in vita elicere*. At vero quod præceptum eliciendi actum Fidei, non pro aliquibus vicibus solum, sed pro plurimis a Deo sancitum sit, ex eo probant Theologi sanioris Moralis, & inter alios Antoine in sua Theologia Morali, Tractatu *De virtutibus Theologicis* Quæstione IV. quod actibus Fidei Deus maxime colatur, & vita justi per illos alatur, & conservetur juxta illud Apostoli in Epistola ad Galatas Cap. 3. *Justus ex Fide vivit*. Non semel igitur, sed sæpius elicere quis actus ipsos tenetur, sicut cibum corpori sustentando non semel tantum, sed sæpius sumere debet, ne deficiat; opusque est, vel ex præscripto nostri hujus §. ut *firmiter credat omnes articulos Fidei, & quidem explicite*, saltem quoad substantiam, ut docet S. Thomas in Secunda Secundæ Quæstione II. Articulo v. *Quantum*, inquit, *ad prima credibilia, quæ sunt articuli Fidei, tenetur homo explicite credere, sicut & tenetur habere Fidem &c.* Itemque opus est, ut & firmiter credat, ut ait idem noster §. *quidquid Sancta Romana Ecclesia, Catholica, & Apostolica credit, & docet*. Ipsa enim est cæterarum Ecclesiarum mater, & caput, ut & Sancti Patres, & Synodi, ac Theologi unanimi docent consensu.

IV. Hortari præterea infirmum Parochus debet, *ut speret, Christum Dominum nostrum pro sua immensa clementia sibi fore propitium &c.* Quamvis enim, ut ex Divinis Scripturis Sancti Patres, ac Theologi tradunt, actum spei sæpius in vita elicere Christianus teneatur, potissimum vero elicere illum in mortis periculo debet; quia nimirum cum tunc præsertim diabolus peccatorum nostrorum multitudinem, ac gravitatem nobis repræsentans, in desperationem inducere nos tentet, ideo tunc præcipue in Divinam misericordiam spem nostram conjicere debemus, sicut anchoram animæ tutam, ac firmam, ut loquitur Apostolus in Epistola ad Hebræos Capite VI. Hinc ex præscripto antiqui Ritualis Catalaunensis, sic inter alia interrogat Sacerdos infirmum: *Credis, quod propter te mortuus est Dominus noster Jesus, & quod salvari non potes, nisi per meritum Passionis ejus, & non tuis meritis?* Cui ille re-

respondet: *Credo*. Nitendam vero spem nostram *illo in Deum amore, qui mercedem amori nostro proposuit æternam beatitudinem*, recte docet Tridentini Concilii Catechismus Parte IV. in tertia petitione Dominicæ Orationis num. XXVI. Quod vero ait noster §. sperare etiam recte infirmum *per intercessionem B. Mariæ, & omnium Sanctorum, se vitam æternam consequuturum*, doctinæ Patrum nititur, ac præsertim S. Bernardi, qui in Sermone *De Nativitate B. Mariæ* ita scribit: *Si quid spei, si quid salutis, si quid gratiæ in nobis est, ab ea noverimus redundare*.

V. Tertio loco hortari Parochus debet infirmum, *ut toto corde diligat, & maxime diligere cupiat Dominum Deum ea dilectione, qua illum diligunt Beati, Sanctique omnes*. Nihil tam frequenter præcipitur, nihil tam luculenter exprimitur in utroque Testamento, quam obligatio diligendi Deum. Hanc obligationem producendi sæpius actus amoris Dei Sancti Patres, ac Theologi fuse explicant, ipsaque Apostolica Sedes satis ostendit, dum non modo in Decreto Alexandri Papæ VII. adversus laxas Casuistarum opiniones edito die 24. Septembris anni 1666. hanc numero X. propositionem damnavit: *Homo nullo unquam vitæ suæ tempore tenetur elicere actum Fidei, spei, & charitatis ex vi Præceptorum Divinorum ad eas virtutes pertinentium*; verum etiam in Decreto Innocentii XI. promulgato die 11. Martii 1679. Propositiones sequentes proscripsit, nempe quintam: *An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel tantum in vita eliceret, condemnare non audemus*; itemque sextam: *Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis per se obligare præceptum charitatis erga Deum*; ac tandem septimam: *Tunc solum obligat, quando tenemur justificari, & non habemus aliam viam, qua justificari possimus*. Sed hujusmodi opinionum portentis Casuistarum Libri scatent, quos merito confutavit pius, ac doctus Daniel Concina Dominicanus in sua Theologia Christiana.

VI. Excitandus est quarto loco infirmus, *ut ob amorem Dei doleat ex corde de omni offensa qualitercumque contra Dominum Deum, & proximum commissa*. Atque huc facit quod inter alia præscribit Vetus Rituale Ecclesiæ Catalaunensis, ubi Sacerdos sic infirmum interrogat: *Cognoscis, te in hoc mundo Deum tuum multipliciter offendisse, & doles, quod Deum tuum offendisti, & contra ejus præcepta fecisti?* Cui ille: *Doleo*. Similia legere est in aliis Ritualibus, ad eumque concipiendum dolorem de peccatis teneri unumquemque Fidelem, qui in Deum, & proximum peccavit, Theologi sanioris Moralis passim docent, inter quos illud etiam scite asserit probatque eruditus Gaspar Jueninus in Opere *De Sacramentis* Dissertatione VI. Quæstione IV. Cap. 2. Articulo VI. §. 1. Conclusione 1. contritionis præceptum per se urgere impium in articulo mortis, ita ut peccet lethaliter, si in ultima vitæ periodo non conteratur.

VII. Quinto loco monere Sacerdos infirmum debet, *ut ex corde ob amorem Dei parcat omnibus, qui sibi quoquo modo fuerint molesti, aut inimici*. Atque hæc est antiquissima disciplina in variis Ritualibus expressa, ex quorum præscripto præmittenda erat sacræ Unctioni Extremæ remissio injuriarum. Certe pervetustum Pontificale Anglicanum Monasterii Gemmeticensis annorum circiter mille, sic habet: „ Si cunctis voluerit di„ mittere, sanctam ei humiliter tradat Unctio„ nem; quod si noluerit, sacrato eum Chrisma„ te omnino non tangat, quia in Euangelio legi„ tur: Si non dimiseritis hominibus peccata eo„ rum, nec Pater vester cælestis dimittet vobis „ peccata vestra. „ Juxta vetus Rituale Catalaunensis Ecclesiæ Sacerdos ita infirmum interrogat: „ Indulges his, qui tibi aliquod nocumen„ tum contulerint, ob amorem Jesu Christi, a quo „ veniam, & misericordiam speras; ac etiam pe„ tis fideliter indulgeri, & remitti tibi ab his, „ quos offendisti, & per te ablata, vel injuste ac„ quisita restitui? „ Cui ille: *Volo*. Ut non modo illatas sibi injurias infirmus remittat, atque ex corde ob amorem Dei parcat omnibus, qui sibi quoquo modo fuerint molesti, aut inimici; verum etiam, *ut ab iis veniam postulet, quos aliquando dictis, aut factis offendit*, idem hic §. noster sexto loco præscribit. Atque hunc ritum servant hodieque ipsi Romani Pontifices Maximi, quippe qui morientes, uti jam diximus in Commentariis ad Cæremoniale S. Romanæ Ecclesiæ Tom. 1. suo loco, a Cardinalibus non modo, sed a suis familiaribus veniam petere solent, si quos forte verbis, factisve læsissent.

VIII. Monere septimo loco Sacerdos debet infirmum, *ut quem patitur dolorem, & morbi molestiam, propter Deum in pœnitentiam peccatorum suorum patienter toleret*. Extant plane in hanc rem innumera Patrum testimonia, ac Sanctorum exempla, quibus inhærens S. Carolus in Instructionibus *De visitatione, & cura infirmorum*, ubi monita recenset infirmo danda a Parocho, aliove Sacerdote, qui ægrotanti assistit, si morbus gravior fuerit, sic inter alia inquit: „ Si impatientem ægrotum viderit, „ ei proponet Passionem Christi Domini, tormen„ ta Sanctorum Martyrum, exempla aliorum San„ ctorum, Job, Tobiæ, Joseph, & aliorum. Meri„ ta præterea ostendet patientiæ, quæ multa sunt, „ & maxima; causas item ostendet afflictionum, „ quas Deus Pater amantissimus, & Medicus sa„ pientissimus tanquam medicamenta Fidelibus ad„ hibet. „ Sed optimum est, ut ad dolorem, quem patitur, morbique molestiam patienter tolerandam *propter Deum* in pœnitentiam peccatorum is potissimum excitetur, qui plurima perpetravit, & pro quibus expiandis nullam condignam, dum bene valebat, pœnitentiam fecit. Hinc, ut alia exempla omittam, noster Bonsignorius Cacciaguerra, licet post suam conversionem pro eluendis vitæ male ante actæ peccatis severam assiduamque pœnitentiam subierit, ubi variis morbis conflictabatur, in eorum pœnitentiam, quibus Deum offenderat, eos patientissime non modo tolerabat, sed in ipsis etiam gaudebat summopere, exultabatque, ut ex variis ejusdem Epistolis addiscimus.

IX. Concludit tandem noster §. admonendumque ait infirmum, *ut, si Dominus sibi salutem corporis præstare dignabitur, proponat de cætero pro viribus suis a peccatis cavere, & ejus mandata servare*. Idem mandat S. Carolus in suis Instructionibus, ubi sic ait: *Aget cum eo*, nempe Parochus, Sacerdosve cum infirmo, *ut, si Dei gratia, munereque, ab eo morbo convalescet, vitam omnino emendet, aut sanctiorem vivendi disciplinam suscipiat*. Juxta præscriptum Romani Sacerdotalis, in quo longe plura huc usque recensitis notantur monita, petitionesque faciendæ infirmo, ita quoque interrogat Sacerdos: *Proponis*

de

de cætero, si placuerit, Deo scilicet, *te de hac ægritudine sanatum, deinceps toto tempore vitæ tuæ cavere a peccatis mortalibus, & vitam tuam mutare, & potius quodcumque damnum temporale, & coporalem mortem sustinere, quam de cætero Deum per peccatum mortale offendere?* Cui illo respondente, *Propono*, Sacerdos iterum admonet infirmum, sic inquiens: *Roga Deum, ut te in hoc sancto proposito conservet*. Respondetque infirmus: *Rogo*. Sane constat ex actis Sanctorum apud Surium, & Bollandianos, permultos ex iis occasione infirmitatum ad Deum se convertisse, ac meruisse, ut Sanctorum Fastis adscriberentur; sed negari non potest, complures inter Christianos nostræ præsertim hujus tempestatis inveniri, qui erepti a faucibus mortis, peccatis ante morbum patratis, alia plura, & graviora quotidie adjungunt.

§. IV.

Hortetur præterea, ut eo modo, quo potest, saltem ex corde ita per intervalla precetur:

Miserere mei, Deus, secundum magnam misericordiam tuam.

In te Domine speravi, non confundar in æternum.

In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum; redemisti me, Domine Deus veritatis.

Deus in adjutorium meum intende, Domine ad adjuvandum me festina.

Esto mihi Domine *in* Deum *protectorem.*

Deus propitius esto mihi peccatori.

Dulcissime Domine *Jesu Christe per virtutem sanctissimæ Passionis tuæ recipe me in numerum electorum tuorum.*

Domine Jesu Christe, suscipe spiritum meum.

Maria Mater gratiæ, Mater misericordiæ, tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe.

Sancte Angele Dei, *mihi custos assiste.*

Omnes Sancti Angeli, & omnes Sancti intercedite pro me, & mihi succurrite.

Hæc, & his similia poterit prudens Sacerdos vulgari, vel Latino sermone, pro personæ captu, morienti suggerere.

COMMENTARIUS.

I. ORationes jaculatoriæ in hoc §. præscriptæ, ut nempe eo modo, quo potest, saltem ex corde per intervalla precetur infirmus, auxiliumque a Deo petat, & Sanctorum intercessionem, patrociniumque, præsertim Deiparæ, in extremo illo certamine, ex Psalmis, Euangeliisque, atque ex Ecclesiasticis Libris desumptæ sunt, usitatæque fuerunt a Sanctis, dum in articulo mortis versabantur, ut in eorum Vitis videre est, præsertim vero in Vita S. Richardi Episcopi Cicestrensis, qui obiit circa annum 1255. Ut enim de illo Auctor ejus Vitæ scribit apud Surium die III. Aprilis, *illam Psalmistæ vocem*, In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum, *crebro iterabat; ad Beatissimam quoque Christi Matrem semperque Virginem Mariam subinde corde simul, & voce se convertens, ajebat*, Maria Mater Gratiæ, mater misericordiæ, tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe; *mandavitque suis Capellanis, ut ea verba ad ejus aures pronunciare non cessarent. Atque ita inter suspiria piæ devotionis, & verba sacræ orationis, adstantibus Religiosis Presbyteris, & Clericis, laicis quoque fidelibus, B. Richardus animam, deinceps in illa beatissima Civium supernorum victuram societate reddidit Creatori anno ætatis suæ plus minus quinquagesimo sexto, Pontificatus vero nono, tertio Nonas Aprilis, circa noctis medium, quo tempore Sponsus ille cælestis ad nuptias venturus dicitur*. Recte autem hic noster §. in fine admonet, recitatas non modo orationes, sed & his similes, posse prudentem Sacerdotem *vulgari, seu Latino sermone, pro personæ captu, morienti suggerere*. Cum enim orationes istæ potissimum inserviant ad suscitandos pios in anima affectus, debet iccirco Sacerdos cum infirmis latinæ linguæ ignaris uti orationibus vulgaribus, quæ ab iis capi, atque intelligi queant, memoratis nempe in nostro §. sed in vulgarem sermonem conversis, sive etiam illis, quas sancti Viri usurpabant, quales inter alias sunt multæ, quibus usus est S. Philippus Nerius, leguntur que apud Baccium in fine Vitæ ejusdem S. Philippi.

CAPUT VI.

Modus pro opportunitate temporis servandus, ut infra in Rubricis notatur, ad impertiendam Benedictionem in articulo mortis constitutis ab his, qui facultatem habent a Sede Apostolica delegatam.

I. DEest hoc quidem Caput in cæteris omnibus Romanis Ritualibus impressis ante hoc nostrum Sanctissimi Domini nostri Benedicti Papæ XIV. jussu editum, auctumque Romæ 1752. quod nos perpetuis Commentariis illustramus. At primo quidem ut de prima Benedictionis Apostolicæ origine dicamus, Martinus Polonus in Chronico scribit, Sanctum Cletum Papam fuisse primum, qui in Literis verbis illis usus est, *Salutem, & Apostolicam Benedictionem*, quod etiam legitur ad diem XXVI. Aprilis, quo idem S. colitur, in Brevia-

rio Romano jussu S. Pii Papæ V. edito. Sed prçterquamquod nullæ S. Cleti Literę extant, cum scriptum sit id a Martino Polono absque ullius veteris Scriptoris testimonio, certam fidem habere non potest. Putat sane Pagius in ejusdem S. Cleti Papæ Vita, formulam ipsam antiquiorem non esse Sęculo 8. quo in finem vergente, Joannes V. & Sergius I. ea usi sunt, uti constat ex eorum Rescriptis a Mabillonio in Opere *De Re diplomatica* productis. Papebrochius vero in Conatu Chronico-historico ad Cathalogum Romanorum Pontificum, ante Leonem IX. vel saltem ante Gregorium VII. formulam istam stabili usu receptam non fuisse asserit. Ceterum est ejus opinionis Lupus Tomo VI. Operum editionis Venetæ in septimum S. Gregorii VII. Pontificis Romanum Concilium, Capite inscripto *Sacerdotalis Benedictionis antiquitas, forma, fructus exponuntur,* Quęstione V. morem, quo Romanus Pontifex absentibus mittit Apostolicam Benedictionem, *esse antiquissimum, immo Apostolicum Institutum.*

II. Quicquid autem sit de hac quæstione, quod ad Benedictionem Pontificalem spectat moribundis impertiendam, antiqua profecto est ipsa in Ecclesia, & quidem Sæculo 9. usitata, uti addiscimus ab Anonimista Astrologo apud eundem Lupum in citato Capite pag. 242. col. 2. ubi de Ludovico Pio Imperatore moribundo ad annum 842. ita scribit: *Ludovicus, instante migrationis articulo, Drogonem Metensem Episcopum accersit, benedici petivit, & quæ solent agi in egressu animæ, fieri postulavit.* Humani generis hostem videbat sibi astantem, & adversum extremas ejus tentationes supplicabat Episcopali Benedictione armari. Quod moribundi Fideles passim videant tentatorem, ideoque tunc quammaxime indigeant pio isto clypeo, docent nos exempla plurima, quæ passim occurrunt in Sanctorum tum veterum, tum recentium Vitis, affirmatque in Dialogorum Libris S. Gregorius. Sed nec nostrum est institutum de Episcopali Benedictione morientibus dari solita, verum de peculiari illa plenaria Indulgentia ditata, quam eisdem morituris, vel Summi ipsi Romani Pontifices, vel illi, qui facultatem habent a Sede Apostolica delegatam elargiri solent. Porro, ni fallor, vestigium hujusmodi Benedictionis videre est in S. Clara Virgine, de qua sic legimus in Beviario Romano die 12. Augusti: *Ipsa denique Virgo, cum in extremis ageret, a candido Beatarum Virginum Cœtu... visitata, ac Sacra Eucharistia sumpta, & peccatorum Indulgentia ab Innocentio IV. ditata, pridie Idus Augusti animam Deo reddidit.* An ista Indulgentia ad piacularem Papalem Benedictionem pertineat, de qua in præsenti agimus, non ausim definire.

III. Illud profecto certum est, Sęculo XVI. multum invaluisse eum ritum, ut varia exempla nos docent, præsertim illud S. Ignatii Lojolæ Societatis Jesu Institutoris, qui obiit anno 1556. de quo ita scribit Petrus Ribadeneira ejusdem Societatis Sacerdos in illius Vita Lib. IV. Capite XVI. *Ignatius, cum nihil inesse periculi suspicarentur Medici, 3. Kalen. Augusti, hora a meridie tertia, Joanni Polanco, quo in omni genere Litterarum, vel negotiorum, novem annos fuerat usus, ad se vocato, solus soli, instare ex hac vita ait suæ migrationis diem. Ei mandat, uti Pontificem Maximum conveniat* (erat is Paulus IV.) *Benedictionem ab ipso, & peccatorum Indulgentiam petat, qua confirmatior ex hac vita, lætiorque discedat. Se, si, ut sperat, Domini misericordia, in Montem Sanctum ejus venerit, non commissurum, ut eam curam Deum pro Pontifice deprecandi intermittat, quam in carne positus, & de se ipso solicitus, diligenter, sancteque coluerit. Benedictionem suam libentissime impertitus est Pontifex, cum magna amoris, ac doloris significatione.* Subdit mox, qui ad Papam pridie fuerat destinatus, & Benedictionem obtinuerat, quod nihil metueret de proximo Ignatii obitu, re in sequentem diem dilata, tempori non occurrisse: *Sed quod neque morbus gravis videbatur, neque ullum acciti Medici nunciabant vitæ periculum, ipse autem Pater de sua consuetudine nihil immutaverat, & familiariter de negotio quodam confitiendo ea ipsa nocte cum nostris egerat, quamquam Ignatii verba ipsos habebant solicitos, ut consultius tamen aliquid facerent, posterum diem Patres expectare constituunt, qui, ubi illuxit, suavissime illum animam agentem offendunt, accurrunt, jusculum porrigunt; negat, sumendi tempus esse, & manibus junctis, oculis in Cælum defixis, Jesu corde, Jesu ore implorans, placido vultu sanctissime migravit ad Dominum pridie Kalendas Augusti 1556. hora post solis ortum prima.* Omissis aliis exemplis, consuevisse Summos Pontifices Sæculo ipso XVI. eam Benedictionem Episcopis concedere, docet S. Carolus in Concilio Provinciali VI. quod nos descripsimus supra, Cap. V. in Commentario ad §. II.

IV. Sed supervacaneum est, ad probandum hunc ritum, alia exempla, ac testimonia exquirere, cum satis sit, Apostolicas hoc loco Literas Benedicti Papæ XIV. seu ejus Constitutionem 34. referre, quæ incipit, *Pia Mater Catholica Ecclesia*, data die V. Aprilis anno Christi 1747. Pontificatus sui VII. legiturque Tomo II. ejus Bullarii. In ea siquidem Constitutione ampliatur Episcopis facultas impertiendi Benedictionem cum Indulgentia plenaria Fidelibus in mortis articulo constitutis, etiam per alios tam in Civitatibus, quam in Diœcesibus ab ipsis subdelegatos. Atque ex hac Constitutione desumtus est novus ritus peculiari præsenti Capite in novo Romano Rituali Romæ impresso typis Generosi Salomoni anno 1752. præscriptus. Ceterum jam longe ante hasce Benedicti XIV. Apostolicas Litteras, nonnulli Regulares hanc facultatem a Romanis Pontificibus Maximis obtinuerant, ut in articulo mortis Ordinis sui alumnos a culpa, atque a pœna possent absolvere, uti, aliis omissis, videre est in Breviario Benedictino Congregationis Cassinensis, ad cujus finem legitur *Forma absolutionis a pœna, & a culpa in articulo mortis dandæ Monachis, & Monialibus Ordinis S. Benedicti utentibus habitu nigro, auctoritate Privilegiorum &c. deprompta ex Compendio, & Summario Privilegiorum Monastici Ordinis, quod asservatur in Archivio Sacri Monasterii Cavensis SS. Trinitatis.*

§. I.

Benedictio in articulo mortis cum soleat impertiri post Sacramentum Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extremæ Unctionis illis infirmis, qui vel illam petierint, dum sana men-

mente, & integris sensibus erant, seu verisimiliter petiissent, vel dederint signa contritionis, impertienda iisdem est, etiamsi postea linguæ, cæterorumque sensuum usu sint destituti, aut in delirium, vel amentiam inciderint; excommunicatis vero, impœnitentibus, & qui in manifesto peccato mortali moriuntur, est omnino deneganda.

COMMENTARIUS.

I. HUc plane spectant, quæ Capite I. hujus Tituli *De Sacramento Extremæ Unctionis*, statutum superius fuit in §. 6. & §. 8. quorum primus sic inquit: *Infirmis autem, qui dum sana mente, & integris sensibus essent, illud petierint, seu verisimiliter petiissent, seu dederint signa contritionis, etiamsi deinde loquelam amiserint, vel amentes effecti sint, vel delirent, aut non sentiant, nihilominus præbeatur*. Alter vero ita habet: *Impœnitentibus, & qui in manifesto peccato moriuntur, & excommunicatis, & nondum baptizatis penitus denegetur*. Qui ergo capaces sunt Sacramentorum Pœnitentiæ, Eucharistiæ, & Extremæ Unctionis, capaces itidem censeri debent Apostolicæ Benedictionis in articulo mortis excipiendæ, exclusis ab ea omnino iis, quibus prædicta Sacramenta negantur.

§. II.

Habens prædictam facultatem, ingrediendo cubiculum, ubi jacet infirmus, dicat: *Pax huic domui &c.* ac deinde ægrotum, cubiculum, & circumstantes aspergat Aqua benedicta, dicendo Antiphonam, *Asperges &c.*

COMMENTARIUS.

I. VIx antiquum Rituale invenitur, in quo non hic præscriptus sit ritus, ut accedens nempe Sacerdos ad infirmum, ubi in ejus cubiculum intravit, dicat primum, *Pax huic domui*, ac deinde ægrotum, cubiculum, & circumstantes aspergat Aqua benedicta cum Antiphona *Asperges me &c.* Id quidem jam supra nos variis locis ostendimus, allatis veterum Ritualium, atque Conciliorum testimoniis, præsertim vero Namnetensis Concilii, cujus Canon IV. qui inscriptus est *De visitandis infirmis a Presbytero*, sic habet: *Cum Sacerdos audierit, aliquem infirmari in sua plebe, quam citius ad eum pergat, & ingressus cubiculum, Aquam benedictam super eum, & per omne cubiculum aspergat cum Antiphona*, Asperges me Domine, *& Versu* Exurgat Deus; *deinde dicat orationem &c.* Neque vero mirum videri debet, quod Ritualia passim, Synodique permultæ in præscribendo eo ritu conveniant, quia præscriptus primitus fuit a Christo Domino in Euangelio Lucæ Cap. X. ubi mittens Discipulos suos in omnem Civitatem, & locum, quo erat ipse venturus, ita inter alia eosdem admonuit: *In quamcumque domum intraveritis, primum dicite: Pax huic domui*. Ceterum licet hic noster §. nihil dicat de habitu, quo indutus esse debet Sacerdos, cum Benedictionem Pontificiam in articulo mortis ægrotanti est largiturus, non addubito, quin, ubi suppetat tempus, indutus esse debeat Superpelliceo, & Stola violacea, quali in administrando Sacramento Pœnitentiæ utimur, cui quidem rite recteque Benedictio ipsa, de qua nos loquimur, adjungitur, ut ex sequenti §. addiscere licet.

§. III.

Quod si ægrotus voluerit confiteri, audiat illum, & absolvat; si Confessionem non petat, excitet illum ad eliciendum actum contritionis; de hujus Benedictionis efficacia, ac virtute, si tempus ferat, breviter admoneat, tum instruat, atque hortetur, ut morbi incommoda, ac dolores in anteactæ vitæ expiationem libenter perferat, Deoque se se paratum offerat ad ultro acceptandum quidquid ei placuerit, & mortem ipsam patienter obeundam in satisfactionem pœnarum, quas peccando promeruit.

COMMENTARIUS.

I. MAndat hic primum noster §. ut, *si ægrotus*, excepturus scilicet Papalem Benedictionem cum plenaria in Articulo mortis Indulgentia, *voluerit confiteri, audiat illum*, Sacerdos scilicet in Confessionibus audiendis approbatus, & jurisdictionem in eum habens ordinariam, vel delegatam, *& absolvat*. Confessionem Sacramentalem necessariam esse eorum respectu, qui jacent in peccato mortali, recte docent Theologi insignes; neque enim ordinarie absque hujusmodi Confessione peccator gratiæ statum consequitur, sine quo Indulgentiarum fructus percipi non potest. Sed neque est dubium, quin etiam justorum respectu requiratur Confessio Sacramentalis, cum a Summo Pontifice injungitur tanquam pars operis, sub cujus conditione Indulgentia conceditur. Constat vero & illud, eam Confessionem non esse justis necessariam, cum præscribitur tanquam mera dispositio, seu medium ad statum gratiæ consequendum.

Quando autem requiratur, aut tanquam pars injuncti operis, aut tanquam ad justificationem dispositio, dubium est quidem inter Theologos, uti advertit Jueninus *De Sacramentis* Dissertatione XII. Quæstione VI. Capite I. Conclusione 2. Censet Sylvius, requiri tamquam partem operis injuncti, quando iis tantum Indulgentia conceditur, qui Confessionem præmiserint; cum vero contritis, & confessis, ut passim fit, conceditur, docet idem Auctor, probabilius esse, quod per modum meræ dispositionis requiratur. Cæterum movetur & a nonnullis quæstio, an impiorum respectu Confessio generalis necessaria sit, dubiumque nititur ea Bullarum Papalium formula, qua dicitur, concedi Indulgentiam omnium peccatorum, de quibus pœnitens fuerit contritus. Verum eo etiam in casu, in ejusdem Sylvii, ac aliorum Theologorum sententia, generalis Confessio non requiritur; nec enim ea formula asseritur, quod pœnitens de novo debeat esse contritus de omnibus peccatis præteritis, & quod ea rursus confiteri teneatur.

II. Sed omissis hisce, aliisque id genus quæstionibus, notandum quod ait noster §. *Si Confessionem*, inquit, *non petat, excitet illum ad eliciendum actum contritionis*. Exigi enim statum gratiæ in eo, qui cupit fructum ex Indulgentiis capere, communiter docent Theologi in IV. Sententiarum, Distinctione XX. Et ratio est apertissima, quam inter alios tradit Bellarminus Lib. I. *De Indulgentiis* Cap. 13. quoniam Indulgentia, cum remittat reatum pœnæ temporalis relictum post remissionem culpæ, sine dubio requirit, ut culpa sit jam remissa, ac per hoc translatus sit homo per infusionem gratiæ, & charitatis de statu peccati in statum Filiorum Dei. Præterea nulla ratio patitur, ut pœna ei remittatur, qui adhuc hæret in culpa, vel debitum illi condonetur nomine Dei, qui adhuc est aversus a Deo & hostis, ac inimicus. Denique nomen ipsum Indulgentiæ, ut itidem Theologi observant, sonat paternam facilitatem in filios, quæ non debet esse communis cum servis, maxime fugitivis, quales sunt omnes, qui, Deo deserto, diabolum sequuntur, ac peccatis, quæ summopere odit Deus, inhærent. Atque his adde, Diplomata ipsa Papalia, quibus Indulgentiæ conceduntur, mentionem passim facere contritionis, tanquam conditionis, quæ absolute necessaria sit, ut quis earum fructum consequatur. Quamobrem recte in hoc nostro §. statutum est, ut si ægrotus *Confessionem non petat, excitet illum*, Parochus, Sacerdosve, *ad eliciendum actum contritionis*.

III. Pergit noster §. aitque, ut Sacerdos ipse Benedictionem Papalem cum plenaria Indulgentia in articulo mortis daturus ægroto, eumdem *de hujus Benedictionis efficacia, ac virtute, si tempus ferat, breviter admoneat, tum instruat, atque hortetur, ut morbi incommoda, ac dolores in anteactæ vitæ expiationem libenter perferat, Deoque se se paratum offerat ad ultro acceptandum quidquid ei placuerit, & mortem ipsam patienter obeundam in satisfactionem pœnarum, quas peccando promeruit*. Atque hæc est causa justa, ob quam absque ullo opere injuncto recte datur Benedictio cum plenaria Indulgentia ægrotanti in articulo mortis constituto, uti inter alios docent laudatus Bellarminus citato Libro I. *De indulgentiis* Cap. 12. num. 4. circa medium, & Estius in Lib. IV. Sententiarum Distinctionem vigesimam §. IX. ubi etiam S. Cypriani locum describit ex ejus Epistola 13. ad Clerum data, in qua credere quidem se ait, ut, *qui Libellum a Martyribus acceperunt, & auxilio eorum adjuvari apud Dominum in delictis suis possunt, si premi infirmitate aliqua, & periculo cœperint, exomologesi facta, & manu eis a vobis in pœnitentiam imposita, cum pace a Martyribus sibi promissa ad Dominum remittantur*. Eadem fere verba legere est in Epistola sequenti XIV. ad Presbyteros, & Diaconos Romæ consistentes. Vocantur autem a Cypriano in his locis Martyres, qui in carceribus inclusi, & jam aliquid passi fuerant ob confessionem Fidei, & consummationem Martyrii expectabant. Ad petitionem vero Martyrum dabantur & olim Indulgentiæ sine aliquo opere injuncto, quia judicabat Ecclesia, satis magnam causam esse petitionem Martyrum, ut videlicet homines ad Martyrium accenderentur, cum viderent, tanti fieri Martyrum preces.

IV. Sed hæc antiquam Ecclesiæ disciplinam spectant; ad hodiernam enim quod attinet, jam dixi superius, probaturque ex præsenti nostro §. causam esse omnino justam concedendæ Pontificiæ Benedictionis cum Indulgentia plenaria morituro, quem non addubito eam consequuturum, præsertim qui morbi incommoda, ac dolores in anteactæ vitæ expiationem libenter pertulerit, Deoque sese paratum obtulerit ad ultro acceptandum quidquid ei placuerit, & mortem ipsam patienter obeundam in satisfactionem pœnarum, quas peccando promeruit, uti nostrum hoc Rituale Romanum solidæ, probatæque antiquorum Patrum, atque insignium Theologorum doctrinæ inhærens, & in præsenti §. & aliis locis admonet.

§. IV.

Tum piis ipsum verbis consoletur, in spem erigens fore, ut ex Divinæ munificentiæ largitate eam pœnarum remissionem, & vitam sit consecuturus æternam.

COMMENTARIUS.

I. Quod ex Divinæ munificentiæ largitate, sive ex gratia Dei speranda sit vita æterna, manifeste testatur Apostolorum Princeps Cap. XV. Actuum Apostolorum, ubi sic inquit: *Per gratiam Domini Jesu Christi credimus salvari*. Et S. Paulus in Epistola ad Romanos Cap. VI. *Gratia Dei vita æterna*. Et alibi passim gratuitam salutem Apostolicæ Litteræ inculcant. Atque adeo totum beneficium Incarnationis Christi, ejusque Passionis certum est Divinæ erga nos charitatis, & gratuitæ liberalitatis, qua ad salutem, & vitam æternam provehere nos voluit, argumentum. Huic itaque doctrinæ, quam Theologi ex Divinæ Scripturæ Libris, ex Conciliis, ex Patribus propugnant, inhærens noster §. recte ait, in spem erigendum morientem, fore,

fore, *ut ex Divinæ munificentiæ largitate eam pœnarum remissionem, & vitam sit consecuturus æternam*. Cęterum quod eadem simul ex meritis expectanda sit, docent in primis omnia Scripturæ loca, quæ testantur, Deum redditurum unicuique secundum opera sua; docent & ea, quę Regnum Cęlorum mercedem vocant justitię, ac bonitatis operum; itemque illa quęcunque remunerationem, seu retributionem ęternę vitę agnoscunt; hęc enim vitam æternam significant esse pręmium, & ut Apostolus vocat, mercedem sanctorum laborum hujus vitæ; quæ omnia sine meriti ratione non consistunt, ut quæ respectu meriti relationem inducant.

II. Jam vero ut intelligamus, quomodo illa duo non repugnent, ut spes scilicet consequendæ æternæ vitæ ex Gratia simul & meritis esse dicatur, sciendum est, quod docent Theologi, omnem nempe meriti nostri originem esse ex Gratia Dei per Christum. Qui enim merita nostra bona in Adam perdidimus, eadem in Christo, & per Christum reparata fateri debemus, dicente Apostolo in Epistola ad Ephesios Cap. 11. *Ipsius enim sumus factura, creati in Christo Jesu in operibus bonis, quæ præparavit Deus, ut in iis ambulemus*. Hinc enim facile est tollere apparentem repugnantiam inter gratiam, & merita. Non enim merita nostra, ex quibus, & pro quibus æternam vitam sperare jubemur, statuuntur tanquam nostra, idest propriis viribus comparata, sed tanquam ex Dei Gratia per Christum nobis collata. Quare, dum omne meritum nostrum Gratiæ Dei adscribimus, id, quod ex meritis expectamus, consequenter etiam ex Dei Gratia, quæ fons est omnis meriti, nos expectare fatemur; unde vita æterna simul & Gratia est, & merces, Gratia peccatori, & Adæ filio, quales omnes huic sæculo nascimur; merces bene operanti, quales in Christo renati per ejus Gratiam efficimur. Atque huc faciunt varia Sancti Augustini loca, quæ descripsit inter alios Estius in Libri III. Sententiarum Distinctionem 26. §. v. Porro autem quod in hoc nostro §. nulla fiat meritorum mentio, sed solius Divinæ munificentiæ, a qua expectanda sit vita æterna, hinc ideo factum puto, ut intelligamus, quod alias pluribus locis expresse docet idem Augustinus præsertim in Libro *De Gratia, & libero arbitrio* Cap. 8. *& ipsa bona opera nostra, quibus æterna redditur vita, ad Dei Gratiam pertinere*.

§. V.

Postea dicat: ℣. *Adjutorium nostrum in Nomine Domini*. ℟. *Qui fecit Cælum, & terram*. Antiphona: *Ne reminiscaris, Domine, delicta famuli tui* (vel *ancillæ tuæ*) *neque vindictam sumas de peccatis ejus. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster &c.* ℣. *Et ne nos inducas in tentationem*. ℟. *Sed libera nos a malo*. ℣. *Salvum fac servum tuum*, (vel *ancillam tuam*) & sic deinceps. ℟. *Deus meus sperantem in te*. ℣. *Domine exaudi orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*. *Oremus*.

Clementissime Deus, *Pater misericordiarum, & Deus totius consolationis, qui neminem vis perire in te credentem, atque sperantem, secundum multitudinem miserationum tuarum, respice propitius famulum tuum N. quem tibi vera Fides, & spes Christiana commendant. Visita eum in salutari tuo, & per Unigeniti tui Passionem, & Mortem, omnium ei delictorum suorum remissionem, & veniam clementer indulge, ut ejus anima in hora exitus sui, te Judicem propitiatum inveniat, & in Sanguine ejusdem Filii tui, ab omni macula abluta, transire ad vitam mereatur perpetuam. Per eundem Christum Dominum nostrum.*

§. VI.

Tum dicto ab uno ex Clericis adstantibus, *Confiteor &c.* Sacerdos dicat, *Misereatur &c.* Deinde: *Dominus noster Jesus Christus Filius Dei vivi, qui B. Petro Apostolo suo dedit potestatem ligandi, atque solvendi, per suam piissimam misericordiam recipiat Confessionem tuam, & restituat tibi Stolam primam, quam in Baptismate recepisti; & ego facultate mihi ab Apostolica Sede tributa, Indulgentiam plenariam, & remissionem omnium peccatorum tibi concedo. In Nomine Patris &c.*

Per sacrosancta humanæ reparationis mysteria, remittat tibi Omnipotens Deus omnes præsentis, & futuræ vitæ pœnas, Paradisi portas aperiat, & ad gaudia sempiterna perducat. Amen. Benedicat te Omnipotens Deus, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Amen.

COMMENTARIUS.

I. QUum nulla præscripta haberetur generalis formula impertiendæ Pontificiæ Benedictionis in articulo mortis, ordinavit hanc in duobus hisce Paragraphis expressam Benedictus Papa XIV. uti videre est in ejus Constitutione, data die v. Aprilis anni 1747. quæ incipit, *Pia Mater Catholica Ecclesia*, & de qua nos mentionem initio Capitis hujus fecimus. Prætermittuntur nonnullæ preces, quæ ex antiquo Ecclesiæ ritu, uti ex priscis Ritualibus constat, a Sacerdote visitante infirmos adhiberi solent. Sequitur Oratio, qua infirmus Deo commendatur, ut per Unigeniti sui Passionem, & Mortem, omnium delictorum remis-

mis-

missionem, & veniam ei clementer indulgeat, ut ejus anima in hora exitus sui Judicem ipsum propitiatum inveniat, & in Sanguine ejusdem Filii sui ab omni macula abluta, transire ad vitam mereatur perpetuam. Niti potissimum Indulgentias virtute meritorum Passionis Christi, definiit jam Clemens Papa VI. in sua extravagante Constitutione, quæ incipit, *Unigenitus*, ubi diserte ait, Christum superabundanti Passione sua infinitum Thesaurum Ecclesiæ Militanti reliquisse. Quem quidem Thesaurum, ut idem Pontifex subdit, non in Sudario repositum, non in agro absconditum, sed per Beatum Petrum Cęli Clavigerum, ejusque Successores, Christi in Terris Vicarios commisit Fidelibus dispensandum. Et infra: *Ad cujus quidem Thesauri cumulum B. Dei Genitricis, & omnium Electorum a primo Justo usque ad ultimum merita adminiculum præstare noscuntur.*

II. Ex quibus, & aliis ejusdem Pontificis verbis plane intelligitur, quod & notavit Estius in 4. Sententiarum, Distinctione 20. §. 4. hunc meritorum, & passionum Thesaurum pręcipue fundari, & consistere in infinita, & inexhausta magnitudine meritorum, & Passionum Christi. Hac enim ratione propriissime infinitus, & inconsumptibilis hic Thesaurus vocatur. Deinde in communione Sanctorum, quam in Symbolo confitemur, qua fit, ut in Ecclesia Dei, & aliorum merita, & passiones aliis tanquam ejusdem Corporis membris applicari, & prodesse possint; ut sic juxta Apostolum in Epistola II. ad Corinthios Capite 7. aliorum abundantia aliorum inopiæ sit supplementum. Hortatur enim eo loco Apostolus Corinthios terrenis opibus abundantes ad conferendam liberaliter eleemosynam in Sanctos quosdam, secundum sæculum quidem inopes, sed apud Deum divites; vicissim promittens futurum, ut horum spiritualis abundantia suppleat illorum inopiam, ut quibus ad propitiandum Deum propria minus sufficiunt, ad id alienorum operum communione juventur.

III. Perperam vero recitata superius Clementis Papæ VI. verba suggillant hæretici, quod in sua extravaganti dixerit, omnium Sanctorum merita præstare adminiculum Thesauro meritorum Christi, quasi videlicet Sanguis Christi, vel per se non sufficeret, vel aliquando defecturus esset, ac vim suam amissurus, nisi juvaretur admixtione sanguinis Martyrum. At vero falli, ac fallere hæreticos, certum est. Etenim dicit Pontifex, ut idem Estius observat citato loco §. v. in fine, merita Sanctorum præstare adminiculum ad cumulum Thesauri meritorum Christi, quia videlicet cumulus ille quadam accessione meritorum efficitur major extensive quoad numerum meritorum, licet non quoad virtutem, quam ex meritis Christi habet infinitam. Deinde non magis absurdum est, dicere quod Thesauro meritorum præstant adminiculum merita Sanctorum, quam quod ait S. Paulus in Epistola 1. ad Corinthios Cap. 3. *Dei adjutores sumus*. Intelligitur enim adjutorium, & adminiculum hujusmodi præstari propter cooperationem quamdam, non propter infirmitatis, aut insufficientiæ supplementum. Nam quod idem Pontifex nihil derogatum velit infinitæ virtuti Sanguinis, & meritorum Christi, ex eadem extravagante liquet apertissime. Dicit ibi enim, quod vel modica Sanguinis Christi gutta suffecisset pro redemptione generis humani, vocatque Thesaurum hunc meritorum Christi infinitum, & inconsumptibilem, etiamsi merita aliorum Sanctorum nulla accedant. Sed hoc Divinæ bonitatis, ac dignationis fuit, ut etiam redemptis suis merendi, & redimendi quamdam tribueret participationem.

IV. Sed longum esset, & a nostro instituto alienum, velle hoc loco confutare hæreticos, qui adversus Indulgentias impie pariter, & indocte scripsere. Videri inter alios Bellarminus potest, in suis *De Indulgentiis* Libris. His itaque omissis, quod indulgentiarum dogma, atque concessio nitatur præsertim illo Christi Domini Oraculo apud Matthæum Cap. 16. sic ad Petrum loquentis: *Tibi dabo claves Regni Cælorum: Et quodcumque ligaveris super terram, erit ligatum & in Cælis; & quodcumque solveris super terram, erit solutum & in Cælis*, merito formula ipsa concessionis Indulgentiæ ex laudata Constitutione Benedicti XIV. in nostro §. 6. expressa, his verbis composita fuit: *Dominus noster Jesus Christus Filius Dei vivi, qui Beato Petro Apostolo suo dedit potestatem ligandi, atque solvendi, per suam piissimam misericordiam recipiat Confessionem tuam, & restituat tibi Stolam primam, quam in Baptismate recepisti; & ego facultate mihi ab Apostolica Sede tributa, Indulgentiam plenariam, & remissionem omnium peccatorum concedo.* Recte ait: *facultate mihi ab Apostolica Sede tributa &c.* Solus enim Romanus Pontifex Maximus pro suæ in Ecclesiam plenitudine potestatis plenariam Indulgentiam concedit, ut Theologi communiter docent.

V. Siquis autem hic quęrat, an Papa, vel Episcopus sibi ipsis conferre Indulgentias possint, cum nemo possit in se ipsum jurisdictionem exercere, neque ligando, neque absolvendo, ideoque nec se ipsum excommunicare quis valeat, nec sacramentaliter se ipsum absolvere; respondet Cardinalis Cajetanus in Tractatu xv. *De Indulgentiis* cap. v. conceditque, Prælatum, qui aliis Indulgentiam elargitur, eam sibi non acquirere, quod scilicet dum alios absolvit, seipsum non absolvat. Qui tamen, inquit, non est deterioris conditionis, quam alii, per aliam viam consequi potest indulgentiæ beneficium; committendo nimirum suo Confessario, ut sic ipsum absolvat, sicut ipse absolvit alios. Tenent & hanc Cajetani sententiam inter alios Estius recitato loco, & Jueninus, *De Sacramentis*, Dissertatione 13. quæ est *De Indulgentiis* Quæstione 3. Capite 2. Quæsito 2. ubi etiam recte observant, Cajetani sententiam, præter rationem non contemnendam, praxi etiam niti. nam moriturus Summus Romanus Pontifex, non ipse sibi confert plenariam Indulgentiam, sed data commissione eam ab alio accipit.

VI. His ita explicatis, notandum nunc illud potissimum est, in largienda Papali Benedictione cum Indulgentia plenaria in articulo mortis, adhibendam omnino esse formulam in laudata toties Benedicti XIV. Papæ Constitutione, ejusque jussu in novo hoc Romano Rituali præscriptam; nec enim habere locum amplius debent variæ illæ formulæ, quas varii Antistites, qui eam facultatem ab Apostolica Sede obtinuerant impertiendæ Papalis Benedictionis in articulo mortis, concinnaverant, qualis est illa, quam, teste Barrufaldo in Commentariis ad Rituale Romanum Tit. 30. §. II. num. 16. Cardinalis de Verme

Fer-

Ferrariæ Episcopus præscripserat hisce verbis : *Auctoritate Sanctissimi Domini Nostri Papæ ab Eminentiss. & Reverendiss. D. Cardinali N. mihi demandata, impertior tibi ✠ Benedictionem Pontificiam cum omnibus Indulgentiis solitis, & consuetis. In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.* Alias id genus Benedictionis formulas supervacaneum est recensere.

§. VII.

Si vero infirmus sit adeo morti proximus, ut neque Confessionis generalis faciendæ, neque præmissarum precum recitandarum tempus suppetat, statim Sacerdos Benedictionem ei impertiatur.

COMMENTARIUS.

I. Certa est regula illa, quam & Summi Pontifices, & Sacræ Synodi, ac Rituales Codices tradiderunt, ut vel in Sacramentis conficiendis, administrandisque, salva manente eorum formæ substantia, reliquæ preces formæ ipsi vel antiquo Ecclesiæ instituto adjunctæ, recte in casu necessitatis omitti possint, ac debeant. Juxta hanc regulam opportune monet hic noster §. ut, *si infirmus sit adeo morti proximus, ut neque Confessionis generalis faciendæ, neque præmissarum precum recitandarum tempus suppetat, statim Sacerdos Benedictionem ei impertiatur*, dicendo scilicet sola illa verba supra in fine §. VI. præscripta : *Benedicat te Omnipotens Deus, Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus. Amen.*

§. VIII.

Deinde sequentes preces, quanta poterit majori devotione, dicat, admoneatque domesticos, & circumstantes, ut simul orent pro moriente.

COMMENTARIUS.

I. Ante Rituale hoc novum jussu Benedicti Papæ XIV. editum, auctumque pertinuit hic quidem §. ad Caput V. quod inscriptum est, *Modus juvandi morientes*, legebaturque in fine §. IV. ubi variæ preces, quas jaculatorias appellant, recensentur, dicendæ ab infirmo eo modo, quo potest, saltem ex corde, & per intervalla. Porro cum sequenti Capite 7. enarretur Ordo commendationis animæ, recte admonet hic noster §. Parochum, Sacerdotemve morienti assistentem, ut *sequentes preces quanta poterit majori devotione dicat, admoneatque domesticos, & circumstantes, ut simul orent pro moriente*. Monendos a Parocho domesticos, ut pro infirmo orent, mandat quidem S. Carolus in Instructionibus *De Sacramento Extremæ Unctionis* Capite inscripto *Quæ Parochus aget post ministrationem*. Verum sequenti Capite, ubi alia officia erga infirmum prope moriturum recenset, ita opportune subjicit : *Procul secedere jubebit conjugem, liberos, domesticos, præsertim gementes, ac lugentes, eosque item, quos in vita charos ille habuit.*

CAPUT VII.

Ordo commendationis Animæ.

I. Magni momenti, unde pendet æternitas, est exitus animarum de suis corporibus, & ideo unicuique Sacerdoti, nedum Parocho, datur facultas commendandi animas Deo in hora mortis, & in earundem animarum transitu, ut scite observat Gavantus in Breviarium Romanum Sectione IX. Cap. V. Ut autem quilibet Sacerdos ad manum habere queat, quid morituro dicat, necessitate præsertim urgente, & Rituali, quod Parochorum est, deficiente, providentissime ad Romani Breviarii calcem additus est Ordo commendationis animæ, sed longe brevior Ordine, qui & in antiquis Ritualibus, & in hoc nostro Romano præscriptus est, ut cuique utrumque conferenti, ac legenti liquet.

§. I.

Parochus ad decedentis animæ commendationem accedens, Clericum saltem unum, si potest, secum habeat, qui deferat vasculum Aquæ benedictæ, Superpelliceum, & Stolam violaceam, quibus ipse Sacerdos ante infirmi cubiculum indutus, locum ingrediens dicat: *Pax huic domui, & omnibus habitantibus in ea*. Deinde aspergat ægrotum, lectum, & circumstantes Aqua benedicta, dicens: *Asperges me, Domine, hyssopo, & mundabor &c.*

COMMENTARIUS.

I. Quamvis commendationis animæ officium in hoc nostro §. Parocho assignetur, quod nempe animarum cura suorum parochianorum ad ipsum præsertim pertineat, nihilominus cuique Sacerdoti datam esse hanc facultatem commendandi animas Deo in hora mortis, & in earum ex hac vita discessu, jam supra adnotavimus in ipsam præsentis Capitis 7. Rubricam. Quod autem ad hunc §. spectat, mandat hic, ut *Parochus ad decedentis animæ commendationem accedens, Clericum unum*

unum, *si potest, secum habeat, qui deferat vasculum Aquæ benedictæ, Superpelliceum, & Stolam violaceam &c.* Quamvis enim commendatio animæ non sit Sacramentum, decet tamen, ut eo habitu indutus sit, quo Dei Minister in Sacramentalibus, quale est ipsa animæ commendatio, utitur, uti ad hunc §. notavit Barrufaldus num. 9. ubi etiam citans Gavantum, & antiquum Scriptorem Alcuinum, ait, hanc esse propriam Sacerdotis pro commendatione animæ vestem, Superpelliceum, ac Stolam. Sed hic ritus vix hodie servatur. Assistit enim Parochus, Sacerdosve morienti, quotidiano Clericali habitu indutus, & absque ullo prorsus Clerico, qui ei in animæ commendatione inserviat. Quod factum puto, ne terreatur moribundus rituum Ecclesiasticorum ignarus, si videat sibi assistentem Sacerdotem indutum Superpelliceo, ac Stola violacea. Sed hoc Parochorum socordiæ adscribendum est, qui nunquam in Catechismis, quos ad suum populum habent, ullum de hujuscemodi ritibus sermonem instituunt, quorum notitia summæ esset Fidelibus utilitati. Quod ad eam formulam spectat a Sacerdote in ingressu ad morientis cubiculum, *Pax huic domui*, & adspersionem Aquæ benedictæ faciendam ad ægrotum, lectumque ejus, ac circumstantes, cum illis verbis *Asperges me &c.* jam alias dixi.

§. II.

Postea Salvatoris nostri Crucifixi Imaginem ægroto osculandam præbeat, verbis efficacibus eum ad spem æternæ salutis erigens, ipsamque Imaginem coram eo ponat, ut illam aspiciens, salutis suæ spem sumat.

COMMENTARIUS.

I. SÆpe & de hoc ritu dictum superius fuit, quem hic præscribit noster §. ut nempe Sacerdos *Salvatoris nostri Crucifixi Imaginem ægroto osculandam præbeat, verbis efficacibus eum ad spem æternæ salutis erigens, ipsamque Imaginem coram eo ponat, ut illam aspiciens, salutis suæ spem sumat*. Christianæ spei veram rationem, ac principalem causam esse Christi Cruceem, Sancti Patres passim docent, & inter alios non uno in loco S. Leo Magnus Pontifex Maximus, præsertim vero in suo Sermone v. *De Passione Domini*.

§. III.

Deinde accensa candela, genibus flexis, cum omnibus circumstantibus breves Litanias devote recitet in hunc modum.

Kyrie eleison. Christe eleison.
Kyrie eleison.
Sancta Maria, ora pro eo.
Omnes SS. Angeli, & Archangeli, orate pro eo.
Sancte Abel, ora.
Omnis chorus justorum, ora.
Sancte Abraham, ora.
Sancte Joannes Baptista, ora.
Sancte Joseph, ora.
Omnes Sancti Patriarchæ, & Prophetæ, orate.
Sancte Petre, ora.
Sancte Paule, ora.
Sancte Andrea, ora.
Sancte Joannes, ora.
Omnes Sancti Apostoli, & Evangelistæ, orate.
Omnes Sancti Discipuli Domini, orate.
Omnes Sancti Innocentes, orate.
Sancte Stephane, ora.
Sancte Laurenti, ora.
Omnes Sancti Martyres, orate.
Sancte Silvester, ora.
Sancte Gregori, ora.
Sancte Augustine, ora.
Omnes Sancti Pontifices, & Confessores, orate.
Sancte Benedicte, ora.
Sancte Francisce, ora.
Omnes Sancti Monachi, & Eremitæ, orate.
Sancta Maria Magdalena, ora.
Sancta Lucia, ora.
Omnes Sanctæ Virgines, & Viduæ, orate.
Omnes Sancti, & Sanctæ Dei, Intercedite pro eo.
Propitius esto, Parce ei Domine.
Propitius esto, Libera eum Domine.
Propitius esto, libera.
Ab ira tua, libera.
A periculo mortis, libera.
A mala morte, libera.
A pœnis inferni, libera.
Ab omni malo, libera.
A potestate diaboli, libera.
Per Nativitatem tuam, Libera eum Domine.
Per Crucem, & Passionem tuam, libera.
Per Mortem, & Sepulturam tuam, libera.
Per gloriosam Resurrectionem tuam, libera.
Per admirabilem Ascensionem tuam, libera.
Per gratiam Spiritus Sancti Paracliti, libera.
In die judicii, libera.
Peccatores, Te rogamus audi nos.
Ut ei parcas, te rogamus.
Kyrie eleison.
Christe eleison.
Kyrie eleison.

COMMENTARIUS.

I. CEream candelam in commendatione animæ accendi, & a moriente, si potest, teneri, dum Sacerdos cum circumstantibus, flexis genibus, breviores Litanias recitat in hoc §. nostro præscriptas, præscriptum in variis Ritualibus legi, ac servatum vidi multis

tis in locis. Tradit Barrufaldus in suo ad hunc §. Commentario n. 11. si non adsit hæc candela in domo infirmi morientis, omnem curam esse adhibendam a Sacerdote, ut de ea provideatur, nec magni dispendii esse inquit, *si ipse Parochus eam secum deferret, quando deesse præviderit*. Est quidem antiquissimus Ecclesiæ ritus, quem omittere nullatenus decet, ejusque mentio fit in Testamento S. Ephrem Syri, qui obiit anno Christi 378. Cap. 3. n. 11. ubi ritum ipsum jam olim usitatum accendendi Cerei, sibi morienti præ humilitate adhiberi vetuit, uti notat Gerardus Vossius apud Bollandianos die 1. Februarii ad ejus Vitam.

II. Omissis aliis exemplis, quibus Vossius ipse, & alii eruditi Scriptores ostendunt ex variis Patribus, cereorum usum non modo in funeribus defunctorum, verum etiam in exitu morientium adhiberi antiquitus consuevisse, celebre est illud, quod legitur de S. Ferdinando Rege Castellæ, & Legionis in ejusdem Chronico n. 148. apud eosdem Bollandianos, die 30. Maji. Ex eo enim addiscimus, non modo cereum, verum etiam eum benedictum teneri consuevisse manibus morientis, dum Litaniæ pro eo recitarentur: *Cumque jam advenisset hora, qua Rex Sanctus animam esset redditurus Creatori suo, conspexit Sanctorum se expectantium societatem; multumque eo visu recreatus, dedit gratias Deo, petiitque cereum benedictum, in manibus ritu Christiano tenendum. Prius tamen quam eum apprehenderet, elevatis in Cælum oculis dixit*: Domine, dedisti mihi Regnum, quod non habebam, & majorem honorem, atque potentiam, quam merebar; dedisti mihi quantum fuit voluntatis tuæ, & pro his omnibus gratias tibi reddo, & resigno in manus tuas Regnum, quantis potui incrementis auctum, animam quoque meam tibi offero. *Tum veniam ab omnibus circumstantibus petiit, ignosci postulans, si quam alicui dedisset querendi de se causam, & illi vicissim lacrymantes orabant, ut sibi culpas suas condonaret. Mox candelam accipit, & eam ambabus manibus in sublime efferens*, Domine, *inquit*, Jesu Christe Redemptor mi, nudus egressus sum de ventre matris meæ, & nudus revertar in terram. Suscipe, Domine, animam meam, & per merita sanctissimæ Passionis tuæ, placeat eam collocare inter servos tuos. *Deinde manus cum candela demisit, & tamquam fidelis Christianus Deum Patrem adoravit, jussitque, ut Clerus totus recitaret Litanias, elataque voce* Te Deum laudamus *decantaret. Denique inclinato capite, & oculis clausis, animam Deo reddidit*; die scilicet 30. Maji anno Domini millesimo ducentesimo quinquagesimo secundo, ut in citato Chronico apud Bollandianos legitur.

III. Præter superius notata, ex recitato hactenus loco addiscimus quoque & hunc alium ritum, canendi scilicet morienti Hymnum *Te Deum laudamus*. Quod quidem optime factum est cum iis, qui in Domino moriuntur, ob egregias rationes a S. Cypriano in aureo Libro *De mortalitate* explicatas, ubi sic inter alia inquit: *Quantum prosit exire de sæculo, Christus ipse salutis, atque utilitatis noster Magister ostendit, qui, cum Discipuli ejus contristarentur, quod se jam diceret recessurum, locutus est ad eos dicens* Joannis XIV. Si me dilexissetis, gauderetis utique, quoniam vado ad Patrem: *docens scilicet, & ostendens, cum chari, quos diligimus, de sæculo exeunt, gaudendum potius, quam dolendum. Cujus rei memor Beatus Apostolus Paulus in Epistola sua*, ad Philippenses scilicet Capite 1. *ponit, & dicit*: Mihi vivere Christus est, & mori lucrum; *lucrum maximum computans jam sæculi laqueis non teneri, jam nullis peccatis, & vitiis carnis obnoxium fieri, exemptum pressuris angentibus, & venenatis diaboli faucibus liberatum, ad lætitiam salutis æternæ, Christo vocante, proficisci*. Similia his, ac longe plura cæteri Ecclesiæ Patres docent; & quod mirum, vel ipsi Gentiles hoc in usu aliquando habuerunt, ut puerum in lucem editum cognati, affinesque plangerent, ob pericula vitæque incommoda, quibus factus erat obnoxius; exultarent vero in funere, quod defuncto jam omnibus incommodis, atque infortuniis, quæ vita fert, ex hac luce, & imminentibus malis, atque omni sævitia fortunæ tandem excedere datum esset. Quod quidem pluribus tradit noster Alexander ab Alexandro, & cum eo Tiraquellus Lib. 2. *Dierum generalium* Capite 25.

IV. At vero his obiter dictis, quod ad ritum spectat accendendi cereum morienti, adhiberi a multis solet cereus benedictus in die Purificationis Deiparæ, qui etiam ad hunc finem teneri solet a Christianis permultis prope lectum appensus, ut notat Barrufaldus citato loco n. 12. & seq. ubi etiam scite observat, quod ubi cereus ipse benedictus deesset, benedici ad morientis usum posset cereus alius peculiari illa benedictione candelarum, quæ ex præscripto nostri hujus Ritualis Romani Tit. 8. Cap. 3. extra diem Purificationis Beatæ Mariæ Virginis fit. Porro uti etiam solent morientes ipsi candelis a Fratribus Dominicanis benedictis particulari orationis formula, quæ dicitur: *Benedictio Candelarum Societatis Sanctissimi Rosarii*, quæ in eorum Ritualibus, ac Breviariis legitur, & est hujusmodi ℣. *Adjutorium nostrum in Nomine Domini*. ℟. *Qui fecit Cælum, & terram*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum Spiritu tuo. Oremus, Domine Jesu Christe, lux vera, quæ illuminat omnem hominem venientem in hunc Mundum, effunde per intercessionem Virginis Mariæ Matris tuæ, & per quindecim ejus Rosarii mysteria Bene ✠ dictionem tuam super hos cereos, & candelas, & sanctifica eas lumine tuæ gratiæ, & concede propitius, ut sicut hæc luminaria igne visibili accensa nocturnas depellunt tenebras, ita corda nostra invisibili igne, ac Spiritus ✠ Sancti splendore illustrata, omni vitiorum cæcitate careant, ut puro mentis oculo cernere possimus, quæ tibi sunt placita, & nostræ saluti utilia, quatenus post hujus sæculi caliginosa discrimina, ad lucem indeficientem pervenire mereamur. Qui vivis, & regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia sæcula sæculorum. Amen*. Mandat mox, ut Aqua benedicta aspergantur.

V. Restat nunc, ut de Litaniis dicamus, brevibus scilicet, dicendis ex præscripto nostri §. pro moriente a Sacerdote cum omnibus circumstantibus, genibus flexis. Esse hunc antiquum æque, ac communem ritum, testantur Libri omnes Rituales, & innumera pene exempla, quæ afferri possent. Certe ex Hariulpho in Chronico Centulensi Lib. 4. Cap. 35. apud Dacherium Tomo IV. Spicilegii, de S. Gervini Abbatis obitu legitur, quod, *cum Fratres, Litania finita*,

& ini-

& initiata commendatione fideli, illo usque venissent, ut dicerent, Suscipiat te Christus, *ille ad haec verba spiritum efflavit*. Teste Chrysostomo Henriquez in Vita S. Alberici Abbatis Cisterciensis n. 19. apud Bollandum die 26. Januarii, ipse Abbas moriturus *Litanias perlegit; cumque ad illud pervenisset*, Sancta Maria ora pro nobis, *facies ejus coepit quasi Divina, ad instar solis, luce perfusa intermicantes effundere radios, & mox velut in somnum leniter solutus animam efflavit*. Itaque morituri ipsi per se ipsos, vel una cum adstantibus Litanias recitabant, canebantve, ut patet ex Sancto Stephano Abbate Obazinensi, teste Anonymo ejus Vitae Auctore Lib. 3. n. 4. apud Baluzium Lib. IV. Miscellaneorum: *Pulsata tabula*, inquit, *omnes undique convenerunt, & Litanias cum magno fletu agere coram eo coeperunt, quas ipse quidem frequentius repeti faciebat, & cum eis moriens, prout poterat, decantabat*. His adde, quod legitur in Vita S. Gunegundis Imperatricis n. 14. apud Bollandianos die 3. Martii: *Sonabant Psalmi, & totam domum, ubi sanctum corpusculum in medio super illo suo nobili cilicio compositum jacebat, in sublime resonans Litania pro exeunte anima quatiebat*. Recitari jussisse sibi morienti S. Ferdinandum Regem Castellae, & Legionis, a toto Clero Litaniam, jam diximus supra ex antiquo Chronico. Juxta Lanfranci Statuta Cap. 14. ac Ritualium variorum praescriptum, Litania ipsa protrahi, abbreviarive debet, *prout morientis exitus visus fuerit admonere*.

VI. Illud vero in recitatis in nostro §. Litaniis observandum est, breves illas esse, & non parum diversas ab aliis Litaniis. in illis enim invocantur etiam aliqui Sancti Veteris Testamenti, expresso eorum nomine, nempe S. Abel, & Sanctus Abraham. Ex quo magis magisque confirmatur, quod notavit Meratus in Notis ad Gavantum Sectione 9. Cap. 5. quod est *De Ordine commendationis animae*, hujusmodi Sanctos perinde, ac alios Novi Testamenti, ab universali Ecclesia coli, & venerari, & non solum nominatim aliquos illorum in Litaniis commendationis animae invocari, verum etiam plurimos ex illis in Martyrologio Romano recenseri. Nonnullas item Ecclesias sub eorum nomine aedificatas refert Baronius ex probatis Auctoribus in suis ad Romanum Martyrologium Notis, nempe Jeremiae a Constantino Magno super ipsammet foveam, in quam hic Propheta detrusus fuit; Micheae ad ejus sepulchrum, Eliae a Basilio Imperatore, Samueli a Justiniano, Machabaeis Martyribus Antiochiae, Viennae Allobrogum, & Coloniae Agrippinae; Venetiis denique, ut alia loca omittam, Moysi, Samueli, Jeremiae, Job, & aliis. Porro brevibus Litaniis in §. nostro descriptis recentissime insertum fuit etiam nomen S. Josephi post illud S. Joannis Baptistae, jussu Benedicti Papae XIII. in Decreto Urbis, & Orbis dato Romae die 19. Decembris 1726. uti videre est apud laudatum Meratum in Indice Decretorum n. 268. Invocatur autem in Litaniis S. Joseph immediate post S. Joannem Baptistam, variasque rationes ejus ritus legere est apud Prosperum Lambertinum, nunc Benedictum Papam XIV. in suo eruditissimo Discursu, super hac re edito anno 1723. cum Fidei Promotoris munus commendatissime obiret.

VII. Juxta varios Rituales Codices, variae etiam sunt Litaniae cum variis Sanctis, finitisque Sanctorum nominibus, variae preces subjiciebantur, uti videre est in antiquis mss. Consuetudinibus Monasterii Cluniacensis apud Martene Lib. 5. *De antiquis Monachorum Ritibus* Cap. 9. n. 9. *Finitis vero Sanctorum nominibus, subinfertur*, inquiunt, *Propitius esto, libera eum Domine. De gladio maligno, libera eum Domine. A morte perpetua, libera eum Domine. A pondere peccatorum, libera eum Domine. A tetra caligine, libera. Per Crucem tuam, libera eum Domine. Per intercessionem omnium Sanctorum, libera. Peccatores, Te rogamus audi nos. Ut iracundiae tuae flagella ab eo amoveas, Te rogamus. Ut spiritum ejus a loco angustiae liberes, Te rogamus. Ut cum fiducia diem judicii expectet, Te rogamus. Ut eum in numero tibi placentium censeri facias, Te rogamus. Ut eum a numero malorum discerni facias, Te rogamus. Ut eum in regeneratione vivorum aeternis gaudiis foveri jubeas, Te rogamus. Ut eum prima vitae aeternae gaudia adipisci facias, Te rogamus. Ut eum a mortifero vastatore defendere digneris, Te rogamus. Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, parce ei Domine. Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, miserere ei. Agnus Dei, qui tollis peccata mundi, dona ei requiem. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison*. Atque haec satis sint de Litaniis morienti recitari solitis, & quidem antiquo, & vario ritu, juxta varias probatas tamen Ecclesiarum consuetudines.

§. IV.

Deinde cum in agone sui exitus anima anxiatur, dicantur sequentes Orationes.

Oratio.

Proficiscere anima Christiana de hoc Mundo in Nomine Dei Patris Omnipotentis, qui te creavit, in Nomine Jesu Christi Filii Dei vivi, qui pro te passus est; in Nomine Spiritus Sancti, qui in te effusus est; in Nomine Angelorum, & Archangelorum; in Nomine Thronorum, & Dominationum; in Nomine Principatuum, & Potestatum; in Nomine Cherubim, & Seraphim; in Nomine Patriarcharum, & Prophetarum; in Nomine Sanctorum Apostolorum, & Evangelistarum; in Nomine Sanctorum Martyrum, & Confessorum; in Nomine Sanctorum Monachorum, & Eremitarum; in Nomine Sanctarum Virginum, & omnium Sanctorum, & Sanctarum Dei. Hodie sit in pace locus tuus, & habitatio tua in sancta Sion. Per eundem Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen*.

Oratio.

Deus misericors, Deus clemens, Deus, qui secundum multitudinem miserationum tuarum peccatum poenitentium deles, & praeteritorum criminum culpas venia remissionis evacuas:

tuas: respice propitius super hunc famulum tuum N. & remissionem omnium peccatorum suorum tota cordis confessione poscentem deprecatus exaudi. Renova in eo, piissime Pater, quidquid terrena fragilitate corruptum, vel quidquid diabolica fraude violatum est; & unitati Corporis Ecclesiæ membrum redemptionis annecte. Miserere Domine gemituum, miserere lacrymarum ejus; & non habentem fiduciam, nisi in tua misericordia, ad tuæ sacramentum reconciliationis admitte. Per Christum Dominum *nostrum*. ℟. *Amen.*

Commendo te Omnipotenti Deo, charissime Frater, & ei, cujus es creatura, committo; ut cum humanitatis debitum, morte interveniente, persolveris, ad Auctorem tuum, qui te de limo terræ formaverat, revertaris. Egredienti itaque animæ tuæ de corpore splendidus Angelorum cœtus occurrat; judex Apostolorum tibi senatus adveniat; Candidatorum tibi Martyrum triumphator exercitus obviet; liliata rutilantium te Confessorum turma circumdet; jubilantium te Virginum chorus excipiat, & beatæ quietis in sinu Patriarcharum te complexus astringat; mitis, atque festivus Christi Jesu tibi aspectus appareat, qui te inter assistentes sibi jugiter interesse decernat. Ignores omne, quod horret in tenebris, quod stridet in flammis, quod cruciat in tormentis. Cedat tibi teterrimus satanas cum satellitibus suis; in adventu tuo, te comitantibus Angelis, contremiscat, atque in æternæ noctis chaos immane diffugiat. Exurgat Deus, & dissipentur inimici ejus. Sicut fluit cera a facie ignis, sic pereant peccatores a facie Dei. Et justi epulentur, & exultent in conspectu Dei. *Confundantur igitur, & erubescant omnes tartareæ legiones, & ministri satanæ iter tuum impedire non audeant. Liberet te a cruciatu Christus, qui pro te mori dignatus est. Constituat te Christus Filius Dei vivi inter Paradisi sui semper amœna virentia, & inter oves suas te verus ille Pastor agnoscat. Ille ab omnibus peccatis tuis te absolvat, atque ad dexteram suam in Electorum suorum sorte constituat. Redemptorem tuum facie ad faciem videas, & præsens semper assistens manifestissimam beatis oculis aspicias veritatem. Constitutus igitur inter agmina Beatorum, contemplationis Divinæ dulcedine potiaris in sæcula sæculorum.* ℟. *Amen.*

Oratio.

Suscipe, Domine, servum tuum in locum sperandæ sibi salvationis a misericordia tua. ℟. *Amen.*

Libera, Domine, animam servi tui ex omnibus periculis inferni, & de laqueis pœnarum, & ex omnibus tribulationibus. ℟. *Amen.*

Libera, Domine, animam servi tui, sicut liberasti Enoch, & Eliam de communi morte mundi. ℟. *Amen.*

Libera, Domine, animam servi tui, sicut liberasti Noe de diluvio. ℟. *Amen.*

Libera, Domine, *animam servi tui, sicut liberasti Abraham de Ur Chaldæorum.* ℟. *Amen.*

Libera, Domine, *animam servi tui, sicut liberasti Job de passionibus suis.* ℟. *Amen.*

Libera, Domine, *animam servi tui, sicut liberasti Isaac de hostia, & de manu patris sui Abrahæ.* ℟. *Amen.*

Libera, Domine, *animam servi tui, sicut liberasti Lot de Sodomis, & de flamma ignis.* ℟. *Amen.*

Libera, Domine, *animam servi tui, sicut liberasti Moysen de manu Pharaonis Regis Ægyptiorum.* ℟. *Amen.*

Libera, Domine, *animam servi tui, sicut liberasti Danielem de lacu Leonum.* ℟. *Amen.*

Libera, Domine, *animam servi tui, sicut liberasti tres pueros de camino ignis ardentis, & de manu Regis iniqui.* ℟. *Amen.*

Libera, Domine, animam servi tui, sicut liberasti Susannam de falso crimine. ℟. *Amen.*

Libera, Domine, animam servi tui, sicut liberasti David de manu Regis Saul, & de manu Goliæ. ℟. *Amen.*

Libera, Domine, animam servi tui, sicut liberasti Petrum & Paulum de carceribus. ℟. *Amen.*

Et sicut Beatissimam Theclam Virginem, & Martyrem tuam de tribus atrocissimis tormentis liberasti, sic liberare digneris animam hujus servi tui, & tecum facias in bonis congaudere cælestibus. ℟. *Amen.*

Oratio.

Commendamus tibi, Domine, animam famuli tui N. precamurque te, Domine Jesu Christe Salvator Mundi, ut propter quam ad terram misericorditer descendisti, Patriarcharum tuorum sinibus insinuare non renuas. Agnosce, Domine, creaturam tuam non a Diis alienis creatam, sed a te solo Deo vivo, & vero, quia non est alius præter te, & non est secundum opera tua. Lætifica, Domine, animam ejus in conspectu tuo, & ne memineris iniquitatum ejus antiquarum, & ebrietatum, quas suscitavit furor, sive fervor mali desiderii. Licet enim peccaverit, tamen Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum non negavit, sed credidit, & zelum Dei in se habuit, & Deum, qui fecit omnia, fideliter adoravit.

Oratio.

Delicta juventutis, & ignorantias ejus, quæsumus, ne memineris, Domine; *sed secundum magnam misericordiam tuam memor esto illius in gloria claritatis tuæ. Aperiantur ei Cæli, collætentur ei Angeli. In Regnum tuum, Domine, servum tuum suscipe. Suscipiat eum Sanctus Michael Archangelus* Dei, *qui Militiæ cælestis meruit principatum. Veniant illi obviam Sancti Angeli* Dei, *& perducant eum in Civitatem cælestem Jerusalem. Suscipiat eum Beatus Petrus Apostolus, cui a* Deo *Claves Regni cælestis traditæ sunt. Adjuvet eum Sanctus Paulus Apostolus, qui dignus fuit esse vas electionis. Intercedat pro eo Sanctus Joannes electus Dei Apostolus, cui revelata sunt secreta cælestia. Orent pro eo omnes Sancti Apostoli, quibus a Domino data est potestas ligandi, atque solvendi. Intercedant pro eo omnes Sancti, & Electi* Dei, *qui pro Christi Nomine tormenta in hoc sæculo sustinuerunt; ut vinculis carnis exutus, pervenire mereatur ad gloriam Regni cælestis; præstante Domino nostro Jesu Christo, qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivit, & regnat in sæcula sæculorum. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Recitatis Litaniis, de quibus late diximus in Commentario superiori, mandat hic noster §. ut *deinde cum in agone sui exitus anima anxiatur, dicantur sequentes Orationes &c.* Agon græca vox est, quæ conflictus actum, locum, & aliquando ejus spectatorem significat, ut ait Macrus in suo Hierolexico, verbo *Agon*, probatque ex eo, quod scribit Apostolus in Epistola I. ad Corinthios Capite IX. *Omnis, qui in agone contendit, ab omnibus se abstinet*. At vero in Ritualibus, *agon, agoniave*, ultimus conflictus dicitur separationis animæ a corpore, quem quidem eam etiam ob causam agonem vocari, docet Concilium Provinciale X. Beneventanum anni 1557. Tit. X. Capite unico, *quia tunc pugna validissima, tunc certamen instat gravissimum*; quia scilicet callidissimus serpens, nullo unquam tempore oppugnat Christifideles gravius, quam cum ex hac vita migrandum est, ut idem Concilium citato loco notavit, Patrum testimoniis, exemplisque Sanctorum edoctum, qui in extremo agone horrifico diaboli aspectu, ac tentationibus vexati fuere. Celebre est, ut alia hoc loco omittam exempla, quod de S. Martino Turonensi Episcopo, in ejus Vita Lib. II. narrat Severus Sulpitius, & ex eo Breviarium Romanum die XI. Novembris in tertia secundi Nocturni lectione: *Instante jam morte, viso humani generis hoste, quid, inquit, adstas cruenta bestia, nihil in me funeste reperies.*

II. Sed explicemus nunc Orationes, quas hic noster §. dicendas præscribit, *cum in agone sui exitus anima anxiatur*. Prima Oratio est: *Proficiscere anima Christiana &c.* quæ in variis Ritualibus legitur a Martene allatis Lib. V. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. 9. & Lib. III. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 15. præsertim vero in mss. Codice Romaricensi annorum circiter 700. Est prima denunciatio, quæ fit animæ, ut corpus deserat, & ab eo separetur, atque ad suam æternitatem se conferat. Vere est terribilis denunciatio, ad quam morientes, vel sanctimonia insignes contremuisse leguntur, inter quos S. Hilarion, cum octogesimum annum agens, multis ædificatis Monasteriis, & clarus miraculis in morbum incidisset, ejusque vi cum extremo pene spiritu conflictaretur, ita dicebat: *Egredere, quid times? egredere anima mea, quid dubitas? septuaginta prope annis servisti Christo, & mortem times?* Sed hujusmodi exemplis missis, continet ea Oratio *Proficiscere &c.* compendium Litaniarum, quæ habentur supra in §. 3. omniumque ordinum Hierarchicorum, quorum in ipsis Litaniis facta est per nomina enumeratio, a Sanctissima Trinitate initium sumens, & ad Sanctos, Sanctasque descendens. Mirum illud videri debet, quod, ubi in ipsa Oratione *Proficiscere &c.* omnium Sanctorum Ordines recensentur, nulla fiat Deiparæ Virginis mentio. Si vetera quædam Ritualia spectemus, ac præsertim Sacerdotale Romanum anno 1567. Venetiis impressum Parte I. Tractatu V. Cap. 7. pag. 110. & seq. ante memoratas Litanias, quinque Orationes dicendæ præscribuntur *in agone mortis ad Beatam Virginem Mariam*; quæ tamen in hoc nostro Rituali Romano a Paulo Papa V. edito locum non habuerunt.

III. Porro, quod Oratio ipsa *Proficiscere &c.* dicenda sit, quum in agone sui exitus anima anxiatur, omnes quidem Rituales Codices mandant; sed præcipit nihilominus in suis Statutis Lanfrancus Cap. 14. apud Martene citato loco Cap. 10. num. 9. ut *egressa jam de corpore anima, tribus vicibus cum parvis intervallis pulsentur signa. Cantor incipiat* ℟. Subvenite Sancti Dei; *quo cum versu, & regressu expleto, subjungat Sacerdos*: Proficiscere anima Christiana; *quo dicto, incipiant commendationem animæ; dictaque prima collecta*: Tibi Domine commendamus: *Sacerdote, & Conventu prosequente cætera, portatur corpus ad lavandum &c.* Ubi perspicue vides juxta Lanfranci Statuta, Orationem ipsam *Proficiscere*, sicut & illam *Commendamus tibi, Domine, animam famuli tui &c.* in hoc eodem nostro §. præscriptam, dici debuisse, *egressa jam de corpore anima*. Quod quidem mirum videri non debet, cum etiam Orationes, quæ aliquando super morientes dicebantur, dici hodie quoque soleant in jam mortuorum Officio, qualis est inter alias illa, quæ in Missis Defunctorum ad Offertorium dicitur: *Domine Jesu Christe Rex gloriæ &c.* de qua vide Bellarminum Lib. II. *De Purgatorio* Cap. V. Quidquid autem de ea re sit, secunda Oratio, *Deus misericors, Deus clemens &c.* sicuti & tertia, *Commendo te Omnipotenti Deo &c.* legitur quidem in variis Ritualibus a Martene productis Lib. 3. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. XV. & Lib. V. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. IX. Sed notandum hic tamen

men censeo, tertiam ipsam Orationem, *Commendo te &c.* totam esse desumptam ex S. Petro Damiani in Libri 8. Epistola 15. ad quemdam ægrotum, cujus jam jam morituri animam Deo commendat, ut transacto hujus vitæ cursu, cælestis victoriæ palmam mereatur accipere. Claruit autem Damianus Sæculo XI.

IV. Sequitur deinde alia Oratio in varios articulos distincta cum clausula, *Amen*, ad finem singulorum; desumpti sunt omnes, si ultimum excipias, ex Divina Scriptura, præsertim vero Veteris Testamenti, & leguntur in variis Ritualibus. Quod in ultimo articulo habetur, in quo oratur Dominus, ut sicut Beatissimam Theclam Virginem, & Martyrem de tribus atrocissimis tormentis liberavit, sic liberare dignetur animam mox morientis, explicatur a Baronio in Notis ad Martyrologium Romanum die 23. Septembris, ubi citatis SS. Patribus, ait, tria illa atrocissima tormenta, fuisse ignem, theatrum, & bestias. Sane observat Gavantus in Commentariis ad Romani Breviarii Rubricas Sectione 9. Cap. 5. non explicari a Baronio citato loco quodnam in Theatro passa sit Thecla tormentum distinctum a bestiarum faucibus, sed in Annalibus ad annum 47. narrari, eam tauris alligatam fuisse, ut discerperetur. Cæterum nominari Theclam in agone mortis a S. Cypriano in Oratione *Pro Martyribus*, & in ea, quam in die Passionis suæ dixit, post Baronium notavit etiam Gavantus locis citatis. Sed utraque Oratio, uti eruditi Scriptores notant, falso S. Cypriano Carthaginensi Episcopo, ac Martyri adscribitur, estque potius Cypriani Antiocheni.

V. Quidquid sit, Oratio ipsa *Suscipe Domine servum tuum &c.* antiqua est, paucisque immutatis, aliisque adjunctis versibus, legitur in sacrarum precum Libello Floriacensis Monasterii annorum circiter 950. apud Martene in Libro *De antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis Officiis* pag. 628. editionis Lugdunensis anni 1706. cui Titulus: *Oratio pro defunctis*, ubi sic habet: *Libera Domine animam servi tui N. de periculis infernorum, & de periculis tenebrarum, & de persecutionibus multis, & de flammarum gehennæ ignibus. Libera, Domine, animam servi tui N. sicut liberasti Noe per diluvium sæculorum. Libera, Domine, animam servi tui N. sicut liberasti Abraham de Ur Chaldæorum. Libera, Domine, animam servi tui N. sicut liberasti Loth de Civitate Sodomorum. Libera Domine, animam servi tui N. sicut liberasti populum Israel de manu Ægyptiorum. Libera, Domine, animam servi tui N. sicut liberasti Moysen de manu Pharaonis, qui antecedebat populum Israel in Deserto. Libera, Domine, animam servi tui N. sicut liberasti David de manu Goliæ gigantis. Libera, Domine, animam servi tui N. sicut liberasti Eliam, & Henoch de hoc mundo. Libera, Domine, animam servi tui N. sicut liberasti Susannam de manu Principum. Libera, Domine, animam servi tui N. sicut liberasti Daniel de lacu leonum. Libera, Domine, animam servi tui N. sicut liberasti Jonam de ventre ceti. Sic animam fratris Nostri N. ab omnibus periculis pœnarum liberare digneris, & bonis æternis cum Electis tuis eam perfrui jubeas. Per. In memoria æterna erit*: Et reliqua: *Requiem æternam. Partem primæ resurrectionis obtineat, vitamque mereatur æternam. Amen.*

§. V.

Si vero diutius laborat anima, poterit legi super eum hoc Euangelium S. Joannis. *Jo. 17.* *Sublevatis oculis in Cælum, Jesus dixit: Pater venit hora, clarifica Filium tuum &c.* usque ad verba: *Et notum feci eis Nomen tuum, & notum faciam, ut dilectio, qua dilexisti me, in ipsis sit, & ego in ipsis.*

Passio Domini nostri Jesu Christi secundum Joannem. Cap. 18.

In illo tempore: Egressus est Jesus cum Discipulis suis trans torrentem Cedron &c. usque ad ea verba: *Ibi ergo propter Parasceven Judæorum, quia juxta erat monumentum, posuerunt Jesum.*

COMMENTARIUS.

I. Numquam fere non usurpatum fuit, ut super morientes Sacra Euangelia, ac illa potissimum, quæ Christi Passionem continent, recitarentur. Id plane præscribunt passim Rituales Codices a Martene producti Lib. v. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. 9. testanturque exempla Sanctorum, ac illud præsertim S. Frodoberti Abbatis Cellensis, de quo ejus Vitæ Auctor, num. 22. sic habet: *Universos denuo jubet adesse Discipulos, dumque ante eum cantus Passionis legeretur Dominicæ, sub oculis omnium sancta anima carnis exuta velamine, felici decessu Cælestia penetravit.* Teste S. Bonaventura in Vita S. Francisci de Assisio Ordinis Minorum Institutoris, *Deo vir charissimus Euangeliorum sibi Codicem apportari, & Euangelium secundum Joannem, quod incipit ab eo loco*, Ante diem festum Paschæ, *sibi legi poposcit*. Quod vero S. Vincentius Ferrerius moriturus *petiit sibi legi Passionem Christi, quemadmodum a singulis est Euangelistis conscripta*, docet nos ejus Vitæ Auctor apud Surium die v. Aprilis. Quod etiam civis meus S. Franciscus de Paula, die ipso, quo obiit, Parasceves scilicet anni 1507. legi sibi fecerit Christi Passionem secundum Joannem, tradunt passim Scriptores illius Vitæ. Atque ut alia exempla omittam, S. Pius V. Pontifex Maximus, teste Gabutio in Vita illius Lib. v. Cap. 12. *sibi sæpius Euangelicam Dominicæ Passionis legi jussit historiam, & ubi Sanctissimum Jesu Nomen audiret, ob reverentiam, pileolo manum intendebat; quem si per corporis imbecillitatem attingere non posset, manu pium mentis sensum indicabat*. Porro Passionis Dominicæ historiæ per S. Joannem consciptæ, mandat noster §. si diutius scilicet laborat anima, præmitti partem Euangelii ejusdem S. Joannis ex Capite 17. desumptam, ubi facta legitur a Christo Oratio ante agonem suum ad

ad Patrem, in qua præter alia notatu digna, adest illa excelsæ, & infinitæ misericordiæ expressio: *Pater, quos dedisti mihi, volo, ut ubi sum ego, & illi sint mecum*; a qua moriens magnæ consolationis argumentum pro sua æterna salute potest desumere.

§. VI.

Oratio ad Dominum Jesum Christum de singulis articulis Passionis ejus, dicenda a moriente, vel ab alio pro eo. ℣. *Adoramus te, Christe, & benedicimus tibi.* ℟. *Quia per sanctam Crucem tuam redemisti mundum. Deus, qui pro redemptione mundi voluisti nasci, circumcidi, a Judæis reprobari, a Juda traditore osculo tradi, vinculis alligari, sicut agnus innocens ad victimam duci, atque conspectibus Annæ, Caiphæ, Pilati, & Herodis indecenter offerri, a falsis testibus accusari, flagellis, & opprobriis vexari, sputis conspui, spinis coronari, colaphis cædi, arundine percuti, facie velari, vestibus exui, Cruci clavis affigi, in Cruce levari, inter latrones deputari, felle & aceto potari, & lancea vulnerari. Tu, Domine, per has sanctissimas pœnas tuas, quas ego indignus recolo, & per sanctam Crucem, & mortem tuam libera me* (vel si alius dicit pro eo, *libera famulum tuum N.*) *a pœnis inferni, & perducere digneris quo perduxisti latronem tecum crucifixum. Qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivis, & regnas in sæcula sæculorum. Amen.*

§. VII.

Dici præterea possunt sequentes Psalmi. Psalmus CXVII. *Confitemini Domino, quoniam bonus.* Psalmus CXVIII. *Beati immaculati in via. Retribue servo tuo.*

COMMENTARIUS.

I. Supponit jam noster §. 6. morientem in eo statu mentis, & sensuum versari, ut loqui possit, utpote quia variæ infirmitates dantur, quæ mentem, ac linguam ad ultimum fere vitæ momentum liberam infirmis relinquunt. Dato igitur hoc casu, moriens per se, ita a Sacerdote monitus, potest hanc recitare Orationem, si illam memoriter sciat, vel legere, si oculi illius minime caligaverint, vel junctim cum Sacerdote proferre. Compendium est Dominicæ Passionis, ad excitandam cordis compunctionem in moriente, & fiduciam in Christum Dominum, qui pro redemptione humani generis atrocissimam Passionem subiit. Ne vero durante agone morientis, Orationes, ac Preces desint, subdit mox noster §. 7. tres Psalmos, quod immensam Dei misericordiam recenseant, animamque quammaxime excitent ad desiderium bonorum cælestium.

§. VIII.

Tres piæ, & utiles morientibus Orationes cum tribus *Pater noster*, & tribus *Ave Maria*, in agone mortis recitandæ. Primo dicitur, *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster, Ave Maria.* Oratio.

Domine Jesu Christe, per tuam sanctissimam agoniam, & orationem, qua orasti pro nobis in Monte Oliveti, quando factus est sudor tuus, sicut guttæ sanguinis decurrentis in terram: obsecro te, ut multitudinem sudoris tui sanguinei, quem pro timoris angustia copiosissime pro nobis effudisti, offerre, & ostendere digneris Deo *Patri Omnipotenti contra multitudinem omnium peccatorum hujus famuli tui N. & libera eum in hac hora mortis suæ ab omnibus pœnis, & angustiis, quas pro peccatis suis se timet meruisse. Qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivis, & regnas Deus in sæcula sæculorum.* ℟. *Amen.*

Secundo dicitur, *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster, Ave Maria.*

Oratio.

Domine Jesu Christe, qui pro nobis mori dignatus es in Cruce, obsecro te, ut omnes amaritudines passionum, & pœnarum tuarum, quas pro nobis miseris peccatoribus sustinuisti in Cruce, maxime in illa hora, quando sanctissima Anima tua egressa est de sanctissimo Corpore tuo, offerre, & ostendere digneris Deo Patri Omnipotenti pro anima hujus famuli tui N. & libera eum in hac hora mortis ab omnibus pœnis, & passionibus, quas pro peccatis suis se timet meruisse. Qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivis, & regnas Deus in sæcula sæculorum. ℟. *Amen.*

Tertio dicitur, *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster, Ave Maria.*

Oratio.

Domine Jesu Christe, qui per os Prophetæ dixisti, In charitate perpetua dilexi te, ideo at-

attraxi te, miserans; *obsecro te, ut eandem charitatem tuam, quæ te de Cælis in terram ad tolerandas omnium passionum tuarum amaritudines attraxit, offerre, & ostendere digneris Deo Patri Omnipotenti pro anima hujus famuli tui N. & libera eam ab omnibus passionibus, & pœnis, quas pro peccatis suis timet se meruisse. Et salva animam ejus in hac hora exitus sui. Aperi ei januam vitæ, & fac eum gaudere cum Sanctis tuis in gloria æterna. Et tu piissime Domine Jesu Christe, qui redemisti nos pretiosissimo Sanguine tuo, miserere animæ hujus famuli tui, & eum introducere digneris ad semper virentia, & amœna loca Paradisi, ut vivat tibi amore indivisibili, qui a te, & ab Electis tuis nunquam separari potest. Qui cum Patre, & Spiritu Sancto vivis, & regnas Deus in sæcula sæculorum.* ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. QUisnam fuerit trium harum piarum Orationum Auctor, & quam ob causam fuerint ipsæ Romano huic Rituali insertæ, addiscere licet ex Romano Sacerdotali Venetiis impresso anno 1567. Parte I. Tractatu V. Cap. VI. pag. 109. a tergo, & seqq. „ Erat *inquit*, quidam Papa, qui, dum ad extrema venisset, interrogabat Capellanum suum virum idoneum, & devotum, quem plurimum diligebat, quibus suffragiis post mortem eum vellet juvare. Qui respondit, quod omnibus modis, quibus posset, & quæcumque juberet pro salute animæ suæ facere velle. Et Papa ait: Non peto aliud a te subsidium, nisi, dum videris me in agonia positum, Dominicam Orationem pro me tribus vicibus dicas. Qui sibi libentissime promisit hoc. Ad quem Papa: Cum primum *Pater noster* dixeris, dic in memoria agoniæ Domini nostri Jesu Cristi, ut infra patebit. Cum secundum *Pater noster* dixeris, dic in memoria omnium passionum Domini nostri Jesu Christi, ut infra. Cum dixeris tertium *Pater noster*, dic in honore ineffabilis charitatis Domini nostri Jesu Christi, ut infra. His dictis, promisit Capellanus, hæc omnia se libenter facturum, quomodo & fecit cum diligentia, & devotione, quibus potuit. Post mortem reversus est Papa splendidus ad eum, & coruscans, grates immensas sibi retulit, dicendo, ab omni pœna se fore liberatum. Nam post primum *Pater noster*, Dominus noster Jesus Christus sudorem suum sanguineum pro me ostendens, omnem meam propulsavit angustiam. Post secundum *Pater noster*, per amaritudinem omnium passionum suarum, omnia peccata mea, ut nubem, delevit. Post tertium *Pater noster*, per charitatem suam Cælos reseravit, & me cum gaudio introduxit. „ Ita Sacerdotale Romanum citato loco, ubi etiam mox subdit, quod *ipsi sunt tres* Pater noster, *& tres* Ave Maria *cum tribus Orationibus, qui debent dici pro animabus morientium omnium; & multum eis prodest, si dicantur devote.*

II. Eadem hæc narratio legitur etiam in Libro inscripto: *Sacra baptizandi institutio juxta Sanctæ Romanæ Ecclesiæ &c. Augustæ Taurinorum* 1589. cujus meminit Barrufaldus in suo ad hunc nostrum §. Commentario. Porro variant nonnihil orationes in nostro §. descriptæ ab illis, quæ in memorato Romano Sacerdotali leguntur, ubi ad locum illum desumptum ex Capite 31. Jeremiæ, *In charitate perpetua dilexi te, ideo attraxi te miserans*, qui in tertia oratione legitur additum est, *tui*, idest, *miserans tui*. Ceterum quidquid sit de ipsa historia in Sacerdotali citata, cum orationes, quæ in ea recensentur, pietatem redoleant, non mirum videri debet, si orationes istæ piæ nostro Rituali fuerint insertæ. Huc plane spectat, quod in variis Synodis statutum legi, ut nempe in moribundi agone pulsetur Campana, ut populus pro illo oret. Ita plane habetur in Appendice ad Concilium Provinciale XV. quod Vincentius Maria Cardinalis Ursinus, qui fuit postea Benedictus Papa XIII. celebravit anno 1698. Cap. 8. num. 3. Atque hæc est praxis, quam variis in locis servatam vidi; tum potissimum, quod nostrum hoc Rituale Romanum sequenti Cap. 8. §. 2. expresse mandat, ut ubi viget pia consuetudo, pulsetur Campana Parochialis Ecclesiæ aliquibus ictibus, ad significandum Fidelibus in Urbe, vel loco, aut extra in suburbanis existentibus instantem mortem expirantis ægroti, ut pro eo Deum rogare possint. Sed de hac re vide quæ iterum infra dicemus in Commentario ad citatum §. 2. Capitis 8. sequentis.

TITULUS VIII.

In Expiratione.

I. EXpiratio dicitur a verbo expiro, quod spiritum emittere, seu efflare, idest, mori significat. Antequam ea explicemus, quæ in expiratione ægrotantis peragenda in hoc capite præscribuntur, lubet nonnulla Sanctorum exempla, qui supremum in Ecclesia spiritum ad Aras exhalare voluerunt, hoc loco referre, ex eis, quæ collegit Martene, recensuitque in Lib. V. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. 9. num. 32. Ergo primus occurrit S. Benedictus, qui, ut scribit S. Gregorius Papa Lib. 2. Dialogorum Cap. 37. *cum languor per singulos dies ingravesceret, sexta die portari se in Oratorium a discipulis fecit, ibique exitum suum Dominici corporis, & Sanguinis perceptione munivit, atque inter discipulorum manus imbecillia membra sustentans, erectis manibus stetit, & ultimum spiritum inter verba orationis efflavit.* Sanctum Bendictum imitatus est ejus discipulus Sanctus Maurus, qui, ut scribit Faustus in ejus Vita num. 70. *Ante Altare B. Martini super cilicium stratus sui decubans, cum exitum suum vivificorum munisset perceptione Sacramentorum, adstantibus qui relicti fuerant, discipulis, feliciter migravit ad Dominum.*

II. Omissis aliis Sanctorum exemplis, quæ passim leguntur apud Surium, & Bollandianos in eorum Vitis, celebre est illud, ac notatu dignum quod de Venerabili Abbate Gervino Monasterii Centulensis refert Hariulphus in suo Chronico Lib. IV. Cap. 35. quod legere est Tomo IV. Spicilegii Dacheriani: „ Oravit, ut quacumque hora exitus ei advenisset, statim intra S. Richarii Basilicam eum ferrent spiritum Deo inibi redditurum „ ... Post finitos Matutinos, Fratres sollicite eum „ viserunt, inveneruntque eum extremum flatum „ trahentem. Innuebant ergo alterutrum, quod „ moreretur; quod ipse adhuc sentiens, manu propria innuit eis, ut ferretur in Ecclesiam; at Fratres eum accipientes sustulerunt, & strato cilicio „ ante S. Joannis Baptistæ, quod vicinum erat, „ Altare, posuerunt. Dein opposito obtutibus ejus Crucifixi Domini signo, & super pectus ejus „ posito Reliquiarum, uti ipse disposuerat, sacello, Congregatio tota inchoavit Litaniæ supplicationes, Sanctos Dei, ut ei succurrerent, invocantes, a quibus dicebatur, *Sancta Maria ora „ pro eo*; ipse qui jam fuerat in morte compositus, „ tetendit manus orans & ipse: *Sancta Maria ora „ pro me*; at ubi ventum est, ut diceretur: *Sancte Richari ora pro eo*: absque omnium spe mirabiliter se surrigens, manusque altius protendens, lacrymando clamavit: *Sancte Richari ora „ pro me*. Post hoc quietior factus, cum Fratres, „ Litania finita, & initiata commendatione fideli, illo usque venissent, ut dicerent, *Suscipiat „ te Christus*, ille ad hæc verba spiritum efflavit.

III. Libuit prolixum hoc testimonium Hariulphi describere, quod multi in eo continentur ritus jam a nobis superius explicati, ac ille præsertim de cilicio, in quo morientes collocabantur, ut in eo supremum spiritum exhalarent. Constat hic plane ritus ex priscis Ritualibus, probatusque est innumeris pene Sanctorum exemplis qui in cinere, & cilicio ex hac vita migrarunt. Consuevisse cinerem ipsum, ac cilicium prius benedici, Ritualia quoque antiqua nos docent, præsertim vero antiquum Pontificale Ecclesiæ Cameracensis annorum circiter 600. apud Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 7. Articulo 4. Ordine 16. Porro si veterem disciplinam spectemus, communis fere invaluit usus, ut morituri ad terram in cinere, & cilicio deponerentur. Ita S. Martinus apud Severum Sulpicium in ejus Vita Lib. 2. *non decet*, inquit, *filii*, *Christianum*, *nisi in cilicio*, *& cinere mori*. Ita S. Paduinus Abbas Cenomanensis, ut scribit ejus Vitæ Auctor apud eundem Martene Lib. V. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. 9. num. 31. ubi varia ejus praxis exempla affert, *instante superno carnis incommodo*, *cum omnia peregisset*, *quæ in tali vocatione Christiana Religio postulat*, *fessos artus*, *& naturam profitentes cinere*, *& cilicio commendavit*: *dehinc erectis in Cælum manibus & oculis*, *anima felix*, *& constipata virtutum*, *de exilio evasit ad Patriam*. Ita S. Rodingus super humum cilicio tantum substrato jacens obiit circa annum 680. Notatu dignum præ ceteris est exemplum S. Popponis Abbatis Stabulensis, qui ut legitur in ejus Vita apud Bollandum die XXV. Januarii, morti proximus, *expletis pro se omnibus*, *cilicium*, *quod sibi sterni fecit*, *nudis pedibus adiit*, *terramque tam corpore*, *quam pectore prono deosculans*, *se supinum collocavit*.

IV. Tria vero sunt, quæ in hunc ritum, quem explicuimus, observemus. Primum est, non modo Monachos, sed cæteros quoque Christianos consuevisse aliquando in cinere, & cilicio supremum spiritum exhalare. Id plane liquet ex citato superius S. Martini Episcopi testimonio, cui concinit, quod de Gilberto S. Joannis Angeriacensi Monacho scribit Petrus Venerabilis, hisce verbis: *Cumque*, *sicut mos Christianorum est*, *& maxime Monachorum*, *in substrato cilicio*, *& cinere a Fratribus compositus jaceret &c.* Et de Matthæo Albanensi Episcopo: *Fratres autem rogaverat*, *ne se casu aliquo*, *nisi in cinere*, *& cilicio*, *Christianorum more*, *mori permitterent*. Et de sua ipsius matre: *Jam eo appropinquante*, *visum est sororibus*, *ut eam a lecto levatam in cinere*, *& cilicio componerent*. Atque hunc ritum instauravit S. Carolus, cum eoque moriente servatus fuit teste Carolo a Basilica Petri in ejus Vita Lib. 6. Cap. 8. *Cilicium illi cum sacro cinere imposuimus ex instituto veteri*, *quod ille in Libro Rituum Ecclesię suę renovari jusserat*; *ac merito quidem vel ad ejus asperitatem vitæ significandam id erat adhibendum*.

V. Alterum est, non qualemcumque cinerem, sed factum ex sarmentorum cremiis, & benedictum Feria IV. in capite jejunii morientibus infirmis consuevisse substerni, ut constat ex Libro Consuetudinum Sancti Benigni Divionensis apud Martene in citato Opere Lib. 3. Cap. 9. n. 10. in quo hæc leguntur: *Cineres vero*, *qui*, *ut prædictum est*, *hac die Fratrum capitibus imponuntur*, *ex industria fiunt de cremiis sarmentorum*, *qui etiam studiose mundantur*, *& cribrantur*, *& benedicti conservantur ab infirmario*, *ut morientibus Fratribus cum cilicio substernantur*. His consentiunt Floriacenses Consuetudines. At vero adhibitum etiam fuisse aliquando cinerem extra Feriam IV. in Capite jejunii benedictum, ex variis Ritualibus addiscere licet, ac præsertim ex memorato Cameracensi Pontificali in ordine ad visitandum infirmum, ubi primum statuit, ut *faciant Sacerdotes aquam benedictam cum cinere vitis mixtam extra domum*. Sequuntur mox duæ benedictiones, prima cineris, altera cilicii, ac deinde post varias preces, orationesque, mandat, ut *Sacerdos faciat Crucem ex cinere cum aqua supra pectus ejus*, *& imponat cilicium desuper*.

VI. Tertium denique illud est, deponi consuevisse morituros in certo quodam assignato Infirmitorii loco, ut discimus ex Petro Venerabili, cujus verba Lib. I. Miraculorum Cap. 19. hæc sunt: *Habetur in domo*, infirmorum scilicet, *media locus unius corporis capax ad hoc aptatus*, *ut Fratres ibidem in cinere*, *& cilicio compositi*, *extremum Deo inde spiritum reddant*. Hinc forte capiendus est locus ex Venerabili Beda in Vita S. Cedmoni Monachi Streneshale in Anglia n. 5. apud Bollandum die XI. Februarii: *Erat autem in proximo casa*, *in qua infirmiores*, *& qui prope morituri esse videbantur*, *induci solebant*.

§. I.

Cum vero tempus expirandi institerit, tunc maxime ab omnibus circumstantibus, flexis genibus, vehementer orationi instandum est. Ipse vero moriens, si potest, dicat; vel

si non

si non potest, assistens, sive Sacerdos pro eo clara voce pronunciet, *JESU*, *JESU*, *JESU*. Quod, & ea, quæ sequuntur, ad illius aures, si videbitur, etiam sæpius repetat: *In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum. Domiue Jesu Christe suscipe spiritum meum. Sancta Maria ora pro me. Maria mater gratiæ, mater misericordiæ, tu me ab hoste protege, & hora mortis suscipe.*

COMMENTARIUS.

I. Summa semper fuit Fidelium pietas erga morti proximos, ut eos in exitu vitæ suis Orationibus, Precibusque ab Ecclesia probatis adjuvarent. Hoc munus potissimum Parocho incumbere, innumeræ pene Synodi testatæ sunt, inter quas Provincialis IV. Mediolanensis a S. Carolo celebrata Capite inscripto, *Quæ pertinent ad extremam Unctionem, & reliqua erga morientes officia* sic habet: *Cum prope moribundus est, in illius animæ commendatione, quammaxima potest, intima animi pietate, statas religiosas, sanctasque preces recitet, curetque, toto eo tempore, ut domestici simul omnes, qui adsunt, pro eo Deum precentur.* Tum vero mox: *Ubi hoc officium pie, accurateque præstiterit, si æger adhuc vivit, aut animam agit, ne eidem præsens adesse, omniaque salutaria officia præstare omittat. Si vero adesse aliquando non potest, vel quia aliis graviter ægrotantibus Sacramenta ministrare necesse habet, vel quia necessariis Parochialis curæ occupationibus aliis impeditur, tunc ea pietatis officia illi a Sacerdote, siquis alius eo loco est, solicite præstari curet.*

II. Hæc Decreta ut omnino servarentur, statuit etiam idem Concilium citato loco, ut singulis mensibus in Diœcesi unusquisque Vicarius Foraneus, & in Urbe Præfectus regionarius, aut alius, cui id muneris Episcopus dederit, a suæ regionis Parochis de illis perquirat, qui obierint; iisque animam agentibus an ipsi præsentes adfuerint; an curæ, & pietatis officia omnia eisdem moribundis præstiterint; tum ubi opportune in mortuorum agnatos, affinesve inciderit, Parochialium Sacerdotum debitum officium ab illis diligentius recognoscat. Quod si eos negligentiores esse animadverterit, ubi primum illos, ut par est, reprehenderit, tum eorum negligentiam, culpamve ad Episcopum deferat. Similia his statuit idem S. Carolus in Diœcesana Synodo IV. Mediolanensi, Decreto XV. Porro, ut alias Synodos omittam, mandat & illud quidem Provinciale Beneventanum Concilium XV. sub Fr. Vincentio Maria Cardinale Ursino, qui fuit postea Benedictus Papa XIII. in Appendice Capitis 8. num. 5. ut Episcopi errorem eliminent Parochorum ignorantium, siqui forte putent se ad commendationem animæ non teneri, eosque hujus obligationis moneant, & contumaces puniant.

III. Parochorum negligentiæ occurrit tandem S. Camillus de Lellis, instituta Religione Clericorum Regularium ministrantium infirmis, cujus quanta fuerit in Mundo necessitas, ostendere conatur Santius Cicatellus in ejusdem S. Camilli Vita Lib. 2. Cap. 1. nonnullos e multis defectus commemorans, *quos Camillus ipse in Nosocomiis, & in aliis privatis ædibus circa moribundos se vidisse, & observasse, referebat.* Sed his omissis, pius etiam invaluit usus, ut pro morientibus, non modo eorum domestici, aliique in eorum cubiculis præsentes genibus flexis pro eisdem orent, verum etiam extranei, qui ad venerandum Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum pro morti proximis in aliquibus Ecclesiis expositum, ac pellucido velo coopertum pie se conferunt.

IV. Ad morientem tandem quod attinet, monet hic noster §. ut *ipse moriens, si potest, dicat, vel si non potest, assistens, sive Sacerdos, pro eo clara voce pronunciet*: Jesu, Jesu, Jesu, *quod, & ea quæ sequuntur ad illius aures, si videbitur, etiam sæpius repetat.* Quanta sit virtus invocationis Sanctissimi Nominis Jesu, Apostolorum Princeps satis nos docet Cap. 3. Actuum Apostolorum, ubi de eo Nomine loquens, sic inquit: *Non est in alio aliquo salus; nec enim aliud Nomen est sub Cælo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri.* Hinc merito noster hic §. doctrinæ Patrum inhærens, & Sanctorum exempla sequutus, monet ut ipse moriens, si potest, dicat; vel si non potest, assistens, sive Sacerdos pro eo clara voce pronunciet, *Jesu, Jesu Jesu*. Permultos Sanctos Jesum identidem appellantes ex hac vita migrasse, Surius, atque Bollandiani in eorum Vitis passim testantur. Teste Ribadeneira in Vita S. Ignatii Lojolæ Societatis Jesu Fundatoris Lib. IV. Cap. XVI. Sanctus iste, *manibus junctis, oculis in Cælum defixis, Jesum corde, Jesum ore implorans, placido vultu sanctissime migravit ad Dominum pridie Kalendas Augusti* 1556. *hora post solis ortum prima.*

V. Rursus mandat hic noster §. ut morienti assistens, *ad illius aures, si videbitur, etiam sæpius repetat: In manus tuas Domine commendo spiritum meum &c.* Quæ quidem verba pronunciavit Christus Dominus in Cruce moriens, ut testatur S. Lucas in Euangelio Cap. 22. ubi sic ait: *Et clamans voce magna Jesus ait: Pater, in manus tuas commendo spiritum meum.* Christi exemplum sequutos pios plurimos, sanctosque Viros, verbis illis prolatis, spiritum emisisse, ex eorum Vitis addiscimus apud earum collectores Surium, Bollandianosque. Quod ut & aliquibus exemplis firmemus, de Sancto Adelelmo Abbate Brugensi in Hispania ita plane scribit Joannes Marietta in ejusdem Vita apud memoratos Bollandianos die 30. Januarii: *Ad Oratorium*, inquit, *se S. Joannis Euangelistæ deportari jussit, in cujus ingressu illa Psalmistæ verba pronunciavit*, Deus in nomine tuo salvum me fac, & in virtute tua judica me; *Crucemque religiose veneratus*, In manus tuas, *inquit*, Domine, commendo spiritum meum, *& animam reddidit Salvatori suo.* Ita quoque S. Stephanus Grandimontensis, ut legitur apud eosdem Bollandianos die VIII. Februarii num. 8. *quinta die dolore invasus in Oratorium portatus, finita Missa, post Sacram Unctionem, & receptionem Corporis, & Sanguinis Domini, Fratribus flentibus, Psalmosque cantantibus, octuagesimo ætatis suæ anno, in Ordine Diaconatus* VI. *Feria*, VI. *Idus Februarii dicens*, In manus tuas, Domine, commendo spiritum meum, *feliciter migravit ad Dominum.* Porro voluisse olim nonnullos

nullos morti proximos, præsertim Monachos, Religiososque, supremum in Ecclesia spiritum exhalare, jam supra initio Capitis notavimus. Porro autem, quod in hoc nostro §. edicitur, ut moriens, si potest, vel si non potest, ad ejus aures assistens dicat, ac, si videbitur, etiam sæpius repetat, *Domine Jesu Christe, suscipe spiritum meum*, optime quidem præscriptum est; suntque verba, quæ S. Stephanus Protomartyr moriens usurpavit, uti ex Actibus Apostolorum constat Cap. VI. *Et lapidabant Stephanum invocantem, & dicentem*: Domine Jesu accipe spiritum meum.

VI. Ex præscripto demum nostri §. recte moriens & hanc precem, si potest, ad Deiparam diriget: *Maria Mater gratiæ, mater misericordiæ, tu me ab hoste protege, & hora mortis suscipe*. Una cum eo versiculo *In manus tuas &c.* consuevisse a morientibus dici & hunc alium, *Maria Mater gratiæ &c.* habemus celebre exemplum S. Richardi Cicestrensis Episcopi, qui, ut ait Auctor ejus Vitæ apud Surium die 3. Aprilis, *illam Psalmistæ vocem* In manus tuas Domine commendo spiritum meum *crebro iterabat; ad Beatissimam quoque Christi Matrem semperque Virginem Mariam subinde corde simul & voce se convertens, ajebat*: Maria Mater gratiæ, Mater Misericordiæ, tu nos ab hoste protege, & hora mortis suscipe; *mandavitque suis Capellanis, ut ea verba ad ejus aures pronunciare non cessarent*. Atque ita inter suspiria piæ devotionis, & verba sacræ Orationis ... *animam reddidit Creatori*. Quantæ virtutis, efficaciæque sit patrocinium Virginis, ejusque auxilii in necessitate, in angustiis, ac mortis præsertim articulo, imploratio, innumeris Patrum testimoniis, & exemplis probari posset. Atque huc facit, quod S. Anselmus in suo Libro *De laudibus Virginis*, scriptum reliquit, sic inquiens: *Sicut impossibile est, quod illi, a quibus Virgo Maria oculos suæ misericordiæ avertit, salventur; ita necessarium est, ut hi, ad quos converterit oculos suos, pro eis advocans, justificentur, & glorificentur*. Atque hæc sunt, quæ ex præscripto nostri §. a moriente ipso, si potest, vel si non potest, ab eo qui ejus animam commendat, sunt dicenda. Quibus tamen non ita alligati sunt, ut non possint aliis Scripturæ locis uti, seu Ecclesiæ precibus, qualis est illa, quæ in antiquis Ritualibus legitur, *Parce Domine, parce famulo tuo, quem redemisti Christe Sanguine tuo, ut non in æternum irascaris ei*; itemque ista desumpta ex illo Hymni *Te Deum laudamus* versiculo: *Te ergo quæsumus tuo famulo subveni, quem pretioso Sanguine redemisti*.

§. II.

Tunc, ubi viget pia consuetudo, pulsetur Campana Parochialis Ecclesiæ aliquibus ictibus, ad significandum Fidelibus in Urbe, vel loco, aut extra in suburbanis existentibus instantem mortem expirantis ægroti, ut pro eo Deum rogare possint.

COMMENTARIUS.

I. PRæter piam consuetudinem, quæ alicubi viget, quamque retinendam statuit hic noster §. ut nempe *pulsetur campana Parochialis Ecclesiæ aliquibus ictibus, ad significandum fidelibus in urbe, vel loco, aut extra in suburbanis existentibus instantem mortem expirantis ægroti, ut pro eo Deum rogare possint*; id ipsum quoque statuerunt variæ Synodi non modo Diœcesanæ, sed & Provinciales, inter quas Beneventana Provincialis XV. sub Fr. Vincentio Maria Cardinale Ursino, qui fuit postea Benedictus Papa XIII. celebrata anno 1698. in Appendice Cap. VIII. num. 3. curandum Parocho ait, pulsari Campanam in moribundi agone, ut populus pro illo oret, ut multis in locis pie religioseque a Confraternitate Agonizantium nuncupata fieri assolet non sine summa Christifidelium ædificatione.

§. III.

Egressa anima de corpore, statim dicatur hoc ℟. *Subvenite Sancti Dei, occurrite Angeli Domini, suscipientes animam ejus, offerentes eam in conspectu Altissimi*. ℣. *Suscipiat te Christus, qui vocavit te, & in sinum Abrahæ Angeli deducant te*. ℟. *Suscipientes animam ejus, offerentes eam in conspectu Altissimi*. ℣. *Requiem æternam dona ei, Domine, & lux perpetua luceat ei. Offerentes eam in conspectu Altissimi. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster*. ℣. *Et ne nos inducas in tentationem*. ℟. *Sed libera nos a malo*. ℣. *Requiem æternam dona ei Domine*. ℟. *Et lux perpetua luceat ei*. ℣. *A porta inferi*. ℟. *Erue Domine animam ejus*. ℣. *Requiescat in pace*. ℟. *Amen*. ℣. *Domine exaudi orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*.

Oremus.

Tibi Domine commendamus animam famuli tui N. ut defunctus sæculo tibi vivat, & quæ per fragilitatem humanæ conversationis peccata commisit, tu venia misericordissimæ pietatis absterge. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen*.

COMMENTARIUS.

I. PRæscribuntur in hoc §. preces, postquam anima fuit de corpore egressa, dicendæ ab eo scilicet, qui defuncti animam commendavit, una cum iis, qui in defuncti cubiculo reperiuntur. Sane oportet, ut Parochus, Sacerdosve certus sit, eum vere obiisse. sæpe enim in ago-

agone constitutus mortuus creditus fuit, qui adhuc vivebat, vixitque deinde multis annis. Teste Barrufaldo in sua ad hunc §. Nota, num. 13. „ Multis „ modis fieri solet experientia, an vere quis adhuc „ vivat; sed quoniam in manu Sacerdotis tunc „ debet esse candela (non enim tenenda est ab in„ firmo in illo instanti, quia manus languentes il„ lam non valent valide perstringere) cum qua ac„ censa cœpit opus commendationis animæ, & cum „ qua signare, & benedicere morientem laudabile „ est, illam admovere debet caute ad os morientis „ cum flamma accensa, & attente observare, an „ flamma moveatur, vel ab aspiratione ulla ex ore „ morientis proveniente agitetur. „ At vero multa in dies occurrunt exempla, quibus docemur, nec ea facta experientia sequutam mortem cognosci. Quidquid sit, cognita morte, ex præscripto nostri §. sive potius ex antiquissimo ritu, dicit Sacerdos Responsorium: *Subvenite Sancti Dei &c.* quod legitur in multis priscis Ritualibus, potissimum vero in Antiphonario S. Gregorii Papæ, ut notat Gavantus in Rubricas Breviarii Sectione IX. Cap. V. num. 6. observatque Barrufaldus loco citato, num. 18. Responsorium istud bis pro quocumque defuncto recitari, primo post expirationem in defuncti cubiculo privatim, ac deinde publice in Ecclesia post cadaveris ad eam ingressum, ut nos infra latius suo loco dicemus.

II. Explicatis hactenus, quæ peragi debent circa defunctum statim ac expiravit juxta præscriptum in præsenti Capite expressum, lubet nunc ritus quosdam describere, quibus corpora olim statim post obitum curabantur, quosque alias jam late explicuimus Tomo 3. Romani Pontificalis Tit. 27. in Commentario ad §. 1. Simul itaque ac efflaverat aliquis animam, clausis ejus oculis, & ore obturato, corpus ipsius lavabant, pretiosis unguentis ungebant, congruis vestimentis induebant, ac tandem Hymnorum, & Psalmorum decantatione, solemni cum cereis accensis Processione ad Ecclesiam portabant. Laudat apud Eusebium Lib. 7. Historiæ Ecclesiasticæ Cap. 17. quorumdam pietatem Dionysius Alexandrinus, qui mortuorum Christianorum *corpora manibus erectis, supinisque excipere, gremio suo reponere, occludere oculos, ora obturare, gestare humeris cadavera, decenter ornare, illis adhærescere, amice complecti, lavare accurate, & linteo funebri involvere, non gravati sunt*. Ubi nota inter alios ritum claudendi oculos mortuo, quem in Christo Domino religiose servatum, non obscure indicat S. Epiphanius in Homilia *De sepultura Domini*, Josephum ab Arimathæa ita alloquens: *Numquid digitis tuis oculos Jesu, ut mortuorum de more solent, claudis?* De hoc ritu late agit eruditus Auctor Romæ subterraneæ Lib. 1. Cap. XXI. qui & genuinam hujus rationem ibidem num. 13. indicat, ad propulsandum scilicet horrorem illum, qui ex apertis, patentibusque mortuorum oculis, quibus omnis cum vita, ac lumine decor extinctus est, extemplo animis adstantium refunditur.

III. Sicut ritus claudendi oculos, ita & lavandi corpus defuncti, a Christo Domino repeti potest, cujus sacrum Corpus ab eodem Josepho ab Arimathæa ablutum fuisse, nonnulli Sancti Patres docent, inter quos S. Chrysostomus, Theodoretus, & Epiphanius, qui in laudata Homilia sic Josephum ipsum alloquitur: *Anne aqua Dei illius Corpus abluis, qui omnes a peccatis abluit, & expiavit, omnibusque puritatem tribuit?* Extat celebre ejus ritus exemplum in Actis Apostolorum Cap. 9. ubi Tabithæ religiosæ feminæ mors ita descibitur: *Factum est autem in diebus illis, ut infirmata moreretur, quam cum lavissent, posuerunt illam in cœnaculo.* Apud Scriptores tum Latinos, tum Græcos, nihil frequentius occurrit, quam cæremonia lavandi corpus defuncti, uti fuse ostendimus in præcitato Commentario ad Romanum Pontificale num. 3. & seq. ubi etiam num. V. & seq. pluribus etiam testimoniis ritum probavimus, quo majores nostri Fideles exemplo etiam Christi Domini excitati variis unguentis, & aromatibus defunctorum corpora condire, ac sepelire consueverunt. Quinimmo quod etiam Græci mortuorum corpora oleo, aut Chrismate, tertio in modum crucis aspergerent, peculiaremque tunc quoque orationem recitarent, ex Græcorum Euchologio a Jacobo Goar Notis doctissimis illustrato, ibidem num. 8. ac sequenti asseruimus.

IV. Ad vestes quod attinet, quibus contegi consueverunt corpora defunctorum, duplex quidem, uti notat Gretserus in Libro 1. *De funere Christianorum*, ea olim vestitio fuit. Interdum enim solo linteo, seu sindone corpora ipsa obvolvebantur, interdum vero viventium instar induebantur, ornabanturque. Prior modus in Christi sepultura observatus fuit: nam memoratus Josephus ab Arimathæa, Nicodemus, & alii, uti legitur in Euangelio Joannis Cap. XI. *acceperunt Corpus Jesu, & ligaverunt illud linteis cum aromatibus, sicut Judæis mos est sepelire*. Ex quo more alibi, nempe in descriptione funeris Lazari a nobis patefacto, discimus quoque, faciem Domini sudario fuisse contectam, & manus, pedesque ligatos institis. Nam de Lazaro, qui utique ex præscripto Judaicæ consuetudinis sepultus fuerat, ita idem Euangelista Cap. XI. habet: *Et statim prodiit, qui fuerat mortuus, ligatus manus, & pedes institis; & facies illius sudario erat ligata*. Quamvis autem S. Marcus Cap. XIV. de Josepho dicat: *Joseph autem mercatus sindonem, & deponens eum involvit sindone, & posuit eum in monumento*; idipsumque affirment S. Matthæus Cap. 27. & S. Lucas Cap. 23. attamen S. Joannes in Euangelio suo Cap. 18. non singulariter sindonem, sed plurali numero lintea, & linteamina dixit; quinimo Capite XX. sudarii mentionem fecit. Cæterum sine vestimentis, sed solo linteo sepultos alios, ex Ecclesiastica Historia addiscimus. teste siquidem Eusebio Lib. 7. Cap. 17. Christiani, sæviente peste, eo morbo defunctos, præter alia humanitatis officia, *linteo funebri involvere non gravati sunt*. Sic cadaver Abibi Martyris linteo obvolutum est, ut refert Baronius ad annum 316. Teste S. Athanasio in Vita S. Antonii, *mos Ægyptiis est, nobilium, & præcipue Beatorum Martyrum corpora linteamine obvolvere*. Tradit etiam S. Hieronymus, ubi agit de muliere septies icta, quod, ea defuncta, *Clerici, quibus id officii erat, cadaver cruentum linteo obvolvunt*. Atque hic est mos, qui hodieque Paulæ, quæ est Patria mea in citeriori Calabria, communiter observatur, ut defuncti etiam vestiti linteo obvoluti sepeliantur.

V. Sed hoc obiter dicto, vestitionis posterioris ratio, qua mortui viventium instar induuntur, multa quidem occurrunt exempla. Splendi-

dida, ac pretiosa fuisse olim illa indumenta, tum apud Græcos, tum apud Latinos, testes habemus S. Chrysostomum, & S. Hieronymum, quorum alter in Vita S. Pauli Eremitæ sic inquit: „ Parcite quæso, vobis, parcite saltem divitiis, quas amatis. Cur & mortuos vestros auratis obvolvitis vestibus? Cur ambitio inter luctus, lacrymasque non cessat? An cadavera divitum, nisi in serico, putrescere nesciunt? *Chrysostomus vero in Homilia 84. ita quidem in eum sui ævi abusum invehitur*: Tu cum audieris, nudum Dominum resurrexisse, cessa, quæso, ab insana funeris impensa. Quid sibi hoc superfluum vult, & inutile dispendium, quod ipsis plurimum affert detrimenti, mortuis vero nullam utilitatem, sed damnum potius? sumptuosa namque sepultura nonnunquam causa est, ut fures cadaver effodiant, & nudum, & insepultum projiciant. „ Quod divitum cadaveribus timebat Chrysostomus, id quidem Hadriano Papæ I. contigit, uti constat ex ejus Vita descripta a clarissimo Mabillonio in Tomo I. Musei Italici Parte II. pag. 41. Sepultorum ornamenti meminit quoque S. Gregorius Nyssenus in Epistola ad Melitensem Episcopum, ubi de violatoribus sepulchrorum agit; extantque iccirco innumeræ fere Leges Civiles, & sacri Canones adversus sepulchrorum violatores.

VI. Quamquam vero plurima extent exempla, quæ docent, quemlibet defunctum vestibus suo statui consentaneis amiciri consuevisse, præsertim vero sacros homines, si tamen istos excipias, ut plurimum Fideles laici defuncti, etiamsi nobiles sint, saccis induti piæ Confraternitatis, cui adscripti sunt, ad Ecclesiam deferuntur, atque humantur. Sed nec omittendum etiam, olim, sicut & hodie, laicos nonnullos testamento ordinasse, ut defuncti alicujus Religionis habitu induerentur. Teste Hæsteno Disquisitionum Monasticarum Lib. v. Tractatu 7. Disquisitione II. pag. 515. Clemens IV. concessit morientibus cum habitu Fratrum Minorum, & iis, qui cum eo elegerint sepeliri, remissionem tertiæ partis omnium suorum delictorum. Quam quidem gratiam ampliatam ait a Nicolao III. & Urbano V. ac confirmatam quoque a Leone X. quem etiam concessisse, ut morientes in dicto habitu consequantur Indulgentiam plenariam, refert Emmanuel Rodericus, Quæstionum Regularium Tomo II. Quæstione 77. Articulo x. aliique Scriptores recentiores.

§. IV.

Interim detur Campana signum transitus defuncti pro loci consuetudine, ut audientes pro ejus anima Deum precentur. Deinde corpus de more honeste compositum loco decenti cum lumine collocetur; ac parva Crux super pectus inter manus defuncti ponatur; aut, ubi Crux desit, manus in modum Crucis componantur; interdumque aspergatur aqua benedicta; & interim, donec efferatur, qui adsunt, sive Sacerdotes, sive alii, orabunt pro defuncto.

COMMENTARIUS.

I. Sponte sua sonuisse Campanas in Sanctorum multorum obitu, ex eorum Vitis addiscere licet a Bollandianis descriptis. Sed sono illo excitabantur sæpe Fideles ad se sancto homini vita functo, cum Christo in Cælis regnanti commendandos. Quod autem hic mandet noster §. ut *detur Campana signum transitus defuncti*, hanc statim causam subjicit: *Ut audientes pro ejus anima Deum precentur*. Atque hæc est causa, ob quam pia multis in locis consuetudo eam praxim introduxit, quam & variæ Synodi, ac Rituales Codices confirmarunt. Sed audiamus præ cæteris S. Carolum, qui in Provinciali III. Mediolanensi Concilio, ubi de Parochis agit, ita ad rem statuit: „ Cum nullum pietatis officium Parochus in eorum, qui Fidei, curæque suæ commissi sunt, salute adjuvanda prætermittere ullo unquam tempore debeat; tum hoc etiam, audita parochialis cujuspiam incolæ morte, præstet, ut statim Psalmum *De profundis* sancte dicat, & omni animi pietate, menteque supplici orationem ad hoc officii genus pertinentem habeat, ut dives in misericordia sua Deus illius animæ misereatur, cujus etiam ipse in die iræ rationem est redditurus. *Tum vero mox subdit*: Ut vero a Fidelibus pro mortuo oratio fiat, idem signum det Campanæ sono, quo significetur, Ave Maria. „ Quum vero & ex nostro §. & citato Concilio Provinciali Mediolanensi III. & ex aliis multis, quæ allegari possent, *detur Campana signum transitus defuncti, ut audientes pro ejus anima Deum precentur*, jam non debet in morte puerorum, seu infantium pulsari Campana ad populum admonendum, ut pro illis oret, non enim ii opus habent nostris orationibus, quas iccirco nullas pro iisdem fundere consuevit Ecclesia.

II. Variis nominibus signum istud Campanæ statim in morte Fidelium datum appellari solet, nempe *Transitus*, *Ave Maria mortuorum*, aliisque nominibus cuique regioni propriis, ubique semper ob eum finem, ut preces pro defuncto effundantur. Teste Barrufaldo ad hunc §. num. 22. *in taxis funerum per varias Synodos assignatur emolumentum, seu eleemosyna danda Ecclesiæ, seu illius Campanario, pro hoc signo Transitus; quæ eleemosyna ab aliquibus rigorose exigitur, quamvis nullum datum sit signum cum Campana*. Sed recte mox idem Barrufaldus subdit sequenti num. 23. *injuste hoc exigi a talibus Ministris, quia de opere non præstito, seu de labore non insumpto, nulla merces sperari debet*. Addam & ego illud, minime licere, etiam cum pulsatur Campana pro alicujus obitu, paucos ejus ictus vendere, & exactionem funeris Christiano populo summopere odiosam incipere ab expiratione, in qua pulsata fuit tantisper Campana, ad excitandos Fideles, ut pro defuncto Deum precentur.

III. Explicato Ecclesiæ ritu circa signum Campana dandum in transitu defuncti venio ad alia explicanda in hoc eodem §. nostro præscripta: *Deinde corpus*, inquit, *de more honeste compo-*

po-

positum loco decenti cum lumine collocetur. Huc plane spectant quæ nos late diximus Tomo 3. Romani Pontificalis Tit. 27. in Commentario ad §. 1. pag. 248. & seqq. de obsequiis, quæ Majores nostri defunctis statim post eorum obitum exhibere consueverunt. Ne itaque actum agamus, ad ea Commentaria lectorem remittimus, ubi plura scitu digna inveniet.

DE EXEQUIIS
TITULUS VI.

I. POst mortem sequuntur Exequiæ, quæ vel apud primos Christifideles peculiari æque, atque religioso ritu semper celebratæ fuerunt, uti primum contigit in funere sanctissimi Protomartyris Stephani, ut docet Cardinalis Baronius ad annum Christi 34. aliique eruditi Scriptores, ubi exponunt illud Capitis 6. Actuum Apostolorum: *Et fecerunt planctum magnum super eum*. Porro egregium de funere Christiano, ut alios mittam, Tractatum edidit doctissimus Jacobus Gretserus inclytæ Societatis Jesu Presbyter: sed forte latius uberiusque de ritibus in ipso funere Christiano servatis disseruimus nos in nostris ad hunc Titulum Commentariis juxta ordinem in Rituali Romano præscriptum.

CAPUT I.

§. I.

Sacras cæremonias, ac ritus, quibus ex antiquissima traditione, & Summorum Pontificum institutis, Sancta Mater Ecclesia Catholica in filiorum suorum Exequiis uti solet, tanquam vera Religionis mysteria, Christianæque pietatis signa, & Fidelium mortuorum saluberrima suffragia, Parochi summo studio servare debent, atque usu retinere

COMMENTARIUS.

I. QUamquam Exequias, funerisque solemnia, ac servatos in iis ritus quidam hæretici apud Bohemos improbarint, teste Ænea Sylvio, qui fuit postea Pius II. Pontifex maximus, in Libro *De origine Bohemorum* Cap. 35. ab ipso nihilominus Ecclesiæ exordio Majores nostri certis, & statis ritibus corpora Christianorum, ut animarum domicilia, & templa Spiritus Sancti, sepeliri docuerunt, eorumque sepulturam congruis honoribus ornarunt. Sane advertit S. Hieronymus, non tantum sub Veteri, sed & sub Novo Testamento honorem sepulturæ laudari, sic inquiens in Epistola ad Paulam de obitu Blesillæ: *De Moyse vero, & Aaron, quod eis ex veteri more sit planctus exhibitus, non mirandum est, cum & in Actis Apostolorum, jam Euangelio coruscante, Stephano fecerint Hierosolymæ Fratres planctum magnum; & utique planctus magnus non in plangentium exanimatione, ut tu putas, sed in pompa funeris, & Exequiarum frequentia intelligendus sit*.

II. Pervetustum Ecclesiæ ritum laudant inter alios Origenes, & S. Augustinus, quorum primus Lib. 8. contra Celsum sic ait: *Rationabilem animam honorare didicimus, & hujus organa sepulchro honorifice demandare*. Alter vero Lib. 1. *De Civitate Dei* Cap. 13. postquam dixit, non esse contemnenda, & abjicienda corpora defunctorum, maxime justorum, atque Fidelium, quod iis tamquam organis, & vasis, ad omnia bona opera, Sanctus usus est Spiritus, ita paulo post subjicit: *Unde & antiquorum justorum funera officiosa pietate curata sunt, & Exequiæ celebratæ, & sepultura provisa, ipsique dum viverent, de sepeliendis, vel etiam transferendis suis Corporibus, filiis mandaverunt, & Tobias sepeliendo mortuos, Deum promeruisse, teste Angelo, commendatur: Ipse quoque Dominus die tertio resurrecturus, religiosæ mulieris bonum opus prædicat, prædicandumque commendat, quod unguentum pretiosum super membra ejus effuderit, atque hoc ad eum sepeliendum fecerit. Et laudabiliter commemorantur in Euangelio, qui Corpus ejus de Cruce acceptum, diligenter, atque honorifice tegendum, sepeliendumque curarunt*. Plura de hoc pietatis officio mortuis impendendo habet S. Doctor in Libro *De cura pro mortuis*; itemque Sermone 32. *De verbis Apostoli*, qui in novissima editione Patrum Benedictinorum S. Mauri est 172. Sed de sacris cæremoniis, quas ab ipsis Apostolis per manus Successorum acceptas Ecclesia Catholica laudabiliter hactenus in curandis defunctorum corporibus observare consuevit, vide Baronium ad annum Christi 34. ubi funus S. Stephani amplissimum recenset, & alibi, itemque Spondanum in Tractatu *De Sacris Cœmeteriis*, & quæ scripsimus nos Tomo 3. Commentariorum ad Partem 3. Pontificalis Romani Titulo 27.

III. Recte itaque cautum est ex hoc nostro §. ut sacras cæremonias, ac ritus, quibus ex antiquissima traditione, & Summorum Pontificum institutis Sancta Mater Ecclesia Catholica in filiorum suorum Exequiis uti solet, tamquam vera Religionis mysteria, Christianæque pietatis signa, & Fidelium mortuorum saluberrima suffragia Parochi summo studio servare debeant, atque usu retinere. Quinam sint ii ritus, cæremoniæque, in sequentibus Paragraphis præscripti sunt. Scio equidem, varios ritus, cæremoniasque in variis regionibus in Exequiis defunctorum observari, sed tenendus est tamen a Parochis, aliisque inferioribus usus suarum Ecclesiarum, præsertim in ipsarum Ritualibus, Manualibusve, seu Pastoralibus præscriptus, ut notat Vanespen Parte II. Juris Ecclesiastici Tit. 38. Cap. 1. num.

num. 48. ubi etiam scite subdit, Episcopo incumbere, ut ea omnia prohibeat, atque e medio tollat, quæ vel avaritia, vel irreverentia, vel superstitio veræ pietatis falsa imitatrix inducere potuisset, soliciteque attendat, ne quæ similia irrepant.

§. II.

His itaque præstandis, qua par est modestia, ac devotione, ita se habebunt, ut ad defunctorum salutem, simulque ad vivorum pietatem, quemadmodum vere sunt, non ad quæstum, ejusmodi ritus sancti instituti esse videantur.

COMMENTARIUS.

I. MOdestia æque, ac devotio, in quocumque Ecclesiæ ritu adhibenda, ut sæpe ex Conciliis, ac Ritualibus, & præsertim hoc nostro Romano cautum est. Adhibendam autem & ipsam modestiam, devotionemque in Exequiis defunctorum, recte admonet hic noster §. qui etiam hanc rationem subdit: *Ut ad defunctorum salutem, simulque ad vivorum pietatem, quemadmodum vere sunt, non ad quæstum ejusmodi ritus sancti instituti esse videantur*. At vero fateri cogimur, omni ævo, in omnibusque fere Exequiis sacros homines ita suam prodidisse avaritiam, ut & Sacræ Synodi, ac Summi Pontifices variis temporibus adversus turpem ipsorum sacrorum hominum cupiditatem invecti fuerint, Judicesque Ecclesiastici Decreta emiserint. Videri plane de ea re possunt quæ scripsit Lupus religiosissimus, doctissimusque in Tomo IV. Operum Editionis Venetæ in secunda Procemiali Dissertatione *De Simoniæ crimine, & variis ad ipsam spectantibus* Capite 12. quod inscriptum est, *Exponuntur exactio, & oblatio pro Exequiis, & sepultura*, ubi varia recenset Concilia, & Summorum Romanorum Pontificum Constitutiones adversus hujusmodi abusum, *ut Parentum nostrorum castitas fiat cunctis manifesta*. Sed de his dicemus etiam nos infra, ubi de refellendo hoc abusu, ob quem sacri homines male passim ubique fere locorum audiunt, se se nobis opportuna dabit occasio.

§. III.

Nullum corpus sepeliatur, præsertim si mors repentina fuerit, nisi post debitum temporis intervallum, ut nullus omnino de morte relinquatur dubitandi locus.

COMMENTARIUS.

I. QUum non omnes plane homines eodem mortis genere obeant, hinc recte statuit hic noster §. *ut nullum corpus sepeliatur, præsertim si mors repentina fuerit*, naturalis scilicet, *nisi post debitum temporis intervallum, ut nullus omnino de morte relinquatur dubitandi locus*. S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi VI. Capite inscripto, *Quæ ad funera pertinent*, postquam dixit, delatum ad ipsum fuisse, nonnullas ex eo offensiones oriri, quod corpora mortuorum, eorumque præsertim, qui repentina morte decesserunt, in sepulturam nimis præpropere, atque adeo celerius, quam par est, tradantur, ad opportune hisce offensionibus occurrendum, statim Decretum subjicit, quo statuit, *ne imposterum corpus aliquod sepeliatur, nisi duodecim saltem horis, postquam spiritum exhalavit*. Tum vero post: *Verum si quem de improviso mors, aut morbi alicujus repentina vis occupavit, is ne in sepulchrum inferatur ante vigesimam quartam hujusmodi repentini eventus horam, nisi secus Episcopo, eive videbitur, cui ipse id curæ dederit*. Sed communis hodie praxis merito invaluit, ut etiam qui non repentine moriuntur, sepeliantur, absoluta hora vigesima quarta. Immo Concilium Provinciale Tolosanum anni 1590. Parte II. Cap. 10. num. 10. expresse mandat, *ut domi per diem integrum mortuorum cadavera asserventur, nec nisi post horas viginti quatuor funus instruatur*. Atque hæc est praxis, quæ ubique invaluit, quæ tamen non solet, nec debet attendi, ubi cadaver videtur manifeste corrumpi; oportuitque ob eam causam non semel, & ante Exequias, ac etiam dum ipsæ celebrarentur, in sepulturam immitti.

II. Porro non immerito queritur Cicatellus in Vita S. Camilli de Lellis Lib. 2. Capite 1. quod in Nosocomiis pauperes moribundi, sed nondum mortui a mercenariis inservientibus præcipiti festinatione e lectis abrepti, atque eo modo semivivi inter corpora mortua deportati, vivi adhuc sepelirentur. Varia eam in rem affert exempla, quæ censui hoc loco referre: *Neque ego*, inquit, *hic rem novam, aut a me confictam narro; scit æterna Veritas, quod non mentior. Nam ipsemet Camillus in uno Xenodochio Urbis Romæ, cujus nomini, & honori parco, cum semel ingressus esset in locum mortuis deputatum, invenit inter mortuorum corpora hominem vivum, qui adhuc cum morte confligabatur, & tres ipsos dies superfuit, qui delatus interim eo loci fuerat tanquam mortuus. Quem Camillus adhuc vivum esse conjecit ex sanguine emanante ab una plaga, quam in fronte acceperat, dum in terram pro mortuo præcipitaretur*. Pergit Auctor, aliudque exemplum refert, quod est hujusmodi: *In eodem Xenodochio post lectas, ut assolet, animæ commendationes apud quemdam moribundum natione Gallum, quem apoplexia prostraverat, arbitratus Presbyter Xenodochii, illum esse extinctum, Aqua lustrali de more aspersit, & recitatis precationibus solitis, illi oculos linteo operuit, & abiit. Aliquot horas ita relictus est, donec duo e ministris accesserunt cum sandapila, & funali, ut eum es-*

efferrent. Sed dum, amoto linteo, faciem detegunt, ecce hominem vivum, videntemque deprehendunt, immo & loquentem. Verum idem infirmus cernens coram se sandapilam, adeo est aspectu insolenti exterrefactus, ut ex timore in amentiam inciderit, & in ea cum alios quinque dies exegisset, neque unquam cibum capere, neque potum haurire voluisset, demum extinctus est.

III. Sed neque omittendum aliud ejusdem rei exemplum, quod memoratus Cicatellus narratis hucusque accenset: *In alio similiter Romæ Xenodochio non admodum dissimile exemplum occurrit. Nam cum infirmo cuidam lethalis obvenisset infirmitas, fuit ab iisdem famulis inter mortuos numeratus, & tanquam talis ad regionem mortuorum feretro delatus, ubi cum horas quatuor circiter in terram prostratus jacuisset, tandem ad se rediit, conspicatusque, inter octo se jacere cadavera, fere factus est ex vivo mortuus, tantus illum incessit timor. Verum, resumpto sensim animo, erexit se in pedes, & nudus, uti erat, in Xenodochium ad vivos reversus est; quos vicissim longe maximus invasit stupor; videntes nimirum stare coram se vivum, quem paulo ante delatum scirent ad cubiculum defunctorum tanquam mortuum, brevi post in Campo Sancto humandum.* Addi & his possent recentia nostri ævi exempla, quibus permoti Episcopi complures in suis Synodis, ac in Ritualibus suis statuerunt, ut mortuorum corpora sepulturæ minime tradantur, *nisi viginti saltem horarum effluxerit spatium, si morbus causa mortis extiterit; si vero repentina morte quis excesserit, non sepeliatur, nisi elapsis horis triginta, maxime si de morte dubium aliquod superfit; quibus in casibus nec sinant Parochi, corpora a vespillonibus linteo involvi, aut in arca, aut feretro eo die poni, quo violentam quis mortem obierit.* Ita plane statuit Ignatius ab Ecclesia Episcopus Casalensis & Comes in sua Casalensi Synodo habita die v. vi. & vii. Septembris anni 1756. Capite 28. *De sepulturis.*

§. IV.

Quod antiquissimi est instituti, illud quantum fieri poterit, retineatur, ut Missa præsente corpore defuncti pro eo celebretur, antequam sepulturæ tradatur.

COMMENTARIUS.

I. UT Missa, cum mortui corpus sepelitur, quando scilicet commode fieri potest, pro eo pie celebretur, quia nimirum id & Canonum jure, & sacrorum rituum Libris cautum est, diserte edicit Sanctus Carolus in Concilio Provinciali vi. Mediolanensi Capite *Quæ ad funera pertinent*. Et quidem, quod Missa præsente cadavere, antequam ipsum sepulturæ demandaretur, ex antiquo Ecclesiæ instituto celebrari consueverit, testatur Eusebius Lib. iv. *De Vita Constantini* Cap. 71. ubi ait, Imperatorem ipsum cum Liturgia sepultum fuisse. Luculentissimum veteris hujus disciplinæ testem habemus etiam S. Augustinum, qui Lib. ix. *Confessionum* Cap. 12. de S. Monicæ matris suæ funere Deum alloquens, ita inquit: *Cum ecce corpus elatum est, imus, & redimus sine lacrymis. Nam neque in eis precibus, quas tibi fudimus, cum offerretur pro ea Sacrificium pretii nostri, jam juxta sepulchrum posito cadavere, priusquam deponeretur, sicut illic fieri solet, nec in eis precibus ego flevi.* Ubi nota, morem jam Augustini tempore in Italia, ut obiit S. Monica, invaluisse offerendi Sacrificium pro defunctis, præsente cadavere. Id quod etiam probari potest exemplo S. Ambrosii Mediolanensis Episcopi, de cujus funere ita scribit Paulinus in ejus Vita: *Lucescente die Dominico, cum Corpus illius, peractis Sacramentis Divinis, de Ecclesia levaretur portandum ad Basilicam Ambrosianam &c.*

II. Eundem in Africa servatum ritum fuisse, docet Possidius in Vita S. Augustini Cap. 31. ubi mortem, & Sepulturam ejus describit: *Membris omnibus sui Corporis incolumis integro aspectu, atque auditu, &, ut scriptum est, nobis adstantibus, & videntibus, & cum eo pariter orantibus, obdormivit cum patribus suis, enutritus in bona senectute, & nobis coram pro ejus commendanda corporis depositione, Sacrificium Deo oblatum est.* Petrus Mediolanensis Archiepiscopus, cui forte temporis decursu Oldradi fuit nomen, vel cognomen appositum, in Epistola ad Carolum Magnum, quam suis Annalibus inseruit Baronius ad annum 725. testatur, a Possidio ipso oblatum fuisse pro Augustino Sacrificium; quod verisimile autumat Joannes Salinas Canonicus Regularis Lateranensis in Notis ad recitatum Possidii locum, quod *& præsens tunc esset funeri, & religiose ita illi parentavit, cum quo per annos 40. familiariter, & absque amara ulla dissensione, Dei dono dulciter vixit.*

III. Longum esset Conciliorum, tum veterum, tum recentium Canones, & Ritualium loca describere, quibus præscribitur, ut Sacrificium præsente cadavere offeratur, tametsi defunctus pauper sit. Quam ob rem satis mirari nequeo, cur Romæ olim Cardinalium Exequiæ, atque Absolutiones non mane post Missam solemnem, sed vesperi celebrarentur. Sed hunc abusum merito correxit sanctæ memoriæ Benedictus XIII. quippe qui toto sui Pontificatus tempore sua Pontificia præsentia ac majestate mane solemni cum Missa Exequias defunctorum Cardinalium celebrare solitus fuit, eamque ob causam, dum in Ecclesia S. Augustini pro defuncto Cardinali Marco Antonio Ansidei officium ageret, in morbum incidit, paucisque post diebus in Domino obiit. Erat Benedictus veteris disciplinæ peritissimus, servator, tenax, & custos, sciebatque Romani Ritualis præscriptum, quod ritum celebrandi Missam præsente cadavere & hodie observari desiderat, eumque antiquissimum esse asserit. Sed gratiæ agendæ feliciter regnanti Pontifici Benedicto XIV. qui ritum ipsum post obitum laudati Pontificis abolitum renovavit, Constitutionemque de ea re edidit, de qua nos jam alias diximus, in Commentariis scilicet nostris ad Cæremoniale Sanctæ Romanæ Ecclesiæ.

§. V.

Siquis die festo sit sepeliendus, Missa propria pro defunctis celebrari poterit, dum tamen Conventualis Missa, & Officia Divina non impediantur, magnaque diei celebritas non obstet.

COMMENTARIUS.

I. POsse in diebus festis, præsente corpore, celebrari Missam solemnem de *Requiem*, statuit etiam Sacra Rituum Congregatio die 23. Maji anni 1603. apud Gavantum in Manuali Episcoporum, verbo *Missa* num. 27. Sed procedit id quidem, ut ait hic noster §. *dum tamen Conventualis Missa, & Officia Divina non impediantur, magnaque diei celebritas non obstet.* Missa Conventualis est illa, quam Rectores Ecclesiarum Cathedralium, & Collegiatarum quotidie celebrare facere tenentur solemniter cum cantu post Tertiam, juxta temporis conformitatem, & Divini Officii recitationem. Notat hæc Meratus in Commentariis, & Observationibus præliminaribus ad Rubricas Missalis Parte 1. num. 41. pag. 68. editionis Romanæ, ubi etiam ex Rotario docet, Missam ipsam Conventualem in variis Ordinibus Regularium varium nomen sortiri; quia scilicet alii eam vocant Missam Canonicam, alii Missam Tertiæ, alii majorem, alii publicam, alii communem. De obligatione celebrandi hanc Missam Conventualem, & de aliis ad eam spectantibus agit Gavantus in Rubricas Missalis Parte 3. Tit. 12. num. 5. itemque laudatus Meratus in suis novis Observationibus, & Additionibus ad ipsum Gavantum, loco citato.

II. Sed his omissis, mandat S. Carolus in Concilio Provinciali VI. Capite *Quæ ad funera pertinent*, quod, *si quando die dominico, festove mortuum efferri, in sepulturamque tradi contigerit, pro eo Missam Conventualem ad præscriptum Romani Ritualis celebrari licebit.* Sed nec omittendum, quod edicit in suis ad funera ducenda Instructionibus; *Missa Defunctorum corpore præsente omni die celebrari potest, præterquam in Parasceve, & Paschate; quibus diebus non licet corpus sepulturæ tradere, nec Missam pro eo cantare.* Præter Paschatis Festum, excipiuntur etiam alia Festa Duplicia primæ Classis, in quibus nec etiam præsente cadavere celebrari potest Missa solemnis Defunctorum ex Decreto Sacræ Rituum Congregationis edito die v. Julii anni 1698. in Collen. & relato apud citatum Auctorem in Observationibus ad Gavantum Parte 1. Tit. v. pag. 145. editionis Romanæ, & in Indice Decretorum num. 525. quod ita habet: *In Duplicibus primæ Classis etiam præsente corpore non potest cantari Missa Defunctorum, & multo minus dicenda est una Missa privata, deficientibus Clericis in Choro.*

III. Porro spectant hæc ad recentiorem Ecclesiæ disciplinam. nam alias juxta antiquum Monachorum ritum Missa Defunctorum præsente cadavere, non modo Dominicis, festisque diebus, sed in celebrioribus Solemnitatibus, quales sunt Natalis, Paschatis, & Pentecostes, celebrari solita fuit teste Martene Lib. 2. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. 6. num. 42. Liber Usuum Cisterciensium de ea re sic inquit: *Missæ quoque pro defunctis non solent cantari Dominicis diebus, & Solemnitatibus, quibus sermo fieri debet in Capitulo, nisi præsens defunctus fuerit. Missa vero quotidiana, quæ solet dici pro Fratribus nostris defunctis, tantum intermittenda est die Parasceve, & sequenti Sabbato, & die Paschæ, & Natalis Domini. Hebdomadarius Missæ illius quotidianæ cantet de Festo ad Altare, ubi Missa eadem cantari solet, & dicat Collectam:* Inclina, *in secundo loco. Si tricenarium fuerit, subjungat:* Deus cui proprium. *Quod si his tribus diebus*, Natalis scilicet, Paschatis, & Pentecostes *præsens defunctus supervenerit, supradictus Hebdomadarius dimittat Missam de Festo, & agat Missam pro eo &c.* Præterea quod Cluniacensis Monasterii, & Sancti Benigni Divionensis Monachi in ipso Paschatis Festo, præsente cadavere, Missam pro defunctis canerent, docent mss. Consuetudines Monachorum prædictorum apud laudatum Martene in citato Opere Lib. v. Cap. x. num. 16. *Quod si in ipsa nocte Resurrectionis Dominicæ, vel ipsius diei crepusculo objerit, quo scilicet oporteat, eum ipso die sepeliri, matutinalis Missa pro eo cantabitur. Nam tanta est authoritas præsentiæ ipsius defuncti, ut etiam in tanta Solemnitate hujusmodi Missa non possit sine negligentia intermitti.* Addunt Sancti Benigni memoratæ Consuetudines: *Sed notandum est, quia excepta hac, nulli omnino ipsa die licet pro eo Missam cantare; restaurabitur autem ei, cum opportunum tempus adfuerit.* Similia legere est in aliis antiquis Monachorum usibus, quos non opus est hoc loco recensere.

IV. Quicquid autem sit de antiquis ritibus in variis Monasteriis usitatis, celebrandi scilicet Missam solemnem pro defunctis etiam in celebrioribus Festis, servandum est hodie Sacræ Rituum Congregationis Decretum a nobis jam superius recitatum, & tenenda est omnino regula in §. nostro præscripta, quo cautum est, ut *si quis die festo sit sepeliendus, Missa propria pro defunctis*, una scilicet tantum, *præsente corpore, celebrari possit, dum tamen Conventualis Missa, & Officia Divina*, ubi nempe celebrari solent, *non impediantur, magnaque diei celebritas non obstet*, qualis est celebritas Paschæ, aliorumque Festorum Duplicium primæ Classis, juxta memoratum Sacræ Congregationis Rituum Decretum. Cui etiam innixus idem Meratus in Additionibus ad Gavantum Parte 1. Tit. v. num. 2. censet, non posse celebrari Missam ipsam solemnem pro defunctis præsente cadavere in prima Dominica Adventus, Feria IV. Cinerum, Dominica prima Quadragesimæ, Dominica Palmarum cum tota Hebdomada majori, Dominica Resurrectionis, & Dominica Pentecostes cum duobus diebus sequentibus, die Nativitatis Domini, Epiphaniæ, Ascensionis, & Festo Corporis Christi, & in aliis Festis primæ Classis. Multa mox quoque notat Meratus in confirmationem suæ opinionis, quæ generatim admitti non possunt.

V. Cum insuper mihi in præsenti non vacet omnes quæstiones, quæ ex singulis Paragraphis Romani Ritualis oriuntur, discutere, haud tamen omit-

omittam ea, quæ sunt majoris momenti, & necessaria scitu. Ergo licet noster §. solius diei festi meminerit, in quo una dumtaxat solemnis Missa pro defunctis permittitur præsente cadavere, sciendum tamen, hanc etiam regulam servandam in Duplicibus, & etiam in iis diebus, in quibus non potest de Duplici celebrari, nimirum infra octavas Epiphaniæ, Paschatis, Pentecostes, Feria IV. Cinerum, in Hebdomada Majori, in Vigilia Nativitatis Domini, & Pentecostes, tametsi præsens sit corpus defuncti, ut ex variis Decretis Sacræ Rituum Congregationis addiscimus, quæ recenset Meratus in Additionibus ad Gavantum loco citato, & in suo Indice Decretorum, ac præsertim num. 505. *Missæ privatæ de Requiem, corpore præsente, & insepulto, dici non possunt diebus, quibus fit de Officio Duplici, vel aliis a Rubrica vetitis, & quamcumque consuetudinem tanquam abusum abolendam juxta dispositionem Rubricæ* v. *Missalis Romani de Missa Defunctorum Num.* 2. *in fine, & Decreta Sacræ Congregationis, & signanter Generale* v. *Augusti* 1662. *servanda esse, mandavit S. R. C.* x. *Januarii* 1693. *in una Galliarum*. Vide apud laudatum Auctorem in citato Indice num. 16. 69. & alios notatos.

VI. Veneror Sacræ Rituum Congregationis Decreta, sed optandum esset, ut si non in omnibus Festis minus solemnibus, saltem in Duplicibus non festis, & infra Octavas etiam privilegiatas possent dici Missæ etiam privatæ Defunctorum præsente cadavere. Quid enim præjudicat Sanctis Duplicis ritus, si in una Ecclesia, ubi est præsens cadaver, & ubi omnia luctum spirant, vel Missæ privatæ *de Requiem* dicerentur? Cæterum etsi juxta Romani Missalis Rubricas, *Missæ privatæ pro Defunctis quocumque die dici possunt, præterquam in Festis Duplicibus, & Dominicis diebus*, recte tamen existimat Guyetus in sua Hertologia Lib. IV. Cap. XXIII. Quæstione XXVI. valere hic quoque perinde atque in aliis Missis votivis monitum illud, *Id vero passim non fit, nisi rationabili de causa*, qualis est præter diem obitus, seu depositionis, aut tertium, septimum, trigesimum, & anniversarium, fundatio, seu stipendium a Fidelibus ad id oblatum, aut testamento relictum. Optandum plane esset, ut ubi non sit præsens cadaver, celebrentur Missæ cum Officio diei concordantes; neque enim ritui conforme videtur, videre quotidie in Ecclesiis passim Sacerdotes celebrantes vestibus atris indutos, & audire ubique Defunctorum Missas, quæ a multis irreligiosis Sacerdotibus, ut se se ab Altari citius expediant, nisi Duplici Festo, aut Dominica, seu privilegiata alia die impediantur, quotidie celebrantur.

§. VI.

Caveant omnino Parochi, aliique Sacerdotes, ne Sepulturæ, vel Exequiarum, seu Anniversarii mortuorum Officii causa quicquam paciscantur, aut tanquam pretium exigant. Sed iis eleemosynis contenti sint, quæ aut probata consuetudine dari solent, aut Ordinarius constituerit. Neque permittant, ut pallia, aut alia Altaris ornamenta ad ornatum Feretri, vel Tumbæ adhibeantur.

COMMENTARIUS.

I. Constitutum sæpe a Conciliis, & a Summis Pontificibus fuit, ne quid a Clero pacisceretur, vel exigeretur prætextu Exequiarum, aut Sepulturæ. Quæ fuerit hujus Simoniæ origo, scite exponit Thomassinus Parte 3. *Disciplinæ* Lib. 1. Cap. 67. Num. IV. *Cum enim vigore Canonum vetarentur in Ecclesiis terræ mandari, vel utcumque condi, nisi Martyrum cineres, Sanctorum pignora, inde & Episcopi, atque Abbates, necnon & siqui ex Presbyteris, & laicis singulari innocentia morum claruissent; cæterorum Fidelium exarsit æmulatio, ut vel pretio saltem virtutum præmia assequerentur*. Varia ad probandam veterem disciplinam, abusumque adducit idem Auctor in citata Parte 3. Lib. 1. Cap. 65. de eademque re jam nos etiam in variis nostris Operibus ubi se se dedit occasio, abunde disseruimus.

II. Porro antiquum abusum exigendi aliquid pro Exequiis Sepulturisque explodere inter alios Sanctissimos Pontifices conatus est S. Gregorius Magnus, impatientissime ferens, Clericos minus a terrenis cupiditatibus expeditos esse, quam Sichimitas, qui locum Sepulturæ Abrahamo gratificari voluere. En ejus verba Lib. 7. Epistola 3. ad Episcopum Messanensem, edit. Maurinæ: *Quamvis nostrum institutum noveris, nos antiquam consuetudinem nostram a nostra Ecclesia omnino vetuisse, nec cuiquam assensum præbere, ut loca humani corporis pretio possint adipisci. Nam si Gentiles, ut arbitramur, Viri Sichimitæ Abrahæ pro Sarra mortua, atque in loco proprio humanda, sepulturam gratis obtulerunt, & vix magna ejus importunitate coacti sunt, ut pretium de loco sepulturæ perciperent, nos qui Episcopi dicimur, de humandis Fidelium corporibus pensa facere quid debemus*.

III. Rursus rescito, centum solidos a Januario Calaritano Archiepiscopo exigi ad tumulandam filiam matronæ illustris, & querelis lacessitus hujus ipsius matronæ, ad Januarium ipsum rescripsit, nova hac injuria cumulari non debuisse damnum, doloremque filiæ morte inflictum; ex alterius luctu, & calamitate lucrum captandum non esse, nec pretio addicendum locum putredinis; summovisse se istiusmodi corruptelam ab Ecclesia Romana, ineunte statim Pontificatu suo; eam se Prælatis indixisse legem, ut saltem Sichimitas imitarentur, quos tametsi Paganos puduerat ex cadavere lucri aliquid extundere; liberas spontaneas oblationes admitti posse, at nihil exigi, nihil petere fas esse, ne eo convitio verberentur Clerici, reliquorum mortalium tam gratam illis esse mortem, quam compendiosam. Audiendus ipse Gregorius, qui Lib. 9. Epistola 3. sic habet: *Questa nobis est Nereida clarissima femina, quod ab ea centum solidos pro filiæ suæ sepultura Fraternitas vestra non erubescat exigere: atque ei super doloris gemitum, majorem dispen-*

dii studeat inferre molestiam. Quod si ita se veritas habet, quia grave nimis, & procul est a Sacerdotis officio pretium de terra concessa putredini quærere, & de alieno velle facere luctu compendium, ab hac se petitione Fraternitas vestra contineat, & molesta ei de cetero non existat. Tum paulo post: *Hoc autem vitium & nos postquam Deo auctore ad Episcopatus honorem accessimus, de Ecclesia nostra omnino vetuimus, & pravam denuo consuetudinem nequaquam usurpari permisimus; memores quia dum Abraham a filiis Emor, hoc est, Ephron filio Seor, Sepulcrum pretio ad humandum corpus conjugis postularet, pretium accipere renuit, ne commodum videretur de cadavere consequutus. Si ergo tantæ considerationis paganus vir fuit, quanto magis nos, qui Sacerdotes dicimur, hoc facere non debemus? Unde ne hoc avaritiæ vitium, ne vel in alienis denuo tentari præsumatur, admoneo. Sed si quando aliquem in Ecclesia vestra sepeliri conceditis, siquidem parentes ipsius, proximi, vel hæredes pro luminaribus sponte quid offerre voluerint, accipere non vetamus. Peti vero, aut aliquid exigi, omnino probibemus; ne, quod valde irreligiosum est, aut venalis fortasse, quod absit, dicatur Ecclesia, aut vos de humanis videamini mortibus gratulari, si ex eorum cadaveribus studeatis quærere quolibet modo compendium.*

IV. His profecto Gregorii verbis, *si quando aliquem in Ecclesia vestra sepeliri conceditis*; aperte innuitur origo hujus perversitatis. Cum enim, uti superius notatum est, necdum usus invaluisset, ut in Ecclesiis sepeliretur quisquam, qui ejus privilegii cupidiores fuere, ut participes fierent precum, & hostiarum a proximis ibi suis offerendarum, oblata ingenti pecunia id emercari cœpere. Gratuita fuit, ut puto, ea prima largitio, quæ mox tamen in tributum, & exactionem descivit. Scitissime observat Thomassinus Parte 3. *Disciplinæ* Lib. 1. Cap. 65. num. 2. iis præsidiis firmari hanc conjecturam a S. Gregorio in Dialogis, ut jam ambigendi locus superfit nullus. Et quidem, postquam hic dixit Libro IV. Dialogorum Cap. 50. 52. 53. iis, qui ex mortali vita migrant nullo implicati crimine, conducibile esse in Ecclesia sepeliri, quod eorum proximi ipso tumulorum conspectu admoniti, & excitati pro illis flagrantius & frequentius orent; mox ex adverso contestatur, siqui flagitia hic sua non expiarint, eos graviori obnoxios fore damnationi, qui sepulchro etiam suo Ecclesiam contaminaverint. Quod approbat ille exemplo Valeriani Patricii, cui concesserat, imo pretio addixerat Brixianus Episcopus locum sepulturæ in Ecclesia: *Cui ejusdem Civitatis Episcopus, accepto pretio, locum in Ecclesia præbuit, in quo sepeliri debuisset.* Crebris autem postea Cæli ostentis, minisque perfectum tandem est, ut scelestissimi hominis cadaver de Ecclesia ejiceretur.

V. Quicquid sit de antiqua Ecclesiæ disciplina, qua universim prohibitum fuit, quemquam in Ecclesiis humari, certum illud est, sepelire mortuos, religiosæ pietatis semper fuisse; ideoque nec simoniacæ pactionis quidquam intervenire unquam passi sunt Sancti Patres, quamquam & spontaneæ non recusarentur proximorum, vel amicorum oblationes, & hinc laudabiles inolescerent consuetudines, quæ non facile deinceps aboleri sinerentur. Tria hæc sunt, quæ & in hoc Commentario illustrare aggredimur ex doctissimo Thomassino in citato loco Cap. 68. Primum, a Clericis, Parochisque administratas esse Sepulturas sine pactione, aut exactione quavis. II. nec repudiata tamen fuisse spontaneæ pietatis dona. III. edita fuisse Decreta, & Synodica Statuta, ne laudabiles exolescerent consuetudines. Trium horum duo priora perspicue exprimit Concilium Ravennatense anno 997. Can. 3. sub Gerberto Archiepiscopo, qui fuit postea Romanus Pontifex Maximus Sylvester II. *Siquis Sacri Ordinis de Sepultura mortuorum aliquid acceperit, nisi forte quæ sponte ab amicis, vel propinquis mortuorum Ecclesiæ fuerint collata, hac maledictione teneantur obnoxii.* Concilium Bituricense anno 1031. Can. XII. perstringit simul, detestaturque exactiones quascumque pro Baptismo, pro Pœnitentia, pro Sepulturis: *Nullus pretium pro Baptismo, neque pro Pœnitentia danda, neque pro Sepultura accipiat, nisi quod Fideles sponte dare, vel offerre voluerint.*

VI. Plura sunt tum Synodorum, tum Episcoporum Decreta hæc Sepulturarum mercimonia execrantium, & apud Gratianum Causa XIII. Quæstione 2. Can. 13. refertur Decretum Concilii Triburiensis, & Can. 15. aliud sub nomine Concilii Namnatensis, & Can. 12. sententia Sancti Hieronymi hisce conformis. Cæterum duo sunt, quæ observari æquum sit in citata Gratiani testimonia. Primum est, has sive spontaneas oblationes, sive extorsiones simoniacas, eo utplurimum spectasse, ut honoratior, & Altari propior sepulturæ locus impetraretur. Ideo laudato Concilio Namnatensi placuit, *probibendum esse etiam, secundum Majorum instituta, ut in Ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in Atrio, aut in Porticu, aut in Exedris Ecclesiæ. Intra Ecclesiam vero, & prope Altare, ubi Corpus, & Sanguis Domini conficitur, nullatenus sepeliantur.* Alterum est, omnes omnino exactiones proscribi, ad honoratiores etiam has Sepulturas, nulla adhuc mentione facta laudabilium consuetudinum.

VII. Ceterum sicut Clericis severe semper prohibitum fuit, ne super Sepulturis, aut Exequiis, aliisve similibus rebus paciscantur, vel hac occasione extorsiones faciant, ita quoque laicis demum inculcatum fuit, ne pias, & laudabiles, ac receptas offerendi aliquid consuetudines facile infringant. Extat de hac re Decretum Concilii IV. Generalis Lateranensis Canone 66. expressum his verbis: *Ad Apostolicam Audientiam frequenti relatione pervenit, quod quidam Clerici pro Exequiis mortuorum, & Benedictionibus nubentium, & similibus pecuniam exigunt, & extorquent, & si forte eorum cupiditati non fuerit satisfactum, impedimenta fictitia fraudulenter opponunt. E contra vero quidam laici laudabilem consuetudinem erga Sanctam Ecclesiam pia devotione Fidelium introductam ex fermento hæreticæ pravitatis nituntur infringere sub prætextu Canonicæ pietatis.* His querelis occurrens Concilium ita mox statuit: *Quapropter super his pravas exactiones fieri prohibemus, & pias consuetudines præcipimus observari: statuentes, ut libere conferantur Ecclesiastica Sacramenta, & per Episcopum loci veritate cognita compescantur, qui malitiose nituntur laudabilem consuetudinem immutare.* Ex hoc itaque Canone, quem nos fuse explicuimus Tomo nostro III. Conciliorum in Commentariis ad Canones Concilii Generalis La-

Lateranensis IV., conclusum fuit, exactiones quidem in Exequiis mortuorum veritas esse, sed laudabiles tamen consuetudines offerendi aliquid in iis, a laicis esse observandas, immo etiam per Episcopum ad earum observantiam urgeri posse; quod non solum praxis, sed & Synodi posteriores probarunt.

VIII. Fateor equidem, retinendas laudabiles consuetudines, sed fateri nihilominus cogor, harum consuetudinum prætextu, vexatos non semel vel pauperum defunctorum hæredes a Parochis, ad funeris impensas, quas inopia illorum ferre non poterat; atque hæ sunt importunæ exactiones, quæ occasionem dedere sæcularibus Magistratibus, Principibusque, ut de re funeraria Leges ferrent, Neapoli, Florentiæ, Mediolani, aliisque in locis. Teste Altaserra Lib. *6. De Jurisdictione Ecclesiastica* Cap. 13. in Gallia transiit funeraria actio omnino ad Forum Civile, ex quo Constitutione Regia anni 1539. Judici Ecclesiastico adempta est cognitio de actionibus personalibus laicorum nisi in mere spiritualibus. Dolet de eo abusu laudatus Auctor loco citato, eumque variis argumentis egregie exagitat; sed optandum plane, ut, qui Ecclesiis præsunt, modum funerum impensis imponant. neque enim ferri aliquibus locis potest, ut magna vis cereorum in defunctorum Exequiis deferatur, multoque minus, ut postquam sepulchri gentilitii locus fuit ab Ecclesia coemptus, toties Ecclesiæ tumulanti nova pendi pecunia debeat, quoties aliquem ex ea gente, ad quam illud sepulcrum pertinet, humari in ipso oporteat. Cæterum non abnuo, licite id fieri, ubi judicio Episcopi laudabilis ea consuetudo censeatur, non vero nova Parochi alicujus extorsio.

IX. Quod tandem ait hic noster §. cavendum Parochis, *ne permittant, ut pallia, aut alia Altaris ornamenta ad ornatum feretri, vel tumbæ adhibeantur*, in variis etiam Synodis statutum compluries fuit, ac præsertim a S. Carolo in Synodo Provinciali Mediolanensi I. Decreto XV. *Quæ pallia*, inquit, *aliaque sacra indumenta Altarium usui, & ornatui addicta sunt, ea ad Sedis Episcopi, alteriusve hominis Ecclesiastici, vel laici quavis dignitate præditi apparatum, aut ad funeris, Exequiarumve pompam, aut aliarum rerum, quæ profanæ sint, usum, sive ornamentum, ne adhibeantur*. Idem statuit in Synodo 3. Diœcesana, Decreto 51. constituta etiam pœna in Parochum, qui pallium ipsum Altaris ad usum funeris commodaverit: *Parochus, qui Altaris pallium cuipiam etiam quavis dignitate prædito ad funus ducendum, seu ad faciendas Exequias commodaverit, suis sumptibus aliud illi simile comparet, quod pro funeribus commodaverat, idque illius Ecclesiæ sit, unde alterum acceperat*. Subditque mox etiam sic S. Antistes: *Pallium vero, quod funeri, aut Exequiis faciendis commodatum erit, ad Altaris usum ne amplius adhibeatur, nisi Archiepiscopi concessu*. Sed hujusmodi Decreta, quæ & in aliis aliorum Episcoporum Synodis sancita sunt, jam passim negliguntur, cum sæpe viderim contra nostri hujus §. præscriptum adhiberi in funeribus, Exequiisque candelabra ipsa, quæ sunt Altarium ornamenta, eisque inserviunt. Quod quidem *semper est contra ritum, nec tolerari debet*, ut Barrufaldus ait.

§. VII.

Cum tamen antiquissimi ritus Ecclesiastici sit cereos accensos in Exequiis, & funeribus deferre, caveant item, ne hujusmodi ritus omittatur, aut nequid avare, aut indigne in eo committatur.

COMMENTARIUS.

I. Usus cereorum in funeribus defunctorum antiquissimus est tum apud Gentiles, tum apud Christianos. Quin & Gentilibus moris fuisse, non tantum faces in efferendis mortuorum corporibus præferre, sed ad mortuorum sepulcra certis temporibus lucernas accendere, constat ex Lege *Mævia ff. De manumissis testamento*, in qua refertur, quod Mævia famulis suis libertatem testamento dederit cum hoc onere, *ut monumento alternis mensibus lucernam accendant, & solemnia mortis peragant*. Ad hunc locum reflectens Auctor Romæ Subterraneæ Lib. 1. Cap. 18. num. 2. *En*, inquit, *luminaria accendendi mos, & mortuos hujusmodi ritu colendi ex ipsis superstitionis gentilitiæ monumentis adnotatus*. Non desunt qui autumant, a consuetudine efferendi olim noctu corpora defunctorum (de qua pluribus differit Gotofredus ad Legem v. Codicis Theodos. *De sepulcris violatis*) originem habuisse morem faces, seu funalia incendendi, & mortuorum corporibus præferendi. Verum negari nequit, quin & diurnis funeribus Gentiles non modo, sed & Judæi, ac primi etiam Christiani lampades, lucernas, cereosque adhibuerint, non tantum ad effugandas noctis tenebras, sed & ad lætitiam insinuandam, & pium Religionis cultum amplificandum. Testatur id quidem S. Hieronymus adversus Vigilantium scribens, multisque adstruit Baronius ad annum 58. ubi etiam sic inquit: *Cumque hæc ipsa æque Judæi factitarent, atque Gentiles, cur non potius a Judæis ea, sicut & pleraque alia, quam a Gentilibus Ecclesiam esse mutuatam, dixerimus? Et si velimus accepta ab illis esse, quid absurdum, si eadem in veri Dei cultum conversa fuerint, ut alia multa?*

II. Teste S. Hieronymo in Epitaphio Paulæ Matronæ Romanæ, translata fuit illa *Episcoporum manibus, & cervicem feretro subjicientibus, alii Pontifices lampadas cereosque præferebant*. Teste Eusebio Lib. IV. *De vita Constantini* Cap. *66.* ita illius funus celebratum est: *Milites sublatum e lecto corpus in arca aurea deposuerunt, eamque purpurea obtectam veste Constantinopolim deportarunt, atque in præcipuo Imperialis Palatii cubiculo sublime collocaverunt. Dehinc aurea super candelabra luminibus undique accensis, admirabile spectaculum intuentibus præbebatur*. Sed ut & alia exempla omittam, Patrumque veterum testimonia de cereorum usu in

in funeribus defunctorum, loquens de Constantii funere S. Gregorius Nazianzenus, eum elatum esse scribit *luminibus accensis*: Additque hæc verba notatu digna: *Quibus Christiani transitum honorare pium censemus*. Prælatos fuisse defunctis cereos in signum triumphi ob peracti viriliter agonis cursum, insinuat S. Joannes Chrisostomus Homilia IV. in Pauli Epistolam ad Hebræos; *Dic mihi*, inquit, *quid sibi volunt istæ fulgentes lampades? An non defunctos tamquam athletas deducimus?* Hinc vel post annum Christi millesimum usitata fuit in Officio Defunctorum vox illa lætitiæ *Alleluja*, non modo apud Græcos, uti in Euchologio videre est, sed & apud Latinos, uti habetur in Remensi ms. Codice a Menardo allato in Notis ad Librum Sacramentarii Sancti Gregorii Papæ pag. 260. & in aliis multis. Ea quidem voce in Officio Defunctorum adhibita significare voluerunt Majores nostri lætitiam, quæ toti Ecclesiæ ex morte Justorum obvenit. Unde S. Hieronymus Fabiolæ Matronæ Romanæ funus describens, in ejus Ephitaphio ita inquit: *Jam fama volitans tanti prænuncia luctus totius Urbis populum ad Exequias congregabat. Sonabant Psalmi, & aurata tecta Templorum in sublime quatiebat ALLELUJA.* Ob allatam rationem in Defunctorum Exequiis canebatur Psalmus 113. *In exitu Israel de Ægypto*.

III. Quemadmodum denique hic noster §. cavendum ait Parochis, *ne hujusmodi ritus omittatur*, deferendi scilicet cereos accensos in Exequiis, & funeribus Defunctorum, recte tamen mox mandans subdit, *ne quid avare, aut indigne in eo*, ritu scilicet, *committatur*. Sicut reprehendendi sunt Parochi, qui majorem vim cereorum prætendunt, quam facultates defuncti ferunt, ita & eorum hæredes, ubi ea suppetat, ad eam præstandam, & ad alios funeris sumptus cogi merito possunt, juxta variorum Conciliorum Decreta, ac præsertim Provincialis I. Mediolanensis Concilii Capite inscripto, *De Funeribus & Exequiis*, ubi S. Carolus ita plane inquit: *Si mortuorum hæredes ita se impie gesserint, ut religiosum Exequiarum institutum negligentes, Cruci, Clericis, & funeri debita lumina adhibere nolint, ab Episcopo ea cogantur comparare, quæ necessaria videbuntur*. His similia legere est in aliis Synodis Provincialibus, Diœcesanisque.

§. VIII.

Pauperes vero, quibus mortuis nihil, aut ita parum superest, ut propriis impensis humari non possint, gratis omnino sepeliantur, ac debita lumina suis impensis, si opus fuerit, adhibeant Sacerdotes, ad quos defuncti cura pertinet, vel aliqua pia Confraternitas, si fuerit, juxta loci consuetudinem.

COMMENTARIUS.

I. PAssim jam illud Episcopi in suis Ritualibus, ac Synodis statuerunt, præsertim vero S. Carolus in sua Provinciali Mediolanensi I. Synodo Cap. *De Funeribus, & Exequiis*, & in suis ad funera ducenda Instructionibus, ut *miserabiles personæ, quibus mortuis, aut nihil superest, aut ita parum, ut sua impensa humari non possint, a Parocho sumptibus Ecclesiæ sepeliantur*. Dici nequit, quam in nostra Italia Parochi quidam inhumaniter se gesserint erga defunctos pauperes, & adeo quidem, ut coacti non semel fuerint Episcopi tantam sacrorum hominum impietatem castigare, & egenorum sepulturæ providere. Audienda Beneventana Provincialis VI. Synodus, habita anno 1374. Tit. XIV. Cap. IX. ubi ita inquit: *Quia vero dudum multorum clamorosa habuit insinuatio, quod nonnulli pauperes, & egeni decedentes in Civitate, Diœcesi, & Provincia Beneventana, propter eorum inopiam pluribus diebus carebant Ecclesiastica sepultura; ideo per Concilium Provinciale salubriter, & humaniter ordinatum est, quatenus sub excommunicationis pœna, & unius unciæ, omnes, & singuli Rectores Ecclesiarum locorum prædictorum Parochialem Ecclesiam funeralem habentes, quamprimum ad eorum notitiam pervenerit de morte prædictorum decedentium, sublato moræ prepedio, statim ad eorum expensas, ut convenit, sepeliri faciant corpora defunctorum in Cæmeteriis Ecclesiarum ipsarum &c.*

II. Teneri Parochos pauperes suæ curæ commissos, vita functos gratis sepelire, ac debita etiam lumina in eorum funere suis impensis adhibere, præter præscriptum hujus nostri Ritualis, mandant passim Sacræ Synodi Provinciales æque ac Diœcesanæ. Quod autem ait hic idem noster §. de pia Confraternitate, cujus est institutum pauperes ipsos rite ad sepulturam deferre, revocat unam ex causis, ob quas instituta fuit Romæ a Julio S. R. E. Cardinali Medice, qui fuit postea Clemens Papa VII. atque ab aliis piis Viris Romanæ Curiæ Officialibus Archiconfraternitas Charitatis, nempe, *quod cadavera pauperum defunctorum quotidie per bajulos in plateis, ac locis publicis ejusdem Urbis passim ad colligendum pro eorum vectura, & sepultura eleemosynas ponebantur, & sine Cruce, & sine lumine, ac cum magno dedecore, & Christifidelium horrore, ad sepulturam vehebantur*. Testatur id quidem Leo Papa X. in sua Bulla data V. Kal. Februarii anno 1519. incipiente, *Illius, qui charitas est*, qua Archiconfraternitatem ipsam Charitatis approbavit, cujus institutum sepeliendi pauperes defunctos etiam submersos, qui vel intra, vel extra Urbem aliquando reperiuntur, & pro illorum animabus pia suffragia celebrandi, pie, religioseque exercet hodie Societas Mortis nuncupata; quam inter, & Parochos, ob ipsam pauperum sepulturam, litigia sæpe excitantur. Gaudet & hoc privilegio ipsa Mortis Societas, ut defunctos in Agri Romani locis ab Urbe dissitis Romam deferant, & in Ecclesiis, in quibus ei magis lubeat, sepeliant; sed optandum esset, ut ad vitanda scandala, hujusmodi privilegio cum moderatione utantur, ipsosque mortuos, quos deferunt, in Ecclesiis vicinioribus, minusque insignibus sepulturæ tradant.

§. IX.

Ubi viget antiqua consuetudo sepeliendi mortuos in Cœmeteriis, retineatur, & ubi fieri potest, restituatur; at vero cui locus sepulturæ dabitur in Ecclesia, humi tantum detur. Cadavera autem prope Altare non sepeliantur.

COMMENTARIUS.

I. QUum satis superque de Cœmeteriis, antiquisque Sepulturæ locis dixerim Tomo II. Romani Pontificalis, in Commentario ad Titulum VI. qui inscriptus est *De Cœmeterii benedictione*, paucis hic me expediam, illudque primum monebo, morem fuisse antiquum, ut Christiani homines non in Ecclesiis, sed in Cœmeteriis prope Ecclesias vita functi sepelirentur. Ea plane loca humandis corporibus destinata, varia quidem olim nomina sortita sunt, quæ late exponuntur ab Auctore Romæ Subterraneæ, qui & antiquorum sepulchrorum, & cryptarum arenariarum formas explicat exhibetque. Usitatius autem & olim, & hodie dicuntur *Cœmeteria* a Græco verbo κοιμάω, quod *dormire* significat, quia scilicet Christiani homines ob spem gloriosæ resurrectionis, in ipsis Cœmeteriis non tam mortui jacere, quam dormire dicuntur, uti addiscimus ex Euangelio Joannis Cap. XI. ubi Christus Lazarum, qui erat mortuus, *dormire dixit*; & ex Apostolo in Epistola ad Thessalonicenses Cap. IV. ajente: *Nolumus, vos ignorare de dormientibus, ut non contristemini, sicut & cæteri, qui spem non habent*: Ubi S. Hieronymus notat, *eos dormientes appellari, quia certum est, eos resurrecturos*. Eandem rationem urgent & alii Patres, quos citat Stephanus Durantus Lib. I. *De ritibus Catholicæ Ecclesiæ* Cap. 23.

II. Neque vero in Cœmeteriis utcumque Christiani humandi sunt, sed in iis, & quidem ex pervetusto ritu, de quo dixi in citato Commentario ad prædictum Titulum 6. Romani Pontificalis, quæ fuerint prius ab Episcopo benedicta. Ex ipsorum autem Cœmeteriorum benedictionis formula, quæ hodieque in Pontificali extat, sat constat, Cœmeteria unice benedici ad humationem corporum humanorum. Siquidem in ipso benedictionis initio precatur Pontifex benedicens, *ut purgetur, benedicatur, sanctificetur, & consecretur hoc Cœmeterium, ut humana corpora hic post vitæ cursum quiescentia, in magno judicii die simul cum felicibus animabus mereantur adipisci vitæ perennis gaudia*. Et in alia oratione Deum supplicat, ut *famulorum, famularumque suarum corporibus in hoc Cœmeterium intrantibus quietis sedem, & ab omni incursione malorum spirituum tutelam benignus largitor tribuat*. Atque hæc, & similia in ritu benedictionis Cœmeterii occurrentia evincunt plane, quod recte notavit Vanespen Parte II. Juris Ecclesiastici universi Tit. 38. Cap. 2. num. 25. in fine, *Cœmeteria proprie ad usum sepulturæ ex intentione Ecclesiæ destinari, & benedici; non ita vero ipsa Templa, in quorum etiam consecratione corporum in eis sepeliendorum mentio non fit, nec orationes, aut benedictiones ad sepulturam corporum diriguntur*.

III. Pergit Auctor, aitque sequenti num. 26. quod sicuti antiquitus Christiani non in ipsis Martyrum Sepulcris, sed ad Limina Sepulcrorum SS. Martyrum sepeliebantur, immo ut ibidem sepeliri possent, privilegii loco habebant, ut nos alias late diximus, ita quoque non in Ecclesiis, in quibus SS. Martyrum corpora requiescunt, sed in Cœmeteriis sepeliri corpora mortuorum, visum plerisque Conciliis fuit, præsertim vero Bracarensi I. anni 563. Can. 18. *Placuit*, ait, *ut corpora defunctorum nullo modo intra Basilicam Sanctorum sepeliantur, sed, si necesse est, deforis circa murum Basilicæ usque adeo non abhorret*. Fuisse hanc veterem Ecclesiæ disciplinam, constat ex Canone XV. apud Gratianum Causa 13. Quæstione II. his verbis: *Probibendum est etiam secundum Majorum instituta, ut in Ecclesia nullatenus sepeliantur, sed in Atrio, aut in Porticu, aut in Exedris Ecclesiæ*. Refert quidem hoc Decretum Gratianus sub nomine Synodi Varensis, sed, uti monent Correctores Romani ad ipsum Gratiani locum, non reperitur recitatus Canon in prædicta Synodo, sed extat in Concilio Namnetensi anni 850. e quo etiam illum referunt Regino Lib. I. Cap. 225. & Burchardus Lib. 3. Cap. 209. Cæterum ex ipso Canone illud deducitur, tria fuisse loca sepulturæ destinata, nempe Atrium, Porticum, & Exedram. Atque in his tribus locis, prope quidem, sed non intra Ecclesiam sepeliri mortuorum corpora mandat Synodus memorata Sæculo IX. celebrata, sicut & aliæ eodem ævo habitæ, & inter alias Arelatensis VI. anni 813. Can. XXI.

IV. Recte vero illud quoque observat laudatus Vanespen num. 31. & seq. quod cum sub idem tempus cœperit non tantum Episcopis, sacrisque hominibus, sed & laicis quibusdam honoris causa concedi Sepultura in ipsis Ecclesiis, ac illis præterea, qui per vitæ meritum talem vivendo locum sibi vita functis acquisierant, hæc exceptio latum campum aperuit laicis Sepulturam in Ecclesia ambiendi, & Sacerdotibus plenam illis eam annuendi libertatem; tum potissimum quod ex Sepulturis intra Ecclesiam frequenter emolumentum notabile in Sacerdotes redundaret, dum vel laici ut honoratiorem Sepulturæ locum acciperent, in faciendis oblationibus erant liberaliores; vel etiam ipsi Sacerdotes pro locis honorabilioribus pretium exigere non erubescerent, uti ex innumeris fere Conciliorum, ac Summorum Pontificum Decretis ostendi posset, quibus fœda quorundam Sacerdotum avaritia, & pro Sepulturis, Exequiisque exactio refellitur; & quidem merito: nam ob ipsam laicorum ambitionem, & sacrorum hominum cupiditatem factum plane est, ut prisca Patrum disciplina religiose aliquando observata de non sepeliendis mortuis in Ecclesiis, quasi ad interitum descenderit, ipsæque Ecclesiæ factæ sint alicubi divitum quorumcumque Cœmeteria, relictis dumtaxat in sepulturam pauperum Cœmeteriis extra Ecclesiam constructis.

V. At vero Ecclesia eodem semper spiritu ducta, licet pro temporum, & circumstantiarum conditione, nonnumquam de externa disciplina ali-

aliquid remiserit, prout in hoc puncto multum remisit, satis tamen ostendit, & in Conciliis, & in Ritualibus permultis, ac præsertim in nostro Romano omnium principe, ut ex præsenti §. liquet, se nequaquam a prisca disciplina recedere; dum mandat primum, ut, *ubi viget antiqua consuetudo sepeliendi mortuos in Cœmeteriis, retineatur, & ubi fieri potest, restituatur*; tum vero, *ut cui locus sepulturæ dabitur in Ecclesia, humi tantum detur*; ac tandem, *ut cadavera prope Altaria non sepeliantur*. Atque his plane consonant Synodi passim Provinciales, Diœcesanæque, ac præsertim S. Carolus veteris Ecclesiæ disciplinæ instaurator, ubi in Concilio Mediolanensi Provinciali I. Capite inscripto *De Sepulturis*, monet Episcopos, *ut morem multis locis intermissum, mortuos in Cœmeteriis sepeliendi, restituendum curent, inde submotis, si qui ea usurparint*. Additque mox, *ut si cui locus sepulturæ deinceps dabitur in Ecclesia, humi tantum detur, & sepulcrum, in quo condetur, opere fornicato cum reliquo Ecclesiæ pavimento æquatum sit*. Quod vero demum noster §. tertio loco præscribit, explicatum etiam habemus ab eodem S. Carolo, qui in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. Parte 1. Capite, quod inscriptum est *De sepulcris*, postquam edixit, *ne Sepulturæ locus quovis nomine cuiquam detur; neve Sepulcra fiant, construanturve in ulla quavis Ecclesia, sine Episcopi concessu scriptis exarato*, ita statim subjicit: *In Choro autem, vel Capella majori nullo modo*. Et mox: *Nec vero in aliis Ecclesiæ locis prope Altaria, nisi tam longe Sepulcra distent, ut sepulcrale os a scabello, seu bradella Altaris procul absit spatio cubitorum trium. Quæ autem propius extructa jam sunt, omnino amoveri, obstruive decernimus*. Cæterum non sufficit, ut os Sepulcri prædicto, vel longiori etiam spatio, a scabello Altaris distet, sed omnino cavendum est, ne ad Altaria adeo extendantur Sepulcra, ut sub ipsis defuncti sepeliantur; cum sub Altaribus juxta antiquam, probatamque omni ævo Ecclesiæ disciplinam, non aliorum corpora, sed dumtaxat Sanctorum, ac præsertim Martyrum humari queant, ut in Commentariis nostris ad Romanum Pontificale abunde ostendimus.

§. X.

Sepulcra Sacerdotum, & Clericorum cujuscumque Ordinis, ubi fieri potest, a Sepulcris laicorum separata sint, ac decentiori loco sita; atque ita, ubi commodum fuerit, ut alia pro Sacerdotibus, alia pro inferioris Ordinis Ecclesiæ Ministris parata sint.

COMMENTARIUS.

I. Extat in Actis Ecclesiæ Mediolanensis a S. Carolo concinnatis Lib. I. Instructionis Fabricæ Ecclesiasticæ Caput 27. inscriptum *De Sepulcris, & Cœmeteriis*, ubi S. Antistes sacris Canonibus inhærens, qui Episcopos, Presbyteros, aliosque Ecclesiasticos homines intus in Ecclesia sepeliri sanxerunt, peculiarem locum unicuique gradui pro sepultura assignavit, sic dicens: „ Episcopalis igitur Sepulturæ locus „ in Basilica Cathedrali pro Chori foribus ingres„ suve esse potest; ubi si locus decens aliquando „ non datur, alius deligatur, qui religioso, vene„ rabilique Episcopali nomini, ac dignitati conve„ nientior sit; non in Choro tamen, neque in Ca„ pella majori, sed extra illius fines in alia Eccle„ siæ parte decentiori, atque insigniori. Sit ea a „ cæteris etiam Canonicalibus Sepulcris loco, & „ insigni prætera aliquo Episcopali distincta. Se„ pulcra item sint Canonicalia duo a dextero la„ tere sepulturæ Episcopalis, eaque, ut supra, „ aliquo interjecto spatio separata, in quibus & „ Canonici, & Capitulari dignitate præditi sepe„ liantur. Totidem prætera in sinistro latere cer„ to etiam intervallo disjuncta, in quibus cæteri „ Basilicæ Cathedralis Sacerdotes, Clerici, aliique „ Ecclesiastici Ministri humentur. *Similia his præ„ scribit de Ecclesiis Collegiatis, statimque subdit*, „ ut prætera in singulis Ecclesiis Parochialibus „ etiam duæ Sepulturæ sint, loco, ut supra de„ monstrato, una propria Parochorum, Recto„ rumve earum, altera Clericorum Parochialium. Atque hic nota unum tantum pro Ecclesiasticis hominibus assignari Sepulcrum, sive ii Sacerdotes sint, sive alii Clerici inferiores. Unum etiam variæ Synodi præscribunt, inter quas novissima Casalensis ab Ignatio ab Ecclesia Casalensi Episcopo & Comite edita anno 1756. Cap. 28. inter alia mandat, *ut in Parochialibus Ecclesiis, quibus deest Sepulcrum peculiare Ecclesiasticis destinatum, construendum curent Parochi una cum Clero*. Sed mirum illud videri debet, quod cum generatim Clericis sepeliendis Sepulcrum unum præscribat, rationem affert, quæ solos Sacerdotes spectat: *Dedecet enim quodammodo Ecclesiasticorum corpora, quæ sacro delibuta sunt Chrismate, turmatim, & promiscue cum cæteris Christifidelibus sepeliri*. Cæterum tametsi ex hoc nostro §. separata Sacerdotum, ac cæterorum Clericorum Sepulcra statuantur, *ubi fieri potest, atque ita ubi commodum fuerit*, attendi nihilominus debent peculiares & in hanc rem propriorum Episcoporum Sanctiones præscriptæ in eorum Synodis, vel Ritualibus.

II. Jam vero non modo statutum in variis Ritualibus, ac Synodis fuit, ut Ecclesiasticorum Sepulcra distincta ab iis sint, in quibus laici homines sepeliuntur, verum etiam ut inter laicos ipsos mares & feminæ in Sepulcris distinctis humentur, uti in multis Ecclesiis videre est, in quibus etiam puerorum sepulcrum distinctum cernitur. Quem morem sequutus memoratus Episcopus Casalensis citato loco sic inter alia statuit: *In Ecclesia pariter, aut Cœmeterio sit locus peculiaris, quo pueri ante septennium a Baptismo morientes tumulo mandentur, nisi familia proprium habuerit Sepulcrum*. Quæ quidem exceptio non modo locum habet in cæteris laicis, maribus, feminisque, verum etiam in Ecclesiasticis, sacrisque hominibus, qui quidem non in Sepulcris distinctis, verum in suorum majorum gentilitiis condi solent, nisi alio loco sepulturam elegerint: attendi enim semper ea electio debet.

§. XI.

Sacerdos, aut cujusvis Ordinis Clericus defunctus vestibus suis quotidianis communibus usque ad talarem vestem inclusive, tum desuper sacro vestitu Sacerdotali, vel Clericali, quem Ordinis sui ratio deposcit, indui debet; Sacerdos quidem super talarem vestem Amictu, Alba, Cingulo, Manipulo, Stola, & Casula, seu Planeta violacea sit indutus.

§. XII.

Diaconus vero induatur Amictu, Alba, Cingulo, Manipulo super humerum sinistrum, quæ sub axilla dextra annectatur, & Dalmatica violacea.

§. XIII.

Subdiaconus autem Amictu, Alba, Cingulo, Manipulo, & Tunicella.

§. XIV.

Alii præterea inferiorum Ordinum Clerici Superpelliceo supra vestem talarem ornari debent, singuli prædicti cum tonsura, ac biretis suis.

COMMENTARIUS.

I. Ut Episcopi Pontificalibus, ita Presbyteri, aliique Clerici defuncti congruis suis Ordinibus consuevere indui vestibus, ac sepeliri. Extat ea de re egregium Anonymi Turonensis Scriptoris testimonium in suo mss. Speculo Ecclesiæ apud Martene Lib. 3. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 12. n. 11. ubi ita inquit: *Clerici ordinati cum illis indumentis, in quibus fuerunt ordinati, debent & sepeliri, & Sacerdos cum illis, cum quibus assistit Altari.* Et paulo post: *Super pectus vero Sacerdotis debet poni Calix loco sigilli, quicquid sit de Oblata; quod si non habetur stanneus, saltem Samius, idest fictilis. Samus enim est Insula, ubi primo facta sunt vasa figuli. Episcopus debet habere annulum, quia Sponsus est. Cæteri Sacerdotes non, quia Sponsi non sunt, sed amici Sponsi, vel Vicarii. Item capilli debent Clerico tonderi, corona fieri, barba radi.* Ita Anonymus ille, quem ait laudatus Martene ad finem 12. Sæculi floruisse. Guilielmus Durandus Episcopus Mimatensis, qui vixit labente Sæculo 13. in suo Divinorum Officiorum Rationali, Lib. 7. Cap. 35. n. 41. describens ritum suo tempore usitatum, hæc habet: *Clerici, si sunt ordinati, illis instrumentis induti sint, quæ requirunt Ordines, quos habent. Si vero non habent Ordines sacros, more laicorum sepeliuntur.* Statimque addit: *Verumtamen licet in aliis Ordinibus propter paupertatem hoc sæpius omittatur, in Sacerdote tamen, & Episcopo, nullo modo prætermittendum est.*

II. At vero idem quod in præscriptis Paragraphis Romanum Rituale statuit, servandum edixit, & quidem non semel S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi VI. Cap. inscripto *Quæ ad funera pertinent*, sic dicens: *Clericus mortuus vestitu Clericali Ecclesiastico, quem Ordinis sui ratio deposcit, indutus efferatur. Diaconali, Ecclesiasticaque veste Diaconus, Sacerdotali Sacerdos, Clericus Superpelliceo, tonsuraque ornatus, itidemque alii pro Ordinis Ecclesiastici gradu.* Expressiora sunt, quæ de eadem re præscripsit in Instructionibus ad funera ducenda, ubi sic inquit: *Sacerdos, aut Clericus defunctus vestibus quotidianis communibus usque ad vestem talarem inclusive, tum vestitu Clericali Ecclesiastico, quem Ordinis sui ratio deposcit, indui debet. Sacerdos quidem supra talarem vestem Alba, Cingulo, Amictu, Manipulo, Stola, & Casula, seu Planeta albi coloris induitur. Diaconus Alba, Cingulo, Amictu, Manipulo, Dalmatica, & Stola super humerum sinistrum, quæ sub axilla dextera annectatur. Subdiaconus vero Alba, Cingulo, Amictu, Manipulo, & Tunicella. Alii vero inferiorum Ordinum Clerici Superpelliceo supra vestem talarem, & insuper tonsura ornari debent. Itidem alii sacro vestitu, pro Ordinis, dignitatisque Ecclesiasticæ gradu.* Duo sunt, quæ in allata hucusque S. Caroli Instructione adnotes velim, primum scilicet, Ambrosiano ritu indui Amictum post Albam, cum alias ritu Romano primum Amictus, ac deinde Alba induatur. Alterum est, ritu itidem Ambrosiano Sacerdotem defunctum indui Planeta albi coloris, cum cæteroqui Romano ritu adhibenda sit tunc Planeta violacei coloris, ut ait noster §. 11.

III. Porro nostro Rituali Romano variæ concinunt Synodi, tum Diœcesanæ, tum Provinciales, inter quas Beneventana Provincialis Synodus XIV. anni 1693. sub Fr. Vincentio Maria Cardinali Ursino, qui postea fuit Benedictus Papa XIII. Tit. 28. Cap. 18. ita edixit: *In sepeliendis Ecclesiasticorum cadaveribus Rituale Romanum adamussim servetur, Inferiorum Ordinum Clerici Superpelliceo supra vestem ornari debent. Subdiaconi Amictu, Alba, Cingulo, Manipulo, & Tunicella violacea. Diaconi Amictu, Alba, Cingulo, Manipulo, Stola super humerum sinistrum, quæ sub axilla dextera annectatur, & Dalmatica violacea. Sacerdos Amictu, Alba, Cingulo, Manipulo, Stola, & Casula, seu Planeta violacea; singuli prædicti cum tonsura, & biretis suis.* Pergit Synodus, recentesque vestes, quibus Episcopus, & Ar-

Archiepiscopus indui debent: *Episcopus vero Caligis, & Sandaliis, Amictu, Alba, Cingulo, Stola, Manipulo, Cruce pectorali, Tunicella, Dalmatica, Chirothecis, Planeta coloris violacei, Anulo, & Mitra simplici; & si fuerit Archiepiscopus Pallio cum spinulis, & super pectus ejus Crux aliqua, quam manibus teneat*. Jam non modo omnes istos efferri, exponique memoratis indutos vestibus, verum etiam cum eisdem sepeliri debere, statim subjicit Synodus ipsa sic dicens: *Qui omnes cum eisdem ornamentis sepeliri debent; alia omnia, & quaecumque indumenta suspensa eo ipso erunt, ad tenorem Constitutionis Arvernensis* (anni 535. Can. 7.) *quae incipit*: Ne opertorio; *in qua ratio suspensionis adducitur, quia nempe sacro velamine usibus suis reddito, dum honorantur corpora, Altaria polluuntur*. Vix hodie invenies, qui cum ipsis vestibus sepeliantur. mos enim est, ut pleraeque Ecclesiae Parochiales, Collegiataeque vestes servent soli usui Ecclesiasticorum mortuorum destinatas, ut, scilicet ipsis induti efferantur, exponanturque, eisdem exuendi, ubi mandandi sunt sepulturae, ut praedictis Ecclesiis restituantur.

IV. Consuevisse vel olim alligari Calicem sanctum inter manus defuncti Sacerdotis, praeter allatum superius Anonymi Turonensis testimonium, exemplum habemus apud Amalarium Fortunatum, qui ex Beda narrans funus S. Cuthberti, exponit, quomodo vestiri oporteat Sacerdotem defunctum, aitque Lib. 4. Cap. 41. *Cuthberti cadaver primo lotum, postmodum caput Sudario circumdatum, vestimento Sacerdotali indutum, Oblatis super pectus sanctum positis, cerata sindone demum involutum, sepultumque fuisse*. Subdit vero Amalarius, non esse dubitandum, quin hujusmodi ritus in curando funere a Romana Ecclesia in Anglicanam, ubi Cuthbertus obierat, profectus fuerit; ac proinde colligere possumus, hunc ritum collocandi Calicis, & Patenae super defuncti pectus (id enim Amalarius Oblata vocat) Romae, atque alibi jam tum usitatum: Quod confirmatur memorabili exemplo S. Birini primi Episcopi Dorcestriensis, qui ab Honorio Papa I. in Angliam missus obiit circa annum Domini 640. *Ejus deinde corpus, cum ad digniorem locum transferendum esset, aperto sepulcro, inventum est integrum cum duplici Stola, & Infula rubra e panno serico, atque cum Cruce e metallo confecta pectori ejus imposita; denique cum Calice ad umbilicum ejus posito*. Praescriptum hunc ritum alligandi Calicem cum Patena inter manus defuncti Sacerdotis reperio in variis Synodis, ac praesertim in Provinciali Beneventana 12. sub Maximiliano de Palumbaria Archiepiscopo, anno 1599. Tit. 53. *Sacerdotes mortui*, inquit, *cum paramentis Sacerdotalibus efferantur, Calice, & Patena super pectus positis, atque cum Alba sepeliantur*. Idem edicit, eisdemque verbis Beneventana Provincialis Synodus 13. sub Joanne Baptista Foppa anni 1656. Tit. 24. n. 16. quod tamen tandem correxit laudata superius Synodus Beneventana Provincialis sub Fr. Vincentio Maria Card. Ursino anni 1693. Tit. 28. Cap. 18. in fine, ubi sic habet: *Calix ergo in Sacerdotum defunctorum manibus, & alia sacra juxta illos non apponantur, sed praescriptus ab Ecclesia ritus executioni demandetur*. Porro tametsi nulla fiat in hoc nostro §. mentio alligandi defuncti Sacerdotis manibus Calicem, quinimmo id etiam fieri Sacrae Rituum Congregationis Decreto vetitum sit, vidi nihilominus, & alibi, & Romae mortuos non paucos Sacerdotes Calicem manibus tenentes, praesertim vero Societatis Jesu Presbyteros. Quod tamen est contra nostri hujus §. praescriptum, & merito a Sarnellio Episcopo Vigiliensi improbatum Tomo 1. Epistolarum Ecclesiasticarum, Epistola 33. in fine, atque ab aliis Scriptoribus recentioribus.

§. XV.

Nullum porro cadaver perpetuae sepulturae traditum ex ulla cujusvis Ordinis Ecclesia asportari liceat, nisi de licentia Ordinarii.

COMMENTARIUS.

I. Ne cuiquam ex ulla cujusvis Ordinis Ecclesia mortui cadaver perpetuae sepulturae traditum asportari liceat, nisi facultate ab Episcopo impetrata, eaque literis nominatim exarata, statuit inter alias Provincialis IV. Mediolanensis Synodus S. Caroli, Constitutionum Parte II. Cap. *De Funeribus, & Exequiis*. Eam facultatem gratis a Cancellario tradendam, edixit jam etiam S. Carolus in Provinciali V. Synodo Mediolanensi Cap. *De Cancellario, & Notariis*. Ceterum quod sine Episcopi licentia cadavera perpetuae sepulturae tradita, inde asportari nequeant, probari posset vel ex ipso Jure Civili, quo cautum fuit, ossa, seu reliquias defunctorum non posse transferri sine Decreto Pontificum, seu jussu Principis, L. *Ossa ff. de Religiosis &c.* L. 3. §. *Non perpetuae, De Sepulchro violato*. Quo spectat veteris monumenti inscriptio, quae legitur apud Josephum Scaligerum Lib. 1. *Ausoniar. lection.* Cap. 12. *Reliquiae trajectae ex permissu Collegii Pontificum piaculo facto*. Teste Lampridio, Commodi cadaver jam sepultum erui jussit Cingius Severus Pontifex non sine Collegio Pontificum: *Cingius Severus dixit: Injuste sepultus est; quia Pontifex dico; hoc Collegium Pontificum dicit*. Si haec inter Gentiles, non deterior debuit esse Sacerdotii ratio inter Christianos, qui verum Numen, verum, & proprium habent Sacerdotium, ut scite observat eruditissimus Altaserra Lib. 6. *De jurisdictione Ecclesiastica* Cap. 13. Tollendus autem ille esset abusus exigendae scilicet pecuniae, ubi transferendum esset Superiorum permissu cadaver, cujus mentionem facit tanquam vel nostro hoc aevo grassantis religiosissimus Lupus Tomo 4. Operum Editionis Venetae in secunda Procemiali Dissertatione *De Simoniae crimine, & variis ad ipsum spectantibus* Cap. 12. ubi sic inter alia scribit: *At vero hodie apud nos Christianos si quis peregre moriens sepeliri velit in Patria,*

ejus cadaver loco moveri, aut transferri non sinitur, nisi singulis, per quarum territoria transierit, Parochialibus Ecclesiis persolverit sua jura. Additque mox: *Ea de causa quandoque videmus cadavera arrestari; cujus consuetudinis justitiam non video usque huc, & cupio edoceri.* Porro invaluit alicubi abusus, ut pro cadaveris translatione de uno in alium loco vectigal, seu gabella solveretur, quod tamen solvi non debere declaravit Sacra Romana Immunitatis Congregatio in una Firmana die x. Junii 1613. etiamsi fiat cadaveris translatio de una in aliam Civitatem, sive de Villa ad Urbem, uti post Riccium in sua Synopsi, verbo *cadaver*, tradit ad hunc nostrum §. Barrufaldus num. 133.

II. Sed ut magis magisque hunc nostrum §. enucleemus, ex ipsius quidem præscripto, *nullum cadaver perpetuæ sepulturæ traditum ex ulla cujusvis Ordinis Ecclesia asportari licet, nisi de licentia Ordinarii.* Ex quo docemur, licite fieri translationem, ubi sepulturæ traditum esset cadaver, non perpetuæ, sed per modum depositi, ut fieri solet de cadaveribus illustrium personarum. Rursus limitandum est quod ait noster §. ubi expurganda essent sepulcra, & asportanda ossa vel ad publicum Cœmeterium, vel ad illud Ecclesiæ propriæ; itemque si per errorem aliquod cadaver humatum esset in sepulcro non proprio, ut in sepulcrum ei conveniens inferretur; non enim his casibus opus esset licentia Episcopi. Cæterum quod necessaria sit ipsa Episcopi facultas pro exhumatione, seu translatione cadaveris, ut sæcularis Judex corpus in eo delicti, ut ajunt, recognoscat, docent plerique Auctores citati a Barrufaldo ibidem, ubi etiam num. 39. Decretum Sacræ Congregationis Immunitatis recenset in Maceraten. die 8. mensis Augusti anni 1645. quo edicitur, eam exhumandi facultatem tradi ab Episcopo debere, etiamsi Ecclesia esset Regularium; nec Regulares posse de Jure exhumare cadavera perpetuæ sepulturæ tradita in suis Ecclesiis absque Episcopi licentia, ut nempe a Curia sæculari recognoscantur; quod quidem probat ex alio Decreto Sacræ Congregationis negotiis Episcoporum, & Regularium præpositæ die 11. Septembris 1643. & confirmari etiam potest ex §. nostri præscripto, cui Decreta ista consonant.

§. XVI.

Laici cadaver, quolibet generis, aut dignitatis titulo præditus ille fuerit, Clerici ne deferant, sed laici.

COMMENTARIUS.

I. Nihil ad explicandum hunc præsentem §. afferri luculentius potest, quam id quod in sua Provinciali Mediolanensi VI. Synodo statuit S. Carolus Capite inscripto *Quæ ad funera pertinent*, ubi sic inter alia inquit: *Mortuum quovis etiam generis gradu, dignitatisve nomine illustrem laicum Ecclesiastici homines ne efferant, ne item inferioris Ordinis Clericum qui in superiori Ordine constituti sunt. At vero Subdiaconum Subdiaconi, Diaconum Diaconi, & sic in ordine cæteri; nisi necessitas aliquando suadeat, digniores ab inferioris Ordinis hominibus efferri.* Tum paulo post: *Laicum autem laicalis ordinis homines; quod officium etiam qui laici piæ alicui Confratriæ adscripti sunt, præstare poterunt.* Similia his Decreta legere est in aliis Synodis; dedeceret enim quammaxime, ut Viri Ecclesiastici defunctos laicos quantalibet dignitate præstantes efferrent. Hinc cum anno 1493. Romæ cadaver Dominici Mari nobilis Januensis sepeliendum esset in Ecclesia S. Mariæ in Aracæli *portatum fuit per servitores, & domesticos suos; quia Fratres Aracæli noluerunt illum portare, asserentes, se non esse facchinos, & Cardinales dumtaxat portare*, ut ait in suo mss. Diario Burchardus apud Casimirum in Memoriis historicis Ecclesiæ, & Cœnobii Aracælitani pag. 395. ubi etiam funus ipsum describit.

II. Jam vero non desunt antiqua exempla, quibus docemur, vel ipsas feminas, pias tamen, ac sanctimonia præstantes delatas ad Ecclesiam humeris Pontificum, teste S. Hieronymo in Epitaphio Paulæ his verbis: *Translataque Episcoporum manibus, & cervicem feretro subjicientibus, cum alii Pontifices lampades, cereosque præferrent, alii choros psallentium ducerent, in media Ecclesia speluncæ Salvatoris est posita.* Afferri & alia possent id genus exempla, sed standum nostro hujus Romani Ritualis præscripto, quod complures Episcoporum Synodi confirmant, inter quas Hispalensis Provincialis Synodus celebrata anno 1512. Cap. XXV. ita statuit: *Item mandamus, ut Sacerdotes non gerant super humeris suis corpus defuncti, qui non sit Sacerdos, excepto tempore tantæ necessitatis, ut non reperiatur commode qui illud deferat ad sepulchrum.*

§. XVII.

Corpora defunctorum in Ecclesia ponenda sunt pedibus versus Altare majus, vel si conduntur in Oratoriis, aut Capellis, ponantur cum pedibus versi ad illarum Altaria, quod etiam pro situ, & loco fiat in sepulcro. Presbyteri vero habeant caput versus Altare.

COMMENTARIUS.

I. Fateor equidem, in nullo antiquo Rituali, Concilioque, me invenisse statutum, quod in hoc §. præscribitur, ut nempe corpora defunctorum, laicorum scilicet, in Ecclesia ponenda sint pedibus versus Altare, Presbyteri vero caput versus Altare habeant; non dubito

to tamen, quin antiquus sit hujusmodi ritus, cujus inter alios meminit Papalium cæremoniarum Magister Burchardus in suo mss. Diario apud Casimirum in Memoriis historicis Ecclesiæ, & Cœnobii Aracælitani pag. 306. & seq. ubi describens funus Nicolai Conradi de Comitibus electi Compsani Archiepiscopi, qui obiit Romæ anno Christi 1494. die xx. Septembris, & sepultus fuit in prædicto Cœnobio, sic inter alia inquit: *Ascendimus per viam planiorem, videlicet ante Capitolium, & intravimus per portam lateralem Aracæli. Guardianus locavit se versus portam, & Crux versus Chorum voluit immutari, asserens, sic apud eos esse consuetum. Ego nihilominus fieri feci, quod feretrum poneretur more consueto, videlicet pedes versus portam, & caput versus Altare majus*. Sed nec desunt exempla, quæ nos edocent, Sæculo XVI. etiam laicos defunctos positos fuisse in Ecclesia pedibus versus portam, caput vero versus Altare. Testatur id quidem Martinellus Cesenas apud laudatum Casimirum pag. 401. ubi agitur de funere Magnifici Domini Joannis Georgii de Cesarinis, qui obiit anno 1532. die 15. Martii, in eadem Aracælitana Ecclesia celebrato: *In Ecclesia postquam venerunt, corpus in media Ecclesia, caput versus Altare, pedes versus portam &c.*

II. Sed omissis variis exemplis, quæ hinc inde afferri possent, standum est hodie Rituali Romano, ubi in hoc §. mandat, ut corpora defunctorum in Ecclesia ponenda sint pedibus versus Altare majus, vel si conduntur in Oratoriis, aut Capellis, ponantur cum pedibus versus ad illarum Altaria, quod etiam pro situ, & loco fiat in sepulcro. Ratio est, quia, sicut inter alios notat ad hunc §. Barrufaldus, pedes hominis sunt, qui præcedunt, dum intrat Ecclesiam, ita pedes semper primi esse debent versus Altare, ut nempe facies Altare aspiciat. Quæ quidem regula fallit in Sacerdote, mandante eodem hoc nostro §. ut *Presbyteri habeant caput versus Altare*. Istorum sane cadavera postquam intraverint Ecclesiam caput vertunt ad Altare ex privilegio dignitatis Sacerdotalis, per quod fit etiam, ut dum ad Altare celebrant, faciem vertant versus populum, & terga Altari, etiam si in tabernaculo ibi extante claudatur Eucharistia; quos enim salutamus, ad eos faciem vertimus; quod quidem cum non faciant alii Ministri Altaris, ideo solis Presbyteris vita functis concessum est poni in Ecclesia cum facie versa ad Altare, non vero aliis Clericis etiamsi in Subdiaconatus, vel Diaconatus Ordine constituti sint.

III. Quod fit in Ecclesia pro Exequiis, idem faciendum esse in sepulcro, admonet hic idem §. noster, ut nempe ea etiam distinctio in sepulcro servetur, scilicet *pro situ, & loco*. Extant enim in aliquibus Ecclesiis sepulcra inverso ordine constructa, in quibus non ita facile condi possunt cadavera juxta ritum præscriptum, ut idem Barrufaldus observat. Cæterum teste Durando Libro 7. Divinorum Officiorum Capite 35. num. 39. *debet quis sepeliri, ut capite ad Occidentem posito pedes dirigat ad Orientem, in quo quasi ipsa positione orat, & innuit, quod promptus est, ut de occasu festinet ad ortum &c.* Cadavera tandem ex antiquo ritu supina in sepulcro locantur, quia scilicet a Deo homini caput erectum datum fuit, ut cælestia intueatur, contempleturque.

§. XVIII.

Ceterum nemo Christianus in communione Fidelium defunctus, extra Ecclesiam, ac Cœmeterium rite benedictum sepeliri debet. Sed si necessitas cogat, ex aliquo eventu aliquando ad tempus aliter fieri, curetur, ut, quatenus fieri poterit, corpus in locum sacrum quamprimum transferatur, & interim semper Crux capiti illius apponi debet, ad significandum, illum in Christo quievisse.

COMMENTARIUS.

I. NEminem Christianum in communione Fidelium defunctum, extra Ecclesiam, ac Cœmeterium rite benedictum, sepeliri debere, antiquissima est Ecclesiæ disciplina, quam passim Patres, Synodi, ac Rituales Codices probant, ut constat ex iis, quæ jam nos superius attulimus. Ratio est, tum quia Sepulturæ in locis sacris institutæ sunt in honorem Fidelium, ut qui pie vixerunt in fide Christi, & Ecclesiæ, etiam in morte ab Ecclesia excipiantur; tum etiam quia grave damnum censetur defuncto inferri, privare illum commodis, & fructibus, qui percipiuntur ex Sepultura in loco sacro, & benedicto, quos ex S. Augustino in Libro *De cura pro mortuis*, recensent passim Scriptores, & inter alios Paulus Maria Quarti in Tractatu *De benedictionibus* Titulo II. Sectione XI. Præludio 3. Cum autem corpora Fidelium defunctorum, qui in communione Ecclesiæ obierunt, Lege Ecclesiastica, & sub gravi præcepto sepeliri debeant in loco sacro, peccaret certe graviter, qui aliquem pie defunctum sepeliret in loco profano, seclusa gravi, & urgente necessitate, ut ait hic noster §. qui tamen expresse edicit, ut *si necessitas cogat, ex aliquo eventu aliquando aliter fieri, curetur, ut, quatenus fieri poterit, corpus in locum sacrum quamprimum transferatur; & interim semper Crux capiti illius apponi debet, ad significandum, illum in Christo quievisse*. Esse hunc antiquum morem, *ut in quocunque loco extra Cœmeterium Christianus sepeliatur, semper Crux capiti illius apponi debeat, ad notandum, illum Christianum fuisse, & quia hoc signum diabolus valde veretur, & timet accedere ad locum Crucis signaculo insignitum*, notavit jam Durandus Lib. 7. Rationalis Divinorum Officiorum Cap. 35. numero 4. & ante illum Joannes Belethus in explicatione Divinorum Officiorum Cap. 159. ubi etiam varios casus recenset circa mortuos in locis, quibus non posset præsentanea dari sepultura: *Proinde siquis interficiatur in obsidione, vel aliquo tumultu, nec posset habere Cœmeterium, sepeliant ipsum, ubi possunt. Si vero aliquis moriatur in mari, & terra fuerit vicina, navigent* il-

illuc, ipsumque ibi sepeliant. Sed si procul a terra abfuerint, videantque in medio mari Insulam, vertant eo vela, & sepeliatur in Insula. Verum si terram penitus non videant, paretur ipsi domuncula quædam ex lignis, si possit haberi, & projiciatur in mare. Tum vero mox subjicit, ob rationes superius ex Durando explicatas, *quandocumque sepelitur Christianus, vel quocumque etiam loco, Crucem capiti ejus apponi debere.* Cæterum aliquando mortuis Cruces, vel appensas fuisse, vel manibus insertas, ex Prato Sophronii refert Gretserus Tomo I. *De Cruce* Lib. 2. Capite XV. in fine; factumque id esse ait Lib. 2. *De Funere Christiano* Cap. 13. ut testarentur beneficia per Lignum Sanctæ Crucis accepta, quæ S. Chrysostomus in Homilia XVI. in Genesim pulchre ostendit, conferens inter se lignum, seu arborem Scientiæ boni, ac mali, & Lignum Crucis: *Nam lignum illud*, inquit, *mortem introduxit, sed istud immortalitatem dedit; illud e Paradiso ejecit, istud in Cælos nos reduxit; illud propter unam transgressionem tanti supplicii reum Adamum effecit, istud nos plurimis peccatorum sarcinis exoneravit, fiduciamque ad Dominum nobis concessit.* Sed id genus testimonia jam plura legere est apud alios Patres.

CAPUT II.

Quibus non licet dari Ecclesiasticam Sepulturam.

§. I.

Ignorare non debet Parochus, qui ab Ecclesiastica Sepultura ipso jure sunt excludendi, ne quemquam ad illam contra Sacrorum Canonum Decreta unquam admittat.

COMMENTARIUS.

I. QUum Jure communi inspecto Parochi sint Sepulturarum, ac Funeralium Parochianorum suorum ordinarii Ministri, uti passim Canonici Juris Interpretes docent; hinc merito Rituale hoc nostrum Romanum, sicut & alia variarum Ecclesiarum Ritualia, atque Episcoporum Concilia, ubi de Sepulturis, ac Funeralibus agunt, ad solos fere Parochos tanquam Ministros ordinarios sua Decreta dirigunt, eosque monent, & instituunt, quid agere, & quid cavere in his debeant. Recte itaque ait hic noster §. ignorandum minime esse Parocho, *qui ab Ecclesiastica Sepultura ipso jure sunt excludendi; eamque mox rationem subjicit, ne quemquam ad illam contra sacrorum Canonum Decreta unquam admittat.* Quinam vero excludendi sint ab ipsa Ecclesiastica Sepultura, ex sequentibus Paragraphis, & ex nostris ad ipsos Commentariis licet addiscere, atque ex variis Auctoribus, qui eam rem latius tractarunt.

§. II.

Negatur igitur Ecclesiastica Sepultura Paganis, Judæis, & omnibus infidelibus, hæreticis, & eorum fautoribus, apostatis a Christiana Fide, schismaticis, & publicis excommunicatis majori excommunicatione, Interdictis nominatim, & iis, qui sunt in loco interdicto, eo durante.

COMMENTARIUS.

I. ILlud jam primo notandum est, nulli Ecclesiam inhumationem negare, nisi Ecclesiasticam, solumque vetuisse, quorundam corpora in loco *religioso*, & *sacro*, aut *ritu Ecclesiastico* sepeliri. Denegatur porro Ecclesiastica Sepultura, ut ait hic noster §. *Paganis, Judæis, & omnibus infidelibus, hæreticis, & eorum fautoribus, apostatis a Christiana Fide, schismaticis &c.* Hanc esse veterem Ecclesiæ disciplinam ad nostra usque tempora servatam, constat ex variis Conciliorum Canonibus in Corpus Canonici Juris relatis ex Canone XXV. & seq. *De consecratione* Distinctione I. *Ecclesiam*, inquit, *in qua Paganus sepultus est, non liceat consecrare, neque Missas in ea celebrare, sed jactare foras, & mundare oportet.* Atque hic est laudatus Canon XXV. Sequentis vero Canonis verba hæc sunt: *Ecclesiam, in qua mortuorum cadavera infidelium sepeliuntur, sanctificare non licet; sed si apta videtur ad consecrandum, inde evulsis corporibus, & rasis parietibus, vel tignis ejus loci, reædificetur; sed si hæc consecrata ante fuerit, Missas in ea celebrare licet, tamen si Fideles fuerunt, qui in ea sepulti sunt.* Similia legere est in variis Synodis, ac Ritualibus, quorum loca passim describunt, qui res Theologicas, & Rituales tractarunt. Non omittendus tamen de ea re S. Caroli locus in suis ad funera ducenda Instructionibus, in quibus expresse inter alia mandavit, negandam Ecclesiasticam Sepulturam *Paganis, Judæis, & hæreticis*; si nimirum, ut tales sint publice convicti, & denunciati, aut publice professionem hæreseos, & ab Ecclesia recessum profiteantur, ut notat Vanespen Par. II. Tit. 38. Cap. 6. num. 17.

II. Quum vero generaliter ab Ecclesiastica Sepultura seclusi habiti jampridem fuerint, qui ab unitate Ecclesiæ segregati usque ad mortem manserunt, & in hac segregatione defuncti sunt, ut ait Innocentius Papa III. in Cap. *Sacris* 12. *De Sepulturis*, hinc excommunicati, quibus communicare non possumus in vivis, a Sepultura

Ecclesiastica sunt excludendi, quemadmodum respondit laudatus Pontifex. Quod quidem confirmatur ex Capite VI. *De privilegiis*, in prima Decretalium collectione, cujus fragmentum extat in Cap. V. Tit. eodem, ubi scribit Cantuariensi Archiepiscopo Alexander III. se intellexisse, quod „ Hospitalarii nominatim excommunicatos contra prohibitionem Episcoporum Ecclesiasticæ præsumunt tradere Sepulturæ; non cogitantes, *ait*, quoniam grave sit eis in morte communicare, quos, dum viverent, Ecclesia a suo sinu pro suis excessibus segregavit. „ Deinde subdit, hujusmodi præsumtionem, & temeritatem nullatenus esse tolerandam.

III. Rursus Rituale Romanum in hoc §. inter excludendos ab Ecclesiastica Sepultura numerat *publicos excommunicatos* majori excomunicatione. Eosdem passim omnia Ritualia, & complura Concilia a Sepultura Ecclesiastica excludendos esse notant. Additque Glossa in Cap. *Literas*, *De restitutione spoliatorum*, & S. Carolus in laudatis suis Instructionibus, ei pœnæ subjici excommunicatos majori excommunicatione etiam injuste. Pastorale Mechlinense, ut observat Vanespen loco citato, num. XVI inter repellendos a Sepultura Ecclesiastica etiam reponit excommunicatum, sed addit *publice denunciatum*: *Nullus*, inquit, *excommunicatus*, *& publice denunciatus sacra Sepultura est cohonestandus*. Et sane, ut verbis utar ejusdem Vanespen, quum juxta extravagantem Martini V. nullus publice excommunicatus, nisi sit denunciatus, si publicos Clericorum percussores excipias, sit in vivis vitandus, ut est communis Doctorum sententia, non apparet, quare post mortem communicari cum hisce nequeat. Cæterum quod sepelientes excommunicatos excommunicatione majori, sint ipso facto excommunicati, habetur in Clementina I. *De Sepulturis*, quam citat Sacerdotale Romanum Venetiis impressum anno 1567. Capite 22. inscripto *Quibus personis denegatur Sepultura Ecclesiastica* pag. 147. ubi etiam ait, excludendos esse ab ipsa Ecclesiastica Sepultura excommunicatos minori excommunicatione, *si notorie excommunicati sint*.

IV. Variis omissis quæstionibus, quæ inhumationem excommunicatorum spectant, eadem ratione, qua excommunicati excluduntur a Sepultura Ecclesiastica, exclusi etiam sunt ex præscripto nostri Ritualis, & complurium Conciliorum, *Interdicti nominatim*, *& ii*, *qui sunt in loco interdicto*, *eo durante*. His concinit quæ præscribit in suis memoratis Instructionibus S. Carolus, ubi ita ait, non esse concedendam ecclesiasticam sepulturam *Interdictis nominatim*: *& contrafacienti proposita est pœna excommunicationis*: *& durante tempore Interdicti*, *illis*, *qui sunt de loco interdicto*, *atque iis*, *quibus est interdictus ingressus Ecclesiæ*.

§. III.

Seipsos occidentibus ob desperationem, vel iracundiam, non tamen si ex insania id accidat, nisi ante mortem dederint signa pœnitentiæ.

COMMENTARIUS.

I. Inter alios, quibus Ecclesiastica neganda est Sepultura, sunt profecto & ii, qui seipsos occidunt, & quidem *ob desperationem*, *vel iracundiam*, *non tamen si ex insania id accidat*, ait hic noster §. Esse hanc pervetustam Ecclesiæ disciplinam, ut qui sibi voluntarie mortem consciscunt, ab Ecclesiastica Sepultura excludantur, probari posset ex innumeris plane Synodis, ac Ritualibus. Celebre est de hac re Concilii Bracharensis anni 563. Decretum, Canone XVI. „ Item placuit, ut qui sibi ipsis, aut per ferrum, aut per venenum, aut per præcipitium, aut suspendium, vel quolibet modo violentam inferunt mortem, nulla pro illis in oblatione commemoratio fiat, neque cum Psalmis ad Sepulturam eorum cadavera deducantur; multi enim sibi hoc per ignorantiam usurpaverunt. „ Intelligendum esse hunc Canonem, aliosque similes de iis, qui, ut ait hic noster §. occidunt se *ob desperationem*, *vel iracundiam*, *non tamen si ex insania*; sive, ut notat Provincialis Beneventana Synodus VI. anni 1374. sub Hugone II. Guidardio, Capite 13. & Sacerdotale Ecclesiæ Romanæ loco citato, *ex furore*, *vel casu*; & ut plerique etiam docent, servandæ pudicitiæ causa; licet dubitatum aliquando fuerit, an puella quædam, quæ de stupro sollicitata a nobili viro, raptorum imminentium vim fugiens, de ponte in amnem prolapsa, aquis submersa est, tradenda esset Ecclesiasticæ Sepulturæ, quasi manus ipsa sibi conscivisset, consultus de ea re Innocentius Papa III. in Cap. *Ex parte* XI. *De Sepulturis*, respondit, non denegandam ei Sepulturam Ecclesiasticam, cum non ultro se præcipitem dederit, sed coacta raptoribus persequentibus, maxime ex honesta causa, nempe ut pudori consuleret; quod quidem est potius genus martyrii, quam sui ipsius homicidium.

II. Porro celebrantur quædam Virgines, quas Ecclesia colit ut Martyres, quæ morte propria pudicitiam redemerunt, ut Pelagia, quæ cum matre, & sororibus præcipitem se dedit in flumen, ne ab irruente milite violaretur; quamque ob præclarum facinus S. Ambrosius Lib. 3. *De Virginibus*, miris extulit præconiis, & Sanctus Chrysostomus pro Concione laudavit duabus Orationibus, quæ extant apud Surium ad diem IX. Junii. Scribit quoque S. Athanasius in sua Apologia, nonnullas Virgines Alexandrinas, dum grassarentur in eas Ariani, se se in puteos præcipites egisse. Extantque alia complura hujusmodi exempla, quorum meminit S. Augustinus Lib. I. *De Civitate Dei* Cap. 26. his verbis: „ Quædam, inquiunt, sanctæ feminæ tempore persecutionis, ut insectatores suæ pudicitiæ devitarent, in rapturum, atque necaturum se flumen projecerunt, eoque modo defunctæ sunt, earumque martyria in Catholica Ecclesia veneratione celeberrima frequentantur. De his nihil temere audeo judicare. „ Et hic est unicus casus, quo virgini licet propria manu se conficere, ubi pudicitiæ imminet periculum; atque huc facit quod

scri-

scribit S. Hieronymus in Jonam Cap. 5. relatus in Canone x. Causa 23. Quæstione 5. *Non est nostrum mortem arripere, sed illatam ab aliis libenter accipere. Unde & in persecutionibus non licet mihi propria perire manu absque eo, ubi castitas periclitatur, sed percutienti colla submittere.*

III. Notandum hic tamen velim, quod & ad annum Christi 309. observat Baronius, exempla virginum hucusque allata, quæ servandæ pudicitiæ gratia mortem sibi intulerunt, admiranda illa quidem esse, sed non facile imitanda. Nam alias, qui seipsos occidunt tædio, vel desperatione vitæ, seu iracundia, quod gravissimum perpetrent scelus, merito ab Ecclesiastica Sepultura excluduntur, *nisi ante mortem dederint signa pœnitentiæ*, ut ait hic noster §. & ut quidam etiam Theologi docuerunt: *Nota tamen secundum quosdam*, inquit Sacerdotale Sanctæ Ecclesiæ Romanæ loco superius citato, *quod, si ille, qui occidit se ex desperatione, aliquandiu post vulnus viveret, ita quod eum pœniteret, & confiteretur, & ostenderet signa contritionis in morte, tali non est deneganda Ecclesiastica Sepultura, ex quo non decedit in peccato mortali.* Cæterum ejus sum opinionis, tunc eum privandum Sepultura loci sacri, ubi constat se ipsum occidisse, & quidem, ut toties dictum est, ob desperationem, vel iracundiam, ne in manus scilicet Judicis, vel hostium incideret, vel tædio vitæ, quod infame aliquod scelus perpetravit, vel ob alias similes causas; nam alias si conjecturæ adsint, quod ab alio fuerit occisus, vel quod ex insania se ipsum occiderit, privari Sepultura Ecclesiastica non debet. Hinc si repertus occisus spectatæ probitatis fuerit, vel ob antecedentem melancholiæ morbum, furori, & amentiæ eum fuisse obnoxium, Viri prudentes testentur, excludi non debet ab ipsa Ecclesiastica Sepultura; quia in dubio non est præsumendum delictum, præsertim tam atrox, & a natura alienum. Tandem cum non raro accidat, ut quis casu in puteum decidat, ideo in tali dubio defunctus excludi non debet a loco sacro. Atque hæc est communis Scriptorum doctiorum opinio.

§. IV.

Morientibus in duello, etiamsi ante obitum dederint signa pœnitentiæ.

COMMENTARIUS.

I. Extat in Concilio Œcumenico Lateranensi III. Canon xx. adversus torneamenta, quæ species sunt duellorum, quæque a nobis explicata fuere nostro Tomo 3. Commentariorum in Concilia Œcumenica. Eo Canone jam non modo torneamenta vetantur, verum etiam vulneratus in eis, si moritur, ab Ecclesiastica Sepultura excluditur, licet ante mortem pœnituerit. Torneamentis paria sunt singularia illa certamina, quæ, ut dixi, hodie duella vocantur, de quibus agit Generalis Synodus Tridentina Sessione xxv. Cap. 19. *De reformatione*; statuitque inter alia, ut *qui pugnam commiserint, & qui eorum patrini vocantur, excommunicationis, ac omnium bonorum suorum proscriptionis, ac perpetuæ infamiæ pœnam incurrant, & ut homicidæ juxta sacros Canones puniri debeant; & si in ipso conflictu decesserint, perpetuo careant Ecclesiastica Sepultura*. Hanc pœnam Ritualia passim, & Synodorum Decreta renovant; sed addit tamen in hoc §. Rituale Romanum, denegandam Ecclesiasticam sepulturam *morientibus in duello, etiamsi ante obitum dederint signa pœnitentiæ*. Quam clausulam adjiciens Romanum Rituale respexisse videtur ad postrema verba laudati Canonis xx. Concilii III. Œcumenici Lateranensis relati in Cap. 1. *De torneamentis*, cujus verba ultima hæc sunt: *Quod siquis eorum ibi mortuus fuerit, quamvis ei poscenti pœnitentia non negetur, Ecclesiastica tamen careat Sepultura*.

II. Concilii Lateranensis Decretum confirmarunt postea passim aliæ Synodi, in quibus etiam ea clausula legitur. Synodus VI. Provincialis Beneventana anni 1374. Tit. xiv. Cap. 13. ait negandam Ecclesiasticam Sepulturam *& illis, qui in torneamentis moriuntur pugnantes, vel si ibi vulnus lethale acceperint*. Additque mox: *Nam quamvis postea supervixerint aliquandiu, licet Pœnitentia, & Eucharistia eis negari non debeat, tamen negabitur Sepultura Ecclesiastica*. Sanctus Carolus in suis ad funera ducenda Instructionibus, nonnulla tradit, quæ & hunc nostrum §. quammaxime illustrant: *Morientibus in torneamentis* (loquitur de iis, quibus neganda est Sepultura Ecclesiastica) *sive extra torneamentum ob vulnus in eo receptum, etiamsi eos pœniteat, modo sint de numero eorum, qui in eo dimicabant, vel in eo se exercentibus arma suppeditabant; nam adstantes non comprehenduntur; extenditur tamen hæc pœna ad morientes in bastiludiis quando hujusmodi ludi itidem exercentur cum probabili periculo mortis*. Teste Juenino in Opere *De Sacramentis* Dissertatione 6. Quæstione 7. Cap. 4. Articulo 4. §. 1. Clerus Gallicanus, idest, Episcoporum Galliæ Conventus post decretam contra monomachos excommunicationis sententiam, edixit quidem, ut quotquot mortem post duellum oppeterent, Ecclesiastica Sepultura privarentur, tametsi editis pœnitentiæ signis, Sacramentalem Absolutionem consequuti essent; sed tamen quantum ad eos, qui aliquot dies ab inflicto lethali vulnere viverent, & per id temporis eximio probato dolore ad percipiendam Eucharistiam rite dispositi comperirentur, annuit ipsis Ecclesiasticam Sepulturam, sed ea lege, ut ad eorum Exequias nulla pompa funebris, nullus Campanarum clangor, aut alius quispiam ritus in Fidelium Funeribus usurpari solitus adhibeatur.

III. Porro pluribus Romanorum Pontificum Constitutionibus, quibus duella severe interdicta sunt, omissis, non est silentio prætereunda hoc loco novissima de ea re Benedicti XIV. Constitutio, quæ incipit *Detestabilem*, data anno 1752. per quam innovantur veteres omnes ejus Prædecessorum Constitutiones in detestabilem duellorum abusum, atque insuper damnantur quorumdam assertiones, qui, dum rem per se, &, ut inquiunt, in abstracto discutiebant, amplam nimium viam sternebant & ipsi monomachiæ

chiæ perpetrandæ, & illius reis ad effugiendas pœnas in ipsos statutas. Inter cætera vero in eadem decretum est, recensitas ibidem pœnas, ipso jure, atque ante omnem Judicis sententiam, a transgressoribus incurrendas, eosque Ecclesiastica Sepultura carere debere, si decedant ex vulnere in duello accepto, quamvis extra locum conflictus occubuerint, obtinuerintque a peccatis simul, & Censuris absolutionem, eo plane modo, quo in citato Lateranensi Concilio cautum fuit, ne in loco sacro tumularentur ii, qui in torneamentis decedebant, licet, antequam extremum vitæ spiritum ederent, non incerta pœnitentiæ signa exhibentes, Absolutionem retulissent. Decedentibus quippe in torneamentis Ecclesiastica Sepultura universim denegatur; iisque tantummodo ab hac Sanctione eximuntur, qui cum ad statutum torneamentis locum, haud quidem dimicaturi, sed alio consilio accesserint, subito inopinatoque casu ibidem occumbunt; uti constat ex Decretali Epistola Alexandri Papæ III. relata in Capite *Ad audientiam*, *De torneamentis*, quam etiam recenset Benedictus Papa XIV. Lib. 13. *De Synodo Diœcesana* Capite 7. Num. x. In summa morientibus in duello, etiamsi ante obitum dederint signa pœnitentiæ, & iccirco absoluti sint apud Deum, & Sacramentis donentur, privantur nihilominus Ecclesiastica Sepultura, ut alii terreantur, & ab eo detestabili scelere abstineant, cum viderint illos a pia Matre Ecclesia rejici, & in loco, more Paganorum, profano sepeliri.

§. V.

Manifestis, & publicis peccatoribus, qui sine pœnitentia perierunt.

COMMENTARIUS.

I. EXcludendos esse ab Ecclesiastica Sepultura manifestos, & publicos peccatores, qui sine pœnitentia perierunt, recte edicit hic noster §. nititurque variis Canonibus, quos recenset Sacerdotale antiquum Ecclesiæ Romanæ Cap. 22. pag. 147. & seq. suntque Canon *Quibus peccata*, Canon *Cum gravia*, Canon *Non æstimamus*, & Canon *Pro obeuntibus*, Causa XIII. Quæstione 2. Ex præscripto S. Caroli in Instructionibus ad funera ducenda, denegatur Ecclesiastica Sepultura *cuilibet notorio peccatori morienti in peccato mortali absque ullo signo contritionis*. Atque hanc regulam servatam non semel vidi in iis præsertim, qui in meretricum domibus, cum quibus carnale commercium habebant, subita morte perierunt. Manifestis & publicis peccatoribus addi possunt manifesti raptores, & violatores Ecclesiarum, itemque manifesti usurarii, qui, nisi pœniteant, excludendi sunt & ipsi ab Ecclesiastica Sepultura. Sed de his vide quid statuerint Eugenius III. & Gregorius Papa X. ille in Capite 2. *De raptoribus &c.* hic vero in Capite 2. *De usuris* in VI. Consule etiam S. Carolum in laudatis toties Instructionibus ad funera ducenda, ac doctiores Canonici Juris Interpretes.

§. VI.

Iis, de quibus publice constat, quod semel in anno non susceperunt Sacramenta Confessionis, & Communionis in Pascha, & absque ullo signo contritionis obierunt.

COMMENTARIUS.

I. MErito cautum est ex hoc nostro §. ut Ecclesiastica Sepultura denegetur *iis, de quibus publice constat, quod semel in anno non susceperunt Sacramenta Confessionis, & Communionis in Pascha, & absque ullo signo contritionis obierunt*. Id etiam aperte jam pridem statutum fuerat in Concilio IV. Œcumenico Lateranensi, Canone XXI. relato in Cap. *Omnis utriusque sexus* 12. *De pœnitentiis, & remissionibus*, quem nos fuse explicuimus nostro Tomo III. Commentariorum in Concilia Œcumenica. In ipso quippe Canone in non satisfacientem Præcepto Paschalis Communionis ibi præscripto decernitur, ut, *& vivens ab ingressu Ecclesiæ arceatur, & moriens Christiana careat Sepultura*. Porro spectant ad hunc nostrum §. quæ edixit S. Carolus in citatis Instructionibus ad funera ducenda, ubi illos recenset, quibus negatur Ecclesiastica Sepultura: „ Iis, *inquit*, de quibus certum est, & manifestum, quod „ semel in anno non receperunt Sacramentum pœ„ nitentiæ, vel sanctissimæ Eucharistiæ in Pascha „ sine licentia Confessarii, & absque ullo signo „ contritionis obierunt. Si vero dubium est, vel „ occultum, quod non receperint ea Sacramen„ ta, non debet eis denegari Ecclesiastica Sepul„ tura. Ad probandum autem, quod hujusmodi „ homines aliquod signum contritionis dederint, „ sufficit unus testis, & hæredes tenentur pro eo „ satisfacere, ut opus est. „ Cæterum adnotandum hic illud, qui Præceptum Paschale non implevit, si decedat, antequam per Edictum declaretur incursus in pœnam Interdicti, non esse eum Ecclesiastica Sepultura privandum, sed sepeliendum in loco sacro, quia scilicet non subjacet pœnæ, donec quis declaretur in eam incursus juxta Responsum Sacræ Congregationis Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalium negotiis Episcoporum, & Regularium præpositæ datum ad Vicarium Generalem Cajetanum die XIV. Junii 1595. nisi intermissio sit notoria, vel adsit Statutum Synodale in contrarium, ut decidit eadem Sacra Congregatio in Baren. XV. Decembris 1596. teste Barrufaldo ad hunc nostrum §. num. 54. Sed de hujusmodi Quæstionibus consulendi sunt plane Theologi, & Canonici Juris Interpretes ad laudatum Canonem Lateranensem.

§. VII.

§. VII.

Infantibus mortuis absque Baptismo.

COMMENTARIUS.

I. INsuper excludendos ab Ecclesiastica sepultura infantes mortuos absque Baptismo, omnia passim Ritualia edicunt. Quod intelligendum est de iis, qui *de ventre matris mortuæ sunt extracti*, *secus si non sunt extracti*, ut docet in laudatis toties Instructionibus ad ducenda funera S. Carolus. Atque hæc est communis sententia, quam etiam lego stabilitam in variis Synodis, ac præsertim in Provinciali VI. Beneventana anni 1374. Tit. XIV. Cap. 17. his verbis: *De muliere prægnante mortua, an cum partu sepeliri debeat, sic dicimus, quod, si pro certo constat partum mortuum, tunc sepeliatur; si autem certum est, partum vivere, tunc mulier scindi debet, & si vivat partus, baptizetur, aliter extra Cœmeterium partus sepeliatur, & mulier intra: & idem quando est dubium*. Ceterum teste Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici* Tit. 38. Cap. 6. num. 27. volunt Ritualia, *ut locus aliquis juxta Cœmeterium iis sepeliendis deputetur; quod & praxis observat*. Huic praxi inhærens Rituale Parisiense ad Romani formam expressum auctoritate Joannis Francisci de Gondy Parisiensis Archiepiscopi editum anno 1654. Tit. *De Exequiis parvulorum*, inter alia statuit, *ut parvulorum corpora, qui sine Baptismo ex hac vita decesserunt, etiamsi ex parentibus baptizatis sint geniti, in loco sacro non sint humanda; sed tamen, quantum fieri potest, in loco honesto recondantur, propter humanæ conditionis, & formæ dignitatem; neque eorum sepulturæ aut Sacerdos intersit, aut preces ullæ adhibeantur, cum iis prodesse nullo modo possint*. Inter recentiores Episcopos Ignatius ab Ecclesia Episcopus Casalensis, & Comes in sua Casalensi Synodo anni 1756. Cap. 28. quod est *De sepulturis*, statuit plane, ut pueri, *qui decesserint e vita ante suceptum Baptismi Sacramentum, condantur, vel prope Ecclesiam, vel juxta Cœmeterium, dummodo locus non sit sacer, nullaque funeris adhibita pompa; nisi fœtus e matris visceribus nondum extractus fuerit, quippe tunc una cum matre, cujus pars est, sepelietur*. Atque id etiam statuunt aliæ Synodi permultæ.

§. VIII.

Ubi vero in prædictis casibus dubium occurrerit, Ordinarius consulatur.

COMMENTARIUS.

I. REcte admonet in hoc §. Rituale Romanum, ut, *ubi in prædictis casibus dubium occurrerit, Ordinarius consulatur*; ne scilicet in deneganda Ecclesiastica sepultura temere Parochi, aliique inferiores Ecclesiarum Præsides procedant. Monitum hoc Romani Ritualis merito laudat Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici* Tit. 38. Cap. 6. numero 29. Cum enim raro sine magna turbatione negetur Ecclesiastica sepultura in externa communione Ecclesiæ defunctis, etiam ipsi Parochi haud faciles esse debent ad negandam suis Parochianis Ecclesiasticam sepulturam, inconsultis prius Superioribus suis.

II. Præter hactenus memoratos ab Ecclesiastica sepultura excludendos, jam alii quoque in Corpore Juris Canonici notantur, quales exempli causa sunt, qui Sacerdotem tutorem filiis suis instituerunt, uti videre est in Canone *Neque*, Distinctione 88. desumpto ex Epistola Sancti Cypriani *66*. data ad Clerum, & plebem Furnis consistentem de Victore, qui Faustinum Presbyterum tutorem filiis suis nominavit; itemque Monachi, qui proprium in morte non resignarunt. nam ex pervetusta Ecclesiæ disciplina jam alias a nobis fusius explicata Clemens Papa III. in Capite *Super quodam* IV. *De statu Monachorum*, diserte statuit, hujusmodi Monachum non debere in Cœmeterio sepeliri, & si de facto sepultus fuit, debere inde exhumari, *si sine maximo scandalo fieri potest*.

III. Quid autem agendum, si corpus alicujus, cui denegatur Ecclesiastica sepultura, sepeliri contigerit per violentiam aliquorum, vel alio casu in Cœmeterio Ecclesiastico, docet nos Innocentius Papa III. in Cap. *Sacris* XII. *De sepulturis*, exhumandum corpus illud, & procul ab Ecclesiastica sepultura jactandum, si scilicet ab aliorum corporibus discerni possit: nam alias censet, non expedire, ut *cum excommunicatorum ossibus corpora extumulentur Fidelium*: subditque mox celebrem hanc rationem: *Cum licet non obsit justis sepultura nulla, vel vilis, impiis tamen celebris, vel speciosa non prosit*. Similia leguntur in variis Synodis, & Ritualibus, ac præsertim in veteri Sacerdotali Romanæ Ecclesiæ, & in Sancti Caroli Instructionibus ad funera ducenda, ubi sic inquit in hujus Capitis fine: *Siquis autem prædictorum in loco sacro fuerit sepultus, si discerni potest, exhumandus est, alias non; & Ecclesia, vel Cœmeterium est reconciliandum*; & quidem, ut ait in Cap. *Consuluisti* VII. *De consecratione Ecclesiæ, vel Altaris* Innocentius III. *aspersione Aquæ solemniter benedictæ, sicut in Dedicationibus Ecclesiarum fieri consuevit*. Quæ verba exponit Beneventana Provincialis VI. Synodus anni 1374. Tit. XIV. Cap. XIV. ubi sic habet. *Et quousque Cœmeterium, vel Ecclesia reconciliatur, vel reconciliata fuerit aspersione Aquæ per Episcopum benedictæ solemniter, non sepeliantur in eis corpora defunctorum*.

IV. Esse vero antiquum ritum, ut ii, quibus vetita est Ecclesiastica sepultura, si in loco sacro humati fuerint, & discerni possint, inde extrahi de-

debeant, exemplum refert Altaserra Lib. 6. *De Jurisdictione Ecclesiastica* Cap. 13. ex Rogerio Hovedeno in Richardo I. ad annum 1191. ubi refert, Hugonem Lincolniensem Episcopum, cum peragrans Diœcesim, in quopiam Monasterio observasset tumulum pallio serico velatum, lampadibus, & facibus accensis illustrem, & audisset, esse tumulum Rosimundæ, quæ fuerat concubina Henrici II. Regis Anglorum, dejici jussisse, & extra Ecclesiam locari: *Eodem anno Hugo Lincolniensis Episcopus faciens visitationes suas per domos Ecclesiarum religiosarum in sua Diœcesi, venit ad Abbatiam Sanctimonialium de Godestone, quæ est inter Oxoniam, & Wodestoc; & cum intrasset Ecclesiam, ut oraret, vidit tumbam in medio ante Altare sericis pannis velatam, & lampadibus, & cereis circumdatam, & quæsivit, cujus esset tumba; & dictum est ei, illam esse tumbam Rosimundæ, quæ quondam extiterat amica Henrici Regis Angliæ filii Mathildis Imperatricis, & quod ipse pro amore illius multa bona Ecclesiæ illi fecerat; & respondit Episcopus: Tollite eam hinc, & sepelite eam extra Ecclesiam cum cæteris, ne Christiana Religio vilescat &c.* Sed forte non exclusit eam Episcopus ab Ecclesiastica sepultura in loco sacro, scilicet in Cœmeterio, ubi alia Fidelium corpora requiescebant, sed ab Ecclesia, ubi veluti Sancta colebatur. Quicquid sit, vel ex hoc facto probat laudatus Altaserra citato loco, cognitionem de funeribus, monumentis, & mortuariis pertinere ad Episcopum, & ad Judicem Ecclesiasticum.

CAPUT III.

Exequiarum Ordo.

§. I.

Constituto tempore, quo corpus ad Ecclesiam deferendum est, convocetur Clerus, & alii, qui funeri interesse debent, & in Parochialem, vel in aliam Ecclesiam, juxta loci consuetudinem, ordine conveniant, ac datis certis Campanæ signis, eo modo, & ritu, quo in eo loco fieri solet, Parochus indutus Superpelliceo, & Stola nigra, vel etiam Pluviali ejusdem coloris, Clerico præferente Crucem, & alio Aquam benedictam, ad domum defuncti una cum aliis procedit; distribuuntur cerei, & accenduntur intorticia; mox ordinatur Processio, præcedentibus Laicorum Confraternitatibus, si adsint; tum sequitur Clerus Regularis, & Sæcularis per ordinem, binique procedunt, prælata Cruce, devote Psalmos, ut infra, decantantes, Parocho præcedente feretrum cum luminibus, inde sequuntur alii funus comitantes, & pro defuncto Deum rite deprecantes sub silentio.

COMMENTARIUS.

I. Sepeliendi ritus solemnes ab ipso Ecclesiæ exordio in usu fuisse, jam non uno in loco superius ex Sanctis Patribus ostendi. Inter alios sepulturæ honores principem locum tenet Processio, qua defunctus ad Ecclesiam defertur. Eam antiquam esse in Ecclesia, ab antiquis Patribus addiscere licet, qui hujusmodi Processiones recensent. Meminit hujus ritus S. Hieronymus, de funere Paulæ, aliarumque Matronarum disserens, &, ut alios omittam, S. Gregorius Nazianzenus in laudem Basilii, sic inquiens: *Efferebatur Vir Sanctus Sanctorum manibus exaltatus; atque omnes operam dabant, partim ut fimbriam arriperent, partim ut umbram, partim ut feretrum, quo Sanctus portabatur, vel solum attrectarent (quid enim corpore illo sanctius, ac purius?) partim ut propius ad eos, qui corpus ferebant, accederent, partim ut aspectu solo fruerentur, tanquam eo quoque utilitatis aliquid afferente. Plena erant fora, porticus, distega, & tristega hominum illum deducentium, praeuntium, sequentium, assectantium, seseque invicem conculcantium, multa millia hominum omnis generis, & ætatis ante eum diem incognita &c.*

II. Multa funebrium Processionum exempla recenset Gretserus Lib. 1. *De sacris Processionibus* Cap. 13. Fuisse ipsas in ordinem, & certa agmina dispositas, planum nobis facit Nyssenus in Vita S. Macrinæ: *Confluentem populum*, inquit, *in genera distribuens, mulierumque multitudinem admiscens Virginum Choro, Virorum autem turbam adscribens Monachorum cœtui, unum quemdam studii ex utrisque aptum, concinnumque, tamquam in Psalmos canentium congressu, ex communi omnium concentu apte conjunctum ordinem constituere.* Quis est iste apte connexus ordo, nisi Processio? ut verbis Gretseri utar Lib. 11. *De Funere Christiano* Cap. 3. Vide & ordinatam in funere Paulæ Matronæ Romanæ Processionem, quam describit in ejus Epitaphio S. Hieronymus: *Translataque*, inquit, *Episcoporum manibus, & cervicem feretro subjicientibus, cum alii Pontifices lampades, cereosque præferrent, alii choros psallentium ducerent, in media Ecclesia speluncæ Salvatoris est posita.*

III. At vero quamvis funus comitantium ordinata Processio esset, sæpe tamen eveniebat, ut nihilominus innumera spectatorum turba omnes vias, per quas funus ducebatur, complerent, itaut ordo vix servari posset. Constat id quidem ex testimonio S. Gregorii Nazianzeni superius relato, ubi agit de funere S. Basilii, & ex iis, quæ narrat Nyssenus de laudatæ S. Macrinæ funere tractans: *Sensim procedebatur, cum & qui præibant, pedetentim incederent, & nos item gradatim sequeremur. Etenim cum frequens populus feretrum circumstaret, nec tam mirabili, & sacro spectaculo posset expleri, non erat facile nobis iter facere.* Cæterum quod ipsa olim Processio funebris perageretur cum cantu, & psalmodia se-

ferentium Crucis Vexilla, & Sanctorum Reliquias, cum candelabris, & aromatibus, docet nos Auctor vitæ S. Huberti Episcopi Leodiensis, qui obiit anno 731. apud Surium ad diem 3. Novembris: *Plebis multitudo cum reverendo habitu obviam sanctis processere exequiis, ferentes Crucis Vexilla, Sanctorumque patrocinia*, idest Reliquias, *necnon candelabra lumine radiantia, sed & aromata in tymiateriis redolentia, psallentesque, quæ moris est talibus Officiis decantari carmina*. Una cum psallentium turmis lumina adhibita, ac tymiamata, variasque Cruces delatas in hujusmodi funebri Processione, docet nos S. Gregorius Turonensis, qui claruit sexto Sæculo, in Libro *De Vitis Patrum* Cap. XIV. ubi de S. Lupicino recluso sic habet: *Rapuit Matrona quædam Corpus, & ferre cœpit in feretro ad Vicum Transliacensem, dispositis in itinere psallentium turmis, cum Crucibus, cereis, atque odore fragrantis tymiamatis*. Sacerdotes præsertim cereos gestantes, & Hymnos, Psalmosque canentes hujusmodi Processioni, & Officio funeris adfuisse, pervetusti Ecclesiæ Scriptores testantur, quorum loca plurima legere est apud eruditum Stephanum Duranti Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ* Cap. 23.

IV. Ad recentiorem praxim quod attinet, jam non est una omnium locorum consuetudo. Unaquæque enim Ecclesia in Exequiis præsertim celebrandis suas habet peculiares Constitutiones, & ritus. Dicam tamen non pauca, quibus magis magisque hic noster §. illustretur, afferamque varia Sacrarum Romanarum Congregationum Decreta, & nonnullas Synodorum Constitutiones, quæ ad defunctorum Exequias spectant. Ergo ait noster §. *Constituto tempore, quo corpus ad Ecclesiam deferendum est, convocetur Clerus, & alii qui funeri interesse debent, & in Parochialem, vel in aliam Ecclesiam, juxta loci consuetudinem, ordine conveniant*. Ut funeris ducendi certa hora constituatur, qua omnes quicumque evocati sunt, conveniant, ut nulla interposita mora ad illud procedatur, statuit quidem S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. Constitutionum Parte II. Cap. *De Funeribus, & Exequiis*. Rursus ad evitandam avaritiæ, aviditatisque suspicionem statuit ibidem Sanctus Præsul, *ne Parochi, aliique Clerici, neque item Exequiarum Curatores, aliive, quicumque in Funere operam ponunt, pignora capiant, quibus sibi caveant de funerali eleemosyna, aut de eorum operæ in funere præstitæ mercede*. Idem repetit in suis ad funera ducenda Instructionibus. Est antiquus abusus, quem passim Patres, Canones, ipsæque Leges Civiles damnant etiam in laicis hominibus: uti videre est apud Lupum Tomo 3. in secunda procemiali Dissertatione *De simoniæ crimine, & variis ad ipsum spectantibus*, ubi inter alia recenset Novellam Justiniani Imperatoris ad Joannem Orientalis Prætorii Præfectum, rem barbaram de cujusdam creditoris in moribundum debitorem violentiis, ac de attentatis in ejusdem defuncti cadaver injuriis referentis. Lege S. Ambrosium in Libro *De Tobia* Cap. X. ubi hanc prædonum improbam, & ab omni humanitatis sensu alienam consuetudinem notat non modo, sed & irridet, detestaturque.

V. Sed fateri cogimur, notatos fuisse & Parochos ipsos de hujusmodi barbarie, quippe qui, ut narrat Auctor Neapolitanus Opusculi Italice inscripti, *Ragioni a pro del Comune della fidelissima Città di Napoli, e de' suoi Casali intorno al seppellire i morti*, non semel funus retardarunt ob non solutam prius ipsis pecuniam pro Exequiis debitam. Teste Barbosa *De officio, & potestate Parochi* Parte 3. Cap. 26. num. 55. *Cum Sacræ Congregationi innotuisset, per Episcopum Cotronien. ne cujusdam Leonoræ Forestæ cadaver occasione juris sepulturæ humaretur, probibitum fuisse: Sacra eadem Congregatio prædicto Episcopo per Litteras injungi mandavit, ut statim atque easdem receperit, prænominatum cadaver sepulturæ tradi faciat, cum nulla ratio patiatur, Christianæque pietati repugnans videatur, maxime vero ob pecuniarum interesse, cadaver insepultum remanere*. Addit mox ejusdem Sacræ Congregationis Decretum in Cassanen. V. Maji 1617. quo censuit, nec etiam sub quovis prætextu compositionis quartæ funeralis, sepulturam mortuorum retardari, aut impediri debere. Sed id genus Sacræ Congregationis Concilii Tridentini Interpretum Decreta afferri plurima possent, quibus avaritia non paucorum Parochorum exagitatur. Quorum etiam tanta fuit aliquando insolentia, barbariesque, ut occasionem dederint Principibus laicis, eorumve Magistratibus de re funeraria, quæ ad jurisdictionem Ecclesiasticam spectat, judicare, taxamque sumptibus funerum præfigere.

VI. At hisce omissis, de quibus fuse in aliis nostris Operibus, ubi se se dedit occasio, diximus, mandat hic noster §. ut constituto tempore, quo corpus ad Ecclesiam deferendum est, *convocetur Clerus, & alii, qui funeri interesse debent, & in Parochialem, vel in aliam Ecclesiam, juxta loci consuetudinem, ordine conveniant*. Jam dixi non semel, attendendam præsertim in Exequiis defunctorum peragendis locorum consuetudinem. S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. citato Capite diserte mandat, ut *cum mortuus efferendus erit, cujusvis Ecclesiæ Clerus, qui vocabitur, in unam proximam mortui ædibus Ecclesiam, congruo processionis ordine conveniat*. Similia legere est in aliis Synodis; sed nihilominus Sacra Rituum Congregatio non semel Decreta sua edidit præscripto hujus nostri §. conformia. nam teste Barbosa citato loco, num. 63. vocatos omnes ad funus debere convenire *ad Parochialem defuncti*, censuit laudata Congregatio in Bononien. IX. Decembris 1617. atque in Tropejen. XVI. Februarii 1631. *vel ad aliam Ecclesiam juxta loci consuetudinem; & nullo modo permittendum expectari per vias, vel ad domum defuncti, non obstante contraria consuetudine expectandi per vias, vel ad domum defuncti*, eadem Sacra Congregatio Rituum censuit in Thelesina XII. Februarii 1633. Hinc quod Regulares ipsi vocati ad sepeliendos mortuos in eorum propria Ecclesia, debeant accedere ad illas Ecclesias, ex quibus cadavera amoventur, & inde cum Clero Sæculari discedere, non autem expectare extra januam Ecclesiæ, & aliis se postea associare, resolutum fuit a Sacra Congregatione negotiis Episcoporum, & Regularium præposita in Viglevanen. XIII. Novembris 1600. Regulares enim vocati ad funus convenire debent in Parochiali, aut in alia Ecclesia juxta loci consuetudinem, & nullo modo expectare per vias, aut ire ad domum defuncti, ut jam dictum est, & decidit etiam Sacra Rituum Congregatio in Limana XV. Decembris 1632.

apud

apud laudatum Barbosam, num. 64. & seq.

VII. Mandat præterea hic noster §. ut, *datis certis Campanæ signis, eo modo, & ritu, quo in eo loco fieri solet, Parochus indutus Superpelliceo, & Stola nigra, vel etiam Pluviali ejusdem coloris, Clerico præferente Crucem, & alio Aquam benedictam, ad domum defuncti una cum aliis procedat.* Tintinnabulis, vel Campanis, populum convocari solitum ad funerum deductionem, prodidit Beda Lib. 4. Cap. 23. apud Stephanum Duranti Lib. 1. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ* Cap. 22. num. 12. ubi etiam notat, pulsari Campanas in Exequiis, & justis defunctorum, ut excitentur, & præmoneantur nedum necessarii, sed & cæteri cives ad præstanda officia defunctis, eorum opem implorantibus, ac si dicerent: *Miseremini mei saltem vos amici mei.* Meminit & ejus ritus Gulielmus Durandus in suo Rationali Lib. 1. Cap. IV. ubi ait, pulsari debere Campanas aliquo moriente, ut populus hoc audiens oret pro illo, *pro muliere quidem bis, pro viro vero ter. Si autem Clericus sit, tot vicibus, quot Ordines habuit ipse.* Addit tum etiam, pulsandas Campanas, quando defunctus ducitur ad Ecclesiam, & quando ab Ecclesia ad tumulum deportatur. Campanarum nomine in funere, seu funeris, vel Exequiarum causa, aliquid exigi, accipive, *nisi siquid est, quod Fabricæ, aut Sacristiæ dari, piæ consuetudinis* Episcopus esse censuerit, vetat in suo Provinciali IV. Concilio Mediolanensi S. Carolus Parte II. *Constitutionum*, Cap. *De Funeribus, & Exequiis*. Cæterum quod pro defunctis pauperibus non omittatur ritus pulsandi Campanam, & quidem eodem modo, quo pulsari solet pro eo, qui pulsationem ipsam solvit, cautum lego in Appendice ad Concilium Provinciale XV. Beneventanum sub Vincentio Maria Cardinali Ursino, qui fuit postea Benedictus XIII. Pontifex Maximus.

VIII. Vocandum primo loco proprium Parochum ad deducendum defuncti funus, Synodi passim, & Rituales Codices jubent. Ex eisdem etiam cautum est, ac præsertim ex Provinciali Synodo Beneventana 13. anni 1656. Tit. 24. num. 15. ut *nulli liceat Regularium juxta Lateranensis statuta Concilii* (quinti scilicet sub Leone Papa X.) *pro funere Parochiam cum Cruce intrare, aut cadaver accipere, nisi Parocho præsente, & permittente.* Idem plane jam longe ante statuerat Salernitana Synodus habita anno 1579. sub Marco Antonio Marsilio Columna, Tit. 33. Capite 6. Adhibendum a Parocho in ducendo funere Superpelliceum cum Stola, vel etiam Pluviali nigri coloris, expressum etiam habemus in variis Synodis, ac Ritualibus. Quemadmodum vero Parochus sæcularis debet Stolam in propria Parochia, & in Regularium Parochia, dum defuncti corpus in eorum Ecclesia sepelitur, ita Parochus Regularis in eodem casu, & eodem tempore poterit Stolam deferre non solum in propria Parochia, sed etiam in Parochia defuncti ex Decreto Sacræ Rituum Congregationis die ultima Septembris 1628. apud Barbosam citato loco, num. 76. quia scilicet, ut idem Auctor mox subjicit ex alio ejusdem Congregationis Decreto in Asculana XXIX. Januarii 1629. Parochus Monachus ita potest cum Stola ingredi Parochiam sæcularium, sicut sæcularis Parochus Monachorum Parochiam ingredi valet. Porro quod ad cæterorum comitantium funus habitum spectat, mandat S. Carolus in sua Diœcesana III. Synodo, Decreto 49. ut *animarum Curator, cujus Parochiæ incola ad sepulcrum est offerendus; neminem Clericum etiam Regularem (nisi is una cum Collegio suo sit) Superpelliceum latas habens manicas, & vestem ad talos usque demissam non gerentem, funeri interesse patiatur.* Laudata Synodus Salernitana Cap. 2. statuit, ut Clerici omnes tam Seculares, quam Regulares, non alia veste, aut habitu funus comitentur, *quam ea, qua in Choro uti solent.*

IX. Esse quoque antiquum ritum, ut in funeris deductione Crux præferatur, manifeste constat ex allatis superius a nobis veterum monumentis. Ad praxim recentiorem quod attinet, mandat in suo Concilio Provinciali I. S. Carolus Cap. *De Funeribus, & Exequiis*, ut *singularum Cathedralium, Collegiatarum, & Parochialium Ecclesiarum Clericis, qui in funus venerint, una tantum suæ Ecclesiæ Crux præferatur, neque aliæ in funere deferantur, nisi quas suus quamque Clerus subsequatur; quod si alii quoque Clerici invitati fuerint, ejus Rectoris, qui invitarit, Crucem prosequantur.* Jam non desunt varia Sacræ Rituum Congregationis Decreta, ex quibus habetur, in funeralibus deferendam esse unicam tantum Crucem illius Ecclesiæ, ad quam corpus transfertur, post quam sequi debent immediate personæ illius Ecclesiæ, & deinde cæteri secundum antianitatem. Ita plane censuit Sacra ipsa Rituum Congregatio in Narnien. XXX. Septembris 1614. & in Andrien. XXII. Novembris 1631. ad 3. Vide Barbosam loco citato, num. 78. ubi ad eam rem alia refert ejusdem Sacræ Congregationis Decreta, nempe in Baren. Terræ Medugni 2. Augusti anni 1631. & in Messanen. XXI. Februarii anni 1633. Sed hæc Decreta ut plurimum ea afficiunt loca, pro quibus edita sunt; nam alias in aliis locis aliter servari solet. Ceterum deferendum in funerali processione ad domum defuncti vas Aquæ benedictæ, recte statuit hic noster §. aspergendus enim cum ea defunctus est ex veteri ritu a Parocho, antequam efferatur, ut ex sequenti §. constat.

X. Ubi ventum est ad domum defuncti, *distribuuntur cerei, & accenduntur intorticia*, ait noster §. De cereorum usu in deducendo funere jam satis superque tum alias, tum initio hujus Commentarii diximus. Quibus tandem debeantur cerei, & intorticia in funere adhibita, standum est locorum consuetudini, & Ecclesiarum statutis. Lubet tamen hic recensere quid de hac re in suo Provinciali I. Concilio Mediolanensi S. Carolus statuerit: *Candelæ omnes, cerei, & quæ circum Crucem, & cadaver ad Ecclesiam adferuntur, & alia, quæ circa feretrum, & in Altaribus, ac reliquis in locis dum Divina Officia in funere celebrantur, hæredum impensa accenduntur, ita Deo oblata esse intelligantur, ut ejus Ecclesiæ Sacristiæ, in qua mortui corpus humandum erit, continuo addicta sint.* Romæ ex peculiari statuto eorum medietas proprio Parocho, altera Ecclesiæ sepelienti acquiritur. Porro pergit in laudato Concilio S. Carolus, excepitque cereos illos, candelasve, quæ Clericis cujusvis generis eleemosynæ causa dari solent, & quæ Cathedralibus, & Parochialibus Ecclesiis

ex

ex sacris Canonibus debentur, quibus nihil obsit, quo minus quartam funeralium, quæ solita esset persolvi, ex Decreto Tridentini Concilii Sessione 25. Cap. 19. consequi possint. Quid autem si mortuorum hæredes ita se impie gesserint, ut religiosum Exequiarum institutum negligentes, Cruci, Clericis, & funeri debita lumina adhiberi nolint? Respondet ibidem S. Carolus, ab Episcopo cogendos ea comparare, *quæ necessaria videbuntur*; necessaria inquit, non superflua, & quæ scilicet pro facultatibus defuncti haberi possint. Lumina tandem ipsa, cerei, funalia, intortitiave, in funere ne restinguantur, nisi sacro Officio etiam sepulturæ rite absoluto, atque expleto, decrevit jam Concilium Provinciale VI. Mediolanense ejusdem Sanctissimi Præsulis Caroli Cap. *Quæ ad funera pertinent*. Quod tamen non intelligitur, si ex causa tunc sepeliri non posset, ut explicat in suis ad ducenda funera Instructionibus.

XI. Antequam ad alia descendam, quæ in hoc nostro §. continentur, notanda sunt iterum illa verba: *Distribuuntur cerei, & accenduntur intorticia*. Quibus non obscure innuitur, sola intorticia accendi, quæ feretrum circumdant, non vero cereos, candelasve, qui singulis deducentibus funus distribui solent, & ab eisdem extincti, & integri gestari in suam ipsorum utilitatem cessuri. At vero tametsi hic ritus variis in locis invaluerit, diversa tamen fuit vetus Ecclesiæ disciplina, omnes enim olim, qui funebri processione intererant, cereos accensos gestabant, ut constat ex veterum Patrum testimoniis initio hujus Commentatii adductis; quibus addi potest, quod scribit S. Gregorius Nyssenus de funere Macrinæ sororis suæ: *Ex utraque parte*, inquit, *præcedebat non exiguus Diaconorum, Ministrorumque numerus, qui omnes ordine progredientes, accensos cereos manibus gestabant*. Ceterum quicquid sit de ea consuetudine gestandi alicubi cereos extinctos, veteri certe disciplinæ adhæsit S. Carolus, ubi in laudato toties suo IV. Provinciali Concilio Mediolanensi ita statuit: *Omnes tum qui Dignitates obtinent, tum Canonici etiam Metropolitanæ, & Cathedralis Ecclesiæ, tum alii præterea quicumque Clerici, quibus in funere candelæ, aut cerei, intortiave dantur, eas, eave accensa in funere manibus ipsi deferant*.

XII. Cereis accensis, ex præscripto nostri §. *mox ordinatur Processio, præcedentibus Laicorum Confraternitatibus, si adsint*. Laicorum Confraternitates solitas esse & ipsas funus præcedere, ex variis Synodis addiscimus, ac præsertim ex laudata Mediolanensi VI. Synodo Capite citato, ubi inter alia cautum legitur, *ne laici, etiam Confratres, aut alii Societati adscripti, sed Ecclesiastici homines mortuo, cujus funus agitur, totum officium sepulturæ præstent; itaut quæ preces, quive sepeliendi ritus ei ex Ecclesiæ instituto, consuetudineve adhibentur, eorum omnium officium non ipsi laici, sed Sacerdotes, & Clerici eo nomine vocati perfecte expleant, quoad illius corpus humatum, sepultumve est*. Confraternitates ipsas laicorum non posse accedere ad funeralia mortuorum, nisi specialiter, & expresse vocentur, decisum jam fuit a Sacra Rituum Congregatione in Bononien. IX. Decembris 1617. Et quando accedunt, in actu associationis cadaverum nullo modo posse erigere Crucem, statuit eadem Sacra Congregatio in Andrien. 22. Novembris 1631. ad II. ut alia ejusdem Congregationis Decreta omittam, quæ afferri possent.

XIII. Laicorum Confraternitates in deductione funeris, *sequitur*, ait noster §. *Clerus Regularis, & Sæcularis per ordinem, binique procedunt prælata Cruce*. Hæc Cleri Sæcularis, Regularisque associatio pendet omnino a voluntate defuncti, hæredumve. Quin etiam quod ipsi hæredes Sacerdotum numerum convocare possint, & quantitatem ceræ subministrare pro deducendo funere, contrario quolibet prætextu per Parochum allato non obstante, censuit Sacra Congregatio Episcoporum, & Regularium negotiis præposita in Cassanen. V. Maji 1617. Rursus quod destinatos Clericos ab eis, & non alios convocare Parochus debeat, edixit Sacra Rituum Congregatio in Lauden. XX. Augusti 1601. Ceterum si dicti hæredes nullos destinaverint, tunc & eo casu jus convocandi alios Sacerdotes pro obeundis funeribus Parocho competere, decidit Rota in Alexandrina Funeralium die 1. Julii anno 1630. coram Merlino, censuitque etiam Sacra Rituum Congregatio in Ferrarien. 7. Septembris 1613. Parochum posse ad libitum vocare ad funus Clericos, quos voluerit, nec cogi posse vocare viciniores, nisi aliter disponant hæredes defuncti, quorum voluntas est servanda, inter alios docet laudatus Barbosa *De officio, & potestate Parochi* Parte 3. Cap. 26. num. 57. & tribus seqq. ubi memoratorum Sacræ Congregationis Decretorum meminit.

XIV. Quum vero in deductione funeris primas teneat Parochus, hinc est, quod ad eum spectat declarare, per quam viam sit deferendus defunctus, deciditque id etiam Sacra Congregatio Episcoporum, & Regularium negotiis præposita in Castellanaten. 3. Januarii 1594. Sed notandum tamen, quod in Concilio IV. Provinciali Mediolanensi, Parte 2. Constitutionum, Capite *De Funeribus, & Exequiis* statuit S. Carolus, ubi ita inquit: *Cadaver cum effertur, via procedatur, quæ a domo ad Ecclesiam recta, ac brevis sit; si vero usque adeo brevis, & compendiosa est, ut Ordines eorum, qui funus comitantur, intra illius fines contineri non queant, tunc via paulo longiori funus ducatur, idque jussu concessuve Sacerdotis, qui funeri præest*. Statuit id ipsum sub gravibus pœnis Salernitana Synodus sub Archiepiscopo Marco Antonio Marsilio Columna anni 1579. Tit. 33. Cap. 8. his verbis: *Cadaverum circumductionem, quæ in hac Civitate fieri consuevit, uti abusum abrogantes, præcipimus laicis, & Confratribus sub excommunicationis latæ sententiæ, Clericis vero sub pœna ducatorum quinque, ut defunctorum corpora deinceps commodiori via recta ad Ecclesiam ducant*. His adde Decretum Concilii Provincialis XIII. Beneventani sub Joanne Baptista Foppa anni 1656. Tit. XXIV. num. XIV. *Præcipimus laicis*, ait, *& Confratribus sub excommunicationis pœna, Clericis vero sub pœna suspensionis, ut defunctorum corpora deinceps commodiori via recta in Ecclesiam ducant*.

XV. Addubitari tamen nequit, quin vel olim, & quidem rite, in Episcoporum sanctiorum præsertim Exequiis, corpus defuncti non recta ad Ecclesiam sepelientem, sed per varias ædes sacras deduceretur, antequam deponeretur in tumulum, in quibus Preces, Missæ, & Absolutiones pro ipsius animæ requie fiebant. Ita plane

ne contigisse in funere S. Wolfangi Episcopi Ratisponensis, qui obiit anno 994. testatur ejus Vitæ Auctor, sic inquiens: *Cum apud S. Petrum fuisset susceptus, ac Vigiliarum, Missarumque celebrationibus Domino foret commendatus, sustollentes cum magna reverentia portabant eum per singula Urbis Monasteria, novissime vero ad Ecclesiam B. Martyris Emmeranni, cujus honorem, dum vixerat, intimo affectu excolebat. Qua Missarum solemniis, & exequiarum officiis rite peractis, magnifice, atque honorifice ibidem sepultus est*. Quod etiam S. Annonis Archiepiscopi Coloniensis, qui obiit anno 1075. corpus per septem continuos dies cum solemni pompa ad varias singulis diebus Ecclesias delatum fuerit, fidem facit ejus Vitæ Scriptor apud Surium die IV. Decembris. Sane quod juxta quorumdam locorum morem, dum e domo defuncti corpus ad Ecclesiam deferretur, *tres pausæ fierent in via*, & in unaquaque earum Preces, & Absolutiones super ipsum defunctum peragerentur, testatur Durandus in Rationali Divinorum Officiorum, Libro 7. Cap. 35. num. 37.

XVI. Ob eandem rationem, quod in funeris deductione Parochus primas tenet, ex præscripto nostri §. ipse præcedit *feretrum*, & quidem *indutus Superpelliceo, & Stola nigra, vel etiam Pluviali ejusdem coloris*, ut superius dictum fuit. Feretrum hic lectus est, vel aliquid aliud, quo effertur defunctus. Qui olim illud portarent, funusque defuncti curarent, dicti sunt a S. Ignatio *Laborantes*, a S. Epiphanio *Copiatæ*, ab aliis vero aliis nominibus, nempe *Lecticarii, Sandapilarii, Decani, & Fossarii*. His a Constantino Magno, ac aliis ejus Successoribus Imperatoribus, destinatos fuisse certos redditus, nequid ab illis, quorum funera, & sepulturam curarent, exigeretur, pluribus probant Durantus Lib. I. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ* Cap. XXII. Gretserus *De Funere Christiano*, Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici* Tit. 38. Cap. IV. & alii. Sed ut videas fœdam, vetustamque quorumdam sacrorum hominum avaritiam, etiam occasione feretri, quo efferuntur defuncti, lucrum captantium, de Georgio Arianorum Alexandriæ Episcopo Sanctus Epiphanius scriptum reliquit Hæresi 76. quod usque adeo sordide avarus fuerit, ut etiam munus efferendorum funerum ad se rapuerit, non jam humanitatis, & charitatis, sed lucri gratia: *Etenim & lecticas excogitavit corporibus eorum, qui efferrentur, ad numerum certum facere, & sine his, quæ ab ipso ordinatæ erant, non efferebantur corpora mortuorum, maxime peregrinorum, non propter hospitalitatem, sed, velut dixi, quæstus gratia. Siquis enim sepelisset per se ipsum corpus, periculum subibat. Sic autem a singulis, qui efferebantur, lucri aliquid ipsi accedebat*.

XVII. Licet autem Copiatæ, seu Lecticarii constituti antiquitus essent, qui funus efferrent, aliquando tamen Clericorum officium fuisse videtur, ut mortuos sepelirent, teste S. Hieronymo in Epistola ad Innocentium *De muliere septies icta*, de qua sic inquit: *Clerici, quibus id officii erat, cruentum linteo cadaver obvolvunt, & fossam humum lapidibus construentes ex more tumulum parant*. Sæpe etiam honoratissimos quosque, vel defuncti cognatos, vel alios hoc munus obiisse, etiam Episcopos, vel Cleri Viros primarios, docet nos S. Gregorius Nyssenus de funere Macrinæ sororis suæ agens: *Ego*, inquit, *feretrum subiens, illum* (Araxium Episcopum) *advocavi, ut alteram partem sustineret, posteriores vero feretri partes alii duo de Clero insignes Viri*. De S. Paula Matrona Romana scribit in ejus Epitaphio S. Hieronymus, translatam eam fuisse *Episcoporum manibus, & cervicem feretro subjicientibus*. Atque ut alia exempla omittam, quæ passim occurrunt apud Historicos, audiendus tandem Sidonius Apollinaris Lib. II. Epistola 8. ad Desideratum, ubi ita scribit de Philimachiæ, seu Philimatiæ Matronæ elatione: *Hanc tamen, siquis haud incassum honor cadaveribus impenditur, non Vispilionum, Sandapilariorumque ministeria ominosa tumulavere; sed cum libitinam ipsam* (idest feretrum) *flentes omnes externi quoque prensitarent, remorarentur, exoscularentur, Sacerdotum, propinquorumque manibus excepta, perpetuis sedibus dormienti similior illata est*. Fuisse plerumque quatuor tantum, qui feretrum ferrent, ex recitato superius Nysseni testimonio de funere Macrinæ addiscimus. S. Ambrosius in Caput VI. Lucæ, filium illum unicum viduæ, quem Christus excitavit, a quatuor portitoribus ad tumulum elatum ait; qui quidem numerus absolute sufficit, ut & hodierni temporis consuetudo probat.

XVIII. Plura de hujusmodi feretris statuit inter alios S. Carolus, præsertim vero in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. Parte II. Constitutionum Cap. *De Funeribus, & Exequiis*, ubi cavendum monet, *ut ne simplices homines quidquam superstitionis causa apud mortuum in feretro, aut in ejus manibus ponant, aut aliud, quod superstitionis speciem præseferat, aut suspicionem habeat, committant*. Hinc concilium Provinciale XIII. Beneventanum anni 1656. Tit. 24. num. 3. districte præcepit, ut non solum clamores, & ejulatus super defunctorum corpora in Ecclesia nullo modo Parochi, vel alii quicumque permittant; *sed multo magis tollatur vanus, & superstitiosus abusus collocandi crines uxoris superstitis in manibus defuncti mariti sub pœna arbitrio Episcopi graviter infligenda Parocho, & transgressoribus*. Sed hoc omisso abusu, quem variæ Synodi improbarunt, ad funeris pompam quod attinet, jam illud minime prætereundum, equos interdum saccis, seu operimentis lugubribus amictos, in pompa divitum funebri ductos fuisse, ut hodie fit in Imperatorum, Regum, ac Principum funeribus. Testatur id quidem Sanctus Chrysostomus in Homilia 3. ad Populum Antiochenum: *Divite aliquo mortuo, non servos solos, & ancillas, sed & equos necessarii saccis amicientes, & agasonibus tradentes, ad sepulchrum ire jubent*. Atque hic est ritus, qui hodieque servatur in funere Ducum, Militumque insignium, quorum equos, qui comitari funus solent, sicut & alia insignia, etiamsi pretiosa sint, atque ornamenta, quæ in funere adhibentur, Ecclesiæ sepelienti deberi, docent Auctores non pauci relati a Barrufaldo in suo ad hunc §. Commentario; ubi etiam tradit, culcitram quoque, sive pannum auro intextum, qui subtus cadaver sterni in Ecclesia solet, Ecclesiæ ipsi deberi, probatque Decreto Sacræ Congregationis Concilii interpretis. Sed puto, attendi debere morem regionum. in multis enim Neapolitani Regni locis culcitra ipsa, sicut & alia ornamenta in funere adhibita, ad defunctorum hæredes redeunt.

§. II.

§. II.

Parochus vero, antequam cadaver efferatur, illud aspergit Aqua benedicta; mox dicit Antiphonam *Si iniquitates*, cum Psalmo *De profundis*, & in fine *Requiem æternam*. Repetit Antiphonam totam, *Si iniquitates &c.*

§. III.

Deinde cadaver effertur, Parochusque de domo procedens, statim gravi voce intonat Antiphonam *Exultabunt Domino*, & Cantores inchoant Psalmum *Miserere mei Deus secundum magnam &c.* Clero alternatim prosequente; at si longitudo itineris postulaverit, dicuntur Psalmi Graduales, *Ad Dominum cum tribularer clamavi*, vel alii Psalmi ex Officio Mortuorum, & in fine cujuslibet Psalmi dicitur *Requiem æternam dona ei Domine &c.* qui Psalmi devote, distincte, gravique voce recitari debent usque ad Ecclesiam.

COMMENTARIUS.

I. Aqua benedicta sæpe aspergi defunctum, & quidem non modo in Ecclesia, sed & domi, ubi inde effertur, antiqui Codices Rituales nos docent. Ex Statutis priscis Lanfranci Capite 24. illud cautum est, ut ante elationem defuncti, *Sacerdos circa corpus Aquam benedictam spargat, & incenset*. Juxta mss. Consuetudines Cluniacensis Monasterii, & S. Benigni Divionensis apud Martene Lib. v. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. x. ante lotionem defuncti, fiebat Processio ad locum, ubi erat defunctus, *idest Aqua benedicta, thuribulum, & acerra, Crux, atque candelabra, quibus allatis* spargebat *Domnus Abbas, aut Prior Aquam benedictam super defunctum ibidem, & super stragulam, in qua poni debebat, incensabatque deinde corpus, & ipsam*. Mandant mox etiam Consuetudines istæ, ut, dum lavatur corpus, *qui servit de thuribulo, sine intermissione abundanter incenset corpus*. Sed id genus Monachorum Consuetudines, plures affert citato loco Martene, & lib. 3. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Capite 15. ubi varios vetustos Codices Rituales diversarum Ecclesiarum describit, in quibus etiam Psalmi, ac Preces notantur dici olim solitæ in delatione defuncti e domo ad Ecclesiam.

II. Sane ex ms. antiquo Pontificali Prudentii Trecensis Episcopi, *Oratio antequam de domo efferatur*; hæc est: *Suscipe Domine animam servi tui N. quam de ergastulo &c.* Sequitur mox hæc alia Oratio: *Deus, cui competit medicinam præstare post mortem &c.* Tum vero mandat, ut tunc cum Responsorio, *Subvenite Sancti Dei*, & aliis Responsoriis deportetur ad Ecclesiam; & cum appropinquatum fuerit, canatur Psalmus *Miserere mei Deus*, cum Antiphona *Requiem æternam*. Idem habet ms. Codex Ritualis Monasterii S. Benedicti Floriacensis annorum circiter mille apud eundem Martene loco citato. Similia legere est in aliis Codicibus, Sacerdotale Romanæ Ecclesiæ Cap. 19. ubi agit de delatione corporis defuncti, hæc pauca habet: *Deinde Sacerdos, & Clerici ordinate vadunt, & corpus portant in Ecclesiam, cantando hoc Responsorium*: Subvenite &c. ℣. *Suscipiat &c.* ℣. *Requiem æternam*. Quicquid sit de hac varietate, illud certum est, ex pervetusto Ecclesiæ ritu delatos fuisse ad Ecclesiam, & ad sepulturam defunctos cum Psalmis, Hymnis, & Canticis, ut superius probavimus veterum Patrum auctoritate. Sed observandum tamen est, quod ait noster §. II. ut Parochus cubiculum defuncti ingressus, antequam ille efferatur, eum aspergat Aqua benedicta, ibidemque dicta Antiphona *Si iniquitates &c.* cum Psalmo *De profundis*, & in fine *Requiem æternam &c.* Antiphonam ipsam repetat. Tum vero, & non prius, ex præscripto §. 3. cadaver effertur, Parochusque de domo defuncti procedens, statim gravi voce intonat Antiphonam *Exultabunt Domino*, & Cantores inchoant Psalmum *Miserere mei Deus &c.* Clero alternatim prosequente, cum versu scilicet, *Requiem æternam &c.* in fine.

III. Opportune tandem idem §. 3. subdit, ut, si longitudo itineris id postulaverit, dicantur Psalmi Graduales *Ad Dominum &c.* vel alii Psalmi ex Officio Defunctorum desumpti, devote scilicet, distincte, gravique voce recitandi usque ad Ecclesiam. Quamobrem reprehensione sunt digni Clerici illi, qui contra antiquum Ecclesiæ ritum, præscriptumque nostri Romani Ritualis, dum defunctum ad Ecclesiam deferunt, muti procedunt, cum alias Confraternitates laicæ pie religioseque Psalmos illos absque ulla intermissione ad Ecclesiam usque recitent. Porro de Psalmis Gradualibus nihil hoc loco adnotandum censui, quod alibi de ipsis dixerim. Videri nihilominus potest quid de iisdem Gavantus scripserit in Romani Breviarii Rubricas Sectione IX. Cap. 3. *De Psalmis Gradualibus* inscripto.

§. IV.

Ad ingressum Ecclesiæ repetitur Antiphona, *Exultabunt Domino ossa humiliata*. Deinde Ecclesiam ingressi cantant Responsorium, Cantore incipiente, & Clero alternatim respondente, *Subvenite Sancti Dei, occurrite Angeli Domini: Suscipientes animam ejus: Offerentes eam in conspectu Altissimi.* ℣. *Suscipiat te Christus, qui vocavit te, & in-*

& in sinum Abrahæ Angeli deducant te. Suscipientes. ℣. *Requiem æternam dona ei Domine.* ℟. *Et lux perpetua luceat ei. Offerentes.*

COMMENTARIUS.

I. Responsorium, *Subvenite Sancti &c.* antiquum est in Exequiis Defunctorum, ejusque passim meminere Codices antiqui Rituales, priscæque Monasteriorum Consuetudines, inchoabaturque alicubi, dum defunctus deferretur ad Ecclesiam. Ita plane habetur in Cluniacensis Monasterii, & S. Benigni Consuetudinibus, quas recenset Martene: *Mox incœpto ab Armario* ℟. Subvenite Sancti Dei, occurrite, *præcedat Processio &c.* Armarius dicitur quidem Bibliothecæ Custos, sed citato tamen loco, & passim in Monachorum ritibus, Cantorem, sive Præcentorem, cui etiam Librorum Ecclesiasticorum præsertim cura incumbebat, significare solet, uti laudatus Auctor notat in Indice Onomastico, voces exoticas, aut minus usitatas explicante, qui extat in fine ejus Operis *De antiquis Monachorum ritibus*.

§. V.

Deposito feretro in medio Ecclesiæ, ita ut defuncti pedes, si fuerit laicus, sint versus Altare majus, si vero fuerit Sacerdos, ut dictum est, caput sit versus ipsum Altare; & cereis accensis circa corpus, statim, nisi quid impediat, ut infra monebitur, dicatur Officium Mortuorum cum tribus Nocturnis, & Laudibus, ut infra ponitur; & duo ex Clero incipiant absolute Invitatorium, *Regem, cui omnia vivunt, Venite adoremus;* & repetitur a Clero, *Regem, cui omnia vivunt &c.* Psalmus, *Venite exultemus &c.* & duplicantur Antiphonæ. Ad finem officii post Antiphonam Cantici, *Benedictus &c. Ego sum resurrectio*, dicitur *Pater noster*, secreto. ℣. *Et ne nos inducas in tentationem.* ℟. *Sed libera nos a malo.* ℣. *A porta inferi.* ℟. *Erue, Domine, animam ejus.* ℣. *Requiescat in pace.* ℟. *Amen.* ℣. *Domine exaudi orationem meam.* ℟. *Et clamor meus ad te veniat.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Absolve, quæsumus, Domine, animam famuli tui ab omni vinculo delictorum ut in resurrectionis gloria inter Sanctos, & Electos tuos resuscitatus respiret. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Quum hic noster §. diserte edicat, ut *deposito feretro in medio Ecclesiæ ... & cereis accensis circa corpus, statim, nisi quid impediat, ut infra monebitur, dicatur Officium Mortuorum &c.* arguendi profecto sunt quidam sacri homines, qui utrumque ritum omittunt, & deponendi feretri *in medio Ecclesiæ*, & dicendi Mortuorum Officium præsente cadavere. Ad primum quod attinet, sunt nonnulli sacri homines, qui, habita personarum ratione, illos dumtaxat in medio Ecclesiæ deponi sinunt, quorum solemne funus cum quantitate intorticiorum, & apparatu magnifico celebratur, derelictis aliis prope Ecclesiæ januam a sinistro latere, vel in una ex duabus ejusdem Ecclesiæ navibus contra aliquod laterale Sacellum. Dignus profecto correctione abusus, utpote præscripto nostri §. contrarius, qui expresse mandat, feretrum, quo delatum fuit corpus defuncti ad Ecclesiam, *in medio Ecclesiæ*, & quidem *cereis accensis circa corpus*, deponi debere, ita ut defuncti pedes, si fuerit laicus, sint versus Altare majus.

II. Sed cum hunc abusum correctione dignum jam alias confutarim, eo omisso devenio ad alium abusum etiam §. nostri præscripto contrarium. Solent enim sæpe nobiles, & plerique nobilitatem affectantes humi jacentes in Ecclesia exponi cum fasciculis integrorum cereorum circa corpus non accensorum, contenti duobus fosli magnis intorticiis, cereisve ardentibus, altero ad caput, ad pedes altero. Id ut obtineant, opus est Superiorum facultate; sicut etiam ubi iidem defuncti non super feretro, sed super alto lecto perampla & pretiosa culcitra ornato exponuntur. Solent ex antiquo Romanæ Ecclesiæ more Cardinales defuncti excelso etiam lecto superponi, stantibus ad quatuor ejus angulos quatuor famulis atra veste indutis, flabella moventibus cujus ritus meminit & inter alios eruditissimus Mabillonius in suo Itinere Italico anni 1686. qui agens de Roma secundo, ubi ille mense Januario degebat, num. XIII. *Per hosce dies*, inquit, *cum Basilicam, quæ Ara-cæli vocatur, adissemus, exposito illic magna cum pompa Cardinalis Savelli recens mortui cadavere, quatuor famuli in quatuor funeris angulis flabella movebant ad abigendas muscas; quæ per id tempus non admodum infestæ erant. Sed ita præcipiunt cæremoniarum Leges.* Videsis quæ de hoc usu diximus nos in nostris ad Cæremoniale S. R. E. Commentariis, ubi scilicet de Exequiis Cardinalium egimus; ibi enim multa scitu digna invenies, quæ hunc nostrum §. etiam illustrant.

III. Porro in elatione funeris vix est, quem non tangant salutares de morte, & humanarum rerum imbecillitate cogitationes, non tamen semper constantes: *Cum efferuntur mortui*, inquit S. Augustinus Sermone alias 120. nunc 361. de diversis, *cogitatur mors, & dicitur: Væ misero, talis fuit, heri ambulabat, aut ante septem dies illum vidi, illud, atque illud mecum loquutus est, nihil est homo. Murmurant ista. Sed forte cum mortuus plan-*

plangitur, cum funus curatur, cum Exequiæ præparantur, cum effertur, cum itur, cum sepelitur, viget iste sermo: Sepulto autem mortuo, etiam talis cogitatio sepelitur. Redeunt illæ curæ mortiferæ: obliviscitur quem deduxerit, de successione cogitat decessurus, reditur ad fraudes, ad rapinas, ad perjuria, ad vinolentiam, ad infinitas corporis voluptates, non dico perituras, cum exhausta fuerint, sed cum hauriuntur pereuntes; & quod est perniciosius, de sepulto mortuo argumentum sepeliendi cordis assumitur, & dicitur: Manducemus, & bibamus, cras enim moriemur. Contingit demum plerumque id, quod idem Sanctus Augustinus Lib. 50. Homiliarum Homilia 28. quæ in edit. Maurina est Sermo 18. scriptum reliquit: *Quotidie moriuntur homines, & qui vivunt, deducunt illos, Exequias celebrant, & vitam sibi promittunt. Nemo dicit: Corrigam me, ne cras hoc sim, quod iste, quem deduxi.* Fateor, novisse me plures, qui funera frequentant, qui defunctos efferunt, sepeliuntve, feminas etiam ad fenestras stantes, & funera ipsa perspicientes, nihil prorsus ad hujusmodi spectacula proficere, sed ita vivere, ac si nunquam mori ipsæ deberent. Sed de his satis.

IV. Locato cadavere in medio Ecclesiæ, mandat mox noster §. ut, *nisi quid impediat, dicatur Officium Mortuorum cum tribus Nocturnis, & Laudibus &c.* Officii Mortuorum, ut in Breviariis ordinatum est, & de quo nos infra fusius suo peculiari Capite dicemus, origo vix inveniri potest. Quod ex traditione Apostolica decantari jam olim solerent Psalmi in Funeribus vita functorum, testantur passim prisci Ecclesiæ Patres, non uno in loco superius citati. Notant plerique eruditi Auctores, dici hoc Officium Vigilias Mortuorum, quia scilicet apud defunctorum corpora in Ecclesiis exposita Fideles psallendo excubarent. Certe, ut alios omittam, testatur S. Gregorius Nyssenus de obitu sororis suæ Macrinæ loquens, antequam corpus ejus sepulcro inferretur, per totam noctem fuisse productam Psalmodiam: *Factum est*, ait, *ut Virginum cantu lamentationibus commixto resonaret locus*. Ac deinde subdit, *perfectam esse nocturnam pervigilationem canendis Psalmis*. His vigiliis hodiernum Officium Defunctorum, quod & Vigiliarum nomen retinuit, respondere, docent inter alios Bonarotius Libro I. *De institutione Horarum Canonicarum* Cap. 31. num. 10. & Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici* Titulo 38. Cap. I. num. 38. Officium ipsum, quod a multis negligeretur recitari in Exequiis defunctorum, jussit Benedictus XIII. ut qui funeri præest, præsente cadavere, curaret, ut hujusmodi Officium omnino diceretur, hæredum sumptibus, siquid ex bonis defuncti supersit, gratis vero in pauperum Exequiis.

V. Quæri vero opportune hic potest, an Officium ipsum, præsente cadavere, recitandum etiam sit diebus solemnioribus, quibus vel etiam unica Defunctorum Missa, cadavere præsente, prohibetur? Respondet Guyetus in sua Heortologia Lib. 4. Capite 23. Quæstione 12. duos dumtaxat esse dies, in quibus, cum liberum non sit tradere sepulturæ, nempe diem Parasceves, & diem Paschæ, ita neque liberum esse Officium Defunctorum publice persolvere. Sed lapsus est haud dubie Guyetus. Licere enim prædictis diebus mortuum tradere sepulturæ, sed tamen sine peculiari Missa, quam neque dici posse aliis celebrioribus anni Festis, licet præsens cadaver sit, jam supra dictum est. Forte non improbanda ejusdem Auctoris opinio ajentis, exceptis diebus Parasceves, & Paschæ, posse dici Officium istud præsente cadavere in ceteris Festis solemnioribus, adhibita tamen illa cautione, ut sub vesperum post expletum diei Officium differatur. Recitandum, præsente cadavere, Officium ipsum Defunctorum *cum tribus Nocturnis, & Laudibus*, expresse edicit hic noster §. Adhibendum vero tunc esse duplicem ritum, nempe duplicandas esse Antiphonas, expresse etiam cautum est ex hoc Rituali Romano infra Capite Inscripto *Officium Defunctorum*. Sæculo XI. in usu fuisse recitationem totius Officii Mortuorum, cum tribus Nocturnis, & novem Lectionibus, testem habemus Romanum Ordinem X. eo tempore exaratum apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici pag. 115. ubi agens de ordine sepeliendi Clericos Romanæ Fraternitatis: *Mane*, ait, *facto post pulsatas Campanas Clerici congregantur ex omnibus Ecclesiis secundum dispositionem Prælatorum in Ecclesiam, ubi Clericus defunctus est sepeliendus, & quisque Sacerdos cum suis Clericis cantet Vigiliam IX. Lectionum*.

VI. Tandem juxta Romani Breviarii Rubricam in Officio Defunctorum expressam, Preces in hoc nostro §. notatæ dicendæ flexis genibus sunt, & una etiam cum Psalmo *De profundis*, si alia die ipsum Officium diceretur, a die omnium Fidelium Defunctorum, & depositionis defuncti, si tres Nocturni dicantur, juxta notata a Gavanto, in ipsas Breviarii Romani Rubricas, Sectione IX. Cap. 2. num. 3. Porro Oratio, *Absolve, quæsumus Domine &c.* antiqua est, legiturque in Sacramentario S. Gregorii Papæ, & in Missalibus, ac Ritualibus passim apud Martene, & alios rerum ritualium Scriptores.

§. VI.

Dum in Officio dicuntur Laudes, Sacerdos cum Ministris paratur ad celebrandam Missam solemnem pro defuncto, si tempus congruens fuerit, ut in die depositionis in Missali Romano.

COMMENTARIUS.

I. Antiquissimum esse institutum, ut præsente cadavere Missa pro defuncti anima celebretur, abunde superius probatum fuit. Debere autem Missam celebrari solemniter cum Ministris, recte statuit hic noster §. sed clausula illa addita, *si tempus congruens fuerit*, idest, si defuncti depositio non incidat in dies Festorum scilicet celebriorum, in quibus vel unica Missa defunctorum etiam præsente cadavere vetita est celebrari, juxta varias peculiarium Conciliorum sanctiones, ac repetita Sacræ Congregationis Decreta superius a nobis allegata.

gata. Quæ servanda sint in solemni Defunctorum Missa, explicata habentur in Missalis Romani Rubrica, Parte II. Tit. 13. num. 2. *In Missa solemni*, inquit, *non incensatur Altare ad Introitum; & Subdiaconus, finita Epistola, non osculatur manum Celebrantis, nec benedicitur. Diaconus non petit benedictionem, nec osculatur Celebrantis manum; non tenentur luminaria ad Euangelium, nec portatur incensum; sed duo tantum Acolythi sine candelabris stant, unus a dextris, & alter a sinistris Subdiaconi tenentis Librum Euangeliorum. Non incensatur Liber, nec in fine Celebrans, nec defertur Liber Euangeliorum osculandus. Oblata, & Altare incensantur, ut supra. Incensatur solus Celebrans, & non incensantur alii. Subdiaconus non tenet Patenam post Celebrantem; sed tempore elevationis Sacramenti, genuflexus in cornu Epistolæ illud incensat. Ministri cum aliquid porrigunt Celebranti in hac Missa, non osculantur ejus manum, neque rem, quæ porrigitur.* Plura scitu digna in hanc Rubricam videri possunt apud Gavantum, & Meratum in Notis ad eandem, & apud alios Auctores non paucos, qui de ritibus hujus Missæ scripserunt, præsertim apud Bauldryum in suo Sacrarum Cæremoniarum Manuali.

§. VII.

Finita Missa, Sacerdos, deposita Casula, seu Planeta, & Manipulo, accipit Pluviale nigri coloris, & Subdiaconus accipit Crucem, & accedit ad feretrum, & se sistit ad caput Defuncti cum Cruce medius inter duos Acolythos, seu Ceroferarios cum candelabris, & candelis accensis, & omnes alii de Clero veniunt ordinatim in gradu suo cum candelis accensis, & stant in circuitu feretri; tum sequitur Sacerdos cum Diacono, & Assistente, aliisque Ministris, & facta reverentia Altari, sistit se contra Crucem ad pedes defuncti, retro astantibus ei a sinistris duobus Acolythis, uno cum thuribulo, & navicula incensi, altero cum vase Aquæ benedictæ, & aspersorio; & Acolytho, seu Clerico tenente Librum, absolute dicit hanc Orationem.

Non intres in judicium cum servo tuo, Domine, quia nullus apud te justificabitur homo, nisi per te omnium peccatorum ei tribuatur remissio. Non ergo eum, quæsumus, tua judicialis sententia premat, quem tibi vera supplicatio Fidei Christianæ commendat; sed gratia tua illi succurrente, mereatur evadere judicium ultionis, qui dum viveret, insignitus est signaculo Sanctæ Trinitatis. Qui vivis, & regnas in sæcula sæculorum. Amen.

COMMENTARIUS.

I. Similia his, quæ in hoc §. leguntur etiam in Rubrica Missalis Romani, Parte II. Tit. 13. num. 4. Spectant hæc Absolutionem Defuncti, quæ apud veteres Monachos, ut primum aliquis Frater obierat, statim fiebat, sive in ipso Defuncti cubiculo, sive in Capitulo, ut probat Martene Lib. v. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. x. num. 84. Fit hodie passim post Missam ex præscripto nostri §. & Rubricæ laudati Missalis Romani; estque hic ritus consentaneus veteri disciplinæ. Orabatur enim olim post Missam circa Defuncti cadaver, teste S. Dionysio, sive antiquissimo Auctore Libri *De Ecclesiastica Hierarchia*, & Victore Uticensi Libro 2. *De persecutione Vandalica*. Dicebatur olim solemnis Oratio, iisdemque verbis concepta, quibus in hoc nostro §. est expressa; quam etiam consuevisse dici a Sacerdote post Missam, docent antiquissimi Rituales Codices, ac præsertim ms. Codex Monasterii S. Benedicti Floriacensis annorum circiter M. his verbis: *Post celebrationem denique Missæ stat Sacerdos juxta feretrum, & dicit hanc Orationem*: Non intres in judicium cum servo tuo &c.

§. VIII.

Deinde Cantore incipiente, Clerus circumstans cantat sequens Responsorium: *Libera me, Domine, de morte æterna in die illa tremenda: Quando Cæli movendi sunt, & Terra: Dum veneris judicare sæculum per ignem. ℣. Tremens factus sum ego, & timeo, dum discussio venerit, atque ventura ira. Quando Cæli movendi sunt, & Terra. ℣. Dies illa, dies iræ, calamitatis, & miseriæ, dies magna, & amara valde. Dum veneris &c. ℣. Requiem æternam dona eis, Domine, & lux perpetua luceat eis. ℟. Libera me, Domine, &c.*

COMMENTARIUS.

I. Terminata Oratione, *Non intres in judicium &c.* ut supra in præcedenti §. juxta veteres Rituales Codices, ac præsertim celebrem illum Monasterii S. Benedicti Floriacensis annorum circiter M. dicebatur statim hoc Responsorium: *Subvenite Sancti Dei &c.* quod ex præscripto hodierni Romani Ritualis jussu Pauli V. editi cani debet in ingressu defuncti ad Ecclesiam, ut dictum est supra §. 3. Sed describamus integrum locum citati Codicis Monasterii Floriacensis: *Post celebrationem denique Missæ stat Sacerdos juxta feretrum, & dicit*

cit hanc Orationem: Non intres in judicium &c. *Sequitur Responsum:* Subvenite Sancti Dei &c. ℣. Chorus Angelorum eam suscipiat, & in sinu Abrahæ eam collocet. Kyrie eleison. Ita laudatus Codex, in quo statim sequuntur variæ Orationes, ac tandem illa: *Absolve, quæsumus, Domine &c.* quæ habetur supra §. v.

II. Longum esset Rituales Codices de Absolutione Defuncti describere. Fiebant istæ Absolutiones multis cum Precibus, Responsoriis, Orationibusque, & quidem non modo antiquitus, verum etiam Sæculo xvi. uti constat ex Sacerdotali juxta consuetudinem Romanæ Ecclesiæ, aliarumque complurium edito Venetiis an. 1567. Cap. xx. quod inscriptum est *De officio sepulturæ Sacerdotis, vel Clerici defuncti*, & Cap. 23. cui Titulus: *Ordo sepeliendi aliquem sæcularem defunctum*. Vide & Ordinem Romanum x. apud Mabillonium Tomo II. Musei Italici pag. 115: ubi hic extat Titulus: *Ordo sepeliendi Clericos Romanæ Fraternitatis*, ubi *finita* quidem *Missa*, *Clerici omnes congregantur circa feretrum in modum rotæ*, & varios Psalmos, Preces, Responsoria, ac Orationes dicebant, absolvebantque defunctum, tum antequam sepulturæ mandaretur, tum etiam post. Quicquid sit de antiquis ritibus, ex præscripto nostri Ritualis, quod attendi omnino debet, post Orationem *Non intres in judicium*, de qua diximus in Commentario superiori, cantandum est Responsorium *Libera me Domine &c.* quod licet antiquum & ipsum sit, in multis tamen Ritualibus desideratur.

§. IX.

Dum cantatur prædictum Responsorium, Sacerdos, Acolytho, & Diacono ministrante, accipit incensum de navicula, & ponit in thuribulum, & finito Responsorio, Cantor cum primo Choro, dicit: *Kyrie eleison*, & secundus Chorus respondet: *Christe eleison*; deinde omnes simul dicunt: *Kyrie eleison*. Mox Sacerdos dicit alta voce: *Pater noster &c.* & secreto dicitur ab omnibus, & ipse interim accipit a Diacono, vel Acolytho aspersorium Aquæ benedictæ, & facta profunda inclinatione Cruci, quæ est ex adverso, Diacono, seu Ministro genuflectente, & fimbriam Pluvialis sublevante, circumiens feretrum (si transit ante Sacramentum, genuflectit) aspergit corpus defuncti; deinde reversus ad locum suum, Diacono ministrante, accipit thuribulum, & eodem modo circuit feretrum, & corpus incensat, ut asperserat; postea reddito thuribulo ei, a quo acceperat, stans in loco suo, Acolytho, seu Ministro tenente Librum apertum ante se, dicit: ℣. *Et ne nos inducas in tentationem.* ℟. *Sed libera nos a malo.* ℣. *A porta inferi.* ℟. *Erue Domine animam ejus.* ℣. *Requiescat in pace.* ℟. *Amen.* ℣. *Domine exaudi orationem meam.* ℟. *Et clamor meus ad te veniat.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere, te supplices exoramus pro anima famuli tui N. quam hodie de hoc sæculo migrare jussisti; ut non tradas eam in manus inimici, neque obliviscaris in finem, sed jubeas eam a Sanctis Angelis suscipi, & ad Patriam Paradisi perduci; ut quia in te speravit, & credidit, non pœnas inferni sustineat, sed gaudia sempiterna possideat. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

Si defunctus fuerit Sacerdos, dicatur: *pro anima famuli tui Sacerdotis.*

COMMENTARIUS.

I. Quamquam ex veterum Ritualium præscripto, non quidem cum dicitur Responsorium *Libera me Domine*, ut habet hic noster §. constat tamen ex iisdem, adhibitam fuisse in defunctorum Exequiis aspersionem Aquæ benedictæ, & incensationem cum thure. Incenso thure honorari solitos fuisse olim defunctos, probat Baronius ad annum Christi 39. constatque etiam ex priscis Ritualibus relatis a Martene Lib. 3. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. xv. & Lib. v. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. x. in quibus passim legitur, aspergi Aqua benedicta defunctos, & thure incensari. Aquam benedictam adhiberi in Exequiis docet Durandus Lib. vii. Rationalis Divinorum Officiorum Cap. 35. non ad tollenda peccata venialia, sed ut omnes immundorum spirituum præsentia arceatur. Fieri etiam incensationes ad eosdem dæmones expellendos, tradit Innocentius Papa III. Lib. 2. *De Mysteriis Missæ* Cap. 17. & ut ait Belethus in explicatione Divinorum Officiorum Cap. 161. *propter corporis fœtorem removendum*; sive ut notat Gavantus in Rubricam iv. Missalis Romani, Par. II. Tit. xiii. ut ostendatur, quod Defunctus Deo obtulit se in odorem bonorum operum, seu quod Defunctis prosit Oratio, quæ est veluti incensum juxta effatum Psalmi 140.

II. Dubitarunt aliquando nonnulli, an benedicendum sit thus, quo incensari ex prisco ritu Mortui solent. Qui benedicendum thus ipsum negant, ajunt, in antiquioribus Missalibus, & in modernis, itemque in Cæremoniali Episcoporum, & Rituali hoc Romano, quibus etiam addi poterat Romanum Pontificale, jam a nobis Commentariis perpetuis explicatum, nihil de ea benedictione præscribi. At vero sum ego & ejus opinionis benedicendum scilicet ipsum thus quo defuncti incensantur; quia præterquamquod ritus hujusmodi præscriptus legitur in Cæremoniali S. R. E. ab Augustino Patricio concinnato, & a Marcello Corcyrensi Antistite publici juris fa-

facto, quod etiam non ita pridem Commentariis fusioribus illustravi, recte observat Gavantus citato loco, in Missali recognito expresse juberi benedicendum thus, illis verbis: *Benedicens illud more solito*. Qui plura, quæ praxim spectant incensandi, & Aqua benedicta aspergendi Defunctos scire desiderat, legere Notas, atque Additiones potest Cajetani Merati Clerici Regularis, quas ad Gavantum concinnavit, & quidem tanta diligentia, ut ad explicandas ipsas Sacrarum Cæremoniarum minutias omnem suam impenderit operam. Ad Orationem quod attinet in §. nostro descriptam: *Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere &c.* legitur & ipsa in variis Ritualibus una cum Precibus, quæ Orationem ipsam præcedunt. Quod ait vero hic noster §. ut si Defunctus fuerit Sacerdos, in Oratione ipsa dicatur *pro anima famuli tui Sacerdotis &c.* hoc quidem statuit propter eminentem Sacerdotis dignitatem, quæ neque post mortem reticeri potest, quod tamen non habet locum in aliis Clericis etiam Majoribus, sicuti neque in Canonicis, Protonotariisve Apostolicis. Dicitur vero de Episcopis, ac S. R. E. Cardinalibus, ut jam notavi in Commentariis ad duo Cæremonialia, Episcoporum scilicet, ac S. Romanæ Ecclesiæ.

§. X.

Finita Oratione, corpus defertur ad sepulcrum, si tunc deferendum sit, & dum portatur, Clerici cantant Antiphonam: *In Paradisum deducant te Angeli; in tuo adventu suscipiant te Martyres, & perducant te in Civitatem sanctam Jerusalem. Chorus Angelorum te suscipiat, & cum Lazaro quondam paupere æternam habeas requiem.* Cum autem pervenerit ad sepulcrum; si non est benedictum, Sacerdos illud benedicit, dicens hanc Orationem. *Oremus.*

Deus, cujus miseratione animæ Fidelium requiescunt, hunc tumulum benedicere dignare, eique Angelum tuum sanctum deputa custodem; & quorum, quarumque corpora hic sepeliuntur, animas eorum ab omnibus absolve vinculis delictorum, ut in te semper cum Sanctis tuis sine fine lætentur. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Dicendam hanc Antiphonam *In Paradisum &c.* ut præscribit hic noster §. jam multis ab hinc Sæculis statutum fuit in variis Ritualibus, & præsertim in mss. Gemmeticensi Codice tempore Theodorici Abbatis exarato, ex quo cautum est, ut peractis iis superius explicatis, *elevetur corpus de Ecclesia, & portetur ad tumulandum, ita dicendo.* Antiph. *In Paradisum*; una cum Psalmo *Ad te Domine levavi*, aut Psalmo *In exitu Israel de Ægypto*. Quibus recitatis, dicebantur ex præscripto ejusdem Codicis aliæ Orationes, Antiphonæ, & Psalmi.

II. Ubi sepulcrum, in quo sepeliri debet defunctus, non esset benedictum, mandat noster §. ut Sacerdos illud prius benedicat præscripta Oratione: *Deus, cujus miseratione animæ Fidelium &c.* quæ etiam in antiquis Ritualibus legitur. Extat benedictio sepulcri, ut alia omittam, in antiquo Rituali Monasterii S. Eligii Noviomensis annorum 1600. cum prolixiori tamen Oratione: *Sacerdos autem*, inquit, *veniens ad sepulcrum, si non est benedictum, benedicit illud*, cum hac scilicet Oratione: *Deus qui fundasti terram &c.* & deinde dicit: *Benedictio Dei Omnipotentis Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus Sancti descendat super hoc sepulcrum, Amen.* Sequitur mox alia Oratio, quæ incipit: *Ineffabilis Dei Patris Unigenite Fili &c.* Porro ex his addiscimus, quod tametsi Ecclesia sit consecrata, seu benedicta, non censetur benedictum sepulcrum, sed sua propria benedictione indiget a Rituali præscripta in hoc præsenti §. in quem videri potest, quod scribit Paulus Maria Quarti Clericus Regularis in Tractatu *De Benedictionibus*, Tit. II. Sectione XI. *De Benedictione Cœmeterii, & Sepulcri Fidelium*, Dubitatione II. §. *Colligitur secundo.*

III. Nequid vero omittamus, quod initio nostri hujus §. edicitur, ut finita Oratione *Deus, cui proprium est &c.* de qua diximus in Commentario superiori, corpus deferatur ad sepulcrum, *si tunc deferendum sit*, notandum primo censeo, non amplius super humeros deferendum feretrum, in quo defunctus jacet, ad sepulcrum, sed manibus deducendum, quia scilicet hæc non dicitur proprie Processio, sed translatio. Secundo, varios dari posse casus, cur non statim cadaver tradi debeat sepulturæ; quia scilicet nondum elapsæ sunt horæ præscriptæ ab expiratione defuncti; vel quia fovea, seu sepulcrum nondum sit constructum, vel quia conficiendus processus sit circa defuncti qualitates. Quibus casibus, ut ad hunc §. Barrufaldus notavit, cadaver, si brevis nempe debeat esse mora, transferri potest ad Capellam, seu Oratorium privatum illius Ecclesiæ, semper vero cum cereo accenso; si autem longa mora esse debeat, & cadaver jam fœteat, collocari potest in capsa bene clausa, & in alio sepulcro humari per modum depositi, donec paratus illi sit locus perpetuæ sepulturæ.

§. XI.

Dicta Oratione, Sacerdos Aqua benedicta aspergat, deinde incenset corpus defuncti, & tumulum.

COMMENTARIUS.

I. Ecce hic nova Aquæ benedictæ aspersio, & incensatio super defunctum, & tumulum, in quo est sepeliendus defunctus. Legitur & hic ritus in variis Ritualibus; ejusque inter alios meminere Belethus in sua Divinorum Officiorum explicatione Cap. 161. &

& Durandus in Rationali Lib. 7. Cap. 35. num. 38. afferentes tamen debere aquam ipsam benedictam, & prunas cum thure apponi una cum defuncto in sepulcro, ob rationes superius explicatas, ad abigendos scilicet dæmones, *qui solent sæpenumero in mortuorum desævire corpora, & quod non potuerunt in vita, id faciunt saltem post mortem*. Juxta Statuta Lanfranci Cap. 24. peragebatur hæc cæremonia a Monachis cum magna solemnitate, & Processione. Inter alia enim mandant, ut, „ cum ad sepulturam pervenerint, stent ordinate „ hinc, & inde, sicut in Choro stare solent. Sacer„ dos stet inter duos Choros non longe a se„ pultura; ad dexteram ejus, & ad sinistram, qui „ portant aquam, & Crucem, & cætera, de quibus „ superius dictum est. Dicta Collecta, *Piæ recor„ dationis affectu*, accedat Sacerdos, & aspergat „ sepulcrum Aqua benedicta, & imposito thure, „ tribuat thuribulum uni eorum, qui Albis indu„ ti illuc descenderant, & incensetur sepulcrum; „ dehinc dicta Collecta *Obsecramus misericordiam „ tuam*, duo ex Fratribus, qui foris sunt, pallium „ desuper extendant; alii duo corpus de feretro ac„ cipientes illis tribuant, qui in tumulum descen„ derant. Illi diligenter illud in sepulcro com„ ponant, & Absolutionem scriptam, & a Fra„ tribus lectam super pectus ejus ponant, & „ operiant. „ Similia, vel paulo diversa, legere est in antiquis aliis Ritualibus multis.

II. Memorati hactenus ritus mentionem facit Rituale antiquum Monasterii S. Eligii Noviomensis, aliumque explicat Martene in multis Ritualibus notatum, & servari hodie solitum a Dominicanis in suorum Exequiis, spargendi scilicet terram super corpus defuncti: *Corpore usque in fossam allato*, ait Rituale Noviomense, *Aquam benedictam spargit* (Sacerdos scilicet) *in fossam, atque incensat eandem*. Tum mox: *Quo facto sine quolibet intervallo, ponitur corpus in terram, iterumque aqua benedicta aspergitur, & incensatur: Tunc operculo ligneo operitur. Sacerdos autem cum pala ter mittens aliquantulum de terra super illud, subjungit has Orationes*: Oremus Fratres carissimi pro spiritu cari nostri &c. *Alia*: Deus, qui justis supplicationibus præsto es &c. *Alia Oratio*: Debitum humani generis &c. *Alia Oratio*: Temeritatis quidem est &c.

III. Juxta Sacerdotale Brixiense, Distinctione IX. Cap. II. pag. 280. dum Sacerdos aspergit aqua benedicta defunctum, dicit: *Rore Cælesti perfundat, & perficiat animam tuam Deus*. Dum vero incensat, *Odore cælesti*, inquit, *pascat animam tuam Deus*. Dum sepulturæ mandatur: *Sume terra*, ait, *quod tuum est; sumat Deus quod suum est; corpus de terra formatum, spiritus de Cælo inspiratus est*. Deinde Sacerdos pala ter projiciens terram super funus, dicit: *Memento homo, quia pulvis es, & in pulverem reverteris*; eoque expleto ritu, ac dicto Cantico *Magnificat, &c.* Psalmo *Lauda anima mea Dominum &c.* ac nonnullis Precibus, & Orationibus, cum pala, seu Cruce lignea signat sepulcrum tribus in locis, in capite, in medio, & in pedibus, dicens, *Signum Salvatoris ✠ Domini nostri Jesu Christi ✠ super te, qui in hac Imagine ✠ redemit te, nec permittat introire*, infigat Crucem ligneam in capite sepulchri, *Angelum percutientem in æternum*. Deinde aspergit sepulcrum Aqua benedicta, & dicta alia Oratione super populum materna lingua, omnes aspergunt sepulcrum, & discedunt.

Qui quidem ritus, ut observat Barrufaldus in suo ad hunc nostrum §. Commentario, magis servandus est in Cœmeterio, quam in Ecclesia.

IV. Ritum ipsum spargendi terram super cadaver, non modo Rituales Codices probant, verum etiam vetera, ac recentiora exempla, ac illud præsertim nostri Bonsignorii Cacciaguerræ, qui, ut ipsemet docet in Vita piæ Virginis Felicis a Barbarano, primus fuit, qui ex adstantibus illius funeri terram super ipsam jecit, dicens: *Dormi in pace, o filia, donec te Christus excitabit a mortuis, & interim ora Deum pro me*. Obiit Virgo ipsa Romæ die XX. Aprilis anni 1553. sepultaque fuit in Parochiali Ecclesia S. Ceciliæ ad Montem Jordanum cum hac marmorea inscriptione, quam conservavit nobis Floridus Canonicus de Silvestris in Libro, quem inscripsit: *Corona duodecim Sanctarum Virginum*, estque hujusmodi: *Felicis de Barbarano Ancillæ Christi, quam purissimam Virginem alumnam ad omnem sanctitatem educavit Homo Dei Bonsenior Cacciaguerra Senensis Presbyter Congregationis in ædibus Charitatis, hic depositum redivivum in pace expectat censorium diem. Obiit XII. Kalend. Maji* 1553. Tractu temporis solo æquata ipsa S. Ceciliæ Ecclesia, & unita fabricæ S. Mariæ in Vallicella, ossa Virginis translata fuere in ipsam Vallicellanam Ecclesiam, extantque hodie in Sacello Deiparæ in Cælos assumptæ dicato, in quo alia a prænotata, marmorea inscriptio legitur, suppresso prorsus nomine nostri eximii Viri Bonsignorii Cacciaguerræ, qui non sine sanctitatis fama obiit in nostra Domo S. Hieronymi Charitatis, ubi hodieque extat hæc ejus marmorea inscriptio subtus Organum Ecclesiæ prope portam, quæ ad Sacrarium ducit, quam & in Commentariis ad Romanum Pontificale retuli.

D. O. M.
BONSIGNORIO
CACCIAGUERRÆ
SENENSI MIRÆ
SANCTITATIS
SACERDOTI
OBIIT ANNO
D. MDLXVI.
ÆTATIS SUÆ LXXII.
HUMATUS EST HIC PRIDIE
KAL. JUL.

V. Siquis tandem hic quærat, quinam olim mortuos sepelirent, repetam quod superius jam adnotavi, fuisse homines, qui Decani, Lecticarii, Laborantes, Copiatæ, Fossarii, Vespillones, aliisque nominibus appellabantur. Suam tamen adhibuisse aliquando operam huic pio officio Clericos, non obscure innuit S. Hieronymus in Epistola ad Innocentium de muliere septies icta. Sed nec desunt vetera monumenta, quibus docemur, eam sibi Episcopos provinciam assumsisse. Testatur id quidem S. Gregorius Nyssenus de obitu Macrinæ sororis suæ, ubi illius humationem a se, & ab alio Episcopo factam recenset his verbis: *Ego, & regionis Episcopus ille, cujus mentionem feci, sacrum illud corpus e feretro tollentes, juxta matrem apposuimus, atque ita votum utriusque complevimus; uno enim consensu semper oraverant Deum, ut corporibus post mortem copularentur, ut quæ inter ipsas fuerat in hac vita conjunctio, ne in ipsa quidem morte dissolveretur*.

§. XII.

Quod si corpus tunc ad sepulturam non deferatur, omisso Responsorio, *In Paradisum &c.* & benedictione Sepulcri, si jam est benedictum, prosequatur Officium, ut infra, quod nunquam omittitur, & intonet Antiphonam: *Ego sum.* Et dicitur Canticum *Benedictus.* Et repetitur Antiphona: *Ego sum resurrectio, & vita; qui credit in me, etiam si mortuus fuerit, vivet, & omnis, qui vivit, & credit in me, non morietur in æternum.* Postea Sacerdos dicit, *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster.* Interim corpus aspergit. ℣. *Et ne nos inducas in tentationem.* ℟. *Sed libera nos a malo.* ℣. *A porta inferi.* ℟. *Erue Domine animam ejus.* ℣. *Requiescat in pace.* ℟. *Amen.* ℣. *Domine exaudi orationem meam.* ℟. *Et clamor meus ad te veniat.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Fac, quæsumus, Domine, hanc cum servo tuo defuncto misericordiam, ut factorum suorum in pœnis non recipiat vicem, qui tuam in votis tenuit voluntatem; ut sicut hic eum vera Fides junxit Fidelium turmis, ita illic eum tua miseratio societ Angelicis Choris. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

Si fuerit femina, dicatur, *Oremus.*

Fac, quæsumus, Domine, hanc cum famula tua defuncta misericordiam, ut factorum suorum in pœnis non recipiat vicem, quæ tuam in votis tenuit voluntatem; ut sicut hic eam vera Fides junxit Fidelium turmis, ita illic eam tua miseratio societ Angelicis Choris. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.* ℣. *Requiem æternam dona ei Domine.* ℟. *Et lux perpetua luceat ei.* ℣. *Requiescat in pace.* ℟. *Amen.* ℣. *Anima ejus, & animæ omnium Fidelium defunctorum per misericordiam Dei requiescant in pace.* ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Inter alias Preces, & Psalmos, ac Orationes, & Cantica, quæ dici consuevere ex antiquo ritu, recenseri etiam illa, quæ in hoc §. nostro notantur, ex antiquis Ritualibus constat, & potissimum ex antiquo Romano Ordine x. numero 39. ubi agit de sepultura defuncti: *His actis in persona defuncti, dicatur Antiphona*, Aperite mihi portas: *Et mox aperiatur sepultura.* Mandat mox, ut dicatur Psalmus: *Confitemini Domino*; itemque in persona defuncti dicatur Antiphona: *Ingrediar in locum*; eaque dicta *sepelitur* cum Psalmo *Sicut Cervus.* Varios Psalmos, Preces, Antiphonas, Orationesque dictas olim fuisse, non modo dum actu sepeliretur defunctus, verum etiam postquam humatus fuerat, docent nos plures Libri Rituales. Ex Pontificali antiquo Salisburgensi, ubi claudebatur sepulcrum, cantabatur hæc Antiphona: *Hæc requies mea in sæculum sæculi, hic habitabo, quoniam elegi eam*; itemque Psalmus: *Memento Domine David*, & sequebantur multæ Orationes. Tum mandat, ut *deinde Sacerdos faciat Crucem super sepulchrum, dicendo:* Benedictio Dei Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, descendat super hoc sepulcrum. ℟. Amen. *Similiter & reliqui Presbyteri singuli facientes Crucem super sepulchrum, dicant*; Signum Christi sit super te, *Omnibus autem respondentibus*, Amen. Ultima clausula, quæ in hoc Pontificali legitur est illa, quæ habetur in fine nostri §. nempe: *Anima ejus, & omnium Fidelium defunctorum requiescant in pace: Amen.*

II. Sed age explicemus ritum servatum post sepultum defunctum juxta laudati Ordinis x. Romani præscriptum: *Sepulto*, inquit, *item in persona ejusdem dicatur Antiphona*: *Hæc requies mea in sæculum sæculi.* Psalmus: *Memento Domine David.* Antiphona: *De terra plasmasti me Domine, & carne induisti me, Redemptor meus suscita me in novissimo die.* Psalmus *Domine probasti me.* Antiphona: *Non intres in judicium.* Psalmus: *Domine exaudi*, II. Antiphona: *Omnis spiritus laudet Dominum.* Psalmus: *Laudate Dominum de Cælis.* Antiphona: *Ego sum.* Psalmus: *Benedictus.* Oratio: *Oremus, Fratres carissimi, pro spiritu Fratris nostri &c. resuscitari faciat. Per Christum Dominum nostrum.* ℟. Amen. Oratio: *Deus, cui omnia vivunt &c. quam præparasti diligentibus te. Per Dominum nostrum. Amen.* Oratio: *Temeritatis quidem est, Domine &c. in parte dextera coronandus. Per Christum Dominum.* Oratio: *Opus est misericordiæ Domine sancte &c. in sinu Abrahæ transferatur. Per Christum Dominum.* ℟ *Amen.* Alia Oratio: *Debitum humani corporis &c., & perenni felicitate perfrui mereatur. Per Christum.* Oratio: *Omnipotens sempiterne Deus, qui humano corpori &c. æternis sedibus præcipias sociari. Per Dominum nostrum.* Hæ, aliæque prolixiores Orationes, Antiphonæque, ac Psalmi dici soliti in sepultura defunctorum, extant jam in aliis Ritualibus citato Romano Ordine x. antiquioribus.

III. Sed ut magis magisque elucescat Majorum nostrorum pietas in sepultura defunctorum, absolvebatur iterum cadaver in sepultura positum Aquæ benedictæ aspersione, & variis Precibus; sic enim mox subdit citatus Ordo Romanus num. 40. *Item ad absolvendum, postquam sepultus fuerit, cum Aqua sancta aspergitur, antequam populus recedat, & dicat Sacerdos*: Pater noster. ℣. Et ne nos. ℣. Non intres in judicium. ℟. Quia non. ℣. A porta inferi. ℟. Erue Domine. ℣. Domine exaudi. ℟. Et clamor. ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum. *Oratio.* Tibi Domine commendamus &c. misericordissimæ

mæ pietatis absterge. Per Dominum &c. *Pro Cæmeterio Psalm.* Miserere mei Deus. Pater noster. ℣. Et ne nos. ℣. Requiem æternam. ℣. A porta inferi. ℣. Domine exaudi. ℟. Et clamor meus. ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum. *Oratio*. Deus, cujus miseratione &c. tecum sine fine lætentur. Per Dominum. *Postremo dicatur Oratio:* Absolve Domine. *Et subjungatur*: Anima ejus, & omnium Fidelium defunctorum requiescant in pace. Amen.

§. XIII.

Si vero ob rationabilem causam, videlicet ob temporis angustiam, vel aliorum Funerum instantem necessitatem, prædictum officium Mortuorum cum tribus Nocturnis, & Laudibus dici non potest, deposito in Ecclesia feretro cum corpore, dicatur saltem primum Nocturnum cum Laudibus, maxime ubi hujusmodi viget consuetudo, incipiendo ab Invitatorio, *Regem, cui omnia vivunt, Venite &c.* & postea omnia alia dicantur, quæ supra præscripta sunt, dicenda post Officium Mortuorum, & Missam.

§. XIV.

Quod si etiam ea fuerit temporis angustia, vel alia urgens necessitas, ut unum Nocturnum cum Laudibus dici non possit, aliæ prædictæ Preces, & Suffragia nunquam omittantur.

COMMENTARIUS.

I. Superius jam dictum fuit, ritu antiquo recitari consuevisse Officium Defunctorum præsente cadavere, integrum scilicet Officium, quod tribus Nocturnis, novem Lectionibus, & Laudibus constat. Id quidem expresse præcipiunt Rituales prisci Codices, longo agmine allati a Martene Lib. 3. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 15. & Lib. v. *De antiquis Monachorum ritibus* Cap. 10. Pluries dictum fuisse Officium istud vel in Funere unius defuncti, addiscimus ex antiquis mss. Consuetudinibus Farfensis Monasterii. Volunt enim primo, ut cum anima de corpore fuerit separata, tunc simul Campanæ pulsentur, & Officium Mortuorum agatur, & post Officium etiam Vesperas, & quinque Psalmos dicant. Secundo; ut, cum corpus lavatur, iterum Defunctorum Officium recitetur cum aliis Psalmis, & Orationibus; Psalteriumque etiam inchoetur, si longius tempus ipsa lotio corporis exegerit. Tertio, ut delato ad Ecclesiam cadavere, Armarius, idest Cantor, seu Præcentor, uti alias notatum fuit, „ debeat nominatim Fratres mittere, „ qui primam vigiliam faciant, & secundam, & i- „ ta, sicut noctis est longitudo, temperare, „ (aut) ut in singulis Vigiliis dicant Psalterium cum „ Officio Mortuorum, & Matutina ipsorum, & „ Vespera, & quinque Psalmis post Officium. „ Post Matutinas vero Laudes &c.

II. Quod in laudatis Consuetudinibus edicitur, in aliis quoque Ritualibus expressum est; mandatque inter alios antiquus Ordo Romanus x. num. 26. ut delato in Ecclesiam defuncto, *quisque Sacerdos cum suis Clericis cantet Vigiliam ix. Lectionum*. Quamobrem non mirum videri debet, quod in hoc nostro Rituali Romano præceptum est, ut nempe in Exequiis alicujus defuncti unum integrum Officium Mortuorum recitetur, ea etiam addita permissione in §. nostro 13. ut „ si ob ratio- „ nabilem causam, videlicet ob temporis angu- „ stiam, vel aliorum funerum instantem necessita- „ tem prædictum Officium Mortuorum cum tribus „ Nocturnis, & Laudibus dici non potest, deposito „ in Ecclesia feretro cum corpore, dicatur saltem „ primum Nocturnum cum Laudibus; *quinimo*, si „ etiam ea fuerit temporis angustia, vel alia urgens „ necessitas, ut unum Nocturnum cum Laudibus „ dici non possit, aliæ prædictæ Preces, & Suffra- „ gia nunquam omittantur, *ex præscripto* §. xiv.

§. XV.

Missa vero, si hora fuerit congruens, ritu pro defunctis, ut in die obitus, præsente corpore, non omittatur, nisi obstet magna diei solemnitas, aut aliqua necessitas aliter suadeat; & post Missam fiat, ut supra.

COMMENTARIUS.

I. De Missa tandem statuit hic §. ut „ si hora „ fuerit congruens, ritu pro defunctis, „ ut in die obitus, præsente corpore, non „ omittatur, nisi obstet magna diei solemnitas, aut „ aliqua necessitas aliter suadeat, & post Missam „ fiat, ut supra. „ Plura nos de antiquo ritu celebrandi Missam, præsente cadavere, jam supra abunde disseruimus, ubi etiam explicuimus magnam diei solemnitatem, qua vetatur, vel unicam defunctorum dici Missam etiam corpore defuncti præsente. Præter Gavantum in Rubricas Missalis, aliosque, qui ipsas ex professo exposuerunt, de Missa ipsa solemni pro defunctis, ac cæremoniis in ea servandis videri possunt, quæ notavit inter alios recentiores Scriptores Meratus in novis ad ipsum Gavantum Additionibus, & Bauldryus in Manuali sacrarum Cæremoniarum Parte 3. Cap. 13. n. 1. & seqq.

CA-

CAPUT IV.

Officium Defunctorum.

I. QUandonam, & a quo Defunctorum Officium compositum fuerit, ac recitari cœperit, incertum est; esse tamen valde antiquum, nemo est, qui non fateri cogatur. Suam trahere originem a nocturnis Vigiliis, quæ apud Defunctorum corpora in Ecclesiis exposita a Fidelibus, orando ibidem, & psallendo, fiebant, notavit inter alios Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici* Tit. xxx. Cap. 1. num. 37. & seq. Constat Officium primis Vesperis, & Officio nocturno, idque non obscurum indicium est, ex priscis illis memoratis Vigiliis descendere, seu potius illis successisse. Cum enim corpus sub vesperam ad Ecclesiam delatum tota ibidem nocte quiesceret, Preces, & Vigiliæ, quæ vesperi coram corpore agebantur, primis Vesperis hujus Officii apprime respondent, reliqua vero, quæ nocte agebantur, Officio nocturno.

II. Inter alios antiquos Auctores, qui de Divinis Officiis tractant, Amalarius qui claruit Sæculo IX. de Officio Mortuorum disserit; quin & quibusdam visus est ejus fuisse continuator, conditorque, quod ordine commodiori illud digesserit, Lib. 4. *De Ecclesiasticis Officiis* Capite 42. & Lib. *De ordine Antiphonarii* Capite 65. & seq. Notat hæc Thomassinus Parte 1. *Disciplinæ* Lib. II. Capite 86. num. IX. ubi etiam mox subdit, esse hujusmodi Officium Amalario antiquius. Plura de Officio ipso notarunt jam Belethus in Explicatione Divinorum Officiorum Cap. 161. & Durandus in suo Rationali Lib. 7. Cap. 35. Originem istius Officii ducunt hi Auctores a Veteri Testamento, conanturque multis probare hanc suam ipsorum opinionem. Sed hac opinione omissa, operæ pretium duco ea describere, quæ de ejusdem celebratione Officii scripsit Belethus loco citato: „ Præterea modo videamus, *inquit*, de ipsius Officii celebratione. Ac primo „ quidem, ut sciamus, quæ sint tacenda, & secundo quæ sint dicenda, quemadmodum Officium Mortuorum imitatur triduanam Christi sepulturam, & illius omnino vestigia sequitur. „ Sicut ergo tribus illis diebus, ita & in hoc Officio omnia Cantica lætitiæ subticemus. Inde etiam est, quod *Domine labia mea aperies*, ad „ Matutinas, vel Vigilias Mortuorum, & *Deus in adjutorium*, non dicatur in principiis Horarum, „ neque *Venite exultemus*, neque *Gloria Patri* ad „ Responsorium, aut sub finem Psalmorum. Pari modo ad Lectiones, neque benedictiones „ petimus, neque damus, nec *Tu autem Domine*, nec *Deo gratias* usquam dicimus, usque „ adeo, ut ne ad Missam quidem. „ Eadem legere est apud laudatum Durandum.

§. I.

Officium Defunctorum dicitur in Choro in die depositionis, & aliis diebus pro temporis opportunitate, & Ecclesiarum consuetudine, ut supra dictum est. In die vero depositionis, & tertio, septimo, trigesimo, & anniversario duplicantur Antiphonæ. Et in fine Psalmorum dicitur, *Requiem æternam dona eis Domine, & lux perpetua luceat eis*, etiamsi pro uno tantum fiat Officium.

COMMENTARIUS.

I. LOcus præcipuus, in quo persolvendæ sunt Horæ Canonicæ, Chorus appellatur, ad Divina Officia recitanda constructus, in eoque icciroo inter Divina Officia alia, recitandum est & ipsum Defunctorum Officium, nempe, ut ait hic noster §. *in die depositionis, & aliis diebus pro temporis opportunitate, & Ecclesiarum consuetudine*. Sed antequam id explicemus, præmittendum censeo, quod inter alios notavit Guyetus in Heortologia Libro IV. Cap. 23. Quæst. 1. Officium ipsum Defunctorum, quod in calce Breviarii Romani, & in præsenti Romani Ritualis Capite positum est, dici vel pro omnibus Defunctis generatim, vel pro aliquibus speciatim. Pro omnibus generatim dicitur die II. Novembris, quo die inscripta habetur in Calendario, atque etiam in Martyrologio, *Commemoratio omnium Fidelium Defunctorum*. Dicitur item extra tempus Paschale prima cujusque mensis die, non impedita Festo novem Lectionum, alioquin alia sequenti die similiter non impedita. In Adventu autem, & Quadragesima, Feria II. cujuslibet hebdomadæ, similiter non impedita, præterquam in sanctiori hebdomada quæ Pascha præcedit. Ita Rubrica huic Officio præposita, quam firmat Guyetus S. Augustini auctoritate in Libro *De cura gerenda pro mortuis*, ubi sic ait: „ Non sunt prætermittendæ „ supplicationes pro spiritibus mortuorum, quas „ faciendas pro omnibus in Christiana societate „ defunctis, etiam tacitis nominibus sub generali commemoratione suscepit Ecclesia, ut quibus in ista vita desunt parentes, aut filii, aut „ qualescumque cognati, vel amici, ab una eis „ exhibeatur pia Matre communi.

II. Pro Defunctis vero speciatim, de quibus loquitur hic noster §. primo dicitur *in die depositionis*. Dies depositionis, ut ad ipsum §. notat Barrufaldus, dicitur ille, in quo cadaver depositum est in Ecclesia, vel sepulturæ traditum, & quandoque vocatur dies obitus, quia parum distat a depositione, seu sepultura. Quandocumque autem cadaver deferatur ad Ecclesiam, dici quidem Defunctorum Officium potest, quia scilicet Rubrica tempus præcisum minime præfixit; servari icciroo potest consuetudo probata Ecclesiarum, ut idem Barrufaldus tradit loco citato, ubi etiam scite illud advertit, quod si ipsum Officium mane dicatur, non erunt dicendæ Vesperæ, quia nempe tempori minime conveniunt, ut

ut ex ipsa nominis significatione addiscere licet. Porro ex præscripto nostri hujus §. recitando Officio Defunctorum designatur imprimis dies ipse obitus, seu depositionis defuncti, quo nimirum vel is vivere desiit, vel corpus ejus sepulturæ mandatur; siquidem ad illum diem potissimum pertinent quæcumque de Orationibus Deo in Exequiis Defunctorum Patres, Concilia, traditioque ipsa universalis Ecclesiæ docent. Quin & inde dictum est antiquis Officium Defunctorum *Agenda*, quasi id sit præcipue agendum, celebrandumve. Atque hæc est causa, cur in ipso die depositionis, & tertio, septimo, trigesimo, & anniversario duplicantur Antiphonæ, in Officio scilicet, ut ait hic idem noster §. quia nimirum hujusmodi dies pro solemnibus habentur, in quorum etiam gratiam in fine Psalmorum loco *Gloria Patri*, ex antiquo, & communi ritu dici assolet *Requiem æternam &c.*

III. Præter diem obitus, depositionisve defuncti, ex antiquo pariter ritu, cui inhæsit noster §. designati sunt dies tertius, septimus, & trigesimus, atque anniversarius, ab obitu videlicet, seu depositione defuncti; quam tamen numeri rationem non sic accipiendam, recte monet Amalarius Lib. 4. Cap. 42. ut iis tantum diebus, non vero aliis intermediis, pro defuncto Officium, Missave celebretur, quasi iis diebus magis proficiant, quam aliis; esset enim id superstitione damnandum; *sed quod tertio die infra septimum, & septimo infra trigesimum celebrius peragatur*, ut ait Amalarius loco citato, sive ut habet Lib. 3. Cap. 44. *quod publice, & generaliter convenire solent iis maxime diebus amici omnes, ad hoc ut defunctum precibus Missarum, atque eleemosynis, & ceteris bonis studiis juvent*. Quod pium esse, ac religiosum, docet S. Ambrosius in Oratione *De obitu Theodosii Imperatoris*, & refertur in Canone *Quia alii*, Causa 13. Quæstione II. Mysticas vero horum dierum præ aliis rationes afferunt creditus Alcuinus in Libro *De Divinis Officiis* ad finem, Amalarius loco citato, Gulielmus Durandus Lib. 7. Rationalis Divinorum Officiorum Capite 35. num. 5. & seqq. Stephanus Durantus Lib. II. *De ritibus Ecclesiæ Catholicæ* Cap. 43. num. 5. quas omnes legere est apud Gavantum in Rubricas Missalis Parte 1. Tit. 5. num. 3. Denique, sicut de memoratis diebus, ita & de anniversario emortuali die plura extant Patrum testimonia, quæ videri possunt apud laudatum Durantum, num. 6.

§. II.

Ad Vesperas absolute incipitur ab Antiphona: *Placebo Domino*. Psalmus CXIV. *Dilexi, quoniam exaudiet Dominus &c.* Antiphona: *Placebo &c.* Antiphona: *Hei mihi*. Psalmus CXIX. *Ad Dominum cum tribularer &c.* Antiph. *Hei mihi &c.* Antiph. *Dominus*. Psalmus CXX. *Levavi oculos meos &c.* Antiph. *Dominus custodit te &c.* Antiph. *Si iniquitates*. Psalmus CXXIX. *De profundis &c.* Antiph. *Si iniquitates &c.* Antiph. *Opera*. Psalmus CXXXVII. *Confitebor tibi &c.* Antiph. *Opera manuum &c.* ℣. *Audivi &c.* ℟. *Beati &c.* *Ad Magnificat*, Antiph. *Omne*. Canticum B. Mariæ Virginis, Luc. 1. *Magnificat anima mea &c.* Antiph. *Omne &c.* Sequentes Preces dicuntur flexis genibus, similiter & ad Laudes, *Pater noster*, secreto. ℣. *Et ne nos &c.* ℟. *Sed libera &c.* Psalm. CXLV. *Lauda anima mea &c.* ℣. *A porta inferi &c.* ℟. *Erue &c.* ℣. *Requiescat in pace*. ℟. *Amen*. ℣. *Domine exaudi &c.* ℟. *Et clamor meus &c.* ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo &c.*

COMMENTARIUS.

I. Teste Beletho in explicatione Divinorum Officiorum Cap. 161. *Officium Mortuorum a Vesperis incipit, quas in hunc modum auspicamur*, Placebo Domino. *Quibus absolutis, sequitur Completorium, ac postea Vigiliæ*, idest Matutinum cum Laudibus, de quibus nos suo loco inferius, sed absque cæteris Horis, inquit Radulphus de Rivo Decanus Tongrensis, Propositione XX. quod fortasse non sit Officium Canonicum, seu nulla unquam die pro Canonico Officio præscribatur, sed extraordinarie tantum, ac præter Officium diei proprium; unde opus non fuit diurnas ei Horas tribuere; quippe quibus præter Psalmos omni Officio communes, pauca sunt ad Officium, quod fit qualibet die, spectantia, uti notat Guyetus in sua Heortologia Lib. 4. Cap. 23. Quæstione 14. Sed non defuerunt, qui Horas ipsas diurnas in Defunctorum Officio recitarent, in aliquibus saltem Ecclesiis, quique, prætermisso solito Versu, *Deus in adjutorium*, & Hymno, ab Antiphona, quam tamen nonnulli omittebant, Officium incipiebant, solitosque decurrebant Psalmos cum Versu *Requiem æternam* in fine; Psalmisque absolutis subjungebant Responsorium cum *Kyrie eleison*, ut testatur Martene in Libro *De antiqua Ecclesiæ disciplina in celebrandis Divinis Officiis* Cap. 34. num. 33. ubi etiam ait, in Ecclesia Rotomagensi ad Horas diurnas, præmissa Antiphona, tres ad singulas Horas ex Psalmis Gradualibus cantari consuevisse cum *Kyrie eleison*, *Pater noster*, & Oratione de Defunctis. Porro quod ipsum Officium Mortuorum alicubi saltem solitum fuerit *finiri Nona Hora*, tradit etiam laudatus Belethus loco citato.

II. Juxta præscriptum, consuetudinemque Ecclesiæ Romanæ, caret Officium Defunctorum non modo Horis diurnis, sed etiam secundis Vesperis, tum *ad minorem hujus Officii solemnitatem, ut fit in Festo simplici*, ait Gavantus in Rubricas Breviarii Romani, Sectione 9. Cap. 2. num. 7. tum ob mysterium ex Beletho, & Durando Libro 5. Rationalis Cap. 9. num. 10. quod videlicet secundæ Vesperæ, cum ad postremam, eam-

que

que completam Sanctorum in corpore glorificationem referantur, haud competunt iis, quos nec dum ipsam animæ gloriam adeptos fuisse supponimus. At vero, quicquid sit de his rationibus, addebant profecto quidam secundas de defunctis Vesperas, & Completorium. Ita, laudato Martene teste, Ordinarium Carnotense S. Joannis, ususque Ecclesiæ Turonensis, qui, ut refert Guyetus, *secundas Vesperas, ac subinde Completorium contra communem aliorum morem tribuit Officio Commemorationis omnium Fidelium Defunctorum*. Non est meum insignium Ecclesiarum usus improbare, præsertim vero ubi antiqui sunt, & longa consuetudine illustrium Præsulum, aliorumque doctorum Virorum probati. Porro Joannes Abrincensis ejusdem Urbis Episcopus, & deinde Archiepiscopus Rotomagensis, qui claruit Sæculo 12. nihil habet de secundis Defunctorum Vesperis, sed Psalmos tamen pro secundo Completorio designat. Ex adverso in Ordinario Lemovicensi secundæ quidem de Defunctis Vesperæ annotantur, sed non Completorium. Cæterum tametsi laudati Belethus, & Durandus docent, Defunctorum Officium secundis Vesperis carere, intelligendum id tamen volunt, ubi tres tantum Lectiones recitantur, idest, unum hujus Officii Nocturnum; nam alias ubi novem dicerentur, diserte ajunt, mysticisque rationibus probant, Officium ipsum Defunctorum primas pariter, & secundas habere Vesperas.

III. Quanta autem fuerit olim varietas usuum Ecclesiarum in Vesperis hisce celebrandis, notavit jam inter alios memoratus Guyetus Quæstione 23. his verbis: *Quoad Vesperas, quinque Psalmos aliqui sub una Antiphona convolvunt, nullo addito versu. Habetur in Carnotensi Capitulum*: Audivi vocem: *itidem in Laudibus. In Bituricensi Responsorium prolixius*, Congregati sunt, *pro solemnioribus Officiis. Antiphonam ad* Magnificat *aliqui habent* Sancta ergo, & salubris; *alii* Audivi vocem; *alii* Lux æterna; *alii* Qui Lazarum; *alii* Tuam Domine deposcimus pietatem; *alii* Absolve Domine animas &c. *Precibus aliqui inserunt versus*: Credo videre. Animæ eorum in bonis. Non intres in judicium. Ne tradas bestiis. Domine misericordia tua in sæculum.

IV. Ad Preces tandem quod attinet, quæ una cum Psalmo ex §. nostri præscripto post Vesperas, & Laudes dicendæ sunt, stando præcisis Rubricæ verbis in Breviario Romano præscriptæ, omittendæ sunt quidem tantum in die omnium Fidelium Defunctorum. Extendit Gavantus citato loco num. 3. ad diem depositionis defuncti, *si tres Nocturni dicantur, ex Rituali Romano Pauli V.* imo & pari ratione, quandocumque fit Officium duplex. Quod tamen postremum vix admittendum ait Guyetus Quæst. 18. *ob restrictionem Rubricæ, cui alioqui facile erat addere*: Et in die depositionis defuncti.

§. III.

In die depositionis defuncti Oratio.

Absolve, quæsumus, Domine, animam famuli tui N. (vel *famulæ tuæ*) *ut defunctus* (vel *defuncta*) *sæculo tibi vivat; & quæ per fragilitatem carnis humana conversatione commisit, tu venia misericordissimæ pietatis absterge. Per Christum Dominum nostrum.* ℟. *Amen.*

Vel

Deus, cui proprium est misereri semper, & parcere, te supplices exoramus pro anima famuli tui N. (vel *famulæ tuæ*) *quam hodie de hoc sæculo migrare jussisti, ut non tradas eam in manus inimici, neque obliviscaris in finem; sed jubeas eam a Sanctis Angelis suscipi, & ad Patriam Paradisi perduci, ut qui in te speravit, & credidit, non pœnas inferni sustineat, sed gaudia æterna possideat. Per Christum* Dominum *nostrum.* ℟. *Amen.*

In die tertio, septimo, & trigesimo depositionis defuncti Oratio.

Quæsumus, Domine, ut animæ famuli tui N. (vel *famulæ tuæ*) *cujus depositionis diem tertium* (vel *septimum*, vel *trigesimum*) *commemoramus, Sanctorum, atque Electorum tuorum largiri digneris consortium, & rorem misericordiæ tuæ perennem infundas. Per Christum Dominum nostrum.* ℟. *Amen.*

In Anniversario Oratio.

Deus Indulgentiarum Domine, da animæ famuli tui N. vel *famulæ tuæ*, vel *animabus famulorum, famularumque tuarum, cujus*, vel *quorum anniversarium depositionis diem commemoramus, refrigerii sedem, quietis beatitudinem, & luminis claritatem. Per Christum Dominum nostrum.* ℟. *Amen.*

Aliæ diversæ pro defunctis.

Pro Summo Pontifice Oratio.

Deus, qui inter Summos Sacerdotes Famulum tuum N. *ineffabili tua dispositione connumerari voluisti; præsta quæsumus, ut qui Unigeniti Filii tui vices in Terris gerebat, Sanctorum tuorum Pontificum consortio perpetuo aggregetur. Per eundem Christum* Dominum *nostrum.* ℟. *Amen.*

Pro defuncto Episcopo Oratio.

Deus, qui inter Apostolicos Sacerdotes famulum tuum N. *Pontificali fecisti dignitate vigere: præsta quæsumus, ut eorum quoque perpetuo aggregetur consortio. Per Christum Dominum nostrum.* ℟. *Amen.* Si fuerint plures, dicatur in numero plurali.

Pro

Pro Episcopo Cardinali defuncto, dicatur: *Famulum tuum* N. *Episcopum Cardinalem Pontificali fecisti dignitate &c.* Pro Presbytero Cardinali, dicatur: *Famulum tuum* N. *Presbyterum Cardinalem Sacerdotali fecisti &c.* Pro Diacono autem Cardinali dicatur Oratio *Inclina* Domine, quæ habetur paulò infra hoc modo: *ut animam famuli tui* N. *Diaconi Cardinalis, quam &c.*

Pro defuncto Sacerdote Oratio.

Deus, qui inter Apostolicos Sacerdotes famulum tuum N. *Sacerdotali fecisti dignitate vigere: præsta quæsumus, ut eorum quoque perpetuo aggregetur consortio. Per Christum* Dominum *nostrum.* ℟. *Amen.* Vel Oratio.

Præsta quæsumus, Domine, *ut anima famuli tui* N. *Sacerdotis, quem in hoc sæculo commorantem sacris muneribus decorasti, in cælesti sede gloriosa semper exultet. Per Christum Dominum nostrum.* ℟. *Amen.*

Pro uno defuncto Oratio.

Inclina, Domine, aurem tuam ad preces nostras, quibus misericordiam tuam supplices deprecamur, ut anima famuli tui N. *quam de hoc sæculo migrare jussisti, in pacis, ac lucis regione constituas, & Sanctorum tuorum jubeas esse consortem. Per Christum* Dominum *nostrum.* ℟. *Amen.*

Pro una defuncta Oratio.

Quæsumus, Domine, *pro tua pietate miserere animæ famulæ tuæ* N. *& a contagiis mortalitatis exutam, in æternæ salvationis partem restitue. Per Christum* Dominum *nostrum.* ℟. *Amen.*

Pro defunctis fratribus, propinquis, & benefactoribus Oratio.

Deus, veniæ largitor, & humanæ salutis amator, quæsumus clementiam tuam, ut nostræ Congregationis fratres, propinquos, & benefactores, qui ex hoc sæculo transierunt, Beata Maria semper Virgine intercedente, cum omnibus Sanctis tuis, ad perpetuæ beatitudinis consortium pervenire concedas. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

Pro Fidelibus defunctis generalis Oratio.

Fidelium Deus *omnium Conditor, & Redemptor, animabus famulorum, famularumque tuarum remissionem cunctorum tribue peccatorum, ut indulgentiam, quam semper optaverunt, piis supplicationibus consequantur. Qui vivis, & regnas in sæcula sæculorum.* ℟. *Amen.* ℣. *Requiem æternam dona eis* Domine. ℟. *Et lux perpetua luceat eis.* ℣. *Requiescant in pace.* ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Octo positæ sunt Orationes in Officio Defunctorum, quod in fine Breviarii Romani legitur, sed longe plures in hoc Rituali, atque Missali, quorum nonnullæ extant quidem in Sacramentario S. Gregorii Papæ, aliquæ vero sunt eo posteriores, uti notavit Gavantus in Notis ad prædicti Romani Breviarii Rubricas, Sectione 9. Cap. 2. Sed reperiuntur tamen in variis antiquis Missalibus, Ritualibusque apud Martene, & alios rerum Liturgicarum Scriptores. Porro Orationes ejusmodi, cum sic solæ dicuntur, habent conclusionem integram, *Per Dominum nostrum &c.* In nostro hoc tamen Rituali Orationi *Absolve quæsumus &c.* apponitur tantum brevis conclusio, *Per Christum Dominum nostrum &c.* Causa ejus discriminis ea censetur a Guyeto in sua Heortologia Libro 4. Capite 23. Quæstione 19. quod non ibi terminetur Officium, sed continenti filo peragatur ad Exequias, alias vero integram habet conclusionem. Ex hoc item Rituali colligitur, cum pro uno fit Officium, Versus Orationem præcedentes, ac sequentes debere dici in singulari numero, uti censet Gavantus citato loco num. 3. ubi etiam notat, Versum in Officio Defunctorum frequentissimum *Requiem æternam &c.* cujus nonnulli Auctores faciunt Apostolos, haberi in Sacramentario Gregoriano, dividique in fine Psalmorum, & Precibus, licet in Responsoriis sit unus Versus.

II. Sed, ut ad ipsas prædictas Orationes redeam, notandum & illud hic censeo, esse quidem semper nomen in Oratione exprimendum, ubicumque interjicitur in textu Orationis litera N. ut in Oratione in die obitus, itemque in die tertio, septimo, trigesimo, & anniversario, ac prætera in Oratione pro Papa, Episcopo, & Sacerdote. Ubi vero prædicta litera non interponitur, argumentum est, esse omittendum, ut puta in Oratione *Inclina*, & *Quæsumus Domine &c.* Cæterum Gavantus in Rubricas Missalis Parte 4. Titulo 18. num. 16. eam regulam limitat in defuncto nobili, multoque magis in Principe, Rege, aut Imperatore, aitque horum non tantum nomen, sed & qualitatem ipsam Regis, aut Imperatoris solere exprimi. Item si consuetudo fuerit nominandi omnes in Collecta, & Oratione, quod affine est antiquo ritui defunctorum nomina in Diptychis recitandi; de quibus videri possunt, quæ diximus in Commentariis ad Concilia Oecumenica, Tomo I. Recte autem & illud advertit Guyetus loco citato Quæstione 20. in Oratione pro patre, & matre Sacerdotis, non esse ab ipso exprimenda illorum nomina, cum ambo textu ipso satis designentur.

Ad

Ad Matutinum:

Invitatorium: *Regem, cui omnia vivunt, venite adoremus*. Chorus repetit: *Regem, cui omnia &c.* Psalmus XCIV. *Venite, exultemus Domino &c.* usque in finem totius Officii.

COMMENTARIUS.

I. MAtutini Invitatorium, in Officio scilicet Defunctorum, de quo agimus, non idem fuisse ubique, observarunt jam Edmundus Martene in Libro *De antiqua Ecclesiæ disciplina &c.* Cap. 34. num. 31. & Carolus Guyetus in Heortologia Lib. 4. Capitulo 23. Quæstione 23. Alii dicebant, uti nos hodie, *Regem, cui omnia vivunt, venite adoremus*. Alii, *Regem vivorum, ac quiescentium Dominum venite adoremus*. Alii, *Circumdederunt me gemitus mortis, & dolores inferni circumdederunt me*. Quod quidem Invitatorium habent pleraque Breviaria Germaniæ, ut post Schultingium testatur Guyetus. Sed omissa hac varietate, dicendum est quidem Invitatorium ipsum *Regem, cui omnia vivunt &c.* in die Commemorationis omnium Fidelium Defunctorum, uti expresse habetur in Rubrica Breviarii Romani, & in die depositionis, seu obitus defuncti, etiamsi unum tantum Nocturnum dicatur, ex præscripto hujus Romani Ritualis iis verbis superius descriptis Cap. 3. §. 13. *Dicatur saltem primum Nocturnum cum Laudibus, maxime ubi ejusmodi viget consuetudo, incipiendo ab Invitatorio*, Regem, cui omnia vivunt &c. Docet præterea Gavantus in Rubricas Breviarii Romani Sectione IX. Cap. 2. *De Officio Defunctorum* num. 12. dicendum etiam Invitatorium in die depositionis, tertio, septimo, trigesimo, & anniversario, & regulariter, quando tres Nocturni dicuntur, etiam ex Durando Lib. 5. Cap. 3. quia ad solemnius Officium invitandi sunt plures; per annum autem omittitur, quia in hoc Officio Ecclesia Exequias Christi in Parasceve fieri solitas imitatur, ut idem docet Durandus.

II. Sicut in Invitatorio, ita & in Antiphonis, Psalmis, Lectionibus, aliisque ad hoc Officium spectantibus, mira fuit Ecclesiarum varietas. Id quod jam observarunt Belethus, Durandus, Schultingius, Guyetus, Martene, aliique recentiores eruditi Auctores de Divinis Officiis tractantes. Psalmos tres cujusque Nocturni aliqui sub una Antiphona recitabant. Quidam in primo Nocturno hos adhibebant Psalmos: *Lauda anima mea*, & *Nisi quia Dominus erat in nobis*. In secundo Nocturno istos: *Usquequo Domine oblivisceris me in finem*, & *Conserva me Domine*. In tertio Nocturno Psalmus septimus is erat: *Domine ne in furore* II. Octavus, *Beatus qui intelligit*. Nonus: *Quemadmodum desiderat*: Quidam pro septimo dicebant: *Expectans expectavi*; pro octavo: *Quemadmodum desiderat*: pro nono: *Audite hæc omnes gentes*. Alii etiam pro septimo: *Exaltabo te Domine*, seu *Judica Domine nocentes me*. Notat hæc Martene in Libro *De antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis Officiis* Cap. 34. num. 32.

III. Ecce nunc alia, & quidem longe major in dicendis Lectionibus varietas. Nam primo, cum in hoc Officio, quod, ut docent prisci Auctores, imitatur omnino triduanam Christi sepulturam, & iccirco varii ritus omitti debeant, ac præsertim Absolutiones ante Lectiones; non desunt nihilominus Ecclesiæ, in quibus Absolutiones Lectionibus præmittuntur. Hunc esse usum S. Martini Turonensis, docet Guyetus in sua Heortologia Lib. 4. Quæstione 23. Dicitur enim ibi in primo Nocturno: *Precibus, & meritis Beatæ Mariæ Virginis, & omnium Sanctorum, & Sanctarum, requiem æternam dona eis Domine*: In tertio Nocturno: *Precibus, & meritis Beatissimi Martini, requiem æternam dona eis Domine*. Quantum vero ad ipsarum Lectionum varietatem, testes habemus antiquos Scriptores, Belethum in explicatione Divinorum Officiorum, Cap. 161. & Durandum in Rationali, Libro 7. Cap. 35. n. 33. *In quibusdam Ecclesiis leguntur Lectiones de Job, & incipiunt*: Parce mihi Domine &c. *In aliis leguntur de Libro Sapientiæ, & incipiunt*: Melius est ire ad domum luctus, quam ad domum convivii. *In aliis vero de quodam Sermone Augustini, quem ille composuit de Mortuis*, ait Belethus, *& quem finivit in hunc modum*: Beati mortui, qui in Domino moriuntur. *Quod a quibusdam dicitur sub finem Lectionum loco:* Tu autem Domine.

IV. His nunc adde novem alias Lectiones, quas ex antiquis Breviariis refert Schultingius. I. ex Libro Proverbiorum Cap. V. *Ne des alienis*. II. ex Libro Ecclesiastici Cap. 7. *Melius est nomen bonum*. III. ex Libro Ecclesiastis Capite 12. *Memento Creatoris tui*. IV. ex Isaia Cap. 16. *Vivent mortui Domine*. V. ex Osea Cap. 13. *Hæc dicit Dominus, de manu mortis*. VI. Daniele Cap. 12. *Multi de his, qui dormiunt*. VII. ex 1. Cor. Cap. 15. *Sicut in Adam omnes moriuntur*. VIII. ex eadem Epistola: *Ecce mysterium vobis dico*. IX. ex 1. Thessal. 5. *Ipsi Fratres diligenter scitis*. Harum tres priores reperisse se ait Guyetus in Rituali quodam Romano edito Parisiis anno 1607. cum hac ad quamlibet terminatione: *Beati mortui, qui in Domino moriuntur*: quam in usu fuisse in quibusdam Ecclesiis loco *Tu autem Domine*, post Belethum testatus est etiam Durandus. Ceterum observat laudatus Guyetus, omnes præfatas novem Lectiones haberi in antiquis Breviariis Germaniæ, Ratisponensi, Herbipolensi, Eystetensi, & aliis; appellarique Vigilias minores illas, in quibus leguntur ejusmodi Lectiones; alias vero, in quibus leguntur Lectiones Job, majores. Quod ipsæ insuper Lectiones ex Epistolis Pauli juxta Ordinarium Ecclesiæ Rotomagensis pronunciari debeant *in pulpito*, tradit memoratus Martene loco supra citato.

V. Venio ad Responsoriorum varietatem, quam refert idem Guyetus, sic inquiens: *Præter Responsoria communia, hæc in aliis usibus habentur*: Scio Domine, quia morti me traditurus es. Requiem æternam. Absolve Domine animas eorum. Si facta mea recogitare. Redemptor meus vivit. Rogamus te Domine. Ne perdideris me Do-

Domine. Ne tradas me Domine bestiis. Quomodo confitebor tibi. Libera Domine animas eorum. Congregati sunt &c. *Responsorii vero noni*, Libera me Domine de morte æternà. *Versus hi insuper reperiuntur*: Vix justus salvabitur. Creator omnium Deus. Contrement Angeli. Quid ego miserrimus? Vox de Cælis, o mortui. Plangent te super se. Nunc Christe te deprecor &c. *Est penes me*, pergit Auctor, *Breviarium antiquum Ecclesiæ Eystetensis in Germania, in quo habentur plura alia Responsoria; imo triplex integrum novem Lectionum Officium pro Defunctis; primum commune, secundum in die animarum, tertium pro commemoratione Fratrum, & boc postremum non tantum Responsoria, sed etiam Antiphonas, Versus, Lectionesque habet ab aliis plane diversas*. Hactenus memoratus Guyetus.

VI. De Laudum varietate in hoc Officio nihil fere dicit Martene citato sæpius loco, numero 34. Fatetur enim, *Laudes eodem fere modo*, qui nunc viget, cantari consuevisse, *sed ex Ordinario Carnotensi S. Joannis post Psalmos dici debuisse Capitulum: Infelix ego bomo*. Verum, teste Guyeto, fuerunt nonnulli, qui Psalmos Laudum æque, ac Vesperarum, sub una Antiphona recitarent, aliis vero ex quinque primam sic variantibus: *Dele Domine. Secundum magnam. In iniquitatibus. Sacrificium Deo*. Quartam item: *Eruisti animam meam, ut non periret*. Placuit aliis Psalmus 142. *Domine exaudi orationem meam, auribus &c.* Antiphonam ad *Benedictus* hanc habet Breviarium Parisiense: *Credo Domine Deus meus*. Ambianense: *Animæ Fidelium, quas &c.* ab aliis reponitur: *Omne quod dat*.

CAPUT V.

De officio faciendo in Exequiis, absente corpore defuncti, & in die tertio, septimo, trigesimo, & anniversario.

I. Recte ait Barrufaldus ad hunc locum, muliplicit er posse istam corporis defuncti, seu cadaveris absentiam dari, nempe, vel quia cadaver jam humatum est, vel quia in alia Civitate, vel loco sit mortuus ille, pro quo celebratur Officium, vel quia pro omnibus Christifidelibus, qui in osculo Domini mortui sunt, celebrantur Exequiæ, vel alias ob causas. Numquam vero celebrari posse ait Officium solemne, seu fieri Exequias, nisi prius cadaver delatum sit ad Ecclesiam; quia nimirum Ecclesia certa esse debet de obitu illius, cui celebrandæ Exequiæ sunt, & quod Ecclesiastica sepultura sit dignus. multi enim dari possunt casus, jam a nobis superius explicati in Commentariis ad Caput II. hujus Tituli *De exequiis*, in quibus licet quis mortuus sit, Ecclesiasticam sepulturam minime mereatur. Cæterum, ubi constet, cadaver traditum jam sepulturæ fuisse, rite quidem ex præscripto Capitis hujus, in die tertio, septimo, trigesimo, & anniversario solemne pro eo celebrari potest Officium juxta ritum antiqua Ecclesiæ praxi comprobatum, atque in sequentibus Paragraphis recensitum, quos nos brevioribus Commentariis exponemus, quum huc spectent, quæ jam late superius diximus.

§. I.

Si faciendæ sint Exequiæ, absente corpore, eo die, quo bene visum fuerit, in Ecclesia dicatur Officium mortuorum cum tribus Nocturnis, & Laudibus, & Antiphonis duplicatis, vel saltem unum Nocturnum cum tribus Lectionibus, & Laudibus, & Missa. Post Missam Celebrans deponit Manipulum, & Planetam, accipit Pluviale nigri coloris, & præcedentibus Subdiacono cum Cruce, & duobus Ceroferariis cum luminaribus accensis, & duobus Acolythis, uno cum navicula incensi, & altero cum vasculo Aquæ benedictæ, & aspersorio, & hoc Libro Rituali, accedit cum Diacono a sinistris ad locum tumuli, & ibi a circumstante Clero cantatur ℟. *Libera me Domine &c.* ut supra. Interim ministratur incensum, benedicitur, & imponitur in thuribulum.

COMMENTARIUS.

I. Pauca hic adnotabo, quod ea, quæ in hoc præscribuntur §. explicata jam alias fuerint, & a nobis quidem superius, & a Gavanto, Bauldryo, Guyeto, ac aliis, qui praxim sacrarum Cæremoniarum exponunt. Sane rogabit hic quispiam, quænam Missa dicenda, cum primum rescitur obitus alicujus in remotiori loco defuncti. Et respondet quidem Gavantus Parte IV. Tit. 18. num. 15. *Pro eo*, inquit, *qui proxime obiit, longe tamen a nobis, prima vice potest dici Missa, ut in die tertio, omisso verbo, tertium*. Cui responsioni lubens subscribit Guyetus citato superius loco Quæstione 28. adeoque cum in tertio die præscribatur Missa, ut in die obitus, dicenda prima Missa erit. Sed nec omittendum illud, præscribi quidem in hac Rubrica incensi benedictionem, de qua tamen nulla facta est mentio supra Cap. 3. §. 9. ubi de Absolutione agitur, quæ fit, præsente cadavere. Sed faciendam esse ipsam incensi benedictionem, non modo rerum ritualium Auctores, & communis praxis nos docet, verum etiam Romani Missalis Rubrica Parte II. Tit. 13. num. 4. in quam vide, quæ scite Gavantus notavit, quæque nos in Commentario ad ipsum §. 9. attulimus. Cæterum Ritualis hujus Rubrica ex citato Capite II. aliique Rituales, Missalesque Codices, quæ contra eam incensi benedictionem objici possunt, jam minime illam negant, aut improbant, sed vel omittunt, aut tamquam usitatam supponunt.

§. II.

Postea dicitur, *Kyrie eleison*, *Christe eleison*, *Kyrie eleison*. Sacerdos dicit, *Pater noster &c.* & dum secreto dicitur, accipit aspersorium, circuit tumbam aspergens, deinde incensat eodem modo, quo dictum est. Postea dicit ℣. *Et ne nos inducas in tentationem*. ℟. *Sed libera nos a malo*. ℣. *A porta inferi*. ℟. *Erue, Domine, animam ejus*. ℣. *Requiescat in pace*. ℟. *Amen*. ℣. *Domine exaudi orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*.

Oremus.

Absolve, quæsumus, Domine, animam famuli tui, vel *famulæ tuæ, ut defunctus*, vel *defuncta sæculo tibi vivat, & quæ per fragilitatem carnis humana conversatione commisit, tu venia misericordissimæ pietatis absterge. Per Christum Dominum nostrum*. ℟. *Amen*. Vel dicatur Oratio, quæ dicta est in Missa, vel alia conveniens. ℟. *Requiem æternam dona ei, Domine*. ℟. *Et lux perpetua luceat ei*. *Requiescat in pace*. ℟. *Amen*.

NOTA.

Quum ea, quæ in hoc §. continentur, explicata jam fuerint, & a nobis in superioribus Commentariis, & ab iis, qui praxim sacrorum rituum in Defunctorum Officio, illorumque Absolutione exposuerunt, supervacaneum putamus in hoc explicando §. diutius immorari.

§. III.

Si Officium fuerit pro pluribus defunctis, Oratio, & Versus dicantur in plurali numero; si fuerit mulier, in genere feminino; si fuerit Sacerdos, vel Episcopus, in Oratione exprimitur nomen dignitatis &c.

§. IV.

Prædictus autem Officii ritus pro defunctis adultis, tam in Sacerdotibus, & Clericis, quam sæcularibus, & laicis, servari debet in Officio sepulturæ in die depositionis, sive in die tertio, septimo, trigesimo, & anniversario.

COMMENTARIUS.

I. JAm neque opus est, ut in hisce exponendis Paragraphis immoremur. perspicua enim sunt, quæ in eisdem continentur, ac etiam superius enarrata, præsertim vero quod in §. 3. edicitur de exprimendo in quibusdam Orationibus nomine defuncti, non modo proprio, quod vivens præseferebat, verum etiam dignitatis, quo præditus fuerat. Recte insuper ait noster §. IV. prædictum Officii ritum pro defunctis adultis, tam in Sacerdotibus, & Clericis, quam sæcularibus, & laicis servari debere in Officio sepulturæ in die depositionis, sive in die tertio, septimo, trigesimo, & anniversario; quia nimirum, ut post Gavantum notavit Guyetus in sua Heortologia Lib. IV. Cap. 23. Quæstione 27. in fine, extra præfatos dies dicenda est Missa, ut in quotidianis Defunctorum. In quibus tamen, ut communis Ecclesiarum praxis nos docet, non est facienda Absolutio, licet olim certis anni diebus in quibusdam Ecclesiis perageretur: *Prima die post Octavam Epiphaniæ*, inquit Missale Arelatense, *celebratur Missa Conventualis pro memoria omnium Defunctorum, & non dicitur, nisi una Oratio, scilicet* Fidelium Deus omnium conditor. *Et post Missam processionaliter absolvitur totum Cimiterium, sicut in crastino omnium Sanctorum, & in qualibet Statione dicitur Oratio*, Fidelium. Sed hi peculiares sunt quarundam Ecclesiarum ritus, quos recenset Martene in Libro *De antiqua Ecclesiæ disciplina in Divinis celebrandis Officiis*, & in aliis Libris, quos de sacris ritibus scripsit.

CAPUT VI.

De Exequiis parvulorum.

I. PArvuli hoc loco dicuntur, ut ex sequenti §. liquet, infantes, vel pueri, qui baptizati, ante annos discretionis obierunt, quales sunt ut plurimum sepetennes, octennesve, licet in aliquibus, nostra præsertim hac tempestate, malitia ætatem suppleat. Porro Rituale Romanum antiquæ Ecclesiæ disciplinæ inhærens peculiares ritus instituit hujusmodi pueris sepeliendis. Pertinent autem omnino ii ritus, qui illis deferuntur, aut ad honoranda Spiritus Sancti Templa, & baptismalis innocentiæ reliquias; aut ad protestandam fidem resurrectionis futuræ, aut vero ad agendas Deo gratias, qui infantulorum animas Baptismi Sacramento sanctificatas, sine ullo suo merito, sine periculo salutis, ad æternam vitam illico dignatus est evocare, ut loquitur Rituale Parisiense ad hujus Romani formam expressum auctoritate Joannis Francisci de Gondy Parisiensis Archiepiscopi editum anno 1654. Tit. *De Exequiis parvulorum*.

§. I.

In primis admonendi sunt Parochi, ut juxta vetustam, & laudabilem Ecclesiarum consuetudinem, parvulorum corpuscula non sepeliantur in communibus, & promiscuis Cœmeteriorum, & Ecclesiarum sepulturis; sed ut pro illis in Parochialibus, aut illarum Cœmeteriis, quatenus commode fieri potest, speciales, & separatos ab aliis loculos, & sepulturas habeant, seu fieri curent, in quibus non sepliantur, nisi qui baptizati fuerint infantes, vel pueri, qui ante annos discretionis obierunt.

COMMENTARIUS.

I. Recte edicit hic noster §. *ubi de Exequiis parvulorum agit*, *admonendos in primis esse Parochos*, „ ut juxta vetustam, & „ laudabilem Ecclesiarum consuetudinem, par„ vulorum, qui scilicet baptizati decedunt, cor„ puscula non sepeliantur in communibus, & pro„ miscuis Cœmeteriorum, & Ecclesiarum sepul„ turis, sed ut pro illis in Parochialibus, aut „ illarum Cœmeteriis, quatenus commode fieri „ potest, speciales, & separatos ab aliis loculos „ & sepulturas habeant, seu fieri curent, in qui„ bus non sepeliantur, nisi qui baptizati fuerint „ infantes, vel pueri, qui ante annos discretio„ nis obierunt. „ Similia habent permulti Codices Rituales, eademque totidem verbis exscripsit Ritualis Liber Bisuntinæ Diœcesis anni 1705. Parte II. pag. 71.

II. Similia his quoque legere est in plerisque Synodis antiquis pariter, ac recentioribus, inter quas Casalensis, quam Ignatius ab Ecclesia Episcopus Casalensis, & Comes habuit anno 1756. Capite 28. *De Sepulturis*, ubi sic inter alia statuit: *In Ecclesia pariter, aut Cœmeterio, sit locus peculiaris, quo pueri ante septennium a Baptismo morientes tumulo mandentur, nisi familia proprium habuerit sepulcrum; tunc enim parentum voluntate majorum in sepulcris tumulentur*. Ubi desit gentilitium sepulcrum, sepeliri debent parvuli in sepulcro ab aliis distincto, *quatenus commode fieri potest*, ut ait hic noster §. qui tamen locum non habet, ubi id absolute præcipiant Episcopi in suis Diœcesibus; quorum Decreta omnino a subditis Parochis observanda, tum potissimum, quod solida ratione nituntur, & consentanea sunt veteri, recentiorique Ecclesiæ praxi, ac Sacræ Rituum Congregationis Responsis, atque ei præsertim edito in una Civitatis Castellanæ die XII. Decembris 1620. ubi præscripsit parvulorum sepulcrum separatum ab aliis esse debere, ut testatur Barrufaldus in sua ad Rubricam hujus Capitis Nota numero 3.

§. II.

In funere parvulorum ut plurimum non pulsantur Campanæ; quod si pulsentur, non sono lugubri, sed potius festivo pulsari debent.

COMMENTARIUS.

I. Quod primum ait hic noster §. in Funere parvulorum, ut plurimum non pulsari campanas, alludit fortasse ad tempus, quo ipse editus fuit. nam alias ubique fere locorum in nostra præsertim Italia, ac nominatim Romæ, & in Regno Neapolitano servatur hodie hic ritus, ut in parvulorum Funere pulsentur quidem campanæ non sono lugubri, ut in adultis defunctis, *sed potius festivo*. Cæremoniale Ambrosianum in Ordine ad sepeliendos infantes infra septennium, dari prius mandat Campanæ signum *ad instar Salutationis Angelicæ, ad Clerum, populumque convocandum, omissis ictibus pro defunctis usitatis*. Porro invaluit ritus, quem & servari scio multis in locis, ut in masculorum parvulorum Funere ter, in feminarum vero bis Campana sono festivo pulsetur; Adhibetur autem sonus festivus in signum lætitiæ, ad agendas Deo gratias, qui infantulorum animas Baptismi Sacramento sanctificatas sine ullo suo merito, sine periculo salutis ad æternam vitam illico dignatus est evocare, ut initio Capitis hujus dixi ex Rituali Ecclesiæ Parisiensis editi anno 1654.

CAPUT VII.

Ordo sepeliendi parvulos.

§. I.

Cum igitur infans, vel puer baptizatus, defunctus fuerit ante usum rationis, induitur juxta ætatem, & imponitur ei corona de floribus, seu de herbis aromaticis, & odoriferis in signum integritatis carnis, & virginitatis; & Parochus Superpelliceo, & Stola alba indutus, & alii de Clero, si adsint, præcedente Cruce, quæ sine hasta defertur, accedunt ad domum defuncti; tum Clerico aspersorium defe-

rente, Sacerdos aspergit corpus, deinde dicit Antiphonam *Sit nomen Domini*. Psal. CXII. Antiphonam *Laudate pueri Dominum &c.* Antiphona: *Sit Nomen Domini benedictum, ex hoc nunc, & usque in sæculum.*

COMMENTARIUS.

I. Mortuus puer Sacramento Baptismi insignitus, & ante usum rationis, idest annorum circiter septem, ut dictum est supra, indui solet alicubi veste albi coloris, sive habitu alicubi Religiosi Ordinis, ac Romæ ut plurimum habitu, ut ajunt, S. Philippi Nerii, atro scilicet, ac undique stellulis auratis, argenteisve ornato, cum bireto capiti ejus imposito, ac parva in manibus Cruce ceræ albæ, sparsis super corpus ejus, & culcitra variis floribus odoriferis, ex quibus etiam corona solet componi, quæ vel super ejusdem corpus, si ipso habitu Philippino indutum sit, imponitur, vel capiti, *in signum integritatis carnis, & virginitatis*, ut ait noster §. Odorare enim Virginitas dicitur, unde de S. Philippo Nerio in ejus Vita, & in Breviario ad diem XXVI. Maji legitur, quod *virginitatem perpetuo illibatam servavit, idque assecutus est, ut eos, qui puritatem colerent, ex odore, qui vero secus, ex fœtore dignosceret.*

II. Porro quod a Sanctis Patribus, aliisque Scriptoribus Virginitas odoriferis floribus comparata sit, hinc alicubi consuetudo invaluit, ut puellis innuptis, quinimo etiam & cæteris adultis maribus, in quacumque ætate decesserint, corona de floribus imponatur, modo notum sit, hujusmodi defunctos a conjugio abstinuisse, ab ejusque vinculo solutos ad mortem usque perdurasse; quia scilicet personæ cujuscumque generis sint, præsumuntur esse virgines, ideoque dignæ, ut laureola virginali ornentur, judicio etiam Ecclesiæ, ut tradit ad hunc §. Barrufaldus num. 9. Quidquid sit, antiquus est quidem ritus spargendi flores super quoscumque defunctos, eorumve tumulos, ut inter alios testes sunt S. Ambrosius, & S. Hieronymus, quorum primus in Oratione funebri de obitu Valentiniani sic ait: *Non ego floribus tumulum ejus aspergam, sed spiritum ejus Christi odore perfundam*: Alter vero in Epistola ad Pammachium de obitu uxoris ita inquit: *Cæteri mariti super tumulos conjugum spargunt violas, rosas, lilia, floresque purpureos &c.* Afferri & alia plura veterum testimonia hic possent, quibus docemur, non modo apud Christianos, verum etiam Ethnicos consuevisse spargi super defunctos flores, herbasque odoriferas; sed tamen invaluit mos, ut in solo puerorum, ac etiam fœminarum innuptarum, præsertim vero Monialium Funere, super eorum vestes flores ipsi spargantur.

III. Quod ad Parochum spectat, ac Clericos in Officio sepulturæ parvulorum, is est ex præscripto nostri §. *Superpelliceo, & Stola alba indutus, & alii de Clero, si adsint, præcedente Cruce, quæ sine hasta defertur, accedunt ad domum defuncti.* Mirum plane videri debet, quod Cæremoniale Ambrosianum violaceam Stolam præscribat. At vero quum hujusmodi parvulorum Exequiæ ob rationem superius non semel adductam ex Rituali Parisiensi anno 1654. impresso, festivæ sint, ac lætæ, rite Parochus in eis peragendis Stola coloris albi utitur; tum vero potissimum, quod vestis alba lætantium, & gratulantium propria sit, ut pluribus docet amicus noster Vir undequaque doctissimus Petrus Morettus Canonicus insignis Basilicæ S. Mariæ trans Tyberim in aurea Disceptatione Epistolari *De ritu variandi Chorale indumentum in solemnitate Paschali apud Clerum Basilicarum Urbis* num. 33. His accedit, quod quum ipsi parvuli virgines sint, jure, ac merito in eorum Funere, veluti die natalitio, color albus adhibeatur, quo quidem ex Rubricis Missalis Parte I. Tit. 18. num. 2. utitur Ecclesia *in festis Sanctarum Virginum non Martyrum*: in testimonium scilicet puritatis, & castitatis earum, quia albo colore gaudet castitas, uti ibidem inter alios notavit Gavantus. Sane inspectione digna est Crux, quæ sine hasta in parvulorum Funere defertur; & forte ob mysticam rationem, quam Barrufaldus tradit ad hunc eundem nostrum §. num. 13. Quia scilicet cum Crux, quæ generatim in Processione defertur, significet Ecclesiam in hoc mundo peregrinantem, & militantem cum vexillo Domini, & Ducis sui, non omnino hoc verificatur in infantulis, qui per brevissimum temporis spatium militiam, seu peregrinationem in hoc mundo sustinuerunt, ideo brevis est Crux quia brevis fuit eorum in hac terra peregrinatio. Atque hanc interpretationem censui in hoc Commentario etiam referre, quod non desint, qui hujusmodi levibus explicationibus summopere delectentur.

IV. Sed ut ea, quæ solida sunt, ac probata Ecclesiæ praxi, explicemus, mandat tandem noster §. ut Clerico aspersorium deferente, Sacerdos aspergat corpus, & deinde dicat Antiphonam *Sit Nomen Domini*, & Psalmum CXII. *Laudate pueri Dominum &c.* De ritu aspergendi Aqua benedicta defunctos, sive ii adulti sint, sive parvuli, jam alias diximus, dicendum autem in ipsorum puerorum Funere Psalmum *Laudate pueri Dominum &c.* Rituales antiqui Codices passim præscribunt, inter quos ille Augustensis, Episcopatus Dilingæ impressus anno 1580. Titulo inscripto *De sepeliendis parvulis in Christo baptizatis*, nonnihil variat, dum primum mandat, ut *Sacerdos domum, in qua pueruli funus est positum, ingressus dicat* ℣. Sinite parvulos venire ad me. ℟. Talium est enim Regnum Cælorum. Oremus. Deus omnipotens, Redemptor mundi &c. *Deinde funus infantis aspergatur Aqua benedicta; postea ad sepulcrum deferatur, dicendo Psalmum* CXII. Laudate pueri Dominum &c. *usque ad finem, cum* Gloria Patri &c. *& Antiphona* Sit Nomen Domini benedictum. Ex Rituali Ambrosiano in ordine ad sepeliendos infantes infra septennium, Sacerdos *in domo defuncti dicit*. ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. *Oratio*. Omnipotens, & mitissime Deus, qui omnibus parvulis &c. *Antiphona*: Hic accipiet benedictionem. *Psalmus* 23. Domini est terra. *Incœpto Psalmo, aspergitur cadaver.*

§. II.

§. II.

Dum portatur ad Ecclesiam, dicatur Psalmus *Beati immaculati &c.* Si tempus superest, dici potest Psalmus *Laudate Dominum de Cælis*, cum aliis duobus sequentibus, in fine *Gloria Patri &c.*

COMMENTARIUS.

I. JUxta Romanum Sacerdotale Venetiis impressum anno 1567. *De Officio sepulturæ parvulorum*, quando puer extrahitur de domo, & deportatur ad Ecclesiam, dicuntur Psalmi Graduales *Ad Dominum cum tribularer &c.* cum Gloria Patri *&* Sicut erat &c. *vel sic cum puer extrahitur de domo, incipitur Psalmus* Beati immaculati in via, *& Psalmus* Laudate pueri Dominum; *& dicuntur cum* Gloria Patri *&* Sicut erat. At vero ex Cæremonialis Ambrosiani præscripto, *eundo ad Ecclesiam dicuntur Antiphonæ sequentes*: De terra creasti me &c. Dextera tua Domine &c. Cum Christus apparuerit &c. Domine mitte Angelum tuum &c. *Si via fuerit longior, dicitur Psalmus* Beati immaculati in via *cum sequenti, & in fine* Gloria Patri &c. Quod tandem mirum videri debet, Rituale Bisuntinæ Diœcesis anno 1705. impressum, quod alias in multis Romano Rituali cohæret etiam in ritu Exequiarum parvulorum, nonnihil variata præsenti nostro §. dum mandat, ut quando defuncti pueri cadaver defertur ad Ecclesiam, dicatur Antiphona *Juvenes, & Virgines*, cum Psalmis *Laudate Dominum de Cælis, Cantate Domino canticum novum*, & *Laudate Dominum in Sanctis ejus*, cum *Gloria Patri*; Si longior vero sit via, dicatur etiam Psalmus 118. *Beati immaculati in via*, & in fine Antiphona integra *Juvenes, & Virgines &c.* Ceterum licet nulla in hoc nostro præsenti §. sicut nec in aliis hujus Capitis mentio fiat de cereis accensis una cum puero defuncto ad Ecclesiam deferendis, adhibendi ii nihilominus sunt ex antiqua, recentique Ecclesiarum praxi, ac nonnullorum etiam Ritualium præscripto, ac præsertim Cæremonialis Ambrosiani.

§. III.

Cum autem pervenerit ad Ecclesiam, dicatur Antiphona *Hic accipiet*, Psalmus XXIII. *Domini est terra &c.* Antiphona: *Hic accipiet benedictionem a Domino, & misericordiam a Deo salutari suo, quia hæc est generatio quærentium Dominum.* Postea dicitur *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison, Pater noster* secreto; interim corpus aspergit. ℣. *Et ne nos inducas in tentationem.* ℟. *Sed libera nos a malo.* ℣. *Me autem propter innocentiam suscepisti.* ℟. *Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Omnipotens, & mitissime Deus, qui omnibus parvulis renatis fonte Baptismatis, dum migrant a sæculo, sine ullis eorum meritis vitam illico largiris æternam, sicut animæ hujus parvuli hodie credimus te fecisse: fac nos, quæsumus Domine, per intercessionem Beatæ Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum tuorum, hic purificatis tibi mentibus famulari, & in Paradiso cum beatis parvulis perenniter sociari. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. SI aspersionem aquæ benedictæ super corpus pueri defuncti jam ad Ecclesiam delati excipias, quæ hic noster §. ait, totidem verbis Sacerdotale Romanum præscripserat; a quibus tamen multum variat Rituale Bisuntinæ Diœcesis anno 1705. editum, ubi edicit, ut *posito puero in Ecclesia, aspergatur a singulis, & facta oblatione, incipiatur Antiphona* Hic, *vel* hæc accipiet &c. Tum vero Orationem recitari mandat, quæ omnino diversa est ab illa præscripta in nostro §. estque hujusmodi: *Omnipotens sempiterne Deus, sanctæ puritatis amator, qui animam hujus parvuli,* (vel *parvulæ*) *de hoc mundo ad Cælorum Regna misericorditer vocare dignatus es, concede nobis, ut meritis Beatæ Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum cum eisdem gaudiis perfrui mereamur æternis. Per Christum Dominum nostrum.* ℟. *Amen.* Ceterum juxta Rituale Ambrosianum, *in Ecclesia collocato cadavere, dicitur sequens Antiphona dupla, Redemptor meus vivit &c.* cum Psalmo *Laudate pueri Dominum*; quo incœpto, iterum aspergitur cadaver. Sequitur ℣. *Dominus vobiscum &c.* ac deinde hæc Oratio: *Præsta quæsumus Omnipotens Deus, ut animam hujus pueri,* (vel *puellæ*) *ab Angelis lucis susceptam in præparata habitacula deduci facias Beatorum. Per Dominum nostrum.*

II. Habent & suam alia Ritualia, quæ hic omittimus, varietatem; sed notandum hoc loco est, quod docet laudatum superius Rituale Parisiense ad Romani formam expressum, ac editum anno 1554. Titulo *De Exequiis parvulorum*, ubi postquam dixit, quod *infantes, seu parvuli, qui, suscepto Baptismo, ante usum rationis mortui sunt, cum in communione Ecclesiæ vivant, eo-*

rum corpora, utpote quæ Sancti Spiritus vasa fuerint, in loco sacro sunt cum honore sepelienda; ita statim subjicit: *Sed quia per ætatem peccare non potuerunt, neque preces, neque Sacrificia, aut suffragia ulla Ecclesiæ iis sunt necessaria.* Pergit idem Rituale, aliaque docet, quæ operæ pretium duco hoc loco describere. Sic enim ait: *Itaque, sicubi fert consuetudo, aut parentum, vel propinquorum devotio exigit, ut in Exequiis infantium Missa celebretur, meminisse debent Sacerdotes, & de ea re populum sæpius admonere, nequid male accipiat offerri Deo Sacrificium laudis in actionem gratiarum pro parvulis, non autem ad remissionem ullius eorum culpæ, aut pœnæ iis debitæ.* Sed nec omittenda, quæ mox ad eandem rem subdit: *Iccirco consultius erit eo casu celebrare de Trinitate, de B. Maria, de Angelis, vel de Officio diei currentis, non autem de Officio Defunctorum, ne plebs imperita, quæ sola rerum specie ducitur, dum videt in infantium obitu Sacra, & preces fieri perinde, atque pro aliis defunctis, eos etiam putet ad exolvendas Purgatorii pœnas Ecclesiæ suffragiis indigere.* Concludit tandem, & inquit: *Si autem, ut rogantium voluntati satisfaciant, celebraturi fuerint de Officio Mortuorum; tum intelligant, intentionem propitiatorii Sacrificii, non ad animam parvuli, sed ad animas parentum, propinquorum, & aliorum defunctorum esse referendam.* Porro Psalmi, qui in sepeliendis parvulis cantantur, omnes sunt laudis, & lætitiæ, propter innocentiam, & securitatem æternæ salutis, quam consequutus est puer defunctus, qui propterea nullis suffragiis indiget, ut fuit semper perpetua Ecclesiæ traditio.

§. IV.

Dum portatur ad tumulum, & etiam si tunc non portetur, dicitur Antiphona *Juvenes*. Psalmus *Laudate Dominum de Cælis*, & in fine *Gloria Patri, & Filio, &c.* Et repetitur Antiphona *Juvenes, & Virgines, senes cum junioribus laudent Nomen Domini. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster.* ℣. *Et ne nos inducas in tentationem.* ℟. *Sed libera nos a malo.* ℣. *Sinite parvulos venire ad me.* ℟. *Talium est enim Regnum Cælorum.* ℣. *Dominus vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, *sanctæ puritatis amator, qui animam hujus parvuli ad Cælorum Regnum hodie misericorditer vocare dignatus es: digneris etiam Domine, ita nobiscum misericorditer agere, ut meritis tuæ sanctissimæ passionis, & intercessione Beatæ Mariæ semper Virginis, & omnium Sanctorum tuorum, in eodem Regno nos cum omnibus Sanctis, & Electis tuis semper facias congaudere: Qui vivis, & regnas cum Deo Patre in unitate Spiritus Sancti* Deus, *per omnia sæcula sæculorum.* ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. His plane concinit Sacerdotale Romanum citato toties loco, sed variat nonnihil Rituale Ambrosianum, ubi sic inquit: *Defertur cadaver ad sepulturam, dicendo Antiphonam, & Psalmum sequentem:* Antiphona: *Juvenes*. Psalmus: *Laudate Dominum in Sanctis ejus &c. Post repetitur Antiphona*: Juvenes. ℣. *Dominus vobiscum*. Oratio: *Omnipotens sempiterne Deus sanctæ puritatis amator &c.* Sed nec desunt Libri Rituales antiquiores, in quibus ritus in hoc nostro §. præscriptus legitur, quos non censui in hoc Commentario referre.

§. V.

Deinde Sacerdos corpus aspergat Aqua benedicta, & thurificet, similiter & tumulum; postea sepeliatur. Cum autem a sepultura revertuntur in Ecclesiam, dicatur Antiphona *Benedicite*, Canticum trium puerorum Danielis III. *Benedicite omnia opera Domini* Domino *&c.* Antiphona: *Benedicite Dominum omnes Electi ejus, agite dies lætitiæ, & confitemini illi.* Deinde ante Altare dicit Sacerdos. ℣. Dominus *vobiscum.* ℟. *Et cum spiritu tuo.*

Oremus.

Deus, qui miro ordine Angelorum ministeria, hominumque dispensas, concede propitius, ut a quibus tibi ministrantibus in Cælo semper assistitur, ab his in terra vita nostra muniatur. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Excepta aspersione Aquæ benedictæ, & thurificatione in corpus pueri defuncti, ac tumulum, antequam in eo humetur, eadem habet Sacerdotale Romanum, ubi agit de officio sepulturæ parvulorum; in quo tamen ante Orationem *Deus, qui miro ordine Angelorum &c.* in §. nostro præscriptam, duæ aliæ recensentur, & prima quidem de Spiritu Sancto, nempe *Deus, qui corda fidelium &c.* secunda vero de Beata Virgine, nempe *Concede nos famulos tuos &c.* Tum vero sequitur: *Deus, qui miro ordine &c.* Sane juxta Rituale Bisuntinæ Diœcesis editum anno 1705. dicta hac Oratione, Sacerdos *terram projicit super cadaver bu-*

humi mandatum, *dicens*: Pax, & benedictio Dei Patris omnipotentis, & Filii, & Spiritus Sancti, & visitatio Angelica descendat super hoc corpus, & omnia corpora hic, & ubique in Christo requiescentia, & animas eorum salvet, & nostras. ℟. Amen. *Tum aspergit Aqua benedicta*.

II. Sed dignum notatu est, quod de sepultura pueri defuncti præscribit tandem, aliis missis, Rituale Augustensis Episcopatus Dilingæ impressum anno 1580. multos enim continet ritus, quorum fortassis notitia grata erit, tum vero potissimum, quod ipsum Rituale non ita obvium sit. Sic autem inquit: *Cum vero ad sepulcrum pervenitur*, *post Antiphonam supradictam*, nempe, Sit Nomen Domini benedictum, *Sacerdos dicat* Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster. *Interim funus parvuli Aqua aspergatur benedicta*, *& incenso thurificetur*, *similiter & sepulcrum*, *in quod corpus est reponendum*. *Deinde alta voce dicat*. ℣. Et ne nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos a malo. ℣. In memoria æterna erit justus. ℟. Ab auditione mala non timebit. ℣. Dominus vobiscum &c. Oremus. Omnipotens sempiterne Deus, qui omnibus parvulis renatis Baptismate &c. *Hac Oratione finita*, *Sacerdos projiciat terram super funus*, *dicens*: Sume terra, quod tuum est, spiritus sumat, quod suum est, Caro de terra creata est, spiritus de Cælo sumptus est. *Deinde tumuletur*, *& Psalmus* 148. Laudate Dominum de Cælis, laudate eum in excelsis, *usque in finem oretur*. *Addatur Antiphona*: Juvenes, & Virgines, senes cum junioribus laudent Nomen Domini; *& dum Psalmus dicitur*, *aut cantatur*, *corpus parvuli sepeliatur*. *Quo sepulto*, *dicat Sacerdos*, Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster. ℣. Et nos inducas in tentationem. ℟. Sed libera nos a malo. ℣. Me autem propter innocentiam suscepisti. ℟. Et confirmasti me in conspectu tuo in æternum. ℣. A porta inferi. ℟. Libera nos Domine. ℣. Dominus vobiscum &c. Oremus. Domine Jesu Christe, puritatis, & innocentiæ amator &c. Deus, cujus miseratione animæ Fidelium &c. Requiescant in pace, ℟. Amen. *Deinde admoneatur populus*, *ut Deum laudent Oratione Dominica*, *& orent pro cunctis Fidelibus defunctis*. Atque ita explicit ritus memorati Augustensis Ritualis de sepeliendis parvulis in Christo baptizatis, qui etiam in aliis quibusdam Ritualibus recensetur.

DE SACRAMENTO MATRIMONII.

TITULUS VII.

I. MAtrimonium ab eo dici, quod femina iccirco maxime nubere debet, ut mater fiat, vel quia prolem concipere, parere, educare matris munus est, docet Catechismus Concilii Tridentini Parte II. *De Sacramento Matrimonii* num. IV. explicatque mox bina Matrimonii nomina; nam ait, Conjugium quoque à conjungendo appellari, quod legitima mulier cum viro quasi uno jugo adstringatur: Nuptias etiam, quia, ut inquit S. Ambrosius, pudoris gratia puellæ se obnuberent; quo etiam declarari videbatur, viris obedientes, subjectasque esse oportere. De his nominibus vide Augustinum Lib. XIX. contra Faustum Capite 26. Ambrosium Lib. I. *De Abraham* Cap. IX. in fine, itemque S. Isidorum Lib. *De Ecclesiasticis Officiis* Cap. 19. Can. *Feminæ* XXX. Quæstione V. & Canonem *Mulier* 33. Quæstione V. Jam vero Matrimonium Sacramentum esse, Ecclesia Apostoli auctoritate confirmata, certum & exploratum semper habuit. Sed de hac re, aliisque multis Matrimonii Sacramentum spectantibus late differunt Theologi, & Canonistæ, qui consuli possunt, præsertim vero Sanctissimus Dominus Noster Benedictus Papa XIV. in celeberrimo Opere *De Synodo Diœcesana*, ubi docte, solideque etiam de Matrimonio tractat.

CAPUT I.

§. I.

Parochus admonitus de aliquo Matrimonio in sua Parochia contrahendo, primum cognoscat ex his, ad quos spectat, qui, & quales sint, qui Matrimonium contrahere volunt, an inter eos sit aliquod Canonicum impedimentum. Utrum sponte, & libere, & secundum honestatem Sacramenti velint contrahere. Utrum sint in ætate legitima, & vir saltem quatuordecim, mulier vero duodecim annos expleverit; & uterque sciat rudimenta Fidei, cum ea deinde filios suos docere debeant.

COMMENTARIUS.

I. QUum Parocho totius Parochiæ cura spiritualis incumbat, ipsique soli competat Sacramenti Matrimonii administratio, adeo ut minime legitime contractum reputetur, si ejus præsentia desit; merito hic noster §. primum edicit, ut *Parochus admonitus de aliquo Matrimonio contrahendo*, *primum cognoscat ex his*, *ad quos spectat*, *qui*, *& quales sint*, *qui matrimonium contrahere volunt*, *an inter eos sit aliquod Canonicum impedimentum*. Canonici impedimenti nomine intelligitur quicquid Matrimonium jure reddit nullum, aut illicitum. Nonnulla enim sunt impedimenta, quæ ipsum contractum Matrimonialem non modo reddunt illicitum, sed & invalidum, ac nullum, vocanturque impedimenta dirimentia, eo quod dirimant,

seu

seu irritent Matrimonia cum similibus impedimentis contracta. Alia sunt, quæ Matrimonia quidem contrahi prohibent, sed contracta non dirimunt, vel irritant, dicunturque impedimenta impedientia, de quibus late disserunt Theologi æque, & Canonici Juris Consulti.

II. Porro cum ex præscripto nostri hujus §. Parochus admonitus de Matrimonio in sua Parochia contrahendo, inter alia debeat cognoscere, utrum qui Matrimonium contrahere volunt, *sponte, & libere, & secundum honestatem Sacramenti velint contrahere*, cavere omnino debet, ne filiifamilias præsertim adolescentes, insciis, invitisque parentibus contrahant Matrimonium. quamvis enim hujusmodi Matrimonia sine consensu parentum, vel illis insciis, invitisve inita neque irrita sint, neque irritari valeant, dummodo libero contrahentium consensu celebrentur, juxta Concilii Tridentini Decretum in prædicta Sessione expressum, non solum tamen honestum est, sed pene etiam necessarium, utpote rationi quammaxime consentaneum, ut ipsi filiifamilias in re tanti momenti parentum suorum consilium sequantur, ab eoque minime discedant. Atque huc facit, quod sapientissime statuit S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi VI. Capite *Quæ ad Matrimonium pertinent*, ubi sic inquit: *Si vero filiifamilias sint, hoc Parochus valde cohortetur, ut parentibus, in quorum potestate sunt, eum honorem tribuant, ut illis ne insciis quidem, nedum invitis, rem tanti momenti ineant*. Sed digna potissimum notatu sunt, quæ idem S. Antistes præscripsit in suis Instructionibus *De Sacramento Matrimonii* Cap. 2. ubi hæc habet: *Si vero filiifamilias sint, convenit etiam, ut sciscitetur*, Parochus scilicet, *de parentumne voluntate, an contra inituri sint Matrimonium. nam quamvis eorum consensus necessario non requiratur, si tamen contra faciunt, causam perquiret; qua cognita illos cohortari paterne non desistat, ut parentibus, in quorum potestate sunt, eum honorem tribuant, ut scilicet illis ne insciis quidem, nedum invitis rem tanti momenti aggrediantur, nisi forte parentes futurum Matrimonium malitiose impediant*. Scio equidem, non paucos inveniri parentes hujus perversæ indolis; sed fateri cogimur, in magnis præsertim Civitatibus, filiorum non modo, sed & filiarum familias passim Matrimonia contrahi absque rationabili eorum consensu; & quod summopere dolendum est, conniventibus Parochis, quorum potius erat eorum, earumve amores, commerciumque cum amasiis suis vetare. Certe non defuere qui acri, sed laude digno stylo contra hunc abusum se invexerint, novissime vero peculiari Libro eruditissimus Mazzochius Cathedralis Neapolitanæ Ecclesiæ Canonicus.

III. Mandat tandem & illud noster §. ut qui contrahere Matrimonium volunt, *uterque sciat rudimenta Fidei, cum ea deinde filios docere debeant*. Quod quidem passim admonent Synodi, ac Rituales Codices, ac præsertim S. Carolus in laudatis Instructionibus Cap. 2. in fine, ubi inter alia Parochum monet, *ne Matrimonio jungat, qui Doctrinæ Christianæ rudimenta ignorant*. Vide plura in hanc rem apud sapientissimum Benedictum Papam XIV. Lib. 8. *De Synodo Diœcesana* Cap. 14. per totum.

§. II.

Noverit ex probatis Auctoribus, quæ sint Canonica impedimenta Matrimonii contrahendi, & quæ contractum dirimant, & qui sunt gradus consanguinitatis, & affinitatis, & item cognationis spiritualis ex Baptismi, vel Confirmationis Sacramento contractæ.

COMMENTARIUS.

I. QUod in hoc §. edicitur, statutum sexcenties in Conciliis fuit, ut nempe addiscant Parochi *ex probatis Auctoribus, quæ sint Canonica impedimenta Matrimonii &c.* Recte autem ait, *ex probatis Auctoribus*; contemnendi enim sunt innumeri pene Auctores laxi, qui Theologiam moralem portentosis suis opinionibus, cavillationibusque corruperunt, quosque merito complures pii æque ac docti recentiores Theologi nostro hoc ævo confutarunt, viam ipsis aperientibus Summis Romanis Pontificibus, qui variis editis Decretis permultas ipsorum Casuistarum propositiones damnarunt; nonnullis perperam, temereque conantibus easdem callidis ratiociniis ab ipsa damnatione vindicare. Præ cæteris autem, quod nostrum hunc §. spectat, legendus S. Carolus *De Sacramento Matrimonii*, de quo late docuit, & in Conciliis suis Mediolanensibus, Provincialibus, ac Diœcesanis, & in laudatis Instructionibus, itemque omnium plane Scriptorum nostri ævi doctissimus Benedictus XIV. in Opere numeris omnibus absolutissimo *De Synodo Diœcesana*, ubi docte, late, solideque discussit varias Quæstiones ad Matrimonii Sacramentum pertinentes, quibus etiam egregie explicantur, quæ in hoc præsenti Capite Romanum Rituale, atque Concilium Tridentinum præscripsit.

§. III.

Habeat in primis ipse bene cognita præcepta illa omnia, quæ in Matrimoniis rite conficiendis servari oportere, Sacri Canones, & præcipue Sancta Synodus Tridentina jussit; dabitque operam, ut illa in Parochia sua accurate, exacteque serventur.

COMMENTARIUS.

I. REcte admodum & hic §. statuit, quod aliæ quoque recentiores Provinciales, Diœcesanæque Synodi statuere, ut Parochus nempe *habeat in primis ipse bene cognita præcepta illa omnia, quæ in Matrimoniis rite conficiendis servari oportere, Sacri Canones, & præ-*

& præcipue Sancta Synodus Tridentina jussit; quia scilicet non pauca Tridentina ipsa Synodus immutavit, ac alia quædam de novo statuit, quæ ut in Parochia sua accurate, exacteque serventur, debet iccirco Parochus operam suam omnem præstare. Quænam vero ea sint, addiscere poterit Parochus ex eadem Synodo, in qua oportet eum esse bene instructum, & nequaquam ab illa vel latum unguem, ut dici assolet, discedere. Quod si Parochus præter, vel contra præscripta ab ipsa Synodo alicui Matrimonio assistat, eum non modo graviter peccare, verum etiam esse ab Ordinario puniendum, docet inter alios Barbosa *De potestate Parochi* Parte II. Cap. 20. num. 26. & *De potestate Episcopi* Parte II. Allegatione XXXII. per totam.

§. IV.

Præsertim vero meminerit, Matrimonia inter raptorem, & raptam, dum ipsa in raptoris potestate manserit, irrita, necnon clandestina, & quælibet Matrimonia, quæ aliter, quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, vel Ordinarii licentia, & duobus, vel tribus testibus contrahuntur, ex ipsius Concilii Decretis irrita omnino, ac nulla esse.

COMMENTARIUS.

I. Opus plane esset peculiari volumine, si explicare varias quæstiones vellem, quæ excitari possent vel ex præscripto istius solius §. sive potius ex Capitibus 1. & 6. Sessionis XXIV. Tridentini Concilii, ex quibus hic præsens §. desumptus est. Ergo inter alia dirimentia Matrimonium impedimenta est raptus, quem ita exponit laudatum Concilium Tridentinum citato Cap. 6. *Decernit Sancta Synodus, inter raptorem, & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere Matrimonium*. Tum vero mox subdit: *Quod si rapta a raptore separata, & in loco tuto, & libero constituta illum in virum habere consenserit, eam raptor in uxorem habeat*. Nequis autem putet, immunem fore a pœna raptorem, ita deinde Concilium ait; *Nihilominus raptor ipse, ac omnes illi consilium, auxilium, & favorem præbentes, sint ipso jure excommunicati, ac perpetuo infames, omniumque dignitatum incapaces, & si Clerici fuerint, de proprio gradu decidant*. Pergit adhuc Concilium, pœnamque hanc aliam adjungit: *Teneatur præterea raptor mulierem raptam, sive eam uxorem duxerit, sive non duxerit, decenter arbitrio Judicis dotare*. Quod tandem ait hic noster §. *quælibet Matrimonia, quæ aliter, quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, vel Ordinarii licentia, & duobus, vel tribus testibus contrahuntur, ex ipsius Concilii Decretis, irrita omnino, ac nulla esse*, expresse id quidem definivit Concilium ipsum totidem pene verbis citatæ Sessionis Capite 1. Quod quidem, sicut & illud primo notatum, late, solideque explicat præ cæteris omnibus Scriptoribus Benedictus Papa XIV. in celeberrimo Opere *De Synodo Diœcesana*.

§. V.

Est autem proprius Parochus, qui adesse debet, is, in cujus Parochia Matrimonium celebratur, sive viri, sive mulieris.

COMMENTARIUS.

I. Jam pridem moris fuisse, ut Christianorum nuptiæ nonnisi cum benedictione Sacerdotali, & ipso Sacerdote Ecclesiæ nomine eas probante contraherentur, disertis verbis expressit Tertullianus Libro II. *Ad Uxorem*, Cap. 9. *Unde sufficiam ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonii, quod Ecclesia conciliat, & confirmat Oblatio, & obsignatum Angeli renuntiant, Pater rato habet*. Itemque in Libro, *De pudicitia* Cap. 4. *Ideo penes nos occultæ quoque conjunctiones, idest non prius apud Ecclesiam professæ, juxta mœchiam, & fornicationem judicari periclitantur*. Sed & ante Tertullianum S. Ignatius Martyr in Epistola ad Polycarpum, decere inquit, *ut ducentes uxores, & nubentes, cum Episcopi arbitrio conjungantur, ut nuptiæ juxta Domini præceptum sint, non autem ad concupiscentiam*. Mentionem porro Episcopi facit Ignatius, quod tunc temporis, primis scilicet Christi Sæculis, Sacramenta omnia soli Episcopi administrarent, quinimo soli & Sacrificia celebrarent, Presbyteri non nisi ejus jussu, & permissu, uti pluribus docet, probatque Thomassinus non uno in loco sui celeberrimi Operis, quod inscripsit: *Nova & vetus Ecclesiæ disciplina*.

II. Quicquid sit de hoc primævo Ecclesiæ more, illud variis Conciliis semper cautum fuit, ut coram proprio Sacerdote, idest Parocho, Matrimonium celebraretur. Extat & de ea re Constitutio in Capitularibus Regum Francorum Libro VII. Capite 179. his verbis expressa: *Prius conveniendus est Sacerdos, in cujus Parochia nuptiæ fieri debent in Ecclesia coram populo, & ibi inquirere una cum populo ipse Sacerdos debet, si ejus propinqua sit, an non, aut alterius uxor, vel sponsa, vel adultera; & si licita, & honesta omnia pariter invenerit, tunc per consilium, & benedictionem Sacerdotis, & consultu aliorum bonorum hominum, eam sponsare, & legitime dotare debet*. Rationem, cur occultas conjunctiones Patres, ac Synodi passim vetarent, easque publice coram Sacerdote, idest proprio Parocho fie-

fieri vellent, hanc præmittit inter alias Trosleana Synodus initio Seculi x. celebrata Cap. 8. *Quia sæpe in nuptiis clam factis gravia peccata, tam in sponsis aliorum, quam & in propinquis, sive adulterinis conjugiis, &, quod pejus est dicere, consanguineis, accrescunt, & accumulantur*.

III. At vero, ut recte observat Vanespen Parte II. Juris Ecclesiastici Titulo XII. Cap. 5. Synodus Tridentina animadvertens, prohibitiones illas propter hominum inobedientiam jam non prodesse, & gravia peccata perpendens, quæ ex eisdem clandestinis conjugiis ortum habent, præsertim vero eorum, qui in statu damnationis permanent, dum priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, & cum ea in perpetuo adulterio vivunt; cui malo cum ab Ecclesia, quæ de occultis non judicat, succurri non possit, efficacius aliquod remedium adhibendum censuit, atque præter publicas denuntiationes, de quibus juxta nostri Ritualis ordinem dicemus nos infra in Commentario ad §. VII. declaravit insuper, ac statuit in Decreto *De reformatione Matrimonii* Sessione XXIV. Cap. I. *quod qui aliter, quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus, vel tribus testibus, Matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, & hujusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsenti Decreto irritos facit, & annullat*. Quantumvis etiam non obstante Decreto Concilii Tridentini, disputetur inter Theologos, an Parochus sit verus Minister Sacramenti Matrimonii, an vero ipsi contrahentes, atque verisimilior videatur sententia affirmantium, hos esse Ministros, nihilominus illud certum est, Parochi, alteriusve Sacerdotis de Parochi, seu Ordinarii licentia adeo necessariam esse assistentiam, ut nisi assistat, ex recitato Concilii Tridentini Decreto, non illicitum dumtaxat, sed & invalidum sit Matrimonium.

IV. Cum vero laudata Synodus simpliciter requirat præsentiam Parochi, non Parochorum; neque exprimat, an viri, vel mulieri: receptum est, si sponsi sint diversarum Parochiarum, alterutrius contrahentium Parochi præsentiam sufficere; & ita Sacram Congregationem declarasse, eamque declarationem approbatam fuisse a Summo Pontifice, refert Fagnanus in Capite *Quod nobis* II. *De clandestina desponsatione* num. 33. Longum esset varias hic recensere ejusdem Sacræ Congregationis Declarationes, quæ ad magis magisque explicandum memoratum Tridentini Decretum circa Parochi præsentiam a Concilio definitam prodierunt. Sed quid opus est diutius in hoc Commentario immorari? videri præ cæteris potest Benedictus Papa XIV. qui in laudato toties Opere *De Synodo Diœcesana*, late pro more, docteque de Parocho quoad Matrimonium disseruit, variasque quæstiones praxim spectantes dissolvit.

§. VI.

Caveat præterea Parochus, ne facile ad contrahendum Matrimonium admittat vagos, & peregrinos, & qui incertas habent sedes, neque item eos, qui antea conjugati fuerunt, ut sunt uxores militum, vel captivorum, vel aliorum, qui peregrinantur, nisi diligenter de iis omnibus facta inquisitione, & re ad Ordinarium delata, ab eoque habita ejusmodi Matrimonii celebrandi licentia, quæ gratis concedatur.

COMMENTARIUS.

I. His concinunt, quæ statuit Concilium Tridentinum Sessione XXIV. *De reformatione Matrimonii* Cap. 7. sic inquiens: „ Multi sunt, qui vagantur, & incertas habent „ sedes, &, ut improbi sunt ingenii, priore uxo„ re relicta, aliam, & plerumque plures, illa vi„ vente, diversis in locis ducunt. Cui morbo cu„ piens Sancta Synodus occurrere, omnes, ad quos „ spectat, paterne monet, ne hoc genus hominum „ vagantium ad Matrimonium facile recipiant; „ Magistratus etiam sæculares hortatur, ut eos se„ vere coerceant. Parochis autem præcipit, ne il„ lorum Matrimoniis intersint, nisi prius diligen„ tem inquisitionem fecerint, & re ad Ordinarium „ delata, ab eo licentiam id faciendi obtinuerint. Ut Tridentina hæc Constitutio de Matrimoniis, quæ cum vagabundis hominibus iniri quandoque solent, *servetur a Parochis vel diligentissime*, mandat inter alia Provinciale II. Mediolanense S. Caroli Concilium, Decreto XXVI. ubi etiam mox subdit, ut *nec ipsis Parochis facultatem, ut illos vagos homines Matrimonio jungant, Episcopus ante det, quam norit, eos & solutos esse, & a Catholica communione non alienos*.

II. Decreti Concilii Tridentini executionem uno consensu urgent & aliæ Synodi Provinciales variarum nationum; vultque inter alias Synodus Provincialis II. Mechlinensis Tit. x. Capite VI. ut licentia ab Ordinario obtineatur *in scriptis, neque ea licentia sine causæ cognitione, & matura deliberatione detur*. Synodus quoque Provincialis II. Cameracensis Tit. II. Capite 5. vult, ut *ignoti, & qui certas sedes non habent, non admittantur ad contrahendum Matrimonium, nisi præviis attestationibus Pastoris, ubi novissimam fecerint residentiam, aut aliorum fide dignorum, quorum sigilla, vel signaturæ sint Pastori, coram quo contrahere volent, bene notæ, aut sufficienti aliorum depositione apud eundem comprobatæ*. Summa itaque circumspectione opus est Parocho, ut hujusmodi Matrimoniis intersit. Sed tamen quia in recitato Concilii Tridentini Decreto nulla clausula irritans apposita est, si Parochus, neglectis iis, quæ a Synodis sunt præscipta, Matrimonio astiterit, validum erit Matrimonium, quamvis Parochus graviter delinqueret, & a Superiore castigandus sit, uti post Sanchez notat Zypæus in Jure novo Tit. *De Sponsalibus* num. 13. apud Vanespen Parte II. Juris Ecclesiastici universi Tit. XII. Capite 5. num. 13. ut alios Canonistas, Theologosque omittam de hujusmodi quæstionibus agentes.

§ VII.

§. VII.

Antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho continuis diebus festis in Ecclesia intra Missarum solemnia ad ipsius Concilii præscriptum publice denuntietur, inter quos Matrimonium sit contrahendum.

§. VIII.

Si vero vir & mulier Parochiæ sint diversæ, in utraque Parochia fiant denuntiationes, quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem Matrimonii procedatur. Sed siquid obstat, ultra Parochus non procedat.

COMMENTARIUS.

I. Agitur in hisce Paragraphis de Proclamationibus, seu Bannis Matrimonialibus. Acceptum jampridem fuisse Bannum præsertim in Ecclesia Gallicana pro Proclamatione, seu Edicto, quo Matrimonium proclamatur, sive edicitur, ut siquis pro futuro Matrimonio, quod publice proclamatur, aliquid opponendum sciat, edicat, sive opponat, manifeste insinuat Innocentius Papa III. in Capite *Cum in tua* 27. *De Sponsalibus*, rescribens Episcopo Belluacensi, præsertim si legatur Epistola ipsa Decretalis, ut extat in veteri Collectione apud Antonium Augustinum, ubi hæc leguntur: *Sane quia contingit interdum, quod aliquibus volentibus contrahere Matrimonium, Bannis, ut tuis verbis utamur, in Ecclesiis secundum consuetudinem Ecclesiæ Gallicanæ editis &c.* Quæ postrema verba omisit S. Raymundus in sua Collectione a Gregorio IX. probata, qua hodie utimur, e quibus interim post Cujacium eliciunt Filesacus in Libro *De origine Parochiarum* Cap. ult. & Altaserra in dicto Capite *Cum in tua*, Proclamationum, seu Bannorum Matrimonalium institutum ab Ecclesia Gallicana ad cæteras emanasse; Ecclesiamque Romanam minime dedignatam fuisse, rectos aliarum Ecclesiarum mores imitari, ut idem Altaserra observat, probatque etiam auctoritate S. Gregorii Magni, qui Libro 7. Epistola 62. Indictione II. ita rescripsit Joanni Episcopo Syracusano loquens de Ecclesia Constantinopolitana: *Tamen siquid boni, vel ipsa, vel altera Ecclesia habet, ego & minores meos, quos ab illicitis probibeo, in bono imitari paratus sum. Stultus est enim, qui in eo se primum existimat, ut bona, quæ viderit, discere contemnat.*

II. Sed his omissis, illud profecto notandum, jam tempore Concilii Lateranensis Generalis IV. sub Innocentio III. anno 1215. celebrati, usum Proclamationum, seu Bannorum Matrimonialium in quibusdam dumtaxat Ecclesiis fuisse notum, ac denique per omnes Ecclesias per Decretum ipsius Concilii in Canone 51. relato in Capite *Cum inhibitio* 3. *De clandestina desponsatione*, extensum fuisse. Sic enim inquit: *Quare specialem quorundam locorum consuetudinem ad alia generaliter prorogando, statuimus, ut cum Matrimonia fuerint contrahenda, in Ecclesiis per Presbyteros publice proponantur, competenti termino præfinito, ut infra illum qui voluerit, & valuerit, legitimum impedimentum apponat.* In omnibus Latinorum Ecclesiis promulgatam fuisse hanc Lateranensis Concilii Constitutionem, constat plane ex variis Ritualibus, & Synodis post ipsam editis, in quibus Proclamationes ipsæ præcipiuntur; sed tamen addubitari nequit, quin paulo antequam celebraretur Tridentinum Concilium, consuetudine contraria abrogata fuerit, in aliquibus saltem Provinciis, præsertim Hispaniæ, teste Dominico Soto, qui suum *De Sacramentis* Tractatum edidit post tempus, quo habita fuit ejusdem Concilii Sessio 13. & antequam Sessio 24. celebraretur, in qua Lateranense Statutum confirmatum est: *In multis Ecclesiis Hispaniæ*, inquit Sotus, *quorum princeps est Toletana, hujusmodi ritus abolevit ab usu; ubi ob eorum* (Bannorum) *defectum non æstimantur clandestina Matrimonia.*

III. Hanc porro Hispanorum praxim, seu potius abusum Tridentina Synodus, quæ in Hispaniis fuit promulgata, correxit Sessione 24. *De reformatione Matrimonii* Cap. I. desideransque multiplicibus incommodis occurrere, quæ ex Matrimoniis clandestinis quotidie oriebantur, laudati Concilii Lateranensis IV. vestigiis inhærendo, *præcipit, ut in posterum, antequam Matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium Parocho tribus continuis diebus festivis in Ecclesia inter Missarum solemnia publice denuntietur, inter quos Matrimonium sit contrahendum.* Sunt plane ipsissima verba, quæ Rituale hoc nostrum Romanum in §. 7. descripsit, quæque plura scitu digna nos docent; ac I. quidem, debere Proclamationes fieri, antequam *Matrimonium contrahatur*, idest postquam Sponsalia jam publice, & coram Parocho contracta sunt, aut si clandestine inita sint, saltem Parocho de consensu in Matrimonium constet, uti notat Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici* Tit. 12. Cap. 3. num. v.

IV. Docet nos præterea hic noster §. sive potius Concilium Tridentinum citato superius loco, ipsas proclamationes fieri debere *a proprio contrahentium Parocho*, quod quidem intelligitur, ubi ambo contrahentes in una, eademque Parochia habitant; nam alias, quando illi sunt diversarum Parochiarum, in utraque, sponsi scilicet, ac sponsæ Parochia sunt faciendæ, ex præscripto non modo nostri §. 8. sed & variorum Ritualium, atque Conciliorum tam Provincialium, quam Diœcesanorum: *Si ambo in diversis Parochiis habitant, tum in unius, & alterius item Parochia fiant*, inquit S. Carolus in Concilio Provinciali II. Mediolanensi, Decreto 26. consentitque, ut alias omittam, Salernitana Synodus sub Marco Antonio Marsilio Columna celebrata anno 1579. Tit. XXXI. *De Sacra-*

cramento Matrimonii Cap. 2. *Denuntiationes*, inquit, *fiant tam in viri, quam in feminæ Parochia*. Ceterum cum scopus harum proclamationum sit detegere impedimenta Matrimonii contrahendi, recte admonet Synodus Diœcesana Mechlinensis Tit. IX. Cap. 8. *Si Matrimonium contracturi in Parochia, in qua moderna est eorum habitatio, brevem moram traxerint, ita ut ibidem non sint satis noti, etsi ibidem Matrimonio jungi possint, nihilominus in Parochia, in qua prius habitarunt, ubi verosimilius est, fore ut impedimenta sciantur, denuntiationes omnes fieri volumus*. Menti autem Concilii Tridentini conforme esse, ut siquis plura habeat domicilia in diversis Parochiis, fiant denuntiationes in ea, in qua diutius habitat, & principaliorem habet larem, vel potius in ea, in qua verosimilius est, sciri impedimenta, pluribus citatis Auctoribus resolvit Barbosa Parte II. *De officio, & potestate Episcopi* Allegatione 32. num. 11. itemque Parte II. *De officio, & potestate Parochi* Cap. 21. num. 18. postquam scilicet præcedenti numero, plurium etiam Scriptorum auctoritate resolverat, posse denuntiationes ipsas a Tridentino Concilio præscriptas fieri *ab alio*, de licentia tamen proprii contrahentium Parochi.

V. Tertio mandat idem noster §. 7. ut hujusmodi denuntiationes fiant *ter continuis diebus festis in Ecclesia intra Missarum solemnia*. Ita quoque statuit S. Carolus in suis *De Sacramento Matrimonii* Instructionibus: *Antequam Matrimonium celebret* (Parochus) *tres denuntiationes ad Concilii Generalis Lateranensis, & Tridentini præscriptum, tribus continuis festis diebus de Ecclesiæ præcepto celebrandis publice in Ecclesia, etiam utriusque, si diversæ Parochiæ contrahentes sint, inter Missarum solemnia faciet*. Sed non omittendum quod idem Sanctissimus Antistes statuit ea de re in Concilio Provinciali II. Mediolanensi, Decreto 26. Vult enim, ut *Matrimonii denuntiationes a Parochis tum demum fiant, cum vir, & mulier, eorumve parentes, vel ii, qui puellæ curam habent, id postulaverint; sique ambo in diversis Parochiis habitant, tum in unius, & alterius item Parochia fiant*. Sed hoc jam paulo superius explicatum fuit. Addit tamen mox, quod neque prætereundum est, ut *eas denuntiationes ne ulla quidem ex parte remittere eis liceat, nisi proprii Episcopi concessu, idque causis jure permissis*. Beneventana Provincialis Synodus XII. anni 1599. sub Maximiliano de Palumbaria Tit. 27. Cap. 1. vult, ut denuntiationes Matrimoniorum, non nisi festis diebus non solum in Parochialibus, *sed etiam in aliis Ecclesiis, ubi frequens populus adest, per eosdem Parochos, aut alios de licentia fiant*. Subditque mox, declaratum fuisse a Sacra Congregatione Concilii scilicet Tridentini Interpretum, denuntiationes ipsas *dimitti potius judicio Episcopi ex juxta causa, quam ferialibus diebus fieri*. Hinc minime adhæreo eorum opinioni, quam alias probant Barbosa Parte II. *De officio, & potestate Parochi* Cap. 21. num. 20. & Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici* Tit. 12. Cap. 3. num. 9. ubi ajunt, denuntiationes ipsas fieri posse alio die, quam festo, si ob aliquam solemnitatem in Ecclesia celebrandam, quamvis sine festo in populo, magnus ad Ecclesiam fiat populi concursus: expresse enim Concilium Tridentinum, & Rituale præcipiunt, fieri *diebus festis in Ecclesia intra Missarum solemnia*. Quamobrem labuntur & ii Auctores citati ab eodem Barbosa sequenti num. 21. qui docent fieri posse valide a Parocho denuntiationes *extra Ecclesiam, & Missarum solemnia*, si magnus populi concursus, & locus aptus sit, ut ad multorum notitiam perveniant.

VI. Quamquam vero prædictæ proclamationes ab Oecumenicis Conciliis Lateranensi IV. & Tridentino, atque a Nostro Rituali Matrimonio contrahendo præmittendæ sint, ex iis tamen nequaquam colligi potest, proclamationes absolute requiri, ut Matrimonium secundum substantiam valeat. Concilium enim Lateranense, cujus vestigiis inhæsit Tridentinum, ac Rituale Romanum, nullam Decreto de proclamationibus addidit clausulam irritantem, quam tamen, & Concilium ipsum Tridentinum, & Rituale expresse apposuerunt, ubi edixerunt, qui aliter, quam præsentibus Parocho, & duobus, vel tribus testibus, contrahit, eum nihil agere; & inter raptorem, & raptam, quamdiu ipsa in potestate raptoris manserit, nullum posse consistere matrimonium. Vide laudatum Concilium Sessione 24. in Decreto *De reformatione Matrimonii* Cap. 1. & 6. & Rituale in hoc Capite §. 4. His adde, quod cum memoratum Concilium, & Rituale Episcoporum prudentiæ dispensationem Proclamationum permittat, infra §. 9. censentur potius ipsæ ad formalitatem quamdam pertinere, quam ad substantiam. Sed neque deest Congregationis Concilii Tridentini Interpretum Declaratio, qua dictum est, proclamationum omissionem valori Matrimonii quoad substantiam sumpti nihil officere, cujus meminit inter alios Jueninus *De Sacramentis* Dissertatione X. Quæstione V. Cap. 2. Conclusione 3.

VII. Non est tamen dubium, quin, qui Matrimonium contrahunt sine præmissis Proclamationibus, peccent lethaliter, evinciturque ex eo, quod Proclamationum usus non sit consilium, sed præceptum: *Statuimus*, inquit Concilium Generale IV. Lateranense; Tridentinum vero utitur verbo *Præcipit*. Præterea quod hujusmodi peccatum sit lethale, ostenditur ex gravitate materiæ, de qua agitur; ex periculo scilicet ineundi Matrimonii, quod propter aliquod impedimentum, quod ipsos contrahentes lateat, irritum sit; ex pœnis quoque, quibus Ecclesia in hujus Legis infractores animadvertit. Sunt autem hujusmodi pœnæ excommunicatio, & aliæ non modo spirituales, sed & corporis afflictivæ. Ad Parochum quod attinet, docent communiter Auctores, si prætermissis denuntiationibus, Matrimonium celebret, graviter non modo peccare, sed & severius esse ab Episcopo puniendum. Probat id quidem inter alios Barbosa Parte II. *De officio, & potestate Parochi* Cap. 21. num. 25. additque num. 27. pœnam quoque triennalis suspensionis incurrere comminatam in Cap. *Cum inhibitio* §. *Sane*, *De clandestina desponsatione*, Parochialem Sacerdotem, qui interfuit Matrimonio valido, clandestino tamen ob denuntiationum omissionem. Ceterum posse ipsum Parochum, denuntiationibus ipsis omissis, aliquos Matrimonio conjungere, ubi tale periculum, & adeo urgens necessitas premit, ut non sit locus adeundi Ordinarium pro dispensatione obtinenda, veluti si urgeat necessitas instantis mortis pro accipienda in conjugem concubina, ad consulendum

dum famæ illius, aut filios legitimos relinquendum, tenent varii Scriptores, quos citat, & sequitur laudatus Barbosa citato loco num. 25. in fine, & Parte II. *De officio, & potestate Episcopi*, Allegatione 32. num. 53. Idem docet Natalis Alexander Lib. II. Theologiæ Dogmaticæ, & Moralis *De Sacramento Matrimonii* Cap. 2. Articulo 2. Regula XXV. ubi etiam addit, posse etiam Parochum, omissis Proclamationibus, Matrimonio alias valido assistere, *si vir, qui virgini stuprum intulit, auctoritate publica, seu Judicis sententia compellatur Matrimonium cum illa contrahere statim post causæ cognitionem, ut illius aboleat infamiam*.

VIII. Reliquum est, ut illud demum explicemus, quod edicitur in fine §. 8. nempe, ut *Denuntiationibus factis*, si nullum legitimum apponatur impedimentum, ad celebrationem Matrimonii procedatur. Parochum non statim, ac tres Denuntiationes factæ erunt, debere ad celebrationem Matrimonii procedere, nisi transacto trium, vel duorum saltem dierum spatio, ut liceat scilicet unicuique de impedimentis cogitare, eaque aperire, docet inter alios Barbosa *De officio, & potestate Parochi* Parte II. Capite 21. num. 23. Porro, quo die de Matrimonio contrahendo Denuntiatio ultima facta est, ne eo ipso die, nisi impetrata ab Episcopo facultate, illud celebretur, in variis Conciliis cautum est, ac præsertim in Provinciali III. S. Caroli Concilio Mediolanensi Cap. *De iis, quæ ad Matrimonii Sacramentum pertinent*; sed duplici tamen adhibita cautione, quam ita statim subjicit: *Id autem præterquam si postrema ea Denuntiatio facta sit pridie illius diei, quo initium est Quadragesimæ, vel Adventus; ac nisi item Parochus populo antecedente Denuntiatione significavit, eo die, quo postrema Denuntiatio fiet, Matrimonium esse contrahendum*. Ceterum optandum esset, ut ubique ea teneretur regula, quam in suis de Matrimonio Instructionibus idem Sanctissimus Præsul præscripsit, ut nempe absoluta tertia Denuntiatione, Matrimonium Sponsi *in alterum, aut tertium, aliumve diem differant, utque interea orationi frequentius vacent, Missamque de Spiritu Sancto cum Oratione de Beata Virgine, aut alia, prout est in Missa pro faciendo Matrimonio, pro se celebrari devote curent*.

§. IX.

Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, vel alia rationabilis causa subsit, arbitrio Episcopi, Matrimonium malitiose impediri posse, si tot præcesserint Denuntiationes; tunc de licentia Ordinarii, vel una tantum fiat Denuntiatio, vel saltem Parocho, & duobus, vel tribus testibus præsentibus, Matrimonium celebretur. Deinde ante illius consummationem Denuntiationes in Ecclesia fiant, ut, si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur, nisi aliter Ordinarius ipse expedire judicaverit.

COMMENTARIUS.

I. Totidem plane verbis, quod edicit hic §. noster de Proclamationum dispensatione arbitrio Episcopi, sanxerat jam Tridentinum Concilium Sessione XXIV. *De reformatione Matrimonii* Cap. I. Hoc Decreto permittit quidem Concilium dispensationem super Denuntiationibus ipsi Ordinario, idest Episcopo Diœcesano, quem hoc loco per Ordinarium intelligi, non autem alios inferiores Prælatos jurisdictionem quasi Episcopalem habentes, qui sunt Ordinarii jure speciali, docet, probatque Fagnanus in Capite *Cum inhibitio De clandestina desponsatione* 6. 7. 8. & 9. ubi recenset Decisionem Sacræ Congregationis Concilii tempore Gregorii XIII. editam, & ab ipso approbatam, qua declaratum fuit, Alexandrum Cardinalem Farnesium Commendatarium Abbatiæ Farfensis jurisdictionem quasi Episcopalem habentem carere facultate has Denuntiationes remittendi, quam ei ex gratia speciali Gregorius, vita Cardinalis durante, concessit; subditque mox idem Fagnanus, in Libris Sacræ Congregationis manu Cardinalis Carafæ adnotatum fuisse, *Gregorium dixisse, in Decreto dicti Capitis* I. (Concilii scilicet Tridentini loco citato) *appellatione Ordinarii non venire nisi solum Episcopum*. Hinc colligi potest, carere & ea facultate Vicarium Episcopi Generalem, nisi eam illi concedat Episcopus; atque id forte edicere voluit Concilium Narbonense anni 1609. ubi ita statuit: *Matrimoniales Denuntiationes solus Episcopus, vel ejus in spiritualibus Vicarius Generalis ex causa bene nota remittat. Officiales vero super illis dispensare non attentabunt, cum illud illis prohibitum sit, prout præsenti Decreto prohibemus*. S. Carolus autem in Concilio Provinciali V. Constitutionum Parte 3. Cap. *Quæ ad Matrimonium pertinent*, diserte statuit, Denuntiationes ipsas *ad Episcopum, cum præsens in Urbe, vel Diœcesi adest, solum remitti deinceps licere, ab alio præterea nemine, ac ne a Vicario quidem Generali*.

II. Ergo, ut ait laudata Synodus Narbonensis, *ex causa bene nota* remittere debet Denuntiationes ipsas Episcopus. Synodus Tridentina, & nostrum Rituale in hoc §. unicam dumtaxat causam dispensationis expresserunt, nimirum, *si aliquando probabilis fuerit suspicio, vel alia rationabilis causa subsit, arbitrio Episcopi, matrimonium malitiose impediri posse*, si tanto scilicet tempore differendum sit, quousque tres Denuntiationes præcesserint. Addunt mox nihilominus duplicem limitationem. Prima est, ut tunc *una tantum fiat Denuntiatio*. Altera, ut, si periculum tale sit, ut nec tantillo tempore differri queat Matrimonium, permittatur quidem illud sine prævia Denuntiatione celebrari, *sed ante illius consummationem Denuntiationes in Ecclesia fiant*. At hæc posterior causa jam non ubique adhiberi solet, præsertim in Belgio, teste Zypæo in Titulo *De Sponsalibus* num. 10. ubi etiam ait, se nunquam audisse, post contractum Matrimonium Denuntiationes fuisse factas. Sed quicquid de hac re sit, S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi V. Constitutionum Par-

te 3. Capite *Quæ ad Matrimonium pertinent*, solam causam a Tridentino expressam pro legitima agnoscit: *Matrimonii Denuntiationes*, inquit, *quas aliquando ab Episcopo remitti Constitutione Tridentina permissum est, is videat, ne ob aliam causam, quam ea ipsa Constitutione cavetur, remittat; cum scilicet Ordinarii judicio verisimilis suspicio est, Matrimonium malitiose impediri posse*.

III. Præter causam, cujus mentionem faciunt Concilium Tridentinum, & Rituale nostrum, observat Jueninus *De Sacramentis* Dissertatione x. Quæstione v. Cap. 2. in fine, nonnullas esse alias, in quibus expedit, ut Proclamationum dispensatio concedatur: Exempli causa, cum vir & mulier simul cohabitantes, ac pro conjugatis habiti, per legitimum Matrimonium iniquo concubinatui finem imponere desiderant; cum redintegrari debet Matrimonium, quod licet in facie Ecclesiæ celebratum fuerit, irritum tamen est propter occultum aliquod impedimentum, quod latebat antea, quodque postea detectum est, & dispensari potest. Addit & alia Jueninus, quæ Galliarum mores spectant. Verum illud est, quod repetere hic iterum juvabit, illicite se gerere Ordinarios, immo peccare eos lethaliter, si inanibus de causis Proclamationes ipsas relaxent. Concilium enim Tridentinum, & nostrum Rituale, atque complures etiam Synodi Provinciales dispensationem Ordinariorum prudentiæ committunt: prudentia autem in eo non reperitur, qui agit, quum nulla est agendi causa. Porro S. Carolus in citato Concilio V. Mediolanensi Provinciali solam causam dispensandi Proclamationes a Concilio Tridentino expressam pro legitima agnoscens, eam certe solam, *quod instat Sacri Adventus, Quadragesimæve tempus*, neque necessariam esse ait, nec vero cum ratione consentientem; subditque statim hanc rationem scitu dignam: *Cum præsertim eo sacro tempore qui jam Matrimonio juncti sunt, ab illius usu abstinere potius conveniens sit, nedum Sponsos una conjungi*. Tandem Rotomagensis Synodus anni 1581. Tit. *De Matrimonio*, advertens dispensationes super Proclamationibus frequentius peti ad cavenda maleficia, quæ in celebratione Nuptiarum nonnunquam dicuntur intervenire, eam causam ut insufficientem rejiciens, medium aptius contra maleficia suggerit: *Et ut digne hoc Sacramentum recipiant, hortatur conjuges, ut antequam contrahant, vel saltem triduo ante consummationem Matrimonii, sua peccata diligenter confiteantur, & ad Sanctissimum Eucharistiæ Sacramentum accedant. Sacerdos vero ne ullum det maleficiis locum, cautius, & circumspectius in Nuptiarum benedictione se gerat*. Refellit tum aliam causam dispensandi, ad declinandam scilicet populi insultantis diu noctuque Nuptiis maxime secundo, aut tertio repetitis injuriam. Alia enim media suggerit ad hos insultus avertendos: *Nec omittant*, ait, *Parœciarum Rectores, populi circa Nuptias petulantiam sub interminatione excommunicationis, invocato etiam, si opus fuerit, brachii sæcularis auxilio, compescere*.

IV. Varias alias justas causas, & quidem septem, præter illam a Tridentino, & Rituali expressam, & a nobis jam explicatam, quibus concedi ad Episcopo Proclamationum remissio possit, recenset, exponitque. Optandum vero esset, ut nihil omnino pecuniæ occasione hujusmodi concessionis acciperent Episcopi, ejusve Ministri. Hunc enim abusum jam damnavit inter alia Concilium Parisiense celebratum anno 1429. Can. 33. *Episcopis*, inquiens, *Archidiaconis, & aliis, quibus de jure, vel consuetudine competit, injungimus, ne de cætero ita faciliter dispensent super Bannis in Matrimonio concedendis, etiam prætextu cujuscumque pecuniæ, sicut hactenus dispensare consueverunt*. Similia his legere est in aliis Synodis.

§. X.

Has autem Denuntiationes Parochus facere non aggrediatur, nisi prius de utriusque contrahentis libero consensu sibi bene constet.

COMMENTARIUS.

I. UT Matrimonii Denuntiationes a Parochis tum demum fiant, cum vir, & mulier, eorumve parentes, vel ii, qui puellæ curam habent, id postularint, statuit S. Carolus quidem in Concilio Provinciali II. Mediolanensi, Decreto XXVI. At vero in Concilio Provinciali III. Cap. *De iis, quæ ad Matrimonii Sacramentum pertinent*, ita edicit: „ Matrimonii Denuntiationes in posterum a Parocho ne fiant, nisi iis ipsis petentibus, aut consentientibus, de quorum Matrimonio contrahendo agitur. Quod si diversis in Parochiis illi habitant, utriusque item Parochus hoc ipsum servet. Neque Matrimonium alter Parochus denuntiet, nisi ab altero Parocho certior factus sit de postulatu, aut consensu illius, qui suæ est subjectus. „ Sed describamus hoc loco, quod idem S. Præsul præscripsit in Instructionibus Matrimonii, in quibus plura notatu digna de re, quæ in hoc §. agitur, declarat: „ Antequam denuntiet, primum a mari, tum a femina Parochus exquirat, an Matrimonii, quod inter eos tractatur, Denuntiationes fieri placeat; & an sponte, & libere ad eam rem veniant; & omnino, antequam Denuntiationes inchoet, habeat consensum eorum, qui contracturi sunt; quod si in diversis Parochiis illi habitant, utriusque hoc item Parochus ipsum servet. Neque Matrimonium alter Parochus denuntiet, nisi ab altero Parocho certior factus sit de postulatu, aut consensu illius, qui ejus est curæ subjectus. „ Summa profecto diligentia opus est ad indagandum, explorandumque ejusmodi consensum, ne scilicet puellæ præsertim metu parentum adactæ, ut non semel accidit, cum illis contrahere Matrimonium cogantur, quos nollent conjuges habere. Quamobrem ubi non possunt separationem quoad Matrimonii vinculum intentare, variis artibus quoad thorum, & habitationem separationem procurant, & quod horrendum dictu est, ut aliis commisceantur, non sine scandalo.

§. XI.

§. XI.

Si vero infra duos menses post factas Denuntiationes Matrimonium non contrahatur, denuntiationes repetantur, nisi aliter Episcopo videatur.

COMMENTARIUS.

I. IDipsum cautum lego in variis Synodis, & in Instructionibus S. Caroli de Matrimonio, ubi sic inter alia inquit: *Matrimonii Denuntiationibus factis, si forte accidit, ut illud duorum mensium spatio non contrahatur, ne illud celebret, nisi rite repetitis Denuntiationibus, si tamen Archiepiscopus aliud non concesserit*: Ita in laudatis Instructionibus; verum in Synodo sua Tertia Diœcesana, Decreto XXXII. expresse mandat, ut *omnibus Matrimonii Denuntiationibus absolutis, si Matrimonium ipsum absque legitima causa intra mensem non contrahatur, Parochus Sponsos Matrimonio ne jungat, antequam ejusdem Matrimonii Denuntiationes iterum factæ sint*. Ubi nota, mensis unius hic spatium concedi, cum alias in Instructionibus caveatur, ut elapsis non nisi duobus mensibus repetendæ sint hujusmodi Proclamationes. Sed in hac re, sicut & in aliis id genus attendendæ sunt propriarum Diœcesum Constitutiones postremæ.

§. XII.

Denuntiationes autem fiant hoc modo. Inter Missarum solemnia Parochus populum admoneat in hanc sententiam vulgari sermone.

Notum sit omnibus hic præsentibus, quod N. vir, & N. mulier, ex tali, vel tali familia, & Parochia, Deo adjuvante, intendunt inter se contrahere Matrimonium. Proinde admonemus omnes, & singulos, ut siquis noverit aliquod consanguinitatis, vel affinitatis, aut cognationis spiritualis, vel quodvis aliud impedimentum inter eos esse, quod Matrimonium contrahendum invicem impediat, illud quamprimum nobis denuntiare debeat, & hoc admonemus primo, si fuerit prima, vel *secundo*, si fuerit secunda, vel *tertio*, si fuerit tertia Denuntiatio.

COMMENTARIUS.

I. REcte ex nostro hoc §. cautum est, ut Parochus Denuntiationes facturus, eas sub præscripta forma vulgari sermone *inter Missarum solemnia*, pronunciato scilicet Euangelio, aut Concione absoluta, ut habet S. Carolus in suis Instructionibus, & plures Synodi mandant, populo exponat. Pronunciandas eas esse a Parocho lingua vernacula, non modo Synodi, sed & Rituales multi Codices nos docent. Porro ex plurimis Conciliis tum Provincialibus, tum Diœcesanis illud quoque cautum est, ut non solum ipsæ Denuntiationes, sed & ea, quæ a Tridentina Synodo in reformatione Matrimonii decreta sunt, communi lingua Episcopi divulganda curent, & omnibus suæ Diœcesis Parochis eorum exempla distribuant; ut illi singulis quibusque tribus mensibus frequentissimo populo in Ecclesiis recitent, nisi aliud Episcopo videatur. Ita sane statuit S. Carolus in Concilio Provinciali I. Mediolanensi, Capite *Quæ ad Sacramentum Matrimonii pertinent*; ubi etiam præcipit, ipsas Constitutiones ab ipso I. Mediolanensi Concilio editas communi lingua vulgatas debere populo recitari tribus scilicet quibusque mensibus, ut dictum est. Idem constitutum fuit, ut alia omittam, in Concilio Provinciali X. Beneventano anno 1567. celebrato, Sessione VII. Titulo I. Cap. 2. in quo tamen jubetur, ut singulis mensibus Decreta edita de Matrimonio, communi lingua a Parochis in Ecclesia intra Missam divulgentur, Decretumque etiam ejusdem Concilii Tridentini de Matrimoniis clandestinis simili modo publicetur. An hujusmodi Decreta alicubi saltem serventur, vel in desuetudinem ubique abierint, affirmare non ausim. Servanda sunt quæ Episcopi in suis Diœcesibus statuerunt.

§. XIII.

Moneat Parochus conjuges, ut ante Benedictionem Sacerdotalem in Templo suscipiendam, in eadem domo non cohabitent, neque Matrimonium consumment, nec etiam simul maneant, nisi aliquibus propinquis, vel aliis præsentibus; quæ Benedictio a nullo alio, quam ab ipso Parocho, seu ab alio Sacerdote de ipsius Parochi, vel Ordinarii licentia fieri debet.

COMMENTARIUS.

I. DEsumpta & ista sunt quidem, quæ in hoc statuuntur §. a Tridentino Concilio in laudata Sessione XXIV. *De reformatione Matrimonii* Cap. I. ubi etiam & alia notatu hic digna recensentur, quæ operæ pretium ducimus initio hujus Commentarii descri-

bere: *Præterea eadem Sancta Synodus hortatur, ut conjuges ante Benedictionem Sacerdotalem in Templo suscipiendam, in eadem domo non habitent; statuitque, Benedictionem a proprio Parocho fieri; neque a quoquam, nisi ab ipso Parocho, vel ab Ordinario licentiam ad dictam Benedictionem faciendam alii Sacerdoti concedi posse; quacumque consuetudine etiam immemorabili, quæ potius corruptela dicenda est, vel privilegio, non obstante.* Pergit Concilium, gravesque pœnas illis infligit, qui, invito proprio Parocho, eam Benedictionem novis Sponsis largiri ausus esset: *Quod siquis Parochus, vel alius Sacerdos, sive Regularis, sive Sæcularis sit, etiamsi id sibi ex privilegio, vel immemorabili consuetudine licere contendat, alterius Parochiæ Sponsos, sine illorum Parochi licentia, Matrimonio conjungere, aut benedicere ausus fuerit, ipso jure tamdiu suspensus maneat, quamdiu ab Ordinario ejus Parochi, qui Matrimonio interesse debebat, seu a quo Benedictio suscipienda erat, absolvatur.*

II. Ad Benedictionem ipsam Nuptiarum quod attinet, quanti illa facienda sit, vel ex eo intelligi potest, quod, ut ait S. Augustinus, in Paradiso initium habuit, ubi Deus Matrimonio conjungens primos nostros parentes, eis benedixit. Fuisse in usu vel primis Christi Sæculis hujusmodi Benedictionem, ex priscis Patribus, & Conciliis addiscimus, præsertim vero ex Tertulliano in Libro 2. *Ad Uxorem* Cap. 9. ubi etiam mentionem facit Sacrificii tunc celebrari consueti; & ex Concilio Carthaginensi IV. anni 398. Cap. 13. *Sponsus, & Sponsa cum benedicendi sunt a Sacerdote, a parentibus suis, vel paranymphis offerantur; qui cum Benedictionem acceperint, eadem nocte pro reverentia ipsius Benedictionis in virginitate permaneant.* Ubi nota, morem fuisse antiquum, ut novi conjuges non solum pro reverentia Sacramenti Matrimonii jam celebrati se se continerent biduo, aut triduo, aut saltem ipsa Nuptiarum nocte, verum etiam ipsa nocte post susceptam Benedictionem *pro reverentia ipsius Benedictionis*, ut ait laudatus Canon Concilii IV. Carthaginensis; cujus verba citat Egbertus in Excerptis Cap. 88. eademque veluti ex Concilio Valentino refert Burchardus Libro IX. Cap. 5.

III. Neque vero existimandum est, eam fuisse dumtaxat antiquorum Sæculorum praxim, quam ferre nequeant nostra tempora. Nam ut scite advertit Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 9. art. 4. num. I. idem præscribitur in Pontificali Ecclesiæ Lugdunensis, quod usui fuit etiam Tarentasiensi, cujus character vix trecentos superat annos. Idem in Lemovicensi, idem in Leodiensi, idem in Burdigalensi sub finem Sæculi superioris impresso, idem in Rituali Mediolanensi, &, ut alia omittam, in Pastorali Mechlinensi, ubi admonetur Parochus, ut Matrimonii solemnizatione absoluta, novos conjuges egregie etiam coram populo hortetur, ut ad exemplum Tobiæ, & sacrorum Canonum consilium, *propter reverentiam Sacramenti, & Benedictionis, biduo, vel triduo orationibus vacent, & castitatem servent, ut sic tanquam filii Sanctorum conjugium Christianum cum Dei timore consummantes, sciant uterque vas suum possidere in sanctificatione, & honore, non autem in passione desiderii sicut gentes, quæ ignorant Deum.* His adde Constitutionem Concilii XIII. Provincialis Beneventani sub Joanne Baptista Foppa Archiepiscopo celebrati anno 1565. Titulo 46. num. 15. ubi edicitur, „ ut moneant Parochi repetitis, & efficacibus hortationibus Sponsos, ut, „ ante Benedictionem non copulentur sub pœnis „ a Nobis statutis, ac proinde ante Matrimonii „ consummationem, & contractum, humili confessione criminum suorum sordes abluant, & „ cælesti Eucharistiæ cibo mentes refrigerent, ne „ libidinis siti æstuantes deficiant; curentque, ut „ hoc Sacramentum, quod sancta res est, & „ sancte tractandum, sibi non perniciem, aut „ Dei iram, sed gratiam, & salutem comparet. „ Porro quod etiam hujusmodi continentia a paganis fuerit servata, docet nos exemplum Childerici Regis Francorum, qui paganis adhuc ritibus addictus, Basinæ conjunctus, prima Nuptiarum nocte a coitu carnali abstinuisse fertur apud Fredegarium Cap. 12.

IV. Verum longe majorem a Christianis conjugibus perfectionem exigunt antiqui Canones & Sancti Patres, qui incontinentiam etiam in Matrimonio pati nequiverunt: *Est enim velut quidam adulter incontinens in Matrimonio*, inquit S. Ambrosius Epistola 63. Ut ergo religiose, & Christiane Matrimonio uterentur, certos præfixere dies, quibus a mutuo debito abstinerent, quosque recenset, explicatque inter alios Martene citato loco, num. IV. & seqq. ac Thomassinus Lib. 3. *De dierum festorum celebratione* Cap. 9.

V. Primum in his locum tenebat dies Dominica, cui Græci Sabbathum adjiciebant. Ita in Responsionibus Canonicis Timothei Alexandrini Episcopi, qui interrogatus num. 13. quibusnam hebdomadæ diebus hi, qui Matrimonio junguntur, a mutuo congressu abstinere debent, respondet: *Necessario, Sabbatho, & die Dominico abstinere oportet, quia spirituale Sacrificium in eis Domino offertur.* Hinc & Gregorius Turonensis Lib. 2. *De miraculis S. Martini* Cap. 24. ita inquit: *Cavete o viri, quibus sunt conjuncta conjugia. Satis est aliis diebus voluptati operam dare: Hanc autem diem*, scilicet Dominicam, *impolluti deducite, quia qui in ea conjuges simul convenerint, exinde aut contracti, aut epileptici, aut leprosi nascuntur.* Eadem est ratio de aliis diebus festis, teste Thomassino Lib. IV. *De dierum festorum celebratione* Cap. 9. quod inscriptum est: *De abstinentia ab re uxoria festis diebus.*

VI. Secundo abstinebant conjuges per aliquot dies, ubi suscepturi erant Eucharisticam Communionem. Testem veteris hujus disciplinæ habemus S. Augustinum in Sermone 244. *De tempore*, ubi hæc habet: *Quoties ad Ecclesiam in qualibet Solemnitate venitis, & Sacramenta Christi percipere volueritis, ante dies plures castitatem servate, ut cum pura conscientia ad Altare Dei possitis accedere.* Idem sentit Sanctus Cæsarius in Homilia II. sic inquiens: *Et licet credam, quod, Deo inspirante, supervenientibus Festivitatibus, castitatem per plures dies etiam cum propriis uxoribus custodiat charitas vestra; tamen licet ex superfluo, etiam quod vos facere credo, charitatis contemplatione commoneo, ut per totam Quadragesimam usque ad finem Paschæ castitatem, Deo auxiliante, servantes, in illa sacrosancta solemnitate Paschæ, castitatis luce vestiti, eleemosynis dealbati, ad Altare Domini*

mini

mini accedentes, Corpus, & Sanguinem ejus, non ad judicium, sed ad remedium possitis accipere. Sed pium istud Christianorum institutum tam altas ubique radices egerat, ut S. Præsul laudatus vereretur, ne populum, id suadendo, injuria lacesseret. Nec ab aliis SS. Patribus, quos longum esset hic recensere, dissidet S. Eligius Noviomensis Præsul, qui Sermone XVI. in hunc modum loquitur: *Si quando anniversariæ Festivitates, & Dominici dies occurrunt, ante aliquot dies, etiam a propriis uxoribus vestris abstinere vos convenit, ut possitis mundo corde, & casto corpore ad Mensam Domini accedere, & Corpus ejus, ac Sanguinem, sine judicio damnationis accipere.*

VII. Tertio, Quadragesimæ tempore, quod pœnitentiæ dedicatum est, quamdiu antiquæ disciplinæ instituta viguerunt in Ecclesia, mutua conjugibus continentia præcepta est; quia, ut ait Theodulphus Aurelianensis in suo Capitulari num. 43. *nihil pene valet jejunium, quod conjugali opere polluitur.* Hinc est, quod S. Augustinus Sermone 207. qui est 3. in Quadragesima, inquit: *Adulteria, & fornicationes semper exeeranda, & fugienda; his autem diebus & a conjugibus temperandum est.* Et Sermone 209. *A conjugali quoque concubitu hi dies postulant continentiam.* Denique Sermone 210. qui est VI. in Quadragesima: *Nunc tempus est, quo conjugati ab uxoribus, & nuptæ a suis viris abstineant, ut orationibus vacent, quamquam & per totum annum certis diebus hoc facere debeant; & quanto crebrius, tanto utique melius; quia, & qui concessa immoderate appetit, eum, qui concessit, offendit.* Et paulo post addit, non esse *magnum, ut tota Paschali solemnitate*, idest in Paschali hebdomada, *possit conjugum castitas, quod potest tota vita Virginitas.* Quod signum est, continentiam conjugum quadragesimalem ad Octavam usque Paschæ protensam fuisse; ut pluribus ostendit laudatus Martene ibidem num. VI. Quanta autem esset Legum Ecclesiasticarum severitas in puniendis Quadragesimalis continentiæ contemptoribus, discimus ex Ekardo juniore in Libro *De casibus S. Galli* Cap. 2. Qualis ultio Divina, ex Guillelmo Malmesburiensi Libro 2. *De Pontificibus Anglicanis*, ubi agit de Elphego Wintonensi Episcopo. Vide & Bedæ Librum *De remediis peccatorum* Cap. 10.

VIII. Quarto, sicut in Quadragesima, ita & in Adventu, abstinuisse conjuges ab re uxoria, variis veterum Patrum, & Christianorum exemplis ostendi potest. Certe id docet Ratherius Veronensis Episcopus, ubi Literis Pastoralibus, quæ extant Tomo II. Spicilegii Dacheriani pag. 264. ita gregem suum admonet: *In Adventu Domini, nisi festivitas intercedat, quatuor hebdomadibus a carnibus noveritis abstinendum, & coitu.* Quare Nuptiis interdictum erat tum in Adventu, tum in Quadragesima, ut probabimus infra, in Commentario ad §. XVII. Porro sanctioris hujus disciplinæ, abstinendi scilicet a re uxoria tempore Adventus, & Quadragesimæ, tenax fuit, custosque S. Ludovicus Galliæ Rex, qui, uti scribit in ejus Vita Gaufredus de Belloloco, *de consensu uxoris suæ Reginæ per totum Adventum, & per totam Quadragesimam ab opere carnali mutuo continebat.* De consensu uxoris, ait: nam licet moneri soliti essent Fideles, ut memoratis superius diebus, temporibusque ab amplexu conjugali temperarent, tamen non est dubium, quin debitum petenti reddi oportuerit: Idque sat innuit Apostolus, cum in Epistola sua 1. ad Corinthios Cap. 7. Versu V. ait: *Nolite fraudare invicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi.* Eum Apostolicæ sententiæ sensum tradidit Augustinus Lib. 1. *De adulterinis conjugiis* Capite II. ubi sic habet: *Apostolus nec ad tempus, ut vacent orationi, nisi ex consensu, voluit conjuges carnali invicem fraudari debito.*

IX. Quinto, quia *sola generandi causa est inculpabilis sexus utriusque commixtio*, ut docet S. Augustinus Sermone 351. ubi primum infantis motum in utero prægnans mulier sensisset, mutuum a viro debitum exigere, aut reddere non poterat: *Fideles se abstineant a coitu pregnantium uxorum, & menstruo tempore*, ait Heraldus Turonensis Archiepiscopus in suo Capitulari Cap. 125. Idque a Saracenis ipsis observatum fuisse, docet Matthæus Parisius ad annum 1236. Eadem Lex vigebat post partum, donec infans ablactaretur, uti addiscimus ex responsione S. Gregorii Papæ ad interrogata Augustini Anglorum Episcopi, ubi sic & inter alia scribit: *Ad ejus vero concubitum vir ejus accedere non debet, quousque, qui gignitur, ablactetur.* Damnat mox pravam quarundam mulierum consuetudinem, quæ filios suos alere contemnentes, aliis lactandos committunt: *Quod videlicet ex sola causa incontinentiæ videtur inventum, quia dum se continere nolunt, despiciunt lactare quos gignunt.* Concludit tandem, quod *hæ, quæ filios suos ex prava consuetudine aliis ad nutriendum tradunt, nisi purgationis tempus transierit, viris suis non debent admisceri.* Non vult igitur Gregorius, ut puerperii tempore debitum conjugale petatur. Vide Jueninum *De Sacramentis* Dissertatione X. Quæstione 8. *De actu conjugii*, ubi varias in hanc rem Conclusiones resolvit.

X. Quæ a nobis hactenus dicta sunt de continentia conjugatorum certis diebus, temporibusque, omnia brevi comprehendunt prisci Canones Hibernienses relati in Tomo IX. Spicilegii Dacheriani pag. 42. *In tribus*, ajunt, *Quadragesimis anni, & in Dominica die, & in Feriis quartis, & sextis Feriis conjugales continere se debent. Item in omnibus Solemnitatibus, & in illis diebus, quibus uxor prægnans, hoc est, a die, quo filius in utero ejus motum fecerit, usque ad partus sui diem. Item a partu per triginta sex dies, si masculus; si vero filia, quadraginta sex dies.* His adde Ratherii Veronensis Episcopi Statutum in Synodica ad Presbyteros suæ Diœcesis Epistola, quæ extat Tomo II. citati Spicilegii Dacheriani: *In Adventu Domini*, inquit, *nisi festivitas intercedat, quatuor hebdomadibus a carne noveritis abstinendum, & coitu. In Natali Domini viginti diebus, ac noctibus, a coitu etiam licito omnino cessandum. Similiter in Octavis Paschæ, & Pentecostes, Letaniarum, & omnium Festivitatum Vigiliis, sextis etiam Feriis, præcipue autem omnibus diebus, & noctibus Dominicis.* Sed de his plura dicere forte non decet; atque utinam hæc pati, & imitari nostri Sæculi mores possent. Certe conatus est S. Carolus, aliique zelantes Episcopi veterem de conjugatorum continentia certis temporibus disciplinam instaurare, ut in eorumdem Conciliis, Instructionibus, Literisque Pastoralibus legere est. Sed quod mirum videri debet, dictuque horrendum, non desunt recentiores qui-

dam Casuistæ, qui sanctiorum hæc Patrum instituta parvi pendentes, vel ea etiam licita faciunt, quæ lethalibus sæpe peccatis obnoxia sunt.

XI. Sed his obiter dictis, redeo ad Benedictionem nuptialem, quæ, uti superius notatum fuit, antiqua est in Ecclesia, atque jam pridem apud Christianos usitata. Præter citatos enim initio hujus Commentarii Patres, diserte illius meminere Siricius Papa in Epistola 1. Cap. 4. Innocentius I. itidem Papa in Epistola 2. Cap. 6. & ante eos Ambrosius Epistola 70. ad Vigilium. Largitam eam fuisse in Missa, probavimus jam ex Tertulliano, confirmarique uberius potest aliorum auctoritate, ac præsertim Theodori Cantuariensis Archiepiscopi Statuto Capitularis sui, num. IV. quod extat Tomo IX. Spicilegii Dacheriani, ubi ita inquit: *In primo Conjugio debet Presbyter Missam agere, & benedicere ambos*, nempe Sponsos. Fiebat Benedictio post Orationem Dominicam, sicut & omnia alia, quæ intra Missarum solemnia olim benedicebantur, uti ex antiquis Sacramentariis notat Hugo Menardus in Notis ad Sacramentarium S. Gregorii Papæ pag. 414. qui primus edidit ex Codice Remensi exarato circa annum millesimum, *Actionem*, seu Missam propriam *nuptialem*, in qua inter alia dicitur: *Et dicis Orationem Dominicam, & sic eam benedicis &c.* Vide Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. IX. Articulo V. in quo varii ad benedicendas Nuptias Ordines referuntur, ac primus quidem ex Gelasiano Missali, & mss. Codicibus Remensi, & Gellonensi annorum circiter mille, in quibus sic legitur: *Dicis orationem Dominicam, & sic cantas benedictionis orationem his verbis*: Deus, qui Mundi crescentis exordio multiplicata prole benedicis: propitiare supplicationibus nostris, & super hanc famulam tuam opem tuæ benedictionis infunde, ut in conjugali consortio affectu compari, mente consimili, sanctitate mutua copulentur. Per.

XII. Sequitur hanc Benedictionem alia longe prolixior, quæ incipit, *Pater Mundi conditor &c.* & deinde hæc Rubrica: *Post hæc dicis*: Pax vobiscum; *& sic eos communicas. Deinde posteaquam communicaverint, dicis super eos benedictionem his verbis*. Domine Sancte, Pater Omnipotens, æterne Deus, iteratis precibus te supplices exoramus, pro quibus apud te supplicator est Christus: conjunctiones famulorum tuorum fovere digneris, benedictiones tuas excipere mereantur, & filiorum successionibus fecundentur: nuptias eorum, sicuti primi hominis, confirmare dignare: avertantur ab eis inimici omnes insidiæ, ut sanctitatem Patrum etiam in ipso conjugio imitentur, qui providentia tua, Domine, conjungi meruerunt. Per.

XIII. Rituale Romanum, ut dicemus infra sequenti Capite, quod inscriptum est: *Ritus celebrandi Matrimonii Sacramentum* §. IV. Missam dumtaxat celebrandam dicit, si Nuptiæ sint benedicendæ, atque ita ipsam Missæ celebrationem esse vice Benedictionis, uti observat Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici* Titulo 12. Cap. 6. num. 12. Post Benedictionem enim Anuli immediate subjicit: *His expletis, si benedicendæ sint Nuptiæ, Parochus Missam pro Sponso, & Sponsa, ut in Missali Romano, celebret, servatis omnibus, quæ ibi præscribuntur.* Sed de hac Missa nonnihil dicemus nos infra suo loco in Commentario ad prædictum §. Cæterum veteris est ritus vestigium, quod in Pastorali Mechlinensi præscribitur: *Dicto* Pater noster, *Sacerdos antequam dicat* Libera nos, quæsumus, Domine, *stans in cornu Epistolæ versus Sponsum & Sponsam ante Altare genuflexos, dicit super eos sequentes orationes &c.* Hæ enim Orationes locum pristinæ Benedictionis supplent, uti in citato loco notat idem Vanespen.

XIV. Restat, ut ad calcem hujus Commentarii refellamus abusum, qui aliquando invaluit, exigendi scilicet aliquid occasione nuptialis Benedictionis, quam novis Sponsis Parochus dabat. Vetitum id quidem fuit in Generali Concilio III. Lateranensi sub Alexandro III. celebrato Cap. 7. *Ne pro nubentibus benedicendis aliquid exigatur, districtius inhibemus*. Post Benedictionem tamen aliquid recipi, exigique permisit in suo Capitulari Odo Parisiensis Episcopus: *Prohibetur districte, ne ullus Sacerdos, aut Capellanus exigat aliquid ante Benedictionem nuptialem, sive pro testimonio ferendo, sive pro Matrimonio celebrando, occasione ferculorum, quæ debentur pro Nuptiis. Celebrato autem Matrimonio, recipiat fercula, & exigat, si necesse fuerit, sicuti consuetum est.* Quoniam Parochiales Presbyteros nuptiali convivio adesse vetat rigidissime antiquus Patrum Canon, ex ipso convivio fercula mitti permisit Gallicanæ Ecclesiæ consuetudo, quæ & ista fercula, ob varia incommoda, commutari induxit in oblationem pecuniarum, ut scite notat eruditus Lupus Tomo IV. Operum Editionis Venetæ, in Secunda Proœmiali Dissertatione *De Simoniæ crimine, & variis ad ipsum spectantibus* Cap. 7. §. *Postremum*; ubi etiam recte observat, hanc oblationem uti debitam exigi quidem permisisse Odonem, verum post celebratum Matrimonium, & impensam Sacerdotalem Benedictionem.

XV. Hinc quoque in Oxoniensi Synodo statuit Stephanus Archiepiscopus Cantuariensis: *Firmiter inhibemus, ne pro pecunia Matrimonium contrahendum impediatur. Quoniam siquid pro devotione fidelium consueverit erogari, super hoc postmodum volumus per Ordinarium loci justitiam exhiberi*. Ita nuper statutum esse dicit in Lateranensi IV. Synodo Innocentii III. in Canone scilicet 77. quem nos, sicut & illum superius memoratum Alexandri Papæ III. in Concilio Lateranensi III. editum, abunde explicuimus in Commentariis ad Concilia Oecumenica Tomo 3. locis citatis. Simile S. Edmundi Cantuariensis Archiepiscopi Decretum laudat Guilielmus Thorne ad annum 1234. Etiam Joannes Tusculanus Episcopus Martini Papæ V. per Germaniam Legatus obscœnam quorundam nuptialem Benedictionem vendentium abominationem damnat in Salisburgensi Synodo, adjungitque: *Per hoc non intendimus, quod laudabiles consuetudines infringi debeant, quando possint Rectores Ecclesiarum recipere licite, si nubentes post Benedictionem aliquid offerre voluerint, devotionis intuitu, & pietatis*. Quæ omnia ad puerperarum purificationem extendit laudatus Archiepiscopus Edmundus. Et ista Lege etiam nos hodie vivimus. Proinde, ut idem laudatus Lupus sapientissime observat, circa omnia Sacramenta, aliasque cæremonias Ecclesiasticas distingui debet triplex Ecclesiæ tempus, ac disciplina. Pri-

ma

ma neque exegit, neque accepit. Secunda accepit sponte oblatum. Tertia etiam exegit, at post datum Sacramentum, & Cæremonias peractas. Cæterum quod oblatam eleemosynam occasione nuptialis Benedictionis debeat Parochus, & non alius recipere, declararavit Sacra Rituum Congregatio in Acheruntina xxv. Januarii anno 1602. apud Barbosam Parte II. *De Officio & potestate Parochi* Cap. xxi. num. 99. & apud alios Scriptores.

§. XIV.

Caveat etiam Parochus, ne quando conjuges in primis Nuptiis Benedictionem acceperint, eos in secundis benedicat, sive mulier, sive etiam vir ad secundas Nuptias transeat. Sed ubi ea viget consuetudo, ut si mulier nemini unquam nupserit, etiamsi vir aliam uxorem habuerit, Nuptiæ benedicantur, ea servanda est. Sed viduæ Nuptias non benedicat, etiamsi ejus vir nunquam uxorem duxerit.

COMMENTARIUS.

I. Etsi Matrimonia a liberis personis legitime inita receperit semper, probaveritque Ecclesia, tanquam vera, & indubitata Sacramenta; ipsius tamen desiderium fuit, ut nonnisi virgo virgini nuberet, secundasque Nuptias, ut certa incontinentiæ signa ægre tulit. Fatentur hæc passim Theologi, Sacrorum Canonum Interpretes, & de veteri Ecclesiæ disciplina Scriptores, probantque auctoritate veterum Patrum, quorum etiam non pauci bigamiam fornicationi, & adulterio adnumerarunt, quales sunt Athenagoras in Legatione pro Christianis, Theophylus Antiochenus Lib. 3. ad Autholicum, Irenæus Lib. 3. adversus hæreses Capite xix. Clemens Alexandrinus, Minutius Felix, & alii, quorum testimonia adducit Vir doctissimus Joannes Baptista Cotelerius in Notis ad Librum II. Pastoris Cap. 4. & Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 9. Articulo 1. num. 3. & seqq. in quibus fuse docet, probatque secundas Nuptias non nisi certis legibus, & conditionibus alicubi fuisse permissas, & I. quidem, ut relicta non nisi integro ab obitu mariti anno evoluto nuberet. II. ut uxorem ducturus, viduam, absque Sacerdotis consensu, non duceret. III. ut bigami ipsi non solum Benedictione, de qua nos dicemus inferius, coronaque nuptiali, sed etiam Ecclesiæ eleemosynis privarentur. IV. ut publicæ subjicerentur pœnitentiæ, de qua nos alibi diximus, & ab Ecclesiastica communione aliquanto tempore excluderentur.

II. Sed, hisce omissis conditionibus, pœnisve, quibus erant secundo nubentes obnoxii, quasque fuse explicat laudatus Martene, statuerunt Majores nostri, ut iisdem Benedictio nuptialis denegaretur. Id sane disertis verbis tradit S. Cæsarius Sermone 289. in Appendice novæ editionis S. Augustini, his verbis: *Qui uxorem optat accipere, sicut illam virginem invenire desiderat, ita ipse usque ad Nuptias virgo sit; quia si non fuerit, Benedictionem accipere cum Sponsa non merebitur*. Similia legere est in variis Conciliis, & in Constitutionibus Summorum Pontificum relatis in Titulo xxi. Decretalium *De secundis Nuptiis*, ubi in Capite *Vir autem* Urbanus Papa III. Vigiliensi Episcopo rescribens, rationem affert, cur secundæ conjugum Nuptiæ minime benedicantur: *Quia cum alia vice benedicti sint, eorum Benedictio iterari non debet*. Sed aliam rationem, cur secundæ Nuptiæ non sint benedicendæ, reddit S. Thomas in iv. Sententiarum Distinctione 42. Quæstione 3. Articulo 2. ad 2. videlicet, quia secundum Matrimonium, quamvis in se consideratum sit perfectum Sacramentum, tamen in ordine ad primum consideratum habet aliquid de defectu Sacramenti, quia non habet plenam significationem, cum non sit una unius, sicut est in Matrimonio Christi, & Ecclesiæ; & ratione hujus defectus Benedictio a secundis Nuptiis subtrahitur.

III. Subdit tamen S. Doctor, hoc esse intelligendum, si secundæ Nuptiæ sunt secundæ ex parte viri, & ex parte mulieris, vel ex parte mulieris tantum. Si enim virgo contrahat cum illo, qui habuit aliam uxorem, nihilominus Nuptiæ benedicuntur. Salvatur enim aliquo modo significatio etiam in ordine ad primas Nuptias, ut idem S. Thomas latius explicat; cujus hac in re doctrina mirifice favet asserto nostri hujus §. ubi dicitur, quod, *ubi ea viget consuetudo, ut si mulier nemini unquam nupserit, etiamsi vir aliam uxorem habuerit, Nuptiæ benedicantur, ea servanda est*. Consuetudine quorumdam locorum Benedictionem iterari, quando aliquis secundam duxit virginem, tradit Gl ssa Juris Canonici in dicto Capite *Vir autem*; & secundum Joannem Andream ibidem, multum invaluit hæc consuetudo, quam nonnulli approbant ea ratione, quia, ut apparet ex forma Benedictionis, tota Benedictio fundabitur super mulierem; & ita ex quo mulier nunquam fuit benedicta, dabitur tunc Benedictio, quia nihil in viro intelligitur iterari. Verum ait Joannes Andreas, de jure esse contrarium per memoratam Decretalem, sicut etiam passim notant ejusdem Interpretes. Aperte enim in ea edicitur, secundas Nuptias non esse benedicendas, etiamsi unus tantum ex conjugibus in primo Matrimonio fuerit benedictus, quia, ut ait Abbas in dicto Capite, cum ista Benedictio sit communis marito & uxori, ex quo alter fuit benedictus, non debet Benedictio iterari, quia iteraretur in persona alias benedicta. Quicquid sit de varia aliquorum Canonistarum opinione, fatetur Fagnanus in eodem citato Capite *Vir autem* num. 7. *opinionem S. Thomæ servari in praxi, ut attestantur Covarruvias* De Sponsalibus *Parte II. Cap. 8. §. 2. num. 2. & alii plures hic relati a modernis Collectoribus*.

IV. Porro monitum velim lectorem, ne ex pœnis superius memoratis, quibus Majores nostri subjecerunt secundas Nuptias contrahentes, inde arbitretur, secundas, ulterioresve a morte prioris conjugis Nuptias illicitas esse, atque damnatas. Fuit enim hic error Montanistarum, alio-

aliorumque hæreticorum, quos Catholica Ecclesia merito damnavit, docens, secundas Nuptias, & tertias, ac quotocumque numero ulteriores, & veras esse Nuptias, & secundum se licitas, atque honestas, uti fuse Theologi ostendunt ex Scriptura, ex Patrum traditione, & definitione Conciliorum, quæ supervacaneum est hic explicare.

§. XV.

Matrimonium in Ecclesia maxime celebrari decet; sed si in domo celebratum fuerit, præsente Parocho, & testibus, Sponsi veniant ad Ecclesiam Benedictionem accepturi; & tunc caveat Sacerdos, ne iterum a contrahentibus consensum exigat; sed tantum Benedictionem illis conferat, celebrata Missa, ut infra dicetur.

COMMENTARIUS.

I. Matrimonium celebrandum esse in Ecclesia, antiquum est institutum, cujus meminisse videtur non uno in loco Tertullianus, quippe qui Lib. 2. *Ad uxorem* Cap. IX. ita scribit: *Unde sufficiam ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonii, quod Ecclesia conciliat, & confirmat Oblatio, & obsignatum Angeli renuntiant, Pater rato habet?* Præterea in Libro *De pudicitia* Cap. IV. sic habet: *Penes nos occultæ quoque conjunctiones, idest non prius ad Ecclesiam professæ, juxta mœchiam, & fornicationem judicari periclitantur*. Denique in Libro *De monogamia* Cap. XI. ait, Matrimonia fieri coram Episcopo, Presbyteris, Diaconis, intervenientibus etiam in Ecclesia viduis. Constat hæc disciplina ex aliis Patribus, ac Synodis, quibus inhærens S. Carolus, in Concilio Provinciali II. Mediolanensi, Decreto 28. ita statuit: *Ne Parochus ullo alio loco, quam in Ecclesia ipsa, quæ Sacramentorum proprius locus est, Sponsos Matrimonio jungat, nisi ex facultate ab Episcopo permissa*. Confirmat hoc Decretum in Concilio Provinciali III. Cap. *De iis, quæ ad Matrimonii Sacramentum pertinent*; ubi etiam illud mandat, ut Matrimonium ipsum *in ea tantum Ecclesia celebretur, quæ Parochialis est; celebretur vero mane, non a prandio; idque omnino, nisi cum Episcopus, alio vel loco, vel tempore fieri concesserit*. Idem dicit in Matrimonii Instructionibus; *Mane celebrabit, non a prandio, nec vero unquam noctu; in Ecclesia item Parochiali ante Altare majus, neque alio præterea loco, aut alia Ecclesia*. Parochialem Ecclesiam vult intelligi illam, in qua Sponsi habitant, uti constat ex ejusdem S. Præsulis Diœcesana Synodo III. Decreto 36. *Matrimonium*, inquit, *ne in alia, quam in Parochiali ea celebretur Ecclesia, intra cujus fines ii habitant, qui Nuptias contrahere volunt. Quamobrem Sacerdos, cui celebrandi Matrimonii ab Archiepiscopo, aut a Parocho auctoritas tributa est, ne Sponsos ab eadem Parochia illius rei causa exire patiatur, sed ad Parochialem Ecclesiam, in cujus finibus illi domicilium habent, ipse se conferat, eosque ibi Matrimonio sancte jungat*.

II. Ergo ex S. Caroli præscripto celebrandum est Matrimonium mane in Ecclesia propria Parochiali *ante majus Altare*; id quod etiam præscribunt aliorum plurium Episcoporum Synodi; sed sciendum tamen, in multis Ritualibus præscribi, ut ad valvas Ecclesiæ celebretur: *In primis veniat Sacerdos ante ostium Ecclesiæ indutus Alba, atque Stola cum benedicta Aqua &c.* Verba sunt ms. Missalis Rodonensis ab annis circiter 800. scripti, & in Bibliotheca S. Gatiani Turonensi asservati, in Ordine ad Sponsum & Sponsam benedicendam, apud Martene Libro I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. IX. Articulo V. Ordine 2. Idem habetur in ms. Pontificali Monasterii Lyrensis annorum circiter 600. *Ante omnia veniant ad januas Ecclesiæ*, Sponsi scilicet, *sub testimonio plurimorum, qui thoro maritali conjungendi sunt &c.* Rursus ms. Pontificale Ecclesiæ Antissiodorensis annorum circiter 500. sic inquit: *Cum autem venerint ante valvas Ecclesiæ Sponsus & Sponsa, ibi stent, donec veniens Sacerdos Alba, Stola, & Manipulo ornatus Anulum benedicat argenteum*. Similia legere est in aliis Ritualibus mss. recentioris ævi a laudato Martene descripti loco citato.

III. Illud vero, præsertim post S. Carolum, passim Synodi constituere, ut in Ecclesia quidem, non autem domi Matrimonium celebraretur; istamque disciplinam quammaxime inculcat inter alias Beneventana Provincialis Synodus XIV. sub Vincentio Maria Cardinale Ursino Archiepiscopo rerum ritualium peritissimo, qui fuit postea Benedictus Papa XIII. expresse enim cavit Titulo 42. Cap. 3. ne sine causa ab Episcopo probanda Matrimonium domi celebretur, ea quoque addita cautione, ut ii, quibus hujusmodi facultas conceditur, ipsa die confessi, & Sacra communione refecti sint: *Et si Matrimonium domi celebratum coram Parocho, & testibus, in facie Ecclesiæ contractum dicatur, decentius tamen est, ut in propria Ecclesia celebretur. Idcirco Sancta Synodus mandat, ne domi hujusmodi celebratio permittatur, nisi causa legitima existente, examinanda, & approbanda ab Episcopo, qui absque causa prædicta, & nisi illa die confessi fuerint, & sacra Communione refecti, ut id domi fiat, concedere non debet; nam quanta maxima fieri potest reverentia Sacramentis exhibeatur, oportet*. Quod hic dicitur de præmittenda Confessione, & Communione Matrimonii celebrationi, præscripsit jam nostrum hoc Rituale Romanum, ut videbimus mox in Commentario ad sequentem §.

§. XVI.

Admoneantur præterea conjuges, ut, antequam contrahant, sua peccata diligenter confiteantur, & ad Sanctissimam Eucharistiam, atque ad Matrimonii Sacramentum suscipiendum...

scipiendum pie accedant; & quomodo in eo recte, & Christiane versari debeant, diligenter instruantur ex Divina Scriptura, exemplo Tobiæ, & Saræ, verbisque Angeli Raphaelis eos edocentis, quam sancte conjuges debeant convivere.

COMMENTARIUS.

I. EX variorum Conciliorum, ac Ritualium præscripto debent Parochi admonere conjuges, ut, antequam Matrimonium contrahant, sua peccata diligenter confiteantur, & sacram Communionem percipiant. Hujus disciplinæ tenax S. Carolus in Matrimonii Instructionibus Parocho inter alia mandat, ut agat omni cohortatione cum Sponsis, ut *ad Matrimonii celebrationem ne accedant prius, quam peccata diligenter confessi sacram Communionem sumpserint, saltemque triduo ante Matrimonii consummationem*. Idem præcipit Beneventana Provincialis Synodus XII. anni 1599. Titulo 26. *De Sacramento Matrimonii* Cap. I. sic inquiens: „Hortentur, *Parochi scilicet*, conjuges, „ ut antequam contrahant, vel saltem triduo ante „ Matrimonii consummationem, & peccata confi„ teantur, & sacram Communionem recipiant, „ *Sed vult præterea S. Carolus loco citato*, ut omni„ no, & jejunio, & aliis piis præparationibus, ad „ hujusmodi Sacramentum pura mente accedant; „ ut item die Matrimonii celebrationis, & Bene„ dictionis ad Eclesiam accedant omni vestium „ moderatione, dignaque sanctitate Christianæ Re„ ligionis, ita ut quanto generis claritate illustrio„ res sunt, tanto studiosius in luce omnium splen„ descant virtute præcellenti, quæ Christianæ „ nobilitati propria, in abjiciendo sæculi luxu, „ fugiendisque barbarici vestitus sumptibus, ma„ xime elucet; ut rem omnem depravato usu in„ troductam, profanamve in sancta Matrimo„ nii sui celebritate caveant, ut olim fuit bi„ bendi, cyathive frangendi corruptela.

II. Quod ad aliam nostri §. partem spectat, ubi edicitur, ut novi conjuges, *quomodo in eo*, in Matrimonio scilicet, *recte, & Christiane versari debeant, diligenter instruantur ex Divina Scriptura, exemplo Tobiæ, & Saræ, verbisque Angeli Raphaelis eos edocentis, quam sancte conjuges debeant convivere*, monet quidem Pastorale Mechlinense Parochum, ut novos conjuges „ egregie etiam co„ ram populo hortetur, ut ad exemplum Tobiæ, „ & Sacrorum Canonum consilium propter reve„ rentiam Sacramenti, & Benedictionis, vel tri„ duo orationibus vacent, & castitatem servent, „ ut sic tamquam filii Sanctorum conjugium Chri„ stianum cum Dei timore consummantes, sciat „ uterque vas suum possidere in sanctificatione, „ & honore, non autem in passione desiderii, „ sicut gentes, quæ ignorant Deum. „ Tobiæ exemplum urget non uno in loco S. Carolus, præsertim vero in Matrimonii Instructionibus, occurritque in variis Ritualibus a Martene allatis citato superius loco Oratio ad Sponsum, & Sponsam benedicendam, in qua fit mentio conjugii Tobiæ cum Sara, his verbis: *Benedic Domine de Cælis hanc conventionem, & sicut misisti Angelum tuum Raphaelem ad Tobiam, & Saram filiam Raguelis; ita dignare Domine mittere Benedictionem tuam super hos adolescentes, ut in tua charitate consistant, & in amore tuo vivant, & senescant, & multiplicentur in longitudinem dierum. Per.* Ita habet Missale ms. Redonense ab annis circiter 800. scriptum. in ms. autem Pontificali Monasterii Lyrensis annorum circiter 700. & in ms. Codice Victorino, annorum circiter 600. atque in aliis posterioris ævi, paulo fusius ipsa Oratio legitur apud laudatum Martene Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 9. Articulo V.

§. XVII.

Postremo meminerint Parochi, a Dominica prima Adventus usque ad diem Epiphaniæ, & a Feria quarta Cinerum usque ad Octavam Paschæ inclusive, solemnitates Nuptiarum prohibitas esse: ut Nuptias benedicere, Sponsam traducere, nuptialia celebrare convivia. Matrimonium autem omni tempore contrahi potest. Nuptiæ vero, qua decet modestia, & honestate fiant; sancta enim res est Matrimonium, sancteque tractandum.

COMMENTARIUS.

I. DEsumptus est hic §. partim ex Concilio Tridentino Sessione 24. *De reformatione Matrimonii* Cap. X. quo Nuptiarum solemnitates certis temporibus prohibentur his plane verbis: *Ab adventu Domini nostri Jesu Christi usque in diem Epiphaniæ, & a feria quarta Cinerum usque in Octavam Paschatis inclusive, antiquas solemnium Nuptiarum prohibitiones diligenter ab omnibus observari, Sancta Synodus præcipit*. Quam antiquæ sint hujusmodi prohibitiones, præsertim in Quadragesima, constat ex Laudicena Synodo celebrata anno 372. Can. 52. ex versione Dionysii Exigui, his verbis: *Quod non oporteat in Quadragesima, aut Nuptias, aut natalitia celebrare*. Solius Quadragesimæ meminit etiam Martinus Bracarensis Episcopus in suis Capitulis, Capite 48. *Neque Nuptias liceat in Quadragesima celebrare*. Hisce concinunt Nicolaus Papa I. & Herardus Turonensis Archiepiscopus, quorum primus in Responsis ad interrogata Bulgarorum Cap. 48. sic ait; *Nec uxorem ducere, nec convivia facere in Quadragesimali tempore convenire posse, nullatenus arbitramur*. Alter vero in Capitulari num. 112. ita inquit: *A quinquagesima usque ad Octavas Paschæ non fiant Nuptiæ*.

II. Porro cum sua sint in Ecclesia pœnitentiæ assignatatem pora, quibuscum carnale commercium, gaudiaque varia, quæ Nuptias comitari solent, compati nequeunt; sapientissime omnino ab antiquis Patribus provisum est, ut

non

non modo in Quadragesima, sed neque aliis id genus temporibus pœnitentiæ, & peculiari devotioni, atque orationi consecratis Matrimonia inirentur. Quænam vero illa sint, addiscimus ex Concilio Ilerdensi celebrato anno 524. apud Gratianum Can. x. Causa 33. Quæstione IV. *Non oportet a Septuagesima usque in Octavam Paschæ, & tribus hebdomadibus ante Festivitatem S. Joannis Baptistæ, & ab Adventu Domini usque post Epiphaniam Nuptias celebrare; quod si factum fuerit, separentur.* Hunc Canonem recte interpretatus est Clemens III. alias Cælestinus in Cap. *Capellanus* IV. *De Feriis*, ubi quæstione illi proposita, quomodo tres hebdomadæ ante Festum S. Joannis, de quibus in citato Canone Ilerdensi fit mentio, essent computandæ; respondit Pontifex, consuetudinem singularum Ecclesiarum in hac computatione esse sequendam. Notandum hic vero est pro faciliori intellectu hujus Decretalis, olim alicubi saltem ante Festum S. Joannis Baptistæ fuisse speciem quandam Quadragesimæ, at variam pro diversitate Ecclesiarum, de qua tractat Filesacus in Opusculo *De Quadragesima Christiana* Capite 3. Quia vero varia erat in variis Ecclesiis circa tempora jejuniorum disciplina, varia quoque fuit disciplina circa tempus clausum, sive feriatum, quo Nuptiarum celebratio interdicebatur. Atque hinc est, quod in Concilio Nemausensi habito anno 1284. vetitæ sunt fieri Nuptiæ *ab Adventu usque ad Octavas Epiphaniæ, & a Septuagesima usque ad Octavas Paschæ completas, & a tribus diebus ante Ascensionem usque ad Dominicam primam post Pentecosten.*

III. Istud Nemausensis Concilii Decretum in hoc tantum differt ab Ilerdensi, quod Nuptiarum Interdictum ad Octavas usque Epiphaniæ protrahat, liberamque earum celebrationem permittat ante Festum S. Joannis; sed eas vice versa a prima Rogationum die ad completas Pentecostes Octavas prohibeat propter singularem dierum illorum devotionem. Neumasensi Concilio concinere videtur Concilium Senonense anno 1485. celebratum, Articulo 3. Canone v. decernens, *ut certis anni temporibus Matrimonia ab Ecclesia prohibeantur celebrari, scilicet tempore Adventus, Septuagesimæ, & Rogationum, quia tunc omnes magis, quam aliis temporibus, debent devotioni, & orationi intendere, a quibus tamen plurimum retrahit carnale commercium.* Eadem ratione Canone 18. Concilii Aquisgranensis anno 836. celebrati vetitum est, diebus Dominicis Nuptias *pro reverentia tantæ Solemnitatis* celebrari. Quin & ante Concilium istud Gregorius Papa III. qui Pontificatum iniit anno 731. in suis Judiciis Cap. 30. decreverat, *ut siquis nupserit die Dominico, petat a Deo indulgentiam, & unum, vel tres dies pœniteat.* In excerptis etiam Egberti Eboracensis Archiepiscopi Cap. 106. edicitur, *ut qui nocte Dominica nupserit, 7. dies pœniteat,* Tum vero additur: *Qui quarta, & sexta Feria, 3. dies pœniteat; qui in Quadragesima ante Pascha, unum annum pœniteat.*

IV. Longum esset per alia Christiani Orbis loca vagari, in quibus pro diversitate Ecclesiarum, diversa fuerunt statuta tempora, quibus pœnitentiæ, peculiarisque devotionis causa vetitæ sunt celebrari Nuptiæ. Quod in quibusdam etiam Germaniæ locis, diebus triginta post assumptæ in Cælos Deiparæ Virginis celebrari Matrimonium interdictum sit, testis est hujus consuetudinis Joannes Mabillonius in suo Germanico Itinere pag. 46. ubi narrat, in Ecclesia S. Uldarici Augustana post Assumptionis Beatæ Mariæ Festum vidisse appensam Sanctæ Dei Genitricis Imaginem in panno serico depictam, sciscitantique ipsi hujus rei causam, responsum fuisse, *hunc esse morem in totos triginta a Festo dies, quibus per totam Provinciam citra dispensationem Nuptias celebrare non licet.*

V. Quicquid vero sit de variis Ecclesiarum consuetudinibus, illud certum est, laudatum Concilii Tridentini Decretum, & nostri Ritualis Romani præscriptum de prohibitione Nuptiarum tempore Adventus, & Quadragesimæ, rationabili, ac venerabili niti antiquitate, perperamque mentiri hæreticos, ajentes, prohibitionem solemnitatis Nuptiarum certis anni temporibus, superstitionem esse tyrannicam, ab Ethnicorum superstitione profectam. Sed his omissis, quos merito Concilium ipsum Tridentinum citata toties Sessione XXIV. *De reformatione Matrimonii* Canone XI. anathemate damnavit, explicanda nunc nobis sunt ea Tridentini Concilii verba, quibus edicitur, prædictis temporibus *antiquas solemnium nuptiarum prohibitiones diligenter observari*; seu, ut habet noster §. *solemnitates nuptiarum probibitas esse*; quid nempe nomine solemnium nuptiarum citatis in locis intelligatur. Teste Fagnano in laudato superius Capite *Capellanus*, *De Feriis* num. 6. conveniunt omnes, his temporibus, a Concilio scilicet, & Rituali memoratis, prohibitas esse Nuptiarum Benedictiones, de quibus habetur in Canone *Aliter* Causa 30. Quæstione v. ibi: *Sacerdotaliter, ut mos est, cum precibus, & oblationibus, a Sacerdote benedicatur*; & in Concilio Tridentino Cap. 1. ibi: *Benedictionem in Templo suscipiendam.*

VI. Sed & traductionem uxoris ad domum viri, & nuptialia convivia his temporibus esse interdicta, satis liquet ex Canone *Nec uxorem*, Causa 33. Quæstione v. desumpto ex Responsis Nicolai Papæ I. ad consulta Bulgarorum: *Nec uxorem ducere*, inquit, *nec convivia facere in Quadragesimali tempore convenire posse, ullo modo arbitror.* Uxorem ducere, idem est, ac uxorem traducere, ut, teste memorato Fagnano, communiter exponunt. Rationem ejus prohibitionis reddit S. Thomas in IV. Sententiarum Distinctione 32. Quæstione I. Articulo v. Quæstiuncula IV. *Quia quando novæ Sponsæ traducuntur, animus conjugum magis ex ipsa novitate ad curam carnalium occupatur, & ideo in Nuptiis consueverunt signa multa lætitiæ dissolutæ ostendi; & propter hoc illis temporibus, in quibus homines præcipue debent se ad spiritualia elevare, prohibitum est Nuptias celebrari.*

VII. Jam non desunt, qui arbitrantur, solam Sponsæ traductionem, quæ fit cum solemnitate, a Sacris Canonibus, & a Rituali Romano esse interdictam; sed tenendum est, quod docet idem Fagnanus, quamcumque traductionem uxoris ad domum viri prædictis temporibus fuisse prohibitam, tum quia Canon *Nec uxorem*, simpliciter dicit, *uxorem ducere*; sive, ut habet noster §. *Sponsam traducere*; atque ita interdicitur non modo solemnitas, sed etiam traductio; tum quia etiam cessantibus conviviis, & aliis solemni-

mni-

nnitatibus militat recitata ratio S. Thomæ, quod ex ipsa scilicet novitate traductionis, animus circa carnalia, & voluptuosa occupetur; tum demum quia, quum ipso Adventus, & Quadragesimæ tempore, prohibita sit copula carnalis, ut Sacri Canones præscribunt, & communiter docent Canonici Juris Interpretes apud laudatum Fagnanum in dicto Capite *Capellanus*, *De Feriis*, est etiam prohibita traductio privata, per quam ad carnalem copulam pervenitur. Id quod etiam confirmari potest ex Concilio S. Caroli Mediolanensi v. Provinciali, Capite inscripto *Quæ ad Matrimonium pertinent*, ubi sic inter alia ait: *Nequis cujuscumque gradus, conditionisve sit, statis temporibus, quibus Nuptiarum solemnitates celebrari interdictum est, domum Sponsam traducat, aut nuptialia convivia celebret, aliave ejus generis vetita agat*. Atque his concinit Declaratio Sacræ Congregationis Tridentini Concilii Interpretum apud memoratum Fagnanum. Proposito enim dubio, an Matrimonium coram Parocho quocumque tempore contrahi possit, Sacra Congregatio censuit, posse contrahi quocumque tempore Matrimonium, sed temporibus comprehensis in Capite x. Sessione 24. *De reformatione Matrimonii*, Nuptiarum solemnitates, traductiones ad domum, & carnalem copulam prohiberi.

VIII. Ex his itaque addiscimus, nihil in nostro §. præscribi, quod non consonum sit veteri, novæque Ecclesiæ disciplinæ, ubi scilicet edicit, *a Dominica prima Adventus, & a Feria 4. Cinerum usque ad Octavam Paschæ inclusive, solemnitates Nuptiarum prohibitas esse: ut Nuptias benedicere, Sponsam traducere, nuptialia celebrare convivia*; & ubi mox subjicit: *Matrimonium autem omni tempore contrahi potest*. Hanc fuisse Romanæ Ecclesiæ consuetudinem. ut *quocumque tempore Matrimonium contrahatur, consensu interveniente legitimo de præsenti*, solemnitates autem Nuptiarum, quas nos superius fuse jam explicuimus, *suspendantur*, testis est Clemens Papa III. alias Cælestinus in memorato Capite *Capellanus*, in cujus expositione, uti etiam superius notatum fuit, Doctores pene omnes conveniunt, prædictis temporibus solemnitates Nuptiarum prohibitas esse. Longum esset ipsorum testimonia describere: referam dumtaxat Abbatis sententiam in citato Capite *Capellanus* num. 4. ubi, allegatis aliorum opinionibus, sic inquit. *Ego puto, quod Matrimonium sine celebri solemnitate licite possit omni tempore contrahi, quia in contrahendo nulla reperitur causa prohibitionis, cum non fiant convivia, nec exercetur commercium carnale; sed tantum intervenit consensus de præsenti, in quo nullum reperitur peccatum, imo est Sacramentum*.

IX. Addiscimus præterea ex hactenus dictis, quod tametsi Sanchez in Tractatu *De Matrimonio* Tomo 2. Disputatione 7. num. 23. existimaverit, temporibus ab Ecclesia statutis nullatenus prohibitum esse Matrimonium consummare, idemque ante ipsum senserint Navarrus in Manuali Cap. 22. num. 71. & recentiores Probabilistæ omnes, illorum tamen auctoritates, ac rationes comparatæ cum Decretis Conciliorum, & Patrum sententiis, sunt valde infirmæ; & ratio S. Thomæ superius considerata, ne scilicet statis ipsis temporibus animus conjugum circa carnalia, & voluptuosa occupetur, potissimum viget in consummatione Matrimonii. nam ut legitur Ecclesiastici Cap. 3. *Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus*.

X. Illustranda sunt postrema nostri §. verba, quibus edicitur, ut *Nuptiæ, qua decet modestia, & honestate fiant*; ob hanc nempe rationem: *Sancta enim res est Matrimonium, sancteque tractandum*. Idem jam statuit Synodus Tridentina Sessione 24. *De reformatione Matrimonii* Cap. x. ubi ea provincia committitur Episcopis, ut nempe curent ipsi, ut Nuptiæ, qua decet modestia, & honestate fiant. Hinc conati sunt Episcopi variis Synodis abusus tollere, qui in celebrationem Nuptiarum irrepserunt, & quidem a priscis Sæculis usque ad nostram hanc temporis fæcem, quo solent Nuptiæ fœdari potius conviviis, saltibus, scenisque turpibus, quam ornari. Fateri cogimur abusum hunc antiquum a Gentilibus devolutum fuisse ad Christianos, vigereque passim apud ipsos, tametsi adversus abusum ipsum Sancti Patres, & Sacræ Synodi acriter invectæ sint. Dolet sane S. Cyprianus in Libro *De habitu Virginum* prope finem, quod quasdam Virgines non puderet *nubentibus interesse, & in illa lascivientium libertate sermonum colloquia incesta miscere, audire quod non decet, quod non licet, dicere, observari, & esse præsentes inter verba turpia, & temulenta convivia, quibus libidinum fomes accenditur, Sponsa ad patientiam stupri, ad audaciam sponsus animatur*. Pergit S. Antistes, vocatque Nuptiarum festa improba, & convivia lasciva, in quibus *diabolus blanditur, ut fallat, arridet, ut noceat, illicit, ut occidat*. Tanta erat convivii nuptialis licentia, ut S. Gregorius Nazianzenus hortatus sit Olympiadem, quæ maritata erat, ne ad nuptiale convivium iret, ubi & perpotatur, & infacetis facetiis indulgetur. Omne enim convivium, ut Lib. I. Capite 2. ait Quintilianus, obscenis cantibus strepit, & in eo pudenda dictu spectantur. Et, ut alios mittam, Prudentius in Hamartigenia dixit *convivale calentis carmen nequitiæ*.

XI. Antiquum abusum conata est abolere Synodus Laodicena Can. 53. ubi statuit: *Quod non oportet, Christianos ad Nuptias venientes se turpiter, & indecore gerere, sed modeste cœnare, & prandere, ut decet Christianos*. Potissimum debuisse Clericis hujusmodi convivia interdici, merito censuit Agathensis Synodus anni 506. Can. 39. ubi ita edixit: *Presbyteri, Diacones, Subdiacones, vel deinceps, quibus ducendi uxores licentia non est, etiam alienarum Nuptiarum evitent convivia, nec his cœtibus admisceantur, ubi amatoria cantantur, & turpia, aut obsceni motus corporum choris, & saltibus efferuntur; ne auditus* (notanda summopere, ac menti imprimenda sacrorum hominum ratio, quam Concilium subjicit) *& obtutus sacris Mysteriis deputati, turpium spectaculorum, atque verborum contagione polluantur*. Longum esset multas in damnationem hujusmodi conviviorum Synodos afferre; sed non censui tamen omittere Ravennatem sub Honorio IV. Papa per Bonifacium Archiepiscopum celebratam Synodum abusum turpem damnantem, quod Sponsi ad domos Clericorum, qui nuptialibus scenis, & saltibus non intererant, joculatores, & histriones mittebant, munera emendicaturos, atque ita pauperibus obstrictum Jesu Christi patrimonium in hasce sordes effundebatur:

tur: *Siquis*, inquit illa Synodus, *contra fecerit, duplum ejus, quod dederit joculatori, aut histrioni, restituere Ecclesiæ, a qua habet Beneficium, teneatur, per ipsam in usus pauperum convertendum*. Addi & huic Canoni alii possent permulti, qui similem abusum districte vetant.

§. XVIII.

Quæ omnia fere ex Sacri Concilii Tridentini Decretis desumpta, & item alia, quæ ibi de Matrimonio rite contrahendo præcipiuntur, sunt diligenter servanda.

COMMENTARIUS.

I. Ut quæ Tridentinum Concilium Sessione 24. *De reformatione Matrimonii* variis Capitibus statuit, diligenter servanda sint, cautum est ex omnibus fere Conciliis post ipsum celebratis, in quibus etiam & illud præcipitur, ut ejus celebrandi ratio, & Decretum a Tridentino Concilio præscriptum sæpe a Parochis statis anni diebus in suis Ecclesiis promulgetur. Certe S. Carolus in Rubricis, seu Instructionibus *De Sacramento Matrimonii* Capite I. inscripto, *Quæ Parochus doceat*, ita mandat: *Habebit ipse in primis recte cognita præcepta illa omnia, quæ in Matrimoniis recte conficiendis servari oportere, Oecumenica Synodus Tridentina jussit, ut illa ipsa omnia accuratissime, inviolateque servanda curet*. Tum statim subdit: *Dabit etiam operam, ut illius Tridentinæ Sanctionis jussa, præceptaque Parochiales sui teneant, proindeque sæpenumero, præsertim vero certis statis Dominicis diebus illam Sanctionem recte denunciabit, atque adeo explicabit ad præscriptum Diœcesanæ Constitutionis*. Legenda porro a Parochis citata ipsa Constitutio, ac illud potissimum advertendum, quod inter alia in recitata Sessione 24. Tridentini Concilii Cap. 1. legitur in Decreto De reformatione Matrimonii: *Siquæ Provinciæ*, inquit, *alias ultra prædictas, laudabilibus consuetudinibus, & cæremoniis hac in re utuntur, eas omnino retineri, Sancta Synodus vehementer optat*. Parochi igitur, uti notat Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici* Titulo 12. Cap. 6. num. 17. in hisce præscripta Ritualium suorum sequi debent, ac frequenter ostendere populo salutarem usum harum cæremoniarum, ac præsertim efficaciam precum, & benedictionum, quæ nomine Ecclesiæ super novos conjuges funduntur, quodque merito timeant, qui, iis contemptis, contra Ecclesiæ præscriptum Matrimonia ineunt, ne maledictionem pro benedictione in se, & proles suas accersant.

CAPUT II.

Ritus celebrandi Matrimonii Sacramentum.

§. I.

Parochus igitur Matrimonium celebraturus, Publicationibus factis tribus diebus festis, ut dictum est, si nullum obstet legitimum impedimentum, in Ecclesia Superpelliceo, & alba Stola indutus, adhibito uno saltem Clerico Superpelliceo pariter induto, qui Librum, & vas Aquæ benedictæ cum aspersorio deferat, coram tribus, aut duobus testibus, virum, & mulierem, quos parentum, vel propinquorum suorum præsentia cohonestari decet, de consensu in Matrimonium interroget, utrumque singillatim in hunc modum vulgari sermone: *N. vis accipere N. hic præsentem in legitimam uxorem juxta ritum Sanctæ Matris Ecclesiæ?* Respondeat Sponsus: *Volo*. Mox Sacerdos Sponsam interroget: *N. vis accipere N. hic præsentem in tuum legitimum maritum juxta ritum Sanctæ Matris Ecclesiæ?* Respondeat: *Volo*. Nec sufficit consensus unius, sed debet esse amborum, & expressus aliquo signo sensibili, sive fiat per se, sive per Procuratorem.

COMMENTARIUS.

I. Uti administrandum sit a Parocho hoc Sacramentum, ac præsertim quo habitu debeat esse indutus, edicit hic noster §. *In Ecclesia*, inquit, *Superpelliceo, & alba Stola indutus &c.* Debere ex antiquo ritu celebrari Matrimonium in Ecclesia, superius jam fuse ostendimus, probarique id præterea potest auctoritate Nicolai Papæ I. in Responsis ad consulta Bulgarorum Cap. 3. ubi sic inter alia inquit: *Et primum quidem in Ecclesia Domini, cum oblationibus, quas offerre debent Deo, per Sacerdotis manum statuuntur*. Ad Sacerdotem quod attinet, cautum est quidem ex ms. Missali Redonensi ab annis circiter 800. scripto, ut *in primis veniat Sacerdos ante ostium Ecclesiæ indutus Alba, atque Stola, cum Aqua benedicta*. Pontificale Ecclesiæ Antisiodorensis annorum circiter D. mandat, ut *cum venerint ante valvas Ecclesiæ Sponsus & Sponsa, ibi stent, donec veniens Sacerdos Alba, Stola, & Manipulo ornatus &c.* Præter Albam, & Stolam, mentio hic fit etiam Manipuli; idemque ritus præscriptus legitur in ms. Pontificali Ecclesiæ Lugdunensis ab annis circiter 400. scripto, quod etiam usui fuit Ecclesiæ Tarentasiensis. Porro S. Carolus in Instructionibus Matrimonii, ubi describit Ordinem illud celebrandi, vult, ut *Parochus Matrimonium celebraturus, Superpelliceo, Stola-*

laque pro tempore indutus, in limine Ecclesiæ, aut ante Altare Sponsos Aqua benedicta primum aspergat, uno, aut duobus Clericis adbibitis, Superpelliceo item indutis, quorum unus Librum, alter vas Aquæ benedictæ habebit. Ubi duo adnotes velim. I. præscribi a S. Carolo Stolam *pro tempore*, idest coloris tempori congruentis, cum alias ex nostro §. absque temporis distinctione *Stola alba* adhibenda sit. II. nihil præscribi in nostro §. de aspergendo primum Sponsos Aqua benedicta, quos tamen aspergendos monet S. Carolus initio sacræ functionis.

II. Rursus mandat hic noster §. celebrandum a Parocho Matrimonium *coram tribus, aut duobus testibus*. Consuevisse vel primis Seculis celebrari Matrimonium in facie Ecclesiæ, idest publice, & multis præsentibus, manifeste docet Tertullianus non uno in loco, præsertim vero iu Libro *De monogamia*, ubi ait, Matrimonia fieri coram Episcopo, Presbyteris, Diaconis, intervenientibus etiam in Ecclesia viduis. Hinc merito statuit Hormisda Papa allatus a Gratiano, Causa 30. Quæstione 5. Can. II. ut *nullus fidelis cujuscumque conditionis sit, occulte Nuptias faciat, sed benedictione accepta a Sacerdote, publice nubat in Domino*. Prætereo innumeros fere Canones, variasque Regum, & Principum Sanctiones, quibus clandestina Matrimonia interdicuntur. Pontificale ms. Monasterii Lyrensis annorum circiter 700. mandat, celebrandum Matrimonium sub testimonium plurimorum: idipsumque præscriptum legitur in plurimis Ritualibus. quod tamen mirum videri non debet, quum & ipsi Gentiles clandestinas Nuptias sine testibus omnino improbarent, irritasque censerent, teste Apulejo Lib. *6.* ubi hæc habet: *Impares Nuptiæ, & præterea in villa sine testibus, & patre non consentiente factæ, legitimæ non possunt videri*.

III. Quamquam vero ea esset vetus probataque Ecclesiæ disciplina, imo & infidelium consuetudo, ut Nuptiæ coram testibus celebrarentur, invaluit tamen variis Sæculis quorumdam abusus, ut Nuptias ipsas clanculum, & adeo secrete facerent, ut nulli omnino arbitri, seu testes interessent, per quos ipsæ Nuptiæ in Foro Ecclesiæ probari possent. Quo fiebat, ut quemadmodum ex sæpenumero temere, stulte, & imprudenter contractæ fuerant, ita non raro, vel ambo mutuo consensu sibi fidem remittentes, vel alter contra alterius quantumcumque reclamantis voluntatem, a contractu resiliret, fidemque falleret, & ad aliud Matrimonium transiret, idque impune, quippe cum alteri legitima documenta deessent, quibus contractum inter ipsos Matrimonium probaret; atque hoc pacto contingebat, ut qui prioris Matrimonii fide violata, alia de facto conjugia iniissent, in perpetuo deinceps viverent adulterio, filiosque procrearent illegitimos, & adulterinos, cum magna quidem filiorum injuria, sed longe majore discrimine salutis propriæ. Hæc, & alia gravissima id genus incommoda notavit jam doctissimus Estius in Libri 4. Sententiarum Distinctionem 28. §. *6.* ubi etiam scite observat, de hujusmodi conjugiis potissimum intelligendum esse Concilii Tridentini Decretum Sessione 24. *De reformatione Matrimonii* Cap. I. ubi testatur, sanctam Dei Ecclesiam clandestina Matrimonia justissimis ex causis prohibuisse, semperque detestatam fuisse; causam autem præcipuam ibidem subjicit, nempe gravissimum peccatum eorum, *qui in statu damnationis permanent, dum priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrabunt, & cum ea in perpetuo adulterio vivunt*.

IV. Ergo Tridentini Concilii Patres, ut tam gravibus malis, & incommodis, quæ ex clandestinis conjugiis oriebantur, occurrerent, provide statuerunt citato loco Sessionis 24. Matrimonia omnia clandestina penitus tollenda, & irritanda, nisi forma sequentis Decreti comprehendantur: *Qui aliter quam præsente Parocho, vel alio Sacerdote de ipsius Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus, vel tribus testibus, Matrimonium contrahere attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum inhabiles reddit, & hujusmodi contractus irritos, & nullos esse decernit, prout eos præsenti Decreto irritos facit, & annullat*. Hactenus Decretum. Nequis autem suspicetur, fieri potuisse, ut Patres Concilii in hoc Decreto statuendo, limites suæ potestatis egrederentur, & proinde errarent, tamquam videlicet in negotio, quod non ad Fidem, sed tantum ad gubernationem Ecclesiæ pertineat, saluberrimo consilio Canone 4. ejusdem Sessionis anathema in eum pronunciat, *qui dixerit, Ecclesiam non potuisse constituere impedimenta Matrimonium dirimentia, vel in iis constituendis errasse*. Hinc sapientissime laudatus Estius notat ibidem §. 7. esse de Fide tenendum, potuisse Ecclesiam irritare Matrimonia clandestina, & omnino ea omnia, quæ fuerint aliter, quam Decreti forma præscribit, inita, post hoc Ecclesiæ Decretum publicatum, irrita esse. Et sane plerique Doctores tum ante Concilium, tum in ipso Concilio, non dubitaverunt de potestate Ecclesiæ quoad irritationem clandestinorum conjugiorum, sicut & eorum, quæ sine consensu parentum contracta essent, sed num expediret illa irritari. Quod tamen expedire de clandestinis visum est. Unde Petrus a Soto Lectione 14. *De Matrimonio*, scribit, multos prudentes, & Deum timentes a multis annis desiderasse, ut Ecclesia irrita decerneret Matrimonia clandestina: *Quod certum est*, inquit, *Ecclesiam posse*. Sic ille ante Decretum Concilii: Quibus similia scribit Dominicus a Soto in citatam Distinctionem 28. Libri 4. Sententiarum, aliique Theologi de Matrimonio tractantes.

V. Jure itaque novo Concilii Tridentini, ut Matrimonium legitime atque valide contrahatur, opus est, ut contrahatur, *præsente Parocho, vel alio Sacerdote de Parochi, seu Ordinarii licentia, & duobus, vel tribus testibus*. Quum de præsentia Parochi dictum superius fuerit, de testibus nonnihil dicam. & primo quidem, nullam ipsorum qualitatem requiri a Tridentino Concilio, alisve Synodis, seu Ritualibus; unde admittuntur in hujusmodi testes quicumque mentis compotes, atque intelligendi capaces, quid agatur, viri, & mulieres, etiam proximi consanguinei contrahentium sine exceptione, quæ hic non habet locum. Ratio cur laudatum Concilium Constitutionem non restrinxerit ad testes omni exceptione majores, fuisse putatur a Doctoribus, ne obtentu exceptionum multoties Matrimonia irritarentur, aut saltem in dubium vocarentur, quod duo, vel tres testes tum ex laudato Concilio, tum est nostro §. sufficiant, nititur iis Divinæ Scripturæ verbis: *In ore duorum, vel trium testium stabit omne verbum*.

VI. Docet præterea noster §. decens esse, virum & mulierem celebraturos in Ecclesia matrimonium, *parentum, vel propinquorum suorum præsentia cohonestari*. Hanc fuisse veterem Ecclesiæ disciplinam, ut Sponsus & Sponsa, cum benedicendi essent a Sacerdote, in celebratione scilicet Matrimonii, a parentibus suis offerrentur, addiscere licet ex Canone 13. Concilii IV. Carthaginensis labente Seculo IV. celebrati. Parentum præsentiæ in celebratione Matrimonii filiorum faciunt passim mentionem Synodi, ac Rituales Codices variarum Ecclesiarum. Ex ms. Missali Redonensi annorum circiter 800. inter alia cautum est, ut Sacerdos, idest, Parochus, *faciat parentes, sicut mos est, dare eam, atque Sponsum dotalitium dividere, cunctisque audientibus legere; ipsumque suæ Sponsæ libenter dare*. Erat hic ritus, qui in Ecclesia peragebatur, ubi Sponsi in Ecclesia Matrimonio jungendi erant, sicut & ille, cujus meminit ms. Pontificale Monasterii Lyrensis annorum circiter 700. ubi in ordine celebrandi, benedicendique Nuptias, edicitur, *ut requiratur consensus utriusque a Sacerdote, & fiat recapitulatio de dote mulieris, & ponantur denarii aliqui in medium pauperibus dividendi; & tunc demum detur femina a patre vel amicis suis &c.* Ceterum tametsi hæc parentum præsentia non sit necessaria, sicuti nec eorum consensus, ut valide filiorum familias Nuptiæ celebrentur juxta Concilii Tridentini Decretum Sessione 24. *De reformatione Matrimonii* Capite 1. sapientissime nihilominus statuit S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi VI. Capite *Quæ ad Matrimonium pertinent*, ut si filiifamilias sint, qui Matrimonium celebraturi sunt, *hos Parochus valde cohortetur, ut parentibus, in quorum potestate sunt, eum honorem tribuant, ut illis ne insciis quidem, nedum invitis, rem tanti momenti ineant*.

VII. Addiderim hic tamen illud, monendos quoque esse parentes, ne sine justa causa denegent consensum, neve protelent filiorum, filiarumque suarum Matrimonia ex motivis humanis sæpius insufficientibus, ac parum christianis. Sed neque omittendum illud, ubi invitis parentibus Matrimonium contractum est, Parochi officium esse, pacem inter filium, & parentes conciliare, atque filium ad satisfactionem, & veniæ postulationem, & patrem ad benignitatem, & indulgentiam inflectere; atque S. Ambrosii modum agendi cum Sisinnio, quo invito filius uxorem duxerat, imitari. Patrem filio jure iratum agnovit quidem Ambrosius, filium ad officium revocavit, & ad veniam rogandum adduxit, patrem filio reconciliavit, ejusque, ac nurus benevolam susceptionem Sisinnio gratulatus, ut videre est in Epistola S. Doctoris 64. digna profecto in simili occasione a Parochis, aliisque Animarum Pastoribus lectu.

VIII. Rursus mandat noster §. ut Parochus Matrimonio Sponsos juncturus, *de consensu in Matrimonium interroget, utrumque singillatim in hunc modum vulgari sermone: N. vis accipere N. &c.* Constituto ad celebrandas Nuptias die adveniente, Sponsus, & Sponsa, benedicendi a parentibus, vel a paranymphis, ut habet Concilium Carthaginense 4. Can. 13. sistebantur Sacerdoti ad portas Ecclesiæ, ut ex multis Ritualibus antiquis constat, qui secundum quosdam eos interrogare debebat de Fide, quam profitebantur. Deinde, datis sibi mutuo dextris, exigebat ab utrisque consensum, in quo totam Sacramenti essentiam reponebant antiqui, ut scite notat Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. IX. Articulo 3. num. VI. ubi etiam ait, inaudita apud ipsos antiquos fuisse verba illa Parochi in nostro §. descripta: *Ego vos conjungo in Matrimonium &c.* in quibus aliqui ex recentioribus Scholasticis formam hujus Sacramenti constituunt; quæ tamen desiderantur in omnibus pene Ritualibus Libris a laudato Martene allatis citato loco, Articulo V. quibus adjungi possunt Constitutiones Richardi Episcopi Sarum anno 1717. editæ, in quibus hæc leguntur: *Item præcipimus, quod Sacerdotes doceant personas contrahentes hanc formam verborum in Gallico, vel in Anglico:* Ego N. accipio te N. in meam. *Similiter & mulier dicat:* Ego accipio te in meum. *In his enim verbis consistit vis magna, & Matrimonium contrahitur.* His concinit Concilium Provinciale VI. Beneventanum anno 1374. celebratum, Titulo X. Capite XXII. ubi, nulla penitus facta mentione illorum verborum *Ego vos conjungo &c.* diserte edicit, *contrahi Matrimonium consensu, & verbis, ut si dicant contrahentes*: Accipio te in meum: Accipio te in meam. *Vel*, Concedo tibi corpus meum in maritum: Et ego concedo tibi corpus meum in uxorem; *vel proferant verba æquipollentia consensum exprimentia de præsenti; quæ in iis, qui possunt, necessaria sunt quantum ad Ecclesiam*. Additque mox, mutum, *qui verba proferre non potest, consensum exprimere posse per indicia, vel signa*.

IX. Jam ut recte docet noster §. *non sufficit consensus unius, sed debet esse amborum, & expressus aliquo signo sensibili, sive fiat per se, sive per Procuratorem*. Valuit semper, valetque etiam nunc Matrimonium inter absentes per Procuratores initum. Ratio est, quia Matrimonium, habita ratione solius juris naturalis, solam moralem contrahentium præsentiam requirit, sicut & alii contractus. Quantum autem ad Jus Canonicum, habuit & illud rata Matrimonia, de quibus agitur, uti constat ex Canone *Honorantur* Causa 32. Quæstione II. Fortasse quia per Decretum Concilii Tridentini *Qui aliter quam præsente Parocho &c... Matrimonium attentabunt, eos Sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit &c.* consequens cuipiam videatur, hodie inter absentes non posse fieri rata Matrimonia, eo quod Parochus præsens esse nequeat contrahentibus, nisi & contrahentes ipsi mutuo sint præsentes. Sed respondent communiter Theologi, id non videri revera consequens; quia fingi possunt aliquot modi, quibus inter absentes valide contrahatur Matrimonium, salvo Concilii Tridentini Decreto. Recenset hos modos eruditus Estius in Libri IV. Distinctionem 29. §. V. Sed satis est id, quod superius innui, Matrimonium esse contractum humanum, ideoque, sicut in aliis contractibus, habere & in eo locum Regulam Juris, *Qui per alium facit, per se ipsum facere censetur*.

X. At vero, cum in Matrimonio contrahendo res summi momenti agatur, Procurator ipse jam non aliter censetur idoneus ad Matrimonium ipsum contrahendum, quam si ad hoc, Mandatum habeat speciale, uti declaratur in Capite ultimo De *Procuratoribus* in VI. Et quamvis alias

is,

is, qui constituitur ad negotia Procurator, alium dare possit, in hoc tamen casu, ut in citato Capite edicitur, *propter magnum, quod ex facto tam arduo posset periculum imminere, non poterit deputare alium, nisi hoc eidem specialiter sit commissum*. Quin & ibidem tanquam in hoc contractu omnino singulare additur: *Sane si Procurator, antequam contraxerit, a Domino fuerit revocatus, contractum postmodum Matrimonium ab eodem, licet tam ipse, quam ea, cum qua contraxit, revocationem hujusmodi penitus ignoraverit, nullius momenti existit, cum illius consensus defecerit, sine quo firmitatem habere nequivit*. Possem hic & alia adnotare, sed ex dictis hucusque satis apparet, qua ratione Matrimonia per Procuratores, & inter absentes, multis difficultatibus possint esse obnoxia; ut proinde consulendum sit, quod inter alios observavit Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici*, Titulo XII. Cap. 4. num. 14. ut inter præsentes fiant, nec Parochi propria auctoritate hujusmodi Matrimonia admittere debeant; tum præsertim quod nec inter insignes, doctosque Theologos omnino conveniat, num hæc Matrimonia per Procuratores inita veram Sacramenti rationem habeant.

§. II.

Mutuo igitur contrahentium consensu intellecto, Sacerdos jubeat eos invicem jungere dexteras, dicens: *Ego conjungo vos in Matrimonium. In Nomine Patris ✠ & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.* Vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque Provinciæ ritum; postea eos aspergat Aqua benedicta.

COMMENTARIUS.

I. Statuit hic noster §. *ut mutuo contrahentium consensu intellecto*, Sacerdos jubeat eos *invicem jungere dexteras, dicens: Ego conjungo vos &c.* Quam antiquus sit ritus iste, ut Sponsi scilicet Matrimonium contrahentes, mutuas sibi dexteras darent, constat ex Sacra Scriptura, Tobiæ Cap. 7. ubi de Raguel scriptum legimus, *quod apprehendens dexteram filiæ suæ dexteræ Tobiæ tradidit, Dicens: Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob vobiscum sit, & ipse conjungat vos, impleatque Benedictionem suam in vobis*. Porro, ut notat Menochius Lib. I. Institutionum Oeconomicarum ex sacris Literis depromptarum Cap. 6. cum nulla sint concepta verba, quibus mutuus Sponsorum consensus exprimi necessario debeat, sed quæcumque signa, verba, ac nutus huic rei satis esse possint, modo assensum significent, videtur Raguel præsens præsentes Sponsos, & assensus signa exprimentes, hujus usurpatione cæremoniæ, fœdere Matrimonii conjunxisse.

II. Quicquid sit de ritibus Veteris Testamenti, non est dubium, quin Ecclesiæ initio servatus & apud Christianos fuerit hic ritus, cujus meminit Tertullianus in Libro *De Velandis Virginibus* Cap. 2. ubi sic inquit: *Ad desponsationem velantur, quia & corpore, & spiritu masculo mixtæ sunt per osculum, & dextras, per quæ primum resignarunt pudorem spiritu*. Viguisse jam olim & in Ecclesia Orientali eundem ritum, addiscimus plane ex S. Gregorio Nazianzeno, qui in Epistola 57. ad Anysium, excusans se, quod affectus ægritudine ad ejus filiæ Nuptias venire non potuisset, sic ait: *Animo, & voluntate adsum, simulque festum celebro, juvenilesque dexteras inter se jungo, atque utrasque Dei manui*. Occurrit passim hæc cæremonia in Ritualibus multis, quorum loca supervacaneum est describere. Notatu tamen dignum existimo, quod legitur in ms. Codice Victorino annorum circiter 600. præscriptum enim ibidem est, ut in primis Nuptiis nudæ, in secundis velatæ manus jungantur. Sed non omittendum quod in peragenda hac cæremonia jungendi dextras Sponsorum præscribant Ritualia non pauca, ac præsertim vetus Manuale ad usum Diœcesis Remensis editum, & Rituale Ambrosianum editum jussu Cæsaris Montii Cardinalis, atque Archiepiscopi Mediolanensis, ex cujus præscripto, *Parochus dextera sua Sponsi dexteram prehendit, & ad significationem vinculi, fideique conjugalis, imponit manui dexteræ Sponsi, summitatesque Stolæ in modum Crucis imponit ambabus Sponsorum manibus &c.* Rituale Leodiense recte admodum monet, ut Parochus *cum pudica modestia, apprehensis dextris utriusque, eas conjungat*.

III. Junctis dexteris, ex præscripto nostri §. & Concilii Tridentini Sessione XXIV. *De reformatione Matrimonii* Cap. I. dicit Parochus: *Ego conjungo vos in Matrimonium. In Nomine Patris ✠ & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.* Vel aliis utatur verbis juxta receptum uniuscujusque Provinciæ ritum. Dixi equidem in Commentario superiori, in omnibus fere Ritualibus Libris desiderari hæc Parochi verba in §. hoc nostro relata: *Ego conjungo vos in Matrimonium. In Nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.* Dixi *fere*, quia scilicet Ritualia quædam non desunt, etiam antiqua, in quibus verba ipsa leguntur. Certe statuit Missale ms. insignis Ecclesiæ Rotomagensis anno circiter 400. exaratum ut Parochus, mutuo Sponsorum consensu intellecto, & quidem lingua vernacula expresso, *det eum viro dicens, verbis Latinis: Et ego conjungo vos in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti*. Præterea ex vetusto Rituali insignis Ecclesiæ Catalaunensis cautum est, ut *postquam dederint consensum* Sponsi, *Sacerdos dicat: Et ego affido vos in Nomine Patris ✠, & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.* Affido idem est, ac in Matrimonium conjungo, estque in usu ea vox hodie in nostra Calabria ad significandam Matrimonii celebrationem. Vetus Manuale ad usum Diœcesis Remensis editum, post traditionem quidem Anuli, de qua nos infra, hanc formam præscribit: *Deinde Presbyter dicat: Desponso vos in facie Ecclesiæ*. Ex Rituali Ambrosiano jussu Cæsaris Montii Cardinalis & Archiepiscopi Mediolanensis edito dicit Parochus: *Et ego auctoritate Sanctæ Matris Ecclesiæ, qua fungor, conjungo* vos

vos in Matrimonium, ter signum Crucis super utrumque faciendo, *In Nomine Patris* ✠, *& Filii*, ✠ *& Spiritus* ✠ *Sancti*. ℟. *Amen*.

IV. Opportune examinanda esset hoc loco illa duplex celebris Quæstio inter Theologos agitata, an forma Sacramenti Matrimonii sint hæc vel similia verba, *Ego vos in Matrimonium conjungo &c.* & an solus Sacerdos, coram quo hoc Sacramentum celebratur, sit ipsius Sacramenti Minister. Sed cum nobis non vacet hujusmodi quæstionibus immergi, videri de eisdem inter alios potest eruditus Jueninus in celebri Opere *De Sacramentis* Dissertatione XI. Quæstione 2. & 3. in quibus probare nititur, & verba ipsa, *Ego vos conjungo &c.* aut similia esse formam Sacramenti Matrimonii, & solum Sacerdotem esse ejusdem Sacramenti Ministrum. Sed jam longe ante Jueninum doctissimus Melchior Canus Episcopus Canariensis Lib. 8. *De locis Theologicis* Cap. 5. contendit, Matrimonium sine Ecclesiæ Ministro contractum, non esse vere, & proprie Sacramentum, eo quod proprius Minister, idest Parochus, per quem administrari debuit, illi desit. Argumenta, quæ pro hac opinione, vel ab illo afferuntur, vel insuper afferri possent, partim eo spectant, ut eam opinionem directe probent (idest, non alium esse Ministrum, quam qui sit ipsius Ecclesiæ Minister, idest Sacerdos virum & mulierem certis, ac præscriptis verbis conjungens) partim ut contrariam, quæ est communis, sententiam improbent, & infirment.

V. Quæstionibus hisce omissis, de quibus etiam consuli Estius potest in IV. Sententiarum, Distinctione XXVI. §. X. & XI. devenio ad explicationem illius particulæ nostri §. ubi edicitur, ut postquam Parochus Sponsos sub præscriptis verbis *Ego vos &c.* in Matrimonium conjunxit, *aspergat eos Aqua benedicta*. Aquæ benedictæ usus in celebratione Matrimonii ex antiquis Ritualibus constat, occurritque in ms. Missali Redonensi annorum circiter 800. Aspergi debuisse Aqua benedicta Sponsos a Sacerdote post prolata prædicta verba *Ego vos &c.* addiscimus ex vetusto Rituali insignis Ecclesiæ Catalaunensis: *Sacerdos dicat:* Et ego affido vos &c. *Deinde aspergat eos Aqua benedicta*: itemque ex Rituali Ambrosiano superius memorato, ubi Sacerdos, prolata ea verborum forma, superius etiam descripta, *deinde Aqua benedicta eos aspergit, dicens: Per Aquæ benedictæ aspersionem det vobis Omnipotens Deus suam gratiam, & benedictionem*. Sed hæc, & alia in citato Rituali Ambrosiano descripta, legi possunt in S. Caroli Instructionibus *De Matrimonio*, in eo Capite, quod inscriptum est: *Ordo celebrandi Matrimonium*, & in aliis Ritualibus non paucis.

§. III.

Mox benedicit Anulum. Benedictio Anuli. ℣. *Adjutorium nostrum in Nomine Domini*. ℟. *Qui fecit Cælum, & Terram*. ℣. *Domine exaudi Orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. Dominus *vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*.

Oremus.

Benedic, ✠ Domine *Anulum hunc, quem nos in tuo Nomine benedicimus* ✠, *ut quæ eum gestaverit, fidelitatem integram suo Sponso tenens, in pace, & voluntate tua permaneat, atque in mutua charitate semper vivat. Per Christum* Dominum *nostrum*. ℟. *Amen*.

§. IV.

Deinde Sacerdos aspergat Anulum Aqua benedicta in modum Crucis, & Sponsus acceptum Anulum de manu Sacerdotis, imponit in digito anulari sinistræ manus Sponsæ, Sacerdote dicente: *In Nomine Patris* ✠, *& Filii, & Spiritus Sancti, Amen*. Mox subjungat: *Confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis*. ℟. *A Templo sancto tuo, quod est in Jerusalem. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster*. ℣. *Et ne nos inducas in tentationem*. ℟. *Sed libera nos a malo*. ℣. *Salvos fac servos tuos*. ℟. *Deus meus sperantes in te*. ℣. *Mitte eis Domine auxilium de Sancto*. ℟. *Et de Sion tuere eos*. ℣. *Esto eis Domine turris fortitudinis*. ℟. *A facie inimici*. ℣. *Domine exaudi Orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo*. *Oremus*.

Respice quæsumus, Domine, super hos famulos tuos; & institutis tuis, quibus propagationem humani generis ordinasti, benignus assiste, ut qui Te Auctore junguntur, Te auxiliante serventur. Per Christum Dominum *nostrum*. ℟. *Amen*.

COMMENTARIUS.

I. Vix Rituale antiquum, recentiusve invenies, in quo non extet Anuli Benedictio, qui in celebratione Matrimonii vel ex veteri Ecclesiæ ritu a Sponso digito anulari sinistræ manus Sponsæ imponi consuevit. Ritum hujusmodi impositionis egregie exponit S. Isidorus Lib. II. *De officiis Ecclesiasticis* Cap. 9. quod inscriptum est *De conjugatis*, ubi inter alia sic inquit: *Illud vero, quod in primis Anulus a Sponso Sponsæ datur, fit hoc nimirum, vel propter mutuæ fidei signum, vel propter id magis, ut eorum pignore eorum corda jungantur. Unde & quarto digito Anulus idem inseritur, quod per eum vena quædam, ut fertur, sanguinis ad cor* us-

usque perveniat. Antiquitus autem non amplius uno dabatur, ne pluralitas amorum unum carperet. Ante impositionem, consuevisse eum benedici, & quidem pro varietate Ecclesiarum alicubi immediate post Matrimonii celebrationem, ex variis Ritualibus constat. Missale ms. Redonense annorum circiter 800. mandat, ut Sacerdos *Anulo benedicto in Nomine S. Trinitatis eum in dextra manu sponsare faciat &c.* Sequitur paulo post *Benedictio super Anulum*, quæ est hujusmodi: *Creator, & conservator humani generis, dator æternæ salutis, Omnipotens Deus, tu permitte Spiritum Sanctum Paraclitum super hunc Anulum. Per.* Mox vero hæc alia brevior: *Benedic Domine Anulum istum, ut in ejus figura pudicitiam custodiant. Per.*

II. Longe fusior, præclariorque est ritus benedicendi, imponendique hujusmodi Anulum in mss. Pontificali Monasterii Lyrensis annorum circiter 700. ubi duæ extant Orationes ad benedicendum Anulum, quarum prior hæc est: „ Creator, & conservator humani generis, dator gratiæ spiritalis, largitor æternæ salutis, tu, Domine, mitte benedictionem tuam super hunc Anulum. Per. *Altera Oratio*: Benedic Domine hunc Anulum, quem nos in tuo Sancto Nomine bene ✠ dicimus, ut quæ eum signaculum fidei desponsata portaverit, in tua pace consistat, & in fidei integritate devota permaneat, & in amore tuo semper vivat, crescat, & senescat, & multiplicetur in longitudinem dierum. Per Christum Dominum. *Tum statim mandat, ut* hic accipiat Sponsus Anulum, & una cum Sacerdote in tribus digitis dextræ manus Sponsæ imponat, dicens ad primum digitum: *In Nomine Patris.* Ad secundum: *Et Filii.* Ad tertium: *Et Spiritus Sancti.* Et sic imponat in uno digito sinistræ manus eundem Anulum, & ibi relinquat, ut eum deinceps in sinistra ferat ad differentiam Gradus Episcopalis, ubi Anulus in signaculum integræ, & plenæ castitatis in dextra manu publice est portandus. Et tunc dicat: *Dominus vobiscum. Deus Abraham, Deus Isaac, Deus Jacob sit vobiscum, & ipse vos conjungat, impleatque benedictionem suam in vobis, qui vivit.*

III. Notatu nunc dignus est ritus, quem in Anuli impositione præscribit ms. Codex Victorinus annorum circiter D. Jubet enim, ut *ponat primum Anulum in pollice Sacerdos dicens*: In nomine Patris; *postea in indice*, & Filii; *deinceps in medium*, & Spiritus Sancti, Amen; *& dicat Sponsus*: De isto Anulo te sponso, & de isto auro te honoro, & de ista dote te doto; *tunc procidat ad pedes ejus mulier, & dicat Sacerdos hunc Psalmum:* Manda Deus virtuti tuæ, confirma hoc Deus, quod operatus es in nobis. A Templo tuo in Jerusalem, increpa feras arundinis, congregatio taurorum in vaccis populorum, ut excludant eos, qui probati sunt argento. Gloria Patri. Dominus vobiscum. *Oratio*. Sequuntur mox variæ Orationes, & Psalmi, quos longum est recensere. Extant & in aliis Ritualibus peculiares benedictiones, & ritus in benedictione Anuli observandi, & ut alia omittam, in ms. Pontificali Ecclesiæ Antissiodorensis annorum circiter 500. præscriptum lego post benedictionem Anuli, ut *tunc aspergatur Anulus Aqua benedicta, & thurificetur; thurificetur autem simul Sponsus, & Sponsa. Deinde dante Presbytero Anulum Sponso, Sponsus in Sponsæ digito eum ponet, primum scilicet in pollice, ita dicens post Presbyterum*: In Nomine Patris. *Deinde in indice dicens:* Et Filii. *Ad ultimum vero ponat in medio, dicens*: Et Spiritus Sancti; *ibique maneat Anulus; quo facto dicat Sacerdos Orationem &c.* Atque hic nota, non solum ex veteri ritu consuevisse Anulum post ejus benedictionem Aqua benedicta aspergi, ut mandat noster §. & pene omnes Libri Rituales, verum etiam thurificari, itemque non modo thurificari Anulum, verum etiam simul Sponsum, & Sponsam. Ceterum, ut alia omittam, cautum est ex mss. Missali insignis Ecclesiæ Rotomagensis annorum circiter 500. ut *Sponsus capiat Anulum in manu dextra, ita quod omnes digiti viri tangant Anulum, & faciat tangere Anulum ad universos digitos mulieris.*

IV. Jam non opus est alios Codices Rituales referre, in quibus & Anuli benedictio, & impositio in digito anulari, sive etiam medio mulieris, ut in quibusdam Ritualibus legitur, passim invenitur. In Ecclesia Orientali Anulos duos, viro aureum, & mulieri argenteum tribuunt Græci, teste Leone Allatio Lib. III. *De perpetua consensione Occidentalis, & Orientalis Ecclesiæ* Cap. 16. num. 15. ubi ita eum ritum recenset: *Sacerdos ex Altari duos anulos accipit, unum aureum, argenteum alterum; & aureum viro, argenteum mulieri, recitans verba ad hoc præscripta, exhibet. Anulos postea immutat Compater, sive Fidejussor, eodem Sacerdote orante.* Legere est & hunc ritum in Græcorum Euchologio in eo Capite, quod inscribitur: *Ordo servari solitus in Sponsalibus celebrandis, videlicet in Nuptiarum subbarratione*; ex cujus præscripto reponuntur primum *in dextra sanctæ Mensæ*, idest, Altaris, *parte duo ipsorum*, idest Sponsorum sacri *Anuli, aureus, & argenteus. Ex iis argenteus dextrorsum respicit, aureus sinistrorsum, juxta se invicem.* Tum vero post varias preces, orationesque, *acceptis Anulis, Sacerdos donat primum viro aureum, tum argenteum mulieri, & dicit viro*: Subharratur Servus Dei N. propter ancillam Dei N. In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nunc, & semper, & in sæcula sæculorum, Amen. *Deinde dicit mulieri*: Subharratur Ancilla Dei N. propter servum Dei N. In Nomine Patris &c. *Cumque ter ad unumquemque hoc dixerit, Crucem super eorum capita facit Anulis, & utrumque dextris eorum digitis immittit; deinde recens nuptorum Anulos commutat assistens Paranymphus. Sacerdos vero dicit Orationem.* Sequitur deinde prolixa Oratio, & cæremonia finitur, ut in citato Euchologio videre est, quod eruditissimus Jacobus Goar in sacris Orientalis Ecclesiæ Ritibus apprime versatus Notis perpetuis illustravit.

V. Porro mirum videri debet, quod ubi in variis Ritualibus variæ extant Orationes ad benedicendum Anulum, duæ ipsæ orationes *Benedic Domine &c.* & *Respice quæsumus Domine &c.* vix in iisdem tametsi recentioribus inveniantur. Desiderantur quoque in Sacerdotali Romano edito anno 1567. in quo tamen, sicut & in Rituali Ambrosiano, leguntur nonnullæ orationes, quas habent antiqui, ac varii mss. Codices Rituales a doctissimo Edmundo Martene allati, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. 9. Articulo v. quorum loca nonnulla jam superius recensui.

§. V.

His expletis, si benedicendæ sint Nuptiæ, Parochus Missam pro Sponso, & Sponsa, ut in Missali Romano, celebret, servatis omnibus, quæ ibi præscribuntur.

COMMENTARIUS.

I. Anuli benedictione absoluta, ex præscripto quidem nonnullorum Ritualium, ac præsertim Pastoralis Mechlinensis, teste Vanespen Parte II. Juris Ecclesiastici universi Tit. XII. Cap. VI. num. XI. *novi conjuges honestiori loco collocati audiunt Missam, orantes Deum pro Matrimonii jam initi prospero successu*. At vero nostrum Rituale Romanum in præsenti §. Missam dumtaxat celebrandam indicat, si Nuptiæ sint benedicendæ, atque ita ipsam Missæ celebrationem esse vice benedictionis. Post benedictionem enim Anuli immediate subjicit hæc nostri §. verba: *His expletis, si benedicendæ sint Nuptiæ, Parochus Missam pro Sponso, & Sponsa, ut in Missali Romano, celebret, servatis omnibus, quæ præscribuntur*: Neque alterius benedictionis meminit. Et sane si veterem disciplinam spectemus, benedictio Nuptiarum intra Missarum solemnia fiebat post Orationem Dominicam, & omnia alia, quæ intra Missarum solemnia olim benedicebantur, ut ex antiquis Sacramentorum Libris docet Hugo Menardus in Notis ad Sacramentarium S. Gregorii Papæ, qui primus edidit ex ms. Codice Rhemensi exarato circa annum Millesimum Actionem, seu Missam propriam nuptialem, in qua inter alia dicitur: *Et dicis Orationem Dominicam, & sic eam*, Sponsam scilicet, *benedicis bis verbis*: Deus, qui Mundi crescentis exordium &c.

II. Integram Actionem nuptialem, sive Missam propriam nuptialem ex pervetusto Galesiano Missali, & mss. Codicibus Remensi, & Gellonensi annorum circiter 1000. legere est apud eruditissimum Edmundum Martene, Lib. I. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Cap. IX. Articulo V. in quo varii ad benedicendas Nuptias Ordines referuntur, Ordine I. in quo, & Orationes propriæ, Præfatio, ac Benedictiones lectu dignæ habentur. Porro hujus veteris ritus vestigium est, quod in citato Pastorali Mechlinensi præscribitur. *Dicto* Pater noster *Sacerdos, antequam dicat*, Libera nos, quæsumus, Domine, *stans in cornu Epistolæ versus Sponsum, & Sponsam ante Altare genuflectens, dicit super eos sequentes orationes*. Hæ enim benedictiones, ut subdit Vanespen, locum pristinæ benedictionis supplent. Ad Sacerdotalem, seu potius benedictionem Ecclesiæ ministerio Sacerdotis impertiendam, nec non ipsum Missæ Sacrificium in Nuptiarum benedictione celebrari consuetum, non obscure alludit Tertullianus Libro II. *Ad uxorem* Cap. 9. dicens: *Unde sufficiam ad enarrandam felicitatem ejus Matrimonii, quod Ecclesia conciliat, & confirmat Oblatio &c.* Ex ms. Missali Redonensi ab annis circiter 700. scripto, & in Bibliotheca S. Gatiani Turonensis asservato, in ipsa nuptiali Missa, apud ipsum Martene Ordine II. *Sponsus, & Sponsa candelas ardentes in manibus tenentes, & offertorium, Missam audientes offerunt, &, antequam* Pax Domini *dicatur, ante Altare sub pallio, vel alio quolibet opertorio, sicuti mos est*, (Sacerdos) *eos benedicat, ad ultimum prædictus Sponsus pacem de Presbytero accipiat, suæque Sponsæ ipse ferat*.

III. Juxta præscriptum Pontificalis Monasterii Lyrensis annorum circiter 700. teste Martene Ordine III. peracta benedictione, aliisque ritibus expletis prædictæ benedictionis super Sponsum, & Sponsam, Missa erat de Sancta Trinitate, incipiebatque: *Benedicta sit Sancta Trinitas*; dicebatur: *Gloria in excelsis Deo*, Epistola ex Apostolo, *Nescitis quia corpora vestra membra sunt Christi*. Euangelium: *Accesserunt ad Jesum Pharisæi tentantes eum, & dicentes: Si licet homini dimittere uxorem suam*. Tum, *Credo in unum Deum*. Offertorium, *Benedictus sit Deus Pater*. Præfatio de Trinitate, *Qui cum Unigenito*. Mandat mox, ut *post* Sanctus, *prosternant se in orationem extento pallio super eos, quod teneant quatuor homines ad quatuor cornua, & antequam dicatur*, Pax Domini, *faciat Presbyter hanc orationem super illos*. Dominus vobiscum. Oremus. Propitiare, Domine, supplicationibus nostris &c. Oremus. Deus, qui potestate virtutis tuæ de nihilo cuncta fecisti &c. *Post hæc sequuntur*, Pax Domini sit semper vobiscum, & Agnus Dei. *Tunc surgant ab Oratione, & accipiat Sponsus pacem a Sacerdote, & ferat ad Sponsam, osculans eam, & neminem alium, nec ipse, nec ipsa, sed Clericus post ipsum a Presbytero pacem accipiens, ferat aliis, sicut solitum est*. Tandem, ut alia omittam, præscribit etiam ipsum Pontificale, ut *post Missam benedicatur panis, & vinum in vasculo, & gustent in Nomine Domini*.

IV. Pacis osculi in nuptiali benedictione meminere passim Rituales Codices antiqui pariter, ac recentiores; quibus adhærens citatum Mechlinense Pastorale apud memoratum Vanespen, num. XIII. sic habet: *Minister celebrantis osculum pacis a sacrificante acceptum defert primum Sponso, ac deinde Sponsæ, qui cum gratiarum actione, ac mutuæ charitatis desiderio illud accipient in signum charitatis, ac perpetuæ pacis Christi cum Sponsa sua Ecclesia; & postea ordinate cæteris in honorem Nuptiarum præsentibus*. Est autem adeo antiquum ipsum nuptiale osculum, ut illius etiam meminerit Tertullianus in Libro *De velandis Virginibus* Cap. 11. Nec dubium, quin sibi mutuo olim Sponsi osculum darent; Fideles enim in ipsa Sacra Synaxi se mutuo osculo salutasse, seu pacem dedisse, pluribus ostendit Joannes Cardinalis Bona Lib. II. Rerum Liturgicarum, Cap. XXV. & concludit: *Signum igitur mutuæ dilectionis, & pacis erat osculum inter Christianos, a quo procul aberat omnis suspicio impuri affectus*. Deinde paucis interpositis subjungit: *Veteri tandem simplicitate in malitiam degenerante subtractum paulatim est osculum, & ejus vice mos introductus porrigendi tabellam cum Crucis, vel Christi Imagine, quam superioris sæculi Scriptores oscularium vocant, de*

de quo vocabulo agit Spelmannus in Glossario. Jam non promiscue datum fuisse olim osculum, sed mares mares, feminas feminas osculatas fuisse, jam nos alibi notavimus. Exceptos autem fuisse ab ea disciplina Sponsos, ex recitato superius Lyrensi Pontificali, & ex aliis Ritualibus multis addiscere licet.

V. Sed nec omittendus est ritus in prædicta Missa olim servatus, impertitæ scilicet sacræ Communionis Sponsis, uti constat ex citatis superius Missali Gelasiano, & mss. Codicibus Remensi, & Gellonensi, ubi sic inquiunt: *Post hæc dicis*, Pax vobiscum, *& sic eos communicas*. Apud Græcos, teste Bartholdo Nihusio in Tractatu *De Communione Orientalium sub unica specie*, unica species præsanctificata Sponso, & Sponsæ distribui solita fuit, quippe poculum vitreum vino minime consecrato plenum ablutioni eorum inserviebat. Idem docet Arcudius Lib. 7. Capite 32. ex ms. Euchologio Criptæ Ferratæ, ex cujus præscripto calix vitreus, ex quo ablutio porrigebatur, frangi debebat. Nunc vero Græci minime communicant in Nuptiis, sed cum a prandiis, atque etiam domi permulti Matrimonia contrahant, poculum vino plenum Presbyter solet exhibere Sponso, & Sponsæ, dum eos Matrimonio conjungit, qui ritus pariter in quibusdam Latinis Ritualibus reperitur, teste Martene Libro 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Capite 9. Articulo 3. num. 11.

VI. Tandem Missa absoluta, postquam novis conjugibus, ac toti populo communis fuerit impensa Missæ benedictio, priusquam Sacerdos incipiat Euangelium S. Joannis, adducendi sunt novi ipsi conjuges ad Altare ex laudato toties Pastorali Mechlinensi, ad quos conversus Sacerdos dicit benedictionem, & quæ & in antiquis Ritualibus legitur: *Deus Abraham, Deus Isaac, & Deus Jacob sit vobiscum, & ipse impleat benedictionem suam in vobis, ut videatis filios filiorum vestrorum, usque ad tertiam, & quartam generationem, & postea vitam æternam habeatis sine fine &c.* Ex ejusdem Pastoralis præscripto, uti docet Vanespen citato loco, num. xv. Sacerdos legere debet Euangelium S. Joannis, *In principio erat Verbum*, super novos conjuges, atque lectum Euangelium Crucis impressione signatum exhibere utrique osculandum. Placuit autem varios ritus describere, qui licet in nostro Romano Rituali desiderentur, ab eo tamen minime improbantur, siqui tamen laudabiles sunt, ut ex sequenti §. addiscimus.

§. VI.

Ceterum si quæ Provinciæ aliis, ultra prædictas, laudabilibus consuetudinibus, & cæremoniis in celebrando Matrimonii Sacramento utantur, eas Sancta Synodus optat retineri.

COMMENTARIUS.

I. QUum ex dictis in superioribus Commentariis constet, itemque ex iis, quæ mox infra dicemus, plerasque sacras Cæremonias, & iteratas preces, atque Orationes in variis, antiquisque aliarum Ecclesiarum Ritualibus haberi, quæ in nostro Romano Rituali desiderantur, ubi brevis admodum formula celebrandi Matrimonium recensetur; opportune, meritoque hic noster §. Tridentini Concilii sententiam laudat in Decreto reformationis Matrimonii, Sessione 24. Cap. 1. expressam, ubi verbis in hoc §. relatis dicitur, *quod siquæ Provinciæ aliis, ultra prædictas, laudabilibus consuetudinibus, & cæremoniis, in celebrando Matrimonii Sacramento utantur, eas Sancta Synodus optat retineri*. Cum itaque, & Rituale Romanum, & Tridentinum Concilium laudabiles alias consuetudines, ac cæremonias in Matrimonii celebratione ab aliis Ecclesiis servatas non solum commendent, sed & retineri optent, operæ pretium duxi eas in hoc Commentario referre, atque explicare.

II. Ritus æque antiquus, atque universalis fuit ille, dum cantaretur benedictio nuptiarum, expandendi velum purpureum in signum pudoris super Sponsum, & Sponsam, ut docent Libri Rituales, innuitque S. Ambrosius pluribus in locis, maxime vero in Libro *De Virginitate* Cap. 15. *Utinam*, inquit, *possem revocare nupturas; utinam possem flammeum nuptiale pio integritatis mutare velamine*. In exhortatione ad Virgines Cap. 6. sic habet: *Nubes itaque sunt, & graves nubes, quæ nupserint; nam a nubibus verbum nubentium tractum arbitror: denique operiuntur ut nubes, cum acceperint nupturæ velamina*. Et in Epistola 19. diserte ait, *ipsum conjugium velamine, Sacerdotali & benedictione sanctificari oportere*. Similiter Syricius Papa in Epistola ad Mediolanensem Ecclesiam ita de eo ritu scribit: *Nos sane Nuptiarum vota non aspernanter accipimus, quibus velamine interfumus, sed virgines, quas Nuptiæ creant, Deo devotas, majore honorificentia honoramus*.

III. Eundem hunc ritum recenset explicatque S. Isidorus Hispalensis Episcopus Lib. 2. *De Officiis Ecclesiasticis* Cap. 19. sic dicens: *Quod vero eædem feminæ, dum maritantur, velantur, scilicet ut noverint, se per hæc viris suis esse subjectas, & humiles; unde & ipsum velamen vulgo mavortem vocant, idest martem, quia signum martialis dignitatis, ac potestatis est in eo. Caput enim mulieris vir est; licet deinde velentur, dum nubunt, ut verecundiam mulieris agnoscant, quia jam sequitur inde quod pudeat. Unde Rebecca cum ad Sponsum duceretur* (Genes. 14.) *simul ut eum conspexit, salutationem, vel oscula sustinuit, sed tamen statim sentiens, quid esset futura, pallio caput velavit. Obnubere enim velare dicitur; hinc etiam & nuptæ dictæ, quod vultus suos velent; unde & nubes dictæ eo quod terram, aut æthera obtegant*. Pergit Sanctus Præsul, magisque ritum ipsum explicat his plane verbis: *Quod autem nubentes post benedictionem vittæ invicem vinculo copulantur, videlicet, ne compagem conjugalis unitatis dissipent*. Tum vero statim subjicit: *At vero quod eadem vitta candido purpureoque colore permiscetur, candor ad munditiam vitæ, purpura ad sanguinis po-*

posteritatem adhibetur; ut hoc signo continentiæ lex tenenda ab utrisque ad tempus admoneatur, & post hæc ad reddendum debitum non negetur. Quod enim dicit Apostolus conjugatis, Abstinete vos ad tempus, ut vacetis orationi, *hoc ille candor vittæ insinuat; quod vero subjungit:* Et iterum vertimini in id ipsum, *hoc purpureus color ille demostrat*. Hactenus Isidorus in cujus prolixo loco multa observare diligens poterit lector.

IV. Plura de eodem hoc ritu notavit Durandus in suo Rituali Lib. 1. Cap. 9. S. Carolus mentionem de eo facit in Matrimonii Instructionibus in fine Capitis, quod inscriptum est, *De Parochi diligentia in denuntiationibus, aliisque*, ubi inter alia mandat, velatam deducendam esse nupturam in Ecclesiam: *Velatam Sponsam deduci monebit*, Parochus scilicet, cum ob decentiam, Apostolique præceptum, tum ob significationem subjectionis erga virum, *Rebeccæ etiam exemplo, quæ ut Sponsum conspexit, caput velavit*. Ex quo addiscimus, quod alias notavit S. Isidorus superius allegatus, ex Veteri Testamento manasse ritum ipsum in Ecclesiam. In Veteri quippe Testamento sic virgines a nuptis distinguebantur, quod hæ, ut nomen ipsum nuptæ sonat, calyptra aliqua, vel flammeo, illæ aperto, & nullo velamine procedebant intectæ. Itaque Rebecca, quæ jam in nuptarum censu erat adscripta, ut primum in conspectum venit Isaaci mariti sui, *tollens cito pallium operuit se*, ut habemus in Genesi Cap. 24. Quid significet velamen istud mulieris nuptiale, indicat S. Paulus in Epistola 1. ad Corinthios Cap. 11. cum ait: *Vir quidem non debet velare caput suum, quoniam imago, & gloria Dei est; mulier autem gloria viri est. Non enim vir ex muliere est, sed mulier ex viro. Etenim non est creatus vir propter mulierem, sed mulier propter virum. Ideo debet mulier potestatem habere supra caput propter Angelos*. Velamen mulieris vocat Apostolus potestatem, Græce ἐξουσίαν, quod quasi jugum quoddam sit, quod mulierum cervicibus injicitur, ad ostendendam potestatem in mulieres, earumque subjectionem viris suis, qui tot prærogativis, quot S. Paulus enumerat, imbecilliorem, & humiliorem mulierum sexum longe antecellunt.

V. Quantum vero ex Ritualibus constat, consuevit utplurimum velum ipsum nuptiale, dum cantaretur in Missa Nuptiarum Benedictio, super Sponsum, & Sponsam expandi, antequam *Pax Domini* diceretur. Sic enim ait ms. Missale Redonense annorum circiter 800. *Sponsus autem, & Sponsa, candelas ardentes in manibus tenentes, & offertorium, Missam audientes offerunt; & antequam* Pax Domini *dicatur, ante Altare sub pallio, vel alio quolibet opertorio, sicuti mos est, eos benedicat*. At vero ms. Pontificale Monasterii Lyrensis annorum circiter 700. mandat Sponsis, *ut post* Sanctus *prosternant se in Orationem, extento pallio super eos, quod teneant quatuor homines ad quatuor cornua, &, antequam dicatur* Pax Domini *faciat Presbyter hanc orationem super illos*. Sequuntur mox duæ orationes, quarum prima brevior, incipitque, *Propitiare, Domine &c.* Altera longe prolixior, & incipit, *Deus qui potestate virtutis &c.* Idem habetur in Missali ms. Ecclesiæ Rotomagensis, annorum circiter D. in quo etiam cavetur, omittendam esse hanc cœremoniam, ubi nubentes *fuerint alias conjugati, seu alter eorum fuerit conjugatus, quia eo casu non fieret*. Quod etiam in recentioris ævi Ritualibus idem ritus fuerit præscriptus, consulenda illa sunt apud Martene Lib. 1. *De antiquis Ecclesiæ ritibus* Capite 9. Articulo 5. Ordine 8. & seqq.

VI. Explicandus nunc alius est ritus pervetustus quoque, ac celebris coronandi scilicet Sponsos, quem etiam constat a Veteri Testamento fuisse desumptum. Sane in Cantico Canticorum Cap. 3. puellæ Hierosolymitanæ ad Salomonem nuptum spectandum his verbis evocantur: *Egredimini filiæ Sion, & videte Regem Salomonem in diademate, quo coronavit eum mater sua in die desponsationis illius, & in die lætitiæ cordis ejus*. Apud Isaiam Prophetam legimus hunc plane in modum: *Quasi Sponsum decoratum corona*. Plecti consuevisse Coronas hasce plerumque ex floribus, aut herbis odoratis, caliculis verbi gratia rosarum, myrto, phylara, aliisque hujusmodi insertis, & invicem implexis, notavit Menochius Lib. 1. *Institutionis Oeconomicæ* Cap. 6. num. 7. Sed ut de ritibus in Christiana Religione usitatis differamus, teste Nicolao I. Pontifice Maximo, qui anno 858. ad Pontificatum evectus fuit, respondens ad Consulta Bulgarorum, sic ritum ipsum suo tempore servari solitum recenset: *Post hæc autem de Ecclesia egressi Coronas in capitibus gestant, quæ semper in Ecclesia ipsa sunt solitæ reservari*. Longe ante Nicolaum Papam meminere hujus ritus Palladius in Lausiaca Cap. 8. Evagrius Lib. 6. *Historiæ* Cap. 1. Gregorius Turonensis Lib. 1. Cap. 42. itemque Acta S. Amatoris Antisiodorensis Episcopi, qui obiit anno 405. apud Bollandum die 1. Maji, ubi de Sponsa ipsius Amatoris ante Episcopatum ducta, sic inquiunt: *Turrita Corona frontem comprimunt*. Quibus ex verbis apparet, Coronas illas in formam turris fuisse compositas. Eas propriis Sacerdotum manibus impositas fuisse Sponso pariter & Sponsæ, colligere licet ex Actis ms. S. Alexii, memoratis a laudato Martene, citato loco, Articulo II. num. 10. in quibus sic legitur: *Elegerunt ei puellam ex genere Imperiali, & ornaverunt thalamum, impositaque sunt eis singulæ Coronæ in Templo S. Bonifacii Martyris per manus honoratissimorum Sacerdotum*.

VII. Viguisse olim, & adhuc vigere apud Græcos ritum coronandi Sponsos, ex eorum Euchologio constat, in Officio, quod Coronationis Nuptiarum dicitur, ex cujus præscripto, *si quidem voluerint eodem temporis spatio*, in Matrimonii scilicet celebratione, *coronari, ingrediuntur in Templum Sponsi cum cereis accensis, præcedente Sacerdote cum thuribulo, & canente Psalmum modo sequenti*. Sequuntur variæ preces, prolixæque orationes, & deinde *Sacerdos, acceptis Coronis, primo coronat Sponsum, dicens:* Coronatur Servus Dei N. propter Ancillam Dei N. in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti: *Deinde coronat Sponsam, dicens:* Coronatur Ancilla Dei N. propter Servum Dei N. In Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti. *Tum benedicit eis ter*. Sequuntur mox aliæ preces, orationes, itemque Lectiones ex S. Pauli Epistola ad Ephesios, & ex Euangelio S. Joannis, atque varii alii ritus ad ipsam Coronationem Nuptiarum spectantes, quos legere est in

Eu-

Euchologio loco citato cum Notis eruditissimi Jacobi Goar ibidem.

VIII. Missos facio alios multos Ecclesiarum particularium ritus, illudque observandum censeo, quod ex Tridentino Concilio ait hic noster §. nempe quod, *siquæ Provinciæ aliis ultra prædictos*, in Rituali scilicet Romano descriptos, *laudabilibus consuetudinibus, & Cæremoniis in celebrando Matrimonii Sacramento utantur, eas Sancta Synodus optat retineri*. Ubi nota, laudabiles quidem consuetudines, & cæremonias commendari, non vero abusus, & corruptelas superstitionesve, quas aliquando in celebrationem Matrimonii irrepsisse, zelantissimi Præsules, & Synodi conquesti sunt, omnemque diligentiam impenderunt, ut eas abolerent. Porro, ut aliqua exempla proferam, S. Carolus in Concilio Provinciali I. Mediolanensi Capite *Quæ ad Sacramentum Matrimonii pertinent*, districte Parochis præcepit, *ut usum illum in Ecclesia bibendi, & frangendi Cyathi, & alia id generis, quæ indecore fiunt, cum aliqui Matrimonio junguntur, amplius ne adhiberi patiantur*. Rursus in Concilio Provinciali II. Decreto 28. diserte ait, *ne Parochus ulla cujusvis generis musica instrumenta adferri patiatur, cum Sponsi in Ecclesiam conveniunt, vel ad Matrimonium contrahendum, vel ad accipiendam benedictionem*. Alios id genus abusus in aliis Synodis passim damnatos commemorare hoc loco supervacaneum est.

§. VII.

Peractis omnibus, Parochus manu sua describat in Libro Matrimoniorum nomina Conjugum, & testium, & alia juxta formulam præscriptam; idque, licet alius Sacerdos vel a se, vel ab Ordinario delegatus celebraverit Matrimonium.

COMMENTARIUS.

I. Constituit id quoque Synodus Tridentina in citata toties Sessione XXIV. *De reformatione Matrimonii* Cap. I. ut *habeat Parochus Librum, in quo conjugum, & testium nomina, diemque, & locum contracti Matrimonii describat, quem apud se diligenter custodiat*. Concilii Tridentini Decretum amplexus est S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi I. Capite inscripto *Quæ ad Sacramentum Matrimonii pertinent*, eidemque nonnulla addidit, quæ digna sunt, ut hoc loco notentur: *Ne autem Matrimoniorum, quæ contrahentur, memoria facile pereat, siquam facultatem Episcopi, aut Parochi cuiquam alii Sacerdoti, ut in contrahendo Matrimonio intersit, concedendam aliquando duxerint, id scripto tantum faciant, ejusque exemplum Episcopi in aliquo Libro descriptum diligenter adservent. Parochi autem in eum Librum referant, in quo conjugum, & testium nomina ex præscripto Tridentini Concilii scribere debent. Quicquid vero eo Libro Parochi singulis annis scripserint, id in fine anni Episcopo describendum tradant*. Agit & alibi S. Carolus de hoc Libro in aureis Actis Ecclesiæ Mediolanensis, ejusque Decreta de ea re legere est etiam in aliis Conciliis tum Provincialibus, tum Diœcesanis, ac iis potissimum, quæ post Generale Tridentinum Concilium celebrata fuere.

CAPUT III.

De Benedictione mulieris post partum.

I. Reliquum est, ut postquam de Matrimonii Sacramento disseruimus, agamus nunc in hoc Capite *De Benedictione mulieris post partum*, quæ licet ad alteram hujus Operis partem pertinere potius videatur, ad Titulum scilicet *De Benedictionibus*, non sine causa tamen hoc loco ea materia tractatur, veluti continuatio Tituli *De Sacramento Matrimonii*, de quo hactenus egimus juxta ordinem in Rituali præscriptum.

§. I.

Siqua puerpera post partum, juxta piam, ac laudabilem consuetudinem, ad Ecclesiam venire voluerit, pro incolumitate sua Deo gratias actura, petieritque a Sacerdote benedictionem, ipse Superpelliceo, & Stola alba indutus, cum Ministro aspergillum deferente, ad fores Ecclesiæ accedat, ubi illam foris ad limina genuflectentem, & candelam accensam in manu tenentem Aqua benedicta aspergat, deinde dicat. ℣. *Adjutorium nostrum in Nomine Domini*. ℟. *Qui fecit Cælum, & Terram*. Antiphona: *Hæc accipiet benedictionem a Domino*. Psalmus: *Domini est Terra, & plenitudo ejus &c.* totus cum *Gloria Patri*. Repetitur Antiphona: *Hæc accipiet benedictionem a Domino, & misericordiam a Deo salutari suo; quia hæc est generatio quærentium Dominum*. Deinde porrigens ad manum mulieris extremam partem Stolæ, eam introducit in Ecclesiam, dicens: *Ingredere in Templum Dei, adora Filium Beatæ Mariæ Virginis, qui tibi fecunditatem tribuit prolis*. Et ipsa ingressa genuflectit coram Altari, & orat, gratias agens Deo de beneficiis sibi collatis. Et Sacerdos dicit: *Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison*. Pater noster, secreto. ℣. *Et ne nos inducas in tentationem*.

nem. ℟. Sed libera nos a malo. ℣. Salvam fac ancillam tuam, Domine. ℟. Deus meus sperantem in te. ℣. Mitte ei Domine auxilium de Sancto. ℟. Et de Sion tuere eam. ℣. Nihil proficiat inimicus in ea. ℟. Et filius iniquitatis non apponat nocere ei. ℣ Domine exaudi orationem meam. ℟. Et clamor meus ad te veniat. ℣. Dominus vobiscum. ℟. Et cum spiritu tuo. Oremus.

Omnipotens sempiterne Deus, qui per Beatæ Mariæ Virginis partum, Fidelium parientium dolores in gaudium vertisti: respice propitius super hanc famulam tuam ad Templum sanctum tuum pro gratiarum actione lætam accedentem; & præsta, ut post hanc vitam, ejusdem Beatæ Mariæ meritis, & intercessione, ad æternæ beatitudinis gaudia cum prole sua pervenire mereatur. Per Christum Dominum nostrum. ℟. *Amen.*

§. II.

Deinde illam aspergit iterum Aqua benedicta in modum Crucis, dicens *Pax, & benedictio Dei Omnipotentis, Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus ✠, Sancti descendat super te, & maneat semper. Amen.*

COMMENTARIUS.

I. Fuit Veteris Testamenti Lex, Levitici Capite XII. expressa, qua mulier post partum certo dierum spatio arcebatur a Templo: *Mulier*, inquit, *si suscepto semine pepererit masculum, immunda erit septem diebus juxta dies separationis menstruæ; ipsa vero triginta tribus diebus manebit in sanguine purificationis suæ; sin autem feminam pepererit, immunda erit duabus hebdomadibus juxta ritum fluxus menstrui: & sexaginta sex diebus manebit in sanguine purificationis suæ.* Quod interim mulier ingredi Sanctuarium, vel Templum non posset, donec implerentur dies purificationis, ex ipsa Levitici Lege addiscere licet. Cui quidem etsi Deipara Virgo subjecta non esset, voluit nihilominus se ei ex humilitate subjicere, uti legitur in Euangelio Lucæ Capite 2. Atque hinc originem sumpsit Festum Purificationis Beatæ Mariæ Virginis, de qua in nostris Commentariis ad Cæremoniale Episcoporum, & ad illud Sanctæ Romanæ Ecclesiæ diximus, & dicemus iterum infra Tomo II. hujus Operis ad Titulum *De Processione in die Festo Purificationis Beatæ Mariæ Virginis*. Porro occasione hujus Festi invaluit Seculo VII. alicubi consuetudo, ut hoc die homines *placentas*, sive *similam* coquerent, ac sibi mutuo mitterent, *honoris scilicet prætextu secundinarum*, idest, puerperii, *impollutæ Virginis Matris*, ut ait Concilium Trullanum Canone 79. districte statuens, ut *siquis deinceps hoc facere aggressus fuerit, si sit quidem Clericus, deponatur; si vero laicus, segregetur*. Sed in hunc Canonem vide, quæ scripsimus nostro Tomo II. Conciliorum in Commentariis ad Concilia Oecumenica, in explicatione Canonum prædicti Concilii.

II. Quamquam vero mulieres Novi Testamenti puerperio, omnibusque, quæ illud consequuntur, non secus, ac Veteris Testamenti mulieres subjectæ, purificatione indigere videantur, hac Lege tamen minime constringuntur. Nam ut recte docet Innocentius Papa III. in Epistola ad Archiepiscopum Armachanum, relata in Capite unico, *De purificatione post partum* Libro 3. Decretalium Titulo 47. *licet secundum Legem Mosaicam certi dies determinati fuissent, quibus mulieres post partum a Templi cessarent ingressu*: quia tamen Lex *per Moysen data est, gratia, & veritas per Jesum Christum facta est*; Hinc est, *quod postquam umbra Legis evanuit, & illuxit veritas Euangelii, si mulieres post prolem emissam, acturæ gratias Ecclesiam intrare voluerint, nulla proinde peccati mole gravantur, nec Ecclesiarum est eis aditus denegandus, ne pœna illis converti videatur in culpam*. Similia ante Innocentium edixerat Canon II. nomine Gregorii Papæ inscriptus apud Gratianum Distinctione V. *Si mulier eadem hora, qua genuerit, actura gratias intrat Ecclesiam, nullo pondere peccati gravatur &c.* Ceterum in citata sua Decretali addit Innocentius, quod si mulieres ipsæ *ex veneratione voluerunt aliquandiu abstinere*, Ecclesiæ scilicet ingressu, *devotionem earum non esse improbandam*.

III. Itaque laudandæ mulieres Christianæ, quæ, sive ex reverentia erga Ecclesiam, ac Divina mysteria, quæ in ipsa peraguntur, sive exemplo Deiparæ Virginis, quæ ex humilitate Legi se subdidit, cui, ut dictum est, non erat obnoxia, consueverunt etiam ipsæ, licet minime eidem Legi, ex alia ratione superius explicata, subjectæ, ad tempus aliquod ab Ecclesiæ ingressu abstinere, nec in eam intrare, nisi se Sacerdoti præsentaverint, & ipse, precibus aliquibus præmissis, illas introduxerit, juxta ritum præscriptum in hoc nostro Rituali Romano, vel aliis aliarum Ecclesiarum, probatis tamen Superiorum auctoritate. Neque enim privato homini licet sacros ritus præscribere, qui publice in Ecclesia serventur. Ceterum tametsi arbitrio mulierum relinquatur, si velint aliquandiu ab ingressu Ecclesiæ abstinere, & deinde benedici in Templo; præcepit nihilominus S. Carolus in suo Concilio Mediolanensi I. Provinciali, Capite inscripto *Quæ pertinent ad Baptismi administrationem*, in fine, ut *moneant Parochi puerperas, ut cum primum post partum domo exierint, mox ad Ecclesiam Deo acturæ gratias accedant, ubi benedictionem a Parocho suscipiant.*

IV. Cogit nos hoc S. Caroli statutum eam Quæstionem discutere, an benedictio mulieris post partum fieri possit, ac recipi in quavis Ecclesia, & a quovis Sacerdote, sive Sæculari, sive Regulari? Et quidem si nostro §. standum sit, nullam facit hic mentionem Parochi, sed dumtaxat Sacerdotis: *Siqua puerpera*, inquit, *post partum*,

tum, *juxta piam*, *ac laudabilem consuetudinem*, *ad Ecclesiam venire voluerit*, *pro incolumitate sua Deo gratias actura*, *petieritque a Sacerdote benedictionem &c.* Minister itaque hujus benedictionis est quilibet Sacerdos, non absolute Parochus; cumque nulla ibidem mentio fiat Ecclesiæ Parochialis, cui ista benedictio alligetur, hinc satis deducitur, posse hanc benedictionem in quavis Ecclesia fieri, & a quovis Sacerdote, qui illi scilicet Ecclesiæ præsit, ad quam benedictionem post partum susceptura mulier accedit. Tenent passim hanc sententiam Scriptores Regulares, inter quos Lezana Quæstionum Regularium Tomo I. Capite 12. num. 41. & Tomo II. verbo *benedicere* num. 17. ubi ita etiam decisum fuisse a Sacra Congregatione testatur. Quin nec posse Parochos sibi postulare, aut usurpare candelas, aut alia, quæ occasione benedictionis prædictæ a mulieribus puerperis Ecclesiæ Regularium relinquuntur, sed ea pertinere ad ipsos Regulares, alios citans probat Leander *De Præceptis Ecclesiæ* Tractatu VI. Disputatione X. Quæstione X. ubi etiam Declarationem Sacræ Congregationis super hac re in favorem Regularium factam recenset. Porro vidi sæpe Romæ hujusmodi benedictiones in Ecclesiis non Parochialibus celebratas, imo iterum atque iterum in nostra Ecclesia S. Hieronymi Charitatis, Parochis scientibus, & nequaquam reclamantibus.

V. Ceterum tametsi ex Rituali nostro Romano liberum sit mulieri ad quam malit Ecclesiam accedere, non addubito tamen, quin standum sit receptæ locorum consuetudini, ac Synodalibus Statutis. Certe quod a Parocho debeant puerperæ benedictionem accipere, statuit non uno in loco S. Carolus, & præsertim in Provinciali I. Concilio superius memorato. Ne Sponsorum, & mulierum post partum benedictiones a Regularibus persolvantur, vetuit, & quidem sub excommunicationis pœna, Synodus Provincialis X. Beneventana sub Jacobo III. Cardinale Sabello anno 1567. Sessione 7. Tit. I. Capite V. *Quoniam vero intelligimus*, *a Regularibus nullam curam animarum habentibus falcem in alienam messem immitti*, *& Sponsorum Sponsarumque benedictiones fieri*, *itemque mulierum a partu ad Ecclesiam venientium*, *quæ munera propria Parochorum sunt*; *eis sub pœna excommunicationis mandamus*, *ne se hujusmodi officiis ad eos minime spectantibus ullo pacto immisceant*. Esse proprium Parochi munus Sponsorum benedictionem, aperte constat ex nostro Rituali, ex Concilio Tridentino, & ex repetitis Sacræ Congregationis ejusdem Concilii Interpretum Decretis; sed non puto idem dici posse de mulieris benedictione post partum, ex rationibus superius a nobis jam explicatis; potissimum vero ex illa, quod ubi nostrum Rituale absolute Parocho benedictionem Sponsorum tribuit, benedictionem vero mulieris post partum, non quidem Parocho, sed Sacerdoti, ei scilicet, a quo mulier benedictionem ipsam petierit.

VI. Fateor equidem, prohibitos sæpe fuisse a Sacra Congregatione Regulares eam benedictionem impertiri, quia nimirum ex antiqua, ut dictum est, locorum consuetudine, & Synodalibus Statutis munus id esset proprii mulieris Parochi. Hinc in Synodo Provinciali II. Mechlinensi Titulo 3. Capite 8. cautum est, ut *puerperæ cum a puerperio domum exeuntes*, *se ad Ecclesiam contulerint*, *a proprio Parocho juxta probatissimam Ecclesiæ consuetudinem purificentur*. Itaque nititur hæc Synodus probatissima Ecclesiæ consuetudine, quam merito Sacra Congregatio confirmavit, teste Vanespen Parte II. *Juris Ecclesiastici* Titulo II. Cap. V. num. IX. Cum enim Pastores Civitatis Antuerpiensis ad Sacram Congregationem querelas detulissent, *quod*, *non obstante contraria consuetudine*, *necnon Constitutione Synodi Provincialis per Sacram Congregationem recognitæ*, *& per Sedem Apostolicam approbatæ*, *Regulares Mendicantes*.... *auderent in suis Ecclesiis mulieres post partum ad purificationem admittere*; Sacra ipsa Concilii Tridentini Interpretum Congregatio die 18. Novembris anni 1662. decrevit, prædictis Regularibus Civitatis Antuerpiæ id non licere. Quod hic a Sacra Congregatione declaratum fuit, etiam in Synodo II. Provinciali Cameracensi Titulo VI. Capite 13. decretum fuerat his verbis: *Prima vice*, *qua mulieres a puerperio domum exeunt*, *juxta antiquam Ecclesiæ consuetudinem ad Ecclesiam recto se conferant*, *gratias actura Deo pro beneficio puerperii*, *& ut a proprio Pastore*, *seu ejus vicem gerente*, *& non ab alio*, *purificentur*.

VII. Sed age explicemus ritus hujus benedictionis. Et quidem, si vetustum Rituale insignis Ecclesiæ Catalaunensis consulamus, mandat Rituale ipsum, ut mulieres purificandæ accedant ad Ecclesiam, Missam auditura, in ejusque fine prope Altare adstent, quousque Presbyter manu panem tenens, eum benedicat hisce plane verbis: *Adjutorium nostrum in Nomine Domini &c. Sit Nomen Domini benedictum &c. Oremus*. *Benedic*, *Domine*, *hanc creaturam panis*, *qui benedixisti quinque panes in Deserto*, *ut manducans eum*, *purgata a vitiis*, *salutem consequatur mentis*, *& corporis*. *In Nomine Patris* ✠, *& Filii*, *& Spiritus Sancti*, *Amen*. Benedictum panem, & Aqua benedicta aspersum tradebat Presbyter mulieri comedendum, deinde vero pacem ad osculandum, ac tandem eam, ac circumstantes Aqua benedicta aspergebat. Idem ritus legitur etiam in veteri Rituali Lemovicensi; in quo tamen illud additum est, quod, *si sit consuetudo*, *Stola super caput posita*, *mulieris scilicet benedictæ*, *dicit Euangelium*: In principio; *& post datur ei Stola ad osculandum*, *& dicta mulier Aqua benedicta aspersa recedit*. Meminit quidem & hujus ritus memoratum Rituale Catalaunense, præscribens Presbytero, ut *si mulier gravi infirmitate ante tempus purificandi in domo detineatur*, *& requirat*, *se esse purificandam*, *accedat ad eam*, *& dicat Euangelium S. Joannis*, In principio erat Verbum &c. *detque mulieri panem prius per eum benedictum ad comedendum*, *& Stolam ad osculandum*, *aspergatque eam Aqua benedicta*, *& recedat*. Ubi nota, Euangelium ipsum debuisse dici, ubi mulier ægrotans purificabatur domi, cum alias Rituale Lemovicense præscribat, dicendum etiam in Ecclesia, ubi mulier benedictionem acceperat.

VIII. Neque vero in solis ipsis Ritualibus Catalaunensi, & Lemovicensi, occurrit Ordo benedictionis mulieris post partum in domo, verum etiam in aliis multis, ac præsertim in Sacerdotali Romano Venetiis edito anno 1567. ubi ritus ita præscriptus legitur: *Sacerdos ingrediens domum mulieris*, *quæ peperit*, *dicat in ingressu*: *Pax huic domui*, *& omnibus habitantibus*

bus in ea. ℣. *Adjutorium nostrum in Nomine Domini*. ℟. *Qui fecit Cælum & Terram*. Psalm. *Laudate pueri Dominum*. Psalm. *Beati omnes, qui timent Dominum*. Psalm. *Deus misereatur nostri*. Antiph. *Anima mea illi vivet, & semen meum serviet ipsi. Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison. Pater noster. Et ne nos inducas in tentationem. Sed libera nos a malo. Amen*. ℣. *Salvam fac ancillam tuam*. ℟. *Deus meus sperantem in te*. ℣. *Mitte ei Domine auxilium de Sancto*. ℟. *Et de Sion tuere eam*. ℣. *Esto ei Domine turris fortitudinis*. ℟. *A facie inimici*. ℣. *Domine exaudi orationem meam*. ℟. *Et clamor meus ad te veniat*. ℣. *Dominus vobiscum*. ℟. *Et cum spiritu tuo. Oremus. Domine Sancte, Pater omnipotens, æterne Deus, qui benedictionis tuæ gratiam ægris infundendo corporibus, facturam tuam multiplici pietate custodis, ad invocationem tui Nominis Sancti benignus assiste, ut hanc famulam tuam dextera tuæ virtutis tuearis, potestate confirmes, signaculo Sanctæ Crucis bene✠dicas, atque tuæ Ecclesiæ, & Sanctis Altaribus eam feliciter restituas. Per Dominum nostrum*. Addit mox: *Et tunc aspergatur Aqua benedicta*. Hactenus Sacerdotale Romanum post medium Seculum XVII. editum, ut vel inde intelligas, etiam posterioribus Sæculis viguisse ritum illum ceteroqui minus proprium benedicendæ mulieris post partum etiam domi, ubi ægrotaret.

IX. Adhibitum fuisse panem benedictum, eumque mulieri comedendum traditum, addiscimus, non modo ex Ritualibus Catalaunensi, & Lemovicensi sed & ex Provinciali Concilio III. Mediolanensi, Cap. inscripto *Quæ ad Sacramentalia, & Sacramenta generatim pertinent*, ubi S. Carolus inter alia Parochum monet, *ne feminis post puerperium ad Ecclesiam venientibus panis benedictus sub hostiæ forma præbeatur*. Corrigit præterea ibidem ritum, quem alias Ritualia antiqua Catalaunense, & Lemovicense permittebant, ut nimirum mulieri ægrotanti posset post partum benedictio domi impertiri. Vetat id enim non uno in loco, ac primo quidem in ipso Concilio III. sic dicens: *Ad preces, quæ supra puerperas funduntur, cum post prolem emissam illa actura gratias ad Ecclesiam se confert, Parochus puerperæ domum ne ingrediatur, etiamsi mulier ob adversam valetudinem Ecclesiam adire nequeat*. Idem totidem verbis legere est in ejusdem Sanctissimi Antistitis Synodo III. Diœcesana, Decreto XIV. & in Instructionibus Baptismi, Capite, quod inscriptum est. *Quæ servanda sunt post Baptismum*, ubi ita inquit: *Cavebit*, Parochus scilicet, *ne ob eam causam*, benedictionis nempe post partum, *ipse puerperæ domum ingrediatur, etiamsi illa adversa valetudine laboret*.

X. Hisce S. Caroli Decretis adjungi possent variorum Conciliorum Statuta, atque insignium Ecclesiarum Ritualia, ex quibus non modo cautum est, ne mulieres ægrotantes domi purificentur, verum etiam ne per substitutas quidem personas. Utrumque abusum damnat certe Pastorale Mechliniense, ubi ita edicit: „ Si contigerit, mulierem „ adversa valetudine certo tempore a purificatio„ ne impediri, differatur purificatio, donec ut„ cumque restituta in Ecclesiam ingredi possit, „ etiamsi mortis immineat periculum, quia pu„ rificatio extra Ecclesiam facienda non est; ne„ que substituenda alia mulier purificanda in lo„ cum defunctæ puerperæ. „ Ridicula profecto erat hæc substitutio, meritoque a laudato Pastorali improbata. Nam alias quod ad purificationem spectat mulieris ægrotantis domi, licet hodie passim & ipsa a Synodis, atque a Ritualibus vetetur, probata jam olim nihilominus fuit ab antiquis Ritualibus Catalaunensi, & Lemovicensi superius descriptis: quibus etiam adjungi potest Euchologium, sive Rituale Græcorum, in quo leguntur *Orationes in mulierem puerperam die nati ejus pueri primo*; quas quidem Orationes doctissimis Notis illustravit Jacobus Goar Dominicanus, variisque auctoritatibus, ac rationibus muniit ritum ipsum Græcorum purificandi puerperam domi tametsi non ægrotantem. Nolim autem, quispiam putet, me Græcorum hunc morem referentem, ritum illum probare, qui aliquando in quibusdam locis Ecclesiæ Latinæ invaluit, purificandi scilicet domi ægrotantem puerperam. Constanter ajo, quod alias Ritualia, ac Synodi passim præscribunt, non esse permittendam purificationem extra Ecclesiam, etiamsi puerperis periculum mortis immineat; non enim de ritu tanti momenti agitur, ut non possit vel a puerperis sanis sine scrupulo ullo omitti; uti perspicue constat ex initio nostri hujus §. ubi arbitrio illarum relinquitur, si velint ritum ipsum servare: *Si qua puerpera*, inquit, *post partum, juxta piam, ac laudabilem consuetudinem, ad Ecclesiam venire voluerit, pro incolumitate sua Deo gratias actura, petieritque a Sacerdote Benedictionem &c.*

XI. Optandum plane esset, ut ubi puerperæ ad Ecclesiam accederent purificationis gratia, Parochi eisdem varia mysteria, & documenta exponerent, quæ in ejusmodi benedictione continentur, quæque post Durandum, aliosque Auctores explicuit Paulus Maria Quarti in Tractatu *De Benedictionibus*, Titulo II. Sectione XII. Præludio II. Ergo, ut ait hic noster §. accedit mulier ad fores Ecclesiæ, ibique foris ad limina genuflectens, & candelam accensam in manu tenens Aqua benedicta a Sacerdote Superpelliceo, & Stola alba induto aspergitur. Variat nonnihil Sacerdotale Romanum anni 1567. Cap. II. ex cujus præscripto, nulla facta mentione candelæ accensæ, quam tenere manu debet mulier ante fores Ecclesiæ genuflexa, *Sacerdos cum Superpelliceo, & Stola* (nulla & hic mentio coloris est) *facta confessione ante portam Ecclesiæ, aspergit mulierem Aqua benedicta*. Licet etiam de hujusmodi candela accensa nihil dicatur in citatis Ritualibus Catalaunensi, & Lemovicensi, ritus tamen antiquus est, ut puerpera scilicet benedictionem post partum susceptura, cereum accensum teneret. Id enim perspicue addiscimus ex Matthæo Westmonasteriensi ad annum 1087. ubi refert, quod cum Philippus Rex Galliæ de Guillelmo Normanno per jocum dictitasset, eum velut puerperam decumbere, *Cum ad Missam*, inquit, *post partum iero, centum millia candelas illi illuminabo*.

XII. Sed audiamus, ut rem ipsam luculentius enarrat Matthæus Parisius ad prædictum annum 1087. *Rex Anglorum Gulielmus*, inquit, *in Normandia moram faciens aliquantisper se continuit a bello, quod in Francorum Regem cogitabat. Rex autem Francorum Philippus abutens ipsius patientia opprobriose fertur dixisse: Rex Anglorum jacet Rotomagi cubile fovens in-*

instar parturientium feminarum. Sed cum post partum se purificaturus exiverit, centum millia candelarum cum eo veniam oblaturus in Ecclesia. Quibusdam enim in locis, ut testatur Lupus Tomo IV. Operum editionis Venetæ in Dissertatione *De S. Leonis Noni Actis*, purificanda mulier cum multo sociarum comitatu procedit ad Ecclesiam, & singulæ gestant, ac offerunt candelam. Porro quod hæc mulierum purificatio ad exemplum Purificationis Deiparæ Virginis instituta sit, uti inter alios notat Durandus Lib. 71. *Rationalis* Cap. 71. sicut in ipso Purificationis Festo solent ex antiquo ritu Fideles, ut suo loco dicemus, cereos accensos in manibus portare, ita quoque mulier purificationem faciens, candelam accensam manu tenet. Aspergitur tunc autem Aqua benedicta, quia scilicet hujusmodi Aqua in omnibus fere benedictionibus ex antiquo pariter ritu adhiberi soleat.

XIII. Aspersa Aqua benedicta muliere ibidem genuflexa, ex præscripto nostri §. dicit Sacerdos. ℣. *Adjutorium nostrum &c.* Antiphonam *Hæc accipiet &c.* Psalmum 23. *Domini est terra &c.* repetitaque Antiphona prædicta, *deinde porrigens ad manum mulieris extremam partem Stolæ, eam introducit in Ecclesiam, dicens.* Ingredere in Templum Dei &c. Variat & in hunc ritum Sacerdotale Romanum, in quo post Aquæ benedictæ aspersionem mulieri ante portam Ecclesiæ factam, dicitur quidem a Sacerdote ℣. *Adjutorium &c.* Sed deinde sequuntur variæ Antiphonæ, ac Psalmi, nempe *Miserere mei Deus &c. Domini est terra &c. Deus misereatur nostri &c.* Tum variæ preces, ac deinde duæ orationes, quarum prima est, „ Deus qui per „ Moysen famulum tuum Israeliticæ plebi mandasti, ut mulier, quæ filium peperisset, ab ingressu Templi sequestraretur; quæsumus, ut hanc „ famulam tuam N. ab omni inquinamento peccati „ mundare digneris; quatenus mente, & corpore „ mundata, sinum Matris Sanctæ Ecclesiæ valeat „ penetrare, & tibi pro suis delictis acceptabile „ munus offerre. Per Dominum. *Oratio altera* „ *hæc est:* Omnipotens sempiterne Deus, Pater „ Domini nostri Jesu Christi, Deus Sabaoth, qui „ tuum Unigenitum una cum Matre sua post quadraginta dierum spatium in Templo præsentasti; „ benedicere digneris hanc famulam tuam N. „ quam ad Templum tuum tibi Domino Deo nostro purificandi gratia præsentamus; & concede „ propitius, ut sicut eam per nostrum officium in „ Templum istud introducimus, sic post finem vitæ „ præsentis Templum cæleste mereatur introire. „ Per eumdem Dominum nostrum Jesum Christum „ Filium tuum, qui venturus est judicare vivos, „ & mortuos, & sæculum per ignem. ℟. Amen.

XIV. Absolutis duabus hisce Orationibus, *tunc mulier*, ait prædictum Sacerdotale, *habens candelam accensam in manibus, accipit a Sacerdote caput Stolæ, & Ecclesiam ingreditur, dicente Sacerdote: Famula Dei N. ingredere in Templum Dei, adora Filium Beatæ Virginis, qui tibi tribuit fœcunditatem prolis.* Ex hac formula, sicuti & ex precibus a Sacerdote recitandis, manifeste apparet quod alias non semel in hoc Commentario notavimus, hanc mulierum purificationem post partum ad exemplum Purificationis Deiparæ Virginis fuisse institutam. Atque hinc est, quod Pastorale Mechlinense etiam monet, quod, si Missa celebretur, *aptissime huic laudis Officio congruat Missa de Purificatione Beatæ Mariæ*, quæ incipit: *Suscepimus.* Consuevisse Missam dici in benedictione hujusmodi, docent nos antiqua Ritualia Catalaunense & Lemovicense, itemque Sacerdotale Romanum citato loco, ubi edicitur, ut *deinde Sacerdos* (post recitatam scilicet eam formulam, *Famula Dei N. ingredere &c.*) *celebret Missam, si hora est conveniens, & ipsa aliquid offerat Sacerdoti.* Longe ante ipsa Ritualia consuevisse dici Missam in ipsa Puerperarum benedictione, patet ex citato superius loco Matthæi Westmonasteriensis, & ex Innocentio Papa III. Lib. I. Epistola, quæ inter Antipolitanum Episcopum, & Lerinensem Abbatem circa Grassensem S. Honorati Ecclesiam pacta firmat, ubi inter alia statutum fuit, ut *Monachi in purificatione parientium Missas non cantent, nec orationes exsolvant.* Quod quidem satis & illud demonstrat, solitos fuisse olim Monachos, & quidem ante Innocentium III. idest ante Seculum Christi XII. quo ille claruit, benedictionem mulieri post partum largiri.

XV. Neque vero prætereunda silentio est clausula illa, quæ in citato Sacerdotali Romano legitur, ubi edicitur, ut in Missa, quam Sacerdos in puerperæ benedictione celebrat, *ipsa aliquid offerat Sacerdoti.* Nullum prorsus verbum de hac oblatione in nostro Romano Rituali; & recte admodum, ne ansa deinde, ut sæpe contigit, daretur Sacerdotibus aliquid exigendi. Verum non dubito, quin laudanda summopere sit eorum locorum consuetudo, in quibus mulieres ditiores post susceptam benedictionem sponte aliquid darent, ut & in ipsa oblatione imitarentur Christi parentes, de quibus ita legitur in Euangelio Festi Purificationis Deiparæ, Lucæ Cap. II. „ Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ secundum Legem Moysi, tulerunt Jesum in Hierusalem, ut sisterent eum Domino, sicut scriptum est in Lege Domini. Quia omne masculinum adaperiens vulvam, Sanctum Domino „ vocabitur, & ut darent Hostiam, secundum „ quod dictum est in Lege Domini, par turturum, „ aut duos pullos columbarum. „ Porro non posse Parochos eam sibi usurpare oblationem, quæ occasione benedictionis prædictæ a mulieribus puerperis fit Ecclesiis Regularibus, sed eam ad ipsos Regulares pertinere, decisum refert Leander a Sacra Cardinalium Congregatione, ut supra notavimus. Et nequid hic omittamus, quod ad inopes mulieres spectat, si post partum vellent & ipsæ ad Ecclesiam accedere, & benedici, deceret quammaxime, ut ipse, qui præest Ecclesiæ, cereum, quem accensum habere illa manu debet, libenter præstaret, ut factum non semel vidi in nostra S. Hieronymi Charitatis Ecclesia.

XVI. Ad orationem quod attinet in fine §. I. descriptam, quæ incipit, *Omnipotens sempiterne Deus, qui per Beatæ Virginis partum &c.* vix illa invenitur in antiquis Ritualibus; quinimo diversa ab illis est, quas supra descripsimus, ex Romano Sacerdotali. In Ritualibus Catalaunensi, & Lemovicensi, in quibus mulieribus post partum purificandis panis benedictus ad manducandum tradebatur, hæc extat ad benedicendum ipsum panem oratio: *Benedic, Domine, hanc creaturam panis, qui benedixisti quinque panes in Deserto, ut manducans eum purgata a vitiis, salutem consequatur mentis, & corporis. In Nomine Patris ✠ & Filii, & Spiritus Sancti. Amen.* Peracta hac

hac Benedictione, mandant mox citata Ritualia, *ut sic benedictus panis, & Aqua benedicta consperfus, tradatur mulieri comedendus; deinde, si fit consuetudo, Stola super caput posita*, mulieris scilicet, *dicit Euangelium*, In principio; *& post datur ei Stola ad osculandum, & dicta mulier Aqua benedicta aspersa recedit*. Atque hic est finis Benedictionis mulieris post partum ex prædictis Ritualibus. Ex Romano autem Sacerdotali hunc in modum cæremonia ipsa finitur; vult quippe, ut celebrata Missa, & facta Sacerdoti oblatione, uti supra dictum fuit, *dicat Sacerdos Euangelium Sancti Joannis, & Euangelium* Postquam impleti sunt dies purgationis Mariæ &c. *postea dicat Orationem sequentem*: Absolve quæsumus Domine delicta famulæ tuæ N. & a peccatorum suorum nexibus, quæ pro sua fragilitate contraxit, tua benignitate liberetur; *& orationem*: Deus, qui salutis æternæ &c. *vel* Concede nos famulos tuos &c. Et Benedictio Dei Omnipotentis, Patris ✠, & Filii ✠, & Spiritus Sancti descendat super te, & maneat semper. Amen.

XVII. Reliquum est, ut ad calcem hujus Commentarii, in quo potissimum de ritu Ecclesiæ Latinæ disseruimus circa puerperas purificandas, & istud notemus, Benedictionem post partum ei tantum mulieri concedi, quæ ex Matrimonio peperit, non autem illi, quæ ex fornicatione, & potissimum ex adulterio, aut damnato alias coitu parturiit. Ita plane docent communiter Doctores, ac statutum etiam in Synodis, ac Ritualibus legi. Mirum autem videri potest, quod Stephanus Cantuariensis Episcopus, teste Matthæo Parisio Decretum hocce ediderit, ut nimirum *concubinæ Sacerdotum, & Sacrorum Clericorum, si pepererint, non purificentur, nisi prius sufficientem cautionem præstiterint Archidiacono*. Sæculo XI. ac sequenti generalis fere fuit incontinentia Clericorum, qui & in eum errorem inciderant, ut putarent, licite posse etiam Sacris Ordinibus initiatos ducere uxores, ac filios procreare. Quantum adlaborarint Romani Pontifices, eorumque Synodi, tum Generales, tum particulares, profligandæ hujusmodi incontinentiæ pesti, jam satis ostendimus Tomo 3. Conciliorum in Commentariis ad Synodum Generalem I. Lateranensem. Non ergo mirum, si sacrorum hominum concubinæ, quæ censebantur uxores, post partum purificarentur, tum præsertim quod Parochi ipsi uxores etiam ducebant, juxta abusum ejus ævi, contra quem acriter dimicarunt S. Gregorius Papa VII. & S. Petrus Damiani Sanctæ Romanæ Ecclesiæ Cardinalis.

XVIII. Sed hoc abusu omisso, ut paulo fusius de ritu Ecclesiæ Orientalis dicamus circa puerperarum purificationem faciendam in Ecclesia quadragesimo a partu die, sciendum plane primum, quod ex Græcis Scriptoribus tradidit eruditissimus Jacobus Goar in Notis ad Orationem pro muliere puerpera post quadraginta dies, num. 4. corporum munditiam tantam requiri a Græcis in Ecclesiis, ut a partu nondum purgatas mulieres ab illarum ingressu arceant; & menstruis defluentibus inquinatæ, rubore contempto, conscientia urgente, se ipsas hodie eliminent, panem pro oblatione pinsere detrectent, sed & Sacra quævis tangere, Reliquiasque deosculari vereantur; illisque satis est, juxta limina, forisque sub dio oculis transeuntium expositas stare: *Templum ingredi, vel Sanctorum ipsas esse participes, non decet*, inquit Græcus Balsamon apud laudatum Goar. Quod tamen negari non potest, quin etiam fuerit in usu apud Latinos, non quidem quasi ea Lege tenerentur, sed ob solam decentiam, mulierem etiam profluvii sordibus inquinatam a sacris liminibus, & Sacramentis recipiendis arcebant. Quamvis enim Gregorius III. Summus Pontifex in Canonibus pœnitentialibus excerptis ex Patrum antiquorum dictis, & sententiis, de quibuscumque ad Græcorum rigorem (a Græcis enim oriundus, ab illis ad ritum Latinum deflexerat) sancitum esse voluerit, in excerpto Cap. 25. Tomo 6. Bibliothecæ Patrum, ut *mulieres menstruo tempore in Ecclesiam non intrent; quod si præsumpserint, tres hebdomadas pæniteant; nonnulli enim Patres ita definierunt*; post receptum tamen apud Latinos hujusmodi usum, auctoritate Patrum antiquorum fulcitum, idem ipse ex Gregorii I. Lib. 11. Epistola ad interrogatum x. Augustini rescribentis subinfert hanc mitiorem sententiam: „ Non tantum ejusmodi feminam non debere vetari in „ Ecclesiam intrare, atque Sacris assistere, sed „ sanctæ communionis mysterium in iisdem diebus percipere non debet prohiberi. Si autem „ ex veneratione magna percipere non præsumit, laudanda est, sed si percipiat, non judicanda. Si mulier hora eadem, qua genuerit, „ actura gratias intret Ecclesiam, nullo peccati „ pondere gravatur. Voluptas enim carnis, non „ dolor in culpa est. In carnis autem commixtione voluptas est, nam in prolis prolatione „ gemitus. Unde & ipsi primæ omnium matri „ dicitur: *In doloribus paries*. Si ergo enixam „ mulierem intrare Ecclesiam prohibemus, ipsam „ ei pœnam in culpam deputamus.

XIX. Hæc Gregorius III. ex S. Gregorio I. in responsione ad interrogationem x. Augustini Cantuariensis in Anglia Episcopi, quæ legitur in citato Libro 11. ejus Epistolarum, ubi sic etiam ad rem inter alia inquit: „ Mulier dum ex consuetudine menstrua patitur, prohiberi Ecclesiam „ intrare non debet, quia ei naturæ superfluitas in „ culpam non valet imputari; & per hoc quod invita patitur, justum non est, ut ingressu Ecclesiæ privetur. Novimus namque, quod mulier, „ quæ sanguinis fluxum patiebatur, post tergum „ Domini humiliter veniens, vestimenti ejus fimbriam tetigit, atque statim ab ea sua infirmitas „ recessit. Si ergo in fluxu sanguinis posita laudabiliter potuit Domini vestimentum tangere, cur „ quæ menstruum sanguinis patitur, ei non liceat „ Domini Ecclesiam intrare? „ Addit & alia Gregorius, quibus magis, magisque ostendit, nulla teneri lege Christianas puerperas ab ingressu Ecclesiæ abstinere quadraginta diebus, eisque elapsis post partum purificari, tametsi hujusmodi purificationis disciplinæ, vel etiam nostro hoc tempore tenacissimi Græci sint.

XX. Ritum Græcorum in ea purificatione fere omnem egregie exponit Symeon Archiepiscopus Thessalonicensis, cujus locum censui & hoc loco describere: *Quadragesimo die rursus in Templum a matre puer adducitur, illumque velut donum offert Deo. Stans namque Sacerdos præ Templi foribus (neque enim oratione nondum facta fas est inducere) matremque cum fœtu Cruce signans, precibusque illos expians,* ma-

matri quidem Quadragesimum dierum, in qua fœtus in ipsa perfectus fuit, & exilire incœpit, adimplenti, a voluptuosa, & immunda nativitate purgationem largitur, & in Templum permittit ingressum, cum illuc usque neque aditu, neque mundissimi mysterii participatione digna fuerit; puerum autem in manus suscipiens, Symeonem puerum Dominum ulnis complectentem repræsentat, & Nunc dimittis servum tuum, Domine, *decantans, puerum a peccato solvi, & Christum lucem aspicere rogat. Et, si quidem puer baptizatus fuerit, ad sanctum usque Altare inducit, & in circuitu quasi adorantem, & donum Deo oblatum, Factoremque suum summo cultu venerantem deportat; sin minus fuerit Baptismo lustratus, ad cancellos usque defert infantem adorationis cultum demissum, matrique tandem restituit, & dimissionem facit. Exinde Catechumenis annumeratur puer; expurgataque mater Templum ingrediendi, & mysteriis participandi licentiam accipit.* Hactenus Symeon Thessalonicensis ritum suæ Orientalis Ecclesiæ explanans, laudandamque summopere putarem hanc Christianorum omnium consuetudinem, ut mulier partu accubitu exiliens prolem ipsa Deo præsentatura propriis manibus ad Ecclesiam deferret. Atque huc facit, quod statuit S. Carolus in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. Constitutionum Parte II. Capite inscripto *Quæ pertinent ad Sacramentum Baptismi*, ubi hæc habet: *Quod pii instituti, sanctæque consuetudinis est, id ad usum ubique restitui, introducive nos in Domino cupientes, monemus, a Parocho, ubi primum Parochiæ suæ pueri in Ecclesiam introducuntur, illis pia precatione benedici, ad Sacerdotalis, Ritualisve Libri præscriptum.* Statimque mox subjicit, [illegible], *hoc ut diligentius præstet, aliquando, prout convenerit, Parochialis suæ Ecclesiæ Fideles instituti hujus, & consuetudinis admoneat.*

XXI. Sed ut ut de ritu Græcorum loqui pergamus, extant in eorum Euchologio variæ Orationes in mulierem puerperam, ac tres primum recensentur in puerperam die nati ejus pueri primo. Quam quidem cæremoniam antiquiorem esse Symeonis Thessalonicensis tempore, perspicue demonstrat idem Auctor in Libro *De Sacramentis*, ubi proposita sibi Quæstione, *Quare in pueri nativitate a Sacerdote fit Oratio?* hoc responso Quæstionem resolvit: „ Quandoquidem „ enim carne nati, ad spiritus regenerationem „ hac via deduci nos convenit: Ecclesia Chri„ sti ut immaculata, & in Christo sanctificata, „ inter Deo devotos peccatricem nostram, & ex „ carne generationem statim emundare aggredi„ tur; & a matre devota fœtu edito, advenit „ Sacerdos, Deoque laudem agit, quia natus est „ homo in mundo; signoque Crucis puerum be„ nedicit, & vivum permanere, & Baptismum, „ Chrismaque recipere postulat, & matri, quæ „ ad salutem conducunt, precatur. Tum illi, „ aliisque cum ea mulieribus gratiæ, sanctifica„ tionisque donum impertit, & licentiam propria „ sibi opera semper exequi concedit, nusquam„ que impediri ab illis aggrediendis, aut immun„ das se putare, aut anxias esse propter invidi„ inimici dubia sibi in mente præsentata, eo quod „ peccati, & voluptatis partui ministraverunt. „ Usitatum fuisse aliquando, & apud Latinos hunc morem, ut puerpera a Parocho domi benediceretur, constat ex Concilio Provinciali III. Mediolanensi, Capite inscripto *Quæ ad Sacramentalia, & Sacramenta generatim pertinent*, ubi S. Carolus morem illum sustulit.

XXII. Extat præterea in eodem Euchologio *Oratio in mulierem puerperam post viginti, vel quindecim dies*; ac tandem *Oratio in mulierem puerperam post quadraginta dies*, cujus integrum ritum lubet hoc loco ex prædicto Euchologio referre; multa enim continet, quæ præsentem materiam quammaxime exornant. Sic ergo habet: *Quadragesimo vero die Templo rursum præsentatur puer, ut Ecclesiæ aggregetur, idest, ut in Ecclesiam induci principium sumat: a matre vero jam plene mundata lotaque, adstante etiam qui susceptoris munus in Baptismate obiturus est, offertur. Sacerdos vero benedictione præmissa, dicit*: Ter Sanctus. Sanctissima Trinitas, *cum* Pater noster. Quia tuum est. *Deinde Dimissorium, aut quod eo die occurrit, aut quod Sancti eundem in diem incidentis proprium est* Gloria. *Et nunc* Precibus, Domine, Sanctorum omnium. *Et matre cum puero caput inclinante, Crucis super eum signum facit Sacerdos, & manu caput ejus tangens, dicit Orationem.* Dominum precemur. Domine Deus Omnipotens, Pater Domini nostri Jesu Christi, qui naturam omnem rationalem, & rationis expertem verbo tuo condidisti, qui cuncta ex non entibus ad esse adduxisti: te rogamus, & te precamur, famulam tuam hanc N. quam tuo beneplacito servasti, ad tuam Ecclesiam nunc accedentem ab omni peccato, & ab omni sorde perpurgata, ut absque offensa Sanctorum mysteriorum particeps fieri mereatur (*sciendum, hucusque tantum Orationem legi, si non sit in vivis infans, deinde clara voce.* Quia bonus, & misericors Deus. Puero etiam ex eo nato benedic: fac illum crescere, sanctifica, instrue, prudentem redde, bonis moribus imbue; quia tu illum in mundum eduxisti, & ut tempore præstituto spiritualis luminis compos fiat, lucem ei sensibilem demonstrasti, utque sancto tuo gregi annumeretur, per Unigenitum Filium tuum, cum quo benedictus es, cum sanctissimo, & bono, & vivifico tuo spiritu, nunc, & semper, & in sæcula sæculorum. Amen. Pax omnibus. Capita vestra Domino inclinate.

XXIII. Sequitur mox Oratio, quæ inscribitur *In pueri matrem Oratio*, estque hujusmodi: „ Domine Deus noster, qui advenisti in salutem „ generis humani, adveni & super ancillam hanc „ tuam N. & per venerandi Presbyterii preces, „ da ad Ecclesiam tuam sanctam Catholicam, & „ ingressum Templi gloriæ tuæ illam confugere „ concede; & honorandi Corporis, & Sanguinis „ Christi tui participem fieri dignare; sordes cor„ poris ejus, & maculas animæ ablue in quadra„ ginta dierum numero, ut digna, quæ in Tem„ plum sanctum tuum ingrediatur, effecta, san„ ctissimum Nomen tuum nobiscum glorificet, „ Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nunc, & „ semper, & in sæcula sæculorum. Amen. „ Huic Orationi accedit alia in puerum Oratio, cui Sacerdos Crucem imprimens, rursus bene precatur, sic inquiens: „ Dominum precemur. Do„ mine Deus noster, qui in quadraginta dierum „ termino, ceu puer ad Legale Templum a Ma-

„ ria

„ ria nuptialis amplexus aperte, & sanctissima „ tua Matre adductus, & in justi Symeonis ulnis deportatus es: ipse Omnipotens Domine „ huic quoque puero, ut coram te omnium fa„ ctore præsentaretur, delato benedic; in omne „ bonum, & tibi placitum opus, ab eo fugata cun„ cta potestate adversa, per consignationem figu„ ræ sanctæ Crucis illum crescere jube (tu enim „ es infantium custos, Domine) ut sancti Baptis„ matis accepto dono, partis Electorum Regni „ tui consors fiat, nobiscum custoditus gratia san„ ctæ, & consubstantialis, & individuæ Trinita„ tis. Tibi namque convenit omnis gloria, gra„ tiarum actio, & adoratio, cum principii exper„ te tuo Patre, & cum Sanctissimo, & bono, „ & vivifico tuo Spiritu, nunc, & semper, & „ in sæcula sæculorum. Amen.

XXIV. Recitata hac Oratione, dicit Sacerdos, *Pax omnibus. Capita vestra Domino inclinate*. Tum vero mox ita precatur: „ O Deus, & „ Pater Omnipotens, qui per grandiloquum in„ ter Prophetas Esaiam prænunciasti nobis ex Vir„ gine incarnationem Unigeniti Filii tui, & Dei „ nostri, qui ~~ultimis temporibus~~ tuo beneplacito, „ & Spiritus Sancti ope, propter mortalium salu„ tem, immensa clementia, ex ipsa infans susce„ pit fieri, & juxta consuetum sanctæ tuæ Legis „ morem, completis purificationis diebus, ipse „ verus Legislator in Templo præsentari susti„ nuit, & in justi Symeonis ulnis deferri permi„ sit: cujus mysterii typum, in Propheta præfa„ to per carbonis forcipem, manifestatum agno„ vimus, cujus normam nos quoque Fideles in „ Gratiæ Lege asservamus: ipse nunc puerorum „ custos, Domine, puero huic, parentibus, & „ Susceptoribus ejus benedic, & tempore con„ gruo, per Aquam, & Spiritus regeneratio„ nem, tuo sancto rationalium ovium Nomen „ Christi tui invocantium gregi illum annume„ rari dignare: Quia tu in excelsis habitas, & „ humilia respicis, & tibi gloriam referimus, „ Patri, & Filio, & Sancto Spiritui, nunc, & „ semper, & in sæcula sæculorum. Amen.

XXV. Hac demum Oratione finita, ut ait Euchologium loco citato, *Sacerdos, accepto puero, ante fores Templi, cum eo Crucem efformat, dicens:* Ecclesiam ingreditur Servus Dei N. in Nomine Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, nunc, & semper &c. *In Templum deinde inducit, dicens:* Introibit in Domum tuam; adorabit ad Templum sanctum tuum. *Et in medium usque Templi intrat, dicens:* Ecclesiæ sit consors Servus Dei N. &c. *Post hæc ait:* In medio Ecclesiæ laudabo te. *Tum infert usque ad Altaris portas, dicens:* In Ecclesia recipitur servus Dei N. *Et ad sanctum usque Altare inducit, si fuerit masculus; si vero femina, ad usque speciosas portas, dicens:* Nunc dimittis. *Quibus expletis, dimittit eum ad Altaris portas. Susceptor triplici adoratione præmissa, & elevat eum, & discedit. Sacerdos dimissionem, ut moris est, absolvit.* Porro Euchologium Barberinum num. 88. apud Jacobum Goar in variis Lectionibus ritus hucusque enarrati, *Susceptor*, inquit, *accendit cereos, & extra Ecclesiam cum puero stat*. Et paulo post: *Tum Sacerdos cereos assumens, & puerum ingreditur ad Altare, & inclinans puerum versus sanctam Mensam, ut adoret, dicit:* Dominum Deum tuum adorabis, & illi soli servies: *Postquam vero circumierit Altare, Sacerdos egreditur, & puerum in terra deponit, & tollit eum Susceptor cum cereis.*

XXVI. Hæc plane sunt, quæ Euchologium ~~præscribit in Oratione~~, quæ inscribitur in mulierem puerperam post quadraginta dies, memoratuque hic digna est alia Oratio in mulierem cum abortitur, sive pro muliere abortivum patiente, in quam videri etiam possunt eruditissimi Jacobi Goar Notæ. Sed his omissis, optandum plane esset, ut siqua puerpera post partum juxta piam, atque laudabilem consuetudinem ad Ecclesiam ire voluerit, pro incolumitate sua Deo gratias actura, & benedictione donari desideret, prolem etiam secum ferret, exemplo Deiparæ Virginis, & Sponsi ejus S. Joseph, qui, uti legitur in Euangelio Lucæ Cap. 2. *Tulerunt Jesum in Jerusalem, ut sisterent eum Domino*. Porro extat in Romano Sacerdotali anno 1567. Venetiis impresso, ac in aliis antiquis Ritualibus Caput inscriptum *De benedictione puerorum a parentibus ad Ecclesiam adductorum*, ut nempe a Sacerdotibus benedicantur. Quem quidem ritum inter alios S. Carolus instaurandum statuit in Concilio Provinciali Mediolanensi IV. cujus verba nos supra num. xx. attulimus. Cæterum licet ea, quæ hucusque in his Commentariis diximus, Patrum, Canonum, Ritualium veterum, aliorumque insignium testimoniorum auctoritate asseruerimus, cuncta nihilominus, sicut & reliqua Opera nostra, quæ scripsimus, ac deinceps, Deo dante, scribemus, Romanæ Apostolicæ Sedis judicio subjicimus.

FINIS TOMI I.

Soli Deo honor, & gloria.